Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

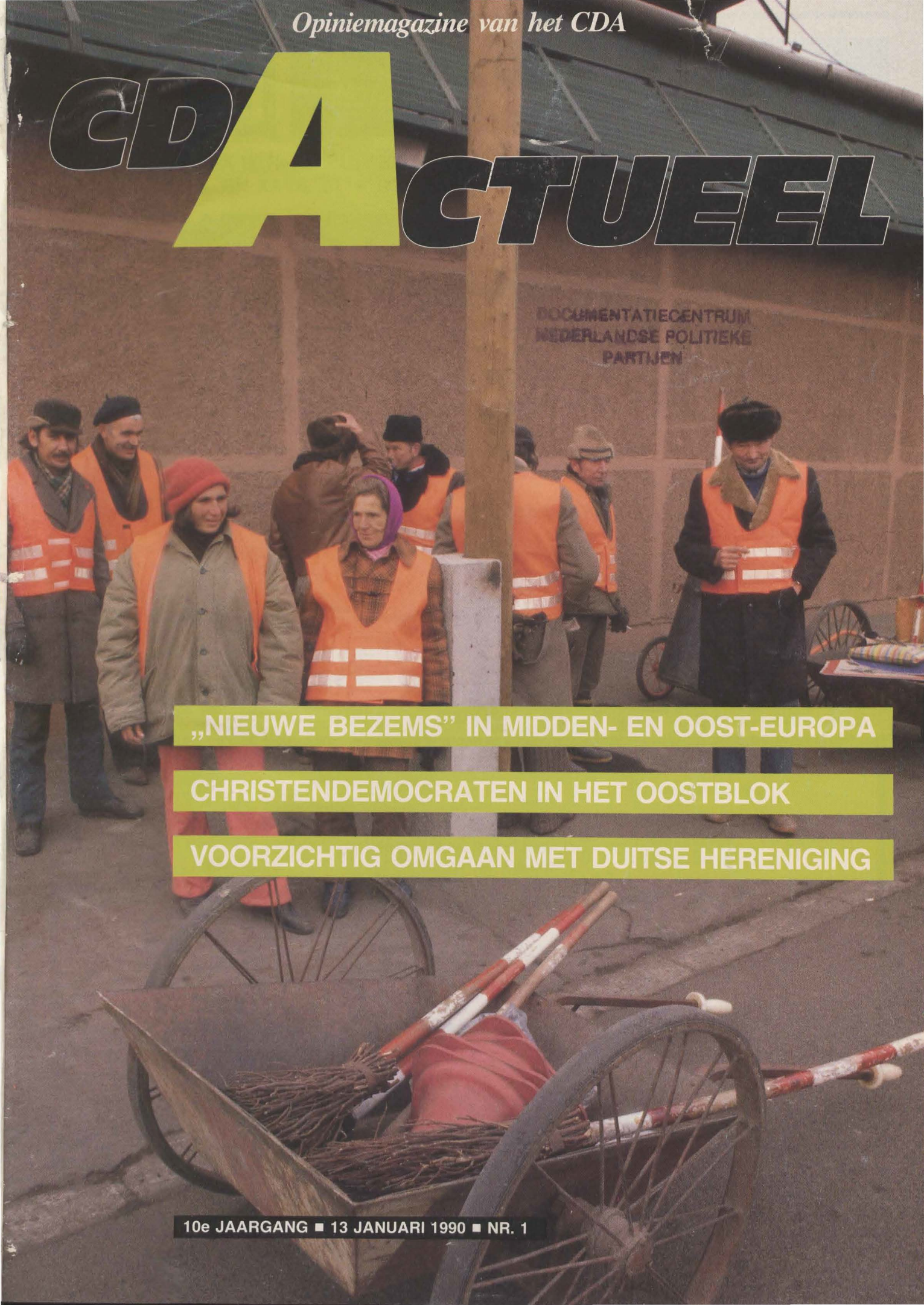

„NIEUWE BEZEMS" IN MIDDEN- EN OOST-EUROPA

CHRISTENDEMOCRATEN IN HET OOSTBLOK

VOORZICHTIG OMGAAN MET DUITSE HERENIGING

10e JAARGANG ■ 13 JANUARI 1990 ■ NR. 1

bouwbedrijf van oorschot

KORTENDIJKSESTRAAT 84, ROOSENDAAL – POSTBUS 46, 4700 AA ROOSENDAAL
TELEFOON NR. 01650 - 5 28 80 – TELEFAX NR. 01650 - 5 00 32

NBM

VIC LAUDY

bv Bouw- en Aannemingsmaatschappij

Bergerhof
Irenelaan 8, 6133 BG Sittard
Postbus 89, 6130 AB Sittard
Telefoon 04490-16933
Telefax 04490-20631

Utiliteitsbouw Renovatie
Woningbouw Onderhoud
Restauratie

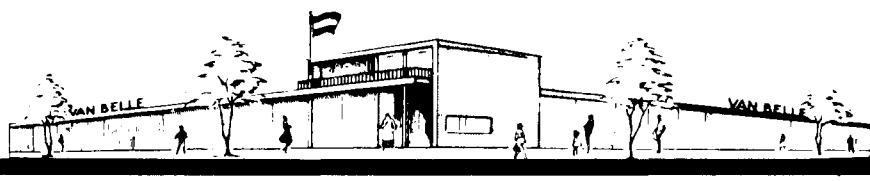

Bezoek vrijblijvend onze enorme toonkamer.

Enorme keuze in moderne, eiken en klassieke meubelen.

Vrijblijvend advies;
vrij entree;

van Belle
meubelen
HERMESWEG 27 · VLISSINGEN · TEL. 01184-16188

Voorzichtig omgaan met hereniging Duitslanden

Het tien puntenplan van bondskanselier Kohl valt op door zijn gematigdheid en verdient de ondersteuning van Duitslands bondgenoten, omdat de voornemens in een breder Europees kader worden geplaatst. Dit is de mening van drs. Theo Brinkel, wetenschappelijk medewerker bij het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Pagina 12 en 13

INHOUD

Kansen voor christen-democraten in Midden- en Oost-Europa

Dit jaar worden in tal van Midden-en Oosteuropese landen zoals o.a. Hongarije, Tsjechoslowakije, Roemenië en de DDR voor het eerst sinds lange tijd weer echte vrije verkiezingen gehouden. In de ze landen staan ook de christen-democraten reeds in de startblokken om deel te nemen aan de verkiezingen. Een overzicht staat op pagina 4,5 en 6.

(Foto Hans Hordijk)

Rijen voor Adidaswinkel in Budapest

Op weg naar de raadsverkiezingen

Op de weg naar de raadsverkiezingen op 21 maart a.s. hebben de meeste gemeentelijke afdelingen hun verkiezingsprogramma en kandidatenlijst vastgesteld. In de eerste aflevering van een serie over de raadsverkiezingen sprak CD/Actueel met drie raadsleden over het nut van het modelprogramma en de invloed die positieve aktie en bestuurlijke vernieuwing hebben op de samenstelling van de kandidatenlijst. Pagina 22 en 23

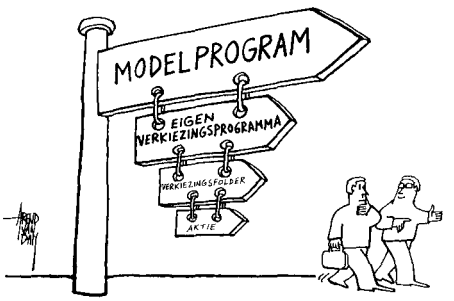

Uitdaging en opdracht

Midden-en Oost-Europa bevrijdt zich. Democratische politieke bewegingen schieten als paddestoelen uit de grond. Sommige zijn heel klein en beperkt; anderen breed en potentieel sterk. Ook de christen-democratie doet van zich horen. De Europese Volkspartij en het CDA werken er hard aan om dit proces te steunen.
Voor de christen-democratie als wereldwijde politieke stroming is het van enorm belang dat zij ook levensvatbaar en aantrekkelijkblijkt in deze landen. Het CDA heeft daarbij iets extra's te bieden. In het Nederlandse CDA is veel ervaring opgedaan hoe protestanten en katholieken elkaar in de politiek kunnen vinden op een uitdagend beginselprogramma. Voor landen als Tsjechoslowakije, Hongarije en anderen is die ervaring bruikbaar: ook zij herbergen mensen van verschillend geloof. Bovendien heeft de christen-democratie een alternatief te bieden voor het onderdrukkend communisme aan de ene en het harde kapitalisme van mevrouw Thatcher aan de andere kant. Christen-democratische partijen zijn niet een bundeling van conservatieve en anti-socialistische krachten, zoals dat in de Bondsrepubliek Duitsland bijvoorbeeld grotendeels het geval is. Integendeel, zij hebben een eigen visie waarin de waardigheid van de mens in al zijn of haar verbanden centraal staat. Als dat idee ook voor Midden- en Oosteuropeanen inspirerend is, is het een uitdaging en een opdracht voor het CDA om hun diensten aan te bieden.

Column delegatieleider CDA in Europees Parlement 7
Interview met Emesse Ugrin, secretaris-generaal Hongaarse christen-democratische partij 8
Zwart-wit 9
Van Schalsum 9
Cultuur 10
Commentaren 11
Impressies uit Praag 14
Over de schutting 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18
Kamervoorzitters over rol Eerste Kamer 19
Recensie boek „Lubbers, manager in de politiek" 20
Aan de orde 21

(foto voorpagina: Hans Hordijk)

COLOFON

Redactie:
Ben Pauw (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Reina van Ditzhuyzen, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs en Mathieu Korten

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Yessica de Jong

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cor Lamers

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05750-41081)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

MIDDEN- EN OOST-EUROPA

Christen-democratische partijen vroeger en nu

Na de revolutionaire ontwikkelingen in Midden en Oost Europa hebben de christen-democraten opnieuw de mogelijkheid zich te organiseren en deel te nemen aan de verkiezingen die dit jaar in diverse Oosteuropese landen worden gehouden. Inmiddels zijn in vrijwel alle landen officieel weer christen-democratische partijen opgericht.

In vrijwel alle Midden- en Oosteuropese landen werden na de Eerste en Tweede Wereldoorlog christen-democratische partijen (her)opgericht. Ten gevolge van de gelijkschakeling en de overname van alle politieke macht door de communistische partijen in de jaren na 1945 werden de christen-democratische partijen in deze landen gedwongen zich op te heffen als zelfstandige, onafhankelijke politieke organisaties. Sommige gingen vervolgens ondergronds en leidden een klandestien zieltogend bestaan.

POLEN

In Polen ontstond in 1937 een christen-democratische partij, genaamd Partij van de Arbeid, als resultaat van een fusie tussen de Nationale Werkers Partij en de Poolse Christen-Democratische Partij. Gedurende de Tweede Wereldoorlog speelde de partij een rol in de Poolse regering in ballingschap; ook was zij actief in het verzet tegen de nazi-bezetting.
Na de oorlog werd het de partij eigenlijk onmogelijk gemaakt te functioneren en in september 1946 moesten de Poolse christen-democraten onder druk van de communisten hun activiteiten staken. Een aantal vooraanstaande leden der partij verdween in de gevangenis. Op 12 februari 1989 werd de Partij van de Arbeid door een groep voormalige leden en latere aanhangers weer tot leven geroepen. De voorzitter ervan, Wladislaw Sila-Nowicki, nam deel aan het onlangs op Malta gehouden congres van de Europese Unie van Christen-Democraten (EUCD). Tijdens de verkiezingen in Polen dit jaar had deze partij evenwel (nog) weinig succes vanwege de monopolisering van de Poolse oppositie door Solidarnosc. Wel hebben enige afgevaardigden die via de Solidarnosc-lijst gekozen zijn, verklaard aanhangers van deze partij te zijn.
Naast deze Partij van de Arbeid kent Polen nog twee christen-democratische groeperingen: de Boerenpartij Solidarnosc en Dziekania. De eerste bestaat uit 50 senatoren, waaronder de vice-president van de Senaat Jozef Slisz, en Sejm-afgevaardigden die doende zijn een nieuwe christen-democratische partij op te richten en thans een programma opstellen. Dziekania is een politieke club van jonge katholieke intellectuelen, die mogelijk samen zullen gaan met de Boerenpartij-Solidarnosc.

HONGARIJE

Zoals in eerdere CDA-uitgaven vermeld werd in maart 1989 na veertig jaar de Hongaarse Christendemocratische Partij KNDP heropgericht. In 1947 had deze partij van de oppositiepartijen bij de verkiezingen de meeste stemmen op zich verenigd. Aan de officiële oprichtingsvergadering in Boedapest in oktober jl. namen vertegenwoordigers van de EVP en EUCD alsook van het CDA deel. Een partijprogramma is inmiddels opgesteld. Secretaris-generaal is mevrouw Ugrim Emese. De partij heeft zich als lid van de EUCD aangemeld.
Daarnaast bestaat de Christendemocratische Kring als onderdeel van het Hongaarse Forum o.l.v. Jozef Antall. Het forum is de grote nationale emancipatie- en democratiseringsbeweging van Hongarije die in principe voor iedereen open staat. Het christen-democratische element is evenwel sterk vertegenwoordigd en daarom heeft Antall het lidmaatschap van de EUCD aangevraagd voor het forum resp. de Christendemocratische Kring.
Ten slotte dient ook de Partij van kleine landbouwers genoemd te worden vanwege de Christelijke beginselen waarop zij zich baseert. Een samengaan danwel fusie van deze drie partijen lijkt in de toekomst mogelijk, mede gezien de politieke overeenstemming tussen de partijen.

OOST-DUITSLAND

Op 26 juni 1945 werd in Duitsland de Christlich-Demokratische Union, CDU, als brede, confessioneel ongebonden volkspartij opgericht. Het was de eerste christelijke partij in Duitsland. Weliswaar waren zowel ten tijde van het Duitse Keizerrijk als de Weimar Republiek pogingen gedaan een algemeen christelijke partij te stichten die zowel voor katholieken als protestanten toegankelijk was, maar dit was telkens vergeefs geweest. Bij de verkiezingen in de Russische bezettingszone (de huidige DDR) in oktober 1946 behaalde de CDU ondanks de zware politieke druk betere resultaten dan de nieuwe communistische partij, de SED. In Berlijn bijvoorbeeld kreeg de Ost-CDU 22,2% van de stemmen tegen 19,8% voor de SED. Een jaar later, december 1947, telde de Ost-CDU 218.189 leden.
Doch de communistische druk op de Ost-CDU-leiders Jakob Kaiser en Ernst Lemmer werd steeds sterker. Lange tijd poogden zij de onafhankelijkheid van de partij te bewaren. Begin 1948 werden zij als ,,agenten van Amerikaanse reactionaire groeperingen afgezet" en een SED-gehoorzame politicus kreeg de leiding over de Ost-CDU. Vier jaar later erkende de partij ,,vorbehaltlos" de leidende rol van de SED in de DDR. Haar zelfstandige rol was vanaf dit moment definitief uitgespeeld. Opmerkelijk hierbij was overigens,

dat de Ost-CDU de enige toegelaten politieke partij in de DDR was die van een ander mensbeeld uitging van de heersende SED. Het aantal leden zakte gestaag, begin zestiger jaren telde de Ost-CDU zo'n 70.000 leden. Wel bleef zij hiermee na de SED (2,4 miljoen leden) in grootte de tweede partij van de DDR. In mei 1966 werd Gerald Götting gekozen tot partijvoorzitter. Tevens was hij tot voor kort plaatsvervangend voorzitter van de DDR-Staatsrat. Hij zette de politiek van de Ost-CDU als ,,befehlsempfänger der SED" (zoals hij in het Westen smalend werd genoemd) voort.
Op 10 september 1989 schreven evenwel vier Ost-CDU-leden in Weimar een open brief aan de partijleiding, waarin zij het gevoerde beleid bekritiseerden en een aantal hervormingen voorstelden. Aanvankelijk werd dit initiatief door de Ost-CDU-leiding doodgezwegen. Pas eind oktober 1989 ging het Ost-CDU partijblad ,,Neue Zeit" ertoe over deze ,,brief uit Weimar" te publiceren. Kort daarop werd Götting genoodzaakt af te treden, de advocaat Lothar de Maizière is zijn opvolger. Thans is de Ost-CDU, die zo lang aan de leiband van de SED liep, bezig haar eigen onafhankelijke positie te versterken en een partijprogramma te formuleren. De Maizière heeft goede hoop dat de ,,vernieuwde" Ost-CDU bij de aanstaande vrije verkiezingen goede resultaten zal behalen. Wat de Duitse deling betreft: inmiddels heeft de Ost-CDU zich uitgesproken voor ,,samenwerking en toenadering, voor een confederatie waarin zich de de eenheid van de natie weerspiegelt".
Tevens is medio november 1989 een christelijke jongerenorganisatie opgericht, de Christlich-Demokratische Jugend, CDJ, met het doel een ,,politiek platform te zijn voor jonge christenen".

TSJECHOSLOWAKIJE

Vijf jaar geleden richtte de katholiek dr. Vaclav Benda, een Chartist van het eerste uur die zelf vier jaar gevangen heeft gezeten, klandestien een christen-democratische partij op. Twee maanden geleden, op 15 november 1989, stichtte hij samen met ing. Josef Cuhra en Michaela Freiova in Praag de Christen-Democratische Club die op Tweede Kerstdag 1989 werd omgezet in een officiële politieke partij: de Christendemocratische Partij. Benda, Cuhra en Freiova spreken in de oprichtingsvergadering van ,,een samenleving waarin de universele waarden van het christendom niet langer gescheiden dienen te zijn van de politiek."

RUSLAND (niet Sowjet-Unie!)

De in februari opgerichte Christen-democratische Unie onder leiding van Alexander Ogorodnikov, was ook tijdens de EUCD-vergadering te Malta aanwezig. Men is thans bezig een federatie op te zetten die de in de verschillende republieken reeds opgerichte of nog op te richten christelijke partijen en bewegingen kan overkoepelen.

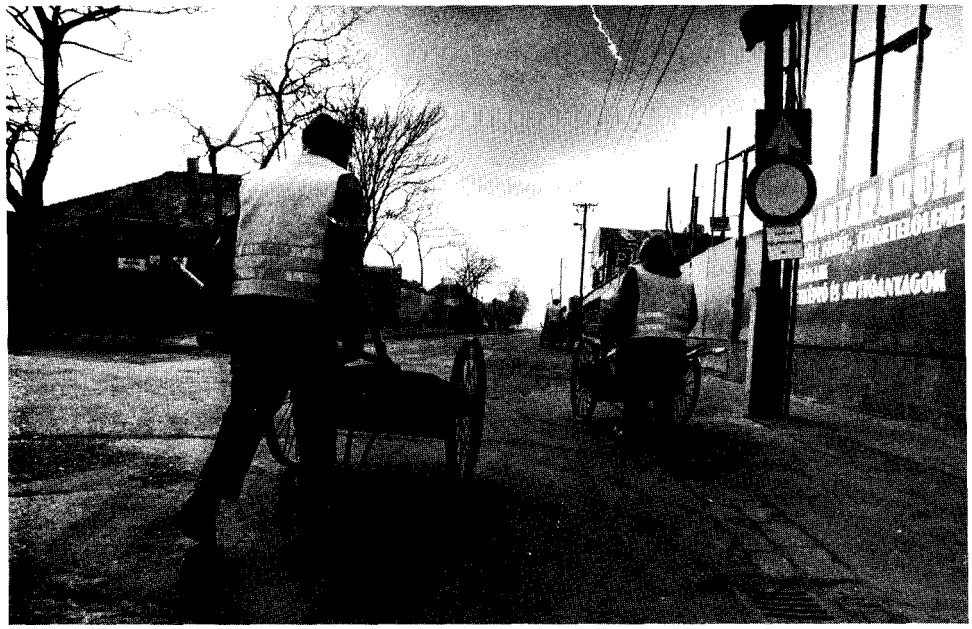

In Oost-Europa worden nieuwe wegen ingeslagen. *(Foto Hans Hordijk)*

OEKRAÏNE

Op 22 januari 1918 riep de Oekraïne zich uit tot soevereine staat. Weldra moest zij echter het onderspit delven tegen de communistische overmacht. Als Sowjet-republiek werd de Oekraïne, die thans ca. 4,7 miljoen inwoners telt, ingelijfd in de Sowjet-Unie. Niet alleen de orthodoxe, maar ook de rooms-katholieke kerk heeft altijd een belangrijke rol in dit land gespeeld. In 1946 werd de Oekraiense Geunieerde Kerk, die tot dan toe onder Rome viel, echter gedwongen zich bij de orthodoxe kerk aan te sluiten. Enige maanden geleden werd na heftige demonstraties een begin gemaakt met de terugkeer van de Geunieerde Kerk naar de Rooms-Katholieke. Kort daarvoor, in de lente van 1989 was reeds een christen-democratische fractie binnen het Oekraiense Nationale Front opgericht. Voorzitter is Vasyl Sichko.

ESTLAND

Op 28 november 1917 verklaarden de nationale leiders van Estland hun land onafhankelijk van het Russische Rijk. Zij baseerden zich hierbij op een uitspraak van Trotski, waarin hij het recht op nationale zelfbeschikking erkende. Op 2 februari 1920 erkende Moskou de zelfstandigheid van Estland, dat op dat moment ca. 1,1 miljoen inwoners telde, waarvan 78% Luthers. Er kwam een parlement, Riigikögu, met zoveel rechten, dat de regering niet veel meer macht had dan een parlementaire commissie. Een belangrijk christelijke partij ontstond toen echter nog niet; het politieke veld werd beheerst door de conservatieve Boerenpartijen en de Sociaal-Democraten. Sedert december 1988 functioneert in Estland evenwel de Christendemocratische Unie die nauw samenwerkt met de zusterpartijen in Scandinavië. Voorzitter is Illar Hallaste en hij nam namens zijn partij deel aan het EUCD-congres in Malta. De Unie heeft zich aangemeld als lid van de EUCD.

LETLAND

Het parlement (,,Saeima") van Letland, in januari 1918 uitgeroepen als zelfstandige republiek, had uitgebreide bevoegdheden. Net als in Estland kregen ook in dit overwegend katholieke land de agrarische en sociaal-democratische partijen veel invloed (30 resp. 34 van de 100 zetels in het parlement). Daarnaast bestonden vele minderheidspartijen, onder meer van Russische oudgelovigen. Op dit moment bestaat (nog) geen officiële chisten-democratische partij in dit land.

LITOUWEN

Dit land met een bevolking van 4,1 miljoen in 1918, waarvan 80% katholiek, kent een christen-democratische traditie. Reeds in de jaren 1917-1918 vormden de christendemocraten van Litouwen formeel een eigen partij. De verkiezingen voor een Constituante in 1920 leverden een zege op voor het christen-democratische blok dat niet minder dan 59 van de 112 zetels in de ,,Seimas" (parlement) verwierf. Dit blok bestond uit drie partijen: de zeer klerikale Christen-Democratische Partij (25 zetels), de Boerenunie (18 zetels) en de Federatie van de Arbeid (16 zetels). Samen vormden zij één politieke beweging met de katholieke kerk als bindend element. Anders dan in Estland en Letland was de geestelijkheid zeer actief in de politiek: zij vertelde de gelovigen dat het geen verschil maakte op welke partij men stemde, als het maar een katholieke was.
Na de inlijving bij de Sovjet-Unie en de hierop volgende onderdrukking bleven de

(vervolg op pagina 6)

(vervolg van pagina 5)

Litouwse katholieken zich onophoudelijk verweren tegen het regime in Moskou. Zij zonden telkens weer petities, brieven, handtekeningen aan de ministerraad van de USSR en aan andere communistische politici. In februari 1972 wendden de ,,Katholieken in Litouwen" zich in een open brief tot Kurt Waldheim, toen secretaris-generaal van de Verenigde Naties, hetgeen evenmin iets opleverde. Maar thans is het weer mogelijk geworden zich politiek te organiseren en onlangs werd in Litouwen dan ook de Christen-democratische Unie (her)opgericht, die zich de voorzetter acht van de voor de Tweede Wereldoorlog bestaande christelijke partij. De voorzitter, Victoras Petkus, is tevens actief in het Nationale Front van Litouwen.

JOEGOSLAVIË

Achtergrond: Zoals bekend heeft Joegoslavië als jaren -ook in het interbellum- te kampen met ernstige nationale geschillen. De problemen in bijvoorbeeld Kosovo zijn inmiddels genoegzaam bekend. Met name de tegenstellingen tussen de rooms-katholieke Kroaten en de orthodox-gelovige Serven hebben echter altijd een grote rol gespeeld en doen dat nog steeds.
Tot de overname van de macht door de communisten na de Tweede Wereldoorlog was de machtigste partij in de deelrepubliek Kroatië de Kroatische Boerenpartij die christelijk was geinspireerd. Zij beschikte over de absolute meerderheid in het parlement. In november 1989 heeft men de politieke activiteiten van deze partij hervat.
In de verhoudingsgewijs welvarende deelrepubliek Slovenië is onlangs de Christelijk-Sociale beweging van Slovenië gesticht. Oprichter is Peter Kovaric.

BULGARIJE

Dit overwegend orthodoxe land kent geen christen-democratische traditie. Na het aftreden van partijleider Zjivkov is hier wel een comité voor de Bescherming van de Religieuze Rechten opgericht. Samen met achte andere onafhankelijke oppositiegroepen, waaronder de bekende milieupartij Ecoglasnost en de niet officiële vakbond Podkrepa heeft dit comité zich gebundeld tot één organisatie, de Vereniging van Democratische Krachten, om meer druk achter de democratische hervormingen in het land te kunnen zetten.

ROEMENIË

Toch nog tamelijk onverwachts is hier het stalinistische terreurbewind van Nicolae Ceausescu verdreven, helaas ten koste van duizenden mensenlevens. Vanaf 30 december 1947 is dit land een communistische Volksrepubliek geweest, ondanks de hoopvolle democratische ontwikkelingen in de jaren daarvoor. Het politieke krachtenveld werd zowel vóór als na de Tweede Wereldoorlog beheerst door twee partijen: de Nationaltaranisten (middenpartij) en de Liberalen. Daarnaast speelde de christelijke geïnspireerde Landarbeiderspartij een niet aanzienlijke rol. Lang hielden deze partijen hun oppositie tegen de communisten echter niet vol. De verkiezingsuitslag van november 1946 werd vervalst en alle democratische partijen, waaronder de Landarbeiderspartij, werden vervolgens verboden. Desondanks probeerde de Landarbeiderspartij eind jaren zeventig heel voorzichtig ondergronds activiteiten te ontplooien. Er waren ca. 100 leden, waaronder de bekende katholieke dissident Florian Russu. In 1982 werd hij voor het eerst gearresteerd en veroordeeld. Desalniettemin poogde hij in 1985 met partijgenoten een Mensenrechtengroep te vormen. Deze werd echter terstond door de Securitate (Geheime Politie) op wrede wijze ontbonden.
Direct na de Roemeense revolutie zou op 22 december 1989 een christen-democratische partij zijn opgericht die nog dezelfde dag gefuseerd zou zijn met de Nationale Boerenpartij. De nieuwe partij zou Nationale Boerenpartij (PNT) heten en de ondertitel ,,christelijk en democratisch" dragen.

Reina van Ditzhuyzen

secur-all

beveiligingssystemen

Specialisten op het gebied van:
* Inbraak- en overvalsignalering
* Terreinbeveiliging
* Brandmeldsystemen
* Toegangscontrole
* Gesloten video-circuits
* Mobiele beveiliging
* Gebouwen automatisering systemen

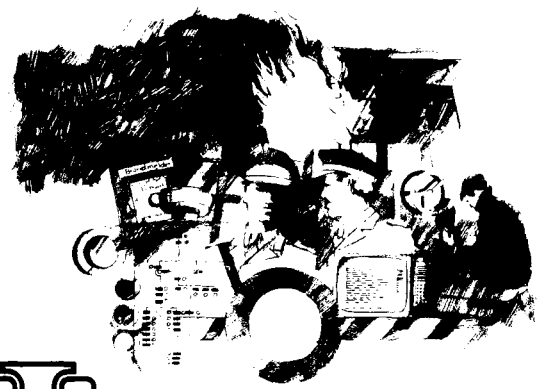

Tel. 070-590880
33107 VEB Groep
Telefax 070-298868

Erkend Uneto Beveiligings-Installateur

Congrescentrum

,De Blije Werelt'

Postbus 6, 6740 AA Lunteren. Tel. 08388-4641/2105

Confereren in het groen, in het hart van Nederland en tegen betaalbare prijzen. ,,De Blije Werelt" beschikt over 14 zalen van 20 - 350 personen. Er zijn 128 kamers, waarvan 95 met douche/ toilet.

Vraag vrijblijvend offerte!

congressen
kadercursussen
jaarvergaderingen
studieconferenties
personeelstrainingen enz.

(Foto Hans Hordijk)

Democratie komt niet vanzelf

Neem u, dank u. Ik zal mij niet scharen in de rij van sprekers die dezer dagen de cliche's aaneenrijgen over het afsluitende decennium van de twintigste eeuw. Namens de CDA-leden van het Europese Parlement wil ik stilstaan bij het verschijnsel dat de Europese Gemeenschap (EG) in het centrum van de belangstelling kwam te staan. Daarvoor zijn verschillende oorzaken aanwijsbaar. In de eerste plaats heeft kennelijk de Europese eenwording, en meer speciaal deze opmars naar de interne markt eind 1992, een eigen tempo ontwikkeld dat zich onafhankelijk van de gebeurtenissen buiten de EG kan handhaven. Dat wijst op innerlijke kracht en dynamiek.

In de tweede plaats is Europa - heel Europa, maar dus ook de EG - naar voren gerukt als gevolg van de Oost-Westinspanning die zich recentelijk nog manifesteerde tijdens de top Bush-Gorbatsjow in Malta. In vroegere, en meer gespannen tijden stonden Moskou en Washington voortdurend gepronoceerd in het licht van de schijnwerpers. Dat is nu anders geworden, ten voordele o.a. van de EG.

In de derde plaats noem ik de ineenstroting van bijna alle regimes in Midden- en Oost-Europa. Voor het grootste deel is dat te danken aan het beleid van Gorbatsjow maar we mogen ook stellen, zonder in triomfalisme te vervallen, dat de EG voor die Oosteuropese volken een voorbeeld is en tevens een signaal van hoop.

In de vierde plaats is er het vraagstuk van de toenadering tot elkaar van de twee Duitse staten, uitlopend wellicht op de eenheid, de vereniging of hereniging van Duitsland. Tientallen jaren lang hebben de vrienden van de Bondsrepubliek gesteld dat zij het streven naar de opheffing van de Duitse deling in het kader van een Europese regeling ondersteunden. Op 30 mei 1989 verklaarden de staatshoofden en regeringsleiders dit op een Atlantische Topconferentie en op 9 december stelde de Europese Raad van Straatsburg hetzelfde. Met dat name bij die laatste gelegenheid werd uitdrukkelijk de Europese integratie naar voren gehaald. Hoe het proces van de eenwording van het Duitse volk ook gestalte mag krijgen; verreweg de meesten in het Westen zullen het er over eens zijn dat het voor alle partijenen, de Sovjet-Unie niet uitgezonderd, het beste is om de Duitse ontwikkeling zo stevig mogelijk te verankeren in de Europese eenwording.

Er liggen grote mogelijkheden voor Europa. In christen-democratische ogen betekent dit per definitie dat die kansen gepaard gaan met plichten en verantwoordelijkheden. Europa mag een rol spelen, Europa moet een rol spelen. Onder aanvoering van Commissaris Frans Andriessen heeft de EG in de westerse wereld het voortouw genomen bij de coördinatie van de hulpverlening aan Midden- en Oost-Europa. Met spoed worden hulpschema's in elkaar gezet waarbij enerzijds goed wordt bekeken waaraan die landen, zowel op korte termijn als structureel gezien, de grootste behoefte hebben en waarbij anderzijds de kredietverleningsfouten van de zeventiger jaren worden vermeden. Als christen-democraten moeten wij erop toezien dat de hulpverlening niet alleen maar een zaak is van de EG tot staat of van staat tot staat, maar dat ook de samenleving, zowel hier als daar, bij de hulpverlening wordt betrokken. Het gaat dan vooral om opleidingen: bedrijfsleiders, boekhouders, agrarische deskundigen, journalisten, partijbestuurders etc.

Dit doende moet de EG zich niet van de eigen uitgestippelde koers laten afbrengen. De Gemeenschap moet de interne markt maken, een Economische en Monetaire Unie vormen en uiteindelijk komen tot een Europese Politieke Unie. Op geëigende tijdstippen moet worden bezien hoe de samenwerking met anderen w.o. de landen in Midden- en Oost-Europa vorm kan krijgen met bijvoorbeeld in een later stadium een geassocieerd lidmaatschap. Niemand is erbij gebaat om thans, in de euforie van het moment, de vaste koers in te ruilen voor vage, pan-europese concepties. Juist het vasthouden aan de eigen lijn die overigens een open opstelling naar de buitenwereld inhoudt, heeft klinkende resultaten opgeleverd.

Wij krijgen het druk in Europa. Het is een christen-democratische opdracht ervoor te zorgen dat de EG, bij alle zeer terechte aandacht en inzet voor de eigen verdieping en versterking en voor de hulpverlening aan en samenwerking met Midden-en Oost-Europa zich ook medeverantwoordelijk blijft achten voor bijvoorbeeld mondiale milieuvraagstukken en het probleem van de schulden.

Er is echter een taak die ik er speciaal uit wil lichten. Die heeft te maken met het soort samenlevingen dat nu in Midden- en Oost-Europa zal gaan ontstaan. Bij alle vreugde over het weggevaagd worden van onderdrukkende communistische systemen mag niet de illusie postvatten dat nu automatisch democratieën zullen opbloeien. Het heeft bij ons tijden, eeuwen geduurd voor er sprake was van stabiele democratieën met een goed functionerende staatkundige bovenbouw die wortelt in een samenleving met een hoge participatiegraad van burgers en hun maatschappelijke organisaties. Dat is niet vanzelf gegaan. Kijkende nu naar Midden- en Oost-Europa zien we diverse soorten belemmeringen voor een goede samenlevingsopbouw. Er zijn stromingen die, als reactie op het echec van commando-economieën, een ongebreideld kapitalisme a la Adam Smith aanhangen. Als christen-democraten hebben we daarvan afstand te nemen. Anderzijds is het - helaas - heel wel denkbaar dat over enige tijd, wanneer teleurstelling over het langzame tempo van verandering en verbetering doorbreekt, het klimaat gunstig wordt voor zogenaamd verlichte militaire dictaturen. Ook daarvan hebben we afstand te nemen.

Het wordt een gigantische opgave een bijdrage te leveren aan het scheppen van stabiele, veerkrachtige en breed gedragen democratieën.

Jean Penders
delegatieleider CDA in Europees Parlement.

Christen-democratische partij nog niet gereed voor deelname aan regering

De in september 1989 heropgerichte Hongaarse christen-democratische partij, de KNDP, zal na de verkiezingen in maart niet deelnemen aan de regering. Dat is althans het oordeel van Emese Ugrin, de kersverse secretaris-generaal van de KNDP. Ugrin die in het Belgische Leuven studeerde is de enige betaalde kracht van de partij die voor 90% uit mannen en voor 10% uit vrouwen bestaat. In Budapest sprak Kees van Helvoirt met haar.

Emese Ugrin *(Foto Hans Hordijk)*

Hoe staat uw partij, de KNDP, er momenteel voor?"
,,We hebben momenteel 3000 leden, verdeeld over 73 afdelingen en 9 regio's. Ledenwerving is nog steeds een zeer groot probleem; de mensen in Hongarije hebben een groot wantrouwen ontwikkeld ten aanzien van alle activiteiten, die met politiek te maken hebben. Bovendien is er naast het wantrouwen ook nog steeds een zekere angst om lid te worden van de christen-democratische volkspartij, gelet op de gebeurtenissen in het verleden.

Wat wordt het belangrijkste speerpunt in het verkiezingsprogram van de KNDP?
,,Allereerst het voeren van een sterk anti-inflatoir beleid, waarover uw ex-minister van Financiën in december in Hongarije harde maar verantwoorde uitspraken heeft gedaan. Op de tweede plaats - en daarin onderscheiden wij ons als christen-democraten van de sociaal-democraten en Vrije Democraten (Liberalen)-streven wij naar een afgewogen 'gezinspolitiek.' De gezinnen in de Hongaarse samenleving zijn weinig harmonieus. Kinderen gaan vanaf 6 maanden naar een crèche, vanaf 4 jaar naar een peuterspeelzaal en daarna naar school. De meeste ouders werken buitenshuis, vaak ver weg van huis en kinderen worden heel vaak aan hun lot overgelaten. Daarom willen wij pleiten voor een versterking van de gezinsband, door in de vorm van fiscale aftrek of in de vorm van part-time werk vaders of moeders in de gelegenheid te stellen vaker thuis te zijn voor de verzorging en opvoeding van hun eigen kinderen. Dat vinden wij een voorname politieke doelstelling en daarin onderscheiden wij ons van andere partijen. In onze ogen zijn kinderopvoeding en -opvang geen overheidstaken, maar taken van de ouders zelf."

Welke groepen in de samenleving zullen uw partij het meest steunen?
,,Vrouwen, jongeren en bejaarden hebben het meest te lijden van het communistische systeem. Deze groepen zijn ook het meest religieus geinspireerd en zullen relatief de meeste steun geven aan de KNDP. Deze groepen behoeven ook onze politieke steun. Studenten, omdat zij nauwelijks geld hebben om te studeren. Ook bejaarden en vrouwen zitten in een zeer benarde inkomenspositie. Het ,,officiële" minimumloon is 4200 Hongaarse forint per maand, dat is ongeveer *f* 130,-, De drang om opgenomen te willen worden in een ziekenhuis of bejaardenhuis is daaruit te verklaren.

Veel Hongaren wijzen op het morele verval in de samenleving. Wat wordt dan precies bedoeld?
,,Wij strijden tegen het marxisme en tegen het materialisme. Deze beide gaan hand in hand. Tijdens 40 jaar communisme zijn de ethische vragen volledig ondergesneeuwd. Er zijn veel echtscheidingen, mensen vluchten in consumptiedrang en zijn niet meer bij machte om de energie op te brengen om de samenleving mee te helpen opbouwen. Ook is er veel moedeloosheid, uitzichtloosheid en gebrek aan vertrouwen in de politieke leiders. Anderzijds is het Hongaarse volk - historisch gezien - een diep religieus volk, dat een sterke christelijke cultuur heeft gekend. Momenteel zijn er veel kleine christelijke basisgemeenschappen, die in religieuze bijeenkomsten hun geloof belijden. Dat geeft ons partijbestuur het vertrouwen dat in de toekomst de christen-democratische politiek een dominante factor kan worden; maar er is nog een lange weg te gaan.

Stel dat de KNDP bij de verkiezingen in maart bijvoorbeeld 15% van de stemmen behaalt, gaat de partij dan ook deelnemen aan de coalitieregering?
,,Wij zijn nog lang niet gereed om deel te nemen aan de regering, dus is het naar mijn oordeel voorlopig uitgesloten. We moeten eerst onze partij goed op orde hebben, een gedetailleerd en uitgekristalliseerd politiek programma ontwikkelen en het partijkader grondig scholen in christen-democratische uitgangspunten. Over vier jaar hopen we er wel klaar voor te zijn."

Voor welke andere moeilijke opgaven staat u als secretaris-generaal
,,Allereerst is het kiesstelsel, een combinatie van districtenstelsel en een stelsel van evenredige vertegenwoordiging, fnuikend voor de KDNP. Elke kandidaat moet minstens 750 handtekeningen verzamelen om mee te kunnen doen aan de verkiezingen. Wij vrezen dat niet alles vlekkeloos zal verlopen. Op de tweede plaats, door de aard van het kiessysteem zullen kandidaten zich in een zeer persoonsgerichte campagne presenteren en zich minder sterk binden aan ons verkiezingsprogramma. Het is mijn taak de kandidaten zich te laten presenteren op basis van het KDNP-program en niet op basis van eigen stokpaardjes. Op de derde plaats wil ik bereiken, dat ook enkele jongeren uit de partij op de kandidatenlijst komen, maar ook dàt zal nog veel overtuigingskracht vragen. Kortom, er is nog een lange weg te gaan."

Kees van Helvoirt

HONGARIJE

ZWART WIT

Bijeengeknipt door Gerrit Brinkman

HIER EN NU

Mensen moeten niet alleen met *concepties bezig zijn*, maar ook met het hier en nu. A. Aan de vruchten kent men de boom. Door vergaderwoede wordt het land niet beter. V. We denken dat we de wereld het hebben verbeterd omdat we er over hebben gepraat. (Ruud Lubbers in het *Binnenhof*).

BELEID

Ik weet wel dat menensen me zullen aanspreken op wat ik als kamerlid heb gezegd. Maar in de Kamer zit je op een niveau waarin je aangeeft hit hoe je wilt dat *iets* gebeurt. Nu Nu zit ik op een plek waar ik niet *alleen* kan zeggen wat ik wil, n, maar bovendien moet zorgen dat *het in een* samenhangend beleid binnen de mogelijkheden gebeurt. (Staatssecretaris Elzinga-Ilske ter Veld in *NRC/Handelsblad*).

KWALITEIT

Ik heb waardering voor het beleid dat Brinkman heeft gevoerd. Er was nu eenmaal behoefte om te snoeien en te kappen in de wildgroei van procedures en regelingetjes van de jaren zeventig. Het is heel logisch dat (....) er tot op het hoogste niveau een discussie is gevoerd over de vraag ,,wat is kwaliteit?". Het Kunstenplan is twee jaar in werking en we moeten alles eerst een eens aanzien. Ik ga dus geen hand aan het stuur geven. (Minister Hedy d'Ancona in *NRC/Handelsblad*)

PERSOONLIJK

Het zou minister d'Ancona sieren wanneer ze iets van meer terughoudendheid toont bij het uiten van haar hoogstpersoonlijke persoonlijke denkbeelden over de kunsten. Zij meent dat de grote en dure toneelgezelschappen, die nu wel eens voor een halfvolle zaal spelen, hun oor meer te luisteren moeten leggen bij het publiek. (...) Zij zou er goed aan doen haar oor toch maar te luisteren te leggen bij de Raad voor de Kunst, die overigens toe is aan reorganisatie en inkrimping. (*NRC/Handelsblad*).

BEWUSTER?

Ik vind het heerlijk om met mensen uit de kunstwereld op te trekken , maar ik vind niet dat ze politiek bewuster moeten worden. Waarom zouden ze politiek bewuster moeten worden? Dat soort mensen heeft meer missie naar mij toe om culturele belangstelling te wekken, dan dat ik hen kan zeggen: ,,Mensen ga nou toch eens iets aan politiek doen!". (Ruud Lubbers in het *Binnenhof*)

NIET ZOVEEL MIS

Kennelijk zijn er niet zoveel dingen zo vreselijk mis dat mensen massaal in beweging moeten komen om zich persoonlijk met de politiek te bemoeien. Onze democratie blijkt volwassen genoeg om te verdragen dat de meerderheid zijn eigen gang gaat. (Marjanne Sint, PvdA-voorzitter, in *Haagse Post*).

EEN LES

Het CDA is erin geslaagd om overeind te blijven zonder op *alle* wensen uit de maatschappij ja en amen te zeggen. Lubbers heeft daarin een buitengewoon belangrijke - en positieve - rol gespeeld. Blijkbaar is het mogelijk om veranderingen door te voeren die verworven posities aantasten. Dat is een les voor de PvdA. We kunnen niet voor alle belangen staan. Dat moeten we hardop durven zeggen. (Onderwijs-minister Jo Ritzen in *Vrij Nederland*).

REALISME

Mijn realisme wordt bepaald door een opvatting over hoe je met elkaar het meest creatief en het meest constructief kunt omgaan. Ik denk dat het mogelijk is vanuit socialistische opvattingen te leven, waarbij de ethiek van het persoonlijk handelen niet te ver weg ligt van het politieke handelen. Daar gaat het me om. (Oud-minister André van der Louw in *Elsevier*).

TE RECHTS

Het liberale electoraat is de kluts kwijtgeraakt. In Nederland zijn een heleboel rechtse mensen niet erg confessioneel aangelegd, zij zien het politiek georiënteerde christendom niet zo zitten. Maar omdat de VVD met dat sociaal-liberalisme in het midden probeert te zitten, voelen veel kiezers zich niet meer thuis bij de VVD. Die mensen stemmen nu op Lubbers: hij is niet zo confessioneel en past in hun beeld. De VVD heeft te rechterzijde een heel terrein braak laten liggen. (Oud-minister Van Aardenne in *Elsevier*)

TE VROEG

Er zijn tussen PvdA en CDA verhitte momenten geweest. Maar ik baseer mijn oordeel niet op een gezamenlijke ervaring met Lubbers. We maken pas sinds zes weken deel uit van één kabinet. Ik wil eerst wat meer ervaring opdoen voor ik weet hoe het zich tussen ons zal ontwikkelen. Die zes weken vormen nog maar een broos laagjes ijs. De eerste schaats is er nog niet op gezet. Dus ik vind het nog te vroeg voor categorische uitspraken. (Minister Kok in *Vrij Nederland*).

AUTHENTIEK

De verhouding is goed. Het respect dat ik voor Kok heb, heeft voornamelijk te maken met kwaliteit en het herkennen van - ik zeg het een beetje plechtig - een authentieke inzet voor de publieke zaak. Daarbij komt dat Wim Kok natuurlijk gezag heeft in de Partij van de Arbei Of Kok het beter doet dan zijn voorganger Van Aardenne...? Ik bedoelde het positief en dacht niet aan die twee toen ik over Kok sprak, maar het klopt natuurlijk wel. (Ruud Lubbers in het *Binnenhof*)

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar het jaar is nog maar koud begonnen of de eerste miskleun van centralistische wetgeving is er al. De Tabakswet al gelezen? Dat zou ik dan maar gauw doen, dan kunt u tenminste over een paar jaar de parlementaire enquête een beetje volgen die daar ongetwijfeld naar zal worden ingesteld. Die wet schijnt op het ogenblik een grote dijenkletser te zijn. In het algemeen gaat zo'n parlement in de fout als ze ons tegen onszelf in bescherming willen nemen. Die veiligheidsgordel destijds, dat was al kantje boord. Toen kregen we die brommerhelmen; natuurlijk is het veiliger, maar als ik die maanlanders met die zulthoofden in het stadsbeeld zie dan vraag ik me af of het middel nou niet erger is dan kwaal. En nu de Tabak. Niks geleerd over de maakbaarheid van de maatschappij en het verantwoordelijke middenveld, welnee, wettelijk regelen! En zo krijgen we dan dagelijks, via een reclamecampagne met een budget waarvoor je een heel leuk kliniekje zou kunnen bouwen, van het Rijk te horen dat je bij de geméénte niet meer mag roken. En dan moet je eens kijken wat er gebeurt als een enkele gemeente eens een motie aanneemt die op Rijksterrein ligt. Die is direct de sigaar. Het Rijk moet met die Tabakswet maar eens voorzichtig beginnen bij Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat. En misschien kunnen ze bij die gemeenten hun eigen huisreglementen wel opstellen. Want daar weten ze ondertussen ook donders goed: een ontevreden niet-roker, is een onruststoker.

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

ECS EN OOST-EUROPA

Zo duizelingwekkend zijn de veranderingen in Oost-Europa dat het voor talloze instanties en organisaties vrijwel onmogelijk is de ontwikkelingen bij te benen, laat staan op adequate wijze te reageren. Sommige instellingen zijn echter veel eerder begonnen hun aandacht op Midden- en Oost-Europa te richten en zij kunnen dientengevolge direct op de gebeurtenissen inspelen. Een voorbeeld hiervan is de te Amsterdam gevestigde Europese Culturele Stichting (ECS) die al bijna vijf jaar prioriteit geeft aan culturele samenwerking met landen uit het ,,Oostblok".
De Europese Culturele Stichting werd in 1954 opgericht door de bekende Europeaan Denis de Rougemont met als doel de Europese culturele samenwerking en contacten te bevorderen. Onder cultuur verstaat de Stichting niet alleen het artistieke erfgoed van Europa, maar ook diverse sectoren van de Europese samenleving zoals onderwijs, milieu, sociaal beleid en media. De Stichting is een particulier onafhankelijke instelling zonder winstoogmerk. Het bestuur bestaat uit een Internationale Raad van Gouverneurs onder voorzitterschap van Prinses Margriet. In 1988 verleende de Stichting meer dan 1 miljoen Ecu aan subsidies.
Vice-president is **prof. jhr. dr. F. A. M. Alting van Geusau**, hoogleraar internationaal en Europees recht te Tilburg en Leiden. Over het werk van ECS vertelt hij: ,,Het unieke ervan is dat wij Europees cultureel werk kunnen doen zonder strikte nationale voorwaarden. Juist daardoor kunnen wij veel Europeser opereren. Inderdaad beschouwen wij sinds 1985 het bevorderen en verdiepen van culturele betrekkingen tussen Oost- en West-Europa als eerste prioriteit." Uitgangspunt hierbij is de overtuiging dat het gemeenschappelijk erfgoed en de gemeenschappelijke waarden dwars door en over de grenzen van de afzonderlijke landen lopen en sterker zijn dan de (tot voor kort politiek opgelegde) verschillen. Daarnaast nemen culturele samenwerking en uitwisseling tussen Oost en West de laatste jaren duidelijk toe, vooral ten gevolge van talloze niet-gouvermentele initiatieven. De Slotakkoorden van Helsinki, de resolutie van de Raad van Europa over de Europese culturele identiteit en de unaniem aangenomen resolutie van het Europese Parlement over de oprichting van een Europese Stichting van Oost-Europese Studies (oktober 1986) hebben ook de culturele activiteiten van regeringen geïntensiveerd. Naar het oordeel van Alting van Geusau houdt de prioriteit aan samenwerking het volgende in: ,,Ten eerste wordt bij het beoordelen van normale subsidieverleningen primair naar Oost-Europa gekeken. Ten tweede hebben wij de subsidies die wij ons netwerk van instituten verstrekken aanzienlijk verhoogd voor die instituten die op Oost-Westgebied (kunnen) werken. Zo werd in dit kader in 1988 het Instituut voor Menswetenschappen te Wenen, dat Oost-Westsamenwerking bevordert, aan ons netwerk toegevoegd. Een andere door de ECS in 1987 opgezette activiteit is Concorde Oost/West dat jonge musici uit Oost- en West-Europa samenbrengt. U ziet dat we dus reeds tal van samenwerkingsverbanden met Oost-Europa kennen. Ook de instituten die reeds verschillende jaren deel uitmaken van het netwerk hebben hun aandacht naar Oost-Europa verlegd.
Ten derde is tijdens de laatste vergadering van het bestuur eind november 1989 besloten onze Oost-West-activiteiten aanzienlijk uit te breiden. Daartoe is een speciaal fonds opgezet voor hulp aan Oost-Europa op het gebied van cultuur en onderwijs. Hierin is voorlopig *f* 500.000,- gereserveerd. Bedoeling is dat ook andere stichtingen aan dit speciale fonds zullen bijdragen. Tegelijkertijd is besloten nationale comite's van de ECS op te richten in Polen, Hongarije en Tsjechoslowakije; een aparte adviesgroep van de Stichting is eveneens in het leven geroepen. Beiden worden betrokken bij de coördinatie en begeleiding van aangevraagde projecten. Tenslotte is het de bedoeling de uitwisseling van studenten in het kader van het zogenaamde Erasmusprogramma uit te breiden naar de landen van Oost-en Centraal-Europa. (het Eramusprogramma wordt beheerd door het Erasmusbureau van de ECS te Brussel, red.)
(De ECS-brochure ,,Building bridges across Europe" is te bevragen op het ECS-secretariaat, Jan van Goyenkade 5, 1075 HN, Amsterdam, tel. 020-760222.

BEP WITTE EXPOSEERT IN CDA-HUIS

Vanaf 18 januari a.s. zal Bep Witte uit Sassenheim exposeren in het CDA-huis aan de Kuyperstraat. Bep Witte is pas op latere leeftijd gaan schilderen. Zij volgde lessen bij de Leidse academie Ars Aemula Naturea en bij de Leidse kunstenares Leny Noyen. In het CDA-huis zijn olieverfschilderijen en aquarellen van haar hand te zien. De werken zij te koop. De expositie duurt tot medio maart.

De cultuurkeuze van...

(Foto Dijkstra en Zn.)

Hanja Maij-Weggen
Minister van Verkeer en Waterstaat

1. Laatst gelezen boek: **,,Alle middelen waren geoorloofd" door Teresa Toranska** (over stalinisme in Polen)
2. Laatste film: **,,Een zaak van niveau" van Louis van Gasteren**
3. Laatste musical: **Starlight Express** (in Londen)
Laatste popconcert: **Diane Ross in Rotterdam** (met dochters)
4. Laatste tentoonstelling: **,,Brenner"** in Singer museum te Laren (NH)
5. Mooiste museum: **Musee d'Art Moderne te Parijs**
Favoriete schilder: **Chagall**
Favoriete beeldhouwer: **Giacometti**
6. Favoriete boeken: **niet-Nederlandse sociale, culturele geschiedenis/hedendaagse literatuur**
7. Favoriete schrijvers: **Hubert Lampo en Hella Haasse**
8. Mooiste Nederlandse stad: **Amsterdam**
mooiste gebouwen: **langs de Amsterdamse grachten**
9. Mooiste streek in Nederland: **Waddengebied**
10. Favoriete muziek voor avondje thuis: **Edward Grieg en tussendoor een beetje Liszt**

COMMENTAREN

,,EENS MAAR NIET WEER''

Al in de jaren vijftig ontstak de toenmalige voorzitter van de Eerste Kamer mr. J.A. Jonkman in toorn omdat hij genoodzaakt was de senaat in de week tussen kerst en de jaarwisseling bijeen te roepen. De senaat moest ook toen al op het laatste nippertje een aantal wetsontwerpen behandelen die op 1 januari van kracht zouden worden.
Jonkmans boosheid leidde niet tot ,,bekering'' van de medewetgevers. Het komt nog steeds regelmatig voor dat de senatoren een deel van hun kerstdagen doorbrengen met het lezen van de wetsvoorstellen en Handelingen van de Tweede Kamer. Ook eind 1989 was het weer zover.
De vergadering van de Eerste Kamer werd ditmaal zelfs voorpaginanieuws omdat vice-premier en minister van Financiën Wim Kok het ,,onaanvaardbaar'' uitsprak over een mogelijke verwerping van een reparatie-wetsontwerp dat zou moeten voorkomen dat mensen boven de 65 jaar ook na de invoering van ,,Oort'' premie voor de AAW moeten betalen en daaruit rechten zouden ontlenen op een uitkering en voorzieningen krachtens de AAW. Het ging om een wetsontwerp dat van de Raad van State een zeer kritisch advies heeft meegekregen, maar toch door de Tweede Kamer was aanvaard. Verwerping door de Eerste Kamer zou de staat vele honderden miljoenen guldens kunnen kosten.
De Eerste Kamer-fractie van het CDA had in de week voor kerst bij monde van Harm van der Meulen op principiële gronden tegen dit wetsontwerp gefulmineerd, de fractie zou dus wel moeten tegenstemmen. Maar op 28 december sprak minister Kok het machtswoord ,,onaanvaardbaar'' uit, waarna de CDA-fractie alsnog met grote pijn met het ontwerp akkoord ging. Uitstel was, gezien het tijdstip, niet meer mogelijk. De Kamer, in het bijzonder de CDA-fractie, stond met de rug tegen de muur. Het kabinet wist dat de Eerste Kamer afkerig is van gelegenheidswetgeving en dat de CDA-fractie fel gekant is tegen fiscalisering van uitkeringen.
Nederland kent een twee kamer-stelsel; het wordt de hoogste tijd dat de regering al aan het begin van de rit de Eerste Kamer serieus neemt. Wat nu gebeurd is, hoort in de categorie ,,eens maar niet weer''.

LUBBERS

Na deze kabinetsperiode wil Lubbers geen politiek leider van het CDA meer zijn. Na zo'n twintig jaar in de landelijke politiek, waarvan -als alles goed gaat- 11 jaar als minister-president vindt hij het dan welletjes. Zo liet hij net voor Kerstmis weten in een interview in Elsevier. En wat de toekomstige leider van het CDA betreft, dat zal Brinkman worden, want die is immers fractievoorzitter.
Het nu reeds uitgesproken voornemen van Lubbers om er na deze kabinetsperiode mee op te houden lijkt wat voorbarig. Het derde kabinet Lubbers is nog maar net begonnen en heeft (als alles goed gaat) nog een kleine vier jaar te gaan. Bovendien hebben we dit soort uitspraken van Lubbers al eerder gehoord. Het is het beste om eerst maar eens af te wachten.
Dat brengt ons bij de eventuele opvolging, als die al aan de orde komt. Ook daarvoor is het nog wat te vroeg. Brinkman zit koud op zijn nieuwe stoel en zal eerst moeten bewijzen dat hij zijn nieuwe functie tot een succes weet te maken. Overigens wijst zijn eerste optreden tijdens de debatten over de regeringsverklaring wat dit betreft in de goede richting. Maar dan nog is het afwachten geblazen, of de partij hem of iemand anders tot lijsttrekker en dus als politiek leider van het CDA kiest. Ook vanuit deze gezichtshoek heeft Lubbers wel wat vroeg gesproken.

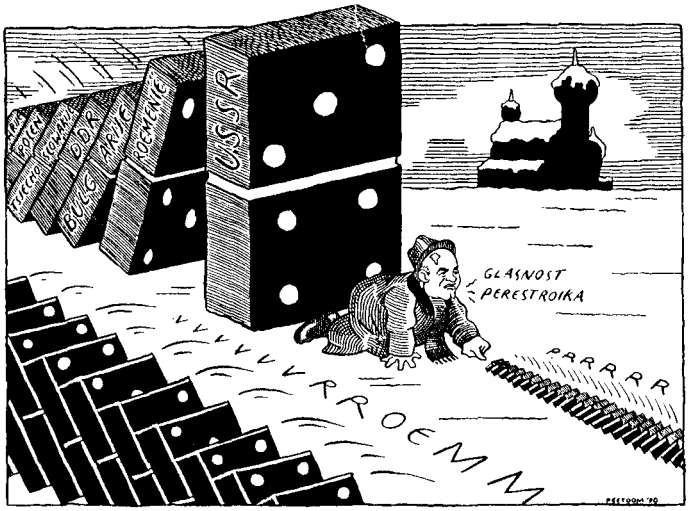

VERNIEUWING

Het presidium van de Tweede Kamer heeft snel gereageerd op een eind november vrijwel kamerbreed aanvaarde motie waarin gevraagd werd om een studie naar staatkundige, bestuurlijke en staatsrechterlijke vernieuwingen. Begin januari maakte Kamervoorzitter Deetman bekend dat een byzondere Kamercommissie nog vóór het zomerreces een ,,vraagpuntennota'' gaat opstellen die de basis wordt voor verdere uitwrking.
Al sinds de jaren zestig bestaat in brede kring behoefte aan bestuurlijke en staatsrechterlijke vernieuwing. Centrale vragen zijn: functioneert onze democratie wel goed, voelt de burger zich voldoende betrokken bij het bestuur? D66-voorzitter Van Mierlo verwoordde, met veler instemming, de ongerustheid daarover kort voor de verkiezingen van september vorig jaar.
Kamervoorzitter Deetman heeft gelijk als hij waarschuwt voor te hoog gestemde verwachtingen. Hij treft ook een kern van het probleem door niet alleen een appél te doen op ,,het bestuur'', maar ook op ,,de samenleving'' om wezenlijke bijdragen te aan herijking van het maatschappelijk bestel te leveren.
Het is een uitstekende zaak dat de Kamer het voortouw neemt bij het streven naar de broodnodige bestuurlijke vernieuwing.

PANAMA

Het zou een gevaarlijke en rommelige wereld worden wanneer staten met militair geweld andere landen zouden kunnen binnenvallen omdat hen daar iets niet beviel. Op het eerste gezicht lijkt het Amerikaanse optreden in Panama dan ook niet door de beugel te kunnen.
Toch dient de politieke conclusie te luiden dat er rechtvaardigingsgronden voor de interventie zijn aan te voeren en dat het ingrijpen een positief doel heeft gediend. Een door zichzelf benoemde dictator, die eerder gehouden verkiezingen volledig had genegeerd en van zijn land een drugscentrum had gemaakt, is verdreven. Het Panamese volk heeft het einde van Noriega met gejuich begroet. De stabiliteit in de regio is met deze ontwikkeling gediend.
De definitieve balans zal echter eerst kunnen worden opgemaakt wanneer in Panama een werkelijk democratisch systeem van de grond komt. Daarvoor zullen nieuwe verkiezingen nodig zijn. Het is te hopen dat het land er snel in zal slagen de voor een democratie zo essentiële instellingen als een onafhankelijke rechterlijke macht en een aan de wetten gehoorzame leger- en politiemacht op te zetten. De Verenigde Staten dragen voor de succesvolle voltooiing van dat proces medeverantwoordelijkheid.

Herenigingsplan Kohl verdient ondersteuning bondgenoten

Als het weer het toelaat komen ze: groepjes mensen die met hamers en beitels stukjes uit de Berlijnse Muur hakken. De doorbraak van de Muur heeft de harten van de Duitsers geraakt. Hoe ook, ze willen de nieuwe mogelijkheden verder uitbuiten. De hereniging van de beide Duitslanden is het belangrijkste politieke thema geworden in de Bondsrepubliek. Ook in de DDR gaan steeds meer stemmen op in die richting. Daarmee staat zij weer bovenaan op de politieke agenda in Europa: de Duitse kwestie.

DUITSE KWESTIE

Sinds de historische nacht in november de Muur doorbroken werd, zijn de gebeurtenissen elkaar in hoog tempo opgevolgd. Onder druk van de massale uittocht van haar burgers en van grote vreedzame demonstraties zette de DDR beslissende stappen in de richting van openheid en democratisering. Politieke gevangenen worden vrijgelaten. Het verkeer tussen beide Duitslanden wordt genormaliseerd. Onafhankelijke politieke groeperingen komen op. In mei zullen vrije verkiezingen worden gehouden in Oost-Duitsland. Het kon niet anders of ook in de Bondsrepubliek had dit zijn weerslag. Via de Duitse televisie en de pers was goed te volgen met welke zware emotionele lading dit alles gevolgd werd. Niet verwonderlijk. In de Grondwet van de Bondsrepubliek ligt de opdracht besloten om de eenheid en vrijheid van Duitsland in vrije zelfbeschikking te voltooien. Na de Tweede Wereldoorlog werd Duitsland bezet door vier mogendheden: de Verenigde Staten, de Sowjet Unie, Groot-Brittannië en Frankrijk. Door toedoen van Stalin kwam de Russische bezettingszone in 1948 onder de dictatuur van de SED. Het communisme werd de ideologische legitimatie voor het voortbestaan van de SED-staat. De bevolking had zich er niet over kunnen uitspreken, maar liet zien wat zij ervan vond door met honderdduizenden de DDR te ontvluchten. De Berlijnse Muur, prikkeldraad en machinegeweren moesten haar binnenhouden.

TIEN-PUNTENPLAN

In de Amerikaanse, Britse en Franse zones kon de democratie zich wel ontwikkelen met de vorming van de Bondsrepubliek Duitsland. Deze werd altijd gezien als voorlopige regeling, tot de opheffing van de deling bereikt kon worden. Door de recente gebeurtenissen lijkt dat mogelijk te worden. Het was Bondskanselier Helmut Kohl die in Bonn het initiatief genomen heeft. Hij legde op 28 november aan de Duitse Bondsdag een plan voor met tien punten die moeten leiden tot de opheffing van de deling van Duitsland en van Europa. Een samenvatting van dit plan staat elders op deze pagina's in een kader. Kohl heeft daarmee geprobeerd op verantwoorde wijze, via een stap voor stapbenadering, leiding te geven aan het streven naar eenheid. In de Westduitse politiek bestaat dan ook in grote lijnen consensus over dit voornemen. Tegelijkertijd is Kohls partij, de CDU, begonnen met een groot politiek offensief. Onder het motto 'Wir sind ein

Tienpuntenplan Helmut Kohl

Het Tien-punten-plan van Bondskanselier Helmut Kohl voor de eenheid van Duitsland, kort samengevat:

1. Directe maatregelen van humanitaire hulp aan de DDR. Gemakkelijker maken van het reisverkeer tussen Oost en West Duitsland.
2. Uitbouw van de samenwerking tussen Oost en West Duitsland op het gebied van milieubescherming en verbeteren van verkeerswegen. De Bondskanselier denkt aan een snelle spoorwegverbinding Parijs - Keulen - Berlijn - Warschau - Moskou.
3. Veelomvattende economische hulp van West- aan Oost Duitsland. Onder voorwaarde van onomkeerbare democratisering en naleving van de mensenrechten, en structurele economische hervormingen in de DDR.
4. De basis leggen voor een steeds dichter netwerk van samenwerking, met gemeenschappelijke commissies op het gebied van de economie, het verkeer, de cultuur, de gezondheidszorg.
5. Het vormen van confederatieve structuren wanneer de DDR een democratisch gekozen regering heeft. Helmut Kohl stelt al voor gemeenschappelijke organen voor regelmatige consultaties, politieke afstemming, een gemeenschappelijk parlement. Ongeveer zoals de samenwerking in de Benelux.
6. Duitsland is een bestanddeel van de hele architectuur van Europa. De ontwikkelingen moet worden ingebed in het hele Europese vredesproces.
7. De Europese Gemeenschap moet zich open opstellen tegenover regeringen in Midden en Oost Europa die de kant van de democratie kiezen. Er moeten passende vormen van samenwerking komen die de toegang van de DDR tot de gemeenschappelijke binnenmarkt mogelijk maken. Ook in het perspectief van 1992.
8. Het CVSE-proces (op basis van de akkoorden van Helsinki) moet met kracht worden voortgezet. Vooral in de vorm van milieupolitieke en economische samenwerking.
9. Ontwapening en wapenbeheersing moeten daarmee gelijke tred houden en waar nodig bespoedigd worden.
10. Een vrij en verenigd Duitsland in een vrij en verenigd Europa is het uiteindelijke doel van de regering van de Bondsrepubliek. Hoe dat eruit zal zien is nu niet te voorspellen. Maar het moet een groeiproces zijn dat rekening houdt met de belangen van alle betrokkenen in Europa.

Volk' heeft zij alvast de campagne ingezet voor de bondsdagverkiezingen eind dit jaar. Het is de vraag of daarmee een bezonnen en voorzichtig voortgaan van de discussie behouden kan blijven.

OPPERVLAKKIGE VERLOKKINGEN?

In Oost Duitsland is door de stormachtige veranderingen de bestaansreden van de DDR ter discussie gesteld. Het zelfstandig bestaan van de Duitse Democratische Republiek werd gerechtvaardigd door de communistische ideologie en de steun vanuit Moskou voor het regime in Berlijn. Beide zijn weggevallen. Zal de DDR een aparte staat blijven? Zolang de burgers van Oost Duitsland zich nog niet in vrije verkiezingen hebben kunnen uitspreken is het moeilijk een indruk te krijgen. Aan de ene kant is er onder de Oostduitsers het begrijpelijke sterke verlangen dat zij ook deel mogen hebben aan de democratie, de vrijheden en de welvaart van de Bondsrepubliek. Dat hun kinderen op school niet meer geïndoctrineerd worden met marxistisch-leninistische leugens. Dat hun carrièrekansen niet belemmerd worden als zij getuigen van hun christen-zijn. Dat ze 's winters gewoon sinaasappelen kunnen eten. In hun hart streven velen naar aansluiting van Mecklenburg, Saksen, Thuringen bij de Bondsrepubliek. Aan de andere kant wordt er, met name vanuit kerkelijke kringen in de DDR, om voorzichtigheid gemaand. Zij waarschuwen ervoor dat mensen niet moeten vallen voor de oppervlakkige verlokkingen van de Kurfürstendamm en het Kaufhaus des Westens. Bijzonder indrukwekkend was het betoog van Rainer Eppelmann, plaatsvervangend voorzitter van de Demokratische Aufbruch, een van de nieuwe onafhankelijke politieke bewegingen in de DDR. Hij zei op een CDU-vergadering van 11 december 1989 in Berlijn: ,,Wij hebben tijd nodig om te wennen aan de nieuwe situatie. Tot voor kort waren wij een gesloten samenleving. Over het thema eenheid mocht überhaupt niet gesproken worden. Geeft u ons kans om eerst onszelf te vinden... En versta mij alstublieft niet verkeerd, maar wij hebben ook tijd nodig om aan u te wennen. U bent sterk, dat weet u. Ik vraag u, let ook een beetje op ons." Eppelmann vroeg de CDU-vertegenwoordigers zich ook in de DDR-burgers te verplaatsen, die, als het hen gevraagd zou worden, natuurlijk in grote meerderheid voor de Duitse eenheid zouden zijn. Maar, waarschuwt hij, de meerderheid zou wegvallen als die eenheid zou neerkomen op een herstel van het verleden: ,,Dat willen we eigenlijk liever niet. Het moet een proces van twee samenlevingen zijn die elkaar toenaderen. Het is mijn mening en mijn hoop dat niet alleen wij zouden moeten veranderen, maar ook u. Nog vormt u geen ideale samenleving... Geef de DDR-burgers een kans, dat ze morgen niet hoeven vast te stellen dat ze 45 jaar voor niets hebben geleefd... Ik vraag u, neem de zwakkere partner als partner serieus."

Berlijners hakken in de eens zo gehate muur. *(Foto ANP)*

ESSENTIËLE BELANGEN

De ontwikkelingen gaan razendsnel. De uitdagingen zijn enorm. Op tal van manieren zijn Nederland, de Europese Gemeenschap en de andere Europese landen erbij betrokken. Of het nu 1648 was, of 1815, 1871, 1918, 1949, altijd hebben de staatsregelingen die voor de Duitslanden zijn getroffen essentiële Europese belangen geraakt. Dat is vandaag niet anders. Op Oost- en Westduits grondgebied staan meer dan een miljoen man troepen opgesteld. De Oost-Westtegenstellingen zijn hier geconcentreerd geweest. De Bondsrepubliek is hecht ingebed in de Europese Gemeenschap en de NAVO en wil dat blijven. De Sowjet-Unie heeft haar zorgen bij het Duitse vraagstuk: ,,Waar zijn de politieke, wettelijke en inhoudelijke garanties dat de Duitse eenheid op den duur niet de nationale veiligheid van andere staten en de vrede in Europa bedreigt?" vroeg de Sowjet-minister van Buitenlandse Zaken Sjewardnadze zich af ten overstaan van het Europese Parlement.
Daar staat tegenover dat zowel de NAVO- als de EG-landen de doelstelling van de overwinning van de Duitse deling onderschrijven. Ook de Europese Volkspartij zegt dat in haar program voor de Europese verkiezingen van 1989. Artikel 424 luidt: ,,De christen-democraten eerbiedigen en ondersteunen uitdrukkelijk de wens van de Duitsers, dat in een Europa van vrije volkeren de eenheid en de vrijheid van Duitsland voltooid dient te worden. Zonder oplossing van de Duitse deling kan de Europese deling niet opgelost worden en omgekeerd." Het Politiek Bureau van de EVP heeft op 6 december 1989 het Tien-punten-plan van Kohl ondersteund.

OMZICHTIG

Hoewel nog lang niet alle vragen zijn opgelost, zijn daarmee de grote lijnen aangegeven. Het CDA stelt zich een vrede in Europa ten doel waarin de mensenrechten gerespecteerd worden, waaronder het zelfbeschikkingsrecht van volken. Dat geldt ook voor het Duitse volk. De Bondsrepubliek is hecht verbonden met de Europese Gemeenschap en de NAVO. Zij laat niet na te verklaren dat zij dat wil blijven. Het is voor haar een historische voorwaarde om initiatieven in Oosteuropese richting te kunnen ontplooien. Dat vraagt van Duitslands bondgenoten solidariteit met dat streven, zolang dat bijdraagt aan een rechtvaardiger vredesordening in Europa. Het plan van de Bondskanselier valt op door zijn gematigdheid en de omzichtige wijze waarop de voornemens worden gepast in het bredere Europese kader. Het is van groot belang dat de Bonner-politiek op deze omzichtige weg weet voort te gaan. Veel groter dan de behoeften van de Bondsrepubliek zijn echter de uitdagingen voor de DDR. Voorop staan daar nu de voorbereidingen voor en het succesvolle verloop van de eerste vrije verkiezingen. Het wordt de eerste mogelijkheid voor de burgers om zich vrij uit te spreken over hun politieke toekomst. De vraag van de Duitse eenheid zal daar ongetwijfeld een hoofdthema zijn. Maar de mensen, die veel te lang monddood zijn gemaakt, moeten nu eerst vrij kunnen spreken. Want ook de Duitse eenheid blijft ten dienste staan van democratie en mensenrechten.

Theo Brinkel

Oud en nieuw in Praag

Nog niet zo lang geleden was de voormalige dissident Vaclav Havel bij de meeste van zijn landgenoten onbekend. Vlak voor de jaarwisseling werd diezelfde Havel de nieuwe president van Tsjechoslowakije. Dit feit werd in Praag uitbundig gevierd. Siebold Hartkamp vierde het feest mee en schreef voor CD/Actueel een impressie.

IMPRESSIE

Rond elf uur draait een met luidsprekers bespannen bestelwagen het enorme 14e eeuwse marktplein op. Staremestske Namesti, af en toe gedomineerd door het internationaal toeristendom dat welgekleed naar boven gaapt en zijn plaatje schiet, onverschillig of dit nu Piazza Navona of Trafalgar Square is.
Na een paar maten inleidende muziek is het gigantische plein muisstil. Uit de luidsprekers schalt een zeer korte toespraak waaruit ik twee woorden kan herkennen, maar meer heeft niemand ook nodig op dit plein: ,,Vaclav Havel" en ,,President" Een klaterend applaus klinkt op van alle hoeken van het plein en de zijstraten. Mensen omhelzen elkaar spontaan en maken een rondedansje, overal spandoeken, vlaggen en gejuich. Mij bevangt een politieke ontroering zoals ik hem sinds de mars van Martin Luther King niet meer heb gehad. De vleesroosteraar pookt zijn vuurtje op: het eerste staaltje van marktinzicht dat ik sinds mijn aankomst in Praag zie, maar ik ben hier nog maar twee uur.
Wat op 17 november (de avond van het zeer gewelddadige optreden tegen vreedzame demonstranten) volstrekt onvoorstelbaar was, de laatste weken in de lucht zat maar te mooi leek om waar te kunnen zijn, is opeens echt waar: Havel, Hrad, Havel in het regeerkasteel.
Praag zindert van de politiek. Straten, pleinen, woonhuizen, openbare gebouwen en metrostations zijn vol rood-wit-blauwe vlaggen en leuzen. De etalages aan de winkelavenue Norodni zijn complete muurkranten en geheel dichtgeplakt met leuzen, solidariteitsbetuigingen, mededelingen, spotprenten en foto's van Havel. De muurkranten blijven in beweging: pamfletten uit de spannende novemberweken zijn alweer opgevolgd door geschriften over Roemenië. Onder de arcade waar 17 november de beruchte knuppelpartij plaatsvond, is uit waxinelichtjes, bloemen en foto's een monument ontstaan waar mensen samendrommen. Even verder, bij het secretariaat van Obcanske Forum (Burger Forum) worden op straat permanent videobeelden vertoond van kernmomenten uit de laatste maanden. Het is er steeds druk. Mensen zijn getooid met een rood-wit-blauw lintje, de button van OF of hebben simpelweg een foto van Havel achter op hun jas gespeld.
Dit is dan dezelfde Havel waarvan een Amsterdamse kennis mij vertelde dat hij de enige was die hem, nog niet zo lang geleden, in een Praags café herkende en waarover zijn Tsjechische vrienden vroegen: ,,wie was die Tsjech waar jij mee stond te praten?" In Amsterdam geloofde ik het verhaal maar half; hier zal ik het dezelfde avond nog bevestigd krijgen.
Een dansend plein later vertelt mijn buurman mij hoe, dit jaar nog, een aantal vrienden Havel feliciteerden met zijn verjaardag door een geluksadvertentie op willekeurige naam en ondertekend met Jan, Piet en Klaas in de Rude Pravo te zetten, maar met een fotootje van Havel. Het geheel verscheen ongehinderd: de zetters kenden het gezicht niet. Het gesprek vindt plaats in U Zlateho Tygra - de gouden tijger - een café dat ik met enige mazzel terugvind van een bezoek in '80 en waar ik Burgerforumpubliek vermoed. Dat komt uit: de man die de bier tapt heeft een doctorsgraad en ook de rest van het personeel bestaat uit door het regime om politieke redenen gepasseerde intellectuelen. Iedereen draagt buttons OF, de vreugde is hier diep en iedereen wil graag praten met wie geinteresseerd is. Wij zijn geïnteresseerd.
Mijn vrouw krijgt al gauw een OF-button opgespeld, het moet de laatste van de stad zijn. Mijn gesprekspartner - een jurist die binnenkort in zijn eigen beroep aan het werk hoopt te kunnen - haalt een schaar uit zijn binnenzak en een rol rood-wit-blauw lint en speldt mij het symbool van deze fluwelen revolutie op. Ik heb een lintje. Ik ken geen hogere onderscheiding meer.
Zes kwartier en drie halve liters later staan we midden in de nacht in Theater Na Zabradli. De gesprekspartner van mijn vrouw is er choreograaf, werkte er met Havel en of we het even wilden zien. Dat wilden we.
En zo staan we, nog geen zestien uur na onze aankomst in Praag in de vroegere werkkamer van de huidige president. De ,,werkkamer" is een wat royaal bemeten bezemkast. Havel kwam na zijn militaire diensttijd hier als toneelknecht aan de slag, werd geïnspireerd door de avantgardistische sfeer die er - het was voor '68 - heerste en werkte zich op tot dramaturg en begon absurdistisch, Ionesco-achtig toneel te schrijven en te regisseren waarin hij de willekeur en het cynisme van de bureaucratie ontleedde en bespotte. In '68 werd hij - met publikatieverbod - ontslagen en te werk gesteld als biersjouwer in de provincie. In de hal feliciteer ik een ietwat parmantige man -het ,,Holland Festival en Diamand kent hij wel"- met zijn nieuwe president. Mijn vrouw slaat mij geamuseerd gade want, zo realiseert zij zich en zal zij mij later uitleggen-, dit moet de man zijn waarover Havel in een brief uit de gevangenis aan zijn vrouw Olga schrijft: ,,trouwens, de directeur verzette zich meestal tegen ideeën die van mij kwamen."
Wij praten met onze gastheren de rest van de nacht nog heel wat af. Over Zivilcourage, angst, politiek en ethiek.
Na nog een nog uitgelatener nieuwjaar op het Wenceslasplein kunnen we terug naar de highlights van onze vaderlandse borreltafel: Oort, de hondepoep en de Tabakswet.

Siebold Hartkamp

Het herkenningsteken van Burgerforum.

Waardering voor grote stedenbeleid vorig kabinet

Wat betekent de ,,sociale vernieuwing'', die zo hoog in het vaandel van het kabinet Lubbers-Kok staat, voor een stad als Amsterdam? Hoe pakt het gemeentebestuur van de hoofdstad dit thema op? Deze vragen legden we voor aan de man die na vele jaren lidmaatschap van de Tweede Kamer en een kort ministerschap van Binnelandse Zaken in 1983 burgemeester van Amsterdam werd: drs. Ed van Thijn.

Ed van Thijn *(Foto ANP)*

Burgemeester van Thijn begint met een loftuiting aan het adres van zijn Rotterdamse collega's. ,,Het begrip sociale vernieuwing is uit Rotterdam afkomstig. Het Rotterdamse college van B en W schreef er een nota over die als inspiratiebron fungeerde voor de PvdA-onderhandelaars over het onlangs afgesloten regeerakkoord. Vervolgens werd het weer teruggespeeld naar het lokale vlak. In feite is het begrip van grootstedelijke makelij, want niet alleen in Rotterdam maar ook in Amsterdam werd al enige tijd heftig gediscussieerd over de vraag wat het economisch herstel en de speerpuntfunctie van de grote steden daarin voor het leven in de grootstedelijke agglomeraties betekenen."

Het economisch herstel, waaraan de grote steden zoveel bijdroegen, heeft het vorige kabinet mede aanleiding gegeven tot een visie voor de toekomst die opgenomen is in de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening. Dat stuk heeft het nieuwe stedelijke elan sterk gestimuleerd. De grote steden zijn zich op ,,Europa 1992" gaan oriënteren.

Van Thijn: ,,We zagen in Amsterdam met lede ogen dat de grote economische opbloei slechts mondjesmaat bij de Amsterdammers terechtkwam. Maatschappelijk zijn er nogal wat problemen: onder meer de forse werkloosheidcijfers bij de allochtonen blijven een zieke plek in onze samenleving. Het alweer enige tijd geleden verschenen rapport van de Commissie-Monteyn heeft in al zijn kortheid een fascinerende inhoud. Het onthulde de paradox tussen economische opbloei en achterstandssituaties in de samenleving en bracht deze in kaart. In het rapport staat onder meer dat Nederland het in het kader van de Europese concurentie in belangrijke mate moet hebben van een hand met vier troeven: de grote steden. Maar er zijn maatregelen van de Rijksoverheid voor nodig om die troeven uit te buiten," aldus Van Thijn. Die maatregelen moeten de infrastructuur verbeteren, maar ook een programma voor het inhalen van de sociale achterstanden inhouden. Deze twee elementen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ook het bedrijfsleven is gebaat bij een in alle opzichten goed vestigingsklimaat. Mede daarom moet de sociale problematiek aangepakt worden. Van Thijn: ,,Ook in de correspondentie tussen het vorige kabinet en de grote steden heeft het begrip ,,sociale vernieuwing" een rol gespeeld. Dit begrip heeft een voorname plaats in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet gekregen, maar ik weet nog niet precies hoe het kabinet dat wil invullen. Het biedt unieke kansen en kan het elan in de steden een nieuwe aansporing geven. De grote steden zullen er met enthousiasme op inspelen. Rotterdam is ons al voorgegaan." De Amsterdamse burgemeester plaatst ook enkele vraagtekens. ,,Wat houdt het inhaalprogramma in? Dit kabinet voert de sociale vernieuwing wel in zijn vaandel en laat deze vervolgens invullen door de gemeenten, maar die moeten voldoende financiële middelen meekrijgen. Maar als ik de financiële paragraaf in het regeerakkoord goed lees zijn we nauwelijks beter af dan onder het vorige kabinet. Het tweede vraagteken plaats ik omdat ik eigenlijk nergens in het regeerakkoord terugvind dat het in het bijzonder om de grote steden gaat. Als ik mij vastklem aan de tekst van de inleiding tot het regeerakkoord waarin de maatschappelijke situatie gedifferentieerd wordt geschetst (een beleid dat zich mede specifiek zal richten op de punten waar de spanningen het grootst zijn) zie ik wel perspectieven. En het derde vraagteken betreft de bestuurlijke inrichting van het sociale vernieuwingsbeleid op lokaal niveau. Het kabinet is bezig met een sterk functioneel gerichte decentralisatie. Het nieuwe arbeidsmarktbeleid gaat naar de tripartite Regionale Bureaus Arbeidsvoorziening (RBA) waarin ook het lokaal bestuur een belangrijke rol speelt. Niemand heeft voor ogen waar dit proces toe leidt. Het Gewestelijk Arbeidsbureau speelt op dit moment een marginale rol in de arbeidsvoorziening: landelijk 8 procent, in Amsterdam 5 procent. We moeten in de nieuwe constructie met de sociale partners aan het werk, maar wie zijn dat? De vakbeweging heeft in Amsterdam plaatselijke afdelingen, maar bij NCW en VNO is dat niet het geval. Komen de werkgevers met ,,de secretarissen" of met de echte ondernemers? Voor wat betreft de regio Amsterdam ligt er nog een obstakel: de bulk van de werkgelegenheidsontwikkeling zit bij Schiphol, maar dat valt niet onder de RBA Amsterdam, maar onder Haarlem."

,,Al die vraagtekens nemen niet weg dat we hard aan de slag gaan. Direct na kennisneming van het regeerakkoord hebben we onze wethouder van sociale zaken gevraagd om een projectgroep op te richten die binnen een maand met een plan van aktie dient te komen, We moeten het onderste uit de kan halen, ook al is de vormgeving van die kan nog niet helemaal helder." Daarbij speelt ook de mogelijkheid van het terugploegen van uitkeringsgelden een rol. In Rotterdam is een model ontworpen (door de toenmalige wethouder Simons, nu staatssecretaris van WVC) waarmee heel effectief gewerkt zal kunnen worden en duizenden arbeidsplaatsen (werkervaringsplaatsen) kunnen ontstaan. Amsterdam is ook van plan de problemen buurtgewijs aan te pakken. Van Thijn: ,,We willen de buurten - respectievelijk de stadsdelen - er zelf bij betrekken, maar de centrale regie van het proces is in handen van het gemeentebestuur." Een belangrijk aspect van het proces is dat een groot aantal instrumenten ingezet kan worden, zoals het stadsvernieuwingsfonds. ,,We moeten af van de verkokering."

Aan het eind van het gesprek vat burgemeester Ed van Thijn samen: ,,Ik ben begonnen met mijn waardering uit te spreken voor het grote-stedenbeleid van het vorige kabinet, met name voor de Vierde Nota en wat daarvan op grote steden afstraalde. Ik hoop dat ik deze waardering ook onder dit kabinet kan volhouden."

Evert Mathies

CDJA

OP HISTORISCH MOMENT IN ROEMENIË

Half december organiseerde het Tweede Wereldcentrum te Amsterdam een reis met veertig jongeren naar Roemenië. Aan deze reis namen vertegenwoordigers van politieke jongerenorganisaties, vredesbewegingen en vakbondsjongeren deel. Namens het CDJA gingen ondergetekenden mee. Door de grote aandacht voor de ontwikkelingen in de andere Oosteuropese landen bleef de schrikwekkende toestand van het Roemeense volk sterk onderbelicht. De hulpverlening aan Roemenië werd door het regime sterk bemoeilijkt. Vooral de Hongaren verleenden voedselhulp, maar werden aan de grens steeds vaker tegengehouden. Met een symbolische aktie probeerden we onze solidariteit met de Roemeense bevolking uit te drukken en de aandacht op de schrijnende misstanden te vestigen.

We gingen op reis in de veronderstelling dat het land nog lange tijd onder het bewind van Ceaucescu zou huiveren. Op de dag dat wij in Cluj waren, werd in Timisoara de predikant Tökes gearresteerd en braken rellen uit die uiteindelijk hebben geleid tot de val van Ceaucescu. We hadden niet kunnen vermoeden dat een week later de situatie in Roemenië ingrijpend zou veranderen.

Het was buitenaf onmogelijk een indruk te krijgen van de werkelijke situatie waarin de Roemenen verkeerden. Als toerist werd je vreselijk misleid. In de hotelkamer was het 30 graden terwijl in de Roemeense huizen de temparatuur niet hoger dan 14 graden mocht zijn. Op elk moment van de dag was er in het hotel warm water en electriciteit beschikbaar. Bovendien is Cluj een erg leuke stad, met pleinen en mooie kerken. Wel voelden we overal de bedreiging van geuni-

(Foto ANP)

Ontroering in Roemenië

formeerden en opvallende ,,stillen". Omdat de groep door de politie werd gewaarschuwd moesten we andere aktiviteiten afgelasten.

Op geen enkele manier hebben we zondag 17 december een aanwijzing gekregen wat er in Timisoara gebeurde.

Op dit moment is een discussie gaande over de Nederlandse houding ten opzichte van Roemenië voor de opstand. Hierbij rijzen enkele vragen. Waarom hebben we zo passief toegezien hoe in ons eigen Europa een volk zwaar werd omderdrukt. Waarom kon een terreurbewind zich handhaven dankzij het feit dat de leiders kritisch waren tegenover Moskou? Waarom kon Ceaucescu over de ruggen van zijn volk de buitenlandse schulden afbetalen door het Roemeense voedsel te exporteren naar onder andere Nederland? Had Nederland de import van goederen uit Roemenië niet kunnen stopzetten? Waarom kon het Roemeense bewind via zijn topsporters de rampzalige situatie van zijn bevolking camoufleren terwijl we, overigens terecht, wel Zuidafrikaanse teams van onze toernooien weren? Het was bekend dat Ceaucescu een weerzinwekkende politiek voerde. En onmiddellijk rijst dan de vraag hoe we ons nu gaan opstellen tegenover regimes die op dit moment nog een onderdrukkend karakter hebben.

Voor Roemenië is het op dit moment belangrijker om vooruit te zien. Dan gaat het er niet alleen om dat vrachtauto's met pakketten naar Roemenië rijden. Nederland zal structureel steun moeten verlenen. Maar dit geld mag niet uit het huidige budget voor ontwikkelingssamenwerking komen, zoals weleens wordt gesuggereerd als het gaat om hulp aan Oost-Europa. De behoefte aan hulp in de echte ontwikkelingslanden wordt namelijk zeker niet minder.

Roemenië lijkt op weg te gaan naar een echte democratie. Mogelijk gaan ook christen-democraten hierbij een rol spelen. Het is voor het CDA en het CDJA een nieuwe uitdaging om ook daar steun te geven aan de opbouw van een partij.

Nanco Janssen en Carien Smallenbroek

CDA-VERSPILLING

We razen met z'n allen recht op de ondergang van onze maatschappij af wanneer ons milieugedrag niet radicaal verandert. Bijna alles wat we niet meer kunnen gebruiken zonder bewerkingen wordt weggegooid. Dit, helaas o zo gewone gedrag is eigenlijk misdadig tegenover de schepping en de mensheid. Het is daarom een goede zaak dat de overheid tegengaan van verspilling als één van de centrale thema's van het milieubeleid heeft gekozen. Wij springen onverantwoord om met onze beperkte grondstoffenvoorraad. Het is daarom noodzakelijk zuinig om te springen met energie. Afval moet bij voorkeur weer gebruikt worden als grondstof. Het CDA ondersteunt als verantwoordelijke partij een goed rentmeesterschap van harte. Wat dat in de praktijk van alle dag inhoudt kan aan haar handelen worden afgemeten. Dat handelen blijkt veel geschreeuw en weinig wol in te houden. Omdat de partij blijkbaar niet zoveel om papierverspilling geeft, heeft zij maart '89 een vernieuwd, glossy, full color papier- en energie verslindend CD/Actueel gelanceerd. De longen van de aarde gekapt om deze papierstroom op gang te houden. Dit is strijdig met de idee verspilling terug te dringen. Het CDA kan om te beginnen de papieren balk in haar oog te verwijderen door gebruik te maken van milievriendelijker recyclingpapier voor al haar publicaties. Verder kan krtisch worden bekeken of het allemaal niet wat minder kan. Zijn sommige missives wel echt nodig? Zoals het regeerakkoord al aangeeft, de trendbreuk moet nu worden ingezet. Daarom hoop ik dat dit stuk geen verspild papier is.

Wim Fokker

HORZEL

Een nieuwe ster straalt aan het politieke firmanent. Het spotlicht valt op de minister van Verkeer en Waterstaat. Binnen luttele maanden heeft Hanja haar liberale voorgangster Neelie doen vergeten. Maij-Weggen bespeelt de vaderlandse pers even vaardig als Smit-Kroes, maar toont zich daarbij een stuk intelligenter. En ze maakt graag duidelijk dat zij niet met zich laat spotten. Milieuminister Alders kreeg als een stoute jongen billekoek toen hij VROM-borrelpraat in de publicitiet meende te moeten brengen. ,,Als ik vind dat er iets moet gebeuren, zal het ook gebeuren", zei Hanja ooit in een vraaggesprek met het jonge-vrouwenblad Viva. ,,Als ik een buitenlandse delegatie leid, maak ik meteen duidelijk dat ik delegatieleider ben; anders word ik aangezien voor assistente". De bewindsvrouwe dwingt met een dergelijke houding respect af op het Binnenhof, burcht van mannelijk chauvinisme. Hanja is de enige échte vrouw in het kabinet; Ien Dales vermomt zich als man en Hedy D'Ancona is welliswaar vrouwelijk maar de ministeriële arbeid gaat vooralsnog boven haar pet. Hanja lijkt rechtstreeks weggelopen uit een boek van Cissy van Marxveldt, ze is de kordate variant op Joop ter Heul. Dat kan van pas komen, want zij zal in haar kruistocht voor een beter openbaar vervoer nog menige slag in de ministerraad moeten leveren. Maar het zal wel goed komen met Hanja. Little B., ,,kroonprins" van Lubbers zal zijn loopbaanplanning misschien moeten bijstellen. Het is plotseling niet meer zo vanzelfsprekend dat de ministerraad in de jaren negentig zal worden aangevoerd door een man.

Paul Wessels

VROUWEN BERAAD

BERLIJN AAN DE VOORAVOND VAN EEN NIEUW DECCENIUM

,,Een unieke ervaring: daar zijn waar geschiedenis gemaakt wordt", aldus Hannie Kerstiëns, voorzitter van de sectie Buitenland van het CDA-Vrouwenberaad na het werkbezoek van de kamerkring Den Haag aan het Westduitse Goslar en aan Berlijn. Het centrale thema van dit werkbezoek was de problematiek van de beide Duitslanden. Ada Boerma sprak met haar.

Wat heeft u het meest getroffen tijdens dit bezoek?
,,De persoonlijke betrokkenheid van de Westduitsers. Men is vol energie en goede wil. Men wil de buren over de grens nu helpen en men heeft nauwelijks behoefte aan discussie. Westduitse politici betreuren wel het gebrek aan begrip in andere landen voor de positie van de beide Duitslanden en voor de wens tot hereniging. Zij kunnen zich niet voorstellen dat andere landen er op grond van het verleden problemen mee hebben."

Welke ontwikkelingen verwacht men in Oost-Duitsland?
,,Men is heel optimistisch. Geciteerd werd o.a. de uitspraak van de onlangs vermoorde topman van de Deutsche Bank, Hernhausen dat het ,,Wirtschaftswunder" zich in de DDR in 5 jaar kan voltrekken. West-Duitsland wordt als een van de meest stabiele democratieën in Europa beschouwd en kan zich op grond daarvan bezighouden met het vraagstuk van de hereniging. Wel werd keer op keer het belang benadrukt van een goede inbedding van Duitsland - hoe dat er ook uit mag zien - in Europa en de NAVO."

Hoe staan de kerken tegenover veranderingen?
,,Wij waren in de gelegenheid om een ronde tafelgesprek over de rol van geloof en kerk in de politiek bij te wonen. Iedereen was het er over eens dat de kerken een cruciale rol hebben gespeeld in de jongste ontwikkelingen. Zij hebben aangegeven waar het fout is gegaan. Nu ontstaat er een democratisch vacuum dat door de politieke partijen, ook de christen-democratische, zal moeten worden opgevuld."

Zijn er ondanks grote verschillen ook overeenkomsten met ons denken?
,,Ja en nee. Daar wordt gezocht naar integratie van de ,,C" in de politieke partij; hier moeten we ons bezighouden met het vasthouden van de ,,C". Onlangs zei de Duitse theoloog Hans Kung tijdens een bezoek aan Nederland: ,,De jongere generatie heeft behoefte aan normen, waarden en zingeving. Ik denk dat dit een nieuwe kans betekent voor een meer ethisch-religieus geinspireerde en gemotiveerde wereldvisie en levenswijze. ,,Een opdracht voor christen-democraten in zowel Oost- als West-Europa."

Ada Boerma-Van Doorne

De Trabant is een bekend verschijnsel in het Oost-Berlijnse straatbeeld. *(Foto Hans Hordijk)*

MENSELIJKE FACTOR OOK IN COLLEGES B EN W ESSENTIEEL

,,Bij de samenstelling van colleges van B. en W. moet men meer gaan letten op de persoonlijke kwaliteiten van mensen, op hun bestuurskracht. Toppolitici moeten over méér beschikken dan alleen een politieke visie. Het is evenzeer hun taak een open dialoog en interactie tussen mensen te bevorderen. Naast individueel scoren, wat vaak hoog genoteerd staat bij politici, is teamwork nodig om complexe vraagstukken concreet hanteerbaar te kunnen maken." Dat is de mening van organisatie-adviseur I. Wladimiroff. Hij signaleert een veranderende kijk op de menselijke factor in de ondernemingen en (overheids)organisaties. Ook gemeenten gaan aandacht besteden aan kwaliteit van samenwerking, aan flexibele inzet en sociaal welbevinden in het werk. Wladimiroff was betrokken bij diverse reorganisatieprocessen in gemeenten, zoals in Hengelo, Kerkrade, Rijswijk en Noordwijk.
Nu er na 21 maart weer nieuwe gemeenteraden aantreden, is het een goed moment om nieuwe inzichten op managementgebied te betrekken bij een vernieuwde raad en college en een door nieuwe inzichten geinspireerd ambtenarenkorps.
Waar reorganisaties of gemeentelijke herindelingen hebben plaats gevonden - maar ook elders - gaan bestuurders meer sturen op hoofdlijnen. Van ambtenaren wordt verwacht dat ze nog efficiënter en sneller beleidsvoorbereidend werken. Dat vereist flexibele, multi-inzetbare mensen. Het is niet zo moeilijk een serie beleidsvoornemens op papier te zetten, maar beleidsnota's zijn geen eindproducten. Waar het om gaat is de nota's goed uit te kunnen voeren, om ideëen en werkeleijkheid met elkaar te verbinden. Als beleid en uitvoering meer met elkaar sporen, herkennen ook gewone burgers zich beter in het beleid. Ook Wladimiroff beklemtoont dat het hele beleidsproces - van initiatief tot uitwerking - belangrijk is. Procesmatig denken zal steeds meer het in hokjes, schotjes denken vervangen. Dat vereist nieuwe vaardigheden, een goed intermenselijk functioneren. We moeten af van teveel bureucratische regeltjes en meer elkaar als mensen aanvullen en stimuleren. Daarom is naast delegatie van verantwoordelijkheid ook de integratie, coördinatie, verbinding tussen de diverse beleidssectoren essentieel.
Wat dat betreft, kunnen we van Japan wat leren. Daar worden managementtechnieken gehanteerd, die tot groot rendement leiden. Ook in het erg individualistisch ingestelde Amerika gaan bedrijven en organisaties meer nadruk leggen op menselijke motivatie, persoonlijke groei en gezinsleven. Dat komt de arbeidsproductiviteit ten goede.
Wladimiroff pleit voor een open dialoog tussen mensen. Vooral het middenkader is belangrijk om de ideeën en beleidsvoornemens van de top door te geven naar de basis. Daarom is een getrapte dialoog noodzakelijk, een geordende planmatige uitwisseling van beleidsvorming, waar ieders inbreng op waarde wordt geschat. Voorwaarde hiervoor is, dat aan de top goed wordt samengewerkt, zonder competitie en competentiestrijd. Daarom zijn zelfkritiek en teamwork ingrediënten die de basis vormen voor een stabiel en creatief bestuur.
Voor de raadsleden in de nieuwe raadsperiode 1990-1994 is het zaak de waarde van effectieve, mensvriendelijke fracties, colleges en gemeenteraden hoog in te schatten en te zorgen dat zo een harmonieuze en creatieve samenleving steeds beter gestalte krijgt.

Alice Bakker-Osinga

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

Met convenanten bedrijven tot milieuvriendelijker produktie bewegen. *(Foto Hans Hordijk)*

MILIEUNOTA CDA-FRACTIE GAAT VERDER DAN PLANNEN KABINET

Milieuspecialist Ad Lansink van de CDA-Tweede Kamerfractie heeft namens zijn fractie de nota ,,Van plan naar werkelijkheid" gepresenteerd. De nota is een aanscherping van het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP). Dit plan, door het CDA/PvdA kabinet van het vorige kabinet overgenomen, wordt in de komende tijd omgezet naar NMP-plus. Op een aantal punten gaat de nota van de CDA-fractie verder dan de kabinetsplannen.

Lansink: ,,Wij willen in vergelijking met het NMP meer voorrang voor het afvalstoffenbeleid. Wij willen dat niet vijf maar tenminste tien procent van de afvalproductie moet worden voorkomen. Reeds tien jaar geleden dienden wij daarover een motie in die breed werd gesteund. Wij pleitten daarin voor een trits van maatregelen: preventie, hergebruik en via verbranding een eenmalig hergebruik en tenslotte een hergebruik door functioneel storten, bijvoorbeeld door geluidswallen. Ik hoop dat die motie nu uitgevoerd zal worden en dan helemaal!"

De CDA-fractie wil bij voorkeur geen dwingende maatregelen nemen ter beperking van milieu-onvriendelijke producten. ,,We moeten uitgaan van een positieve benadering. Met het sluiten van convenanten willen we het bedrijfsleven tot een milieuvriendelijke productie bewegen. Alleen als die convenanten niet nagekomen worden, willen wij tot dwang overgaan".

Op de vraag of die convenanten niet erg vrijblijvend zijn omdat ze niet afdwingbaar zijn, antwoordt Lansink dat er via vrijwilligheid heel wat te bereiken valt. Als voorbeeld haalt hij het bewustere gedrag van het publiek aan dat het gescheiden inzamelen van glas en papier heel normaal is gaan vinden. ,,Dit zou nog uitgebreid kunnen worden met het scheiden van kunststoffen uit het afval."

Hij wijst er op dat hier en daar in het bedrijfsleven al met convenanten wordt gewerkt. ,,In de chemische industrie, en dan vooral door de grote bedrijven, is in de afgelopen jaren al heel wat aan interne milieuzorg gedaan, dat wordt wel eens vergeten."

Ook bij de strijd tegen de CO2-vervuiling gaat de CDA-fractie een stap verder dan het kabinet. Lansink: ,,Wij vinden dat de reductie van de uitstoot sneller moet gaan. Wij kiezen voor een periode tot 1996 in plaats van het jaar 2000, genoemd in het NMP. Het kabinet zal zich hiervoor harder moeten inspannen!" Volgens Lansink kan er binnen het NMP door het schuiven met verschillende posten nog voldoende ruimte worden gevonden voor de financiering van het CO2-beleid.

De CDA-fractie vindt dat het milieubeleid moet worden gefinancierd door bezuinigingen op andere uitgaven. Zou de economische groei minder zijn dan 3 tot 2½% dan wordt een lichte toename van de collectieve lastendruk aanvaardbaar genoemd indien het uitblijven van milieumaatregelen het milieu op termijn nog grotere schade zou toebrengen. Hiermee wijkt de fractie af van de opvatting van milieu-minister Alders. Hij stelde voor om een aantal milieuheffingen die burgers tot een milieubewuster gedrag moeten bewegen, niet mee te rekenen in de berekening van de lastendruk.

Uit de nota blijkt dat bij een aanhoudende economische groei van 3% de midden- en lage inkomens voor hogere milieulasten kunnen worden gespaard. Aanpassing van het beginsel ,,de vervuiler betaalt" naar ,,de verantwoordelijke vervuiler" leidt tot een gemengde financiering van de milieulasten door bedrijfsleven, huishoudens en overheid.

In de CDA-nota staat voorts dat op een lange termijn kernenergie niet ten principale moet worden afgewezen. Lansink: ,,Wij moeten hiermee bezig blijven om na te gaan of kernenergie op een veilige verantwoorde wijze kan. Wij spreken dan over de periode na 1995 of zelf na 2000. In de eerstkomende jaren moeten we het echter helemaal hebben van energiebesparing, warmte-krachtkoppeling en zon- en windenergie. Daar moeten we hard aan trekken, niet aan de bouw van kerncentrales."

Lansink vindt wel dat er in Nederland sprake is van een zekere schijnheiligheid omdat wel wordt geaccepteerd dat er stroom wordt ingevoerd uit vooral Frankrijk terwijl dat praktisch allemaal kernenergie is. Lansink wijst erop dat de hele CDA-nota uitgaat van de gedachte dat milieubeleid een lange termijnbeleid is. ,,Het is niet van de één op de andere dag te verwezenlijken. Het is een continu-proces en er is tijd voor nodig om mensen er van te doordringen dat de wegwerpmaatschappij voorbij is. Op de mensen moet een appèl worden gedaan zorgvuldiger met alles om te gaan, meer in een kringloop."

Eerste Kamer is er niet voor niets

Eind december kwam het in de Eerste Kamer tot een harde confrontatie tussen kabinet en CDA-fractie over de AAW-kwestie. Wat moet bij dit soort kwesties de rol van de senaat zijn? CD/Actueel sprak hierover met de beide Kamervoorzitters Deetman en Steenkamp.

Wim Deetman denkt dat de opwinding zich tegen de jaarwisseling telkens voordoet in de eerste plaats omdat er dan nu eenmaal wetsvoorstellen liggen waarmee geld gemoeid is met als cruciale datum 1 januari. ,,Hoe eerder je dat geld hebt des te beter. Dit leidt al gauw tot het etiket urgent. Die tijdsdruk geeft spanning. De bestuurders willen spoed en dat is begrijpelijk, daar zijn ze voor ingehuurd maar kabinetten moeten tevens inzien dat de beide Kamers hun verantwoordelijkheden wel moeten kunnen waarmaken, en dat daar tijd voor nodig is. Hierin moet een evenwicht worden gevonden. De behandeling van wetsvoorstellen mag niet achteloos worden afgedaan. Het aspect tijdsdruk zal altijd blijven bestaan en naarmate een onderwerp politiek meer controversieel ligt zal het argument tijdsdruk meer gehanteerd worden". Deetman denkt in de tweede plaats dat een element van het dualisme wat naar de achtergrond is geraakt, mede door gigantische financieel-economische problemen waar de kabinetten de afgelopen jaren voor stonden. ,,Je ziet dat er intensief overleg wordt gevoerd met geestverwanten van het kabinet in de Tweede Kamer. Tussen kabinet en regeringsfracties worden tijdens veel informeel vooroverleg afspraken gemaakt en de eindconclusies liggen dan al impliciet op tafel. Van een echt openbaar politiek debat is vervolgens niet altijd volop sprake meer met als gevolg dat een deel van het politieke debat naar de overzijde, de Senaat wordt verplaatst". Deetman, die als fervent aanhanger van het dualistich systeem bekend staat, is derhalve geen liefhebber van deze gang van zaken. ,,De Eerste Kamer noemt zich chambre de reflexion, dit wil zeggen, zij kijkt beschouwend en globaal naar wetsvoorstellen. Doordat de Eerste Kamer niet gebonden is aan afspraken tussen kabinet en regeringspartijen geeft dat de Eerste Kamer meer ruimte om met een politiek oordeel te komen". In dit verband vraagt Deetman zich af of het wel juist is dat de Eerste Kamer, na het aftreden van een kabinet, wetsvoorstellen controversieel kan verklaren, ondanks de formele mogelijkheid daartoe. ,,Controversieel verklaren hoort niet bij beschouwend, het doet de reflexion geweld aan"
Nu naar het wetsvoorstel verhoging huurwaarden-forfait. Kabinet en Tweede Kamer, waar toch in feite zoals gezegd het politiek primaat ligt of hoort te liggen, waren overeengekomen dat de verhoging per 1 januari 1990 moest ingaan. De Senaat stak daar een stokje voor. Men stelde zich op het standpunt dat de gegeven tijd van een week niet voldoende was voor een zorgvuldige behandeling. Deetman: ,,Of het reflex-karakter in één week tijd kan, daar treed ik niet in. Ik kan niet zeggen of er wel of niet snel wordt gewerkt aan de overzijde. Als het wetsontwerp in januari wordt aanvaard dan is het al met al toch snel gegaan. Maar je ziet hier duidelijk dat de Senaat zich niet gebonden acht aan de afspraken tussen kabinet en regeringsfracties in de Tweede Kamer, neergelegd in het regeerakkoord en dat zij de zaak op haar eigen merites wil bekijken. Overigens moet bedacht worden dat in de Eerste Kamer nog de Algemene Politieke Beschouwingen moeten worden gehouden. Over de houding van de Eerste Kamer in de afgelopen weken zegt Deetman: ,,De Senaat heeft staatsrechterlijk een eigen verantwoordelijkheid. Men hoort daar niet verstoord te zijn wanneer daar gebruik van wordt gemaakt".
Diezelfde mening heeft de voorzitter van de Eerste Kamer prof.dr. **Piet Steenkamp.** ,,De Eerste Kamer bestaat. Je kunt dat jammer vinden of niet. We zijn daar niet uniek in. Andere landen kennen iets vergelijkbaars. Zolang er een Senaat is, en men wil die om naast de beroepspolitici van de Tweede Kamer ook parttime politici uit allerlei sectoren van de samenleving te hebben, dan moet daar ook inhoud aan worden gegeven. De Eerste Kamer maakt bij haar werk, het beoordelen van wetten, duidelijk onderscheid tussen een wet op zorgvuldigheid beoordelen -is een wet na aangebrachte amendementen nog niet duidelijk- en het politieke beoordelen. En hierin schuilt de angel. Een wetsvoorstel kan goed in elkaar zitten maar toch wordt het voorstel niet goed gevonden; niet in de zin van niet zorgvuldig maar omdat het politiek niet wenselijk is. Er kunnen leden van de Senaat zeggen, ik ben tegen maar omdat het nu eenmaal in het regeerakkoord staat stem ik voor. Er kunnen tevens leden zijn die er niets voor voelen en het standpunt huldigen dat het regeerakoord hier nooit onderwerp van discussie is geweest en dat er derhalve ook geen binding is. Ieder lid van de Eerste Kamer mag een eigen politiek oordeel geven, daar moet ruimte voor zijn". Hij vindt wel dat het met dat politieke oordeel niet zover mag gaan dat in de Senaat aan de lopende band wetsvoorstellen worden verworpen. ,,Van het politieke veto moeten wij wel een beperkt gebruik maken". Volgens Steenkamp wordt er in de Eerste Kamer wel degelijk gelet op wat de overkant, de Tweede Kamer, van een wetsvoorstel vond. ,,Ik let altijd op wat onze vrienden Brinkman en de zijnen hebben gezegd. Voor mij persoonlijk legt dit veel gewicht in de schaal. Maar aan de andere kant: als je hebt gezegd, we willen een Eerste Kamer, dan moet je niet zeggen zodra men daar tot een afwijzend politiek oordeel komt, dat dat niet zou mogen". Hij begrijpt best dat een kabinet daarover geirriteerd kan raken. Steenkamp constateert dat in de periode dat hij voorzitter is van de Eerste Kamer er meer wetsvoorstellen zijn verworpen in de Senaat of novelles zijn uitgelokt. ,,Er worden er echter ook veel aangenomen", aldus Steenkamp. Over de AAW-kwestie zegt hij:,,Wij hadden als CDA-fractie ooit een motie ingediend waarin wij uitspraken dat we tegen fiscalisering van de sociale premies waren. Wij hielden dus vast aan dit uitgangspunt omdat wij anders ongeloofwaardig zouden zijn. Ik had er begrip voor dat het kabinet het ,,onaanvaardbaar" uitsprak".
Tenslotte over het huurwaardenforfait: ,,Wij krijgen brieven van verontruste mensen die zeggen, ik heb mijn geld in een eigen huis gestoken en nu word ik gestraft. Heel moeilijk want het CDA heeft altijd bevordering van het eigen woningbezit geproclameerd". Een week om zo'n belangrijk wetsvoorstel te beoordelen noemt hij dan ook niks.

Marianne Fennema

SENAAT

‚Ruud Lubbers, manager in de politiek'

Arendo Joustra en Erik van Venetië hebben in de vorm van een serie interviews een beeld trachten te geven van onze minister-president. Het resultaat is een aardige bundel, al geven vele interviews net zoveel een indruk van de geïnterviewde als van de persoon over wie het gaat.

RECENSIE

Interessant is de voorgeschiedenis van zijn politieke loopbaan: Lubbers als ondernemer, min of meer tegen wil en dank. Zou zijn vader niet zo plotseling zijn overleden dan zou een andere start, in de richting van een wetenschappelijke loopbaan, ook tot de mogelijkheden hebben behoort. Veel verschil maakt het vermoedelijk niet; de politiek zou hem toch wel ontdekt hebben. In de 10 jaar van zijn ondernemersschap komt de belangstelling voor sociale vraagstukken al direct tot uiting: Voorzitter van de christelijke Jonge Werkgevers, Voorzitter van de Werkgevers in de Raad van Overleg Metaalindustrie.
In politieke zin is de opstelling van Lubbers in de groep van Christen-Radicalen van belang, na de val van het kabinet Cals-Vondeling. Nogal wat christen-democratische aankomende politici, zoals Lubbers, stonden voor de vraag: Ga ik mijn partij verlaten om in het isolement van de PPR eigen ideeën te verwezenlijken, of probeer ik in de eigen partij - van binnenuit - die ideeën ingang te doen vinden? De uitslag van die dramatische discussie, beeldend beschreven door Erik Jurgens, die zelf koos voor de PPR is van groot belang geweest voor de totstandkoming van het CDA. Lubbers, Viersen, Louw de Graaf en vele anderen kozen voor verandering vanuit de bestaande partijen. Was die keuze anders uitgevallen dan zou dat niet alleen het CDA bemoeilijkt en verarmd hebben, maar ook de Christelijk Sociale Beweging zeer hebben gefrustreerd.
Boeiend is het verhaal van Ed van Thijn over de informatie '81, misschien ook omdat ik er zelf bij was. Van constitutionele fijnzinnigheid tegenover zijn collega-informateurs heeft hij geen hoge pet op. ,,Het referentiekader van De Koning is erg agrarisch. Zolang de appels maar van de appelboom vallen en de peren van de pereboom, kan volgens hem alles." Ordelijk is dat overigens wel.
Aantjes en Faber spreken over Lubbers als vice-voorzitter en voorzitter van de CDA-fractie. Vooral in die laatste functie heeft hij het moeilijk gehad. De fractie was verrast over het plotseling afbreken van de onderhandelingen over een PvdA-CDA-kabinet en de snelle overgang naar een kabinet CDA-VVD. Een deel van de ,,loyalisten", waaronder Aantjes als fractie-voorzitter, tekende voorbehoud aan en leerde pas laat met die politieke werkelijkheid leven. Lubbers heeft -als opvolger van Aantjes- in die periode al zijn stuurmanskunst en tact moeten inzetten om het kabinet te laten overleven. Dat bij die tact soms ook wat verhullend woordgebruik hoort is hem lang nagehouden, ten onrechte! Hoe smal de marges waren bleek mij toen ik verontrust vanuit Bogota met Van Agt belde over de politieke situatie met betrekking tot de kruisraketten. Van Agt zei opgeruimd: ,,Maak je geen zorgen, alles is in orde". De volgende dag bleek het kabinet een stemming in de Kamer met de kleinst mogelijke meerderheid overleefd te hebben. Het is maar wat je ,,alles" noemt.
Het succes van Lubbers als minister-president is bekend en wordt nog eens bevestigd in de interviews met een aantal VVD-collega's die hem in die periode hebben meegemaakt. Van de vele verhalen in de pers over Lubbers als ,,alleenheerser" blijft niets over. Wel komt juist in die interviews de stijl naar voren waarin Lubbers politiek bedrijft; besluitvaardig, maar altijd op basis van argumenten. Het boek ,,Ruud Lubbers, manager in de politiek", geeft geen volledig beeld van de politicus Lubbers en zeker niet van de mens Lubbers. Dan zou het dieper moeten graven in zijn politieke en persoonlijke inspiratie. Hij praat daar zelf zelden over in het openbaar, en ik zal dat dus zeker niet doen.
Binnen e beperking van gebundelde interviews geeft het boek een zeer leesbare bijdrage aan de hedendaagse politieke geschiedschrijving.

Jan de Koning

(Ruud Lubbers, manager in de politiek, Arendo Joustra en Erik van Venetië, Anthos, 1989, f 27,50)

Exclusief voor lezers van CD/Actueel

5 gulden korting

De Anthos-uitgave Ruud Lubbers (Joustra/v. Venetië) kost officieel *f* 27,50. Voor u als CD/Actueel-lezer geldt tot 15 maart een voordeelprijs van *f* 22,50. De voordeelprijs geldt als u het boek bij uw boekhandel koopt. Gebruik dan onderstaande voordeelcoupon.

VOORDEELCOUPON
geldig van 15 januari t/m 15 maart 1990
1 ex. Lubbers à *f* 22,50 (aktienr. 124-063)
normale winkelprijs *f* 27,50 - ISBN 90 60 74 64 73

Naam: .....

Adres: .....

Plaats: .....

Deze bon kunt u na invulling inleveren bij uw boekhandel.

mmingen hoe de
etekent toch een
geveer een half

(Foto Hans Hordijk)

Verder verantwoord voortbouwen

Toen ik kort geleden afscheid nam van mijn zakagenda 1989 zag ik op de laatste pagina nog een kort memo staan, luidende: ,,Tweede helft januari 1990 Partijraad verkiezingsprogramma." Dat herinnerde mij er plotseling aan dat volgens het oorspronkelijke scenario de verkiezingen voor de Tweede Kamer nog zouden moeten plaatsvinden en dat de partij zich thans aan het opmaken zou zijn voor de verkiezingscampagne. Hoeveel is er inmiddels niet veranderd en gebeurd. Het kabinet-Lubbers III viel begin mei 1989. Half juli werd het verkiezingsprogramma ,,Verantwoord voortbouwen" definitief vastgesteld door de bijzondere Partijraad. Begin september vonden verkiezingen plaats, er kwam in recordtijd een regeerakkoord tot stand en een nieuw CDA-PvdA-kabinet zit inmiddels stevig in het zadel.
Als inmiddels ,,oud-voorzitter" van de programcommissie heb ik er behoefte aan nog eens terug te zien en de balans op te maken.
Het verkiezingsprogram ,,Verantwoord voortbouwen" werd over het algemeen redelijk ontvangen. De belangrijkste wijzigingen die door de Partijraad werden aangebracht hadden betrekking op het aanscherpen van het Nationaal Milieubeleidsplan, de deur voor de commerciële omroepen werd op een kier gezet en de passage waarin het openbaar onderwijs in verzelfstandigde rechtspersonen zou kunnen worden ondergebracht ging de Partijraad te ver en werd geschrapt.
De verkiezingen werden algemeen als een overwinning voor het CDA beschouwd.
Programmatisch heeft het CDA in het regeerakkoord veel van haar wensen binnengehaald. Ik noem maar een paar belangrijke onderdelen: het Nationaal Milieubeleidsplan is aangescherpt, het financieringstekort wordt teruggebracht tot 3,25% van het nationaal inkomen, de koppeling wordt onder voorwaarden hersteld, de collectieve lastendruk gestabiliseerd, de kinderbijslag verhoogd en er is uitgebreide aandacht voor kwetsbare groepen als langdurig werklozen, minderheden, ouderen en gehandicapten. Uitvoerig wordt ingegaan op voor het CDA belangrijke vraagstukken als euthanasie en medische ethiek en de reorganisatie van de politie wordt daadwerkelijk ter hand genomen. Uiteraard heeft ook de PvdA haar deel gekregen maar toch, over het algemeen genomen is de inzet van het CDA om de resultaten van het herstelbeleid uit voorgaande kabinetten vast te houden, een duurzame economische groei te handhaven en de beschikbare financiële ruimte met name aan te wenden voor het milieu en de kwetsbare groepen in de samenleving volledig overeind gebleven.
Het meest verrassende onderdeel uit het regeerakkoord is de sociale vernieuwing. Alhoewel de concrete uitwerking nog moet worden gegeven door de daarvoor ingestelde ministeriële commissie, is de doelstelling in lijn met het CDA-program. Decentralisatie en het vergroten van het vermogen om op lokaal niveau problemen op te lossen, nieuwe wegen zoeken om het isolement van kwetsbare groepen in de samenleving te doorbreken, het terugdringen van het aantal mensen dat duurzaam op een uitkering is aangewezen (vooral van de gedeeltelijk arbeidsongeschikten en bijstandstrekkers) en het toetsen van het sociaal beleid op effectiviteit is geheel in lijn met het CDA-program. Wat dat betreft had de titel van hoofdstuk 3 van het CDA-program ,,Sociaal beleid en verantwoorde economische groei" net zo goed sociale vernieuwing en verantwoorde economische groei kunnen heten.
Een beoordeling van het sociale vernieuwingsbeleid kan nu natuurlijk nog niet worden gegeven. Een kanttekening kan echter al wel gemaakt worden. Onderkend wordt dat sociale vernieuwing vele beleidsterreinen bestrijkt en ook een brede maatschappelijke participatie vraagt. Laat dat dan ook het uitgangspunt zijn in de uitwerking en laat dat dan ook herkenbaar naar voren komen in het concrete beleidsprogramma dat nog moet worden opgesteld.
Het gevaar zit er toch een beetje in dat de ,,vernieuwing" en het ,,sociale" een verruiming van mogelijkheden en middelen voor de overheid gaat worden en dan vooral voor de gemeentelijke overheid. We zullen de concrete voorstellen moeten afwachten om te kunnen beoordelen op welke wijze ook het maatschappelijk middenveld en de verantwoordelijkheid van burgers een plaats kunnen krijgen in het proces van sociale vernieuwing.
Het heeft natuurlijk weinig zin te speculeren over de vraag hoe de discussie over het verkiezingsprogram op de Partijraad zou zijn gelopen indien nu inderdaad nog verkiezingen zouden moeten worden gehouden. Zelf ben ik de overtuiging toegedaan dat het programma onverkort door de Partijraad zou zijn gekomen, maar dat de discussie veel meer in het teken zou zijn komen te staan van de indrukwekkende en adembenemende ontwikkelingen in Oost-Europa. Ik twijfel er niet aan dat de voorzichtige positieve bewoordingen die nu in het programma zijn opgenomen over de ontwikkeling in de relaties tussen Oost en West en het niveau van de defensie-uitgaven anders zou zijn uitgevallen. Een herbezinning op deze punten is dringend gewenst.
Het CDA is er het afgelopen jaar zonder meer in geslaagd een solide fundament te leggen waar de komende jaren verantwoord op kan worden voortgebouwd.

dr. Jos Werner
Economisch directeur AMC te Amsterdam en oud-voorzitter van de CDA-Programcommissie.

.RuudTilburg en Barendrecht maakte intensief gebruik van modelprogram

De aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen is in volle gang. Het modelprogramma, de electorale positie, belangrijke thema's als sociale vernieuwing, minderhedenbeleid en collegevorming staan de komende tijd centraal. CD/Actueel zal in een serie aandacht besteden aan de raadsverkiezingen. In deze eerste aflevering gaat het over Tilburg en Barendrecht(ZH) en hoe de CDA-afdelingen daar met het modelprogramma, met bestuurlijke vernieuwing en met positieve aktie omgaan. Aad Noordermeer sprak met het raadslid Van Herwijnen (CDJA-er, Tilburg),en de Barendrechtse raadsleden Buurman-Hordijk en Hogeweg.

RAADSVERKIEZINGEN

Op een gegeven moment was het modelprogramma beschikbaar voor de afdelingen. Was u toen zelf al met het eigen programma voor de raadsverkiezingen begonnen?

Van Herwijnen: ,,Er was al een commissie van het bestuur, de permanente commissie politieke zaken, die wat hoofdlijnen aan het uitzetten was, maar er werd nadrukkelijk gewacht totdat het modelprogram er was. Zo kon daar goed bij worden aangesloten, zodat de uniformiteit die men graag wil ook gerealiseerd kon worden. Daarnaast hebben we een aktiepunten-programma gemaakt waarin een aantal hele concrete aktiepunten staan die in principe binnen een jaar gerealiseerd moeten worden. Na een jaar gaan we dat programma met de ledenvergadering en na gesprekken met organisaties actualiseren. Zo hebben we naast de filosofie die in het raadsprogramma staat ook een heel concreet aktiepunten-programma dat elke Tilburger kan aanspreken, omdat hij daar de punten vindt die voor zijn wijk, zijn instelling belangrijk zijn. Ook de pers vindt zo'n programma een handige handleiding om de fractie te kunnen volgen."

Buurman-Hordijk: ,,Wij hebben zelf het initiatief genomen om vroegtijdig met het programma te beginnen. We hebben vorig jaar januari, februari in de fractie afgesproken dat iedereen voor zijn eigen portefeuille speerpunten zou aandragen."

Hogeweg: ,,Ieder heeft uit zijn pakket twee speerpunten genomen, opgeschreven en die zelf bediscussieerd in zijn eigen kring. Daarna wilden wij dat ook met de leden en met het bestuur doen, maar toen is het fout gelopen. Er moest een avond komen voor de zomervakantie, maar dat hebben we toen niet meer voor elkaar gekregen. Twee leden van het bestuur zijn daarna met onze fractievoorzitter toch begonnen met het bestuderen van het modelprogramma. Zij hebben daaruit een selectie gemaakt en toen zijn door onze fractievoorzitter onze speerpunten, die eigenlijk nooit besproken zijn, tussengevoegd. Daarna hebben we twee avonden gehad in september waarbij op de eerste avond het modelprogram en op de tweede avond het in elkaar geschoven geheel op de agenda stond. Onze opzet was dus eigenlijk het landelijk kader om de speerpunten te zetten. Nu, het ging precies andersom, mede door de Tweede Kamerverkiezingen die er tussen door kwamen.

Hoe zijn programmatisch de politieke verhoudingen in uw gemeente?

Hogeweg: ,,We hebben nog geen zicht op de andere verkiezingsprogramma's en waarschijnlijk zijn de andere partijen ook nog niet zover. Wij hebben ook als eerste de kandidatenlijst geproduceerd. Het is wel zo dat we met het beleidsprogramma voor het huidige CDA/PvdA/VVD-college geen enkele moeite hebben gehad. Voor alle partijen zitten daar herkenbare punten in. De verkiezingsstrijd is hier ook niet zo hevig. Wel heeft men ons in de afgelopen tijd duidelijk laten voelen dat er geen confessionele meerderheid meer is."

,,Een landelijk probleem is dat je wel maatschappijk actieve mensen voor je lijst op het oog hebt, maar dat die mensen het te druk hebben met hun bedrijf of al op diverse terreinen actief zijn."

Van Herwijnen: ,,Ik denk dat er niet erg veel problemen zullen zijn om een coalitie te vormen. We hebben de afgelopen periode vier jaar met de PvdA samengewerkt en dat is heel redelijk gegaan. De andere fracties, met name Groen Links en de VVD, hebben ook steeds laten blijken dat hen aan de samenwerking met de CDA veel gelegen was.

Voor wat betreft het CDA zelf, vind ik de wijze waarop wij ons opstellen naar de bevolking toe heel belangrijk. Het CDA gaat elke maand twee keer een wijk in om te praten over problemen die er in die wijk zijn. Daarmee hebben we dan alle wijken in één jaar bezocht. Iedereen kan alles op tafel leggen. Daarnaast hebben we het hele jaar door enorm veel contacten met instellingen, wijkbesturen. Zodra er een vraag is, gaan we daarheen. We zien dat de PvdA dat veel minder doet en dat die veel meer reageren in de sfeer van ,,wij weten wat goed is voor de mensen en we zullen dat in de raad wel beslissen". Wij als CDA-fractie gaan naar de mensen toe en luisteren er naar, maar dan kan het nog zo zijn dat je vanuit je eigen verantwoordelijkheid een andere weg moet kiezen dan de bewoners willen. Maar heel vaak hoor je in de gesprekken met mensen elementen die volstrekt onvoldoende aan de orde komen in de ambtelijke papiermassa die je krijgt.

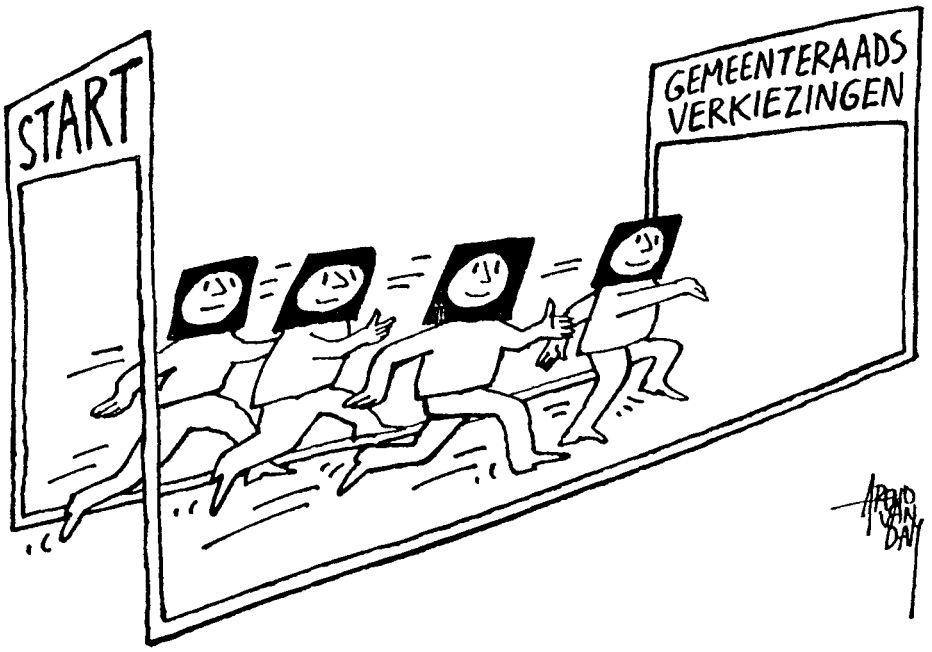

Door daar veel aandacht aan te schenken, sta je veel dichter bij de mensen en ik denk dat dat de grote kracht is van het CDA in Tilburg."

KANDIDATENLIJST

Na de verkiezingen komt er een een nieuwe fractie. Hoe is de lijst daarvoor samengesteld?

Van Herwijnen: ,,Er is een profielschets gemaakt die vrij algemeen van aard was. Daarin kwamen dingen naar voren als voldoende spreiding over de hele stad, voldoende spreiding van deskundigen en vrouwen, jongeren etc."

Buurman-Hordijk: ,,Bij ons is de samenstelling van de lijst helemaal gewoon op de oude manier gegaan. Aan de zittende raadsleden is gevraagd of ze wilden blijven terwijl de fractieleden zelf in het begin van het jaar aan het bestuur geschreven hebben of ze rekening wilden houden met de diverse deskundigheden. Als je de afgelopen vier jaar vergelijkt met de vier jaar daarvoor, dan is deze periode veel zwaarder geweest. We hebben door de financiële situatie veel meer politieke keuzes moeten maken en dat zal in de komende periode weer zo zijn, al zitten wij hier dan nog in een financieel bevoorrechte gemeente."

Heeft u ook buiten de partij gekeken om mensen op de lijst te krijgen op basis van deskundigheid of maatschappelijke kwaliteiten?

Van Herwijnen: ,,Ik geloof niet dat er speciaal is gekeken naar mensen van maatschappelijke organisaties vanuit de invalshoek of ze wellicht kandidaat willen zijn. Wel is het zo dat bij de mensen die zich aangemeld hebben of aangemeld zijn door anderen, het bestuur goed gekeken heeft naar de mate van maatschappelijke activiteit. We hebben een goede vertegenwoordiging uit bedrijfsleven en vakbeweging, naast onze drie wethouders".

Hogeweg: ,,Een landelijk probleem is dat wij eigenlijk wel een aantal mensen bijvoorbeeld uit de land- en tuinbouw op het oog hebben, maar dat je dan stoot op het feit dat die mensen het te druk hebben met hun bedrijf of al op diverse terreinen aktief zijn. Die willen wel meedenken, maar hebben geen tijd om zich voor de raad beschikbaar te stellen. Het bestuur heeft het echt geprobeerd, maar het was nog niet te verwezenlijken."

Er zijn ook zittende raadsleden op een lagere c.q. een onverkiesbare plaats terecht gekomen. Hoe is dat gegaan? Heeft u tijdens de raadsperiode bijvoorbeeld functioneringsgesprekken gehad?

Van Herwijnen: ,,Er zijn geen functioneringsgesprekken geweest met het bestuur van de afdeling. Er zijn wel gesprekken geweest met de fractievoorzitter en af en toe gesprekken in de wandelgangen, maar niet iets wat je functioneringsgesprekken kunt noemen. Hier komen vier raadsleden niet meer terug. Drie daarvan hebben gezegd niet meer beschikbaar te willen zijn in de komende periode. De vierde had aanvankelijk gezegd dat hij niet meer in de fractie wilde, maar heeft later gezegd: ,,als jullie nog eens beroep op me doen ben ik eventueel beschikbaar" Hij is uiteindelijk op een opvolgersplaats terecht gekomen. De tien overige fractieleden staan allemaal bij de eerste elf. De procedure rond de kandidaatstelling is al met al goed geweest, maar er is ook nog wat te verbeteren. Ik denk dat men met name naar buiten toe wat meer zou kunnen gaan werven naar organisaties die relevant zijn voor het CDA, danwel in het verlengde van de christen-democratie liggen. Toch eens gaan vragen of ze goede kandidaten hebben, dan wel zelf gaan kijken of daar goede kandidaten bij zijn. Verder denk ik dat je best een wat meer open procedure zou mogen hebben als het gaat om gesprekken en dergelijke. Wij wisten pas een week voor de uiteindelijke stemmingen hoe de lijst in elkaar zat en dat betekent toch een onzekere periode van ongeveer een half jaar voor zittende raadsleden. Dat werkt niet op iedereen even goed uit."

Buurman-Hordijk: ,,Alleen mijn vrouwelijke collega heeft er om persoonlijke redenen vanaf gezien om nu op de lijst te gaan staan. De zittende raadsleden zijn op de eerste vijf plaatsen terecht gekomen."

POSITIEVE AKTIE

Bij de samenstelling van de kandidatenlijst komt ook de noodzaak van positieve aktie naar voren. Zowel in Tilburg als in Barendrecht zaten de afgelopen raadsperiode slechts twee vrouwen in de CDA-fractie. Komt daar verandering in?

Van Herwijnen: ,,In de fractie hadden wij de afgelopen periode twee vrouwen op veertien raadsleden. Dat is niet veel, maar die twee vrouwen hebben wel zeer geloofwaardig meegedraaid. Ook bij de opvolgers zat een vrouw die we er heel nauw bij betrokken hebben. Zij heeft zich om persoonlijke redenen niet kandidaat gesteld. Er komen wel twee nieuwe vrouwen in de fractie, terwijl er een stopt. Op de gehele lijst zie je dan ook drie vrouwen en die komen alle drie in de raad. Blijft dat je natuurlijk kunt zeggen dat een bestuur wat actiever had moeten zoeken. Als je kijkt naar de totale kandidatenlijst is met name een van de vrouwen wat minder bekend in de afdeling dan degenen die nog onder haar op de lijst staan. Die hebben toch al wat langer meegedraaid. Als iemand dezelfde kwaliteiten heeft als anderen, al draait ze nog wat korter mee, dan heb ik liever iemand die wat beter binnen het beeld van positieve aktie past.
Wij hebben ook een behoorlijk actief Vrouwenberaad, maar tussen actief zijn en je beschikbaar stellen voor de gemeenteraad zit natuurlijk wel een verschil. Hier in Tilburg kost het raadswerk toch al gauw zo'n 30 uur per week. Voor een hoop mensen is dat te veel. Via de weg van de geleidelijkheid, met deze lijst van twee naar drie vrouwen zullen we moeten komen tot een redelijk aantal vrouwen in de fractie."

Buurman-Hordijk: ,,Als we een zetel winnen, dan hebben we de volgende periode weer twee vrouwen in de raad. De tweede vrouwelijke kandidaat heeft nog nooit eerder op een lijst gestaan. Dat is toch wel weer de invloed van het Vrouwenberaad. Ze sprak de bereidheid uit om de komende vier jaar als schaduwlid mee te draaien. Wij hebben er toen in samenwerking met het bestuur voor gezorgd dat ze direct achter ons op de lijst kwam te staan. En nu loopt ze zelfs de kans bij zetelwinst of tussentijdse opvolging de volgende periode al in de raad te komen. Overigens, ook in het bestuur zit maar een vrouw en dat is dan nog de vertegenwoordiger van het Vrouwenberaad."

Aad Noordermeer

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

MEER CELLEN DRINGT MISDAAD NIET TERUG

MAY-WEGGEN KONDIGT MAATREGELEN AAN

MOETEN GEMEENTEN LOTA-OPROEP VOLGEN?

10e JAARGANG ■ 27 JANUARI 1990 ■ NR. 2

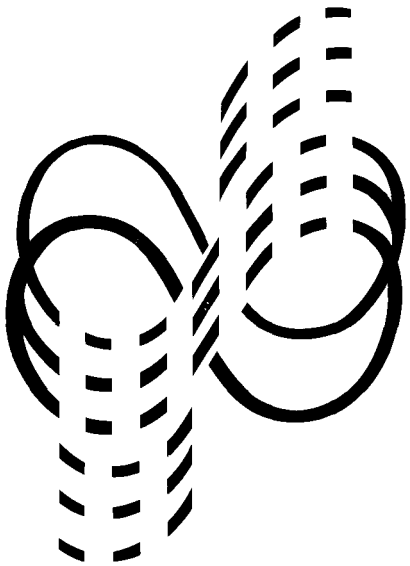

Flexibilisering van de arbeid door

Collegiale Doorlening®

Collegiale Doorlening is een nieuw Human Resources-instrument, dat de efficiency, effectiviteit en flexibiliteit van organisaties sterk vergroot. Het concept hiervan is het tijdelijk doorlenen van deskundige managers, specialisten of medewerkers tussen ondernemingen via het JCD Netwerk®.

Het onderscheidt twee vormen,

Capaciteits-doorlening®
bij fluctuaties in de personele capaciteit

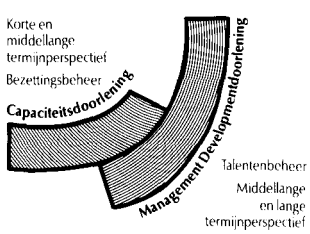

Management Development-doorlening®
voor de horizon-verbreding van het talent in uw bedrijf

Een nieuw perspectief voor u en uw bedrijf.

Effecten van Collegiale Doorlening®

- Het flexibiliseren van de personeelsbezetting met behoud van ondernemingsbinding.
- Het vergroten van de rentabiliteit van uw onderneming.
- Het verbreden van inzichten en ervaringen bij medewerkers en managers en daarmee voor uw organisatie.
- Het voorkomen van gedwongen ontslagen.

Aansluiting van uw onderneming op het JCD Netwerk is kosteloos.

Een brochure en andere informatie wordt u graag verstrekt.

Collegiale Doorlening® is een concept, ontwikkeld door Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda

JCD Netwerk®
Baronielaan 5, 4818 PA Breda
Telefoon 076-200055

® Geregistreerde merken van Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda.

INSTALLATIEBUREAU

Scheer & Foppen

- DAKBEDEKKINGEN
- LOODGIETERSWERK
- CONSTRUCTIEWERK
- CENTRALE VERWARMING
- ELECTROTECHNIEK

Scheer & Foppen

INDUSTRIEWEG 2a HARDERWIJK 03410-63212

Abbing in Zeist: hèt adres voor uw tuin

Haal de natuur bij uw huis. Laat u deskundig adviseren bij de aanleg of renovatie van uw tuin, (03438) 1 47 77.

Informatie met meer dan 450 afbeeldingen in kleur wordt u toegezonden door storting van f 4,75 op giro 10469.

Abbing
postbus 500, 3700 AM Zeist.

Meer cellen lossen criminaliteitsprobleem niet op

Het bouwen van meer gevangenissen alleen lost het criminaliteitsprobleem niet op. Dat is de mening van de Rotterdamse hoofdcommissaris van politie R. H. Hessing en de gevangenispredikant Jan Eerbeek. Aan de vooravond van de criminaliteitsconferentie die het CDA op 17 februari a.s. organiseert sprak CD/Actueel met hen over de aanpak van de criminaliteit.
Pagina 12 en 13

Oproep LOTA in discussie

Over de oproep die de LOTA (Lagere Overheden Tegen Apartheid) aan gemeenten doet om een voorkeursbeleid te voeren ten aanzien van bedrijven die geen relaties onderhouden met Zuid-Afrika, wordt binnen het CDA verschillend gedacht. Een voor- en een tegenstander van de LOTA-oproep komen aan het woord op
pagina 8 en 9

(Foto ANP)

De Amsterdamse gemeenteraad bijeen.

Hanja Maij-Weggen: Het moet gezelliger worden in de trein

Minister Maij-Weggen van Verkeer en Waterstaat vindt dat het gezelliger moet worden in de trein. Wat in een vliegtuig voorhanden is, moet volgens haar ook in een trein als service gegeven worden. Daarnaast kondigt zij maatregelen aan om het carpoolen te stimuleren en de Randstad toegankelijk te houden. Een interview over door haar te nemen maatregelen, haar portrettering in de media en haar ambities staat op
pagina 4 en 5.

(Foto Hans Hordijk)

INHOUD

Sociale veiligheid

Op een vorige week in Tilburg gehouden grote stedenmanifestatie van het CDA heeft minister Hirsch Ballin van Justitie een aantal gedachten geuit over het begrip sociale veiligheid.
Een heel belangrijke oorzaak van de schrikbarend snelle stijging van grote en kleine criminaliteit in Nederland, zag Hirsch Ballin met name voor wat de jeugdcriminaliteit betreft, in het losser worden van sociale verbanden.
Naast uitbreiding en verbetering van het strafrechterlijk apparaat (politie en justitie) en een beter preventiebeleid achtte hij daarom een revitalisering van het maatschappelijk middenveld geboden. Niet per definitie herzuild want bepaalde ontwikkelingen zijn onomkeerbaar, maar via de scholen, het jongerenwerk, woningbouwverenigingen etc etc. Er is behoefte aan nieuwe zingevingskaders, aldus minister Hirsch Ballin. Wij zijn het met hem eens. Maar tegelijkertijd moeten we ons realiseren dat het totstandbrengen van dat alles verre van eenvoudig is. Nieuwe zingevingskaders, met de toegevoegde waarde van sociale warmte en sociale controle die de oude zuilen hadden, schep je niet zomaar even vanuit de studeerkamer. Revitalisering van het maatschappelijk middenveld als een van de hoofddoelstellingen van sociale vernieuwing is echter prima om verder over na te denken. Laat het CDA dat in ieder geval doen. Om te beginnen in samenspraak met het maatschappelijk middenveld en de kerken.

Randnieuws 6
Column partijvoorzitter 7
Zwart-wit 10
Van Schalsum 10
Commentaren 11
Over de schutting 14
Interview met CDA-fractievoorzitter Kaland naar aanleiding van Algemene Politieke Beschouwingen in senaat 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Interview met campagneleider Bremmer in serie over raadsverkiezingen 22, 23

(foto voorpagina Scheveningse gevangenis: Hans Hordijk)

COLOFON

Redactie:
Ben Pauw (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Reina van Ditzhuyzen, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs en Mathieu Korten

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Yessica de Jong

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cor Lamers

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05750-41081)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Ik een ijskonijn? Nou, dat laat mij eerlijk gezegd vrij koud

Uit enquêtes blijkt dat zij de meest populaire nieuwe minister is: Hanja Maij-Weggen, minister van Verkeer en Waterstaat, dook in de korte periode dat zij minister is al veelvuldig op in de media. CD/Actueel sprak met haar over de maatregelen die ze gaat nemen om het openbaar vervoer te verbeteren, haar portrettering in de media en haar ambities.

„Dit is het ministerie van alles wat beweegt" zegt de Kamerbewaarder trots, voor hij ons aandient bij zijn nieuwe minister, Hanja Maij-Weggen. De ontvangst is minder koel dan we volgens de verhalen verwacht zouden moeten hebben. Later in het gesprek zal dit nog aan de orde komen. Allereerst steekt de minister enthousiast van wal over haar nieuwe functie. Bij haar aantreden begin november vorig jaar was een deel van de problematiek van Verkeer en Waterstaat haar nog volslagen onbekend. Dat blijkt in de tussenliggende tijd veranderd te zijn. Vanwege de geplande vroege behandeling van haar begroting, half december, moest zij zich in korte tijd enkele omvangrijke dossiers eigen maken. De griep velde haar, zodat de begrotingsbehandeling verplaatst werd naar februari, maar het voordeel is wel dat minister Maij-Weggen nu volledig op de hoogte is van het reilen en zeilen van haar departement. Op verzoek noemt ze voor de kabinetsperiode een aantal prioriteiten. Voornamelijk is dat het probleem van de files, door haar met een technische term „congestie" genoemd. Maij-Weggen: „Op het gebied van verkeer en vervoer hebben we momenteel te maken met een aantal essentiële problemen, waar de congestie de voornaamste van is. Er rijden teveel auto's op de weg, zowel personen- als vrachtauto's. Je kunt dan twee dingen doen: het wegenbestand uitbreiden of het gebruik van het wegennet inperken. Gezien de milieuproblemen die samenhangen met een te omvangrijk verkeer op de weg, kiezen we voor dat laatste. Dat zal dus een belangrijke accentverschuiving in het beleid van het ministerie worden: het inkrimpen van het verkeer op de weg. Tegelijkertijd moet er natuurlijk een alternatief zijn. Wat we daarom willen uitbreiden is het openbaar vervoer en het vervoer over de waterwegen. Het ministerie dat traditioneel de naam heeft het ministerie van de auto's en de wegen te zijn, zal dus de komende tijd worden bijgestuurd tot het departement van het openbaar vervoer en de waterwegen. Om dat te bereiken moeten er dus een groot aantal maatregelen worden genomen". Maatregelen op de middenlange of lange termijn zullen in het voorjaar worden gepresenteerd in een nieuw deel D van de reeds bestaande Structuurnota Verkeer en Vervoer, samen met het NMP-plus. Bij de begrotingsbehandeling begin februari zullen een aantal korte termijnmaatregelen worden voorgesteld. De minister benadrukt dat ze dat alleen in overleg met de Kamer kan doen, maar een „paar aardige maatregelen" wil ze alvast noemen. Maij-Weggen geeft eerst aan wat haar doelstelling is: proberen te voorkomen dat de bereikbaarheid van de Randstad, en dan met name de Rotterdamse haven en Schiphol, als economische motor van ons land, dichtslibt. Daarom moeten de tunnels die gepland staan ook daadwerkelijk gebouwd en knelpunten in het wegennet aangepakt worden. „Misschien dat we in het wegenprogramma herschikkingen moeten treffen om in ieder geval de Randstad toegankelijk te laten blijven. Waar iets extra's moet worden gebouwd moeten we dat niet nalaten. Het wegenprogramma in de Randstad moet uit het oogpunt van bereikbaarheid zoveel mogelijk intact worden gehouden."

CARPOOLEN EN OPENBAAR VERVOER STIMULEREN

„Ook al worden de wegen uitgebreid, dan nog kan iedereen zien dat we op den duur dichtslibben. Ik ervaar dat zelf ook, de keren dat ik vanuit Eindhoven komend voorbij Rotterdam in de file kom te staan. Op dit punt gaan we daarom ook aktie ondernemen om degenen die niet noodzakelijk van de auto gebruik hoeven te maken, te stimuleren het openbaar vervoer te laten gebruiken. Ook het carpoolen willen we bevorderen." De minister geeft aan dat ze in eerste instantie denkt aan positieve, constructieve maatregelen, geen sancties. Opmerkelijk is het plan het carpoolen aantrekkelijker te maken. „Als geoefend filerijder heb ik persoonlijk getaxeerd dat slechts een op de acht auto's met meer dan een passagier in de spits rijdt. Dat is toch

treurig." Maij-Weggen wil daarom stimuleren dat carpool meer wordt toegepast. Volgende maand begint een proef om een aantal vrije banen te creëren voor groepsvervoer, dat wil zeggen carpoolers, taxi's, bussen en dergelijke. Dat zou daarnaast in de toekomst kunnen worden uitgebreid door het gebruiken van de toevoerstroken als voorrangsbaan voor dit soort groepsvervoer. „We hopen hiermee dat mensen gaan inzien dat bij de notoire fileplaatsen mensen die met meerder personen reizen sneller op hun plaats van bestemming arriveren."

„Verder dient het openbaar vervoer verbeterd te worden, zowel wat betreft de capaciteit als de kwaliteit. Vooral de capaciteit is niet groot, daar liggen de problemen." De luxe spitsbussen (met krant en koffie aan boord) die momenteel al op bepaalde lijnen met succes rijden, worden sterk uitgebreid. De Nederlandse Spoorwegen (NS) zijn gevraagd het ambitieuze plan Rail 21, dat oorspronkelijk voor de volgende eeuw was bedoeld, versneld in te voeren. Dat betekent veel capaciteit extra erbij. „Die plannen bestuderen we momenteel. De financiering moet nog rond komen, maar volgens het regeerakkoord mag de NS 600 miljoen meer gaan lenen in de komende drie jaar. In de eerste periode is er dus genoeg ruimte om de plannen te laten doorgaan."

Om de kwaliteit van het openbaar vervoer te verbeteren, „Want daar zijn terecht klachten over", staat ook het een en ander op stapel. Om de aansluitingstijden tussen treinen en bussen beter op elkaar te laten aansluiten, worden er zogenaamde „vervoersregio's" opgezet. Binnen zo'n regio

wordt bekeken hoe er een betere afstemming tussen de verschillende openbaar vervoersdiensten kan worden bereikt. De minister introduceert ook een nieuwtje wat het treinreizen betreft. ,,Daarnaast hopen we dat de NS de kwaliteit van de dienstverlening zal gaan verbeteren. Het moet gewoon gezelliger worden in de trein. Je moet er een krantje kunnen krijgen, een kop koffie en zelfs eten. Ik ben zelfs geneigd om te zeggen: wat in een vliegtuig voorhanden is, moet in een trein ook als service kunnen worden gegeven. Misschien dat er een opsplitsing moet komen in ,,economy-class" en ,,business-class". Mensen kunnen dan kiezen tussen meer of minder comfort bij het treinreizen." Een laatste maatregel om het openbaar vervoer te stimuleren die de minister noemt (maar er komen er nog meer, verzekert ze) is het financieel aantrekkelijk maken van abonnementen. ,,Via de fiscale weg of door middel van kortingen, dat weten we nog niet, daar moet de Kamer nog over beslissen. Het bedrag dat gemoeid is met de aftopping van het reiskosten-forfait kan hiervoor gebruikt worden."

Voordat Hanja Maij-Weggen zich ging verdiepen in de problematiek van verkeer en vervoer, was zij tien jaar lid van de christen-democratische fractie in het Europees Parlement. Daar hield ze zich voornamelijk bezig met sociale zekerheid, gelijke behandeling (van man en vrouw) en milieu. Bovendien was ze de laatste jaren vice voorzitter van de fractie. Toch was het verassend dat zij als minister werd aangezocht.

Als relatief onbekend politica bent u minister geworden....
Maij-Weggen: ,,Ik mag er toch even op wijzen dat ik bij de laatste Europese verkiezingen 77.000 voorkeurstemmen had. Ik geloof dat geen enkel Tweede Kamerlid zo ver kwam. Ik zeg het maar even..."

IJSKONIJN

In de talloze portretten die over u in de media verschenen komt een beeld naar voren als: ambitieus, daadkrachtig, bikkelhard, gerespecteerd, maar niet geliefd. Ze is een ijskonijn.
,,Nou, dat laat mij eerlijk gezegd vrij koud". Schiet in de lach: maar dat is dan ook precies de beschrijving die de pers van mij geeft. Ik denk dat voor een deel de beschrijving niet klopt met de werkelijkheid en ik vertrouw erop dat als mensen mij beter leren kennen en dat gebeurt nu al, zulke kwalificaties wel weg zullen ebben en plaats maken voor reëlere kwalificaties. Ik zie dat opgemerkt tegemoet. Het gaat mijn ene oor in en mijn andere uit. Dit soort dingen hoort er nu eenmaal bij."
De terechtwijzing aan collega-minister Alders gebeurde op een stevige manier. Oud-collega Penders had al gewaarschuwd: ,,ik wens iedereen die met haar een conflict krijgt van harte sterkte." Vanwaar die hardheid? ,,Als een vrouw zich stevig opstelt, wordt dat als harder ervaren dan als een mannelijke collega dat doet. Het verwachtingspatroon van vrouwen is: vriendelijk, lief, meegaand. Dus als je jezelf wat steviger opstelt in een conflictsituatie kijkt men daar nog steeds vreemd van op. Ik ben eerder geneigd te zeggen: als ik dat niet deed, zou ik hier waarschijnlijk niet zitten. Ik denk dat ik als minister hetzelfde functioneer als een mannelijke collega, maar dat het gedrag van een vrouw harder overkomt naar buiten toe. Dat is dan zo. In bepaalde beroepen kun je best heel vriendelijk en aardig zijn, maar op zijn tijd ook best stevig en een beetje onaardig."
De voorlichtster die bij het gesprek aanwezig is: ,,Je zag hoe de nieuwe ministers werden besproken: over de mannen werd verteld wat ze deden, over de vrouwen wat ze aanhadden." Maij-Weggen: ,,Er is nog een tweede kant aan de zaak. Ik kwam als laatste minister binnen en het is net een stoelendans: er waren nog wel tien anderen die op die stoel wilden zitten. De concurrentie was dus heel groot en door mensen die mij als concurent zagen, zijn toen hele onaardige dingen over mij gaan vertellen. Dat was voor mij geen vreemd verschijnsel: ik heb ook in het Europees Parlement al meegemaakt dat mensen elkaar uit concurrentie-overwegingen beschadigen. Ik dacht dan altijd: Pas maar op, je moet later toch weer met elkaar omgaan. Het hoort er blijkbaar bij en in die zin maak ik me er ook niet boos om".

May-Weggen: Wegenprogramma in Randstad intact houden. *(Foto Hans Hordijk)*

OPVOLGING LUBBERS

U had wel een grote ambitie om bewindspersoon te worden. Het maakte niet uit welk departement en zelfs een staatssecretariaat was goed geweest."
,,Nou, ik heb niet gesolliciteerd, laat ik dat duidelijk stellen. Ik heb me in het verleden ook niet nadrukkelijk geprofileerd als kandidaat-minister, dat zal iedereen erkennen. Maar het is natuurlijk wel zo dat als je tien jaar parlementslid bent geweest en je staat op de nominatie voor zo'n post, en je wordt erin gesteund door anderen, je zo'n mogelijkheid als politicus niet voorbij mag laten gaan. Dat vindt ieder parlementslid. Je kunt dan namelijk gaan doen wat je al jaren bepleit.

U zei ooit: ,,Wat me misschien in de toekomst wel zou trekken is een ministerspost van Sociale Zaken."
,,Dat is ook zo. Toen mijn naam circuleerde dacht ik in eerste instantie aan Sociale Zaken, eerder nog dan aan milieu, omdat dat het meest aansloot bij het werk wat ik deed. Toen de heer De Vries, die ik buitengewoon bekwaam vind, gevraagd werd en VROM naar de PvdA ging, dacht ik ook dat ik niet meer gevraagd zou worden. Dit ministerie sluit voor een deel aan bij mijn kennisgebied en voor een deel niet, maar ook dat deel heeft mijn hart nu wel aardig veroverd."

Wat vindt u van de uitspraak van premier Lubbers dat de heer Brinkman hem op moet gaan volgen?
,,Ik weet niet of de heer Lubbers het zo letterlijk heeft gezegd. Maar het ligt natuurlijk voor de hand dat de fractievoorzitter een potentiële opvolger is voor de eerste man in de partij. Ik was niet verrast."

Ik vraag dit, omdat u al genoemd wordt als eerste vrouwelijke minister-president.
Na een korte stilte: ,,Daar heb ik eerlijk gezegd nog niet over nagedacht. Het is in ieder geval geen optie die eerder is opgekomen. Ik heb er geen idee over. Het lijkt me een buitengewone zware taak die ik van harte gun aan bekwame mensen die dat vast wel goed kunnen doen."

Wilfred Scholten

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

WIE DE PET PAST....

Kortgeleden heeft de regering een wetsvoorstel aan de Tweede Kamer gestuurd voor een wijziging van de Wet op de Weerkorpsen. Het doel van de wijziging is om de particuliere beveiligingsbedrijven beter te regelen. Zoals gebruikelijk met dit soort officiële documenten werd het regeringsvoorstel keurig gepubliceerd in ,,Signalementen", het Overzicht Overheidsinformatie dat de SDU een keer in de twee weken publiceert. Tot zover is er niets aan de hand. Het bericht over het wetsvoorstel wordt echter verluchtigd met een foto waarop twee particuliere beveiligingsbeambten staan afgebeeld. Leuk toch.

Tot zover wel. Maar wie de foto goed bekijkt en het CDA-kamerlid Ries Smits, de vorige partijsecretaris kent, ontwaart hem op de foto. Als een van de twee particuliere beveiligingsbeambten.
Hoe kan dat? Bij een officiële overheidspublicatie over particuliere beveiliging een foto van een kamerlid in particulier beveiligingsuniform. En dan nog bovendien het kamerlid dat wellicht in de Kamer het wetsvoorstel moet behandelen. We vragen Ries Smits hoe dat zit. Hij moet er wel om lachen, zegt hij. ,,Vorig jaar heb ik een weekje stage gelopen bij Randon Beveiliging, een dochter van de Randstad Holding, waar ook het uitzendbureau bij hoort. Ik heb toen ook een dag gesurveilleerd in de Amsterdamse Poort, een winkelcentrum in Amsterdam ZO. In uniform. Daar zijn toen foto's van gemaakt en die zitten nu blijkbaar in verschillende foto-archieven. Ach, dat is het risico van het vak. Het zou natuurlijk beter zijn geweest als er een onderschrift bij had gestaan. Zodat duidelijk zou zijn: waarom en wanneer ik zo -in uniform- op de foto ben gezet."
Het is niet de eerste keer dat Smits zichzelf ineens bij een artikel over particuliere beveiliging op de foto tegenkomt.

(Foto Dijkstra en Zn.)

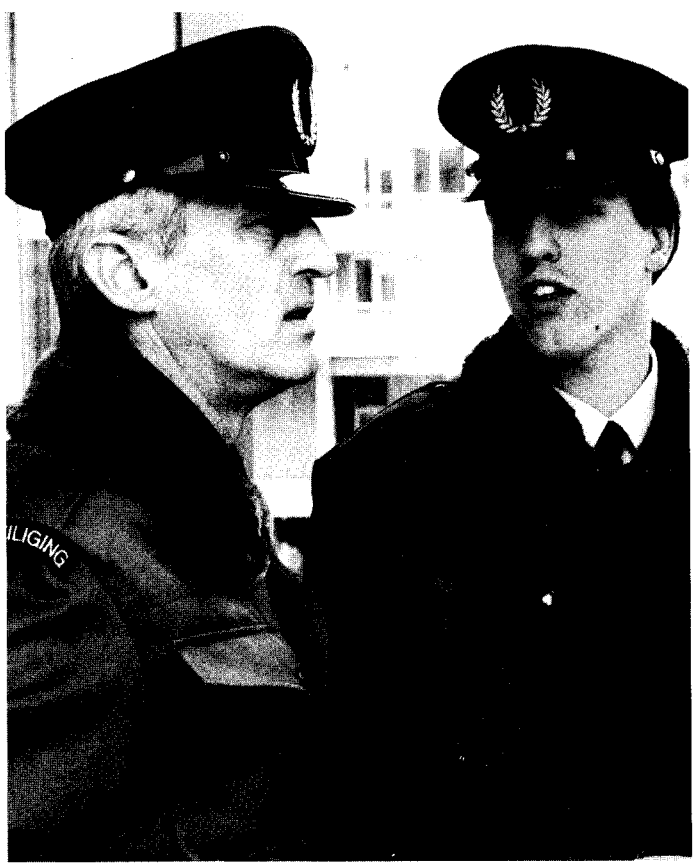

Ries Smits (l.): Tweede Kamerlid of veiligheidsbeambte?

Eerder al eens in het blad Privatisering. Met welgemeende excuses van de uitgever. Laat hij het er bij zitten? ,,Ach, zo erg is het nou ook weer niet. Misschien laat ik nog eens naar het fotobureau bellen, om te vragen hoe dat nou zit."

INKOMEN VAN KAMERLEDEN

Hoe nieuwer, hoe meer nieuws. Zeker in de politiek komt men dat vaak tegen. Net op een nieuwe stoel gezeten komen politici in de verleiding om -onbelast en onbeladen- pittige uitspraken te doen. Over zaken die niet meer moeten, of juist wel of helemaal anders. Ook CDA-fractievoorzitter Brinkman heeft de juistheid van deze stelling weer eens nadrukkelijk bewezen. In een interview in Elsevier pleitte hij voor een betere inkomenspositie van Kamerleden. Bert de Vries heeft zich daartegen altijd verzet. Maar Brinkman vindt dat er nog eens objectief door buitenstaanders naar ,,de totale (inkomens-,red) positie" van Kamerleden moet worden gekeken. ,,Is dat allemaal nog wel up to date" vraagt hij zich af. En hij zegt erbij: ,,Het is een gevoel dat vrij breed leeft in de CDA-fractie." Een belangrijke overweging is dat het steeds moeilijker wordt om ook mensen uit het bedrijfsleven voor een plaats in de Tweede Kamer te interesseren. Meestal verdienen die zoveel dat ze niets voor zo'n overstap voelen.
Kamerleden krijgen nu een jaarlijkse ,,schadeloosstelling" (zeg maar: salaris) van *f* 103.355,- en een onkostenbvergoeding (voor reizen, vakliteratuur e.d.) die varieert van *f* 17.516,- en *f* 35.030,-. Kamerleden mogen *f* 12.692,- bijverdienen, zonder dat dit in mindering wordt gebracht op hun Kamersalaris. Hun bijverdiensten mogen maximaal *f* 37.008,- bedragen, maar de helft wordt dan afgetrokken van hun Kamersalaris.

GEDIFFERENTIEERDE BELONING

Een deskundige op het gebied van werving, selectie en inkomens is CDA-lid drs. W.A.F.M. van der Kruys, directeur van Van der Kruys Managementselectie in Nieuwegein. Wat vindt hij van de salarispositie van kamerleden?
,,Dat hangt er van af wat je wilt belonen. Ligt het accent op de mogelijkheid om mensen te werven dan is de beloning voor mensen die uit de kwartaire sector komen hoog genoeg, maar die voor mensen uit het bedrijfsleven veelal te laag."
Welk salarissysteem zou Van der Kruys aanbevelen?
,,Je zou kunnen denken aan een systeem van een gedifferentieerde beloning, zoals ook elders gebeurt. De functie van alle kamerleden is natuurlijk hetzelfde maar de zwaarte en de invulling kunnen sterk verschillen. Deze verschillen zou men in de salarisschaal van kamerleden een plaats kunnen geven. Niet alle kamerleden hebben een even zware functie. De een komt pas kijken, de ander zit er al jaren. De ene beheert slechts één beleidsterrein, de ander beheert er vijf. De een presteert veel, de ander misschien wat minder. Uitgangspunt zou een functie-weging kunnen zijn: hoe zwaar is de functie van de individuele kamerleden. Het resultaat van deze weging zou mede-bepalend kunnen zijn voor het salaris." Tot welke beloningsgroep een kamerlid behoort, hangt in de visie van Van der Kruys af van de achtergrond en ervaring die kamerleden meebrengen en van de breedte en diepte van de beleidsgebieden en portefeuilles waarmee zij zich bezig houden. Dit kan leiden tot een zekere rangorde en dus ook tot een periodieke functie-beoordeling van kamerleden. Aldus Van der Kruys.
Over enkele weken komt een interne Kamercommissie met een rapport over de aanpak van Kamersalarissen.

(Foto Hans Hordijk)

Wijmbritseradiel op 100

Vorige week werd ik gevraagd door de afdeling Wijmbritseradiel het 100-ste nieuwe lid te komen huldigen als gevolg van een succesvolle ledenwerf-campagne. Die eervolle uitnodiging zal ik graag accepteren. Het toont namelijk aan dat er veel mensen zijn die warm kunnen lopen voor het werk in een politieke partij zoals de onze. De jaren tachtig sluiten we af met de constatering dat het CDA electoraal het veel beter heeft gedaan dan velen verwachten. In 1984 meende nog zo'n vier procent van de bevolking dat de kans groot was dat het CDA meer dan 50 zetels zou behalen. Ook is de eenwording beter verlopen dan verwacht en heeft het CDA een eigen herkenbaar profiel gekregen. Toch is er geen enkele reden om achterover te gaan zitten. Succes houden we slechts als CDA met keihard werken, duidelijk christen-democratisch beleid met een goede verhouding van continuïteit en vernieuwing; met aanspreekbare personen en een open en luisterende houding naar onze achterban, de kiezers.
Niet alle signalen zijn even hoopvol. Wanneer ik kijk naar de opkomstcijfers van achtereenvolgende verkiezingen lijkt er zich een structurele daling voor te doen. Het gaat geleidelijk maar gestaag. De politiek trekt minder kiezers. Verder heb ik op afstand de kandidaatstelling voor onze gemeenteraden kunnen volgen. Ik heb gezien dat het lang niet overal eenvoudig was om de goede man of vrouw op de juiste plek te krijgen. Niet alleen het hebben van voldoende leden, maar ook het beschikken over een goed kader blijkt in alle geledingen van onze partij af en toe op problemen te stuiten. Bij zo'n constatering mag het echter niet blijven. Iedere afdeling, kamerkring moet nu gaan werken aan positieve aktie en het voorbereiden van de nieuwe lijst. Slechts met een tijdige voorbereiding kan het lukken.
Ik wil het geheel ook in *een ruimer perspectief* plaatsen. We staan aan het begin van de laatste decade van deze eeuw. Om te weten hoe belangrijk een goed en democratisch draagvlak is, hoeven we alleen maar te kijken naar de stormachtige ontwikkelingen in Midden- en Oost Europa. Daar wordt met man en macht de democratie bevochten, en ondertussen laten bij ons veel mensen schouderophalend de stembus voor wat het is, laat staan een politieke partij. Daarin mogen we niet berusten. We zullen daar de komende jaren op een creatieve manier mee moeten omgaan. De afnemende belangstelling voor politiek is er natuurlijk niet voor niets. Voor een gedeelte is dat te verklaren uit onze welvaart. De mensen vertrouwen erop dat het ook wel goed komt zonder hun persoonlijke betrokkenheid. Daarnaast zien we dat de samenleving zoveel mogelijkheden en activiteiten biedt dat het zeer voorstelbaar is dat mensen op andere fronten aktief zijn. En dan heb ik het nog niet over de effecten van een passieve consumptie-cultuur.
Bij de partij-politieke discussies die we de laatste jaren hebben gevoerd ben ik wel op een bemoedigend verschijnsel gestoten. Mensen die je anders nooit zag bleken ineens geïnteresseerd te zijn door het onderwerp waarover werd gediscussieerd. In het bijzonder denk ik aan de discussie over ontwikkelingssamenwerking. Een aantal van die mensen is inmiddels op een breder front aktief. Een aantal is ook weer zijns/haars weeg gegaan. Het toont voor mij aan dat mensen wel degelijk betrokken willen worden, maar misschien op een andere manier dan vroeger. Niet iedereen hoeft over de hele linie aktief te zijn. Meer dan vroeger willen mensen dat het betekenis heeft, als ze wat doen in een politieke partij. En dat hoeven niet altijd de bestuurlijke en politieke functies te zijn. Veel mensen willen af en toe ook wel eens meedenken of een bepaalde gerichte activiteit ondernemen. Maar ook als het bij die ene activiteit blijft, vind ik het een goede zaak dat mensen op zo'n manier hun steentje hebben bijgedragen. Het maakt het dan ook gemakkelijker om later nog eens een beroep op hen te doen.
Gelukkig zie ik bij een aantal afdelingen dat ze het de laatste jaren goed hebben aangepakt. Zo is er in een grote stad als Amsterdam de laatste tijd een beduidend aantal nieuwe leden bijgekomen. Het was ook gemakkelijker om kandidaten te vinden voor de gemeenteraad en voor de deelgemeenteraden. Het is een kwestie van geleidelijk opbouwen, maar op langere termijn is het een goede investering. Dat is werken an het fundament van een politieke partij, aan het fundament van de democratie.
Inmiddels hebben we als Partijbestuur de contouren van de bestuurlijke agenda voor de komende jaren vastgelegd. Ik denk aan de conferenties die op stapel staan over criminaliteit, over de grote steden-problematiek en de partij-politieke discussie over de integratie van mensen die in achterstandsituaties verkeren. Zo maar een greep uit een veel ruimere agenda die een aantal jaren zal bestrijken. Het CDA wil zich inspannen om antwoorden te vinden voor grote politieke vraagstukken van de jaren negentig met inschakeling van onze partijbasis. Ik hoop dat er opnieuw veel leden aan mee zullen doen, en dat we zo stap voor stap werken aan de verdere verbreding van de politieke beweging die we als CDA willen zijn.
Een zwaluw maakt nog geen zomer maar dat 100-ste lid in Wijmbritseradiel, dat hebben we dan toch maar alvast binnen. Gelukgewenst

Wim van Velzen
partijvoorzitter

Voorkeursbeleid bij gelijk scoren op zakelijke gronden werkbaar signaal

Op 21 december vorig jaar nam de Utrechtse gemeenteraad een besluit over het economisch anti-apartheidsbeleid. Besloten werd het college van Burgemeester en Wethouders op te dragen het ambtelijk management van de gemeentelijke diensten en bedrijven erop te attenderen om, bij de afweging bij welke bedrijven producten en diensten zullen worden aangekocht, naast criteria als prijs, kwaliteit en service, ook het al of niet hebben van relaties met Zuid-Afrika als een nevengeschikt criterium te hanteren. Verder moet het college van B en W aan het bedrijfslven als geheel kenbaar maken, dat het niet hebben, c.q. verbreken van economische relaties met Zuid-Afrika (naast andere overwegingen) als een pluspunt geldt om als leverancier voor de gemeente in aanmerking te komen. Dit voorkeursbesluit kreeg brede steun, met onder meer de fracties van PvdA, CDA en VVD voor. Ook andere gemeenten hebben inmiddels zo'n besluit genomen op basis van een oproep van LOTA.

Bij de besluitvorming is de Utrechtse CDA-fractie niet over één nacht gegaan. Al in 1987 verscheen van de hand van deze fractie een nota ,,Utrecht, een plaats in de wereld". Hierin werden de kaders aangegeven voor wat betreft het gemeentelijk beleid ten aanzien van het buitenlands beleid en ontwikkelingssamenwerking. Bij die gelegenheid heeft de fractie zich op formele gronden uitgesproken tegen een zelfstandige Utrechtse boycot van bedrijven die zaken doen in of met Zuid-Afrika. Dit op basis van artikel 90 van de Grondwet waarin wordt bepaald dat de regering de internationale rechtsorde bevordert en artikel 1 van de Grondwet, waarin het gelijkheidsbeginsel is opgenomen op basis waarvan toentertijd het Woensdrecht-besluit van de gemeente Arnhem werd vernietigd. Overigens wordt al jaren wel degelijk een rol weggelegd voor gemeenten op het gebied van de internationale rechtorde. Het voert te ver daar nu op in te gaan.

REGERINGSSTANDPUNT

Inmiddels zijn wij drie jaar verder en weten wij dat de Nederlandse regering vindt dat de gemeenten geen eigen sanctiebeleid dienen te voeren ten opzichte van Zuid-Afrika. Ofwel een bycotbeleid waarbij een gemeente besluit om geen producten en diensten te kopen bij bedrijven die economische betrekkingen onderhouden met Zuid-Afrika, vindt bij de regering geen genade.

In tegenstelling tot een boycotbeleid zijn bij een voorkeursbeleid ook bedrijven met relaties in Zuid-Afrika gegadigden voor een opdracht of aankoop. Voor de CDA-fractie in Utrecht is dit een wezenlijk onderscheid. Dat deze bedrijven niet voor niets meedingen wordt verderop aangegeven.

Na het Tweede Kamerdebat over de begroting van Binnenlandse Zaken, weten wij dat ook het voorkeursbeleid volgens de regering niet kan. Minister Dales sprak over een technisch schorsingsbesluit. Overigens wil zij wel bezien ,,op welke wijze de diverse overheden vanuit hun eigen verantwoordelijkheid een rol kunnen spelen bij het bereiken van onze gemeenschappelijke doelstelling: volledige afschaffing - langs vreedzame weg - van het politiek en moreel onaanvaardbare stelsel van apartheid in Zuid-Afrika".

Het doel is duidelijk. Over de middelen wordt getwist. Daarbij zijn ons de actuele ontwikkelingen in Zuid-Afrika zeker niet ontgaan. Volgens het regeerakkoord kunnen deze een voorbode zijn van echte hervormingen. Mocht de regering-De Klerk niet bereid blijken tot echte hervormingen, dan zal volgens het regeerakkoord ons land in EG-verband komen tot een uitbreiding van het EG-sanctiepakket. Overigens vinden wij als CDA-fractie dat een voorkeursbeleid een steentje kan bijdragen aan hervormingen in Zuid-Afrika. Want uiteindelijk staat het doel voorop en is het middel een signaal.

Toen onze gemeenteraad zich boog over deze zaak, hing een schorsing al in de lucht. Wij hebben de suggestie gedaan te komen tot een, bij een deskundige gevonden, hanteerbare invulling van het voorkeursbeleid. Wellicht kan in de discussie tussen LOTA en de regering de visie over voorkeursbeleid van prof. mr. W. Konijnenbelt ter sprake komen. Op het VNG-congres van 30 mei vorig jaar, gaf hij het volgende aan: ,,Wanneer er verschillende aanbiedingen van diensten zijn, die op zakelijke punten (prijs, kwaliteit en service) min of meer gelijk scoren - helemaal gelijk bestaat natuurlijk niet - en er op die gronden geen duidelijke voorkeur valt te maken voor product a of voor product b, dan moet er toch gekozen worden op andere gronden. Daar kan, omdat je dan moet terugvallen op andere gronden, worden teruggevallen op een punt als politiek ongewenste contacten met Zuid-Afrika. Dan is het niet meer een kwestie van discriminatie. Dat kan een vorm van positieve discriminatie worden geacht, omdat op de zakelijke gronden de keuze niet exclusief kan worden gemotiveerd en omdat de gemeente in een situatie komt waarin nu eenmaal moet worden gekozen."

Deze visie is niet in strijd met het gelijkheidsbeginsel, en werd dan ook door mij namens de CDA-fractie in de Utrechtse raad van december vorig jaar naar voren gebracht en niet bestreden. Al met al; voorkeursbeleid in deze praktische vorm is een signaal tegen apartheid voor zowel gemeenten als regering. Ik ben benieuwd of premier Lubbers hier tegen zegt: ,,Zo kan het wel". Nogmaals, bij min of meer gelijk scoren op zakelijke gronden geldt uiteindelijk: liever LOTA dan loten.

Drs. E.H. Haitsma
CDA-gemeenteraadslid Utrecht

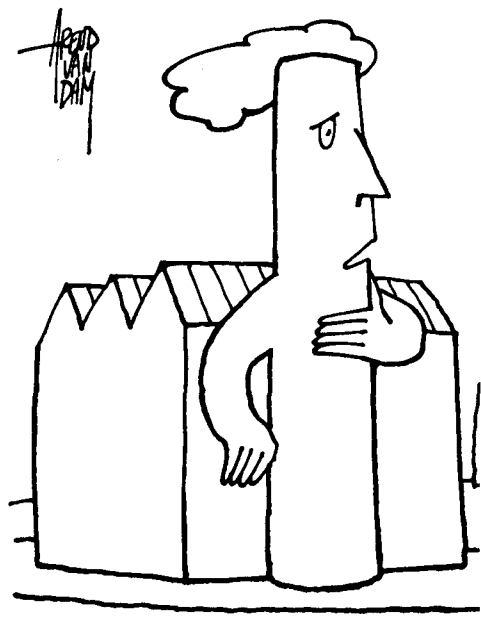

ANTI-APARTHEIDSBELEI

LOTA-oproep treft armste bevolkingsgroepen en bevordert polarisatie

Moeten gemeenten een voorkeursbeleid voeren ten aanzien van bedrijven die geen banden onderhouden met Zuid-Afrika? Deze vraag is weer volop actueel na de LOTA-oproep. CD/Actueel vroeg een voorstander van het voorkeursbeleid, het Utrechtse CDA-raadslid Haitsma, en een tegenstander, het Utrechtse oud-raadslid Achterhof te reageren op deze vraag.

GEMEENTEN

Binnenkort zal een aantal gemeentebesturen zich gaan uitspreken over de bekende LOTA-oproep die beoogt een gemeentelijke voorkeur uit te spreken voor bedrijven die geen relatie hebben met Zuid-Afrika. Dit komt feitelijk neer op een zuivere boycotaktie tegen Nederlandse middenstanders en andere bedrijven die door deze voorkeursregeling getroffen worden.
Ik meen dat het gevolg geven aan de LOTA-oproep onder de huidige omstandigheden niet aanvaardbaar is. En dat niet allereerst omdat bonafide middenstanders en bedrijven daarvan de dupe kunnen worden.
Het is toch namelijk algemeen bekend dat er in Zuid-Afrika sinds het aantreden van president F. W. de Klerk een aanmerkelijke versnelling in het proces van ontmanteling van apartheid in gang is gezet. Als voorbeelden daarvan mogen onder meer worden vermeld: de onvoorwaardelijke vrijlating van een aantal ANC-gedetineerden; de medewerking van Zuid-Afrika aan de onafhankelijkheid van Namibië; de verdere ontmanteling van de zogenaamde kleine apartheid; de al dan niet publiek gemaakte voorbereidende besprekingen met o.a. kerkelijke anti-apartheidsactivisten die ook door henzelf positief worden gewaardeerd; de terugtrekking van politietroepen uit Soweto enz. enz.
Onmiskenbaar moeten deze akties van De Klerk als een serieus en onomkeerbaar proces worden aangemerkt. Verbeteringen in de betrekkingen van Zuid-Afrika met enkele frontlijnstaten en landen als de Sowjet Unie en Hongarije en een ,,pas op de plaats" van de EG houden hiermee verband. Ook in ,,hogere kringen" van het CDA wordt een meer terughoudende en afwachtende houding aangenomen.

NADELIGE INVLOED

Verscherping van boycotakties - zoals duidelijk in de LOTA-oproep (ondanks pretenties van het tegendeel) besloten ligt - zal het in gang gezette democratiseringsproces in Zuid-Afrika zeer nadelig beinvloeden en de zo dringend nodige snelle voortgang daarvan vertragen. Dit gaat ten koste van de armste bevolkingsgroepen wier belangen in de LOTA-oproep niet genoemd, laat staan afgewogen en bevorderd worden.
Dat ook binnen de anti-apartheidsbeweging in Zuid-Afrika boycot geen onverdeelde instemming vindt, mag blijken uit een publikatie van de hand van dr. Andries Botha, de scriba van de NG Sendingskerk (van dr. A. Boesak), in het officiële orgaan van deze kleurlingenkerk ,,Die Ligdraer" van juni jl. Daarin schrijft dr. Botha o.m.: ,,Dwase, onetiese weg", ,,NS-Sendingskerk het nog nooit sanksies gesteun nie." en verder: ,, ...dat hij nie kan instem nie dat die disinvestering en sanksies een geweldlose middel tot verandering is want die gevolge daarvan tref juis die weerloze en behoeftige en lei tot ongekende ellende."
Reeds bij oppervlakkige beschouwing van de enorme ontwikkelingsproblematiek van Zuid-Afrika zal het eenieder duidelijk moeten zijn dat grote investeringen en toepassing van moderne technologieën op korte termijn onmisbaar zijn, niet slechts als vliegwiel voor de ontwikkeling van geheel Zuidelijk Afrika, doch speciaal ook voor het belang van de achtergebleven groepen in Zuid-Afrika zelf.
Multinationals zijn weliswaar niet de enige, maar wel zeer belangrijke organisaties die over genoemde hulpbronnen en de nodige relaties in de financiële wereld beschikken. Bovendien voeren zij met toepassing van de EG-gedragscode veelal een op anti-apartheid gericht sociaal beleid binnen de onderneming. Dit beleid kan onze toets der kritiek goed doorstaan.

KORTZICHTIG

Gezien het bovenstaande is de LOTA-oproep verbazingwekkend kortzichtig. Zij bevordert alleen een verharding van standpunten en toenemende polarisatie. De primaire korte termijndoelstelling van De Klerk - namelijk het wegnemen van onderling wantrouwen om daardoor de weg tot reeële onderhandelingen te banen - wordt door de LOTA-aktie ernstig gefrustreerd. Een fractie handelt dan ook onverantwoordelijk indien zij een eventueel voorstel van B en W pro-LOTA-oproep zou ondersteunen. Ik zou een bezwaar hebbende fractie in overweging willen geven om -als zo'n gewraakt voorstel dreigt te worden aanvaard door een raadsmeerderheid- een motie in te dienen om het voorstel in de ijskast te deponeren, en daarna tegen het voorstel van B en W te stemmen.

Mr. P. Achterhof
CDA-lid en oud-lid van de gemeenteraad van Utrecht

ZWART WIT

Bijeengeknipt door Gerrit Brinkman

ZONDE (1)

Zoals het CDA meteen al constateerde, een halszaak is het niet meer, de uitbreiding van de STER naar de zondag. Door de komst van commerciële zenders is er ook een economische reden om toch maar (mee) door de bocht te gaan. Sommigen zullen hier de vooruitgang in herkennen, anderen zullen het de kroon vinden op de ontzuiling van Nederland. Maar het blijft zonde de teloorgang van die ene dag zonder reclame. (*Trouw*)

ZONDE (2)

Het verbod om buitenlandse zenders op de Nederlandse kabel toe te staan, het ondertitelingsverbod, het verbod om voor acht uur 's avonds reclameboodschappen op de t.v. uit te zenden, en nu ook het reclameverbod op zondag: niets is er meer van over. Maar het blijft zonde, de teloorgang van het CDA-mediabeleid. (*NRC/ Handelsblad*)

LEUKE DINGEN

Nieuw beleid kost altijd geld en dat was er niet. Maar dat daar nu juist, onder auspiciën van de spitse partijgenoot Ritzen de ,,onderwijsgevenden" het slachtoffer van moesten worden! Minister Ter Beek deed, na de deconfiture van de Sowjet-Unie, wel erg omzichtig over de verlaging van het defensiebudget en collega Dales voert tegenover de Lagere Overheden Tegen Apartheid een ontmoedigingsbeleid. Zelfs de symboliek van de leuke dingen werd de linkse mensen niet gegund. (John Jansen van Galen in *Haagse Post*)

PANIEK

Iedere keer dat de NOS-verslaggever mevrouw Dales een even simpele als voorspelbare vraag stelde, gooide ze briesend het hoofd in de nek, soms schaterlachend om zijn gespeelde doortraptheid, dan weer stijf van verontwaardiging om de inbreuk op haar zuivere gemoed. (...)De speelruimte voor PvdA-bewindslieden is uiterst beperkt en het evenwichtskoord in de nok van het circus wordt altijd door de buitenwacht gespannen. Nog een paniekreactie en de zware val van Ien Dales is niet meer te stuiten. (Guikje Roethof in *De Groene*)

CURIEUS

Maar ook de boycotters zelf staan garant voor curieuze televisiegebeurtenissen. Het is in de huiselijke kring toch ook niet met droge ogen aan te zien hoe schattig de LOTA uitlegt dat een koopman die een zwartmens knecht de gemeentelijke order wel krijgt als hij het tegen een schappelijk bedragje doet. De voorkeur gaat uit naar de ondernemer die geheel zuiver op de graat is, maar naarmate de kostprijs zakt mag het apartheidsgehalte toenemen. (*De Tijd*)

PUBLIEKE TIK

Drie opmerkingen uit de losse pols leverden Milieuminister Hans Alders een publieke tik om de oren op van de lastige en zelfbewuste minister Maij. Omdat iedereen hem aardig vindt, kan hij een stootje hebben. Maar, zo verzuchtte een PvdA-collega, het is wel te hopen dat hij ervan heeft geleerd. Dat hij zich in de ministerraad met van alles bezighoudt, valt slecht. (Kees Lunshof in *De Telegraaf*)

NIET VERSTANDIG

Als minister van Milieu wil je wel eens een signaal geven. Ik wilde op de praktijk wijzen. Ik wilde laten zien dat we snel moeten zijn. Dat het absoluut zo niet verder kan. Was dat het meest verstandige signaal? Nee, dat was het niet, zegt de jongste minister, als was hij zijn eigen catechismus. (Minister Alders in *Vrij Nederland*)

VOORTEKENEN

Als de voortekenen niet bedriegen zal de PvdA bij de komende raadsverkiezingen een gevoelige klap krijgen. De partij staat in de verkiezingsonderzoeken op twee tot drie zetels verlies (en het CDA op winst) wat door apathie in de grote steden gemakkelijk meer kan worden. Zolang Kok en de zijnen maar niet zenuwachtig worden geeft dat niets voor het kabinet. Maar als zij zich laten opjagen door een eventueel roerig partijkader staan het kabinet onrustige tijden te wachten. (*De Telegraaf*)

BREDERE COLLEGES

Ik denk dat een ander element bij de raadsverkiezingen een rol gaat spelen. Wat gebeurt er daarna bij de collegevorming? Als de PvdA echt vindt dat het polarisatieverhaal zo langzamerhand dood en begraven is, dan moet dat ook tot uitdrukking komen in een bredere samenstelling van de colleges. Dat kan bevruchtend werken, het vertrouwen bevorderen. Mocht de PvdA het anders zien, dan voorspel ik dat het de sfeer in de coalitie onder druk zet (CDA-fractievoorzitter Brinkman in *Elsevier*)

TABOE

Brinkmans poging het taboe te doorbreken rond de hoogte van de ,,schadeloosstelling" voor Kamerleden heeft de warme instemming van de Groningse staatsrechtgeleerde Elzinga. Hij vond al in 1985 dat de politici zich veel te veel schamen om over de eigen inkomens te discussiëren. (...)Inmiddels is het inkomen in de marktsector ver daarvan weggegroeid. Daardoor is het Kamerlidmaatschap voor mensen uit het bedrijfsleven onaantrekkelijk geworden. Meer dan de helft van de Tweede Kamerleden is afkomstig uit de (semi-) overheidssfeer. Parlementariërs die uit ondernemingen zijn gestapt zijn op de vingers van twee handen te tellen. (Mr. D. Elzinga in *Trouw*)

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar ik heb het altijd een vermoeiende gwoonte gevonden bij die communisten om bij iedere koerswijziging het verleden opnieuw te gaan vaststellen. Ik geloof pas helemaal in hun bekering als ze dààr nou eens mee ophouden. Nu gaan ze weer besluiten dat het verkeerd was Afghanistan destijds binnen te vallen. Kunst. Dat wisten ze ook best toen ze het deden. Maar dat schijnt per se even parlementair besloten te moeten worden. Achteruit-boekhouden noem ik dat. Dat is altijd zo geweest: leider gewisseld: dan gaat er weer een standbeeld van zijn sokkel. Wat een werk is dat niet allemaal. Het is bovendien weinig praktisch om spijt te hebben over zaken die je toch niet over kunt doen. Vooral Russen en Oostduitsers zijn daar sterk in. En ik ben ook niet zo onder de indruk wanneer de parlementariërs die de besluiten namen zo te zien dezelfden zijn die ze nu vernietigen. En steeds dezelfde slappe smoesjes: ik was misleid door de leider, de tijdgeest, ik zat te pitten, ik zat niet in de commissie of ik was geen fractiewoordvoerder. Kortom: ik stond erbij en ik keek er naar. Wie erbij mocht blijven staan deugde natuurlijk niet. Natuurlijk: wij hadden Beel in '46 ook beter niet naar Indië kunnen sturen en die torpedobootjager naar Nieuw-Guinea was ook gekkigheid; met die Erasmusprijs voor Havel hadden we wat meer karakter mogen tonen en dat lintje voor Ceaucescau was een misser. Daar léér je van, maar daar ga je niet opnieuw over vergaderen. Ik fiets straks nog even langs het Van Heutz-monument. Mooi laten staan.

COMMENTAREN

SIGNAAL LOTA SERIEUS NEMEN

Gemeenten dienen uiterst zorgvuldig te werk te gaan bij het ontwikkelen en uitvoeren van een lokaal anti-apartheidsbeleid. een goede afstemming met het rijksbeleid is zonder meer noodzakelijk.
Daarom is het een goede zaak dat de onlangs begonnen gesprekken tussen het kabinet en de LOTA (Lagere Overheden tegen Apartheid) worden voortgezet.
Geconstateerd kan worden dat de druk op gemeentebesturen waarin ook het CDA is vertegenwoordigd, om daadwerkelijk (dus niet alleen met mooie woorden) aktie te ondernemen met de dag groter wordt.
Het kabinet daarin voorgegaan door de Tweede Kamer doet er goed aan deze signalen serieus te nemen. De lokale akktiviteiten zijn immers een rechtstreeks gevolg van een in brede lagen van de bevolkingg levende wens voor een krachtiger anti-apartheidsbeleid dan t thans het geval is. Bijstelling vaun het regeringsbeleid dient daan ook zeker overwogen te worden. Of dat er uiteindelijk toe zal leiden dat gemeenten, zoals de LOTA wil, ook in staat moeten worden gesteld een zogenaamd voorkeursbeleid uit te voeren valt op dit moment niet te zeggen. Dat zal mede afhangen van de mate waarin het Rijk erin slaagt een duidelijker en herkenbaarder standpunt ten aanzien van anti-apartheid te formuleren dan thans het geval is.

KERNENERGIE

Minister Andriessen van Economische Zaken wil op de langere termijn kernenergie weer bespreekbaar maken. Hij deed daartoe zelf de aanzet door op een jubileumsymposium van het 25 jaar oude Directoraat-Generaal voor Energie van zijn Ministerie de discussie over kernenergie te openen. ,,We zullen er toch weer over moeten gaan praten, ook al hebben we daar helemaal geen zin in", zei hij. Opent de minister hiermee niet een discussie die allang gevoerd is en waaraan niets meer is toe te voegen? En wat valt er over te zeggen, nu er na het ongeluk bij de kerncentrale in Tschernobyl, de komende tijd in ons land toch geen besluit over kernenergie zal vallen? Er lijkt zo op het eerste gezicht veel voor te zeggen de discussie over kernenergie te laten voor wat die is.
Toch getuigt de uitspraak van minister Andriessen van toekomstvisie. Want energiebeleid is lange termijnbeleid. Het zou onverstandig zijn daarbij de vraag of kernenergie eventueel een optie voor de lange termijn is, niet te betrekken. Want kernenergie is een schone vorm van energie-opwekking, waarbij geen CO_2 vrijkomt. In die zin levert kernenergie dus geen bijdrage aan het broeikaseffect. Er zijn echter nog wel een aantal problemen op te lossen. Er is nog steeds geen afdoende oplossing voor het radio-aktieve afval en ook aan de veiligheid van kerncentrales moet nog worden gewerkt. Bovendien is de maatschappelijke acceptatie van kernenergie zeer gering.
Nadenken over kernenergie is echter noodzakelijk. Maar dan moeten we wel de aandacht richten op de problemen die nog moeten worden opgelost en daarvoor de tijd nemen. Op overhaaste beslissingen zit niemand te wachten.

MILIEUMINISTER ALDERS

Minister Alders van VROM heeft zich tot nu toe in zijn prille carrière als bewindsman opgeworpen als een aktieve en inventieve beschermer van ons milieu. Van een minister van Milieu mag ook worden verwacht dat hij dat doet.
De afgelopen jaren is de aandacht voor het milieu terecht zeer toegenomen. Het is eenieder duidelijk dat, wanneer wij voortgaan op de manier zoals wij nu leven, het leven voor generaties na ons volkomen verziekt, zo niet onmogelijk zal zijn.
Toch kunnen wij soms vraagtekens zetten bij de dadendrang van minister Alders. Sinds zijn aantreden november vorig jaar heeft hij zeer regelmatig de pers gehaald met maatregelen die zo op het eerste gezicht sympathiek overkomen, maar die als het op realisatie ervan aan komt, toch niet haalbaar blijken te zijn. Zo kondigde de VROM-minister vorige week in een brief over de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening aan planologische maatregelen te willen treffen die ervoor zorgen dat wonen en werken in ons land niet meer zo ver uit elkaar liggen als nu vaak het geval is. Ook dat is een sympathieke gedachte, maar over de haalbaarheid van die maatregelen lopen de meningen sterk uiteen.
Soms heeft het meer effect een paar maatregelen aan te kondigen die weloverwogen zijn, dan een groot aantal maatregelen waarvan nog maar moet worden afgewacht of zij haalbaar en dus effectief kunnen zijn. Te veel ,,losse flodders" kunnen contra-productief werken. Dat gevaar zou de minister kunnen bedreigen. Illustratief in dit verband is de uitslag van een, in het VARA-programma Achter het Nieuws bekendgemaakte Interview-enquête waaruit bleek dat minister Alders tot nu toe van de nieuwe ministers het meest negatief overkomt. Dat verdient deze minister niet. Maar het moet hem wel aan het denken zetten.

Het is de vraag of we met meer gevangenissen goede doel bereiken

Het zou goed zijn als we bij alternatieve straffen de dader nog nadrukkelijker confronteren met wat hij een slachtoffer heeft aangedaan. Een goede ontwikkeling van de laatste jaren is dat het slachtoffer meer en meer in de aandacht is komen te staan. Als de dader betaalt voor de schade die hij heeft aangericht en die ook herstelt, wordt hij veel directer geconfronteerd met het leed dat hij een ander heeft aangedaan. Als je dat afkoopt door een week in een cel te gaan zitten, blijf je als dader voor de rest anoniem." Dat zijn de woorden van de Rotterdamse hoofdcommissaris van politie R. H. Hessing. Hij heeft zich de laatste jaren als adviseur van de CDA-fractie intensief bezig gehouden met het criminaliteitsbeleid.
In de Tweede Kamer werd vorige week druk gesproken over de uitbreiding van het aantal cellen; een zaak waar de Rotterdamse korpschef duidelijk niet warm voor loopt. Hessing heeft in de praktijk ervaren dat gevangeniscellen in heel veel gevallen niet altijd de juiste oplossing zijn om iets aan criminaliteitsbestrijding te doen. Hij constateert dat bijvoorbeeld ten aanzien van het optreden tegen drugsdelinquenten. ,,Je kunt je afvragen of mensen in cellen beter worden. Het is opvallend dat drugsgebruik in gevangenissen welig tiert. Men komt er soms slechter uit dan men er in ging. Het gaat er niet om drugsverslaafden in de gevangenis te zetten. We moeten hen als patiënten beschouwen. We bouwen nu meer gevangenissen en de vraag is of wij daarmee het goede doel bereiken."
Meer en meer wordt ingezien dat criminaliteit niet alleen een zaak is van de overheid alleen. De medeverantwoordelijkheid van de samenleving moet worden geactiveerd. ,,Ook bij de politie komen we steeds meer tot het besef dat we moeten luisteren naar signalen uit de samenleving.", vindt Hessing. De sterke individualisering - die mede werd bevorderd door de overheid - heeft volgens de Rotterdamse hoofdcommissaris niet bijgedragen aan een aanvaarde manier van sociale controle en een aanvaarde manier van zelfzorg en eigen verantwoordelijkheid. ,,De overheid was veel te gretig. Als er een gat viel in de samenleving die niet gedekt werd, zorgde die overheid daar wel weer voor. We hebben normen en waarden laten wegvloeien. Dat is een gevolg van de maatschappelijke ontwikkelingen in de jaren '60. Wij als samenleving hebben verantwoordelijkheid verward met tolerantie. De tolerantiegrenzen zijn verlegd en daarbij is vergeten dat wij ook onze verantwoordelijkheid hadden. Ik verbaas me er bijvoorbeeld over dat er vaak alleen naar de overheid en de politie wordt gekeken. Neem het voetbalrelgedrag. Soms denk ik wel eens: die jongeren komen toch ook uit gezinnen met vaders en moeders? Die moeten toch wat te vertellen hebben. Het zijn toch niet allemaal stukgeslagen gezinnen, het zijn toch niet allemaal randgroepjongeren of daklozen. Ik verbaas me er over dat het gezin niet meer die invloed heeft die ik er van zou kunnen en mogen verwachten. Ook de scholen en opliedingen hebben duidelijk steken laten vallen. Het kan niet zo zijn dat als een school een lesrooster kent met drie uren uitval dat de jongelui dan aan hun lot worden overgelaten en zich vervolgens in het winkelcentrum gaan vervelen met alle gevolgen vandien. Daar moet niet primair de politie opletten. Nee, de verantwoordelijkheid ligt bij de school. Dat is hun probleem."
Hessing heeft er vertrouwen in dat het nieuwe kabinet nu daadwerkelijk iets gaat doen aan de criminaliteitsbestrijding. Datzelfde optimisme heeft hij ook ten aanzien van het nieuwe politiebestel. ,,In de afgelopen 30 jaar is geen kabinet er nog in geslaagd waar te maken wat men in het regeerakkoord heeft beloofd. En toch heb ik de verwachting dat er nu echt iets gaat gebeuren. Ik merk dat de ministers sinds hun aantreden aktief zijn geworden met betrekking tot het inhoud geven van uitspraken in het regeerakkoord. En ook de minister-president heeft erkend dat dit project met voortvarendheid moet worden aangepakt. Wat mij bij dit onderwerp echter wel zorgen baart, is dat zeer veel mensen ontzettend hard lopen maar niet weten waarmee ze bezig zijn. Ik mis het begin. Ik zie barstens veel nota's, alle regio's komen met plannen en willen primeur-regio zijn. In de discussies gaat het voortdurend over grenzen, over de verdeling van gezag en macht. Maar in de discussies mis ik dat het uiteindelijk ging om een effectievere en efficiëntere politie-organisatie." Hessing vraagt zich af wat straks de verantwoordelijkheden zullen zijn van een regionale korpschef. ,,Wordt hij dan verantwoordelijk voor 20% van de bovenlokale politietaken in deze regio, of wordt hij dat voor de volle 100%. Ik zou het in elk geval niet interessant vinden om in de luwte regionaal korpschef te worden van een facilitair bedrijf." Regionale politie moet volgens Hessing regionaal beheerd, per district georganiseerd en lokaal gesitueerd worden. Hessink is blij met de toezegging dat de politie er meer mensen bij zullen krijgen. ,,Als Hirsch-Ballin zegt dat de politie op Europees niveau moet opereren, dan ben ik het daar helemaal mee eens. Op zich zelf is het natuurlijk niet nieuw wat hij zegt. Bij de politie zeggen wij dit al jaren. Maar wat verheugend is, is dat de minister dit nu ook zegt. Ik vraag me echter af of het alleen gaat om meer agenten. Ik zal ze in dank aanvaarden, omdat ik vind dat de politiedichtheid - in relatie tot het invulling kunnen geven aan leefbaarheid en dienstbaarheid - zich niet verhoudt tot de uitvoering. Maar ik denk ook dat we meer geld moeten hebben voor met name automatisering. Het percentage wat daar aan wordt besteed moet veel hoger zijn dan de voorgestelde vier procent. Ik constateer dat we op het ogenblik bij de politie nog steeds niet in staat zijn om veel dingen ook in korte tijd af te handelen. Een eenvoudige overtreding kost ons in verhouding veel te veel tijd. Terwijl ik denk dat het anders kan. Als een automobilist vandaag een overtreding begaat, dan moet het mogelijk zijn dat hij morgen een acccept-girokaart in de bus heeft."

De Rotterdamse korpschef Hessing. *(Foto Hans Hordijk)*

Dick Aanen

CRIMIN

Een straf moet bijdragen aan terugkeer gevangene in maatschappij

Als je mensen echt uit de wereld van de criminaliteit wilt halen zul je méér moeten doen dan hen in de gevangenis op te sluiten." Ds. Jan Eerbeek is sinds 1979 gevangenis-predikant in Scheveningen. Hij is een van de oprichters van Exodus; een stichting die zich richt op de integratie van (ex-) gedetineerden in de maatschappij en bestuurslid van de Reclassering in Den Haag.

Is het gevangenispastoraat geen ondankbaar werk in een tijd, waarin de maatschappelijke en politieke aandacht is verschoven van de dader naar het slachtoffer?
,,Het is volstrekt terecht dat er meer aandacht is gekomen voor de slachtoffers van misdrijven. Die hebben te lang in een isolement gezeten. Maar we moeten oppassen om deze twee zaken tegen elkaar uit te spelen. Het gaat niet om de dader alleen of het slachtoffer alleen; het gaat om beiden. Je merkt ook dat de dader-slachtofferproblematiek steeds sterker wordt benadrukt. Dat krijgt bijvoorbeeld vorm in pogingen tot kontakt tussen dader en slachtoffer, maar ook in de civielrechterlijke afdoening van strafzaken waarbij gekeken wordt of schadevergoedingen mogelijk zijn."

Op zaterdag 17 februari a.s. organiseert het CDA in Zwolle een conferentie over de bestrijding van criminaliteit. CD/Actueel sprak naar aanleiding van deze conferentie met de Rotterdamse hoofdcommissaris van politie Hessing en de gevangenispredikant Eerbeek.

LITEIT

Waarom zou de samenleving begrip moeten opbrengen voor mensen die anderen met geweld bedreigen of in de vernieling helpen?
,,Ik kan mij wel voorstellen dat met name slachtoffers zelf de grootste moeite hebben om mensen die hun straf uitzitten als medemens te accepteren. Maar toch vind ik vanuit mijn levensovertuiging dat we verbonden moeten blijven met mensen in de gevangenis. Het blijven medemensen die ook als ze ingesloten zijn onze broeders en zusters zijn. Verder zit er ook een maatschappelijke kant aan. Ik zie in de gevangenis de maatschappij als het ware door een vergrootglas. Veel mensen die met Justitie in aanraking gekomen zijn in kansarme situaties opgegroeid, materieel maar ook emotioneel, sociaal en maatschappelijk. Het zijn vaak ook elkaar versterkende factoren. Je kunt natuurlijk niet zeggen: het is de schuld van de maatschappij. Maar als je mensen echt uit de wereld van de criminaliteit wilt halen, zul je toch meer moeten doen dan hen alleen in de gevangenis te zetten. Als je dat namelijk niet doet is het alleen een onderbreking voor een bepaalde periode en gaat het daarna gewoon door. Criminaliteit staat vrijwel nooit op zichzelf, maar is verbonden met de levensgeschiedenis van mensen."

Maar gaat ons strafsysteem er niet van uit dat het repressieve element van vrijheidsbeneming bijdraagt tot gedragsverandering?
,,Ik geloof daar niet zo in. Door die vrijheidsbeneming op zich bereik je geen resultaten. Het proces van maatschappelijke integratie dat na de detentie - bijvoorbeeld met hulp van de reclassering - plaatsvindt zou eigenlijk al veel meer tijdens de detentie moeten beginnen. Een goed voorbeeld is het werk wat in Den Haag door de Stichting Exodus gebeurt. Deze stichting is opgericht door pastores en vrijwilligers, werkzaam in het gevangeniscomplex Scheveningen. Zij vonden dat de kerken niet alleen betrokken moesten zijn met het kerkewerk in de gevangenis; met het oog op de situatie na de detentie moesten de kerken naar hun mening ook projecten opzetten en begeleiden. Zo ontstond er aanvankelijk een Open Huis als laagdrempelig aanloopcentrum, later aangevuld met een eetcafé en een huis voor Begeleid Wonen. Er werken nu ongeveer 125 vrijwilligers en een vijftal part-time beroepskrachten bij Exodus. Gevangenispastoraat en nazorgpastoraat worden in dit werk met elkaar verbonden zodat zowel tijdens als na de detentie een nieuw patroon van kontakten

(Foto Hans Hordijk)

Gevangenispredikant Eerbeek.

kan worden ontwikkeld dat wezenlijk is bij het vinden van een nieuwe levensweg. Soortgelijke projecten zijn er ook gestart in Rotterdam, Haarlem en in Overijssel. Er ontstaat op zo'n manier een soort netwerk van, wat wij wel een ,,half-way houses" noemen."

Welke concrete resultaten levert het werk op?
,,Afgezien van de ideële kant - want dat is voor velen de belangrijkste drijfveer - kun je zeggen dat iemand die tot criminaliteit komt de maatschappij veel geld kost: de schade die wordt aangericht, de kosten voor justitie, gevangenis enz. Projecten zoals Exodus kosten de overheid weinig, maar verkleinen de kans dat ex-gedetineerden weer tot crimineel gedrag komen. Er zijn nu een aantal mensen door hun contacten in Exodus aan een baan geholpen. Als niet al tijdens de detentie een begin wordt gemaakt met zo'n nieuw relatiepatroon is de kans groot dat men - bij gebrek aan alternatief - weer terugvalt op het oorspronkelijk milieu en gedragspatroon (bijvoorbeeld drugsverslaving, criminaliteit)."

Is het niet begrijpelijk dat het cellentekort de publieke en politieke discussie zo overheerst als bijvoorbeeld een slachtoffer van een verkrachting de straat niet meer opdurft omdat de dader nog vrij rondloopt?
,,Natuurlijk moeten daar cellen voor zijn. Emotionele reacties op dat soort delicten zijn begrijpelijk. Maar je moet jein het algemeen niet helemaal vastbijten in de gedachte dat als we nu maar genoeg cellen hebben, het probleem van de criminaliteitsbestrijding van tafel is. Ons strafstelsel kent twee uitgangspunten: vergelding en resocialisatie. Een straf moet bijdragen aan iemands terugkeer in de maatschappij."

Klaas de Vries

Structuurnota Landbouw niet voldragen

„Naar het zich laat aanzien wil het huidige CDA-PvdA-kabinet zijn landbouwbeleid in belangrijke mate gaan baseren op de Stuctuurnota Landbouw van minister Braks. Maar dan moet er nog wel het nodige in veranderen want deze nota is naar mijn mening een nog onvolledig en eenzijdig stuk." Deze forse kritiek komt uit de mond van Gerard Doornbos, akkerbouwer in Nagele in de IJsselmeerpolders en voorzitter van de Nederlandse Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB) en het Landbouwschap. Aan de vooravond van de begrotingsbehandeling Landbouw op 6 en 7 februari a.s. sprak CD/Actueel met hem.

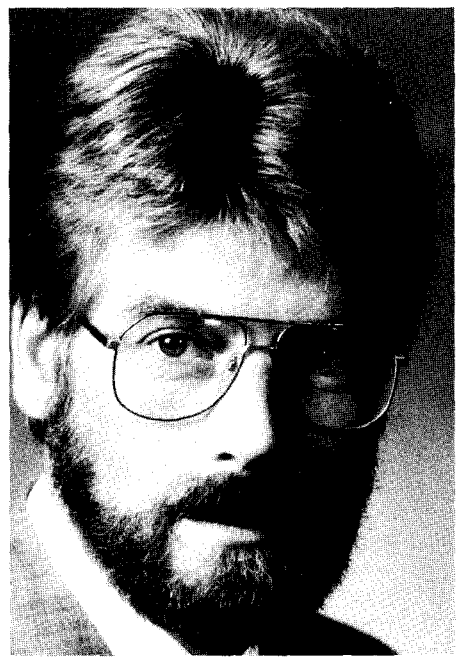

Gerard Doornbosch *(Foto CBTB)*

De opmerkingen van Doornbos zijn zowel procedureel als inhoudelijk van aard. Kort nadat de Structuurnota werd gepresenteerd, raakte het tweede kabinet-Lubbers demissionair. Dat betekent dat er noch met het landbouwbedrijfsleven noch met de politiek een inhoudelijke discussie heeft plaatsgehad over de nota. Het is en blijft vooralsnog een nota van het departement van Landbouw zelf. Maar zeker ook inhoudelijk heeft de CBTB-voorman forse kritiek op deze Structuurnota. Zo vraagt hij zich af hoe de overheid het economisch perspectief van de Nederlandse land- en tuinbouw ziet. Dat staat namelijk niet in de nota. Voorts noemt Doornbos het op zijn minst discutabel dat de Structuurnota verworden is tot een milieubeleidsplan voor de agrarische sector. Doornbos: „Natuurlijk hebben de boeren en tuinders de beperking van de milieubelasting hoog in het vaandel staan. Dat blijkt uit het milieu-aktieplan dat de agarische sector zelf heeft opgesteld. Maar tegelijkertijd is duidelijk dat ze eerst moet verdienen om vervolgens milieu-investeringen te doen. En dat mis ik in de nota van Braks."

Doornbos is van mening dat het kabinet een groter belang zou moeten hechten aan de internationale concurrentiekracht van de Nederlandse land- en tuinbouw. „Op jaarbasis zetten wij voor 50 a 55 miljard gulden af op internationale markten. Dat is maar liefst 25% van de totale Nederlandse export en daarmee leveren wij een positieve bijdrage aan de handelsbalans van 15 à 20 miljard gulden. Het kabinet moet dat heel duidelijk laten meewegen in het nationale beleid voor land- en tuinbouw. Daarbij mag het bijzondere karakter van de land- en tuinbouw niet uit het oog worden verloren. Het beleid heeft steeds zijn weerslag op de gezinnen die aan de basis staan van die geweldige produktie", aldus Doornbos.

De CBTB-voorzitter gaat vervolgens in op de actuele situatie in de Nederlandse land- en tuinbouw. Hij merkt op dat het in de tuinbouw in het algemeen goed gaat. De export vertoont een stijgende lijn terwijl de relatief goede inkomsten met name in de glastuinbouw worden aangewend om fors in milieumaatregelen te investeren. De intensieve veehouderij (de verzamelnaam voor varkens en pluimveehouderij) kent gelukkig weer een wat betere situatie. De varkensprijzen komen juist uit een dal. Dat dal heeft helaas geleid tot slechte inkomens voor de veehouders. Wel heeft de CBTB-voorzitter zijn zorgen of deze sector in korte tijd de gewenste en noodzakelijke milieumaatregelen op bedrijven kan doorvoeren.

In de melkveehouderij was de inkomenspositie zonder meer goed, alhoewel moet worden afgewacht hoe de dalende zuivelprijzen dit jaar uitwerken op de inkomens in deze sector. Door de introductie van de melkquoteringsregeling zijn inmiddels de overschotten afgebouwd: „Ik constateer wel dat Nederland als gevolg van dit systeem zijn concurrentievoorsprong ten opzichte van andere melkproducerende landen en werelddelen kwijtraakt. Dat is een van de voor ons zeer nadelige effecten van de superheffing. We moeten derhalve af van dit systeem. Maar als dat direct gebeurt, leidt dat onherroepelijk tot chaos. Geleidelijkheid moet voorop staan. Derhalve dient nu al binnen randvoorwaarden begonnen te worden met een versoepeling van het systeem."

Dan snijdt Doornbs de akkerbouw, het zorgenkind van de Nederlandse land- en tuinbouw aan. Hier doemt volgens hem al direct een probleem op, omdat het gemiddelde bedrijf zich moeilijk laat definiëren. Doornbos: „Ik zeg dit met nadruk omdat dan duidelijk wordt dat er voor zo'n veelkleurig pakket geen eenduidige oplossing van enorme problemen voorhanden is. Want problemen zijn er heel duidelijk in de akkerbouw. Uit de cijfers van het Landbouw Economisch Instituut blijken de inkomens van akkerbouwers de laatste jaren dramatisch gedaald te zijn. Dat heeft inmiddels geleid tot een vermindering van het eigen vermogen van deze groep bedrijven met gemiddeld zo'n *f* 200.000,-. Doornbos vindt dat de politiek en daarmee ook het CDA daar te weinig oog voor heeft. In de politiek heerst de sfeer dat deze situatie vooral moet worden afgeschoven op het zelfstandig ondernemerschap van de akkerbouwer. De CBTB-voorzitter vindt dat te ver gaan. „Vanaf de Tweede Wereldoorlog is het beleid gedomineerd door verhoging van de voedselproduktie. Nu we de bakens moeten verzetten, gebeurt dat te rigoreus. Bovendien, en ik zeg dat ook in de richting van het CDA, gaat de overheid geheel en al voorbij aan het feit dat zij medeverantwoordelijk is voor de situatie waarin de akkerbouw is komen te verkeren. Ik verwacht derhalve van het kabinet-Lubbers III dat de akkerbouw de tijd en mogelijkheid krijgt zich aan te passen."

Tiny Brouwers

Kaland moet niets hebben van niet-openbare ,,een-tweetjes'' met kabinet

De CDA-fractie in de Eerste Kamer begroet het kabinet Lubbers-Kok ,,welwillend, met een zekere loyaliteit en functioneel-kritisch.'' De fractie voelt zich verbonden met het kabinet, maar van een absolute binding is geen sprake. Met deze woorden begon CDA-fractieleider A. J. Kaland dinsdag jl zijn Algemene Politieke Beschouwingen in de Eerste Kamer.

SENAAT

De Algemene Politieke Beschouwingen in de senaat werden met meer dan gewone belangstelling tegemoetgezien, omdat een paar weken geleden, in de week tussen Kerst en de jaarwisseling, een stevige botsing tussen kabinet en senaat heeft plaatsgehad. Vice premier Kok sprak zelfs het machtswoord ,,onaanvaardbaar'' uit toen een reparatie-wetsontwerp over de AAW verworpen dreigde te worden. De relatie tussen het nieuwe kabinet en de Eerste Kamer is niet alleen vanwege het AAW-wetsontwerp onder spanning komen te staan, maar ook door de zeer kritische houding van een meerderheid in deze Kamer ten aanzien van het wetsontwerp verhoging huurwaardeforfait.
,,Het is van tweeën een'', zegt Kaland strijdbaar. Of de Eerste Kamer krijgt de kans wetsontwerpen indringend te beoordelen en haar argumenten naar voren te brengen. Of de meerderheid in de Eerste Kamer bindt zich zonder meer aan de afspraken die tijdens de kabinetsformatie zijn gemaakt. De CDA-fractie kiest uiteraard voor het eerste. ,,Niet bepaalde afspraken door anderen gemaakt, maar de argumenten zullen van doorslaggevende betekenis dienen te zijn. Bij belangrijke wetsvoorstellen kan een nieuwe afweging een andere uitslag opleveren dan in de Tweede Kamer het geval was. Dit moge nog immer de taak van deze Kamer zijn geweest; dit klemt temeer in de hedendaagse praktijk'', zei Kaland dinsdag in zijn beschouwing in de Eerste Kamer.

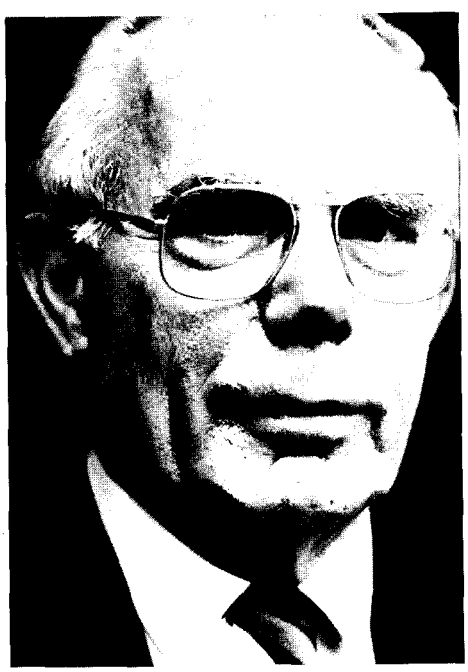

(Foto Hans Hordijk)

Kaland: geen moeite met nieuwe coalitie.

INHOUDELIJKE BEOORDELING

Het zit de Eerste Kamerfractie van het CDA zeer dwars dat zij door een aantal mensen in het land de laatste weken als ,,lastig danwel niet positief genoeg jegens dit kabinet'' wordt beschouwd. Kaland zelf heeft Lubbers' vermanende uitlatingen op de Partijraadsvergadering van december over de Eerste Kamerfractie en haar voorzitter niet negatief opgenomen, maar anderen hebben de Zeeuwse senator wel gevraagd waarom de minister-president in de Rai op die manier sprak.
De eigen verantwoordelijkheid van de Eerste Kamer staat hoog in het vaandel van de fractie. ,,Als wij een wetsontwerp moeten beoordelen doen wij dat inhoudelijk. Dan betrekken wij daarbij ook (onder andere) het oordeel van de Raad van State. En dat was zowel ten aanzien van het AAW-reparatie-ontwerp als van het wetsontwerp verhoging huurwaardeforfait zeer kritisch.'', zegt Kaland. Veel mensen en organisaties wenden zich vaak tot de senaat, nu ook over het huurwaardeforfait, om met een keur van argumenten (voor en tegen) de standpuntbepaling van de Kamer te beinvloeden. ,,Wij mogen hun vertrouwen niet beschamen. Het vertrouwen van de mensen in de politiek moet ons een grote zorg zijn.''
Van niet openbare ,,een-tweetjes'' met het kabinet moet hij sinds het beruchte debat van 1988 over de Harmonisatiewet niets meer hebben. ,,Dat nooit weer. Eind december hebben wij het noodgedwongen op een openbare botsing met het kabinet laten aankomen. Maandenlang hadden wij ons principiële verzet tegen de fiscalisering van de sociale zekerheid naar voren gebracht, onder meer in de debatten over de Oort-wetsvoorstellen. De bewindslieden gaven ons toen gelijk. Dan kon je toch niet verwachten dat wij bij een reparatie-ontwerp voetstoots dat verzet zouden opgeven?''

COALITIEWISSELING

Kaland (67) is nu ruim twaalf jaar lid van de senaat en sinds bijna anderhalf jaar voorzitter van de CDA-fractie. ,,Deze functie kost mij gemiddeld zo'n twee dagen per week, maar er zijn weken, zoals deze, waarin meer van mij gevraagd wordt.'' Hij doet het graag en heeft er tijd voor, vooral nu hij is afgetreden als voorzitter van de Vereniging van exploitanten van gasbedrijven in Nederland (Vegin).
De fractievoorzitter heeft met de coalitiewisseling geen moeite. ,,Ik zit sinds 1953 in de politiek en heb, zij het op een ander bestuursniveau, in breed samengestelde colleges gewerkt. Het kostte mij dan ook geen moeite om mij in te stellen op een CDA-PvdA-coalitie.'' Het verhaal dat Kaland zich ook nu nog steeds meer met de VVD dan met de PvdA verbonden weert wijst hij dan ook als ,,onzinnig'' van de hand.

Evert Mathies

CDJA

ASIELBELEID

In de vergadering van het Algemeen Bestuur van het CDJA op zaterdag 20 januari j.l. lag ter besluitvorming een concept CDJA-visie over het asielbeleid ter tafel.
Het Algemeen Bestuur had naast een aantal tekstuele wijzigingen nog een aantal aanvullingen m.b.t. de beslispunten die aan het einde van het stuk waren opgenomen. Zo heeft het Algemeen Bestuur voorlopig besloten dat bij de beslispunten opgenomen dient te worden dat het opvangcentrum op Schiphol niet dient te worden heropend. De budgetten voor asielbeleid mogen niet vervuild worden door middel van uitgaven voor andere doeleinden en tevens dient het asielbeleid, volgens het Algemeen Bestuur, gericht te zijn op het realiseren van een breder draagvlak in de samenleving voor een ruimhartig asielbeleid en op betere opvang van vluchtelingen in onze maatschappij. De meest vooruitstrevende aanbeveling deed het Algemeen Bestuur echter toen zij stelde dat het quotum van de uitgenodigde vluchtelingen verdubbeld moet worden. Aan het eind van de discussie, die nog geen definitieve CDJA-visie opleverde, werd een resolutie aangenomen. Deze resolutie roept CDA-gemeentebestuurders op om zich in te zetten voor een goede opvang van asielzoekers. Niet alleen zouden gemeenten hun bijdrage moeten leveren aan de vluchtelingenopvang, bijvoorbeeld door solidair te zijn met gemeenten met 700 inwoners die worden geconfronteerd met een verzoek van WVC om 200 vluchtelingen te huisvesten. Ook zouden CDA-gemeentebestuurders het voortouw dienen te nemen om, bijvoorbeeld via voorlichting, een mentaliteitsverandering bij de bevolking te realiseren.
Het CDJA-uitgangspunt van solidariteit werkt dus twee kanten op en het CDJA vindt dan ook dat christen-democraten verwacht mag worden dat zij zich inzetten voor vluchtelingenopvang. Het gaat tenslotte om de verantwoordelijkheid om solidair te zijn met de kwetsbare medemens, in dit geval de vluchteling.

Ron van Duffelen

CDJA: Quotum aantal vluchtelingen verdubbelen.

POOLSE CHRISTEN-DEMOCRATEN HEBBEN LANGE WEG TE GAAN

Op 13 en 14 januari j.l. werd in een oud schoolgebouw in Warschau het eerste congres van de Poolse jonge christen-democraten gehouden. Ondergetekende had de eer namens het CDJA deze bijeenkomst te bezoeken. Uit verschillende plaatsen in Polen waren bijna honderd jongeren naar Warschau gekomen. Met een mengeling van schuchterheid en verbazing luisterde men naar een stoet van sprekers. Aan het woord kwamen enkele grijze christen-democratische veteranen uit het vooroorlogse tijdperk, een aantal gedreven boodschappers uit het Westen en jongeren uit eigen kring die het voortouw nemen bij de formulering van de eigen idealen. Met diepe eerbied voor het democratisch proces en zeer bewust van de historiciteit van het gebeuren koos het congres in de namiddag uit haar midden vijfentwintig leden voor een Algemeen Bestuur, nadat alle kandidaten zich een voor een voorgesteld.
De tweede dag van het congres vergaderde het zojuist gekozen Algemeen Bestuur over een discussiestuk dat als basis moest dienen voor een later vast te stellen programma. Ook werd Marek Rusakiewicz, 25-jarig parlementslid (Solidarnosc) gekozen tot voorzitter van het Algemeen Bestuur. Hij is zonder meer een man met visie, opgegroeid in de sfeer van de onafhankelijke en lange tijd illegale studentenbond NZS, de vredesbeweging Vrijheid en Vrede en het vakbondswerk van Solidarnosc. Binnen de breed geschakeerde Solidarnosc-fractie in het parlement is Marek één van de drie mensen die zich openlijk tot de christen-democratie heeft bekend.
Hoewel het bemoedigende begin er is, hebben de Poolse jonge christen-democraten nog een lange weg te gaan. Ten eerste kennen ook deze Polen de veel genoemde praktische problemen bij het opbouwen van een nieuwe organisatie. Maar gelukkig hebben de dynamische westerse christen-democraten het Oostblok als zendingsterrein ontdekt. Ten tweede staan de jonge christen-democraten voor de zware taak een eigen ideologische en politieke lijn uit te zetten. Zij zullen, met alle respect voor de ,,veteranengeneratie", hun eigen en eigentijdse antwoorden moeten vinden op de nieuwe vragen van de Poolse maatschappij. Daarbij zal de vooroorlogse traditie slechts in beperkte mate als oriëntatiepunt kunnen en (wat mij betreft) mogen gelden. Ondanks veertig jaar stagnatie heeft de tijd immers niet stil gestaan en is de Poolse samenleving in de jaren '90 niet meer die van voor de Tweede Wereldoorlog. Tenslotte staat onze Poolse evenknie voor grotendeels dezelfde uitdaging als het CDJA. De christen-democratische jongeren zullen een uiterste inspanning moeten leveren om de ongeinteresseerde Poolse jongeren te laten zien dat politiek belangrijk en ook leuk is. Bovendien moeten ze die jongeren, die politieke idealen slechts hebben leren kennen als holle slogans, ervan overtuigen dat de christen-democratische idealen het waard zijn om je voor in te zetten. Ik wens ze daarbij veel sterkte.

Harro Hoogerwerf

HORZEL

De afgelopen periode heeft weer eens bewezen waartoe de basis van de Nederlandse samenleving in staat is. In korte tijd kwam de hulp voor het bevrijde, maar noodlijdende Roemenië op gang. Een enthousiast en goed georganiseerd hulpapparaat deed zelfs het Internationale Rode Kruis blozen. De Nederlandse samenleving is erin getraind. Het is betrokken bij anderen in de wereld. Of zij nu in Oost-Europa wonen of in Zuid-Afrika; de Nederlander biedt de vrager een helpende hand. In korte tijd worden enorme voedselpakketten ingezameld en allerlei lokale platfora zijn druk bezig met het bewust maken van de mensen als het gaat om de noden in de wereld. Zo ook zijn kerken, maatschappelijke organisaties, scholen, politieke partijen enz. samen bezig hun steentje bij te dragen aan de bevrijding van Zuid-Afrika.
En dan komt de landelijke politiek, met waarderende woorden over de inzamelingsprojecten en de bewustwordingsprocessen. Waardering zolang deze maar niet lokaal vertaald wordt. Voor gemeenten alleen maar woorden, geen daden. Als het op daden aankomt is het woord aan Dales en Van den Broek. Maar waar is men in Zuid-Afrika het meest mee geholpen? Met de solidariteit van de Nederlandse basis of met de ministeriële verantwoordelijkheid?

Karin van Nieuwenhuizen

VROUWEN BERAAD

Voorzitter De Koning van het Scholingsinstituut hier met Gerda Verburg (CNV). *(Foto Hans Hordijk)*

EMANCIPATIE EN SCHOLING IN PERSPECTIEF

,,Voor het eerst in de geschiedenis liggen er voor vrouwen behoorlijke kansen om als kostverdieners sleutelposities in te nemen. Maar het bereiden en toedienen van de kost blijft nog exclusief aan vrouwen toebehoren. Dat is onredelijk. Daarom moeten vrouwen zelf een betere verdeling van de onbetaalde arbeid bevechten".
Dat is de mening van de nieuwe voorzitter van het CDA-Scholingsinstituut, Jan de Koning. Helder zet hij uiteen waarom er ,,architectonische" kritiek is op de traditionele verdeling van de arbeid tussen mannen en vrouwen. Na het huwelijk moeten vrouwen nog steeds het grootste deel van het onbetaalde werk doen. Dit staat haaks op het huidige emancipatiebeleid, waarbij economische zelfstandigheid door middel van betaald werk zo'n grote rol speelt. Daarom ziet de oud-minister van Sociale en Emancipatiezaken emancipatie met betrekking tot onbetaalde arbeid als een specifiek mannenprobleem. ,,Jongens zouden thuis meer getraind moeten worden op onbetaald werk. Ook zouden zij meer in deeltijd moeten kunnen en willen werken. Een nieuwe gedachte: partners kunnen in een contract regelen hoe hun arbeidsverdeling wordt, ze kunnen als het ware nieuwe huwelijkse voorwaarden afspreken. De overheid en de politiek spelen slechts een bescheiden rol in de verdeling van de onbetaalde arbeid. Het politiek handelen beslaat maar een deel van alle levensterreinen. Daarom moeten we er op dat punt ook niet teveel van verwachten. Wel is het van groot belang, dat een partij die een volkspartij wil zijn, ook tracht het volk bij de politiek te betrekken. Dit kan mede door middel van scholing en kadervorming. Op de cursus van de kaderschool leer je de grondslagen van het christen-democratisch denken en handelen en word je gemotiveerd een bijdrage te leveren aan de *uitvoering* van de politiek."
Als pas afgestudeerd sociaal geograaf gaf Jan de Koning cursussen voor ondernemingsraadsleden en in werkgeverskring. En als algemeen secretaris van de Christelijke Boeren en Tuindersbond had de scholing van jonge boeren en tuinders zijn volle aandacht. Daarom wil hij zich nu ook inzetten voor het CDA-Scholingsinstituut. ,,Praktische politiek en studie horen bij elkaar. Politici moeten tijd voor bezinning nemen".
De oud-minister vindt, dat het CDA-Vrouwenberaad een goede bijdrage heeft geleverd aan de leerstof van de Kaderschool door niet zomaar vage kritiek te leveren op de inhoud van ,,readers", maar door een praktische literatuurlijst aan te reiken waarin de ,,vrouwenzaak" en de ,,vrouwengeschiedenis" aan bod komt. De Koning: ,,Vanuit ons christen-democratisch mensbeeld moeten mannen en vrouwen gelijkwaardig participeren in gezin en samenleving. Wij moeten daarom ook de waarden die wij belangrijk vinden in de politiek uitdragen, maar er rekening mee houden dat politiek ,,niet alles" is. Dat een mentaliteitsverandering ten opzichte van onze kijk op mannen en vrouwen dus niet alleen via de politieke regelgeving, maar juist ook thuis en in de maatschappelijke verbanden geincorporeerd moet wordem."
Na twaalf jaar ministerschap stort Jan de Koning zich met elan op het politieke scholingswerk. Dat schept verwachtingen.

Alice Bakker-Osinga

DE VROUW VAN MORGEN

,,Niemand weet wat voor leven ons te wachten staat. De keus is aan ons. Maar de deskundigen (op het gebied van biogeneeskunde, ruimtewetenschappen, techniek en computertechnologie) kunnen wel een idee geven van de tendensen en doorbraken welk onze keuzes zullen beïnvloeden," aldus Katy Keeton, presidente van Omni, het grootste poulair-wetenschappelijke tijdschrift ter wereld met miljoenen lezers in 56 landen.
Volgens Katy Keeton zijn vrouwen, waar ze zich ook bevinden, als een onderontwikkeld gebied: kapitaalarm, technologie-arm en arbeidsintensief. Om meer inzicht te krijgen (slechts 30% van de lezers van Omni zijn vrouwen) besloot zij aan de hand van een betrouwbare enquete uit te zoeken hoe vrouwen denken over hun mogelijkheden en wat voor wereld zij zich wensen.
Uit deze enquete bleek, dat vrouwen wel mee willen veranderen met de ontwikkelingen, maar niet weten hoe ze dit aan moeten pakken en dat zij behoefte hebben aan duidelijke informatie. De uitwerking van deze enquete is neergelegd in een boek over de toekomst van de mens en in het bijzonder van de vrouw. Het is een nieuwe stimulans voor de vrouwelijke bewustwording, want dit boek bevat een inventarisatie van de belangrijkste wetenschappelijke en technische ontwikkelingen in relatie met belangrijke zaken als opleiding, beroep, maatschappelijke positie, maar ook romantiek, moederschap en gezondheid.
Terecht merkt Katy Keeton op dat de vrouw van morgen dankzij de moderne technieken in toegepaste psychologie, haar privé- en maatschappelijk leven in een ideale werkbare balans kan houden. Zij wil breken met tradities en moedigt vrouwen aan zich te gaan richten op de gebieden van kennis en wetenschap en geeft daarbij een aantal concrete mogelijkheden aan. Maria Hijman, Coördinatrice Interfacultatieve Werkgroep Vrouwenstudies Rijksuniversiteit Utrecht zegt in haar reactie op het boek dat we wat de Nederlandse situatie betreft zeker een parallel kunnen trekken met die in de Verenigde Staten.
,,Mijn droom voor de vrouw van morgen is niet dat ze wordt als een man, maar dat ze de toekomst beïnvloedt met haar eigen verstand, met haar waarden en visie,"aldus Keeton in haar boekje ,,De vrouw van morgen" In dit tijdperk van positieve aktie en bestuurlijke vernieuwing is het voor de vrouw van vandaag zeker de moeite waard de theorie om te zetten in de praktijk voor de vrouw van morgen.

Willemien van Gardingen-Van den Elzen
(Katy Keeton ,,De vrouw van morgen" Kijk op liefde, gezin en carrière, leven en de maatschappij in de nabije toekomst. Uitgeverij Ropstrum BV Haarlem f 37,50). Emancipatie en scholing in perspectief

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

MIDDEN- EN OOST-EUROPA

De ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa speelden wederom een belangrijke rol in de Tweede Kamer. Bij de begroting Ontwikkelingssamenwerking speelde de vraag of het budget voor Ontwikkelingssamenwerking ook benut zou kunnen worden voor Oost-Europa. Bij de Defensiebegroting was het de vraag of de situatie in Europa verlaging van het defensiebudget rechtvaardigt.
Ton de Kok, woordvoerder van het CDA bij de behandeling van de Defensiebegroting, zei: ,,Europa is in een positieve doch turbulente overgangsfase die nog jaren kan duren. Handhaving van de vrede dient te geschieden in samenwerking met onze bondgenoten, op een zo laag mogelijk, nog verantwoord, bewapeningsniveau. Verdere reducties kunnen alleen op basis van af te sluiten verdragen in de verschillende wapenbeheersingsfora. Wij wijzen een prematuur reductiebeleid op basis van het gezegde ,,de wens is de vader van de gedachte" af.
Ton Frinking, woordvoerder op het onderdeel NAVO van de Defensiebegroting, zei: ,,De ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa hebben geleid tot een roep om individuele en economische vrijheid en een pluriform, democratisch politiek systeem. Het zwaartepunt in het veiligheidsbeleid dat in de NAVO steeds lag bij militaire zaken, kan hierdoor worden verlegd naar economische en politieke onderwerpen, ook buiten NAVO-verband." Zolang er echter bij de onderhandelingen over wapenreducties geen afspraken zijn gemaakt, kunnen de huidige plannen van de NAVO niet zinvol worden gewijzigd, vindt hij. Voor Nederland betekent dit dat de afspraken in het regeerakkoord moeten blijven gelden, zolang de reducties niet zijn toegepast. De instabiele politieke situatie in Oost-Europa is ook al geen reden om maar alvast in de degfensie-uitgaven te snijden". Frinking wees er voorts op dat met de veranderingen in Oost-Europa de vrede in de wereld nog niet is ingetreden. ,,Nieuwe terreinen van conflicten en bedreigingen doemen op, zoals de verspreiding van destabiliserende militaire technologieën, milieurampen, terrorisme, drugshandel en regionale conflicten, met name in het Midden-Oosten, die veel politieke coördinatie in Europa vergen."
Yvonne van Rooy, woordvoerder namens de CDA-fractie bij de begrotingsbehandeling Ontwikkelingssamenwerking vond dat men moest oppassen voor een eenzijdige focus op Oost-Europa. ,,Een grotere verscheidenheid tussen ontwikkelingslanden enerzijds en de veranderde positie van Oosteuropese landen anderzijds vraagt om een herrijking van klassieke begrippen en klassieke indelingen, zoals de tweede en de derde wereld." Van Rooy liet weten dat het CDA tegen het benutten van ontwikkelingsgeld voor Oost-Europa is.
,,Wij willen het budget concentreren op de allerarmste landen en dat zijn niet de Oost-Europese landen."
Wel wil zij dat bezien wordt of instrumenten die voor ontwikkelingssamenwerking zijn ontwikkeld, zich lenen voor Oost-Europa. Zij wees in dit verband op bevordering van investeringen, het project uitzending managers en de samenwerkingsstructuren op onderwijsterreinen.

KWALITEIT EN HANDHAVING WETGEVING

,,Ik heb er alle vertrouwen in dat de minister met verve de verbetering van de kwaliteit van de wetgeving gaat aanpakken. Dat is me na dit debat wel duidelijk geworden." Dit zei Pieter Jan Biesheuvel namens de CDA-fractie bij de behandeling van de Justitiebegroting in de Tweede Kamer. In zijn inbreng had Biesheuvel minister Hirsch Ballin gevraagd hoe hij die verbetering tot stand dacht te brengen. Biesheuvel wees de minister er op dat aan kwaliteit van wetgeving ook een internationale kant zit: het afstemmen van nationale en internationale wetgeving. Hij vroeg de minister of rechterlijke toetsing van wetgeving in formele zin de kwaliteit van wetgeving ten goede kan komen. Hij sloot daarbij aan op hetgeen het CDA hierover heeft opgenomen in het partijprogramma.
Biesheuvel drong bij de minister aan op handhaving van wetgeving, met name de milieuwetgeving. ,,Het Nationaal Milieubeleidsplan zal een taakverbreding van het strafrechterlijk apparaat met zich mee brengen. Het zal onvermijdelijk zijn ondersteunend personeel toe te voegen." Biesheuvel werd vervolgens op zijn wenken bediend: de minister zegde vijf extra officieren van justitie toe die speciaal met het milieu worden belast. Voorts kondigde de bewindsman aan dat de Kamer in februari een plan van aanpak krijgt waarin wordt uiteengezet hoe het Openbaar Ministerie de milieuwetgeving handhaaft.
Biesheuvel toonde zich tevreden met de mededeling van staatssecretaris Kosto van Justitie dat het opleggen van meer alternatieve straffen - zoals bepleit door de PvdA - niet automatisch een vermindering van de capaciteit met zich mee zal brengen. Hoewel de staatssecretaris eerst het kabinetsstandpunt op de nota-Greven (in deze nota worden prognoses gegeven over de cellenbehoefte in de toekomst) wil afwachten, maakte hij duidelijk dat de commissie-Greven het effect van alternatieve straffen heeft meegenomen bij de prognose.
Biesheuvel was verder ingenomen met de brief die de minister na het debat aan de Kamer heeft gezonden en waarin hij zich bereid verklaart met de Kamer van gedachten te wisselen over de concept-onderzoeksopdracht van de onderzoekscommissie-Euthanasie.

TELEVISIERECLAME OP ZONDAG

Het PvdA-Tweede Kamerlid Jeltje van Nieuwenhoven heeft in een interview gezegd dat haar fractie een eventueel door de VVD in te dienen amendement op de Mediawet waardoor ook op zondag het publiek bestookt kan worden met omroep-reclame waarschijnlijk zal steunen. De CDA-fractie in de Tweede Kamer voelt hier echter niets voor. Mediaspecialist Beinema verwoordt dit standpunt als volgt. ,,Wij hebben een aantal redenen waarom wij tegen reclame op zondag zijn. Allereerst het bijzondere aspect: een deel van ons volk wil de zondagsrust in acht nemen. Dit volksdeel voelt zich gekwetst in de zondagsrustbeleving. Terwille van deze minderheid daarom geen reclame. Net als winkels ook op zondag gesloten zijn, mede terwille van die minderheid. Alleen onmisbare algemene voorzieningen, zoals medische hulp, politiehulp etc. draaien op zondag door. Wij vinden dat reclame beslist geen onmisbare algemene voorziening is."
Naast de zondagsbeleving is er het algemene aspect. Beinema: ,,Het huidige reclame-verbod is in het algemeen heilzaam. Het is in zekere zin in het belang van de geestelijke volksgezondheid, dat mensen op zon-

(Foto ANP)

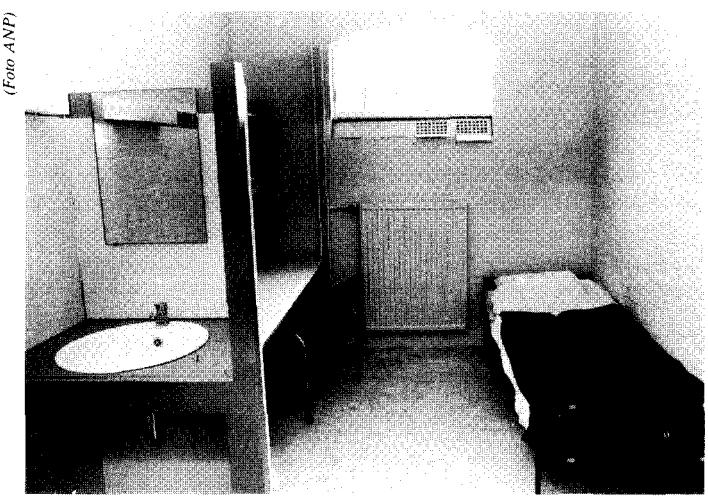

Effect alternatieve straffen meenemen bij prognose cellenbehoefte.

dag niet met commerciële reclameboodschappen worden lastig gevallen. Wij hopen dat dit argument ook de PvdA zal aanspreken."
Over de voorgeschiedenis zegt Beinema: ,,Jeltje van Nieuwenhoven en ik hebben de mediaparagraaf voor het regeerakkoord voorbereid. Wij waren het toen met elkaar eens dat wij het met elkaar over reclame op zondag niet eens konden worden. Wij hebben daarom over dit onderwerp niets opgenomen. De echte onderhandelaars hebben er vervolgens ook niets over geregeld. Er staat dus niets over in het regeerakkoord."
Kan het onderwerp tot een kabinetscrisis leiden, mocht een amendement door een Kamermeerderheid gesteund worden?
Beinema: ,,Reclame op zondag is toch van een andere orde van grootte dan bijvoorbeeld euthanasie. Je moet wel selectief zijn waar je een regeringscrisis over laat ontstaan. Maar aan de stemming gaat een discussie vooraf en hopen dat onze argumentatie een Kamermeerderheid overtuigt."
Over de financiële kant van de zaak zegt het CDA-Tweede Kamerlid: ,,Er wordt beweerd dat zondagsreclame 60 miljoen gulden meer binnen zou brengen. Voor ons speelt dit financiële aspect niet. Het gaat hier allereerst om een principe."
Alternatieven voor zondagsreclame zouden kunnen zijn: uitbreiding van de reclame-zendtijd op andere dagen. ,,Daar zijn grenzen aan. Het moet een publiek bestel blijven", zegt Beinema.
De reclametijd duurder maken, biedt volgens Beinema weinig soelaas. ,,We krijgen met steeds meer commerciële t.v. te maken. Meer aanbod doet de prijs dalen".
Omroepbijdragen verhogen wijst vooralsnog Beinema af. ,,Dit komt pas in beeld als er sprake is van absolute noodzaak."
Kan Nederland een reclameverbod op televisie in Europees verband handhaven? Beinema: ,,Zolang Europa ons toestaat een eigen bestel te regelen is het verbod in een eigen omroepbestel te handhaven."
Wordt het verbod in feite niet een dode letter doordat er meer en meer commerciële t.v. via het buitenland de Nederlandse huiskamer binnenkomt. Beinema: ,,Dergelijke stations zijn inderdaad niet te houden aan een verbod. Maar des te meer is het van belang dat de kijker in ons eigen publieke bestel een dag per week niet met reclame benaderd wordt."

WOLTERS: HET GAAT OM GEMIDDELDE LOONSTIJGING

,,Wij zijn altijd blij als werkgevers en werknemers tot overeenstemming komen. In het vorig jaar tussen overheid en sociale partners afgesproken gemeenschappelijk beleidskader zijn decentrale onderhandelingen aangekondigd. Ja, en die onderhandelingen kunnen tot verschillende uitkomsten leiden. Dit hoeft geen probleem te zijn; het gaat uiteindelijk om de gemiddelde uitkomsten." Deze reactie gaf Frans Wolters, voorzitter van de CDA-fractiecommissie Sociale Zaken, op de afgesloten metaal-CAO. In deze CAO is een loonstijging in de grootmetaal voor 1990 en een stukje voor 1991 afgesproken. Wolters noemt de uitkomst vrij fors.
Er is volgens Wolters nu nog geen reden voor bezorgdheid. ,,Er moeten nog vele CAO's worden afgesloten. Het gaat erom wat de uitkomst van al die CAO's zal zijn: de gemiddelde loonstijging. Als er een gemiddelde uit zou komen zoals in de CAO-grootmetaal, dan zou het kabinet tezijnertijd in de problemen kunnen komen, voor wat betreft de koppeling van de uitkeringen aan de gemiddelde loonstijging."

SOCIALE VERNIEUWING

Ben Hennekam heeft namens de CDA-fractie bij de begrotingsbehandeling Binnenlandse Zaken enkele elementen genoemd die horen bij sociale vernieuwing, ,,het handelsmerk van dit kabinet.". aldus Hennekam. Bij het ministerie van Binnenlandse Zaken is de coördinatie ondergebracht van wat sociale vernieuwing wordt genoemd.
Naast de integratie van achterstandsgroepen en het op maat toesnijden van collectieve voorzieningen noemde Hennekam vooral herschikking van de verantwoordelijkheid tussen overheid en burger een belangrijk element van sociale vernieuwing. ,,De verzorgingsstaat is overspannen verschijnselen gaan vertonen doordat de overheid teveel taken en verantwoordelijkheden in eigen hand nam. Dit heeft een onnodige bureaucratie en ambtenarij opgeroepen. De burger raakte meer en meer afhankelijk van de overheid. Rechten stonden op de voorgrond. Burgers zullen veel zaken weer zelf of samen met de overheid moeten opnemen. Bij het CDA noemen we dit een verantwoordelijke samenleving."
Daarnaast moeten mensen leren wellevender met elkaar om te gaan. ,,Egoïsme en gebrek aan respect voor de ander zijn schering en inslag. Dit kon gebeuren, omdat bijna alles mag en correctie op gedrag amper plaats vindt. Die lijn moet worden omgebogen. Om onze samenleving beschaafder en wellevender te krijgen is het van het grootste belang dat jonge mensen evenwichtig opgroeien." Hij verwees in dit verband naar de Verenigde Naties die dit jaar hebben uitgeroepen als Jaar van het gezin, ,,omdat het gezin wordt aangemerkt als de beste garantie voor een evenwichtige uitbouw van de jonge mens."
Over gemeentelijke herindeling zei Hennekam tijdens de begrotingsbehandeling: ,,Deze trein komt gelukkig tot stilstand, al is de remweg wat lang." Als het functioneren van een gemeente vanwege maat, ligging of samenhang binnen een regio een knelpunt oplevert, is voor nostalgie geen plaats en moet tot herindeling worden overgegaan." Dit mag geen slepende zaak van jaren worden, vindt hij. Hennekam: ,,Deze knelpuntbenadering is wezenlijk anders dan het streeksgewijs herindelen van gebieden. Daar hebben wij geen behoefte aan. Het rijden met de herindelingswals over zo'n groot gebied leidt tot onnodige schaalvergroting en onsamenhangende nieuwe gemeenten." Hij vindt dat ook de provinciale grenzen ter discussie gesteld moeten kunnen worden. ,,Waarom zouden de samenwerkingsgebieden, op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen, via wijziging van provinciegrenzen niet binnen een provincie te brengen zijn, vroeg hij zich af.
Hennekam vindt ook dat gemeenten meer ruimte moeten krijgen en minder bevoogd moeten worden door de centrale overheid. ,,Dit kan echter niet zover gaan dat een gemeenteraad gaat bepalen wat er in het buitenland moet gebeuren. Een zogenaamd voorkeursbeleid waarbij gemeenten geen zaken meer wensen te doen met bedrijven die banden onderhouden met Zuid-Afrika is een verkapt boycotbeleid. Dit is in strijd met het regeringsbeleid. Wij hopen dat de regering dergelijke besluiten bij de Kroon zal blijven voordragen voor schorsing c.q. vernietiging."

Loonstijging in grootmetaal vrij fors. (Foto ANP)

Leverancier van

* dranken
* snacks
* ijs
* zoetwaren

Nijverheidsweg 22
Barneveld
tel. 03420-15080

B.V. BARNEVELDSE DRANKENHANDEL

voor HORECA
KLUBHUIS
BEDRIJFSKANTINE

reiniging van vervuilde gronden

BSN
BODEMSANERING NEDERLAND BV
Boshoverheide 2 6002 SM Weert Tel. 04950-43035
Postbus 10128 - 6000 GC Weert

Bouwers, ontwerpers, meedenkers van sociale woningbouw en utiliteitsbouw, maar ook voor uw eigen bungalow volgens ontwerpsysteem.

Voor meer informatie bon opsturen naar:
Antwoordnummer 17006, 2810 VK Bergambacht
Naam: .....
Adres: .....
Woonplaats: .....
Telefoon: .....

VINK

Bouwbedrijf Frans Vink en Zonen B.V.
Kerklaan 11 - Moordrecht -
Tel. 01827-3044-3045.

secur-all
beveiligingssystemen

Specialisten op het gebied van:
* Inbraak- en overvalsignalering
* Terreinbeveiliging
* Brandmeldsystemen
* Toegangscontrole
* Gesloten video-circuits
* Mobiele beveiliging
* Gebouwen automatisering systemen

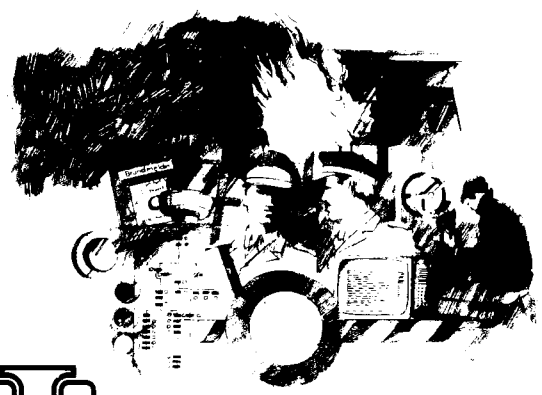

Tel. 070-590880
33107 VEB Groep
Telefax 070-298868

Erkend Uneto Beveiligings-Installateur

Oost-Europa en wij

Je houdt je adem in bij het volgen van alle ontwikkelingen in Oost-Europa. Wie had een jaar geleden kunnen vermoeden dat de hamer en sikkel verwijderd zouden worden uit de vlaggen van landen die wij veertig jaar lang als communistische landen kenden. Wie had een jaar geleden kunnen bedenken dat in de meeste Oostbloklanden de sinds jaar en dag gevestigde leiders voor de volle 100% uit hun functies zouden worden gezet, met zelfs een executie van een van hen?
Mijn vrouw en ik hebben het geweldige voorrecht gehad om van 15 tot en met 18 november in Berlijn te zijn, heel kort nadat Honecker uit al zijn functies was gezet. Een al maanden eerder vastgelegde bijeenkomst met verzekeringscollega's uit een aantal Europese landen bracht ons naar het op dat moment centrale punt binnen alle West-Oost-verwikkelingen. Wij hebben zelf stukjes uit ,,De Muur" gebikt, we hebben de Trabantjes binnen zien komen, hebben meer dan 50 t.v. wagens voor De Muur bij de Brandenburger Tor zien staan, we hebben leden van de Volkspolizei gezien, die niet wisten of ze vriendelijk of onvriendelijk moesten zijn en we kregen de kans om ter plekke met veel mensen te praten. Bij die gesprekken kon je de lijnen al ontdekken, die nu algemeen als hoofdlijnen in de discussie over de toekomst van Oost-Europa worden beschouwd. De mogelijke hereniging van de twee Duitslanden, de openstelling van alle grenzen en de economische-, culturele- en zelfs politieke samenwerking kwamen aan de orde.
We hadden het geluk een geweldig enthousiaste voordracht te mogen horen van Klaus Bölling, die indertijd staatssecretaris-Voorlichting bij de regering van Helmuth Schmidt was en die daarna jarenlang zaakgelastigde is geweest in de DDR. In zijn verhaal werd de noodzaak aangegeven van een voor hem vanzelfsprekende economische steun. Het benodigde geld zag hij komen uit de stopzetting van vernieuwingen binnen het defensie-apparaat en uit een - tijdelijke - opslag van inkomsten en vennotschapsbelasting in de Bondsrepubliek. Hij schetste op idealistische en ideale manier de mogelijke toekomst van Duitsland en in het verlengde daarvan van Europa. De reacties uit de zaal waren eigenlijk teleurstellend. Bölling had in een tussenzin gesproken over de ,,ellebogenmaatschappij Bonn" en de eerste vraag, gesteld door iemand, die nota bene Marx heette, was of de heer Bölling voor de Westduitse samenleving dezelfde ,,ellebogen"-definitie hanteert als de ,,Grünen". Een andere Duitse verzekeringsdirecteur vroeg vervolgens wat de Duitsers ,,drüber" zelf eigenlijk konden inbrengen. Gelukkig klonken er ook nog wel wat andere geluiden, maar de sterk negatieve reacties vergeet ik niet. Dan was mij de Westberlijnse taxichauffeur liever, die wij vroegen hoe hij dacht over de enorm lange ,,Begrüßungs-geld"-rijen. Hij zei, dat zijn mede-burgers wat hem betreft nog veel meer Duitse marken konden krijgen. 'Wij hebben er daar gewoon teveel van en dat leidt maar tot overdreven luxe".
Ik ben ervan overtuigd, dat wij in West-Europa niet alleen maar bewonderende toeschouwers mogen zijn van wat er gebeurt op het Oosteuropese toneel. Het is echt bewonderingswaardig, dat Polen, Hongaren, Tsjechen, Bulgaren en Roemenen hun regimes omver hebben geworpen en tegelijkertijd in staat blijken om als samenleving overeind te blijven. Toch weet je niet wat er allemaal broeit.
Ik geloof met stelligheid, dat het Westen op heel korte termijn grootschalig de helpende hand moet uitsteken. Niet met aalmoezen, met voedsel en met de ,,oude klerenzak van Max", maar op een volwassen manier in gelijkwaardigheid. Het ,,Marshall-plan" uit 1948 kan model staan. De ,,Bank voor Oost-Europa" moet er nu komen. (Wij hebben vanuit Nederland in oud-minister Ruding dé man, die a la minute kan starten). Ik pleit thans niet voor afbraak van onze defensie, maar ik zie niet in waarom we voorlopig nieuw gedachte uitgaven niet om kunnen buigen. We moeten inhoud geven aan de profetische woorden, dat wapens omgesmeed worden in ploegscharen. Ik heb ook geen enkele moeite met een algemene belastingverhoging, gericht op financiering van de ,,Bank voor Oost-Europa". Ik kan mij zelfs voorstellen, dat er binnen het kader van de Europese politiek tijdelijk voorrang gegeven wordt aan het smeden van nieuwe banden met Oostbloklanden boven het integratie-proces ,,Europa 1992". Het hoeft voor mij niet perse op oudejaars avond 1992 in twaalf E.G.-landen groot feest te zijn. Dat mag ook best wat later wanneer we er door zouden bereiken, dat meer Europese landen naar politieke-, economische- en culturele volwassenheid zouden groeien. Er is naar mijn mening geen tijd te verliezen. Het gaat nu om daden
Ook kleinschaliger kan er gehandeld worden. In feite kan elke inwoner van West-Europa vanaf zijn eigen plaats in de samenleving meedoen. Ik denk in dit kader aan het leggen van ,,broederbanden" tussen gemeenten hier en in Oost-Europa. In de afgelopen decennia hebben we in toenemende mate jumelages gezien, met name tussen gemeenten uit de E.G. De Europese verbroedering werd zo gestimuleerd en heel concreet in praktijk gebracht.
We hebben binnenkort verkiezingen van nieuwe gemeenteraden. Ik hoop, dat in erg veel plaatsen in ons land in de campagnes heel exact voorstellen worden gedaan voor toenadering tussen de eigen gemeente en één of twee gemeenten van ,,drüber". Zo reken ik erop, dat in mijn woonplaats Nieuwekerk aan de IJssel door het met veel geestdrift en inzet werkende CDA-team onder leiding van Maarten Molenaar het voorstel wordt gedaan om naast de Westduitse gemeente Bückeburg ook zeer nauwe banden aan te knopen met een zustergemeente uit Oost-Duitsland. Vanuit elke gemeente in Nederland kan de basis gelegd worden voor een hechte samenwerking. Zo kan iedereen bijdragen aan de Oosteuropese rijpingsproces in politiek-, economisch- en cultureel opzicht.

prof. dr. Luck van Leeuwen, Eerste Kamerlid van het CDA

Leverancier van moet het niveau van '86 kunnen vasthouden en in veel gevallen zelfs terrein winnen

Kees Bremmer, landelijk partijsecretaris en uit dien hoofde campagneleider bij verkiezingen ziet de gemeenteraadsverkiezingen op 21 maart met vertrouwen tegemoet. ,,Hoewel de campagnes nog in de startblokken staan ben ik ervan overtuigd, dat het CDA een prima resultaat zal kunnen boeken. We zullen de succesvolle lijn van Euro- en Tweede Kamerverkiezingen zeker kunnen voortzetten. Nu al is er in het land een groot enthousiasme merkbaar. Dat duidt erop, dat velen de handen uit de mouwen willen steken voor klinkende stembusuitslagen. Ook op lokaal niveau moet het CDA het niveau van 1986 kunnen vasthouden en in veel gevallen zelfs terrein winnen." In de tweede aflevering in de serie over de raadsverkiezingen sprak CD/Actueel met de campagneleider.

RAADSVERKIEZINGEN

Een campagneleider zonder optimisme is ondenkbaar, maar verwacht u niet te veel?
,,Natuurlijk weet ik ook, dat bij lokale verkiezingen andere overwegingen in het stemgedrag een rol spelen dan bij landelijke verkiezingen. En we moeten met beide benen op de grond blijven staan en ons zeker niet rijk gaan rekenen, maar een goed resultaat ligt binnen handbereik. Juist ook op lokaal niveau kan het CDA dit keer beter scoren dan bij de twee voorgaande raadsverkiezingen. Ons concept van de verantwoordelijke samenleving is in veel steden en dorpen immers al voor velen een herkenbaar gegeven. Het gaat er dus vooral om dat profiel van het CDA kenbaar te maken voor de kiezers. Het CDA onderscheidt zich van alle andere partijen door bewust te streven naar een grotere verantwoordelijkheid van maatschappelijke organisaties en nieuwe samenwerkingsvormen. De lokale overheid moet, zonder haar eigen verantwoordelijkheid te verzaken, particuliere initiatieven ruimte bieden en ze bevorderen. Dat is een manier van politiek bedrijven, waarvoor het CDA de toon heeft gezet en die kiezers, zo hebben de uitslagen van de laatste jaren geleerd, aanspreekt"

In 1986 werd het CDA bij de raadsverkiezingen landelijk gezien door de PvdA voorbijgestreefd. Dat gebeurt deze keer dus niet?
,,De PvdA maakte in '86 het grote verlies dat ze in 1982 had geleden vanwege het thuisblijven van een deel van haar aanhang in het algemeen meer goed. Een inhaalbeweging dus, waarvan het maar de vraag is of het effect dit keer aanhoudt. Door het terugkomen van de PvdA leek het erop alsof het CDA slechte verkiezingen had gemaakt. Niets is echter minder waar. Ook het CDA heeft in '86 in veel plaatsen goed gescoord. Wat de grote(re) steden betreft bijvoorbeeld zijn we alleen in Nijmegen en Utrecht achteruit gegaan."

GELEDE CAMPAGNE

Uitgangspunt bij het CDA is, dat de raadsverkiezingen niet zullen worden ,,genationaliseerd". Zal dit lukken?
,,We zijn er niet ongelukkig mee, dat dit keer de raadsverkiezingen los staan van welke andere verkiezingen ook. Daardoor wordt de politieke invulling van de campagne vooral een zaak en taak van de gemeentelijke afdelingen zelf. We voeren de campagne dus niet vanuit Den Haag. Vanzelfsprekend is er wel een zekere ondersteuning, maar die is beperkt van aard. Zo hebben we een campagnehandboek samengesteld met adviezen en doen we het nodige aan training, ondersteuning bij verkiezingsmaterialen en documentatie. Maar in principe voeren gemeentelijke afdelingen een eigen campagne en dat willen we zo houden. Enige kengetallen ter illustratie. Meer dan 12.000 exemplaren van het modelgemeenteprogramma zijn besteld en verzonden. Vele duizenden uitgaven van KAVO over het functioneren als raadslid en raadsfractie. Het handboek over de kandidaatstellingsprocedure vloog met duizenden stuks weg."

,,Het CDA moet ook in de grote steden versterkt uit de verkiezingen tevoorschijn komen."

Ook bij de gemeenteraadsverkiezingen wordt gewerkt met het begrip ,,gelede campagne". Wat houdt dat in?
,,Tijdens de Europese en Tweede Kamercampagne vorig jaar hebben wij het model van de ,,gelede campagne" geïntroduceerd en met succes. Deze aanpak impliceert bij de komende raadsverkiezingen dat een succesvolle campagne niet alleen een zaak is van het bestuur, kader en kandidaten in een gemeentelijke afdeling. Het gaat om een gemeenschappelijke uitdaging voor alle geledingen en niveaus van het CDA. Daarnaast betekent een dergelijke aan-

pak, dat het CDA zich in de eigen gemeente als brede politieke en maatschappelijke beweging presenteert. Dat sluit ook goed aan bij het CDA als volkspartij; een partij die hecht geworteld is in brede lagen van de lokale samenleving. Ik vat dat altijd samen met de slogan: ,,Samen ten aanval om samen te slagen".

Dat klinkt behoorlijk agressief.....
,,We mogen als CDA'ers gerust van ons afbijten. De tijd is gelukkig voorbij dat we anderen de politieke agenda lieten bepalen. Een zelfbewuste campagne is het begin van een goed resultaat. We hoeven ons door niemand in een hoek te laten drukken. We hebben een heldere, aansprekende boodschap."

Wat zijn de campagnethema's?
,,De titel van het modelgemeenteprogram ,, burgers en bestuurders samen verantwoordelijk" drukt de algemene lijn goed uit. Samen met anderen wil het CDA vorm geven aan het lokaal bestuur. In die geest voeren we campagne met daarbij bijzondere aandacht voor een schoon milieu, een veilige leefomgeving, kansen voor kwetsbare groepen en eigentijdse vormgeving van identiteit en pluriformiteit. Samen-leven in de gemeente. Daar gaat het om."

Zijn er voldoende mensen om hun schouders onder de campagne te zetten?
,,Het CDA mag zich gelukkig prijzen over een grote, nog steeds groeiende groep van vrijwilligers te beschikken, die zich actief voor de partij inzet. Ook nu weer bespeur ik veel enthousiasme. Hoewel het moeilijk is om een exact getal te geven schat ik, dat er toch zeker zo'n 20.000 CDA'ers in de weer zijn om een goed verkiezingsresultaat te bereiken. Vaak wordt met weinig financiële middelen zeer creatief omgegaan."

GROTE STEDEN

In de grote(re) steden kan het CDA nog wel een duwtje gebruiken. Is er speciale aandacht voor deze steden te verwachten?
,,Van oudsher heeft de PvdA in de grote steden een sterke positie. Dat betekent meestal ook dat het partijwerk goed is georganiseerd, waardoor er ook sprake is van een zekere continuiteit. Hoewel, zoals al gezegd, het CDA zeker in de grote steden niet slecht scoort zijn wij ervan overtuigd dat het nog beter moet en beter kan. Vandaar dat wij naast de algemene ondersteuning voor alle gemeenten aan de grotere steden in ons land enige extra aandacht gaan schenken. Het CDA moet ook in die steden versterkt uit de verkiezingen te voorschijn komen."

Bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen had het CDA nogal hinder van zogenaamde lokale lijsten. Is dat nu veranderd?
,,De lokale lijsten zij vooral in het Zuiden maar ook elders in het land een bekend verschijnsel. In zekere zin concurreren ze met het CDA omdat ze vaak met ons herkenbare personen gemeen hebben die ook elders aktief zijn in de samenleving. Door bepaalde belangen erg centraal te stellen kunnen kiezers zich op het eerste gezicht

,,Lokale lijsten missen vaak samenhang met de rest van het beleid en belangen die soms boven de eigen woonplaats uitstijgen."

erg aangetrokken voelen. Wat ze dan echter vaak missen is de samenhang met de rest van het beleid en belangen die soms boven de eigen woonplaats uitstijgen. Wij stellen daar tegenover een beleid dat op langere termijn meer zekerheid geeft . Een verantwoord beleid met een principiële invalshoek die niet altijd op het eigen belang gericht is. Ik denk dan bijvoorbeeld aan ruimte voor bijzonder onderwijs en identiteits-georiënteerde instellingen, maar ook aan zaken op het terrein van milieu, gezondheidszorg en veiligheid. We hebben gezien dat mensen ook landelijk een verstandige politiek kunnen waarderen die niet altijd uit populaire keuzen hoeft te bestaan. In ieder geval doet het CDA nu in alle gemeenten waar verkiezingen worden gehouden mee met een eigen lijst. Dat is een ontwikkeling in ons voordeel. Overigens moeten we ons goed bezinnen op de achtergronden van dit verschijnsel."

De opkomst bij verkiezingen daalt. Is dat geen zorgelijke ontwikkeling.
,,Vanaf de Statenverkiezingen in '87 lijkt er inderdaad sprake van een structurele opkomstvermindering. Ik vind de betrokkenheid bij het politieke domein een ontwikkeling die te denken geeft. We moeten met de teruglopende participatie zeker geen genoegen nemen. We zullen alle zeilen moeten bijzetten om de inwoners maximaal te informeren en te interesseren om naar de stembus te gaan. De bakermat van de democratie ligt in de gemeenten. Betrokkenheid van de burger bij het plaatselijk bestuur is dan ook een voorwaarde voor het goed functioneren van de lokale democratie. Iedere politieke partij heeft dan ook de plicht (en niet alleen in verkiezingstijd) om daar aan te werken. Onze invulling daarvan in de vorm van overleg en samenwerking en gespreide verantwoordelijkheid biedt daartoe ongekende mogelijkheden. De gemeentelijke overheid en burgers zijn samen verantwoordelijk voor de inrichting van de lokale samenleving. Juist ook op lokaal niveau, zo is de afgelopen jaren wel gebleken , zijn er concrete uitwerkingen voor deze zienswijze. De kunst is natuurlijk om deze CDA-visie juist ook in campagnetijd goed voor het voetlicht te krijgen. Ik doe een appèl op alle CDA'ers de schouders onder deze campagneklus te zetten en de vele duizenden campagnevoerders daadwerkelijk te steunen. Laat hen niet in de kou staan. Wij willen samen verder om samen te slagen."

Hans Schipper

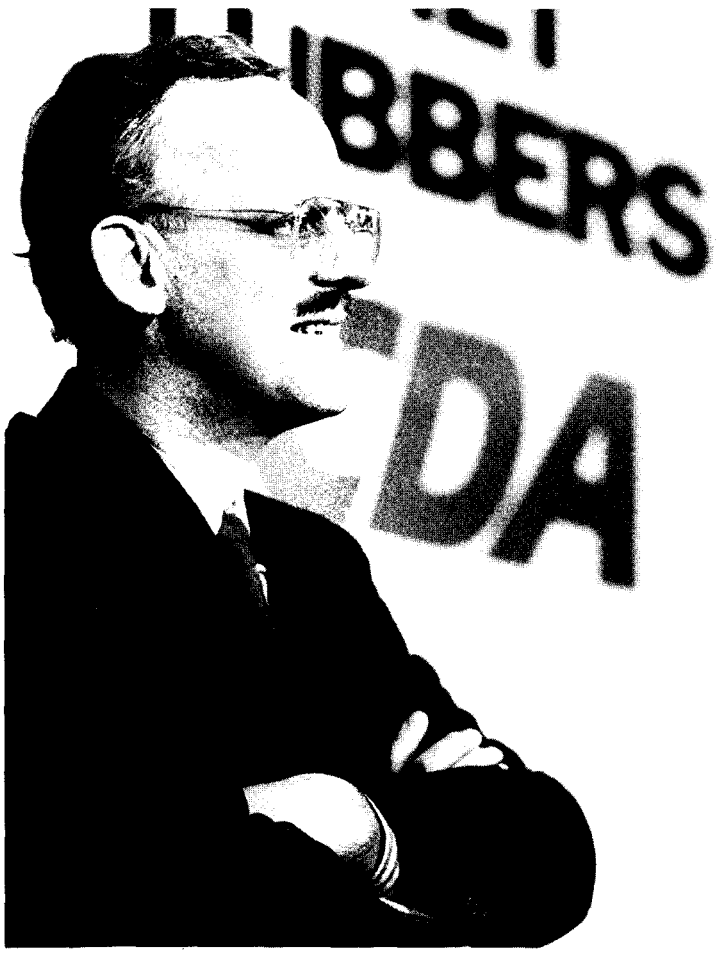

(Foto Hans Hordijk)

,,We mogen als CDA'ers gerust van ons afbijten. De tijd is gelukkig voorbij dat we anderen de politieke agenda lieten bepalen. Een zelfbewuste campagne is het begin van een goed resultaat."

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

ANDRIESSEN GING ECHTE BESTUREN MISSEN

DE VRIES OVER SOCIALE VERNIEUWING

POSITIE EERSTE KAMER NIET VERANDEREN

10e JAARGANG ■ 10 FEBRUARI 1990 ■ NR. 3

"Marcel Muyres Bouw"

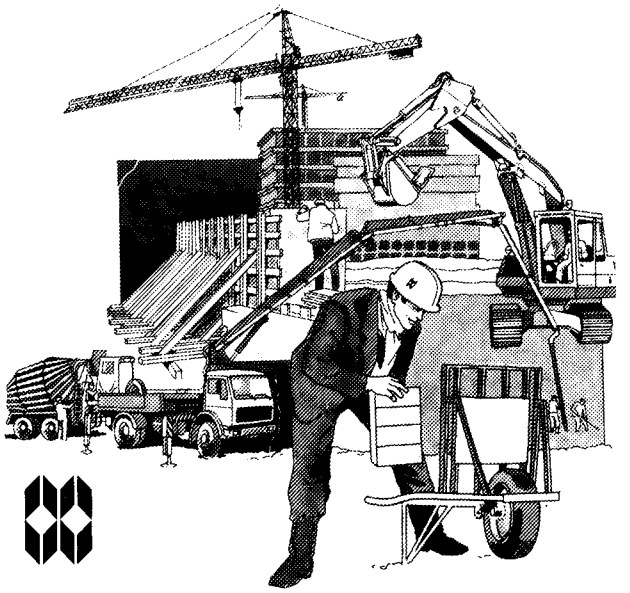

Nusterweg 63, Postbus 80, 6130 AB Sittard.
Telefoon 04490-18600, Telefax 04490-25068
Vestigingen te Sittard, Venlo, Bodegraven en Eindhoven.

Abbing in Zeist: hèt adres voor uw tuin

Haal de natuur bij uw huis. Laat u deskundig adviseren bij de aanleg of renovatie van uw tuin, (03438) 1 47 77.

Informatie met meer dan 450 afbeeldingen in kleur wordt u toegezonden door storting van f 4,75 op giro 10469.

Abbing

postbus 500,
3700 AM Zeist.

Vanwege het vertrek van de huidige hoofdredacteur van het opinieblad CD/Actueel zoekt het CDA een nieuwe

HOOFDREDACTEUR m/v

Deze heeft tot taak leiding te geven aan de redactie bij haar werkzaamheden voor CD/Actueel.

De hoofdredacteur is verantwoordelijk voor de redactionele inhoud van CD/Actueel. Hij/zij voert namens de redactie het overleg met de uitgever.

Hij/zij dient:

te beschikken over journalistieke ervaring;

bestuurlijke capaciteiten en ervaring te hebben alsmede als teamleider te kunnen optreden;

in te stemmen met het christen-democratisch gedachtengoed, onder meer tot uitdrukking komend in het lidmaatschap van het CDA;

over voldoende vrije tijd (ongeveer 15 uur per week) te beschikken.

Het betreft een onbezoldigde functie. De hoofdredacteur wordt op voordracht van het Dagelijks Bestuur benoemd door het Partijbestuur. Nadere informatie kan worden verkregen bij partijsecretaris

drs. C. Bremmer
☎ (070) 92 44 61.

Sollicitaties uiterlijk 28 februari a.s. te richten aan:

het Dagelijks Bestuur van het CDA, ter attentie van de uitgever, mr. drs. L. Jongsma, Bilderdijkstraat 9, 7471 XZ Goor.

Sociale vernieuwing centraal

Sinds de introductie van het begrip sociale vernieuwing op landelijk niveau is er een discussie losgebarsten over de vraag wat het begrip precies inhoudt. Op pagina 9 zet minister Bert de Vries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid uiteen wat sociale vernieuwing volgens hem betekent. Op pagina 22 en 23 gaan Rotterdamse CDA- en PvdA-politici in op sociale vernieuwing op lokaal niveau.

Minister Andriessen: Kamer let te veel op details

(foto Hans Hordijk)

De Tweede Kamer houdt zich volgens minister Andriessen tegenwoordig te veel bezig met details. ,,Dat is een groot verschil met vroeger toen de Kamer zich meer beperkte tot de hoofdlijnen." Ook op andere terreinen bespeurt Andriessen die 26 jaar geleden al eens minister was, verschillen. CD/Actueel sprak met de bewindsman verder o.a. over het milieubeleid, sociale vernieuwing, de CHU en het CDA. Pagina 4, 5 en 6

Niet tornen aan bevoegdheden Eerste Kamer

De koffiekamer in de senaat. *(foto Hans Hordijk)*

Er is geen echte aanleiding om aan de in de Grondwet vastgelegde bevoegdheden van de Eerste Kamer te tornen. Van de Eerste Kamer moet verwacht worden dat zij haar gezag hoog houdt en die door een eigen fundamentele aanpak van de staatszaken vergroot. Daardoor dwingt zij kabinet en Tweede Kamer tot grote precisie. Dit is de conclusie van een artikel over de positie van de Eerste Kamer op pagina 12, 13

INHOUD

Sociale vernieuwing

Met de introductie van het begrip ,,sociale vernieuwing" in het regeerakkoord is ons land in ieder geval een discussie-onderwerp rijker. Van links tot rechts wordt er over ,,sociale vernieuwing" gesproken. Soms in kritische zin, in de trant van: oude wijn in nieuwe zakken, niets nieuws onder de zon etc. etc. Maar soms lijkt het er ook op alsof er een nieuw soort Haarlemmerolie op de markt is gekomen waarmee alle kwalen van de Nederlandse samenleving afdoende behandeld kunnen worden. De uitstraling van het begrip is enorm zonder dat we precies weten welke invulling het kabinet aan het begrip gaat geven. Wat dat betreft zijn de verwachtingen al zo hoog opgeschroefd dat het wel eens op een teleurstelling zou kunnen uitlopen. Dat gevaar kan het kabinet zeker omzeilen als het er in slaagt bij de verdere concretisering vooral te kijken naar wat er op lokaal niveau al aan ,,sociale vernieuwing" ontwikkeld is. Al ver voordat men het in ,,Den Haag" over sociale vernieuwing had, zijn op lokaal niveau de handen al uit de mouwen gestoken. Dit nieuwe elan in stad en dorp mag niet verstikken in Haagse bureaucratie. De onvermijdelijke regelgeving, ook bij de uitvoering van ,,sociale vernieuwing" zal vooral gericht moeten zijn op eenvoud en doeltreffendheid. De periode van praten over ,,sociale vernieuwing" moet nu snel omgezet worden in een periode van daden.

Column fractievoorzitter 7
Artikel drs. Veldhuis over onderwijsvisie CDA 8
Zwart-wit 10
Van Schalsum 10
Commentaren 11
Cultuur 14
Artikel W.I.-beleidsmedewerker Brinkel over anti-apartheidsbeleid gemeenten 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Artikel in serie over raadsverkiezingen 22, 23

Foto voorpagina: Hans Hordijk

COLOFON

Redactie:
Ben Pauw (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Reina van Ditzhuyzen, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs en Mathieu Korten

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Anneke Cremers

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cor Lamers

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

EZ-minister heeft publieke functie, maar het gaat natuurlijk om beleid

,,Een verschil tussen De Korte en mij is de mate van naar buiten optreden. Natuurlijk heeft de minister van Economische Zaken een publieke functie, maar het gaat natuurlijk om het beleid.'' Aan het woord is minister Koos Andriessen van Economische Zaken. CD/Actueel maakte met hem een tour d'horizon langs verschillende terreinen.

Andriessen was één van de eerste ministers, van wie de kandidatuur via de krant bekend werd. ,,Lubbers vroeg mij wie EZ zou kunnen doen. Toen had ik al het gevoel, dat hij misschien mij wel bedoelde.'' Maar waarom die indirecte uitnodiging aanvaard. Andriessen was net 2 jaar voorzitter van het NCW, met een aantal hele leuke en interessante nevenfuncties in en buiten het bedrijfsleven. Vooral zijn functie van buitengewoon hoogleraar aan de VU trok hem erg aan. Maar toch. ,,In mijn vorige functies in het bedrijfsleven en bij het NCW stond je toch wat verder af van directe bestuursverantwoordelijkheid. Ik was het échte besturen -verantwoordelijkheid dragen voor concreet beleid en richtinggeven aan nieuwe ontwikkelingen- toch wat gaan missen. En het ministerschap is een prachtige bestuursfunctie.''
Met zijn 61 jaren is Andriessen de oudste van het kabinet-Lubbers III. Hij is van een andere politieke generatie dan zijn collega-bewindslieden. Want al in '63 deed hij in het CDA-VVD-kabinet Marijnen zijn intrede als minister op Economische Zaken. Zij het kort, want na bijna 2 jaar viel het kabinet. ,,Natuurlijk is dat een hele tijd geleden. Maar vooral de jaren bij het NCW hebben mij weer wat dichter bij de politiek gebracht. En om nou te zeggen, dat ik de politiek ontgroeid was, neen, dat niet. Trouwens, wat is ,,een andere generatie?'' Ook in de politiek blijft leeftijd een relatief begrip''. Andriessen zegt het met aarzeling, maar toch wijst hij op een aspect, dat wél met generatie-verschil te maken kan hebben. ,,Mensen van mijn generatie en met mijn achtergrond (de CHU) hebben toch heel duidelijk een gevoel van verantwoordelijkheid voor het algemeen belang in zich. Als je voor zo'n ambt gevraagd wordt, moet je wel sterke argumenten hebben om ‚neen' te zeggen. En zeg nou zelf: die had ik niet.''

'WIJZE VADER'

Bedoelt u het landsbelang?
,,Ja, dat leeft nog steeds bij mij. Maar dat staat zo hoogdravend. Toch klopt het wel een beetje. Ik ben nou eenmaal opgegroeid vanuit de gedachte van kerk, staat en maatschappij. Als de staat of de kerk een beroep op je doet, kun je eigenlijk in gemoede niet weigeren.''
Een positief punt om ,,ja'' te zeggen was - zegt Andriessen- ook het ,,persoonlijke element''. ,,Ik heb een grote bewondering voor Lubbers. En ook Kok en De Vries, van wie de kandidatuur toen al vaststond, vond ik plezierige, capabele mensen. Nu we een paar maanden functioneren, is die indruk alleen maar bevestigd en breder geworden. De sfeer in het kabinet is prima. Een groot verschil met mijn vorige ministerschap, waar we met ruzies en problemen het kabinet in rolden.''
Is er voor Andriessen een rol weggelegd als opvolger van Jan de Koning als ,,de wijze vader'' van het kabinet? Van dit soort verhalen moet hij niets hebben. ,,Onzin,'' zegt hij, ,,al die verhalen. Bovendien, ik heb helemaal niet zoveel verstand van politiek. Natuurlijk wel iets, maar die enorme achtergrond die juist Jan de Koning zo'n belangrijke rol gaf, die heb ik niet. Hoogstens kan ik redelijk goed aanvoelen hoe het bedrijfsleven over bepaalde onderwerpen denkt.''

Als NCW-voorzitter zitting nemen in een centrum-links kabinet van CDA-PvdA, lag dat wel zo voor de hand? De werkgevers hielden niet op met klem te pleiten voor een voortzetting van een coalitie van CDA-VVD?
,,Toen ik toetrad tot het centrum-rechtse kabinet-Marijnen had ik net een artikel geschreven over de wenselijkheid van een confessioneel-links kabinet. Nu zegt men weer:moet zo'n rechtse man in een CDA-PvdA kabinet? Ik heb dat probleem dus altijd gehad.''

ROL EERSTE EN TWEEDE KAMER

Welke zijn de belangrijkste verschillen en overeenkomsten tussen de periode van het kabinet-Marijnen en nu?
,,Om te beginnen het ‚Departement'', zoals Andriessen het ministerie van Economische Zaken steevast noemt. ,,De werkwijzen zijn grotendeel hetzelfde, maar de aard van de problemen is volstrekt anders. Dat zie je vooral aan het industriebeleid, dat tegenwoordig in feite in hoge mate technologiebeleid is. Dat beleid is behoorlijk ingewikkeld geworden en we geven er ook erg veel geld aan uit, eenderde van het budget van EZ. De gang van zaken met de buitenlandse economische betrekkingen zijn daarentegen niet veel veranderd. Het midden- en kleinbedrijf weer wel.''
Het parlement noemt Andriessen ‚heel erg veranderd'', vooral wat betreft de werkwijze. ,,Ik klaag er niet over -laat dat duidelijk zijn- maar je moet er erg veel komen. Ik zei onlangs in de Kamer: als dit zo doorgaat kom ik hier meer om beleid uit te leggen dan om beleid te maken. Dat is me niet in dank afgenomen. Ik bedoelde dat niet negatief, want ik kom beslist graag naar het parlement. Misschien druk ik het gek uit, maar het is er gezellig en er wordt zinnig gedebatteerd. Natuurlijk begrijp ik best, dat het ,,Kamerbedrijf'' veel en veel complexer is dan vroeger. En dat het grote aantal commissies ertoe leidt dat ministers en staatssecretarissen vaker naar het Binnenhof moeten. Wat ik wel jammer vind, is dat het toegenomen aantal vergaderingen er toe kan leiden, dat men veel meer op de

TOUR D' HORIZON

details gaat letten. Dat is een groot verschil met vroeger, toen de Kamer zich meer beperkte tot de hoofdlijnen. Men heeft bijvoorbeeld nu vaak de neiging om - als we iets wel of niet willen - direct te vragen hoe het in de andere landen in en buiten de EG geregeld is. Dat soort vragen beantwoorden kost heel wat ambtenaren tijd. Maar of dat allemaal even effectief is..."
Natuurlijk heeft ook Andriessen de recente discussies over de rol van de Eerste Kamer gevolgd. Wat is zijn opvatting over de rol van de Senaat? ,,De Eerste Kamer is heel weinig veranderd. Precies dezelfde werkwijze als vroeger. Ik vind dat de Eerste Kamer wel degelijk een ruimere taak heeft dan uitsluitend het beoordelen van de rechtmatigheid en doelmatigheid van nieuwe wetten. Ze moet ook een oordeel uitspreken over de aanvaardbaarheid van wetsvoorstellen in de samenleving. Hoe valt een nieuwe wet, wordt die geaccepteerd? Want bij uitstek de Eerste Kamer heeft door haar part-time karakter nog al wat uiteenlopende maatschapppelijke verbindingen." Andriessen vindt niet, dat de Eerste Kamer het politieke oordeel van de Tweede Kamer moet overdoen. Hij wil ,,geen verschil met de premier construeren". Maar ,,ik ga verder dan dat de Eerste Kamer uitsluitend de rechtmatigheid en doelmatigheid van het beleid zou mogen beoordelen."

(Foto Hans Hordijk)

,,Ik vind het jammer dat het toegenomen aantal Kamervergaderingen er toe kan leiden dat men veel meer op details gaat letten. Dat is een groot verschil met vroeger toen de Kamer zich meer beperkte tot de hoofdlijnen"

SPANNING TUSSEN EZ EN VROM

Dan de belangrijkste prioriteiten van Andriessen als minister van Economische Zaken. Hij heeft er een aantal: de collectieve lastendruk, milieu, energie, technologiebeleid en het midden- en kleinbedrijf.

Loopt Nederland wat de technologische ontwikkelingen betreft achter bij het buitenland?
,,Ik kan dat niet generaliseren, maar er zijn ongetwijfeld gebieden, waar we nergens zijn. Neem de machine-industrie. Daar zijn we - bijvoorbeeld in vergelijking met West-Duitsland - echt niet van grote betekenis. Ook op het gebied van de toelevering lopen we achter. Blijkbaar zijn we daarvoor te individualistisch: een Nederlandse ondernemer wil niet graag van anderen afhangen. Aan de andere kant zijn er gebieden waar we toch behoorlijk meetellen. Om een paar voorbeelden te noemen: Fokker, Philips, Shell en Akzo. Zeer grote en technologisch zeer geavanceerde bedrijven. Maar omdat de technologische ontwikkelingen zo snel gaan, moeten we ons vragen of we in staat zijn om die ontwikkelingen nu nog alleen of in samenwerking met anderen en bij te blijven. Om Fokker te noemen. Eigenlijk is ons land te klein om al die nieuwe technologie zelf te betalen. Maar tegelijkertijd zou het vanwege de uitstraling op de werkgelegenheid en op andere bedrijfstakken zonde zijn om zo'n bedrijfstak te laten lopen. Het beste zou zijn om aansluiting te zoeken met anderen. Maar dat zijn er maar een paar en elk met zijn bezwaren."
Het milieu als prioriteit. ,,Vooral de vertaling van de zorg voor het milieu naar het bedrijfsleven toe vind ik ontzettend belangrijk. Iedereen is het wel eens over de noodzaak van milieuzorg. Maar het bedrijfsleven wil en moet weten: wat betekenen de miliumaatregelen voor mijn bedrijf en hoe is de samenhang. Het bedrijfsleven is niet geïnteresseerd in deelmaatregelen en in een gefragmenteerde behandeling. Ik verwacht daarom veel van de invoering van milieu-zorgsystemen, waarmee bedrijven op een hanteerbare manier een integraal milieubeleid kunnen voeren." In het verlengde hiervan is Andriessen best voorstander van een milieuparagraaf in het jaarverslag waarmee vooral grote bedrijven zich jaarlijks tegenover de samenleving en tegenover de overheid kunnen verantwoorden. ,,Ik heb het idee, dat het bedrijfsleven daarmee uit zichzelf zal beginnen. Het milieu is zo'n groot vraagstuk, dat de grote bedrijven daarover vanzelf in hun jaarverslag zullen gaan schrijven. Daarom geloof ik niet in een wettelijke plicht voor een milieu-accountantsrapport. Iets anders is het met de rapportage over de wijze waarop bedrijven zich houden aan de milieu-afspraken die ze met de overheid hebben gemaakt. In zulke gevallen moet een rapportage wel verplicht worden gesteld."
Een natuurlijke spanning tussen het ministerie van Milieubeheer en van Economische Zaken is volgens Andriessen een normale zaak. ,,Zo'n spanning moet er zijn. VROM moet telkens nieuwe mogelijkheden bedenken om het milieu te verbeteren. Maar die ideeën moeten ook zijn uit te voeren en daar moet EZ natuurlijk goed op leggen." Andriessen gelooft veel meer in positieve actie dan in ge- en verboden. ,,Bedrijven en burgers zullen dan veel eerder meewerken dan wanneer ze met weer nieuwe verplichtingen worden opgezadeld. Dus ik voel voor convenanten, miliezorgsystemen e.d."

VERWAARLOZING INFRASTRUCTUUR

Kwaliteitszorg is een van de grootste stokpaardjes van Andriessen. Zowel als topondernemer bij Van Leer, als in zijn functie van NCW-voorzitter heeft hij daarvoor vele keren de aandacht gevraagd. ,,Dat is een overall-thema, wat eigenlijk door alle andere beleidsthema's heen loopt. Zeker omdat onze prijzen door het loonniveau relatief hoger zijn dan in het buitenland moeten we onze ,,plus" vinden in extra kwaliteit. Zodat we ons kunnen onderscheiden. Voortdurend op kwaliteit letten is best saai, maar het is wel essentieel om niet achterop te raken en ons voldoende te onderscheiden van andere landen. Uiteindelijk zal de prijs-kwaliteitverhouding en misschien zelfs alleen de kwaliteit in de

internationale concurrentie de doorslag geven." Kwaliteit heeft volgens Andriessen zeker ook te maken met de infrastructuur; de vervoersmogelijkheden, goed opgeleide mensen, industrieterreinen en een goed woon- en leefklimaat. Deze week nog kwam in NOS-Laat het Schiphol-dilemma van economische infrastructuur versus geluids- en milieu-overlast aan de orde. De milieugedeputeerde van Noord-Holland maakte de keuze ten nadele van de uitbreiding van Schiphol. Andriessen: ,,In wezen heeft het kabinet een andere keuze gemaakt, nl. uitbreiding van Schiphol, zodat onze nationale luchthaven ook straks in Europees verband nog een vooraanstaande rol kan blijven spelen. We kunnen niet blijven zeggen: niet groeien ten gunste van mileu en geluidsoverlast." Volgens Andriessen heeft ons land de infrastructuur de afgelopen 10 à 15 jaar verwaarloosd. Van de overheidsuitgaven - 60 procent van ons nationale inkomen - is de afgelopen jaren maar 2 procent voor de infrastructuur bestemd. ,,Dat is veel te weinig. Het is toch onzinnig, dat iedereen terecht pleit voor meer openbaar vervoer, maar dat de infrastructuur daarvoor doodeenvoudig niet aanwezig is. Gelukkig heeft het kabinet afgesproken daarvoor wat meer geld via een apart fonds af te zonderen."
Tot voor kort viel het midden- en kleinbedrijf onder een speciale staatssecretaris. Andriessen heeft het MKB nu in zijn portefeuille.
Vorige kabinetten slaagden er niet in om de winkelsluitingswet te moderniseren. Het probleem ligt nu bij Andriessen. Hij heeft alle betrokkenen samengebracht met de dringende boodschap er samen uit te komen; de ondernemersorganisaties, de vakbonden, de consumentenorganisaties en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. ,,Ik ben geen groot deskundige op dat gebied. Daarom moeten partijen er zelf zien uit te komen. Als ze met een zinnige en niet te ingewikkelde oplossing komen die wat meer vrijheid inhoudt voor de consument, zal ik dat voorstel in de ministerraad en in het parlement verdedigen. Dat is veel beter dan wanneer ik met een oplossing kom waar geen van allen gelukkig mee is en die vervolgens nog eens door het parlement wordt bijgeslepen. Dan is men veel slechter uit. Daarom heb ik goede hoop, dat men eruit komt."

SOCIALE VERNIEUWING

Economische Zaken is één van de tien ministeries, die betrokken zijn bij de concretisering van de in het regeerakkoord gepropageerde sociale vernieuwing. Hoe duidt Andriessen sociale vernieuwing en wat kan EZ ertoe bijdragen? ,,Het gaat om het aanpakken van de werkloosheid, de achterstand van minderheidsgroepen en de problemen van de grote steden. Dat is het doel van sociale vernieuwing. Heel erg belangrijk. Maar als je daaraan concreet iets wil doen, zie je pas hoe ingewikkeld die problemen zijn, hoe ze soms met elkaar samenhangen en hoe ingewikkeld de regels zijn. Dat wordt nu eerst in kaart gebracht. Vanuit mijn departement leg ik grote nadruk op de arbeidsmarkt. Er zijn tienduizenden vacatures en er zijn vele sollicitanten. Maar het klikt niet. Dat vind ik een belangrijk onderwerp van sociale vernieuwing." Maar dat is toch al jaren een probleem? Andriessen beaamt dat, maar zegt vervolgens een theorie te hebben, waarmee het probleem nu misschien wel kan worden aangepakt. Over die theorie wil hij op dit moment niet uitwijden, want ,,ik moet ook nog iets voor de gemeenteraadsverkiezingen bewaren."
Voor zijn aantreden als minister heeft Andriessen zich regelmatig zeer kritisch uitgelaten over de organisatie en het functioneren van de rijksdienst. Hij miste daarin slagkracht, kwaliteit en marktgerichtheid. ,,Dit ministerie staat er wat dat betreft redelijk goed voor. Bovendien zijn al heel wat uitvoerende taken op afstand gesteld, zoals de uitvoering van het techologie- en energiebeleid. Hetzelfde geldt voor de Economische Voorlichtingsdienst, alhoewel dat misschien nog iets verder kan. Maar er zijn departementen waar de situatie veel erger is zoals O en W. Door hierover informeel met mijn collega's te praten kan ik misschien een kleine bijdrage leveren." Andriessen heeft de indruk dat het proces van privatisering van overheidtaken aan zijn einde is. Mogelijkheden voor het ,,op afstand stellen" en voor contractmanagement binnen overheidsorganisaties ziet hij zeker nog wel aanwezig. Andriessen verbaast zich over alle verhalen die in de media zijn verschenen over de veranderingen die hij op EZ heeft doorgevoerd. Natuurlijk zijn er best wat dingen veranderd, maar dat valt best mee. ,,Het heeft voordelen om niet in te grote groepen te vergaderen; vandaar mijn beslissing om de wekelijkse ministerstaf wat kleiner te maken. Naar mijn indruk werkte mijn voorganger liever in grote groepen. Bovendien was hij veel meer mondeling gericht, terwijl ik de zaken liever eerst op schrift zie, kort en bondig en zonder details. Een ander verschil tussen De Korte en mij is de mate van naar buiten optreden. Natuurlijk heeft de minister van Economische Zaken een publieke functie, maar het gaat natuurlijk om het beleid. Ik geef wel hoge voorrang aan het voeren van gesprekken met branches en bedrijfstakken. Voor een deel past dat in de sterkte- en zwakte analyse, die momenteel van de Nederlandse economie wordt gemaakt. Maar ik denk, dat zulke contacten erg belangrijk zijn."

CHU EN CDA

De CHU heeft altijd een strikte opvatting gehuldigd over de rol van staat.
,,De overheid moet zich niet in de rol laten dringen om alles aan te pakken. De overheid heeft een bescheiden dienende functie. Daar staat tegenover, dat politici vaak de neiging hebben om, als ze een probleem zien, daarop meteen de overheid aan te spreken en te lijf te laten gaan. Maar nu ik weer aan deze kant van de tafel zit, moet ik toegeven, dat het toch vaak om reële problemen gaat die men aanpakt." De voormalige CHU-politicus heeft geen heimwee naar de tijd, waarin CHU, AR en KVP naast elkaar bestonden. ,,Ik vind het prima zo. Het CDA is een plezierige partij. (En dan lachend) het is weldadig, dat de katholieken erin zitten." Hij is een voorstander van een grote christen-democratische partij. Die heeft hij liever dan een kleine getuigenispartij. Hij aanvaardt, dat ook niet-confessionele leden zich tot het CDA bekeren. Zolang ze de uitgangspunten en het beleid van het CDA maar onderschrijven.

Ben Pauw

Ideeën milieuverbetering moeten ook uit te voeren zijn. *(Foto Hans Hordijk)*

(Foto Hans Hordijk)

Terug uit Bonn

Er blaast een nieuwe wind door Europa. De landkaart, zoals die er sedert het einde van de Tweede Wereldoorlog uitziet, wordt opnieuw getekend. In Midden- en Oost-Europa wordt thans geschiedenis geschreven.
Dat realiseerde ik me een paar dagen geleden in alle scherpte in Bonn. Met enkele collega's uit de fractie brachten we een bezoek aan onze geestverwanten van CDU/CSU. Terug in Nederland, dringt het scherp tot je door getuige te zijn van adembenemende historische ontwikkelingen.
De ,,Duitse kwestie" staat thans -weer- in het middelpunt van de belangstelling. Velen reizen van en naar onze oosterburen om er ideeën over de toekomst van Duitsland aan te horen of uit te spreken. Ik schrijf al ,,Duitsland' - zonder onderscheid tussen West en Oost. Dat is eigenlijk het eerste wat je bijblijft van een dagje Bonn: de feiten van een ontwikkeling in de richting van hereniging (,,Wiedervereinigung") lijken de politieke, financiële en bestuurlijke discussie als het ware in te halen.
Het gaat veel harder dan we denken. Tot nu toe zijn we telkens door de feiten ingehaald. Eerst sprak de rest van Europa over de Duitse eenheid als uitkomst van het proces van het ,,heelmaken" van de tegenstellingen tussen Oost en West. Daarna heette het dat beide ontwikkelingen zich parallel zouden moeten voltrekken. Thans is het veeleer zo, dat de Duitse hereniging voorop loopt.
In Bonn wordt er op dit moment openlijk over gespeculeerd dat de ,,Wiedervereinigung" bij wijze van spreken een dag na de eerste vrije en democratische verkiezingen in de DDR (18 maart) haar beslag zou kunnen krijgen. Minister Genscher van Buitenlandse Zaken zegt het vrij openlijk. In kringen van CDU/CSU wordt weinig anders gedacht.
Vanuit Nederland, het land dat in de loop der eeuwen zo'n geheel *eigensoortige* verhouding met het grote buurland ontwikkeld heeft, wordt de gang van zaken in Duitsland met een mengeling van begrip en zorg gevolgd. Zelfbeschikking moet haar loop hebben, dat is geen punt van discussie. Hier en daar proef ik een ondertoon van bezorgdheid. Zal het ene Duitsland wel deel blijven uitmaken van Westelijke organisaties als EG en NAVO? Op dat *punt* waren onze Duitse gesprekspartners duidelijk: een neutraal Duitsland is niet iets dat ze nastreven.
Alles wijst in de richting van spoedige hereniging. De economische werkelijkheid dwingt er ook als het ware toe. De grote verschillen in welvaart tussen beide delen van Duitsland - versterkt door de dreigende economische chaos in de DDR - laten lang uitstel van een bovendien sterk gewenste ontwikkeling in de richting van eenheid niet toe. Geld is geld, één Duitse mark voorop - en liefst snel.
De economische modernisering van het oosten van Duitsland - één van de meest besproken onderwerpen in Bonn - zal vele miljarden kosten. Er zijn gigantische investeringen in bijvoorbeeld communicatie en transport nodig om de huidige DDR weer bij de tijd te brengen. Dat zal niet alleen vanuit de Bondsrepubliek gefinancierd kunnen worden. Dus zullen voor deze en andere sectoren steeds indringender gesprekken over steun van West-Europa en elders op gang komen.
Die ontwikkelingen in het oosten bieden kansen. Maar het brengt ook kosten met zich. Zullen - om het simpel te zeggen - onze EG-bijdragen omhoog moeten? Of moet de steun van Zuid naar Oost worden verplaatst? Je voelt die discussies aankomen.
De stormachtige ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa roepen tal van vragen op. De gevolgen van de processen ginds voor de omstandigheden hier zijn bij lange na niet te overzien.
Eén van de vragen die bij mij opkomt is welke verkeers- en vervoersstromen er straks (nog) via Nederland en de Bondsrepubliek naar de DDR en verder oostwaarts zullen gaan. Zullen de Duitsers allerlei extra infrastructuur gaan aanleggen of komen er ook verschuivingen in de prioriteiten? Hoe sluiten wij onze verbindingen naadloos daarop aan, in een periode waarin ons beroepsgoederenvervoer meer dan ooit aandacht en steun behoeft? Geven wij Schiphol en Beek - met alle noodzakelijke aandacht voor het milieu - wel voldoende lucht?.
Vragen, vragen, vragen. In Duitsland, maar ook hier. Bij alle onzekerheid vormen ze wel een nieuwe inspirerende uitdaging voor het beleid van alle dag. Die hebben we nodig. Stilstaan in een file op een autobaan is ook maar niets.
Hoe ver nieuwe politieke structuren in Duitsland misschien ook nog zijn; de nieuwe werkelijkheid dient zich hier en daar al aan.

L.C. Brinkman
Fractievoorzitter

CDA moet duidelijke en verantwoorde onderwijsvisie ontwikkelen

De eindtermen in de basisvorming en de vergroting van de zelfstandigheid dwingen tot een grondige bezinning binnen het CDA. Er moet spoedig een duidelijke en verantwoorde visie op onderwijs worden ontwikkeld die de sterk verdeelde gelederen weer voldoende dicht bij elkaar brengt. Dat is de mening van drs. J. Veldhuis .

OPINIE

Identiteitsgevoelige beleidsterreinen als volksgezondheid en onderwijs volledig in handen van de sociaal-democraten.
De verbijstering binnen het CDA duurt voort. En de verdeeldheid, zeker in de CDA-onderwijswereld.
Het aantal conflicten tussen minister Deetman en een belangrijk deel van de CDA-kamerleden voor onderwijs, al dan niet samen met het onderwijsveld, alsmede de opstelling van de CDA-leiding in onderwijsaangelegenheden, waren duidelijke signalen. Ik noem als voorbeelden: de bezuiniging op het speciaal onderwijs, de vierjarigen-maatregel en vooral de basisvorming. Belangen? Zeker. Maar ook een toenemende toespitsing op vertrouwde ideologische punten. Ook hier een verheviging van de discussie.
Twee belangrijke punten springen eruit: de eindtermen en de vergroting van de autonomie, of beter, om met prof. Koekkoek te spreken ,,van de zelfstandigheid der scholen".
Er blijven teveel en te grote meningsverschillen bestaan over klassieke vragen als 'Is deugdelijkheid hetzelfde als kwaliteit?' en 'Hoever reikt de vrijheid van richting en inrichting?'
Het regeerakkoord verraadt op het punt van de eindtermen (in de basisvorming) een forse worsteling met de sociaal-democraten. Voor iedere weldenkende Nederlander is deugdelijkheid hetelfde als kwaliteit. En gelukkig is hiervoor ook in de wetenschappelijke wereld van onderwijsjuristen en -historici steun te vinden. Vrijheid van richting en inrichting? Zeker, maar het CDA doet er geen goed aan deze vrijheden zo extensief uit te leggen, dat het lijkt alsof aan het bijzonder onderwijs - uit overheidsgelden betaald - nauwelijks eisen van inhoudelijke deugdelijkheid of kwaliteit kunnen worden gesteld.
Ook over de vergroting van de zelfstandigheid een aantal forse verschillen van inzicht. Vergroting van zelfstandigheid wordt alom gewenst. Maar laten we maat houden. Ik beschouw het als een zegen voor Nederland dat we in feite één nationaal onderwijssysteem hebben. Een publiek systeem, zonder een privaat systeem ernaast. En dat dit publieke systeem een stelsel van nationale kwaliteitsgaranties kent. Natuurlijk, meer zelfstandigheid moet worden gegeven in zaken, die zinniger en efficiënter op lokaal niveau kunnen worden uitgevoerd. Maar de commissie-Hirsch Ballin heeft terecht deze verzelfstandiging gebonden aan de harde voorwaarde, dat het sociaal grondrecht op onderwijs onaangetast blijft: gelijke aanspraken voor een ieder, èn gelijkwaardige kwaliteit. Als dat niet gegarandeerd is, zou ons onderwijs snel fragmenteren, met alleen voordelen voor de sterken en nadelen voor de zwakken. Landen als Engeland en de Verenigde Staten dienen een waarschuwend voorbeeld te zijn. Het CDA dient dit te beseffen. Sommigen wensen echter een zo grote zelfstandigheid, dat de genoemde nationale verworvenheden in gevaar dreigen te komen. Meer vrijheid van richting én inrichting is hier ook vaak de drijfveer. Te grote zelfstandigheid dreigt het bijzonder onderwijs echter in de verleiding te brengen een onjuiste exclusiviteit te ontwikkelen. Dan ontstaat het risico dat onvoldoende wordt bijgedragen aan nationale opgaven, zoals bijvoorbeeld de opdracht om maximaal bij te dragen aan goed onderwijs voor kinderen in achterstandsituaties. Het openbaar onderwijs dient geen restonderwijs te worden. Dat is een verwerpelijke ontwikkeling. Waar juist de confessionelen - in de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw voor een groot deel behorend tot achterstandsgroepen - geprofiteerd hebben van ons onderwijsbestel, is het een ereplicht ook nieuwe minderheidsgroepen te laten profiteren.

NIEUWE BEZINNING

Alleen al deze beide complexen van vraagstukken dwingen tot een nieuwe grondige bezinning binnen het CDA. Er moet spoedig een duidelijke en verantwoorde visie worden ontwikkeld, die de sterk verdeelde gelederen weer voldoende dicht bij elkaar brengt.
Dan dient tevens meer duidelijkheid naar 'buiten' gecreëerd te worden. Velen, ook in politiek en beleid, ervaren de hierboven aangeduide onderwijsdiscussies als wereldvreemd, onwezenlijk en weinig relevant in het licht van de eisen van kwaliteit en doelmatigheid. Het onderwijs wordt dan een gemakkelijke prooi voor financieel-economische politici en beleidsmakers, die no nonsense-beleid willen voeren. En moeten voeren, omdat ze geconfronteerd worden met te hoge overheidsuitgaven. Onderwijs heeft dan onvoldoende prioriteit in de afweging met andere sectoren van overheidszorg. En dat bij een sector, die al zo vroeg en zo grondig een voorwerp van aanhoudende zorg van de regering was. Vergis ik mij in mijn waarneming dat er een behoorlijke kloof gaapt tussen de onderwijspolitici en -beleidsmakers, en degenen die het financieel-economisch voor het zeggen hebben? En dat de laatsten weinig affiniteit met onderwijs hebben?
In onderwijsland zelf dient snel orde op zaken te worden gesteld: de rijen moeten gesloten worden en er moet een duidelijke visie komen. Vervolgens moet er een aansprekend appèl gedaan worden op de overige politici en beleidsmakers ter opheffing van het bestaande isolement. Een nieuwe taak voor het Wetenschappelijk Instituut? Of voor een nieuwe speciale commissie?

J.G.F. Veldhuis
College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Utrecht

Na de vleugels de handen en voeten

,,Het begrip sociale vernieuwing heeft vleugels gekregen'', zo sprak premier Lubbers tijdens het debat over de regeringsverklaring. ,,Dan nu nog de handen en voeten'', pareerde Van Mierlo in een wat minder bevlogen bui. Beiden hadden gelijk.

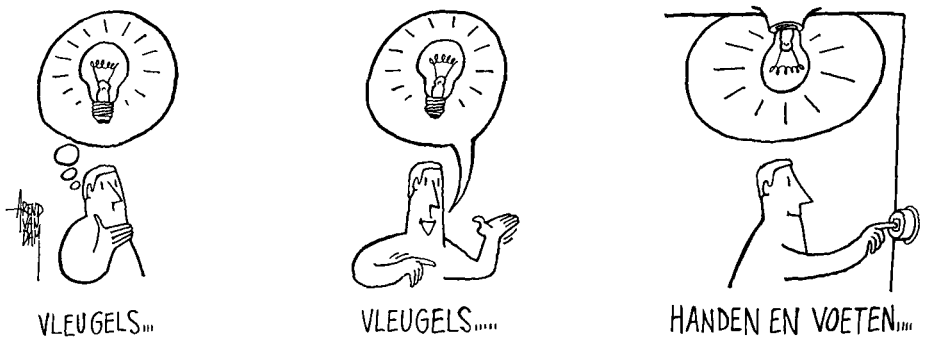

SOCIALE VERNIEUWING

Het begrip sociale vernieuwing sloeg aan. Als Haagse en lokale bestuurders de handen ineen sloegen, zou dat nieuwe impulsen en nieuwe mogelijkheden bieden, zo luidde de verwachting. Maar hoe doe je dat precies?
Na drie maanden discussieren beginnen de contouren van het antwoord zichtbaar te worden. Inmiddels is wel duidelijk geworden, dat we er verstandig aan doen de sociale vernieuwing vanuit met name drie invalshoeken aan te vatten, nl.:
1. toeleiding naar en integratie in het arbeidsproces;
2. verbetering van het woon- en leefklimaat in oude wijken;
3. meer geïntegreerd pakket van zorg- en welzijnsvoorzieningen voor mensen in achterstandsituaties.
Op elk van die beleidsterreinen zal ook van de betrokkene zelf een inzet moeten worden gevraagd. Ook dat is een belangrijk aspect van de sociale vernieuwing. Enerzijds zal er door de overheden meer maatconfectie moeten worden geboden; anderzijds zal men bereid moeten zijn een redelijk zittende jas ook aan te trekken. Meer evenwicht tussen rechten en plichten dus; plichten die ook kunnen inhouden, dat je zelf wordt ingezet bij het verbeteren van de leefbaarheid of voorzieningenpeil van de wijk. Zonder acceptabele reden weigeren een goed passende jas aan te trekken betekent, dat je het risico neemt jezelf in de kou te zetten. Solidariteit kan niet alleen worden gevraagd van degenen die uiteindelijk de rekening thuisgestuurd krijgen.
Gelukkig behoeven we niet op elk van die drie terreinen van de grond af te beginnen. Zo is op *mijn eigen beleidsterrein* - dat van de toeleiding naar en inschakeling op de arbeidsmarkt - de afgelopen jaren al veel in de steigers gezet. Onvrede over het functioneren van de arbeidsbureaus vormt de achtergrond van een ingrijpende reorganisatie en andere verantwoordelijkheidsverdeling. Vanaf het midden van dit jaar zal de beleidsverantwoordelijkheid voor de arbeidsbureaus op voet van gelijkheid worden gedeeld door de landelijke overheid, de gemeenten en de organisaties van werkgevers en werknemers. De hele organisatie wordt verzelfstandigd. De eigen beleidsruimte om in te spelen op de specifieke mogelijkheden en knelpunten op de regionale arbeidsmarkt neemt fors toe.
Tegelijk komen er nieuwe beleidsinstrumenten. Arbeidspools voor de moeilijkst plaatsbare groep onder de langdurige werklozen. En een zogeheten ,,sluitende aanpak'' voor de jongeren, die ervoor moet zorgen, dat alle jongeren - ook uit de etnische minderheden - of scholing, of werkervaring opdoen. Ik heb goede hoop, dat het sociale vernieuwingselan ertoe bijdraagt, dat over de concrete opzet van de organisaties die met deze nieuwe instrumenten aan de slag moeten, snel zaken worden gedaan.
Ook op het terrein van studie- en beroepskeuze en van onderwijs en scholing voorziet de nieuwe opzet van de arbeidsvoorzieningsorganisatie in nieuwe dwarsverbanden, die een betere coördinatie mogelijk maken. Op elk niveau is daarbij een intensieve samenwerking tussen gemeenten en sociale partners onmisbaar.
Ik heb weleens de indruk dat niet alle gemeentebestuurders zich van de nieuwe mogelijkheden en verantwoordelijkheden voldoende bewust zijn. En als ze zich er al van bewust zijn, dan zijn ze er niet altijd even gelukkig mee. Datzelfde geldt overigens voor de sociale partners. Het gaat vaak om mensen uit verschillende culturen die (nog) niet zo gemakkelijk samenwerken. Toch kan alleen een gezamenlijke aanpak van deze drie partijen echte successen opleveren in de strijd tegen de langdurige werkloosheid. Er is daarom ook heel bewust gekozen voor een bestuurlijk model waarin deze partijen als het ware tot elkaar veroordeeld zijn.
De invalshoek van de leefbaarheid sluit goed aan bij het stadvernieuwingsbeleid zoals dat de afgelopen jaren handen en voeten heeft gekregen. Nagegaan wordt welke elementen daaraan nog toe te voegen zijn. Daarbij zal met name op het gemeentelijk niveau ongetwijfeld ook worden gezocht naar mogelijkheden om de jongeren en ouderen die in het kader van de sluitende aanpak of de arbeidspools een baan aangeboden krijgen, in te zetten bij activiteiten die ook van belang zijn voor het leefklimaat in de wijk.
Hetzelfde geldt uiteraard de voorzieningen op het terrein van welzijn en zorg. Ook daar ligt een duidelijke aansluiting bij de aanzetten die de afgelopen jaren,- in het kader van de stelselherziening gezondheidszorg,- ondernomen zijn om financiële en andere schotten op te ruimen die een meer geïntegreerde aanpak in de weg staan.
Mijn conclusie is dat het concept van de sociale vernieuwing langs deze lijnen geleidelijk handen en voeten begint te krijgen. De komende tijd zal vooral nog aandacht besteed moeten worden aan de dwarsverbanden, die tussen de drie beleidsterreinen gelegd kunnen worden. Daarnaast zijn afspraken nodig die voorkomen, dat Haagse kokers een doelmatige integrale aanpak in de gemeenten verhinderen. Dat vereist intensief overleg. Gemeentelijke bestuurders, sociale partners en Haagse politici zullen dus bereid moeten zijn goed naar elkaar te luisteren. Wij hebben elkaar nodig.

Dr. Bert de Vries

ZWART WIT

Bijeengeknipt door Gerrit Brinkman

MOORD

Het was een emotionele week voor A.J. Kaland, voorzitter van de CDA-fractie in de Eerste Kamer. Hij is in het openbaar met premier Lubbers in aanvaring gekomen over de funcite van de Eerste Kamer en dat wekt veel beroering en veel bekijks. ,,Een moord op klaarlichte dag" becommentarieerde kamervoorzitter Steenkamp. (*Elsevier*).

DE LUCHT IN

Kalands verzet zou weleens de inleiding kunnen gaan vormen om de Eerste Kamer daadwerkelijk een kopje kleiner te gaan maken. (...) Een complicatie is hooguit, dat grondwetswijzigingen een tweederde meerderheid behoeven van de Eerste Kamer. Een gekwalificeerde meerderheid van dit huis zal daarom zelf aan haar ondergang moeten meewerken. Zal zij daartoe bereid zijn? Kortom, er liggen boeiende tijden in het verschiet. Kaland wordt een held, voorzover hij dat al niet is. En of hij met schip en al in de lucht vliegt, merken we vanzelf wel. (Willem Breedveld in *Trouw*).

ARGUMENTEN

,,Onbegrijpelijk, onbegrijpelijk", zegt Kaland. ,,Als er één rationeel mens is, is hij het wel. Als er één is, die in discussies altijd argumenten gebruikt, is het Lubbers wel. Het verhaal dat hij vorige week in de Eerste Kamer afstak, had niets met argumenten te maken". (Kaland in *De Tijd*).

REGEERAKKOORD

Waarom presenteerde Kaland zijn waarschuwing zo nadrukkelijk? Voor hem is vooral van belanbg, dat de Tweede Kamer door regeerakkoorden steeds minder onafhankelijk van het kabinet is geworden. (...) Als het politieke debat niet meer in de Tweede Kamer gehouden kan worden omdat de regeringspartijen met beide handen zijn gebonden, dan moet het kabinet er rekening mee houden dat het politieke debat in de Eerste Kamer kan plaatsvinden. ,,De Eerste Kamer houdt het dualisme in stand". (*Elsevier*).

OVER NIETS

Inmiddels zijn alle misverstanden weer opgeruimd. Lubbers heeft nooit de bedoeling gehad de Senaat monddood te maken, terwijl Kaland er geen puur politiek lichaam van wilde maken. Veel te doen over niets, naar nu blijkt. En over wat de Eerste Kamer wel en niet behoort te doen, zal wel nooit overeenstemming komen. Dat blijkt wel in de praktijk. (Kees Lunshof in *De Telegraaf*).

PLOOIBAAR

Tijdens de begrotingsbehandeling van WVC constateerde minister D'Ancona, dat de overheid wel invloed heeft, maar meer op het tempo dan op de richting. Niet alles is voorzienbaar, laat staan dat het planbaar of plooibaar is te maken. (...) Toen zij bovendien nog sprak over het leerstuk van de ,,decentralisatie" was het beeld van bescheiden terughoudendheid volmaakt en kon mevrouw Doelman (CDA) vrij gemakkelijk constateren, dat D'Ancona's opvattingen en de christen-democratiesche gedachten over de verantwoordelijke samenleving elkaar dicht naderen. (Leo van Atten in *Algemeen Dagblad*).

OEVERLOOS

Sociale vernieuwing kan iets heel moois wezen, maar voorlopig heeft het vooral oeverloos en tranentrekkend gewauwel in de nationale politiek opgeroepen. Geen parlementariër, beroeps-, deeltijd-, of amateur-, wil achterblijven. En bijna iedereen tracht het nog erg wazige begrip zo uit te bouwen, dat de eigen stokpaarden zo comfortabel mogelijk kunnen worden gestald. (Jan Joost Lindner in de *Volkskrant*).

MIDDENVELD

Volgens minister Hirsch Ballin moet de sociale vernieuwing komen van de ,,revitalisering van het maatschappelijk middenveld". Dat zijn dan (...) al die mensen, die al jaren radeloos naar Den Haag kijken, die moeten uitleggen hoe mooi de puinhoop waar ze op zitten kan zijn als onze jongeren maar vitaal naar het optimale burgerschap willen streven. ,,En als we dat nou eens niet doen, meester?" ,,Dan is Hirsch Ballin over vier jaar zo ver, dat hij jullie meteen kan bekeuren, en dat je misschien nog voor moet komen ook". (*Vrij Nederland*)

VERGROOTGLAS

Ze is twee maanden en 27 dagen minister en verkeert inmiddels in het volle besef, dat haar woorden niet zonder gevolgen zijn. Hanja Maij-Weggen (46) ervoer tien jaar lang hoe haar werk als Europarlementariër onder een ,,verkleinglas" werd gelgd (terwijl haar woorden nu onder een ,,vergrootglas" worden bekeken). Koud in de vaderlandse politiek heeft de CDA-politica haar eerste incidenten achter de rug en haar verbazing daarover is nog niet voorbij. (*NRC/Handelsblad*).

VERONGELIJKT

De minister moet niet zo verongelijkt doen. Hoe steviger haar beleid, hoe minder aandacht voor incidentjes. (...) Wat de minister kennelijk nog moet leren, is dat niet zij, maar de media bepalen welke publiciteitswaarde haar doen en laten heeft. Ieder z'n stiel, ieder z'n eigen verantwoordelijkheid. (Max de Bok in De *Gelderlander*)

POPULAIR

Met de populariteit van Maij-Weggen doet zich blijkens een door ,,Interview" voor de NOS gehouden enquete, hetzelfde verschijnsel voor als in de vorige kabinetsperiode bij minister Ruding van Financiën. Ook deze genoot in Haagse politieke kringen weinig sympathie, maar was ,,in het land" één van de populairste bewindslieden van het CDA. (*NRC/Handelsblad*).

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar ik ga mij toch echt niet wagen aan een exegese van ,,Sociale Vernieuwing". Wat ik er van weet is dit: toen de formatie klaar was en ze zouden naar buiten treden met dat akkoord, toen grepen de p.r.-mannen in en die legden Lubbers en Kok uit dat dat tegenwoordig zo echt niet meer kan. Daar moest wel een slogan bij, dat heeft zelfs iedere gemeente - ,,Er gaat niets boven Groningen", of ,,Hoofddorp ziet ze vliegen" - dus het Rijk moest ook wat bedenken. Nu had Bert de Vries in zijn parlementaire nadagen wel eens wat gemompeld over ,,sociaal" en Kok over ,,vernieuwen', dus dat was snel gekramd. Brinkman heeft toen nog een nederlaagje geleden binnenskamers, want die had liever ,,Maatschappelijke Revitalisering" gehad, maar goed, het werd Sociale Vernieuwing. En toen hebben ze op voorstel van Dales voorgesteld om aan de gemeenten te vragen wat of het kabinet daar mee zou bedoelen. De gemeenten stoften toen hun verlanglijsten weer af van een paar jaar geleden en zeiden: Regering, U bedoelt met Sociale Vernieuwing méér kinderopvang, optrekking van de bijstandsnorm, meer geld voor club- en buurthuiswerk, cultuurspreiding en stadsvernieuwing. En de gemeenten - die ook hun p.r.-mensen hebben - leverden er meteen een vignet bij: twee gekruiste broekriemen met daartussen een omgekeerde kaasschaaf. En vraag mij nu niet, na wat Hedy d'Ancona er allemaal al over gezegd heeft, nog iets komisch over Sociale Vernieuwing te bedenken. Want dan ga ik pas echt de sociale vernieling in.

COMMENTAREN

DAGERAAD IN ZUID AFRIKA

,,Ndotsheni ligt nog steeds in het donder, maar het licht zal daar ook komen. Want de dageraad is aangebroken, zoals zij dat al duizend eeuwen heeft gedaan zonder ooit een keer over te slaan. Maar als die dageraad zal komen van onze emancipatie, van de angst voor slavernij en de slavernij van de angst, wel, dat is nog een geheim." Zo eindigde de Zuidafrikaanse schrijver Alan Paton zijn klassieker ,,Cry, The beloved country".
Zou die dageraad nu gekomen zijn? Staatspresident De Klerk heeft een aantal stappen aangekondigd die wel eens van historische betekenis zouden kunnen zijn. Nelson Mandela wordt vrijgelaten. Het verbod op het ANC, en, opvallend, de Zuidafrikaanse Communistische Partij, wordt opgeheven. Een groot aantal politieke gevangenen wordt vrijgelaten, de persvrijheid wordt grotendeels hersteld. De zwarte oppositie is van nu af vrij om zich te organiseren, om te protesteren, om aanhang te verwerven, om de onderhandelen. De heilloze weg van polarisatie, onderdrukking en geweld lijkt te zijn verruild voor de weg van de onderhandelingstafel.
Dit is waar ook het CDA altijd de voorkeur aan heeft gegeven. Tegelijk is het van belang zich te realiseren dat verleden week slechts een begin is gemaakt. De belangrijkste apartheidswetten gelden nog steeds. De regerende Nationale Partij houdt nog steeds vast een prive-leger voor de blanken. Er is nog steeds een groot aantal politieke gevangenen. Toch zal er een reactie van het Westen moeten komen. De EG zal een verantwoorde combinatie moeten vinden van enerzijds positieve maatregelen richting Zuid Afrika in ruil voor de vooruitgang die is geboekt en anderzijds druk op de regering in Pretoria om door te gaan. Juist nu komt het belang van steun aan maatschappelijke organisaties in Zuid Afrika, om het verhoopte democratiseringsproces diepgang te geven, naar voren. Juist nu is het van belang dat de gedragscode van de EG voorbeeldig wordt nageleefd. De apartheid moet niet alleen in de politiek, maar ook in de samenleving worden afgeschaft. Het is te hopen dat de Tweede Kamer ook serieus nadenkt over de rol van het bedrijfsleven in een veranderend Zuid Afrika. Het is nu aan Nederland en de EG om ertoe bij te dragen dat het inderdaad de dageraad is.

CDA-EERSTE KAMERFRACTIE EN KABINET

Het leek er even op dat premier Lubbers de Eerste Kamer aan het slot van de in januari gehouden algemene politieke beschouwingen in de senaat de ,,politieke afweging" van wetsontwerpen wilde ontnemen.
Op zijn wekelijkse persconferentie, twee dagen later, probeerde hij het conflict met de senatoren van zijn partij weliswaar te sussen, maar de minister-president zal bij de interpellatie-Schuurman klare taal moeten spreken. Het zou natuurlijk te dwaas zijn als de Eerste Kamer wetsontwerpen niet meer politiek zou mogen beoordelen. Per slot van rekening is de senaat een politiek college, een deel van de volksvertegenwoordiging.
Een complicatie is dat de Eerste Kamerfracties van de coalitie, anders dan de Tweede Kamerfracties, niet aan het regeerakkoord gebonden zijn. Hier is sprake van een spanningsveld. Er dient bij de Eerste Kamerfracties van de coalitie wel sprake te zijn morele verbondenheid, een loyale opstelling jegens het kabinet. In zo'n situatie wordt van beide partijen iets gevraagd. Het kabinet zal de eigen verantwoordelijkheid van de Eerste Kamer moeten erkennen en haar ook niet moeten opjagen. De Eerste Kamerfracties zullen rekening moeten houden met de afspraken die tijdens de kabinetsformatie zijn gemaakt. Dit zal ook tijdens het komende debat over de verhoging van het huurwaardeforfait een rol dienen te spelen.

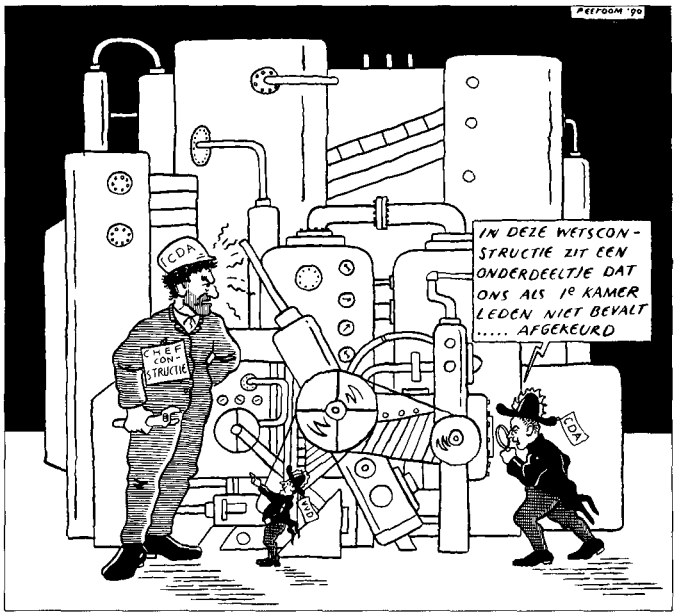

AMERIKAANSE TROEPEN IN EUROPA

Ontwapening en mensenrechten gaan hand in hand. Dat blijkt overduidelijk. In de Sowjet-Unie worden de mensenrechten langzaam maar zeker meer nageleefd. Een regering die haar eigen burgers rechtvaardig bestuurt, komt in de internationale politiek ook vertrouwder over. Dat maakt het mogelijk dat de Oost-Westverhouding steeds ontspannener wordt.
De Amerikaanse CIA heeft geconstateerd dat de Sowjet-Unie niet meer in staat moet worden geacht op korte termijn het Westen aan te vallen. Zo ze dat al zou willen natuurlijk. Daarmee liggen vergaande ontwapeningsakkoorden dichtbij. In dat kader is het toe te juichen dat de Amerikaanse president Bush vorige week heeft gezegd dat de Verenigde Staten zijn troepen in Europa wil terugbrengen van 325.000 tot 195.000 man. Dat zal geheuren in het kader van een akkoord over de conventionele strijdkrachten in Europa. Een eerste akkoord over dit onderwerp mag dit jaar nog verwacht worden. In NAVO-verband moet serieus nagedacht worden over de gewenste ondergrens van het aantal Amerikaanse soldaten in West Europa. De Amerikaanse soldaten zijn er immers om de verbondenheid binnen de NAVO uit te drukken.
Tegelijk dringen democratische regeringen in Oost-Europa er op aan dat de Russische troepen worden terugggetrokken. Eerste uit Hongarije en Tsjechoslowakije. Zij hebben groot gelijk. De Amerikaanse troepen in West Europa zijn er op verzoek van de Westeuropese landen. Zij hebben daar nooit iemand onderdrukt of bedreigd. De Sowjettroepen waren er in Oost-Europa als instrument van onderdrukking en overheersing vanuit het Kremlin.

Niet tornen aan bevoegdheden senaat

De Eerste Kamer heeft de laatste tijd niet over gebrek aan belangstelling te klagen. Al weken staat zij in de politieke schijnwerpers en het ziet er naar uit dat dit ook de komende weken zo zal blijven. Want na de het ,,onaanvaardbaar'' van Kok en de botsing tussen Kaland en Lubbers staan de behandeling van het wetsontwerp verhoging huurwaardeforfait en een interpellatie over de positie van de Eerste Kamer nog op de agenda van de senaat. Wat is er in en met dit anders zo bedaarde college gaande?

De week van de achtb're senatoren!'' Zo begon enkele jaren geleden de parlementsredacteur van Het Parool dr. Nico Cramer (later hoogleraar in Leiden) zijn analyse aan de vooravond van de algemene politieke beschouwingen in de eerste kamer. Cramer behoorde tot de parlementsverslaggevers die graag in de senaat vertoefden, omdat zij het niveau van de bijdragen van de senatoren bewonderden. Het was de tijd van onder anderen de fractievoorzitters prof. Anema (ARP) en prof. Molenaar (VVD). Het was ook de tijd waarin de voorzitters van de drie vakcentrales Oosterhuis (NVV, PvdA), Middelhuis (NKV, KVP) en Ruppert (CNV, ARP) namens hun fracties het sociaal-economisch beleid bespraken. Onder voorzitters als prof. mr. R. Kranenburg en mr. J. A. Jonkman (beiden PvdA) werd aan de Hofvijverzijde van het Binnenhof op hoog niveau gedebatteerd. Er heerste een serene stemming die slechts verstoord werd als kabinet en Tweede Kamer de senaat tot spoed dwongen. Jonkman sprak dan van ,,gebrek aan referentie voor de Eerste Kamer.''
Het was juist die geheel anderssoortige aanpak die de Eerste Kamer van de Tweede Kamer onderscheidde. De senatoren voerden ten opzichte van hun geestverwanten ,,aan de overzijde'' geen eigen beleid, maar wel onderscheidden zij zich van hen. En een enkele maal verwierpen zij een wetsontwerp, maar dat deden zij alleen als zij vonden dat het ontwerp grote gebreken vertoonden die veelal ook door de bewindslieden erkend werden.

GESTRANDE POGINGEN

Pogingen om de Eerste Kamer af te schaffen of haar bevoegdheden te beperken strandden. Zelfs een voorstel om de ,,Verenigde vergadering'' van de beide Kamers niet door de voorzitter van de Eerste Kamer maar door zijn collega van de Tweede Kamer te laten leiden, haalde het niet. En betrekkelijk weinig mensen maakten zich druk over de verwerping door de Eerste Kamer in het parlementaire jaar '85/'86 van niet minder dan vijf wetsvoorstellen, onder meer over de grenswijziging van de gemeenten Blaricum en Huizen, de verhaalsplicht van gemeentebesturen en de gemeentelijke herindeling van de Bommelerwaard.
Ook in 1986 werd al, zij het uitermate rustig, gediscussieerd over de ,,versterkte profilering van de Eerste Kamer''. Prof. mr. dr. A. Postma, CDA-senator, schreef daarover in de Volkskrant onder meer: ,,Een eerste verklaring voor die versterkte profilering lijkt mij te liggen in de omstandigheid dat, minder dan voorheen, de Tweede Kamer over de tijd beschikt om zich met zuiver juridisch werk bezig te houden. Een tweede verklaringsgrond kan worden gevonden in een gedetailleerd regeerakkoord. Zo'n akkoord verhindert de fracties die zich gebonden hebben in de komende resterende drieëneenhalf jaar gevolg te geven aan de wensen van de samenleving. Nu de samenleving bij de Tweede Kamer geen gehoor meer kan vinden, wendt zij zich tot de Eerste Kamer die in formele zin niet aan het regeerakkoord gebonden is. De maatschappelijke druk op de Eerste Kamer wordt dus groter.''
Let wel, deze woorden dateren uit 1986. In feite is er nadien nauwelijks iets veranderd. Fractievoorzitter Kaland zei niets nieuws toen hij ruim drie jaar later over de eigen plaats en profilering van de senaat sprak.

FELLERE OPSTELLING?

Waarom nu al die commotie? Is de Eerste Kamer zich feller gaan opstellen na 1986? Nee, maar er is wel iets anders gebeurd. De gang van zaken in 1988 met de Harmonisatiewet heeft op de senaatsfractie van het CDA een welhaast traumatisch effect gehad. De fractie had tegen deze wetgeving ernstige bezwaren, maar de politieke druk om toch maar met dit wetsvoorstel van partijgenoot minister Deetman akkoord te gaan was zo groot dat de fractie, zonder op het ,,onaanvaardbaar'' van de minister te wachten, voor het wetsvoorstel stemde. Dat is de fractie door velen zeer kwalijk genomen. Daarna kwam de rechter er aan te pas. Hij bracht de minister ertoe het voorstel alsnog te wijzigen.
,,Dat nooit weer'', zegt Kaland die in 1988 het fractievoorzitterschap waarnam. ,,Als we nu geneigd zijn een wetsontwerp te verwerpen gaan we tot het politiek uiterst mogelijke. Daarom gingen we eind december pas na het ,,onaanvaardbaar'' van minister Kok akkoord met het reparatiewetje AAW.''

AANGESCHERPT

De Eerste Kamerfractie voelde zich getergd door de woorden die premier Lubbers op de Partijraad van december aan haar wijdde. Kaland lichtte vorige maand premier Lubbers vroegtijdig in over zijn door de hele fractie onderschreven bijdrage aan de algemene politieke beschouwin-

POSITIE EE

gen in de Eerste Kamer. Maar in eerste instantie ging de premier niet zo principieel op de positie van senaat in als Kaland en zijn fractie gehoopt hadden. Dat gebeurde wel in tweede termijn nadat Kaland zijn opmerkingen nog wat aangescherpt had. Lubbers zei toen aan het slot van zijn betoog: ,,Op het moment dat de laatste schakel verstaan gaat worden als het controleorgaan voor alle voorgaande schakels zijn wij bezig met een heel belangrijke staatkundige discussie. Daarmee zouden wij, ik zeg het maar voluit, echt de verkeerde kant opgaan. Ik zeg dan: pas verschrikkelijk op. Als wij de fout maken de conclusie te trekken dat de Eerste Kamer het werk van de Tweede Kamer voor de tweede maal moet doen komen wij in een heel moeilijke situatie."
Het leek er even op dat de premier afbreuk wilde doen aan het recht van (ook) de Eerste Kamer op een politieke afweging (naast de toetsing aan rechtmatigheid en doelmatigheid) en daarom sprak Eerste Kamervoorzitter Steenkamp van ,,een moord op klaarlichte dag." Lubbers zelf sprak twee dagen later sussende woorden. In politieke kringen heet het dat Lubbers, leider van een nieuwe coalitie, na de verwikkelingen met het AAW-wetje en voor een mogelijk conflict over het wetsontwerp over het huurwaardeforfait de Eerste Kamerfractie van zijn partij wilde ,,temmen."

GEEN MISBRUIK VAN RECHTEN

De vraag is of er op dit moment aanleiding is tot een fundamentele wijziging in de bevoegdheden van de Eerste Kamer. Als een van de mogelijkheden daartoe is het

STE KAMER

ordijk)

CDA-fractievoorzitter Kaland (l.) en senaatsvoorzitter Steenkamp in de wandelgangen van de Eerste Kamer. *(foto Hans Hordijk)*

,,terugzendingsrecht" genoemd: de Eerste Kamer zou, als zij in meerderheid niet met een wetsvoorstel akkoord kan gaan, dit voorstel naar de Tweede Kamer kunnen terugzenden waarna deze Kamer een definitieve beslissing neemt. Maar daarmee degradeert de senaat zichzelf tot een veredeld adviesorgaan.
Wie de moeite neemt de woorden en daden van de Eerste Kamer van de afgelopen decennia na te gaan, komt tot de conclusie dat er geen sprake is van misbruik door de senaat van de rechten die dit college in de Grondwet heeft gekregen. Al evenmin kan men de Eerste Kamer betitelen als een gezelschap ,,oude amateurpolitici" zoals soms gebeurt. In de senaat hebben in alle fracties mensen zitting die hun sporen- politiek, wetenschappelijk, maatschappelijk en bestuurlijk - hebben verdiend en door hun deeltijdstatus van senator meer dagelijkse contacten hebben dan hun collega's aan de overzijde van het Binnenhof. Bovendien is het een college dat meer vrijheid heeft dan (de coalitiefracties in) de Tweede Kamer om een wetsvoorstel louter op grond van kwaliteit te beoordelen. Het is begrijpelijk dat een aantal senatoren zich ergert aan de nochalante wijze waarop bewindslieden en Tweede Kamer soms met adviezen van de Raad van State omgaan. En men vergete niet dat de Eerste Kamer in de loop der jaren heel wat technische fouten heeft ontdekt in al door de Tweede Kamer aanvaarde wetsontwerpen.

GEZAG HOOHOUDEN

De Eerste Kamer ontleent haar grote waarde ook aan de door de jaren heen getoonde terughoudenheid en aan de sfeer die in haar vergaderzaal en wandelgangen heerst. Niet voor niets zitten de fracties in de vergaderzaal door elkaar heen. Veel woordvoerders onderscheiden zich door grote kennis van zaken, juist omdat zij beroepshalve met een beleidsterrein bezig zijn. (zoals prof. Christiaanse als vooraanstaand belastingwetenschapper)
Hoe het ook met het huurwaardeforfaitontwerp mag aflopen (het debat wordt dinsdag a.s. gehouden en de stemming hierover vindt plaats op 20 februari); er is geen echte aanleiding om aan de in de Grondwet vastgelegde bevoegdheden van de Eerste Kamer te tornen. Van de Eerste Kamer moet verwacht worden dat zij haar gezag hoog houdt en die door een fundamentele aanpak van de staatszaken vergroot. Daardoor dwingt zij kabinet en Tweede Kamer tot grote precisie.

Evert Mathies

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

BOEKEN

Liberalen, confessionelen, socialisten in Nederland

,,Eindeloos lang waren wij enkel een kaas- en broodvolk. Maar eerst heeft Thorbecke den koopman geleerd op de kijken van zijn kantoorboek en zijn pijpenrek en zijn staatkundige rechten en plichten te verstaan; toen hebben Schaepman en Kuyper den burgerman en den boer leeren opkijken van toonbank, beitel en koeien; Domela Nieuwenhuis en Troelstra hebben den geest van den fabrieker losgemaakt van zijn machine." Zo vatte C. van Vollenhoven in 1913 kernachtig het ontstaan van de drie grote Nederlandse politieke stromingen, de liberale, confessionele en socialistische, samen. En tot op de dag van vandaag beheersen deze stromingen de Nederlandse politiek. De historie en actuele betekenis ervan wordt in deze bundel door twee politicologen en een socioloog (Van Doorn) geschetst. Deze laatste neemt (p.112-146) ,,de onvermijdelijke presentie van de confessionelen" voor zijn rekening.
(J. W. de Beus/ J. A. A. van Doorn/ P. B. Lehning: De ideologische driehoek, Nederlandse politiek in historisch perspectief, Meppel, Boom, 1989, 238 p. , *f* 28,50.

Gemeenteraden

Binnenkort worden in ons land weer gemeenteraadsverkieizngen gehouden. Velen zullen daarna voor het eerst zitting nemen in de gemeenteraad. Voor hen, maar ook voor thans reeds zittende leden is een nuttig boek verschenen dat de mogelijkheden en beperkingen van deze functie beschrijft, dilemma's schetst en aanbevelingen geeft. Dit alles wordt behandeld met voorbeelden uit de praktijk die de vier auteurs door hun jarenlange ervaring in en met de gemeentepolitiek goed kennen. Uiteenlopende onderwerpen komen in het aantrekkelijk verzorgde boekje ter sprake, van contacten met belangengroepen en de artikel 62-commissie tot tijdsbeslag en financiële regeling. een ,,must" voor (aspirant-)raadsleden.
(A. J. Berger/ A. H. M. Dölle/ H. M. Eenhoorn/ J. Wallage: Gids voor Gemeenteraadsleden, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1989, 152. p, geïll. ,reg. *f* 29,-,)

Meisjesbeleid

,,Gedichotomiseerde scores op de schalen bij de eerste en tweede afname." Deze onbegrijpelijke tekst boven een tabel is toevallig het eerste dat ik lees bij het openslaan van deze bundel. Het is bijna een reden om het boek maar weer dicht te slaan. Dat is jammer want afgezien van dit soort onleesbaar sociologisch en androgogisch jargon bevat dit themanummer twaalf boeiende en nuttige bijdragen rond de ,,1990-maatregel" van economische zelfstandigheid van meisjes. Maar waarom kan dergelijke belangrijke informatie nooit eens op prettig leesbare wijze gegeven worden? Dat zou de emancipatie pas echt bevorderen.
(Haar verdiende loon. meisjes en economische zelfstandigheid. Themanummer Jeugd en Samenleving juni/juli 1989, Amersfoort, 144 p. , geïll. , *f* 13,50 (overmaken op giro 295.63.20 t.n.v. Jeugd en Samenleving te Amersfoort)

Medezeggenschap

De ondernemingsraad is in ons land niet meer weg te denken. Maar hoelang mogen ,,arbeiders" eigenlijk al meepraten over het beleid? Dat begon in 1878 in de Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek te Delft. Directeur J. C. van Marken ging dat jaar overleg aan met zijn personeel. Er waren nog een paar van zulke ,,verlichte" ondernemers met ,,modelfabrieken": de gebroeders Dirk Willem en Coenraad Stork bijvoorbeeld in Hengelo en Jan Besouw te Goirle. In een bijzonder overzichtelijk, rijk geillustreerd en vlot geschreven boek presenteert Marion Algra, redacteur van het Praktijkblad voor Medezeggenschap de historie van de medezeggenschap in ons land. Zij verschaft een schat aan informatie over vakbeweging, bedrijfsleven, overheidsbeleid, sociale omstandigheden en nog veel meer. Daarom is dit boek niet alleen boeiend voor leden van Ondernemingsraden, maar voor iedereen die zich interesseert voor bedrijfsgeschiedenis in zeer brede zin.
(M. Algra: Wie zwijgt .... wordt niet gehoord. Geschiedenis van de medezeggenschap in Nederland, Den Haag, Delwel, 1989, 186 p., geïll, *f* 39,50)

Bestaansrecht van het gymnasium

Komt de middenschool in welke naam of vorm ook, er nu wel of niet? Is het gymnasium veiliggesteld... of juist in gevaar? Prof. dr. J. M. Bremer, hoogleraar Griekse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam, verzucht in deze bundel: ,,Wat is er toch met ons aan de hand? Mensen die in onze cultuur Mozart, Mahler of Mondriaan vertolken of presenteren zijn niet verlegen om wat zij brengen. Zij zijn trots op hun zaak en de waarde ervan staat hoog genoteerd. Net zoals Bourgogne- of Bordeauxwijnen een eigen aura en aroma hebben waardoor iedereen geboeid is en waarvoor men ook graag betaalt; hoe bestofter en ouder de wijnflessen, hoe waardevoller. Maar waarom zijn wij niet trots op onze bestofte klassieken?" En dat terwijl alle gymnasia op dit moment een duidelijke groei en bloei doormaken door de grote toeloop van leerlingen en de TELEAC-cursus Latijn wegens enorme belangstelling wordt herhaald.
Bremer is een van de twaalf hoogleraren klassieke talen die in dit interessante boekje zijn mening geeft over de toekomst van het gymnasiaal onderwijs. Voor iedereen die met onderwijs te maken heeft is deze bundeling van korte artikelen van belang.
(Prof. dr. W. J. Aerts e.d.: De moeite waard. Beschouwingen over nut en waarde van het Latijn en Grieks en de antieke cultuur voor VWO en universiteit. Amsterdam, 1989, 48 p., *f* 5,-, t.n.v. giro 4312700 Vrienden van het Gymnasium te Landsmeer)

De cultuurkeuze van...

(foto Dijkstra)

Piet Bukman
staatssecretaris Economische Zaken

1. Laatst gelezen boek: **De bomen van A. Alberts**
2. Laatste musical: **Cabaret**
3. Laatste toneelstuk: **Bedrog van Harold Pinter**
4. Laatste tentoonstelling: **Kees van Dongen (Boymans van Beuningen, Rotterdam)**
5. Mooiste museum: **Rijksmuseum Kröller-Muller, Hoge Veluwe**
6. Favoriete boeken: **cultuurgeschiedenis, in het bijzonder Jan Romein**
7. Favoriete schrijver: **W. F. Hermans** (ook al geograaf)
8. Mooiste Nederlandse gebouw: **Willem Barentszlaan 66, Voorschoten**
9. Mooiste stad in Nederland: **Amsterdam**
   Mooiste streek in Nederland: **de kust**
10. Avondje thuis (favoriete muziek): **Derrick** (meestal op video)

CDA hoeft niet verdeeld te zijn over anti-apartheidsbeleid gemeenten

De discussie over de vraag of gemeenten bedrijven mogen boycotten die banden onderhouden met Zuid Afrika heeft nog geen goed doordacht CDA-standpunt opgeleverd. In CD/Actueel van 27 januari jl. raakten drs. E. H. Haitsma en mr. P. Achterhof deels aan de kern van de zaak. Maar de indruk die achterbleef was toch dat het CDA weer eens verdeeld is over dit onderwerp. En dat hoeft helemaal niet. De lijnen die het CDA recent heeft uitgestippeld, bieden goede aanknopingspunten voor een consequente politiek. Dat is althans de mening van drs. Theo Brinkel, beleidsmedewerker van het Wetenschappelijk Instituut en Zuid Afrika-specialist.

DISCUSSIE

Het Modelgemeenteprogram '90-'94 van het CDA zegt twee belangrijke dingen over gemeenten en buitenlandse politiek. Ten eerste dat gemeenten op het terrein van de buitenlandse politiek eigen bevoegdheden en taken hebben. Dan geldt wel dat er een gemeentelijk belang bij betrokken moet zijn. Ten tweede staat er in het modelprogram dat in dergelijke aangelegenheden waar zowel gemeentelijke als landelijke taken in het geding zijn, CDA-gemeenteraadsfracties het landelijke CDA-program („Verantwoord voortbouwen") moeten respecteren.
De meningen lopen nogal uiteen over de vraag of gemeenten Nederlandse bedrijven met dochterondernemingen in Zuid Afrika moeten kunnen benadelen. Direct benadelen door een boycot, indirect door een voorkeursactie. De discussie hierover is fel, maar raakt niet de kern van de zaak.
De tegenstanders van voorkeursbeleid voeren aan dat zoiets in strijd zou zijn met het Rijksbeleid. De regering laat immers bestaande investereingen in Zuid Afrika toe, mits zij voldoen aan de gedragscode van de Europese Gemeenschap. Deze code geldt voor alle bedrijven uit de EG met dochterondernemingen in Zuid Afrika. Zij roept deze bedrijven op zwarte werknemers gelijk te behandelen als blanke, gelijke carrièrekansen te geven, opleidingen aan te bieden, de zwarte vakbonden te beschouwen als volwaardige onderhandelingspartners. Kortom: een voorbeeldig gedrag te vertonen.
De Nederlandse wet is uiteraard niet van toepassing op Zuidafrikaans grondgebied. De overheid kan ondernemingen daar dus niet dwingend opleggen de gedragscode na te leven. Wèl kan zij hun moederbedrijven in Nederland dwingen jaarlijks verslag te doen van de manier waarop zij die gedragscode naleven. Die verslagen zijn er en worden ieder jaar door het ministerie van Buitenlandse Zaken gebundeld en geëvalueerd. De zwarte vakbonden in Zuid Afrika en hun Nederlandse counterparts CNV en FNV kunnen voor een second opinion zorgen. Aldus kan gecontroleerd worden hoe bedrijven het ervan afbrengen. Geen bedrijf vindt het leuk om over te komen als een instelling die zwarte werknemers discrimineert en die de apartheid ondersteunt. Burgers, maatschappelijke organisaties èn gemeenten zouden ieder jaar moeten nagaan hoe de gedragscode wordt nageleefd.

STEUN IN DE RUG

Het CDA kan aldus zijn eigen kijk op het aanschaffingsbeleid van gemeenten ontwikkelen. Gemeenten die het voeren van een anti-apartheidsbeleid serieus nemen en volgens het CDA-Modelprogram ligt daar wel degelijk een taak-, zouden jaarlijks moeten nagaan of bedrijven met dochterondernemingen in Zuid Afrika die gedragscode wel keurig naleven. Als bedrijven die gedragscode niet goed toepassen, dan zouden gemeenten hun producten moeten boycotten. Zo'n beleid is genuanceerd, consequent en sluit aan bij het Rijksbeleid. Immers, de dreiging met een boycot, door burgers, maatschappelijke organisaties of gemeenten is een extra impuls voor bedrijven om de gedragscode toe te passen. Dat moet voor minister Van den Broek een krachtige steun in de rug zijn.
Het gaat natuurlijk niet alleen om Nederlandse bedrijven. De EG-gedragscode geldt voor alle ondernemingen in de EG met dochters in Zuid Afrika. Dus gemeenten moeten allen gelijkelijk aan de controle op naleving onderwerpen. Zo wordt oneerlijke concurrentie binnen de EG vermeden.
Zo'n benadering zorgt ervoor dat ook van bedrijven met moedermaatschappijen in de EG druk kan uitgaan op ontmanteling van apartheid in de Zuidafrikaanse samenleving. Daar kunnen gemeenten mee aan de slag. Zo'n benadering is volkomen in lijn met de politieke overtuiging van het CDA, zoals die is geformuleerd in belangrijke partijstukken. Het is helemaal niet nodig dat het CDA verdeeld is. Juist in een tijd van verandering in Zuid Afrika blijft het belangrijk dat er bedrijven zijn die hun werknemers op voorbeeldige wijze behandelen.

drs. Theo Brinkel
beleidsmedewerker Wetenschappelijk Instituut (W.I.) voor het CDA
secretaris Studiecommissie Zuid Afrika van het W.I.

CDJA

EERSTE KAMER

Vorig jaar had een clubje van teleurgestelde CDJA'ers een gesprek met een afvaardiging van de CDA Eerste Kamerfractie. Aanleiding was de groeiende twijfel binnen het CDJA over de rol en functie van de Eerste Kamer in ons parlementaire stelsel. Het was toen immers nog niet zo lang geleden, dat de CDA-Eerste Kamerfractie onder druk van minister Deetman door de knieën ging en een van alle kanten rammelende wet over de studiefinanciering goedkeurde.
Tijdens de laatst gehouden algemene beschouwingen in de Eerste Kamer lijkt de CDA-fractie van haar schreden te zijn teruggekeerd. In ferme bewoordingen wierp de fractievoorzitter Kaland zich weer op als hoeder van de kwaliteit van wetgeving. Op zich bevatten zijn woorden weinig schokkends (-het is gewoon hun werk-), maar als CDJA waren wij in ieder geval blij met deze goede voornemens van de CDA-senatoren.
Merkwaardiger was de reactie van de minister-president. Deze wees de Eerste Kamerleden erop, dat ze de politieke afwegingen aan de Tweede Kamer behoorden over te laten. Alsof Lubbers er nog gezeten had, wanneer de Eerste Kamer zich hier strikt aan had gehouden. Na het machtswoord van Kok eind december was het juist een politieke i.p.v. een kwalitatieve afweging geweest, die het kabinet in het zadel hield.
Van redelijker aard was de suggestie van de premier om in het kader van de werkzaamheden van de commissie Staatkundige Vernieuwing het zgn. terugzendrecht voor de Eerste Kamer te overwegen. Iets wat het CDJA al in 1986 in haar raadsstuk Democratie voorstelde. Overigens mag dit er niet tot leiden, dat de Eerste Kamer via een omweg alsnog monddood wordt gemaakt. Ook dan dient immers de Eerste Kamer de bevoegdheid te behouden om een wetsontwerp af te keuren. Er blijven met deze discussie over de aard en functie vn de Eerste Kamer in ons parlementaire stelsel nog wel wat vragen over. Enerzijds heeft Kaland gelijk, wanneer hij opmerkt dat haar rol wel eens belangrijker kan worden zolang de direkt verkozen volksvertegenwoordigers in beslotenheid en zonder parlementaire discussie zich voor vier jaar laten binden aan een regeerakkoord. Daar kan nog eens aan toegevoegd worden, dat de ingewikkeldheid van wetgeving alleen nog maar toeneemt hetgeen bepaald niet gezegd kan worden van de kwaliteit ervan.
Anderzijds kunnen de verschillende wijze en het uiteenlopende tijdstip waarop Eerste en Tweede Kamer worden gekozen misverstanden oproepen, wanneer het gaat om de vraag in welke mate de Eerste Kamerfractie zich gebonden weet aan het verkiezingsprogram voor de Tweede Kamerverkiezingen en de andere coalitie-partner.
Het is nu aan Kaland en zijn fractie om niet in goede voornemens te blijven steken, maar te laten zien, dat zowel hun intenties zuiver zijn, als dat het hen menes is met het bewaken van de kwaliteit van wetgeving.

Ad Koppejan

WAT IS HIEROP UW ANTWOORD?

De buitenlandse politiek werd de vorige week gekenmerkt door twee opvallende gebeurtenissen. Hoewel de ontwikkelingen in Oost-Europa al geruime tijd alle belangstelling opeisen, viel het plan van DDR-premier Modrow op, omdat hij daarin (onder voorwaarden) instemt met Duits-Duitse hereniging. Een andere serieuze ontwikkeling vond plaats in Zuid-Afrika, waar president W.F. de Klerk gedurfde plannen ontvouwde ten aanzien van de legalisering van eerder verboden organisaties als het ANC en de gedeeltelijke opheffing van de noodtoestand. Vanzelfsprekend rijst de vraag hoe hierop door Nederland gereageerd moet worden. Dat het antwoord in beide gevallen ,,afwachten" moet luiden, behoeft tenminste enige toelichting.
Hoewel het een politiek bekend gegeven is, dat de Bondsrepubliek de Duitse hereniging graag zou willen realiseren, moet men welhaast helderziend zijn om de wensen van de Oostduitse bevolking in deze veranderlijke tijd te kunnen vaststellen. De democratie in de DDR zal zich eerst moeten stabiliseren, voordat uit een democratisch proces (zoals verkiezingen) zou kunnen blijken, of ook de Oostduitse bevolking de hereniging met het grote en economisch veel sterkere West-Duitsland wel echt wil. Een eis, die echter boven alles aan de Bondsrepubliek mag worden gesteld is, dat zij ondanks alles met groot en onafgebroken enthousiasme blijft werken aan de realisatie van de Westeuropese integratie. Want als de Bondsrepubliek Duitsland die prioriteit laat vallen, komt daarmee de voortgang van het Verenigd Europa ernstig in gevaar. Dan zal een Duitse hereniging een onacceptabele bedreiging zijn van de stabiliteit in Europa.
President De Klerk verdient waardering voor de politieke moed, die hij toont door daadwerkelijke hervormingen door te voeren. Nadat zijn woorden in de eerste maanden na zijn benoeming als president hoopvol klonken, is het legaliseren van oppositiegroeperingen als het ANC, het vrijlaten van sommige politieke gevangenen en het opheffen van althans delen van de noodtoestand een eerste stap in de goede richting. Overigens ook een slimme stap, omdat hij nu een deel van het initiatief in handen van het ANC legt, dat nu zonder de eenheid te verliezen, duidelijk moet maken welke marsroute het aan de onderhandelingstafel wil volgen. Het verminderen van economische en andere sancties tegen Zuid-Afrika, waarop minister Van den Broek leek te zinspelen, is echter nog niet opportuun zolang in zuid-Afrika de apartheid niet daadwerkelijk is afgeschaft en de volledig gelijkwaardige participatie van allen volgens het ,,one man one vote-systeem" niet is bereikt. En dat internationale druk een steun in de rug voor de hervormingen is, heeft de vorige week overtuigend aangetoond.

Hans Horlings

HORZEL

Daar staat hij op de televisie: het CDA-Tweede Kamerlid Huib Eversdijk. Vorig jaar is het nationale vangstquotum aan tong en schol met 30 tot 60% overschreden. Van het controlebeleid van minister Braks klopt weinig. Het werken met satellietmeldingssystemen duurt nog een paar jaar en de Algemene Inspectie Dienst is overspannen. Een goede zaak dat Eversdijk dat aankaart, denkt je dan. De controlefunctie is immers de belangrijkste taak van het parlement. Dat die controlefunctie het soms laat afweten, heeft de RSV-enquete laten zien. Het onbestraft laten van illegale visvangsten is kwalijk, omdat daarmee het gezag van de overheid wordt aangetast. Als die vissers een beetje illegaal mogen bijverdienen, waarom dan de rest van Nederland niet, wordt dan gedacht. In het debat bleek Eversdijk de cijfers niet hard te kunnen maken en ging Braks vrijuit. Het televisie-optreden van Eversdijk kreeg geen vervolg. In plaats van aanklager werd Eversdijk aangeklaagde. Waarom had hij geen harde cijfers? Het pleiten voor een versterkte parlementaire controle op het beleid van het kabinet en de bureaucratie lijkt vooralsnog tot stoere tv-optredens te leiden die in de Kamer een langzame dood sterven. Duidelijk is hoezeer de macht wordt gecontroleerd door hen die de macht hebben gevormd en overeind moeten houden, hoezeer het parlement verweven is met het bestuur. Wel op de televisie, maar niet in de Kamer wordt de minister voor de voeten geworpen dat het beleid faalt.

Jan Willem Sap

VROUWEN BERAAD

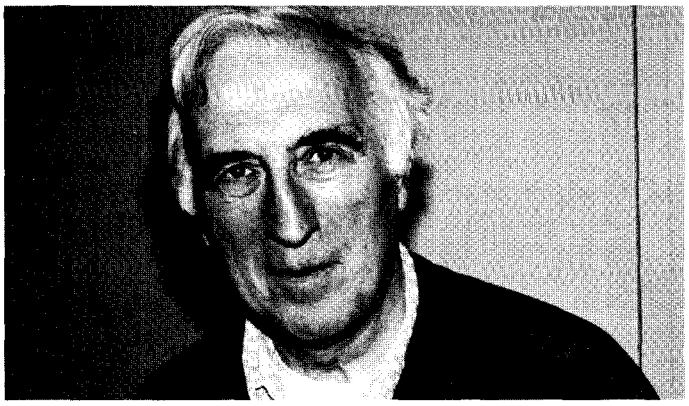

Jean Vanier tijdens zijn bezoek aan Nederland.

ZORG IN TWEE RICHTINGEN

Op de speciale Olympische Spelen voor verstandelijk gehandicapten in Madras, India, was Andrew met hardlopen tot in de finale doorgedrongen. Tijdens de finale was hij aan de winnende hand tot hij merkte dat zijn tegenstander gevallen was. Hij stopte, hielp hem overheid en hand in hand renden ze naar de finish.
Ik tekende dit verhaal op uit de mond van Jean Vanier, die hiermee wilde aangeven dat we verstandelijk gehandicapten niet moeten zien als een probleem, maar als mensen die ons iets bijzonders te bieden hebben. Vanier is de oprichter van de ,,L'Arche - leefgemeenschappen", waarin mensen met een verstandelijke handicap en niet-gehandicapten op eenvoudige wijze samen leven. Het begon in 1964 met een klein huis in Trosly-Breuil in Frankrijk, waar Vanier met twee verstandelijk gehandicapte mannen ging wonen. Het groeide uit tot 90 leefgemeenschappen verspreid over 22 landen. Het begon stevig geworteld in rooms-katholieke grond; het werd oecumenisch in de breedste zin. In India leven christenen, hindoes en moslims in ,,L'Arche" gebroederlijk samen.
Vanier was onlangs in Nederland in verband met de mogelijke oprichting van een L'Arche-gemeenschap hier. Hij vertelde in volle zalen in Utrecht en Den Haag hoe hij, ex-marine-officier uit Canada, verbonden was geraakt met verstandelijk gehandicapten. Toen hij in 1963 voor het eerst een instelling voor verstandelijk gehandicapten bezocht in Frankrijk, werd hij, volgens eigen zeggen, geconfronteerd met de oerroep ,,Is er iemand die van me houdt?" Hij las dit in hun ogen. En hij las daarin ook de vragen: ,,Waarom zit ik hier? Waarom ben ik verlaten? Wat ben ik waard?" Vanier voelde zich persoonlijk aangesproken en handelde ernaar.
Aan de hand van voorbeelden en dia's uit vele L'Arche-gemeenschappen liet Vanier zien, hoe de verstandelijk gehandicapten daar langzamerhand vertrouwen en een gevoel van eigenwaarde krijgen.
In L'Arche leeft men als een gezin samen. Er is een band van vriendschap en zorg over en weer, dus niet alleen van de zorgverlener richting verstandelijk gehandicapte. In Nederland zijn er een aantal mensen uit de zorgverlening die één of meer jaren hebben meegedraaid in een L'Arche-leefgemeenschap in het buitenland. Tijdens een gesprek dat Vanier met deze direct betrokkenen had, bleek hoezeer ieder van hen na die ervaring verrijkt was thuisgekomen. Zozeer zelfs, dat het hen niet losliet en ze er nu hard aan werken zo'n gemeenschap in Nederland op te richten.
Nederland is de laatste van nagenoeg alle Europese landen, waarschijnlijk omdat de zorg voor verstandelijk gehandicapten hier relatief goed is. Toch heeft L'Arche ook hier een wezenlijke bijdrage, vinden zij met Vanier. Vooral omdat in L'Arche zoveel waarde wordt gehecht aan de persoonlijke menselijke relatie. Voor de verstandelijk gehandicapte blijft weinig anders in het leven over dan die relatie. Daarom wordt er uitgebreid de tijd genomen voor de gezamenlijke maaltijden, voor feestjes, voor spelletjes en ook voor de geestelijke kant van het leven, waar verstandelijk gehandicapten een grote affiniteit mee hebben. Voor hen zijn er niet die barrières die wij ontwikkeld hebben.
De benadering van Vanier levert een interessante bijdrage aan de hele discussie rond de zorg: de verstandelijk gehandicapten niet alleen als voorwerp van zorg te zien, maar als waardevolle mensen met gaven van hart en geest die juist zo nodig zijn in onze zakelijke samenleving. Het past geheel in de CDA-gedachte van de 'Verantwoordelijke samenleving' initiatieven als deze alle kansen te geven, en ze niet te laten verzanden in een woestijn van regels en bepalingen. Het is te hopen dat CDA-politici aan dit teken van menselijkheid in omze samenleving zullen willen meewerken.
Een werkgroep is inmiddels bezig te onderzoeken welke wettelijke en financiële mogelijkheden er zijn voor L'Arche in Nederland. Hopelijk treft ze niet teveel obstakels aan.

Hennie de Pous-de Jonge

RIA OOMEN IN CHILI

,,En ik was er al" luidt een Indiaans gezegde uit Chili. Chili, een prachtig langgerekt land, met grote klimaatverschillen en een gemengde bevolking van Indianen die er altijd al waren en Europese immigranten waarbij de immigranten de meerderheid vormen.
Ria Oomen-Ruijten, Europarlementariër en vice voorzitter van de fractie van de Europese Volkspartij was als Europees waarnemer bij de jongste verkiezingen in Chili aanwezig. Daarbij had zij ook de opdracht de christen-democraten in Chili te ondersteunen. Zij heeft zich zeer intensief met deze taken beziggehouden. Zij heeft vele manifestaties bezocht, gesproken met vakbondsleiders, werkgevers, mensenrechtenorganisaties en met christen-democraten campagne gevoerd. Ria Oomen: ,,Opvallend voor mij was dat zeker ook de vrouwen in Chili zich zeer actief opstellen voor politiek. Wat ook een grote indruk op mij gemaakt heeft, is de ontmoeting met de ruim tachtig jaar oude kardinaal Enrique, de motor in de strijd voor de mensenrechten.
Tijdens deze verkiezingen waarbij mannen en vrouwen in aparte lokalen stemmen, hebben de christen-democraten het uitstekend gedaan en daardoor een sterkere positie verworven. Onder leiding van president Aylwin zullen zij deze machtspositie verder uit moeten breiden. Aylwin wacht een enorm zware taak. De Chilenen verwachten terecht dat de nieuwe coalitie verbetering zal brengen op sociaal vlak. Dat is nodig, maar de economie mag daarbij niet aangetast worden. Rechts heeft in de campagne geschermd met de angst van een opnieuw neergaan van de economische spankracht. Het respecteren van de mensenrechten die in dit land al zo lang geschonden waren, is een andere uitdaging. Ook op dat punt is het spitsroeden lopen voor de christen-democraten. Er is nu heel veel macht in handen van rechts of door de Junta gesteunde benoemingen in de Senaat. Toch zou het nodig zijn dat voorzichtig, zonder te rigoreuze afrekeningen met de ordesystemen, schending van de mensenrechten veroordeeld wordt. Mogelijk lukt het de nieuwe president samen met de vakbonden die in de gesprekken ongelooflijk coöperatief bleken een sociale marteconomie op poten te zetten.
,,Europa en Nederland hebben daar met hun ontwikkelingswerk een taak.", aldus Ria Oomen, ,,zeker daar waar een democratisch regime bezig is een land op te bouwen. De bevolking van Chili, een trots volk, was er al van oudsher. Door goede ontwikkelingen in eigen land en hulp van derden vertrouwen zij er op bij te blijven."

Willemien van Gardingen-Van den Elzen

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

ZUID AFRIKA

,,Ik ben zeker verheugd over de ontwikkelingen in Zuid Afrika. De rede van de Zuidafrikaanse president De Klerk was vooral verrassend vanwege de toon: uitnodigend naar alle goedwillende groepen om mee te werken aan de toekomst van Zuid Afrika. Hij heeft een stap genomen die verder gaat dan waar zijn nationale partij voor stond. Ik neem aan dat De Klerk voldoende heeft geinventariseerd hoe de krachten liggen, zowel in het binnen- als in het buitenland. Vanuit de blanke bevolking zal er nogal wat weerstand komen." Harry Aarts, voorzitter van de vaste commissie Buitenlandse Zaken in de Tweede Kamer, reageert namens zijn fractie op de ontwikkelingen in Zuid Afrika. Hij noemt De Klerks koers verstandig, omdat een spoedige confrontatie tussen zwart en blank niet lang meer uit kon blijven. De situatie in het land noemt Aarts nog erg onzeker. ,,Het is onduidelijk hoe De Klerks plannen uitgewerkt zullen worden. Onduidelijk is bovendien welke partijen zich aandienen en wie de leidinggevende figuren worden. Zo is de ANC altijd verboden geweest. Het is dus niet duidelijk hoe groot hun aanhang is."
Aarts maakt in dat verband een vergelijking met de ontwikkelingen in Oost Europa. ,,Ook daar heeft men lang gewacht op een opening, dan is die opening er en blijkt het politieke veld erg onduidelijk. Welke leiders dienen zich aan, wat wordt het concrete programma, hoe zijn de onderliggende krachtsverhoudingen. De leider wil vooruitstrevend zijn, maar heeft ook met de traditionele achterban te maken. In Zuid Afrika zal De Klerk moeten proberen zijn achterban niet te verliezen. Treurnicht van de conservatieve partij heeft inmiddels al laten weten dat hij het aftreden van De Klerk eist."
Wat betekenen de ontwikkelingen in Zuid Afrika voor het Nederlands beleid ten opzichte van dat land? Moet er nu iets positiefs worden gedaan? In het regeerakkoord is een flexibel beleid ingebouwd zowel ingeval van positieve als van negatieve ontwikkelingen in Zuid Afrika.
Aarts: ,,Ik vind het nog te vroeg om daar iets over te zeggen. We moeten niets overhaasten. Wij willen eerst de uitvoering van De Klerks plannen afwachten, vervolgens kunnen we dan bezien of er stappen genomen moeten worden die in de richting gaan van normalisering van de betrekkingen. Dit kan in EG-verband en bilateraal, eventueel door versoepeling van het visumbeleid. Het is niet opportuun om in deze weken de wet die nieuwe investeringen in Zuid Afrika verbiedt te gaan behandelen. Het zou er op gaan lijken alsof we onvoldoende vertrouwen hebben in de politieke ontwikkelingen in Zuid Afrika. We kunnen beter een later moment afwachten en de wet bezien, tegelijk met de evaluatienota Zuid Afrikabeleid."
De commissie Buitenlandse Zaken zou binnenkort een reis naar Zuid-Afrika maken.
Aarts vindt dat tegen de achtergrond van de nieuwe ontwikkelingen er een nadere bezinning moet plaatshebben over de inhoud van zo'n reis.

Harry Aarts *(Foto Dijkstra en Zn.)*

RESTAURATIE KERKEN

Ali Doelman-Pel, woordvoerder namens de CDA-fractie bij de begrotingsbehandeling van WVC, wil dat er niet wordt getornd aan de 130 miljoen gulden die destijds door de vorige minister van WVC, Brinkman, ter beschikking werd gesteld voor restauratie van kerkgebouwen.
Het is de bedoeling dat de 130 miljoen over vijf jaren worden uitgesmeerd. Op de begroting voor 1990 staat dan ook 26 miljoen voor kerkrestauratie. De PvdA-fractie zegt het bedrag voor dit doel alleen voor 1990 uit te willen trekken. Deze fractie vindt dat het geld niet alleen aan kerken, maar ook aan andere monumentale grote gebouwen besteed zou moeten worden. Doelman stelt zich op het standpunt, dat het bij de kerken gaat om achterstallige restauratie waarvoor de plannen lang geleden zijn ingediend. ,,Nu de plannen worden uitgevoerd, moet het werk ook afgemaakt kunnen worden", zei zij.
Marten Beinema, voorzitter van de CDA-fractiecommissie Welzijn en Cultuur, zal minister D'Ancona binnenkort in de Uitgebreide Commissieveragdering (UCV) over cultuur er nogmaals op wijzen dat zijn fractie niet van aantasting van de 130 miljoen voor de kerken wil weten.

LEGBATTERIJEN

,,De kritiek van de Vereniging tot Bescherming van Dieren aan mijn adres doet geen recht aan de juiste gang van zaken rond de legbatterij.", aldus Jan van Noord, CDA-landbouwwoordvoerder in de Tweede Kamer. De Dierenbescherming is verontwaardigd over het initiatief van Van Noord om de algemene maatregel van bestuur (AMVB) van minister Braks van Landbouw waarin met ingang van 1 juli 1994 legbatterijen worden verboden, wettelijk te behandelen. De vereniging vreest dat dit zal betekenen dat de invoering van het verbod weer langer op zich zal laten wachten en zelfs twijfelachtig wordt.
Volgens de Dierenbescherming zou Van Noord het welzijn van de legkip opofferen aan louter economische belangen. Van Noord was destijds samen met het PvdA-kamerlid Tazelaar initiatiefnemer van het verbod op legbatterijen.
Van Noord: ,,In 1982 namen Tazelaar en ik het initiatief tot de wet minimumnormen leghennen. Op dat moment was er geen wetgeving op dit terrein,

Een blanke en een zwarte Zuidafrikaan delen een plaats in een bus. *(Foto ANP)*

ook niet vanuit de EG. In dit initiatiefwetsontwerp is een schema opgezet om uiteindelijk tot een verbod van legbatterijen te komen. Ook stelden wij drie voorwaarden om te komen tot een verbod. Het alternatieve systeem moet zo zijn dat het welzijn van de kip zou verbeteren. Dit zou uit onderzoek moeten blijken. Voorts mocht de productie zich als gevolg van het verbod niet verplaatsen naar andere landen. Het economisch belang moet niet uit het oog worden verloren. Het welzijn van de kip is er niet mee gediend als de productie in een ander land in een vaak kleiner hok dan in Nederland verder gaat. De derde voorwaarde die wij stelden was dat de werkomstandigheden van de verzorger er niet op achteruit zouden gaan. Onze voorwaarden zijn opgenomen in de memorie van antwoord en zijn tijdens de behandeling in de Kamer aan de orde geweest."
Het onderzoek ging van start. De welzijnskooien met legnesten en stokken bleken niet ideaal. Er zaten technische problemen aan en de kosten kwamen te hoog uit. Vervolgens werd een proef genomen met het etagesysteem. Dit lijkt een alternatief voor de legbatterij te kunnen worden. Alleen heeft de proef uitgewezen dat de zwakke kippen naar de bovenste verdieping worden gestuurd door de sterke die zich beneden, waar de voeder- en drinkbakken zijn, te goed doen.", aldus Van Noord.
,,De minister zegt in de memorie van toelichting bij de AMVB tot de conclusie dat het onderzoek nog veel vragen onbeantwoord laat, ook wat betreft het welzijn van de kip. Bovendien is het niet onwaarschijnlijk dat het ziekterisico van de kip toeneemt. Dan is er het punt van de grondeieren. Niet alle eieren worden in het nest gelegd met als gevolg veel extra werk voor de verzorger: eieren rapen. Een ander belangrijk punt is de stofvorming, bepaald niet goed voor de verzorger. Het etagesysteem is door de grotere uitstoot milieu-onvriendelijk. Tenslotte is het systeem aanmerkelijk duurder waardoor het risico ontstaat van produktieverplaatsing naar landen waar geen verbod op legbatterijen bestaat."
,,Inmiddels is er op 1 januari 1988 een Europese richtlijn van kracht geworden waarin wordt voorgeschreven dat in 1993 aan de Europese commissie gerapporteerd moet worden over de voortgang van het Nederlandse onderzoek naar de alternatieve systemen. Er is alle aanleiding deze rapportage naar voren te halen, ook gezien de resultaten van de proef zodat een verbod op de legbatterij op grond van Europese maatregelen gebaseerd kan zijn."
Waarom is Van Noord destijds met een eigen wet gekomen. Had toen al niet beter in EG-verband een verbod uitgevaardigd kunnen worden? ,,Daar is inderdaad op aangedrongen. De Nederlandse wetgeving is er voor een belangrijk deel debet aan, dat die richtlijn er in 1988 is gekomen. Onze wet heeft daar model voor gestaan."
Over de kritiek van de dierenbescherming: ,,De kritiek vind ik niet terecht. De Vereniging was destijds al fel gekant tegen de minimumnormen en wilde toen al een concreet verbod. De vereniging kent de voorwaarden die werden gesteld aan een toekomstig verbod maar vindt dat al die voorwaarden minder zwaar moeten wegen dan het welzijn van de kip. Ik vind een kip in een kooi ook niet ideaal maar ik wil wel zeker weten dat een ander systeem beter is."

OVERSCHRIJDINGEN VANGSTQUOTA

De telefoon stond roodgloeiend bij Jan Nijland, woordvoerder Visserijzaken, toen aan de vooravond van het overleg met minister Braks berichten opdoken over gigantische overschrijdingen van de vangstquota. Nijland stond vele woedende vissers te woord.
Nijland: ,,Ik hoor die geruchten over overschrijdingen ook wel, maar we kunnen niets bewijzen. De Minister ook niet. Maar die geruchten sijpelen wel door naar Brussel. Je geloofwaardigheid leidt eronder. We zijn een grote visnatie en hebben in feite weinig viswater. Dank zij de EG kunnen we verder weg vissen." Nijland wijst erop dat zijn fractie veel waardering heeft voor de Nederlandse visserij-organisaties die eraan werken om de visserijsector gezond te maken.
Nijland toonde zich na afloop van de UCV Visserijzaken nog steeds bezorgd over het controlebeleid van Braks. ,,De Minister heeft een aantal maatregelen aangekondigd om de controle te verscherpen: vliegende brigades en het grote nieuws om de schepen via een satelliet in de gaten te houden. We hopen dat deze maatregelen de vissers in het gareel houden. We hebben onze twijfels of het satelliet-meldingssysteem kan. Technisch misschien wel, maar hoe zit dat juridisch? Ik hoorde dat er per schip een investering mee gemoeid is van zeker *f* 70.000,--. Wij zijn met name bezorgd om de goedwillende vissers die moeten boeten voor de kwaadwillende."
Een sluitende controle zou volgens Nijland alleen zijn als je van iedere visser die zijn quotum vol heeft, het schip aan de ketting legt. ,,Bij iedere boot moet dan een politieman. Dat gaat natuurlijk niet."
Nijland is niet voor een nationale veilplicht. ,,De vissers zullen dan uitwijken naar landen waar die plicht niet bestaat. Ik wil alleen praten over een veilplicht op Europees niveau."
Nijland vindt dat je overcapaciteit niet weg kunt controleren. ,,Overcapaciteit moet je wegsaneren. Braks heeft toegezegd een versnelde sanering van de rondvis-vloot in Brussel te bepleiten. Er ligt ook nog een motie om de totale sanering te versnellen.
,,Onze centrale kritiek is dat er bij de binnenvisserij een brede visie ontbreekt. De Minister heeft aangekondigd voor de zomer met een binnenvisserijnota te komen. Helaas heeft hij niet toegezegd tot die tijd geen beleidswijzigingen door te voeren. Ik had de Minister daarom gevraagd. Op een aantal punten is hij ons echter tegemoet gekomen door meer ruimte te bieden aan betrokken organisaties." Dit zei Ries Smits, woordvoerder van de CDA-fractie bij de binnenvisserij na afloop van het overleg bij Braks. Smits diende samen met zijn PvdA-collega een motie in waarin Braks wordt gevraagd de verhuur van staatsbinnenwateren pas ter discussie te stellen als de totale nota is behandeld. Smits voelt namelijk niet voor het idee van Braks om deze visgronden bij overvloedig aanbod door loting te verdelen. ,,Een lotingssysteem leidt tot een versnippering van de visgronden." Smits opperde het idee de verhuur van visgebieden over te dragen aan de regionale bonden van beroepsvissers.
Over de sportvisserij zal de bewindsman eveneens met een nota komen.

Jan Nijland *(foto Paul Koene)*

L. TIMMER Lelystad B.V.

grond - riolering en wegenbouwkundige werken

LELYSTAD DRONTEN EMMELOORD ALMERE

Een echt **STORMVAST** *zonnescherm bestaat!!* **HAVARO** *levert ze al jaren....*

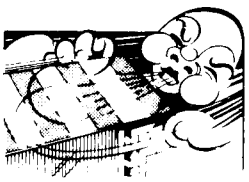

U kent ze wel, die dagen dat de zon fel schijnt maar de wind de spelbreker is, dus het zonnescherm moet omhoog blijven...
Hoewel... een STORMVAST zonnescherm van HAVARO denkt er misschien toch anders over, hij wil graag uithangen bij wind, doet ook zijn uiterste best zo stil mogelijk te hangen; dat kan omdat HAVARO gas-druk veren in zijn zonneschermen verwerkt en dàt helpt... HAVARO zonneschermen kunnen tegen een stootje!

Havaro TEL. 078-14 47 71
zonwering
3311 CX DORDRECHT VOORSTRAAT 418
3300 AP POSTBUS 621 TEL 078-14 47 71

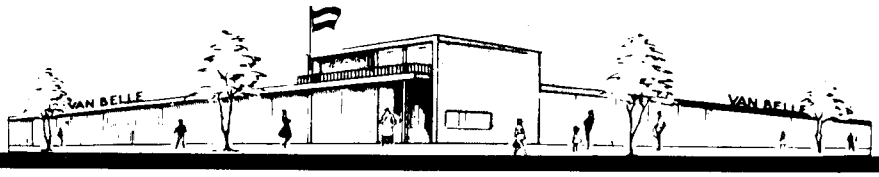

Bezoek vrijblijvend onze enorme toonkamer.

Enorme keuze in moderne, eiken en klassieke meubelen.

Vrijblijvend advies;
vrij entree;

van Belle
meubelen
HERMESWEG 27 - VLISSINGEN - TEL. 01184-16188

,,Met als mogelijke uitzondering het CDA"

(Foto Hans Hordijk)

Volgens de inmiddels overleden Franse filosoof Foucault laten de mensen in de westerse samenleving zich tegenwoordig gezeggen door de dingen. Apparaten die we zelf zo vernuftig hebben uitgedacht zijn de baas over ons geworden. De gemakkelijk verkrijgbare video's, computers en broodroosters bepalen ons leven. We leven in een ,,postmoderne" tijd, zo heet het.
Eind vorig jaar gaf de Amerikaan Francis Fukuyama in een inmiddels beroemd geworden essay aan dat als het met ons mensen zo gesteld is, het einde van de geschiedenis wel zeer nabij moet zijn. Sterker nog: het is in zijn visie het einde van de geschiedenis. In zijn essay, in de kerstbijlage van de Groene Amsterdammer in het Nederlands gepubliceerd, geeft hij aan dat wij tegenwoordig getuige zijn van de totale uitputting van de ideologieën. Dat wil zeggen van de grote samenhangende wereldbeschouwingen als fascisme, communisme, socialisme e.d. Wat over is gebleven is een liberale democratische politiek die slechts bestaat met instemming van de geregeerden en een consumptieve, allesbepalende economie.
Dat de grote ideologieën het tegenwoordig niet zo goed meer doen, kunnen we inderdaad aanschouwen. De imponerende gebeurtenissen in Oost-Europa spreken duidelijke taal. Met het vallen van de Berlijnse Muur ziet heel Europa er ineens totaal anders uit. Net alsof je op een dag in een ander bed wakker wordt dan waarin je gebruikelijk lag te slapen. Wat een ruimte opebaart zich ineens, voor... Ja, voor wat eigenlijk?
De econoom Bob Goudzwaard vertelde laatst in een lezing dat hij in Oost-Europa was geweest en uitgebreid met mensen had gesproken. Zij vertelden hem dat ze blij waren met de ingrijpende veranderingen, maar vroegen hem tegelijkertijd of hij hen niet een idee kon aanreiken over de inrichting van hun samenleving. Niet het kapitalisme, maar iets anders waarmee ze die geweldige ruimte weldoordacht vorm konden geven. Goudzwaard zei: ,,Ik kwam bij het aanreiken van een idee eigenlijk niet zo gek veel verder dan de gedachte van de verantwoordelijke samenleving, maar achteraf bezien vond ik dat idee helemaal zo gek nog niet."
Leidt het einde van de communistische ideologie in het Oostblok tot de noodzaak van heroriëntatie, ook in Nederland weten we ons met de ideologieën niet meer zo goed raad. Dit blijkt o.a. uit de boekbespreking van ,,De ideologische driehoek, Nederlandse politiek in historisch perspectief" (geschreven door de sociale wetenschappers De Beus, Van Doorn en Lehning) door G. Voerman in Intermediar van 1 december 1989. In dit boek wordt de ontwikkeling in het denken over de vraag hoe staat en maatschappij zich tot elkaar dienen te verhouden per stroming van liberalisme, socialisme en christen-democratie geschetst. Wat de liberalen betreft: zij zijn de afgelopen jaren het theoretische spoor wat bijster. Ook het innoverende van de voorstellen die in de jaren '80 door de PvdA zijn uitgedacht vallen nogal tegen. De partij haalt hoogstens oude denkbeelden weer eens van stal. Kortom, aldus Voerman, de grote partijen laten het in ideologische bevlogenheid afweten, met als mogelijke uitzondering het CDA.
Toch ligt ook voor het CDA het ,,eind van de ideologie"-gevaar nog op de loer want in de politiek hoeft de ideologische strijdbijl tegenwoordig nog maar zelden tevoorschijn te worden gehaald, aldus citeert Voerman de socioloog Van Doorn. Zoals het in onze ,,postmoderne" tijd betaamt hebben verzakelijking en professionalisering ook in de politiek de toon gezet. En hoe kan het ook anders in een periode waarin Fukuyama schrijft dat het vooral economische activiteiten zijn waar we ons druk over maken?
In dat licht hoeven we ons niet te verbazen dat het CDA het afgelopen jaar werd verweten een technocratische partij te zijn geworden. De PvdA kreeg overigens kort geleden hetzelfde verwijt te horen. Een dergelijk verwijt is dus eigenlijk niet meer dan een compliment dat de beide partijen uitermate bij de tijd zijn. Postmodern beschouwd niets aan de hand dus. Maar toch. Is het CDA de ideologische rots in de branding of bevindt ook deze partij zich op het drijfzand van al die maatschappelijke beschouwingen waar onze voorouders zo hard voor gestreden hebben, maar die nu inhoudsloos schijnen te zijn?
,,Met als mogelijke uitzondering het CDA" Denkend aan onze tijd als een periode, gekenmerkt door de totale uitputting van ideologieën bleef dit zinnetje in mijn gedachten hangen. De blik is blijkbaar op de christen-democratie gevestigd. Er wordt iets van verwacht. Naar mijn idee terecht en het lijkt mij een pittige uitdaging voor het CDA die verwachting waar te maken. En dan bij voorkeur niet met vage tijdsaanduidingen als sociale vernieuwing, hoe nuttig het devies misschien ook is om het derde kabinet-Lubbers te markeren. Maar met een idee, dat inhoud heeft en op een fundamentele manier houvast en perspectief biedt. Daarom is verdere uitbouw van de richting die met de gedachte van de verantwoordelijke samenleving is ingeslagen, actueel en toekomstgericht en bij uitstek de aangewezen weg. Om te beginnen met betrekking tot de Nederlandse samenleving waarin we toch zo graag op ons zelf willen zijn dat we soms hele groepen mensen zoals bejaarden, gehandicapten, allochtonen en mensen die zich in de samenleving moeilijk een plats weten te verwerven, uit het oog verliezen. Daarnaast is er de nieuw ontstane Europese situatie die ons uitdaagt vanuit christen-democratisch oogpunt weldoordacht inrichting te geven aan Europa zonder in conservatisme te vervallen. Het gaat met betrekking tot Europa nu niet alleen om daden maar ook, en vooral, om ideeën.

drs. Hillie van de Streek
Actief CDA-lid en als politiek historicus verbonden aan de vakgroep Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Utrecht

Met een ton subsidie heb je over een paar jaar nog geen sociale vernieuwing

,,Het is een hele interessante benadering, alleen nogal kwetsbaar.'' Aan het woord is Rene Smit, CDA-lijsttrekker in Rotterdam over het snelst om zich heengrijpende begrip van de laatste tijd: sociale vernieuwing. Een thema dat bij de komende raadsverkiezingen zeker een rol zal spelen. CD/Actueel ging in Rotterdam op zoek naar de achterkant van het begrip sociale vernieuwing. Een gesprek met CDA-lijsttrekker Smit, de Rotterdamse loco burgemeester en PvdA-lijsttrekker Vermeulen, voorzitter van deelgemeente Alexanderpolder D. Klaassen (PvdA) en A. Janssens, CDA-fractievoorzitter in de deelgemeente Centrum-Noord.

RAADSVERKIEZINGEN

Kunt u aangeven hoe het begrip sociale vernieuwing is ontstaan?
Vermeulen(PvdA): ,,Begin jaren '80 waren we wegens ombuigingen vooral intern gericht op de gemeente, het gemeentelijke apparaat e.d. Zo rond '86 kwam het gevoel op dat we nu eens af moesten van het 'nee' zeggen, het denken dat het allemaal niet goed gaat en het daarmeee gepaard gaande naar binnen kijken. Kortom, een soort omkering van het doemdenken naar het kijken naar de goede dingen, de potenties van de stad. Daaruit ontstond het beeldmerk en de term ,,Het Nieuwe Rotterdam'' dat iets heeft opgeleverd. ,,Het Nieuwe Rotterdam'' bestond uit twee hoofdonderdelen: ruimtelijke vernieuwing en economische vernieuwing. Vervolgens kwam er een debat in de raad over een voortgangsrapportage m.b.t. het ingezette beleid. Die rapportage had als conclusie: het is allemaal mooi en er gebeurt ook veel, maar de stad heeft ook 50.000 werklozen. De stad is helemaal nog niet ,,af''; er zijn nog slechte situaties en zijn alle Rotterdammers wel betrokken bij die vernieuwing? Kortom, de hele discussie over de tweedeling hoewel dat natuurlijk een veel te ongenuanceerd beeld is. Maar toch moet je wat aan dat beeld doen en dat leidde tot de derde poot van ,,het nieuwe Rotterdam'': de sociale vernieuwing. In een discussie in de raad werd breed het belang hiervan onderstreept. Daarna hebben we er zoveel mogelijk mensen bij betrokken door het organiseren van winteravonden op het stadhuis. Bovendien hebben we net als bij de economische vernieuwing (commissie-Albeda) gewerkt met een externe commissie: de commissie-Idenburg. gelijktijdig met de rapportage van die commissie in september vorig jaar, waren alle politieke hoofdstromingen op zoek naar een antwoord op de vraag welke betekenis de huidige ontwikkelingen voor hun maatschappijbeeld hebben. Dat leidde tot een open houding. Dat zorgde ook voor de lijm die natuurlijk nodig was om te komen tot een landelijke CDA-PvdA-coalitie. Die pakt dat begrip ook bij de kladden. En ineens heeft heel Nederland het er over.''

RAPPORT-IDENBURG

Wat vindt het CDA van het rapport-Idenburg?
Smit(CDA): ,,Wij vinden dat een goede analyse van de situatie. Ook bij de oplossingsrichting gaat de commissie de goede kant uit waar zij zegt dat overheid en gesubsidieerde organisaties toch niet altijd dat in de sociale sfeer tot stand hebben weten te brengen wat wenselijk was. Op de een af andere wijze ontbrak er een zekere aansluiting. Enerzijds is dat gelegen in objectieve omstandigheden, in de slechte economische situatie in een stad waarin wijken zijn met hele hoge werkloosheidspercentages, verpaupering, grote instroom van migranten, uitstroom van de autochtone bevolking. Dat leidt tot problemen waar gesubsidieerde instellingen niet direct de oplossing voor weten te geven. Anderzijds waren natuurlijk ook de instellingen zelf niet meteen in staat de mensen direct aan te spreken en te helpen in hun noodsituatie. Idenburg zegt dat je primair moet kijken naar de economische , de fysieke omstandigheden waarin mensen leven. Daar moet je in elk geval iets aan doen, wil je enig succes boeken in het verder helpen van mensen die er sociaal slecht voorstaan. Die analyse delen wij. Het komt er op neer dat je primair er voor moet zorgen dat mensen weer aan een baan kunnen komen en weer mee kunnen doen in het maatschappelijk leven. Daardoor zullen ze ook weer makkelijker aansluiting vinden bij allerlei instellingen en ook weer makkelijker waarden en normen overnemen die wij als waardevol ervaren. Als je dat doet, ben je weer aardig op weg. Daarnaast moet je er voor zorgen dat mensen ook weer zelf wat meer verantwoordelijkheid kunnen nemen en dat je niet alles ,,dood'' regelt vanuit de professionele instellingen. Geef op dat punt mensen en instellingen wat meer vrijheid. Dat was een interessante benadering, alleen een benadering die nogal kwetsbaar is. Enerzijds omdat het heel lastig is gebleken die mensen weer aan de slag te krijgen. Anderzijds blijkt het een probleem te zijn mensen zelf weer meer verantwoordelijkheid te laten nemen, als je altijd als over-

Smit (CDA): ,,Het blijkt een probleem te zijn mensen zelf weer meer verantwoordelijkheid te laten nemen als je altijd als overheid en gesubsidieerde instellingen allerlei dingen naar je toegetrokken hebt.''

heid en gesubsidieerde instellingen allerlei dingen naar je toe hebt getrokken. Het is heel moeilijk die betrokkenheid weer op gang te krijgen. Dat was ook het probleem bij de analyse en voorstellen van Idenburg. De commissie gaf wel een oplossing aan: meer verantwoordelijkheden overdragen, meer organisaties zelf hun wegen laten zoeken, zelf oplossingen laten vinden. Echter, dat moet dan door die derde gebeuren, daar ben je van afhankelijk. In die zin geef je een deel van je sturingsmogelijkheden en je invloed die je dacht te hebben uit handen. Ik zeg: dacht te hebben want het bleek niet zo'n effectieve sturingsmogelijkheid te zijn. Daar is nu ook discussie over in Rotterdam. Hoe krijg je die organisaties zover dat ze zelf wegen zoeken en hoe krijg je geregeld dat mensen zelf weer meer verantwoordelijkheid willen nemen voor de oplossing van problemen."

Zoeken dus naar een manier om organisaties weer te laten doen wat ze zouden moeten doen?

Janssens (CDA): ,,De laatste jaren heeft zich een sterke professionalisering voltrokken en daardoor is de relatie van de organisaties met de achterban wel eens verloren gegaan. Ik ben zelf directeur geweest van het Gereformeerd Centrum voor Welzijnsbevordering. Vanuit dat centrum hebben wij altijd een goede relatie gehad met onze achterban, maar er zijn tijden geweest dat we niet het idee hadden dat de overheid dat erg op prijs stelde. Aan de andere kant hebben we met de professionalisering zelf ook dat pad verlaten en ik denk dat het heel moeilijk is om uiteindelijk die banden weer te herstellen. Daar moet aan gewerkt worden. Daar hangt overigens ook mee samen dat we in de hele samenleving de individualisering weer zien. Die kan de solidariteit sterk bedreigen. Bij sociale vernieuwing moet je denken aan een aantal dingen. In de eerste plaats aan mensen die eigenlijk niet meer deel uitmaken van de samenleving, die in een isolement zijn geraakt. Mensen die werkloos zijn, aan drugs verslaafd zijn etc. Daarbij wil ik er op wijzen dat preventie ongelooflijk belangrijk is. Op de scholen bijvoorbeeld moet men sterk bezig zijn te voorkomen dat jongeren afhaken. Want als ze eenmaal afgehaakt zijn, dan is het ontzettend moeilijk om ze weer terug te krijgen. Zorg ervoor dat kinderen van ouders die tussen de wielen zijn geraakt, niet dezelfde kant opgaan. Aan de andere kant denk ik ook dat de hele verkokering doorbroken moet worden. Dat kan, maar het is enorm moeilijk. De overheid moet uitlokken dat mensen weer verantwoordelijkheid gaan dragen. Ik denk dat je bij elk besluit je moet afvragen wat dat psychisch voor mensen betekent. Gaat men zich daardoor meer verantwoordelijk voelen, of juist minder. Met kleine middelen is dat uit te lokken."

Smit(CDA): ,,Wat dat betreft is het zo dat met name bewonersorganisaties, zoals wij die hier in Rotterdam kennen, de afgelopen tijd heel actief zijn geweest. Zij hebben heel nadrukkelijk in allerlei oude wijken de teleurstelling, de passiviteit weten te doorbreken. We moeten er ook voor zorgen dat dat elan zich ook doorzet en in andere sectoren weerklank vindt. Het was nu teveel op het bouwen van woningen zelf gericht."

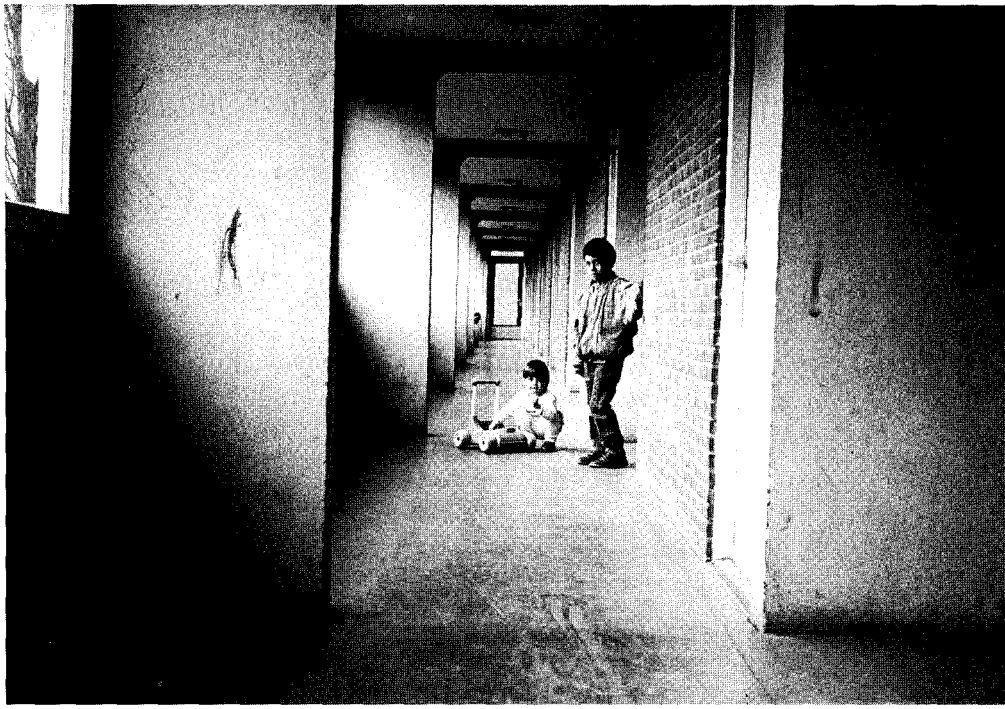

In oude en nieuwe stadswijken moet de passiviteit doorbroken worden. (Foto Hans Hordijk)

OUDE EN NIEUWE WIJKEN

Geldt sociale vernieuwing alleen voor de oude stadswijken?

Klaassen (PvdA): ,,Voor mij is een van de belangrijkste doelstellingen van sociale vernieuwing de potentie die in elke Rotterdammer aanwezig is naar boven te brengen en te manifesteren in een vorm dat ook mensen in een achterstandspositie weer in zichzelf gaan geloven. Proberen om mensen op dat niveau te brengen dat ze op een normale manier aan de samenleving kunnen deelnemen. Het is daarmee niet iets dat zich alleen in oude wijken manifesteert. Het geldt in gelijke mate voor nieuwe wijken. Je moet twee dingen doen: je moet geloven in de mensen en je moet je bestuur zo inrichten dat je ze meer verantwoordelijkheid geeft. Besturen op basis van verantwoordelijkheid waarbij de politiek alleen de hoofdlijnen aangeeft, voorzover ze dat heeft gelden beschikbaar stelt en achteraf kijkt of de doelstelling gehaald is. Naar de relatie daarbij met bewonersorganisaties moet nog eens heel goed gekeken worden. Vooral naar die organisaties die vanuit een model van confrontatie geopereerd hebben en nu in een consensusmodel gaan werken vergt dat een enorme omschakeling. Dat geeft een spanningsveld. Sociale vernieuwing heeft in nieuwe wijken dezelfde inhoud als in oude wijken, maar de uitwerking is anders. Dat kan ook niet anders want de problematiek verschilt."

Sociale vernieuwing wordt niet door iedereen zo positief benaderd. Sommigen menen dat het een begrip is waar geld bij hoort en wat aantrekkelijk is voor oude kaders.

Vermeulen(PvdA):,,Ik denk het niet. Ik heb maatschappelijk gesproken een sterk instrumentale benadering. Een sportvereniging is bijvoorbeeld goed voor de gezondheid van die kinderen die met elkaar in een groep leren omgaan en daarmee ook sociale vaardigheden opdoen. Dat is de maatschappelijk emancipatorische betekenis. Dat zijn hele moeilijk woorden, maar het gaat om hele gewone dingen.
Het hebben van werk leidt tot een inkomen, maar het biedt individuele werknemers ook mogelijkheden, het structureert de tijdsbesteding. Je werkt samen met anderen en het beinvloedt je emoties. Dat is de maatschappelijke betekenis van het hebben van werk.
Oude wijken zijn niet speciaal gebieden voor sociale vernieuwing. Het gaat bij sociale vernieuwing met bijvoorbeeld als onderdeel ouderenbeleid niet alleen om de 10 of 15% ouderen die meer zorg behoeven als anderen. Misschien gaat het wel om die 85% die zo vitaal als het maar kan juist vanuit die maatschappelijke ervaring die ze vanwege de leeftijd heeft bereikt, contacten kunnen onderhouden met anderen.
Dat heeft dan betekenis voor de instituties en de samenleving als geheel. Dat bevorderen is niet iets dat je als overheid kan of zou moeten verordonneren. Zo van: als je nu maar een ton subsidie geeft, dan heb ik over een jaar sociale vernieuwing.
Bij alle economische vooruitgang is er toch nog een wereld te gaan om de problemen die er zijn te lijf te gaan. Sociale vernieuwing is geen modeverschijnsel, maar pure noodzaak."

Aad Noordermeer

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

HET CDA EN HET VLUCHTELINGENBELEID

DE KONING: FUSIE VNO-NCW VERARMING

10e JAARGANG ■ 24 FEBRUARI 1990 ■ NR. 4

Leverancier van

* dranken
* snacks
* ijs
* zoetwaren

Nijverheidsweg 22
Barneveld
tel. 03420-15080

B.V. BARNEVELDSE DRANKENHANDEL

**voor HORECA
KLUBHUIS
BEDRIJFSKANTINE**

secur-all

beveiligingssystemen

Specialisten op het gebied van:
* Inbraak- en overvalsignalering
* Terreinbeveiliging
* Brandmeldsystemen
* Toegangscontrole
* Gesloten video-circuits
* Mobiele beveiliging
* Gebouwen automatisering systemen

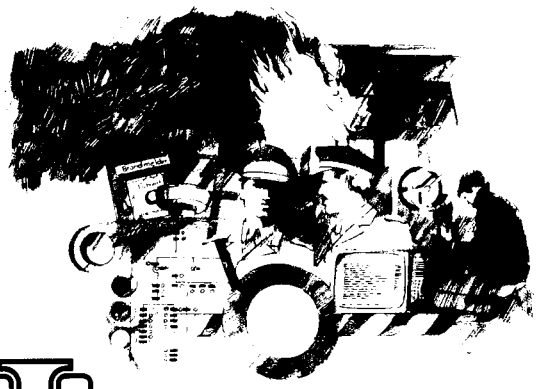

Tel. 070-590880
33107 VEB Groep
Telefax 070-298868

Erkend
Uneto
Beveiligings-
Installateur

VASTEN AKTIE '90

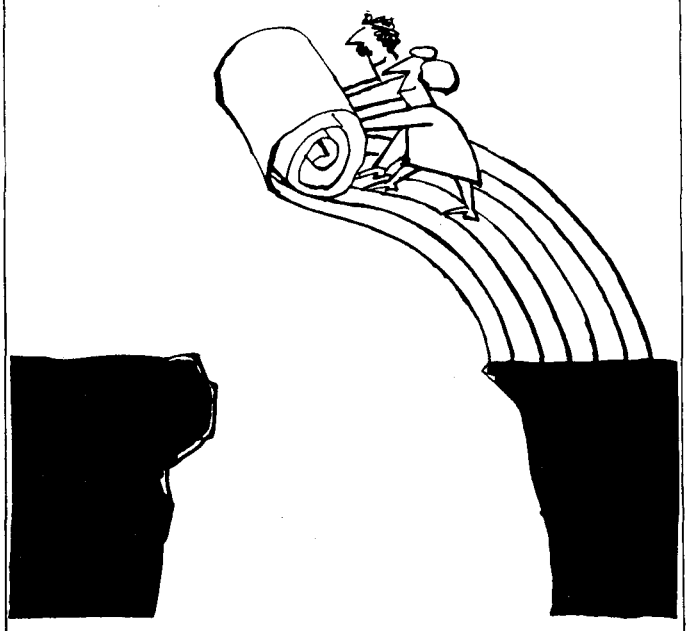

steunt kleinschalige sociale projekten in 70 landen

GIRO 5850 AMERSFOORT.
BANK 70.70.70.147

reiniging van vervuilde gronden

BSN

BODEMSANERING NEDERLAND BV

Boshoverheide 2 6002 SM Weert Tel. 04950-43035
Postbus 10128 - 6000 GC Weert

Oud-minister De Koning fel tegen fusie NCW en VNO

Oud-minister De Koning van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is fel tegen een fusie van de werkgeversorganisaties NCW en VNO. Volgens De Koning betekent zo'n samensmelting een verarming en kan het bestaan van een werkgeversblok zelfs de sociale vrede bedreigen. Een interview met de oud-minister staat op pagina 8 en 9

INHOUD

Van den Broek: EG verbreden en verdiepen

Volgens minister Van den Broek van Buitenlandse Zaken ligt een verbreding en verdieping van de EG, gezien haar motor- en voorbeeldfunctie, voor de hand. De NAVO kan, als in breder verband nieuwe en betere afspraken worden gemaakt over veiligheid, opgeheven worden. Dit zegt de minister in een interview op pagina 4 en 5

(foto Hans Hordijk)

CDA moet initiatief nemen bij discussie over vluchtelingenbeleid

Het CDA moet het initiatief nemen bij de discussie over vluchtelingenbeleid. Dat is althans de mening van het op dit terrein aktieve CDA-lid Mea Roodenburg. Naar aanleiding van recente berichten over de aanmerkelijke stijging van het aantal asielzoekers in ons land sprak CD/Actueel met Mea Roodenburg, de Christen Turk Celik en het CDA-Tweede Kamerlid Krajenbrink over het vluchtelingenbeleid in Nederland. Pagina 12, 13

(foto Hans Hordijk)

Asielbeleid

Op tal van plaatsen in de wereld worden mensen vervolgd vanwege hun geloof, politieke overtuiging of om andere redenen. Sommige mensen ontvluchten hun land om elders veilig te zijn. West-Europa lijkt momenteel overspoeld te worden door asielzoekers. Ook in Nederland kunnen we de spectaculair gegroeide stroom asielzoekers nauwelijks aan.
Vluchtelingenstromen laten zich in de praktijk moeilijk voorspellen. Er is echter geen reden voor paniekreacties en voor een restrictief asielbeleid is ook geen enkele aanleiding. Wel is duidelijkheid over de be- en afhandeling van asielverzoeken van groot belang. De bonafide asielzoeker moet kunnen rekenen op een eerlijke en zorgvuldige procedure. Asielzoekers waarvoor geen gegronde vrees voor vervolging bestaat moeten daarover snel en effectief duidelijkheid krijgen.
De actuele ontwikkelingen vormen overigens een goede aanleiding tot een meer principiële bezinning op een christen-democratische visie op het vluchtelingenvraagstuk. Het CDA heeft zich altijd sterk gemaakt voor een ruimhartig asielbeleid. Een christen-democratische visie op het vluchtelingenbeleid voor de jaren negentig zal zich moeten richten op het realiseren van dat ruimhartige beleid in een Europa zonder grenzen.

Randnieuws 6
Column delegatieleider CDA in Europese Parlement 7
Zwart-wit 10
Van Schalsum 10
Commentaren 11
Over de schutting 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Aflevering in serie over raadsverkiezingen 22, 23

Foto voorpagina: Hans Hordijk

COLOFON

Redactie:
Dick van Vliet (wnd. hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Reina van Ditzhuyzen, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Anneke Cremers

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianna Fennema en Cees Bremmer

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Als NAVO niet meer werkt, moeten we aanpassen of nieuw instrument zoeken

Volgens minister Hans van den Broek moeten de NAVO-lidstaten bereid zijn de NAVO eventueel op te heffen als in bredere verbanden nieuwe afspraken worden gemaakt over veiligheid. CD/Actueel sprak met de minister over de toekomst van Europa, de mensenrechten , zijn persoonlijke betrokkenheid en de affaire-Havel.

VERNIEUWD EUROPA

"Wat mij drijft als minister?" Hans van den Broek (53) roept lachend de hulp in van zijn voorlichter. Na ruim zeven jaar ministerschap op Buitenlandse Zaken heeft Van den Broek nog steeds moeite met persoonlijke vragen, ,,omdat ik liever over het beleid spreek." Toch geeft hij na enig nadenken zelf het antwoord. ,,Een belangrijke drijfveer is pragmatisch idealisme en dat komt in deze unieke periode goed van pas." Als voorbeeld noemt hij de gebeurtenissen van de laatste maanden in Oost-Europa. ,,Wat we nu meemaken en wat nu voor ons ligt heeft altijd een ideaalkarakter gehad. In alle bescheidenheid hebben we altijd gezegd dat we er naar toe werkten, maar we hadden niet verwacht de doorbraak zelf mee te maken. Maar nu maken we het mee. Dat is iets ongelooflijks. Als je je realiseert dat onze kinderen op kunnen groeien in een Europa dat van alle kanten elkaar de hand reikt en conflicten probeert op te ruimen in plaats van te creeren, dan is dat een totaal ander klimaat. Daar een bescheiden bijdrage aan leveren, vind ik al buitengewoon voldoening gevend. Noem dat een belangrijke drijfveer van dit moment."

Welke rol speelt uw christen-democratische achtergrond daarbij?

,,Ik denk dat dat meer onbewust dan bewust een rol speelt. De hele instelling waarmee je de politiek bent ingegaan en waarmee je ook bent opgevoed speelt daarbij mee; dat je niet uitsluitend voor jezelf op aarde bent neergezet en je een bijdrage moet leveren aan een leefbare samenleving; dat je een open oog moet hebben voor hen die in een minder bevoorrechte positie verkeren dan jezelf. Van die notie heeft mijn partij niet het monopolie, - die pretentie verwerp ik - , maar samen met gelijkgezinden zijn we daarmee in enigerlei vorm vrij constant bezig. In het ambt dat ik mag bekleden zijn de mogelijkheden daartoe uitermate groot, indien je voor je inzichten en plannen voldoende internationale steun kunt mobiliseren."

„Ik kom bij de affaire-Havel tot de ietwat droevige conclusie, dat de vrijheid van drukpers in dit land aanzienlijk beter wordt beschermd dan degene die door het misbruik van het recht wordt aangepakt."

BEVLOGENHEID

In de loop van uw ministerschap heeft u bij politieke vriend en vijanden veel waardering gekregen voor uw grote kennis van zaken en uw optreden in internationale fora, waar u de positie van Nederland versterkt heeft. Er is echter ook kritiek. U komt zo weinig bevlogen over.

Grijnzend: ,,O, jakkes."

U schijnt niet echt te worstelen met de wereldproblemen.

,,Daar past de zegswijze het beste bij dat politiek niet alleen het produkt mag zijn van zuiver morele voornemens, maar ook rekening moet houden met de gevolgen van beleid. Dat betekent dat wij naast onze idealen ook een duidelijke resultaatgerichtheid moeten hebben en daarvan kan ik me best voorstellen dat het, los van het feit dat ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is, wel eens overkomt als een gebrek aan bevlogenheid. Ik wil me daar niet eens tegen verweren. Want het liefst wil ik me verantwoorden voor datgene wat we in samenwerking met anderen proberen te realiseren."

MENSENRECHTEN

Tijdens zijn loopbaan als minister van Buitenlandse Zaken is Hans van den Broek regelmatig bekritiseerd om zijn ingetogen manier waarop hij de mensenrechten wereldwijd aan de orde stelt. Onlangs hield Van den Broek ,,als eerste Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken" een rede voor de VN-commissie voor de Rechten van de Mens. Mensenrechtenorganisaties vonden dat hij wat meer man en paard had moeten noemen voor zo'n belangrijk forum. Minister Van den Broek legt uit dat het doel van zijn toespraak niet was om individuele gevallen te noemen, maar om enkele belangrijke fundamentele thema's aan de orde te stellen. Zoals het recht andere landen te wijzen op schendingen (zonder dat ze dat als ‚inmenging in de binnenlandse aangelegenheden' kunnen afdoen) en de universaliteit van mensenrechten (dat niet opzij kan worden gezet door nationale wetten). Bij andere gelegenheden heeft hij wel degelijk namen genoemd. ,,U heeft gelijk dat ik daarbij niet altijd de hele lijst noem. Maar dat kan te maken hebben met de bijzonder omstandigheden van het geval. Als je bijvoorbeeld in diplomatieke onderhandelingen bent met een land over de mensenrechtensituatie, is het niet opportuun om daarmee naar buiten te gaan. Soms moet dat wel en zoek je na overleg met de Europese collega's bewust publiciteit. Maar het heeft nooit te maken, en dat kan ik u recht in de ogen zeggen, met zoiets als een belangrijke economische order die op de tocht zou staan. Ik word van die beschuldiging wel een verdrietig. Ik ontken niet dat onze betrekkingen met andere landen niet uitsluitend bepaald worden door de situatie van de mensenrechten. Er zijn tal van factoren die een rol spelen, waaronder economische en politieke. Maar om nu te zeggen dat ik niets zeg over de situatie in land X omdat de economische belangen te groot zijn, neen. Mensenrechtenbeleid is op

maat gesneden en houdt met alle omstandigheden rekening."

TOEKOMST EUROPA

Het gesprek over de toekomst van Europa ontlokt de minister de uitspraak dat het ,,voor een minister van Buitenlandse Zaken een ongelooflijk opwindende tijd is in een volstrekt unieke periode." Waar het heengaat met dit continent? ,,Ik ben er niet pessimistisch over. Er verandert veel, heel veel, en zeer ten goede. Ik denk dat we in 1989 een mijlpaal zijn gepasseerd. Nu nog de laatste tien jaar van de eeuw en we kunnen een totaal vernieuwd Europa aan onze kinderen overlaten. Het is momenteel nog moeilijk om de contouren van een toekomstig Europa te schetsen. Het zal in ieder geval een Europa zijn dat niet meer gekenmerkt wordt door de traditionele politieke, ideologische, economische en militaire tegenstellingen tussen Oost en West waarmee wij nog zijn opgegroeid. Het was jaren een automatisme dat we na NAVO-conferenties in een slotcommuniqué stelden dat de tweedeling van Europa en vooral die van Duitsland doorbroken zou moeten worden. Nu het opeens concreet in zicht komt, gaan we eigenlijk pas nadenken over de consequenties." Het nieuwe Europa zal naar zijn mening bestaan uit een verzameling staten met gelijkgerichte belangen: democratie, vrede, stabiliteit en welzijn. Voor het gevaar van desintegratie van Europa door nationalisme of staten met niet-gelijkgericht belangen is hij niet bang. In sommige regio's is dat niet bij voorbaat uit te sluiten, maar vooral de ervaring met de EG in het overwinnen van grenzen en traditionele tegenstellingen kunnen een duidelijke motor- en voorbeeldfunctie zijn. Een ,,verdieping en verbreding van de EG" liggen dan ook voor de hand. Daarnaast kunnen de structuren van de Raad van Europa (24 landen) en de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) samenbindend werken. ,,De CVSE is het enige forum waar alle 33 Europese landen (minus Albanië) en de Verenigde Staten en Canada om de tafel zitten. Je ziet dat in de discussie over Europa dit Helsinki-proces steeds meer de aandacht trekt. Aan het eind van dit jaar verwachten we een topconferentie. Wij denken er over na om deze ontmoetingsmogelijkheden een meer permanent karakter te geven. Waarom zouden de 35 ministers van Buitenlandse Zaken elkaar bijvoorbeeld niet een of tweemaal per jaar kunnen ontmoeten?" Ook voor de NAVO ziet Van den Broek in de toekomst nog een belangrijke rol weggelegd, met name wat de politieke functie betreft. Als enthousiast Atlanticus is volgens hem ,,de band met de VS onmisbaar voor de stabiliteit van Europa."

Wanneer is de NAVO overbodig geworden?

,,Ik behoor tot degenen die de NAVO een belangrijke rol toedelen voor het veiligstellen van de vrede die we nu al 40 jaar kennen. Maar als we straks, misschien ook in bredere verbanden, tot nieuwe afspraken kunnen komen over veiligheid, stabiliteit en welzijn en beter dan in de huidige structuren het geval is, moeten we altijd bereid zijn verouderde verbanden op te heffen. Ik heb geen emotionele weerstanden tegen de NAVO. Maar de NAVO is geen doel op zich, het is een instrument. Als het niet meer werkt moeten we het aanpassen of een nieuw instrument zoeken. Maar zover zijn we nog lang niet."

,,Navo is geen doel op zich, het is een instrument." *(foto Hans Hordijk)*

HAVEL-AFFAIRE

Doet het u wat dat oud-minister Van der Stoel in Oost-Europa op handen gedragen wordt en u nog steeds achtervolgd wordt met de Havel-affaire?

,,Ja, dat doet me wat. Ik bewonder wat Van der Stoel gedaan heeft voor het bevorderen van vrijheid en democratie in het Oostblok en nu doet als voorzitter van het Helsinki-comité. Maar dat staat los van de zaak-Havel. Tijdens de begrotingsbehandeling heb ik er uitdrukking aan gegeven dat die telkens terugkerende verdachtmakingen me veel pijn doen. Niet omdat ik geen fouten zou willen toegeven. En ook niet omdat ik betwist dat je verschillend kunt denken over de wijze waarop de uitreiking van de Erasmusprijs is benaderd. Maar men heeft mij beschuldigd van censuur, waar geen enkele grond voor is. Met de stichting die de Erasmusprijs uitreikt was volledige overeenstemming bereikt over de te volgen procedure. Met Havel heb ik er zelf later over gesproken. Niemand heeft uit de feiten kunnen construeren dat ik in zijn rede heb geschrapt of heb willen schrappen. Maar het is één keer neergeschreven en vervolgens een journalistiek repeterende breuk geworden. Ik kom dan tot de ietwat droevige conclusie, maar die mag niet teveel als zelfbeklag klinken - want ik ben een politicus met eelt op mijn ziel - dat de vrijheid van drukpers in dit land aanzienlijk beter wordt beschermd dan degene die door het misbruik van het recht wordt aangepakt. Wat ik wil zeggen is dat alles wat over deze zaak geschreven is, meer is dan de betreffende auteurs waar kunnen maken. Nou goed, dat draag je met je mee."

Op de valreep toch nog even iets gevraagd over zijn persoonlijke toekomst. Hij werd toch altijd de kroonprins van Lubbers genoemd? Afwerend: ,,Nee hoor." Dan breed grijnzend: ,,Ik heb alweer van een nieuwe prins gehoord die geboren is. Die wens ik veel sterkte met de kroon."

Bent u teleurgesteld dat de heer Brinkman het is geworden? ,,Mag ik een heel eerlijk antwoord geven? Nee, ik ben niet teleurgesteld. We zijn ontdaan van een stuk ballast zou ik haast zeggen."

Wilfred Scholten

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

CDA-VLAGGEN IN BINNENVAART (1)

De Utrechtse gemeente Nieuwegein heet voor binnenschippers Vreeswijk. Het is een centrum voor de binnenvaart. Vele tientallen binnenschippers hebben er hun wal-adres, hun ,,thuis" als ze niet varen. En zo'n 250 schipperskinderen wonen er in het Schippersinternaat Prins Hendrik. Ook dit jaar zal de meerderheid van de Vreeswijkse binnenschepen getooid zijn met de CDA-vlag in top. Althans, dat hoopt het CDA-raadslid J. Boersema, die al sinds 1982 aktief is met - wat genoemd kan worden - de aktie ,,CDA-vlag op binnenschepen". Dit keer heeft Boersema al 60 vlaggen ,,uitgezet", dat wil zeggen op tweederde van de Vreeswijkse binnenschepen. Maar ook buiten Nieuwegein weet men dat hij vlaggen voor binnenschepen verstrekt. ,,De vorige keer kreeg ik een telefoontje van een schipper uit Schipluiden die twee vlaggen wilde voor zijn zandschepen," aldus Boersema. Hij sluit niet uit, dat zelfs op de Rijn in West-Duitsland de CDA-vlag zal wapperen. De varende stemmers van Vreeswijk brengen met zich mee, dat het CDA-Nieuwegein ook bij deze verkiezingen de nodige volmachten tot stemmen te verwerken zal krijgen. ,,Veel schippers zitten op het water en zullen op 21 maart niet in Vreeswijk zijn. Via ons kunnen zij met volmacht stemmen. Op het CDA natuurlijk."

BINNENVAART (2)

Boersema is als raadslid onder meer verantwoordelijk voor gemeentewerken en dus voor het milieu en het ophalen van afval. Maar hoe haal je het vuil op van een binnenschip? Het CDA-Nieuwegein heeft daarover een voorstel in het verkiezingsprogram staan. Boersema: ,,Het gemeentelijke opslagterrein ligt aan het water. Wij pleiten ervoor om er een aanlegsteiger te maken, zodat de binnenschepen en passerende plezierschepen daar zelf hun afval - gescheiden en wel - kunnen afgeven. Denk bijvoorbeeld aan afgewerkte olie."
Het Nieuwegeinse gemeenteraadslid roept ook andere gemeenten aan doorgaande waterwegen op om dergelijke ,,inzamelpunten voor afval van binennscheepvaart en plezier-vaart" in te richten. Maar wat heeft dat met de CDA-vlag te maken (aan te vragen bij J. Boersema: tel. 03402-64028)? Boersema (in een ingezonden artikel voor dit blad): ,,Binnenvaart: Milieuvriendelijk ..... de kleur groen in de mast misstaat dus niet.' Zo is dat.

De CDA-vlag in top bij de binnenschippers.

BROER EN ZUS ALS LIJSTTREKKERS CDA (1)

In de aanstaande verkiezingscampagne voor de gemeenteraad brengt het CDA een broer en een zus als lijsttrekker in de strijd. In het Noord-Brabantse St. Oedenrode wordt de CDA-lijst aangevoerd door de 46-jarige mevrouw H.M. van Dijk-Eerhart en in het Zuid-Hollandse Capelle aan de Ijssel door haar 44-jarige broer R.O.M. Eerhart.
Zij is inmiddels 12 jaar lid van het CDA waarvan 8 jaar aktief in de gemeentepolitiek. Hij al wat langer. (Zeg maar) ,,Rom" Eerhart: ,,Ik heb mijn zus in 1978 lid van het CDA gemaakt. Ik was toen al aktief in de politiek. Toen ik in 1978 voor het eerst wethouder werd praatten we regelmatig over de politiek en over het CDA." Intussen heeft ,,Rom" er al twee wethouders-perioden op zitten en één periode als fractievoorzitter. Volgens broer Eerhart komen zij niet uit een écht politieke familie. ,,Onze ouders zijn nooit uitgesproken politiek geweest. Drie van de vijf kinderen wél: twee CDA en één PvdA."
Praten de lijsttrekkende broer en zus veel over hun politieke werk? Zij: ,,In het begin vaker dan nu. Toen hadden we vaak hele gesprekken over het CDA en hoe we bepaalde zaken moesten aanpakken. Tegenwoordig is het wat minder."
Hij: ,,In het begin vroeg mijn zus me wel eens hoe ik bepaalde zaken aanpakte. Maar door de jaren heen is zij zelf gepokt en gemazeld in de gemeentelijke politiek." St. Oedenrode telt ruim 18.000 inwoners, Capelle aan de Ijssel (met CDA-penningmeester Verbree als burgemeester) 59.000.

BROER EN ZUS (2)

In geen van beide gemeenten zal de verkiezingsstrijd gedomineerd worden door echte ,,hot items". Mevrouw van Dijk-Eerhart: ,,Er zijn geen écht heikele zaken. Het zullen vooral plaatselijke onderwerpen zijn, zoals verkeerssituaties, welzijnsprogramma's en dergelijke." De heer Eerhart: ,,Echt grote verschillen zijn er niet meer in Capelle sinds de gemeenteraad met één stem verschil koos voor een metroverbinding vanuit Rotterdam."
Is de sociale vernieuwing een thema? Zij: ,,Ja, in de zin van een impuls voor een andere aanpak van werkloosheid, arbeidsbemiddeling, sociale zaken en welzijnsbeleid." Hij: ,,Het sociale beleid van de gemeenten werd tot nu toe strak geregeld door ,,Den Haag". Terecht wordt nu gezegd dat de mogelijkheden op lokaal niveau benut moeten worden. De sociale vernieuwing zal betekenen dat de verschillende partijen de handen ineen slaan. Dat betekent een verkleining van de verschillen en een grotere samenwerking."
Het CDA heeft in Capelle 5 van de 31 zetels. Een winst van 1 à 2 zetels zit er volgens de CDA-lijsttrekker wel in. Even-als een brede coalitie van CDA, PvdA en VVD. De vorige keer werd het CDA buiten de samenwerking gehouden. In St. Oedenrode heeft het CDA 6 van de 17 zetels.
Wat is de belangrijkste drijfveer voor mevrouw Van Dijk-Eerhart om aan politiek te doen? ,,Als je in een kleinere gemeente woont en je bent maatschappelijk aktief ontmoet je veel mensen. Daardoor krijg je een goed beeld van de dingen die beter kunnen. En dan vraagt men je of je bereid bent om op de kandidatenlijst te staan. Ik vind het leuk om in een kleine gemeenschap dienstbaar te zijn." Eerhart wenst zijn zus toe, ,,dat zij evenveel zetels wint als wij."

Oproep

Het CDA is op zoek naar

KUNSTENAARS (M/V)

die wilen exposeren in het CDA-huis aan de dr. Kuyperstraat te Den Haag. *Belangstellenden kunnen contact opnemen met dhr. Schnijders (tel. 070-3924461).*

(foto Hans Hordijk)

Duitse eenwording gaat ons allen aan

Het is nu wel duidelijk dat we op vrij korte termijn één Duitsland zullen hebben, een vereniging van de Bondsrepubliek en de DDR. De verkiezingen van 18 maart in de DDR hebben een dubbel doel: het kiezen van een nieuwe Volkskammer, die dan zelf weer een nieuwe regering zal aanwijzen en, in de tweede plaats, een uitspraak doen of men een Duitsland wil of de voorkeur geeft aan het voortbestaan van een aparte DDR. Als men de programma's ziet van de partijen die samen waarschijnlijk een overweldigende meerderheid zullen vormen, dan is het zonneklaar dat de kiezers in de DDR van hun eigen staat afscheid zullen nemen.

Het is ongelooflijk boeiend om nu in het Europese Parlement de Duitse ontwikkelingen mee te maken. Er is vreugde over de doorbraken ten aanzien van mensenrechten en democratie; er heerst verbazing over het tempo van de gebeurtenissen; er is ontzag voor het onvoorspelbare van wat geschied is en van wat nog komen gaat; er is ook enige bezorgdheid hoe wij in Europa met de nieuwe situatie betreffende Duitsland moeten omgaan.

Het is daarnaast zeer stimulerend om dit proces te mogen beleven in christen-democratische kring. Er is de - terechte - blijdschap aan Duitse kant, gekoppeld aan een gevoelen dat er grote taken wachten ten aanzien van de DDR en Oost-Europa en dat juist nu een Europese aanpak nodig is. De gehele EVP-fractie in het Europese Parlement buigt zich over de opgave om op een zorgvuldige manier Duitse en Europese eenwording met elkaar te verbinden.

Duitsland gaat ons allen aan.

Bij de Duitse vereniging zijn velen betrokken. De Duitsers zelf, de grote mogendheden die in 1945 Duitsland in bezettingszones opdeelden, de buurstaten en de overige Europese landen. De landen die met de Bondsrepubliek het EG- en NAVO-lidmaatschap delen, voelen zich betrokken.

De Duitsers zelf, in Bondsrepubliek en DDR, hebben recht op zelfbeschikking. Dat recht moeten zij in alle vrijheid en rust kunnen uitoefenen. Zonder belemmeringen maar ook zonder enigerlei vorm van druk of intimidatie. Na de verkiezingen van 18 maart in de DDR zullen beide Duitse regeringen het eenwordingsproces in eerste aanleg vorm geven. De - zoals dat vroeger heette - ,,Grote Vier" (Amerika, Sowjet-Unie, Groot-Brittanië en Frankrijk) zullen zich als eersten bezig moeten houden met aspecten als veiligheidsafspraken en het vastleggen van de grenzen van het ene Duitsland. Het Viermogendhedenstatuut van Berlijn zal gaan verdwijnen.

Die formule van Twee plus Vier heeft geleid tot het fronsen van de wenkbrauwen. Ook in ons land, bijvoorbeeld bij minister van den Broek. En terecht. De positie van het toekomstige Duitsland gaat een grote kring van - voornameljk - Europese landen aan. Afspraken daarover hebben een grotere waarde wanneer zij door een brede kring van staten worden gedragen, bij voorkeur in de vorm van een verdrag. Het gaat dan bijvoorbeeld over het plechtig vastleggen van de Oder-Neisse-grens, maar ook over regelingen met betrekking tot het eventuele verblijf van buitenlandse troepen in Duitsland. Voor Nederland is de meest wijze weg het benutten van multilaterale verbanden. Het gaat om de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE), de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en de Europese Gemeenschap (EG). Daar kunnen wij onze inbreng met de meeste vrucht leveren. De CVSE biedt een kader van 35 landen, inclusief Sowjet-Unie en Amerika, dat een goede bedding kan vormen voor het bovengenoemde verdrag betreffende Duitsland. Verder kijkend dan het Duitsse vraagstuk is de CVSE een ideaal toetsingsforum voor de stand van zaken ten aanzien van mensenrechten en democratie. De CVSE biedt ook mogelijkheden voor afspraken die heel Europa raken op onder meer energie- en milieugebied.

Voor een goede opvang van het verenigde Duitsland zijn zowel de NAVO als de EG van eminent belang. Deze organisaties zijn echte succesformules gebleken die hun constructieve rol moeten blijven spelen. De NAVO is een bron van stabiliteit. Zij is nodig voor het sluiten van wapenbeheersingsovereenkomsten en het controleren ervan. Zij belichaamt ook de band tussen Amerika en Europa. Die band zal in de toekomst noodzakelijk blijven. Ook al vrezen wij de agressie van de Sowjet-Unie niet meer, dat land zal altijd een grote mogenheid zijn waartegen een gezond tegenwicht geboden moet worden. Een verenigd Duitsland kan het beste lid van de NAVO zijn. Het alternatief is een neutraal Duitsland dat wellicht in de toekomst een onvoorspelbare koers zou kunnen varen. Dat is ook niet in het belang van de Sowjet-Unie.

Het meeste perspectief voor de toekomst biedt echter de EG. Deze supranationale organisatie is aan een tweede jeugd begonnen. Het economische succes van de EG was velen al langer duidelijk. Maar met name in het laatste jaar is haar vredebrengende functie scherper naar voren gekomen. Het in elkaar vlechten van economieën werkt concreet oorlogvoorkomend en welvaartscheppend. Met het verenigde Duitsland als koploper wordt de EG een baken en magneet voor de nieuwe democratieën in Oost-Europa.

De christen-democraten in het Europese Parlement zetten zich ervoor in de bovengenoemde lijnen te bevorderen. Dat vergt een verantwoordelijk met elkaar, met inbegrip van de Duitsers, omgaan. Wij vinden de aktiviteiten van de Nederlandse regering, met name van de ministers Lubbers en Van den Broek, van niet te onderschatten belang. Het is zeer toe te juichen dat onlangs een fikse delegatie van de CDA-fractie in de Tweede Kamer een bezoek heeft gebracht aan de CDU in Bonn. Ik denk dat het goed zou zijn als ook op het niveau van de kamerkringen, met name maar niet uitsluitend in de grensregio's, kontakten met de Duitse zusterpartij worden onderhouden. De koppeling van Duitse en Europese eenheid kunnen er ten zeerste door bevorderd worden.

Jean Penders
delegatieleider CDA in Europese Parlement.

GELOVEN OP MAANDAG

Integratie levensbeschouwing in werk gaat bij fusie NCW-VNO verloren

Oud-CDA-minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Jan de Koning is tegen een fusie tussen de centrale werkgeversorganisaties VNO en NCW. Een verbetering van de samenwerking met het oog op de Europese ontwikkelingen vindt hij prima, maar een samensmelting zou een verarming van de Nederlandse arbeidsverhoudingen betekenen. Een eenhoofdig voorzitterschap voor VNO en NCW zal volgens De Koning onherroepelijk het einde van het NCW inluiden. Aldus de oud-CDA-bewindsman in gesprek met Ben Pauw.

Enkele weken geleden hebben 15 topondernemers in een brief aan de besturen van VNO en NCW gepleit voor een betere samenwerking tussen deze twee centrale organisaties van werkgevers. Aanleiding tot hun brief vormen de Europese ontwikkelingen die een krachtenbundeling vragen en de vacatures voor het voorzitterschap van beide organisaties. NCW-voorzitter Andriessen vertrok vorig jaar naar het kabinet, terwijl VNO-voorzitter Van Lede (ook lid van het CDA) in november aftreedt. De brief heeft voor de nodige opschudding in werkgeversland gezorgd. Het is een derde poging van de initiatiefnemers om VNO en NCW te laten samensmelten. Een eind vorige week ingestelde commissie moet de mogelijkheden voor een betere samenwerking gaan onderzoeken.

Wat vindt U van de brief van de 15 topondernemers?

,,Als de brief gezien moet worden als een poging om in het licht van Europa te komen tot een grotere effectiviteit van de belangenbehartiging dan is zij op tijd geschreven en rechtvaardigt zij een onderzoek naar een betere samenwerking. Maar gezien de totaliteit van de brief vrees ik dat die is geschreven om te komen tot een samensmelting van VNO en NCW. En daar ben ik ronduit tegen. Die indruk wordt versterkt door het voorstel om een gemeenschappelijke voorzitter voor VNO en NCW te benoemen. Ik zou die man of vrouw niet benijden. Maar ik hoop ook dat ze hem/haar niet vinden."

GEEN REËEL ARGUMENT

Volgens De Koning, vòòr zijn jarenlange uiteenlopende ministerschppen zelf werkzaam bij de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB), zijn de vacatures voor het voorzitterschap van de verbonden een toevalligheid en vormen zij geen reëel argument voor een vergaande samenwerking. ,,Er zijn genoeg voorzitters te vinden, zowel voor het VNO als voor het NCW. Dat kan het probleem niet zijn. Sterker nog, ik vrees dat het een probleem kan worden door de discussie die de briefschrijvers hebben aangezwengeld. Zo'n gemeenschappelijke voorzitter zou immers in grote moeilijkheden komen wanneer hij zich als NCW-voorzitter zou willen profileren. Hij zou dat doen en behoren te doen door zijn leden op hun levensovertuiging aan te spreken. Dat lukt hem natuurlijk niet wanneer hij tevens voorzitter is van het VNO. Want het VNO is neutraal waarvoor argumenten van levensbeschouwing als organisatie niet doorslaggevend zijn. Daar ligt een bron van wrevel, wrijvingen en misverstanden. Dit betekent dat de voorzitter uiteindelijk zal uitkomen op één geluid en dat is dan waarschijnlijk het VNO-geluid. Daarmee is het eigen geluid van het NCW als een christelijk-sociale organisatie ten einde."

Jan de Koning noemt het ,,van wezenlijk belang" dat het eigen geluid van het NCW behouden blijft en blijft doorklinken in het Nederlandse maatschappelijke en politieke leven. Daarnaast is het voortbestaan van het NCW onmisbaar voor de - dit jaar 100 jaar bestaande - christelijk-sociale beweging van werkgevers, werknemers, middenstanders en boeren en tuinders. ,,De christelijk sociale beweging heeft veel bereikt en zal ook in de toekomst nog veel moeten bereiken op tal van terreinen. De huidige goede verhoudingen tussen werkgevers en werknemers is ook voor een deel aan haar te danken. Dat er nu goede sociale verhoudingen zijn, is geen garantie dat dit in lengte van jaren zo zal blijven. Juist als er economische of sociaal-maatschappelijke problemen of conflicten zijn, kan en moet de christelijk sociale beweging een eigen rol spelen."

Speciaal met het oog op de immateriële onderwerpen?

,,Voor beiden, zowel met het oog op de materiële als de immateriële aspecten. In de eerste plaats heeft de christelijk sociale beweging vanuit haar levensbeschouwing een eigen motivatie om groepen van mensen in deze samenleving niet in het gedrang te laten komen, zoals langdurig werklozen, arbeidsongeschikten en andere minderheidsgroepen.

In de tweede plaats zal de christelijk sociale beweging minder gauw vervallen in consumentisme. In de jaren '70 hebben we de fout begaan een voorschot te nemen op de

te verwachten economische groei, in de trant van „Koop nu, betaal later". Die rekening hebben we in de jaren '80 gepresenteerd gekregen en dat is heel hard aangekomen. We moeten niet alleen een beroep doen op de voorzichtigheid en maat houden, maar ook op de verantwoordelijkheid van mensen als rentmeester van deze wereld en van de economie. Om te leren van onze fouten en om te leren dat de hebzucht ons niet opnieuw moet overvallen. Dit jaar gaat het redelijk goed, maar volgend jaar kan het weer anders zijn. Ook in dit proces is een belangrijke rol weggelegd voor christelijk sociale organisaties."

GELOVEN OP MAANDAG

In de brief van de 15 topondernemers wordt aangetekend, „dat de aard van beide verbonden op lokaal, regionaal en nationaal niveau onaangetast kan en moetblijven".
„Natuurlijk zal men zeggen dat het eigen karakter wel degelijk bewaard kan blijven. Dat zei men destijds bij de fusie tussen NVV en NKV ook. Maar we hebben gezien dat dat niet werkt, zoals ook het centrum voor levensbeschouwing binnen de PvdA niet gewerkt heeft. Maar het kan ook niet werken, omdat het niet in het hart van de zaak staat. Het hart van de zaak is voor ondernemers en voor werknemers zich bezig houden met de dagelijkse zaken, zoals lonen, prijzen, arbeidsvoorwaarden, verdelen van arbeid, arbeidsmarktvraagstukken. Daar gaat het om „Geloven op maandag". Dat is de kern en dat is de taak van de christelijk maatschappelijke organisaties. Levensovertuiging moet niet gereserveerd blijven voor de zondag, al of niet omlijst met kerkgang en gewijde muziek. Integendeel, zij moet geïntegreerd zijn in het leven en werken van alledag. Bij een samensmelting van VNO en NCW gaat dét verloren. Ik heb wel eens gezegd: als je met levensovertuiging een meter verder komt dan zonder levensovertuiging, dan heeft die zijn waarde al bewezen. Je mag dus nooit overspannen verwachtingen hebben. Levensovertuiging vraagt niet dat men zijn maatschappelijke positie wegcijfert. Werkgevers en werknemers houden hun eigen verantwoordelijkheid. Maar levensovertuiging moet het optreden als werkgever of werknemer wel beïnvloeden en richtinggeven. Dat is het bestaansrecht van christelijk-sociale organisaties."

VERSTERKING SAMENWERKING

De Koning benadrukt dat hij op zich een versterking van samenwerking tussen VNO en NCW een goede zaak vindt. Vooral met het oog op Europa. Maar net zo min als het argument van de vacatures voor de voorzitterschappen van VNO en NCW vindt hij dit een doorslaggevend argument voor een fusie. Integendeel. „Het is van groot belang dat de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven in Europa goed behartigd worden. Zeker zolang Europa nog geen eenheid is waarin nationale belangen niet meer meetellen. Zolang het proces van Europese integratie gaande is zal iedereen proberen om er uit te halen wat voor de eigen staat het beste is. Maar daarvoor is het niet nodig dat de centrale werkgeversverbonden in Nederland fuseren. Ingtegendeel. Immers op den duur zal ook in Europa zowel in de politiek als in het sociale leven de christelijk sociale overtuiging moeten doorwerken en organisatorisch vorm en kracht moeten krijgen. Zover zijn we nu nog niet, nog lang niet. Maar dat is geen reden om te zeggen: zet het dan ook maar nationaal over boord."

De brief suggereert dat het bestaan van één werkgeversorganisatie per definitie beter is voor de belangengehartiging van het bedrijfsleven. Wat is uw mening?
„Ik ben het daarmee absoluut niet mee eens. Ook meerdere organisaties die naast elkaar bestaan, maar vanuit verschillende invalshoeken werken kunnen zorgen voor een effectieve belangenbehartiging. Maar ik pleit wel voor goede vormen van samenwerking. Die hebben we in de land- en tuinbouw en middels de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden ook tussen VNO en NCW. En die hadden we in de vakbeweging. Helaas is die afgebroken toen het CNV zich niet liet dwingen tot een fusie met de toenmalige NVV."

HERSTEL SAMENWERKING FNV-CNV

De Koning pleit voor een herstel van de samenwerking tussen FNV (ontstaan uit NVV en het katholieke NKV) en het CNV. „Dat zou een goede zaak zijn. Maar dat kan alleen onder normale samenwerkingsvoorwaarden. Het NVV heeft de samenwerking destijds niet op zakelijke gronden, maar uit wrevel afgebroken. Ik denk dat alle argumenten die gelden voor het VNO om de samenwerking met het NCW te handhaven en waar mogelijk te versterken nog sterker gelden voor samenwerking tussen FNV en CNV. Maar partijen moeten het natuurlijk wel zelf willen. Samenwerken moet je uit vrije wil, maar het kan nooit opgedrongen worden, zelfs niet door de omstandigheden."

Welke bezwaren kleven aan monopolie-organisaties?
„De Nederlandse arbeidsverhoudingen vragen niet noodzakelijkerwijs om pluriformiteit of om uniformiteit. Maar in de praktijk heeft de pluriformiteit goed gewerkt. Natuurlijk zijn er altijd wrijvingen tussen organisaties. Maar die zijn er ook binnen organisaties. Men moet niet denken dat die wrijvingen tot het verleden zullen horen door alles maar op één hoop te gooien."

SOCIALE VREDE

Wat heeft u als minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gemerkt van het bestaan van christelijke belangenorganisaties?
„Je merkt wel degelijk dat de scherpe kanten van een zaak vaak minder zijn, omdat christelijke sociale organisaties, zoals NCW en CNV, vanuit hun beginsel geen scherpslijpers zijn en niet willen zijn. Dat is voor de sociale vrede een goede zaak."

Zou het ontstaan van één grote werkgeversorganisatie een bedreiging zijn voor de sociale vrede?
„Als de sociale vrede straks weer onder druk zou komen te staan, dan zou het bestaan van één werkgevers- en één werknemersblok het gevaar van polarisatie vergroten. Zonder dat de tegenstellingen daardoor worden opgeheven zou de grondgedachte van de christelijk sociale beweging daarop wel een matigende invloed kunnen hebben. Het verleden heeft dat bewezen."

Ben Pauw

(foto Hans Hordijk)

„Je merkt wel degelijk dat de scherpe kanten van een zaak vaak minder zijn, omdat christelijk-sociale organisaties zoals NCW en CNV vanuit hun beginsel geen scherpslijpers zijn en niet willen zijn."

ZWART WIT

Bijeengeknipt door Gerrit Brinkman

MALAISE

Misschien zijn het wel de komende raadsverkiezingen die oorzaak zijn van malaise (op het Binnenhof). Het kabinet moet in de nabije toekomst nog wel enkele moeilijke besluiten nemen. Als die pijnlijk uitvallen voor de burgers, is het maar beter dergelijke beslissingen tot na de verkiezingen uit te stellen. De kiezers laten zich immers ook bij gemeentelijke verkiezingen gemakkelijk door landelijke politieke ontwikkelingen leiden. (*Leeuwarder Courant*)

AFBLIJVEN

Feit is dat lokaal en regionaal bestuur steeds belangrijker wordt en dat dat uitdrukkelikk de algemene wens is van de landelijke politici. Dit zou een reden te meer voor hen moeten zijn om met hun groezelige en zo vaak verkeerd gebruikte tengels van de raadsverkiezingen af te blijven. (Jan Joost Lindner in *de Volkskrant*)

KNOPEN

Ook minister Dales heeft moeten ervaren dat ,,coördineren" in de Haagse bureucratie weinig meer betekent dan het in kaart brengen van meningsverschillen tussen ministeries. Het doorhakken van knopen is voorbehouden aan ,,de grote roerganger", zoals Lubbers in eigen kring wel bewonderend wordt aangeduid. (*Haagsche Courant*)

TE DOMINANT

Regeringsmacht is de premier lichtelijk naar de bol gestegen. Dat hij echt is gaan denken dat hij, en hij alleen, ziet wat er moet gebeuren. Zijn aanvaring met de CDA-fractie in de Eerste Kamer lijkt er ook op te wijzen dat de minister-president zich een te dominante rol toemeet. (Peter Riemersma in *Haagsche Courant*)

GEEN WILDE PLANNEN

Als er toch nog iets van de Sociale Vernieuwing terecht mocht komen, zal premier Lubbers als formeel voorzitter van het interministeriële beraad het succes naar het CDA toepraten. Als het mislukt ligt de rekening bij het CDA. Kortom, het PvdA-meldpunt Sociale Vernieuwing heeft geen wilde plannen nodig, maar juiste koele politieke adviezen. (Uri Rosenthal in *Trouw*)

HET BEELD

Op haast wonderbaarlijke wijze vertolken de politieke partijen in hun personages perfect waarvoor zij staan. Kok, de gematigde vakbondsman, Lubbers, de katholieke manager, Van Mierlo, de intellectualistische journalist; alleen professor Voorhoeve is een vreemde eend in de bijt van zijn partij. Wiegel en Nijpels pasten beter in het beeld. (John Jansen van Galen in *Haagse Post*)

BETERE TIJDEN

Voorhoeve voorspelt dat komend najaar voor zijn fractie betere tijden aanbreken. ,,Dan zal het kabinet worden geconfronteerd met de financiële consequenties van zijn eigen plannen. Met andere woorden: het zal dan voor het eerst echte keuzen moeten gaan maken. En ik voorspel u dat het kabinet het dan erg moeilijk krijgt." (*Trouw*)

NETJES KOP ROLLEN

De VVD leeft niet meer onder het kiezersvolk. De doorleefde kop van Van Mierlo spreekt meer aan dan het gekapte hoofd van Voorhoeve. Achter de hand wil nog iemand wel fluisteren dat dus een kop moet rollen. Maar hoe doe je dat netjes, zonder dat de kiezers zich helemaal van de partij afkeren? (*De Gelderlander*)

PARTIJEN

Van Mierlo heeft weinig vertrouwen in de partijpolitieke kanalen als het gaat om het ronselen van bestuurlijk en politiek potentieel. ,,Door de politiek te personaliseren (gekozen minister-president e.d.) krijg je weer een Tweede Kamer van volksvertegenwoordigers in plaats van partijvertegenwoordigers.", vindt Van Mierlo. Het kiessysteem als product van de verzuiling heeft zichzelf overleefd. ,,Daar gelooft geen hond meer in, behalve de machtsgebruikers." (*Groene Amsterdammer*)

NA VAN MIERLO

Wat is D66 eigenlijk nog zonder Van Mierlo. Alles draait om de politieke veteraan. ,,Is er leven na Van Mierlo", vroeg een weekblad zich af in een artikel over de toekomst van D66. Van Mierlo gaf D66'ers antwoord op die vraag: ,,Voor jullie wel, voor mij niet." (G. K. in *Haagsche Courant*)

TUNNELS

Het lijkt erop dat de minister van Verkeer en Waterstaat met haar voorkeur voor de bouw van tunnels wel gelijk heeft, maar bezig is dat op een verkeerde manier te halen. Haar stellige beantwoording op vragen in de Tweede Kamer over de tunnelbouw waarvan juist was vastgesteld dat het kabinet daarover nog in discussie is, werkt de polarisatie onderling en tussen de regeringsfracties in de hand. (*NRC/Handelsblad*)

VASTHOUDEND

De feiten bewijzen dat Maij-Weggen jarenlang een voorvechter is van een gedegen milieubeleid. En wie wil haar verwijten dat zij soms een gebrek aan tact compenseert door een overmaat van vasthoudendheid aan de goede zaak? (*Greenpeace*, orgaan van de internationale milieu-organisatie)

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar nu hebben de politieke partijen - waaronder tot mijn aangename verrassing ook de uitvinders van de Verantwoordelijke Samenleving aan de (nu nog) Kuyperstraat - ontdekt wat iedere penningmeester van de buurtvereniging al lang wist, namelijk dat de meeste mensen alles best vinden zolang ze maar niet hoeven te vergaderen, contributie betalen en een krantje ontvangen. Kortom, niet ergens lid van hoeven te wezen. Dat was meer iets voor de ouders van toen. De ouders van nu daarentegen krijgen al dikkere kranten dan hen lief is, willen 's avonds schakelen met hun pas verworven 18 netten en 's zondagsavonds, terug van de caravan, naar de afhaal-Italiaan. Ze willen best stemmen, desnoods sympathiseren, belasting betalen, maar - alsjeblieft - verder geen gezeur met convocaten en contributies. Dus nu willen die partijvoorzitters, net als de buurtvereniging trouwens, subsidie. Want ze doen werk te algemenen nutte en als er niet een paar machientjes blijven draaien die op gezette tijden kandidaten en programma's ophoesten, dan werkt het spel niet meer. En nu moet niemand zo flauw zijn om te zeggen dat op die manier politiek Den Haag zich aan zijn eigen haren uit het moeras trekt, want ik ben er hard voor. Sterker nog: niet alleen partijen, ook hun leden moeten gesubsidieerd worden. Bijvoorbeeld ik. Tenslotte draag ik nu al jaren niet onaanzienlijk bij aan het denken over politiek. Of niet soms?

COMMENTAREN

MANDELA VRIJ

De vrijlating van Nelson Mandela was een gebeurtenis met een zware symbolische lading. Zijn jarenlange gevangenschap stond voor de onderdrukking van de zwarte meerderheid in Zuid Afrika. Met zijn vrijlating zal de zwarte bevolking haar bevrijdingsproces nu concreet kunnen beginnen. Mandela heeft, dat viel direct op, de uitstraling van een staatsman die vertrouwen wekt bij alle bevolkingsgroepen in Zuid Afrika. De Zuidafrikaanse president De Klerk verdient lof dat hij deze belangrijke stap heeft willen zetten. Zo komt een klimaat tot stand waarin de lang verwachte onderhandelingen over de toekomst van Zuid Afrika kunnen plaatsvinden. Dit klimaat is noodzakelijk om tot duurzame oplossingen te komen die door de hele Zuidafrikaanse samenleving gedragen kunnen worden.

DUITSE EENHEID

De Duitse eenwording is jarenlang gezien als het sluitstuk van het ontspanningsproces in Europa. Het ziet er nu naar uit dat het geen sluitstuk is, maar een beginpunt. De ontwikkelingen gaan zo ontzettend snel. Het is bijna niet mogelijk om goed te begrijpen wat er allemaal bij komt kijken.
Belangrijk is om nu vast te houden aan de grote lijnen die het CDA heeft uitgezet: ieder volk, ook het Duitse, heeft recht op vrije zelfbeschikking. Het zou heel kwalijk zijn als de landen in Europa zouden terugvallen in nationalisme. In plaats daarvan moet met des te meer kracht gewerkt worden aan samenwerking en integratie tussen landen en volken in Europa. In de eerste plaats in de Europese Gemeenschap. De EG en de NAVO moeten echter nauw bij het proces van Duitse eenwording betrokken zijn. Op die manier wordt beter recht gedaan aan de belangen van de Duitse buurlanden. De Duitse eenwording is immers niet alleen een zaak van de Duitsers en de oude bezettingsmachten van na de Tweede Wereldoorlog.

VERHOGING HUURWAARDE-FORFAIT

Het kabinet heeft eind vorige week de eer aan zichzelf gehouden door de voorstellen tot verhoging van het huurwaardeforfait en de verlaging van de overdrachtsbelasting in te trekken. In het debat in de Eerste Kamer was vorige week dinsdag immers duidelijk geworden dat de voorstellen het Staatsblad niet zouden halen. Tot veler verrassing deelde senator Boorsma mee dat de CDA-fractie unaniem tegen zou stemmen.
Boorsma hield een hecht doortimmerd betoog waarin hij de her en der bestaande indruk kon wegnemen dat zijn fractie de voorstellen om louter politieke redenen zou afwijzen. Hij liet ook blijken dat verhoging van het huurwaardeforfait in een breder kader wellicht voor zijn fractie bespreekbaar zou zijn. Daarmee gaf hij het kabinet de mogelijkheid om straks met een kwalitatief aanzienlijk beter voorstellenpakket te komen. Van een ,,misbruik" van de ,,macht" van de Eerste Kamer was dus ook nu geen sprake.
Twee opmerkingen tot slot. In de eerste plaats lijkt het goed de contacten tussen de CDA-fracties in Eerste en Tweede Kamer wat te intensiveren. En ten tweede kan het nuttig zijn de expliciete vraag aan de orde te stellen in hoeverre de Eerste-Kamerfractie zich materieel gebonden moet achten aan het CDA-verkiezingsprogramma.

DE ,,C'': CENTRAAL OF CHRISTELIJK?

VNO en NCW, de twee centrale werkgeversorganisaties, gaan bekijken of zij nauwer kunnen samenwerken. Een commissie moet de besturen hierover binnen enkele maanden adviseren. Aanleiding tot de studie vormt een brief van 15 topondernemers die pleiten voor een betere samenwerking. De benoeming van één voorzitter voor beide verbonden moet in de studie worden betrokken, zo schrijven zij.
De brief van de 15 topondernemers wordt gekenmerkt door een zekere tweeslachtigheid. Enerzijds ademt zij de voorkeur voor een fusie en bepleit zij de benoeming van één voorzitter, anderzijds wordt gepleit voor behoud van aard en karakter van beide organisaties. Het zou een historische fout zijn om het NCW als christelijk sociale organisatie te laten opgaan in het VNO. Niet alleen om ideële redenen die te maken hebben met de christelijke levensovertuiging van het NCW. De ,,C" van ,,christelijk" verschrompelt dan tot de ,,C" van ,,centraal". Maar ook om puur praktische redenen die te maken hebben met de werkelijke effectiviteit van de belangenbehartiging. Wanneer men het heeft over ,,dubbel werk" of ,,ondoelmatige belangenbehartiging" spreekt daaruit een gebrekkig inzicht in functie en belang van christelijk sociale organisaties in de Nederlandse arbeidsverhoudingen. Het zou van wijs beleid getuigen wanneer het onderzoek van de VNO- en NCW-commissie zich zou beperken tot een verbetering van de samenwerking. Tegelijkertijd verdient het aanbeveling om, zoals oud-minister De Koning van Sociale Zaken en Werkgelegenheid elders in dit blad bepleit, de samenwerking tussen FNV en CNV nieuw leven in te blazen.

CDA moet initiatief nemen bij discussie over vluchtelingenbeleid

Bij de formatie van het derde kabinet-Lubbers moest rekening worden gehouden met een aanmerkelijke stijging van het aantal asielzoekers. Men schatte het aantal op 14.000; inmiddels worden er echter al 24.000 asielzoekers in ons land verwacht. Het ministerie van Justitie en de rechterlijke macht kunnen de stroom asielzoekers niet meer aan. De procedures duren te lang en de extra financiën die onlangs nog door het kabinet zijn uitgetrokken blijken nu al onvoldoende. Hoe wordt er binnen het CDA gereageerd op deze ontwikkelingen? De tijd lijkt rijp voor een politieke bezinning op het vluchtelingenvraagstuk.

In 1979 ontvluchtte **Sabo Celik** Turkije. Hij behoorde tot een minderheidsgroep in zijn land. Als christen werd hij door het toenmalige regime vervolgd. In Nederland aangekomen werd zijn vluchtverhaal door de justitiële autoriteiten in twijfel getrokken. Men weigerde hem toe te laten tot de asielprocedure. Samen met andere Christen-Turken en Armeniërs voerde hij aktie voor een eerlijke en rechtvaardige toelatingsprocedure. Dat doel werd bereikt. Celik is nu als CDA-lid betrokken bij het vluchtelingenbeleid. Daarnaast is hij aktief in de Vereniging Vluchtelingenwerk Nederland (VVN) en in de Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON)

TE LANGE PROCEDURES

Celik's kritiek op het huidige asielbeleid richt zich vooral op de procedures. Celik: ,,Die procedures duren nog steeds veel te lang. Men blijft in feite gedurende de gehele periode buitengesloten van de Nederlandse samenleving, omdat de onzekerheid over de vraag of men uiteindelijk in Nederland mag blijven de hele tijd voortduurt. Dat is voor diegenen die aan het eind van die periode toch worden uitgewezen vervelend, maar ook voor degenen die wel mogen blijven. Men kan zolang de procedure loopt niet echt plannen maken en de onzekerheid veroorzaakt vaak een enorme psychische belasting.
Je zou asielzoekers naar mijn mening in drie groepen kunnen indelen. In de eerste plaats een groep waarvan voor iedereen duidelijk is dat ze geen enkele kans maken. Dan een groep die voor bijna 100% zeker in ons land mag blijven. En tenslotte de groep twijfelgevallen. Voor iedere groep geldt dan een aparte procedure. Nu is het zo dat iedereen dezelfde procedure doorloopt die vaak jaren duurt. Dat veroorzaakt enerzijds onnodig lange onzekerheid voor de asielzoekers. Anderzijds maak je het op deze manier ook voor veel vluchtelingen die toch nooit erkend zullen worden, aantrekkelijk om naar Nederland te komen omdat men zolang de procedure voortduurt in ons land mag blijven."
Celik heeft ook kritiek op de gronden waarop vluchtelingen vaak worden uitgewezen. Hij verwijt Justitie willekeur. ,,Het komt voor dat van dezelfde vervolgde minderheidsgroep uit een bepaald land ongeveer de helft wordt toegelaten en de helft wordt uitgezet. Dat kan toch niet!"
Celik ergert zich aan het feit dat rechterlijke uitspraken soms als verdediging van het door Justitie gevoerde beleid bij uitzettingsprocedures worden gebruikt. ,,Er wordt dan gezegd: Zie je wel? De rechter heeft ons gelijk gegeven! Maar uit een rechterlijke uitspraak blijkt hoogstens dat de procedures goed gevolgd zijn." Hij vindt dat de rechter, die nu alleen beoordeelt of de procedure goed gevolgd is, ook inhoudelijk moet kunnen toetsen of vluchtelingen in redelijkheid asiel geweigerd is. ,,Dan zal de rechter ook beoordelen of er gegronde vrees voor vervolging bestaat."

NIEUWE VOORSTELLEN

Mr. Jan Krajenbrink is in de CDA-Tweede Kamerfractie belast met het vluchtelingenbeleid. Hij is niet alleen CDA-woordvoerder tijdens debatten in de Tweede Kamer, maar houdt zich ook bezig met individuele vluchtelingenproblemen waarvoor mensen bij hem aankloppen. Geconfronteerd met de kritiek op het huidige vluchtelingenbeleid kan hij een deel daarvan wel beamen. Hij formuleert bedachtzaam: ,,Door de te beperkte behandelcapaciteit holden Justitie en de rechters steeds maar achter de feiten aan. Dat leidde ertoe dat in 1987 noodmaatregelen werden getroffen

om snel tot een schifting te kunnen komen. Vluchtelingen waarvoor geen gegronde vrees voor vervolging bestond, zouden snel een uitwijzingsbeslissing krijgen. De categorie die wel wordt erkend, zat echter niet in deze snelle procedure. Die kwam bij die noodmaatregelen gewoon in de normale procedure terecht. De fractie is nu in afwachting van de aangekondigde voorstellen van staatssecretaris Kosto. Wij hebben er zelf wel wat ideeën over. Uitgangspunt moet zijn dat iedereen die asiel aanvraagt ook een beslissing moet krijgen. Een gedoogbeleid zoals enige tijd geleden voor de Surinamers die voor Bouterse op de vlucht waren, veroorzaakt te veel onzekerheid. Zo'n beleid moeten we niet meer voeren. Verder vinden wij dat de mogelijkheid van de ,,kennelijk ongegronde asielverzoeken" aktief moet worden gebruikt om asielzoekers, die geen kans maken tot de asielzoekersprocedure te worden toegelaten, zo snel mogelijk het land uit te kunnen zetten. Ze moeten echter wel het recht hebben over de beslissing tot uitwijzing een rechterlijke uitspraak te vragen. De kort gedingprocedure die daarvoor openstaat duurt momenteel echter veel te lang. De rechters kunnen de toegenomen stroom niet meer aan. Door een wetswijziging die nu in behandeling is kunnen deze rechtszaken over verschillende rechtbanken in het land gespreid worden waardoor ook die procedure aanmerkelijk verkort kan worden.

Mea Roodenburg: Het CDA zou een conferentie over het toekomstig Europees asielbeleid moeten organiseren.

Wij vinden dat vluchtelingen die tot de categorie ‚kennelijk ongegronde' asielzoekers behoren binnen enkele weken - inclusief een eventueel beroep via de kort gedingprocedure - moeten zijn ‚afgehandeld'. Vervolgens moet er een effectieve en humane uitzetting komen. Daar hebben we o.a. terugkeerbureaus voor nodig. Je kunt de mensen niet zo maar op de trein zetten! Op langere termijn zal de rechtsbescherming van vluchtelingen overigens via de Wet AROB lopen. Dat is in het regeerakkoord afgesproken. Dan komt er een einde aan de beroepsmogelijkheid via de burgerlijke rechter."

GENBELEID

GEGRONDE VREES VOOR VERVOLGING?

Bij de vraag of er bij de vluchtelingen die in ons land asiel aanvragen een gegronde vrees voor vervolging bestaat, speelt de beoordeling van de politieke situatie in het land van herkomst een belangrijke rol. Het ministerie van Justitie gaat bij deze beoordeling af op de bevindingen van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Die informatie wordt vastgelegd in zogenaamde ,,ambtsberichten". Deze ambtsberichten zijn soms aanleiding tot veel kritiek en ergernis.

Mea Roodenburg was aan het eind van de jaren zeventig aktief lid van een steuncomite die voor Christen Turken een eerlijke asielprocedure wilde krijgen. Zij merkte toen dat je de politiek nodig hebt als je echt iets voor vluchtelingen wilt doen. Bij de oprichting van het CDA in 1980 werd ze lid. Ze is ook lid van de werkgroep Vluchtelingen van de Raad van Kerken. Zij was een van de initiatiefneemsters om de vluchtelingenparagraaf in het CDA-verkiezingsprogram verbeterd te krijgen. ,,Gelukkig heeft de partijraad vorig jaar juli besloten om niet alleen achteraf af te gaan op de ambtsberichten, maar ook rapporten van Amnesty International en andere niet-gouvermentele organisaties te betrekken bij afwegingen over de situatie in het land van herkomst van vluchtelingen."

Ook **Jan Krajenbrink** zit soms met die ambtsberichten in zijn maag. ,,Vanuit de CDA-fractie is met enige regelmaat forse kritiek geleverd op de ambtsberichten. Uit recente voorbeelden - denk bijvoorbeeld aan de Syrische vrouwen - blijkt dat die ambtsberichten ook niet waterdicht zijn. Maar het is wel een van de weinige officiële documenten waar je als kamerlid vanuit moet gaan als je niets beters hebt. Het CDA-program wijst nu inderdaad ook op rapporten van Amnesty International. Maar als bijvoorbeeld het Hoge Commissariaat van de Verenigde Naties zegt: je kunt deze vluchteling niet terugsturen, dan moet er heel wat gebeuren wil je zo iemand toch het land uitzetten. Dat zijn natuurlijk ook belangrijke informatiebronnen. Maar het komt in ons systeem uiteindelijk aan op de individuele beoordeling. Er wordt hier niet zo snel gezegd: u komt uit dat land en zult dus wel vluchteling zijn."

CDA-CONFERENTIE OVER VLUCHTELINGENBELEID?

Het CDA zou aandacht aan de vluchtelingenproblematiek moeten besteden, vindt **Mea Roodenburg** Zij is samen met een aantal andere aktieve CDA-leden al een tijd bezig om het onderwerp hoger op de politieke agenda van het CDA te krijgen. Bij de Tweede Kamerfractie krijgt men wel veel steun voor individuele gevallen. ,,Maar wij kwamen erachter dat als je over het beleid wilt praten je bij de partij moet zijn. Wij willen dat het CDA meer het initiatief neemt in de discussie over het vluchtelingenbeleid. Het CDA is dat aan zijn uitgangspunten verplicht. De partij zou een conferentie over het toekomstig Europees asielbeleid moeten organiseren. Je zou bij zo'n conferentie met vertegenwoordigers van het VN-Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen , de Raad van Kerken en het Vluchtelingenwerk in Nederland in gesprek moeten gaan. Zo kun je een breed gedragen CDA-visie op de vluchtelingenproblematiek bereiken. Want dat is nodig." Onderwerpen die daarbij aan de orde zouden moeten komen zijn volgens Mea Roodenburg in ieder geval een humane terugkeerregeling en een verbeterde asielprocedure. Maar zij bepleit ook een ruimhartiger beleid voor de uitgenodigde vluchtelingen. Mea Roodenburg: ,,Wat mij vreselijk stoort is de enorme tegenstellingen die je ziet. Natuurlijk is de opvang van vluchtelingen in de regio - ook om cultuurverschillen zoveel mogelijk te voorkomen - het beste. Maar er zo'n kloof tussen die landen en de rijke landen in het westen. Er zijn gigantische vluchtelingenkampen in landen die toch al zo arm zijn. Hoe kunnen wij nu echt helpen? We moeten in Europa toch meer vluchtelingen kunnen opnemen? In de vluchtelingenkampen leiden de mensen een uitzichtloos bestaan!"

Klaas de Vries

INSTALLATIEBUREAU

Scheer & Foppen

- DAKBEDEKKINGEN
- LOODGIETERSWERK
- CONSTRUCTIEWERK
- CENTRALE VERWARMING
- ELECTROTECHNIEK

Scheer & Foppen

INDUSTRIEWEG 2a HARDERWIJK 03410-63212

AANNEMINGSBEDRIJF
GROND- en WATERWERKEN

GEBR. de KONING B.V.

PAPENDRECHT

NANENGAT 1, POSTBUS 88
3350 AB PAPENDRECHT
TEL. 078-151711 NA 18.00 UUR 154660
TELEFAX 078-154688

- **Kunstwerken in beton.**
- **Houten bruggen, steigers e.d.**
- **Bouwkuipen in stalen damwand.**
- **Heien betonpalen, houten damwand e.d.**
- **Verhuur Trilblokken**

Bouwers, ontwerpers, meedenkers van sociale woningbouw en utiliteitsbouw, maar ook voor uw eigen bungalow volgens ontwerpsysteem.

Voor meer informatie bon opsturen naar:
Antwoordnummer 17006, 2810 VK Bergambacht

Naam: .....
Adres: .....
Woonplaats: .....
Telefoon: .....

VINK

Bouwbedrijf
Frans Vink
en Zonen B.V.
Kerklaan 11 - Moordrecht -
Tel. 01827-3044-3045.

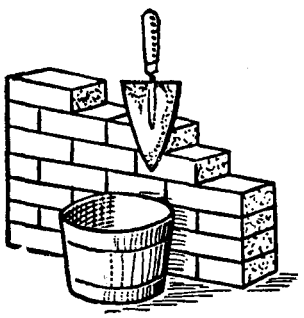

Bouwen?

NATUURLIJK
in kalkzandsteen!

Kalkzandsteenfabriek
„de Hazelaar"
Saeffelderstraat 10,
6104 RA Koningsbosch.
Telefoon 04743-1535.

Filosofie op vermindering krijgsmacht ontbreekt

„De afnemende dreiging van de Sowjet-Unie leidt er toe dat de subjectieve veiligheid van de gemiddelde Nederlander groter is geworden. Daaraan gekoppeld vinden veel mensen dat de Nederlandse defensie-uitgaven omlaag moeten. Ik denk zeker dat het verhoogde veiligheidsgevoel niet irreëel is en ik geloof ook zeker dat de Nederlandse krijgsmacht er na een aantal jaren anders uit zal zien dan nu. Het gevaar is echter dat Nederland op akkoorden vooruit gaat lopen." Dat zegt generaal b.d. G.L.J. Huyser, jarenlang chef van de Defensie staf en momenteel als speciaal gemachtigde van het ministerie van WVC betrokken bij het projekt Wetsuitvoering inzake verzetsdeelnemers en oorlogsgetroffenen.

Generaal b.d. Huyser. *(foto Hans Hordijk)*

Huyser kan zich wel voorstellen dat door de huidige stormachtige ontwikkelingen de roep om vermindering van de Nederlandse defensie-inspanning luider wordt, maar hij vindt het zeer belangrijk dat de vermindering van de rol van de krijgsmacht gebeurt op basis van de huidige strategie, in overleg met het bondgenootschap en aan de hand van te bereiken akkoorden. „Je mag hier en daar best wel eens wat risico lopen, maar het gevaar is dat je te hard van stapel loopt. Je moet ook niet afwijken van de onderling afgesproken strategie. Momenteel werken we nog met de strategie van de „flexible response" (dat wil zeggen: voor iedere aanval of aanvalsdreiging bestaat er een aangepast antwoord, red.). Die strategie mag - in het licht van de huidige ontwikkelingen - best anders, als je het maar samen met de andere NAVO-partners doet."

Volgens Huyser kan de Nederlandse defensie-inspanning en daarmee het defensiebudget op termijn verminderen, maar te allen tijde zal dat moeten gebeuren naar evenredigheid van de vermindering van het Warschaupact. „Je moet wel goed in de gaten houden wat je beleid voor de lange termijn is. Als je weet dat over drie jaar de krijgsmacht aanzienlijk kleiner is dan nu, dan is dat een goed streven. Maar wat je uiteindelijk overhoudt van die krijgsmacht moet wel passen in je filosofie van de toekomst. Die filosofie mis ik nu, ook bij het CDA. Je kunt je verschillende toekomst-scenario's voorstellen. Dat kan een scenario van het voornamelijk verifiëren en controleren van akkoorden en „het blussen van brandjes" zijn. Dat betekent dat je flexibele strijdkrachten moet hebben, die je snel op kunt roepen, die goed uitgerust zijn met goede communicatiemiddelen en informatiemiddelen en die bovendien technisch helemaal up-to-date zijn. Ik kan me ook voorstellen dat je zegt: ik wil een kleine krijgsmacht als een soort politiekorpsje, dat alleen aktief is in het kader van de Verenigde Naties. Dan hoeft dat allemaal niet zo geweldig ingewikkeld te zijn wat de techniek betreft. Een ander scenario is dat je uitgaat van parate troepen in samenwerking met de Belgen. Zo'n eenheid hoeft dan niet noodzakelijkerwijs in Duitsland gelegerd te zijn, maar bijvoorbeeld voor een gedeelte in Nederland en voor een gedeelte in België."

Cruciaal in het hele ontspanningsproces blijven de ontwikkelingen in de Sowjet-Unie. Huyser: „Op dit moment is er geen twijfel over mogelijk dat de positie van Gorbatsjow sterk is. Hij heeft het op het partijcongres uitstekend gedaan. En het zal wel ongeveer de richting uitgaan zoals hij het in zijn hoofd heeft. Maar als het binnen enkele jaren niet beter gaat met de economie in zijn land, dan durf ik er geen gif op in te nemen dat hij over twee of drie jaar nog zo stevig in het zadel zit. Als hij moet wijken voor uiterst conservatieve krachten in de Sowjet-Unie, ontstaat er een compleet andere situatie waarbij ook de plannen voor Duitse hereniging zouden kunnen worden doorbroken. De sleutel ligt nog steeds bij Gorbatsjow. En dat is ook het enge van de zaak. Hij heeft gelukkig inmiddels zoveel teweeg gebracht dat het niet meer in één nacht terug te draaien is. Het is voorlopig allemaal wel nog gebaseerd op het doen en laten van één man die langzamerhand toch ook in het binnenland succes zal moeten gaan boeken."

Dick Aanen

CDJA

OP WEG NAAR EEN VRIJ ZUID-AFRIKA

Zondag 10 februari, de wereld zit gespannen voor de televisie als om 15.15 uur Nelson Mandela eindelijk wordt vrijgelaten. Feest in Soweto. Een spontaan feest in Amsterdam, wat een week later nog eens op officiële wijze over wordt gedaan. Nederland is ontieglijk blij dat Mandela na 27 jaar gevangenschap eindelijk weer vrij rond kan lopen. En we zijn vol bewondering dat na 27 jaar een ongebroken man naar buiten stapt die nog altijd gelooft in een toekomst voor zijn volk en die zich hiervoor met hart en ziel zal blijven inzetten. Met de vrijheid van Mandela is echter nog niet heel Zuid-Afrika vrij. Om zover te komen zal er toch nog het een en ander moeten veranderen in Zuid-Afrika.
Vanaf zijn aantreden heeft De Klerk al hoopvolle geluiden laten horen over de toekomst van Zuid-Afrika. Bij de opening van het Zuidafrikaanse parlementaire jaar ontvouwde hij zijn plannen voor hervormingen: legalisering van het ANC en andere anti-apartheidsorganisaties, opheffen van delen van de noodtoestand, vrijlating van sommige politieke gevangenen en van Mandela. Deze aankondigingen en nu ook de conrete uitwerkingen daarvan zijn stappen waar de zwarte bevolking van Zuid-Afrika al zo lang op wacht. Ik schrijf met nadruk ,,zijn stappen" om aan te geven dat het einde er nog niet is. De apartheid is hiermee nog niet afgeschaft. De stappen mogen slechts gelden als aanzetten om te komen tot echte onderhandelingen tussen regering en ANC. De weg hiernaar toe wordt pas vrijgemaakt indien ook de resterende obstakels worden weggenomen: vrijlating van alle politieke gevangenen, beëindiging van de noodtoestand, afschaffing van de repressieve wetten en terugtrekking van het leger uit zwarte woonoorden.
Hoe heeft De Klerk zover kunnen komen? Ten eerste is er het groeiende zelfvertrouwen en verzet onder de zwarte bevolking. Ten tweede de toestand van de Zuidafrikaanse economie die gekenmerkt wordt door werkloosheid, inflatie en grote buitenlandse schuld. Ten derde speelt de buitenlandse druk, zowel politiek als economisch een rol en tot slot heeft ook het wegvallen van de dreiging van het (Russisch) communisme zijn invloed gehad.
Deze ontwikkelingen dwongen De Klerk tot het nemen van bovengenoemde stappen.
De aangekondigde stappen worden hem niet door iedereen in dank afgenomen. Direct na zijn toespraak kwamen de eerste reacties. De Conservatieve Partij is bang dat de zwarte meerderheid nu de macht zal overnemen en de rollen zal gaan omdraaien. De Afrikaner Weerstandbeweging houdt grote protestdemonstraties tegen ,,de uitverkoop van Zuid-Afrika". De veiligheidsdienst negeert het door De Klerk uitgesproken recht van een ieder op vreedzame protestakties en slaat een door zwarten georganiseerde aktie bloedig neer. De Klerk zal snel verdere stappen moeten zetten om de onrustige gevoelens weg te nemen en te komen tot concrete afspraken met het ANC over de toekomst van Zuid-Afrika. Te lang wachten zal ook zijn weerslag hebben op de zwarte bevolking voor wie nu hoop is gaan gloren; Mandela als symbool voor een vrij Zuid-Afrika. Het kan echter in gewelddadige akties escaleren wanneer verdere stappen te lang op zich laten wachten.
De op korte termijn aan te gane onderhandelingen moeten leiden tot vredesbesprekingen. Het ANC en Pretoria zullen als gelijkwaardige partners om de tafel moeten gaan zitten. Pas wanneer er afspraken gemaakt kunnen worden om een interim-regering te vormen die een nieuwe grondwet en een kiesstelsel op basis van ,,one man, one vote" voorbereidt, kan er gesproken worden van een echt vrij Zuid-Afrika waar blank en zwart als gelijkwaardige burgers samenleven.
Pas wanneer er gestart wordt met de onderhandelingen kan gesproken gaan worden over vermindering van de buitenlandse druk op Zuid-Afrika. Eerdere uitspraken om te komen tot vermindering van deze druk zijn voorbarig. De houding van het buitenland ten aanzien van Zuid-Afrika is er een van de redenen van geweest, en niet de minst belangrijke, dat De Klerk nu zover gekomen is. Vermindering van druk zou betekenen dat ook het tempo van de hervormingen lager kan worden. En dat mag toch de bedoeling niet zijn.
Het CDJA hoopt dat de regering in Zuid-Afrika nu snel de weg vrijmaakt voor verdere uitwerking van de aangekondigde hervormingen. En dat Nederland snel zal kunnen beginnen aan de voorbereidingen van een echt groot Damfeest, namelijk het feest van een vrij Zuid-Afrika. Een feest waarop wij allen nog ontieglijker blij kunnen zijn dan afgelopen zaterdag.

Marit Stam
Voorzitter CDJA-werkgroep Internationale Brandhaarden

Burgemeester van Thijn in gesprek met ANC-sympathisanten op het Leidseplein in Amsterdam. *(foto ANP)*

HORZEL

Dus toch. Ik hoopte nog zo dat hij het door de afgelopen en aanstaande verkiezingen zou vergeten. Maar de penningmeester van het CDA heeft toch tijd gevonden de centen nog eens na te tellen. Aan succes, macht en goede opinipeilingen heeft zijn partij geen gebrek; wel aan geld. Dus het oude plannetje weer van stal gehaald: weg met het dierbare Abraham Kuyperhuis. Want dat levert veel geld op. Niet dus. Volgens de deskundigen is verhuizing naar een ander pand even duur als verbouwing van het fraaie Kuyperhuis. Gelukkig, denk ik dan, dan kunnen we blijven. Jammer, zegt de penningmeester, dan moeten we wat anders verzinnen. We gaan dus kleiner wonen. Wie het knusse Kuyperhuis een beetje kent, weet dat niet iedereen even ruim zit. Zelfs de bibliotheek is als kantoor in gebruik. Waarom dan opeens kleiner gaan wonen? Toch niet om op die manier ook een bezuiniging op het personeel binnen te halen? Of om de laatste traditie overboord te gooien?. Abraham Kuyper draait zich weer eens om in zijn graf. Eerst wordt zijn partij opgeheven. Vervolgens nemen ook katholieken en hervormden bezit van zijn pand. Dan noemt Lubbers hem ,,christen-democraat avant la lettre". En tot slot wordt zijn oude huis bij opbod verkocht. Dan is het idee om het Wetenschappelijk Instituut voortaan Abraham Kuyperstichting te noemen een wel heel armetierig doekje voor het bloeden. Of beter gezegd, een schaamlapje. Pikken we dit? Nou dan. Wie zich nog de succesvolle aktie ,,Samen onder één dak" herinnert, doet toch zeker nu ook mee aan ,,Verder met Kuyper". Uw gift is welkom op giro 5148518. Kan ik op u rekenen?
Wilfred Scholten

VROUWEN BERAAD

ZORGARBEID VOOR VROUWEN EN MANNEN

Een van de struikelblokken van de vrouwenemancipatie is dat de zorgarbeid vanzelfsprekend wordt toegeschoven naar vrouwen. Mannen maken zich er meestal gemakkelijk van af door te stellen dat zorgarbeid nu eenmaal in de aard van vrouwen ligt. Zorgarbeid is daarom vaak vrouwenarbeid geworden. Uit onderzoek blijkt echter dat zorgarbeid niet specifiek vrouwelijk is. Zorgarbeid is menselijke arbeid.

Vanaf 1 januari 1990 wordt van vrouwen van achttien jaar verwacht dat ze economisch zelfstandig zijn. Als de overheid echter van vrouwen eist dat ze economisch zelfstandig zijn, dan zou van mannen geëist moeten worden dat ze de zorgarbeid delen met vrouwen.

Toch worden er geen maatregelen genomen om de zorgarbeid evenredig te verdelen tussen vrouwen en mannen. Zo'n regeling wordt aan de betrokkenen zelf overgelaten. Als de overheid echter geen maatregelen neemt komt het erop neer dat vrouwen meestal alleen de zorgbanen uitoefenen. Dit vormt voor vrouwen een probleem om economisch zelfstandig te kunnen worden.

Daarbij komt dat cijfers aangeven dat de positie van vrouwen en werk en inkomen problematischer is dan bij mannen het geval is. Het Centraal Bureau voor Statistiek geeft over 1988 in het onderzoek ,,Tweedeling tussen mannen en vrouwen" de volgende cijfers van vrouwen en mannen ten aanzien van werk in Nederland:

- 50% van de vrouwelijke beroepsbevolking werkt in 8 beroepsgroepen; 50% van de mannelijke beroepsbevolking werkt in 28 beroepsgroepen;
- 33% van de vrouwelijke beroepsbevolking werkt in de laagste beroepsgroep; 5% van de mannelijke beroepsgroep werkt in de laagste beroepsgroep;
- 55% van de vrouwelijke beroepsgroep werkt in deeltijd; 9% van de mannelijke beroepsgroep werkt in deeltijd;
- 18,5% van de vrouwelijke gezinshoofden leeft onder het sociaalminimum; 9,2% van de mannelijke gezinshoofden leeft onder het sociaal minimum;
- 19,6% van de vrouwen van 25-44 jaar hoort tot de laagste inkomensgroep; 4, 1 % van de mannen van 25-44 jaar hoort tot de laagste inkomensgroep;
- 33% van de vrouwen van 25-44 jaar leeft van een minimuminkomen; 13% van de mannen van 45-64 jaar leeft van een minimuminkomen.

Uit deze cijfers blijkt dat de positie van vrouwen veel slechter is dan die van mannen. Als vrouwen daarbij ook nog alleen de zorgarbeid op zich moeten nemen, dan komen vrouwen in de problemen met hun economische zelfstandigheid. Zorgarbeid wordt niet of nauwelijks betaald. Zorgarbeid is immers vrouwenwerk. Maar zodra het wel goed wordt betaald, denken mannen er ineens anders over.

Er zou meer politieke aandacht besteed moeten worden aan de gelijke verdeling van zorgarbeid tussen vrouwen en mannen. Hiermee kan worden begonnen op de scholen. Door zorgarbeid als een verplicht vak op te nemen in het vakkenpakket van de scholen wordt de status ervan verhoogd. Tegelijk leren jongens en meisjes beiden zorgarbeid op waarde te schatten. Dit komt niet alleen meisjes maar ook jongens ten goede. Het is goed voor vrouwen én voor mannen om van jongsaf aan te leren voor kinderen te zorgen, het huishouden te doen en te koken. Dit heeft niet alleen op kinderen, maar ook op hun eigen karakter een gunstige invloed. Mannen en vrouwen leren hierdoor zorgzamer om te gaan met anderen. Verdelen van zorgarbeid tussen vrouwen en mannen is daarom een onmisbaar onderdeel van sociale vernieuwing als maatschappelijk proces.

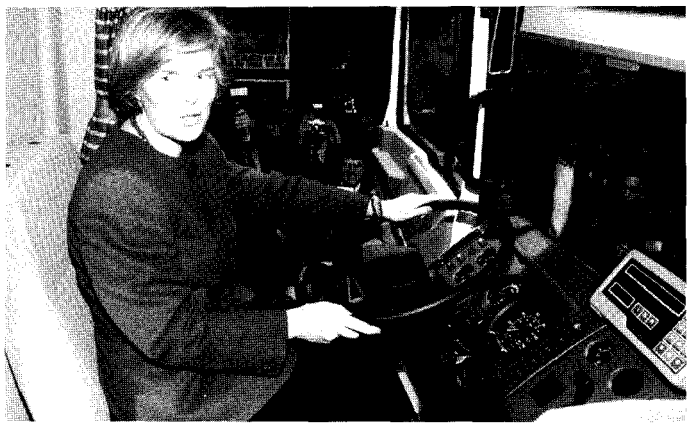

Hanja Maij achter het stuur tijdens de Bedrijfsauto Rai. (foto ANP)

Hierbij gaat het immers niet alleen om de vermindering van de werkloosheid, maar ook om de herijking van de maatschappelijke posities van vrouwen en mannen.

drs Anny Matti

DE MINISTER WIL TELEVISIE

De nieuwe Minister van Verkeer en Waterstaat had de wens te kennen gegeven een piepklein teeveetje in haar dienstauto te willen. Gewoon, om naar het journaal te kijken. Heel medialand stond op z'n kop. En al die Nederlanders met een zeven-urige werkdag, veel ATV en dus genoeg tijd om de hele avond onderuit gezakt voor de beeldbuis door te brengen, grepen naar ballpoint en rollerpen om hun frustraties over het teeveetje van de minister in hun favoriete krant aan het volk kenbaar te maken. Want één ding moet je de meeste Nederlanders toegeven: ze gunnen niemand iets wat ze zelf niet hebben. Een dienstwagen met chauffeur en televisie? Wat verbeeldt dat mens zich wel?

Dat het luxeleventje van de doorsnee Nederlander voor de doorsnee politicus niet is weggelegd, is niet iets waar het volk zich om bekommert. Dat een minister vaak een dubbele werkdag maakt, al evenmin. Ze kiest er toch voor, is de gedachte dan. En dat een minister ook een gezin heeft, komt al helemaal bij niemand op. Als minister én vrouw kun je dan kiezen voor het weekendmoederschap en het weekendhuwelijk. Maar daar zijn al heel wat huwelijken op stuk gelopen, vooral van mannelijke politici. Voor minister Maij-Wegggen was die keuze duidelijk: zij wil zoveel mogelijk naar huis in Eindhoven en dat ligt nu eenmaal niet naast de deur van het Binnenhof. Dat betekent uren langs 's-herenwegen, per dienstauto mèt chauffeur maar zonder teevee, om bij thuiskomst te ontdekken, dat het 8 uur Journaal of Achter het Nieuws, Hier en Nu of NOS-Laat net worden afgetiteld. Dat minister Maij-Weggen waarschijnlijk de best geïnformeerde politicus is, zal de pers inmiddels niet zijn ontgaan. Dat wil ze kennelijk zo houden .Want het teeveetje was natuurlijk niet bedoeld voor de Honeymoon Quiz of Preferenties. Maij-Weggen is een informatiefreak, die snel leest, snel opneemt en een ijzeren geheugen heeft. In tegenstelling tot sommige andere politici heeft zij best wel even tijd om gedurende de rit naar huis een nieuwsprogramma te zien.

Wat opvalt is dat de media geen enkele ophef hebben gemaakt over het feit, dat een ambtenaar heeft ,,gelekt". Want had de hoogste bazin aller ambtenaren, Ien Dales, niet via dezelfde media laten weten dat het met het lekken van haar ondergeschikten eens en voorgoed gedaan moest zijn? Het lekken werd door die uitspraak op zich al nieuws.

Enfin, de parlementariërs hebben er weer een leuke klus bij. Want 's lands belang vereist dat deze zaak tot op de bodem wordt uitgezocht. Dat biedt weer aantrekkelijke mogelijkheden voor slimme vragen in de Kamer. Dus scoren bij de kiezers via de televisie én bij de minister. Want het teeveetje is inmiddels in haar dienstwagen geïnstalleerd.

Lilian Sluyter

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

BLOESEM EN KNOPPEN

,,Onze maatschappij is sterk afhankelijk van het verkeer en vervoer. Zij vormen de bloedsomloop van de samenleving. Daarbij is plaats voor een evenwichtige verhouding tussen openbaar vervoer en auto, die niet elkaars tegenpolen zijn maar elkaar aanvullen in de verkeersbehoefte. Wel geldt hierbij dat scheefgroei rechtgetrokken moet worden." Dit zei Ben Hennekam, woordvoerder van de CDA-fractie bij de behandeling van de begroting Verkeer en Waterstaat. Ook de CDA-fractie vindt de ruime aandacht voor het milieu in de sector verkeer en waterstaat terecht. ,,Die aandacht moet echter niet zo overheersend worden dat de sector ondergesneeuwd raakt onder de milieuproblematiek", zei Hennekam.
Om het massale autogebruik terug te dringen en vooral om in het woon-werkverkeer de juiste mensen in het juiste voertuig te krijgen is volgens Hennekam een samenstel van maatregelen nodig. Hij noemde: ,,De vergissing van de jaren vijftig, toen wonen en werken uit elkaar werden gehaald, mag niet worden herhaald en moet waar het kan worden teruggedraaid. Forensen moeten met financiële prikkels worden gestimuleerd het openbaar vervoer te nemen of dichterbij het werk te gaan wonen, een parkeerbeleid ten gunste van de kort-parkeerder, waardoor de zakelijke automobilist gemakkelijker een parkeerplaats kan vinden, het rekening rijden, een forse uitbreiding en kwaliteitsverbetering van het openbaar vervoer en een betere verdeling van de infrastructuur." Bij dit laatste vroeg Hennekam zich af waarom de vijfdaagse werkweek niet over zes dagen gespreid zou kunnen worden. Of een spreiding over de dag.
Over de vele ideeën die minister May-Weggen de afgelopen tijd lanceert (rekening rijden, spitsvignetten, tolheffing) zei Hennekam: ,,Het CDA neemt al die gedachten voor kennisgeving aan. Wij wachten de voorstellen van de minister af." Hij liet de minister alvast weten dat welk systeem van rekening rijden er ook zou kunnen komen, dit kritisch tegen het licht zal worden gehouden door de CDA-fractie. ,,Wij zullen het toetsen op elementen als kosten, billijke lastenverdeling, effectieve controle, het buiten schot laten van buitenlanders en vrachtverkeer, en internationale regels. Hennekam gaf de minister de waarschuwing mee: ,,wie te vroeg de bloesem wil zien gaat naar de knoppen."
Haty Tegelaar voerde namens haar fractie het woord over met name de natte waterstaat. Zij vroeg de minister continuiteit te betrachten bij het beleid betreffende de Nederlandse maritieme infrastructuur. ,,Nederland heeft een maritieme geschiedenis die wij waar mogelijk in stand moeten houden. Met name vanwege het toeleveringsaspect." Zij vroeg de minister naar haar toekomstplannen met de Internationale Premie voor Zeescheepsbouw (IPZ). ,,Het bedrijfsleven moet er vanuit kunnen gaan, dat de IPZ in de toekomst beschikbaar blijft, anders is er geen meerjarenbeleid te voeren." Tegelaar wil snel uitslag van de minister of Texel nu eindelijk de toegezegde zandsuppletie kan krijgen. Voorts hield zij een pleidooi voor meer en ruimere afgiftemogelijkheden voor de binnenvaart van olierestanten en ladingresten. De resten worden te vaak overboord gezet omdat er te weinig punten zijn of zij zijn gesloten.

CDA zal systeem rekeningrijden kritisch beoordelen. *(foto ANP)*

HARTTRANSPLANTATIES

,,De CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft vorig jaar in de Uitgebreide Commissievergadering (UCV) over de nota Grenzen van de Zorg en dit jaar bij de behandeling van de begroting Volksgezondheid al gezegd dat leeftijd geen zelfstandig criterium mag zijn om wel of niet in aanmerking te komen voor een harttransplantatie of wat voor behandeling dan ook. Dus met de uitspraak van de staatssecretaris dat alleen medische criteria mogen gelden ben ik het eens," aldus Frouwke Laning, woordvoerster gezondheidszaken van de CDA-fractie.
Minder te spreken is Laning over de mededeling van Simons nu al in de media, dat harttransplantaties in het ziekenfondspakket moeten worden opgenomen. Laning: ,,Wij hadden hierover willen discussiëren met de staatssecretaris en daarvoor ook al een datum gepland in mei. Je kunt je afvragen of zo'n beslissing verstandig is omdat we met een flink tekort aan beschikbare harten zitten en daar geen oplossing voor hebben. Dit tekort treedt op door externe oorzaken. Het is geen kwestie van louter en alleen financiële middelen. Ook met de noodzakelijke voorlichtingscampagnes om toch vooral donor te worden, hef je dat tekort niet op."
Laning wijst erop dat het onderwerp harttransplantatie nog gevoeliger ligt dan niertransplantatie. ,,Is er geen donornier beschikbaar, dan wordt de dialysebehandeling van de patiënt met de kunstnier voortgezet en blijft deze op de wachtlijst staan. Een tekort aan donorharten betekent echter, nu er geen alternatief is, dat vele van deze patiënten zullen overlijden als er geen hart beschikbaar komt. Wellicht is het in de toekomst mogelijk het probleem op te lossen met een kunsthart. Maar het beeld van vele hartpatiënten in een ziekenhuis, liggend gekoppeld aan een kunsthart, wachtend op een nieuw hart, schrikt mij af."
Over al deze punten en de ethische, juridische en financiële kanten van de zaak hadden wij het met Simons willen hebben. ,,De staatssecretaris heeft nu al een beslissing genomen, een beslissing die bovendien een groot beslag legt op financiële middelen, die daardoor niet besteed kunnen worden aan de zorg voor chronisch zieken of gehandicapten."
Laning moet constateren dat het niet de eerste keer is dat Simons een discussie over het al dan niet opnemen van bepaalde medische ingrepen in het ziekenfondspakket, voor is. ,,Kortgeleden heeft hij de Kamer laten weten dat de indicatie voor in vitro-fertilisatie wordt uitgebreid. Ook daar hadden wij met de staatssecretaris over willen praten in het kader van de discussie over de grenzen van de zorg."

ONDERWIJS

,,Deze eerste begrotingsbehandeling van deze twee ministers is ons niet tegengevallen. Wij kijken er redelijk tevreden op terug. Wij hebben vertrouwen in de heren Ritzen en Wallage, maar we zullen hen kritisch volgen om te zien of ons vertrouwen niet wordt beschaamd." Wim van der Camp, woordvoerder van de fractie bij onderwijszaken, kijkt terug op de begrotingsbehandeling Onderwijs. Van der Camp: ,,Wij hebben met instemming kennis genomen van de mededeling van de minister dat hij zijn beleid voor de komende jaren in

grote openheid wil ontwikkelen en uitzetten. De CDA-fractie gaat er vanuit dat dit respect hebben voor het bijzonder (confessioneel) onderwijs betekent."
,,De bewindslieden hebben een aantal plannen ontwikkeld waarvan wij de details nog moeten krijgen. Voor wat de bovenbouw van HAVO/Atheneum betreft hopen wij dat er voldoende aandacht blijft voor het talenonderwijs. Wij hebben de bewindslieden gevraagd niet te veel overhoop te halen, maar juist het beleid-Ginjaar dat er ligt verder uit te bouwen."
Over het onderwijsvoorrangsbeleid (extra aandacht om een achterstand bij normaal begaafde kinderen weg te nemen, red) merkte Leon Frissen namens de fractie op dat het CDA vindt dat het gemeentebestuur hierbij geen extra taken moet krijgen. Het schoolbestuur is hiervoor in eerste instantie verantwoordelijk, vindt de fractie. Ook de CDA-fractie vindt dat de positie van de leerkracht in Nederland ondergewaardeerd wordt en dat die onderwaardering mede het tekort aan leerkrachten veroorzaakt. Alleen met geld valt die positie echter niet te verbeteren. Dit moet in breder verband worden bezien, vindt de fractie. De fractie is er voor dat er een convenant wordt afgesloten waarin wordt afgesproken dat de kinderopvangmogelijkheden voor herintreedsters in het onderwijs worden uitgebreid, er aan jongens die leraar willen worden vrijstelling voor militaire dienstplicht wordt gegeven, dat jongeren die het onderwijs in willen geen collegegeld hoeven te betalen en hun studieschuld krijgen kwijtgescholden en tenslotte dat de aanvangssalarissen worden verbeterd. Hier moet dan tegenover staan dat het onderwijsveld niet met aanvullende looneisen komt.
Van de Camp memoreerde in zijn inbreng de jaren van Deetman: ,,Die periode wordt door meer gekenmerkt dan alleen bezuinigingen. Een groot aantal wetgevingsoperaties is in gang gezet en afgerond. Tevens is er flink gewerkt aan de verbetering van het financieel beheer. De nieuwe bewindslieden kunnen hier de vruchten van plukken."

Protesterende akkerbouwers op het Binnenhof. *(foto ANP)*

GRAANPRIJZEN

De Tweede Kamerleden konden dinsdag 20 februari hun werk moeilijk bereiken. Landbouwers die boos zijn over de lage graanprijzen waren met hun tractoren naar de Haagse binnenstad gereden en blokkeerden het Haagse Centrum. De boeren hoopten dat hun aanwezigheid er voor zou kunnen zorgen dat de Kamer een motie van D'66 zou aannemen. De motie werd echter verworpen en de landbouwers gingen teleurgesteld huiswaarts. In de motie wordt minister Braks van Landbouw opgedragen zich in te zetten voor een herstel van de graanprijs naar het niveau van 1988. Dit betekent een verhoging van 6 procent.
Jan van Noord, voorzitter van de CDA-fractiecommissie Landbouw, noemde de actie zinloos maar kon zich de boosheid van de landbouwers wel voorstellen. ,,De afgelopen drie jaar zijn slecht voor hen geweest. Slechte inkomens. Sommige bedrijven hebben een negatieve bedrijfsopbrengst van 40.000 gulden per jaar. Dat is niet vol te houden."
Oorzaak is de overproduktie van graan en daardoor slechte prijzen. Zinloos noemde hij de actie omdat in de motie wordt gevraagd om iets dat strijdt met een eerder besluit van de EG. ,,Binnen de EG is namelijk een herzien graanbeleid ontwikkeld, waarbij de doelstelling is de produktie af te stemmen op de vraag middels een systeem van verlagen van de interventieprijzen (opkopen door overheid). De boeren willen nu dat die internentieprijs weer omhoog gaat en dat is dus in strijd met het EG-beleid."
De CDA-fractie wil wel vanuit het begrip voor de landbouwers inhoud geven aan een andere motie, die van Van Noord/Van Zijl. Deze motie beoogt maximum invulling te geven aan aanvullende maatregelen in sociostructurele sfeer, zoals uit productie nemen van groen (vergoeding voor het braakliggen), beëindigingsregeling, inkomenstoeslagen en structurele maatregelen die zijn gericht op het verbouwen van andere gewassen. Van Noord: ,,in deze motie wordt de minister gevraagd zich ervoor in te zetten dat ook andere EG-landen genoemde maatregelen nemen. Anders kom je nooit tot een vermindering van het landbouwareaal."

MINDERHEDENBELEID

,,Het was een tussentijds debatje. Eigenlijk een stilte voor de storm. Straks krijgen we pas de fundamentele discussie over de minderhedenproblematiek bij het debat over sociale vernieuwing. Daarbij zal ook de kabinetsreactie op het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid over de minderheden aan de orde komen. Nu bleven we een beetje steken in algemeenheden, al was er het voordeel dat nu punten besproken konden worden die anders minder voor het voetlicht komen, zoals bijvoorbeeld minderheden en de krijgsmacht, en minderheden en kunst." Dit zei Jan Krajenbrink , woordvoerder minderhedenbeleid van de CDA-Tweede Kamerfractie na afloop van de Uitgebreide Commissievergadering (UCV) maandag jl in de Tweede Kamer. Belangrijk vond Krajenbrink dat in het overleg met de ministers Dales en De Vries door Dales tegen de geruchten in glashard is ontkend dat het hele nationale minderhedenbeleid zou worden gedecentraliseerd. ,,Het CDA staat in zijn algemeenheid positief tegenover decentralisatie, maar dit mag niet rücksichtlos gebeuren. Wij vragen ons trouwens af wat er nog te decentraliseren valt. Wellicht op onderwijsterrein. De indruk mag niet worden gewekt dat de verantwoordelijkheid voor het minderhedenbeleid wordt weggeschoven."
Krajenbrink zei dat zijn fractie sympathie heeft voor het Canadese systeem van contract compliance. (een beleid waarbij werkgevers met mensen uit culturele minderheden in het werknemersbestand opdrachten krijgen van de overheid, red) ,,Voor directe dwang voelt de fractie vooralsnog niet. Werkgevers moeten gaan inzien dat het ook in hun eigen belang is zich om zich in te spannen voor de minderheden. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan de toekomstige tekorten op de arbeidsmarkt. We moeten allemaal inzien dat er bij de minderheden sprake is van een enorme achterstand en als we daar niets aan doen gaat het echt mis." Krajenbrink benadrukte dat zijn fractie vanuit de christen-democratische visie het accent wil blijven leggen op de eigen identiteit van minderheden. ,,Ook religieus moeten zij uit de voeten kunnen waarbij zij wel moeten beseffen dat zij moslim in Nederland zijn en niet in eigen land."
In het verleden stond de zorg voor minderheden centraal. Daar is inmiddels een reactie op gekomen. De nadruk komt meer op een baan te liggen. Krajenbrink: ‚Het lijkt er nu een beetje op van: ,,als ze nu maar een baan hebben komt de rest vanzelf.' Dat is natuurlijk ook niet het geval. We moeten zien tussen beide een evenwicht te vinden. Als voorbeeld haalt Krajenbrink Helmond aan. ,,Daar heeft men een evenwicht tussen harde en zachte sector weten te vinden."

Flexibilisering van de arbeid door

Collegiale Doorlening®

Collegiale Doorlening is een nieuw Human Resources-instrument, dat de efficiency, effectiviteit en flexibiliteit van organisaties sterk vergroot. Het concept hiervan is het tijdelijk doorlenen van deskundige managers, specialisten of medewerkers tussen ondernemingen via het JCD Netwerk®.

Het onderscheidt twee vormen,

Capaciteits-doorlening® bij fluctuaties in de personele capaciteit

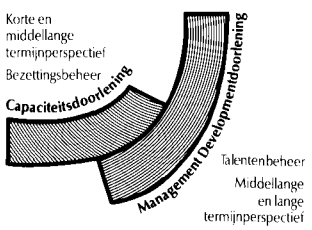

Management Development-doorlening® voor de horizonverbreding van het talent in uw bedrijf

Een nieuw perspectief voor u en uw bedrijf.

Effecten van Collegiale Doorlening®

- Het flexibiliseren van de personeelsbezetting met behoud van ondernemingsbinding.
- Het vergroten van de rentabiliteit van uw onderneming.
- Het verbreden van inzichten en ervaringen bij medewerkers en managers en daarmee voor uw organisatie.
- Het voorkomen van gedwongen ontslagen.

Aansluiting van uw onderneming op het JCD Netwerk is kosteloos.

Een brochure en andere informatie wordt u graag verstrekt.

Collegiale Doorlening® is een concept, ontwikkeld door Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda

JCD Netwerk®
Baronielaan 5, 4818 PA Breda
Telefoon 076-200055

® *Geregistreerde merken van Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda.*

NCOV

Nederlands Christelijk Ondernemers Verbond

Het NCOV behartigt vanuit een christelijke visie de belangen van ondernemers in kleine en middelgrote bedrijven. Bij het NCOV zijn 40.000 ondernemers betrokken, georganiseerd in branche-, provinciale- en locale organisaties. In verband met de tripartisering van de arbeidvoorziening waarbij het NCOV o.a. bestuurlijk betrokken is worden kandidaten opgeroepen voor de funktie

secretaris arbeidsvoorziening m/v

De belangrijkste taken zijn:

- het leveren van bijdragen aan de beleidsvorming van het NCOV op centraal en decentraal niveau op het gebied van de arbeidsvoorziening, o.a. door het volgen van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en terzake de werkloosheid, m.n. vanuit de gezichtshoek van het midden- en kleinbedrijf;

- het afstemmen van het te voeren beleid door overleg met de NCOV-bestuursleden in de Regionale Besturen Arbeidsvoorziening (RBA);

- het inventariseren van mogelijkheden en knelpunten d.m.v. intensieve kontakten met branche- en provinciale organisaties;

- het deelnemen aan overleg met de arbeidsvoorzieningsorganisatie, de vakbeweging en de overheid;

- het optreden als landelijk coördinatiepunt o.a. ten behoeve van personen die in enkele RBA'S coördinerende taken verrichten t.b.v. de werkgeversvertegenwoordigers.

Het gaat om een nieuwe en boeiende funktie, waarvoor naast een brede maatschappelijke belangstelling, zelfstandigheid, communicatieve vaardigheden en initiatief gewenst zijn.

Kandidaten dienen te beschikken over:

- een academische opleiding b.v.k. algemeen econoom met kennis van arbeidsmarktvraagstukken;

- kennis van het bedrijfsleven, m.n. het midden- en kleinbedrijf;

- een analytisch inzicht en een flexibele en praktisch gerichte instelling;

- inzicht in bestuurlijke processen;

- goede schriftelijke en mondelinge presentatie.

Van kandidaten wordt verwacht, dat zij het uitgangspunt van het NCOV delen.
Leeftijd ca. 30 jaar.

Reacties binnen 10 dagen aan het NCOV, t.a.v. N. Schouten, directeur-secretaris, Postbus 5803, 2280 HV Rijwijk. Telefonische inlichtingen: 070-3992722.

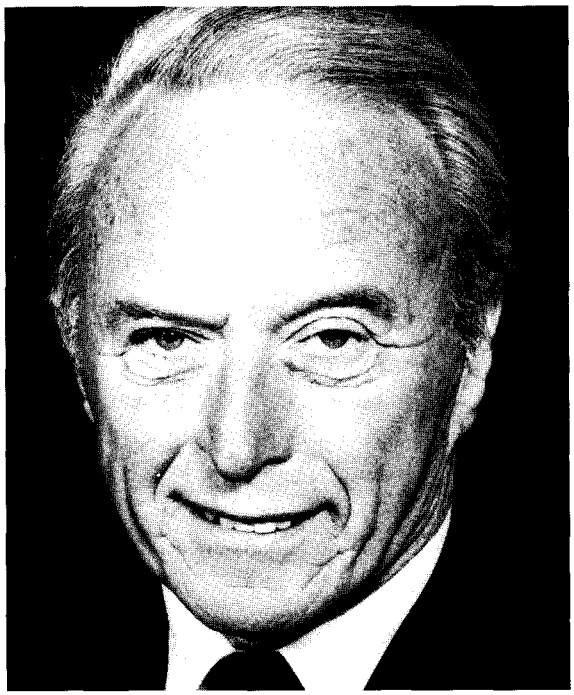

(foto Dijkstra en Zn.)

Hun laatste „Grote Trek" is nu begonnen

De reacties op De Klerk's besluit om Nelson Mandela vrij te laten hebben zondag nog eens duidelijk gemaakt hoezeer de situatie in Zuid Afrika onderdeel is geworden van onze binnenlandse politiek. Het is doelstelling van akties van veel groeperingen. Het zal derhalve voor zeer velen niet eenvoudig zijn om afscheid van dit werk te nemen. Een afscheid dat mogelijk wordt omdat het doel, namelijk afschaffing van de apartheid, kan worden gerealiseerd.

Toch betwijfel ik of de anti-apartheidsorganisaties dan de spandoeken zullen oprollen. De reacties op de vrijlating van Mandela hebben immers aangetoond dat hij niet alleen beschouwd wordt als politiek leider, maar ook en nog meer als een charismatisch verlosser. Als de zwarte Mozes die zijn volk uit de ontberingen van de woestijn van de apartheid zal leiden naar de lichtende toekomst van een multi-raciale samenleving waarbinnen ras en kleur geen scheiding of privileges zullen meebrengen. Deel van dit beeld wordt dan ook dat het ANC als het partijpolitieke en machtspolitieke middel wordt beschouwd om dit doel te bereiken. Sterker nog: het enige middel dient te zijn. Het risico is aanwezig dat de anti-apartheidsbeweging vanuit dit gevoel en misschien ook vanuit een politieke keuze in de toekomst haar doelstellingen in die zin zal verleggen dat akties tegen de Zuidafrikaanse regering zullen moeten worden voortgezet tot de politieke doelstellingen van het ANC verwezenlijkt zijn. Of dit zal plaatsvinden zal duidelijk worden na afloop van een pijnlijk en risicovol proces dat met de moedige stellingname van De Klerk is begonnen. Blanke racisten en zwarte extremisten zullen een vreedzame voortgang van dit proces bedreigen. Nog veel duidelijker dan in het verleden zal blijken dat het bereiken van een multi-raciale samenleving met gelijke rechten voor iedereen niet te herleiden is tot een zwart-witprobleem, niet staat of valt met de keuze voor of tegen het ANC. Zelfs niet afhankelijk is van de opvattingen en leiderscapaciteiten van Nelson Mandela, hoe dominant hij in deze fase van de ontwikkeling ook is.

Binnenkort zullen de echte onderhandelingen in Zuid Afrika beginnen. Om de ronde tafel zullen de vertegenwoordigers van Zuid Afrika aanschuiven. Hopenlijk de leiders van groepen die het volste vertrouwen van hun achterban hebben en die zich derhalve voldoende gemandateerd weten om tot die beslissingen te komen die de angsten en frustraties in positieve akties weten om te zetten. Zij kunnen zich daarbij mede geschraagd voelen door de overtuiging dat het bereiken van het gemeenschappelijk doel een zeer groot effect zal hebben op de teokomstige positie van buurlanden als Zambia, Angola, Mozambique en Namibië. De potentie en kracht van een vreedzaam en economisch gezond Zuid Afrika is zo groot en de onderlinge betrokkenheid zo sterk dat alle hulpprogramma's die thans in deze landen in uitvoering zijn niet in de schaduw kunnen staan van de mogelijkheden die een economische unie met Zuid Afrika biedt. Dit is het perspectief dat aan de orde is.

Hopenlijk kunnen wij onze kennis van en inzicht in dat belangrijke proces in Zuid Afrika zelf vergroten. Bezoeken aan dat land middels een parlementaire delegatie zijn gelukkig reeds in voorbereiding, maar ook het benutten van andere meer cultureel getinte betrekkingen kunnen hiertoe bijdragen. Zoals in Zuid Afrika zelf een uiterste krachtsinspanning begonnen is om de vijandschap te overwinnen en een nieuwe, ook constitutionele gefundeerde harmonie te bereiken, zo moeten wij een soortgelijk en parallel proces in Nederland op gang brengen. Helaas is de symboliek van veranderingen nog te vaak de gebalde vuist: het symbool bij uitstek van bedreiging. De gebalde vuist zal ook in Zuid Afrika uiteindelijk moeten overgaan in de uitgestrekte hand. Dit proces is thans onomkeerbaar in gang gezet. De afloop kan nog niet worden voorspeld. Wat wel voorspeld kan worden, is dat wij getuige zijn van de begrafenis van de apartheidspolitiek. In die zin mag ook de anti-apartheidsbeweging over de hele wereld hiervoor krediet opeisen. Thans is het zaak om ook op dit terrein afscheid te nemen van het vijandbeeld, om te stoppen met dreigementen vanuit het realiteitsbesef dat voor het groeiproces naar een vreedzame multiraciale samenleving de politiek van De Klerk evenzeer steun verdient. De Klerk heeft grote risico's genomen, mede ongetwijfeld onder invloed van internationale druk. Thans zal die internationale druk moeten dienen om ook het beleid van De Klerk tot een succes te maken. Niemand anders dan de Zuidafrikaners en hun eigen leiders zelf zullen uiteindelijk de toekomst vormen.

Graham Leack, een BBC-correspondent die vanaf 1983 in Zuid Afrika werkzaam was, heeft een boek geschreven onder de titel „South Africa no easy path to peace" en hij besluit zijn oordeel als volgt: „Their fate is in their own hands. After more than three centuries at the southern top of Africa they have yet tot find peace and security. Their journey is not yet over. Their last Great Trek is now under way."

Rinse Zijlstra
Eerste Kamerlid voor het CDA

CDA-vrouw vanwege sekse uit college geweerd door SGP, PvdA en VVD

Plaatselijke politiek heeft zo zijn eigen specifieke politieke problemen. Dat geldt bijvoorbeeld in het Zeeuwse Middelharnis. Daar kwam het CDA acht jaar geleden buiten het college te staan, omdat de lijst getrokken werd door een vrouw: mevrouw N.M. van Eck-Knape. In de aanloop naar de komende raadsverkiezingen sprak CD/Actueel met haar over collegevorming, het CDA in de oppositie en positieve aktie.

Kunt u schetsen hoe de collegevorming in Middelharnis de afgelopen twee keer verliep?
,,Acht jaar geleden ben ik voor het eerst in de raad gekomen. Mijn collega in de raad was wethouder, maar om gezondheidsredenen kon hij het wethouderschap niet meer uitoefenen. Toen werd ik door de partij naar voren geschoven als fractievoorzitter en kandidaat-wethouder. Het CDA was toen de derde in grootte. Een kandidaat van onze lijst had zich voor de verkiezingen afgescheiden en was met een RPF-lijst uitgekomen. Het daardoor veroorzaakte stemmenverlies kostte ons net de derde zetel, maar we waren toch na de SGP en de PvdA de derde partij. Bij een afspiegelingscollege dat bestond uit de eerste drie partijen, zou het CDA daar bij hebben gezeten. Daar was ook iedereen het over eens totdat de kandidaten naar voren werden geschoven. De SGP sprak zich toen uit tegen een vrouw in het college. De PvdA kon dat argument natuurlijk niet gebruiken, maar zij gebruikte het argument dat deze vrouw nog geen raadservaring had opgedaan. Ondanks het feit dat ik van alle raadsleden de meeste bestuurlijke ervaring op een zeer breed terrein had en ook vier jaar in de fractie meegedraaid had. De VVD sloot zich daarbij aan en vond ook dat je eerst een raadsperiode ,,vol" moest maken. Ik vond die opstelling van de VVD logisch, want dat was de volgende partij die in aanmerking kwam voor een collegezetel. Vier jaar later konden ze me natuurlijk niet de raadservaring meer ontzeggen - we hebben ons ook steeds zeer loyaal opgesteld - maar toen vonden ze dat het zo goed was gegaan in het college met de SGP, PvdA en VVD, terwijl er ook een PvdA-burgemeester was. Dat wilden zij continueren. We zijn na de verkiezingen één keer met alle fractievoorzitters bij elkaar geweest en toen bleek overduidelijk dat de kaarten al geschud waren en men voor elkaar gekozen had. Daarna zijn wij niet meer bij de collegevorming betrokken."

EMANCIPATIEGEDACHTE

Hoe is dan de positie van vrouwen in PvdA en VVD? Dat kan voor die partijen toch ook heel lastig zijn.
,,Ik heb toen ook al gezegd dat de emancipatiegedachte maar zeer summier ingevuld werd in Middelharnis. Bij de PvdA hadden ze wel om en om een vrouw en een man op de lijst staan. Voor de PvdA waren er ook twee vrouwen in de raad gekozen. Zij gebruikte echter het argument dat de samenwerking zo goed verlopen was en zij wist dat de SGP de grootste partij was en daar wilde ze dan toch wel mee verder. Het was mogelijk geweest om een PvdA-CDA-VVD-college te vormen, maar dan hadden we de steun van een plaatselijke partij nodig die niet in het college vertegenwoordigd was. Daar was je dan altijd in de raad van afhankelijk. Ondanks de toegezegde steun van die partij wilden PvdA en VVD dat niet. Ik denk dat de PvdA en VVD ook zeer van de loyaliteit of beter nog de verantwoordelijkheid van het CDA uitgaan.

,,In ons geval zou ik wel willen dat er door de hoofdbestuurders van het CDA met die van de SGP wordt afgesproken dat zij een richtlijn uitgeeft dat iedere partij zelf verantwoordelijk is voor wie zij naar voren schuift als kandidaat-wethouder."

Het CDA weet zich verantwoordelijk voor alle belangen in de gemeente en als er zaken zijn op bijvoorbeeld het gebied van sport- of peuterspeelzalen, waarbij de SGP in de meeste gevallen tegenstemt, dan weten PvdA en VVD dat toch op de steun van het CDA gerekend kan worden, zodat hun voorstel toch aangenomen wordt."

Hoe reageerde de bevolking op de gang van zaken?
,,Ik heb het beide keren zeer duidelijk in de raad gezegd. Ik heb de SGP er ook op gewezen dat zij wel het vorstenhuis - we hadden toen bijna 100 jaar vorstinnen die het hoogste ambt in Nederland bekleden - steunde. Voor hen geldt God, Nederland en Oranje, en daar zaten ze wel een beetje mee. Ze hebben me daarop ook geen antwoord gegeven. Vier jaar later heb ik ze daar weer naar gevraagd, maar toen hebben ze er weer het zwijgen toe gedaan. Nu is het zelfs zo dat wij een vrouwelijke burgemeester hebben gekregen en daar moeten zij toch ook mee verder. Ze zijn hier nog wel zo dat een man vaak toch beter is als bestuurder dan een vrouw. Dat is toch ook nog wel voor een deel bij CDA-ers zo. Het CDA-bestuur in Middelharnis heeft echter steeds achter mij gestaan. Ze is er niet voor uit de weg gegaan, nu weer niet. Hoe het nu verder zal gaan, daar ben ik erg benieuwd naar."

OPPOSITIEVOEREN

Werd u in de afgelopen acht jaar bij het oppositie voeren wel serieus genomen?
,,Zeker wel. Ik heb acht jaar geleden mijn toespraak besloten met de zin dat we in de toekomst de voorstellen van het college, waar nodig, kritisch zouden begeleiden en

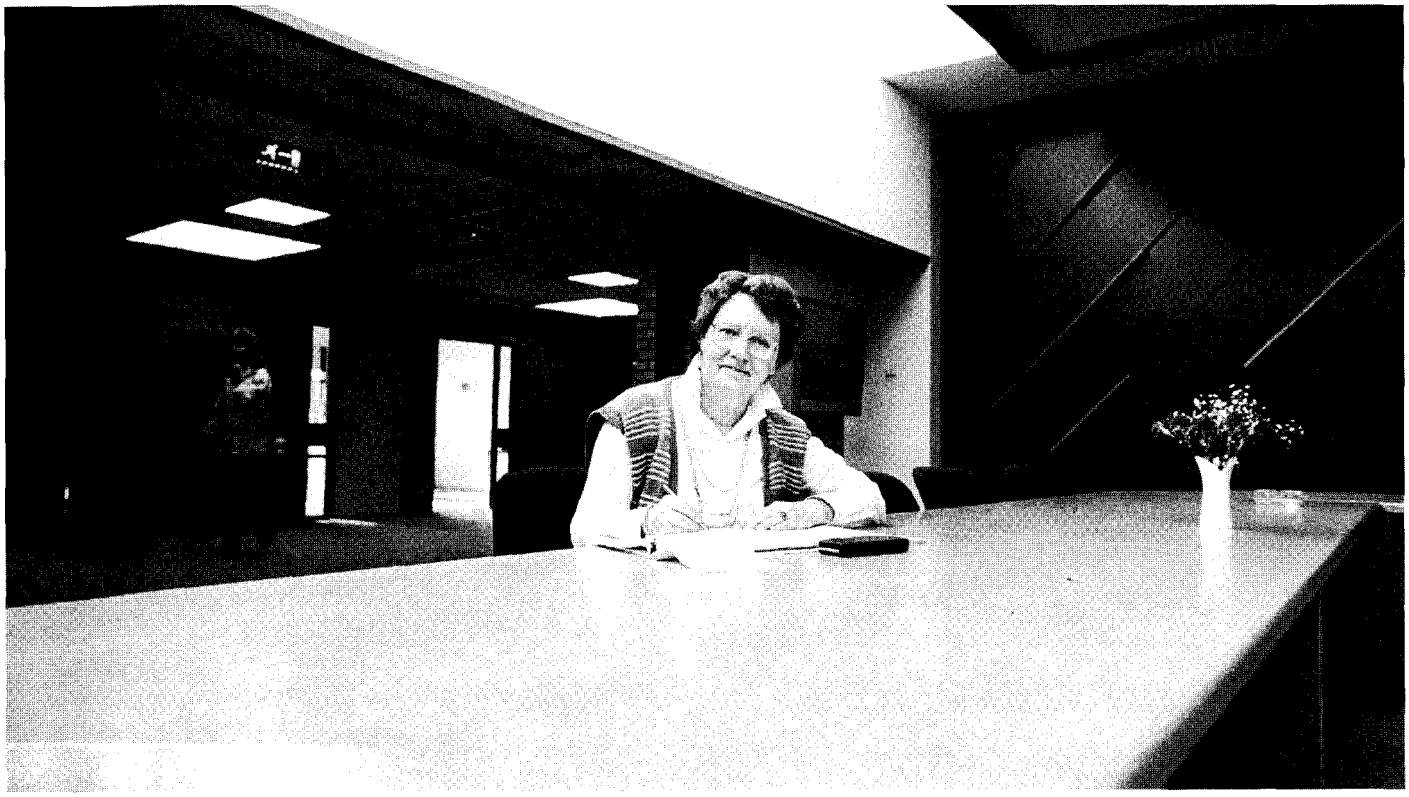

CDA-lijsttrekker Van Eck-Knape in de raadzaal van het gemeentehuis in Middelharnis. *(foto Hans Hordijk)*

waar mogelijk zouden steunen om de belangen van de gemeenschap te dienen. Daar hebben we ons in al die acht jaar zeer consequent aan gehouden. We hebben zelfs in het laatst van de eerste raadsperiode de aanzet voor een sportcomplex mee helpen geven; daar heeft het CDA de doorslag voor moeten geven. Ik moest daar zelfs voor van vakantie terugkomen. Ik heb toen ook tegen de PvdA gezegd dat de CDA-fractie zo misbruikt werd. Daar had de PvdA ons wel voor nodig, maar ze hielp ons wel uit het college weren. De toenmalige wethouder, die recent is overleden, gaf me daar ook gelijk in en zei dat hij in onze positie zou tegenstemmen. Dan zou het sportcomplex er niet zijn gekomen en dat drukt ons te zwaar. We hebben de eed afgelegd om de belangen van de hele gemeenschap te dienen en wij voelen ons daar verantwoordelijk voor. Ik zal dat ook zeker in het komende lijsttrekkersdebat aan de orde stellen. Maar je weet natuurlijk nooit hoe de mensen in het dorp daarop zullen reageren, zeker omdat we hier ook te maken hebben met plaatselijke groeperingen."

Landelijk wordt er door positieve aktie geprobeerd meer vrouwen bij de politiek te betrekken. In situaties zoals in Middelharnis lijkt dat erg moeilijk. Hoe denkt u dat dit te veranderen is?

„Het is natuurlijk vooral een mentaliteitskwestie. Ik denk ook dat er CDA-afdelingen zijn waarbij verschillende oudere mensen er een beetje moeite mee hebben. Hier is het altijd voorbeeldig geweest. Ik heb er zelf nooit extra m'n best voor gedaan, ik ben echt door de mannen als kandidaat naar voren geschoven. Ik vind het heel plezierig dat ze gewoon gekeken hebben of je de capaciteiten ervoor hebt en volgens de CDA-uitgangspunten bezig bent. Mijn kandidatuur is tot op heden nog steeds gesteund. Ik kan niet voor andere afdelingen spreken, maar ik merk ook op ons eigen eiland dat er nog wel CDA-afdelingen zijn die daar moeite mee hebben. En er zijn nogal wat vrouwen die er de noodzaak niet van inzien om zich actief met politiek bezig te houden. Dat komt op het platteland nog wat meer voor dan in het stedelijk gebied, denk ik. Ik ben zelf actief in de landelijke werkgroep politieke scholing namens de christelijke plattelandsvrouwen. Van daaruit proberen we overal cursussen te organiseren om vrouwen politiek bewust te maken."

LANDELIJKE RICHTLIJN

Denkt u dat de partij daar vanuit landelijk niveau iets aan kan bijdragen?

„In ons geval zou ik wel willen dat er door de hoofdbestuurders van het CDA met die van de SGP wordt afgesproken dat zij een richtlijn uitgeeft dat iedere partij zelf verantwoordelijk is voor wie zij naar voren schuift als kandidaat-wethouder. Die richtlijn vindt al in verschillende gemeenten navolging. In Geldermalsen bijvoorbeeld hebben SGP-mensen wel gestemd voor een vrouwelijke PvdA-wethouder. Ik heb het op landelijk niveau daar overigens nog niet over gehad."

Hoe bent u zelf actief geworden in de politiek?

„Dat is al van heel kleins af aan begonnen. Zelfs voordat ik goed papa en mama kon zeggen, leerden mijn ouders me al namen van politici. Mijn vader heeft ook jaren in de raad gezeten en zelf was ik op m'n achttiende jaar lid van de Arjos en ik heb ook in de partij gefunctioneerd. Mijn man en ik hebben toen eerst besloten een gezin te vormen - we hebben vijf kinderen - maar ik heb toen ook gezegd dat ik een seintje zou geven als ik weer zover was om politiek mee te draaien. Ik heb dat toen ook gedaan en zo ben ik weer via het afdelingsbestuur aktief geworden en zo is de hele trein weer gaan rollen. Ik ben gewoon een politiek dier, denk ik."

Hoe ziet u op het punt van de positieve aktie de toekomst, zowel voor het CDA in het algemeen als voor Middelharnis in het bijzonder?

„In Middelharnis kunnen we er op dit moment geen zinnig woord over zeggen. De PvdA-wethouder is recent overleden. De VVD-wethouder komt niet meer terug, de VVD komt zelfs met een geheel nieuwe fractie. Aangezien de VVD acht jaar geleden mij niet heeft willen steunen omdat ik toen geen raadservaring had, denk ik niet dat de VVD kan vragen een kandidaat die totaal geen raadservaring heeft te steunen voor het wethouderschap. Ook al heeft die betreffende persoon wel enige bestuurlijke ervaring opgedaan buiten de politiek. Het hangt helemaal af van de verkiezingsuitslag. We hopen dat we drie zetels halen. Wat de positieve aktie aangaat; ik vind niet dat voor elke post de kandidaat persé een vrouw moet zijn. Kwaliteit moet voorop staan. Als het om gelijkwaardige mensen gaat, dan mag van mij best die vrouw voorrang hebben, maar ze moet wel net zo goed zijn.."

Aad Noordermeer

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

CDA ACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

HEERMA: HAAGSE BEMOEIENIS VERSTART

INTERESSE IN LOKAAL BESTUUR NEEMT TOE

10e JAARGANG ■ 10 MAART 1990 ■ NR. 5

De CDA-Tweede Kamerfractie roept sollicitanten op voor de part-time functie van:

ADJUNCT-BELEIDSMEDEWERKER V/M

bij de Afdeling Buitenlandse Aangelegenheden, met nadruk op gebied van Defensie.

Functie-informatie
Primair zal de aan te stellen medewerker worden belast met het onderhouden van contacten met personen/organisaties, die de fractie benaderen over vraagstukken op Defensie, Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking en EG-zaken.
Aan de orde hierbij is het afhandelen van telefoongesprekken, het voeren van correspondentie e.d.
Naast deze contactfunctie zal zij/hij voorts belast worden met organisatorische taken en (beleids) ondersteunende werkzaamheden.

De werkzaamheden worden verricht onder directe verantwoordelijkheid van de coördinerend beleidsmedewerker.

Functie-eisen
Een opleiding tenminste op HBO-niveau wordt gevraagd, alsmede kennis van en aantoonbare belangstelling voor de betreffende beleidsterreinen.

Duidelijke verwantschap met de uitgangspunten van het CDA wordt verwacht.
Leeftijd bij voorkeur niet ouder dan 30 jaar.

Werktijden:
Dinsdag, woensdag en donderdag van 9.00-17.30 uur.

Salaris:
De fractie volgt zoveel mogelijk de arbeidsvoorwaarden van de rijksoverheid. Salariëring vindt plaats in schaal 7, met een uitloop tot schaal 8.
Aanstellingssalaris afhankelijk van leeftijd van opleiding tot maximaal ƒ 3.718,- bruto per maand (op fulltime basis).

Sollicitaties te richten aan de ambtelijk secretaris van de CDA-Tweede Kamerfractie, mevr. A. M. C. Reuchlin, voor 17 maart 1990.
Inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij drs. J. W. Wiggers, tel. 070-182318.
Adres: Postbus 20018, 2500 EA Den Haag.

De Vries (VNG) : Nederland geniet op koopje van democratie

Hoofddirecteur Klaas de Vries van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) vindt dat het Nederlandse volk op een koopje van zijn democratie geniet. Volgens De Vries moeten de vergoedingen voor Kamerleden en lokale bestuurders omhoog en dient de bewerktuiging van volksvertegenwoordigers verbeterd te worden. Pagina 15.

Gerwel: ANC moet bondgenoot worden van De Klerk

(Foto Hans Hordijk)

Gerwel op bezoek bij het CDA.

,,Het is de ironie van de geschiedenis dat het ANC de bondgenoot van De Klerk zal moeten worden in de onderhandelingen. Want wat De Klerk aan aanhang naar rechts verliest, moet hij zien te winnen naar links.", aldus professor Jakes Gerwel, rector van de Universiteit van West Kaapland in Zuid-Afrika. Volgens Gerwel moeten economische sancties zorgen voor evenwicht in de verhoudingen tussen de Nationale Partij en het ANC. Pagina 9

De Graaff-Nauta tegen referenda in gemeenten

(Foto Hans Hordijk)

,,Mij heeft nog niemand kunnen overtuigen dat het houden van een referendum de kwaliteit van en betrokkenheid bij de lokale democratie versterkt." Dat is de mening van staatssecretaris Dieuwke de Graaff-Nauta van Binnenlandse Zaken. Volgens de staatssecretaris zal ook zonder het houden van referenda de belangstelling van de burgers voor het lokale bestuur in de toekomst verder toenemen. Pagina 12, 13

INHOUD

Interview met staatssecretaris Heerma 4, 5
Randnieuws 6
Column partijvoorzitter Van Velzen 7
Zwart-wit 8
In memoriam Gerrit Brinkman 8
Van Schalsum 8
Cultuur 10
Commentaren 11
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Artikel over Nicaraqua 20
Aan de orde 21
Artikel over resultaten lezersonderzoek
CD/Actueel 22, 23

Foto voorpagina: Hans Hordijk

Van Rijk naar wijk

Het kabinet maakt ernst met de sociale vernieuwing. Deze conclusie mag men trekken na lezing van de nota die deze week werd gepresenteerd. Terecht heeft het kabinet de uitvoering van de sociale vernieuwing gedecentraliseerd: vooral de gemeenten krijgen een belangrijke taak, plus enig geld om hun verantwoordelijkheid waar te maken. Het credo ,,Van rijk naar wijk" kan nu gestalte gaan krijgen. Gemeentebesturen moeten snel met plannen komen om aan de dreigende tweedeling in de samenleving een halt toe te roepen. Gemeenten moeten daarbij in het bijzonder acht slaan op vergroting - vanaf heel jonge leeftijd - van de kansen voor allochtonen. Verder moet veel aandacht besteed worden aan verbetering van de dagelijkse leefomgeving. Van fundamenteel belang is dat sociale vernieuwing niet alleen een zaak van de overheid wordt, maar ook van ,,het maatschappelijk middenveld". Gemeenten zullen samen met organisaties plannen moeten uitwerken. In het kader van de sociale vernieuwing kan nu weer een beroep op creativiteit bij overheid en bevolking gedaan worden zonder dat dit tot frustraties hoeft te leiden. Bovendien hoeven in de decentraliserende opzet van het kabinet goede initiatieven niet in bureaucratie te verstikken.
Sociale vernieuwing is een proces van lange adem. De nu door het kabinet uitgebrachte nota komt nog niet aan alle (bijvoorbeeld financiële) wensen tegemoet, maar ze markeert wel het begin van dit proces.

COLOFON

Redactie:
Dick van Vliet (wnd. hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Reina van Ditzhuyzen, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Anneke Cremers

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianna Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Teveel Haagse bemoeienis met gemeentebeleid werkt verstarrend

Flexibiliteit en toenemende decentralisatie. Dat zijn de trefwoorden voor het beleid van staatssecretaris drs E. (Enneus) Heerma op VROM. ,,Vanaf mijn komst naar Den Haag heb ik gewerkt aan een andere benadering van de volkshuisvesting. Minder star en nog minder centralistisch. Het duurt een tijd voordat zo'n mentaliteitsverandering zichtbaar wordt. Maar gelukkig raken ook steeds meer mensen op dit departement ervan overtuigd dat teveel Haagse bemoeitenis verstarrend werkt." CD/Actueel sprak met de staatssecretaris over het volkshuisvestingsbeleid.

Als oud-raadslid en oud-wethouder van Amsterdam weet Heerma waarover hij spreekt. ,,Ik herinner me nog goed hoe nijdig ik altijd werd van veel van die overbodige circulaires van allerlei ministeries, die bovendien dan nog vaak op de meest ongelegen tijdstippen arriveerden. Hoewel ik natuurlijk niet voor alle departementen kan spreken heb ik toch de stellige indruk dat er thans veel meer coöperatie is tussen de verschillende bestuurslagen hetgeen de kwaliteit en samenhang van het beleid bevordert".

Ligt een afbrokkeling van VROM in het verschiet?
,,Hoe de toekomst er ook uitziet: het Rijk houdt een blijvende verantwoordelijkheid voor de woningvoorziening. In de regeringsverklaring is al gesteld, dat het Rijk tot taak heeft te voorzien in de woningbehoefte en de kwaliteit van de woningvoorraad, met een accent op diegenen die niet of onvoldoende in staat zijn om op eigen kracht in hun huisvesting te voorzien. De sturende taak van de rijksoverheid is hierbij niet in het geding. Dat geldt ook voor de wenselijkheid van een evenwichtig woonlastenbeleid."

NIEUW SUBSIDIESYSTEEM

U wil in 1992 overstappen op een nieuw subsidiesysteem voor te bouwen sociale huurwoningen. Hoe zit dat in elkaar?
,,De essentie van het nieuwe systeem is dat van te voren wordt vastgesteld hoeveel subsidie er voor een nieuwe huurwoning beschikbaar is, de zg. NCW-methode (de Netto-Contante-Waardemethode). De subsidies die uit het huidige systeem voortvloeien worden vooraf contant gemaakt en bij elkaar opgeteld. Achteraf wordt het totale subsidiebedrag niet meer aangevuld of verminderd, als blijkt dat de kosten of opbrengsten hoger of lager zijn. Op deze manier worden verrassingen in de begroting voorkomen. Met dit systeem kan de Volkshuisvesting verder worden gedecentraliseerd. Want het is de bedoeling dat met dit nieuwe subsidiesysteem grotere gemeenten de beschikking krijgen over een woningbouwfonds. De gemeenten kunnen dan zelf bepalen of ze de jaarlijkse subsidies uit dit fonds gebruiken voor nieuwbouw van sociale huur- of koopwoningen, danwel voor hoogniveau-renovatie van bestaande woningen. Naar mijn mening kunnen de gemeenten op deze manier hun keuzes beter afstemmen op de lokale woningbehoeften en lokale omstandigheden. Vooruitlopend op de behandeling van de Nota Volkshuisvesting in de jaren negentig nog voor het zomerreces spreek ik met de Tweede Kamer over invoering van het NCW-systeem eind maart. Als dan het groene licht wordt gegeven kan dit voornemen per 1 januari 1992 worden ingevoerd".

Een steeds terugkerend punt als je het hebt over Volkshuisvesting is de doorstroming. Bent u niet een beetje passief op dit punt?
,,Het is inderdaad zo dat dit in de Nederlandse politiek een onderwerp is dat nog niet is opgelost. Overigens denk ik dat de discussie op niet al te lange termijn kan worden afgesloten want in april kom ik met een brief aan de Tweede Kamer over de mogelijkheden om op doeltreffende wijze meer evenwicht te brengen in de relatie inkomen-huur-kwaliteit. Los van de inhoud van deze brief en in het verlengde van mijn opvattingen over decentralisatie ben ik van mening, dat het de primaire taak van gemeente èn verhuurders is om een optimaal gebruik van de voorraad relatief goedkope woningen te bereiken. Het zijn immers de lokale omstandigheden die bepalen welke mogelijkheden en begrenzingen er bestaan. Centrale sturing, bijvoorbeeld in de vorm van een landelijke woonbelasting voor mensen die tè goedkoop wonen vind ik niet in overeenstemming met het door mij voorgestane beleid inzake decentralisatie."

HUURSUBSIDIE

Hoe gaat het verder met de huursubsidie?
,,In het regeerakkoord staat dat de trendmatige huurverhoging wordt vastgesteld op basis van de ontwikkeling van de kosten, de inkomens en de gewenste verschuiving van object-naar subjectsubsidies. Hiermee is niet alleen de essentiële betekenis van individuele huursubsidie beklemtoond; het maakt ook een versterking ervan nodig. Met ingang van dit jaar worden dan ook extra gelden ter beschikking gesteld, oplopend tot *f* 100 miljoen in 1994. Ik hoop zo het koopkrachteffect van de huurstijging voor de lagere inkomens te temporiseren. Overigens blijft het een permanente zorg om de beheersbaarheid van de uitgaven aan de individuele huursubsidie in de hand te houden. Hier ligt ook voor gemeentebesturen een verantwoordelijkheid.".

Een nieuwe uitdaging in uw beleid, zo heeft u gezegd, is het brengen van samenhang tussen wonen, milieu, stadsvernieuwing,

VOLKHUISVESTINGSBELEID

Staatssecretaris Heerma voor de ,,barakken" van het ministerie van VROM aan de Van Alkemadelaan in Den Haag. (Foto Hans Hordijk)

stedelijk beheer en ruimtelijke ordening. Wat betekent dit?
,,Het wordt wel eens vergeten, maar tot 2000 bouwen we in Nederland nog een kleine miljoen nieuwe woningen. Vooral ook bij deze nieuwbouw is het van belang uiterste zorg te besteden aan de lokatiekeuze, kwaliteit en duurzaamheid van de te gebruiken bouwmaterialen, een goede en veilige woonomgeving. Daarnaast zal het energiezuinig en duurzaam bouwen in de komende tijd een belangrijk element in het beleid zijn. Ik merk dat hiervoor in de samenleving interesse bestaat, zowel bij ontwikkelaars van plannen als bij consumenten. Uit onderzoek naar twintig jaar woningkwaliteit blijkt overigens dat de tevredenheid van de bewoners over hun woonsituatie groot is. Zo slecht hebben we het dus nog niet gedaan, maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat er niets verbeterd kan worden. Juist de relatie met het milieuvraagstuk dwingt ons ertoe heel zorgvuldig en uitgekiend te werk te gaan".

Komen er op dit terrein experimenten?
,,Er is in Alphen aan de Rijn inmiddels een projekt van de NOVEM van start gegaan. Gelet op het complexe karakter van dit soort zaken ben ik niet zo'n voorstander van allerlei andere experimenten. Eerst maar eens kijken hoe dit projekt loopt. Overigens is dit geen zaak van VROM alleen. Ook andere ministeries en instellingen zijn hierbij betrokken".

STADSVERNIEUWING

Je leest wel eens berichten dat de stadsvernieuwing op een laag pitje is gezet. Klopt dat?
,,Lariekoek. Al sinds het midden van de jaren zestig is stadsvernieuwing een belangrijk onderdeel van het overheidsbeleid. Lag aanvankelijk de nadruk op sanering en reconstructie; gaandeweg werd behoud van bebouwing en stedelijke structuren belangrijker. Bovendien werd stadsvernieuwing steeds meer als een samenhangend proces beschouwd, dat meer dan alleen verbetering van het woonmilieu omvat. In 1985 is de wet op de stads- en dorpsvernieuwing van kracht geworden. Negentien afzonderlijke regelingen hebben we toen gebundeld. Met de invoering van deze wet werd niet alleen een uitgebreider juridisch instrumentarium van toepassing; door de bundeling van de financiële rijksregelingen konden er gemeentelijke en provinciale stadsvernieuwingsfondsen worden gevormd. Uit reacties blijkt mij dat dit een zeer geslaagde, eerste vorm van decentralisatie is geweest. De politieke prioriteit van dit onderwerp op dit moment kan ik illustreren met het feit dat ondanks alle bezuinigingen de financiële inspanningen voor de stadsvernieuwing op hetzelfde peil zijn gebleven: 1 miljard gulden. In sommige oude stadsdelen is de inhaaloperatie helemaal of grotendeels afgerond. Vaak hoor ik in het land dat het stadsvernieuwingsproces halverwege is. Dit neemt niet weg dat, zeker in de grote steden nog grote achterstanden bestaan en dat ook in de jaren negentig nog omvangrijke inspanningen zijn vereist. Stadsvernieuwing is en blijft een belangrijke activiteit. Er treedt wel een verschuiving in aandacht op. Zaken als bodemsanering, riolering, beheer van de woonomgeving, monumentenzorg en verkeersproblematiek gaan meer aandacht vragen. De inzet van middelen verschuift geleidelijk van centrumgebieden en wijken uit de 19e eeuw naar ,,tweede-ringsgebieden" en naoorlogse wijken. Daarbij komt tevens een geleidelijke overgang tot stand van projectmatige- naar beheergerichte aanpak. Daarom is er ook een onderzoek gaande naar de effecten van de ingezette middelen, zonder de continuïteit van het stadsvernieuwingsproces te verstoren. Bij deze evaluatie, die in 1992 moet zijn afgerond, wordt een onderscheid gemaakt tussen het meer structurele deel van de noodzakelijke stedelijke voorzieningen en de inhaal als gevolg van bijzondere achterstand. Natuurlijk kan het resultaat van deze evaluatie gevolgen hebben voor de verdelingswijze van de gelden, maar ik verwacht zeker dat de omvang van de geldstroom aanzienlijk moet blijven".

Van stadsvernieuwing naar sociale vernieuwing is een kleine stap
,,De zo veel besproken sociale vernieuwing zal mede tegen de achtergrond van het huidige en toekomstige stadsvernieuwingsbeleid gestalte krijgen. Sociale vernieuwing als het vergroten van de sociale samenhang, het terugdringen van afhankelijkheid, isolement en achterstand is immers een onlosmakelijk onderdeel van de leefbaarheid van de woonomgeving. Het gaat bij sociale vernieuwing natuurlijk om meer zaken, zoals werkgelegenheid en zorg op maat, die gekoppeld moeten worden aangepakt. Sociale vernieuwing is voor mij in de eerste plaats een organisatorisch probleem en dan pas een centenkwestie. Hoe krijg je alle neuzen in dezelfde richting. En hoe creëer je een klimaat waarin het mogelijk is verantwoordelijkheid voor elkaar te dragen. Het moet een investering worden in mensen. Voorwaarde is - en dat wordt zo langzamerhand door iedereen erkend - dat gemeenten een belangrijke rol krijgen. Net als bij de stadsvernieuwing verwacht ik bij sociale vernieuwing veel van de gezamenlijke aanpak in de verschillende sectoren."
Hans Schipper

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

VAN MILIEUBELASTING NAAR MILIEUBELONING

Zoals velen in het land maakt ook de CDA-fractie van de Noord-Brabantse gemeente Oost-, West- en Middelbeers zich grote zorgen over de groeiende afvalberg die we met z'n allen produceren. Het afval stapelt zich tot benauwende hoogten op. Zonder vermindering van die hopen zou het buitengebied van de provincie Noord-Brabant over 250 jaren alleen nog maar uit opgehoopt afval bestaan. Ook voor de CDA-fractie in de Brabantse ,,beersen" is dat een onaanvaardbaar perspectief. Daarom heeft de fractie aan B. en W. een notitie gestuurd met de klinkende titel ,,Van milieubelasting naar milieu(bewust-)beloning".
Wat wil die fractie? Uiteraard ,,een strategie" en ,,een integraal plan". Dat wil iedereen tenslotte. Onderdeel hiervan is een bijzonder plan, namelijk om de mensen met minder afval minder afvalbelasting te laten betalen. Gezien de huidige technologie is dat waarschijnlijk gemakkelijk en via een ,,simpel controlesysteem" te realiseren. De mini-containers krijgen een magneetstrip of bar-code, zoals bij de moderne supermarkten en de vuilniswagens worden voorzien van een optische lezer en een weeginstallatie. Daarmee wordt geregistreerd hoeveel afval hoe vaak per huishouden op de stoep wordt gezet. Huishoudens met een lage afvalproduktie komen dan in een lager tarief dan het eenheidstarief.
,,Op deze manier ontstaat een beloningssysteem en wordt milieubewust gedrag in een positief kader geplaatst", aldus de nota van de CDA-fractie in Oost-, West- en Middelbeers. Heeft het college van B. en W. al op het idee gereageerd, vragen we fractievoorzitter B. van Hoof? ,,Neen, nog niet" is het antwoord. ,,We wachten met spanning af." Intussen zijn wel al andere reacties binnengekomen. Zoals uit Friesland waar het idee blijkbaar al in onderzoek is. En van VROM dat via de krant liet weten dat het idee haar als toekomstmuziek in de oren klonk.

18-JARIGE SCHOLIERE OP CDA-LIJST GELEEN (1)

Ze is nog maar net een paar dagen 18 jaar. Zaterdag jl. was ze jarig en werd toen pas verkiesbaar voor de gemeenteraad. Want ze staat nu al op de CDA-kandidatenlijst voor de gemeenteraad in Geleen. Haar naam is Judith Bühler, vijfde klas atheneum van het Sint Michielcollege in Geleen. Met haar 18 jaren is ze waarschijnlijk de jongste kandidaat bij de aanstaande gemeenteraadsverkiezingen. Jaren is ze al geïnteresseerd in de politiek, maar pas vorig jaar werd ze lid van het CDJA en het CDA.
,,Politiek heeft me altijd heel erg geïnteresseerd. Maatschappijleer en geschiedenis vind ik interessante vakken. Maar pas vorig jaar ben ik eens goed in de verschillende partijprogramma's gedoken. Die heb ik allemaal goed vergeleken. Het CDA-programma sprak me het meeste aan. Niet speciaal vanwege de ,,C", maar om het beleid dat het CDA voorstaat."
Judith staat in haar familie niet alleen wanneer het om politiek gaat. Haar opa was CDA-wethouder in Delft, een tante is lijsttrekker voor het CDA in De Meern (Utrecht) en een oom CDA-gemeenteraadslid in Rheden. Toch is haar de politiek niet met paplepel door haar familie ingegoten. ,,Dat is toeval. Het is mijn eigen interesse die me in de politiek heeft gebracht." Judith vindt het belangrijk dat jongeren actief in de politiek meedraaien, ook in vertegenwoordigende functies. ,,Jongeren hebben vaak een eigen kijk op onderwerpen. En vaak eigen belangen." Wat de gemeentepolitiek betreft noemt ze als voorbeelden de verkeersveiligheid voor fietsers en de voorzieningen voor sport en ontspanning. Ook woonruimte voor jongeren, een schoon milieu, een goed leefklimaat en voldoende banen staan hoog op haar lijstje.

18-JARIGE OP CDA-LIJST (2)

Het CDA bezet momenteel 8 zetels in de gemeenteraad van Geleen. Judith staat op de 13e plaats. ,,Ik vrees dus dat ik niet verkozen wordt. Of er moet een wonder gebeuren."
Natuurlijk kan ze met voorkeurstemmen gekozen worden, maar veel hoop heeft ze daar niet op. ,,Mijn school ligt op de grens van Geleen en wordt voor het grootste deel bezocht door leerlingen van buiten de gemeente." Veel tijd voor een intensieve campagne is er ook niet want de jonge gemeenteraadskandidate vindt dat de school voor gaat. ,,Ik hoop wel met een beetje show een CDA-folder met mijn kandidatuur aan de rector te kunnen overhandigen. Misschien helpt dat een beetje."
De reacties die Judith op haar kandidatuur krijgt zijn verschillend. ,,Sommigen, vooral mijn medescholieren vinden het heel goed. Anderen vinden een net 18-jarige daar te jong voor."
Na de middelbare school wil Judith eerst naar de Hogere Hotelschool. Als het te combineren is, wil ze de politiek ernaast blijven doen. Eerst op lokaal niveau en later, wie weet, misschien in de Kamer" zegt ze lachend. ,,Maar laten we eerst de 21e maart maar eens afwachten."

PARTIJ-SPONSORING IN ODIJK

Op alle terreinen breekt sponsoring door. In sport, kunst en media. Maar in deze tijd van gemeenteraadsverkiezingen is in Odijk, een plaats van zo'n 2500 inwoners onder de rook van Bunnik, ook de sponsoring doorgebroken. In Odijk is bureau Odijk gevestigd, een commercieel bureau voor ,,Evaluation resources Consult". Weliswaar te Odijk gevestigd, ,,maar - aldus een schrijven van het bureau - landelijk, en dus vooral buiten Odijk werkzaam.
,,Om toch eens iets voor het eigen dorp te doen, biedt het bureau aan de plaatselijke politieke partijen een ledenwerfactie aan", aldus drs. A. A. J. van der Leun, echtgenoot van de secretaresse van het CDA-bestuur in Odijk, in een eigenhandig samengestelde ,,brief aan de redacties".
Op 2 maart jl. liet het bureau bij alle 1200 huizen in Odijk een brief met invulbon bezorgen met een oproep lid te worden van een politieke partij. De bonnen waarop men de partij van zijn/haar keuze kan aangeven kan men terugsturen aan de heer Van der Leun. Op zijn beurt stuurt hij ze door naar de aangekruiste partij.
CDA-campagneleider Henk Reinders van Odijk, Bunnik en Werkhoven geeft toe dat de actie voor Bureau Odijk een commercieel kantje heeft. ,,Dat is waar maar het is voor ons mooi meegenomen, want wij zien geen kans om zelf huis aan huis een ledenwerfcampagne te houden. Bovendien hebben ook de andere partijen geen bezwaar." Overigens verwacht Reinders niet zo veel van de actie: ,,Het CDA in Odijk telt nu 40 leden. Als we er door deze actie 4 à 5 nieuwe leden bij krijgen, mogen we blij zijn."

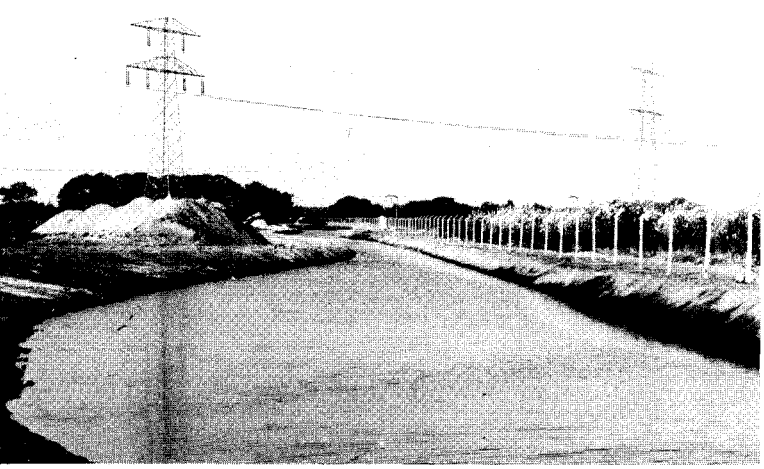

Een afvalberg in Brabant. *(Foto ANP)*

(Foto Hans Hordijk)

Trendbreuk

In het afgelopen decennium heeft het CDA zich ingezet voor een verandering van de toen heersende kultuur in onze samenleving. Verantwoordelijkheden werden afgewenteld naar de overheid. Eigen belang en individuele rechten werden centraal gesteld, de ik-kultuur regeerde. Solidariteit was iets dat de overheid moest organiseren. De gevolgen zijn bekend: het beslag van de overheidsuitgaven werd steeds groter ten koste van de bestedingsruimte van burgers en het bedrijfsleven; toenemende bureaucratisering, anonimiteit en de ontwikkeling van allerlei regelingen die een te algemeen karakter hadden.

In discussies in de partij zoals 'Van verzorgingsstaat naar verzorgingsmaatschappij' en de 'verantwoordelijke samenleving' en in onze verkiezingsprogramma's, zijn wegen aangegeven hoe een trendbreuk in deze kultuur bevorderd kan worden. Ook in het beleid van de kabinetten Lubbers I en II zijn belangrijke aanzetten gegeven. Deze lijn zet zich ook onder Lubbers III voort. Sleutelbegrippen hierbij zijn 'op-maat' benadering; dichter bij de burger; vermaatschappelijking, evenwichtig stelsel van rechten en plichten; decentralisatie en bestuurlijke vernieuwing; vergroting van maatschappelijke betrokkenheid en directe solidariteit (gemeenschapszin) van burgers; verantwoordelijkheid over de grenzen heen zoals ontwikkelingshulp; verantwoordelijkheid zowel voor de toekomstige generatie (milieubehoud); en door schulden niet voor ons uit te schuiven. Op een aantal beleidsterreinen zijn doorbraken gerealiseerd of in aantocht. Ik verwijs hierbij bijvoorbeeld naar een andere opzet van de organisatie van de werkloosheidbestrijding, de zogenaamde tripartisering van de arbeidsvoorziening, naar het bonus-malus systeem voor de WAO, waardoor de bedrijven een grotere verantwoordelijkheid gaan dragen voor volumebeheersing en voor de herintreding van gedeeltelijk arbeidsongeschikten.

Afgelopen woensdag heeft het kabinet de nota 'Sociale Vernieuwing' gepresenteerd. Deze nota richt zich op een drietal hoofdbeleidsgebieden: ten eerste arbeid, scholing en inkomen, ten tweede de stadsvernieuwing en ten derde veranderingen op sociaal-en kultureel terrein. Tenslotte worden de voorwaarden aangegeven om sociale vernieuwing te stimuleren. Daarvoor gaat het enerzijds om bestuurlijke vernieuwing die op het Haagse niveau plaatsvindt door uitvoering te geven aan decentralisatie en detailregelingen onder te brengen in brede doeluitkeringen. Anderzijds neemt vernieuwing op lokaal niveau een belangrijke plaats in. Immers, daar zullen vooral de op-maat-benadering, het gericht benaderen van personen en een wijkgerichte aanpak gerealiseerd moeten worden. Ook zal op gemeentelijk niveau de verkokering doorbroken moeten worden en zal het evenwichtig stelsel van rechten en plichten vorm moeten krijgen.

De gepresenteerde nota van het kabinet is een goede stap in de richting; uiteraard zal er nog veel energie gestoken moeten worden in de uitvoering en het zorgdragen dat de voornemens realiteit worden. Ook op andere beleidsterreinen zoals de gezondheidszorg en de criminaliteitsbestrijding moet aktief gewerkt worden, aan de genoemde kultuurverandering en het scheppen van voorwaarden.

De trendbreuk is niet van gisteren maar hebben we al jaren geleden ingezet. We hebben dat als CDA sinds onze oprichting in 1980 intensief bediscussieerd en vormgegeven in onze aktieprogramma's. De beoogde veranderingen zijn immers niet in een paar jaar gerealiseerd. De continuïteit van de kabinetten Lubbers biedt echter de mogelijkheid op de diverse beleidsterreinen systematisch te werken aan de kultuurverandering.

Diezelfde continuïteit is ook kenmerkend voor het CDA in de gemeentepolitiek. Voor de kiezer in de gemeente zijn we juist daarin herkenbaar. Niet door de gouden bergen en mooie beloften. Maar door een beleid dat op termijn perspectief en zekerheid biedt aan alle groeperingen in de gemeentelijke samenleving. En dit hoeft niet altijd een populair beleid te zijn. Het succes van het CDA bij de Tweede Kamerverkiezingen vormt daarvan het bewijs. Er is vertrouwen in de wijze waarop het CDA politiek bedrijft. Dat bepaalt ook het resultaat van het CDA bij de gemeenteraadsverkiezingen op 21 maart a.s.

Ik wens alle campagnevoerders in de komende weken veel succes toe bij het uitdragen en uitstralen van dat vertrouwen.

ZWART WIT

Bijeengeknipt door Gerrit Brinkman

,,DE OPVOLGER''

Als ,,in het belang van Europa'' een beroep op Lubbers wordt gedaan, kan hij moeilijk weigeren. En met die constatering wordt het Haagse gezelschapsspel over ,,de opvolger'' tevreden voortgezet. Voor het CDA is het een groot voordeel als Lubbers zich tussentijds, ruim voor mei 1994, als minister-president laat vervangen. Een partij heeft er baat bij als de lijsttrekker tevens premier is en aangezien Lubbers geen lijsttrekker meer wil zijn, is het voor het CDA beter dat hij ook plaatsmaakt als premier. (*Elsevier*)

TOPNIVEAU

Het zou te gek zijn als een partij als de onze afhankelijk zou zijn van één man. Daarom heeft Lubbers gelijk als hij stelt dat ook uit democratische overwegingen het beter is om tijdig plaats te maken. Maar hoe dan ook, de electorale uitstraling van Lubbers is groot en we zullen er rekening mee moeten houden, dat we met hem op topniveau zitten. (CDA-Tweede Kamerlid Eversdijk in *Christen Democratische Verkenningen*)

OPBOUWER

Lubbers niet-aflatend pogen om in de sociale vernieuwing schot te krijgen kan voor hem een belangrijk neveneffect hebben. Want als blijkt dat de sociale onevenwichtigheden in de grote steden vergaand verminderen, zal dat als een historisch feit worden gesignaleerd. De harde saneerder van de jaren tachtig is dan óók de opbouwer van de jaren negentig. (Broer Akkerboom in *Parool*)

GEZEVER

Wij maken definities over het begrip sociale vernieuwing, benoemen een paar commissies en discussiëren daar over tot 1995. Flauwekul. Gezeur en gezever. Kijk waar de achterstand is, volkshuisvesting, werkgelegenheid, allochtonen en doe er iets aan. En wij moeten ook ophouden alles richting regering te schuiven. (Jaap van der Scheur, scheidend vakbondsvoorzitter in *Algemeen Dagblad*)

MEER GELD

De Haagse sociale vernieuwing kan het beste vorm krijgen via het geven van meer geld aan de gemeenten. Een ingewikkelde Haagse discussie is dan ook niet nodig voor deze overheveling. (Th. W. A. Camps, voorzitter CDA-fractie Nijmeegse gemeenteraad in *De Gelderlander*)

COMMOTIE

Maar de persoonlijkheid van minister Maij-Weggen lijkt er borg voor te staan dat zij haar moeilijke klus wel op een of andere manier weet te klaren. Ondanks alle commotie over haar optreden wijst niets erop dat zij in de Nederlandse politiek een ééndagsvlieg zal zijn. Sterker nog: als zij in staat is wat meer tact op te brengen, zou zij de komende jaren in het CDA een zeer vooraanstaande rol kunnen gaan spelen. (*Het Parool*)

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar gemeenteraadsverkiezingen zijn altijd weer een prachtig toneelstukje. Kijk: 47 maanden lang zijn er eigenlijk maar twee partijen. Dat zijn 'Wij' en 'Den Haag'. en 'Den Haag' staat dan voor ambtenaren, ministers, kamerleden, inspecties en doe de parlementaire pers er ook maar bij. Kortom iedereen die er niet veel van snapt. 'Wij' dat is de gemeente. En 'Wij' zijn het -afgezien van een enkele Staphorster en een linksdraaiend scharrelei, maar die zitten dan ook niet in het college van B en W- roerend eens. 'Wij' hebben een gemeenschappelijke vijand. Maar de 48e maand is het bal. Dan moeten ze in de gemeente onderling ten strijde trekken. Dat doen ze aan de hand van 'landelijke adviesprogramma's' (òòk Den Haag dus) en verder wat geschilpunten als een kinderopvangplaats meer, wat leges minder en de privatisering van de sportkantine. Het geheel wordt afgekruid met een sausje en een vleugje hondepoep. Het komische is dat òòk de vijand nog komt assisteren. Want bij raadsverkiezingen scoor je niet op grond van de kwaliteit van de lokale fractie maar op die van de landelijke leider -wat voor vele VVD-ers een grote zorg en voor sommige CDA-lijsten een hele geruststelling is. Maar na 21 maart gaan ze het toneel weer af en dan timmeren ze zonder enige hulp van De Koning of Steenkamp, in 5 weken 700 plaatselijke kabinetten in elkaar. Gewoon: even onderhandelen en dan stemmen. En dan besturen ze gewoon weer verder. Zou dat niet iets voor 'Den Haag' zijn?

Gerrit Brinkman, wijs en bescheiden

Het is een schok; Gerrit Brinkman overleden, begin deze week volkomen onverwacht in zijn slaap. Ik lees het op 7 maart in Trouw. Eigenlijk nauwelijks voorstelbaar, want hij hoorde bij CD/Actueel. Vrijdag nog had de redactie-secretaris Marcel Meijer met hem gebeld over zijn intelligente knipselrubriek Zwart-Wit. Zoals elke twee weken.
Gerrit is vanaf het begin in 1980 onlosmakelijk met CD/Actueel verbonden geweest. Als onbezoldigd adviseur, als onofficiële eindredacteur bij de opmaak van CD/Actueel en de CDA-krant in Barneveld en zoals gezegd als samensteller van de rubriek Zwart-Wit. Ook in de daaraan voorafgaande jaren had hij zijn grote journalistieke kennis en ervaring aan de partij ter beschikking gesteld, zoals bij de voorloper van CD/Actueel in de tijd dat het CDA nog een federatie was en bij de plannenmakerij voor de partijbladen die vanaf de fusie het licht zouden doen zien: CD/Actueel en de CDA-krant.
De redactie kent Gerrit als het tegendeel van de titel van zijn rubriek. Niet Zwart-Wit, maar genuanceerd en gekenmerkt door een genuanceerd oordeel. Nuances streefde hij ook na bij de samenstelling van Zwart-Wit, zijn geesteskind. Hij deed dat met intellect, met de grootste zorgvuldigheid, maar ook met durf. De citaten uit commentaren uit kranten en weekbladen mochten best zeer kritisch zijn over het CDA. Graag zelfs, maar daar hoorden dan wel tegenovergestelde opvattingen bij. Zo puzzelde Gerrit eerst wekelijks en later elke twee weken urenlang tot hij zijn rubriek rond had. Zijn werkwijze typeerde hem. Op dezelfde zorgvuldige wijze ging hij om met de -soms uiteenlopende- opvattingen van hemzelf en van anderen over partij-politieke journalistiek en over vormgeving. Hij verontschuldigde zich bijna voor zijn andersluidende visie, bescheiden. En hij luisterde goed naar andere meningen, analyseerde ze, legde ze op zijn weegschaal en kwam dan met een eindoordeel.
De herinnering aan Gerrit Brinkman zal bij allen die met hem mochten werken in dankbaarheid bewaard blijven.

Ben Pauw, oud-hoofdredacteur

ANC moet bij onderhandelingen grote bondgenoot van De Klerk worden

,,Het is de ironie van de geschiedenis dat het ANC de grote bondgenoot zal moeten worden van president De Klerk''. Dit zegt professor Gerwel naar aanleiding van de recente ontwikkelingen in Zuid-Afrika. Professor Jakes Gerwel is sinds juni 1987 rector van de Universiteit van West Kaapland in Zuid-Afrika. Onlangs was hij op bezoek bij het CDA. Goede gelegenheid voor CD/Actueel om hem te vragen naar het beleid van de Zuidafrikaanse president De Klerk.

Wat is uw mening over het vrijgeven van anti-apartheidsorganisaties zoals het ANC en het vrijlaten van een groot aantal politieke gevangenen waaronder Nelson Mandela?
,,President De Klerk heeft meer gedaan dan enig blanke leider vóór hem. Hij heeft een aantal eisen van de zwarte verzetsorganisaties ingewilligd. Je mag het wel revolutionaire stappen noemen. De hele blanke bevolking dacht nog in termen van een totale aanval op hun positie, waartegen een ingrijpend veiligheidssysteem in stelling moest worden gebracht. De Klerk heeft daar afstand van gedaan''.

Is de situatie nu wezenlijk veranderd?
,,Nee, dat nog niet. Er zijn wel voorbereidende stappen gezet om wezenlijke verandering mogelik te maken. De veiligheidswetgeving die het mogelijk maakt politieke organisaties te verbieden, bestaat nog steeds. De noodtoestand is nog van kracht. De apartheidswetten ook. Alleen de politieke contouren zijn veranderd. De grote vraag is of het nu mogelijk is de democratische regeermacht in handen te leggen van het volk en daardoor het apartheidsstelsel te veranderen''. Gerwel vergelijkt de situatie met die in Midden Europa: ,,Daar is de macht van de Communistische Partij zelf volledig ingestort. In Zuid-Afrika heeft de blanke regering alle macht - vooral de militaire - nog volledig in handen. Zij kan het proces ook weer terugdraaien''.

POSITIE DE KLERK

Hoe sterk is de positie van president De Klerk bij zijn eigen blanke achterban?
,,Er zijn geen aanwijzingen dat de Nationale Partij verdeeld is. Zelfs de aanhangers van de harde lijn als de ministers Vlok en Malan houden zich koest. De rechtse bedreiging van de Afrikaner Weerstand Beweging en de Conservatieve Partij is wel een factor om rekening mee te houden. Toch is het een van de traditionele kenmerken van Afrikaners om eensgezind hun leider te volgen. Het is de verwachting dat De Klerk voor het behoud van zijn machtspositie nieuwe coalities zal moeten zoeken. Wat hij aan aanhang verliest naar rechts, moet hij zien te winnen naar links. Het is de ironie van de geschiedenis dat het ANC zijn bondgenoot zal moeten worden in de onderhandelingen. Terwijl het traditioneel de grote tegenstander was van de Nationale Partij''.

Kunt u een voorspelling doen over de verdere ontwikkelingen in Zuid-Afrika?
,,Het zal snel moeten gaan. De zwarte bevolking heeft lessen geleerd uit de ontwikkelingen in Oost-Europa. Zij zal de straat op gaan en demonstreren als het te langzaam gaat. Zij zal vooral druk uitoefenen op het ANC om niet te snel tevreden te zijn. De volgende punten zullen spoedig geregeld moeten worden: er moet een interim regering komen, er moet een grondwetgevende vergadering komen en er moet een kiesstelsel komen dat niet de belangen van de blanken bevoordeelt. Daarom is het zo belangrijk om tot afspraken te komen die breed gedragen worden, door blanken en door zwarten''.
Volgens professor Gerwel kan Nelson Mandela daarbij een belangrijke rol spelen: ,,Mandela heeft een gezag, dat alle bevolkingsgroepen kan binden. Hij kan symbool zijn voor de nationale eenheid. Het staatsmanschap van Mandela zal van doorslaggevend belang zijn''.

Gerwel: internationale druk op Zuid-Afrika niet verlichten. *(Foto Hans Hordijk)*

EG-BELEID

Tenslotte zijn wij natuurlijk geïnteresseerd in de visie van professor Gerwel op het beleid dat de Europese Gemeenschap nu het beste kan voeren. Gerwel legt eerst uit dat naar zijn oordeel de door De Klerk doorgevoerde veranderingen zijn veroorzaakt door een combinatie van binnen- en buitenlandse druk. De Nationale Partij heeft een enorme, militair gesteunde machtspositie. De Klerk heeft heus niet plotseling het licht gezien, toen hij tot zijn beleid kwam. Het ANC heeft bij lange na niet de macht van de Nationale Partij. De internationale druk, vooral de economische sancties, zorgen voor wat evenwicht in de verhoudingen tussen de Nationale Partij en het ANC. Om vaart te houden in het veranderingsproces is het van groot belang de druk op de Zuid-Afrikaanse regering niet te verlichten. Het is in de eerste plaats aan het ANC om signalen te geven dat het beter gaat. Dat moet de internationale wereld niet eenzijdig doen. Het beëindigen van de sanctiemaatregelen moet aan de orde komen bij de onderhandelingen tussen de ANC en de Zuidafrikaanse regering. Daar kan het moment komen waarop de Westerse landen worden opgeroepen hun sancties in te trekken''.

Theo Brinkel

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

VERTREKKEND WETHOUDER LUIMSTRA EN HET AMSTERDAMS KUNSTBELEID

,,Er is geen sprake van dat de gemeente Amsterdam de kunstsector bij de bezuinigingen zwaar gepakt heeft. Kijk maar: de kunstbegroting beliep bij mijn aantreden in 1982 86 miljoen gulden en nu 116 miljoen. Natuurlijk, er zijn pijnlijke bezuinigingen geweest, maar ook hebben we elk jaar geld voor nieuw beleid kunnen vinden. En let op: in mijn wethoudersperiode is in Amsterdam geen theater gesloten."

Minnie Luimstra-Albeda veert op uit haar stoel als ze voor de zoveelste maal moet aanhoren dat de kunstsector onder haar ,,bewind" financieel gekneveld zou zijn. In 1982 werd zij voor het CDA lid van de gemeenteraad en direct wethouder. Na twee perioden raadslid en wethouder te zijn geweest stelt zij zich niet herkiesbaar. ,,Ik vind acht jaar een mooie tijd. Per slot van rekening is dit een baan met een enorme werkdruk," zegt deze vrouw die bij velen bekend is om de grote betrokkenheid bij de zaken waarmee ze bezig is.
In de nu aflopende raadsperiode beheerde ze de portefeuilles jeugdzaken en volksontwikkeling, kunstzaken en monumentenzorg. Met kunstzaken is ze al sinds 1982 belast. Hoe was dat om als buitenstaander met het in Amsterdam krachtige ,,kunstcircuit" te gaan werken? ,,Ik vond het leuk en boeiend om die portefeuille in handen te krijgen en werd ook redelijk snel geaccepteerd."
En, voegt ze er met een glimlach aan toe, ,,los van de begrotingsbehandelingen was er sprake van een redelijke verstandhouding."
Amsterdam is natuurlijk de Nederlandse kunststad bij uitnemendheid, met onder andere zijn Concertgebouw(orkest), zijn Muziektheater en zijn grote musea. Wat dat betreft steekt de hoofdstad met kop en schouders boven andere steden uit. Minnie Luimstra: ,,Als in andere steden een theater gesloten wordt is dat een klein bericht, maar als in Amsterdam alleen al een lagere subsidie voor een theater dreigt komt het in het NOS-journaal."
Amsterdam heeft een gigantisch kunstaanbod in vergelijking met andere grote steden. ,,Dat moet deze stad met haar vele problemen op allerlei terreinen wel opbrengen. Dan is het toch niet zo gek dat we subsidies die op het aanbod betrekking hebben regelmatig bekijken zonder aan de kwaliteit en de veelzijdigheid tekort te willen doen? Er moet toch ook ruimte voor nieuwe dingen zijn? Bovendien: het kunstbeleid wordt grotendeels gecomponeerd door degenen die kunst maken, de overheid moet voor de randvoorwaarden zorgen. De overheid dient zich al helemaal niet inhoudelijk met kunst te bemoeien."
Wethouder Luimstra houdt van kunst en heeft in de loop der jaren ook op dit gebied een brede kennis van zaken opgebouwd. Ze verdedigt de juist in Amsterdam zo grote kunstbelangen met de haar eigen felheid, zoals ze dat ook doet met de belangen van andere haar toevertrouwde sectoren. Iemand die bij een bezuiniging op ander gebied met haar te maken kreeg: ,,Ze slaagde er door haar openheid en eerlijkheid in een bezuiniging bij ons geaccepteerd te krijgen, maaar toen wij enige tijd later geld vroegen voor een stukje nieuw beleid was ze zonder meer toegankelijk voor onze argumenten en accepteerde ze die met veel enthousiasme. Een fantastische vrouw."
Minnie Luimstra heeft zich in Amsterdam niet beperkt tot het aanmoedigen van professionele kunst, ook de brede amateursector heeft haar hart. Als het maar enigszins mogelijk is probeert ze de amateuristische kunstbeoefening te bevorderen. En als een belangrijk initiatief van mensen die in subsidieland de weg niet goed weten op haar route komt, zoals nu het Handtheater, voor en door doven, is geen moeite haar teveel om de mensen te helpen, zowel bij het aanvragen van subsidie bij WVC als bij het zoeken naar ruimte in de stad.
Voor de toekomst onderkent ze het grote belang van de kunstbeoefening door allochtonen. In Amsterdam wonen nu mensen van 129 nationaliteiten. ,,De bevolking van Amsterdam krijgt de komende decennia een andere samenstelling. Daarom hebben we geld apart gezet voor allochtonen-initiatieven die in het kunstleven van deze stad geïntegreerd zullen moeten worden. Dat is enorm belangrijk."
Aan het eind van het gesprek zegt ze: ,,O ja, we hebben het helemaal niet gehad over de zogenaamde concurrentie tussen Amsterdam en Rotterdam. Rotterdam is ook een grote stad en heeft net zoveel recht op kunst als Amsterdam. Alleen: ze moeten hier dan geen instellingen weghalen zoals het Architectuurinstituut. Maar anderzijds: Scapino is naar Rotterdam gegaan, ik hoop dat ze daar evenveel succes hebben als in Amsterdam.

Evert Mathies

De Amsterdamse wethouder Minnie Luimstra keert na de verkiezingen niet terug.

GRIEKSE KUNSTENAAR EXPOSEERT IN CDA-HUIS

De Griekse kunstenaar Dimitrios Xanthopoulos (31) zal vanaf 15 maart a.s. exposeren in het CDA-huis aan de dr. Kuyperstraat te Den Haag.
Xanthopoulos kwam in 1981 naar Nederland. Hij volgde studies schilderen, tekenen en ontwerpen aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag.
De Griek heeft zich vooral toegelegd op keramiek en schilderijen. Een twintigtal keramische werken en schilderijen zullen tot 15 mei a.s. in het CDA-huis te bezichtigen zijn. De kunstwerken zijn te koop.

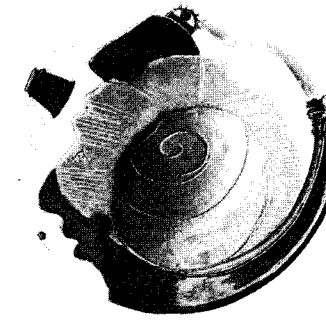

COMMENTAREN

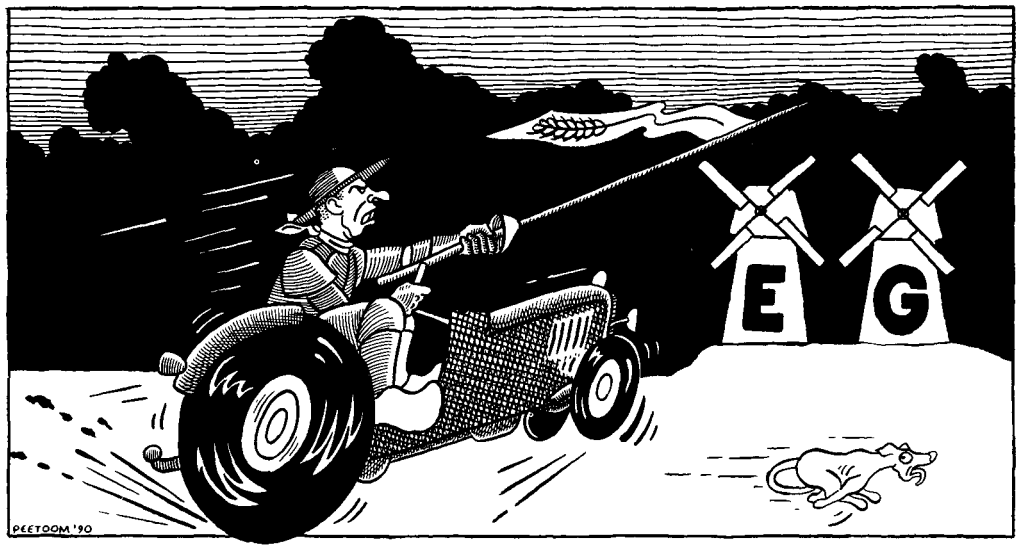

AKTIES VAN AKKERBOUWERS

Het is begrijpelijk dat veel akkerbouwers dezer dagen wanhopig en boos zijn. Door het EG-landbouwbeleid van meer aanpassing van de graanprijzen aan de wereldmarkt zijn hun inkomsten enorm onder druk komen te staan. Hoe realistisch die Europese aanpak ook is; het doet pijn. Maar het kan niet anders. Anders blijft het goed geld naar kwaad geld smijten, als destijds in de scheepsbouw. Boeren zullen dat begrijpen. Ze zijn aards realistisch bij uitstek.

Wat ze wel van de EG en van de regering mogen vragen is flankerend beleid om zonder dreigend faillisement de tijd te krijgen om zich aan die realiteit aan te passen. Met zijn voorstel om de boeren in de komende drie jaar voor in totaal 1050 gulden per hectare te steunen haalt minister Braks wat dit betreft het onderste uit de kan. Echt het onderste en zodanig dat het nog de vraag is of zijn Europese collega's hem niet het deksel op de neus geven. Zeker, er blijft nog veel pijn. Want hoewel er in de landbouwcommissie van het Europese Parlement stemmen opgaan om de graanprijs toch wat op te trekken zal dat - ook in wereldhandelspolitiek verband - moeilijk blijken. Beter is een intensievere gemeenschapspolitiek om braaklegging en onderzoek naar andere produkten ook inderdaad te bevorderen. Wij zijn er van overtuigd dat de akkerbouwers zich in hun bedrijfsvoering in drie jaar goed zullen kunnen aanpassen. De veeboeren met hun superheffing en hun mestproblematiek is dat ook gelukt. Zij verweten minister Braks ook keihard te zijn maar ze zijn hem nu dankbaar, want door produktiebeperking is de prijs weer goed. Ook de ,,glastuinders" hebben in jaren van hoge gasprijzen blijk gegeven door aanpassing en innovatie onverslaanbaar te zijn voor de concurrentie. Daarin moet nu energie gestoken worden en niet in achterhoede-acties die op den duur gaan lijken op het kapotslaan van de toen moderne spinnewielen in de middeleeuwen door de traditionele wevers en het handhaven van stokers op de electrische treinen in Engeland onder druk van de vakbonden. Acties die als bij de VAM onaanvaardbare last veroorzaken voor de samenleving en die met bedreiging van individuen als het kamerlid Van Noord de grenzen van het betamelijke ver overschijden.

PLAN-SIMONS

Uit het uitgelekte plan-Simons inzake de reorganisatie van ons ziektekostenverzekeringsstelsel blijkt een grote mate van continuiteit met het plan-Dekker en het regeringsstandpunt daarover van het kabinet-Lubbers II. Alle andere geluiden daarover lijken mede ingegeven door de noodzaak van ,,window dressing" om het voor de eigen achterban die tegen ,,Dekker" was nu wel mogelijk te maken akkoord te gaan (dit geldt voor de PvdA) of om te stoken tussen de nieuwe coalitiepartners (dit geldt voor de VVD).

Er komt in het plan-Simons één moderne basisverzekering voor iedereen. Er komt flankerend beleid om prikkels tot zuinigheid te geven door opheffing van de contracteerplicht, maximumtarieven, normuitkeringen via een centrale kas, nominale premies en deregulering van het bouwbeleid. Verzekeraars krijgen meer te zeggen over aanbieders. Verzekerden door participatie en voorlichting over verzekeraars en aanbieders van zorg worden beschermd door kwaliteitswetgeving en ook door de grotere participatie van de verzekerden bij de verzekeraars. Het koopkrachtplaatje ziet er - zeker voor de laagstbetaalden - nu beter uit (in 1990 een kleine plus, in 1996 vrij neutraal) en de collectieve lasten gaan, als je het aanvullend pakket niet meerekent - en waarom zou je dat doen - slechts marginaal omhoog. De vraag is wel, en die vraag wordt door sommige ministers en in de CDA-fractie terecht gesteld, of het totale nominale premiedeel nu niet te gering is om de zorgverzekeraars tot concurrentie aan te zetten. Nu de aanvullende verzekering slechts 4% lijkt te worden, zou daarom overwogen kunnen worden de nominale premie van de basisverzekering iets hoger te stellen dan 15%. Voor de koopkracht van de laagstbetaalden kan er dan compensatie ontstaan doordat het geheel zuiniger werkt.

NICARAGUA

De verkiezingen in Nicaragua leverden verleden week een onverwachte overwinning op voor de Unie van de oppositiepartijen UNO onder leiding van mevrouw Vileta Barrios de Chamorro. Onverwacht, omdat vele waarnemers hadden gedacht dat de Sandinisten, die zo'n zwaar stempel op het land hadden gedrukt, als de sterksten uit de bus zouden komen. Zij hadden Nicaragua immers bevrijd van de dictatuur van Somoza. Daarna echter voerden zij een communistisch systeem in. De Sandinisten wilden de samenleving tot in alle uithoeken beheersen en andersdenkenden het leven zuur maken. Ook in Nicaragua heeft de kiezer gezegd: ,,Wij zijn het volk."

Het is te hopen dat na deze verkiezingen het democratisch proces in dit Middenamerikaanse land de kans krijgt zich te ontwikkelen. De Sandinisten zullen moeten leren oppositie te voeren in een democratisch bestel. De te vormen UNO-regering zal moeten besturen in de wetenschap dat democratie kwetsbaar is. Het leger zal moeten accepteren dat niet hij, maar de kiezer het laatste woord heeft. Voortzetting van de opstand door de Contra's lijkt nu evenmin nog te rechtvaardigen.

Overigens is het jammer dat de christen-democraten in Nicaragua zo verdeeld zijn opgetreden bij de laatstgehouden verkiezingen.

Referendum versterkt betrokkenheid bij lokale democratie niet

Een algemene verhoging van de vergoeding voor raadsleden zit er de komende jaren niet in. ,,Ik ben wel bereid om in overleg met de Tweede Kamer na te gaan of er oplossingen zijn voor enkele in het oog springende knelpunten, maar veel financiële speelruimte is er niet.'', aldus staatssecretaris De Graaff-Nauta van Binnenlandse Zaken. De laatste aflevering in onze serie over de komende raadsverkiezingen.

RAADSVERKIEZINGEN

Iedereen roept dat het lokaal bestuur steeds belangrijker wordt. Dat betekent toch ook dat serieus naar het onderdeel vergoedingen gekeken dient te worden?
,,Ik vind dat er op dit punt de laatste jaren al heel wat verbeterd is. De tijd van het presentiegeld ligt gelukkig al ver achter ons. Over de gehele linie genomen is de rechtspositie van raadsleden en wethouders aan de eisen van de tijd en de zwaarte van het werk aangepast. Natuurlijk blijven er wensen. Vooral voor full-time wethouders van kleinere gemeenten is de situatie voor enige verbetering vatbaar. Maar we moeten het ook weer niet gaan overdrijven. In het raadswerk - en zo wordt dat gelukkig nog door velen ervaren - zit ook een stuk vrijwilligerswerk. Dienstbaar zijn voor de samenleving. Ik wil hiermee dit vraagstuk zeker niet bagatelliseren, maar we moeten wel het huisje bij het schuurtje laten. Daarbij komt dat de verantwoordelijkheid voor de hoogte van de vergoeding zeker niet alleen op het bord van het rijk gedeponeerd moet worden. Gemeenten zelf kunnen hier ook wat aan doen door te zorgen voor een goede ondersteuning van het fractiewerk."

Denkt u dat de hoogte van de vergoeding een belemmering is om aan het raadswerk deel te gaan nemen?
,,Mij hebben op dit punt geen alarmsignalen bereikt. Het gaat mij ook te ver om aan de financiële tegemoetkoming alles op te hangen. Raadslid zijn is absoluut niet alleen een kwestie van geld. Het heeft er ook mee te maken of er efficiënt met de tijd wordt omgegaan. Wat dat betreft denk ik dat bijvoorbeeld tegen het nog steeds heersende virus van de vergadercultuur onvoldoende weerstand wordt geboden. Minder praten en meer doen is mijn advies".

,,De rechtspositie van raadsleden en wethouders is aan de eisen van de tijd en de zwaarte van het werk aangepast''

Het toenemend belang van het lokaal bestuur vraagt deskundige en goed toegeruste bestuurders. Vindt u, dat er voldoende kwaliteit is?
,,Zeker, de kwaliteit van onze gemeentebestuurders staat op een hoog peil. Maar - en daar maak ik me wel eens zorgen om - dat moet ook zo blijven. De ontwikkelingen gaan zo snel, - kijk maar naar de automatisering, - dat er eigenlijk een permanente noodzaak tot scholing is. Aan dat aspect zal iedere gemeente en politieke partij veel aandacht moeten schenken. Actuele kennis van zaken vergroot de kwaliteit van de te nemen beslissingen. Hoewel ik zeker niet de indruk heb dat scholing en vorming, ook voor raadsleden, bij gemeenten de sluitpost van de begroting zijn, denk ik dat op dit terrein wel meer kan gebeuren".

FUNCTIONEREN LOKALE OVERHEID

Burgemeester Van Kemenade van Eindhoven heeft gezegd dat het functioneren van de lokale overheid moet worden herzien. De publieke besluitvorming is voor burgers vaak ondoorzichtig. Hij wil dat dit wordt meegenomen in de discussie over de staatsrechtelijke vernieuwing en in de ingestelde commissie-Deetman aan de orde wordt gesteld. Deelt u zijn kritiek?
,,Met alle respect voor de burgemeester van Eindhoven maar ik ben niet van plan zijn kritische kanttekeningen bij de heer Deetman ter nadere bestudering aan te melden. Ik heb ook geen enkele aanwijzing dat dit onderwerp zodanig leeft, dat er actie op moet volgen. Ook niet vanuit de Tweede Kamer. In de nieuwe gemeentewet die op stapel staat wordt het primaat van de raad versterkt. Dit betekent ook dat colleges van B&W verplicht zijn in een vroegtijdig stadium de raad bij te nemen beslissingen te betrekken. Er ontstaat dus meer ruimte voor een publieke discussie over voornemens. Hoe men dat wil doen is een zaak van het gemeentebestuur zelf. Dat ga ik vanuit Den Haag niet voorschrijven. Uniforme procedures passen hierbij niet, want de ene gemeente is de andere niet en dat moeten we vooral zo houden. Het monistische systeem zoals wij dat thans kennen heeft en houdt mijn voorkeur. Natuurlijk is de uitwerking mede afhankelijk van de verhouding tussen B&W en de raad: worden raadscommissies voldoende bij de beleidsvoorbereidingen betrokken? Slagen B&W erin om een klimaat te creëren waarin raadsleden optimaal hun inbreng kunnen leveren"?

Toch kunt ook u niet ontkennen dat het soms droevig is gesteld met de betrokkenheid van burgers bij het bestuur van hun stad of dorp.
,,Ik ben het daar niet mee eens. Het is zo gemakkelijk om een sfeer van apathie te kweken. We moeten ervoor waken daar aan mee te doen. Ik heb het wel eens zo uitgedrukt: democratie is het op kritische wijze geven van vertrouwen. Lokale democratie is wel meer dan een keer per vier jaar naar de stembus gaan en de ,,helft plus een". Dit legt overigens wel een zware verantwoordelijkheid op de schouders van de gekozen vertegenwoordigers. Ze zullen

open moeten staan voor kritiek uit de samenleving. Maximale openbaarheid is hierbij een voorwaarde. Het bestuur is er immers ten dienste van de burgers. Naarmate de burgers mondiger en zelfstandiger worden zal de behoefte om tijdig en goed geinformeerd te worden toenemen. Mijn indruk is dat vele gemeentebesturen op een goede manier op deze veranderingen inspelen".

REFERENDA

Hoe verklaart u dan dat er ook bij gemeenteraadsverkiezingen sprake is van een structureel lagere opkomst?

,,Deze tendens is inderdaad waarneembaar, ook al zijn er uitschieters naar boven en beneden. Met name in de grote steden met een naar aard en karakter zeer gevarieerde bevolkingssamenstelling is de opkomst te laag. We zullen er ook echt alles aan moeten doen om deze dalende tendens te keren. Ik ben echter optimistisch gestemd. Juist nu de gemeentelijke beleidsvrijheid groter wordt en er dus meer ruimte ontstaat voor eigen politieke keuzen zal de belangstelling voor het lokale bestuur groeien, zo is mijn stellige overtuiging. Dat laat overigens onverlet dat gemeenten zelf bij voortduring, dus niet alleen in verkiezingstijd, bezig moeten zijn om hun binding met de inwoners te versterken. Dat is een permanent proces waar veel tijd, energie en creativiteit ingestoken moet worden".

,,Mij heeft nog niemand kunnen overtuigen dat het houden van een referendum de kwaliteit van en de betrokkenheid bij de lokale democratie versterkt. *(Foto Hans Hordijk)*

Er zijn gemeenteraden die de betrokkenheid willen vergroten door het van tijd tot tijd houden van referenda. Is dat een goed middel?

,,Ik ben geen enthousiast voorstander van het houden van referenda. Zeker niet van een beslissend referendum, maar ook het minder ver reikende raadplegend referendum ontmoet bij mij weinig sympathie. De praktijk leert trouwens dat de behoefte nu ook niet bepaald groot is. Ik zie de noodzaak ook niet in. Gemeenteraden zijn toch zeker voldoende in staat tot het nemen van de nodige beslissingen. In veel gemeenten wordt gewerkt met goed opgezette inspraakprocedures. Ik blijf daarom ook een vurig pleitbezorgster van participatie van de burgers en van belang is ook hen goed en tijdig voor te lichten over zaken, die spelen of die gaan spelen. Raadsleden en colleges van B&W kunnen wat dit betreft in mijn ogen niet actief genoeg zijn. En vanuit mijn eigen ervaring, maar ook vanuit de verhalen die ik hoor durf ik te stellen, dat heel veel burgers de weg naar raadsleden weten te vinden als ze dat nodig achten. En het is toch ook zo dat misbruik van macht juist ook op lokaal niveau doorwerkt bij verkiezingen. Los van deze inhoudelijke bezwaren kleven er aan het houden van een referendum ook tal van organisatorische problemen. En: hoe ga je om met de uitslag? Kunnen vandaag de dag bestuurlijke kwesties met een simpel ja of nee worden beantwoord? Kortom: mij heeft nog niemand kunnen overtuigen dat het houden van een referendum de kwaliteit van en betrokkenheid bij de lokale democratie versterkt.".

BESTUURSAKKOORD

Een ander punt. Ook bij dit kabinet staat de decentralisatie van het bestuur hoog in het vaandel. Verloopt dit proces naar tevredenheid?

,,Er is en wordt hard gewerkt om aan die decentralisatie van bestuur handen en voeten te geven. En ik vind dat er goede vorderingen zijn gemaakt. Al realiseer ik me natuurlijk ook dat we er nog lang niet zijn. Decentralisatie heeft overigens niet alleen te maken met het overhevelen van taken en bevoegdheden, maar het gaat ook om de wijze waarop de bestuurslagen met elkaar omgaan. Als gemeenten meer verantwoordelijheden willen dragen - en ik ben daar van harte voor - dan zal ook de bestuurscultuur mee moeten veranderen. Zelfbewuste gemeenten nemen hun eigen verantwoordelijkheid. Het afhankelijkheidsdenken moet dus verminderen. Stap voor stap -, want decentralisatie van bestuur lukt niet met grote sprongen -, werken we aan andere bestuurlijke verhoudingen. Zo zijn er resultaten geboekt bij de sanering van de zogenaamde specifieke uitkeringen aan gemeenten. Dat waren er zo'n 500 in '86 en dat aantal is nu teruggebracht tot 200. Voorbeelden van decentralisatie zijn het welzijnsterrein, het wegenbeheer en de inning van de onroerend goedbelasting. Ook vereenvoudiging van de planprocedures is onder de loupe genomen en - dat was niet het minst belangrijke - er zijn zogenaamde bestuursakkoorden afgesloten tussen het Rijk, de provincies en de gemeenten".

Er zijn weer besprekingen gaande tussen de VNG en het kabinet over een nieuw akkoord?

,,Dat klopt. De oriënterende gesprekken zijn gestart. Gelukkig in een veel minder defensieve sfeer dan rond de totstandkoming van het eerste akkoord. Toen was er sprake van onderling wantrouwen. We streven nu naar een breder akkoord met natuurlijk aandacht voor de sociale vernieuwing en het milieu. Bij het komend akkoord gaat het er niet alleen om wat de gemeenten van het Rijk kunnen verwachten, maar meer nog hoe er gezamenlijk gewerkt kan worden aan een oplossing van de problemen van deze tijd. Overigens wil ik zeker niet de indruk wekken alsof de portemonnee bij de onderhandelingen van tafel is. Ook op financieel terrein zullen de gesprekken stevig zijn, temeer daar er een behoorlijk hiaat zit tussen wat de VNG vraagt en wat wij op tafel kunnen leggen. Maar ik heb goede hoop dat we er met goede wil van beide kanten en met de nodige spoed uit kunnen komen".

Hans Schipper

Vaders en moeders in Nederland

Denk goed na over het vijf tunnels-plan

Meer tunnels is meer auto's, is meer file-rijden, is meer luchtvervuiling, is nog snellere aftakeling van milieu en mens.

Laten wij samen de oorlog verklaren aan dit domme vijf tunnels-plan.

C. A. Wertheim-Elink Schuurman, Dordrecht, tel. 078-176026.

VASTEN AKTIE '90

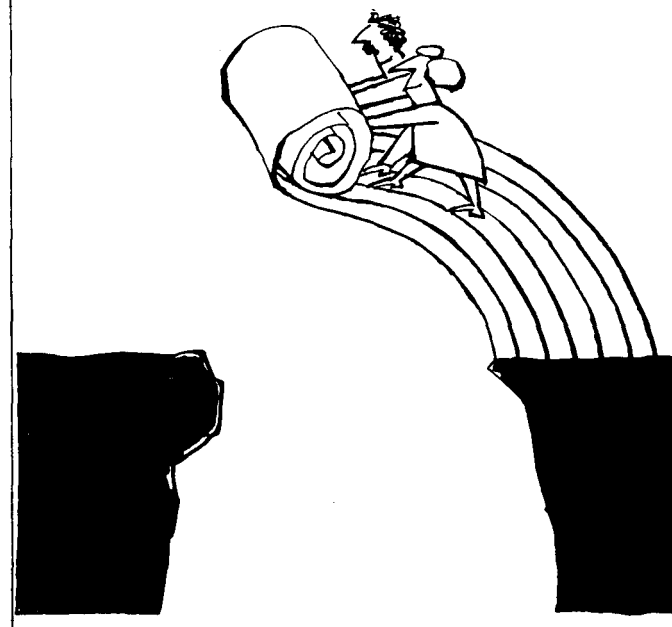

steunt kleinschalige sociale projekten in 70 landen

GIRO 5850 AMERSFOORT.
BANK 70.70.70.147

Abbing in Zeist: hèt adres voor uw tuin

Haal de natuur bij uw huis. Laat u deskundig adviseren bij de aanleg of renovatie van uw tuin, (03438) 1 47 77.

Informatie met meer dan 450 afbeeldingen in kleur wordt u toegezonden door storting van f 4,75 op giro 10469.

Abbing
postbus 500, 3700 AM Zeist.

Congrescentrum

‚De Blije Werelt'

Postbus 6, 6740 AA Lunteren. Tel. 08388-4641/2105

Confereren in het groen, in het hart van Nederland en tegen betaalbare prijzen. „De Blije Werelt" beschikt over 14 zalen van 20 - 350 personen. Er zijn 128 kamers, waarvan 95 met douche/ toilet.

Vraag vrijblijvend offerte!

congressen
kadercursussen
jaarvergaderingen
studieconferenties
personeelstrainingen enz.

Materiële positie en werkomstandigheden kamerleden en lokale bestuurders verbeteren

Hoofddirecteur Klaas de Vries van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) vindt dat het Nederlandse volk op een koopje van zijn democratie geniet. Volgens De Vries moeten de vergoedingen voor kamerleden en lokale bestuurders omhoog en dient de bewerktuiging van de volksvertegenwoordigers verbeterd te worden. Tevens moet er zijns inziens overheidsgeld voor de toerusting van politieke partijen uitgetrokken worden. CD/Actueel sprak met de VNG-topman.

Klaas de Vries. *(foto Hans Kouwenhoven)*

Klaas de Vries is nu al enige tijd verbonden aan de VNG, de belangenbehartiger van de lokale besturen. Daarvoor was hij jaren lang lid van de Tweede Kamer voor de PvdA en belast met o.a. portefeuilles als Defensie en Buitenlandse Zaken. Welke verschillen is hij tegengekomen?

„Het meest frappante verschil tussen mijn werk in de Tweede Kamer en mijn werk hier bij de VNG is dat ik nu met zeer konkrete problemen te maken heb. Verder is er een opvallend verschil in de bestuurscultuur. De werkwijze in de kamer is precies volgens het Rijksmodel zeer verkokerd. Een specialist in de Kamer gaat heel diep in op zijn specialisme. Dat vraagt veel zelfredzaamheid: je moet het echt allemaal zelf aan de weet zien te komen, wil je er goed over kunnen meepraten. Dat sluit zeker bij de grotere fracties naadloos aan bij de verkokering van het Rijk. Daar is de expertise per portefeuille erg groot, maar de kennis van en bemoeienis met andere beleidsterreinen is zeer beperkt. Dat is bij het lokaal bestuur wezenlijk anders".

In deze kabinetsperiode zal de Tweede Kamer zich bezig houden met staatkundige vernieuwingen. Wat zijn uw verwachtingen daarvan?

„Ik vind het uitstekend dat men de politieke cultuur op de agenda heeft gezet, ook al is nog niet helemaal duidelijk welke onderwerpen men precies wil bediscussiëren. Maar neem nu eens de materiële positie en werkomstandigheden van onze volksvertegenwoordigers. Ik vind dat wij in ons land de invulling van onze democratie systematisch op een koopje willen nemen. Ik erger mij zeer over het beeld van politici die graaien uit de staatsruif zoals dat nota bene in het Parool werd geschetst. Dat is een volstrekte miskenning van de waarde van het democratisch systeem. Het Nederlandse volk geniet op een koopje van z'n democratie. Als je nu in Oost-Europa ziet hoe ontzettend veel waarde men hecht aan democratie, dan hoop ik dat de Kamer zich zeer nadrukkelijk zal richten op versterking van het democratisch gehalte van het openbaar bestuur.

Het kamerlidmaatschap is één van de belangrijkste en zwaarste functies die we in onze democratie kennen. Het wordt zwaar onderbetaald. Je kunt bijna hetzelfde zeggen voor het lokaal bestuur. Het is niet terecht dat er soms wat besmuikt gedaan wordt over de vergoedingen die daarvoor gelden. Die vergoedingen staan in geen verhouding tot het werk dat gedaan wordt.

Een ander punt dat verbetering behoeft is de bewerktuiging van volksvertegenwoordigers. Dat geldt zowel voor kamerleden als voor gemeenteraadsleden. De steun die zij krijgen bij hun werk is minimaal. Iedereen die ervaring heeft als gemeenteraadslid, weet dat het onmogelijk is om een goed bestuurder te zijn van 30 à 40 openbare scholen. Voor de Kamer geldt dat ook. Het is ongelooflijk wat een kamerlid allemaal zèlf moet doen. We moeten ons daar niet in alle opzichten aan willen spiegelen, maar in de Verenigde Staten en West-Duitsland is dit perfect geregeld.

Overigens zijn ook de politieke partijen in Nederland onvoldoende geëquipeerd. Ik vind het onbillijk dat de 2% van de bevolking dat lid is van een politieke partij onze democratische instituties - ook financieel - moet dragen. Hiervoor is overheidsgeld nodig."

Professor Derksen heeft voorgesteld de datum voor de gemeenteraadsverkiezingen door de gemeenteraad zelf te laten bepalen om de invloed van de landelijke politiek op de raadsverkiezingen te beperken. Wat vindt u van dat voorstel?

„Ik ben persoonlijk niet zo'n aanhanger van de gedachte van Derksen. Hij hangt zijn voorstel op aan de versterking van plaatselijke politieke partijen. Kiezers moeten natuurlijk zelf uitmaken of ze die partijen willen steunen. Maar men moet goed zien dat wat plaatselijk mogelijk is, landelijk bepaald wordt. Problemen die aan de basis gesignaleerd worden kunnen in een landelijke partij via gemakkelijke ingangen op de politieke agenda van de Tweede Kamer terecht komen.

Het domineren van landelijke politieke issues vind ik niet zo'n probleem. Die zullen op elk moment - ook bij verschillende verkiezingsdata per gemeente - invloed hebben op raadsverkiezingen. En wat de landelijke politieke kopstukken betreft; de grondslag van ons politiek systeem is het vertrouwen dat kiezers aan partijen geven. Dat veronderstelt ook politieke leiders die in staat zijn vertrouwen bij de kiezers te verwerven".

Klaas de Vries
redacteur CD/Actueel

CDJA

VERZET TEGEN TOETREDEN CONSERVATIEVEN TOT EUROPESE VOLKSPARTIJ

Je moet er maar zin in hebben: 20 uur in de bus, vervolgens 4 dagen opgesloten zitten in vergaderzaaltjes en dan weer 20 uur terug. Desondanks waren 36 enthousiaste CDJA-ers hiertoe bereid en kon het CDJA zich duidelijk profileren op het EJCD (Europese Jonge Christen-Democraten)-Congres in Pisa. De EJCD is een koepelorgenisatie van de christen-democratische 'jongeren'-organisaties in Europa (jongere ben je in de meeste lidorganisaties overigens tot je 35ste). Het congres dat één keer in de twee jaar wordt gehouden is de Algemene Ledenvergadering van de EJCD. Hier wordt het bestuur (bureau exécutief) gekozen en het beleid voor de komende periode vastgelegd. Tevens komt er een reeks van resoluties aan de orde die zo'n beetje alle wereldproblemen bestrijkt en probeert op te lossen. De aanwezigheid van een aantal Oosteuropese organisaties maakte het congres extra interessant.

Deze keer stond er voor het CDJA een aantal belangrijke punten op de agenda. Allereerst het manifest: dit manifest vormt een soort van basisdocument (politiek actieprogramma) van de EJCD, waarop het beleid in de toekomst zal worden gebaseerd. Het was dan ook van groot belang dat het CDJA haar mening daarin duidelijk kon verwoorden. Via Rob van der Zwaag (penningmeester van de EJCD), die een deel van het concept had geschreven, hadden we de eerste slag al binnen. Door de goede voorbereiding (o.a. in de bus) en het alert optreden in de werkgroepen van onze kant konden we ook de tweede slag binnenhalen en een flink aantal CDJA-standpunten verheffen tot EJCD-standpunten.

Als rode draad liep door het hele congres de discussie over het dubbellidmaatschap, een probleem waarmee de EJCD al jaren worstelt. Een aantal organisaties waarvan de Duitse Junge Union en de Oostenrijkse Junge OVP de belangrijkste zijn, zijn ook lid van de conservatieve koepel DEMYC (waar bijvoorbeeld de Young Conservatives uit het Verenigd Koninkrijk in zitten), zeer tegen de zin van het CDJA en een groot aantal andere lidorganisaties. Deze zijn namelijk van mening dat christen-democratie en conservativisme twee onafhankelijke en onverenigbare politieke stromingen zijn. Die onverenigbaarheid zit hem ons inziens met name in de sociale politiek. Het mag niet zo zijn dat christen-democraten zich neerleggen bij bepaalde misstanden in de maatschappij, omdat het vrije marktmechanisme dit nu eenmaal dicteert. Integendeel, dit betekent juist dat wij ons extra moeten inspannen dit soort problemen aan te pakken. De overheid als schild van de zwakken, houdt meer in dan het verstrekken van het hoogstnoodzakelijke om te overleven. In dat opzicht is de koude sanering die de Engelse premier Margeret Thatcher heeft doorgevoerd in de afgelopen 10 jaar een voorbeeld van een beleid dat wij als christen-democraten niet willen.

Het probleem speelt al vele jaren en het ziet er niet naar uit dat we het snel zullen oplossen. We hebben echter in Pisa een aantal belangrijke amendementen in onze richting erdoor kunnen krijgen. Zo ligt nu bijvoorbeeld statutair vast dat christen-democratie en conservatisme twee verschillende stromingen zijn; een belangrijke overwinning. Zeker als je bekenkt dat deze hele discussie niet alleen speelt binnen de EJCD, maar ook binnen de moederorganisaties. Zo probeerden de Conservatives in het Europees Parlement onlangs weer een keer toe te treden tot de EVP-fractie (waar ook het CDA deel van uit maakt). Dankzij alert optreden van onze huidige minister van Verkeer en Waterstaat en de toenmalige vice-voorzitter van de EVP-fractie in het Europees Parlement, Hanja Maij-Weggen, kon dit tijdig verhinderd worden. De druk vanuit de Conservatives om toe te treden tot de EVP zal waarschijnlijk toenemen als Margaret Thatcher verdwijnt. Haar anti-Europese houding vormt immers een belangrijk struikelblok tot toetreden. Het CDJA blijft echter fel tegenstander van dergelijke toetreding. Het zou het christen-democratische gehalte van de EVP danig vertroebelen en een tweedeling in de Europese politiek dichterbij brengen. En dat is iets dat wij niet wensen.

Luc Janssen
Voorzitter CDJA-Werkgroep Europa

Op toetreding van de conservatieven van premier Thatcher tot de Europese Volkspartij zit het CDJA zeker niet te wachten. (Foto ANP)

HORZEL

Boerenacties zijn veel in het nieuws tegenwoordig. Maar is dat nu om datgene wat de akkerbouwers willen of om de acties zelf? Zijn die acties nu een doel of een middel? Zelf denk ik tweeslachtig over die acties.

Positief is het feit dat de acties spontaan en creatief zijn. Dat ze precies de zwakke plekken van de samenleving weten te raken. Dat de acties niet murw georganiseerd en geïnstitutionaliseerd zijn. Zoals bijvoorbeeld de stakingsacties in de bouw. Voor de werknemers in de bouw is het een kwestie van een handtekening zetten, thuisblijven en geld vangen. De vakbonden lossen het verder op. Bij de acties van de akkerbouwers lijkt het hart erachter te zitten. En dat hart klopt fel. Maar aan de andere kant is de manier van actievoeren die de boeren momenteel hebben beangstigend. Niet omdat ik bang ben voor anarchie, aantasting van de openbare orde of chaos. Maar het heeft iets oneerlijks wanneer diegenen die het hardst schreeuwen en met groot materieel (in dit geval tractoren) kunnen uitrukken aan het langste eind trekken. Terwijl minder machtigen zoals verpleegkundigen, krakers, jongeren en studenten kunnen rekenen op veel meer weerstand van politie en overheid wanneer ze zulke harde, maatschappij-ontwrichtende acties voeren.

Yvette de Adelhart Toorop

VROUWEN BERAAD

(Foto ANP)

Velen verlaten de DDR.

DUITSLAND, LAND IN TRAGISCHE TWEESTRIJD

Uiterst vermoeide politici in Oost- en West Duitsland moeten na de historische negende november 1989, de dag dat de grens tussen West-Duitsland en de DDR openging, zware beslissingen nemen. In de geschiedenis zijn geen voorbeelden en precedenten bekend voor een omschakeling van een communistisch machtssysteem naar een economisch systeem.
Tijdens een onlangs gehouden congres in Coburg en West-Berlijn, waar bestuurs- en kaderleden van het CDA-Vrouwenberaad op uitnodiging van de Konrad Adenauer Stiftung (het wetenschappelijk bureau van de CDU) aanwezig waren, zei de heer Eduard Lintner, Duitslandspecialist van de CDU/CSU fractie in de Bondsdag het volgende: ,,Partijleider Krenz heeft opzettelijk de Oostduitse grens geopend om Duitsland te dwingen actie te ondernemen. Al met al is dit het beste wat ons overkomen kan want de Duitse deling heeft niet alleen vrede gebracht, maar ook een gevaarpotentie, en wat nu gebeurd is ook in het belang van Europa. We hebben nu meer kansen".
De christen-democratische bondskanselier Kohl heeft in zijn tienpuntenplan stappen aangegeven voor meer vrede en vrijheid voor Duitsland en Europa in de negentiger jaren. Hij reist van Oost naar West om medewerking voor zijn plannen te krijgen. Zonder investeringen van de industrie in dit miljardenprojekt zal de regering niets of onvoldoende kunnen. De industie in West-Duitsland is echter zeer geïnteresseerd. Ook het Europese bedrijfsleven zal moeten investeren. In de DDR is gebrek aan communicatiemiddelen en het toerisme kan een injectie gebruiken door de bouw van hotels. De grootindustrie en middenstand zullen in moeten springen bij de automatiserings- en milieutechniek en in de levensmiddelenindustrie. Westeuropese bedrijven zouden informatie-kantoren kunnen openen in de DDR om bedrijven die willen investeren voor te lichten. Het zou de Duits-Duitse zaak ten goede komen als jonge Oostduitse vaklieden in Europa zouden worden opgeleid voor een leidende positie in bedrijven in hun eigen land.
De beide Duitslanden staan voor de bijna onmogelijke taak het grote probleem op een goede manier op te lossen. De DDR zit in een underdogpositie en de mensen verliezen hun geduld. Door de huidige zeer intensieve contacten tussen West-Duitsland en de DDR, de zogenaamde ,,Politik der kleinen Schritte", zijn veel burgers in de DDR aan het denken gezet en hebben zij daar verwachtingen aan ontleend.
Door de desolate toestand van de Oostduitse infra-structuur, de woningbouw, het milieu en de gezondheidszorg wordt de bevolking van de DDR toenemend ongeduldig en wil het verandering. Velen zien geen toekomstperspectief meer en willen de DDR verlaten. Het trieste van de situatie is dat de DDR geen onderhandelingspositie heeft. Practisch elk bedrijf in de DDR staat voor een bankroet waardoor miljoenen mensen werkloos worden. Premier Modrow van de DDR wil momenteel niet ingaan op particuliere initiatieven waardoor het vertrouwen van de bevolking afbrokkelt en dagelijks tegen de 4000 meestal jonge mensen naar West-Duitsland komen om werk en onderdak te vinden. De DDR heeft deze jonge mensen echter hard nodig om orde op zaken te stellen. Er zal dan eerst wel een mentaliteitsverandering moeten komen, want de arbeidsproductiviteit in Oost-Duitsland ligt 50% lager dan in West-Duitsland. Er zal een zorgvuldige rationele afweging moeten plaatsvinden om het samengroeien vorm te geven; anders bloedt de DDR dood. De mensen in de DDR willen vooruit. Ze willen gelijkwaardig behandeld worden, ze willen werken met goed materiaal, een goede gezondheidszorg krijgen, een goede toekomst voor jonge mensen en rust en vrede voor de verloren gegane generatie. Wij als Europeanen moeten met elkaar trachten de kwestie mee op te lossen. George Bernard Shaw heeft eens gezegd: ,,In een mensenleven zijn twee grote tragedies: als vervulling van de levenswens niet plaatsvindt en als vervulling van de levenswens wel plaatsvindt. Oost- en West-Duitsland hebben met beide tragedies te maken gehad. Het is te hopen dat ze met de vervulling van de tweede wens goed weten om te gaan in het belang van hunzelf, Europa en de rest van de wereld.

Willemien van Gardingen-van den Elzen

DE RATIONALITEIT VAN KAFKA

Kafka beschreef in zijn boeken ,,Het Proces" en ,,Het Slot" een zinloze wereld waarin een inhumane macht overal werkzaam is. Evenzo dreigt volgens prof. A. van den Bergh-Braam op een symposium (in boekvorm uitgegeven), de gezondheidszorg inhumaan te worden, omdat de medische wetenschap zich te eenzijdig heeft ontwikkeld. Toen de wetenschappelijke onderbouwing van de geneeskunde steeds meer aan universiteiten plaatsvond, ontstond ook steeds meer een mannelijk gedomineerde discipline waarbinnen de cognitieve rationaliteit - dé kerndimensie van de wetenschap - werd versmald tot één aspect: de functionele rationaliteit. Analytisch, mannelijk denken, doelmatigheid en doeltreffendheid zijn daarbij trefwoorden. Prof. van den Bergh stelt dat de andere, even belangrijke zijde van de rationaliteit, de substantiële rationaliteit (ideeën, initiatieven), het meer vrouwelijk denken, onderontwikkeld bleef of zelfs geheel verdween. Maar juist door deze substantiële rationaliteit kunnen mensen de samenhang tussen de verschijnselen ontdekken, zodat een zinvolle werkelijkheid ontstaat en de waargenomen wereld een te begrijpen geheel vormt: een synthese. Zonder deze vorm van rationaliteit komen mensen in kafkaëske situaties terecht.
Door de uitbouw van de functionele rationaliteit kunnen wetenschappers op deelgebieden tot grote hoogten stijgen, terwijl het publiek met alledaagse vragen achterblijft.
Men mist een dimensie in de hulp: een volwassenheid van de wetenschap zelf. De scholing van professionals beperkt zich vaak tot louter cerebrale exercities. De intermenselijke verhoudingen krijgen daarom te weinig aandacht. Zo verdringt de overactivering van een bepaald aspect van het intellect, namelijk de functionele rationaliteit, de zingeving van het menselijk lijden. In ieder mens huist echter een diep verlangen naar ordening en zingeving van het menselijk bestaan, juist in tijden van tegenspoed. Om hiertoe in staat te zijn is het allereerst noodzakelijk dat de persoon zichzelf als uniek, waardevol mens door anderen geaccepteerd wordt. (Bevestigingstheorie van prof. A. Terruwe.) Deze bevestiging kunnen louter cerebraal werkende professionals hem heel moeilijk schenken, omdat emotionele distantie hoog genoteerd staat in hun gedragscode.
Prof. van den Bergh meent voor de inhumane wereld van de gezondheidszorg een oplossing gevonden te hebben, door het meer integreren bij verpleegkundigen en medici van de functionele en de substantiële rationaliteit.

Alice Bakker-Osinga

(Uit ,,Vrouwen in zorgberoepen", red. drs. F. Dekkers, Van Gorcum, Assen, 1989. In dit boek worden ook hoofdstukken gewijd aan o.a. ,,Vrouwen en loopbaanplanning" en ,,Vrouwen en conflicten".)

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

NOORDZEE-CONFERENTIE

,,Het overleg dat de Kamer voerde met minister Maij-Weggen van Verkeer over de Noordzeeconferentie werd gekenmerkt door een uiterst vriendelijke sfeer. Heel constructief hebben we de agenda van de conferentie doorgesproken." Berry Esselink, tweede woordvoerder Milieuzaken van de CDA-fractie was bij het besloten mondeling overleg dat de Kamer had met minister Maij-Weggen.
Esselink wil wel vast vooruitblikken op de uitkomsten van de conferentie die onder voorzitterschap van de minister woensdag en donderdag jl. in Den Haag werd gehouden. (In verband met de productie van het blad konden de resultaten van de conferentie niet meer opgenomen worden, red.) ,,De CDA-fractie heeft er al jaren op aangedrongen dat ieder land aan de Noordzee een exclusieve economische zone krijgt waardoor de nationale wetgeving op dat gebied van kracht wordt. Dit zal nu worden gerealiseerd en daar zijn wij zeer mee ingenomen. Als een nationale wet van kracht is in zo'n zone kan er in zo'n zone meer controle komen op illegale lozingen en wetstoepassing."
Een ander belangrijk punt op de conferentie is de vervuiling van de lucht. Esselink: ,,Bespreekbaar wordt dat wij ons als Noordzeestaten de verplichting opleggen de vervuiling vanuit de lucht terug te dringen. Dat die taakstelling wordt opgenomen is van groot belang want deze vorm van vervuiling neemt nog steeds toe, vooral door allerlei verzurende stoffen."
Evaluatie van de maatregelen waartoe op de conferentie in Londen in 1987 werd besloten heeft volgens Esselink uitgewezen dat aan de reductie van de vervuiling van de zee via de rivieren goed wordt voldaan met uitzondering van twee stoffen: fosfaten en nutriënten. Beide stoffen zijn afkomstig uit de landbouw. Esselink: ,,Wat de fosfaten betreft zijn er via te nemen maatregelen oplossingen mogelijk. Bij de nutriënten falen we echter. Maij-Weggen stelt op de conferentie voor om over de nutriëntenproblematiek een tussentijdse conferentie te houden. De verschillende ministers van Landbouw en vertegenwoordigers uit het veld samen om de tafel, dat vinden wij een prima idee. De landbouw kan dan op haar verantwoordelijkheid worden gewezen. Nutriënten verstikken door algvorming ieder leven in zee."
Volgens Esselink kan de landbouw door nog zorgvuldiger te bemesten veel voorkomen. ,,Als de mest volledig wordt opgenomen door de planten hoeft er geen afspoel meer te zijn naar het oppervlaktewater."
Esselink is zeer verheugd over de mededeling van de minister dat het overleg met België over de Maas en de Schelde eindelijk is vlotgetrokken en dat er binnen een jaar resultaat wordt verwacht. De verwachting is dater actieplannen komen om de vervuiling van beide rivieren aan te pakken.

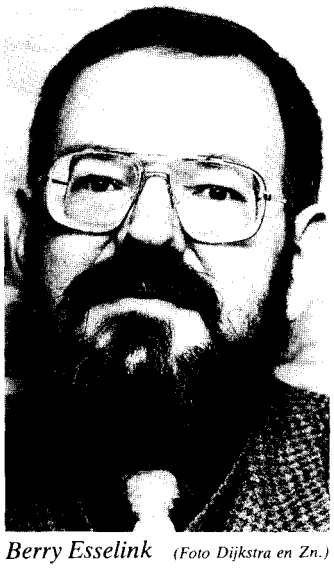

Berry Esselink *(Foto Dijkstra en Zn.)*

VUILVERBRANDING

De leden van vaste kamercommissies Landbouw en Milieu

Milieuminister Alders helpt zijn college Braks een handje voor het extra overleg met de Kamer. *(Foto ANP)*

werden tijdens de crocusvakantie opgeroepen voor een extra overleg met de ministers Braks (Landbouw) en Alders (Milieu) om de bevindingen rond de afvalverbrandingsinstallatie Zaanstad te bespreken. Rond die installatie werden verhoogde concentraties dioxine aangetroffen in melk. Tweemaal zoveel dioxine als destijds in het Lickebaartgebied onder de rook van de afvalverwerking Rijnmond.
Naast het uit productie nemen van de melk in het gebied stelden de bewindslieden voor de directe schade die de boeren ondervinden, te vergoeden.
Wat de indirecte schade betreft heeft de CDA-fractie er bij de bewindslieden op aangedrongen dat de staat opnieuw een bemiddelende rol tussen boeren en veroorzaker van de schade speelt. De staat deed dit eveneens in de Lickebaart-affaire. Voorts heeft Alders opdracht gegeven onderzoek te doen naar ontwerp en naleving van de vergunningsvoorschriften door de Afvalverwerking Zaanstad. Wat de vuilverbranding Alkmaar betreft legde Alders de kamerleden de vraag voor of zij het met zijn besluit tot sluiting eens waren.
Namens de CDA-fractie noemde Berry Esselink het schrijnend te moeten constateren dat de provincies Noord- en Zuid-Holland en de gemeenten in die provincies, enkele goede niet te nagesproken, nog niet ver zijn gekomen met de uitvoering van de motie Lansink (1979). In die CDA-motie werd de voorkeur uitgesproken voor beleid gericht op voorkomen van afval, scheiden aan de bron en hergebruik. Langs die weg zou minder afval verbrand en/of gestort moeten worden.
,,Nu herziening van de afvalstoffenwetgeving wordt voorbereid, vinden wij dat na deze dioxine-affaires - en constaterende dat de gescheiden inzameling niet goed van de grond komt - de vraag gerechtvaardigd is of de overheid zich nadrukkelijker moet gaan bemoeien met de behandeling van afval". Esselink vindt overigens dat het Rijk zelf ook in gebreke is gebleven bij het ontwikkelen van een produktenbeleid. ,,Met zo'n beleid kun je fabrikanten dwingen te letten op de milieuconsequenties van hun produkt in de produktiefase, de levensfase van het artikel en tenslotte in de afvalfase". Esselink vindt dat burgers hun consumentengedrag eens kritisch moeten bekijken. ,,Kies nou produkten die duurzaam zijn, waarom altijd die plastic zakjes en tasjes nemen als het ook met papier kan".

GEVOLGEN STORMEN

,,De januari- en februaristormen hebben weer bewezen dat je met veiligheid geen compromissen kunt sluiten. We hebben kunnen zien hoe kwetsbaar Nederland is. Het grootste deel van de bevolking woont beneden de zeespiegel. We moeten constant alert blijven. De zee is niet te vertrouwen". Aan het woord is Huib Eversdijk, die samen met zijn fractiegenoten Jan Nijland en Pieter Jan Biesheuvel, minister Maij-Weggen (Verkeer en Waterstaat) een overzicht gevraagd heeft van

de schade aan dijken, duinen en overige waterkeringen die is ontstaan als gevolg van de hevige stormen.
Voorts vragen zij om een berekening van de financiële gevolgen. Dit tegen de achtergrond van de 30 miljoen gulden die door de minister is uitgetrokken. Het lijkt de Kamerleden nodig het hele zandsuppletieprogramma te vervroegen en te versnellen. Van de bewindsvrouw willen zij weten of zij nu inziet dat door een verandering in de 40-60 verhouding (bijdrage rijk in de onderhoudskosten) een aantal waterschappen in grote financiële problemen kunnen komen waardoor herstelwerkzaamheden niet tijdig of niet afdoende zouden kunnen doorgaan of financiële gevolgen dreigen voor mensen die in die gebieden onroerend goed bezitten. Eversdijk geeft als voorbeelden een lastenverhoging van *f* 25,- per ha. voor Walcheren en *f* 50,- per ha. in Goeree Overflakkee.
De CDA'ers vinden dat uitstel van verhoging van de rivierdijken niet verantwoord is. De minister wil dit uitstellen tot 2004.

GENEESMIDDELENPRIJZEN

De geneesmiddelenprijzen in ons land zijn veel te hoog, ook vergeleken met andere landen in Europa. Het CDA vindt dat ook bij handel in medicijnen concurrentie nodig is. Daardoor ontstaan net als bij andere artikelen normale prijzen. Dit bracht Haje Schartman namens de fractie in tijdens de behandeling van de Tijdelijke wet Geneesmiddelen.
Volgens Schartman mag het bevriezen van medicijnprijzen, wat de regering wil ,,niet langer dan nodig is om met het bedrijfsleven afspraken te maken en zodanige maatregelen te nemen dat een betere marktwerking ontstaat, bijvoorbeeld op basis van de Wet Economische Mededinging." Langdurig bevriezen van prijzen helpt niet om genoemd doel te bereiken, integendeel zelfs. Schartman: ,,Bevriezen haalt de gemiddelde prijs omhoog. Nieuwe produkten komen op de markt en die vallen vervolgens niet onder de bevriezing. Bevriezen helpt dus maar kort." Het CDA wil dan ook dat de Tijdelijke Prijzenwet niet langer dan één jaar mag worden gebruikt. De fractie vindt dat de afspraken die eerder zijn gemaakt moeten worden nageleefd (het Omni-partijenakkoord). Begin april wordt in de Kamer hierover overleg gevoerd.

POLARISERENDE KOK

,,We zullen maar denken dat het met de komende verkiezingen te maken heeft. Kok heeft zich waarschijnlijk als lijsttrekker willen profileren en daardoor wat polariserende uitspraken gedaan". Ad Lansink begrijpt niet goed wat Wim Kok bedoelde toen hij op een partijbijeenkomst van de PvdA zei te verwachten dat er tussen CDA en PvdA onenigheid zal ontstaan over het milieubeleid. Lansink is voorzitter van de CDA-fractiecommissie Milieu. Lansink: ,,We hebben in goed overleg het regeerakkoord opgesteld. Bij de milieuparagraaf heeft onze fractie het voortouw gehad. Bij de begrotingsbehandeling milieu zijn de moties van de andere dan de regeringspartijen in goed onderling overleg afgestemd. Minister Alders zit toch heel dicht bij onze lijn. De milieunota van de CDA-fractie ,,Van plan naar werkelijkheid" bevat tal van interessante suggesties voor het milieubeleid om het met elkaar eens te kunnen worden. Onenigheid is volgens mij niet nodig. Mijmerend waar Kok mogelijk op kan hebben gedoeld, zegt Lansink: ,,Wellicht ziet hij een spanning optreden bij verkeer enerzijds en milieu anderzijds of bij het heffingenbeleid. In het regeerakkoord is afgesproken dat de collectieve lastendruk niet mag stijgen. Daar moeten wij ons aan houden. In de bedrijven gaat het goed. Er wordt weer winst gemaakt en dat hebben we ook nodig om nieuwe werkgelegenheid te scheppen en om op langere termijn de positie van Nederland sterk te houden." Lansink vindt dat minister Alders eerst met zijn NMP-plus moet komen. ,,Bedrijven en burgers moeten zekerheid krijgen. Dan zijn ze zeker bereid mee te werken aan oplossingen voor de milieuproblematiek". Lansink vindt het derhalve te vroeg om te praten of wel of niet voor het milieu de collectieve lastendruk verhoogd moet worden. ,,Iedere beleidssector heeft zijn eigen problemen en wil de lasten laten toenemen. Alles bij elkaar zouden de lasten aanzienlijk toenemen en dat willen wij niet."

AKKERBOUWERS

,,Toen Jan van Noord mij belde met de mededeling dat hij op dringend advies van de politie moest onderduiken, was ik geschokt. Is dit in 1990 mogelijk?". Dit zegt Pieter Jan Biesheuvel over zijn ervaringen in de tumulteuze krokusvakantie als gevolg van de acties van de akkerbouwers. ,,Mijn eerste taak was een oplossing te vinden voor de vele spreekbeurten, die Jan van Noord had. Gelukkig was het geen probleem collega's bereid te vinden deze spreekbeurten over te nemen. Ik heb zelf een spreekbeurt in Houten van Jan overgenomen waarbij ik begonnen ben met de mededeling dat het onderduiken van Jan voor de akkerbouwers aanleiding zou moeten zijn zich te beraden over de vorm van actievoeren. Het kan niet zo zijn dat het onmogelijk maken van werkzaamheden van een gekozen volksvertegenwoordiger in welke vorm dan ook wordt goedgepraat".
Pieter Jan Biesheuvel vindt dat de minister van Landbouw al het mogelijke doet om binnen de beperkte mogelijkheden die er zijn een oplossing te vinden voor de problemen van de akkerbouwers.
,,Minister-president Lubbers heeft op de CDA-bijeenkomst maandag jl. in Hoogeveen een voortreffelijke analyse gegeven van de problematiek. Tevens heeft hij in mijn ogen de juiste richting aangegeven waarin verder geopereerd moet worden. Produktiebeheersing is in Europa onvoldoende van de grond gekomen".
Pieter Jan Biesheuvel hoopt dat zo snel mogelijk weer tot een normaal overleg wordt gekomen met de georganiseerde landbouw teneinde een gezamenlijke oplossing te vinden.
Inmiddels heeft Jan van Noord zijn werkzaamheden in de Kamer weer hervat.

Akkerbouwers op weg naar een nieuwe aktie. *(Foto ANP)*

Opnieuw beginnen na verkiezingen

De verkiezingen voor een nieuwe president, parlement en gemeenteraden, die zondag 25 februari j.l. in Nicaragua gehouden werden, zijn tot verrassing van vrijwel iedereen op een éclatant succes voor de UNO (een coalitie van 13 parijen) uitgelopen. Maarten van Ditmarsch was waarnemer bij deze verkiezingen en schreef voor CD/Actueel een artikel over wat nu in Nicaragua nodig is.

NICARAGUA

Ongeacht de uitslag werden door alle Nicaraguanen waarmee ik gesproken heb eerlijke en goed verlopende verkiezingen (waaraan thans voor de eerste maal in de geschiedenis door alle partijen deelgenomen werd) als winst voor de democratie betiteld. Dit was ook de bevinding van de overige 15 Nederlandse waarnemers op een evaluatie-bijeenkomst ten huize van de Nederlandse zaakgelastigde te Managua. Door velen werd mijns inziens daar terecht ook geconstateerd dat de meerderheid niet zozeer voor de UNO, alswel tegen het Frente (de Sandinisten) had gestemd. Juist het Frente heeft de afgelopen jaren velen teleurgesteld door haar machtsmonopolie, de voortdurende oorlog en haar economisch mismanagement. Factoren die, naast de boycot van de VS, juist hebben geleid tot stagnatie c.q. het land aan de afgrond hebben gebracht. De vele concessies die de Sandinisten het afgelopen jaar hebben gedaan, mede onder buitenlandse druk, om een democratiseringsporoces op gang te brengen en economische hervormingen door te voeren, mochten kennelijk het tij niet keren. De magen bleven vooralsnog leeg.

Naast de oppositie was ook vóór de verkiezingen het Frente (met andere woorden hardliners als Thomas Borge) van opvatting dat éénheid en verzoening een absolute noodzaak is om de economische en sociale opbouw van de Nicaraguaanse samenleving ter hand te nemen en wel als hoogste prioriteit naast de verbetering van het onderwijs en de gezondheidszorg. Op die wijze wil men werken aan de stabilisering van de samenleving. Een belangrijke taak is daarom ook in de toekomst weggelegd voor de Nationale Verzoeningscommissie onder leiding van de kardinal Obendo Y. Bravo. De UNO zal daarbij vooralsnog aangewezen zijn op smanewerking met de Sandinisten. Deze beheersen immers nog volledig de staatsorganen, met name leger en politie. Ook de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is tot op heden nog geen realiteit. Met hun onvoorziene nederlaag komt thans de werkelijke test voor de Sandinisten. Zullen zij leger en politie onder bevel laten plaatsen van de UNO-ministers? Maar ook de UNO, met één sterke vleugel van rechtse voormalige Contra's zal zich moeten beheersen en niet de confrontatie zoeken in de toch al sterk gepolariseerde Nicaraguaanse samenleving.

De christen-democraten zijn helaas verdeeld de verkiezingen ingegaan. De officieel door de Christen-Democratische Internationale erkende Partido Social Christiano (PSC) besloot uit het verbond van de UNO te stappen en zelfstandig de verkiezingen in te gaan. Zij staat een eigen derde weg voor los van de UNO (te pro-VS) en de Sandinisten (te pro-Moskou). Daarbij kreeg zij een eerdere afsplitsing uit het verleden, de Partido Popular Social Christiano (een soort PPR) voor het grootste deel mee, alsmede de steun van de beroemde Pastora die zich van de Sandinisten afkeerde en enkele belangrijke leiders van de Indiaanse stammen aan de Oostkust. Het mocht niet baten. In een sterk gepolariseerd, in twee blokken verdeeld Nicaragua werd de PSC weggevaagd. Zij zal met 2 zetels in het parlement genoegen moeten nemen. Zetels die te danken waren aan de merendeels Indiaanse bevolking in de districten aan de Oostkust waar de PSC een sterke aanhang heeft. Met de PPSC is de PSC thans in een proces van hereniging. In de UNO bleef een deel van de christen-democraten. Deze splitsten zich af van de PSC en richtten een eigen partij op. Door de overwinning van de UNO behaalde deze christen-democratische lijst 12 van de ca. 100 te verdelen zetels in het parlement. Velen beschouwen de christen-democraten als de potentieel tweede belangrijkste stroming in Nicaragua. Willen de christen-democraten daartoe uitgroeien, dan zullen zij zich moeten verenigen en een éénduidig program opstellen. De Christen Democratische Internationale moet mijns inziens daartoe een bemiddelende functie vervullen.

Naar verwachting zal de VS binnenkort haar boycot beëindigen en de hulp aan de Contra's stopzetten. De VS heeft direct toegezegd met een financieel hulpprogramma te komen. En dat is ook hard nodig in een financiëel bankroet Nicaragua. Deze oorlog met de Contra's betekende een beslag op de begroting van ca. 60% voor een leger van ruim 60.000 man naast een direct te mobiliseren volksleger van enige honderd duizenden. Dat leger kon enorm ingekrompen worden. Financieel was men toch al beducht voor het wegvallen van de steun uit de Sowjet-Unie (de grootste donor) en de Oostblok-landen. Eind 1989 hadden Polen, Tsjechoslowakije en Hongarije hun financiële hulprelatie al afgebroken. Naast steunprogramma's van de VS is voortzetting van de ontwikkelingsinspanningen van de Europese Gemeenschap dan ook op zijn plaats. Nederland dient dat met kracht te bepleiten. Democratisering is immers een belangrijk criterium voor de Nederlandse Ontwikkelingssamenwerking. Dit geldt zowel voor de bilaterale als de multilaterale ontwikkelingshulp. De democratie heeft gewonnen in Nicaragua. We mogen hen daarom niet teleurstellen. Dat geldt ook voor de vele stedenbanden die tussen Nederland en Nicaragua aangegaan zijn. Een groot aantal plaatsen in Nicaragua heeft uit die stedenbanden een belangrijke bron van inkomsten en steun bij de opbouw van een gemeentelijk apparaat en infrastructuur. Juist nu doorgaan wordt in Nicaragua gevraagd.

Na tien jaar Sandinistisch bewind staat Nicaragua wederom voor de uitdaging invulling te geven aan de eerste beginselen van de revolutie die in 1979 de dictator Somoza verdreef, namelijk politiek pluralisme, een gemengde economie en ongebondenheid. Men kijkt naar ons.

Maarten van Ditmarsch

(Maarten van Ditmarsch is lid van de Commissie buitenland.)

Grenzen aan zorg steeds dringender vraagstuk

Steeds vaker komt het voor dat mensen er toe overgaan hun recht op medische en maatschappelijke verzorging af te dwingen via de rechter. Een paar voorbeelden van geheel verschillende aard die de laatste weken in de publiciteit zijn gekomen.
In Roermond besliste de president van de rechtbank dat een zieke vrouw uit Venlo aanspraak had op vergoeding door het ziekenfonds Noord-Limburg (ZNL) van de kosten voor medische hulp in een Engelse kliniek voor allergie patiënten.
Voor de Amsterdamse rechtbank hebben de familieleden van zes zwakzinnigen tegen het ziekenfonds 't Gooi en Omstreken een kort geding aangespannen, waarin plaatsing in een gezinsvervangend tehuis geëist werd. Het ziekenfonds werd verantwoordelijk gesteld voor de wachtlijst van in totaal 117 personen in de regio 't Gooi.
In Eindhoven werd een vrouw in het gelijk gesteld in haar eis dat het ziekenfonds Eindhoven haar dotterbehandeling moest vergoeden. Het ziekenhuis had haar deze behandeling geweigerd, omdat het door zijn budget heen was. Maar ik kreeg ook een dezer dagen het arrest van het gerechtshof te 's-Gravenhage onder ogen waarin de vordering van de juristenvereniging ,,Pro Vita" om bekostiging van zwangerschapsafbreking krachtens de AWBZ c.q. Rijksbijdrage ongedaan te maken, werd afgewezen.
Recentelijk greep staatssecretaris Simons terecht in toen een hevige discussie los barstte over het hanteren van een leeftijdsgrens bij harttransplantaties. Hij wees het leeftijdscriterium van de hand en kondigde voorts aan dat de harttransplantatie onderdeel diende te worden van het verstrekkingenpakket van de ziekenfondsverzekering.
Het gaat hier duidelijk om meer dan incidentele gevallen. De spanning tussen de beperkte budgetten van instellingen en de ongelimiteerde rechten op medische en maatschappelijke zorg krachtens de AWBZ, ziekenfonds- of ziektekostenverzekering wordt steeds groter. Door de budgettering is het keuzevraagstuk dat voortkomt uit de beperkte middelen te eenzijdig bij de instellingen en beroepsbeoefenaren komen te liggen. Het ,,neen" verkopen of het op een ,,onaanvaardbaar" lange wachtlijst plaatsen van mensen die behandeling en verzorging behoeven is zowel voor de betrokkenen als voor de werkers in de gezondheidszorg altijd een uiterst emotionele en dramatische aangelegenheid die bij het uitblijven van een algemene maatschappelijk aanvaarde gedragslijn vele frustraties en onverschilligheid bij de werkers in de gezondheidszorg tot gevolg zal hebben. En als iets fnuikend is voor de kwaliteit van de zorg dan is het dat wel.
Tijdens de behandeling van de begroting van WVC in de Tweede Kamer is door vrijwel alle partijen uitvoerig over dit onderwerp gesproken. Veel duidelijkheid heeft dit debat echter nog niet opgeleverd. Dat was ook niet te verwachten nu de staatssecretaris nog druk doende is de beleidslijnen voor deze kabinetsperiode op papier te zetten. Het is te hopen dat het kabinet spoedig met voorstellen zal komen voor een basisverzekering tegen ziektekosten waarin de grenzen van het in collectiviteit verzekerde pakket duidelijk worden aangegeven. Dan weet de burger waar hij op grond van de wettelijke verzekering aanspraak op kan maken en wat tot de eigen verantwoordelijkheid wordt gerekend waarvoor men zich desgewenst aanvullend kan verzekeren.
De verzekeraars zullen daarbij meer dan thans het geval is ook daadwerkelijk toegerust moeten zijn om de aanspraken van de verzekerden tot gelding te brengen, uiteraard met inachtname van de vereisten van een doelmatige en efficiënte zorgverlening. De huidige budgetsystematiek van de instellingen zal daarop afgestemd dienen te worden.
We hebben als CDA al jaren voor deze ontwikkeling gepleit. Het is echter te eenvoudig om te veronderstellen dat daarmee de problematiek van de grenzen van de zorg zal zijn opgelost. De ontwikkeling in de medische technologie roept immers steeds weer nieuwe vragen op over de zin en aanvaardbaarheid van de toepassing. Fundamentele menselijke waarden en waardigheden zijn daarbij in het geding. Ook daar zal in de politieke meningsvorming verder aan gewerkt moeten worden.

dr. Jos Werner
oud-voorzitter van de CDA-Programcommissie

RESULTATEN LEZERSONDERZOEK

Abonnees zijn ondanks kritische kanttekeningen tevreden over gewijzigde opzet van CD/Actueel

Een jaar geleden, in maart 1989, werd de redactionele opzet en uitvoering van het opiniemagazine CD/Actueel gewijzigd. Bij uitgever en redactie bestond de behoefte te peilen in hoeverre de nieuwe opzet van het magazine in de smaak valt bij de abonnees. Daarom werd besloten een grootschalig schriftelijk onderzoek onder de abonnees te houden. Op 28 november 1989 werden 1.234 abonnees aangeschreven met het verzoek een vragenlijst in te vullen en te retourneren. Een kwart van deze abonnees voldeed aan dit verzoek. De onderstaande conclusies zijn gebaseerd op de uitspraken van deze 312 personen.

Onder de abonnees van CD/Actueel bevinden zich, in vergelijking met de bevolkingsopbouw in Nederland, nogal veel senioren: méér dan een kwart van de abonnees is gepensioneerd. Vervolgens is 20% van de abonnees werkzaam binnen het bedrijfsleven en 23% werkt bij de overheid (gemeente, rijksoverheid en semi-overheidsinstellingen zoals de PTT en de NS) Nog eens 10% is werkzaam binnen het onderwijs. Voor een compleet beeld is hieronder een cirkeldiagram (zie figuur 1) opgenomen van de sectoren waarin de respondenten werkzaam zijn. De functies die de ondervraagde personen vervullen zijn zeer divers: van directeur tot huisvrouw. Het opleidingsniveau blijkt zeer hoog te zijn: de meeste abonnees (33%) hebben een HBO-opleiding gevolgd. Daarnaast hebben bijna evenveel personen (29%) een middelbare beroepsopleiding gevolgd. Bijna een kwart (23%) heeft gestudeerd aan een universiteit of hogeschool.
Omdat het interessant is te weten in hoeverre de abonnees actief zijn binnen het CDA is de vraag gesteld of men lid is van een drietal aan het CDA gelieerde organen. Zéér opvallend is het feit dat slechts 2% van de abonnees lid is van het CDJA. Dit is wel enigszins te verklaren door het feit dat de meeste abonnees van CD/Actueel in de hogere leeftijdsklassen worden aangetroffen. Ook is het opvallend dat slechts 9% van de CD/Actueel-lezers lid is van het Vrouwenberaad. Bijna 20% van de respondenten is lid van de Bestuurdersvereniging.

Figuur 1

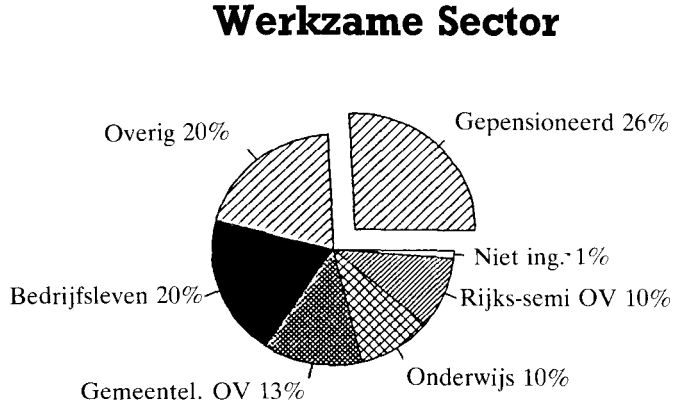

RUBRIEKEN

In het lezersonderzoek zijn ook twee vragen opgenomen over de leesintensiteit van, en de waardering voor, de verschillende rubrieken. Met betrekking tot de leesintensiteit is er een aantal rubrieken te noemen die intensief (antwoordmogelijkheid ,,altijd" of ,,meestal") gelezen worden. Deze rubrieken zijn, in volgorde van leesintensiteit: Hoofdcommentaar (79%), Column fractievoorzitter (76%), Commentaren (74%), Tweede Kamer (68%). Tegenover deze rubrieken staat ook een aantal rubrieken dat minder goed gelezen wordt. In aansluiting op de reeds geconstateerde lage ledenaantallen van het Vrouwenberaad en het CDJA (onder de lezers van CD/Actueel), is het niet zo verwonderlijk dat de rubrieken ,,Vrouwenberaad" en ,,CDJA" het minst gelezen worden; respectievelijk 56% en 51% van de abonnees leest bovenvermelde rubrieken ,,nooit" of ,,soms". Ook de column van de delegatieleider van het CDA in het Europees Parlement en de rubriek ,,Cultuur" worden met weinig interesse gelezen: meer dan de helft van de abonnees leest deze rubrieken ,,nooit" of ,,soms" (column ; 56%, Cultuur; 50%).
De waardering voor deze rubrieken geeft

Figuur 2

Waardering rubrieken

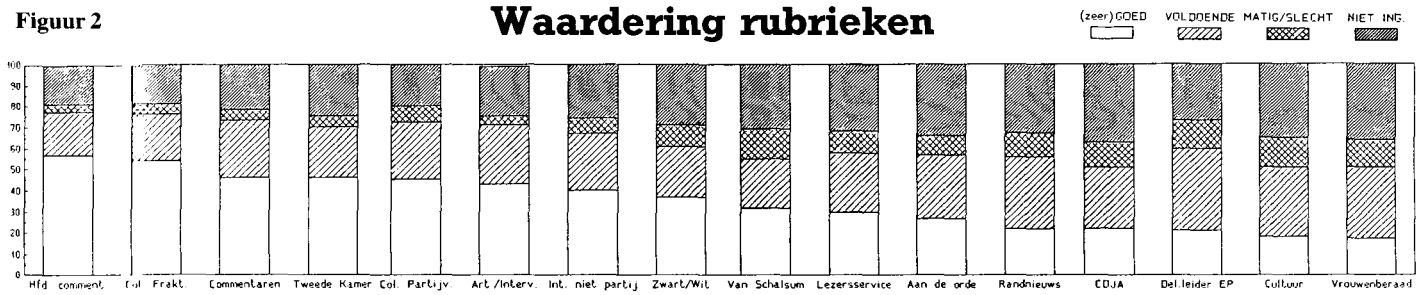

hetzelfde beeld te zien als de mate waarin deze rubrieken gelezen worden. De minst gelezen rubrieken worden het laagst gewaardeerd en de meest gelezen rubrieken het hoogst. De waardering voor een aantal rubrieken zijn vermeld in het onderstaande staafdiagram (zie figuur 2).
De helft van de abonnees (53%) geeft te kennen de schaars voorkomende advertenties zo nu en dan te lezen, terwijl advertenties door een kwart van de abonnees (28%) nooit bekeken worden.

	Zeer goed/ Goed	*Voldoende*	*Matig/ slecht*	*Niet ingevuld weet niet*
Hoofdcommentaar	57	20	4	19
Column fractievoorzitter	54	22	5	19
Commentaren	46	27	5	22
Tweede Kamer	46	24	5	27
Column partijvoorzitter	45	27	8	21
Artikelen/interviews	43	28	4	24
Interview met niet-partijgenoten	40	27	7	27
Zwart/wit	37	24	10	29
Van Schalsum	32	23	14	32
Lezersservice	30	28	10	32
Aan de orde	27	30	9	34
Randnieuws	22	34	11	34
CDJA	22	29	12	37
Column delegatieleider EP	21	39	13	28
Cultuur	18	33	14	36
Vrouwenberaad	17	34	13	37

PODIUMPAGINA

In de vragenlijst is de suggestie gedaan een podiumpagina voor lezers op te nemen in CD/Actueel. Dit voorstel wordt door de abonnees zéér gewaardeerd; bijna driekwart van de abonnees (71%) vindt het een goed idee. Spontaan worden bij deze vraag enige opmerkingen gemaakt zoals bijvoorbeeld: ,,goed idee, maar dan ook echt publiceren, zonder enige selectie", ,,prima, meer reacties vanuit het ‚grondvlak'", ,,goed idee, omdat dit een doorbraak betekent in de huidige docerende opzet".
Ook is onder de abonnees gepeild in hoeverre het opnemen van partijnieuws in CD/Actueel gewaardeerd wordt. De overgrote meerderheid (71%) vindt dit een goed idee. Slechts 10% vindt het een slecht idee, vooral omdat zij vreest dat dit een duplicering of vervanging van het partijnieuws in de CDA Krant inhoudt.
Tegenwoordig plegen tijdschriften af en toe nummers te wijden aan een bepaald thema. Aan de abonnees is gevraagd of zij ook voor themanummers van CD/Actueel zijn. Deze vraag levert ongeveer evenveel voor- als tegenstanders op (resp. 43% en 45%). De voorstanders van themanummers hebben zeer uiteenlopende onderwerpen opgenoemd: van vrouwenemancipatie tot ontwikkelingshulp. Onderwerpen die het meest genoemd werden, zijn met name actuele onderwerpen zoals milieu, euthanasie, onderwijs, Europa 1992, marktveranderingen in Oost-Europa, milieuzorg in de landbouw, gezondheidszorg.

INHOUD EN LAY-OUT

De voorgaande conclusie zijn allen gebaseerd op gesloten vragen, dat wil zeggen op vragen waarbij de antwoordmogelijkheden reeds van te voren aangegeven zijn op het enquêteformulier. Open vragen daarentegen leveren meestal veel aanvullende en interessante informatie op. Dat is ook bij dit onderzoek het geval. Méér dan de helft van de abonnees heeft opmerkingen gemaakt met betrekking tot de doorgevoerde wijzigingen in het blad. De gemaakte opmerkingen zijn onder te verdelen in algemene opmerkingen, opmerkingen met betrekking tot de inhoud van het tijdschrift en opmerkingen met betrekking tot de vorm/lay-out.
Over het algemeen is men tevreden over het verniewde magazine. Enige reacties zijn: ,,prima", ,,CD/Actueel is een goed blad", ,,keurig verzorgd blad".
Daarentegen is er ook een aantal kritische opmerkingen geplaatst. Ten aanzien van de inhoud van CD/Actueel is de meest gehoorde opmerking dat er geen ruimte is voor reacties van lezers. Ook moet het blad volgens meerdere personen meer gericht worden op de gewone man, door het plaatsen van begrijpelijke en meer achtergrondartikelen. Ook zou er meer nieuws uit de Tweede Kamer, regionaal en provinciaal nieuws gepubliceerd moeten worden. Ook voor wat betreft de lay-out van het magazine kan opgemerkt worden dat deze voor verbetering vatbaar is. Het papier wordt door veel mensen als te luxe ervaren en de indeling van het blad wordt door sommigen onoverzichtelijk gevonden.
Tot slot wordt een aantal opmerkingen, zoals gemaakt door de respondenten, letterlijk weergegeven waarbij de soms zeer verschillende meningen duidelijk naar voren komen.
,,Het is inhoudelijk en wat lay-out betreft een goed blad. Ik hoop dat u dit peil kunt handhaven".
,,Er wordt te ,,mooi" papier gebruikt voor CD/Actueel; niet erg milieuvriendelijk, maar bovendien 's avonds wegens het blinken van de pagina's moeilijk leesbaar. Een en ander dient goed leesbaar te zijn en te blijven; met name ingewikkelde teksten en bewoordingen vermijden".
,,Aandacht houden voor wat leeft onder de achterban en datgene wat ook bij de lokale politiek van belang is, want daar staat de burger het dichtst bij".
,,Meer ruimte laten voor reacties van lezers. Dit zal positief doorwerken in de attractiviteit van het tijdschrift".
,,CD/Actueel is een prima blad, ik lees het graag. Maakt u het blad a.u.b. niet dikker, want dan kan ik het niet volhouden om alles te lezen, vanwege voortdurend tijdgebrek".
,,Betere indeling van het blad is gewenst; betere -en duidelijker inhoudsopgave; meer partij-informatie; inhoud van de artikelen dient te gaan over de C van het CDA".
,,Gaarne leden die aan de basis staan, hun mening laten zeggen".
,,Meer verantwoording van partijstandpunten en/of stemgedrag".
De slotconclusie mag zijn, dat de vernieuwingen in CD/Actueel prima ontvangen zijn, maar dat met name een aantal rubrieken enige aanpassing behoeven, zodat deze een groter publiek aan zullen spreken.

B.J. Oolman
Marktonderzoeker

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

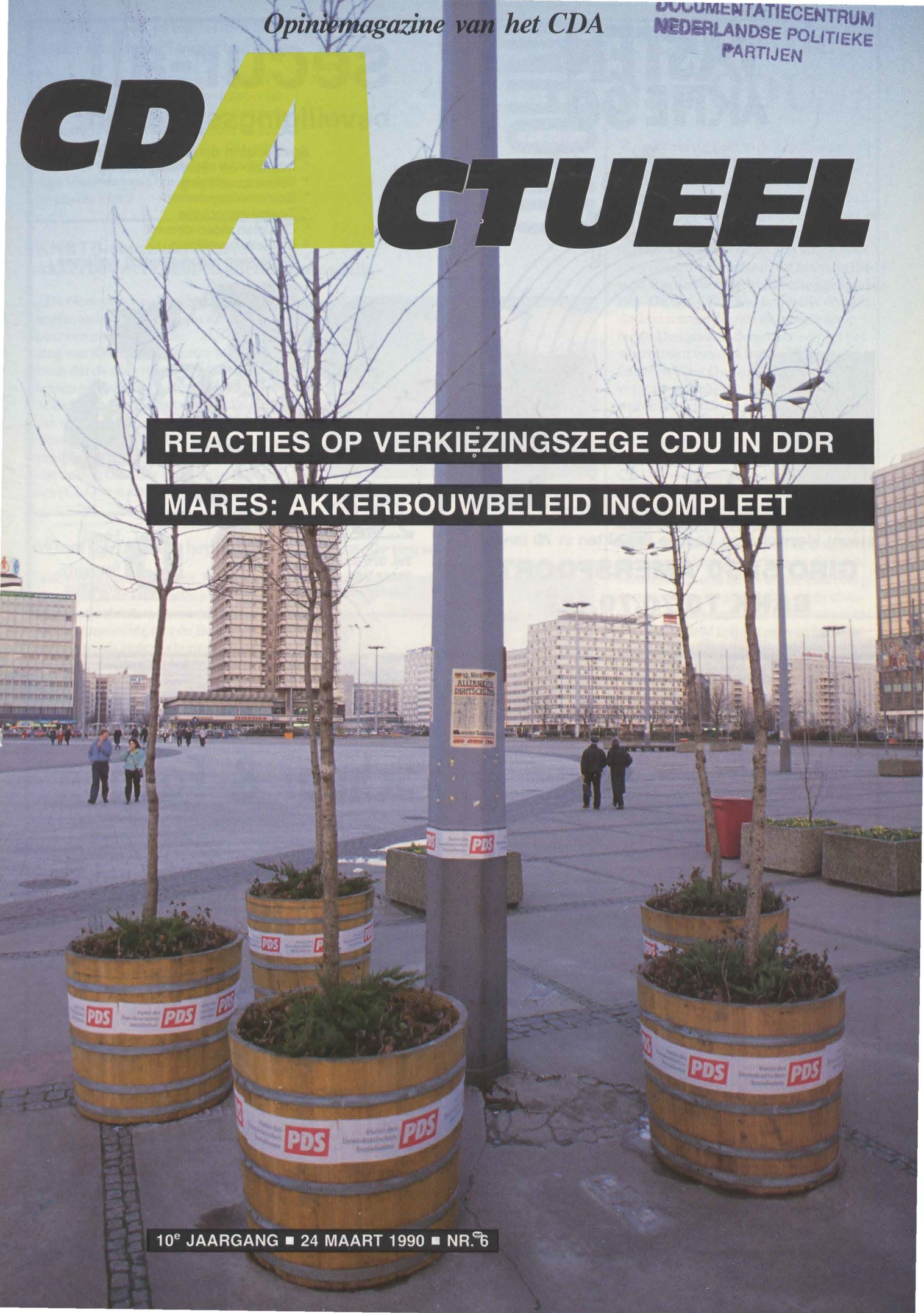

REACTIES OP VERKIEZINGSZEGE CDU IN DDR

MARES: AKKERBOUWBELEID INCOMPLEET

10e JAARGANG ■ 24 MAART 1990 ■ NR. 6

VASTEN AKTIE '90

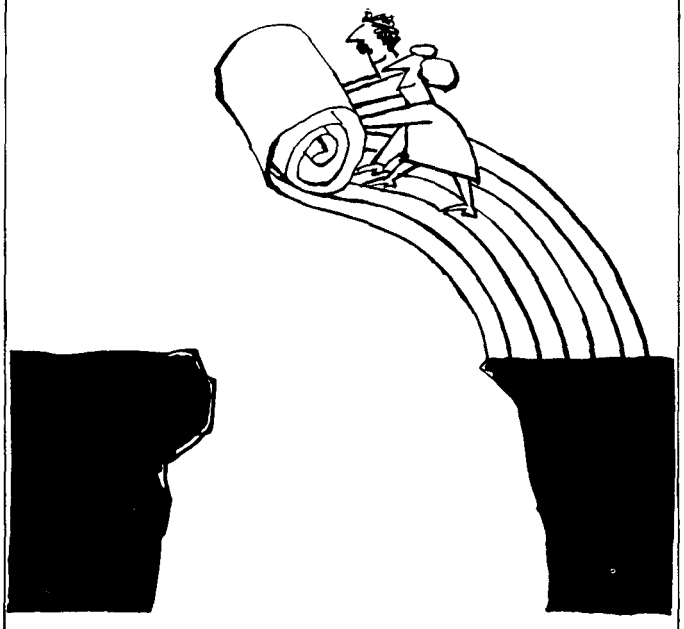

steunt kleinschalige sociale projekten in 70 landen

GIRO 5850 AMERSFOORT.

BANK 70.70.70.147

secur-all

beveiligingssystemen

Specialisten op het gebied van:

* Inbraak- en overvalsignalering
* Terreinbeveiliging
* Brandmeldsystemen
* Toegangscontrole
* Gesloten video-circuits
* Mobiele beveiliging
* Gebouwen automatisering systemen

Tel. 070-590880
33107 VEB Groep
Telefax 070-298868

Erkend Uneto Beveiligings-Installateur

Bouwers, ontwerpers, meedenkers van sociale woningbouw en utiliteitsbouw, maar ook voor uw eigen bungalow volgens ontwerpsysteem.

Voor meer informatie bon opsturen naar:
Antwoordnummer 17006, 2810 VK Bergambacht

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

Telefoon: .....

VINK

Bouwbedrijf Frans Vink en Zonen B.V.
Kerklaan 11 · Moordrecht ·
Tel. 01827-3044-3045.

INSTALLATIEBUREAU

Scheer & Foppen

- DAKBEDEKKINGEN
- LOODGIETERSWERK
- CONSTRUCTIEWERK
- CENTRALE VERWARMING
- ELECTROTECHNIEK

Scheer & Foppen

INDUSTRIEWEG 2a HARDERWIJK 03410-63212

Chili ondanks presidentswisseling onder curatele Pinochet en leger

Ondanks de presidentswisseling op 11 maart jl. waarbij de christen-democraat Aylwin het leiderschap van Pinochet overnam, blijft Chili voorlopig onder de curatele van Pinochet en het leger. Dit is de conclusie van de Latijns Amerikadeskundige Maarten van Ditmarsch in een artikel op pagina 8 en 9

KNBTB-voorzitter Mares: Akkerbouwers hebben ademruimte nodig

,,De Nederlandse akkerbouwer heeft behoefte aan ademruimte om toe te groeien naar een nieuwe situatie." Dat is de mening van KNBTB-voorzitter Mares die vindt dat de akkerbouwers door herstructeringsprogramma's en ander flankerend beleid de mogelijkheid moeten krijgen zich aan te passen aan de nieuwe situatie. Een interview met de KNBTB-voorman die tevens voorzitter is van het overlegorgaan van de drie Centrale Landbouworganisaties (CLO's) staat op pagina 12, 13

Jef Mares: kabinet spreekt met twee monden. *(Foto Hans Hordijk)*

Winst CDU alleen bepaald door wens snelle eenwording?

Is de overwinning van de CDU bij de verkiezingen in de DDR alleen het gevolg van de door de christen-democraten bepleite snelle eenwording met de Bondsrepubliek of spelen ook andere elementen zoals de ideologie van de CDU of de afkeer van het socialisme een rol? Vooraanstaande christen-democraten gaan op deze vraag in. Pagina 4, 5

(foto Bert Verhoeff/Hollandse Hoogte)

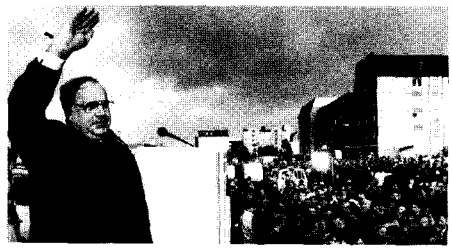

Helmut Kohl, de winnaar van de Oostduitse verkiezingen.

INHOUD

Felicitaties aan CDU

Voor de eerste keer in de geschiedenis van de DDR hebben daar vrije en geheime verkiezingen plaatsgevonden. Op een schitterende zondag hebben de Oostduitsers in grote getalen een einde gemaakt aan een staat en een systeem dat geen enkele morele legitimiteit bezat. Zij kozen voor toetreding tot Duitsland, tot het vrije Europa waar zij door geweld buiten gehouden zijn. De Ost-CDU was kennelijk de partij die hun wat dat betreft de meeste hoop biedt. De christen-democratie krijgt het vertrouwen van de kiezer. Zij heeft, in Oost- en West Duitsland de zware eerste verantwoordelijkheid om de Duitse eenwording in vrede en met zorg tot stand te brengen. Op deze plaats passen daarvoor allereerst de oprechte felicitaties aan Lothar de Maizière, de voorzitter van de CDU-Ost en aan bondskanselier Kohl van de CDU-West.
Het is de CDU geweest die in de jaren vijftig en zestig de eerste verantwoordelijkheid heeft gedragen om van de Bondsrepubliek een democratie te maken die hecht verbonden is met het Westen. Een beetje vertrouwen is op zijn plaats, nu de christen-democratie opnieuw de eerste verantwoordelijkheid krijgen om van het zich herenigende Duitsland een democratie te maken die hecht verbonden is met Europa.

Randnieuws 6
Van Schalsum 6
Column fractievoorzitter 7
Uitslag gemeenteraadsverkiezingen en enkele reacties 10
Commentaren 11
Eerste artikel in serie over sociale vernieuwing 14, 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Interview met Jacoda, Westduitse secretaris-generaal ministerie Arbeid en Ordening 22, 23

In verband met de productie was het niet mogelijk meer dan de eerste reacties op de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen op te nemen. Meer over de raadsverkiezingen in ons nummer van 7 april a.s.

De uitgever

Foto voorpagina: Goos van der Veen / Hollandse Hoogte.

COLOFON

Redactie:
Dick van Vliet (wnd. hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Anneke Cremers

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianna Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

OOSTDUITSE VERKIEZINGEN

Winst CDU alleen bepaald door wens tot snelle eenwording?

Een sensationele overwinning voor de christen-democraten, dat is het resultaat van de afgelopen zondag gehouden verkiezingen voor het parlement, de Volkskammer, van Oost Duitsland. De Allianz für Deutschland haalde de helft van de uitgebrachte stemmen. Binnen die verkiezingsbond werd de CDU ook nog eens de grootste partij in de DDR. Een volkomen onverwachte uitslag, omdat in de voorspellingen de overwinning al min of meer was toebedacht aan de SPD, de sociaal-democraten.

Verwacht mag worden dat de CDU de leiding zal nemen bij de besprekingen over de vorming van een nieuwe regering, de eerste regering in de DDR die door het volk zelf is gekozen. Wat is die Ost-CDU voor een partij? Lange tijd zijn contacten uit het Westen met de Ost-CDU vermeden, omdat zij deel uitmaakte van het machtsblok dat het regime van de DDR vormde. In het najaar van 1989 heeft de Ost-CDU een snel proces doorgemaakt van zuivering van dat verleden. Zij heeft schuld beleden voor haar deelname aan de stalinistische onderdrukking. De personele en programmatische zuivering van de Ost-CDU kreeg in december verleden jaar haar beslag. Sinds november is Lothar de Maizière de partijvoorzitter. Hij komt voort uit de Evangelische kerk. Hij is als lid van de CDU in de tijd van Honecker op de achtergrond gebleven en streefde op lokaal niveau naar hervorming van die partij. De Maizière was vice-minister president in de overgangsregering- Modrow. Wat betreft haar programma heeft de Ost-CDU een herkenbare christelijke grondslag gekregen. De kernbegrippen waarop zij haar beleid wil baseren zijn: Vrijheid, gerechtigheid, vrede en behoud van de schepping. Zij heeft duidelijk afstand genomen van het socialisme en is voorstander van een sociale markteconomie. De partij streeft naar snelle vereniging met de Bondsrepubliek in één staatsverband. Op korte termijn moet een economische, monetaire en energiepolitieke unie tot stand gebracht worden. Wat in ieder geval niet uit haar programma is af te leiden is dat de Ost-CDU een conservatieve partij zou zijn.

ALLIANTIE

In de Allianz für Deutschland neemt daarnaast de Deutsche Sociale Union (DSU) deel. De DSU is de meest uitgesproken conservatieve partij, die inhoudelijk sterk overeenkomt met de CSU uit Beieren. De DSU wil zo snel mogelijk aansluiting bij de Bondsrepubliek. Ten derde is er nog de veel kleiner gebleken Demokratische Aufbruch (DA). Programmatisch legde zij veel meer de nadruk op het behoud van het milieu en op het sociale karakter van de DDR. Door de toenemende samenwerking in de Alliantie is dit profiel echter verzwakt. Veel vroegere aanhangers zijn daardoor uit de DA gestapt. De DA heeft in de korte tijd voor de verkiezingen niet zo'n duidelijk program kunnen ontwikkelen. De CDU uit de Bondsrepubliek heeft de Ost-CDU maar aarzelend willen steunen, vanwege het verleden van deze partij. De steun ging naar de Alliantie, waarin ook de DA en de DSU zitten. De verkiezingsuitslag heeft laten zien dat de CDU desondanks vande drie alliantie-partijen de sterkste is.

De voorpagina's van de Duitse kranten laten aan duidelijkheid weinig te wensen over. *(Foto ANP)*

Wat de drie christen-democratische partijen in ieder geval gemeen hebben is dat zij voorstander zijn van snelle Duitse eenwording. De verkiezingen hebben laten zien dat de DDR-burgers dat hebben beloond. In de analyses van die verkiezingen is nogal schamper gezegd dat de Oostduitsers hebben gekozen voor de welvaart van de Bondsrepubliek. Dat zal vast een belangrijke rol gespeeld hebben. Maar zeker is ook gebleken dat de DDR een staat was die aan haar inwoners is opgelegd, een gevangenis, die met een muur, met prikkeldraad en wapens moest worden dichtgehouden. Er loopt een historische lijn van de vele mensen die hun leven hebben gewaagd om dat land te ontvluchten, de duizenden die vorig jaar najaar in hun Trabanten naar het vrije Westen kwamen, en deze verkiezingsuitslag. Het regime dat dat veroorzaakte is nu door vreedzame revolutie en door vrije verkiezingen weggevaagd. De Ost-CDU heeft in de verkiezingscampagne zich het duidelijkst geprofileerd als de partij van de vereniging van beide Duitslanden. De

CDU uit de Bondsrepubliek heeft jarenlang vastgehouden aan het zelfde streven. Dat heeft de kiezer beloond.

CENTRALE ROL CHRISTEN-DEMOCRATIE

CD/Actueel vroeg een aantal CDA-politici om commentaar op de verkiezingsuitslag. De reacties bevestigen dit beeld. ,,Een grote dag voor Duitsland, voor Europa en voor de christen-democratie", zegt minister **Hans van den Broek** van Buitenlandse Zaken. ,,De Oostduitse kiezer heeft zich ondubbelzinnig uitgesproken voor een nieuw, vrij, democratisch en verenigd Duitsland in verbondenheid met de partners in de EG en de NAVO. Naast een hartelijke gelukwens aan de bevolking van Oost-Duitsland die met de uitslag van haar eerste vrije, geheime verkiezingen de wereld zo heeft verrast, passen bewondering en felicitaties voor bondskanselier Kohl en de CDU/CSU voor hun onbetwiste aandeel in dit resultaat." Voor de minister is de uitslag hoopvol: ,,Het is verheugend en bemoedigend te constateren dat deze verkiezingen de christen-democratie zo'n centrale rol toekennen bij de vereniging van Duitsland en bij de opbouw van het nieuwe Europa. Ik heb de overtuiging dat we tezamen deze historische uitdaging aankunnen."
De voorzitter van de commissie Buitenland van het CDA, **Norbert Schmelzer** vindt het vooral zo bemoedigend dat onder de oppervlakte van de dictatoriale periode een democratische geest onder de bevolking aanwezig is gebleven. De voornaamste reden voor het succes van de Alliantie ligt volgens hem in het feit dat deze groepering het duidelijkst voor Duitse eenwording is: ,,In de korte tijd dat vrije politieke partijen toegestaan zijn heeft de christen-democratie ideologisch nog niet echt wortel kunnen schieten. De wens tot vereniging was bij de kiezer een sterkere motivatie dan het christen-democratisch gedachtengoed. Ik hoop dat dit in de komende periode tot ontwikkeling kan komen." De heer Schmelzer meent dat ook persoonlijkheden een belangrijke rol hebben gespeeld in de campagne: ,,Ik vind De Maizière een integere, vertrouwenwekkende persoonlijkheid. Ook de bereidheid van Kohl om de Alliantie te steunen is belangrijk geweest. De Westduitse bondskanselier heeft zich een voorstander getoond van snelle Duitse eenwording en daarbij substantiële hulp willen bieden." De SPD stelde de kiezer een veel langere weg naar eenwording in het vooruitzicht. Volgens Schmelzer was dat voor de kiezer een reden om niet op de sociaal-democraten te stemmen. ,,En daar komt nog een andere factor bij. De DDR werd altijd een socialistisch systeem genoemd. Het begrip socialisme is verdacht geworden. De kiezer vond blijkbaar dat de SPD daar te dicht bij stond."
Voor **Jean Penders**, delegatieleider van het CDA in het Europese Parlement is de winst van de CDU vooral toe te schrijven aan de afkeer die de Oostduitsers hebben van alles wat met socialisme en het socialistische regime te maken heeft. Penders: ,,Dat regime heeft ook op alle terreinen gefaald. Er is totaal falen op economisch terrein en er is moreel verval." Volgens Penders is het niet vol te houden dat de DDR-burgers alleen vanwege materialistische redenen op de Alliantie hebben gestemd. De CDA-delegatieleider hoopt verder dat de Duitsers blijven waarmaken wat ze steeds gezegd hebben, namelijk dat de Duitse eenheid in het kader van de Europese eenwording geplaatst zal worden.

Lothar de Maizière, de leider van de Ost-CDU maakt het overwinningsteken na het bekend worden van de uitslag. *(Foto ANP)*

AFGEREKEND MET VERLEDEN

Kennelijk vond de kiezer dat de Ost-CDU toch voldoende afgerekend had met haar verleden, is de indruk van **dr. K.J. Hahn**. De heer Hahn is voorzitter van de Coördinatiecommissie van de Europese Volkspartij, die zich richt op steun aan de christen-democratische partijen in Midden- en Oost Europa. Hahn: ,,Dat de CDU deel heeft uitgemaakt van het blok met de SED, heeft kennelijk minder een rol gespeeld. De Maizière en Kirchner zijn integere figuren, zonder die ballast van het verleden."
Ook volgens Hahn heeft de wens naar vereniging een grote rol gespeeld. Hij vindt het verrassend dat de SPD zo weinig aanhang heeft gekregen: ,,Kennelijk heeft het woord socialisme zijn positieve kracht in de DDR totaal verloren." Hahn vraagt zich af hoe het zou komen dat de CDU de grootste van de drie Allianz-partijen is kunnen worden. ,,Misschien heeft het de kiezer wel aangesproken dat bij de CDU het sociale en christelijke element het sterkste was. De Demokratische Aufbruch was wellicht te vaag en te intellectualistisch en de DSU te conservatief."
Dat laatste zou heel belangrijk zijn voor de ontwikkeling van de christen-democratie in Europa. Immers de Westduitse CDU heeft in de Allianz für Deutschland zowel het christelijke element in de politiek willen steunen, als het conservatieve. De kiezers in de DDR hebben laten zien dat zij voor de partij die het christelijke karakter de meeste nadruk geeft de voorkeur hebben.

Theo Brinkel

Verkiezingsuitslag DDR

De eerste vrije verkiezingen in Oost Duitsland leverde in hoofdlijnen het volgende beeld op:
- **Allianz fur Deutschland** 48%, waarvan **CDU** 41%, **DSU** 6% en **DA** 1%
- **SPD**, de sociaal-democraten 22%
- **PDS**, de vroegere communisten 16%
- **BFD**, de liberalen 5%

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

,,DUIDELIJKE KOERS''(1)

,,Mijnheer, vragen staat vrij, maar antwoorden ook." Kolonel H. Meijer b.d. uit Ede klinkt gedecideerd en vol argwaan.
We bellen hem als representant van de ,,Werkgroep Duidelijke Koers CDA", die zich met een ,,Oproep" heeft gericht tot ,,het CDA in al zijn geledingen". De Werkgroep wil dat de christelijke identiteit van het CDA duidelijker tot uitdrukking komt. Tienduizenden vroegere CDA-kiezers zouden al naar klein-rechts zijn overgestapt. ,,Dat verzwakt de positie van het CDA niet alleen getalsmatig, maar op den duur ook de christelijke identiteit van de partij", aldus de Werkgroep.
Kolonel Meijer houdt ons voor dat de Werkgroep geen afsplitsing wil. ,,Integendeel, wij willen de CDA'ers juist binnenboord houden en vroegere leden en kiezers weer terug halen naar het CDA."
Vooral vraagstukken van ethiek, justitie en politie, milieu en defensie gaan de Werkgroep aan het hart. Zo wil zij een helder en eenduidig verbod op euthanasie, strafbaarstelling van abortus, een wettelijk verbod van experimenten op medisch- en biologisch-technologisch gebied. En meer geld en middelen om criminaliteit en wetsovertreding tegen te gaan en speciale politiefunctionarissen voor de opsporing van milieu-delicten. Verder wil de Werkrgoep een daadkrachtig milieubeleid. En geen verdere bezuinigingen op defensie. En tenslotte bepleiten Meijer c.s. een hoge prioriteit voor ontwikkelingshulp, maar dan wel efficiënt besteed.

,,DUIDELIJKE KOERS'' (2)

Volgens Meijer is de Werkgroep ontstaan uit ontevredenheid. Het CDA wordt steeds minder principieel en dreigt tot een grijze middenpartij te verworden. ,,Het CDA moet meer kleur bekennen en haar principiële uitgangspunten niet verloochenen."
Hij noemt het vertrek van Fred Borgman naar Nijkerk ,,een signaal" voor de teleurstelling die zich van velen in het CDA meester maakt. ,,Borgman, nog zo jong en toch al teleurgesteld uit de Kamer vertrokken."
Volgens kolonel Meijer heeft de Werkgroep vrij veel reacties en sympathiebetuigingen ontvangen. ,,Het lijkt merkwaardig, dit keer vooral uit voormalige KVP-kringen in het zuiden van het land. Maar zo vreemd is dat niet want de mensen uit de voormalige kringen van AR en CHU hebben het CDA al lang de rug toegekeerd."
Meijer zelf blijft trouw aan het CDA. ,,For better and for worse" verschuldigt hij zich voor dit Engels. Hij was jarenlang lid van ARP, CHU en vervolgens rechtstreeks CDA-lid. En lid van de Partijraad. Want trouw staat hoog in zijn vaandel.

NIEUWE KERKELIJKE FEESTDAG (1)

Naast de algemene en christelijke feestdagen waarop heel Nederland vrij heeft, moet er ook een vrije dag komen voor een kerkelijke feestdag van etnische minderheden. Dit pleidooi komt van het Tweede Kamerlid Jan Krajenbrink. Hij zei het op een verkiezingsbijeenkomst in Haaksbergen. Hij wil een extra algemene vrije dag ,,als erkenning dat Nederland een multiculturele en multireligieuze samenleving is".
We belden hem voor een toelichting. Het Tweede Kamerlid: ,,Ons land is een multiculturele samenleving geworden met meerdere godsdiensten. Maar we kennen slechts algemene en christelijke feestdagen. Het invoeren van een nieuwe algemeen erkende feestdag voor bijvoorbeeld de Islamieten - inmiddels de derde grootste godsdienst van Nederland - zou een teken van erkenning betekenen voor de grote groep van allochtonen die in ons land wonen. Zeker, het is méér dan een marginale stap, het is een symbolisch teken!"
Hij wijst erop, dat inmiddels in veel CAO's geregeld is dat etnische minderheden op hun eigen kerkelijke feestdagen vrij kunnen nemen. Op zich een goede zaak, maar dat is natuurlijk iets anders dan een algemeen erkende feest- en dus vrije dag voor iedereen.

NIEUWE KERKELIJKE FEESTDAG (2)

Krajenbrink wil niet een christelijke feestdag ,,inruilen" voor de door hem bepleite nieuwe feestdag, want dat zou natuurlijk op verzet stuiten. Maar tegelijkertijd erkent hij de economische bezwaren die aan een nieuwe algemeen erkende feestdag kleven. ,,Ik zie dat bezwaar best, maar dat is bijvoorbeeld te ondervangen door de wettelijke vakantieduur met één dag terug te brengen." Ook ziet hij het gevaar, dat vervolgens ook andere godsdienstige groeperingen komen aankloppen voor een algemeen erkende - vrije - kerkelijke feestdag. ,,Natuurlijk moeten er grenzen zijn, maar dat mag geen argument zijn om dan maar niets te doen."
Krajenbrink wil proberen zijn pleidooi op de politieke agenda te krijgen bij de aanstaande behandeling in de Kamer van de nota over de verhouding tussen kerk en staat. ,,Dat is een goede gelegenheid. Ter voorbereiding zal ik het dan ook alvast in de fractiecommissie Kerk en Overheid ter sprake brengen. Ik hoop op een gunstig onthaal."

VAN SCHALSUM

***Ik wil me er niet mee bemoeien, maar** hoe zou u het eigenlijk vinden als Lubbers in Antwerpen en Mechelen op toernee ging ter ondersteuning van de verkiezingscampagne van de Vlaamse christen-democraten ? (en Van Velzen er achteraan met regie-aanwijzingen voor de vorming van colleges van schepenen)? Toegegeven: dat is niet precies hetzelfde als wat er in de Duitslanden gebeurt, maar we hebben toch iets stamverwants met die Belgen en tenslotte is dat land ook ontstaan uit een weeffout bij een internationale vredesconferentie. Ik bedoel maar: dat is toch niet helemaal wat we onder staatrechtelijke vernieuwing verstaan. Wie het optreden van Kohl toejuicht mag ook niet kermen als Vonhoff bij de gemeenteraadsverkiezingen de grenzen van Groningen 's even overtrekt. En wat die uitslag in de DDR betreft: ik heb uit de commentaren wel begrepen dat die vooral bepaald is door antisocialisme, welvaart en vastigheid. En dan is het maar de vraag hoe blij je moet wezen als christen-democratie kennelijk wordt geassocieerd met reactie en trek in hamburgers. En dat terwijl de eersten die ik daar in Berlijn tijdens de omwenteling in een kerk zag zitten, met hun Neues Forum maar weinig kiezers wisten te trekken. Ik wil me er niet mee bemoeien, maar ik moet de broeders en zusters in die Niederlande wel waarschuwen: het is niet allemaal stichtelijke muziek waar CD op staat.*

(Foto Hans Hordijk)

Van Hoogeveen tot Heerlen

Op maandag 5 maart hadden we te Hoogeveen onze eerste grote manifestatie in het kader van de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen. Precies twee weken later, op maandag 17 maart, sloten wij deze campagne min of meer af op weer zo'n manifestatie in Heerlen. In twee weken van noord tot zuid, en vooral ook alles wat daar van west tot oost tussenin ligt. Want waar zijn we niet geweest. Met tal van collega's uit de fractie, bewindslieden en Europarlementariërs trokken we van stad naar dorp en van zaal naar marktkraam. Met zijn allen op pad om het CDA-beleid uit te dragen en uit te leggen. Samen CDA-kandidaten steunen in hun race om de raadszetels.
Op het moment dat u deze column leest, weet u ook hoe de uitslagen van deze verkiezingen her en der zijn. Ik moet deze kennis op het moment van schrijven ontberen en ben nog aangewezen op allerlei „Hondse-voorspellingen."
Toch is die campagne voor mij op voorhand geslaagd. Ik kan terugkijken op twee interessante en verfrissende weken. In de eerste plaats omdat weer eens goed duidelijk is geworden op hoeveel vrijwilligers onze partij in het land mag rekenen. Waar wij ook kwamen, overal had men gezorgd voor soms ludieke, dan weer serieuze programma's. Van aanplakbiljetten tot de inhoudelijke aspecten, alles was met groot enthousiasme voorbereid. Al die campagnemensen, bestuursleden en kandidaten, hulde!
In de tweede plaats omdat tijdens al die werkbezoeken blijkt met welke voortvarendheid en met welk optimisme de problemen in de eigen gemeente worden aangepakt. Niets van doemdenken en afwachten, maar een sfeer van handen uit de mouwen en aan de slag.
Ik denk bijvoorbeeld aan de aanpak van het milieuprobleem. In Bunnik mocht ik mini-afvalbakjes uitdelen, bedoeld voor het scheiden van huisafval. Mini-afvalbakjes, vooruitlopend op de grote die het CDA de mensen straks thuis wil geven. Geen hoogdravende verhalen, maar gewoon praktisch en doeltreffend aan de slag. De lik-op-stukprojecten in Gouda in de strijd tegen het vandalisme, het optimisme in voormalige probleemgebieden in Limburg en ga zo maar door. De Helderse vissers waar we te gast waren of de veehouders in Schagen, niks klaagverhalen maar inspelend op de problemen van vandaag.
Samen willen werken aan verstandige oplossingen. Ook in gesprekken op straat, tijdens het zo beroemde en zo sommigen wellicht beruchte canvassen.
Want op momenten waarop wij als een soort Gideonsbende over pleinen en door straten trokken, hoor je hoe ons beleid beleefd wordt in het land. Natuurlijk hoor je dan ook best eens wat kritiek of zorg, maar overheersend is toch de geest van optimisme.
Kortom, zo'n intensieve twee weken durende tocht door het land geeft moed. Moed om door te gaan met het overdragen van allerlei bevoegdheden aan de gemeenten zelf. Iets wat het CDA al jaren bepleit. Verantwoordelijkheden spreiden en delen. Naar lokale overheden, maar heel nadrukkelijk ook naar maatschappelijk organisaties. Organisaties van bijvoorbeeld werknemers, werkgevers en het onderwijs. Het gaat tenslotte om het maatpak van de eigen gemeente en de eigen maatschappelijke organisaties, dat vaak beter past dan het confectiepak uit Den Haag. Voor deze sociale vernieuwing is durf nodig. Nogmaals de daarvoor benodigde moed hebben wij de afgelopen dagen dan ook weer uitvoerig kunnen putten.
Moed ook om de CDA-koers van de afgelopen jaren voort te zetten. Samen met al die mensen die straks de raadszalen vullen, samen met al die vrijwilligers in onze partij. Samen verder, van Hoogeveen tot Heerlen, van Juinen tot ter Weksel.

L. C. Brinkman
fractievoorzitter

Chili, democratie onder curatele leger en Pinochet

Op 11 maart jl. werd in Chili de macht overgedragen door de 74-jarige dictator Augusto Pinochet aan de christen-democraat Patricio Aylwin. Met deze presidentswisseling kwam na ruim 16 jaar een einde aan een dictatoriaal bewind. Hiermede voegt Chili zich als één der laatsten in de rij van Latijnsamerikaanse landen dat terugkeert naar een pluriform parlementair-democratisch stelsel (alleen Haiti en Cuba resteren nog).

PRESIDENTSWISSELING

De installatie van de nieuwe democratisch gekozen president werd bijgewoond door tal van regeringsleiders en ministers uit Latijns Amerika, de Verenigde Staten en Europa. Voor Nederland was minister Van den Broek van Buitenlandse Zaken aanwezig. Hieruit bleek weer eens dat Chili al jaren in de belangstelling staat, met name in Europa. Nederland heeft tijdens de dictatuur van Pinochet aan duizenden Chilenen asiel verleend. Chilenen die vrijwel allemaal zijn teruggekeerd. Toch blijft Chili een land met een lange parlementaire traditie in tegenstelling tot haar buurlanden - een geval apart. Waarom heeft het zo lang geduurd en kan men thans wel spreken van een democratisch functionerende rechtsstaat? Een korte terugblik.
Chili kende vele jaren van democratische ontwikkeling, waarbij sociaal-democratische en meer nationalistisch georiënteerde partijen elkaar afwisselden. De christen-democraten ontwikkelden zich sterk begin jaren zestig en kregen midden jaren zestig onder leiding van president Frey regeringsverantwoordelijkheid. Dit was een periode die zich kenmerkte door serieuze landhervormingen en verdieping van de democratische rechtsstaat. In 1970 kwam de marxist Allende aan de macht, gesteund door een verbond van zes linkse partijen (de Unidad Popular) waarin de (marxistisch georiënteerde) socialisten en de communisten de boventoon voerden. Een macht die berustte op circa 40% van de bevolking - een te gering draagvlak - en gedoogd werd door de christen-democraten. Het lager bleef, in tegenstelling tot de overige Latijnsamerikaanse landen, buiten de politiek. Gedurende de drie jaar dat de Unidad Popular regeerde ('70-'73) voerde zij in versneld tempo radicale veranderingen in. Veranderingen die verkocht werden als voortzetting van het beleid van de vorige president, de christen-democraat Frey, maar die in wezen eenomvorming van de maatschappij naar een socialistisch bestel tot doel hadden. Deze politiek leidde tot grote protesten onder de bevolking, met name van de middenklasse, en internationaal economisch isolement, waarbij de Verenigde Staten bepaald geen frisse rol speelden.
Toen ook geruchten de wereld inkwamen als zou de Unidad Popular de Grondwet buiten werking willen stellen en haar achterban bewapenen, gebruikte (een deel van) de legertop dit als legitimatie om in te grijpen. Een staatsgreep die ook door sommige democratische partijen niet direct betreurd werd. Men dacht immers dat het leger zich zou terugtrekken waarna nieuwe verkiezingen gehouden zouden kunnen worden. Een volstrekt verkeerde taxatie. Al snel kwam Pinochet als de sterke figuur uit het leger naar voren en beheerste 16 jaar het land.

MILITAIRE DICTATUUR

Chili heeft met andere Latijns-Amerika landen gelijksoortige situaties gemeen, die leidden tot een militair regime. De staatsgrepen die de militaire dictatuur vestigden werden naast economische achteruitgang veroorzaakt door de dreiging die van georganiseerd links uitging tegen de bestaande maatschappelijke orde en de economische elite. Hieruit ontstond de ideologie van de nationale veiligheid.
Een slecht economisch beleid, versterkt door de internationale economische crisis eind zeventiger jaren, de interne en internationale druk, leidden uiteindelijk tot het verdwijnen van de militaire regimes begin jaren tachtig.
Die factoren zijn kennelijk niet van voldoende gewicht geweest om de vast groep van Pinochet op Chili te doen verzwakken. Pinochet zal deze bepalende rol ook na de presidentsverkiezingen de komende jaren nog houden. Pinochet is naar voren gekomen als een soort charismatisch leider van de strijdkrachten. Een rol die hij zichzelf voor de hele bevolking toedichtte. Zijn onmiskenbare kracht en vasthoudendheid om „op koers te blijven" vielen in goede aarde bij zijn mede-officieren. De meeste militairen zijn er sinds de staatsgreep van '73 in inkomen, carrièremogelijkheden en sociale status flink op vooruit gegaan. Het Chileense leger is vrij unie in Latijns Amerika vanwege zijn vrijwel complete isolement van de burgermaatschappij. Het leger bestaat voornamelijk uit beroepsmilitairen en is op, wat de landmacht betreft, Duitse (lees Russische) leest geschoeid en een model van monolitische discipline. Tijdens de dictatuur is zij een leger geworden van Pinochet dat zich voor alle sectoren van de samenleving een volmacht verschaft om in te grijpen waar zij dat nodig acht. Zij recruteert daartoe bestuurders uit de rechtse sectoren van de Chileense samenleving (vanouds goed voor zo'n 30% van het electoraat), maar neemt zelf niet direct aan dat bestuur deel. Het leger wordt door Pinochet bewust uit de politiek gehouden en beperkt tot 's-lands verdediging. Daardoor verkreeg Pinochet vrijwel totale absolute macht. Heowel het merendeel van de Chileense bevolking nooit pro-Pinochet was vonden velen hem toch te verkiezen boven een terugkeer naar de situatie van 1970-1973 met de linske Unidad Popular. Met name het optreden van de vrij grote communistische partij van Chili - die de geweldstrategie bleef aanhangen buitte Pinochet handig uit. „Ik of de chaos" was en is nog steeds zijn parool. Het optreden van

de Communistische partij, die zich niet wilde aansluiten bij de democratische oppositie om langzaam van binnenuit de terugkeer naar de democratie te bevechten, is er volgens velen danook mede debet aan dat de dictatuur zo lang geduurd heeft. Een democratische oppositie die er overigens jaren over gedaan heeft om elkaar te vinden.

DE OPPOSITIE

De eerste jaren na de staatsgreep is de oppositie hardhandig vervolgd. Velen zijn gemarteld, vermoord of hebben jaren in concentratiekampen doorgebracht. Duizenden verlieten het land en vluchtten noodgedwongen naar het buitenland (w.o. Nederland) Pas in de tachtiger jaren wist de oppositie zich enigszins te reorganiseren en de eerste grote protestmanifestaties te houden. Tot die tijd was het met name de moedige katholieke kerk die het opnam voor de mensenrechten en de verarmde delen van de bevolking.
Maar ook in die jaren bleven de politieke partijen verdeeld en verspilden tijd aan ,,sociëteitsdiscussies" over ideologische en theoretische zaken. Luxe debatten (zelfs door Pinochet toegestaan want het schaadde zijn positie niet) die ook nog met veel geld uit het buitenland gesponsord werden. Pas in 1987 lukte het om een breed front te vormen om de dictatuur van binnenuit op geweldlozee wijze te veranderen. De christen-democraten waren hiervoor de motor. Daar de intern verdeelde linkse partijen geen eigen kansrijk alternatief boden, konden ze uiteindelijk weinig anders doen dan zich aan sluiten bij de strategie van de christen-democraten. Links Chili dat, met uitzondering van de Communisten die zichzelf buiten spel gezet hebben, zag pas vorig jaar de waarde van de politieke democratie.
Dat brede democratische oppositiefront (de Concertacion) van maar liefst 17 partijen en partijtjes wist uiteindelijk een geloofwaardig alternatief te bieden. Op 14 december 1989 wisten zij de Pinochet getrouwe of gedogende partijen in de presidents- en parlementsverkiezingen te verslaan, zij het met een relatief krappe meerderheid van 55 procent.

DEMOCRATIE BEVECHTEN

De verkiezingsuitslag van eind 1989 betekent een neiwue fase in het langzame proces van vreedzame overgang van de militaire dictatuur naar een echte democratie. Een zware taak voor Aylwin en zijn regering die bestaat uit 10 christen-democraten, 4 centrum politici en 6 sociaal-democraten. Deze regering heeft zich drie hoofdtaken gesteld namelijk democratisering van het bestuur (met name beperking van de macht van de militairen die nog steeds een staat in een staat vormen), ook op regionaal en lokaal niveau, opheldering van de schendingen van de mensenrechten en berechting door civiele rechtbanken

Patricio Aylwin, de christen-democratische president die de verkiezingen won, maar die onder curatele staat van Pinochet en het leger. *(Foto ANP)*

volgens de rechtsregels van voor de staatsgreep en bijstelling van eht liberale beleid in sociale zin zonder te vervallen in collectivistische experimenten waar onder nationalisaties.
Dat alles zal niet eenvoudig worden want Pinochet heeft nog voor de machtsoverdracht zijn positie en die van het leger veilig gesteld. De laatste maanden zijn er ook op sociaal-economisch gebied een groot aantal wetten uitgevaardigd die de nieuwe regering heel weinig speelruimte laten. Voorts heeft de nieuwe regering geen meerderheid in de senaat daar Pinochet negen senatoren direct wist te benoemen bovenop de 16 (van de 38) gekozen rechtse senatoren. Voor elke wetswijziging is daarom steun nodig van partijen die tot voor kort pal achter Pinochet stonden. Pinochet blijft voorts aan als onafzetbaar legercommandant en blijft zichzelf zien als toezichthouder op de politiek. Ook andere hoge militairen kunnen niet ontslagen worden. Sterker, zij hebben eenzijdige amnestiewetten afgekondigd om zich in de toekomst te vrijwaren van gerechtelijke vervolging wegens schendingen van de mensenrechten.
Tenslotte zijn een groot aantal staatsinstellingen enbedrijven geprivatiseerd of autonoom gemaakt van de regering (b.v. de Centrale Bank). Voor wat de staatsbedrijven betreft overigens niet altijd een onjuiste politiek. Wel wordt het de regering zo uiterst moeilijk gemaakt een goed sociaal-economisch beleid te voeren. Met de economie van Chili is het overigens de laatste jaren goed gegaan. Door een rigoureus neo-liberaal beleid, het trouw opvolgen van IMF adviezen is een aanmerkelijke economische groei bereikt (in 1989 9,3%) bij een voor Latijns Amerika relatief lage inflatie en een groot handelsoverschot. Grote delen van de bevolking konden echter niet van die groei profiteren en verkeren in armoede waardoor ernstige sociale conflicten dreigen. Een inkomenspolitiek is nooit door Pinochet gevoerd. Dat werd aan de vrije markt overgelaten. Ook is er zeer weinig geïnvesteerd in onderwijs, woningbouw en gezondheidszorg voor iedereen. Die voorzieningen zijn vaak naar een peil van tientallen jaren terug vervallen en vaak nog ontoegankelijk voor velen.

STEUN VOOR CHILI

Na eenlange periode van dictatuur bevecht Chili moeizaam de vergroting van zijn democratie en een beter sociaal beleid. De speelruimte die de regering Aylwin heeft is de komende tijd vooralsnog zeer gering, terwijl de verwachtingen vooral bij de arme lagen van de bevolking groot zijn. In die overgangsperiode heeft de regering steun nodig daar in het land makkelijk brandhaarden van onrust kunnen ontstaan die het leger de mogelijkheid bieden de macht weer geheel naar zich toe te trekken. Vandaar het verzoek om noodhulp van de nieuwe deels christen-democratische regering voor onderwijs, gezondheidszorg e.d. voor met name dat deel van de bevolking dat jarenlang is achtergesteld. Op die wijze kan onder meer Nederland bijdragen aan een verder herstel van de democratie. Die hulp is juist nu voor de korte en middellange termijn geboden. Nederland heeft tijdens de dictatuur veel gedaan met name voor de democratische oppositie. Die solidariteit heeft vruchten opgeleverd en daarvoor bestaat in Chili veel waardering. Die solidariteit van de lange adem moet zich juist nu nog enige tijd voortzetten. Danmag verwacht worden dat Chili dit zelf kan doen, wan thet is geen arm land. Dan ook kan Chili een echte democratie worden zonder curatele van het leger enkan na jaren weer aansluiting gevonden worden bij de politieke lijn van de grote christendemocraat, president Eduardo Frey. Welke bestuurder heeft de politieke moed om naast de vele Allende pleinen en parken een straat in Nederland naar Frey te vernoemen?

Maarten van Ditmarsch
Lid Commissie Buitenland

Eerste reacties uitslag verkiezingen

Wim van Velzen:

,,Ten opzichte van de gemeenteraadsverkiezingen van 1986 hebben we gewonnen. We hebben zo ongeveer éénderde van het electoraat en daar ben ik heel blij mee. Dat is een goede uitgangspositie. Maar we moeten blijven knokken, niet gemakzuchtig worden. Iedere stem moeten we voor knokken".

,,De lage opkomst zal vooral de PvdA parten hebben gespeeld. Ik denk ook dat deze uitslag laat zien dat de kiezer het locaal beleid van de PvdA afwijst, met name in de grote steden".

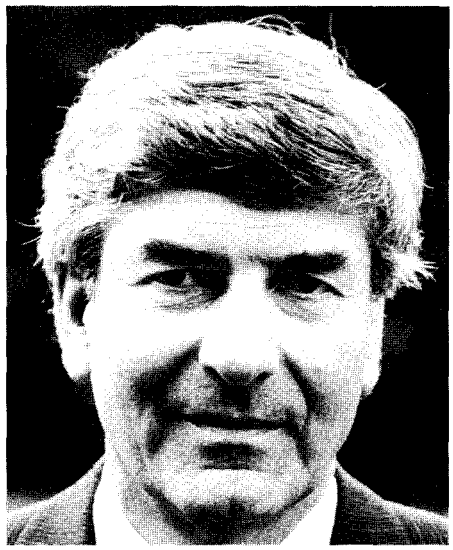

Ruud Lubbers:

,,De lage opkomst is erg jammer. Misschien komt dit doordat er drie verkiezingen in één jaar zijn geweest. Als je dan die hoge opkomstpercentages ziet in Oost-Europa; de democratie is hier kennelijk zo vanzelfsprekend geworden. In zijn algemeenheid kun je van deze verkiezingen zeggen dat er sprake is van meer spreiding over grote partijen. Dit dwingt tot een bredere samenwerking. Dit is ook nodig vooral vanwege de problematiek in de komende jaren. Ik denk met name aan de immigrantenproblematiek. Het CDA heeft het goed gedaan. Vooral in het Zuiden zijn we sterker geworden. Ook over de grote steden ben ik tevreden".

,,Aan het verlies van de PvdA verbind ik geen gevolgen voor de landelijke politiek".

Eelco Brinkman:

,,De samenstelling van de colleges kan op basis van deze uitslagen worden verbreed. Een felicitatie aan het adres van D'66. Je ziet dat de oppositiepartijen VVD en D'66 elkaar qua omvang beginnen te naderen. Er is sprake van concurrentie: wie windt de belichaming van de oppositie. Ik ben tevreden met het resultaat van het CDA in deze verkiezingen. Het CDA blijkt de opwaartse tendens nog steeds te kunnen vasthouden. De PvdA zie je terugkeren naar het niveau van 1982. Iedereen lijkt een beetje naar een gemiddelde toe te trekken. De desinteresse van het publiek voor de politiek op locaal niveau betreur ik. Gemeenten zouden moeten proberen de politiek wat concreter te maken voor de mensen".

De burgemeester was al vroeg verdwenen, terwijl uitslag Den Haag er pas héél laat was. Dus geen Havermans.

Landelijk beeld raadsverkiezingen

In onderstaand overzicht de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen in circa 300 gemeenten. De verkiezingsdienst van het ANP heeft deze gemeenten geselecteerd die een goed representatief beeld van Nederland moeten geven. De uitslag wordt vergeleken met de raadsverkiezingen van 1986. Ook wordt de uitslag vertaald naar Kamerzetels.

	Raad 1990	Raad 1986	Kamer fictief	Kamer huidig
CDA	32,7	35,3	51	54
PvdA	24,8	31,9	38	49
VVD	14,7	14,6	22	22
D66	12,5	7,9	19	12
Groen Links	6,9	4,0	10	6
SGP/GPV/RPF	5,9	4,1	9	6
CD	1,1	0,9	1	1
Overige	1,4	1,3	—	—

Nico Dijkhuizen:

,,Wij houden tien zetels in Den Haag. Links heeft hier geen meerderheid meer. Door het verlies van de VVD zijn wij lijst 2 geworden. Het is jammer dat de centrum-democraten hier zoveel stemmen hebben gehaald. Om de problemen van de grote stad te lijf te gaan moeten we een breed college vormen".

COMMENTAREN

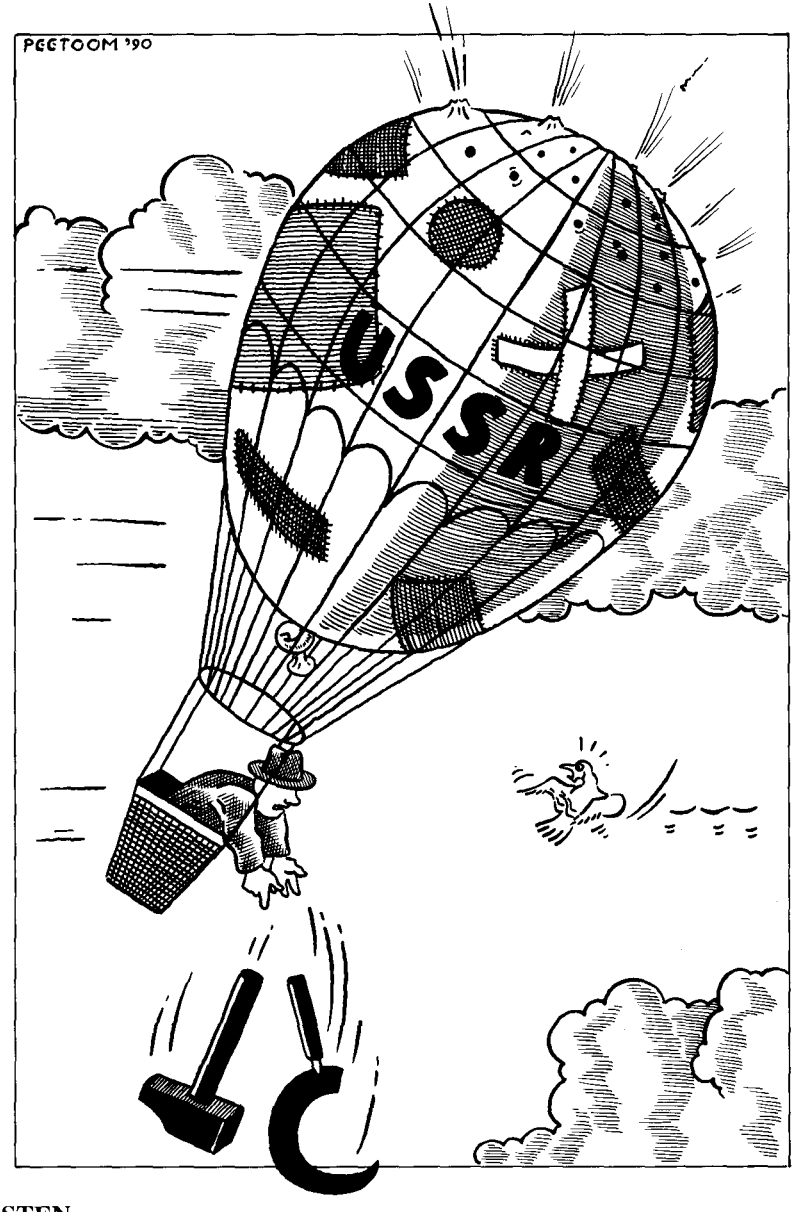

CDA EN COLLEGEVORMING

Alweer een tijdje geleden heeft CDA-voorzitter Van Velzen uitgesproken dat het een goede zaak zou zijn als het CDA na de gemeenteraadsverkiezingen van de afgelopen week in een aantal colleges van B en W in de grote steden zou terugkeren. Daaruit is de partij geweerd door een krappe linkse meerderheid of - een verschijnsel van de laatste jaren - door PvdA en VVD samen.
Blijkens een artikel van vorige week zaterdag in Trouw zijn Van Velzens uitspraken de PvdA-leidslieden in die steden in het verkeerde keelgat geschoten en hebben ze de kansen voor het CDA juist verminderd.
Het is de vraag of dat Trouw-artikel niet behoorlijk overdreven is. Maar los daarvan. Wat de CDA-voorzitter heeft willen zeggen is dat het niet goed is om een grote constructieve partij buiten het dagelijks bestuur van gemeenten te houden. Afspiegeling is in het monistische systeem van de gemeentelijke democratie nog altijd het beste en je kunt het CDA niet van die spiegel wegpoetsen.
Het zou wel erg gemakkelijk zijn als de stok van Van Velzens uitspraken nu zou worden gepakt om de hond te slaan. Maar nogmaals: daar hebben wij nu nog geen enkele aanwijzing voor.

REISKOSTEN-FORFAIT

Het kabinet heeft besloten dat forenzen die van het openbaar vervoer gebruik maken hun belastingaftrek - het reiskostenforfait - behouden.
Het besluit vloeit voort uit het Nationaal Milieubeleidsplan van het vorige kabinet, waarin was bepaald dat reizigers van het openbaar vervoer zullen worden ontzien.
VVD-leider Voorhoeve beschuldigt premier Lubbers er nu van dat de VVD vorig jaar 'pootje is gelicht'. Hij suggereert dat er vorig jaar geen kabinetscrisis was ontstaan als premier Lubbers destijds al de huidige variant had ingesteld. Dat is een verkeerde voorstelling van zaken. De VVD fractie eiste de volledige handhaving van het reiskostenforfait en daarop brak het kabinet. Het verwijt van Voorhoeve snijdt dus geen hout. De VVD heeft kennelijk nog zichtbaar moeite met haar nieuwe oppositierol.
De liberalen lijken nog steeds te aarzelen tussen het voortbouwen op de reputatie van haar milieuministers Ginjaar, Winsemius en Nijpels en het electoraal succesvolle 'Wiegel-populisme' dat appelleert aan bepaalde sentimenten bij de autobezitters.

GORBATSJOWS DEMOCRATISERING

De perestroika in de Sowjet-Unie slaat wonderlijke wegen in. Aan de ene kant heeft het meer vrijheid, meer democratie en meer openheid heeft ingeluid. Het is zelfs zover gekomen dat het monopolie van de Communistische Partij is geschrapt uit de grondwet van de Sowjet-Unie. En het Congres van Volksafgevaardigden begint de contouren aan te nemen van een echt parlement. Aan de andere kant heeft Gorbatsjow zichzelf een steeds sterkere machtspositie gegeven, als staatshoofd met uitgebreide wetgevende en uitvoerende bevoegdheden. Hij maakt zichzelf onmisbaar. Die positie lijkt vooralsnog noodzakelijk, gezien de massaliteit van de problemen in zijn land en de broosheid van het democratiseringsproces. Toch zijn er nog veel tegenstrijdigheden. Problemen ontstaan als deelrepublieken zoals Litouwen zich willen afscheiden van de Sowjet-Unie. Echte versterking van de democratie en de naleving van de mensenrechten zou betekenen dat de Sowjet-Unie ook het zelfbeschikkingsrecht van volken zou respecteren. Kennelijk durft Gorbatsjow dat nog niet aan. Desalniettemin zijn er gigantische sprongen voorwaarts gemaakt. En wat nu nog onwaarschijnlijk lijkt, zal wellicht over een jaar vanzelfsprekend zijn.

Acties zijn het gevolg van incompleet en inconsequent overheidsbeleid

Jef Mares, voorzitter van de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuinders Bond (KNBTB) heeft de stellige indruk dat de overheid bij de oplossing van het akkerbouwconflict met twee monden spreekt en dat er van consistent overheidsbeleid geen sprake is. Mares die tevens voorzitter van het overlegorgaan van de drie Centrale Landbouw Organisaties (CLO's) is, raakte ook op deze wijze intensief betrokken bij het akkerbouwconflict.

CD/Actueel had een interview met hem over o.a. de achtergronden van het conflict

AKKERBOUWCONFLICT

Mares: ,,Als we naar de prijsontwikkeling in de akkerbouwsector kijken, dan zien we dat de graanprijzen de laatste vijf jaar met 25 à 30 procent gedaald zijn ten opzichte van 1984. Een ander belangrijk feit is het besluit van de Europese Top van 1988 waarbij de regeringsleiders besloten zgn. stabilisatoren te introduceren. Die komen er globaal op neer dat de graanprijs in een jaar drie procent daalt, wanneer de EG-graantelers het jaar daarvoor meer dan 160 miljoen ton graan hebben geproduceerd. We spreken hier van een produktiedrempel."
De KNBTB-voorzitter vindt het best begrijpelijk, dat de Europese Gemeenschap in de afgelopen jaren produktiedrempels en in andere sectoren, zoals melk en suiker, quoteringsregelingen heeft geïntroduceerd. Immers, de landbouwuitgaven vormden een te groot aandeel van de Europese begroting. Het waren dus vooral budgettaire overwegingen die aan dit beleid ten grondslag lagen.
Omdat de EG van mening was dat de invoering van een produktiedrempel slechts in geringe mate zou bijdragen aan een produktiebeheersing, was iedereen het eens met een op het braak leggen van de grond gerichte regeling. Wanneer een akkerbouwer geen graan teelt op zijn land, krijgt hij daarvoor een hectare-toeslag.
Volgens Mares is er in de praktijk maar bitter weinig terechtgekomen van al deze mooie plannen. Natuurlijk: het budgettaire doel is bereikt, maar dat kan niet gezegd worden van de produktiebeheersing. Er zijn maar twee EG-lidstaten – West-Duitsland en Nederland – die de braakleggingsregeling uitvoeren en daarmee inhoud geven aan die noodzakelijke produktiebeheersing. Maar omdat de grote graanproducenten in de Gemeenschap dat nog altijd niet gedaan hebben, hebben de maatregelen van de twee lidstaten geen effect.

HALF WERK

Mares is van mening dat de EG hiermee half werk heeft geleverd. De uitgaven in de graansector zijn gemaximaliseerd, maar tegelijkertijd is de produktiebeperking niet ingevuld. Veel akkerbouwers hebben daarom terecht het gevoel, dat er gedweild wordt met de kraan open. Als de Europese akkerbouwers gezamenlijk meer dan 160 miljoen ton graan produceren, krijgen ze het jaar daarop per kg minder geld in het handje. Dat is frustrerend voor de individuele akkerbouwer. Die ziet dat hij geen invloed kan uitoefenen op de totale ontwikkeling, maar krijgt wel de rekening van het collectief gepresenteerd.
Volgens de KNBTB-voorzitter heeft de spreekbuis van de Nederlandse landbouw – het Landbouwschap – deze ontwikkeling al in een vroegtijdig stadium aangekaart bij minister Braks van Landbouw. ,,Maar", zo kijkt hij er op terug, ,,we kregen toen geen poot aan de grond. Het leidde in oktober-november tot een patstelling in het maandelijkse overleg met de bewindsman. We kregen steeds maar te horen wat van Brussel niet mocht en kregen nooit te horen wat wel mogelijk was."
Inmiddels zitten Landbouwschap en Ministerie van Landbouw weer samen aan tafel. Maar het probleem – het invullen van een goede produktiebeheersing – lag en ligt nog steeds op tafel. Het probleem speelde een dominante rol tijdens de behandeling van de Landbouwbegroting in de Tweede Kamer. Dat was in februari jl. En toen begin maart de ingediende moties in stemming werden gebracht, hebben de akkerbouwers deze stemming spontaan aangegrepen om aandacht te vragen voor hun benarde situatie.

OMSCHAKELEN

De KNBTB-voorzitter wijst er op dat de Nederlandse akkerbouwers goed op de hoogte zijn van de marktontwikkelingen. Dat betekent dat ze, voor zover dat mogelijk is, best willen overschakelen op andere teelten. Maar er zijn wel beperkende factoren. In enkele gebieden van ons land is de bodem zo zwaar – zeeklei – dat er alleen maar graan kan worden verbouwd. Bovendien zal het graan op de Nederlandse bedrijven altijd wel een – zij het bescheiden – rol blijven spelen in verband met het vruchtwisselingsplan.
Van nog grotere betekenis is de uitstraling die van de Europese graanregeling uitgaat. Volgens Mares vervult het graan een spilfunctie. Zo wordt de EG-regeling voor fabrieksaardappelen – belangrijk voor de Veenkoloniën – afgeleid van die voor het graan. En datzelfde geldt voor de prijsontwikkeling van een hele reeks andere typische produkten. Desondanks is de Nederlandse akkerbouwer wel degelijk bereid om naar de zich wijzigende markt te kijken. ,,Maar geef hem dan de mogelijkheid door middel van herstructureringsprogramma's en ander flankerend beleid. Om een voorbeeld te noemen: de EG heeft de mond vol van agrificatie, het gebruik van agrarische produkten voor non-food-doeleinden. Dat is geen zaak die je op een namiddag uit de grond stampt. De Nederlandse akkerbouwer heeft derhalve behoefte aan ademruimte om toe te groeien naar de nieuwe situatie", zegt Mares fel. Die ruimte wordt nu absoluut niet gegeven. De ondernemers zien de prijzen voor hun produkt fors dalen en kunnen niet terugvallen op flankerend beleid. Velen zijn al begonnen hun eigen bedrijfsvermo-

gen ,,op te eten." Mares noemt dat een drama, zelfs een uniek drama, want het eigen vermogen van een boer of tuinder is tegelijkertijd zijn bestaanszekerheid.

PRODUKTIEBEHEERSING

Intussen komen er uit de akkerbouw, met name uit het noorden van het land, steeds meer signalen over beheersing van de produktie. De KNBTB-voorzitter laat zich daar echter voorzichtig over uit. Hij vertaalt het als een gangbare weg, zonder daar nu direct ja of nee tegen te zeggen. De vraag die direct naar boven komt, is de wijze waarop die produktiebeheersing moet worden uitgevoerd.
Immers, de regeling tot braakleggen van de grond had ook moeten bijdragen aan de produktiebeheersing, terwijl de effecten daarvan ver onder de maat zijn. En dient alleen het graanareaal te worden beperkt of moet dit ook gelden voor andere teelten zoals aardappelen en bieten? Dan speelt natuurlijk de kwestie van de controle, die voor iedere EG-lidstaat gelijkelijk moet uitwerken.
Mares vindt het in dit kader bijzonder spijtig dat de KNBTB zo'n 3-4 jaar geleden in het Landbouwschapsbestuur bijna weggehoond is, toen de organisatie voorstelde om een werkgroep te formeren. Die zou in een zorgvuldige studie de voor- en nadelen van diverse produktiebeheersende maatregelen hebben moeten bestuderen.
Mares: ,,Er wordt nu intensief gesproken over produktiebeheersing. Het is echter niet duidelijk wat een ieder daaronder verstaat. De een praat over de braaklegging van grond. De ander denkt aan stringente contingenteringsregelingen. Vanwege fraudegevoeligheid en dergelijke zet ik persoonlijk vraagtekens bij een vorm van quota, zoals bij de zuivel en de suiker. In die sectoren vindt de produktie via een beperkt aantal fabrieken zijn weg naar de consument. Bij de granen is dat veel moeilijker."

ONBESTEMD GEVOEL

Mares gaat in zijn herinnering terug naar de drie spannende akkerbouwweken. Terwijl de boeren zich met hun trekkers heel nadrukkelijk manifesteerden in Haagse kringen, hebben de drie CLO's geprobeerd de onderhandelingen met Braks weer vlot te trekken. Dat is naar zijn mening niet gelukt. Het beetje hoop dat ontstond na opmerkingen van minister-president Lubbers werd steeds weer de grond ingeboord door Landbouwminister Braks. Mares heeft dan ook de stellige indruk dat de overheid op dit terrein met twee monden spreekt en dat er van consistent overheidsbeleid geen sprake is.
De KNBTB-voorzitter diept een brief van Braks op uit zijn koffer, waarin deze bewindsman verslag doet van het gesprek tussen Lubbers en Braks aan de ene kant en de drie CLO's aan de andere kant. Mares citeert hieruit ,,dat budgettaire overwegingen niet bij voorbaat doorslaggevend behoeven te zijn als het gaat om maatregelen ter stimulering van omschakeling naar perspectief biedende produkten".
,,Minister Braks deelde enkele dagen later mee dat hij daar geen geld voor had gekregen en dat geld voor nieuw beleid op dit terrein gevonden moet worden uit een herschikking op de Landbouwbegroting. Daar krijg je toch een onbestemd gevoel van", verzucht Mares.
Inmiddels wacht hij met spanning de werkzaamheden van de commissie van goede diensten af, bestaande uit oud-minister Jan de Koning en de beide Commissarissen van de Koningin in Friesland en Drenthe, Wiegel en Meijer. Bij de start van de commissie heeft Mares zich opgewonden over de berichtgeving naar buiten. ,,Ik was boos op het ANP die het bericht doorgaf dat de commissie de vertrouwensrelatie tussen overheid en CLO's enerzijds en de akkerbouw anderzijds zou moeten herstellen. Dat was niet correct. Wij hebben daar afstand van genomen, want er is geen conflict tussen de akkerbouwers en de CLO's. Integendeel, vanaf het moment van de acties is er elke dag contact geweest tussen de CLO's en de actieleiding." De balans opmakend wijst Mares op het enorme dilemma van de commissie van goede diensten. Dat doet overigens niets af aan de integriteit van de drie leden. Alleen al het feit dat zij hun opdracht accepteren, geeft aan de 15.000 Nederlandse akkerbouwers en ook aan de KNBTB-voorzitter hoop. Wanneer zij met hun bevindingen naar buiten komen, kunnen diverse conclusies getrokken worden: de overlegstructuur tussen de georganiseerde landbouw en het Ministerie van Landbouw heeft niet gewerkt; de 3 CLO's hebben niet het onderste uit de kan gehaald voor hun akkerbouwers; de Minister van Landbouw heeft niet alle mogelijkheden benut om de akkerbouw de helpende hand te reiken. Mares vindt het prematuur om hierover te speculeren.
Tot slot wil hij kwijt, dat de Nederlandse politiek, inclusief het CDA, niet of onvoldoende heeft ingespeeld op de problemen in de Nederlandse akkerbouw. Dat is voor hem overigens geen reden om weg te lopen bij het CDA. Integendeel, de partij dient verder onder druk te worden gezet, zodat het CDA deze sector niet laat vallen, maar de noodzakelijke omschakelingsruimte geeft om zich te kunnen aanpassen aan de nieuwe situatie.

Tiny Brouwers

Jef Mares: Er is geen sprake van een conflict tussen de akkerbouwers en de drie centrale landbouworganisaties. *(Foto Hans Hordijk)*

Thema nog lang op politieke agenda

Nog voor de gemeenteraadsverkiezingen kwam het kabinet met de in het vooruitzicht gestelde nota Sociale Vernieuwing. Daarmee zal sociale vernieuwing lange tijd op de politieke agenda staan. CD/Actueel zal in een serie artikelen in de komende nummers aandacht besteden aan een aantal invalshoeken van dit beleidsmotto. In dit nummer het inleidende artikel van de reeks.

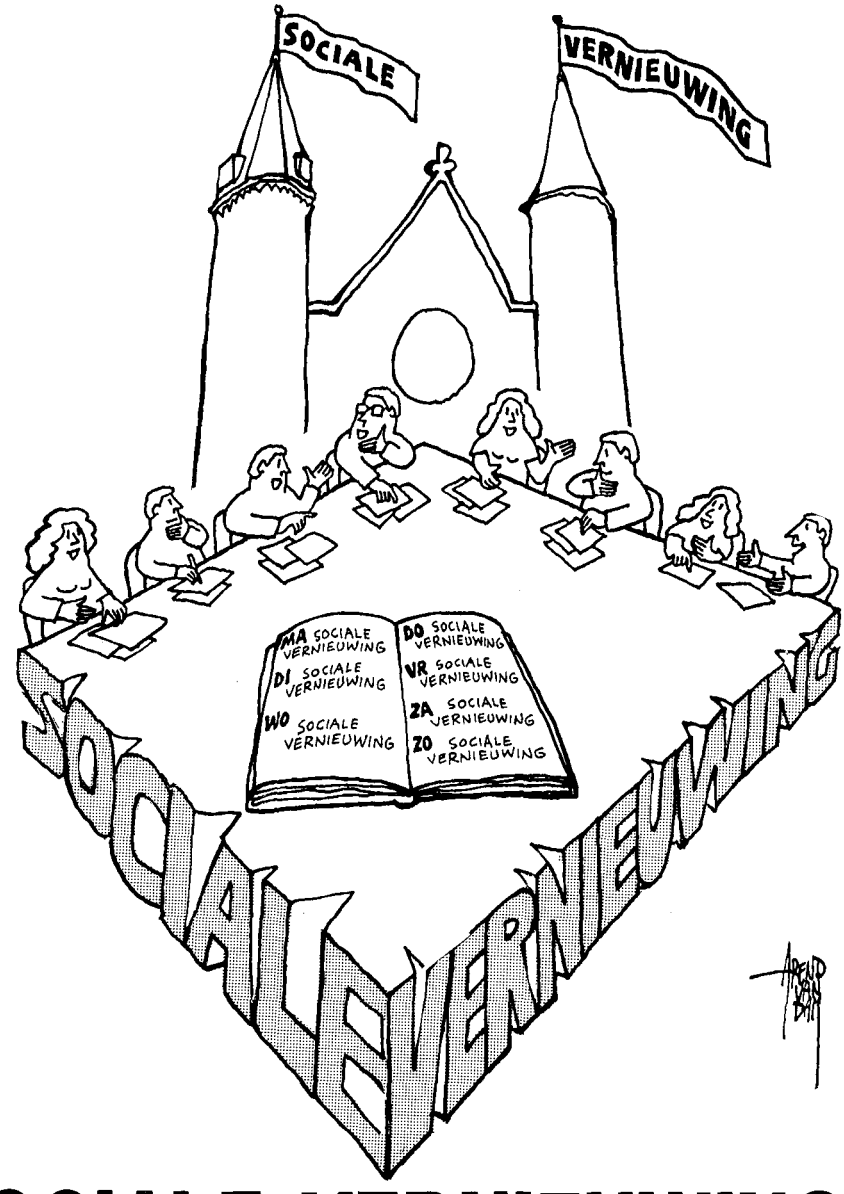

SOCIALE VERNIEUWING

Het tijdstip van de verschijning van de nota Sociale Vernieuwing zal wel geen toeval zijn, want de gemeenten spelen bij de uitvoering van het gepresenteerde beleid een centrale rol. Zij worden in staat gesteld om met het kabinet een convenant te sluiten waardoor een groot aantal specifieke regelingen wordt gedecentraliseerd en kan worden aangewend voor sociale vernieuwing in die gemeenten.
Een samenhangende aanpak, decentralisatie, maatwerk, deregulering, ontkokering en ontbureaucratisering dienen volgens het kabinet hand in hand te gaan.
Het sociale vernieuwingsbeleid wordt met name concreet vorm gegeven op drie clusters van beleidsterreinen, te weten:

1. Arbeid, scholing en inkomen
Mensen moeten geholpen worden door scholing op maat en het krijgen van perspectief op werk. Er is voorzien in een noodzakelijke nauwe samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven, arbeidsvoorziening en lokale overheid.

2. Kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving
De kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving kan verbeterd worden als stadsvernieuwingsbeleid wordt aangevuld met maatregelen die de sociale component van de woonomgeving verbeteren.

3. Verbetering van de doelmatigheid en de kwaliteit van de voorzieningen
Het huidige hulpaanbod is te gedifferentieerd en te verbrokkeld. De trajectbenadering waarbij individuen zo begeleid worden dat zorg op maat wordt versterkt lijkt kansrijk.

POLITIEKE FILOSOFIE

Met de presentatie van deze concrete plannen lijkt het kabinet een voorlopig eind te hebben gemaakt aan de onduidelijkheid die tot op heden troef was. Bij de behandeling van de begrotingen van WVC en Binnenlandse Zaken deden de ministers d'Ancona en Dales nog wel een poging om enig inzicht te geven in hun visie op sociale vernieuwing, maar zij bleven steken in abstracte definities waar weinig politieke werfkracht en inspiratie van uit ging.
De onderliggende politieke filosofie is echter – naast de op concrète resultaten geichte beleidsmaatregelen – ook van belang. Niet voor niets is sociale vernieuwing immers één van de belangrijkste sleutelbegrippen van de nieuwe politieke coalitie van christen-democraten en sociaal-democraten.

SOCIALE VERNIEUWING EN VERZORGINGSSTAAT

Professor dr. Ph. A. Idenburg was voorzitter van de Commissie Sociale Vernieuwing die enkele maanden geleden aan het Rotterdamse gemeentebestuur rapporteerde. Hij noemt de vraag wat sociale vernieuwing is, op zich onzinnig. „Als een regering dit begrip gebruikt treedt zij in de voetsporen van Amerikaanse presidenten als Roosevelt, die zijn beleid met New Deal typeerde of Kennedy, die over New Frontier sprak".
Voor Idenburg is sociale vernieuwing vooral een antwoord op de crisis van de verzorgingsstaat. De verzorgingsstaat is te centralistisch, leidt tot bureaucratie en dwingt tot het overtrokken hanteren van het gelijkheidsbeginsel. Bovendien maakt het overdreven vertrouwen op het professio-

nele model - deskundigen moeten oplossingen formuleren – dat iedereen in de meeste levensvraagstukken tot ,,leek-zijn" veroordeeld wordt; en dus onmondig wordt gemaakt.
Een andere reden waarom de verzorgingsstaat zijn aantrekkelijkheid heeft verloren is dat de grondwaarden van zijn bestaan werden aangetast: de verzuiling, het gezin als dominante samenlevingsvorm, de kortere gemiddelde levensduur, het geringe opleidingsniveau.
Tenslotte heeft de verzorgingsstaat geen afdoende antwoord op de nieuwe vraagstukken zoals de multiculturele samenleving, het milieuvraagstuk en de eisen van mensen die aanspraak maken op hun eigen leven, hun eigen identiteit en hun eigen groeimogelijkheden. Idenburg benadrukt de betrokkenheid en dus medeverantwoordelijkheid van veel partijen bij het proces van sociale vernieuwing. De overheid staat wezenlijk naast anderen. Er kan een nieuw soort solidariteit tussen burgers door ontstaan. Vooral het maatschappelijk middenveld heeft veel bij te dragen.

REVITALISERING MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

In het beleidsmotto sociale vernieuwing hoort ook SER-voorzitter **Quené** de wens de samenleving te betrekken bij de oplossing van een groot aantal maatschappelijke vraagstukken. Hij constateert dat CDA en PvdA er ieder in eigen bewoordingen op hebben gewezen dat meer beslissingen moeten worden overgelaten aan organen en instellingen als de onderneming, het ziekenhuis, de school, de welzijnsinstelling en de woningbouwcorporatie. De roep om revitalisering van het maatschappelijk middenveld lijkt gemeenschappelijk. Zowel de dominerende, regelende overheid uit de jaren zeventig als de terugtredende overheid in de jaren tachtig die de hoofdzaken overlaat aan de markt is het zwijgen opgelegd. Er treedt volgens Quené een selectievere overheid naar voren, die niet méér wil omvatten dan zij aankan, bescheiden normen stelt, appellerend werkt en handelend optreedt in samenspel met maatschappelijke groepen, die haar kracht zoekt dicht bij de mensen, dus decentraal en zekere waarborgen wil bieden voor rechtsgelijkheid, rechtszekerheid en verdelende rechtvaardigheid. Sociale vernieuwing als complement van economisch herstel en economische vernieuwing uit de jaren tachtig is een invalshoek die door Quené wordt benadrukt. Hij spreekt van een ,,inhaalmanoeuvre op sociaal terrein". Bij deze invalshoek past onder meer ruime aandacht voor het activerend arbeidsmarktbeleid met als onderdelen de sluitende aanpak van de (jeugd)werkloosheid (Jeugdwerkgarantieplan, banenpools) en de bestuurlijke vernieuwing (tripartisering) van de arbeidsvoorziening.

ARTIKELENREEKS

Het ziet er naar uit dat sociale vernieuwing nog lange tijd de politieke agenda zal beheersen. CD/Actueel zal in de volgende nummers aandacht besteden aan verschillende invalshoeken van sociale vernieuwing.
Vanuit de historische invalshoek kan de vraag gesteld worden welke overeenkomsten en verschillen er zijn met vergelijkbare perioden in de geschiedenis, waarin sociale vraagstukken centraal stonden. Een voorbeeld daarvan is het christelijk sociaal congres van 1891.
De vraag of sociale vernieuwing tot het exclusieve sociaal-democratische politieke erfgoed gerekend kan worden of dat het voortkomt uit het christen-democratisch concept van de verantwoordelijke samenleving komt aan de orde bij een artikel over de ideologische invalshoek.
De veranderende rolverdeling tussen de verschillende overheden (o.a. decentralisatie) is tenslotte het onderwerp bij de bestuurlijke invalshoek van sociale vernieuwing.

Klaas de Vries

Leverancier van

* dranken
* snacks
* ijs
* zoetwaren

Nijverheidsweg 22
Barneveld
tel. 03420-15080

B.V. BARNEVELDSE DRANKENHANDEL

voor HORECA
KLUBHUIS
BEDRIJFSKANTINE

L. TIMMER Lelystad B.V.

grond - riolering en wegenbouwkundige werken

LELYSTAD DRONTEN EMMELOORD ALMERE

CDJA

DRIE WIJZE MANNEN

Een commissie van drie wijze mannen. Dat is het resultaat van drie weken actievoeren door de akkerbouwers. Zij hebben besloten om hun acties voorlopig op te schorten in afwachting van wat deze commissie de akkerbouwers te bieden zal hebben. En daar zal veel wijsheid voor nodig zijn.
De massale actiebereidheid onder de akkerbouwers duidt er al op dat de problemen in de akkerbouwsector niet gering zijn. Een graanprijsdaling van 30% in enkele jaren is voldoende om menig akkerbouwer het water tot boven de lippen te laten stijgen. Of zoals een akkerbouwster zei: ,,Het beleg is al van het brood verdwenen en nu nemen ze ons het brood ook nog af."
Een logische conclusie zou zijn om dan maar geen graan meer te telen. Graan is echter niet te missen op een akkerbouwbedrijf. Op sommige bedrijven is de grond alleen maar geschikt voor graan. Op andere bedrijven is graanteelt nodig voor de vruchtwisseling. (Aardappelen en bieten kunnen niet twee jaar achter elkaar op dezelfde grond geteeld worden, maar moeten afgewisseld worden door een ander gewas.)
Een ander aspect dat meespeelt is de zogeheten spilfunctie. De opbrengstprijs van de meeste akkerbouwgewassen hangt nauw samen met de opbrengstprijs van granen. Lage prijzen voor de granen betekenen dan ook lage prijzen voor de andere akkerbouwgewassen. Kortom, een redelijke prijs voor de granen is van levensbelang voor de akkerbouwer.
Nu hebben de regeringsleiders van de verschillende EG-landen enkele jaren geleden besloten dat er per jaar niet meer graan in de EG geproduceerd mag worden dan 160 miljoen ton. Gebeurt dat wel, dan daalt de opbrengstprijs elk jaar met 3%.
Wat is er nu gebeurd. Omdat de individuele akkerbouwer totaal geen invloed heeft op de markt produceerde hij elk jaar meer om toch nog een boterham te verdienen. Gevolg was dat de prijs elk jaar daalde en zo ontstond de vicieuze cirkel.
Een oplossing die wel genoemd wordt is dan het aantal akkerbouwers maar te verminderen. Dit vermindert echter niet het aantal hectares en biedt voor de overblijvende akkerbouwers dus geen soelaas. Tevens is dit onverantwoord tegenover de akkerbouwers die bedankt worden. Bovendien heeft het grote gevolgen voor de (sociale) leefbaarheid van het platteland. Een reëlere oplossing is het produktiebeheersingssysteem dat voorkomt dat er een overschot ontstaat zodat de akkerbouwer voor elke kilogram graan een redelijke marktprijs krijgt. Dit dient dan echter voor de gehele EG verplicht te zijn.
In dit kader zijn ook de GATT-onderhandelingen van groot belang. Eventuele oplossingen die de commissie van drie wijze mannen aandraagt dienen ook daar ingebracht te worden. Anders bestaat het grote gevaar dat de oplossing van de akkerbouwproblematiek binnen een jaar weer onder de tafel geschoven wordt bij die GATT-onderhandelingen en dat mag zeker niet gebeuren.
Het is duidelijk dat de commissie van drie wijze mannen inderdaad veel wijsheid nodig heeft om een zodanig systeem te ontwikkelen dat iedereen in de wereld en met name de Nederlandse akkerbouwer er tevreden mee is. Ik heb echter goede hoop dat ze het inderdaad zal lukken een goed produktiebeheersingssysteem te ontwikkelen. En als dan de akkerbouwers en ook met name de politiek zich er gezamenlijk achter scharen, dan zie ik nog wel degelijk een toekomst voor de akkerbouw in Nederland.

Johan Martens
lid CDJA-Raad

HORZEL

De stemmen zijn geteld. Het volk heeft beslist. Toch zijn de CDA-lijsttrekkers er nog niet gerust op. De spanning is nog steeds te snijden. Jan van Duijn, René Smit en Nico Dijkhuizen staren angstig naar de telefoon. Zouden ze bellen? Het is pas enkele dagen na de verkiezingen; alle wethoudersposten zijn toch al niet vergeven? Het college kan toch niet alleen uit sociaal-democraten bestaan? Maar waar blijft dat ene, verlossende telefoontje dan?
RRRing ... Van Duijn grijpt de hoorn. Gespannen: ,,ben jij het, Walter?" Na een korte stilte: ,,nee, met Wim. Ik begrijp dat hij nog niet gebeld heeft. Dat hadden we niet afgesproken. En ik hoopte nog wel dat de PvdA mijn boodschap zou verstaan. Zal ik verdere actie ondernemen?"
Elders in de hoofdstad neemt Frank de Grave de telefoon op. ,,Hallo, met Walter. Zeg, Jan is steeds in gesprek, dus ik probeer het maar eens bij jou."

Jan Kuit

De drie wijze mannen Wiegel, De Koning en Meijer met landbouwminister Braks. *(Foto ANP)*

VROUWEN BERAAD

De bestuurlijke cultuur moet zo aangepast worden dat vrouwen er ook in passen.

ONZE BESTE VIJAND

Heel vaak blijkt, dat vrouwen onze beste vijand zijn. Positieve aktie? Ja, prima. Maar... En dan komt het. ,,Ik vind niet dat voor elke post de kandidaat persé een vrouw moet zijn" of ,,Kwaliteit moet voorop staan" en ,,Ze moet wel net zo goed zijn"... Hoor je ooit wel eens zo botweg beweren dat een vrouw als moeder en huisvrouw over ,,kwaliteit" moet beschikken? Nee, natuurlijk niet. Voor die post wordt kwaliteit van nature verondersteld. Alsof het huisvrouw- en moederschap in onze genen zitten en zich vanzelf reproduceren. Maar zodra we het buiten de deur zoeken, hoger op willen of een politieke functie bekleden, dan roepen andere vrouwen die al op het ,,pluche" zitten, dat vrouwen vanzelfsprekend alléén in aanmerking mogen komen ,,als ze net zo goed zijn". Net zo goed als wie dan wel? Als die vrouwen op het pluche? Of als dat legertje mannen met banen die hun ver boven het hoofd zijn gegroeid? Of die politieke functies bekleden, terwijl ze misschien nog niet eens een amateurvoetbalclub zouden kunnen besturen? Gaan die vrouwen die roepen dat een vrouw alleen voorrang mag krijgen, wanneer het om ,,gelijkwaardige mensen" gaat, er gemakshalve vanuit, dat zij wel en anderen dus niet over ,,kwaliteit" beschikken?
,,Nee, we streven niet tot elke prijs naar vrouwen op de kandidatenlijst" vertrouwde mij een vrouw toe die op de kandidatenlijst in haar gemeente stond. Nee, natuurlijk niet. Niet tot elke prijs. Kwaliteit heeft niets met sekse te maken. En mannen hebben niet bij uitsluiting alle talenten.

,,In sommige opzichten zijn vrouwen beter toegerust, zoals in communicatieve en sociale vaardigheden", aldus minister Hanja Maij-Weggen in een interview in Vrouw & Politiek, het onlangs verschenen magazine van het CDA-Vrouwenberaad. Deze vrouw aan de politieke top signaleert een ontwikkeling, waarbij ,,dat soort kwaliteiten hoger gaan scoren" en dus steeds meer gevraagd zullen worden. Dat is nog eens andere koek. ,,Dat ze beschikt over andere kwaliteiten, waar een steeds grotere vraag naar zal ontstaan" is het tegendeel van ,,ze moet dezelfde kwaliteiten hebben". Alleen moet de cultuur binnen arbeidsorganisaties en bestuurlijke organen nog zodanig worden aangepast, dat vrouwen er ook in passen en de kans krijgen volwaardig mee te draaien. De toename van vrouwen in leidinggevende en bestuurlijke functies zal onherroepelijk resulteren in een herwaardering van en de groeiende vraag naar het soort kwaliteiten waar juist vrouwen over beschikken, aldus de bewindsvrouw. Er is dan geen enkele principiële of praktische reden waarom politiek of leidinggeven een mannenzaak moet blijven. Of een zaak waaraan alleen vrouwen deelnemen, die zich ,,als mannelijke wolven in vrouwelijke schaapskleren hullen" zoals Elisabeth Schmitz, burgemeester van Haarlem het stelt.
Daarom doe ik een dringend appèl op alle CDA-vrouwen en ook mannen ervoor te zorgen dat na de gemeenteraadsverkiezingen veel meer vrouwen als fractievoorzitter of wethouder onder de korenmaat vandaan komen.

Lilian Sluyter

PENSIOEN ALS SLUITSTUK

Pensioen wordt wel eens het sluitstuk van economische zelfstandigheid genoemd. Nu het aantal werkende en zelfstandig levende vrouwen groeit, neemt ook de belangstelling voor goede pensioenvoorzieningen toe. Knelpunt hierbij is dat het Nederlandse pensioensysteem en de bijbehorende wetgeving nog steeds gebaseerd zijn op de behoefte van de gehuwde mannelijke kostwinner. De gehuwde mannelijke carrièremaker met een lang dienstverband is verzekerd van een hoog pensioen. Terwijl vrouwen, alleenstaanden, deeltijdwerkers en mensen met een pensioenbreuk die dezelfde premie betalen, veel minder rechten hebben.
De afgelopen jaren is – onder invloed van emancipatie, echtscheidingen en samenwonenden – wel het een en ander veranderd in de wet – en regelgeving. De verzorgingsgedachte is langzaam veld aan het ruimen voor de individualiseringsgedachte. In deze laatste gedachte moeten ook gehuwde vrouwen goede eigen pensioenrechten op kunnen bouwen. Maar een duidelijke toekomstvisie ontbreekt. Gevolg is dat zowel in de wettelijke regelingen (AOW en AWW) als in de aanvullende pensioenregelingen en collectieve regelingen die alleen voor de beroepsbevolking toegankelijk zijn ,,lapwerk" voorkomt en het nodige wordt afgebroken.
De pensioenproblematiek is echter niet alleen een zaak van de politiek, van de overheid. Werkgevers en werknemers en hun organisaties, pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen zijn evenzeer hierbij betrokken.
Zolang de vraag of pensioen uitgesteld loon is met een verzorgingselement en dus eigendom van de werknemer of dat het geld van de werkgever blijft om toekomstige pensioenaanspraken te kunnen betalen niet beantwoord is, kan elk bedrijf naar believen de pensioenregeling inkleuren.
Sinds juli 1986 ligt er een richtlijn van de Europese Gemeenschap die een aantal vormen van ongelijke behandeling en discriminatie van vrouwen in pensioenregelingen verbiedt. Vrouwen zullen dan ook zoveel mogelijk moeten profiteren van besluitvorming op Europees niveau. Voor 1 januari 1993 zullen pensioenregelingen (zoals hogere toetredingsleeftijd van vrouwen, slechte deeltijdregelingen) moeten worden aangepast. Het kostwinnersmodel, geënt op een rigide arbeidspatroon van 40 jaar betaalde arbeid, full-time en zonder onderbrekingen, is een onhaalbare kaart voor de meeste vrouwen. 80% werkt immers in deeltijd. Dit model zal moeten wijken voor een pensioensysteem waarbij recht wordt gedaan aan de groeiende economische zelfstandigheid van (gehuwde) vrouwen en aan de ook door regering en Kamer bepleite noodzaak van een evenwichtiger verdeling van het onbetaalde werk tussen mannen en vrouwen.
Een verzorgingsforfait voor kinderen en ouderen die thuiszorg behoeven, kan daarbij uitkomst bieden. Dan zullen carrièrebewuste vrouwen gemakkelijker overwegen toch kinderen te krijgen en enthousiaste vaders gemakkelijker in deeltijd kunnen werken. Ook zal de straks onbetaalbaar geworden AOW voor de toenemende groep ouderen dan beter gewaarborgd blijven.

Alice Bakker-Osinga

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

UITSLAG OOSTDUITSE VERKIEZINGEN

Onder het toeziend oog van Lenin voerde de CDU in Oost-Berlijn succesvol campagne.
(foto Bert Verhoeff/Hollandse Hoogte)

,,Het stemgedrag van de Oostduitser is sterk op de figuur Kohl gericht geweest. De CDU heeft bij monde van Kohl een duidelijke strategie gehanteerd: een zo snel mogelijke eenwording en de relaties met de Verenigde Staten waar mogelijk handhaven. De verkiezingsuitslag maakt duidelijk zichtbaar dat de Oostduitser wil afrekenen met het verleden en geen risico wil lopen." Hans Gualtherie van Weezel, woordvoerder buitenland van de CDA-fractie in de Tweede Kamer, reageert op de verkiezingsuitslag in de DDR. Van Weezel is met zijn fractiegenoten Mateman en Van der Linden onlangs meegeweest op verkiezingstournee in de DDR. Zij waren uitgenodigd door de Westduitse CDU.
Hij noemt de stembusuitslag een persoonlijk succes voor Kohl waar het CDA Kohl best mee mag feliciteren. Van Weezel spreekt van ,,een goede dag voor de bondgenootschappen".
Door de uitslag in de DDR is de positie van Kohl aanzienlijk versterkt hetgeen van belang is voor de verdere ontwikkeling van een evenwichtige plaats van Duitsland in Europa. Van Weezel hoopt dat Kohl snel de laatste aarzelingen over de Oder-Neisse grens zal wegnemen. ,,Dat zal ook naar de bezettingsmachten een goede indruk maken."
Volgens Van Weezel mag van de uitslag niet worden gezegd dat de Oostduitser alleen met het oog op de eigen portemonnee op de christen-democraten heeft gestemd. ,,De Oostduitser heeft gekozen voor herstel van normen en waarden, het belang van het gezin en het opkomen voor de sociaal zwakkeren. Vergeet niet dat in Oost-Duitsland onder de communisten een invulling van het gezinsleven naar eigen keuze door de enorme regelgeving onmogelijk was. Het aantal echtscheidingen is er gigantisch. Een huis kreeg je er bijvoorbeeld alleen als je trouwde en er kinderen kwamen. Dus kwamen die kinderen er en na een scheiding moest een man weer een vrouw met kinderen zoeken om een huis te krijgen."
Dat Neues Forum - waar veel door op gang is gekomen - het niet beter gedaan heeft, verbaast Van Weezel niet zo. ,,De Oostduitser wil nu zekerheid en geen geëxperimenteer."
Over de snelheid van de veranderingen zegt Van Weezel: ,,Het is een proces dat niet te stoppen is. We hebben te maken met een volk dat wil afrekenen met de Tweede Wereldoorlog. Een volk komt weer bij elkaar en wij moeten hun euforie niet frustreren. Wat de lessen van Versailles ons hebben geleerd is dat we een volk niet moeten isoleren. Het is van groot belang dat we naar hen toetreden. De relatie met Duitsland wordt voor Nederland steeds belangrijker. Het is onze belangrijkste handelspartner en daar moeten we nog meer op inspelen zonder dat Nederland nu als een klein neefje met de pet in de hand bij de grote oom staat." Angst voor wat bij onze Oosterburen gebeurt hoeft men volgens Van Weezel niet te hebben. ,,Zolang de ontwikkelingen in EG en NAVO-verband zijn ingebed is vrees ongegrond. In de toekomstige EG zullen naties verdwijnen; alleen volken zullen blijven bestaan. Door de ontwikkelingen worden de relaties met Oostenrijk belangrijker. De Duitse cultuur zal belangrijker worden. Van onze kant moet dit er toe leiden dat de Nederlandse cultuur meer aansluiting moet zoeken bij de Vlaamse."
Over de toekomstige ontwikkelingen zegt het CDA-Tweede Kamerlid: ,,Eerst op basis van de Vier plus Twee-formule moet verder gepraat worden over de vereniging. Voor de Sowjet-Unie is de verkiezingsuitslag een duidelijk signaal wat de wens van het volk is. Het ijzer moet nu het nog heet is worden gesmeed."
Hoe zijn Van Weezels impressies van de verkiezingscampagne in Oost-Duitsland: ,,Opvallend was hoe zorgvuldig mensen daar omgaan met campagnemateriaal. Niets op straat gooien; meenemen in de tas om er thuis over te praten. Het werd enorm gewaardeerd dat er parlementariërs uit Nederland deelnamen aan de campagne. Het gevoel van gemeenschappelijkheid deed hen duidelijk goed."
Wat Van Weezel opviel was de vrees van mensen om hun baan kwijt te raken als gevolg van politieke opvattingen. In de bedrijven maken de communisten namelijk nog steeds de dienst uit. Verwarde gevoelens waren er ook. ,,Stel je voor. Een CDU'er houdt op een plein een verkiezingstoespraak terwijl twee Russische soldaten heel ontspannen luisterend ijsjes verorberen." Opvallend vond hij het dat Reagan zo populair is in de DDR. Hij heeft Gorbatsjow op de knieën gekregen, vinden zij. Dat glasnost en perestroika Gorbatsjows' ideeën zijn daar gaan ze aan voorbij."
Op het platteland ontmoette Van Weezel veel mensen die toch wat beducht tegen de snelle veranderingen aankijken. ,,In de achterliggende jaren hebben die mensen een enorme groepssolidariteit ontwikkeld. Die brokkelt af. Wat krijgen ze er voor terug. Ze zitten met veel vragen, bijvoorbeeld hoe het land verdeeld gaat worden. De ontwikkelingen zullen van iedereen nog heel wat energie vergen, niet in de laatste plaats van Kohl."

NIEUW POLITIEBESTEL

,,Met genoegen kijk ik terug op het debat dat wij hadden met de twee politieministers Hirsch Ballin en Dales over een nieuw politiebestel. Met genoegen omdat het CDA één Nederlands politiekorps wil maar wel onder een aantal voorwaarden en die zullen worden vervuld door de bewindslieden. Het is goed dat in het overleg de twee ministers van PvdA en CDA de volle steun hebben gekregen want als zij nu al veren hadden moeten laten zou de hele operatie flink zijn vertraagd." Dit zegt Frans Josef van der Heijden, die namens de CDA-fractie het woord voerde in de Uitgebreide Commissievergadering (UCV) over het nieuwe politiebestel. In de UCV werden de voorstellen besproken. De bewindslieden zullen zich nu aan het opstellen van het wetsvoorstel zetten. Burgers zullen in hun eigen contact met de politie niet veel merken van het nieuwe bestel; het gaat veel meer om een bestuurlijke reorganisatie met als doel verhoging van de efficiency en kwaliteit en daardoor verminderde criminaliteit, hetgeen de burgers natuurlijk wel merken.
De voorwaarden waaraan volgens CDA en PvdA de nieuwe politiewet moet voldoen zijn neergelegd in twee moties. De regeringspartijen willen dat het dagelijks beheer van de politieregio in handen komt van de grootste gemeente en dat de overige burgemeesters in de politieregio een beheersraad vormen die de plannen en de begroting moet goedkeuren.
Van der Heijden: ,,CDA en PvdA stellen de voorwaarde dat het Openbaar Ministerie (OM) wordt versterkt en uitgebreid. De indruk moet worden weggenomen dat de criminaliteitsbestrijding door de politie faalt. Dit is een te gemakkelijke benadering. Het is juist vaak zo dat de politie goed werk verricht en dat het OM tekort schiet en de zaak niet slagvaardig oppakt. De bewindslieden hebben toegezegd hier iets aan te gaan doen."
Van der Heijden heeft de bewindslieden er op gewezen dat de reorganisatie niet zonder extra geld kan plaatsvinden.
,,Voorkomen moet worden dat de politie de eigen reorganisatie zou bekostigen. Het is belangrijk dat de politie dit weet. Het zou anders wel erg demotiverend zijn."
Hij is verheugd over de samenwerking met de coalitiegenoot.
,,De samenwerking met de PvdA is meer dan voortreffelijk, waar we samenwerken op terreinen waarop de afgelopen jaren tussen ons grote verschillen bestonden."
Kritisch punt noemt Van der Heijden dat de bewindslieden er nog niet in geslaagd zijn de basis voor politiezorg te omschrijven. ,,Het CDA vindt dat de basispolitiezorg absoluut veilig gesteld moet worden. De burger moet voor kleine zaken als verstoring van de nachtrust, bekladden, beschadigingen enz. in zijn eigen woonplaats terecht kunnen bij de politie. Wij eisen dat de bewindslieden zich daar over buigen."

REISKOSTEN-FORFAIT

,,Aftopping van het reiskostenforfait alleen voor automobilisten vindt de CDA-fractie een prima idee, vooral omdat wij dit steeds in de schriftelijke stukken met nadruk naar voren hebben gebracht. Het is effectief. Uit een onderzoeksrapport kwam destijds al naar voren dat aftopping alleen voor de auto tweemaal zo effectief is als aftopping bij gebruik van auto en openbaar vervoer. In het crisisdebat had Bert de Vries ook al gezegd dat wij de plannen op hun effectiviteit zullen beoordelen."
Aan het woord is Tom Vreugdenhil, de fiscaal specialist van de CDA-fractie, na de aankondiging van minister Kok dat trein- en busforensen hun belastingaftrek houden, ook als zij meer dan 30 kilometer van hun werk wonen.
VVD-leider Voorhoeve toonde zich nogal boos over het idee van Kok. Het vorige kabinet zou nooit zijn gevallen als er toen te praten was geweest over de variant die nu op tafel ligt, meent de VVD-leider.
Vreugdenhil: ,,Voorhoeve had beter moeten luisteren. Hij wist hoe de CDA-fractie er over dacht. De VVD moest het zo nodig zo hoog opspelen. Wilde er geen tijd over laten gaan om er uit te komen. Het betrof destijds toch nog maar een plan om met een voorstel te komen. Alles was toch nog mogelijk. De Kamer heeft immers het recht van amendement. Maar de VVD moest toen zonodig overhaast reageren."
Het fiscaal ontzien van carpoolers is eveneens in overeenstemming met de inbreng van de CDA-fractie. Bij carpooling mogen werkgevers aan een werknemer een belastingvrije vergoeding geven van 44 cent per kilometer als de werknemer zich verplicht collega's mee te nemen. Die collega's reizen gratis maar hebben dus geen recht meer op de resterende fiscale aftrek (tot 30 kilometer). Vreugdenhil noemt het systeem niet fraudegevoelig.
,,De registratie ligt vast in de loonadministratie en de werkgever moet verklaringen hebben van de chauffeurende en meerijdende werknemers."
Legt carpooling niet weer een administratieve last op de schouders van de werkgevers?
Vreugdenhil: ,,De werkgeversorganisaties zeggen dat zij mee willen werken aan verbetering van het milieu. Ik reken er dus op dat zij hierover niet zullen piepen. Bovendien leidt carpooling tot minder drukte op de wegen en dat is ook in het voordeel van het bedrijfsleven."

Trein- en busforenzen houden hun belastingaftrek, ook als ze meer dan 30 kilometer van hun werk wonen. *(Foto ANP)*

ALI DOELMAN FRACTIE-SECRETARIS

Ali Doelman-Pel is door de CDA-fractie gekozen tot secretaris van de CDA-Tweede Kamerfractie. Zij volgt Fred Borgman op die inmiddels geïnstalleerd is als burgemeester van Nijkerk. Als fractiesecretaris is Doelman ook penningmeester van de fractie. Zij is tevens Borgman opgevolgd als lid van het presidium van de Tweede Kamer.
Hans Hillen (42) werd na het vertrek van Borgman beëdigd als Tweede Kamerlid voor het CDA.

SOCIALE VERNIEUWING

De CDA-Tweede Kamerfractie is tevreden over het feit dat het kabinet kans heeft gezien het begrip sociale vernieuwing binnen de gestelde termijn handen en voeten te geven. De CDA-fractie wil echter nog geen definitief oordeel geven over de kabinetsnota Sociale Vernieuwing. ,,Wij willen eerst afwachten wat er uit de inspraak- en overlegronde komt die de regering heeft aangekondigd voor belanghebbende organisaties.", zegt Frans Wolters, woordvoerder sociale vernieuwing.
Het spreiden en delen van verantwoordelijkheden is iets dat het CDA al lang bepleit. Het past in het concept van de verantwoordelijke samenleving. De fractie vindt echter dat het spreiden van verantwoordelijkheden niet beperkt mag worden tot plaatselijke overheden. ,,Ook maatschappelijke organisaties, zoals werkgevers en werknemers , moeten duidelijk een plaats krijgen binnen de sociale vernieuwing en dat komt nog te weinig uit de verf.", vindt Wolters. De fractie stemt in met het voornemen van het kabinet om bij de keuze van de proefgemeenten zowel representatieve kleine, middelgrote als grote gemeenten te betrekken. Wolters: ,,Voordat er convenanten worden gesloten willen wij echter eerst praten met het kabinet; anders staan wij buitenspel.

"Marcel Muyres Bouw"

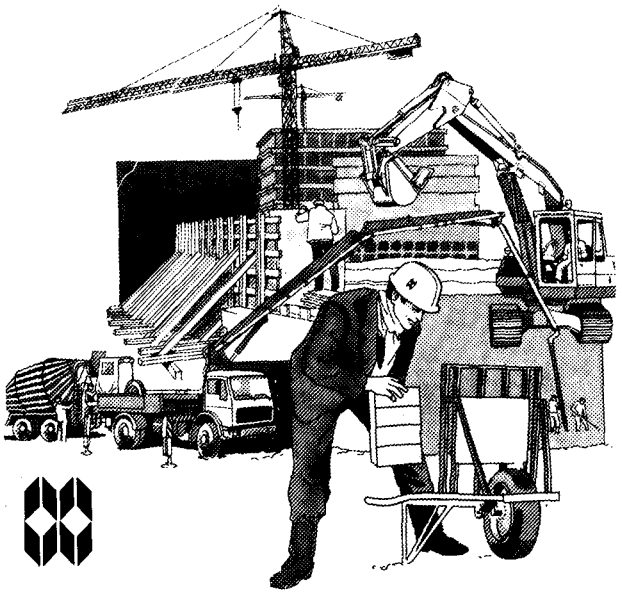

Nusterweg 63, Postbus 80, 6130 AB Sittard.
Telefoon 04490-18600, Telefax 04490-25068
Vestigingen te Sittard, Venlo, Bodegraven en Eindhoven.

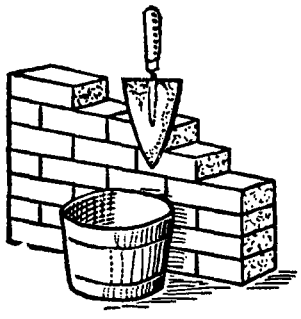

Bouwen?

NATUURLIJK
in kalkzandsteen!

Kalkzandsteenfabriek „de Hazelaar"

Saeffelderstraat 10,
6104 RA Koningsbosch.
Telefoon 04743-1535.

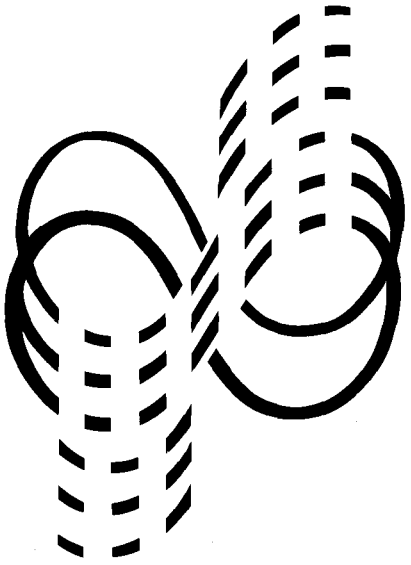

Flexibilisering van de arbeid door

Collegiale Doorlening®

Collegiale Doorlening is een nieuw Human Resources-instrument, dat de efficiency, effectiviteit en flexibiliteit van organisaties sterk vergroot. Het concept hiervan is het tijdelijk doorlenen van deskundige managers, specialisten of medewerkers tussen ondernemingen via het JCD Netwerk®.

Het onderscheidt twee vormen,

Capaciteits-doorlening®
bij fluctuaties in de personele capaciteit

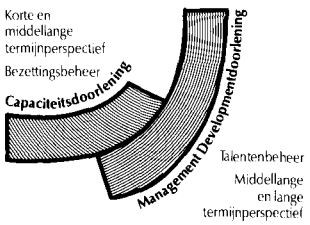

Management Development-doorlening®
voor de horizon-verbreding van het talent in uw bedrijf

Een nieuw perspectief voor u en uw bedrijf.

Effecten van Collegiale Doorlening®

- Het flexibiliseren van de personeelsbezetting met behoud van ondernemingsbinding.
- Het vergroten van de rentabiliteit van uw onderneming.
- Het verbreden van inzichten en ervaringen bij medewerkers en managers en daarmee voor uw organisatie.
- Het voorkomen van gedwongen ontslagen.

Aansluiting van uw onderneming op het JCD Netwerk is kosteloos.

Een brochure en andere informatie wordt u graag verstrekt.

Collegiale Doorlening® is een concept, ontwikkeld door Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda

JCD Netwerk®
Baronielaan 5, 4818 PA Breda
Telefoon 076-200055

® Geregistreerde merken van Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda

Verkiezingstijd

Nu ik deze bijdrage schrijf zitten we vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen en ik realiseer mij dat die verkiezingen achter de rug zijn wanneer u dit verhaal leest. Een klein beetje ,,niemandsland" dus en een goede gelegenheid om wat opmerkingen rondom verkiezingsaktiviteiten te maken. Ik waag mij bepaald niet aan een prognose ten aanzien van de uitslag, al ga ik er wel vanuit dat het CDA heel goed uit deze verkiezingen zal komen. Onze partij heeft in de laatste jaren erg goed gedaan. Dat begon met name bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer in 1986. De daarvoor in datzelfde jaar gehouden gemeenteraadsverkiezingen hadden wel wat mooier mogen verlopen. Ik ben ervan overtuigd, dat dat mooie nu zal worden gerealiseerd.
Ik gun al die duizenden, die ook nu weer voor het CDA bezig zijn geweest, een goed verkiezingsresultaat. Geleidelijk aan zag je in de laatste weken steeds meer CDA-groene aanplakbiljetten en overal in het land werden bijeenkomsten georganiseerd. Steeds weer ben ik diep onder de indruk van het vele werk, dat door zoveel mensen wordt verricht. De integriteit van een democratie van een politieke partij en dus ook van het CDA wordt bepaald door de mate waarin gewone mensen bereid zijn mee te denken en mee te doen. Dat lukt wonderwel bij het CDA. Natuurlijk is er nationale regie nodig bij alle campagne-aktiviteiten. In dat verband mag op deze plaats best de naam van Kees Bremmer genoemd worden. Het is ongelooflijk om te zien met hoeveel enthousiasme hij elke keer weer een campagne start én volbrengt. Ook hij is ongetwijfeld van mening dat het succes van het CDA alleen maar in continuiteit aanwezig kan zijn wanneer er gerekend kan worden op een brede, actieve achterban, op mannen en vrouwen, die bereid zijn om erg veel te geven. Ik heb dat nu ook weer kunnen zien in mijn eigen dorp, Nieuwerkerk aan den Ijssel, waar een goed team hard gewerkt heeft. Ik hoop oprecht, dat het CDA in mijn gemeente van vier op vijf zetels komt en daarmee PvdA en VVD voorbijstreeft of minstens op gelijke basis met deze partijen komt. Maarten Molenaar en ,,zijn" mannen en vrouwen verdienen zo'n succes dat ik eveneens alle andere ,,Maarten Molenaars" en hun strijdmakkers in het hele land toewens.
In verkiezingstijd komen bij mij altijd wat meer dan anders bijzondere herinneringen aan gebeurtenissen uit vroegere verkiezingsrondes naar boven. De eerste gaan terug naar 1977, toen ik met anderen Dries van Agt mocht begeleiden tijdens zijn landelijke campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen, waar het toen nog federatieve CDA zich voor het eerst als één partij manifesteerde. Het werd een roerige campagene. Dat kwam vooral, omdat velen in den lande er kennelijk vanuit waren gegaan, dat de christen-democratische beweging alleen maar verder zou afbrokkelen. De campagne in 1977 bewees het tegendeel en dat riep weerstand op. Het hoogtepunt, of beter eigenlijk, het dieptepunt werd in deze bereikt in Nijmegen. Opgewonden tegenstanders probeerden start-spreker Ad Lansink tot zwijgen te brengen. Dat lukte niet, en toen Dries van Agt kwam, bleek dat we nog maar een voorproefje hadden gehad. Gillende mensen overstemden alles en het werd zelfs gevaarlijk. Ik vergeet nooit de daar aanwezige hoofdredakteur van een ,,neutraal" weekblad die hardop zei dat het er op leek, dat fascistische methoden weer terug waren. Diep onder de indruk trok het CDA-team zich terug in een plaatselijk hotel. Kunt u zich de volgende scene voorstellen? In de receptie van het hotel staat een TV-toestel. Jaap van Meekeren, toen nog bij de AVRO, spreekt met een Amerikaan, specialist in het begeleiden van presidentskandidaten. Dries van Agt wil de uitzending zien en samen gaan we kijken in de receptie-ruimte van dat hotel. Dries is zelf net in beeld wanneer twee handelsreizigers binnenkomen, die overnachten willen. Eén van hen ziet Van Agt op de TV en zegt: ,,ook dat nog" en op hetzelfde moment staat hij oog in oog met Dries himself, die met zachte G ,,goede avond heren" zegt.
Nog één luchtige herinnering tot besluit. De campagne voor de Europese verkiezingen in 1989 brengt ons in Naaldwijk. Onno Ruding voert ons team aan. Ik praat op de weekmarkt met een koopman die luidkeels verkondigt dat hij niets van het CDA moet hebben. ,,Zij pikken al je geld in". Ik vertel dat ik hem op maat kan bedienen en vraag Onno om er bij te komen. De marktkoopman is verbijsterd, denkt eerst aan een grap en zegt wanneer hij er echt van overtuigd is dat hij werkelijk de Minister van Financiën voor zich heeft: ,,Excellentie, u kunt op mijn stem rekenen".
Ongetwijfeld ontstaan er nu, in de voorbereiding op de gemeenteraadsverkiezingen ook weer herinneringen. Ik hoop dat wij ons deze verkiezingen als uitermate suksesvol zullen blijven herinneren. Kees Bremmer, Maarten Molenaar en al die andere keihard werkende mannen en vrouwen in het hele land wens ik alvast het allerbeste voor de verkiezingen in 1991 voor de Provinciale Staten.

Prof. Dr L.M. van Leeuwen
Eerste Kamerlid voor het CDA

Voortvarend de weg inslaan naar sociale eenheid van beide staten

Dr. Norbert Blüm, minister van Arbeid en Sociale Ordening in de Bondsrepubliek was, voor hij minister werd onder meer voorzitter van de CDA, de Christlich Demokratische Arbeitnehmerschaft, de invloedrijke werknemersgemeenschap binnen de CDU. Vanuit zijn ministersambt, maar ook door die achtergrond bemoeit Blüm zich deze dagen vanuit zijn invalshoek intensief met de vereniging van de beide Duitslanden. Op bezoek in Bonn stelde redacteur Dick van Vliet hem een aantal vragen.

(Foto ANP)

DUITSE EENWORDING

Ziet u de sociale verzekeringssystemen van de Bondsrepubliek en de DDR nu snel naar elkaar toegroeien?

„Duitsland is politiek, economisch en sociaal op weg naar eenheid. De Bondsregering heeft een economische gemeenschap en een muntunie voor beide delen van Duitsland voorgesteld. Daarmee is onlosmakelijk ook flankering door een ontwikkeling naar sociale eenheid verbonden. We zullen deze weg voortvarend inslaan, in het belang van de mensen."

De sociale verzekeringsstelsels van beide landen lijken toch wel wat op elkaar. Welke belangrijke verschillen zijn er?

„Vanwege dezelfde ontstaansgeschiedenis zijn er inderdaad wat overeenkomsten. Maar er zijn ook behoorlijke verschillen in de sociale verzekeringssystemen van beide staten.

In de Bondsrepubliek hebben we een geleed systeem waarin de verschillende takken als ouderdomsverzekering, ziekten-, werkloosheids- en ongevallenverzekering onafhankelijk van elkaar zijn. In de DDR bestaat één sociale eenheidsverzekering. Een belangrijk onderscheid is ook dat bij ons werkgevers en werknemers in het kader van de wetgeving en zelfbestuur over de aanwending van de middelen beslissen en dat niet de staat alles reglementeert. De invloed van de staat op de sociale verzekering is daarom in de Bondsrepubliek beduidend kleiner dan in de DDR. Ernstige verschillen zijn er ook op het gebied van de verstrekkingen. Bij alle sociale verzekeringen is het uitkerings- en verstrekkingenniveau in de Bondsrepubliek duidelijk hoger. De ouderdomsverzekering bijvoorbeeld verzekert bij ons een levensstandaard waarbij rekening wordt gehouden met de loonontwikkeling van de werkenden. Dat kent men in de DDR allemaal niet."

GEZAMENLIJKE OPGAVE

Welke - ook voor Europa - belangrijke elementen ziet u in het gezondheidszorgsysteem van de DDR. Wat moet daar van behouden worden?

,,Zoals in veel andere sectoren is er ook in de gezondheidszorgsector van de DDR een grote behoefte aan aktie. En toch kunnen we juist in deze sector ook wat leren. In de DDR zijn de ambulante en de stationaire gezondheidszorg (eerstelijnshulp via poliklinieken en ziekenhuisverzorging,red) heel nauw met elkaar verbonden. Zo'n intensieve verbinding komt de patiënten ten goede."

Zal de eenwording van de Bondsrepubliek en de DDR tot een sterke verhoging van de sociale premies in de Bondsrepubliek leiden?

,,De hulp voor het sociale verzekeringssysteem in de DDR is een gezamenlijke opgave. Die premies moeten daarom door alle belastingbetalers opgebracht worden. Met behulp van een aanvangsfinanciering door de Bondsrepubliek zal op de langere termijn die sociale verzekering door de DDR-burgers zelf te dragen zijn. De gunstige leeftijdsopbouw van de DDR-bevolking zal binnen één Duitsland voor de ouderdomsverzekering op den duur zelfs positief uitwerken."

,,Het principe van de democratie berust op een sterke regering en een sterke oppositie. Daarom ben ik tegen een grote coalitie"

In de DDR is de rol van de vakbond een heel andere dan in de Bondsrepubliek. Zal dat gaan veranderen?

,,In de DDR waren de bonden jarenlang voor alles de uitvoeringshulpkrachten van de regering bij de uitvoering van de plandoelen. Dat moet nu radikaal veranderen. Sterke vakbonden die de werknemersbelangen effectief tegenover de werkgevers kunnen vertegenwoordigen zijn een onontbeerlijk bestanddeel van onze sociale markteconomie."

OPTREKKEN LONEN

Zijn er al berekeningen waaruit blijkt wat het kost om de lonen in de DDR gelijk te trekken met die van de Bondsrepubliek?

,,Het optrekken van de lonen in de DDR tot het hoge niveau van de Bondsrepubliek zal zeker niet van vandaag op morgen lukken. Het lagere loonniveau in de DDR is een belangrijk concurrentievoordeel, dat de dynamiek in de economie daar zeker wezenlijk mede zal beïnvloeden.
Ook voor de DDR geldt: de ontwikkeling van de productiviteit mag niet bij de loonontwikkeling achterblijven."

Is de sociale integratie van de beide Duitslanden belangrijk voor Europa '92? Zal deze integratie die ontwikkeling niet remmen?

,,De integratie van de Bondsrepubliek in het Westen en de enorme aantrekkingskracht van de Europese Gemeenschap hebben de positieve ontwikkelingen in de DDR en in Oost-Europa pas echt mogelijk gemaakt. Daarom moeten we die Europese eenwording juist nu verder bespoedigen."

Zou het - vanwege het draagvlak - voor een gezamenlijk concept voor de sociale politiek in de DDR en de Bondsrepubliek niet makkelijker zijn, als er na de komende Bondsdagverkiezingen in december aanstaande, een grote coalitie van CDU/CSU en SPD zou ontstaan?

,,Het principe van de democratie berust op een sterke regering en een sterke oppositie. Daarom ben ik tegen een grote coalitie."

Dick van Vliet

reiniging van vervuilde gronden

BSN

BODEMSANERING NEDERLAND BV

Boshoverheide 2 6002 SM Weert Tel. 04950-43035
Postbus 10128 - 6000 GC Weert

Een echt **STORMVAST** *zonnescherm bestaat!!* **HAVARO** *levert ze al jaren....*

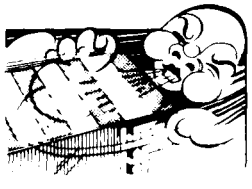

U kent ze wel, die dagen dat de zon fel schijnt maar de wind de spelbreker is, dus het zonnescherm moet omhoog blijven...
Hoewel... een STORMVAST zonnescherm van HAVARO denkt er misschien toch anders over, hij wil graag uithangen bij wind, doet ook zijn uiterste best zo stil mogelijk te hangen; dat kan omdat HAVARO gas-druk veren in zijn zonneschermen verwerkt en dàt helpt... HAVARO zonneschermen kunnen tegen een stootje!

Havaro TEL. 078-14 47 71
zonwering
3311 CX DORDRECHT VOORSTRAAT 418
3300 AP POSTBUS 621 TEL 078-14 47 71

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

SOCIALE VERNIEUWING HISTORISCH BEZIEN

DE VRIES CLAIMT ZORG OVERLEGECONOMIE

10e JAARGANG ■ 7 APRIL 1990 ■ NR. 7

het

Wetenschappelijk Instituut

voor het CDA

zoekt op korte termijn voor haar secretariaat een fulltime

DIRECTIE-SECRETARESSE

ter administratieve en organisatorische ondersteuning van de algemeen directeur en de plaatsvervangend directeur.

Wij stellen ons voor dat de kandidate

- een opleiding Havo/VWO heeft, gevolgd door andere opleiding(en) op administratief-organisatorisch gebied
- zelfstandig hoofd- en bijzaken kan onderscheiden
- het vermogen heeft om onder tijdsdruk te werken en ervaring heeft in soortgelijke functies
- een zeer goede kennis heeft van de Nederlandse taal en goede kennis van de moderne talen
- zich kan verenigen met grondslag en uitgangspunten van het CDA

Bovendien denken we aan iemand die graag in nauw teamverband werkt.

De werkzaamheden bestaan uit: afspraken maken en regelen van besprekingen, het bijhouden van de agenda's van de directie, administratieve en organisatorische taken voor bestuur en algemeen bestuur, zelfstandig afwikkelen van correspondentie, onderhouden van kontakten met binnen- en buitenlandse relaties, verslaglegging van vergaderingen en de besluitvorming daarvan, typewerkzaamheden, andere door de directie te bepalen taken, overeenkomstig de functie.

De salariëring (inschaling in schaal 7: *f* 2.857,- - *f* 3.892,-) is afhankelijk van leeftijd en ervaring. Het Instituut kent een eigen CAO en volgt het bedrijfsleven.

Schriftelijke sollicitaties (tot 12 april) kunnen gericht worden aan de plv. directeur van het „Wetenschappelijk Instituut voor het CDA", drs. C. J. Klop, Dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag. Voor telefonische inlichtingen: 070-924021, mevr. T. Ivens.

Bert de Vries claimt zorg overlegeconomie

Minister Bert de Vries claimt de zorg voor de overlegeconomie. De minister doet dit naar aanleiding van de commotie die bij de sociale partners is ontstaan na de brief van minister d'Ancona over kinderopvang. ,,Ik geef toe dat het achteraf misschien beter was geweest als ik in een eerder stadium de contacten met de sociale partners zou hebben gehad. Dan waren dit soort misverstanden misschien niet ontstaan.
Pagina 4, 5, 6 en 7

Sociale vernieuwing geen nieuw verschijnsel

In onze sociaal-politieke geschiedenis zijn volgens prof. dr. Dick Kuiper vijf perioden van sociale vernieuwing te herkennen. Sociale vernieuwing is dus geen nieuw verschijnsel. Sociale vernieuwing heeft volgens de hoogleraar sociologie in de jaren '90 kans van slagen omdat er nog voldoende maatschappelijk middenveld over is gebleven om een nieuwe start te maken. Pagina 12, 13

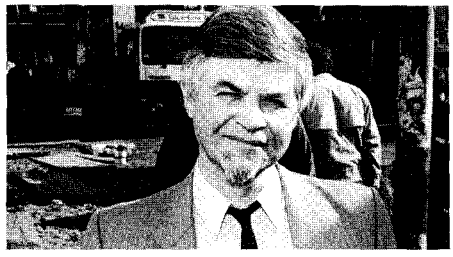

Prof. dr. Dick Kuiper. *(Foto Hans Hordijk)*

CDA wint in Zuiden en verliest licht in Midden-Nederland

Het CDA heeft bij de raadsverkiezingen op 21 maart vooral in het Zuiden winst geboekt. In het Oosten en Noorden bleven de christen-democraten stabiel terwijl in de provincies Flevoland, Noord-Holland en Utrecht een licht verlies werd geleden. Dit blijkt uit de analyse van de verkiezingsuitslag op pagina 22, 23

(Foto ANP)

De fractievoorzitters Van Mierlo: D66), Brinkman (CDA), Beckers (Groen Links), Wöltgens (PvdA) en Voorhoeve (VVD) reageren op de verkiezingsuitslag.

INHOUD

Permanente campagne

Het CDA kan niet zonder voldoening op de gemeenteraadsverkiezingen terugzien. In tegenstelling tot de PvdA die een zware nederland leed en de VVD die zich niet herstelde van de forse klappen van de laatste jaren heeft het CDA zich redelijk kunnen handhaven. Ten opzichte van de raadsverkiezingen van 1986 werd duidelijk winst geboekt. Een extra felicitatie is op haar plaats voor het CDA in Rotterdam dat na vele tropenjaren in de oppositie winst heeft kunnen boeken en nu weer uitzicht heeft op deelneming aan het dagelijks bestuur van de stad.
De voor het CDA betrekkelijk gunstige resultaten bij de raadsverkiezingen mogen de partij echter niet tot zelfvoldaanheid brengen. Het partijbestuur heeft indertijd een gouden greep gedaan door een ,,permanente campagne" te beginnen en die ook door te zetten. Dat heeft veel goodwill gekweekt. Ook de afdelingen zullen deze weg moeten kiezen. Afdelingsbestuurders en raadsleden zullen regelmatig contact met de kiezers moeten zoeken, ook als verkiezingen nog ver weg zijn. Zoals de CDA-afdeling in een van de steden, die van plan is volgende maand op een zaterdag met een stand op een druk plein te staan. De afdelingen zullen permanent met open ogen en oren in hun dorp, stad of wijk moeten functioneren. De permanente campagne van het landelijke CDA heeft aangetoond hoe goed dat is.

Boerenleiders over rapport Commissie voor goede diensten 8
Column leider CDA-delegatie Europees Parlement 9
Cultuur 10
Commentaren 11
Van Schalsum 11
Randnieuws 14
Portret mr. Willem Stevens 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21

Foto voorpagina: Hans Hordijk.

COLOFON

Redactie:
Dick van Vliet (wnd.hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Anneke Cremers.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Plan-Simons moet prikkelen tot marktwerking en kostenbeheersing

Het is 29 maart, de 52e verjaardag van Bert de Vries, de voormalige fractieleider van het CDA in de Tweede Kamer. Na zeven jaar verruilde hij die baan voor het ministerschap van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Na een betrekkelijke radiostilte laat Bert de Vries zich door Ben Pauw voor CD/Actueel interviewen. Hij plaatst vraagtekens bij de plannen voor een nieuwe opzet van de ziektekostenverzekeringen, hij is bereid aan de gemeenten eisen te stellen voor de uitbreiding van de kinderopvang, hij is het niet eens met het WRR-advies om werkgevers te verplichten bepaalde percentages werknemers in dienst te nemen, maar wil wel dat de sociale partners op regionaal niveau sociale contracten afsluiten.

MINISTERSCHAP

Zijn bureau staat vol met in fraai papier verpakte flessen en andere verjaardagsgeschenken. Verrast reageert hij op de fles jonge Bokma waarmee wij hem na binnenkomst feliciteren.
Wat betekent leeftijd voor hem?
,,Leeftijd zegt me niet zoveel. Als je, zoals ik, het voorrecht hebt je gezond te voelen sta je daar niet zo bij stil. Natuurlijk is het leuker om nog twintig actieve jaren voor je te hebben dan een stuk of tien. Ook prive ga je het merken: de kinderen gaan de deur uit. Af en toe denk je wel eens: wat een slavenbestaan. Later heb je er misschien spijt van niet eerder ook aan andere aspecten van het leven meer aandacht te hebben besteed dan alleen maar werken."

Hebben deze overwegingen een rol gespeeld bij zijn aanvaarding van het ministerschap?
,,Ik heb wel even geaarzeld, maar veel tijd was er niet voor. Als de kabinetscrisis en de vervroegde verkiezingen er niet waren geweest zou ik er waarschijnlijk nog eens uitvoerig met mijn vrouw over hebben gesproken. Maar je zit in een trein, die gewoon doorrijdt."
De Vries heeft zich bij zijn overstap wel laten leiden door de vraag, of het na zeven jaar fractievoorzitterschap zowel voor de fractie als voor hemzelf niet goed zou zijn om die functie neer te leggen. ,,In het algemeen zijn dit geen functies voor een te lange periode, zeker niet als het goed loopt, want dan bestaat het gevaar dat de veerkracht minder wordt. Bovendien wilde ik zelf eigenlijk ook wel eens wat anders doen."

Geldt dit ook niet voor de functie van minister-president? Lubbers is al aan zijn derde periode bezig.
,,Ik denk dat Ruud er in die zin ook wel eens over nagedacht heeft, maar als lijsttrekker zit je nog weer moeilijker. Ik ben blij voor het CDA dat hij het nog weer gedaan heeft."

Wat zouden naast het ministerschap reële alternatieven zijn geweest? Weer terug naar de wetenschap?
,,Neen, niet meer de wetenschap. Wel in de sfeer van het bestuur. Wat ik over 4 jaar, aan het einde van de kabinetsperiode ga doen? Dat zien we dan wel."
U had het over een slavenbestaan in uw soort functies. Slechts 35% van de Nederlanders vindt dat er op zondag niet gewerkt mag worden. Werkt u zondags?
,,Ja, noodgedwongen. Het zou eigenlijk niet moeten. Ik treed in ieder geval zondags nooit in het openbaar op. Los van religieuze overwegingen doet een mens er goed aan zich tenminste een dag per week te ontspannen en ook met andere dingen bezig te zijn."

EERSTE ERVARINGEN

Wat zijn uw eerste ervaringen als minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid?
,,Er zijn natuurlijk zaken die op elkaar lijken. Zoals veelvuldig overleg binnen en buiten de deur. Ook de problemen lijken op elkaar. Maar het toneel en de spelers wisselen. Bovendien is het werkterrein smaller geworden, maar je moet er veel dieper induiken. Inhoudelijk vraagt het ministerschap veel meer werk. Ik krijg veel meer ingewikkelde stukken op mijn bureau dan ik gedacht had. Op zichzelf vind ik dat leuk, maar het is frustrerend dat je daarvoor eigenlijk te weinig tijd hebt. Daar zit een spanning in het werk. Dat levert je wel eens een bolhoofd op."

Waarom doet u het niet als uw collega Andriessen? Die verplicht zijn ambtenaren hem alleen korte notities voor te leggen.
,,Iedereen heeft zijn eigen stijl. Bovendien leent niet ieder vraagstuk zich voor zo'n beknopte aanpak. Wanneer het bijvoorbeeld gaat om een nieuwe opzet van de Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW) vraagt dat een diepgaande studie. Je kunt dan niet met enkele A4-tjes volstaan. Zeker niet wanneer die vraagstukken je ook wezenlijk interesseren."

KINDEROPVANG

Bert de Vries zegt veel tijd te steken in het overleg met de sociale partners, een van de belangrijkste verantwoordelijkheden van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Goede verhoudingen met de sociale partners en het bevorderen van de consensus zijn heel belangrijk. Hij is de eerstverantwoordelijke voor de ,,overlegdemocratie" op sociaal-economisch gebied. Blijkbaar is het kabinet er toch niet in geslaagd voldoende consensus te realiseren over de uitbreiding van de kinderopvang.

Sociale partners beschuldigen het kabinet van woordbreuk van de afspraken in het eind vorig jaar afgesproken Gemeenschappelijk Beleidskader.
,,Dat is nogal opgeklopt in de publiciteit. In het regeerakkoord is afgesproken dat de extra middelen voor kinderopvang in belangrijke mate worden gebruikt voor uitbreiding van de kinderopvangcapaciteit ten behoeve van vrouwen die (weer) willen gaan werken. Daarom is het goed om met de sociale partners te overleggen over een optimale besteding van dat geld.
Maar de uitbreiding van die extra capaciteit moet op decentraal niveau door de gemeenten worden geregeld. De sociale partners hebben dat wat eenzijdig uitgelegd als een mogelijkheid om dat geld ook te gebruiken voor de vorming van fondsen om per bedrijfstak kinderopvang te organiseren. Om in CAO-verband die faciliteiten te subsidiëren. Natuurlijk moeten er op regionaal niveau goede afspraken worden gemaakt en koppelingen worden gelegd met de werkgevers. Natuurlijk moeten sociale partners mee kunnen praten over de wijze waarop de extra kinderopvang moet opgezet."
De Vries hoopt dat de ,,gerezen misverstanden" met de sociale partners binnenkort kunnen worden opgelost. ,,Weliswaar is nog niet alle onvrede opgelost, maar ik geloof niet dat het probleem gaat uitgroeien tot een groot punt."

U verwacht overeenstemming?
,,Nou, overeenstemming... Dat is misschien niet het juiste woord. Men had het liever iets anders gezien."

Een van de klachten is dat gemeenten voorrang geven aan kinderopvang ten behoeve van werknemers in de gesubsidieerde sector, waardoor het bedrijfsleven wordt achtergesteld. Kan de regering op dit gebied aan de gemeenten voorwaarden stellen?
,,Een eenzijdige ontwikkeling van de kinderopvang ten gunste van de non-profit sector is niet wat wij beogen. Het regeerakkoord zegt dat de extra capaciteit primair bestemd moet zijn voor die vrouwen die zonder die voorzieningen niet op eigen kracht aan het werk kunnen. Extra kinderopvang dus niet eenzijdig voor de collectieve sector, maar juist voor de marktsector. Het kabinet is ook zeker van plan om in de convenanten met de gemeenten over dit soort zaken afspraken te maken. Hierover wil het kabinet graag eerst overleg met de sociale partners. Het gaat dan om de vraag wat het karakter zou moeten zijn van de afspraken met gemeenten waardoor dit soort eenzijdige benutting van de extra capaciteit van de kinderopvang wordt voorkomen. Ik hoop dat de sociale partners alsnog tot de conclusie komen dat zo'n gesprek zinvol is."
Bert de Vries vindt niet dat de brief die zijn collega van WVC over de kinderopvang aan de sociale partners heeft geschreven de sociale partners heeft ,,gebruskeerd".
,,Ik zou die misverstanden niet willen toeschrijven aan minister d'Ancona, die wat onhandig zou hebben geopereerd, zoals u suggereert. Het gaat wel degelijk terug op het Gemeenschappelijk Beleidskader, waaraan de sociale partners kennelijk bepaalde verwachtingen hebben ontleend. Maar ik geef toe dat het achteraf gezien misschien beter was geweest als ik in een eerder stadium de contacten met de sociale partners zou hebben gehad. Dan waren dit soort misverstanden misschien niet ontstaan."

Bedoelt u dat uw collega deze zaak in eerste instantie beter aan u had kunnen overlaten, omdat u de eerst aanspreekbare bewindspersoon bent voor zaken die de sociale partners aangaan?
,,Natuurlijk hebben ook andere ministers veelvuldig te maken met de sociale partners. Zoals de ministers van Economische Zaken en van Financiën. Maar de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft een belangrijke functie als het gaat om bevordering van goede sociale verhoudingen en om het draaiende houden van de overleg-economie."

(Foto Hans Hordijk)

,,Ik geef toe dat het achteraf gezien misschien beter was geweest als ik in een eerder stadium de contacten met de sociale partners over kinderopvang zou hebben gehad."

PLAN-SIMONS

Blijkbaar is het ook wat betreft het toekomstige stelsel van ziektekostenverzekeringen niet allemaal rozengeur en maneschijn tussen het kabinet en het bedrijfsleven. Het NCW heeft gedreigd dat het bedrijfsleven zich volledig uit de financiering van ziektekostenverzekeringen zal terugtrekken als de plannen van staatssecretaris

(vervolg op pagina 6)

(vervolg van pagina 5)

Simons - in feite een volksverzekering, zonder voldoende kostenbeheersing en marktwerking - niet radicaal worden omgebogen.
Minister De Vries vindt dat het kabinet die signalen op zijn minst serieus moet nemen. Overigens heeft hij wel het gevoel dat met name de werkgevers - ,,niet onbegrijpelijk" - tegenover deze coalitie een nog gereserveerder opstelling hebben als tegenover de vorige coalitie. ,,Maar ook toen kan ik mij een flink aantal conflicten herinneren, nu eens met werkgevers dan weer met de vakbeweging. Ik heb niet de illusie dat we vanaf heden ineens in een mooie harmonie door het leven zullen gaan. Maar het kabinet kan wel proberen goed te luisteren naar de signalen van het bedrijfsleven."

De werkgevers verwijzen in hun afwijzing van het plan-Simons naar een unaniem SER-advies. Het plan-Simons staat daar haaks op. Ook u bent nooit een groot voorstander geweest van een radicale omgooi van ons stelsel van ziektekostenverzekeringen.
,,Ik heb in ieder geval altijd als een van de ijkpunten gehanteerd de vraag in welke mate een nieuw stelsel zal bijdragen aan kostenbeheersing en dus marktwerking. Ook nu moet dat criterium heel nadrukkelijk worden aangelegd. Tegelijkertijd heb ik altijd erkend at het huidige stelsel uit oogpunt van solidariteit voor bepaalde groepen, zoals bejaarden, kleine zelfstandigen tekort schiet. Oudere mensen met een niet optimale gezondheid kunnen soms in heel vervelende problemen terecht komen. Maar zijn die problemen alleen op te lossen door invoering van een volksverzekering die voor iedereen geldt? Die vraag heb ik ook nu nog niet definitief beantwoord."
Daarnaast stelt De Vries vast dat er in het huidige stelsel schotten zitten die een rationele planning belemmeren en een beheersing van kosten onmogelijk maken.
,,Het is dus heel redelijk te zoeken naar een systeem, waarin de aanbieders van zorg en verzekeraars een toenemend belang krijgen. Maar dan moet je heel serieus onder ogen zien of zo'n nieuw systeem voldoende prikkels bevat om die concurrentie en kostenbeheersing te realiseren. Daar zullen we de plannen van Simons op moeten bekijken."
Minder belangrijk vindt hij de vraag of de overgang naar een nieuw systeem statistisch tot een zekere lastenverhoging zal leiden. Als de premiekosten van een particuliere ziektekostenverzekering niet tot de collectieve lastendruk worden gerekend, maar voorzien van een ander etiket ineens wel, dan is dat volgens hem een statistische verandering.
,,Als daardoor een stijging van de collectieve lastendruk optreedt is dat voor mij geen doorslaggevend argument om de plannen tegen te houden. Maar die andere ijkpunten zullen nadrukkelijk moeten gelden."

Legt u het plan-Simons eens naast uw ijkpunten?
,,Dat levert plussen en minnen op. Maar we zijn nog niet aan een afgeronde besluitvorming toe. Kortgeleden heeft de Raad van State een buitengewoon kritisch advies uitgebracht, waarin met name vraagtekens werden geplaatst bij de verenigbaarheid van het nieuwe stelsel met internationale verdragen. Kortom, het is bepaald nog niet zeker hoe het plaatje er definitief uit zal gaan zien."

QUOTERING

Een ander onderwerp voor de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is de werkloosheid. Het is opvallend dat er nauwelijks meer over wordt gesproken.
,,Het probleem is geminimaliseerd. Het is niet meer het spook van de jaren tachtig waardoor iedereen bedreigd kon worden. Het staat verder van ons af. De goed opgeleide mensen hebben allemaal weer een betrekkelijk veilige positie op de arbeidsmarkt veroverd met een behoorlijk inkomen en zelfs weer een inkomensperspectief. De werkloosheid is nu vooral het probleem van mensen in achterstandssituaties, zoals de etnische minderheden en de ,,drop-outs" van het onderwijssysteem. Het probleem is vooral in de oude wijken van de grote steden geconcentreerd. Het is daarmee een ernstiger probleem geworden dan het was, vooral door de dreigende tweedeling. Tot voor kort dacht ik nog dat in een aantrekkende economie iedereen wel weer aan werk zou kunnen komen. Maar zo werkt het dus blijkbaar niet."
Volgens De Vries wordt het probleem, behalve door een tekort aan banen, ook in belangrijke mate veroorzaakt door tekortschietende beroepskwaliteiten. Daardoor moeten de mensen met de minste kwalificaties langer op de wachtlijst blijven staan.
,,We leven in een samenleving waarin het veranderingstempo zeer hoog ligt en waarin van de mensen het nodige wordt gevergd om dat allemaal bij te houden. We moeten de komende tijd dus heel veel investeren in de verbetering van de kwaliteit."
Hij ziet ,,weinig tot niets" in oplossingen als quoteringen waardoor werkgevers verplicht worden om een bepaald aantal percentage kwetsbare groepen werknemers in dienst te nemen.
,,Ik zit op de lijn van gelijke kansen voor iedereen. De nieuwe structuur van de arbeidsvoorziening moet daarvoor de mogelijkheid scheppen. Dat betekent dat de GAB's drie keer zoveel buitenlanders aan een baan moet helpen. De nadruk moet liggen op een betere toerusting van deze groep werklozen voor de arbeidsmarkt, via opleiding en/of ervaringsplaatsen. En natuurlijk door te bereiken dat deze groep in arbeidsorganisaties worden geaccepteerd in plaats van met vooroordelen te worden bekeken. Dat is een betere oplossing dan de werkgevers een verplichting op te leggen, want dat stigmatiseert die groep en werkt dus averechts."

Het pleidooi voor quotering is dus contraproductief?
,,Er bestaan natuurlijk bepaalde vooroordelen, die lang niet altijd rationeel zijn. Noem het discriminatie. Het openbreken van arbeidsorganisaties vergt dus ook een mentaliteitsverandering van de werkgevers. Maar doe je dat door een verplichting om een bepaald percentage op te nemen of door een kwaliteitsverbetering? Hooguit zou je werkgevers kunnen verplichten om via een jaarlijks openbaar personeelsverslag verantwoording te laten afleggen over hun wervingsbeleid. Wanneer dit gecombineerd wordt met de regionale taakstelling van GAB's, krijg je een sluitend systeem."

Maar in de WAO hebben we toch ook een quotering?
,,Dat is een stok achter de deur, die we hoopten niet te hoeven gebruiken. Ik sluit echter niet uit dat we tot de conclusie moeten komen dat het niet gaat zoals we gehoopt hebben. Dat is geen reden tot vreugde."
En als het ook bij de andere zwakke groepen niet gaat zoals u verwacht had?
,,Als het bij de WAO nodig zou zijn, hoop ik dat het als een waarschuwingssignaal werkt. We moeten niet in de situatie komen dat we straks allerlei inspecteurs moeten aanstellen om in bedrijven eerst het aantal witte en het aantal bruine neuzen te tellen, om vervolgens te kijken, hoeveel gehandicapten er zijn en hoeveel er lang-

,,We moeten niet in de situatie komen dat we straks allerlei inspecteurs moeten aanstellen om in de bedrijven eerst het aantal witte en het aantal bruine mensen te tellen, om vervolgens te kijken hoeveel handicapten er zijn en hoeveel er langdurig werkloos zijn geweest. Dat is niet goed. Dat stigmatiseert."

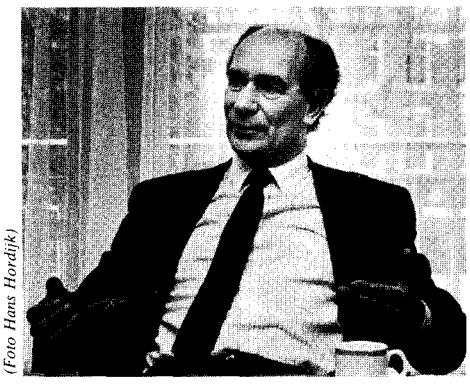
(Foto Hans Hordijk)

durig werkloos zijn geweest. Dat is niet goed. Dat stigmatiseert. Als ik de verontrustende groei van het aantal arbeidsongeschikten zie en tegelijkertijd constateer dat in het bedrijfsleven en bij de overheid arbeidsongeschikten onvoldoende worden opgenomen, sluit ik niet uit dat je tot de uiterste maatregel van een verplichting quotering moet overgaan. Maar het moet een uiterste maatregel zijn. Zo'n maatregel is in zekere zin een nederlaag."

REGIONALE SOCIALE CONTRACTEN

U had het over een personeelsjaarverslag waarin werkgevers zich moeten verantwoorden. Hoe wilt u dat realiseren?
,,Via de wet. En als je zo'n verplichte jaarlijkse verantwoording combineert met een regionale beleidsdoelstelling voor de arbeidsmarkt is het mogelijk om koppelingen te maken. De GAB's kunnen dan naar werkgevers gaan om afspraken te maken."

Een soort regionale sociale contracten?
,,Ik bereik het maatschappelijke commitment liever via dit soort maatregelen dan door wettelijke verplichtingen. We moeten zulke onderwerpen meer op het regionale niveau regelen. Want daar functioneert de arbeidsmarkt en daar moeten de arbeidsvoorzieningsbesturen gehouden zijn om een bepaalde ,,out-put" te realiseren. En als dat beneden verwachting blijft zal de Kamer ongetwijfeld bij mij aan de bel trekken en mij aansporen om in het centrale bestuur voor de arbeidsvoorziening op een verbetering aan te dringen."

Zijn er nog andere onderwerpen om in die regionale sociale contracten te regelen?
,,De banenpools en de sluitende aanpak van de jongeren."

Lubbers heeft gepleit voor een minder softe aanpak van de werkloosheid onder minderheden. Ook werkloze allochtonen moeten op hun plichten worden aangesproken.
,,Die benadering spreekt mij aan. Begin jaren '80 hebben we met elkaar gezegd dat een strenge controle van werklozen niet voor de hand lag gezien de volstrekte wanverhouding tussen de aantallen banen en werkzoekenden. Dat heeft ertoe geleid dat we misschien een beetje erg tolerant zijn geworden. Dat heeft zijn doorwerking gehad in het gedrag van de mensen, maar dat kun je die mensen op zich niet kwalijk nemen. We zitten nu in een andere periode, waarin vraag en aanbod meer in overeenstemming zijn. Ik ben voorstander van een sluitende aanpak, zoals voor de jongeren. Als je een aanbod krijgt is dat een serieus aanbod en niet vrijblijvend. Tegenover het recht op een inkomen staat de plicht om je beroepskwalificaties te verbeteren, wanneer het daaraan schort. Dat geldt ook wanneer de beroepservaring van langdurig werklozen te kort schiet. Dan mag je vragen om een ervaringsplaats te accepteren. Weiger je dat, dan heeft dat consequenties voor de uitkering. Als er een reëel uitzicht op een baan is, gaan er verplichtingen gelden. Vanuit de gemeenschap mag je tegen mensen zeggen dat tegenover rechten ook plichten staan. Dat moeten we zo houden."

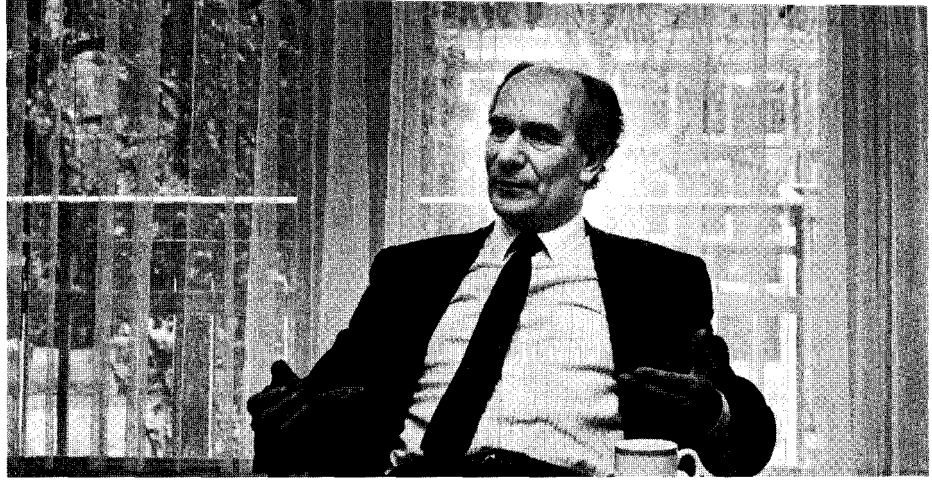

(Foto Hans Hordijk)

,,Iedere neiging om de vluchtweg van lastenverhoging op te gaan is een verkeerde."

In Den Haag en elders wordt gepleit voor een soepeler gedrag bij uitkeringsfraude. Hoe is dat te rijmen?
,,Daar waar je fraude aanpakt, moet die aanpak geloofwaardig zijn. Als blijkt dat door de gemeente aangegeven fraude-gevallen een hele tijd bij Justitie blijven liggen dan is het volstrekt verkeerd. We moeten oppassen voor een klimaat waarin mensen denken: als je fraudeert en zelfs als je vervolgd wordt, stelt dat toch niets voor, want de rechterlijke macht kan het niet aan. Het vervolgingsbeleid moet geloofwaardig zijn."

Van de aangiften van steunfraude die de gemeente Den Haag in 1988 bij Justitie heeft aangegeven moet - volgens de pers - nog 60% behandeld worden en van de gevallen uit 1987 nog 30%.
,,Justitie heeft die cijfers tegengesproken. Het algemene probleen is wel, dat de capaciteit van de rechterlijke macht voor het vervolgingsbeleid kennelijk tekort schiet of de procedures te bewerkelijk zijn. Als er vervolgd wordt moet dat ook goed gebeuren."

De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is één van de centrale figuren wat betreft het sociaal-economische beleid van de regering. Een gematigde ontwikkeling van de lonen is essentieel. Bent u het eens met het pleidooi van de PvdA om de gaten in de begroting te dichten door lastenverhoging?
,,Het antwoord ,,neen" ligt zeer voor de hand. We hebben afgesproken dat de collectieve lastendruk tussen 1990 en 1994 niet mag stijgen. We moeten ons daaraan houden. Dus iedere neiging om de vluchtweg van lastenverhoging op te gaan is een verkeerde. Voorzover het gaat om een overschrijding van uitgaven moeten we die compenseren door extra ombuigingen. Maar voorzover het gaat om tegenvallende belastinginkomsten, ondanks de floreren-de economie, moeten we eerst de oorzaken eens goed analyseren. Eerst goed nadenken en dan pas beslissen. Ik zeg wel dit. We moeten eerst drie keer heel goed nadenken alvorens de belastingtarieven weer te verhogen waardoor weer allerlei afwentelingsverschijnselen worden gegenereerd."

OPVOLGING LUBBERS

We lopen tegen het einde van het gesprek. Over tien minuten moet Bert de Vries praten over de bollenteelt. Daarvoor moet hij nog lunchen. Op de valreep nog een vraag over zijn opvolger als fractievoorzitter. Welke gouden tip heeft hij Brinkman gegeven?
,,Dat soort tips geeft ik niet."

U hebt hem ongetwijfeld adviezen gegeven.
,,Dat zijn er niet zoveel geweest. Natuurlijk hebben we oriënterend met elkaar gesproken, maar dat zijn geen gesprekken voor de krant, zelfs niet voor CD/Actueel. (...) Ik heb altijd een goede relatie met Brinkman gehad, ook nu nog."

In Elsevier noemde u Brinkman als opvolger straks van Lubbers een logische gedachte.
,,Ik vind dat inderdaad niet onlogisch. Brinkman heeft straks een brede politieke ervaring en een leeftijd waarop je nog niet aan de VUT denkt. Zijn kandidatuur om Lubbers als politiek leider op te volgen ligt dus redelijk voor de hand. Het is alleen wat vroeg om daar nu al op te anticiperen. Dat werkt als een extra belasting voor hem. Het zou beter zijn geweest om hem eerst in zijn nieuwe functie te laten werken."

Moet het CDA de handen in principe nog vrij houden of heeft Lubbers de partij met zijn uitspraken gecommitteerd?
,,Neen. De minister-president of de lijsttrekker is niet degene die zijn eigen opvolger aanwijst. Dat is de partij. Maar dat er een zekere logica inzit erken ik van harte. De uitspraken van Lubbers geven zijn opvolging straks natuurlijk wel een bijzonder accent."

Ben Pauw

Boerenleiders tevreden over rapport

PROBLEMEN AKKERBOUWERS

De akkerbouwsector zal zich in de komende jaren niet meer in de eerste plaats moeten richten op prijsbeleid, maar op een structurele produktiebeperking. Dat was vorige week een van de belangrijkste adviezen van de door de regering ingestelde Commissie van goede diensten (bestaande uit Jan de Koning, Hans Wiegel en Wim Meijer), die een rapport publiceerde over de problemen in deze sector. CD/Actueel vroeg enkele ,,boerenleiders'' om een eerste reactie.

De commissie presenteert haar rapport. V.l.n.r. Hans Wiegel, Jan de Koning en Wim Meijer. *(Foto ANP)*

Aike Maarsingh, voorzitter van de CBTB-Veenkoloniën en bestuurslid van het Landbouwschap, staat bekend als een fel tegenstander van het enkele jaren geleden ingezette Europese prijsbeleid dat volgens hem volledig heeft gefaald. Tijdens de akties een maand geleden, was hij een van de belangrijkste woordvoerders van de ontevreden akkerbouwers. Maarsingh is dan ook heel blij met de adviezen. ,,Toch staan er ook een aantal dingen in die wij al jaren roepen. Ik ben al veel langer een voorstander van produktiebeperking, omdat ik met eigen ogen zag dat de graanproduktie sterk werd uitgebreid. Ook de Commissie van goede diensten is nu tot de conclusie gekomen dat er fundamentele wijzigingen moeten komen in het beleid en dat de graanproduktie moet worden beperkt. Zij zegt ook dat het goed zou zijn als er nationaal quotum zou worden toebedeeld aan elk lidstaat. En iedere lidstaat die zich daar aan zou willen houden, zou moeten worden ontzien bij de prijsverlaging. Ik kan me daar helemaal in vinden. Wij zijn ook bereid dat in de komende periode uit te werken, maar dat kunnen we natuurlijk niet in een week doen."

NATIONALE MAATREGELEN

Ook de voorzitter van de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond (KNBTB), **Jef Mares**, vindt dat de commissie goed werk heeft verricht. ,,Het advies strookt met en ondersteunt in feite de eisen die wij als georganiseerd bedrijfsleven bij herhaling naar voren hebben gebracht", zo benadrukt hij. Mares is van mening dat het besluit van een produktiedrempel - die de Europese regeringsleiders hebben genomen - budgettair weliswaar goed heeft gewerkt, maar niet heeft bijgedragen aan een produktiebeheersing. ,,De commissie zegt terecht dat het goed zou zijn om de beheersing van die graanproduktie zo snel mogelijk van de grond te krijgen. Om toch de financiële problematiek van de akkerbouwers enigermate op te vangen, zouden op nationaal niveau enkele maatregelen nodig zijn. Die nationale maatregelen moeten wel binnen Europese kaders acceptabel zijn. Een belangrijk aspect van het rapport van de commissie - en dan zie ik toch wel weer de invloed van Jan de Koning - is dat maatregelen in de akkerbouwsector in verhouding moeten staan met de eventuele hulp aan andere bevolkingsgroepen. Die mogen niet uit de pas lopen."
Mares wijst in dit verband op de commissie-adviezen, die overeenkomen met de verlangens van de landbouworganisaties, zoals inkomenssteun, beëindigingsbeleid en investeringssubsidies. ,,Al dit soort maatregelen zijn fraai, maar voorwaarde zijn ze zo moeilijk dat slechts een klein gedeelte van de gedupeerde akkerbouwers hier op kan inspelen. Wat wij nu vragen en wat eigenlijk ook beaamd wordt door de Commissie van goede diensten, is dat die nationale maatregelen ruimer toegankelijk moeten zijn."

GEEN REVOLUTIONAIRE IDEEËN

G. J. Doornbos, voorzitter van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB) en tijdelijk voorzitter van het Landbouwschap - reageert eveneens positief op het rapport. ,,Het sluit grotendeels aan bij de wensen die wij als bedrijfsleven steeds hebben geuit en in die zin is het daar ook een onderstreping van. In het rapport is sprake van een aantal duidelijke accentverschuivingen, vooral wat betreft de nadruk op de produktiebeheersing. De commissie doet ook vergaande voorstellen in de richting van de overheid en vraagt op korte termijn ook duidelijkheid van die overheid. Verder legt de commissie de nadruk op herstructurering, en ook dat onderstrepen wij. Het benauwende van het werk van de commissie is wel dat er eigenlijk niets of nauwelijks iets nieuws is toegevoegd. Er zijn geen revolutionaire ideeën op tafel gelegd waarvan wij kunnen zeggen: daar hadden we nog niet aan gedacht. De overheid zal nu moeten laten zien dat zij op basis van een rapport van een commissie die door haarzelf is ingesteld een maximale bereidheid toont om de voorgestelde maatregelen ook te nemen."

Dick Aanen

(Foto Hans Hordijk)

Kansen en kwetsbaarheden

Het loopt met de verkiezingen in Midden- en Oost-Europa even anders dan velen hadden gedacht. Het laatste half jaar heerste tamelijk wijdverbreid de gedachte dat de kiezers hun stem vooral wel eens zouden kunnen geven aan gematigd linkse, sociaal-democratische partijen. Het communisme was verdacht, socialisme ook, maar vermoed werd dat de kiezer, na veertig jaar indoctrinatie, niet te ver door het politieke firmanent zou zwaaien. Je hoorde al voorspellingen over een door sociaal-democraten gedomineerd Europa „van de Azoren tot de Oeral". In eigen kamp beschikten we niet over veel harde informatie hoe christen-democraten uit de stembus zouden komen, hetzij via eigen partijen, hetzij via bredere lijsten waarop dan de christen-democratie een stempel zou moeten proberen te drukken.
De resultaten van de tot dusver gehouden verkiezingen zijn bekend. Een daverend succes voor de CDU en haar partners in de DDR en een verrassend sterke uitslag voor het Hongaars Democratisch Forum dat zeer sterk door christen-democraten wordt geinspireerd en aangevoerd. Daarnaast speelde de christen-democratische partij in Hongarije ook een wezenlijke rol.
De hieronder volgende analyse zal aangeven waarom men mag verwachten dat deze uitslagentrend zich zal herhalen bij de verkiezingen in andere landen (Tsjechoslowakije, Roemenië) later dit jaar. Waarom stemden de kiezers zoals ze hebben gedaan?
Bij de verkiezingen in de DDR zal het materiële element zeker een belangrijke rol hebben gespeeld. Een keuze voor de partij die de beste garantie bood voor een snelle vereniging met de door de CDU'er Helmut Kohl aangevoerde, welvarende Bondsrepubliek. Maar dat is niet het hele verhaal.
In de DDR zowel als elders in Europa viel bij mensen te beluisteren dat ze hun buik meer dan vol hadden van commando-economieën, dwangsystemen, onvrijheid, moreel verval, corruptie, betutteling e.d.. Men wilde een dikke punt zetten achter socialistische experimenten, simpelweg omdat men ze als niet geslaagd, als failliet beschouwde. Een keuze voor de sociaal-democratie zou te weinig de radicale trendbreuk betekenen die men uitdrukkelijk wenste. De kiezers wilden niet het risico lopen dat toch nog te veel van het oude beleid zou blijven aankleven.
De goede uitslagen en solide verwachtingen bieden de christen-democraten in Midden- en Oost-Europa prima kansen. Zij zadelen hen ook op met grote verantwoordelijkheden. In de DDR en Hongarije ligt een deelnemen aan de regering in de lijn der verwachting. Het is een enorme uitdaging om mee te helpen bij de opbouw van het nieuwe beleid. Uiteraard is de keerzijde van de medaille dat de christen-democratie zich in de komende tijd kwetsbaar zal maken. Men zal worden aangesproken op zijn politieke handelen. Bij een duidelijk falen of zelfs bij het niet snel genoeg kunnen inlossen van gewekte verwachtingen kan een tegenslag licht volgen. In christen-democratische kring in het Europees Parlement zijn wij ons van een en ander terdege bewust.
Er is nog een andere wolk aan de thans zo fraaie hemel. Bij de niet-linkse krachten - die men bij coalitievorming nogal eens tegen het lijf zal lopen - treffen we enerzijds conservatief-nationale tendenzen aan, die een verlangen symboliseren naar precommunistische tijden en verhoudingen, en anderzijds neo-liberale stromingen die zuiver kapitalistische medicijnen aan de patiënt willen voorschrijven. Zijn de eerstgenoemden niet zonder risico vanwege de vele nationaliteiten- en minderhedenproblemen in Midden- en Oost-Europa; de laatstgenoemden realiseren zich niet of nauwelijks dat wij in West-Europa geen kapitalistische economieën kennen maar stelsels die je het beste sociale markteconomieën zou kunnen noemen.
Het wordt nog een enorm karwei voor de christen-democratie om haar conceptie van een verantwoordelijke samenleving tot gelding te brengen. Het is daarom goed dat wij uitgebreid contact blijven houden met onze zusterpartijen in Midden- en Oost-Europa. Het CDA doet dat heel intensief met de Hongaarse christen-democratische partij.
Dat is ook om een andere reden hard nodig. De huidige verkiezingsgolf is de eerste in Midden- en Oost-Europa. Die wordt gekenmerkt door een zich afwenden van het oude regime. Logisch. Tevens wordt zij gekenmerkt door een onoverzichtelijk patroon van politieke partijen. Het zal nog enkele jaren - en enkele verkiezingen - duren voordat het partijenlandschap zich meer definitief settelt. Gedurende die jaren moet het duidelijk worden of men in Midden - en Oost-Europa echte christen-democratische partijen wil, dan wel of men aan andere formules denkt. Een actief en waakzaam volgen van de politieke processen is daarom zeer noodzakelijk. In het Europees Parlement hebben we daarvoor een uitstekende luisterpost.

Jean Penders
Voorzitter CDA-delegatie in Europees Parlement

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

TSJECHISCHE FILMS

In de jaren zestig ontstond een nieuwe generatie filmmakers in Tsjechoslowakije: de Praagse School. Zij hadden een ,,vrije" manier van filmen en zagen hierin een mogelijkheid om het socialistische realisme van de stalinistische vijftiger jaren van zich af te schudden en openlijk over hun problemen en frustraties te kunnen praten. Die sterke betrokkenheid bij het sociale leven maakte de autoriteiten zeer zenuwachtig en zij verboden daarom de vertoning van deze films. De NOS vertoont in april en mei vier films van deze stroming; telkens op Nederland 3 om 20.25 uur.

- woensdag 11 april: Ecce homo Homolka (satirische komedie uit 1969)
- woensdag 18 april: Houd de trein in het oog (Oscarwinnaar in 1967)
- zaterdag 21 april: De grap
- zaterdag 19 mei: samenvattend met het bezoek van de Tsjechische president Havel een bijzondere Tsjechische film waarvan de gegevens nu nog niet mogen worden vrijgegeven.

CULTUURBELEID

Van de bouw van grote, prestigieuze stadhuizen en operagebouwen in Den Haag of Amsterdam staan onze kranten maandenlang vol. Cultuur, zo lijkt het wel, is een zaak van de Rijksoverheid en speelt zich af in de grote steden. Mensen die in de Achterhoek, het Noorden van Groningen of het Zuiden van Limburg wonen, mogen er zo af en toe even aan ruiken, maar doen blijkbaar zelf niet echt mee. Als we tenminste de media mogen geloven. Niets is echter minder waar. In - bijna - alle gemeenten vinden op het ogenblik college-onderhandelingen plaats. Een goed moment om eens te kijken in hoeverre cultuurbeleid daarin een rol speelt en wat er op dat gebied de afgelopen jaren is gebeurd. CD/Actueel sprak met twee CDA-wethouders, die de afgelopen jaren verantwoordelijk waren voor het cultuurbeleid in hun gemeente:

,,Ootmarsum zit vol met culturele gebeurtenissen", zegt CDA-wethouder **J.H.G. Hesselink**. In Ootmarsum worden oude gebruiken gekoesterd en in stand gehouden. ,,Vooral in de Paastijd kennen wij veel van dit soort gebruiken", aldus Hesselink, ,,een groep jonge mannen, die van Rooms-katholieke huize moeten zijn, organiseren ieder jaar de Paasactiviteiten. Zo lopen we bijvoorbeeld op eerste en tweede Paasdag hand in hand, Paasliederen zingend door de straten van Ootmarsum". Maar niet alleen voor dit soort oude gebruiken bestaat in Ootmarsum warme belangstelling, legt Hesselink uit: ,,Er zijn orgelconcerten, de muziekscholen verzorgen uitvoeringen en de plaatselijke harmonie speelt."
Op het gebied van de beeldende kunst is Ootmarsum de laatste jaren wat achter gebleven, geeft Hesselink toe. Daarom wordt daaraan de komende jaren extra aandacht besteed, als het aan het CDA ligt. Dat speelt nu ook een rol in de college-onderhandelingen. Het college bestaat nu uit twee CDA-wethouders ,,en dat zal ook wel zo blijven" volgens Hesselink. Stimulering van beeldende kunst - bijvoorbeeld door het openen van een aantal expositieruimtes - en het vinden van definitieve huisvesting voor de Stichting Heemkunde staan bovenaan het culturele verlanglijstje in Ootmarsum.
CDA-wethouder **J. G. Potharst** uit Gouda heeft wel even tijd nodig als hij opsomt wat er de afgelopen jaren in zijn stad op cultuurgebied is bereikt. Dat blijkt nogal wat te zijn.
,,Maar het grootste project is wel de bouw van een nieuwe schouwburg", zegt Potharst. ,,De laatste vier jaar is er gewerkt aan een plan voor de bouw van zo'n schouwburg en afgelopen maandag is, op de laatste vergadering van de oude gemeenteraad, het kredietvoorstel goedgekeurd. Het gaat daarbij om een bedrag van 23 miljoen. Dit najaar zal worden gestart met de nieuwbouw. Het blijft in Gouda echter niet bij dit ene grote project.
Potharst: ,,De restauratie van de muziekschool is bijna klaar; ook is de subsidie voor de muziekschool uitgebreid en het aantal leerlingen is gestegen van 900 tot 1400. Dan is er een grote sponsoractie georganiseerd voor het museum.
Een aantal zalen in het museum wordt verbouwd en er worden museumstukken gerestau reerd."
Een belangrijke ontwikkeling in Gouda is de ondersteuning van kunstenaars, na het wegvallen van de BKR. ,,Er zijn ateliers gekomen", aldus Potharst, ,,en in de stadsgalerie wordt elke maand een tentoonstelling georganiseerd. Bovendien kennen wij in Gouda een aankoopregeling, waarbij mensen, gesubsidieerd door de gemeente, met 25% korting kunstwerken kunnen kopen en dat is een groot succes geworden."
Speelt het cultuurbeleid een rol in de college-onderhandelingen? ,,Nee, eigenlijk niet", geeft Potharst, na enige nadenken toe. ,,Alle partijen hebben voor het overleg tien kernpunten op papier gezet, maar daar zit cultuurbeleid niet bij. Alleen het CDA noemt een extra filiaal van de bibliotheek in nieuwe stadswijken een kernpunt." Cultuurbeleid hoeft ook geen rol te spelen in de Goudse college-onderhandelingen, vindt Potharst, omdat er niet echt nieuwe wensen liggen.
,,Er zijn drie belangrijke hoofdpunten voor de komende jaren", zegt hij, ,,ten eerste de nieuwe schouwburg, vervolgens het stimuleren van culturele vorming in het voortgezet onderwijs en tot slot het voortzetten van de kunstenaarsregelingen."
Jolly Kerkstra

ONDERWIJS VROEGER EN NU

Aap - noot - mies - wim - zus - jet... Hoeveel Nederlanders hebben op school dit rijtje niet uit hun hoofd geleerd? En hoe leerden ze dit? Met behulp van tekeningen, die de lesboeken aantrekkelijker en vooral ook duidelijker maakten. Het illustreren van leermiddelen wordt belangrijk geacht: in het huidige onderwijs is het volstrekt normaal dat de schoolboeken geïllustreerd zijn. Toch was dit niet altijd zo. Tot in de vorige eeuw werden kinderen op school benaderd of ze volwassenen waren. Hun eigen ervaringen kwamen niet aan de orde. In de 19de eeuw ontstond langzamerhand begrip voor ,,de wereld van het kind".
Zo ontstond het ,,aanschouwingsonderwijs" met de fameuze schoolplaten. Schoolboekenuitgever Wolters/ Noordhoff trok hiervoor de tekenaar Cornelis Jetses (van ,,Ot en Sien") aan die van 1901 tot 1950 de belangrijkste illustrator zou blijven. Ontelbare kinderen hebben met behulp van zijn illustraties de Nederlandse taal geleerd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat men thans een expositie aan zijn aquarellen wijdt, die Jetses' werk op overzichtelijke wijze toont. Daarnaast is een uitmuntend begeleidend boek verschenen over Jetses waarin bovendien één hoofdstuk is gewijd aan de ontwikkelingen in het taalonderwijs en de rol van de illustraties van Jetses.
(Cornelis Jetses, uitgeverij J.B. Wolters en het Nederlandse taalonderwijs. Tentoonstelling in Museum Simon van Gijn te Dordrecht (21 april - 17 juni 1990) en in het Goltziusmuseum te Venlo (24 juni - 2 september 1990). De catalogus met ruim 100 afbeeldingen kost slechts *f* 20,-.)

COMMENTAREN

BESTUURLIJKE VERNIEUWING NOODZAKELIJK

Hoe men de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart verder ook mag interpreteren, de slechte opkomst - met 61,5 procent een laagterecord voor raadsverkiezingen - was zonder meer een verontrustend signaal in de richting van het openbaar bestuur en de politieke partijen. Er is geen enkele reden om over dit opkomstpercentage een grauwsluier van drogredenen te leggen.
Sommigen beweren dat veel kiezers drie verkiezingen in een jaar teveel vonden en daarom thuis bleven. Daar geloven we niets van. Een enkele dagen na de raadsverkiezingen gepubliceerd onderzoek wijst als mogelijke oorzaak aan dat nogal wat mensen „geen tijd hadden" om naar het stemlokaal te gaan. Hoezo, plotseling geen tijd? Anders wel? Nee, we zullen fundamenteler moeten zoeken naar de redenen waarom zoveel kiezers het in het bijzonder in de steden op 21 maart hebben laten afweten. Voorzover wij hebben kunnen nagaan vormde een deel van de Amsterdamse Bijlmermeer met een opkomst van 16,7 procent een dieptepunt.
Wat kunnen de politieke partijen en de gemeentebesturen doen om te bevorderen dat de belangstelling bij volgende verkiezingen weer toeneemt? Onmiddellijk kwamen wensen als een gekozen burgemeester en gemeentelijke referenda weer te voorschijn. Een nieuwe discussie daarover is natuurlijk prima, maar moeten we niet veel dieper tasten om de trend om te buigen? Gaat het niet veeleer om de politieke cultuur die velen kennelijk niet meer aanspreekt? Is vooral in de grote steden de stadhuiscultuur niet tegenover de stedelijke cultuur komen te staan?
Gemeenteraadsleden hebben twee functies: zij besturen de gemeente (de raad staat aan het hoofd van de gemeente) en zij zijn volksvertegenwoordigers. De vraag is of de werkzaamheden van de raadsleden in het gemeentehuis niet zoveel tijd en energie zijn gaan vergen dat de contacten met de kiezers onbedoeld een beetje op het tweede plan komen.
Vanwege de vergeleken met land en provincie kleine schaal zou de betrokkenheid van de burgers bij wat er in de gemeente gebeurt groot moeten zijn. De raadsverkiezingen van 1990 hebben aangetoond dat dit lang niet het geval is. Rond 1970 werd, dank zij het werk van de commissie-Biesheuvel, een redelijk geslaagde poging gedaan burgers en bestuur wat dichter bij elkaar te brengen. Het wordt nu tijd voor een nieuwe operatie van bestuurlijke vernieuwing - de commissie Deetman zou een krachtige voorzet kunnen geven -, maar daarnaast ligt er huiswerk voor bestuurders en politieke partijen om een beter contact met de kiezers tot stand te brengen.
Zo kan ook het gevaar van extreem rechts beter bestreden worden.

RAPPORT OVER PROBLEMEN AKKERBOUWERS

De Commissie van goede diensten heeft er voor gezorgd dat de rust in de akkerbouwwereld weer enigszins is teruggekeerd. Binnen zeer korte tijd produceerden de drie wijze mannen een rapport, waarin zij tot de conclusie komen dat het middel van verlaging van de graanprijs niet het juiste middel is om iets te doen aan de overproduktie in deze sector. Terecht wijst de commissie erop dat een structurele produktiebeperking de enige oplossing is. Of de voorstellen een kans van slagen hebben, hangt zowel van de politiek als van de betrokkenen zelf af. Commissievoorzitter De Koning wees vorige week tijdens de presentatie echter ook terecht op de verantwoordelijkheid van de akkerbouwers zelf. Als deze niet mee willen werken aan een sanering, zal er ook niets van terechtkomen. Het woord is nu aan de politiek. Minister-president Lubbers zal het bij de top in Dublin aan het eind van deze maand niet gemakkelijk krijgen om zijn Europese collega-regeringsleiders er van te overtuigen dat er een einde moet komen aan de vrije val van de graanprijs. Gezien de tegenwerking van met name Engeland en Frankrijk zal hij daar nog wel eens een harde dobber aan kunnen krijgen.

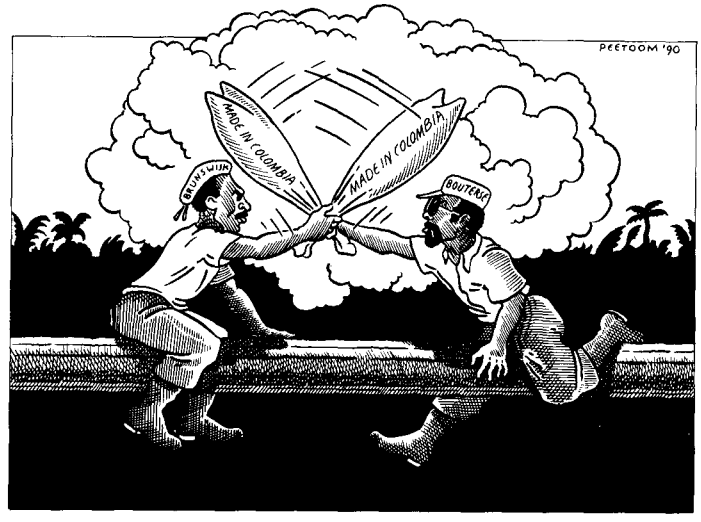

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar

het valt in de gemeentepolitiek ook niet mee om het de kiezer een beetje naar de zin te maken. Eerst moeten we polariseren: tegenstellingen zichtbaarder, progressief tegen conservatief, roden tegen gristelijken, het PAK (weet-u-nog?) tegen de hele rest en graag een gepolitiseerde burgervader die instructies kreeg op de afdelingsvergadering en mono-culturen als colleges van B en W. Toen moest het weer anders (en dat viel toevallig samen met bezuinigen): smalle marges, consensusdemocratie, afspiegelen, samenwerken en de burgemeester coördineren tussen de partijen. En net zijn we daar lekker mee bezig in de gemeenten, we hebben het over ,,consistentie" en ,,planning" en iedereen mag weer mee regeren en wat doet de kiezer? De ene helft blijft thuis en zegt: ik vind er zo niks aan, het is niet meer spannend. Feijenoord-Ajax is leuker. (Voor wie die wedstrijd gezien heeft: een dodelijker oordeel over de politiek is nauwelijks denkbaar).
Van de andere helft zegt een groot deel: bah, allemaal wethouders enzo; mij te eensgezind, te consistent, te bestuurskrachtig en meer van dat saais. Er moet weer bloed aan de bal. Ik stem op iets onduidelijks dat tenminste niet mee-regeert. Paniek alom. Crisis in de westerse democratie. En wat is de oplossing volgens de eerste nerveuze commentaren? De volgende vondsten: 1. ,,De wijken in!" en 2. ,,De burgemeester kiezen". Ik wil me er niet mee bemoeien, maar dat noem ik geen staatsrechtelijke vernieuwing meer. Dat is meer recycling van politiek verpakkingsmateriaal.

Sociale vernieuwing historisch gezien geen uniek verschijnsel

De aandacht voor sociale vernieuwing in de jaren negentig is historisch gezien geen uniek verschijnsel. In de sociaal-politieke geschiedenis van Nederland zijn verscheidene episodes van sociale vernieuwing te zien. Het CDA-Eerste Kamerlid, tevens hoogleraar algemene sociologie aan de Vrije Universiteit, prof. dr. D. Th. (Dick) Kuiper plaatst in deze tweede aflevering in de serie over sociale vernieuwing het thema in historisch perspectief en beziet het tegen de achtergrond van de christen-democratische visie op de verantwoordelijke samenleving.

SOCIALE VERNIEUWING

Dick Kuiper: ,,Soms zie je in de geschiedenis perioden van tevredenheid. Zo'n periode wordt vaak voorafgegaan door een tijd van voorspoed en vooruitgang waarin veel bereikt is. Achteraf wordt zo'n periode van tevredenheid vaak getypeerd met ,,Jan Salie"-geest. Op een bepaald moment ontstaan er dan toch crisisverschijnselen omdat de samenleving vastloopt op een pad dat eerst veelbelovend leek. Er is sprake van onderling samenhangende economische en sociale crisisverschijnselen. Er ontstaan sociale en religieuze bewegingen die daar wat aan willen doen."

VIJF PERIODEN

,,Ik zie een vijftal periodes, waarin er sprake was van bewegingen in de maatschappij en/of gebruik van de staat als instrument om vernieuwingen tot stand te brengen. Omdat Nederland een pluriform land is vindt die beweging doorgaans plaats in verschillende stromingen.

De eerste periode is na 1830. Er heerste een ,,Jan Salie"-geest. Bij de liberalen zag je de kolonies voor werklozen in Oost-Nederland en de Maatschappij tot nut van het algemeen. Bij de orthodoxe protestanten het Reveil, dat scholen oprichtte en allerlei stichtingen voor havenlozen en verwaarloosde kinderen, ziekenhuizen, diaconessenhuizen, enz. Het Reveil richtte zich met name op het particuliere initiatief terwijl de liberalen in zekere zin meer gebruik maakten van de staat.

De tweede periode is die tussen 1880 en 1900. Er waren allerlei tekenen van economische opleving. Desondanks zag je sociale en economische crisisverschijnselen: de agrarische crisis, de proletarisering ten gevolge van de eerste industrialisatie. In deze periode zijn de drie belangrijkste emancipatiebewegingen ontstaan: de orthodox-protestantse (denk aan het eerste Christelijke Sociaal Congres van 1891), de Katholieke (denk aan de encycliek Rerum Novarum eveneens van 1891) en natuurlijk de socialistische beweging. De onderlinge solidariteit als belangrijkste basis voor deze beweging leidde tot de vorming van weerstandskassen, verzekeringen voor ziekten e.d. Alle drie bewegingen komen uit de maatschappij zelf op en zijn door hun vormende en organiserende invloed een sociale vernieuwing op zichzelf. Voor zover de staat er aan te pas komt zijn het vooral de progressieve liberalen die zich daarvoor inzetten. Het kabinet Pierson/Goeman Borgesius bracht aan het eind van de vorige eeuw de eerste golf van sociale wetgeving tot stand.

De derde periode is die na de Eerste Wereldoorlog. Ook toen was er sprake van crisis en revolutie. De katholieke minister Aalberse voerde de wetten van de anti-revolutionair Talma in en diende zelf ook een aantal wetten in. Daarmee werd het kader aangegeven van een moderne samenleving, met de achturige werkdag, sociale verzekeringen enz.

De vierde periode is na de Tweede Wereldoorlog als een - uitgesteld - antwoord op de economische crisis van de jaren dertig: de periode van wederopbouw, die gepaard ging met een verbetering en uitbreiding van sociale wetgeving. Het zijn met name de katholieken en de sociaal-democraten die vanuit de regering een aantal sociale vernieuwingen tot stand brengen. Door

Honderd jaar Christelijke Sociale Beweging 1891-1991

Prof. dr. D. Th. Kuiper, hoogleraar algemene sociologie aan de VU in Amsterdam is ook voorzitter van de Stichting 1991, die de activiteiten coördineert op het gebied van de herdenking en actualiteit van het Eerste Christelijk Sociaal Congres dat in 1891 plaatsvond en van de encycliek Rerum Novarum die in datzelfde jaar gepubliceerd werd. De Stichting is voortgekomen uit samenwerking tussen o.a. de bijzondere universiteiten - de Vrije Universiteit en de Katholieke universiteiten van Nijmegen en Brabant -, het Convent van Christelijk Sociale Organisaties, de Katholieke Raad voor Kerk en Samenleving, en een initiatiefgroep voor een christelijk-sociaal congres.
De activiteiten zullen onder meer bestaan uit wetenschappelijke symposia, publikaties en aan het eind van 1991 een Christelijk Sociaal Congres.

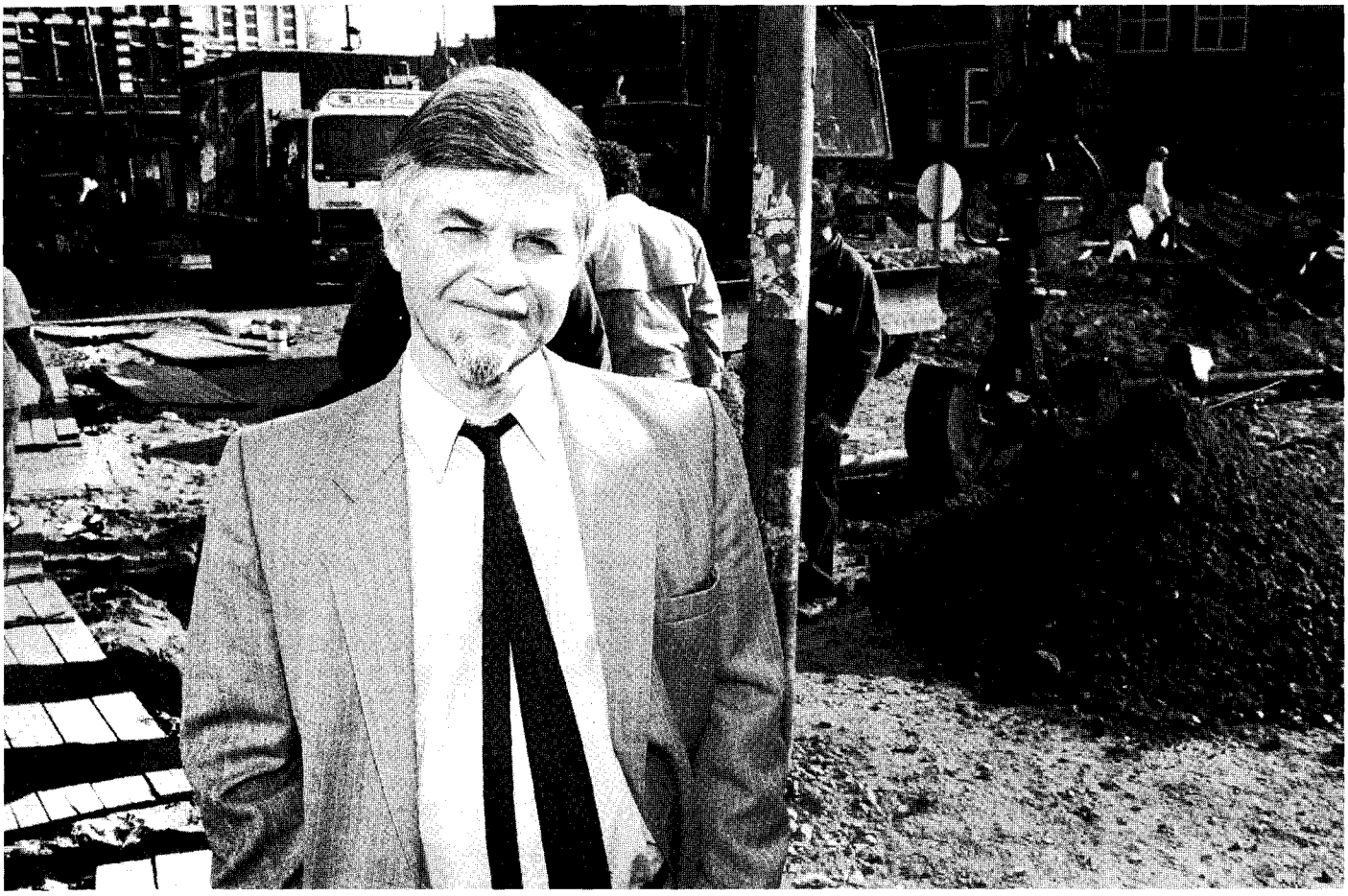

Dick Kuiper: ,,Sociale vernieuwing moet zowel het maatschappelijk middenveld als het bestuurlijk apparaat vernieuwen." *(Foto Hans Hordijk)*

hun penetratie op de departementen ontstaat er een zekere vervlechting tussen het maatschappelijk middenveld en de staat, met als gevolg een steeds grotere nadruk op de staat. Je zou kunnen zeggen: belangrijke delen van het maatschappelijk middenveld investeren zich in de staat, ontvangen ook subsidies van de staat, want hun voormannen zijn tot in de departementen doorgedrongen."

TE VEEL NADRUK OP DE STAAT

,,Tot pakweg 1965 gebeurde dat met een zekere evenwichtigheid tussen staat en maatschappij. Maar daarna zijn alle drie de grote politieke stromingen in onderlinge concurrentie de nadruk teveel op de staat gaan leggen. Delen van het maatschappelijk middenveld werden uitgehold en steeds meer afhankelijk. De christen-democraten zijn als antwoord op deze ontwikkelingen gekomen met het concept van de verantwoordelijke samenleving. Dat heeft een attenderende en stimulerende functie gehad voor het maatschappelijk middenveld, en heeft ook geresulteerd in beleidsveranderingen. Christen-democraten en sociaal-democraten zijn natuurlijk beiden verantwoordelijk voor het doorschieten van de verzorgingsstaat. De christen-democratie heeft daarop vanuit z'n ideologie een adequaat antwoord kunnen geven. Voor de sociaal-democraten was het veel moeilijker om zich op dit punt te heroriënteren, omdat zij ideologisch veel meer op de staat gezet hadden. Toch zijn zij als beweging ook uit het maatschappelijk middenveld voortgekomen."

MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD EN BESTUURLIJK APPARAAT VERNIEUWEN

,,Men zou kunnen zeggen dat in de loop der tachtiger jaren na de economische crisis en het doorschieten van de verzorgingsstaat een vijfde periode van vernieuwing is aangebroken.
Sociale vernieuwing anno 1990 is niet alleen een kwestie van het activeren van het maatschappelijk middenveld en het terugplanten van verantwoordelijkheden. Het gaat ook om het terugdringen van de verkokering bij de overheid, die in de hand is gewerkt omdat de staat zo belangrijk was geworden. Ook in het maatschappelijk middenveld zelf zijn hier en daar verstarde en overleefde structuren ontstaan met gevestigde belangen, waar men niet in functies (d.w.z. wat hebben de mensen voor diensten en ondersteuning nodig) denkt, maar in voorzieningen en instellingen. Sociale vernieuwing moet dus zowel het maatschappelijk middenveld als het bestuurlijk apparaat vernieuwen. Beide waren immers vervlochten met elkaar. Er ligt nu een interessant concept voor die sociale vernieuwing op tafel dat door de politieke samenwerking van christen-democraten en sociaal-democraten iets goeds kan worden. Als de gemeenten de wettelijke en financiële instrumenten aangereikt krijgen, kunnen ze creatief inspelen op nieuwe mogelijkheden."

,,Delen van het particulier initiatief zijn bijna onderdelen van de staatsorganisatie geworden. Daar komt nu een zekere correctie op. Er is gelukkig nog voldoende maatschappelijk middenveld over om weer een nieuwe start te maken."

LEREN VAN GESCHIEDENIS

,,Na 1945 heeft het particulier initiatief zich genesteld in het staatsapparaat. Men dacht: we gaan de staat als instrument gebruiken dan kunnen we als particulier initiatief in stand blijven. Maar binnen twee generaties zijn delen van dat particulier initiatief bijna onderdelen van de staatsorganisatie geworden. Daar komt nu een zekere correctie op. Er is gelukkig nog voldoende maatschappelijk middenveld over om weer een nieuwe start te maken. De staat zou er verstandig aan doen om datgene wat tegen haar aan is gaan leunen meer op afstand te houden door het - bijvoorbeeld via budgetfinanciering - weer eigen verantwoordelijkheid te geven."

Klaas de Vries

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

SCHINKELSHOEK (1)

,,Ik zal eind mei met weemoed de deur achter me dichttrekken. Het was een prachtige tijd. Ik heb het werk met overgave en passie gedaan, aan beide kanten van de tafel, de journalistiek en politiek. Het was in één woord: prachtig!" Jan Schinkelshoek (36), hoofd voorlichting van de CDA-fractie in de Tweede Kamer, heeft er bijna van wakker gelegen toen hij vorige week vrijdag moest laten weten of hij directeur Voorlichting van het ministerie van Justitie zou worden. ,,Ik ben met het Binnenhof vergroeid. De helft van mijn leven, bijna 18 jaren, heb ik aan het Binnenhof doorgebracht. Dan kost het moeite om te vertrekken." Waarom uiteindelijk ,,ja" gezegd?
,,Omdat ik toe was aan iets nieuws. Soms moet je de moed hebben om eens iets geheel anders te gaan doen. Mijn nieuwe functie kan mijn ervaring als journalist en politiek woordvoerder/adviseur verrijken met een behoorlijk stuk management en overheidsvoorlichting. Een hele uitdaging."
Schinkelshoek begon in 1973 als parlementair journalist. Eind 1982 werd hij door de voorlichtersschap van de fractie. ,,Mijn belangrijkste motief was een grote nieuwsgierigheid. Zou het achter de deuren van fractiekamer en Catshuis zijn als ik als journalist dacht? De politiek van dichterbij meemaken was mijn drijfveer."
Wat trof hij achter die deuren aan? ,,Een grote mate van nuchterheid. De politiek is veel gewoner, zakelijker dan journalisten vaak schrijven. Politici worden vaak afgeschilderd als heel sluw en de hele dag bezig met het maken van complotten en grote scenario's. De werkelijkheid is veel simpeler." En het beeld dat het publiek heeft van politiek en parlementaire journalistiek als één gesloten wereld, van twee handen op één buik? ,,Ik zou het liever zo willen omschrijven: bij elkaar deugen ze niet, zonder elkaar meugen ze niet."

SCHINKELSHOEK (2)

Schinkelshoek heeft in al die jaren een reeks van hoogte- en dieptepunten meegemaakt
Zijn moeilijkste klus noemt hij ,,het wekken van meer begrip bij de parlementaire pers over de opvattingen en motieven van de CDA-fractie. Er was een communicatiestoornis, men begreep elkaar niet."
Als woordvoerder en adviseur van de CDA-fractie en de fractievoorzitter werd Jan Schinkelshoek regelmatig een grote politieke invloed toegekend. Hij werd wel het ,,niet-gekozen" CDA-kamerlid genoemd. Ook voor Lubbers zou hij een regelmatige praatpaal zijn geweest. Tijdens verkiezingscampagnes was hij Lubbers' vaste begeleider en adviseur. ,,Die veronderstelde invloed is in één woord overdreven. Daarover doen allerlei anecdotes de ronde, vaak te mooi om waar te zijn. Natuurlijk was het mijn taak om te verkennen, te sonderen en te adviseren. En natuurlijk sprak ik Lubbers ook wel eens. Maar je denkt toch niet dat mensen als Brinkman, De Vries en Lubbers zich door mij lieten sturen of aan mijn leiband liepen? Onzin. Natuurlijk heeft een politiek woordvoerder ook politieke invloed. Maar die hebben bijvoorbeeld politieke redacteuren ook. Mijn imago wordt wel eens overwoekerd door zichzelf versterkende geruchten."
Hij geeft toe méér te zijn geweest dan een gewone voorlichter. ,,Laat ik het zo zeggen: ik heb ook nogal wat werk gemaakt van interne voorlichting."
Wat zijn de belangrijkste eigenschappen waarover zijn opvolger moet beschikken?
Schinkelshoek: ,,Een goed politiek instinct, kennis van en ervaring met de parlementaire mores op het Binnenhof en de parlementaire journalistiek bij voorkeur van binnenuit kennen."

SCHINKELSHOEK (3)

In de wereld van de journalistiek en voorlichting is er veel waardering voor Schinkelshoek. Hans Hillen, sinds twee weken Tweede Kamerlid, maar daarvoor directeur Voorlichting van het Ministerie van Financiën en parlementair redacteur bij het NOS-Journaal noemt het vertrek van Schinkelshoek een gevoelig verlies voor het CDA. ,,Ik heb hem in de afgelopen jaren vaak en van zeer dichtbij meegemaakt en ben onder de indruk. In de Nederlandse politieke en bestuurlijke traditie heeft beïnvloeding van het proces van openbare opinievorming nooit eerste prioriteit gehad. In een verzuilde democratie is vertrouwelijk overleg met ,,het veld" en andere betrokkenen immers de weg van consensus, Van de grote partijen heeft het CDA, ook vandaag nog duidelijk die instelling.
nog duidelijk die instelling.
Consequentie hiervan is onvermijdelijk een bescheiden profilering van de eigen standpunten. Een te gekruide ideologische inkleuring hindert nu eenmaal bij het vinden van compromissen, vraag het de PvdA". Keerzijde van de medaille is volgens Hillen dat de CDA-benadering kwetsbaarder is voor het verwijt van onduidelijkheid. ,,In de emoties van de dag een nadeel, met risico van stigmatisering. Het CDA moet met beide kanten van de medaille duchtig rekening houden. Daarom luistert het zeer nauw hoe de contacten met de pers worden onderhouden. De fractievoorlichter opereert op het snijpunt van conflicterende belangen. Hij of zij moet voor het CDA en voor de pers een der hunnen zijn, beide met zo'n verschillende cultuur. Jan Schinkelshoek heeft die functie met groot succes bekleed. Hij was en is vraagbaak voor velen, maar intern ook verzoener van geschillen en bedenker van oplossingen op het hoogste niveau". De oud-voorlichter typeert Schinkelshoek tenslotte als een modern voorlichter met grote beleidsbetrokkenheid. ,,Bij alle belangrijke partijpolitieke overleggen is hij present, met toevoegende waarde. Hij heeft Lubbers, De Vries en het CDA aan zich verplicht".

„HANJA"

HET FENOMEEN MAIJ-WEGGEN

Zelfs een professor schreef een brief aan de oprichters van de Maij-Weggen Fanclub. Hij wil het ,,fenomeen Maij-Weggen" wetenschappelijk gaan onderzoeken. Maar dat is maar één van de meer dan duizend brieven die bij de CDA-wethouder Gerard Torsing in 's-Graveland zijn binnengekomen. Samen met zijn collega van Dorpsbelangen De Kloet heeft hij begin maart de Hanja Maij-Weggen Fanclub opgericht.
Met welke bedoeling? Torsing: ,,Ja, eh.... Hoe moet ik dat zeggen. Eh, om Hanja in haar optreden steeds te volgen en daar bekendheid aan te geven. De leden van een fanclub moeten weten, wat hun idool doet." Maar hoe? Torsing vertelt dat er een knipselkrant komt over Hanja. En in de zomer wordt er waarschijnlijk een boekje over Hanja gemaakt, een soort biografie.
,,Ze staat daar niet onwelwillend tegenover, zei ze" aldus Torsing. En er worden bijeenkomsten georganiseerd. Intussen is er ook een grammofoonplaatje uitgekomen met als titel ,,Hanja" en gezongen door ,,Twee wethouders van 's-Graveland". Hanja mag bepalen naar welke milieu-organisatie de opbrengst gaat. André van Duin heeft er al een persiflage op gemaakt. Deze week zijn tevens 1300 lidmaatschapskaarten de deur uitgegaan.
Wat vindt Torsing de sterke en zwakke punten van de vrouwelijke CDA-minister, die al zoveel over zich heeft doen spreken? ,,Ik weet alleen maar sterke punten, zwakke niet. Ze gaat recht op haar doel af, ze is zakelijk. Het is haar stijl van optreden: ze durft een heilige koe aan te pakken. Ze is een bijzondere vrouw." Torsing heeft alle brieven helemaal gelezen, maar hij heeft de indruk dat het vooral mannen, beter geschoolden en gestudeerden zijn.

Amsterdamse advocaat leidt belangrijke commissie

Sinds woensdag jl. is mr. W. F. C. (Willem) Stevens, die bij de formatie in '89 een staatssecretariaat op Financiën weigerde voorzitter van een commissie die de door ,,Oort'' opgezette belastingherziening moet vervolmaken. Wie is deze Willem Stevens?

BELASTINGEN

Eind oktober vorig jaar kreeg de Amsterdamse advocaat en belastingadviseur mr. W.F.C. (Willem) Stevens, lid van het CDA, het verzoek staatssecretaris van Financiën in het derde kabinet-Lubbers te worden. Hij bedankte voor die eer en zette zijn werk in de maatschap Caron & Stevens voort. Sinds woensdag is Stevens voorzitter van een door minister Kok en staatssecretaris Van Amelsvoort (Financiën) ingestelde commissie die de door de commissie-Oort opgezette belastingherziening moet vervolmaken en stroomlijnen. Maar de opdracht is nog breder dan die van de commissie-Oort. Een nieuwe uitdaging voor de 52-jarige fiscale advocaat.

De geboren Hagenaar Willem Stevens studeerde aan de juridische faculteit in Leiden en de toenmalige Belastingacademie in Rotterdam. Aan de Harvard University in de Verenigde Staten behaalde hij de graad van Master of Law. Korte tijd was hij werkzaam in de belastingdienst, maar 25 jaar geleden stapte hij over naar de fiscale advocatuur. Sinds 1972 is hij lid van de maatschap Caron & Stevens, advocaten en belastingadviseurs. In 1985 nam hij zitting in de commissie-Oort die voorstellen ter vereenvoudiging van het stelsel van loon- en inkomstenbelasting moest doen. Stevens, afkomstig uit de KVP, is lid van het dagelijks bestuur van het Amsterdamse CDA geweest. Hij is sinds 1987 voor het CDA lid van Provinciale Staten van Noord-Holland.

Waarom wilde Willem Stevens vorig najaar geen staatssecretaris van Financiën worden? ,,Het verzoek van de formateur kwam voor mij uit de lucht vallen. Ik vond die functie best interessant en boeiend. Maar als je, zoals ik, oudste compagnon bent van een grote maatschap kun je niet van de ene op de andere dag overstappen. Daar moet je even de tijd voor kunnen nemen. Mijn beslissing om geen staatssecretaris te worden had dus geen enkele politieke achtergrond. De keuze viel vervolgens op de heer Van Amelsvoort, die al eerder staatssecretaris van Financiën was, over veel ervaring beschikt en uit de Tweede Kamerfractie voortkomt. Ik was blij met die keuze."

De woensdag geïnstalleerde commissie-Stevens is breed samengesteld, nog breder dan de commissie-Oort. De leden zijn benoemd op grond van hun kwaliteit en komen uit de grote politieke stromingen: CDA, PvdA, VVD en D'66. Vanuit het CDA werd ook de hoogleraar dr. J.C.K.W. Bartel gevraagd. De commissie telt drie leden die ook in de commissie-Oort zitting hadden: naast Stevens de eminence grise onder de Nederlandse fiscalisten prof. mr. H.J. Hofstra en de Groningse hoogleraar openbare financiën dr. Flip de Kam, beiden lid van de PvdA. Stevens is blij dat nu ook een vrouw lid van de commissie wordt: de vanuit de VVD voorgedragen mevrouw mr. E.J.J.E. van Leeuwen-Schut, oud-voorzitter van de Emancipatieraad.

In het regeerakkoord van het kabinet Lubbers-Kok lag de opdracht van de nu benoemde commissie al vast. Die opdracht is duidelijk ruimer dan die van de commissie-Oort. De commissie moet werken aan voorstellen voor een verdere vereenvoudiging en verbreding van het draagvlak van de loon- en inkomstenbelasting en voor een stroomlijning van de belasting op ondernemingswinst. Zij zal onder meer aandacht moeten besteden aan het regime van aftrekposten en het inkomensbegrip in de ons omringende landen moeten onderzoeken. Nadrukkelijk wordt in de opdracht vermeld dat de uit de voorstellen van de commissie resulterende opbrengsten in de loon- en inkomstenbelasting ,,worden aangewend ter verlaging van de tarieven en/of verlenging van de eerste schijf". ,,Inkomenspolitieke en budgettaire neutraliteit geldt daarbij als uitgangspunt." Ook de relatie tussen huurwaardeforfait en hypotheekrente enerzijds en trendmatige huurontwikkeling anderzijds komt aan de orde, maar in de voorstellen mag geen afbreuk gedaan worden aan de bevordering van het eigen woningbezit.

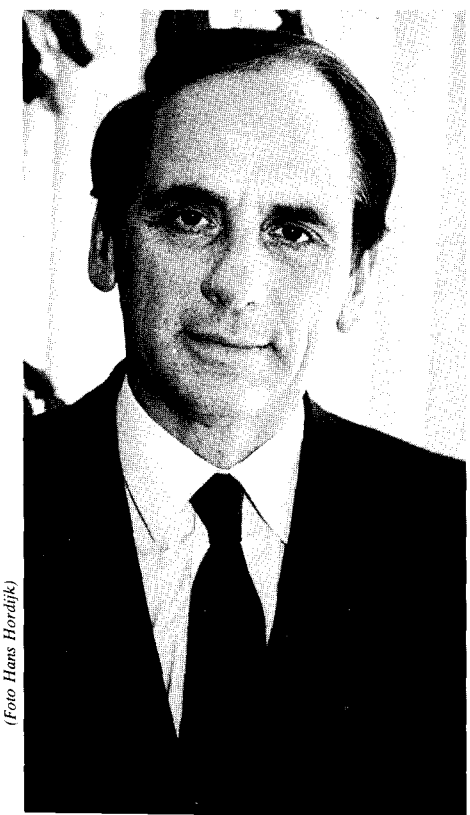

(Foto Hans Hordijk)

Het lijkt een mer a boire, maar Stevens heeft er duidelijk zin in. Hij en zijn medecommissieleden zuller er naast hun dagelijks werk een heleboel tijd en energie in moeten steken. De voorzitter hoopt dat de commissie tegen het zomerreces van 1991 zal kunnen rapporteren. Ongetwijfeld zal de naam Stevens in de jaren daarna eenzelfde alom bekende klank krijgen als die van Oort nu. De commissievoorzitter is op een aantal punten wel teleurgesteld over wat ,,de politiek" met de voorstellen van Oort gedaan heeft. Van de bepalingen van de zogenoemde Oort-wetten kan maar een deel aan de voorstellen van de commissie-Oort worden toegeschreven. De wetten Oort II en III zijn aan ,,de politiek" ontsproten. Maar daardoor ontmoedigd is Stevens niet. De commissie-Oort heeft heel wat in gang gezet, er is al aanzienlijk vereenvoudigd. ,,Ik heb er veel van geleerd en we gaan ons best doen om er ook nu een goed voorstellenpakket van te maken", zegt hij blijmoedig.

Evert Mathies

CDJA

EN TOCH

Er is al heel wat over afgeschreven. Vele commentatoren, politici, ambtenaren en journalisten hebben hun analyses en meningen op de lezers losgelaten. Lezers die ook zelf via ingezonden brieven er aandacht aan besteedden. Was het dan echt zo'n gedenkwaardige dag, die 21e maart 1990? Op het eerste gezicht wees niets daarrop. Gemeenteraadsverkiezingen, zoals we die elke vier jaar hebben, kwamen er ook nu weer aan. Natuurlijk, er zou worden gekeken naar verschuivingen. Natuurlijk, er zou een vertaling worden gemaakt van de uitslag richting landelijke politiek. Maar verder waren het verkiezingen zoals zovele. Dat pakte anders uit op die derde woensdag in maart. Enkele nuchtere feiten:

- Een opkomst van 61,9% van de kiezers betekent een laagterecord voor gemeenteraadsverkiezingen;
- Winst voor extreem-rechts, met name in de oudere wijken in de grote steden;
- Dramatisch verlies voor één van de twee grote politieke stromingen die ons land kent; de sociaal-democratie.

Deze feiten zijn vanuit een oogpunt van democratie niet positief. Vandaar ook de schrikreactie die niet alleen binnen de PvdA ontstond, maar veel breder merkbaar was. Zijn we op de verkeerde weg? Moeten we niet toe naar drastische hervormingen van ons politieke systeem. Is het nu niet tijd voor een lokaal referendum en een gekozen burgervader of - moeder? Allemaal gerechtvaardigde vragen. Maar wel vragen die niet te snel, niet onder de naweeën van de 21e maart beantwoord moeten worden.

Nu, enkele weken na de 21e, is er gelegenheid wat rustiger op de uitslag en de reacties in te gaan. Een aantal zaken valt dan op. Ten eerste blijkt het CDA vrij rustig te hebben gereageerd op de feiten, zoals hierboven genoemd. Tevredenheid overheerste; was immers niet de hoge score van de laatste jaren vastgehouden? Was het Zuiden immers niet weer terug in onze vertrouwde handen? En dat is natuurlijk ook zo. Maar de uitslag zelf mag voor het CDA geen reden zijn de uiterst lage opkomst te negeren. Mag geen reden zijn de vraag te negeren hoe om te gaan met fascistoïde en racistische partijen. Mag geen reden zijn het grote verlies van de PvdA niet op haar gevolgen in te schatten.

Een tweede zaak die opvalt in alle publicaties is de vernieuwde aandacht voor staatsrechtelijke en bestuurlijke vernieuwing. Burgers meer bij de politiek, met name de gemeentepolitiek betrekken, staat voorop. Al diegenen die al jaren pleiten voor meer directe democratie, voor gekozen burgemeesters, voor directe invloed van burgers op gemeentelijk beleid zagen in de uitslag de bevestiging van hun gelijk. Maar is dat ook zo? Want wat weten we eigenlijk van de niet-stemmers af. Waarom zijn die mensen niet gekomen: uit onvrede met het gevoerde beleid, uit een gevoel van ,,de gemeentepolitiek stelt toch niets voor" of uit pure onverschilligheid. Grote angst heb ik voor het laatste. Apathie, tolerantie, onverschilligheid; ze lijken de laatste jaren hand in hand te gaan. Mensen zien het verband niet meer tussen hun eigen handelen en de gevolgen daarvan voor de omgeving. Een ,,ik-gevoel" en het idee van ,,het gaat toch goed" overheersen. Dus waarom zouden we ons nog druk maken.

Zo kom ik tot het derde opmerkelijke feit wat betreft de nasleep van 21 maart; de reactie van de PvdA. Geschrokken van het zoveelste verlies heeft die partij besloten terug te gaan naar de kiezers. En daar de hele politiek naar toe. We moeten ons afvragen waarom de opkomst zo laag is. Niet door wetenschappelijk te analyseren, maar door de wijken in te gaan. Als politici op bezoek komen, moeten ze geen genoegen nemen met de plaatselijke notabelen. Ga de straat op, ga naar de plaatsen waar gewerkt wordt, zoek je echte kiezers op. Dat moet centraal staan. Tijdens een bijeenkomst van jongeren in het kader van de belijdenis-cathechesatie kwam eens de vraag op wat nu de essentie is van ,,het geloof". Na een tijdje discussiëren, kwam naar boven dat de woorden ,,En toch..." die essentie misschien wel heel treffend weergeven. Juist die woorden geven aan dat we ons als CDJA en CDA niet mogen laten verleiden tot een genoegzaam achterover zitten. Juist van christen-democraten mag worden verwacht dat ze oog hebben voor mensen. Dat we erachter proberen te komen wat de kiezers op 21 maart bezield of juist niet bezield heeft. Het moet ons raken als velen thuisblijven, het moet ons wat zeggen als velen, ook mensen die het ,,voor de wind" gaat extreem rechts stemmen. Het moet ons raken als een coalitiepartner zo'n grote duikeling maakt. Ook al lijkt het ons goed te gaan, steeds weer moeten we die prikkeling voelen van de woorden ,,En toch..."

René Vrugt

Partijvoorzitter Van Velzen en de Kamerleden Mateman (r.) en Van Rooy (l.) analyseren de verkiezingsuitslag. *(Foto Hans Hordijk)*

HORZEL

Wat zijn politici soms toch aandoenlijk. Deze week besloot de Tweede Kamer dat het inkomen van haar leden eigenlijk veel te laag is en dus omhoog moet. Verpleegkundigen, leraren en akkerbouwers mogen om het hardst roepen dat hun situatie onhoudbaar is, eerst moeten de meest in het oog springende achterstandsposities weggewerkt worden, zo redeneerde men kamerbreed. En alzo geschiedde: de hard werkende, maar veel te karig beloonde kamerleden kunnen loonsverhoging tegemoet zien, terwijl de rest van de ,,hongerenden" en ,,nooddruftigen" met een strenge verwijzing naar de penibele toestand van 's lands financiën nul op het geldelijke request krijgt. Voornaamste pleitbezorger van inkomensverbetering van kamerleden is mr.drs. L.C. Brinkman, sinds kort fractievoorzitter van het CDA. Een post die L.C., oud-minister, slechts met de grootste tegenzin aanvaardde. Als minister was hij gewend aan status, egards en een goed salaris, voorrechten die hem als één-van-de-150, met een doffe klap zouden ontvallen. Nee, een grauw bestaan in de kamerbankjes trok L.C. niet, maar als je ooit premier wilt worden, en dat wil L.C., is een verleden als kamerlid een conditio sine qua non. En dus was L.C., vast van plan zijn tijdelijke ballingschap aan het Binnenhof zo aangenaam mogelijk door te brengen. Als het aan L.C. ligt gaat zijn inkomen nog eens flink omhoog, onder het motto zoveel mogelijk capabele mensen voor het eerbiedwaardige beroep van kamerlid te winnen. Hoe komt het toch dat op 21 maart slechts 60% van de kiezers het stemlokaal bezocht?

Han Bleichrodt

VROUWEN BERAAD

Vrouwenberaad wil voor vrouwen drempels wegnemen.

MEER VROUWEN IN HET POLITIEKE ZWEMBAD

De uitgangspunten van het CDA en het beleid dat het CDA voert zijn voor velen de reden om lid van de partij te worden. Het CDA is een volkspartij en kan niet werken zonder een goed draagvlak van mannen en vrouwen. Daarom heeft de Partijraad van het CDA in december jongstleden niet alleen een beroep gedaan op de partij het aantal vrouwelijke leden te vergroten, maar ook om de positie van vrouwen in de partij te versterken. Dat schept natuurlijk verplichtingen voor ons vrouwen door te zorgen dat het ledental van het CDA Vrouwenberaad evenredig omhooggaat met het aantal vrouwelijke kiezers.
In oktober bestaan het CDA en het CDA-Vrouwenberaad tien jaar. In deze tien jaar is door het CDA Vrouwenberaad veel bereikt voor CDA-vrouwen. Niet alleen heeft de emancipatiegeachte in de partij vorm gekregen, maar ook de positieve actie wordt door vele partijleden in en buiten de partij uitgedragen. CDA voorzitter Wim van Velzen heeft recentelijk nog in een schrijven aan afdelings- en fractievoorzitters gevraagd bij het vormen van de nieuwe colleges te bezien in hoeverre het CDA meer vrouwelijke fractievoorzitters en vrouwelijke wethouders kan leveren. Bovendien heeft hij fractievoorzitters en afdelingsvoorzitters verzocht samen een beleid uit te stippelen waardoor het CDA over vier jaar over meer vrouwelijke raadsleden en wethouders kan beschikken.
Het CDA Vrouwenberaad kan hierbij ook een actieve rol vervullen. Het Vrouwenberaad kan en wil de vele drempels wegnemen die vrouwen belemmeren lid te worden van een politieke partij. Veel vrouwen stemmen wel CDA, maar hebben schroom politiek actief te worden. Als deze vrouwen er nu van overtuigd kunnen worden dat ze door hun lidmaatschap nog meer invloed kunnen uitoefenen op de partij van hun keuze, dan vormen zij een grote morele steun voor het Vrouwenberaad en een finaniële steun voor de partij. Hun invloed wordt nog groter als zij actief mee gaan doen in het Vrouwenberaad en in de partij. Al doende worden zij de politieke zwemkunst dan machtig. Laten wij er als partij en als vrouwen in de partij voor zorgen dat vrouwen die op de springplank durven te gaan staan en een duik in het diepe nemen zich als een vis in het water zullen voelen.

Willemien van Gardingen-van den Elzen

MET MEISJES IS NIKS MIS

Natuurlijk is er met meisjes niks mis. Alleen, wanneer kleine meisjes groot zijn geworden nemen ze nog altijd, bijna vanzelfsprekend, in maatschappelijk opzicht een tweederangs positie in. De basis daarvoor wordt gelegd in de kindertijd. Meisjes en jongens zien het voorgeleefd, thuis én in de samenleving. Van moeder wordt veel verwacht binnenshuis, dat beperkt haar mogelijkheden buitenshuis. Voor vader geldt het omgekeerde.
Vanaf 1990 wordt van alle jongeren vanaf 18 jaar verwacht dat zij in eigen onderhoud voorzien. Met name voor meisjes zijn daarbij nog heel wat problemen te overwinnen. Zij hebben een dubbel toekomstperspectief: baan en moederschap. Het wordt echter de hoogste tijd dat ook jongens zich voorbereiden op een dubbelrol.
Op een conferentie georganiseerd door de Raad voor het Jeugdbeleid over meisjesbeleid in Europees perspectief, stelde de minister van WVC, Hedy d'Ancona het als volgt: ,,Het allerbelangrijkste is dat het inzicht doorbreekt dat vrouwen werk binnens- en buitenshuis alleen maar kunnen combineren, als mannen dat ook doen. Jongens kunnen niet buiten beeld blijven als we het dubbele toekomstperspectief van meisjes serieus willen verlichten. Ik vind het natuurlijk prima dat een slimme meid op haar toekomst is voorbereid, maar ik vind ook dat een knappe vent zijn verantwoordelijkheid kent." Daarom d' Ancona voor het vak verzorging op school.
In de uitwisseling met de Duitse, Engelse, Deense en Zweedse meisjesdeskundigen bleken ,,onze Nederlandse problemen" soms meer, soms minder Europees te zijn. Gedeelde kwesties zijn de segregatie binnen het onderwijs en de arbeidsmarkt, de problemen bij het combineren van arbeid binnens- en buitenshuis, de seksespecifieke opvoeding van meisjes en jongens. Specifieker voor Nederland - en in mindere mate voor Duitsland - vond men het kostwinnersbeginsel, de sterke moederschapsideologie en het gebrek aan kinderopvang.
Naast het dubbele toekomstperspectief spelen de vrouwonvriendelijke selectiemechanismen van de arbeidsmarkt een rol bij de achterstand van vrouwen in maatschappelijke participatie. De overgang van school naar arbeidsmarkt betekent; te maken krijgen met werkgevers die vrouwen vaak nog niet serieus nemen zodra ze afwijken van gangbare sectoren en niveaus. Technisch geschoolde meisjes blijken bijvoorbeeld vaker werkloos te worden in verhouding met hun vriendinnen met een typisch vrouwenberoep. Daarom moet op het vlak van de secundaire arbeidsvoorwaarden het nodige veranderen. Er moeten betere part-time mogelijkheden komen. Dan krijgen niet alleen vrouwen maar ook mannen met zo'n baan meer ruimte om een deel van de taken binnenshuis op zich te nemen.
Er wordt binnen Europa van gedachten gewisseld over de wenselijkheid van een breed curriculum voor jongens en meisjes in het voortgezet onderwijs. In dit curriculum zitten alpha-, bèta- en gamma-vakken, dus ook het vak verzorging. Het gaat, zoals ook de centrale doelstelling van het regeringsbeleid luidt niet alleen om economische zelfstandigheid, maar ook om zorgzelfstandigheid in de toekomst van jongens en meisjes.
Verschillende meisjesdeskundigen op de conferentie uitten hun ergernis over de uitvoering van het onderwijsemancipatiebeleid tot nu toe. Het zijn steeds de meisjes die moeten veranderen. Ze moeten langer doorleren op een hoger niveau en daarbij vooral traditionele jongensvakken en -richtingen kiezen. Met meisjes is echt niks mis, maar wel met de ambivalente houding van de samenleving ten opzichte van vrouwen. Waarom spreken over ,,meisjesbeleid" als het gaat om vragen die grotere groepen in de samenleving raken? Nog steeds wordt de meisjeskwestie niet echt serieus genomen. Zolang de belangen van meisjes en jonge vrouwen onvoldoende gewaarborgd zijn, is er een dubbele inspanning voor hen nodig, meent de Raad voor het Jeugdbeleid. Concreet denkt de Raad hierbij aan een opvoeding, waarin meisjes en jongens worden voorbereid op een dubbelrol in de toekomst en aan onderwijs waarin zorgvakken een plaats krijgen. Ook voor het CDA als politieke partij een zaak om serieus op te pakken.
(,,Met meisjes is niks mis", conferentieverslag in boekvorm, 62 p., te bestellen bij DOP, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag (tel. 070-3799885) o.v.v. ISBN 9034621693.)

Alice Bakker-Osinga

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

ONDERWIJS

,,Het is geen slechte poging. Wallage is er aardig in geslaagd de intenties van het regeerakkoord uit te werken". Wim van der Camp, een der onderwijswoordvoerders van de CDA-fractie, reageert op de door Wallage uitgebrachte nota van wijziging op de Wet op het Voortgezet Onderwijs. Eigenlijk is de Tweede Kamer niet aan zet, omdat het om een nota van wijziging gaat die aan de Raad van State en het onderwijsveld is voorgelegd met de uitnodiging tot commentaar en kritiek. De verwachting is dat de officiële nota eind juni of in september aan de Tweede Kamer wordt aangeboden.
Hoewel hij dus nog niet aan zet is, wil Van der Camp toch wel reageren: ,,Wij praten hier over een thema dat Nederland al twintig jaar bezighoudt: wat moet er met de kinderen tussen de 12 en 15 jaar gebeuren. Sinds de Mammoetwet van Cals discussiëren wij daar al over en allerlei varianten kwamen aan de orde. Bijvoorbeeld de Middenschool die op veel weerstand stuitte. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid heeft er advies over uitgebracht en dat heeft geleid tot voorstellen over de basisvorming waarover met het vorig kabinet geen overeenstemming bereikt kon worden. Bij het regeerakkoord zijn vervolgens een aantal vereenvoudigingen aangebracht die in het veld goed zijn ontvangen. Bijvoorbeeld vrije ruimte voor het percentage lessen dat de school naar eigen inzicht kan geven. Wallage heeft een en ander nu neergelegd in zijn nota van wijziging, waar ik waardering voor heb".
Van der Camp signaleert nog wel enkele punten waar zijn fractie problemen mee zou kunnen hebben. Wallage stelt voor de huidige schooltypes (MAVO, HAVO, Atheneum, Gymnasium) om te vormen, ofwel te laten opgaan in één brede schoolgemeenschap. ,,De CDA-fractie ondersteunt dit, maar is gekant tegen een plicht tot omvorming". Van der Camp vindt bovendien dat de zogenoemde ,,vrije ruimte" die Wallage van 20% naar 10% wil terugbrengen wel erg ver gaat. ,,Wat betekent dit voor bijvoorbeeld het gymnasium, vrije scholen en de positie van godsdienst- en levensbeschouwelijk onderwijs in zijn algemeenheid?
Om ook in minder dicht bevolkte regio's spreiding van onderwijsvoorzieningen voor voortgezet onderwijs te kunnen bieden, schept Wallage op basis van het regeerakkoord het concept van scholen met een nevenvestiging. Een vestiging in een kleine plaats kan in stand worden gehouden zodat de kinderen langer in hun eigen woonplaats onderwijs kunnen volgen. ,,Voor die nevenvestigingen moeten de komende maanden de criteria, zoals afstands- en omvangscriteria worden opgesteld", aldus Van der Camp. Hij hoopt dat het onderwijsveld de komende tijd zal benutten om de voorstellen van de staatssecretaris van commentaar te voorzien zodat in het najaar een spoedige behandeling in de Kamer kan volgen.

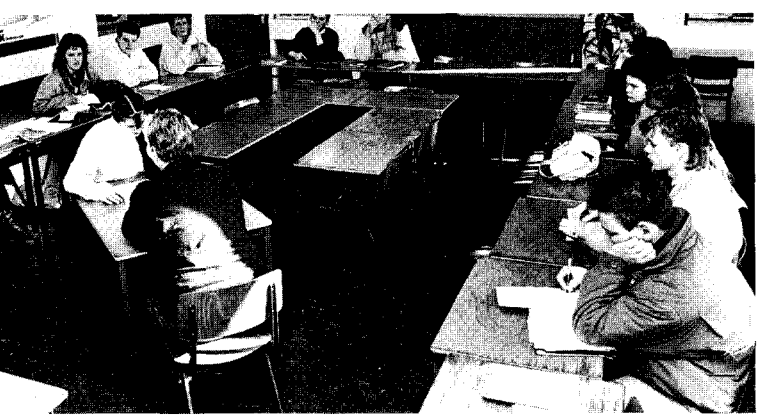

Over onderwijs aan 12- tot 15-jarigen wordt al 20 jaar gediscussieerd. *(Foto ANP)*

AKKERBOUWERS

,,Het voorstel van de Commissie van goede diensten over de akkerbouwproblematiek om de graanprijs met 9% te verhogen is praktisch onhaalbaar, gelet op het resultaat van het prijsoverleg in de Landbouwraad dat ver van die 9% afligt. De andere lidstaten zijn niet bereid voorstellen van Braks in de richting van 9% te volgen. Maar dit laat onverlet dat Braks zijn uiterste best moet doen om er het maximale uit te halen voor de akkerbouwers." Jan van Noord, landbouwwoordvoerder van de CDA-fractie in de Tweede Kamer is wat een hogere graanprijs betreft wat pessimistisch gestemd.
Positiever is Van Noord over wat de commissie heeft geadviseerd over een beheerste graanproduktie. ,,Dit deel van het advies is zeer belangrijk. Op dit terrein lijkt de Europese Commissie bereid de bijdrage vanuit Brussel te verhogen hetgeen van belang is om in andere lidstaten een grotere deelname te bewerkstelligen aan het braakleggen van grond. Wat over nationale maatregelen is gezegd, past binnen de destijds door ons ingediende en door de Kamer aanvaarde moties. Hier signaleer ik de mogelijkheid tot oprekking van het bestaande instrumentarium en verbetering van de toegankelijkheid van deze maatregelen zodat een groter aantal akkerbouwers er gebruik van kan maken."
Over de regionale component zegt Van Noord tenslotte: ,,In herstructureringsplannen voor akkerbouwbedrijven moet rekening gehouden worden met de regionale mogelijkheden. Hierbij kunnen de provinciale raden voor bedrijfsontwikkeling een belangrijke rol spelen. Dit aspect had ik in het advies wat completer uitgewerkt willen zien", aldus Van Noord.
De CDA-Tweede Kamerfractie is teleurgesteld over het feit dat opnieuw een rechtelijke uitspraak dwingt tot wijziging van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW). Wederom wordt een nieuwe aanpassing voorgesteld zonder dat eerst totale problematiek van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in het sociale zekerheidsstelsel in kaart is gebracht. De fractie heeft er begrip voor dat de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zich reeds nu heeft bezonnenop maatregelen die door de recente uitspraak van het Europese Hof noodzakelijk zijn. De staatssecretaris blijkt in haar brief aan de Kamer en de adviesorganen te kiezen voor verscherping van de inkomens in de AAW. De CDA-fractie maakt zich grote zorgen over de gevolgen hiervan voor de positie van zelfstandigen, die in het refertejaar (vanbelang om te voldoen aan de inkomensdervingseis) geen of een te geringe winst halen. Volgens de staatssecretaris gaat het hier thans om 5.800 zelfstandigen zonder winstinkomen. Zij zouden hun recht op een AAW-uitkering verliezen.

RECHTERLIJKE UITSPRAAK EN AAW

De CDA-Tweede Kamerfractie is teleurgesteld over het feit dat opnieuw een rechterlijke uitspraak dwingt tot wijziging van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW). Wederom wordt een nieuwe aanpassing voorgesteld zonder dat eerst de totale problematiek van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen in het sociale zekerheidsstelsel in kaart is gebracht. De fractie heeft er begrip voor dat de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zich reeds nu heeft bezonnen op maatregelen die door de recente uitspraak van het Europese Hof noodzakelijk zijn. De staatssecretaris blijkt in haar brief aan de Kamer en de adviesorganen te kiezen voor verscherping van de inkomenseis in de AAW. De CDA-fractie maakt zich grote zorgen over de gevolgen hiervan voor de positie van zelfstandigen, die in het refertejaar (van belang om te voldoen aan de inkomensdervingseis) geen of een te geringe winst halen. Volgens de staatssecretaris gaat het hier thans om 5.800 zelfstandigen zonder winstinkomen. Zij zouden hun recht op een AAW-uitkering verliezen.

OUDERSCHAPS-VERLOF

,,De CDA-fractie heeft steeds benadrukt dat een vorm van ouderschapsverlof gewenst is omdat werkende ouders dan de verzorging van hun kind zelf ter hand kunnen nemen. Dit in tegenstelling tot kinderopvangvoorzieningen die wij ook nodig vinden maar waar wij ons van kunnen indenken dat sommige ouders dit voor heel jonge kinderen niet ideaal vinden. Voor de verzorging van het heel jonge kind is immers een vaste emotionele binding met de ouders belangrijk." Dit zei Marian Soutendijk bij de behandeling van het wetsvoorstel Ouderschapsverlof in de Tweede Kamer.
Het wetsvoorstel Ouderschapsverlof geeft beide ouders recht gedurende zes maanden onbetaald deeltijdverlof op te nemen voor het vierde jaar van het kind. Ouders kunnen het verlof zo op elkaar afstemmen dat zij beiden gedurende een bepaalde periode het kind zelf kunnen verzorgen.

(Foto Hans Hordijk)

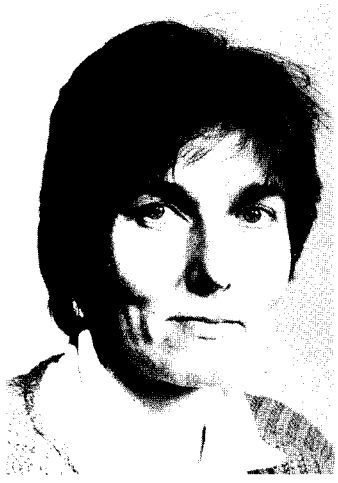

Marian Soutendijk.

Soutendijk noemt de verlofregeling een minimumvoorziening, zeker als wordt gekeken naar andere EG-landen. In de ons omringende landen gelden of langere of betaalde vormen van verlof. Zij hoopt dat bij CAO-onderhandelingen verdergaande afspraken dan de wettelijke regeling gemaakt zullen worden.
Soutendijk diende samen met PvdA en VVD een amendement in dat er in voorziet dat in CAO's afgeweken kan worden van de wettelijke voorziening, mits deze afwijking overal gelijk is of gunstiger. ,,CAO-partijen kunnen afspreken het verlof anders in te vullen. Men kan bijvoorbeeld voorkeur hebben voor in plaats van een half jaar halftijd negen maanden 32 uur te werken of drie maanden helemaal niet werken."
De mogelijkheid voor partijen om zelf afspraken te maken heeft voordelen. Soutendijk: ,,Werkgevers kunnen belang hebben bij bepaalde vormen van verlof. Dit geeft werknemers de kans in de onderhandelingen bijvoorbeeld aansluitend op het ouderschapsverlof een recht op deeltijdwerken of de een of andere betalingsregeling te bedingen." De gewijzigde vorm kan voor een betere aansluiting in de bedrijfstak zorgen. Soutendijk ziet in dat de ouderschapsverlofregeling bedrijfsorganisatorisch wel wat vergt. ,,Maar met de mogelijkheid af te wijken van de wettelijke regeling zijn de werkgevers tevreden. Men moet er even mee leren omgaan. Het is in de Nederlandse arbeidsverhoudingen een heel verandering. Over drie jaar gaan we bezien hoe de regeling in de praktijk werkt en wat CAO-partijen hebben afgesproken."
Soutendijk denkt dat de Nederlandse werkgevers er aan zullen wennen. ,,In andere landen is het ook gelukt. Als wij het over onze winst- en concurrentiepositie hebben kijken we wel naar anderen landen, maar als het om dit soort regelingen gaat willen we niet over de schutting kijken."
De CDA-fractie voelt echter niet voor het idee van de PvdA-fractie om in de wettelijke regeling op te nemen dat er na afloop van het ouderschapsverlof recht op het in deeltijd werken ontstaat. Soutendijk: ,,Aan CAO-partijen wordt dan teveel onderhandelingsvrijheid ontnomen. Bovendien zou de uitwerking te willekeurig zijn. Voor anderen bestaat er ook geen recht op deeltijdarbeid."
Evenmin wil de fractie het D66-voorstel volgen. D66 wil dat het ouderschapsverlof wordt opgeschort bij ziekte. Soutendijk: ,,Met opschorten van het verlof wordt het voor een werkgever nog gecompliceerder. Het is dan helemaal niet meer te plannen wanneer een werknemer weer terugkomt."

Gokverslaafden moeten beter opgevangen worden. (Foto ANP)

GOKVERSLAVING

,,Ik kijk met tevredenheid terug op deze uitgebreide commissievergadering. Het kabinet heeft duidelijk begrip getoond voor onze overwegingen dat bij het kansspelbeleid kanalisatie én terughoudendheid van het grootste belang zijn. Ook hebben wij in de Kamer brede steun gekregen voor onze opvatting over de opvang van gokverslaafden. Voorts zijn wij erin geslaagd de staatssecretaris de toezegging af te dwingen bij de instantloterij, waartoe de Kamer reeds eerder heeft besloten, na enkele jaren met een evaluatie te komen, waarin o.a. ook aandacht wordt besteed aan het gokverslavend element." Aan het woord is Jan Krajenbrink, woordvoerder namens de CDA-fractie tijdens de Uitgebreide Commissievergadering over het Kansspelbeleid.
Met steun van PvdA en D66 diende de CDA-fractie een motie in waarin de regering wordt gevraagd meer mogelijkheden te scheppen en zonodig geld vrij te maken voor de opvang van gokverslaafden. Onder andere de consultatiebureaus voor Alcohol en Drugs (CAD) moeten hiervoor een uitbreiding van hun taken krijgen. Volgens Krajenbrink heeft de overheid de gokverslaving onvoldoende aandacht gegeven. ,,Onderzoekers geven aan dat er zo'n 140.000 gokkers bestaan die meer geld aan gokken uitgeven dan zij zich eigenlijk kunnen veroorloven. Zo'n 20.000 mensen worden gerekend tot de ernstig verslaafden. Dwangmatig gokken is een vorm van verslaving die in ernst, maar ook in fysieke verschijnselen, zeker te vergelijken is met verslavingen aan alcohol en drugs. Een gokverslaafde is vaak geestelijk en lichamelijk uitgeput, voelt zich wanhopig en heeft niet zelden neiging tot zelfmoord. Gemiddeld vragen gokverslaafden pas na 7 jaar om hulp en hebben dan dikwijls werk, huwelijk, vrienden en bezit al verspeeld. Tienduizenden guldens schuld zijn geen uitzondering. Het is dan ook niet verwonderlijk dat problematisch gokgedrag gemakkelijk leidt tot crimineel gedrag. Eenderde van de gokkers komt vroeg of laat met Justitie in aanraking wegens diefstal, afpersing, vervalsen van cheques, overvallen en/of prostitutie. Gokverslaving is een ernstig maatschappelijk probleem."
Volgens Krajenbrink leidt uitbreiding van het legale aanbod, zonder dat tegelijk het illegale circuit krachtiger wordt aangepakt slechts tot ongewenste vraagstimulering. ,,Op de naleving van de Wet op de Kansspelen wordt thans onvoldoende toegezien. Aan het gedoogbeleid van sommige gemeenten moet een eind worden gemaakt."
Krajenbrink schilderde de kansspelmarkt als een groeimarkt. ,,Er gaat veel geld in om. Jaarlijks geven de Nederlanders ongeveer 1 miljard uit aan legale kansspelen. De schattingen over wat er omgaat in het illegale circuit lopen uiteen van 450 tot 950 miljoen gulden." Krajenbrink diende een motie in waarin de regering wordt gevraagd het illegale gokcircuit daadwerkelijk aan te pakken via extra menskracht en financiele middelen, en zo nodig via wetswijziging.

’Ik heb een CJP en ben lid van een gehandicaptenorganisatie’

Tienduizenden Nederlanders zijn lid van een gehandicapten–, ouder- of patiënten-organisatie. Net zoals ze lid zijn van andere organisaties. Omdat ze goed geïnformeerd willen zijn over hun handicap of ziekte (of die van hun kinderen), met anderen daarover kontakt willen houden, misschien praktische hulp nodig hebben. Blijf als gehandicapte, chronische zieke of als ouder niet afzijdig. Misschien hebt ú geen steun nodig, maar anderen juist wel. Het beste kunt u die steun geven door lid te worden van zo’n organisatie.

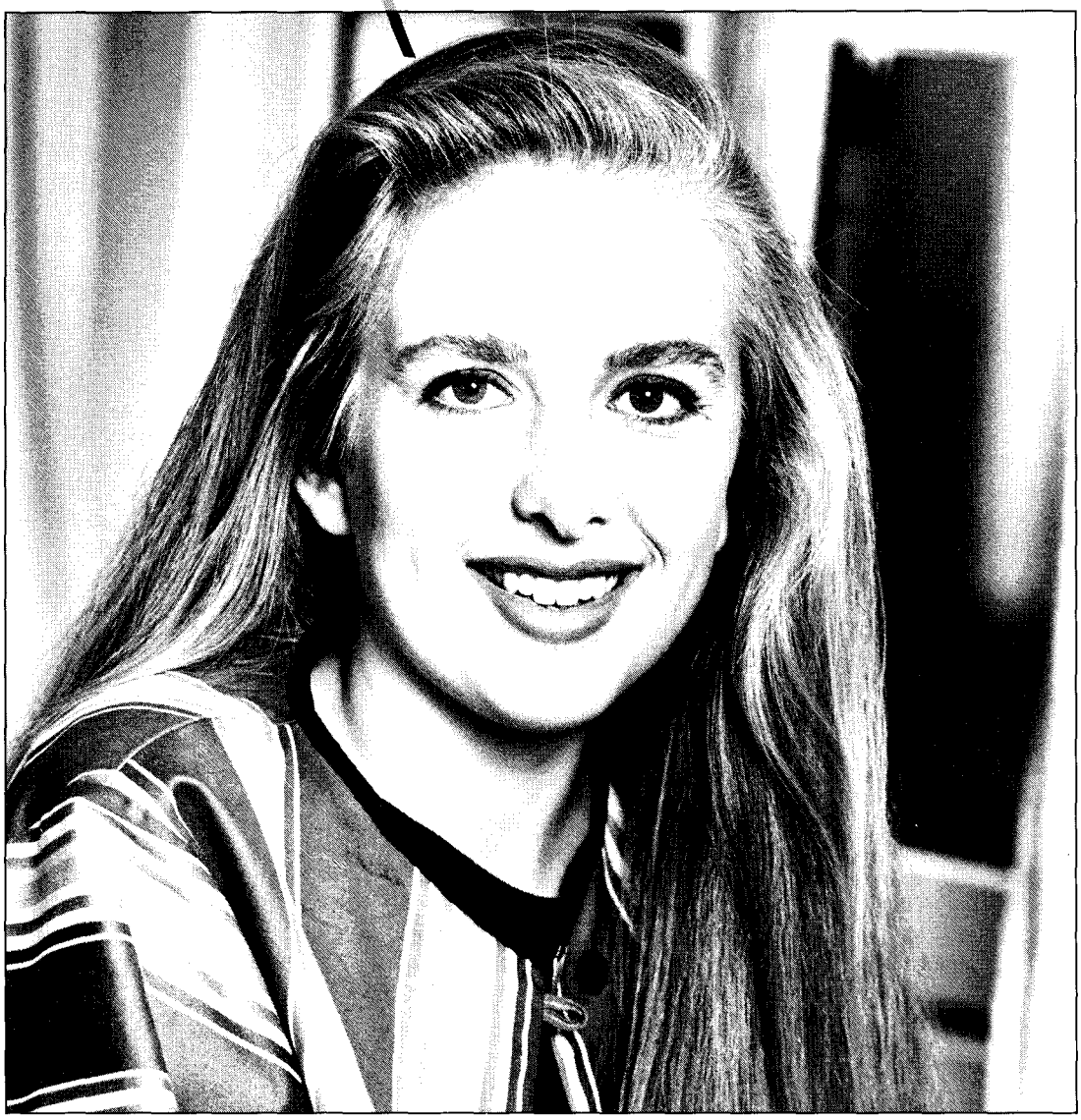

Bel onderstaand nummer van de Gehandicaptenraad. Dat is de stichting die de algemene belangen van de verschillende organisaties bundelt. Dáár helpen ze u aan het juiste adres.

Als je het leven iets anders aan moet pakken.

Tijdens werkdagen bereikbaar vanaf 15.00-20.00 uur. (40 cent per minuut).

Bel de Gehandicaptenraad:
06 – 8 21 21 84

100 jaar christen-democratie

(Foto Hans Hordijk)

Kenmerkend: het pand waarin het landelijke CDA-secretariaat gevestigd is, het vroegere woonhuis van dr A. Kuyper, dreigt door het CDA van de hand te worden gedaan. Wat ook de achtergrond is van de plannen tot verkoop - te klein; te duur -; getuigen van historisch bewustzijn doet het niet. Voorwerpen uit het verleden, en ook gebouwen vallen daaronder, kunnen van symbolische betekenis zijn voor de aanscherping van het historisch besef. En het CDA denkt er over een dergelijk fraai symbool als het CDA-huis van de hand te doen? De partij heeft historische symboliek veel te hard nodig om te voorkomen dat zij de eigen geschiedenis vergeet.

Op korte termijn is de eigen geschiedenis voor het CDA blijkbaar wel te overzien. Voor eind oktober heeft de partij een feestje in voorbereiding ter gelegenheid van het tienjarig bestaan. Het is dan ook niet moeilijk deze datum te onthouden. In de hal van het CDA-huis hangt een mooi Delfts blauw tegelplateau ter herinnering aan de fusie van ARP, CHU en KVP tot het CDA in oktober 1980. Het is voor iedere bezoeker die het pand betreedt duidelijk zichtbaar. De bezoeker heeft maar even te rekenen en hij of zij weet: ,,Ha, we hebben in oktober 1990 iets te vieren." Er zou dus zowel ter bevordering van het historisch besef als van het aantal vieringen voor te pleiten zijn in het CDA-huis meer tegelplateaus aan te brengen, met bijvoorbeeld de jaartallen ,,1891: eerste Christelijk Sociaal Congres / Rerum Novarum" of ,,1888-1891: eerste coalitiekabinet". Op lange termijn namelijk kan het CDA de eigen geschiedenis veel moeilijker onthouden. Dit blijkt uit het feit dat een uniek herdenkingsmoment door het CDA onopgemerkt is gebleven, te weten het bestaan van 100 jaar confessionele politiek. Op 21 april 1988 was het precies honderd jaar geleden dat het eerste confessionele coalitiekabinet in Nederland aantrad. Het kabinet bestond uit vier protestants-christelijke en twee rooms-katholieke ministers en stond onder leiding van de anti-revolutionair Baron Aeneas Mackay. Het was wel wennen aan elkaar: de samenwerking tussen de protestantse en katholieke ministers verliep uiterst moeizaam, met name op het punt van de uitbreiding van het kiesrecht. Vooral de onderlinge onenigheid was er de oorzaak van dat het kabinet tot weinig daden kwam en bij de verkiezingen van 1891 een nederlaag leed.

Is dit kabinet-Mackay nu wel een CDA-feestje waard, zal men vragen. Het antwoord is ja. Want van Mackay tot Lubbers hebben één of meer confessionele partijen onafgebroken deel uitgemaakt van de regering, met uitzondering van enkele kabinetten voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog. En dat is beslist de moeite van het herdenken waard. Zeker als we beseffen dat het CDA momenteel ideologisch nog altijd springlevend is en bovendien hard op weg naar 150 jaar christen - democratische regeringsdeelname.

Op het Historisch Comité Christen-Democratie na - dat eind dit jaar een bundel uitbrengt over het kabinet-Mackay - heeft het CDA dit eeuwfeest aan zich voorbij laten glijden, druk als het is met het rennen van de ene verkiezing naar de andere. Wie het eeuwfeest wèl hebben herdacht, hun beroep waardig, zijn de Nederlandse contemporaine historici. In de vorm van een breed opgezet congres hebben zij zich op 9 maart jl. in Utrecht op de viering van het heuglijke feit gestort. Het congres had tot onderwerp ,,Een eeuw confessionele politiek". Eén van de cruciale vragen van het congres was hoe het te verklaren is dat de confessionele partijen vanaf 1888 tot heden zo'n centrale plaats in de Nederlandse politiek hebben kunnen innemen. Verschillende historici en onderzoekers uit aanverwante disciplines probeerden op deze vraag een antwoord te geven. Naar de mening van drs. R. Koole en drs. H.M. ten Napel (politieke wetenschappen, Leiden) danken de confessionelen hun centrale positie aan het feit dat zij zich afzetten tegen een links-rechts indeling op basis van sociale en economische politieke vraagstukken. De links-rechts indeling plaatst de sociaal-democraten tegenover de liberalen waardoor de confessionelen in de gelegenheid zijn een centrale bemiddelende rol te spelen. Prof.dr H. Righart (Utrecht) benadrukte de dwang tot samenwerking tussen de confessionelen onderling die van deze positie uitgaat. Daarnaast wees hij op de verzuiling en de rol van de kerken die lange tijd als bronnen van confessionele macht hebben gefungeerd. Het is vanaf de jaren '50 dat deze bronnen geleidelijk zijn opgedroogd. Ook dr P. Luykx (Nijmegen) onderkende de ondersteunende rol van de kerken. Maar op grond van het feit dat de christen-democratie zich de laatste decennia ook zonder de kerken prima weet te handhaven, constateerde hij dat er dus nog andere factoren moeten zijn die de positie van deze stroming bepalen. En daarbij komt de verzuiling weer in beeld. Want ook al wordt de periode van verzuiling door vele historici als afgesloten beschouwd; desondanks bouwt het CDA voort op een lange traditie met aandacht voor maatschappelijke organisaties, die geworteld zijn in de samenleving. Het CDA hoeft voor de toekomst dus niet te vrezen, zo kan de boodschap van de congresserende contemporanisten worden samengevat.

Ook al is dat voor het CDA prettig om te horen, toch plaatsen de historici het CDA voor een uitdaging: de uitdaging te geven om de eigen geschiedenis. Op het congres waren nauwelijks (voormalige) christen-democratische politici aanwezig en ook van de kant van de partijbestuurders was weinig belangstelling. Het zou interessant zijn juist van hen te vernemen hoe zij als betrokkenen de eigen geschiedenis bezien. Volstrekt anders dan de congresserende historici? Of aanvullend? Een diepgaande dialoog over honderd jaar confessionele politiek kwam op het congres dan ook nauwelijks tot stand. Jammer. Juist zo'n dialoog zou het zicht op de geschiedenis kunnen verscherpen. Dat is niet alleen voor historici waardevol, maar vooral ook voor het CDA. Want het verleden van een partij is een onlosmakelijk aspect van de identiteit in het heden. Alleen al ter bevordering van het zicht op de eigen identiteit is historisch bewustzijn daarom meer dan zinvol.

Hillie van de Streek
Actief CDA-lid en als politiek historicus verbonden aan de vakgroep Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Utrecht.

ANALYSE UITSLAG RAADSVERKIEZINGEN

CDA wint in Zuiden en blijft elders redelijk stabiel

De Raadsverkiezingen van 21 maart dreigden in de media tamelijk onopgemerkt voorbij te gaan. Die matige interesse was prompt voorbij toen de stembusuitslag bekend werd. In veel gemeenten was sprake van een sensationele verschuiving in de politieke krachtsverhoudingen. De PvdA verloor grote aantallen zetels, D66 won vrijwel overal waar ze aan de verkiezingen meedeed. Het CDA bleef in raadszetels tamelijk stabiel en de VVD bleef nagenoeg gelijk ten opzichte van de Kamerverkiezingen van afgelopen jaar. In dit artikel wordt ingegaan op de positie en de uitslag van het CDA.

Zoals bekend is de opkomst tegengevallen. Verwacht werd dat toch wel zo'n 65% van de kiesgerechtigden naar de stembus zou komen. De opkomst was echter maar 61,9%. Ter vergelijking: bij de Raadsverkiezingen in 1986 was dat 72, 4%, bij de Kamerverkiezingen vorig jaar 80,1%. Verder geeft de opkomst het bekende beeld te zien, waarbij men in het Noorden het meest geneigd is naar de stembus te komen. In Friesland bijvoorbeeld kwamen de meeste mensen naar de stembus, namelijk 70,0%. De Randstad bleef duidelijk achter. In Noord-Holland kwam niet meer dan 57,3% van de kiesgerechtigden naar de stembus.
In grafiek 1 zijn de verschuivingen tussen de partijen aangegeven. De cijfers zijn gebaseerd op schaduwverkiezingen die bureau Interview van M. de Hond in een groot aantal stembureaus gehouden. De vraag hierbij was wat de mensen vorig jaar bij de Kamerverkiezingen in september hadden gestemd, dus niet bij de Raadsverkiezingen in 1986. Opvallend is dan dat de grote winnaars D'66 en in mindere mate Groen Links weinig grensverkeer met het CDA hebben gekend. Hun winst komt dus niet bij het CDA vandaan. Wel komt een groot deel van het verlies van het PvdA bij het CDA terecht. Verder is het goed in de gaten te houden dat het meeste verlies van het CDA naar Klein Rechts is gegaan, terwijl in lang niet alle gemeenten Klein Rechts aan de verkiezingen deelneemt.

STEDEN

In de raadscampagne is er door het landelijk CDA extra ondersteuning gegeven aan het CDA in de grootste gemeenten. Het ging bij deze zogenaamde ,,speerpunt-steden-aktie" om een kleine vijftig van de grootste gemeenten die over het hele land verdeeld zijn. Ook de CDA-werkgroep Grote Steden, waarin de steden groter dan 100.000 inwoners zijn vertegenwoordigd, heeft hard aan deze verkiezingen gewerkt. Hoe is dat nou uitgepakt? De steden en grote gemeenten geven over het algemeen een positief beeld voor het CDA te zien in vergelijking met de Raadsverkiezingen in 1986. Vooral in het Zuiden van het land is het verlies, dat toen geleden werd aan de PvdA weer volledig goed gemaakt. In vrijwel alle grote steden beneden de rivieren is het CDA nu weer de grootste partij.
De steden in Noord-Holland zoals Amsterdam, Zaanstad en Haarlem zijn het minst fortuinlijk geweest. Verlies, hooguit gelijkblijven in zetelaantal is het resultaat. Vaak gingen deze uitslagen gepaard met een lage opkomst. Er zal uitgezocht moeten worden waarom juist deze steden zo bij het landelijke beeld zijn achtergebleven.

REGIONAAL BEELD

Groningen: opkomst 63,6%
Het CDA blijft ook in de kleine gemeenten en akkerbouwgebieden stabiel. Verder volgt Groningen het landelijke beeld. Lokale lijsten winnen 5 zetels en gaan van 5,8% naar 7,6%.
Friesland: opkomst 70,0%
Ook in deze provincie blijft het CDA stabiel en wordt verder het landelijke beeld gevolgd. De Frysk Nationale Partij en de lokale lijsten samen gaan van 10,9% naar 13,7%.
Drenthe: opkomst 69,2%
Ook deze provincie volgt het landelijke beeld. Het CDA blijft hier stabiel. Lokale lijsten gaan van 12,4% naar 16,8%.
Conclusies Noord-Nederland
Het Noorden volgt het landelijke beeld. Het CDA lijkt niet door een ,,akkerbouweffect" te worden geplaagd voor zover de vergelijking wordt getrokken met de Raadsverkiezingen van 1986. De lokale lijsten boeken winst en gaan van 10,4% naar 13,7%.
Overijssel: opkomst 68,8%
In Overijssel is er een licht verlies voor het CDA. De overige partijen volgen het landelijke beeld. Klein Rechts wint zo'n 2% en gaat van 8,1% naar 9,8%.
In Almelo, Hengelo en Enschede wordt door het CDA winst geboekt. Deventer blijft voor het CDA stabiel, in Kampen en Zwolle wordt verlies geïncasseerd. In beide steden doen voor het eerst lokale lijsten mee, die 3 respectievelijk 2 zetels halen.
Gelderland: opkomst 65,3%
Het CDA gaat hier van 32,7% naar 33,3%. Ook in deze provincie is er lichte winst voor Klein Rechts en een flinke winst voor de lokale lijsten. Deze gaan van 12,0% naar 14,3% van de zetels.
In Arnhem, Nijmegen, Doetinchem en Zutphen is winst voor het CDA behaald. Apeldoorn, Ede en Barneveld blijven stabiel.
Conclusies Oost-Nederland
In de beide oostelijke provincies Gelderland en Overijssel blijft het CDA in totaal stabiel. In deze streken valt de winst voor Klein Rechts en de lokale lijsten op. Waar in de grotere gemeenten het CDA achteruit is gegaan, lijkt dit vooral aan de lokale groeperingen te liggen.
Utrecht: opkomst 62,2%
Hier is enig verlies voor het CDA, van

33,6% naar 32,4%. In deze provincie is zelfs sprake van een forse uitbreiding van het aandeel van de lokale lijsten: van 5,1% naar 7,0%.
In Utrecht, Soest en Amersfoort gaat het CDA achteruit. In Soest wint een plaatselijke lijst 4 zetels. In Amersfoort doet zich dat verschijnsel echter niet voor. In Zeist blijft het CDA stabiel, in Nieuwegein wordt winst geboekt.

Flevoland: opkomst 60,8%
Hier lijdt het CDA licht verlies, met name in de gemeente Noord-Oostpolder. Hier is wellicht sprake van het ,,akkerbouw-effect".
De steden Almere, Lelystad en Dronten geven voor het CDA een stabiel tot enigszins positief beeld te zien.

Conclusies Midden-Nederland
Er is sprake van een lichte achteruitgang voor het CDA. De lokale lijsten hebben in deze provincies niet veel invloed.

Noord-Holland: opkomst 57,3%
In Noord-Holland is het opkomstpercentage het laagst. Het CDA verliest hier licht; de VVD verliest relatief veel zetels in deze provincie. De Centrum-Democraten halen hier 4 zetels, de Centrumpartij 1. De lokale lijsten gaan in Noord-Holland van 9,6% naar 11,6%. Het verlies van het CDA lijkt voor een groot deel vanuit de grotere gemeenten te komen. In Amsterdam, Haarlem, de Haarlemmermeer en in Hilversum wordt verloren. In Hilversum is echter sprake van een lijst Hilversum 2000, die in één keer 7 zetels haalt. Amstelveen, Den Helder, Hoorn en Zaanstad blijven stabiel en in Alkmaar wordt winst geboekt. In Alkmaar gaat de plaatselijke lijst van 9 naar 5 zetels.

Zuid-Holland: opkomst 57,5%
Hier is winst voor het CDA: de christen-democraten gaan van 29,1% naar 30,5%. Ook hier lijdt de VVD - evenals in Noord-Holland - een fors verlies. De Centrum-Democraten en Centrumpartij behalen in totaal 8 zetels in deze provincie. De lokale lijsten gaan van 4,6 naar 5,9%
De steden geven het volgende beeld: er wordt winst geboekt in Rotterdam, Dordrecht, Alphen aan de Rijn en Gouda. De steden Den Haag, Leiden bljven stabiel en in Katwijk, Zoetermeer en Vlaardingen wordt enig verlies geleden. In Katwijk valt met name de stemmen en zetelwinst voor Klein Rechts op.

Zeeland: opkomst 66,3%
Het CDA blijft hier stabiel. Er lijkt geen sprake te zijn van het ,,akkerbouw-effect", ook niet in afzonderlijke gemeenten. Er is sprake van relatief gering verlies van de PvdA en weinig winst van D66 in deze provincie. De lokale lijsten gaan van 10,1 naar 12,2%.
In Middelburg en Goes blijft het CDA gelijk, in Vlissingen wordt één zetel verloren, waarschijnlijk aan de lokale Protestant-christelijke Unie.

Noord-Brabant: opkomst 60,5%. In deze provincie behaalt het CDA winst en gaat van 31,0% naar 32,6%. De overige uitslagen volgen het landelijke beeld, waarbij vooral de winst, van 21 naar 36 zetels, van de SP opvalt. De lokale lijsten gaan van 34,1% naar maar liefst 37,3%. De steden laten een positief beeld voor het CDA zien. Winst in Tilburg, Breda, Helmond, Oss en Den Bosch, waardoor het CDA in al deze gemeenten weer de grootste partij is geworden. Alleen in Eindhoven is sprake van licht verlies.

Limburg: opkomst 66,5%.
De opkomst is relatief hoog voor deze provincie. In Limburg wordt ook winst geboekt door het CDA, maar vooral ook door de lokale lijsten. Hoewel er ditmaal 30% minder lokale groeperingen aan de verkiezingen deelnamen, gaan zij van 29 naar 33,5%. Het CDA is in alle steden weer de grootste partij, ook in Maastricht en Kerkrade. In Maastricht, Kerkrade en Venlo wordt 1 zetel gewonnen; in Sittard en Venray wint het CDA er zelf 2. Het CDA boekt in Heerlen wel procentuele winst, maar wint geen zetel: een goed resultaat als wordt meegewogen dat de lijst Heerlen-Noord van 2 naar 7 zetels stijgt.

Conclusies Zuid-Nederland
In het Zuiden van het land heeft het CDA het zeer goed gedaan. Een groot deel van de ,,doorbraak" van de PvdA in '86 is ongedaan gemaakt: in alle grote gemeenten heeft het CDA de volgende Raadsverkiezingen weer het lijstnummer 1. Daarnaast leeft het verschijnsel plaatselijke lijst nog volop in deze regio. Hoewel er minder groeperingen meedoen, behalen zijn meer zetels in gemeenteraden.

LEEFTIJD

De opkomst neemt toe met het stijgen van de leeftijd waarbij de groep 65-plussers iets lager scoort dan de groep van 50-64 jarigen. Van de stemgerechtgigde jongeren van 18 tot 24 jaar kwam slechts 42,3% naar de stembus, van de leeftijdsgroep tussen 50 en 64 jaar 65,8%.
Het CDA scoort, zoals sinds de Kamerverkiezingen van '86 het geval is, onder alle leeftijdsgroepen het hoogste, ook onder de jongeren. Het behaalde percentage varieert van 24,5% onder de groep tussen 25- en 34-jarigen tot 44,6% onder de 65-plussers.
De PvdA lijkt steeds meer een partij voor ouderen te worden. Met de leeftijd loopt ook de PvdA-gezindheid op; van 16,0% onder de jongste categorie tot 28,9% onder de 65-plussers.
De VVD geeft een omgekeerd beeld: zij scoort het hoogst onder de jongste kiezers: 20,6% en het laagst onder de oudsten: 9,2%. Hetzelfde beeld geeft D66 met respectievelijk 17,9% onder de jongste groep en maar 5,4% onder de 65-plussers. Groen links is ook een extreem ,,jonge" partij, maar kent de meeste aanhang onder de groep van 25 tot 34 jaar: 14,4%, tegen slechts 1,3% bij de 65-plussers. Bij de overige partijen valt nog op, dat de Centrum-Democraten vooral hun aanhang vinden bij de groep van 50- tot 64-jarigen.

THUISBLIJVERS

Tenslotte moet nog worden opgemerkt, dat ongeveer 1 miljoen mensen, die in september 1989 op het CDA hebben gestemd, nu zijn thuisgebleven. Dat zijn meer stemmers dan al degenen die toen CDA stemden en nu een ándere partij kozen bij elkaar. Ook in de komende campagne voor de Provinciale Staten zal dus het bevorderen van de opkomst onder onze eigen achterban heel belangrijk zijn.

drs. Hester Tjalma-den Oudsten

Wisselingen tussen partijen sept. '89 / maart '90

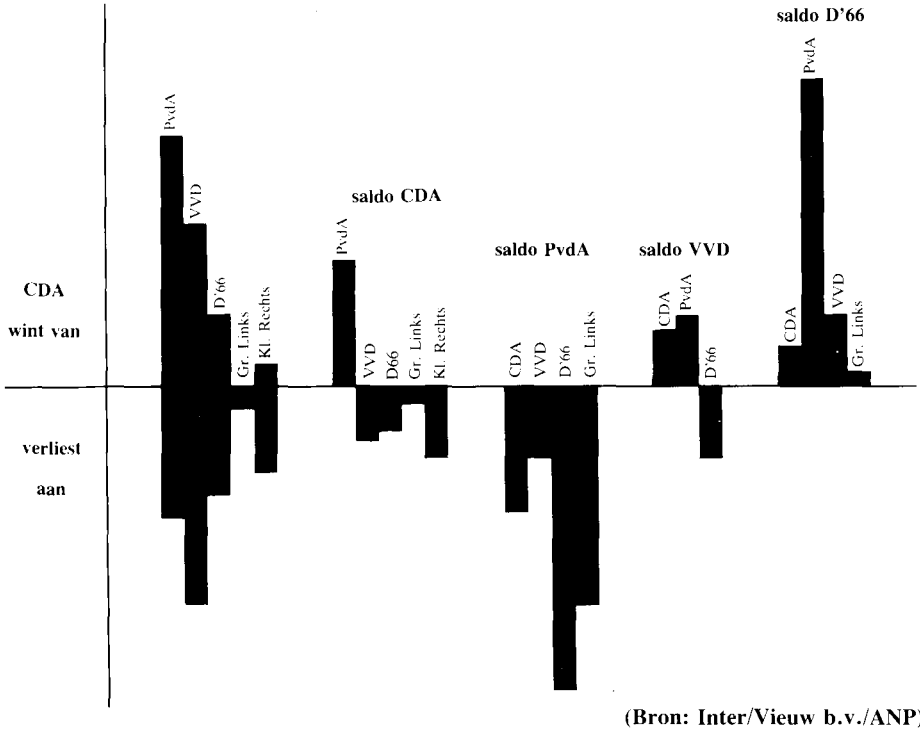

(Bron: Inter/Vieuw b.v./ANP)

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

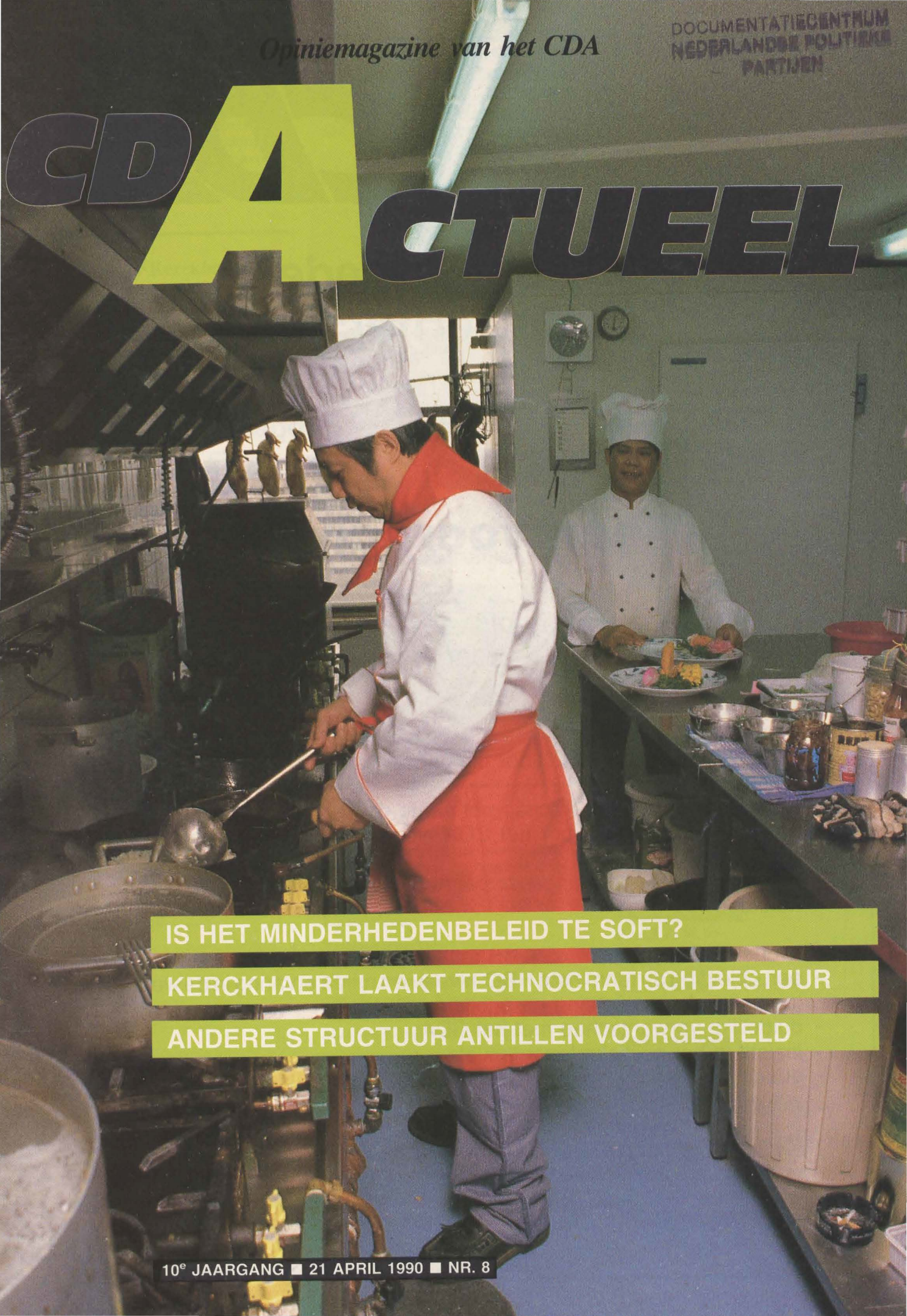

IS HET MINDERHEDENBELEID TE SOFT?

KERCKHAERT LAAKT TECHNOCRATISCH BESTUUR

ANDERE STRUCTUUR ANTILLEN VOORGESTELD

10e JAARGANG ■ 21 APRIL 1990 ■ NR. 8

CDA

CDA-Tweede Kamerfractie

De CDA-Tweede Kamerfractie zoekt wegens vertrek van de huidige functionaris

een voorlichter

Hij of zij staat aan het hoofd van de afdeling Voorlichting van de fractie, een afdeling waar vijf mensen werken.

Inhoud van de functie:
- leiding geven aan de afdeling Voorlichting van de Tweede Kamerfractie;
- eindverantwoordelijkheid voor het geheel van pers-, publieks- en interne voorlichting;
- woordvoerder van de fractie, met name de fractievoorzitter;
- politieke voorlichting voor het CDA als geheel, in samenspraak met de partijvoorlichter;
- actieve inzet bij verkiezingscampagnes, in samenwerking met de campagneleider.

Functie-eisen:
- een opleiding op tenminste HBO-niveau en ruime ervaring in de wereld van journalistiek, voorlichting en public relations;
- duidelijke verwantschap met het CDA;
- inzicht in het politieke krachtenveld;
- goede contactuele eigenschappen en een vlot uitdrukkingsvermogen, zowel schriftelijk als mondeling.

Sollicitaties te richten aan de ambtelijk secretaris van de CDA-Tweede Kamerfractie, mevrouw A. M. C. Reuchlin, Postbus 20018, 2500 EA 's-Gravenhage, vóór 27 april 1990. Informatie kan worden ingewonnen bij de huidige voorlichter, J. Schinkelshoek. Tel. 070-3182509.

Minderhedenbeleid in discussie

Zijn de minderheden de afgelopen jaren te soft benaderd en moeten werkgevers verplicht worden allochtonen in dienst te nemen? Naar aanleiding van de uitspraken van premier Lubbers over het minderhedenbeleid zijn deze en andere vragen voorgelegd aan CNV-voorzitter Hofstede en aan de Haagse wethouder Ramlal. Pagina 12 en 13.

VNG-directeur Kerckhaert: Openbaar bestuur bureaucratische fabriek geworden

„We hebben van het openbaar bestuur een bureaucratische fabriek gemaakt waar technisch gezien alles redelijk verloopt, maar de samenleving (...) hebben we uit het oog verloren. Die tekortkoming speelt ons nu parten. Het lokaal bestuur moet weer een menselijk gezicht krijgen." Dit zegt de kersverse VNG-directeur Frank Kerckhaert in een interview over de oorzaken en de gevolgen van de lage opkomst bij de raadsverkiezingen. Pagina 4 en 5

Frank Kerckhaert. *(foto Hans Hordijk)*

Hirsch Ballin toont moed met „Schets" Nederlandse Antillen

De in maart door minister Hirsch Ballin gepresenteerde „Schets" van de toekomstige bestuursverhoudingen binnen het koninkrijk der Nederlanden getuigt van moed en betekent een ommezwaai ten opzichte van het beleid dat de Nederlandse regering tot nu voerde. De betekenis van de Schets van Hirsch Ballin wordt geanalyseerd op pagina 8 en 9.

(foto ANP)

INHOUD

Minderhedenbeleid

Minister-president Lubbers heeft eind maart in een radio-interview gepleit voor een minder „softe" aanpak van de werkloosheid onder minderheden. Een uitspraak die hem door sommige politieke partijen en maatschappelijke groeperingen bepaald niet in dank is afgenomen. Hoewel de uitlatingen van de premier over de gemakkelijke wijze waarop minderheden in dit land hun boterham zouden verdienen misschien niet zo gelukkig waren, heeft Lubbers wel gelijk als hij zegt dat het minderhedenbeleid tot nu toe te veel is benaderd als zorgbeleid. Hoewel er veel goede dingen te zeggen zijn over dit beleid, is het toch duidelijk dat het te weinig vruchten heeft afgeworpen. De allochtonen hebben immers onvoldoende geprofiteerd van het economische herstelbeleid. De overheid schijnt nu echt ernst te gaan maken met de aanpak van de werkloosheid onder minderheden. Om resultaten te bereiken is het nodig dat zowel de werkgevers als de allochtonen zelf hun verantwoordelijkheden waarmaken. Meer dan tot nu toe het geval is geweest, zullen allochtonen er van doordrongen moeten zijn dat alleen zij die voldoende Nederlands spreken, voldoende geschoold zijn en geleerd hebben om zich in de nogal harde Nederlandse samenleving staande te houden, ook werkelijk een kans maken zich een plaats te verwerven op de arbeidsmarkt.

Randnieuws 6
Column partijvoorzitter Van Velzen 7
Interview met Van Bolhuis over personeelsbeleid Buitenlandse Zaken 10
Commentaren 11
Over de schutting 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Derde aflevering in serie over sociale vernieuwing 22, 23

In verband met de Paasdagen is de productie van CD/Actueel een dag verschoven. Als gevolg hiervan zullen de abonnees het blad na het weekeinde ontvangen.
De uitgever

Foto voorpagina: Hans Hordijk.

COLOFON

Redactie:
Dick van Vliet (wnd.hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Evert Mathies, Hans Schipper, Wilfred Scholten en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Anneke Cremers.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

KWALITEIT LOKALE DEMOCRATIE

Bestuur is bureaucratische fabriek die samenleving uit oog verloren heeft

Volgens drs. F(rank) Kerckhaert, oud-CDA-wethouder van Arnhem en sinds 1 april directeur sector welzijn bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) is de individualisering van onze samenleving de belangrijkste oorzaak van de zo lage opkomst bij de onlangs gehouden gemeenteraadsverkiezingen. Aan het ombuigen van die trend zal de komende jaren hard gewerkt moeten worden. Bestuurlijke en sociale vernieuwing zijn hierbij voor hem belangrijke trefwoorden.

Alweer iemand die alle heil van de sociale vernieuwing verwacht?
,,De meerwaarde van de sociale vernieuwing moet in mijn ogen zeker zichtbaar worden in een grotere betrokkenheid van burgers bij hun bestuur. We zijn in Nederland snel geneigd cynisch te doen over processen zoals de sociale vernieuwing. Alsof het verboden is dat ze slagen. Voor je het weet zit je in die fuik. Natuurlijk zijn er vraagtekens te plaatsen bij de overdonderende wijze waarop het kabinet de plannen heeft gepresenteerd en de verwachtingen die daarbij zijn gewekt. Samenwerking tussen bestuurslagen is een complexe aangelegenheid, die zeker niet in een handomdraai is geregeld. Wij leven nu eenmaal in een bestuurscultuur waarin de verkokering stevig verankerd is. Sociale vernieuwing grijpt daarom ook diep in in de wijze, waarop het openbaar bestuur de komende jaren zal gaan functioneren. Dat geldt voor de rijksoverheid, maar zeker ook voor het lokale bestuur. De filosofie van de sociale vernieuwing moet gemeentebestuurders prikkelen om weer oog te krijgen voor wat er op lokaal niveau gaande is. Maatschappelijke verbanden die er zijn te betrekken bij het beleid, waardoor grote groepen van burgers weer het gevoel krijgen erbij te horen."

BUREAUCRATISCHE FABRIEK

Bestuurlijke vernieuwing is dus ook noodzakelijk?
,,Absoluut. Bestuurders moeten de moed hebben in dialoog te gaan met hun medeburgers. Het eenrichtingverkeer dat er nu vaak nog is, leidt tot vergroting van de afstand bestuur-burgers. En geringe betrokkenheid is vaak het begin van een neerwaartse spiraal van apathie. Het betekent ook dat beleid samen met maatschappelijke organisaties moet worden voorbereid en zo mogelijk ook uitgevoerd. Verantwoordelijkheden dus daar leggen waar ze het beste tot hun recht komen. En dat is lang niet in alle gevallen uitsluitend bij het gemeentebestuur zelf. Actieve deelname van burgers aan het bestuur van hun stad of dorp leidt zeker tot een grotere betrokkenheid."

Weer terug naar de participatie-democratie van de jaren zeventig?
,,De tijd van toen en van nu zijn niet vergelijkbaar. Ik noemde al het vraagstuk van de toegenomen individualisering: het terugvallen op jezelf. Verbanden, die er in de jaren zestig nog waren zijn nu verdwenen, denk maar aan de ontzuiling. Ondanks alle op zichzelf positieve democratiseringstendenzen, die toen om zich heen grepen zijn we er niet in geslaagd tot een werkelijke doorbraak te komen. Als belangrijkste oorzaak noem ik onze technocratische instelling. We hebben van het openbaar bestuur een bureaucratische fabriek gemaakt waar technisch gezien alles redelijk verloopt, maar de samenleving, - waar het allemaal om begonnen is - hebben we uit het oog verloren. Die tekortkoming speelt ons nu parten. Het lokaal bestuur moet weer een menselijk gezicht krijgen. Geen bestuur-op-afstand, maar bestuurders die middenin de samenleving staan, weten wat er gaande is en zich bijvoorbeeld ook kunnen losmaken uit de papieren wereld waarin ze vaak leven."

Toch zal niet iedere te nemen beslissing ieders instemming kunnen wegdragen?
,,Het gaat er mij ook niet om politiek te maken keuzes te verdoezelen. De lokale politiek moet ook absoluut geen eenheidsworst worden. Maar juist door een aanpak, waarbij het maatschappelijk middenveld een belangrijke rol speelt krijgt de politieke discussie op raadsniveau weer alle kansen en zal zij dus aan waarde winnen. De mate waarin dat lukt hangt sterk af van het type bestuur(der) in stad of dorp."

,Er moet voor het raadswerk als geheel meer geld komen en dan praat ik echt niet over een paar procentjes meer. Het zal in mijn ogen een aanmerkelijke verhoging moeten worden van de rijksvergoeding. Dat is de prijs die we voor onze democratie over moeten hebben."

OMSLAG BESTUURDERS

Zijn bestuurders in staat deze omslag te maken?
,,Ik verwacht van wel. In alle partijen zie je op dit punt veranderingen. CDA-bestuurders zouden zelfs een voorsprong moeten hebben, want het concept van de verantwoordelijke samenleving en de uitwerking daarvan via de bestuurlijke vernieuwing is in onze partij het eerst ontwikkeld. Ik ben dus optimistisch gestemd, al vind ik wel dat de vaart erin moet blijven. De veranderende rol van het lokale bestuur in onze samenleving stelt hoge eisen aan bestuurders. Of men zich dat altijd even scherp

bewust is, betwijfel ik wel eens. Het is een taak die veel inzet en inzicht vraagt. Een ander punt is of de faciliteiten voor lokale bestuurders voldoende zijn. Vanuit mijn eigen verleden, maar ook vanuit mijn prille VNG-ervaring kan ik niet anders concluderen dan dat er op dit punt nog veel te verbeteren valt. Ik heb het dan over de faciliteiten in ruimer verband. Dus niet alleen over de vraag of de raadsvergoedingen omhoog moeten. Ook mogelijkheden om extra fractie-assistentie in te zetten en ook enige personele en instrumentele ondersteuning rondom gemeenteraadsfracties te organiseren, horen daarbij. De rijksoverheid zal hierover snel met voorstellen moeten komen. Er moet voor het raadswerk als geheel meer geld komen en dan praat ik echt niet over een paar procentjes meer. Het zal in mijn ogen een aanmerkelijke verhoging moeten worden van de rijksvergoeding. Dat is de prijs die we voor onze democratie over moeten hebben."

Verplichte (bij)scholing in het bedrijfsleven is heel normaal. Zou zo'n lijn ook niet voor raadsleden gehanteerd moeten worden?
,,Daar ben ik op tegen. Het zal moeten gaan via de weg van de overtuiging. Dat kost meer tijd, dat is zo. Dat moeten we er maar voor over hebben. Stimulansen vanuit de partijen zelf zijn natuurlijk onontbeerlijk. Wat dat betreft kunnen we als CDA'ers trots zijn en voortbouwen op ons kader- en vormingswerk. Hoewel ik dus pertinent tegen verplichte scholing ben, kan ik me wel voorstellen dat er goed gekeken wordt naar de wijze waarop bestuurders hun werk doen. Een goed opgezet systeem van functioneringsgesprekken is zeker aanbevelenswaardig."

GEEN LAPMIDDELEN

Terug naar de lage opkomst. Bent u er van geschrokken?
,,We konden vermoeden, gelet op de verminderde opkomst bij verkiezingen de laatste jaren, dat die dalende lijn zou worden voortgezet. Maar zo'n extreem lage opkomst nee, dat had ik niet verwacht. We mogen ons daar ook niet bij neerleggen. Hoewel ik het niet naar de stembus gaan niet uitsluitend uitleg als een negatieve daad gedijt onze democratie natuurlijk het beste in een klimaat van actieve deelname van velen aan het bestuur. Commentaren - en ik heb ze ook gehoord uit de mond van CDA-bestuurders - die zeggen dat niet stemmen een daad van instemming zou kunnen zijn met het gevoerde beleid spreken mij dus niet aan."

Ligt het ook niet op de weg van de VNG om actie te ondernemen?
,,In ons directie-overleg hebben we erover gesproken, omdat de situatie ernstig genoeg is om er wat aan te gaan doen. De kwaliteit van de lokale democratie wordt daar al dan niet terecht, aan afgemeten. We hebben afgesproken dat er eerst een inventarisatie wordt gemaakt van verricht onderzoek naar aanleiding van de raadsverkiezingen. Aan de hand daarvan zullen we bekijken welke concrete vervolgacties wenselijk en mogelijk zijn. Even loskomen dus van de hitte van de dag."

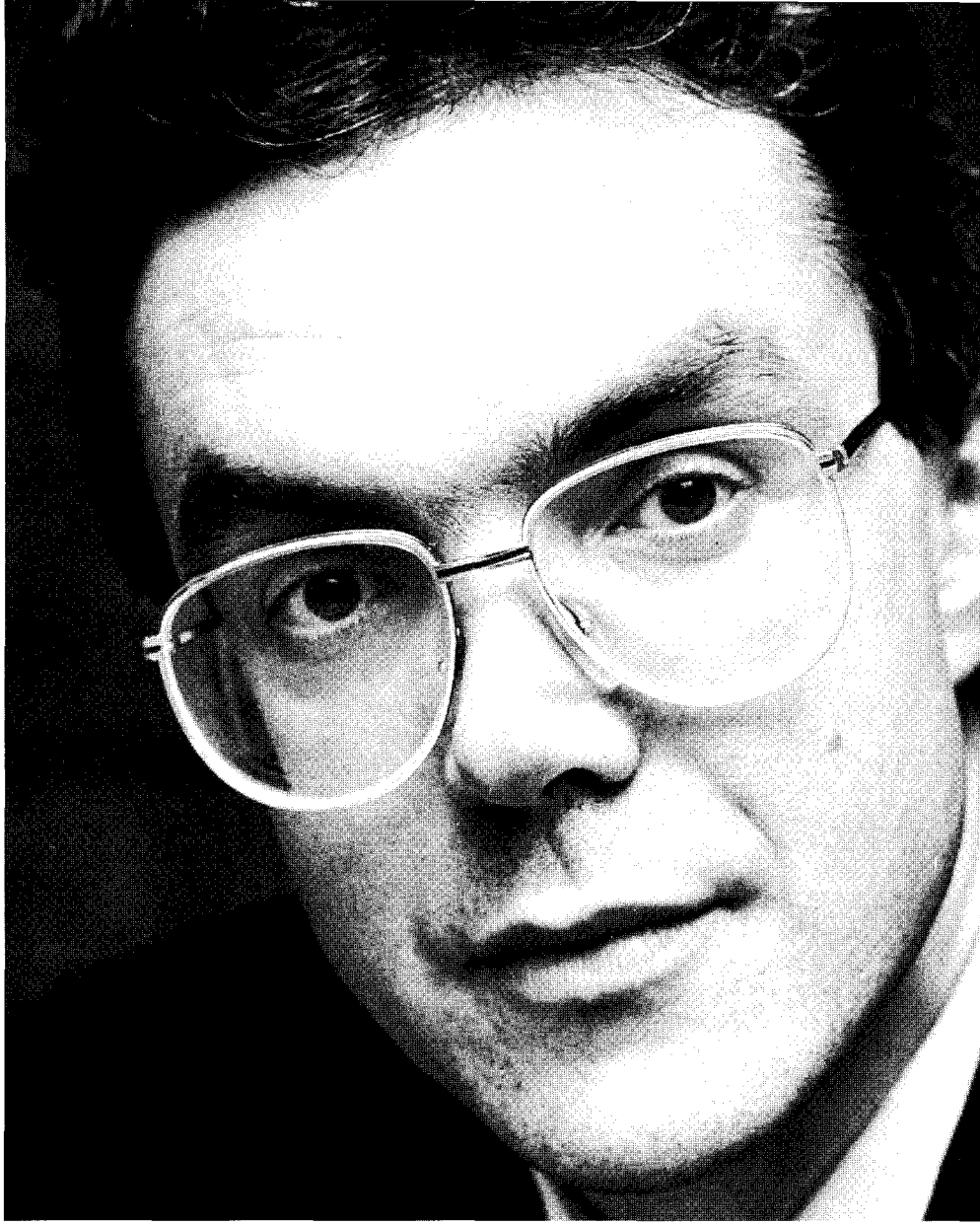

,,Je moet oppassen voor lapmiddelen die kort van levensduur zijn." *(foto Hans Hordijk)*

Loopt u daarmee niet het risico, dat we straks weer over gaan tot de orde van de dag zonder dat er iets gebeurt?
,,Neen, daar is de klap te hard voor aangekomen. Maar je moet aan de andere kant ook oppassen voor lapmiddelen, die kort van levensduur zijn. Daarmee bereik je ook niet je doel."

Tenslotte: heeft u nog een advies voor de nieuw aantredende raadsfracties?
,,Jazeker. Ga in je gemeente na welke maatschappelijke verbanden er zijn. Maak een inventarisatie van dat maatschappelijk middenveld en stel een plan van actie op. Constateer ook waar witte vlekken zijn en ontwikkel initiatieven om die leemten op te vullen. Kijk dus goed naar wat er onder de burgerij leeft en speel daar actief op in. Dus: niet teveel in het gemeentehuis blijven zitten en bedolven raken onder allerlei paperassen, maar erop uit, de straat op, de wijken in, voortdurend in contact staan met de samenleving. Bestuurlijke vernieuwing is een proces van jaren. Binnen het CDA is er hier en daar misschien een aarzelende eerste stap gezet. Maar we moeten er met verhoogde energie handen en voeten aan geven. Ik ben ervan overtuigd dat dit op termijn zeker ook zijn positieve effect heeft op de betrokkenheid van de burger bij het bestuur en daarmee ongetwijfeld ook leidt tot een verhoging van de opkomst bij de verkiezingen."

Hans Schipper

Rectificatie

In de analyse van de uitslag van de raadsverkiezingen in CD/Actueel van 7 april jl. stond vermeld dat het CDA in Vlaardingen een licht verlies had geleden. Dit is onjuist. Het CDA in Vlaardingen boekte namelijk een lichte winst; het steeg van 20,4 naar 21,3%.

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

GELOVEN OP MAANDAG (1)

De afgelopen maanden is er de nodige beroering geweest in kringen van de twee centrale werkgeversverbonden VNO en NCW. Vijftien zogeheten ,,topondernemers" hadden er in een brief aan beide organisaties op aangedrongen om de mogelijkheden van een fusie te onderzoeken. Dat zou kosten besparen en de belangenbehartiging van het bedrijfsleven ten goede komen. Het feit dat het NCW nu en het VNO wat later in het jaar een nieuwe voorzitter moeten benoemen - wat niet makkelijk zal zijn - vormde voor ,,de vijftien" een extra argument.
Van verschillende zijden werden grote bezwaren geuit tegen een fusie van VNO en NCW. Een fusie zou immers onherroepelijk het einde betekenen van het NCW, dat zich in het sociaal-economische krachtenveld juist vaak zo creatief en effectief weet te manifesteren. En, vroeg men zich af, zou het verdwijnen van wéér een confessionele organisatie in het huidige tijdsgewricht van ,,herwaardering van geestelijke waarden" wel verstandig zijn? Oud-CDA-minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Jan de Koning noemde in een interview in CD/Actueel ,,Geloven op maandag" de kern van de zaak. ,,Levensovertuiging moet niet gereserveerd blijven voor de zondag, al of niet omlijst met kerkgang en gewijde muziek. Integendeel, zij moet geïntegreerd zijn in het leven en werken van alledag. Bij een samensmelting van VNO en NCW gaat dat verloren," aldus De Koning. Ook de huidige CDA-minister van Justitie Hirsch Ballin liet zich in het Verbond, een NCW-uitgave over ondernemerschap en organisaties uit. ,,Ik zie een duidelijke taak voor het NCW en de andere christelijk-sociale organisaties. Er is een hechte basis, die meer is dan een samengaan in een bepaalde functie. Met elkaar heeft men ook een gemeenschappelijke gespreksbasis. Op de achtergrond speelt de overtuiging dat men niet alleen kan opkomen voor het eigen belang, maar dat men ook oog moet hebben voor de situatie van de ander".

GELOVEN OP MAANDAG (2)

Onder het gesternte van deze en andere uitgesproken opvattingen over de functie van het NCW werd een gezamenlijke VNO/NCW-commissie opgetuigd om de netelige vraag van de vijftien topondernemers te bestuderen. Oud-Shell topman mr. Wagner, lid van het CDA, werd bereid gevonden om de commissie te leiden.
De commissie is er uit en heeft aan de besturen van VNO en NCW gerapporteerd. De commissie zegt haar opdracht te hebben aanvaard na te hebben vastgesteld dat een fusie van beide organisaties niet op de agenda staat. Wel moet de samenwerking tussen beiden worden verbeterd, evenals de onderlinge afstemming van gewichtige en vitale beleidszaken. Als VNO en NCW de aanbevelingen van de commissie-Wagner overnemen, zullen zij een zogenaamd ,,Protocol van samenwerking" aangaan. Dat moet voorzien in een Bestuurlijk Overleg over alle belangrijke onderwerpen. De besturen van VNO en NCW blijven echter autonoom. Voor het overleg wijzen beide organisaties een gelijk aantal bestuursleden aan. Het voorzitterschap wordt beurtelings (per 1 à 2 jaar) bekleed door de VNO- respectievelijk NCW-voorzitter. Is het NCW blij met de conclusie van de commissie? Drs. H.J.A. van de Kamp, directeur verbondszaken, zegt zich van commentaar te moeten onthouden.
,,We hebben dat samen met het VNO afgesproken. De rapportage moet nog in de besturen aan de orde komen". Wel noemt hij het ,,een goede zaak", dat de commissie haar opdracht heeft aanvaard met de vaststelling vooraf, dat een fusie niet op de agenda staat. ,,Ik hoop dat hiermee mogelijke ideeën over een fusie voorgoed uit de wereld zijn".

STEEDS MEER CDA-JUMELAGES

Er komt steeds meer samenwerking tussen CDA-kamerkringen en -afdelingen in Nederland en in het buitenland. ,,Er is sprake van een toenemende tendens", zegt CDA-secretaris buitenland, drs. Theo Kralt. Eerst ging het vooral om ,,jumelages" met CDU- en CVP-afdelingen in respectievelijk West-Duitsland en België. De laatste tijd komen er ook steeds meer samenwerkingsverbanden met gelijkgestemden in de Oosteuropese landen bij. Het zijn er tenminste 10 à 15, maar het kunnen er ook veel meer zijn. Daarom gaat de Commissie Buitenland proberen de CDA-jumelages in kaart te brengen. Kralt: ,,Het beeld is vrij onoverzichtelijk. We weten dus ook niet, hoe wij de afdelingen kunnen helpen met hun jumelages en welke thema's daarin centraal staan". Daarom organiseert de Commissie Buitenland op 15 mei 's-avonds een bijeenkomst met de kamerkringen. Volgens Kralt bestaan de samenwerkingsverbanden over het algemeen uit twee elementen: technische en organisatorische ondersteuning en uitwisseling van contacten. Bij de jumelages met de Oosteuropese landen gaat het bij de technische ondersteuning bijvoorbeeld om het ter beschikking stellen van kleding, voedsel of schrijfbenodigdheden. Het overmaken van geld naar deze landen raadt Kralt nu nog af, omdat vaak onzeker is of het geld op de juiste plaats terecht komt.
Volgens Kralt wil de Commissie Buitenland proberen mee te helpen met een zo effectief mogelijke aanpak van jumelages. Kralt gaat binnenkort ook bij alle kamerkringen zelf langs. Wat is het nut van die jumelages? Theo Kralt: ,,Het CDA moet alle mogelijke maatschappelijke, culturele en politieke contacten intensiveren. Internationale contacten in de vorm van jumelages kunnen hieraan dienstbaar zijn."

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar *ik vind dat ze wel een beetje overdreven deining maken over de Scheveningse horeca met zijn asielzoekers. Zo'n d'Ancona snapt daar ook weinig van. Dat is natuurlijk zo'n welzijnstante die altijd in de gesubsidieerde sector heeft gezeten. Nooit een eigen zaak gehad, zeker. Ik kan me dat eerlijk gezegd wel voorstellen van die hotelhouders. Heb je net je zaak duur verbouwd, doelgroep laten uitrekenen, nieuw logo, trendy folder, naar de reisbeurs geweest voor exclusieve arrangementen en dan komen daar een paar van die bruine jongens een beetje door het beeld lopen. Sommigen hebben zelfs littekens en ouderwetse overhemden aan. Verzetsmensen uit dictaturen, zeggen ze dan. Oké, maar dat kan toch ook wel in Nuis of Luttelgeest? Een Scheveninger moet toch zijn kop in het zand mogen steken. Nederlandse vluchtelingen zouden zoiets aanvoelen. Stel nou eens dat wij moeten vluchten voor een onderdrukker. Onze Engelandvaarders gingen toch ook niet, zo uit een ouwe vissersboot gekropen, met vuile regenjassen aan een beetje over Bond Street en Burlingtons Arcade lopen kuieren? En dan was het daar tenminste nog oorlog in Engeland, dus dan valt het nog niet eens zo erg op. Maar wij zijn een vreedzaam en welvarend land. En dan moeten die vluchtelingen de glossy huisstijl van onze Randstad niet gaan lopen verzieken.*

(foto Hans Hordijk)

Een duidelijk gezicht in de gemeente

De college-onderhandelingen zijn in een groot aantal gemeenten nog aan de gang. Het is te vroeg om nu reeds de balans op te maken. Niettemin zijn er een aantal indicaties. Op de eerste plaats lijkt het erop dat het CDA in de meeste grote steden (weer) meedoet in het stadsbestuur. Verheugd constateer ik dat het CDA na 16 jaar weer vertegenwoordigd zal zijn in het stadsbestuur van Rotterdam en Leiden; een felicitatie voor de betrokken onderhandelaars. Op de tweede plaats lijkt het erop dat de trend gaat in de richting van afspiegelingscolleges, zodat de grotere partijen deelnemen aan het stadsbestuur. Uit het oogpunt van betrokkenheid van brede lagen van de bevolking bij het stadsbestuur is dat een positieve ontwikkeling.
Het lijkt erop dat het CDA versterkt zal terugkeren in de colleges. De vraag is wat we in de komende vier jaren met deze grotere invloed gaan doen. De lagere opkomst, de onderzoeksresultaten en de publicaties daarna geven te denken. Het beeld dat daaruit naar voren komt, laat zich als volgt kort samenvatten. De gemeenteraadspolitiek staat te ver af van de mensen; de mensen herkennen zich onvoldoende in het gevoerde beleid resp. ze zien te weinig onderscheid tussen de verschillende partijen in de gemeenteraad en de wethouders en raadsleden zijn te onbekend of staan te ver af van de burgers. Zo'n samenvatting doet natuurlijk geen recht aan die gemeenten waar het wel goed gaat noch aan de wethouders en raadsleden die zich in de afgelopen jaren hebben ingespannen om de kontakten wel te leggen. Feit blijft dat ongeveer 1 miljoen die in september 1989 op het CDA hebben gestemd bij de gemeenteraadsverkiezingen zijn thuisgebleven.
In de komende vier jaar zal eraan gewerkt moeten worden om het CDA een herkenbaar gezicht te geven in de gemeenteraad. Dit kan langs de volgende lijnen.
In de eerste plaats is het van belang dat de CDA-raadsfracties en wethouders ook aandacht hebben voor die thema's die de burger direct raken zoals veiligheid, leefbaarheid en het oplossen van kleine ongemakken in de leefomgeving van de burger.
In de tweede plaats wordt de burger in zijn directe omgeving de komende jaren geconfronteerd met de effecten van de reorganisatie van de politie. Een heel belangrijke gebeurtenis, omdat de burger het effect rechtstreeks ondervindt door meer zichtbaarheid van politie op straat, grotere veiligheid in de buurt en hopelijk een hoger percentage opgeloste misdrijven. Grote bestuurlijke processen moeten immers ook tastbare resultaten voor de mensen zelf opleveren.
In de derde plaats kan met name de lokale overheid fungeren als een instantie die snel en doeltreffend werkt en waar de burger persoonlijke aandacht krijgt en niet anoniem is. Bestuurlijke vernieuwing dient van onderop te geschieden. Op deze manier wordt het vertrouwen van de burgers in het functioneren van de overheid versterkt.
In de vierde plaats zal het CDA op plaatselijk niveau ook permanent campagne moeten voeren. Dat kan door gesprekken te voeren met maatschappelijke organisaties; directe kontakten te leggen met de burgers (niet alleen door tijdens de verkiezingscampagnes bijvoorbeeld op de markten aanwezig te zijn, maar periodiek); het vergroten van de dienstverlening aan de burgers door middel van spreekuren en persoonlijke advisering. Luisteren naar wat er leeft onder de bevolking lukt alleen als je ook in het midden van die samenleving staat. Het afleggen van verantwoording kan ook op deze wijze plaatsvinden.
Ten vijfde zouden wethouders en raadsleden beter bereikbaar moeten zijn in hun eigen wijk; aanwezig moeten zijn op belangrijke momenten en bijeenkomsten. Met andere woorden aanspreekbaar en zichtbaar moeten zijn zodat het plaatselijk CDA voor de kiezer een duidelijk gezicht heeft.
Tenslotte kan de politiek op deze wijze ook een appèl doen op de burgers en de samenleving om gezamenlijk de grote problemen in de stad aan te pakken. Niet als regelaar, maar met elkaar, initiatieven nemen waar nodig, anderen stimuleren tot het dragen van medeverantwoordelijkheid ,onder andere voor het scheppen van werkgelegenheid en het verbeteren van kansen voor mensen in kwetsbare posities. Zo bezien staat er in de komende vier jaar veel op de agenda van de plaatselijke politiek en daar kan de lokale democratie wel bij varen.

Wim van Velzen
partijvoorzitter

NEDERLANDSE ANTILLEN

Hirsch Ballin wijst voortvarend weg naar definitieve structuur koninkrijk

Vorige maand presenteerde minister Hirsch Ballin van Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken een ,,Schets'' waarin hij voorstelde het koninkrijk te laten bestaan uit vier delen die een Gemenebestrelatie met elkaar onderhouden. De voorstellen betekenden een ommezwaai ten opzichte van het door zijn voorganger De Koning gevoerde beleid.

Mr. E.M.H. Hirsch Ballin moest een aarzeling overwinnen voor hij op het verzoek van formateur/minister-president Lubbers inging om niet alleen minister van Justitie maar ook van Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse zaken te worden. Toen het derde kabinet-Lubbers in de startblokken stond was de minister-president genoodzaakt ,,even'' zelf deze laatste portefeuille voor zijn rekening te nemen, maar een paar dagen later kon hij haar aan de oud-hoogleraar van de Katholieke Universiteit Brabant overdragen.
Hirsch Ballin gaf direct een staaltje politieke moed weg door binnen enkele maanden met een nieuwe visie op de staatkundige verhoudingen binnen het Koninkrijk der Nederlanden te komen. Vorige maand presenteerde hij een ,,Schets'' die in de komende jaren de discussies over deze materie zal bepalen.
Jammer genoeg hebben te weinig inwoners van Nederland de sfeer van het Fortplein in Willemstad (Curacao) en de Boulevard in Oranjestad (Aruba) kunnen proeven. Daar staan de regeringsgebouwen van de Nederlandse Antillen en Aruba, die naast Nederland het Koninkrijk der Nederlanden vormen.
De ontwikkelingen op de Nederlandse Antillen en Aruba zouden veel meer Nederlanders moeten bezighouden dan nu het geval is. Helaas raken heel wat mensen de draad kwijt, omdat telkens nieuwe visies op de staatkundige toekomst van de rijksdelen overzee opkomen en weer verdwijnen. Toch zullen veel Nederlanders zich nog de beroering uit het eind van de jaren zeventig herinneren toen wijlen Betico Croes keer op keer naar Den Haag kwam om een ,,status aparte'' voor Aruba op te eisen. Het waren de CDA'ers mr. B.W. Biesheuvel (als voorzitter van de Koninkrijkscommissie) en mr. A. van der Stee (als minister van Nederlandse-Antilliaanse Zaken) die toen met vele anderen de zware taak op zich namen om de discussies over de toekomst van Aruba in goede banen te leiden. Uiteindelijk trad Aruba in 1986 uit het verband van de Nederlandse Antillen.

GEEN UITTREDING

Daarmee waren de vragen over de toekomst van de eilanden nog lang niet opgelost. In politiek Den Haag werd druk gepraat over verdere zelfstandigmaking van de eilanden, maar de bevolking van de Nederlandse Antillen en Aruba bleek niets te voelen voor een uittreding uit het koninkrijksverband. Er bestaat een hechte band tussen de bevolking en het koninklijk huis en de vragen over een economische ontwikkeling zonder Nederland zijn legio. Daar kwam bij dat ook op Curacao, het grootste eiland, steeds meer mensen om een ,,status aparte'' gingen vragen; het was, zeker aanvankelijk (later kwam de staking van de onderwijzers), een hot item in de campagne ter voorbereiding van de Antilliaanse statenverkiezingen van 16 maart. Op dat moment was - uit de regeringsverklaring van het kabinet Lubbers - al in grote lijnen bekend wat de gedachten van Hirsch Ballin zijn.
De alom gerespecteerde Antilliaanse minister-president mevrouw Maria Liberia-Peters, die zich voor een status aparte voor Curacao uitsprak, behaalde met haar (met de internationale christen-democratie verbonden) Nationale Volkspartij bij de statenverkiezingen een overweldigende overwinning.

De Antilliaanse minister-president Maria Liberia-Peters won bij de recente verkiezingen. *(foto ANP)*

GEEN ECHTE EENHEID

Voor een goed begrip voor de situatie op de Antillen dient men te weten dat deze eilandengroep lang niet zo'n hechte eenheid vormt als velen in Nederland denken. Dat bleek al uit de strijd die Aruba voor zijn afscheiding voerde. Maar op Curacao verlangt niemand ernaar definitief aan de kleinere eilanden vastgeklonken te zitten. En zeker niet aan het op negenhonderd kilometer afstand liggende eiland Sint Maarten dat economisch weliswaar steeds sterker wordt, maar vanwege sommige van

Het gouvermentspaleis en de omliggende overheidsgebouwen in Willemstad te Curaçao. *(foto ANP)*

zijn bestuurlijke praktijken in de Antilliaanse hoofdstad Willemstad niet zo goed gepruimd wordt.
Een voor buitenstaanders moeilijk te begrijpen complicatie is dat elk eiland zijn eigen partijen kent. Er zijn dus geen landelijke partijen, zoals in Nederland.
De discussies over de staatkundige toekomst krijgen zo langzamerhand een verlammende werking. Ook voor de bestuurders van de Nederlandse Antillen en Aruba duurt de onzekerheid veel te lang. Daarom is het uitstekend dat minister Hirsch Ballin in zijn ,,Schets" het beeld tekent dat hem voor ogen staat.

VIER DELEN

De nieuwe minister van Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse zaken probeert te voorkomen dat elk eiland zijn eigen route gaat volgen. Hij stelt voor het Koninkrijk der Nederlanden te laten bestaan uit vier delen: Nederland, Curacao/Bonaire, Aruba en Sint Maarten/Saba/Sint Eustatius. In zijn visie moet tussen de vier delen een staatsrechtelijke band blijven bestaan, met een sterke nadruk op de zelfstandigheid van de vier landen.
Hirsch Ballin heeft goed waargenomen hoe de relatie tussen Aruba en de Nederlandse Antillen zich sinds de afscheiding van Aruba in 1986 heeft ontwikkeld. Toen Aruba nog een van de eilanden van de Antillen was heerste er een geest van polarisatie tussen vooral Aruba en Curacao. Veel van wat door de centrale regering in Willemstad werd beslist, viel in Oranjestad bijna per definitie in verkeerde aarde. Daardoor was een vrijwel onwerkbaar klimaat ontstaan.
Na de afscheiding van Aruba groeide men langzamerhand weer naar elkaar toe. Dat ging op heel natuurlijke wijze; Aruba kon zelfbewuster optreden en op beide eilanden wisten de bestuurders maar al te goed dat de eilanden als ,,buurlanden" in tal van opzichten op elkaar aangewezen zijn. De betrekkingen zijn sindsdien aanzienlijk vriendelijker geworden. Zoiets zou zich ook tussen de drie delen van het koninkrijk kunnen ontwikkelen: zelfstandig naast elkaar bestaan, maar in goede samenwerking.
Voor Curacao betekent het plan-Hirsch Ballin dat het ook Bonaire onder zijn hoede moet (blijft) nemen, zij het dat Bonaire een zekere ,,eilandelijke zelfstandigheid" - bijvoorbeeld een redelijk bestuursniveau - binnen het landsverband dient te krijgen. Iets dergelijks geldt voor de mini-eilanden Saba en Sint Eustatius die met het hoofdeiland Sint Maarten eenland moeten vormen.
Een verdere versnippering is volgens de regering in Den Haag uit den boze, omdat de kleinere eilanden op eigen kracht niet kunnen functioneren.

OMMEZWAAI

Als het plan van Hirsch Ballin - dat een ommezwaai inhoudt ten opzichte van het beleid dat zijn voorganger De Koning voerde - werkelijkheid wordt zal Nederland tot in lengte van jaren staatsrechtelijk met de Nederlandse Antillen en Aruba verbonden blijven, hoewel Hirsch Ballin ook het zelfbeschikkingsrecht goed geregeld heeft. Tussen de vier delen van het Koninkrijk ontstaat zo een Gemenebestrelatie. Natuurlijk zitten er allerlei haken en ogen aan het plan. Het blijft bijvoorbeeld een grote vraag of op Sint Maarten een goed functionerend landsbestuur gevestigd zal kunnen worden.
Principieel is de vraag - die in de komende jaren beantwoord moet worden - of de regeringen en de parlementen van Nederland, de Antillen en Aruba vinden dat Nederland op deze toch wel vrij hechte wijze met ,,de West" verbonden moet blijven.
Het wordt de hoogste tijd dat de definitieve structuur er komt. Aan minister Hirsch Ballin komt de eer toe dat hij met grote voortvarendheid een weg heeft gewezen.

Evert Mathies

Overplaatsingsbeleid vooral schadelijk voor ontwikkelingssamenwerking

,,Bied deskundigen geen enkele garantie dat ze op hun vakterrein werkzaam kunnen zijn... Schrikt dat nog niet genoeg af, stel dan een maximumleeftijd (30 jaar) bij indiensttreding, zodat wordt voorkomen dat mensen een acceptabel niveau van deskundigheid hebben bereikt.'' Dit schreef Jan van Bolhuis, voormalig ontwikkelingseconoom op het ministerie voor Ontwikkelingssamenwerking en thans werkzaam bij de PTT in een artikel in de Internationale Spectator over het personeelsbeleid op het ministerie van Buitenlandse Zaken. Van de gevolgen van dit personeelsbeleid wordt vooral ontwikkelingssamenwerking het slachtoffer. CD/Actueel sprak met Van Bolhuis.

PERSONEELSBELEID

Ontwikkelingssamenwerking is als Directoraat Generaal Internationale Samenwerking (DGIS, spreek uit: Deegis) ondergebracht bij het ministerie van Buitenlandse Zaken. Van Bolhuis vindt het personeelsbeleid zoals het er op papier uitziet niet slecht: ,,Het streeft naar een zogenaamd meervoudig specialisme. Zeker in de ambassades die her en der over de wereld verspreid zijn kun je niet zonder generalisten. Maar in de praktijk sluiten de posten waar de mensen op benoemd worden vaak niet aan op hun kennis en ervaring. Van planning van loopbanen is nog helemaal geen sprake.'' Op DGIS leidt dat tot problemen. Daar zijn twee soorten deskundigheid nodig, legt Van Bolhuis uit: ,,Voor de algemene werkzaamheden van beleidsvoorbereiding en -uitvoering moet je ontwikkelingseconomen, cultureel-antropologen of sociaal-geografen hebben. Dat soort mensen is ideaal voor het in de gaten houden van de grote lijnen van beleid. Maar daarnaast zijn ook sectordeskundigen nodig, op het gebied van milieu bijvoorbeeld. Voor deze tweede groep worden mensen aangezocht op contractbasis. Dus na verloop van tijd gaan ze weer weg en komen er anderen in hun plaats. Hun kennis raakt dus nooit geïntegreerd in het apparaat.'' Maar voor de algemene werkzaamheden schetst Van Bolhuis een veel groter probleem: ,,Iedere 4 jaar worden de mensen op het ministerie van Buitenlandse Zaken op een andere post gezet. Dat is het zogenaamde overplaatsingsbeleid. Mensen bij de algemene leiding van DGIS, die dus gemotiveerd waren en kennis hadden op het gebied van ontwikkelingssamenwerking worden daar na verloop van die tijd weggehaald. Anderen, met hele andere interesses en vaak een hele andere mentaliteit, komen daarvoor in de plaats. Mensen die ontwikkelingssamenwerking bijvoorbeeld in de eerste plaats zien als bevordering van onze export. Kijk, als zo'n 10% van het personeel in een bepaalde afdeling regelmatig zou wisselen, is dat niet zo erg. Bij 50% heb je een probleem. Ook de algemene ontwikkelingsdeskundigheid, die vereist is verdwijnt zo op den duur.''

De kans is dus aanwezig dat dit leidt tot een verwatering van de oorspronkelijke doelstelling en motivatie van ontwikkelingssamenwerking. Van Bolhuis: ,,Er is nog wel eens druk om de ontwikkelingsgelden anders te besteden dan gewenst zou zijn uit een oogpunt van armoedebestrijding. Bijvoorbeeld druk om meer rekening te houden met de belangen van de Nederlandse export, of met de belangen van de machthebbers in een bepaald land.'' De vraag komt onvermijdelijk op of de ontwikkelingssamenwerking op dit moment bij het betrokken departement nog wel in goede handen is. ,,De kwaliteit van de ontwikkelingsprogramma's is goed'', stelt Van Bolhuis gerust. ,,Er zit natuurlijk nog best een aantal deskundigen op het ministerie. Maar het is vooral te danken aan de instanties die zich met de uitvoering bezig houden. De medefinancieringsorganisaties, zoals CEBEMO, ICCO, NOVIB, de vakbonden hebben er in ieder geval groot belang bij een goed produkt af te leveren. Maar toch komt ook daar het deskundigheidsprobleem om de hoek kijken, zegt Van Bolhuis: ,,Het departement moet kunnen blijven beoordelen of het geld dat wordt uitgegeven gaat naar het doel waarvoor het bedoeld was. Daarvoor is juist meer deskundigheid nodig. De controle achteraf is nu vaak onvoldoende en de besturingsmechanismen tijdens het proces ontbreken nogal eens. De meeste traditionele diplomaten zijn in staat zich razendsnel in de problematiek in te werken. Maar ze halen niet het niveau dat voldoende is om sturend op te treden en een effectieve gesprekspartner te zijn.''

Van Bolhuis heeft het probleem regelmatig aangekaart, maar: ,,Het is blijkbaar van binnen uit het ministerie niet mogelijk om er een oplossing voor te vinden. De politiek heeft uiteindelijk de verantwoordelijkheid. Het CDA heeft in zijn laatste verkiezingsprogramma de wens uitgesproken dat het personeelsbeleid op het ministerie de voorwaarden schept voor langjarige geconcentreerde betrokkenheid bij de ontwikkelingsproblematiek. Het moet niet alleen bij een papieren wens blijven.''

Het ministerie van Buitenlandse Zaken (foto ANP)

Theo Brinkel

COMMENTAREN

OVERGEVOELIG

Al jarenlang wordt er in ons land gepraat over ruimere openingstijden van winkels. Er zijn vele voorstellen tot verandering gedaan en evenzo vele pogingen zijn gestrand. Het leek er even op, dat met het onlangs bereikte compromis - winkels door de week open tot half zeven en 's zaterdags tot zes uur - een voorlopig einde aan het gekrakeel was gekomen. De acties van het winkelpersoneel tonen aan dat dit een ijdele hoop is. Aangewakkerd door de leiding van de Dienstenbond FNV loopt het personeel te hoop tegen verruimde openstellingstijden. Een overgevoelige reactie, tekenend voor het conservatieve denken op dit punt. Zowel uit het oogpunt van consumentenbelang, als vanuit werkgelegenheidsoverwegingen zijn verruimde openingstijden zeer wel verdedigbaar. De drukte, die gemaakt wordt is buiten proporties, zeker omdat het slechts om een marginale aanpassing gaat.

LITOUWEN

Hoe zou het toch komen dat iedereen het er mee eens is dat de Duitsers in vrije zelfbeschikking hun toekomst moeten kunnen bepalen, maar dat als het om de Litouwers gaat, de mensen hun mond houden? Zou het te maken hebben met de grootte en het economisch belang van deze landen? De Duitsers vormen immers het grootste en economisch machtigste volk in Europa. Wanneer een klein landje als Litouwen zijn gerechtvaardigde verlangens onder woorden brengt, kan dat veel makkelijker worden genegeerd. Natuurlijk, wanneer Gorbatsjow Litouwen zijn onafhankelijkheid zou gunnen, zou de kans bestaan dat de hele Sowjet-Unie uit elkaar zou vallen. Daar zou de vrede in Europa op korte termijn ook niet mee gediend zijn. Maar de Sowjet-overheersing over Litouwen is in de eerste plaats een zaak van het recht van de sterkste. En dat wil nog niet zeggen dat dit ook rechtvaardig is.
Het zoeken naar een oplossing zal niet eenvoudig zijn. Er is vast een lange weg voor nodig met veel onderhandelen. Maar het mag toch duidelijk zijn dat een rechtvaardige vrede in Europa niet met macht, noch militair noch economisch, afgedwongen kan worden. Dat is wel het minste wat we van de recente bevrijding van Midden-Europa geleerd hebben. Waarom zou dat niet gelden voor Litouwen?

KOPPELING

In zijn zogenaamde Paasbrief heeft PvdA-minister Kok een somber beeld van onze financieel-economische toekomst geschetst. De rijksuitgaven nemen toe, terwijl de inkomsten dalen. En dat terwijl CDA en PvdA hadden afgesproken dat het overheidstekort verder zou moeten dalen en dat de lasten voor de burgers niet verder zouden mogen stijgen. Het probleem wordt extra nijpend doordat de lonen in het bedrijfsleven méér toenemen dan was gedacht waardoor de ambtenarensalarissen en de sociale uitkeringen die sinds vorig jaar na lange tijd weer aan de lonen in het bedrijfsleven gekoppeld zijn, hoger worden dan was geraamd. De directeur van het Centraal Planbureau onderstreepte Kok's sombere visie op de overheidsuitgaven. En tenslotte legde CDA-minister Andriessen op Tweede Paasdag nog een extra dreigende zwarte sluier over de ontwikkeling van de overheidsuitgaven. Want volgens hem zullen de WIR-uitgaven van het Rijk de komende jaren enkele miljarden guldens hoger zijn dan

was gedacht.
Een groot probleem voor het CDA-PvdA-kabinet. Premier Lubbers heeft al gewaarschuwd voor de houdbaarheid van de herstelde koppeling. En Brinkman keerde zich op voorhand tegen een aan het bedrijfsleven op te leggen lastenverzwaring ter compensatie van de hogere WIR-uitgaven. Ook op andere terreinen staan sociale partners - of tenminste delen daarvan - tegenover het kabinet. Ten eerste wat betreft de uitvoering van de afspraken op het gebied van de kinderopvang en ten tweede op het gebied van de herziening van volksgezondheid.
Wie dit mijnenveld overziet, kan de neiging hebben de beschuldigende vinger in één bepaalde richting te wijzen: naar de overheid, de vakbeweging of de werkgevers. Dit is echter een te gemakkelijke handelwijze die zich bovendien keert tegen een oplossing van de gerezen problemen. De sleutel ligt bij alle drie partijen gezamenlijk. Ze hebben elkaar broodnodig voor het bereiken van de gewenste doelstellingen: een groeiende economie, meer en betere werkgelegenheid (ook voor minderheidsgroepen) en een schoner milieu. Daarvoor is geld nodig, maar dat moet ofwel worden bespaard ofwel worden verdiend. Lubbers en Kok hebben al aangekondigd opnieuw om de tafel te willen gaan zitten met de sociale parteners. Dat is een goede zaak. In dat gesprek moeten de verschillende problemen in samenhang worden besproken: de stijgende overheidsuitgaven, de tegenvallende WIR-uitgaven en de hogere loonkosten. Daarnaast horen in dit overleg de plannen van de regering op het gebied van de kinderopvang, de gezondheidszorg en het milieu thuis. Alle partijen hechten wel aan één van deze onderwerpen. Het zou beter zijn om de gemaakte afspraken in een onderlinge en eerlijke samenhang nog eens open ter discussie te stellen.

Migrantenorganisaties zullen meer betrokken en actiever moeten worden

Ik ben het met Lubbers eens als hij met ,,soft" bedoelt dat het maatschappelijk middenveld - in dit verband dus de migrantenorganisaties - meer moeten worden gestimuleerd en geactiveerd en dat hun betrokkenheid moet worden vergroot. Nog meer dan nu het geval is geweest zullen ze verantwoordelijkheid moeten nemen."Dat zegt D. Ramlal, de Haagse CDA-wethouder van maatschappelijke dienstverlening en gezondheidszorg. Ondanks alle mooie woorden en voornemens van huidige en voorgaande kabinetten, constateert hij dat vooral op het gebied van de arbeidspositie van minderheden nog weinig vooruitgang is geboekt. Dat heeft er volgens hem onder andere mee te maken dat er nog maar sinds een paar jaar sprake is van een duidelijke accentverschuiving. ,,Tot het begin van de jaren tachtig is er een beleid gevoerd, waarbij de regering er heel duidelijk vanuit ging dat het verblijf van de migranten tijdelijk zou zijn. Een belangrijke doelstelling was dat het verblijf hier zo aangenaam mogelijk moest worden gemaakt. De nadruk lag op het welzijn en maatschappelijk werk, niet op het door de allochtonen laten verkennen van de samenleving. Toch merk je dat dat beleid zijn vruchten afgeworpen heeft. De migranten hebben - hoe moeizaam ook - een plaats gekregen in de samenleving. We hebben niet alle narigheid beleefd zoals in Engeland. Nadat begin jaren tachtig steeds meer fabrieken hun poorten sloten, merkten we dat vooral migranten daar de dupe van werden. De laatste zes, zeven jaar zie je een verschuiving in die zin, dat het beleid er steeds meer op werd gericht om de arbeidspositie van migranten te versterken."

Ramlal vindt dat werkgelegenheid en scholing absolute prioriteit moeten krijgen in het te voeren allochtonenbeleid. ,,Onderwijs is de belangrijkste voorwaarde om werk te kunnen krijgen. De Nederlandse samenleving is een sterk competatieve samenleving. Om allochtonen enig perspectief te bieden, zullen zij aan die competitie mee moeten doen. Wil je in die competitie enige kans van slagen hebben, dan zul je in de eerste plaats goed moeten weten hoe die samenleving functioneert en je zult je de spelregels van die samenleving eigen moeten maken. Om je die spelregels eigen te kunnen maken is er een noodzakelijke voorwaarde, namelijk dat je de Nederlandse taal goed beheerst."
Dat betekent volgens Ramlal tegelijkertijd dat er een sterk appel op de migranten-organisaties moet worden gedaan: niet blijven wachten, maar zorg ervoor dat je in die strijd meedoet. ,,In belangrijke mate zal het vanuit de groeperingen zelf moeten komen. De overheid kan dat allemaal niet regelen. Wel zal de overheid voorwaarden moeten scheppen."
Maar ook de werkgevers zullen nog meer op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid moeten worden gewezen, vindt de Haagse wethouder. In het vorig jaar verschenen rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid wordt als mogelijk positieve actieplan gepleit voor ,,contract compliance", hetgeen wil zeggen dat er bij opdrachten van de overheid rekening mee wordt gehouden of ondernemingen serieuze pogingen hebben ondernomen om allochtonen in dienst te nemen. Ramlal: ,,Je moet niet de richting uitgaan dat je werkgevers verplicht om allochtonen in dienst te nemen. Dat heeft te veel complicerende factoren in zich. Ik zou niet graag een organisatie binnen willen komen, waarbij ik de gedachte heb dat ik binnen ben gekomen omdat het van bovenaf is opgelegd. Ik denk eerder in de richting waarbij je de werkgevers wijst op hun verplichting ten opzichte van de samenleving. Ik denk dat het bedrijfsleven rijp is voor zulke maatregelen. Ik heb dan ook niet de indruk dat ze die handschoen niet wil oppakken. Maar er zal wel een uitdrukkelijk appèl op de werkgevers gedaan moeten worden. Er zullen goede afspraken moeten worden gemaakt. Werkgevers, arbeidsbureaus en gemeenten zullen gezamenlijk afspraken moeten maken, waarbij de vraag wordt gesteld wat voor mensen het bedrijfsleven nodig heeft en wat er vervolgens gezamenlijk kan worden gedaan. Als we dat met elkaar op het spoor kunnen krijgen, ben ik er stellig van overtuigd dat we het beleid om kunnen buigen."

Dick Aanen

De Haagse CDA-wethouder Ramlal. *(foto Hans Hordijk)*

Is er bij het minderhedenbeleid inderdaad sprake van een softe benadering zoals premier Lubbers onlangs stelde? CD/Actueel sprak naar aanleiding van Lubbers' uitspraken met CNV-voorzitter Hofstede en met de Haagse CDA-wethouder Ramlal, de eerste wethouder van etnische afkomst.

MINDERHE

Regering onderschat minderheden-problematiek nog steeds

Natuurlijk is het zo dat allochtonen voor een deel een onvoldoende vakopleiding hebben en daardoor moeilijk aan de slag komen. Maar het is net zo waar dat het aantal allochtonen dat werkloos is en wel aan alle voorwaarden voldoet, erg hoog is. Dat wijst volgens mij heel duidelijk in de richting van discriminatie, het bewust of onbewust buiten de deur houden van mensen met een bruine huidskleur." Dat is de sombere conclusie van Henk Hofstede, voorzitter van het CNV. Hij ontkomt niet aan de conclusie dat ook in onze samenleving mensen geen werk vinden omdat zij tot een minderheidsgroep behoren. ,,Dat kan niet en dat mag niet", vindt hij. De komende jaren zullen overheid, werkgevers en werknemers heel nadrukkelijk op hun verantwoordelijkheid moeten worden gewezen.

Hofstede vindt dat er de laatste jaren in het minderhedenbeleid veel fouten zijn gemaakt. ,,Wij zijn te veel en te vlug in welzijnsachtige activiteiten vervallen. Activiteiten waarin geen of te weinig aandacht was voor de weerbaarheid van mensen. Die welzijnsbenadering bleek nogal eens een slechte heelmeester."

Volgens de CNV-voorzitter is de Nederlandse regering te laat tot de ontdekking gekomen dat de allochtonen hier in Nederland zullen blijven en niet zullen terugkeren naar hun land van herkomst. Die trage houding ziet hij nu ook weer: ,,Men onderschat de problematiek. De overheid is te weinig ambitieus om hoopgevende tekens voor buitenlanders te creëren op grond waarvan we kunnen zeggen dat men er ook inderdaad actief mee bezig is."

CNV-voorzitter Hofstede. *(foto Hans Hordijk)*

ZELFKRITIEK

De CNV-voorzitter wond zich onlangs nogal op over een uitspraak van premier Lubbers over de ,,softe" benadering in het minderhedenbeleid. Hij vindt dat enige zelfkritiek op zijn plaats is. ,,Hoewel de overheid zich de afgelopen jaren erg heeft ingespannen moet je toch constateren dat het slagingspercentage erg laag is geweest. Zowel in absolute als in relatieve zin zijn er zeer weinig allochtonen bij de overheid in dienst. Als je dan zo marginaal slaagt in je eigen beleid, vind ik dat je heel voorzichtig moet zijn anderen op dat punt verwijten te maken en dubbel voorzichtig moet zijn om voor hardere maatregelen te pleiten. Het legt toch de druk op de allochtonen en het suggereert toch min of meer dat ze minder zouden willen werken dan Nederlanders. Alle ervaring die wij hebben, leidt tot een andere conclusie."

DWINGENDER

Om werkelijk wat te doen aan de hoge werkloosheid onder allochtonen, moeten volgens Hofstede bestaande maatregelen worden geïntensiveerd. Als dat niet helpt, dan moet gezocht worden naar nieuwe maatregelen: naar maatregelen met een dwingender karakter. Evenals indertijd bij de vrouwen is gebeurd, zouden er volgens Hofstede ook voor allochtonen allerlei positieve actieplannen moeten worden ontwikkeld. Hij noemt een tweetal voorbeelden: ,,Particuliere bedrijven die het goed doen mogen wat mij betreft best een voorkeursbehandeling bij de overheid krijgen als het om orders of om subsidiëring gaat. Dus naast prijs en kwaliteit zal er dan ook worden gelet of dat bedrijf een zekere maatschappelijke functie vervult. Ook voelen wij er veel voor dat er een wet wordt gemaakt waarin bedrijven - inclusief overheidsdiensten - verplicht worden in een sociaal jaarverslag te rapporteren over hun personeelsbeleid: is er sprake van een positieve aktieplan of een voorkeursbeleid? In dat jaarverslag zou men dan moeten opgeven over welke percentages allochtonen men spreekt. Die cijfers zouden dan vervolgens moeten worden gedeponeerd bij het bestuur van de tripartite arbeidsvoorziening. Het zijn geen harde maatregelen, maar het zijn wel maatregelen waar ondernemingen en overheidsdiensten mee aan de slag kunnen. Ze hebben immers nog eens een keer hun gezicht naar buiten te verdedigen. Je moet echter niet direct met sancties gaan werken. Als je het probleem positief wilt benaderen, ga je er niet onmiddellijk straf opzetten. Ik zeg niet dat dat nooit zou moeten gebeuren. Het zou best zo kunnen zijn dat het probleem op deze manier niet valt op te lossen, maar wij zijn over het algemeen niet zo'n voorstander van quotering. Zoiets zou naar een aantal mensen direct slecht gaan werken. Allochtonen krijgen dan al snel de indruk dat ze ergens werkzaam zijn omdat de onderneming niet anders kan; omdat deze daartoe verplicht wordt door de wet."

Hofstede is er stellig van overtuigd dat de maatschappij een zekere rijpheid moet hebben om de problemen van de minderheden werkelijk op te lossen. ,, Tot voor kort was er bijvoorbeeld met werkgevers absoluut niet over te praten. Het onderwerp ,,langdurig werklozen" was al moeilijk, laat staan langdurig werklozen van etnische afkomst. Langzamerhand breekt toch het besef door dat het toch zal moeten gebeuren, willen we de problemen oplossen."

Dick Aanen

ENBELEID

CDA-Tweede Kamerfractie

ambtelijk secretaris

De CDA-Tweede Kamerfractie roept sollicitanten op voor de part-time (dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag) functie van

afdelingssecretaresse

voor de fractiecommissie Verkeer en Waterstaat, Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Functie-informatie:
- Het verrichten van secretariële werkzaamheden ten behoeve van de bovenstaande fractiecommissies, onder verantwoordelijkheid van de coördinerend beleidsmedewerker, zoals:
  * typewerk (op IBM-personal computer) en het raadplegen van het parlementair informatiesysteem
  * het fotocopiëren en verspreiden van commissiestukken
  * bewaking van tijdig indienen van inbrengen e.d.
  * het verzorgen en bijhouden van het archief
  * telefoonbeantwoording
- Ook op verzoek van de coördinerend secretaresse verrichten van andere voorkomende secretariële werkzaamheden, waaronder het verrichten van overwerk in roulatieverband en het wekelijks verzendklaar maken van de weekendpost ten behoeve van de fractieleden.

Functie-vereisten:
- Tenminste HAVO, alsmede secretaresse-opleiding en/of ervaring in soortgelijke functie
- Duidelijke verwantschap met het CDA
- Bereidheid onregelmatige diensten te verrichten

Salariëring
De fractie volgt zoveel mogelijk de arbeidsvoorwaarden van de rijksoverheid; aanstelling vindt plaats in schaal 5 met een uitloop tot schaal 6; anciënniteit afhankelijk van leeftijd en ervaring, *f* 2.310,- tot maximaal *f* 3.324,- bruto per maand bij een vol dienstverband, exclusief 8% vakantietoeslag.
Er is een collectieve particuliere pensioenregeling.

Sollicitaties gaarne vóór 27 april 1990 richten aan:
De ambtelijk secretaris van de CDA-Tweede Kamerfractie, mevrouw A. M. C. Reuchlin, Postbus 20018, 2500 EA 's-Gravenhage.

Eventuele nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij B. M. van Ee, tel. 070-3182506.

Compensatie WIR niet bij mkb deponeren

Op 12 maart jl. volgde hij Sijko Veninga op als voorzitter van het Nederlands Christelijk Ondernemers Verbond (NCOV). Hem past dus nog enige bescheidenheid, vindt hij. Maar hij heeft wel duidelijke ideeën over de toekomst van het NCOV en van de Nederlandse ondernemer in het midden- en kleinbdrijf (mkb). CD/Actueel sprak met de nieuwe NCOV-voorzitter Jan ten Hoopen, over de winkelsluitingswet, de politiek en het imago van het mkb: ,,Het zou goed zijn,'' zegt hij, ,,als ons geluid bij de politiek in wat vruchtbaarder aarde zou vallen.''

NCOV-voorzitter Ten Hoopen. (foto Max Koot)

Jan ten Hoopen is zelfstandig ondernemer. Ook zijn ouders en grootouders waren dat al. Het ondernemen zit hem dus in het bloed. Is hij daarom nu voorzitter geworden van het NCOV? ,,Het is niet alleen het belang van de onderneming,'' zegt hij, ,,waarin ik ben geïnteresseerd. De invloed die je vanuit het mkb kunt hebben op de samenleving en de maatschappelijke kaders, de randvoorwaarden waarbinnen een onderneming goed kan functioneren, zijn ook van groot belang. Vanuit die maatschappelijke belangstelling ben ik voorzitter geworden van de ouderraad op school en ben ik ook politiek actief geworden. Bovendien was ik voorzitter van het NCOV-Zuid-Holland. Je kunt dus eigenlijk zeggen dat het NCOV zijn voorzitter uit eigen gelederen heeft gerecruteerd.''

Welke kant wil Ten Hoopen op met het NCOV? ,,Mijn voorganger Veninga heeft een goede basis gelegd voor het NCOV-beleid voor de komende jaren,'' vindt hij. ,,Tijdens zijn voorzitterschap is het ledental ruim verdubbeld van 20.000 naar 43.000. Het NCOV is dus een relevante partner in het sociaal-economisch krachtenveld. Op die basis gaan we nu verder waarbij we steeds gericht zullen zijn op nieuwe, moderne vormen van ondernemerschap. Ondernemers zijn tegenwoordig hoger opgeleid en veel meer gespecialiseerd dan vroeger. Ook voor die ondernemers willen wij als NCOV gesprekspartner zijn.'' Het NCOV is echter niet alleen gesprekspartner voor ondernemers, maar is ook richting politiek een relevante factor. Wordt het NCOV, wordt het mkb als geheel, wel voldoende serieus genomen door de politiek? Ten Hoopen: ,,Laat ik dat aan de hand van een voorbeeld uitleggen: de winkelsluitingswet. We zijn daar nu al ruim tien jaar over in discussie. Het NCOV heeft altijd gezegd: kijk naar de maatschappelijke weerstand, kijk naar de sociale aspecten. Denk toch aan die zelfstandige ondernemer die samen met zijn vrouw de winkel runt en daarnaast ook een behoorlijk gezins- en maatschappelijk leven moet kunnen opbouwen. We zien dat die gedachte nu ook door de politiek is aanvaard.'' Toch is het NCOV, op aandrang van minister Andriessen van Economische Zaken, met de andere partners om de tafel gaan zitten om te komen tot een compromisvoorstel. Waarom heeft het NCOV, ondanks de maatschappelijke weerstand toch ingestemd met dat compromisvoorstel, waarbij de winkels door de week tot half zeven en op zaterdag tot zes uur open kunnen blijven? ,,Wij willen niet weglopen voor onze maatschappelijke verantwoordelijkheid,'' zegt Ten Hoopen, ,,daarom zijn wij uiteindelijk ook akkoord gegaan met het compromis. Ik hoop dan ook dat minister Andriessen dit voorstel tot wet zal kunnen maken. Ik hoop ook dat daarmee de discussie over verdere verruiming van de winkelsluitingswet - ik denk tevens aan de zondagsopening - gesloten is.''

Een andere testcase waaruit moet blijken of de politiek het mkb serieus neemt, is volgens Ten Hoopen de WIR-discussie: moeten de overschrijdingen van de WIR, waarmee het kabinet, ook na het afschaffen van de WIR te kampen heeft, door het bedrijfsleven worden gecompenseerd. Ten Hoopen: ,,Belangrijk is dat wij eerst de onderzoeksgegevens eens zorgvuldig bestuderen. Ik weiger vooralsnog te geloven dat de overschrijding van de WIR op rekening van het midden- en kleinbedrijf kan worden geschreven. Wij moeten voorkomen dat eventuele compensatiemaatregelen bij het verkeerde adres, het mkb, worden gedeponeerd. Ik ga ervan uit dat ook de politiek dat op deze wijze zal benaderen.''

Het mkb wordt wel degelijk serieus genomen door de politiek, maar het kan nog beter, vindt Ten Hoopen. ,,In Nederland wordt zaken gedaan op basis van imago, van beeldvorming,'' zegt hij, ,,het mkb heeft naar de politiek toe nog steeds te veel een imago van kleinschaligheid. Dat willen we de komende jaren gaan veranderen. Want ons geluid mag best nog in wat vruchtbaarder aarde vallen.''

Zou het dan eigenlijk niet beter zijn wanneer de beide ondernemersorganisaties de krachten zouden bundelen en gezamenlijk zouden optrekken in de toekomst? ,,Wij komen op voor de belangen van de zelfstandige ondernemer,'' zegt Ten Hoopen, ,,en ten behoeve van die ondernemer is het soms goed dat wij afspraken maken met de andere ondernemers- en werkgeversorganisaties. Wat dat betreft werken wij natuurlijk samen, maar niet met de bedoeling om de organisaties samen te vlechten. Want als christelijke organisatie hechten wij ook veel waarde aan een breder maatschappelijk belang. Niet alleen aan het zakelijk belang van de ondernemer. Zo werkt het NCOV momenteel aan de totstandkoming van een brochure waarin de mogelijkheden voor ondernemers om gehandicapten in dienst te nemen, uiteen worden gezet en zetten wij ons in voor allochtonen en langdurig werklozen. Dat is veel breder dan alleen het zakelijk ondernemersbelang en dat mag je ook verwachten van een christelijke organisatie.''

Jolly Kerkstra

CDJA

KOPPELING

Het paradepaardje van dit kabinet is, zoals langzamerhand wel bij iedereen bekend zal zijn, de sociale vernieuwing. Het harde bezuinigen van de vorige kabinetten-Lubbers is voorbij en er komt weer wat meer ruimte voor sociaal beleid. Goed, het duurde even voordat bekend was wat die sociale vernieuwing nu precies inhield, maar in maart kwam het kabinet met de beloofde nota.

Nu in april, een maand na het uitkomen van de nota Sociale Vernieuwing lijken de eerste goede voornemens al te sneuvelen. Zo kwam de klad in de plannen ter oplossing van de voortdurende jeugdwerkloosheid. Voor deze oplossing heeft het kabinet de medewerking nodig van de sociale partners. De werkgevers en de vakbonden weigeren echter hun verantwoordelijkheid voor de Jeugdwerkgarantieplannen waar te maken. Hierdoor kan minister De Vries jonge werklozen niet ten alle tijden een baan garanderen. Overigens gaan een aantal bezuinigingen op jongereninkomens, om de plannen te kunnen betalen, wel gewoon door.

Een tweede voornemen dat onder druk komt te staan, is het herstel van de koppeling van de uitkeringen en het minimumloon aan de lonen in de bedrijven. Terwijl juist dat herstel van de koppeling gezien kan worden als speerpunt van sociale vernieuwing. Deze is er immers op gericht om bestaande achterstanden weg te werken. En iedereen weet dat de afgelopen jaren de kloof tussen uitkeringen en lonen almaar groter is geworden. Nu leek de tijd er rijp voor om het verder achterop raken van de uitkeringen stop te zetten. Het idiote is dat het in gevaar raken van de koppeling juist veroorzaakt wordt doordat het te goed gaat in Nederland.

In het regeerakkoord werd gesteld dat alleen van de koppeling kon worden afgeweken indien er sprake is van een ,,onverantwoorde" loonontwikkeling. Men kan zich afvragen of dit juist is want met een arbeidsproductiviteitsstijging van 2% en een inflatie van 2% blijft de gemiddelde loonstijging binnen de , in het regeerakoord gebruikte, definitie van ,,verantwoord." Maar volgens Lubbers en Kok stijgen de lonen zo sterk dat de koppeling onbetaalbaar wordt. Minister Kok heeft al aangekondigd dat hij met de sociale partners zal overleggen om tot loonmatiging te komen. Hiermee legt hij de verantwoordelijkheid voor de koppeling bij werkgevers en werknemers.

De vakbonden schijnen inmiddels geen oog meer te hebben voor de uitkeringstrekkers. In de CAO-onderhandelingen zijn loonsverhogingen belangrijker dan het werkgelegenheidsbeleid. Werkgevers zijn maar al te zeer bereid om de bestrijding van de werkloosheid af te kopen met loonsverhogingen. Met een sterke loonstijging als gevolg. Dat dit de koppeling in gevaar brengt wordt wel beseft door de vakbonden. Vandaar dat FNV-voorzitter Stekelenburg voorstelt de winsten van bedrijven extra te belasten om hiermee te koppeling te betalen. Zo probeert de vakbond haar verantwoordelijkheid te ontlopen en die te leggen bij de werkgevers.

Kabinet en sociale partners schuiven elkaar zwarte piet toe.
(foto ANP)

De werkgevers echter bezorgen de overheid een gat van enkele, let wel miljarden, guldens. Door op de valreep nog fors gebruik te maken van de WIR-regeling veroorzaken de ondernemers deze miljardentegenvaller. Werkgevers proberen op alle manieren te voorkomen dat zij zelf voor dit tekort moeten opdraaien. Laat staan dat men bereid zal zijn om mee te betalen aan de koppeling. De verantwoordelijkheid hiervoor, zo vinden de werkgevers, ligt bij de overheid.

En zo is de cirkel van zwarte pieten toeschuiven weer helemaal rond. In Nederland stijgen de lonen, de winsten van de bedrijven worden groter, de productie groeit en de economie draait op volle toeren. En toch dreigen er weer mensen buiten de boot te vallen. Dit omdat de overheid, werkgevers en werknemers geen van allen hun eigen verantwoordelijkheid durven te nemen. Deze slechte start van de sociale vernieuwing toont eens te meer aan dat een verantwoordelijke samenleving nog ver te zoeken is.

Paul Dekkers

HORZEL

Herinneren jullie ze nog? Die krantenkoppen die verschenen tijdens de onderhandelingen voor een nieuw kabinet na de Tweede-Kamerverkiezingen van verleden jaar. Ze luidden ongeveer: ,,D66 mag niet meer meedoen"; ,,D66 is uit de boot gevallen"; ,,Het CDA en haar machtspositie"; ,,Het CDA zet de PvdA voor het blok". Wat speelde er destijds ook weer? Even het geheugen opfrissen.

Bij de onderhandelingen voor de vorming van een nieuw kabinet werd in beginsel gesproken over een coalitie tussen CDA, VVD en D66. Deze optie ging echter niet door. Vervolgens werd gesproken over een centrum-linkse coalitie. Het betrof dan CDA en PvdA, waarbij de laatste ook wilde dat D66 mee deed. Het CDA verzette zich hier hevig tegen. Blijkbaar was D66 in een centrum-rechts-kabinet een ander D66 dan in een centrum-links-kabinet. D66 moest de PvdA dan ook een offer doen. Zonder nu deze discussie over de onrechtlijnigheid van het CDA opnieuw te willen starten, wil ik de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart jl. toch nader in dit licht plaatsen. Moeten we nu niet tot de volgende conclusie komen? Het CDA is louter op grond van inhoudelijke standpunten over de hele linie gezien vrij constant in zetelaantal gebleven. D66 is de grote overwinnaar geworden. De kiezer heeft dan ook het CDA niet willen straffen voor de ongalantheid tijdens de coalitie-onderhandelingen van destijds, maar ze hebben wel een signaal willen afgeven dat D66 in hun ogen een regeringswaardige partner was. We kwamen er dit keer dan ook genadig van af. Maar laat het wel een les zijn voor de toekomst.

VROUWEN BERAAD

DEFENSIE IN DISCUSSIE

„Beleid met betrekking tot Europa: Buitenlandse politiek in de jaren '90", zo luidde de titel van een studieconferentie van de Commissie Buitenland van het CDA op zaterdag 7 april in Noordwijkerhout. Aanleiding voor de conferentie is de steeds veranderende situatie in Oost-Europa, die zich al geruime tijd in een stroomversnelling lijkt te bevinden. De recente verkiezingen in de verschillende Oosteuropese landen geven uitslagen te zien, die afrekenen met het (communistisch) verleden en die aan duidelijkheid niets te wensen overlaten. De fundamentele politieke veranderingen in de verschillende Oosteuropese landen leiden niet alleen in Europa, maar in de gehele wereld tot andere verhoudingen.
In de jaren '80 heeft de discussie over vrede en veiligheid velen in beroering gebracht. Ondanks het feit dat massaal aan dit debat werd deelgenomen, werd de discussie dikwijls versmald tot de vraag of kruisvluchtwapens wel of niet op Nederlands grondgebied mochten worden geplaatst. Nu dan ook de acute dreiging van een onverhoedse aanval verdwenen lijkt te zijn, rijst onmiddellijk de vraag of de defensie-uitgaven niet drastisch naar beneden kunnen. Met name bij spreekbeurten voor vrouwen- en kerkelijke organisaties is dat een vraag die telkens naar voren komt. Er lijkt immers zo op het eerste gezicht alle aanleiding te zijn om de Nederlandse defensie in te krimpen. Deze vraag is echter gemakkelijker gesteld dan beantwoord.
Ondanks het feit dat de Sowjet-troepen geleidelijk uit Tsjechoslowakije, Hongarije, Polen en de DDR verwijderd worden, blijft de Sowjet-Unie in militair opzicht nog altijd een super-mogendheid. Bovendien is het niet duidelijk of Gorbatsjow er in zal slagen Rusland te moderniseren. Of zal de escalatie van de ontwikkelingen in o.a. de Baltische Staten, Armenië en Azerbeidzjan een militaire coup uitlokken? Bovendien brengt in de Oosteuropese landen de overgang van een totalitaire staat met een socialistische planeconomie naar een pluralistisch meer democratisch stelsel met een vrije markteconomie grote interne spanningen met zich mee. Het is de vraag of in deze regio Balkaniseringsverschijnselen kunnen worden voorkomen.
Dit zijn echter niet de enige onzekerheden in de huidige wereld. Ook het Midden-Oosten is een blijvende bron van onrust, die de laatste tijd alleen maar toeneemt.
Voordat besloten wordt om op drastische wijze op defensie te bezuinigen zal een nieuwe conceptie van veiligheid moeten worden ontwikkeld waarin rekening gehouden wordt met de veranderingen: ontspanning in het ene deel van de wereld en nieuwe dreigingen elders. Anders dreigt het gevaar dat er bezuinigd wordt op die onderdelen waarbij het gemakkelijk gaat zonder dat er voldoende op het belang van dat onderdeel in de toekomst gelet wordt. Vragen die bij de ontwikkeling van een nieuwe conceptie van veiligheid gesteld moeten worden zijn bijvoorbeeld: welke taken zijn in de toekomst relevant, waar verwachten we dreigingen, wat is de rol van kernwapens bij afschrikking, wat zal de inbreng zijn van de Verenigde Staten in de NAVO, wat is de positie van het steeds maar machtiger wordend West-Europa en hoe zien we de rol van de Verenigde Naties als „peace-keeping" organisatie? Op grond hiervan kan dan worden bepaald waarop bezuinigd dient te worden en welke taken in bondgenootschappelijk verband uitgeoefend moeten worden. Er dient een heldere conceptie te komen. Niet alleen om het toekomstige veiligheidsbeleid vast te stellen, maar ook om naar de publieke opinie, de kiezers en belastingbetalers, duidelijk te maken voor welke keuzes wij staan en wat de gevolgen van een bepaalde keuze zijn.
De noodzaak van een defensie vond door de eeuwen heen zijn oorsprong in de behoefte van souvereine staten om hun grondgebied tegen dreiging van buitenaf te verdedigen. Het begrip dreiging heeft een psychologisch karakter; het is in feite een psychologisch probleem. Ervaren mensen een bepaalde situatie als dreigend, dan zijn ze bereid om bepaalde maatregelen te nemen om die dreiging het hoofd te bieden. Dreiging wordt door deskundigen, militairen, diplomaten en politici anders ervaren dan door de publieke opinie. Nu de dreiging verminderd is en er aandacht voor andere zaken komt, is het juist naar de publieke opinie toe van het grootste belang duidelijk te maken welk niveau van defensie nodig is en waarop deze zich richt.
De toekomstige taken van het Nederlandse leger zullen mede in het kader van het NAVO-bondgenootschap worden vastgesteld. Het is van belang een eigen visie te ontwikkelen juist ten aanzien van het NAVO-bondgenootschap, dat in de afgelopen 41 jaar zo'n belangrijke rol heeft gespeeld bij het bevorderen van ontspanning en het bewaren van vrede. Het ontwikkelen van een verantwoorde visie is niet genoeg; een voldoende draagvlak in de Nederlandse bevolking is minstens zo belangrijk.

Ada Boerma-van Doorne

Bush en Gorbatsjov tijdens de top in Malta. *(foto ANP)*

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

AKKERBOUW

,,De regering blijkt helaas niet op alle punten het advies van de Commissie van wijze mannen op te kunnen volgen. Het meest in het oog lopend is dat het onmogelijk blijkt de graanprijs met 9% te verhogen. De Europese ministerraad blijkt daartoe niet bereid. Dit betekent voor de Commissie van wijze mannen en voor de akkerbouw een tegenvaller".
Volgens Jan van Noord, landbouwwoordvoerder van de CDA-fractie, is door het kabinet het maximale eruit gehaald. ,,Minister Braks zal zich er volgende week stevig voor in moeten zetten om het compromisvoorstel van de voorzitter van de ministerraad in Brussel er door te krijgen", aldus Van Noord in een eerste reactie op het regeringsstandpunt over het advies van de Commissie van wijze mannen. Deze week werd in de Tweede Kamer hierover een mondeling overleg gevoerd.
Wat betreft de produktiebeheersing stemt de regering grotendeels in met het advies van de commissie. Een dwingender vorm van produktiebeheersing is ook al in Brussel bepleit. Van Noord: ,,De Europese Commissie lijkt nu bereid de mogelijkheden daartoe op korte termijn te onderzoeken zodat voor het volgend oogstjaar duidelijkheid kan bestaan".
Een wezenlijk onderdeel van het advies betreft de herstructurering van de akkerbouwsector. ,,De aanbevelingen die daartoe werden gedaan worden grotendeels opgevolgd. Met name de regionale invulling wordt nadrukkelijk onderstreept", aldus Van Noord.
Kijkend naar de beschikbare ruimte zegt Van Noord dat vergeleken met de bestaande plannen, het al een verbetering is dat de plannen communicerend zijn gemaakt. Dit wil zeggen dat geld voor de ene maatregel overgeheveld kan worden naar de andere. Of het totaal beschikbare bedrag, 450 miljoen (inclusief het al bestaande geld) tot en met 1994 voldoende is voor al die maatregelen, zal in belangrijke mate afhangen van deelname aan de programma's. De fractiespecialist noemt het belangrijk dat de toegankelijkheid van een aantal maatregelen zal worden verruimd waardoor een akkerbouwer eerder in aanmerking komt voor een rijksbijdrage.
Voorts vindt hij het van belang dat voor een maximale flexibiliteit bij de aanwending van de middelen wordt gekozen. Hij vindt dat mogelijkheden ook gecombineerd moeten kunnen worden. Van Noord doelt daarmee bijvoorbeeld op de combinatie van landinrichting, bedrijfsbeëindiging en investeringssteun, al naar gelang de regionale omstandigheden.
Volgens Van Noord zou het nadelig zijn geweest voor andere sectoren in de agrarische wereld en voor onze Europese invloed, als de regering verder zou zijn gegaan in haar standpunt.

(foto ANP)

Minister Braks tijdens de persconferentie waarop hij het regeringsstandpunt over het advies van de commissie-De Koning uiteenzette.

SOCIALE VERNIEUWING

,,De discussie over sociale vernieuwing in de Tweede Kamer moet zich niet achter gesloten deuren afspelen. Het gaat om een fundamentele politieke discussie die het best in het plenaire debat gevoerd kan worden. Alleen dan kan het appel uit de regeringsnota op de samenleving gedaan, in het parlement worden versterkt."
CDA'er Jan van Houwelingen, voorzitter van de onlangs door de Tweede Kamer ingestelde bijzondere commissie Sociale Vernieuwing, noemt dit een van de belangrijkste uitgangspunten voor de werkwijze van de commissie, waar bijna eenderde van alle Tweede Kamerleden lid van is. Van Houwelingen: ,,Het gaat immers om de discussie over de taak en de positie van de overheid tegenover het individu. Er mogen daarbij geen zaken tussen wal en schip vallen."
De nieuwe commissie heeft er in zijn eerste vergadering voor gekozen direct een plenair debat te houden. ,,Niet eerst het onderwerp dooddiscussiëren in commissievergaderingen. We willen begin mei een politiek debat op hoofdlijnen." De maatschappelijke organisaties zijn uitgenodigd voor 3 mei om op hoofdlijnen op de nota Sociale Vernieuwing te reageren.

TEGENVALLERS

In de kranten stond de afgelopen weken veel nieuws over tegenvallers, overschrijdingen en de vooruitblik naar 1991 ofwel het Centraal Economisch Plan (CEP) van het Centraal Planbureau. Wat vindt de CDA-fractie, bij monde van financieel expert Gerrit Terpstra van dit alles.
Terpstra: ,,Uit het CEP blijkt dat het goed blijft gaan in Nederland en dit komt voor een belangrijk deel door de eenwording van de Duitslanden. Het planbureau gaat ervan uit dat wij daar, door stijgende exporten, van profiteren. Voor ons land is er echter het risico van de rentestijging. Voor Duitsland is die stijging geen probleem vanwege het lagere financieringstekort. Wij hebben nog steeds een hoog financieringstekort en dat is het tere punt. Het planbureau constateert dat de Westeuropese landen hun tekorten hebben weggewerkt en daar zijn wij in mindere mate in geslaagd. Het advies van het planbureau is derhalve: kijk kritisch naar de sanering van het overheidstekort. Dit hebben wij vorig jaar bij de algemene politieke beschouwingen ook gesteld en dit blijft ons devies."
,,Dan het tweede punt in de discussie: wat doe je als overheid bij tegenvallers? Belastingverhoging? Je bent op de verkeerde weg als je voor elk geconstateerd probleem met belastingverhoging komt aanzetten. Je maakt het in gang gezette herstelbeleid weer ongedaan. Binnen de fractie zoeken wij de oplossingsrichting in de subsidiestromen. Er is eigenlijk nooit gekeken naar de subsidiestromen richting gezinnen en bedrijven. In vergelijking met andere landen heffen wij veel meer belasting maar geven ook meer subsidies, met name aan gezinnen."
Terpstra wijst erop dat het geenszins de bedoeling van zijn fractie is de laagstbetaalden te duperen. ,,Een groot deel van de subsidiestromen komt ten goede aan de beter betaalden. Daar kun je vraagtekens bij zetten."
Over de nieuwe WIR-overschrijdingen zegt Terpstra: ,,Pluspunt van de WIR-overschrijding is dat er weer veel wordt geïnvesteerd door het bedrijfsleven. Dat wordt wel

CRIMINEEL VERMOGEN

‚In ons verkiezingsprogramma staat dat bevorderd moet worden dat het door misdaad verkregen vermogen aan een veroordeelde wordt ontnomen, dus ik ben zeer ingenomen met het wetsvoorstel van minister Hirsch Ballin dat bij de Tweede Kamer is ingediend. Het levert een belangrijke bijdrage aan het effectief bestrijden van de zware criminaliteit."
Dit zegt Ger Koffeman, één van de woordvoerders van de CDA-fractie bij justitiezaken in een eerste reactie. In het wetsvoorstel van Hirsch Ballin krijgt het Openbaar Ministerie meer mogelijkheden om beslag te leggen op inkomsten van zware criminelen. Criminelen kunnen worden aangeslagen voor de winsten uit al hun activiteiten en niet alleen voor die waarvoor ze door de rechter veroordeeld zijn. Daartoe wordt in de wet een apart financieel onderzoek opgenomen waarover de rechter beslist. Thans is het nog zo dat Justitie vrijwel geen mogelijkheden heeft op loon, uit misdaad verkregen, beslag te leggen. Justitie moet het hele arsenaal van strafrechtelijke handelingen en daarbij verkregen voordeel afzonderlijk zien te bewijzen. Dit levert in de praktijk veel moeilijkheden op. De nieuwe wetgeving zal zich vooral richten op drugshandel, ernstige vormen van heling, illegale handel in vuurwapens en grootschalige fraude. In het Wetboek van Strafvordering zullen regels komen die het instellen van een financieel onderzoek mogelijk maken. Dit onderzoek kan dan onafhankelijk van een gerechterlijk vooronderzoek worden ingesteld.

---

eens vergeten. De overheid zit nu echter met een financieel probleem. De overheid moet samen met het bedrijfsleven naar oplossingen zoeken. Dat is destijds bij de afschaffing van de WIR ook gelukt. Dat is voor het investeringsklimaat in ons land beter." De kinderbijslagpremie weer ten laste laten komen aan de werkgevers vindt Terpstra geen goed idee. ,,Dan tref je juist die werkgevers die in mensen hebben geïnvesteerd en wellicht helemaal niet zo van de WIR, investeren in zaken, hebben geprofiteerd."
Ook wat de compensatie van de WIR-tegenvallers betreft, kan beter eerst gekeken worden naar de onoverzichtelijke subsidiestromen richting bedrijfsleven. Als voorbeelden noemt hij de regelingen voor milieu, stadsvernieuwing, energiebesparing, arbeidsomstandigheden; vrijwel allemaal regelingen die te maken hebben met investeringen in zaken. ,,Regelingen die belangrijk zijn voor de concurrentiepositie van Nederland met het oog op Europa '92 moeten volgens Terpstra buiten schot blijven.

WINKELSLUITINGSWET

,,De CDA-fractie zit bij de winkelsluitingswet met het verkiezingsprogramma, waarin staat dat er aan die wet niets zal veranderen. Dat hebben we destijds op de Partijraad bevochten. Tegelijkertijd beseffen wij dat als we vasthouden aan het verkiezingsprogramma de deur naar erger opengaat: het compromisvoorstel van minister Andriessen verdwijnt dan van tafel en de andere politieke partijen, die een veel verdergaande verruiming van de openingstijden willen grijpen hun kans en zullen met initiatieven komen." Haje Schartman, woordvoerder namens de fractie inzake de winkelsluitingswet, zegt dat hij zelf, als oud-ondernemer, geen voorstander is van uitbreiding van de openingstijden. Om erger te voorkomen verwacht hij dat zijn fractie voor het compromisvoorstel van de minister zal zijn. Dit voorstel geeft winkeliers de mogelijkheid 's avonds een half uur langer open te zijn, tot 18.30 uur en op zaterdag een uur langer tot 18.00 uur.
Op de FNV-Dienstenbond na kon iedereen zich hierin vinden. ,,Met de winkelsluitingswet is het altijd zo dat alle betrokkenen een eigen standpunt hebben en dat al die standpunten absoluut niet te verenigen zijn. Daarom heb ik bewondering voor deze minister die niet van te voren zegt wat er moet gebeuren, maar met partijen naar het grootst mogelijke compromis toewerkt en dat zal neerleggen in een wetsvoorstel", aldus Schartman.
Over de door de Dienstenbond opgezette acties zegt hij: ,,De acties richten zich niet op de politiek. Men wil bereiken dat in CAO-onderhandelingen een verruiming van de openingstijden bij voorbaat al weer ongedaan wordt gemaakt. Die acties vind ik jammer. Ik heb destijds een initiatief-wetsvoorstel met mijn fractiegenoten Smits, Oomen en Terpstra ingediend. Wij stelden toen als verruiming van de winkelsluitingswet een tweede koopavond voor, bijvoorbeeld aan het begin van de week. Vooral werkenden die in forenzenplaatsen wonen hebben daar behoefte aan. Ook de vakbeweging kon zich daar toen breed in vinden. Dit voorstel is echter blijven liggen, omdat de regering aan voorstellen werkte."

Haje Schartman. (foto Hans Hordijk)

Congrescentrum

„De Blije Werelt'

Postbus 6, 6740 AA Lunteren. Tel. 08388-4641/2105

Confereren in het groen, in het hart van Nederland en tegen betaalbare prijzen. „De Blije Werelt" beschikt over 14 zalen van 20 - 350 personen. Er zijn 128 kamers, waarvan 95 met douche/ toilet.

Vraag vrijblijvend offerte!

congressen
kadercursussen
jaarvergaderingen
studieconferenties
personeelstrainingen enz.

Abbing in Zeist: hèt adres voor uw tuin

Haal de natuur bij uw huis. Laat u deskundig adviseren bij de aanleg of renovatie van uw tuin, (03438) 1 47 77.

Informatie met meer dan 450 afbeeldingen in kleur wordt u toegezonden door storting van f 4,75 op giro 10469.

Abbing

postbus 500, 3700 AM Zeist.

"Marcel Muyres Bouw"

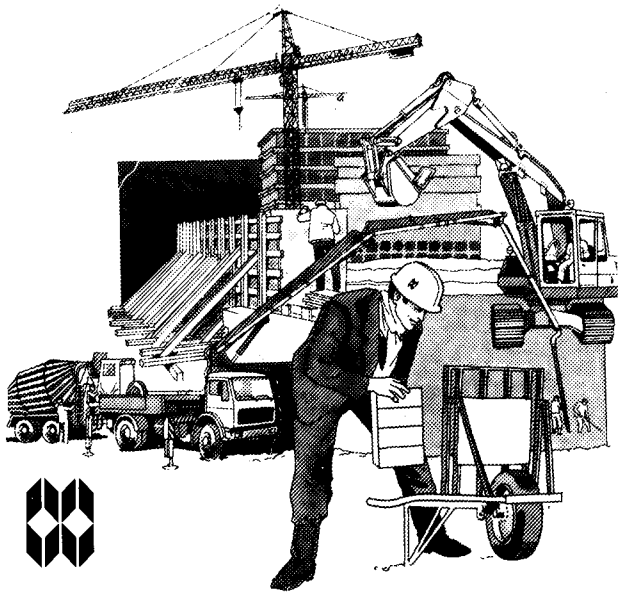

Nusterweg 63, Postbus 80, 6130 AB Sittard.
Telefoon 04490-18600, Telefax 04490-25068
Vestigingen te Sittard, Venlo, Bodegraven en Eindhoven.

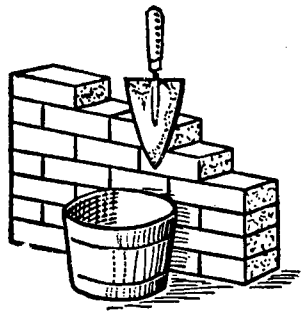

Bouwen?

NATUURLIJK in kalkzandsteen!

Kalkzandsteenfabriek „de Hazelaar"

Saeffelderstraat 10,
6104 RA Koningsbosch.
Telefoon 04743-1535.

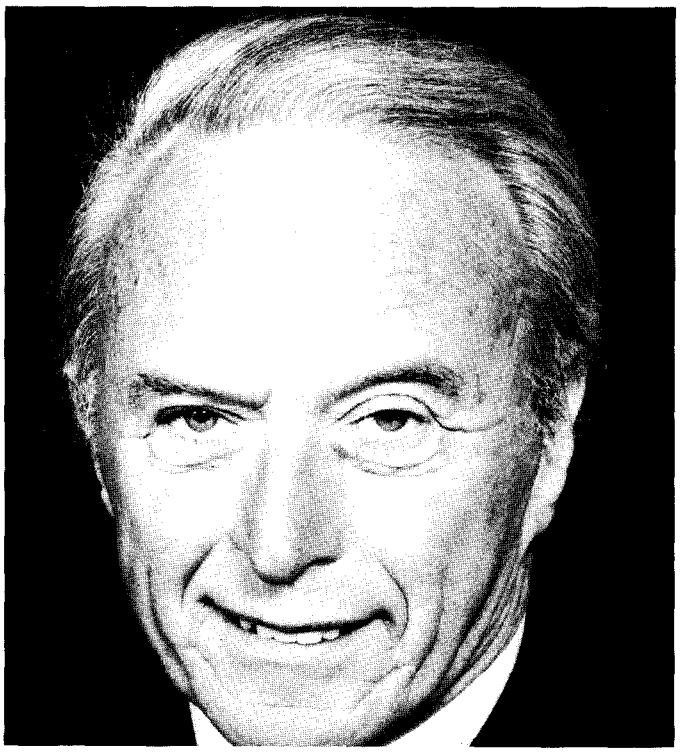

(foto Dijkstra en Zn.)

Wie zal ons tegenhouden?

Dreigend rolden de gemotoriseerde colonnes akkerbouwers begin maart naar Den Haag en Schiphol. Een uitbarsting van lang opgekropte frustaties. Een lange reeks van teleurstellingen, voortvloeiend uit slechte bedrijfsuitkomsten gedurende de laatste jaren. Vele akkerbouwers voelden zich in de steek gelaten door hun overheid, hun volksvertegenwoordigers en zelfs gedeeltelijk door hun standsorganisaties. Wie niet horen wil, moet voelen en gesteund door de begeleidende publiciteitsgolf verspreidde zich een warm gevoel van macht en solidariteit door deze groep. Wie zal ons tegenhouden, zei een trekkersbestuurder, toen aan het slot de overheid dreigde met ingrijpen.

De greep naar de noodrem middels het ingrijpen van de minister-president zelf, mondde uit in een beroep op drie ongetwijfeld wijze mannen. Dit mag tactisch uitstekend hebben gewerkt omdat daardoor de protest-colonnes tot stilstand kwamen en de tractoren weer in hun normale functie terecht kwamen, namelijk op de akker waar de voorjaarswerkzaamheden onder vrijwel ideale omstandigheden een aanvang moeten nemen.

Structureel is er echter niets opgelost zoals ook bleek uit het rapport dat de Commissie-De Koning heeft uitgebracht. Wie de huidige problemen in de akkerbouw meent te kunnen herleiden om niet te zeggen versimpelen, tot de hoogte van de graanprijs, zal geen goede partner zijn in de discussie over de toekomstige ontwikkelingen in de landbouw, de verantwoordelijkheden van de overheid en de vorm van het bijpassende landbouwpolitieke stelsel.

Welke ontwikkelingen moeten nu in dit verband nu als meest relevant worden beschouwd?

1. Aan de produktiekant het inzicht dat de milieurisico's zeer drastisch dienen te worden ingeperkt. De wetgeving op dit punt zal de bedrijfsvoering in de land- en tuinbouw over de gehele linie sterk beïnvloeden.
2. De Europese cocon zal verder openbreken en ingepast dienen te worden in mondiale verhoudingen.

Het gewicht van de EEG als marktpartij in de wereld is zodanig groot dat bijvoorbeeld de Europese landbouwpolitiek hiervan een reflectie, zo men wil een bewijs, zal moeten zijn. In de GATT-onderhandelingen die het handelspolitieke onderdeel betreffen, zal dit bewijs ook geleverd moeten worden, namelijk dat landbouwpolitiek, handelspolitiek en eigenlijk ook de voedselvoorziening in de noodlijdende niet-koopkrachtige gebieden in een globaal concept gebracht kunnen worden. Een concept dat ervan uitgaat dat de ,,blokkenstructuur" met het bijbehorende vijand- en angstbeeld al achter ons ligt, dat ten doel heeft de voedselvoorziening voor de explosief groeiende wereldbevolking veilig te stellen.

Het is duidelijk dat de Europese landbouwpolitiek zoals die qua doelstelling en instrumenten in de vijftiger jaren in het verdrag van Rome is neergelegd , niet op dit concept is toegesneden. De spanningen, die wij dan ook nu en dan constateren en de uitbarstingen zoals in '74/'75 en nu weer in maart van dit jaar, houden hiermee verband.

Kort samengevat is het dilemma: de land- en tuinbouw wil, zeer begrijpelijk, de verworven bescherming niet opgeven. De regering is uit budgettaire en uit mondiaal-politieke overwegingen genoodzaakt en ervan overtuigd dat de koers verlegd moet worden. Alle voorstellen die deze wezenlijke probleemstelling uit de weg gaan en die bijvoorbeeld een directe productiebeheersing als tovermiddel te voorschijn halen, zullen in dit perspectief lapmiddelen blijken te zijn. We gaan er dan als het ware vanuit dat meer van hetzelfde de oplossing zal bieden. Een waarschuwing is hierbij op zijn plaats. Deze oplossingen dragen al weer de kiemen voor de volgende frustratie en de volgende uitbarsting in zich.

Er zit nog een risico in dat niet onvermeld mag blijven. De korte termijn- ,,oplossingen" die nu worden aangereikt, wekken op zijn minst de indruk dat deze door de akties zijn afgedwongen. Anders gezegd: langzamerhand dreigt de indruk post te vatten, dat protestakties met dreigementen de enige weg is om het oog van de politiek en het oor van de regering te verkrijgen.

,,Wie zal ons tegenhouden". De woede was groot, de traditionele overlegkanalen raakten verstopt. De Minister-president, de drie ,,wijze mannen" en de ,,bende van 5" namen deze traditionele rol over.

De balans mag worden opgemaakt, tactische winst op korte termijn gepaard gaande met organisatorisch verlies en onzekerheden op langere termijn, met opnieuw kiemen voor een volgend conflict.

Rinse Zijlstra
Eerste Kamerlid voor het CDA

Nieuwe bestuursstijl in gemeenten belangrijker dan geld

Welke eisen stelt sociale vernieuwing aan de gemeenten? In de gemeenten moet die sociale vernieuwing immers ,,handen en voeten'' krijgen. Krijgen de gemeenten hiervoor wel de nodige bevoegdheden en zijn gemeentebestuurders tegen deze nieuwe taak opgewassen? Welke bestuurlijke stijl is nodig voor een effectieve aanpak van sociale problemen? Over deze vragen sprak CD/Actueel in de derde aflevering van de serie over sociale vernieuwing met Mr.dr. A.G.J.M. (Ton) Rombouts, burgemeester van de gemeente Boxtel, en één van de auteurs van het CDA-rapport ,,Bestuurlijke vernieuwing in de verantwoordelijke samenleving''.

SOCIALE VERNIEUWING

Ton Rombouts benadrukt het belang van een mentaliteitsverandering bij gemeentebestuurders: ,,De omgeving van een gemeentebestuurder wordt onder andere gevormd door zijn achterban, de ambtenaren en het maatschappelijk middenveld. Hij zal met al deze groepen zo effectief mogelijk moeten leren omgaan''. Over de omgang met ambtenaren zegt het CDA-rapport bijvoorbeeld: ,,Bestuurders leven op een vulkaan van creativiteit''. Je moet als bestuurder proberen die creativiteit zo goed mogelijk te benutten. In de managementliteratuur wordt in dit verband gesproken van een ,,human resources''-benadering.

INSPRAAKCULTUUR

,,Ook de inspraakcultuur moet anders. Zoals er tot nu toe vaak mee werd omgegaan; je kunt zien dat dat niet werkt. Beslissingen worden uitvoerig binnen de bestuurlijke en ambtelijke organisatie voorbereid en dan wordt op het laatste moment de bevolking nog geraadpleegd. Het is beter om vooraf - op het moment dat je zelf nog niet helemaal weet wat je wilt - met anderen in gesprek te gaan. Je stelt je dan kwetsbaar op. Want je zegt: ik weet het als bestuurder nog niet precies, maar ik heb wel een globaal idee. Je moet dan zorgen voor een goede selectie van de mensen waarmee je in gesprek wilt komen, om zo de grenzen van het probleemgebied in kaart te brengen. Dat is een houding die CDA-bestuurders zichzelf zouden moeten aanleren. Geen houding die uitstraalt: wij weten wel hoe het moeten. Niet jezelf opsluiten in gemeentelijke vergaderkamers. Niet de traditionele aanpak, waarbij voor ieder probleem een ambtenaar wordt aangesteld die weer de zoveelste notitie moet maken''.

Sociale vernieuwing is een enorm breed begrip. Er zijn veel mensen en groepen uit de lokale samenleving bij betrokken. Dat maakt de problematiek moeilijk hanteerbaar. Hoe moet een gemeentebestuurder dat nu aanpakken?

,,Je moet beginnen met nu een goed collegeprogramma te schrijven. Na een periode van aandacht voor economisch herstel moeten nu ook de sociale problemen meer centraal komen te staan. Dat kan nu ook financieel weer.

Uiteindelijk komt sociale vernieuwing neer op verbetering van de kwaliteit van de samenleving. Dat is in Boxtel iets anders dan in Delft. Maar het gaat in ieder geval om een aantrekkelijke gemeente waar het voor iedereen goed wonen, werken en leven is''.

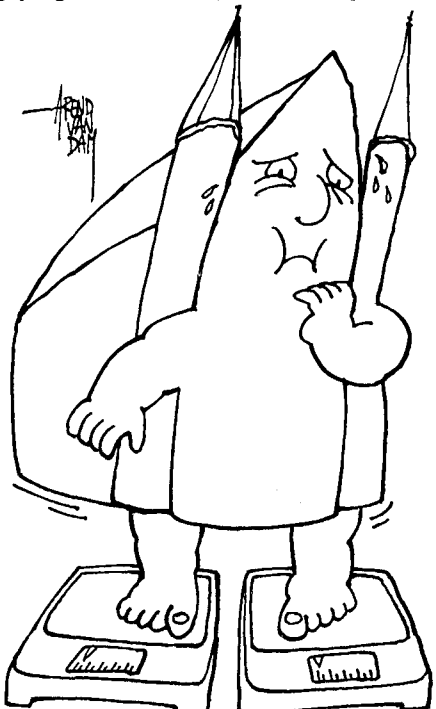

Afslanking van het overheidsapparaat is noodzakelijk.

DECENTRALISATIE EN AFSLANKING

Het kabinet heeft met de presentatie van de nota Sociale Vernieuwing voor de gemeenteraadsverkiezingen bij de gemeenten hoge verwachtingen gewekt. De gemeenten zouden zelf moeten kunnen uitmaken wat in hun situatie voor sociale vernieuwing van belang is. Gelooft u dat er nu echt gedecentraliseerd zal worden?

,,Ik praat al lang niet meer over decentralisatie. Daar ben ik zo langzamerhand doodmoe van geworden. Ik heb er niet zo'n fiducie in. Professor Geelhoed had gelijk toen hij zei dat je eigenlijk 25% minder ambtenaren op de departementen moet hebben. Dat zou je echt als taakstelling moeten kiezen. Ook voor provinciale apparaten. Daar is ook veel te veel bureaucratie''.

Dat is de afgelopen kabinetsperiode toch geprobeerd met de afslankingsoperatie van de Rijksdienst?

,,Ik heb in het kader van mijn proefschrift

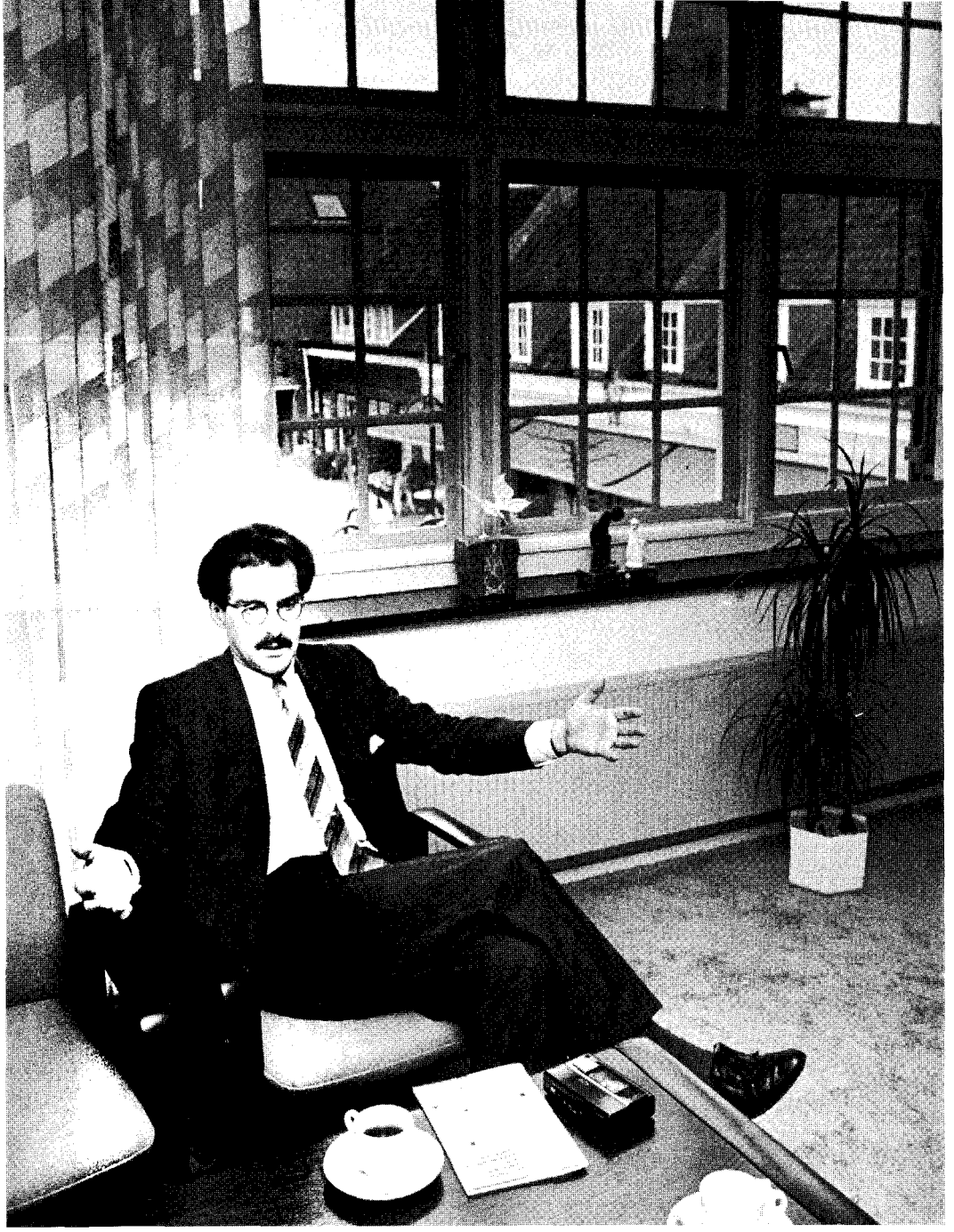

(foto Hans Hordijk)

,,Ik merk het elke dag weer. De burgemeester hoeft bij wijze van spreken alleen maar te komen; alleen maar belangstelling te tonen en dan is het vaak al genoeg. Hij hoeft geen geld mee te brengen. Hij hoeft geen professionele medewerker te beloven. Hij moet bemoedigen.''

de overheidsapparaten van België, Denemarken en Zweden bestudeerd. Vooral in Zweden wordt gewerkt met hele kleine departementen. Ik kom tot de conclusie dat je met 100 Rijksambtenaren eigenlijk meer kunt doen dan met duizend. Ik realiseer mij dat trouwens in mijn eigen werk ook onvoldoende. Onlangs heb ik de gemeenteraad meegekregen voor een budget van een half miljoen gulden voor de versterking van het ambtelijk apparaat. Achteraf vraag je je dan af: moet dat nu eigenlijk wel? Misschien zouden we met een kleinere bezetting en met veel meer overlaten aan het maatschappelijk middenveld wel effectiever kunnen werken''.

Is het politieke en maatschappelijke klimaat niet uitermate gunstig om de departementen nu echt taken te laten afstoten?

,,Ik ben daar heel sceptisch over. Ik volg nu zo'n 15 jaar de discussies over decentralisatie. Sociale vernieuwing is toch te veel het sausje over dezelfde problemen. Begrijp me goed: ik sta er volledig achter en ik vind het een goede politieke keuze. Maar als je mij vraagt of er nu echt door gemeenten te oogsten valt? Dat gemeenten veel meer ruimte van de Rijksoverheid krijgen? Daar geloof ik niet in''.

CONVENANTEN

Geeft het instrument van de bestuurlijke convenanten tussen de Rijksoverheid en individuele gemeenten niet meer mogelijkheden?

,,Dat is zonder meer een verbetering. Maar ik zie niet gebeuren dat het Rijk met die 600 à 700 gemeenten convenanten zal gaan afsluiten. Maar ook al zal het Rijk dat wel doen met zeg zo'n 40 gemeenten, dan zal dat aan ,,het normale instrumentarium'' niet veel veranderen''.

Het is duidelijk. Rombouts gelooft niet zo in de verandering van bestuurlijke systemen. Nij ziet veel meer in een nieuwe bestuursstijl. Hij citeert nog één keer uit het CDA-rapport ,,Bestuurlijke vernieuwing in de verantwoordelike samenleving'': ,,Het gaat om een besturingsfilosofie die niet belerend is, maar bemiddelend, niet dwingend maar overtuigend, niet ontmoedigend maar bemoedigend''.

Rombouts: ,,Dat is zo belangrijk. Vooral voor het vitaliseren van het maatschappelijk middenveld. Ik merk dat elke dag weer. De burgemeester hoeft bij wijze van spreken alleen maar te komen, alleen maar belangstelling te tonen en dan is het vaak al genoeg. Hij hoeft geen geld mee te brengen. Hij hoeft geen professionele medewerker te beloven. Hij moet bemoedigen''.

Klaas de Vries

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

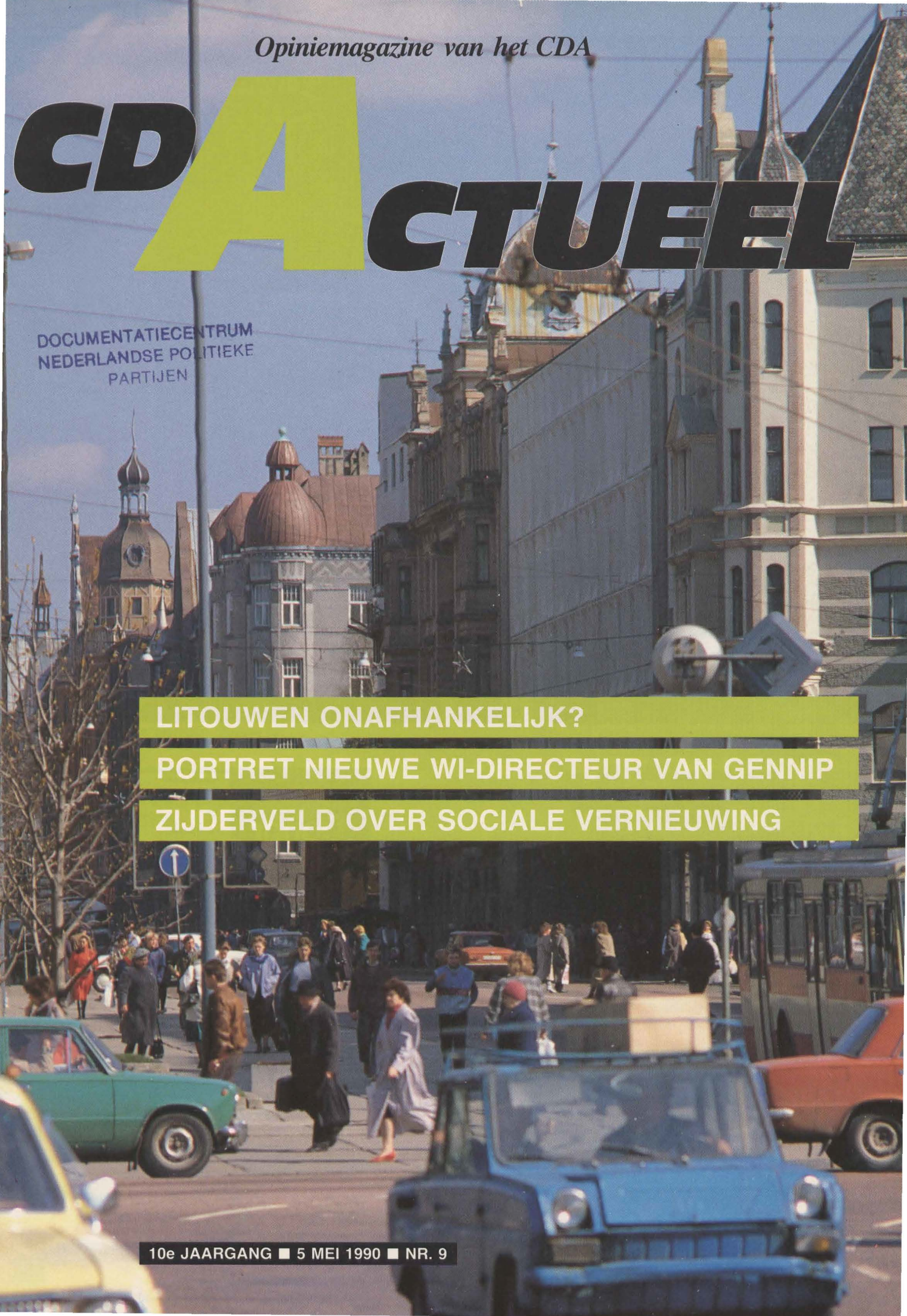

LITOUWEN ONAFHANKELIJK?

PORTRET NIEUWE WI-DIRECTEUR VAN GENNIP

ZIJDERVELD OVER SOCIALE VERNIEUWING

10e JAARGANG ■ 5 MEI 1990 ■ NR. 9

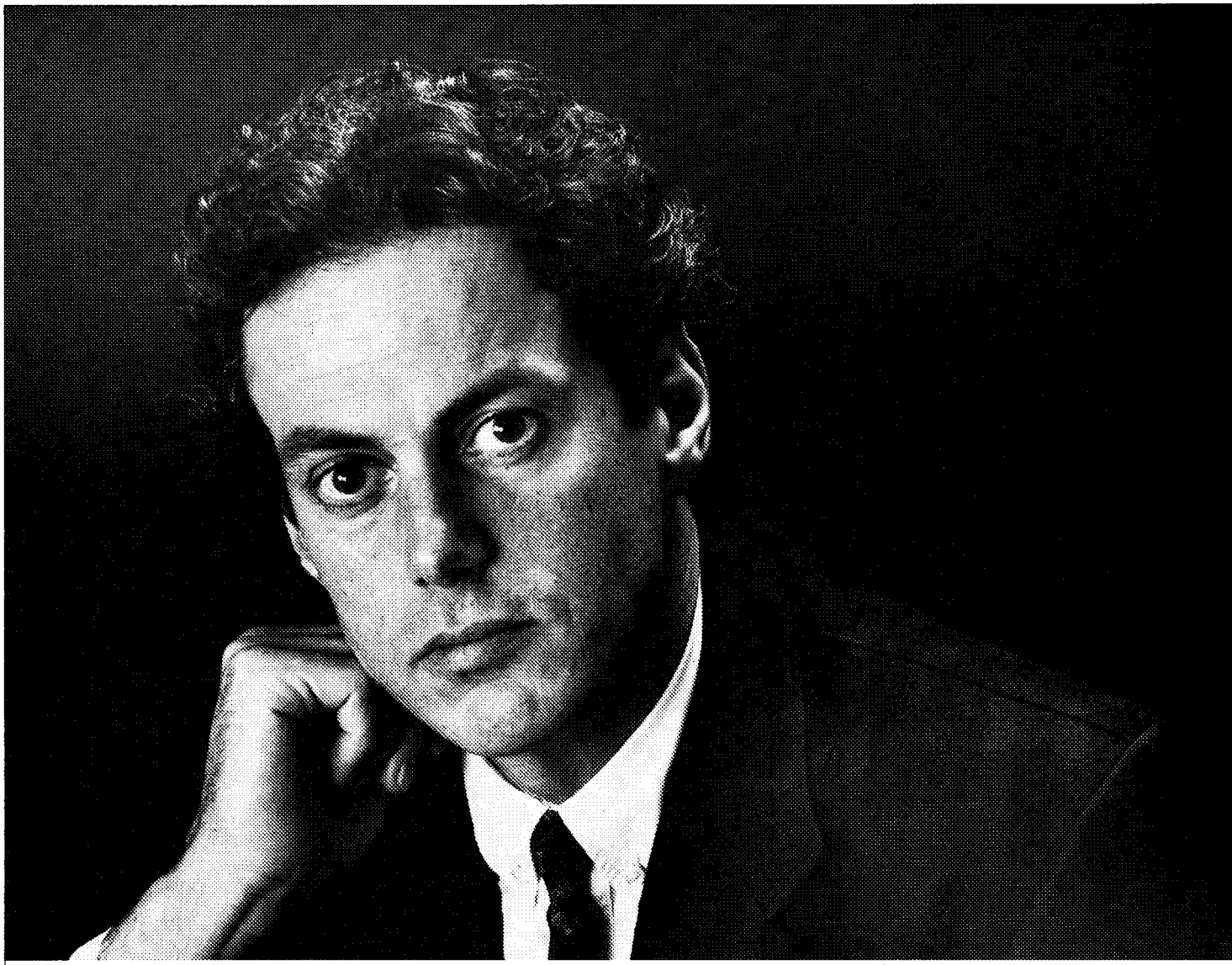

Deze man had nog nooit over een Donor Codicil nagedacht.

Totdat een nieuw hart zijn enige hoop werd.

Wie vandaag een ernstige ziekte aan bijvoorbeeld hart, lever of nieren krijgt en alleen een levenskans heeft met een transplantatie, komt op een wachtlijst.

Die wachtlijst is lang. Zó lang, dat er mensen sterven vóór ze aan de beurt zijn voor een transplantatie.

Die wachtlijst is zo lang omdat er veel te weinig mensen een Donor Codicil bij zich dragen. Sommigen omdat ze 't maar een eng idee vinden om na hun dood organen af te staan.

Anderen omdat ze er gewoon nooit over hebben nagedacht. Daarom sterven er mensen.

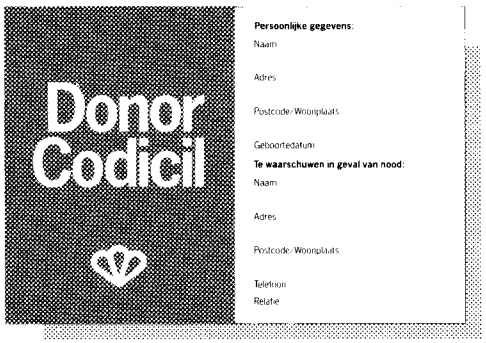

Bekijk het eens van de andere kant. Stelt u zich eens voor dat ú plotseling zo'n ernstige ziekte krijgt.

Zoudt u dan niet hopen dat iedereen een Donor Codicil zou dragen?

Denk erover. Praat erover. En haal een Donor Codicil bij uw apotheker of huisarts.

Het Donor Codicil. Van levensbelang.

Brinkman: Eerste begroting kabinet moet op orde zijn

CDA-fractievoorzitter Brinkman vindt dat de eerste begroting van het derde kabinet-Lubbers op orde moet zijn. In die begroting moeten volgens de fractievoorzitter twee taakstellingen tot uiting komen: het financieringstekort moet dalen en de belastingen en premies mogen, ook op termijn, niet verhoogd worden. Dit schrijft Brinkman in zijn column op pagina 7.

mr. Jos van Gennip: Men kan niet om het W.I. heen

Volgens de nieuwe directeur van het Wetenschappelijk Instituut (W.I.), mr. Jos van Gennip kan men bij de politieke discussie en besluitvorming niet om het W.I. heen. De nieuwe directeur zegt zich ervan bewust te zijn dat het Wetenschappelijk Instituut niet kan functioneren als het zich bij voorbaat moet vastleggen op vastgestelde standpunten en opportuniteitsoverwegingen. Pagina 4, 5.

(foto Hans Hordijk)

Onafhankelijkheidsstreven Litouwen moet gesteund worden

Het CDA, de Nederlandse regering en de EG moeten het onafhankelijkheidsstreven van de Litouwers steunen. Dit kan op de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) die dit najaar gehouden wordt. Dit is de opvatting van drs. Theo Brinkal, stafmedewerker van het Wetenschappelijk Instituut. Volgens Brinkel mag op zijn minst van het CDA verwacht worden dat het zich niet in stilzwijgen hult als de rechten van de Litouwers met voeten worden getreden. Pagina 12, 13 en 14.

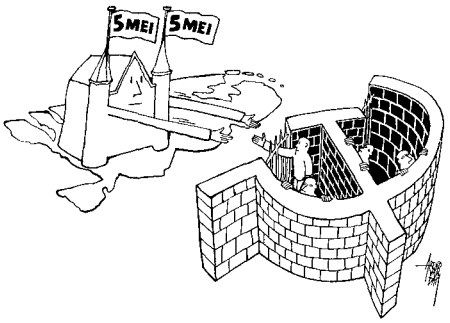

Paradox

Het kabinet heeft in principe besloten in 1991 een bedrag van 3 miljard te bezuinigen op de overheidsuitgaven.
De niet rooskleurige situatie van de staatsfinanciën enerzijds en de positieve ontwikkelingen in het bedrijfsleven anderzijds leiden tot de merkwaardige paradox van een arme overheid in een rijk land. Voor een deel worden de financiële problemen van de overheid zelfs veroorzaakt door de rijkdom in het land. Een voorbeeld vormen de vele en grote investeringen op grond waarvan het bedrijfsleven nog enkele miljarden WIR-premies tegoed heeft. Een ander voorbeeld is de ontwikkeling van de arbeidsvoorwaarden in het bedrijfsleven die de overheid eveneens op kosten jaagt. In het regeerakkoord is immers afgesproken dat – via de herstelde koppeling – de lonen en uitkeringen in de collectieve sector gelijkelijk zullen stijgen met de lonen in het bedrijfsleven.
Terecht waarschuwt het kabinet voor de dreigende gevaren indien de kosten voor de staat weer uit de hand gaan lopen. Terecht doet het kabinet hierbij een beroep op de samenleving. Het verdere herstel van de overheidsfinanciën kan slechts met hulp van iedereen gestalte krijgen. Een matiging van verschillende eisen en claims is op zijn plaats. In de euforie over groeiend economisch herstel is de discussie over de omvang van de staatstaak verstomd. Kijkend naar de nog steeds riskante positie van de overheidsfinanciën is er alle reden – ook in de huidige coalitie met de PvdA – deze discussie te hervatten. Want zonder dat zal het uiterst moeilijk blijken en blijven om noodzakelijke bezuinigingen te realiseren.

INHOUD

Interview met CDA-landbouwspecialist Jan van Noord 8, 9
Cultuur 10
Commentaren 11
Randnieuws 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Interview met prof. Zijderveld, laatste aflevering in serie over sociale vernieuwing 22, 23

In verband met Koninginnedag is de productie van CD/Actueel een dag verschoven. Als gevolg hiervan zullen de abonnees het blad na het weekeinde ontvangen.

De uitgever

Foto voorpagina: Eltjo Thijs/Hollandse Hoogte.

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Bij politieke besluitvorming en discussie kan men niet om W.I. heen

In de loop van deze zomer wordt mr. J. J. A. M. (Jos) van Gennip (51) directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Hij neemt achter het bureau van dr. Abraham Kuyper de plaats in van drs. Arie Oostlander, die vorig jaar lid van het Europees Parlement werd. CD/Actueel had een ,,kennismakingsgesprek'' met deze levendige man, die als agrariër geregistreerd staat en nu nog topambtenaar op het ministerie van Buitenlandse Zaken is.

NIEUWE WI-DIRECTEUR

Jos van Gennip is geen onbekende in het CDA. Menige partijraadsganger herinnert zich zijn vele discussiebijdragen die zonder uitzondering van een intense belangstelling voor de mens, binnen en buiten de grenzen, getuigden. Als hij ook maar vermoedde dat mensen door een politieke ontwikkeling in de knel dreigden te raken snelde Van Gennip naar het spreekgestoelte om daarop te attenderen. Zijn grote belezenheid en brede belangstelling zijn befaamd.

,,Mijn leven heeft zich rond enkele pijlers bewogen. Op de eerste plaats speelt mijn agrarische afkomst een grote rol. In 1939 ben ik geboren op een boerderij en ik ben nog altijd veel met agrarische problemen bezig. Ik ben eigenaar van een bedrijf in het Brabantse dorp Nuenen waar mijn vrouw en ik zeer regelmatig komen." Bomen kweken behoort tot zijn geliefde bezigheden.

,,Verder hebben politieke en staatkundige ontwikkelingen mijn intense belangstelling. En daarnaast bepaalt de Derde Wereldproblematiek al enkele tientallen jaren mijn werk. Tenslotte vermeld ik graag mijn betrokkenheid bij de verhouding tussen levensbeschouwing en maatschappelijk handelen," aldus Van Gennip.

Tijdens zijn studententijd in Nijmegen richtte Van Gennip met enkele anderen de Katholieke Staatkundige Studentenfederatie op. ,,In dat gezelschap hebben heel wat mensen zich staatkundig kunnen vormen, onder anderen Marcel van Dam, Jean Penders en Gerrit Braks. Het was een tijd (begin jaren zestig) waarin het studentenleven nog niet was gepolitiseerd."

In 1963 ging hij ,,onder dienst". ,,Ik heb toen voor vier jaar getekend om te proberen mee te werken aan een dienst voor interne voorlichting bij het apparaat van Defensie. Een van de opgaven was de mensen in de krijgsmacht toe te rusten tot meedenken over nationale en internationale vraagstukken. Mensen als Hans Borstlap (nu directeur-generaal bij Sociale Zaken) en Jaap de Hoop Scheffer (nu Tweede Kamerlid) zijn daaruit voortgekomen."

MISSIE

In 1967 begon een nieuwe periode in Van Gennips leven. Hij werd algemeen directeur van het Centraal Missie Commissariaat. Centrale taak was de belangenbehartiging van achtduizend Nederlandse missionarissen. ,,Het ging daarbij niet alleen om persoonlijke omstandigheden maar ook om hun werk, dat in feite ontwikkelingswerk avant la lettre was. Daaruit kwam het Cebemo voort waarvan ik van 1976 tot 1984 algemeen directeur was. Het aantal projecten nam een hoge vlucht."

,,Wat mij in mijn werk bij het Centraal Missie Commissariaat en Cebemo sterk getroffen heeft," vervolgt Van Gennip, ,,is dat het een erkenning was van het vele werk dat de missie al zolang op maatschappelijk gebied gedaan heeft. En datzelfde geldt voor het werk van de protestantse zendelingen, waarbij een parallelle ontwikkeling plaats had." Van Gennip werd ook voorzitter van de organisatie EURONAID, een Europees samenwerkingsverband van charitatieve en humanitaire particuliere organisaties ten behoeve van de Derde Wereld en Oost-Europa.

Van Gennip: Behoefte aan informatie en inspiratie is erg groot. *(foto Hans Hordijk)*

BUITENLANDSE ZAKEN

In1984 maakte Jos van Gennip de overstap naar het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij werd daar plaatsvervangend directeur-generaal Internationale Samenwerking, in het bijzonder belast met de bilaterale Nederlandse ontwikkelingshulp. In 1988 werd zijn taak uitgebreid met de algemene vervanging van de directeur-generaal. ,,Natuurlijk was het een hele overgang, van ,,zelfstandig ondernemer" naar ambtenaar. Maar de materie was vergelijkbaar en op het departement trof ik tal van zeer gemotiveerde mensen, net als bij Cebemo. De richting van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid trok mij aan."

Van Gennip bekleedde veel nevenfuncties.

Toen hij bij Defensie werkte was hij onder meer redactie-secretaris van Pax Christi. Ook was hij jarenlang lid van de Nationale Advies Raad Ontwikkelingssamenwerking.
In het CDA en een van zijn voorgangsters de KVP is hij al jarenlang actief. Van 1972 tot 1979 was hij lid van het partijbestuur van de KVP en maakte hij zich sterk voor het opgaan van deze partij in het CDA. Hij was onder meer lid van de Commissie-Van Verschuer over Grondslag en Politiek Handelen. Van 1979 tot 1988 was hij lid van eht partijbestuur van het CDA. In 1982 werd hij lid van de redactie van Christen-Democratische Verkenningen, het orgaan van het instituut waarvan hij nu directeur wordt. Ook werd hij voorzitter van het Steenkampfonds, dat zich intensief bezighoudt met de kadervorming in de partij, een van zijn grote ,,liefdes".
Jos van Gennip maakte indertijd met anderen ook een blauwdruk voor de integratie van de zogeheten rechtstreekse leden in het CDA. ,,Zij konden op die manier meteen volwaardig lid van de partij worden zonder de omweg van de toen bestaande partijen te hoeven nemen."
En voor de volledigheid vermelden we ook nog dat Van Gennip voorzitter was van de Strategiecommissie katholieke maatschappelijke organisaties en lid is van de raad van bestuur van het Centraal bureau katholiek onderwijs.

,,Het W.I. is een voedster, geen bewaakster." *(foto Hans Hordijk)*

NIEUWE TAAK

Na meer dan twintig jaar op een aantal posten actief met de Derde Wereldproblematiek bezig te zijn geweest kiest Jos van Gennip voor een nieuwe taak: de leiding van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. ,,Natuurlijk doet dit afscheid pijn, maar anderzijds: ik heb mij nu al jaren in mijn vrije tijd beziggehouden met de vraag welke richting voor onze samenleving gekozen moet wordne. Maar er ligt ook een brug: het W.I. houdt zich immers ook bezig met grote internationale vragen."
Jos van Gennip is overtuigd van het gigantische belang van fundamentele doordenking van de grote maatschappelijke vragen van deze tijd en de uitdagingen van de toekomst: leven en overleven. Hoe gaan we met de macht om? Hoe ga je met de menselijke geest om? Wat doe je als mens en gemeenschap met de schepping? ,,Van bio-ethiek tot veiligheidsproblematiek en alle daartussen liggende vragen. Dat vraagt om bezinning op nationaal en internationaal niveau."
Van Gennip weet dat hij directeur wordt van een instituut van naam. ,,Hoed af voor Oostlander en zijn medewerkers. Het W.I. is een belangrijke positie in de Nederlandse samenleving gaan innemen. Bij de politieke discussie en besluitvorming kan men niet om het W.I. heen."
Volgens Jos van Gennip merk je in de partij duidelijk dat in brede kring de behoefte aan veel informatie en inspiratie erg groot is. Het. W.I. als denktank is van enorm veel waarde voor het denken in de partij en daarbuiten. De nieuwe directeur is zich ervan bewust dat een W.I. in de beïnvloeding van de discussie niet kan functioneren als het zich bij voorbaat moet vastleggen op vastgestelde standpunten of opportuniteitsoverwegingen. ,,En: het W.I. is een voedster, niet een bewaakster."
Vanzelfsprekend is ook de Europese dimensie in het functioneren van het W.I. van groot belang. De wetenschappelijke bureaus van de partijen die bij de Europese Volkspartij zijn aangesloten moeten tot verdere samenwerking en werkverdeling komen. Daarbij is de Europese samenwerking van groot belang, maar ook het antwoord op de vragen die uit Midden- en Oost-Europa komen. En verder gaat het om hulp aan de opbouw van jonge democratieën elders in de wereld.
Jos van Gennip gaat nu eerst zijn werk op het departement afmaken. Men zal daar straks de levendige en hartelijke man wel missen. Over enkele maanden verwisselt hij zijn moderne bureau aan de Bezuidenhoutseweg voor de kamer in het partijbestuur aan de dr. Kuyperstraat. Achter het oude meubel van Abraham de Geweldige? ,,Ja hoor, ik ben er indertijd ook kwaad om geworden dat de KVP het bureau van Nolens had verwijderd. Zoiets doe je niet."

Evert Mathies

Evert Mathies nieuwe hoofdredacteur

Evert Mathies (58) is met ingang van 1 mei de nieuwe hoofdredacteur van CD/Actueel. Evert Mathies is sinds 1961 werkzaam in de journalistiek. Hij was o.a. parlementair redacteur bij de Persunie, NRC en het Vrije Volk, adjunct-hoofdredacteur van de Nieuwe Apeldoornse Courant, voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ). Sinds '83 is hij als journalist werkzaam bij het dagblad Trouw.
Ook politiek was hij actief. Van '60 tot '62 was hij secretaris-generaal van de Internationale Unie van Jonge Christen-Democraten en van '66 tot '70 zat hij voor de ARP in de gemeenteraad van Zoetermeer.
Evert Mathies maakt sinds 1985 deel uit van de redactie van CD/Actueel.

Congrescentrum

‚De Blije Werelt'

Postbus 6, 6740 AA Lunteren. Tel. 08388-4641/2105

Confereren in het groen, in het hart van Nederland en tegen betaalbare prijzen. ,,De Blije Werelt" beschikt over 14 zalen van 20 - 350 personen. Er zijn 128 kamers, waarvan 95 met douche/ toilet.

Vraag vrijblijvend offerte!

congressen
kadercursussen
jaarvergaderingen
studieconferenties
personeelstrainingen enz.

Abbing in Zeist: hèt adres voor uw tuin

Haal de natuur bij uw huis. Laat u deskundig adviseren bij de aanleg of renovatie van uw tuin, (03438) 1 47 77.

Informatie met meer dan 450 afbeeldingen in kleur wordt u toegezonden door storting van f 4,75 op giro 10469.

Abbing
postbus 500, 3700 AM Zeist.

secur-all

beveiligingssystemen

Specialisten op het gebied van:
* Inbraak- en overvalsignalering
* Terreinbeveiliging
* Brandmeldsystemen
* Toegangscontrole
* Gesloten video-circuits
* Mobiele beveiliging
* Gebouwen automatisering systemen

Tel. 070-590880
33107 VEB Groep
Telefax 070-298868

Erkend Uneto Beveiligings-Installateur

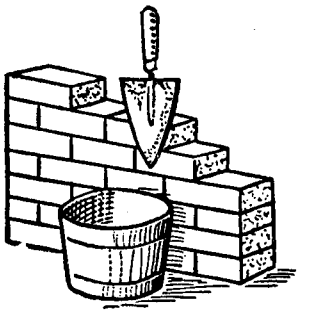

Bouwen?

NATUURLIJK

in kalkzandsteen!

Kalkzandsteenfabriek ,,de Hazelaar"

Saeffelderstraat 10,

6104 RA Koningsbosch.

Telefoon 04743-1535.

(foto Hans Hordijk)

Een jaar later

Dinsdag 2 mei was het precies een jaar geleden dat na spannende dagen het kabinet van CDA en VVD in de Tweede Kamer ten val kwam. Na die tweede mei 1989 is er een hoop gebeurd. Er kwamen verkiezingen, er kwam een formatieperiode en er kwam een nieuw kabinet: het derde kabinet onder aanvoering van Ruud Lubbers. Een kabinet van CDA en PvdA. De nieuwe coalitie is nu ruim een half jaar aan de slag. Na een rustig begin is de tijd voor het kabinet aangebroken om met plannen te komen en voor de Tweede Kamer om deze plannen te beoordelen. Tot op heden is mijn oordeel bepaald niet negatief. Dat klinkt misschien wat koeltjes, maar in het licht van de enorme problemen die om een oplossing vragen, misstaat wat meer voortvarendheid en durf niet. Er is nog erg veel te doen.

Het kabinet kon weliswaar beginnen op een hersteld economisch fundament, zegeningen die we zeker ook moeten tellen. Maar aan de andere kant deel ik de zorgen die oud-minister Duisenberg onlangs over 's lands economie uitte in het jaarverslag van de Nederlandsche Bank. Ik ben het dan ook met hem eens dat we op moeten passen met het hanteren van de redenering van: ,,och, het gaat goed in het land, er kan wel een beetje meer staatsschuld bij en er kan best wel wat meer aan belastingen en premies van de mensen gevraagd worden." Een dergelijke stellingname zou het paard achter de wagen spannen zijn. In de afgelopen jaren hebben we tenslotte juist moeten constateren dat die enorme schuld ons in feite van de regen in de drup bracht en daarom heeft Duisenberg ons naar mijn gevoel terecht nog eens gewaarschuwd.

In het regeerakkoord hebben we afgesproken dat de collectieve lastendruk over de gehele periode niet zou mogen stijgen en dat het financieringstekort aan het eind van de regeerperiode zou moeten uitkomen op 3,25% van ons nationale inkomen. Deze taakstellingen moeten we vasthouden. Ik heb het bij de algemene beschouwingen de boeien genoemd waartussen het kabinet van ons zijn vaarroute in de komende jaren mag bepalen. En iedere zeeman weet dat het uiterst gevaarlijk is om zo maar buiten de boeien te zeilen. Het is nu dan ook zaak om aan deze taakstellingen een solide invulling te geven. De afgelopen weken heeft het kabinet de basis voor de begroting '91 gelegd. Er is naar mijn eerste indruk een heldere stap in de goede richting gezet. Maar het was een eerste stap. We willen straks ook concreet zien hoe dit verder uitpakt en we zullen dan bekijken of de schuldpositie van ons land inderdaad terugloopt en of de belastingen en premies inderdaad niet worden verhoogd, ook niet op termijn.

Nu herinner ik mij uit de vorige jaren – en dan druk ik me voorzichtig uit – dat er ook wel eens tegenvallers waren, met daarnaast gelukkig soms ook meevallers. Wat toen voor het kabinet gold, geldt ook nu, namelijk dat het de taak van het kabinet is de mee- en tegenvallers voor eigen rekening te nemen. Kortom, het kabinet moet er voor zorgen dat het binnen de eigen boekhouding tot een oplossing komt. De positie van de minister van Financiën is daarbij niet altijd te benijden. De rug recht houden onder het juk van pijnlijke, maar o zo nodige beslissingen is niet makkelijk. Maar toch hoort dat erbij, als je althans wilt vasthouden aan een begroting die per saldo ook de werkgelegenheid op langere termijn overeind houdt. Het is tenslotte niet moeilijk voor te stellen dat wanneer men schulden blijft maken en men een begroting indient die een beetje rammelt je op termijn de economie toch weer onder druk zet en dat betekent in de praktijk weer minder mensen aan het werk. Dat is natuurlijk het laatste wat we moeten hebben. Die eerste begroting van het kabinet moet dan ook op orde zijn.

Nu verwacht ik eerlijk gezegd dat het wel zal lukken. Zeker als we samen, kabinet en regeringsfracties, voortgaan met hard werken in een sfeer van onderling vertrouwen. Dat kan alleen in een sfeer van interne rust en dat was nou precies wat een jaar geleden in de toenmalige coalitie ontbrak. De VVD was door interne spanningen op hol geslagen. Er waren spanningen tussen de VVD-fractie en de VVD-bewindslieden. Dit leidde ertoe dat het kabinet viel over het reiskostenforfait. Dat was slechts de aanleiding en niet de werkelijke oorzaak. Dat zal iedereen een jaar later wel duidelijk zijn, ook binnen de VVD. Ik denk dan ook dat men zich bij de VVD deze dagen nog wel eens achter de oren zal hebben gekrabt en zich zal hebben afgevraagd of het het allemaal wel waard is geweest. Zeker als we nu kijken naar de recente ontwikkelingen in de VVD-fractie. Ik vind het dan ook oprecht jammer dat iemand als Voorhoeve een dergelijke persoonlijke tragedie moet meemaken.

Vooruitkijkend zeg ik dan ook tegen de huidige coalitie: laten we lering trekken uit het verleden en voortgaan op de weg zoals we die nu samen ingeslagen hebben. Een weg waarin we zeker heel wat hobbels en valkuilen tegen zullen komen. Een goede samenwerking met de sociale partners is dan ook geboden, wil het beleid een succes worden. Ik hoop niet en verwacht dat eigenlijk ook niet dat de werkgevers en werknemers met beiden hun eigen redenen achterover gaan zitten en zeggen: ,,kabinet, het is jullie probleem" Want nee, het gaat om gezamenlijke problemen die duidelijk vragen om gezamenlijke oplossingen. Of het nu gaat om het vraagstuk van de werkgelegenheid, de scholing of de milieuzorg in de bedrijven; het is niet alleen een zaak van de overheid. En dan gaat het daarbij in de kern echt niet zozeer om een bedrag meer of minder voor de koppeling als zodanig, maar om de kernvraag of wij er niet beter aan zouden doen meer ruimte te maken voor investeringen in plaats van voor consumptie via verbetering van de inkomensposities. Als we bij deze beslissingen gezamenlijk onze verantwoordelijkheid nu ook al voor de lange termijn nemen, ben ik voor de toekomst beslist niet somber.

Met een kabinet dat op dezelfde solide wijze voortgaat en sociale partners die kiezen voor werk, scholing en milieu zie ik Prinsjesdag 1990 met vertrouwen tegemoet.

L. C. Brinkman
fractievoorzitter

KNELPUNTEN EN PERSPECTIEVEN

Moeilijke jaren voor veetelers en akkerbouwers door marktgericht beleid en milieuproblematiek

Door de marktgerichte benadering op Europees niveau en de milieuproblematiek worden het voor de veetelers en akkerbouwers moeilijke jaren waarin van hen enorme financiële inspanningen gevraagd zullen worden. Dit is althans de opvatting van CDA-landbouwspecialist Jan van Noord. CD/Actueel sprak met het CDA-Tweede Kamerlid over knelpunten en perspectieven van de Nederlandse landbouw.

Jan van Noord: ,,Door het systeem van de superheffing wordt de ontwikkeling van de melkveehouderij enorm afgeremd omdat de bezitters hun melkquota niet graag kwijtraken. Het zou daarom goed zijn als de melkquota na 1992 over de interne EEG-grenzen verhandeld kunnen worden."
De superheffing geldt volgens afspraken in Europees verband tot 1992. Van Noord ziet goede mogelijkheden voor een soepeler systeem voor de verhandeling van melkquota omdat in 1992 het vrije verkeer van goederen en diensten wordt ingevoerd. Ook in andere opzichten kan de Nederlandse landbouw volgens het Drenthse kamerlid profiteren van de vrije Europese markt: ,,De Nederlandse landbouw staat hoog aangeschreven en haar produkten vinden de weg naar de lidstaten. 85% van de totale export van landbouwprodukten gaat naar de andere EG-landen. De Nederlandse boer is veel meer Europees gericht dan bijvoorbeeld de Franse. Er is dan ook geen sterke bedreiging van de Nederlandse positie vanuit de andere lidstaten. De concurrentiepositie van Frankrijk is bijvoorbeeld veel slechter. De Fransen denken dat Nederland veel te goedkoop varkens levert aan de slachterijen in dat land. Het is echt van belang voor Nederland dat er een open Europese markt is.

Is dat niet moeilijk uit te leggen aan de Nederlandse graantelers?
,,Ik kan me indenken dat de Nederlandse graantelers zich niet zo goed voelen bij die vrije markt. Ze moeten zich echter afvragen of zij in hun bedrijf niet beter kunnen omschakelen op produkten, die wel goed liggen op de Europese markt. Voor die omschakeling is de komende vijf jaar een bedrag van een half miljard beschikbaar. Het wordt nog moeilijk dat geld goed uit te geven."

KNELPUNTEN

Wat zijn de grootste knelpunten voor de Nederlandse landbouw?
,,Er zijn twee hoofdlijnen te onderkennen. Op Europees niveau wordt er omgeschakeld van een systeem van marktbescherming naar een meer marktgerichte benadering. Dat heeft gevolgen voor een aantal produkten zoals graan, suiker en melk waarvan de prijs in Europees verband werd vastgesteld. Aan de andere kant wordt met name de intensieve veehouderij geconfronteerd met de grenzen van de bemesting. Er mag niet meer bemesting plaatsvinden dan de gewassen aankunnen. Voor de veehouders betekent dit dat de hoeveelheid mest moet worden teruggebracht door beperking van het aantal varkens en kippen. De akkerbouwers zullen in het belang van het milieu het gebruik van bestrijdings- en grondontsmettingsmiddelen moeten verminderen. Het worden voor akkerbouwers en veetelers moeilijke jaren waarin van hen enorme financiële inspanningen gevraagd worden."

Is dit voor landbouwers, die tegelijk nog flink in hun bedrijf moeten investeren, nog op te brengen?
,,In de landbouw zijn er altijd enorme inkomensverschillen geweest tussen vergelijkbare bedrijven. Minder renderende bedrijven konden het niet bolwerken en verdwenen. Dat heeft op zich al tot een schaalvergroting in de landbouw geleid. Een an-

Nederlandse landbouw kan ook profiteren van open Europese markt.

dere sanering heeft plaatsgehad door de stijging van de produktiviteit. Doordat de afzetmogelijkheden geen gelijke tred hielden, was er minder ruimte voor bedrijven."

Is er in deze situatie nog wel iets te verdienen voor de boeren?
„Een landbouwer heeft goede en slechte jaren, maar zijn gemiddeld inkomen blijft achter bij vergelijkbare groepen in de samenleving. Het inkomen ligt vaak nog op een redelijk niveau omdat het aantal werkuren niet wordt geteld. Een boerderij is een gezinsbedrijf, waarin de gezinsleden meewerken als de noodzaak daartoe zich voordoet. Voor die uren wordt geen directe beloning betaald. Dat geldt ook voor de meewerkende vrouw.
Het is wel zo dat de situatie voor akkerbouwbedrijven met veel graan de laatste vier jaar slechter is geworden door het markt- en prijsbeleid. De mate waarin de prijs beschermd werd is met 25% gedaald. Dat is hard aangekomen bij bedrijven met veel graan in het bouwplan. Veel akkerbouwers zijn gelukkig niet afhankelijk van graan, maar telen ook suikerbieten, pootaardappelen en volle grond-groenten, zoals spruiten, wortelen, kool en ijsssla."

VEEHOUDERIJ

Hoe is de situatie in de veehouderij?
„De veehouderij heeft veel slechte jaren gehad. De melkveehouders kunnen echter de laatste jaren weer goede prijzen rekenen. Nederland is gezien de inrichting van het landelijk gebied bij uitstek geschikt voor de melkveehouderij. Doordat de verwerkende industrie ook hoge kwaliteit levert, heeft de Nederlandse zuivel een uitstekende naam op de wereldmarkt. Qua rendement heeft het Nederlandse veebedrijf een voorsprong op EG-collega's. De melkafgifte per koe is de hoogste in de EEG en door de goede foktechnieken is de veestapel van hoogstaande kwaliteit. De intensieve veehouderij is een van de belangrijkste inkomensbronnen in de Nederlandse landbouw geworden. Zij vertegenwoordigt 30% van de totale produktiewaarde. Behalve de veehouders hebben ook veel akkerbouwers een stal gebouwd. Zij vullen dan hun inkomen aan met een tak van intensieve veehouderij."

Is die intensieve veehouderij gezien de milieuproblematiek nog verantwoord?
„In de veehouderij is de mest het grootste probleem. Door overbemesting komt er teveel mest in de grond en de ammoniak, die vrijkomt, zorg voor verzuring. Het probleem wordt langs drie wegen aangepakt. Om te beginnen wordt de hoeveelheid fosfaten en stikstof in het veevoer teruggebracht. Ten tweede wordt de spreiding van de mest over geheel Nederland bevorderd en wordt er een premie op de kwaliteit van de mest gezet. Ten derde wordt de overtollige mest verwerkt in grootschalige mestfabrieken. Vanuit die fabrieken kan de mest dan aan gebieden met een tekort vervoerd worden. De mest kan bijvoorbeeld in de Franse wijngebieden gebruikt worden. In de tijd is de aanpak van de mestproblematiek in drie fasen verdeeld. In iedere fase wordt de hoeveelheid fosfaat, die op de grond gestort mag worden, verder beperkt. In waterwingebieden gaan dan tegelijk strengere normen voor het uitrijden gelden. Volgens het huidige tijdpad gaat op 1 januari de volgende fase in. In de praktijk betekent dit dat de boeren minder mest moeten produceren of deze moeten afvoeren naar gebieden met een tekort. Er zijn voorlopig nog geen fabrieken om grootschalige hoeveelheden te verwerken."

Frank de Klerk

Jan van Noord, Tweede Kamerlid sinds 1981, is van oorsprong landbouwer. Door zijn Kamerlidmaatschap laat hij het werk op de boerderij met 71 melkkoeien in het Drenthse Dwingelo over aan zijn zoon. Een tweede zoon houdt zich bezig met het mesten van slachtkuikens. Soms mist hij het boerenwerk, maar de keuze voor het Kamerlidmaatschap is nu eenmaal gemaakt.

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

EXPOSITIE IN CDA-HUIS

Vanaf 16 mei a.s. zal de Noordwijkse schilder A. Woudstra (47) exposeren in het CDA-huis aan de dr. Kuyperstraat te Den Haag. Het is de eerste keer dat de werken van Woudstra tentoongesteld zullen worden. Woudstra volgde een opleiding aan de Leidse Academie en kreeg daarna les van Lenie Noyen. Hij maakt voornamelijk olieverfschilderijen en mag gerekend worden tot de stroming van de impressionisten. De schilder legt zich vooral toe op het maken van stillevens. Ongeveer twaalf van zijn doeken zullen tot half juli in het CDA-huis te zien zijn. De werken zijn te koop.

KUNSTSPONSORING: KANS OF BEDREIGING?

Culturele evenementen, waarmee een breed publiek wordt bereikt, zijn voor veel bedrijven commercieel interessant. De Van Gogh-tentoonstelling is het meest recente voorbeeld van zo'n cultureel evenement, waar het publiek massaal op af komt. Veel mensen vragen zich af of de commerciële exploitatie van de Van Gogh-herdenking niet te ver gaat. Jan Wolkers suggereerde zelfs dat beeldend kunstenaars het beeldmerk van hun sponsor maar direct in hun kunstwerk moeten opnemen, zodat het ‚een harmonisch geheel met het kunstwerk' zou vormen.
Over de zin en onzin van kunstsponsoring is al veel gezegd en geschreven. We moeten ons echter realiseren dat kunstsponsoring in ons land (nog?) een betrekkelijk marginaal verschijnsel is. De verschillende overheden geven jaarlijks honderden miljoenen guldens uit aan kunst, terwijl het bedrijfsleven bijvoorbeeld in 1988 volgens becijferingen van de Stichting Sponsors voor de Kunst slechts vijfentwintig miljoen gulden in kunst investeerde.
Overigens zijn de belangrijkste financiers van de Van Goghtentoonstelling de overheid en het publiek, en niet het bedrijfsleven. Ondanks de miljoenen van de KLM, Heineken, Rabo en Douwe Egberts. Desondanks is kunst in de marketingstrategie van het bedrijfsleven een interessant communicatiemiddel om de consument te bereiken. Bedrijven steken hun geld echter niet zomaar in kunstprojekten. Ze willen waar voor hun geld.
Voor wat, hoort wat. Kunstsponsoring is weliswaar veel subtieler dan sportsponsoring - geen shirtreclame voor de leden van het concertgebouworkest - maar toch wordt een tegenprestatie verlangd in ruil voor het geïnvesteerde bedrag. Waar liggen de grenzen van die tegenprestatie?
Oud-WVC-minister **Brinkman** zegt in het blad Sponsoring van april/mei 1989 dat daar geen universele regels voor te geven zijn: ,,Het is duidelijk dat als er voor miljoenen sponsorgeld zit in die grote Van Gogh-manifestatie, bedrijven daar iets van willen terugzien. Bij zulke enorme bedragen gaat het niet meer uitsluitend om een blijk van liefdadigheid of om gemeenschapszin. De bedrijven verwachten dat die sponsoring tot een grotere omzet zal leiden. Nou prima. Dat is een doelstelling die ik accepteer. Op het moment dat een sponsor gaat voorschrijven welke schilderijen er wel en niet mogen hangen of welke mensen wel en niet naar binnen mogen, ontstaat er een botsing met de publieke taak van het museum."
Burgemeester Houben van Maastricht is ook niet vies van kunstsponsoring, maar waarschuwt wel voor al te dominante en opdringerige uitingen van naamsbekendheid van de sponsor. ,,Van de totale bouwsom van 23,5 miljoen, die het ‚Theater aan het Vrijthof' gaat kosten, moet het bedrijfsleven 6 miljoen sponsoren. Elk van de beschikbare ruimten in het theater krijgt een fantasie- of persoonsnaam die in overleg met de sponsor zorgvuldig is gekozen met een knipoog naar zijn bedrijf."
Juist in de terughoudendheid en in het associatieve dat het bedrijf meer géét dan het misschien krijgt zit volgens Houben voor het publiek de meerwaarde.
Bedreigt sponsoring de kunst? Zolang inhoudelijke interventies achterwege blijven, bestaat voor deze vrees geen grond. Biedt sponsoring de kunst de financiële ruimte voor nieuwe kansen, die de overheid niet kan bieden? Zolang de financiële inspanningen van het bedrijfsleven op het huidige niveau blijven, lijkt dit een illusie.
De museumdirecteur die sponsoring onlangs ‚de slagroom op het gebak' noemde, had het bij het rechte eind.

Klaas de Vries

Van Goghtentoontstelling is voor bedrijfsleven commercieel interessant. *(foto ANP)*

VAN SCHALSUM

***Ik wil me er niet mee bemoeien, maar** als ik het goed begrijp is er het volgende gebeurd: Eerst krijgt de bondscoach Thijs Voorhoeve te horen dat-ie het team mag leiden en dat de bond als een man achter hem staat. Ondertussen zijn ze het er roerend over eens dat hij veel te netjes is en aanvallend een zwak concept heeft. Dat hebben ze uit de kranten. Dan komt de spelersraad bijeen. Nou ja, spelersraad: daar zitten er nogal wat tussen die geblesseerd zijn; de rest wil burgemeester worden of is al wethouder. Altijd al een aardige oplossing voor spelers die geen behoorlijk vak geleerd hebben. Maar goed, de spelersraad dus. Die houdt een enquete: wie wilt u als coach , wie wilt u per se niet, wie wilt u liever niet? Die laatste twee vragen waren gelukkig makkelijk. Daarbij hoefden ze alleen maar elkaars naam in te vullen. Vervolgens komen ze als collectief met een naam naar buiten die ze als individu in de komende weken zullen afzwakken. Even rondbellen, een paar interviewtjes en wat peilingen in het buitenland en dat is ook weer gepiept, ,,Tijdelijk" en ,,tussenpaus" enzo. Dan komt er nog een verklaring van iemand met een onduidelijke functie bij de bond ,,dat de nieuwe coach zijn volledige steun heeft" Dat is een figuur die altijd op de achtergrond rondscharrelt en de buitenspelregel niet kent. Tenslotte komt de voorzitter van de bond het besluit van de zo verrassend teruggetreden coach publiekelijk respecteren. Ik wil me er niet mee bemoeien, maar zouden ze bij de VVD ook iets teveel naar het voetballen kijken?*

COMMENTAREN

VOORHOEVE EXIT

Binnen de VVD heeft zich het zoveelste koningsdrama voltrokken. Na Nijpels en De Korte is nu Voorhoeve gedwongen om als politiek leider van de liberalen te vertrekken. Natuurlijk past het ons niet op al te indringende wijze te storten op de problemen die aan dit vertrek ten grondslag liggen. In feite blijven het huiselijke problemen binnen de VVD. Maar voorzover de gebeurtenissen aan gindse zijde van het politieke spectrum het totale veld van de politiek beinvloedden is enig commentaar gerechtvaardigd.
De VVD vertoont nog steeds een beeld van grote verwarring. Verwarring over de koers, en het leiderschap. Door de grote borst die de VVD in mei vorig jaar opzette is haar jasje nog verder gescheurd. Volgens de verschillende VVD-voormannen ligt de VVD qua beleid ,,goed op koers", maar is het alleen Voorhoeve's gebrek aan uitstraling die hem heeft opgebroken. Het is echter de vraag of inhoud en presentatie geheel los van elkaar kunnen worden gezien. Natuurlijk letten de kiezers op de personen die een politieke boodschap uitdragen, maar het is te gemakkelijk electoraal verlies alleen daaraan toe te schrijven.
De VVD zou er goed aan doen om zich eerst nog eens goed te buigen over haar identiteit en de inhoud van haar beleid. En voorzover de discussie zich moet richten op personen is het verstandig om deze niet uitsluitend te focussen op de politiek leider. Want ook een politiek leider fungeert slechts binnen het gehele bestuurlijke raamwerk van zijn partij. Ook dat raamwerk kan aan slijtage onderhevig zijn. Maar wie zijn wij om daarover een oordeel uit te spreken.

WAAR BLIJFT VERKEERS- EN VERVOERSBELEID?

De noodzaak om in ons land tot een samenhangend verkeers- en vervoersbeleid te komen wordt met de dag groter. Al jarenlang zijn we bezig met ad-hoc maatregelen, die hier en daar tijdelijk soelaas bieden, maar structureel geen zoden aan de dijk zetten. De nu al maanden slepende discussie over de aanleg van vier tunnels in de Randstad is een goed voorbeeld van deze versnipperde aanpak. Bereikbaarheid en goede verbindingen zijn essentieel voor het economisch functioneren van de Randstad. Dat tunnels hierin belangrijke schakels zijn zal niemand betwisten. En dat er wat dat aspect van het verkeers- en vervoersbeleid niet om de hete brij moet worden heengedraaid spreekt haast vanzelf. De overheid heeft immers toch al geen beste naam waar het gaat om consistent beleid. Beloften uit het verleden voor betere verbindingen moeten dan ook worden nagekomen. Maar: tunnels alleen zijn niet zaligmakend. Bij een samenhangend verkeers- en vervoersbeleid hoort zeker ook een plan ter verbetering van het openbaar vervoer. Ook hier worden achterstanden zichtbaar die al op korte termijn tot problemen zullen leiden. We hebben er begrip voor - gelet op het complexe karakter van deze materie - , dat niet op stel en sprong een doortimmerde visie van het kabinet op tafel lag - maar het wordt nu wel langzamerhand tijd dat die er komt. De zoveel besproken daadkracht van dit kabinet komt anders onder zware druk te staan. Om over de geloofwaardigheid nog maar te zwijgen.

COLLEGEVORMING IN GROOTSTE STEDEN

Op 1 mei zijn de nieuwe raadsleden geinstalleerd. Tevens kwam op die dag een formeel einde aan de college-onderhandelingen. Het NOS-Journaal meldde eerder dat het CDA er bij die onderhandelingen goed was uitgesprongen. In de grootste steden was er een winst van tien wethouderszetels. Een goed resultaat, maar het beeld is uiteraard wisselend. In Amsterdam bijvoorbeeld maken de christen-democraten geen deel meer uit van het college, in Rotterdam juist weer wel. Er blijven steden waar andere partijen het CDA consequent buiten het college houden. Met een veranderende politieke kleur is er alle reden dat het CDA ook in die steden collegeverantwoordelijkheid draagt. Samenwerking tussen PvdA en CDA op landelijk niveau zal ondersteund moeten worden door goede bestuurlijke verhoudingen op lokaal niveau. Het is jammer dat die conclusie niet overal wordt getrokken.
De komende jaren worden voor de grootstedelijke regio's belangrijk. Profilering van die regio's, inspelen op Europa '92 en de discussie over de bestuurlijke organisatie van de grootstedelijke gebieden nopen tot een alerte opstelling van christen-democraten. Of het CDA nu wel of geen deel uitmaakt van het college; steeds zal de eigen inbreng van CDA-fracties moeten worden gehoord. Een inhoudelijke verdieping van het debat is nodig. Soms is dat zelfs belangrijker dan de collegesamenstelling.

Onafhankelijkheid gerechtvaardigd doel dat steun verdient

Nederland heeft het afgelopen weekend stilgestaan bij de Duitse bezetting en de bevrijding die daarop in 1945 volgde. Voor Litouwen leek het half maart of ook daar een einde kon komen aan een bijna vijftig jaar durende vreemde bezetting. Het ziet er naar uit dat dat moment nog op zich wachten laat. Het Westen heeft zich tot nu toe zeer terughoudend opgesteld. Toch betekent het beginsel van zelfbeschikkingsrecht van volken dat ook de onafhankelijkheid van Litouwen een gerechtvaardigd doel is dat de steun van het CDA, de Nederlandse regering en de EG verdient.

LITOUWEN

In augustus 1939 kwamen de Duitse en de Russische ministers van Buitenlandse Zaken Von Ribbentrop en Molotow overeen dat de Oostzee-republieken Estland, Letland en Litouwen onder Russische invloedssfeer zouden vallen. Een jaar later, toen Hitler bezig was aan zijn militaire verovering van West-Europa, werd Litouwen ingelijfd in de Unie van Socialistische Sowjetrepublieken. De andere Oostzee-republieken volgden kort daarna. Stalins dictatuur werd razendsnel ingevoerd: het onderwijs, de media en de economie kwamen volledig onder staatscontrole. Dissidenten worden gevangengenomen. In de Clingendael-uitgave ,,Speelbal der grote mogendheden; de Baltische volken vroeger en nu" beschrijft Martin van de Heuvel helder tot wat voor leed dat onder de getroffen mensen geleid heeft. Van 1941 tot 1945 werd Stalins dictatuur vervangen door die van Hitler. In 1945 werd deze verslagen. Voor Litouwen betekende dat geen einde van de tirannie. In de plaats van de Duitsers kwamen Stalins Sowjetlegers. Estland, Letland en Litouwen kregen het Sowjet-bestel weer opgelegd, met een communistische partij die de samenleving tot in de kleinste uithoeken probeerde te beheersen. In 1949 werden bijvoorbeeld 40.000 mensen naar Siberië gestuurd als gevolg van de gedwongen collectivisatie van de landbouw. De republiek Litouwen werd in de Sowjet-economie geïntegreerd, zodat ze geleidelijk aan volledig afhankelijk raakte van Moskou. Lange tijd pleegden brede lagen van de Litouwse bevolking nog gewapend verzet. De vrijheidsstrijders (Woudbroeders) hielden nog lang grote delen van het platteland onder controle. De Sowjet-Unie moest een legermacht van 100.000 man op de been brengen om hen onder controle te krijgen. Met gevangennames, martelingen en deportaties probeerde de Russische geheime dienst, de voorloper van de KGB, het verzet te breken. In de periode van 1945 tot 1951 zijn 260.000 mensen daarvan het slachtoffer geworden. Onder deze overmacht moest de leiding van het verzet oproepen de gewapende strijd te staken.

VERZACHTING LOT

Toen Stalin overleed en werd opgevolgd door Chroetsjow trad enige verzachting op van het lot van de Litouwers. De commu-

Litouwers verwijderen de hamer en sikkel, het wapen van de Sowjet Unie, van het parlementsgebouw in Vilnius. *(foto ANP)*

nistische partijleiding in het land zelf probeerde in het Kremlin meer voor de eigen bevolking op te komen, vooral op het gebied van de economie. De druk van Moskou in de vorm van de zogenaamde russificatie, nam echter wel toe. Het aantal Russische immigranten in de republiek groeide snel. In Litouwen wordt dat beperkt gehouden tot zo'n 20% van de bevolking op een totaal van 3.420.000 inwoners in 1980. In Estland is in 1990 nog maar 64,5% van de bevolking Ests en in Letland 53,7% Lets. De geimmigreerde Russen voelen er niets voor zich de inheemse talen en culturen eigen te maken.
Ondanks de gebruikelijke vormen van intimidaties, arrestaties, vernielingen van kerkelijk bezit, de indoctrinatie van de jeugd etc. heeft het katholieke geloof een sterke aanhang weten te behouden. De dissidente beweging in Litouwen is dan ook sterk verbonden geweest met de katholieke kerk. Het is niet verwonderlijk dat de openingen die vanuit het Kremlin geboden werden in de vorm van perestrojka en glasnost in Litouwen aangegrepen werden om de 50 jaar van onrecht te herstellen.

BEVRIJDING

Het jaar 1989 stond in het teken van de bevrijding van de Middeneuropese volken. Zij hebben zich weten los te maken uit de verstikkende greep van Moskou. De democratisering is in Litouwen vorig jaar ook op gang gekomen. Vrije verkiezingen leverden een enorme overwinning op voor Sajoedis, een coalitie van partijen en bewegingen die zich ten doel hebben gesteld zich van het juk van het Kremlin te ontdoen. 11 maart jongstleden riep het parlement de onafhankelijkheid uit. Het kon zich beroepen op de grondwet van de Sowjet-Unie die de zelfstandige republieken het recht toestaat zich van de Sowjet-Unie af te scheiden. De gebeurtenissen raakten in een stroomversnelling. Vytautas Landsbergis werd gekozen tot president van Litouwen, mevrouw Kazimira Prunskiene tot minister-president. Allerlei radicale maatregelen werden, met enorme steun van de Litouwse bevolking, afgekondigd. Jongeren werden ontmoedigd dienst te nemen in het Sowjet-leger. De KGB moest worden ontmanteld. Er moest een eigen munt komen. Alle bedrijven moesten onder nationale bevoegdheid vallen. De argumentatie van deze maatregelen is dat de Sowjet-Unie een bezettingsmacht is die 50 jaar geleden het land met geweld heeft bezet, onderworpen en uitgebuit. Het volk van Litouwen wil zijn zelfbeschikkingsrecht terug, zijn taal en cultur bewaren en de samenleving naar eigen inzicht vorm geven. Precies zoals de Polen, Hongaren, Tsjechen en Slowaken.

ANDERE OPVATTINGEN

Moskou heeft echter andere opvattingen over openheid en democratisering. Waar president Gorbatsjow geen rekening mee gehouden heeft is de roep om vrijheid van de verschillende volken die deel uitmaken van de Sowjet Unie. Het Kremlin had zichzelf en de wereld wijsgemaakt dat de verschillende volken zouden opgaan in een soort van socialistische broederschap. En dat zij zonder bezwaren de groeiende invloed van de Russen in hun landen zouden accepteren. Het ziet er naar uit dat de concessies die het Kremlin bereid zou zijn te doen te klein zijn en te laat komen om de vrijheidsdrang te kunnen keren. Litouwen nam het voortouw. Net voordat Gorbatsjow nog uitgebreidere bevoegdheden kreeg verklaarde Litouwen zichzelf onafhankelijk. Een paar dagen later kreeg Gorbatsjow de macht om in de Unierepublieken de wet te verzetten, de besluiten van deelparlementen ongeldig te verklaren en de parlementen te ontbinden. Met andere woorden: Gorbatsjow kreeg de macht het onafhankelijkheidsstreven onder controle te hebben.
In de afgelopen weken is er een kat en muisspel gespeeld tussen Vilnius, de Litouwse hoofdstad en Moskou. De verschillende posities zijn met kracht naar voren gebracht. Moskou wilde de Litouwse regering op de knieën dwingen om de onafhankelijkheidsverklaring in te trekken. Eind maart trad het Sowjet-leger met groot militair machtvertoon op. Litouwers die het leger hadden verlaten werden met geweld van hun onderduikadressen gehaald. Belangrijke gebouwen en punten werden bezet. Buitenlanders, met name journalisten, werd de toegang tot het land ontzegd. De grenzen werden gesloten. Moskou sloeg aanbiedingen van de regering-Landsbergis om te onderhandelen telkens in de wind zolang zij de onafhankelijkheidsverklaring niet had ingetrokken. Met Pasen begon de economische blokkade die werd uitgebreid tot het stopzetten van de invoer van aardgas, olie, voedsel en medicamenten. Litouwen ervoer wat de gevolgen waren van de gedwongen economische integratie in de Sowjet-economie. Pas eind april gloorde er enig licht na een gemeenschappelijke verklaring van de Duitse bondskanselier Kohl en de Franse president Mitterand. Zij drongen er bij Landsbergis op aan de uitvoering van de onafhankelijkheidsverklaring op te schorten en

(vervolg op pagina 14)

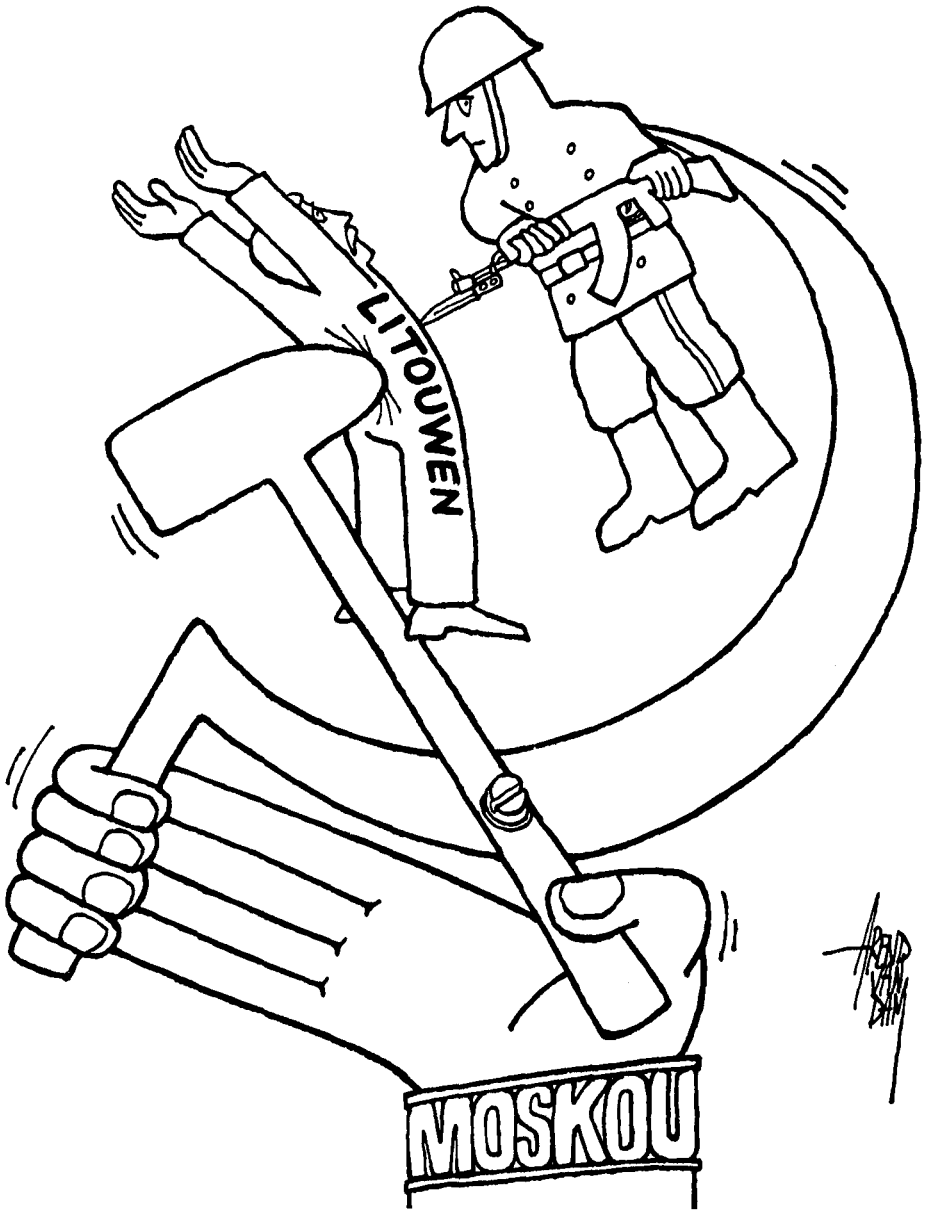

(vervolg van pagina 13)

op die basis onderhandelingen met Moskou aan te gaan. Het ziet er op dit moment naar uit dat Gorbatsjow op die basis bereid is te gaan onderhandelen.
Dat zou betekenen dat Litouwen zijn onafhankelijkheidsverklaring niet hoeft in te trekken, maar de uitvoering ervan bevriest. Moskou heeft daarmee enige tijd gekregen. Dat kan betekenen dat er via onderhandelingen een gemeenschappelijke oplossing kan worden gevonden.

AFWACHTENDE HOUDING

Opvallend is de afwachtende houding van de Westerse landen. De landen van Midden Europa, die uit eigen ervaring weten wat het is om onder Sowjet-dictatuur geleefd te hebben, hebben zich actiever opgesteld. Hongarije verklaarde dat het in principe bereid is de onafhankelijkheid te steunen. President Havel van Tsjechoslowakije heeft een lans gebroken voor het zelfbeschikkingsrecht van volken en heeft aangeboden te bemiddelen. Solidariteit uit Polen heeft haar steun betuigd aan de regering-Landsbergis. Paus Johannes Paulus heeft in zijn Paasgroet de Litouwers de vervulling van hun verlangen toegewenst. Voor landen die nog maar net bezig zijn zich los te maken van de greep van de Sowjet Unie zijn dit moedige uitspraken. De Verenigde Staten heeft steun betuigd aan het Litouwse streven naar onafhankelijkheid. Het heeft er bij Moskou op aangedrongen de wil van het Litouwse volk te respecteren, maar het is Litouwen niet te hulp gekomen toen het te lijden had onder de economische blokkade. De Europese Gemeenschap heeft alleen maar opgeroepen tot terughoudendheid en haar bezorgdheid uitgesproken over de sancties van Moskou. De onafhankelijkheid van Litouwen is door geen enkel land erkend. Tot bittere teleurstelling van de Litouwers. Het Westen staat volgens velen voor een dilemma. Een dilemma tussen het opkomen voor de mensenrechten, waarvan het

President Landsbergis spreekt zijn landgenoten toe. *(foto ANP)*

Van het CDA mag verwacht worden dat het zich niet in stilzwijgen hult als de rechten van de Litouwers met voeten worden gestreden.

zelfbeschikkingsrecht van volken er een is, en de voortzetting van de ontspanning in de verhoudingen met de Sowjet Unie van Gorbatsjow. Het is zonneklaar dat de Litouwers het morele gelijk aan hun zijde hebben. Zij passen op democratische wijze na vrije verkiezingen het recht op zelfbeschikking toe. Volgens de Sowjet-Grondwet hebben zij het recht zich van de Sowjet Unie af te scheiden. Litouwen is 50 jaar geleden gemangeld tussen Hitler-Duitsland en Stalin-Rusland en eist herstel van geleden onrecht. De Litouwse regering heeft in de afgelopen weken voortdurend de bereidheid getoond te onderhandelen. Zij heeft een aantal grote concessies gedaan. Zij is bereid troepen van de Sowjet Unie op haar grondgebied en in de marinehavens toe te staan, meer tijd in acht te nemen en nu zelfs het onafhankelijkheidsbesluit te bevriezen. Terwijl de Sowjet Unie met vertoon van macht heeft gereageerd. De Litouwse onafhankelijkheidsstrijd heeft echter een keerzijde. Het is te verwachten dat als deze slaagt, de andere Sowjetrepublieken zullen volgen. Ook daar zijn tal van historische claims op onafhankelijkheid en is het geleden onrecht onder de Russische terreur enorm. De vrees bestaat dat daarom de positie van president Gorbatsjow onder zware druk van conservatief-communistische of Russisch-nationalistische krachten kan komen te staan. En dat daarmee het hele proces van glasnost en perestrojka in gevaar komt. Met alle risico's van dien voor al die ontwapeningsverdragen die nog tot een goed einde moeten worden gebracht.

OFFER

Vandaar de terughoudendheid van Westerse zijde. De Litouwers worden gedwongen daar nu een offer voor te brengen. Soms gaat de beoordeling gepaard met schrijnend cynisme, zoals in het hoofdcommentaar van Trouw van 21 april jl.: „We gunnen de Litouwers het beste en wij willen misschien zelfs wel verklaren dat onze gedachten steeds bij hen zijn, maar gezien de werkelijke krachtsverhoudingen in de wereld en onze eigen belangen moeten al die verklaringen een hoge mate van vrijblijvendheid hebben." Het is de vraag of een dergelijke benadering past bij diegenen die zich de politiek, zoals het CDA, het beginsel van de gerechtigheid tot norm hebben gesteld. Bij alle voorzichtigheid die in deze aangelegenheden gewenst is, is cynisch realisme wel de laatste weg waar zij een toevlucht tot mag nemen.
Is er wel een dilemma tussen de verlangens van de Litouwers en de voortzetting van glasnost en perestrojka? Is er wel een dilemma tussen ontspanning en mensenrechten? De benadering van het CDA in het Program van Uitgangspunten en het verkiezingsprogramma gaat niet uit van een tegenstelling, maar van een koppeling tussen ontspanning en mensenrechten. Beide begrippen zijn twee zijden van dezelfde medaille. Zo pleit het Program van Uitgangspunten in het kader van de gerechtigheid voor een centrale plaats voor de mensenrechten in ons buitenlands beleid. En in de toelichting staat: „Mede gelet op de Slotakte van het Akkoord van Helsinki, kan een op ontspanning gericht beleid het niet stellen zonder een beklemtonen van de mensenrechten; wij zullen dit derhalve niet loslaten" (pag. 22). Het verkiezingsprogramma werkt dit voor wat betreft de vrede en veiligheid nog wat concreter uit. Opmerkelijk is daarbij artikel 5.1: „Er zal pas een stabiele vrede in Europa bereikt kunnen worden als alom de mensenrechten worden gerespecteerd, *als volkeren het recht op zelfbeschikking kunnen uitoefenen*, als gelijke plafonds van bewapening op een lager niveau zijn bereikt en als de militaire dreiging daadwerkelijk is verdwenen. De Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) biedt daarvoor een belangrijk forum."
Beide centrale teksten zien geen tegenstelling tussen ontspanning en mensenrechten. Beide begrippen geven verschillende kleur aan hetzelfde doel: gerechtigheid. Met alle voorzichtigheid die in de buitenlandse politiek gewenst is, zou toch op zijn minst van het CDA verwacht mogen worden, dat het zich niet in stilzwijgen hult als de rechten van de Litouwers met voeten worden getreden. Het CDA, maar ook de Nederlandse regering en de Europese Gemeenschap zouden kunnen verklaren dat het proces voorzichtig moet verlopen, maar dat het einddoel van de Litouwers, onafhankelijkheid, gerechtvaardigd is en gesteund wordt. De beste plaats waar dit naar voren gebracht kan worden is de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa, die dit najaar waarschijnlijk weer gehouden gaat worden. Gelijkheid van rechten en het zelfbeschikkingsrecht van de volken zijn de beginselen waarop het Helsinki-proces gebaseerd is, en die ook de Sowjet Unie heeft onderschreven. Als het onafhankelijkheidsstreven van Litouwen tegen de zin van de bevolking de kop in zou worden gedrukt, is dat een overwinning van cynische machtspolitiek. De neiging te vervallen in een cynisch soort realisme bestaat ook in het CDA. Wat dat betreft wachten we met spanning op de resolutie over Midden- en Oost-Europa die op 9 juni op de Partijraad naar voren komt. Nederland moet zich realiseren dat het bestaan van kleine staten, zoals Litouwen maar ook Nederland, gediend is met de heerschappij van recht boven macht in de internationale verhoudingen.

Theo Brinkel

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

MIDDELHARNIS: EMANCIPATIE KRAAIT VICTORIE

Op 1 mei heeft in Middelharnis de emancipatie victorie gekraaid. Met de installatie van de nieuwe gemeenteraad kwam een einde aan de SGP/RPF-boycot van vrouwen voor het wethouderschap. De afgelopen 8 jaar werd het CDA buiten het college gehouden, omdat de CDA-kandidate voor het wethouderschap – fractievoorzitter mevrouw Nel van Eck-Knape – een vrouw was (zie CD/Actueel van 24 februari jl.). Maar bij de collegevorming van de afgelopen weken heeft de SGP/RPF in Middelharnis deze zelfde CDA-kandidate wel als wethouder geaccepteerd.
Een principiële koerswijziging? Volgens mevrouw Van Eck niet. ,,Het was eerder een praktische noodzaak, omdat er anders geen college te vormen was. Wij boekten 1 zetel winst, terwijl PvdA en VVD, met wie de SGP/RPF de afgelopen jaren een college vormden, elk 1 zetel verloren. Dit gevoegd bij de onwil van de SGP/RPF om met een van de resterende plaatselijke partijen een college te vormen, kon men niet om het CDA heen. Het CDA stelde mij kandidaat en liet al direct weten, dat over deze kandidatuur niet te onderhandelen viel."
Daarnaast heeft de kersverse CDA-wethouder van Middelharnis de indruk, dat ook de benoeming anderhalf jaar geleden van een vrouwelijke burgemeester in Middelharnis het klimaat voor de aanvaarding van een vrouwelijke wethouder heeft verbeterd. Volgens mevrouw Van Eck hebben zij en haar tegenspeler van SGP/RPF, politiek leider en wethouder Koppelaar de zaak goed uitgepraat. ,,We hebben over en weer gezegd, wat we ervan vinden. De lucht is opgeklaard en we gaan met een schone lei beginnen. We zullen het best samen kunnen vinden."

MATHIES HOOFDREDACTEUR (1)

De nieuwe hoofdredacteur van CD/Actueel is Evert Mathies, 58 jaar en in het dagelijks leven redacteur opiniepagina van Trouw. Op 28 april jl. benoemde het partijbestuur hem als opvolger van Ben Pauw. Deze laatste moest begin dit jaar na 10 jaar aan het blad verbonden te zijn geweest deze 'vrije tijdsfunctie' wegens zijn drukke baan neerleggen.
Evert Mathies is verheugd over zijn benoeming. ,,Heel leuk en interessant om te gaan doen. Bovendien is het een eer, omdat de redactie, waarvan ik nu vijf jaar deel uitmaak, mij unaniem heeft voorgedragen." Hij besloot pas definitief zich kandidaat te stellen, toen hem medio februari bleek dat de redactie hem daarin eenstemmig zou steunen. ,,Ik heb toen gezegd: als je gesteund wordt door zo'n team van mensen, op wie je kunt vertrouwen, dan moet je het doen."
Wat is volgens Mathies de functie van CD/Actueel? ,,Ons blad moet informeren over en bijdragen aan de meningsvorming over de christen-democratie. Daarnaast is de meningsvorming binnen het CDA over allerlei belangrijke vraagstukken van belang. Wij hebben een informerende en opiniërende functie. Deze functie wordt voor een deel ingevuld doordat wij een platform en podium bieden voor mensen binnen en buiten het CDA. Mensen buiten het CDA kunnen de partij een spiegel voorhouden."

MATHIES HOOFDREDACTEUR (2)

Zijn er grenzen aan de opiniërende functie? In hoeverre kan de redactie partijbestuur en fracties hierbij voor de voeten lopen? Mathies: ,,In een tijd van bestuurlijke vernieuwing en van pogingen om de politiek uit het isolement te halen, kunnen discussies via het blad juist bijdragen aan een zo goed mogelijke politieke afweging en eindbeslissing. Wanneer de coalitie bijvoorbeeld een nota of wetsontwerp heeft gepresenteerd, moet er ruimte zijn voor discussie in de partij. Daaraan moeten bijvoorbeeld ook de fractieleden en de aan het CDA verbonden maatschappelijke organisaties - het maatschappelijke middenveld - volop kunnen deelnemen. Dat werkt verrijkend en stelt de uiteindelijke beslissers in staat tot afgewogen en goede keuzen."
In de gesprekken die aan zijn benoeming vooraf gingen heeft Mathies gemerkt dat deze zienswijze volop wordt gedeeld.
Anderzijds meent hij wel dat een blad als CD/Actueel bij de vervulling van haar opiniërende functie zich moet houden aan de gemeenschappelijke uitgangspunten van de partij, maar dat hoeft niet per definitie te gelden voor afspraken in een regeerakkoord. Mathies: ,,Natuurlijk moet je respecteren dat er een regeerakkoord is. Het regeerakkoord is een belangrijk uitgangspunt. Maar nieuwe feitelijke ontwikkelingen zijn net zo goed een belangrijk uitgangspunt." Als voorbeeld noemt hij de defensie-uitgaven. ,,Het blad is er om standpunten er discussie ter stellen. Op het gebied van defensie blijken de ontwikkelingen sneller te gaan dan bij de opstelling van het regeerakkoord was gedacht. Daarover moet gediscussieerd kunnen worden. CD/Actueel moet zulke discussies aanmoedigen en eraan bijdragen."

MATHIES HOOFDREDACTEUR (3)

De nieuwe hoofdredacteur is redelijk tevreden over de positie van CD/Actueel in vergelijking met de bladen van de andere politieke partijen. ,,De anderen zijn meer dan wij officiële partijbladen: veel officiële meningen, vertolkt door officiële partijbonzen en veel partijnieuws. Maar met weinig discussie en meningsvorming."
Maar, voegt hij er direct aan toe: ,,Ik heb een les geleerd van het PvdA-blad Voorwaarts. Voorwaarts leek een goed blad. Maar toen het te ver van de partij afdreef, ontstond de verwijdering. Het resultaat is dat de redactie moest opstappen en de meningsvorming verdween. De les is, dat je als redactie van CD/Actueel de ruimte voor meningsvorming slechts mag en kan gebruiken in goede samenspraak met partij en fractie. In het concept-redactiestatuut waarover in de partij inmiddels overeenstemming bestaat, zijn beide aspecten goed ingevuld." Bij de opstelling van het ontwerp-statuut heeft Mathies een belangrijke rol vervuld. Hij kon hierbij zijn ervaring als bestuurder en vice-voorzitter (1979-1984) van de Nederlandse Vereniging van Journalisten goed gebruiken.

De nieuwe hoofdredacteur Evert Mathies. (foto Hans Hordijk)

Na de middelbare school en een onafgemaakte theologiestudie belandde Mathies, afkomstig uit een Amsterdams zakenmilieu, eerst bij een grote bank. Daarna stapte hij over naar de journalistiek. Hij werkte als financieel-economisch en later als parlementair redacteur bij bladen als de Haagsche Courant, NRC en het Vaderland. In 1971 stapte hij over naar de Nieuwe Apeldoornse Courant (NAC), om na enkele omzwervingen binnen het krantenconcern Wegener, waartoe de NAC behoorde, uiteindelijk in 1983 bij Trouw terecht te komen. Bij Trouw was hij eerst kerkredacteur en tegenwoordig redacteur podiumpagina.
Ook zijn politieke leven biedt een gevarieerd beeld: voorzitter buitenland van de Arjos, secretaris-generaal van de Internationale Unie van Jonge Christen-Democraten, raadslid in Zoetermeer en tot vorig jaar voorzitter van CDA-Amsterdam Zuid-Oost.

CDJA

LITOUWEN

Met de zaak-Litouwen is iets vreemds aan de hand. Niet in de Baltische staat zelf. Wat daar gebeurt is volkomen begrijpelijk. Een land dat al een eenheidsstaat was toen in ons land graven en roofridders elkaar nog naar het leven stonden, wil zijn feitelijke zelfbeschikkingsrecht terug. Dit recht is de Baltische staten Estland, Letland en Litouwen door een monsterverbond tussen Hitler en Stalin ontnomen. Met het zogeheten Stalin-Von Ribbentroppact (1939) werden grote delen van Europa waaronder de Baltische staten voor kortere of langere tijd toegewezen aan Nazi-Duitsland en communistisch Rusland. Deze inlijvingen die soms door schijnverkiezingen werden ,,bekrachtigd", zijn door veel westerse landen nooit expliciet erkend. Het nieuwe parlement van de Sowjet-Unie heeft enige tijd geleden de rechtmatigheid van de inlijving van de Baltische staten op zijn zachtst gezegd in twijfel getrokken. In 1945 is een gedeelte van het pact ongedaan gemaakt doordat Duitsland als verliezer de bezette gebieden (en meer dan dat) moest prijsgeven. Tot ongeluk van zeer velen behoorde Rusland tot de overwinnaars en Stalin mocht zijn koloniale imperium zelfs nog uitbreiden. Om Estland, Letland en Litouwen bekommerde zich niemand meer. Het is dus niet vreemd dat dit volk, nu de stalinistische terreur wat is weggeëbd, zich wil ontworstelen aan het gedwongen huwelijk met de Sowjet-Unie.
Ook wat in Moskou gebeurt, bevreemdt nauwelijks. Gorbatsjow die in het Westen meestal met een aureool wordt afgebeeld, kan in eigen land geen deuk in een pakje boter slaan. Hij worstelt met de hervormers die terecht constateren dat van een werkelijke Perestrojka nog bitter weinig terecht is gekomen; hij worstelt met de orthodoze marxisten die eigenlijk alles bij het oude willen laten; hij worstelt met het leger dat door de ontspanning zijn machtsbasis langzaam ziet afbrokkelen en hij worstelt vooral met het volk dat zo langzamerhand beseft dat je van ,,openheid" alleen geen brood kunt bakken. Het laatste wat deze evenwichtskunstenaar in de beste tradities van het Russisch staatscircus kan gebruiken is een opstand in de wingewesten. Tot overmaat van ramp kwam de Litouwse afscheiding ook nog democratisch, ordelijk en vreedzaam tot stand. Een bloedig oproer zoals in Armenië en Azerbaidjan kan met harde hand worden onderdrukt zonder dat de westerse publieke opinie ontstemd raakt. Voor Litouwen is daarom het minder snel werkende, maar op den duur even effectieve geweld van de economisch blokkade een beter middel. Niets vreemds tot nog toe.
Zelfs de voorzichtige reacties van de westerse landen kun je niet echt vreemd noemen. Het proces van ontspanning is nog te broos om nu scherpe diplomatieke reacties te kunnen verdragen. Nadat het Oostblok ons jarenlang alleen meer geld heeft gekost, beginnen er zich nu commerciële kansen voor te doen die we ons niet kunnen laten ontgaan. Al deze positieve ontwikkelingen mogen natuurlijk niet in gevaar worden gebracht vanwege 4 miljoen mensen op de vliering van het gezamenlijke Europese huis.
Nee, het vreemde aan de hele kwestie is de houding van het Nederlandse actiegroepwezen. Meestal is dat er als de kippen bij om iedere twijfelachtig samengestelde linkse ,,bevrijdingsbeweging" in Zuid- en Midden-Amerika, Azië en Afrika van geld te voorzien. De Nederlandse gemeenten zien er geen been in op lokaal niveau sancties tegen Zuid-Afrika te treffen en ondertussen is elke grote en middelgrote stad in ons land in bezit van een Mandelabrug, een Tutu-allee of een Boesaklaantje. De verwikkelingen rondom Litouwen bieden een kans voor open doel voor iedereen die zich al-dan-niet beroepshalve met rechtvaardigheid bezighoudt. De gebeurtenissen van 11 maart jl. hebben in deze kringen niet de minste rimpeling doen ontstaan.
Een land met haarscherpe grenzen, een democratisch gekozen regering en 4 miljoen mensen die vrijwillig armoede en honger trotseren, probeert zich los te maken uit de dodelijke omhelzing van het laatste koloniale imperium ter wereld. Een imperium dat moreel, politiek en economisch failliet is en dat de door hem onderworpen volken in de afgrond dreigt mee te trekken. Het grote voorbeeld van het Litouwse volk, de westerse democratie, zwijgt intussen in alle talen. Er zijn geen demonstraties gehouden, geen petities aangeboden, er is geen economische en zelfs geen morele steun. Dat zouden we op zijn minst vreemd moeten vinden.

Jan Lintsen

,,Een Litouws meisje toont op een bord de nieuwe afkorting van Litouwen: Litouwse Republiek (LR) i.p.v. Litouwse Socialistische Sowjet Republiek (LTSR). *(foto ANP)*

HORZEL

Het is er nu toch definitief van gekomen. Wat elk rechtgeaarde christen-democraat met enig historisch benul pijn moet doen, wat iedereen die weet dat het CDA ook voor 1980 al bestond, het schaamrood op de kaken moet brengen, wat elk CDA-lid verdriet doet - behalve het kern(harde)DB en het partijbestuur - dàt is nu uiteindelijk gebeurd: het Kuyperhuis staat te koop. Ons Kuyperhuis staat te koop. Ons eigen Kuyperhuis te koop! Niet dramatisch doen, dat weet ik. Het is maar een gebouw van hout en steen, en dat bureau van Kuyper was inderdaad veel te onpraktisch, maar toch...
En het meest bevreemdt het mij nog dat, zonder slag of stoot, ons huis via gladde makelaars vergeven wordt aan een of andere verzekeringsmaatschappij. Waar zijn die miljoenen toch van al die stichtingen die bij de fusie zijn opgericht? Want het is toch gewoon een kwestie van geld, of niet soms? Waarom het sabel van Colijn en de boeken van Kuyper niet gered uit de klauwen van cultuurarme yuppies? Het is te laat. Ik zou mij kunnen troosten met de gedachte dat een nieuw bestuur over enkele jaren spijt krijgt. Dat is ongetwijfeld zo, maar de schuldigen zijn dan al gevlogen en alles is dan al voorbij.
Een trieste horzel, inderdaad. Het is niet anders. De honden blaffen en de karavaan trekt verder. Enkelen lachen nu in hun vuistje.

Wilfred Scholten

VROUWEN BERAAD

EVP-VROUWEN TOETSEN GENEN-TECHNOLOGIE

Het was wel even slikken toen op de vergadering van het bestuur van de EVP-vrouwen aan de Nederlandse delegatie, gevraagd werd het voortouw te nemen bij een rapportage over genen-technologie. Mevrouw Kerstiëns, voorzitter van de sectie buitenland van het CDA-Vrouwenberaad en leider van de Nederlandse delegatie, vertelt me dat ze weinig anders kon doen dan deze eervolle opdracht aanvaarden.
,,Bovendien", zegt ze, ,,is het een heel belangrijk onderwerp waar wij vrouwen ons op moeten bezinnen, omdat het ons op een heel speciale manier aangaat. Ik denk bijvoorbeeld aan de lichamelijke, emotionele en ook economische aspecten."
In het najaar had in Keulen een seminar plaatsgevonden van de EVP-vrouwen over genen-technologie. ,,Aan het eind daarvan", vertelt mevrouw Kerstiëns, ,,bleef iedereen met zoveel vragen zitten, dat er besloten werd iets meer te doen en dat werd deze rapportage."
Waarom moest Nederland deze kar trekken? ,,Ik denk", antwoord mevrouw Kerstiëns, ,,omdat het CDA in Nederland zo succesvol is." Hannie Kerstiëns en een werkgroep uit de sectie buitenland begon met een vragenlijst te sturen aan alle deelnemende EVP-vrouwengroepen. Aan de hand van de antwoorden hebben zij een eerste versie van het rapport geschreven, dat in Brussel in een algemeen bestuursvergadering van de EVP-vrouwen is besproken. De ontvangst was goed, maar de verschillende delegaties hadden toen nauwelijks tijd het rapport te bestuderen. Pas nadat ze dat gedaan hebben en het in hun eigen land hebben besproken kan op 17 mei a.s. in Straatsburg de definitieve versie worden vastgesteld. Dan moet ook gedacht worden over de politieke uitwerking ervan, misschien via een resolutie van de Europese Volkspartij. De werkgroep ,,genen-technologie" heeft zich bezig gehouden met kunstmatige bevruchting, erfelijkheidsonderzoek en prenatale diagnostiek. Ze komt in het rapport tot een aantal pittige conclusies. Wat betreft de kunstmatige bevruchting gaat ze vooral uit van de rechten van het kind, wat onder andere inhoudt dat het kind geboren dient te worden in een duurzame man/vrouw relatie en dat het kind recht heeft op kennis van afstamming. Wat dat laatste betreft hinkt het rapport op twee gedachten, want ook de privacy van de donor moet gewaarborgd blijven, zo wordt gesteld. Een bemiddelende instantie moet hier uitkomst bieden. ,,Hier wordt", zo legt mevrouw Kerstiëns me uit, ,,gedacht aan hetzelfde systeem als bij adoptie gebruikelijk is."
Al pratend over het onderwerp stuiten we op allerlei bijna onoplosbare problemen, waar het rapport een zo goed mogelijk antwoord op probeert te geven. Neem bijvoorbeeld het probleem van de rest-embryo's, die niet meer nodig zijn voor een zwangerschap. Proberen zo min mogelijk embryo's over te houden, stelt het rapport, maar als er toch overblijven, dan ze maar liever vernietigen danvoor experimenten gebruiken. Terwijl in het rapport ook staat dat embryo's vanaf het moment van bevruchting gezien moeten worden als menselijk leven en dus beschermd moeten worden.
Het rapport stelt dat gezien de kosten en de psychische vruchtbaarheidsbelasting de behandelingen beperkt dienen te blijven. Maar wie bepaalt wanneer gestopt dient te worden? De wensouders, de arts of weer een bemiddelende instantie? Als je over dit onderwerp nadenkt, zegt mevrouw Kerstiëns, ontdek je dat het eigenlijk alleen maar vragen oproept en heel weinig antwoorden. Toch kunnen we niet om de vragen heen en daarom is het heel goed dat de EVP-vrouwen deze discussie aan de orde hebbengesteld. Wat betreft deze ontwikkelingen en met name de pre-natale diagnostiek pleiten mevrouw Kerstiëns en haar werkgroep voor terughoudendheid. De ontwikkelingen mogen niet gericht zijn op verbetering van het menselijk ras. Ziekten zullen er altijd blijven. Het rapport stelt dat we als samenleving ,,fehlerfreundlich" moeten blijven en dat we erop bedacht moeten zijn dat ,,wetenschappelijke ontwikkelingen als de gentherapie een acceptatie van de onvolkomenheid van de mens wel eens in de weg kunnen staan".

Hennie de Pous-de Jonge

ONBEHAGEN OVER VERDELING VAN ONBETAALDE ARBEID

Bijna 100 jaar geleden verscheen de pauselijke encycliek Rerum Novarum, die nieuwe tijden inluidde.
Aan de vooravond van de viering van 100 jaar Rerum Novarum valt slechts te constateren dat er weinig te vieren valt. De organisatie van betaalde arbeid is nog steeds onvoldoende en onevenwichtig. Het huidige aantal werklozen in ons land blijft onaanvaardbaar hoog. Aan de organisatie van de onbetaalde arbeid is nog helemaal niet gedacht. Anno 1990 is de traditionele verdeling van betaald en onbetaald werk over mannen en vrouwen niet meer vanzelfsprekend. Een eigentijdse vertaling van samen verantwoordelijkheid dragen voor gezin en maatschappij betekent gelijk op gaan van vrouwen en mannen in betaald en onbetaald werk. Zover is het helaas nog niet. In de praktijk blijkt het op micro-niveau moeilijk - zo niet onmogelijk - te zijn om het een met het ander te combineren. Het sociaal-economisch beleid op macro-niveau houdt vrijwel geen rekening met de belemmeringen voor gezinnen en alleenstaanden om betaald en onbetaald werk te kunnen verrichten.
Zeventien vrouwenorganisaties hebben zich onlangs over deze kwestie gebogen en een twee-daagse conferentie over gezinsbeleid gehouden. De slotverklaring van de conferentie werd vorige week aan staatssecretaris Elske ter Veld aangeboden.

(foto ANP)

Ter Veld: Wetgeving alleen verandert samenleving niet.

Een van de aanwezigen vertolkte het gevoel van onbehagen dat bij de vrouwenorganisaties leeft. Waar gebeurt op dit moment nog wat, was haar vraag. Het emancipatiebeleid van de regering is millimeterwerk. We moeten oppassen voor Russische toestanden (in Rusland zijn vrouwen overbelast door dubbele taken) werd gesteld. In een helder, realistisch betoog gaf Ter Veld toe, dat er nog veel moet gebeuren. ,,Wat relatief gemakkelijk te regelen is, is nu geregeld. Nu zal een mentaliteitsverandering op alle terreinen van de samenleving ingezet moeten worden. De overheid heeft hierin een voorlichtende taak. Wetgeving alleen verandert de samenleving niet. Door hanengekraai komt de zon niet op," zei Ter Veld.
Tenslotte riep zij de vrouwenorganisaties op om de krachten te bundelen en zich gezamenlijk in te zetten voor een evenwichtige verdeling van betaald en onbetaald werk. Deze week hadden de vrouwenorganisaties een eerste gesprek met het Convent van christelijk sociale partners. Bovenaan de agenda stond de oprichting van een Convent van christelijke en katholieke vrouwenorganisaties. Het tweede onderwerp betrof de organisatie van de onbetaalde arbeid. Deze twee agendapunten zullen ons de komende jaren bezighouden. Na 100 jaar aandacht voor betaalde arbeid moet de onbetaalde arbeid aan bod komen. Over 100 jaar moet er echt iets te vieren zijn.

Agnes van Ardenne

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

VIERDE NOTA RUIMTELIJKE ORDENING

Terugkijkend op het mondeling overleg dat vorige week in de Tweede Kamer met minister Alders van VROM over de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening werd gehouden, zegt Thijs van Vlijmen, die samen met Jan van Noord namens de CDA-fractie het woord voerde: ,,Ik ben positief gestemd. De minister heeft onze inzet grotendeels overgenomen waar wij stellen dat allereerst een behoorlijk openbaar vervoer nodig is, wil je de milieudoelstellingen halen. Er is een goed samenspel nodig tussen de ecologische en de economische invalshoeken. Bij afwegingen moet meer naar de samenhang gekeken worden. Voor de CDA-fractie is het een èn-èn-beleid; we moeten niet alleen van een invalshoek uitgaan."

In de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening wordt het algemene kader geschapen voor een samenhangend en tegelijkertijd algemeen beleid met betrekking tot de leefbaarheid van de omgeving.

Van Vlijmen: ,,Het is de eerste Ruimtelijke Ordenings (RO)-nota waarin een visie wordt gegeven op tal van RO-terreinen. De vorige nota's waren meer volkshuisvestingsnota's." ,,In de nota is eindelijk afgestapt van het idee van maakbaarheid van de toekomst. Te lang is er een geforceerd RO-beleid gevoerd waarbij geen rekening werd gehouden met actuele ontwikkelingen. RO gaat over mensen, die met elkaar leven in ruimtelijke condities. In deze nota wordt eindelijk ook ingegaan op de internationale component van de ruimtelijke ordening: de positie van Nederland in Europa."

Volgens Van Vlijmen loopt het Nederlandse openbaar vervoer, met uitzondering van Rotterdam, internationaal gezien ver achter. ,,We hanteren niet de juiste systematiek. De vervoersbedrijven zijn geen concurrenten van elkaar. Er zou geprivatiseerd moeten worden."

De CDA-fractie wil drie keer zoveel geld uittrekken voor het openbaar vervoer. ,,Waar je dat geld in de toekomst vandaan haalt, hoeft niet nu al aangegeven te worden. Het gaat er nu om dat je beslist wat je wilt gaan doen in de toekomst, zodat je daar telkens een deel van kunt uitvoeren als je er niet ineens het geld voor hebt. Dat hebben ze in Rotterdam gedaan. Ook nu durft men de sprong niet helemaal te maken om aan te geven wat men op langere termijn wil. Nog te vaak spreken korte termijn-zaken meer aan."

Tijdens het overleg liet Alders weten dat hij overweegt extra strenge beperkingen af te kondigen om het Groene Hart in de Randstad te beschermen. Woningbouw en bedrijfsontwikkeling zijn daar sneller gegaan dan bedoeld. In de Vierde Nota Extra, die na de zomer zal uitkomen, wil hij stringentere beleidslijnen opnemen voor de groene ruimte in de Randstad. Van Vlijmen juicht dit toe: ,,Wij hadden hierom gevraagd."

Van Vlijmen over de knooppunten: ,,De CDA-fractie vindt dat het idee van selectiviteit versterkt moet worden en dat het moet gaan om maatwerk. De minister heeft dit overgenomen. Voor de CDA-fractie staat het uiteindelijke aantal knooppunten niet vast. Wij denken aan minstens elf. De minister vindt echter dat het er elf moeten blijven, waarbij hij wel openingen laat voor steden met een complementaire functie. Wij willen eerst zien hoe hij verder uitwerking geeft aan die complementaire functie, dus Leeuwarden ten opzichte van Groningen en Tilburg ten opzichte van Breda."

EUROPESE POLITIEKE UNIE

,,Duidelijk is dat er heel veel werk te verzetten valt met het oog op de concrete invulling van het Nederlandse standpunt ten aanzien van de Europese Politieke Unie." Dit zegt Joost van Iersel, woordvoerder namens de CDA-fractie na afloop van het debat over de resultaten van de buitengewone Europese Raad, die onlangs in Dublin werd gehouden. In Dublin hebben de leiders van de Europese Gemeenschap de eerste stap gezet op weg naar de politieke unie van de twaalf EG-landen. De EG-ministers van Buitenlandse Zaken moeten nu nagaan of de Europese verdragen gewijzigd moeten worden met het oog op de politieke unie. Zij gaan voorstellen voorbereiden die op de gewone Europese top van juni besproken zullen worden. De top in Dublin was belegd om de gevolgen van de Duitse eenwording voor de EG te bezien. Minister-president Lubbers had na afloop gezegd dat de top weinig verrassingen had opgeleverd. Van Iersel is het daar niet mee eens. ,,Er is wel degelijk sprake van een verrassend gebeuren en wel om twee redenen: de eenwording van Duitsland leidt niet tot een erosie van de EG, zoals velen vrezen, maar juist tot intensivering van de Europese integratie. Ten tweede staan er nu vraagstuk-

De CDA-Tweede Kamerleden Ton Frinking, Gerrit Gerritse, Ben Hennekam en Ad Lansink hebben een koninklijke onderscheiding gekregen. Zij werden benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. De vier parlementariërs zijn allen twaalfëneenhalf jaar lid van de Tweede Kamer. Op de foto de tegenwoordige fractievoorzitter Elco Brinkman, de vroegere fractievoorzitters Ruud Lubbers en Bert de Vries samen met de geridderden. *(foto: fotobureau Thuring)*

ken op de agenda die twee jaar geleden volstrekt onbespreekbaar waren, zoals de Politieke Unie."
Dat zo'n eerste gedachtenwisseling in Dublin weinig concreets heeft opgeleverd is niet verbazingwekkend, vindt Van Iersel. ,,De agenda is zo langzamerhand zo breed en zo veel omvattend, dat er alles aan gedaan moet worden om het proces onder controle te houden. Europees en nationaal is het zeer belangrijk dat er scherpe afspraken gemaakt worden over de procedures."
Om in juni te kunnen beslissen of met het oog op die politieke unie de verdragen gewijzigd moeten worden, zal men minstens op hoofdpunten moeten weten waar we met de elementen, namelijk de versterking van de instellingen en het gemeenschappelijk buitenlands politiek en veiligheidsbeleid, op afkoersen, vindt Van Iersel. Er moet dan ook op korte termijn over deze materie overleg volgen tussen kabinet en Kamer.
Over de eenwording van de Duitslanden zei Van Iersel: ,,Aanvankelijk was er terughoudendheid over een snelle eenwording. Dat lijkt nu overwonnen te zijn. De Europese Raad lijkt unaniem de Duitse eenwording te hebben geaccepteerd, maar gezien het informele karakter van de top in Dublin moet dit nu ook in een officieel document worden vastgelegd."
Over de financiële betrokkenheid van de EG bij de toetreding van de DDR tot de Bondsrepubliek en derhalve tot de EG, zei Van Iersel: ,,De Duitse eenwording is weliswaar een Duitse zaak, maar toch ook gedeeltelijk een Europese. Het gebied wordt uitgebreid. De Duitse buitengrenzen zijn ook Gemeenschapsgrenzen. De EG wil betrokken zijn bij de onderhandelingen. Het gaat hierbij ook om een financiële betrokkenheid. De lidstaten dragen indirect al bij als gevolg van stijgende inflatie en rente. Bij de Duitse bevolking moet niet de indruk ontstaan dat de EG alleen verbaal betrokken is bij het proces van eenwording." Over de vraag in hoeverre Duitsland na de eenwording aanspraak kan maken op EG-geld, kon Lubbers nog geen inzicht verschaffen.
Van Iersel noemt de verhouding tussen Europees Parlement en de nationale parlementen, maar ook tussen nationale parlementen onderling, een bijzonder punt van zorg. Het CDA wil die verhoudingen verbeteren, in het bijzonder met de Bondsdag. ,,Bilaterale contacten zijn het cement van Gemeenschappelijke integratie."

EERSTE KAMER EN WET OP LIJKBEZORGING

Namens de CDA-fractie heeft Vincent van der Burg de behandeling van de wijziging van de Wet op de Lijkbezorging aangegrepen om tegen ,,verkapte" uitoefening van het recht van amendement door de Eerste Kamer te waarschuwen. De Tweede Kamer sprak zich destijds uit voor een grafrecht van 20 jaar met daarbij de ontheffingsmogelijkheid voor Gedeputeerde Staten deze termijn op 10 jaar te stellen. Op formeel juridische gronden had de Eerste Kamer daar bezwaren tegen en zij dwong een zogeheten novelle af. In deze novelle werd een grafrecht van minimaal 10 jaar afgedwongen. Van der Burg vindt dat geen correcte gang van zaken. ,,Door zo'n novelle af te dwingen, niet op juridische gronden maar op louter politieke gronden, maakt de Eerste Kamer zichzelf van medewetgever tot medebepaler van de inhoud van een wet!"
De gang van zaken rond deze novelle gaf de CDA-fractie echter niet voldoende aanleiding tegen het wetsvoorstel te stemmen. Van der Burg: ,,Sinds 1971 wordt al gewerkt aan wijziging van de Wet op de Lijkbezorging. In de wijziging zit veel goeds en dat willen we toch ook weer niet overboord gooien." Vooral vanwege de minderheden stemt de CDA-fractie in met de wetswijziging. Minderheden zullen, als de nieuwe wet van kracht is, hun doden volgens eigen rites kunnen begraven.
Van der Burg wees erop dat het begrip novelle staatrechtelijk niet echt vaststaat. Hij omschreef het begrip novelle als volgt: ,,Een al dan niet afgedwongen wijziging van een voorstel van wet, nadat dit voorstel door de Tweede naar de Eerste Kamer gezonden is ter verdere behandeling." Van der Burg is wel voorstander van een terugzendrecht voor de Eerste Kamer. De Eerste Kamer kan dan in plaats van een voorstel verwerpen, het terugzenden naar de Tweede Kamer. ,,De politieke verantwoordelijkheid blijft dan bij de Tweede Kamer, waar die ook hoort," aldus Van der Burg.
Over de bepaling van de duur van het grafrecht op 10 jaar zegt Van der Burg: ,,Wij vinden 10 jaar wat kort voor een rouwproces - feitelijk vindt in de meeste gevallen ruiming pas plaats na 20 jaar -, maar aan de andere kant wordt begraven bij een minimum grafrust van 20 jaar zo duur, dat mensen uit financiële overwegingen tot crematie besluiten, terwijl hun voorkeur naar begraven uitgaat."

Het vertrouwen in koningin Beatrix – hier zwaaiend naar de bevolking van het Groningse Haren – is zeer groot. (foto ANP)

VERTROUWEN IN BEATRIX GROOT

CDA'ers zijn koningsgezind en hebben veel vertrouwen in koningin Beatrix. Dit blijkt uit een onderzoek, dat op Koninginnedag gepubliceerd werd in NOS-Laat. Het onderzoek werd gedaan naar aanleiding van het 10-jarig koningschap van Beatrix. Fractievoorzitter Elco Brinkman is niet verrast over de uitkomsten. ,,Koningin Beatrix is gewoon een uitstekende koningin en steeds meer Nederlanders zien dat gelukkig in."
Van de ondervraagden verklaarde in april dit jaar 79% zich voorstander van de monarchie. In 1980 lag dit percentage iets hoger 82%, in 1976 was dit 85% en in 1964 86%. Hoewel dus het aantal voorstanders van de monarchie iets daalt, neemt het aantal voorstanders van de republikeinse staatsvorm niet toe. Dit percentage lag in 1980 op 11% en nu op 5%. Het lijkt erop dat de mensen die eerst voorstander waren van een republiek nu terecht zijn gekomen in de categorie mensen die geen oordeel hebben. Het percentage van geënquetteerden die geen mening hebben, steeg van 7% in 1980 naar 16% nu.
Als men kijkt naar de politieke kleur, dan blijkt 94% van de CDA-stemmers koningsgezind te zijn en 1% republikeins. Vijf procent van de CDA-ers zegt hier geen mening over te hebben. Bij de PvdA-stemmers is 70% voorstander van de monarchie, 10% van een republiek en 20% heeft geen mening. Wat het vertrouwen in koningin Beatrix betreft, gaf in 1980 66% op veel vertrouwen in de vorstin te hebben. In 1990 is dit percentage opgelopen tot 73%. Van de CDA-stemmers heeft 89% veel vertrouwen in Beatrix. Slechts 1% zegt weinig vertrouwen in haar te hebben.
Brinkman: ,,De uitkomsten geven aan dat Nederland nog steeds behoefte heeft aan het samenbindende van het koningschap. Ook deze koningin weet inhoud te geven aan het samenbindende. Zij werkt hard, is uitstekend geïnformeerd, zakelijk, maar laat haar gevoel ook meespelen. Ze is onpartijdig. Ze laat haar eigen politieke voorkeur niet meespelen. Dit is ook verstandig. Een (partij-)politieke voorkeur van het staatshoofd zou de monarchie in gevaar brengen. De kracht van de monarchie is onder meer dat de koningin boven de partijen staat."

Leverancier van

* dranken
* snacks
* ijs
* zoetwaren

Nijverheidsweg 22
Barneveld
tel. 03420-15080

B.V. BARNEVELDSE DRANKENHANDEL

voor HORECA
KLUBHUIS
BEDRIJFSKANTINE

L. TIMMER Lelystad B.V.

grond - riolering en wegenbouwkundige werken

LELYSTAD DRONTEN EMMELOORD ALMERE

Een echt **STORMVAST** *zonnescherm bestaat!!* **HAVARO** *levert ze al jaren....*

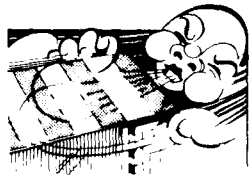

U kent ze wel, die dagen dat de zon fel schijnt maar de wind de spelbreker is, dus het zonnescherm moet omhoog blijven...
Hoewel... een STORMVAST zonnescherm van HAVARO denkt er misschien toch anders over, hij wil graag uithangen bij wind, doet ook zijn uiterste best zo stil mogelijk te hangen; dat kan omdat HAVARO gas-druk veren in zijn zonneschermen verwerkt en dàt helpt... HAVARO zonneschermen kunnen tegen een stootje!

Havaro TEL. 078-14 47 71
zonwering
3311 CX DORDRECHT VOORSTRAAT 418
3300 AP POSTBUS 621 TEL. 078-14 47 71

reiniging van vervuilde gronden

BSN
BODEMSANERING NEDERLAND BV
Boshoverheide 2 6002 SM Weert Tel. 04950-43035
Postbus 10128 - 6000 GC Weert

(foto Hans Hordijk)

Vasthouden aan eerder ingeslagen koers

Eerder dan verwacht en wellicht gehoopt is het kabinet tegen de smalle financiële marges van het regeerakkoord aangelopen. De afgelopen weken zijn we daar indringend mee geconfronteerd.
Eerst de koppeling. De met elkaar samenhangende doelstellingen van het financieel-economisch beleid zoals het terugdringen van het financieringstekort, de stabilisatie van de collectieve lastendruk, het uitvoeren van urgente beleidsintensiveringen bijvoorbeeld op het milieuterrein, het handhaven van een voldoende rendementspositie van het bedrijfsleven om groei in de werkgelegenheid in stand te houden en het herstellen van de koppeling van de salarissen en uitkeringen van ambtenaren, trendvolgers en uitkeringstrekkers kunnen alleen gehaald worden bij een uiterst gematigde ontwikkeling van de lonen in het bedrijfsleven. Nu de meeste CAO's zijn afgesloten lijkt de vereiste loonmatiging niet in voldoende mate te zijn gerealiseerd, met als gevolg dat de koppeling op de tocht komt te staan. Het loslaten van de koppeling zal bij velen in de samenleving zoals de bijstandstrekkers, de werkers in de gezondheidszorg en het onderwijs – waar men toch al kampt met personeelstekort en hoge werkdruk – zeer grote arbeidsonrust veroorzaken. Het is een zaak van gerechtigheid dat juist deze groeperingen weer in gelijke mate gaan delen in de welvaartsontwikkeling en het CDA zal zich dan ook sterk moeten maken om werkgevers en werknemers tot het uiterste aan te sporen de lonen te matigen. Er ligt in deze een grote verantwoordelijkheid bij werkgevers- en werknemersorganisaties om zich te matigen in de loonontwikkeling.
Dan is er de WIR-problematiek. Er worden overschrijdingen in de orde van 5 à 6 miljard genoemd. Het blijft buitengewoon ergerlijk en onaanvaardbaar dat keer op keer weer blijkt dat het in de overheidsboekhouding mogelijk is dat zich tegenvallers van deze orde van grootte kunnen voordoen. Slechts met behulp van een enquete was te achterhalen hoeveel er nog aan WIR-claims in de pijplijn zit. Het CDA zal moeten blijven aandringen op het verbeteren van de financiële meerjarenramingen opdat dit soort verrassingen zich niet blijven voordoen. Dat deze tegenvaller gecompenseerd moet worden door het bedrijfsleven lijkt mij tegen de achtergrond van het hele sociaal-economische beeld gerechtvaardigd.
Vervolgens de studiefinanciering. Ook hier uiteenlopende schattingen over de omvang van de overschrijdingen. Er zou sprake zijn van een overschrijding tussen de 0,5 en 2 miljard. De PvdA pleit voor een onderzoek van de Algemene Rekenkamer naar alle ins en outs van deze overschrijdingen.
Tenslotte zijn er dan nog de hogere rente, tegenvallers in de belastingopbrengsten en het nog steeds oplopende aantal arbeidsongeschikten die de sociaal-economische doeleinden van het regeerakkoord onder druk zetten. Vooral dit laatste, bijna een miljoen mensen in de WAO, is een somber perspectief. Waar gerekend mocht worden op een vermindering omdat door de verbeterde rendementspositie van het bedrijfsleven het afstoten van partieel arbeidsongeschikten zou afnemen, blijkt dit niet op te gaan. Een bonussysteem is tenminste noodzakelijk om het bedrijfsleven tot ander gedrag aan te sporen.
Het kabinet botst, door een combinatie van omstandigheden, al wel heel snel na haar aantreden op tegen de financiële grenzen van het regeerakkoord. Toch zal het CDA vast moeten blijven houden aan stabilisatie van de collectieve lastendruk en het beëindigen van het steeds maar groter worden van de staatsschuld. Want als het nu niet lukt om met een krachtige economische groei van 3% de collectieve uitgaven te stabiliseren en een solide beheer van de overheidsuitgaven te bewerkstelligen, wanneer dan eigenlijk wel?

dr. J. Werner
oud-voorzitter CDA-Programcommissie

Culturele en sociale vernieuwing gaan hand in hand

Prof. dr. A. C. Zijderveld is hoogleraar cultuursociologie aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam. Hij was lid van de commissie-Idenburg, die aan het Rotterdamse gemeentebestuur rapporteerde over sociale vernieuwing. Dit rapport was bedoeld als aanvulling op het eerdere rapport Het Nieuwe Rotterdam dat door een commissie onder leiding van prof. Albeda was uitgebracht. In de laatste aflevering van de serie over sociale vernieuwing sprak CD/Actueel met prof. dr. A.C. Zijderveld over de ideologische en culturele invalshoek van sociale vernieuwing.

SOCIALE VERNIEUWING

Prof Zijderveld: ,,Mijn kritiek op het rapport-Albeda was dat het uitsluitend economisch werd bekeken. Naar de sociale en culturele vernieuwing werd helemaal niet gekeken. Je kunt dat er echter niet los van zien. Men zag dat echter in en er werd een volgende commissie ingesteld, waarbij overigens weer het grote gevaar bestaat dat je sociale vernieuwing gaat verengen tot het inhalen van achterstanden van bepaalde groepen. Dan ben je weer terug in het verouderde concept van de verzorgingsstaat. Dat is helemaal niet de bedoeling. Ook niet van de commissie-Idenburg. Daarom vind ik het ook belangrijk om de culturele dimensie er aan vast te knopen. Stedelijke vernieuwing heeft niet alleen te maken met een gezonde economische infrastructuur. Mensen moeten zich in een stedelijke gemeenschap ook verantwoordelijk voelen voor zo'n samenleving en niet alleen hun prive-belangen najagen maar gezamenlijk de handen uit de mouwen steken. Bij problemen moet men niet in de eerste plaats naar het stadhuis rennen om subsidie en welzijnswerkers te vragen. Natuurlijk zijn er situaties waar dat wel nodig is, maar het is in het verleden vaak te gemakkelijk gegaan. Mensen moeten meer zelf hun verantwoordelijkheid nemen. Dat is ook de gedachte achter het CDA-concept van de verantwoordelijke samenleving."

CULTURELE VERNIEUWING

Bij culturele vernieuwing gaat het erom dat mensen zich ook kunnen identificeren met de stad of met de wijk. Er moet een stadscultuur worden ontwikkeld, waar mensen solidair zijn en trots op hun stad. Culturele vernieuwing gaat overigens niet alleen om cultuur in enge zin. Cultuur in enge zin is kunst, architectuur, beeldende kunst. Daar heeft het Rotterdam in het verleden nog al aan ontbroken. Je moet culturele vernieuwing dus niet te snel zien in termen van kunst. Het is er wel onderdeel van. Culturele vernieuwing symboliseert het ,,wij-gevoel".

Wat is het verband tussen sociale en culturele vernieuwing?

,,Het is niet van elkaar los te zien. Bij sociale vernieuwing is het steekwoord participatie: meedoen aan wat er in de maatschappij gebeurt. Het steekwoord van culturele vernieuwing is identificatie: je ermee verbonden voelen, er een stuk van je zelf in vinden. Die twee zijn nauw met elkaar verweven."

Sociale vernieuwing is als idee in Rotterdam ontstaan. Hoe komt het dat deze stad op dit gebied vooroploopt?

,,Je kunt zeggen dat Rotterdam een soort laboratorium is geweest voor het denken in termen van revitalisering en niet alleen economische vernieuwing. Maar ook het denken in termen van een revitalisering in sociale en maatschappelijke zin. Dus wat mensen met elkaar doen. Samen de schouders er onder zetten. Dat uit zich onder andere in het feit dat er weer buurtverenigingen zijn, dat er straatfeesten georganiseerd worden. Als er problemen zijn tussen allochtonen en autochtonen wordt dat door de buurten zelf opgelost. Daaar hoeft niet meteen een professional bij te komen of subsidies tegenaan gegooid te worden. Wat dat betreft zijn het uitstekende voorbeelden van de revitalisering van het maatschappelijk middenveld."

Conferentie over sociale vernieuwing

Op zaterdag 12 mei organiseert de CDA-Bestuurdersvereniging een conferentie over Sociale Vernieuwing vanuit CDA-optiek. Op deze conferentie spreekt prof. dr. A.C. Zijderveld over de culturele component van sociale vernieuwing. De andere sprekers zijn staatssecretaris Heerma (over sociale vernieuwing vanuit CDA-optiek), VNG-directeur Fleers (over bestrijding van werkloosheid en armoede) en wethouder Smit (over sociale vernieuwing in de praktijk) uit Rotterdam. De conferentie vindt plaats in de Eenhoorn in Amersfoort en begint om 10.00 uur. Belangstellenden worden verzocht zo spoedig mogelijk te bellen met het verenigingssecretariaat 070-3924021 (mw. Manhro of Munsterman).

INDIVIDUALISERING OP RETOUR?

Mag je uit deze ontwikkelingen nu afleiden dat de trend van individualisering op z'n retour is?

,,Ja, dat is het interessante. Er is enerzijds een heel gezonde individualisering. Dat heeft te maken met emancipatie. Dat we dus niet meer zoals ten tijde van de verzuiling opgesloten zaten in de benauwde zuilen met zijn autoritaire structuren, waarin veel mensen ja-knikkers waren geworden. Anderzijds heeft de verzorgingsstaat een ethos veroorzaakt waarbij men alleen nog maar keek naar rechten en niet meer naar plichten en verantwoordelijkheden. Individualisering is men zo gaan opvatten als egoïsme. Er was ook groepsegoïsme. Groepsbelangen moesten onmiddellijk gerealiseerd worden. Dat is een soort individualisering, die politiek gevaarlijk is. Sociaal is individualisering in zekere zin atomisme: het opgesloten zijn in je eigen wereldje."

Maar hoort individualisering niet bij de stedelijke cultuur?

,,Als het historisch bekijkt dan is het interessante dat men bijvoorbeeld bij de hanze-steden natuurlijk zijn eigen belangen had, maar dat men donders goed wist dat je het met elkaar moet opknappen. Dat je met elkaar meer kan als stad, dan wanneer iedereen voor zich zelf aan de gang gaat. Hier zie je dus een heel zakelijke en rationele solidariteit. Niet de solidariteit van de geloofsgemeenschap. Ook niet de fascistoide solidariteit van bloed en bodem. Het is meer het besef dat de eigen belangen veel beter gerealiseerd worden wanneer we het met elkaar opknappen. Dat besef begint nu in de steden weer op te komen."

Het CDA appelleert toch aan meer dan uitsluitend zakelijk geïnspireerd solidariteitsbesef?

,,Het is terecht dat een politieke partij als het CDA daar meer van wil maken. Je kunt je voorstellen dat je aan die solidariteit wat meer waarden en normen geeft dan alleen de verdediging van eigen- en groepsbelangen. Maar ik ben altijd bang dat we dan ouderwets of reactionair teruggaan naar verbanden die er vroeger waren. Want die tijden zijn echt voorbij. Ik denk dat er in het CDA ook maar weinig mensen te vinden zijn die die verbanden echt terug zouden willen. Juist die verworvenheid van de individualisering willen wij niet opgeven. We zijn echter doorgeschoten met de individualisering. Het is te veel atomisering geworden. En dat staat haaks op het concept van de verantwoordelijke samenleving."

OPLAPPEN VAN VERZORGINGSSTAAT

Ziet u grote verschillen tussen christen-democraten en sociaal-democraten als het gaat om de ideologische invulling van sociale vernieuwing?

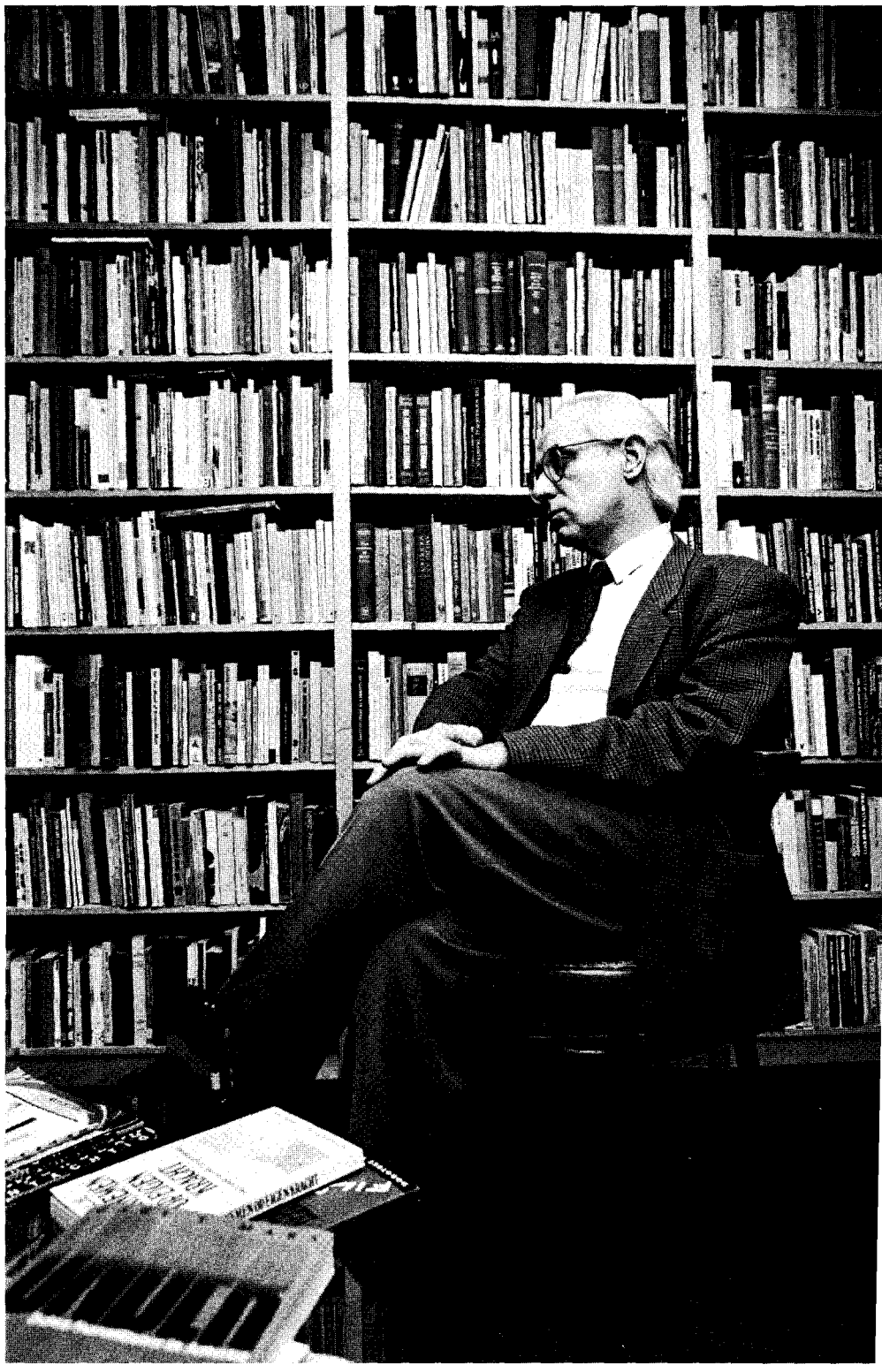

,,Culturele kwaliteit van ons bestaan is door verzorgingsstaat verpieterd." *(foto Hans Hordijk)*

,,Ik schrik als ik sommige sociaal-democratische politici hoor roepen: de samenleving wordt weer maakbaar! Terug naar de jaren zestig denk ik dan. Daarachter ligt natuurlijk het idee, dat we de economische ontwikkeling van de jaren tachtig gehad hebben en dat toen de nieuwe armoede kwam. Sociale vernieuwing is dan het bijtrekken van de achterstandsgroepen. En wat betekent dat dus? Er moet geld voor die achterstandsgroepen uitgetrokken worden. Dat moet de overheid doen. Dat noem ik het oplappen van de verzorgingsstaat. Mijn analyse van de sociale vernieuwing is dat de verzorgingsstaat een erosie van het maatschappelijk middenveld heeft veroorzaakt en een culturele vervlakking in de hand heeft gewerkt. De culturele kwaliteit van ons bestaan is erdoor verpieterd. De sociale participatie en de culturele identificatie nemen steeds meer af. Ik zeg niet dat je niets aan armoedebestrijding moet doen. Maar dat is gewoon een kwestie van civilisatie, een vorm van beschaving. Onze sociale vangnetten behoren zo te zijn dat armoede niet voorkomt."

Klaas de Vries

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

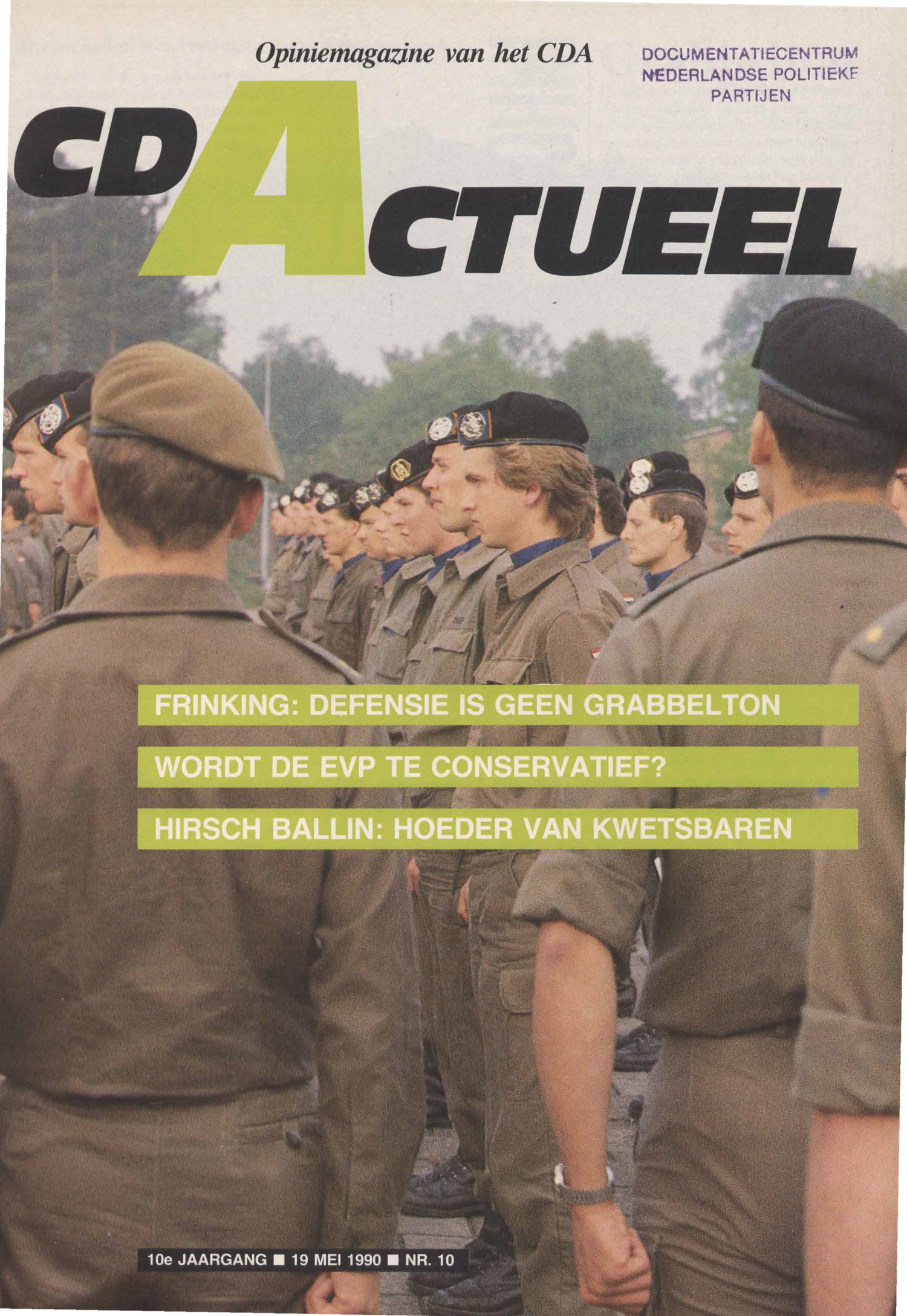

FRINKING: DEFENSIE IS GEEN GRABBELTON

WORDT DE EVP TE CONSERVATIEF?

HIRSCH BALLIN: HOEDER VAN KWETSBAREN

10e JAARGANG ■ 19 MEI 1990 ■ NR. 10

BENT U ER OOK ZO ÉÉN DIE Z'N AUTO LEKKER SCHOON HOUDT?

EERST DENKEN, DAN DOEN.

Publikatie aangeboden door dit blad in samenwerking met de Stichting Ideele Reclame SIR

Hirsch Ballin: geen vertraging euthanasie-onderzoek

„Ik ben niet werkzaam als hoeder van CDA-belangen, maar als hoeder van mensen in kwetsbare posities. (..) Het onderzoek naar de medische praktijk rondom euthanasie komt er niet om het probleem op de lange baan te schuiven. Het is onze vaste wens om de Kamer medio volgend jaar te informeren over de uitkomsten." Dit zegt minister Hirsch Ballin van Justitie in een interview op pagina 4, 5, 6 en 7.

Ton Frinking: Defensie is geen grabbelton

„Defensie is geen grabbelton. Het ongeduld om thans te bezuinigen zit niet bij mij, maar bij mensen in het kabinet die geld nodig hebben." Dit zegt CDA-defensie specialist Ton Frinking die tevens vindt dat er pas bezuinigd kan worden als er een taakstelling met betrekking tot de krijgsmacht is. Pagina 10 en 11.

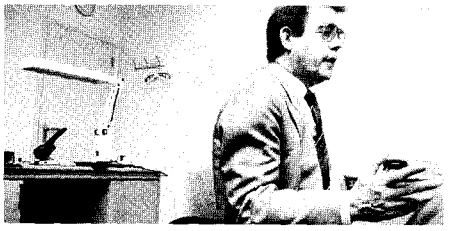

(foto Hans Hordijk)

Wordt het CDA onderdeel van een Europees conservatief blok?

Wordt het CDA onderdeel van een Europees conservatief blok? De CDJA'ers Koppejan en Hoogerwerf vrezen dat dit het geval zal zijn als de Britse conservatieven toe zullen treden tot de fractie van de Europese Volkspartij in het Europees Parlement. Die toetreding moet volgens hen voorkomen worden. Jean Penders, CDA-delegatieleider in het Europese Parlement reageert op de stellingname van Koppejan en Hoogerwerf. Pagina 12, 13, 14 en 15.

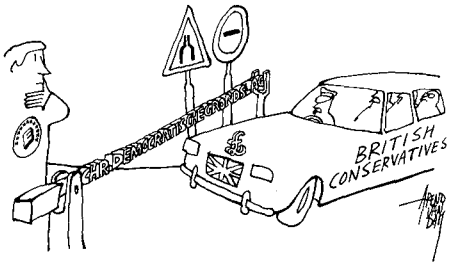

INHOUD

Grabbelton

De defensie-uitgaven staan momenteel sterk ter discussie. De kans die we krijgen om de bewapeningsspiraal naar beneden om te buigen dient nu gegrepen te worden. Daarover bestaat nagenoeg overeenstemming. Over de vraag hoeveel we kunnen bezuinigen op onze krijgsmacht is veel minder overeenstemming. Politici, generaals en andere deskundigen buitelen over elkaar met percentages, voorwaarden en argumenten. De verwarring is groot. Maar hoe lang we ook wachten op resultaten van de onderhandelingen in Wenen, de eenwording van Duitsland en een nieuwe NAVO-strategie; wij moeten het eens worden over hoe de Nederlandse krijgsmacht eruit moet gaan zien en welke taken deze moet hebben.
Defensie is geen grabbelton, zegt het CDA-Tweede Kamerlid Ton Frinking in een interview elders in dit blad. Dat is waar. Maar zolang hij en de andere defensie-specialisten nog geen enkel uitgewerkt idee hebben over een nieuwe aan de tijd aangepaste krijgsmacht, blijft het voor zijn collega's op het Binnenhof grabbelen in een mand waarvan de bodem nog lang niet in zicht is. Een voorbeeld is de kaderbrief van het kabinet waarin een personeelsreductie voorgesteld wordt van maar liefst 15%. Niemand kan echter aangeven wie er in een toekomstig leger eigenlijk gemist kan worden.
De enige die alle twijfel en onzekerheid over de defensie-organisatie kan wegnemen is minister Ter Beek. Het wordt tijd dat hij gaat spreken en niet langer wacht tot zijn Defensienota eind dit jaar verschijnt. Want dan hebben zijn collega-ministers alweer gratis een rondje gegrabbeld.

Commentaren 8
Van Schalsum 8
Column Van Velzen 9
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Interview met Merceditas Contreras, secretaris Fillipijnse mensenrechtenorganisatie 20
Aan de orde 21
Eerste aflevering in serie over medische technologie 22, 23

(foto voorpagina: Hans Hordijk)

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Ik ben geen hoeder van CDA-belangen, maar hoeder van kwetsbaren

Ruim een half jaar is prof. mr. Ernst Hirsch Ballin nu minister van Justitie. CD/Actueel sprak met hem over onder andere zijn eerste ervaringen in kabinet en Kamer, zijn plaats binnen het CDA, de criminaliteitsbestrijding, het herstel van normen, de asielzoekers en de euthanasiewetgeving.

HIRSCH BALLIN

Prof. mr. E. (Ernst) M.H. Hirsch Ballin was geen onbekende in Den Haag, toen het CDA begin november vorig jaar een dringend beroep op hem deed de portefeuille van Justitie in de nieuwe CDA/PvdA-coalitie voor zijn rekening te nemen. Naast zijn hoofdfunctie als hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Katholieke Universiteit Brabant was hij onder meer regeringscommissaris voor wetgevingsprojecten en maakte hij deel uit van tal van adviescommissies van de regering. Binnen het CDA leidde hij de sector justitie en binnenlands bestuur van het Wetenschappelijk Instituut en adviseerde hij de afdeling Noord-Brabant van de Bestuurdersvereniging.

U heeft sterk geaarzeld om aan het verzoek van de formateur te voldoen.

,,Mijn aarzelingen hadden niet te maken met het ministerschap, maar met wat ik in Tilburg zou moeten afbreken. Het was een ingrijpende beslissing om wat we binnen onze vakgroep aan plannen hadden uitgezet af te breken. Aanvankelijk vond ik dat ik met mijn werk aan de universiteit moest doorgaan. Maar daar kwamen zulke krachtige argumenten tegenover te staan dat ik het gesprek ben aangegaan."

Heeft u concessies gevraagd?

,,Neen, want dat was niet aan de orde. Ik heb wel een aantal punten naar voren gebracht die voor een goed functioneren van een minister van Justitie van wezenlijk belang zijn. Het ging vooral om de uitwerking van het hoofdstuk in het regeerakkoord over het politiebestel, met name wat betreft de verdeling van de ministeriële verantwoordelijkheden. Het is een fabeltje dat al was afgesproken dat de minister van Binnenlandse Zaken verantwoordelijk zou worden voor het politiebeleid. Voor mij was het van wezenlijk belang dat de minister van Justitie zijn politieke verantwoordelijkheid voor de rechtshandhaving ook feitelijk zou kunnen waarmaken. Maar dat kan alleen door hem ook een zekere zeggenschap over het functioneren van politie te geven. Uiteraard met erkenning van de verantwoordelijkheid van het binnenlands bestuur voor de handhaving van de openbare orde. In goed overleg met de minister van Binnenlandse Zaken hebben we de gedeelde verantwoordelijkheid van haar en mij vorm kunnen geven."

SAMENWERKING IN KABINET

Hirsch Ballin heeft nog geen frustraties opgelopen in de eerste zeven maanden van zijn ministerschap. ,,Dat wil natuurlijk niet zeggen dat er geen dingen gebeuren die je eigenlijk anders zou hebben gewild. En natuurlijk loopt het ene beter dan het andere."

Hoe ervaart u de samenwerking in het kabinet?

,,Ik ga verder dan wat men meestal zegt over de constructieve samenwerking. Natuurlijk is die samenwerking constructief, maar daarnaast is ze ook buitengewoon productief. De samenwerking is van dien aard dat we ook verder komen. Bijvoorbeeld op het gebied van de volksgezondheid, waar staatssecretaris Simons (PvdA) en ik ondanks onze verschillende politieke kleur en achtergrond tot een goede aanpak zijn gekomen. Omdat we werken vanuit de gemeenschappelijke wil om wetgeving te maken die voldoet aan de hoogste normen van kwaliteit wat betreft de omgang van en met mensen. Er is bovendien sprake van een uitgesproken zakelijke stijl van beslissen, ook bij de coalitiegenoot. Ondanks het verschil in uitgangspunten slagen we erin om overtuigende oplossingen te vinden voor de problemen."

Waar liggen de grootste risico's voor het kabinet? Neem bijvoorbeeld de vele open einden in de financiële plannen voor 1991.

,,Die vraag is haast per definitie niet te beantwoorden. Een onderkend risico kun je beheersen, daar kun je rekening mee houden. Maar de echte risico's zijn de niet onderkende risico's, die niet zijn te voorzien. Wat de overheidsfinanciën betreft zijn de open einden inderdaad een risico voor de uitvoering van het beleid. Als door de huidige koppeling van de uitkeringen en ambtenarensalarissen aan de lonen in het bedrijfsleven de overheidsuitgaven uit de hand lopen kunnen we voor ingrijpende beslissingen komen te staan, die de spankracht van de coalitie op de proef stellen."

STRUCTUUR VOLKSGEZONDHEID

En de structuur van de volksgezondheid, waar PvdA en CDA toch principieel verschillend over denken?

,,Het is waar dat de standpunten van CDA en PvdA verschillend waren. Maar het regeerakkoord heeft daartussen een brug geslagen. We moeten proberen de vele onzekerheden op dit terrein te beheersen door niet een weg in te slaan waarop we niet meer terug kunnen. Het mag niet zo zijn, dat er zoveel voorzieningen in het verplichte deel van de ziektekostenverzekering komen te zitten, dat - als het financieringssysteem niet werkt - alleen een national health service overblijft. Om dat risico te vermijden, is besloten tot een stap-voor-stap benadering."

Zeker u die zo'n grote nadruk legt op de eigen verantwoordelijkheid van mensen zult er zorgvuldig op willen toezien dat de plannen niet te ver in de richting van de PvdA doorschieten.

,,Wat nu op tafel ligt, is een gezamenlijk besluit. Wat ons van het begin af aan voor ogen heeft gestaan, is de veiligstelling van de essentiële voorzieningen in de gezondheidszorg enerzijds en van de eigen verantwoordelijkheid van mensen en de marktwerking anderzijds. Het probleem was niet dat dit omstreden was, maar dat we rekening moesten houden met de mogelijkheid

dat het gekozen systeem in de praktijk niet goed zou functioneren. Want dan wordt de overheid gedwongen zich weer met de kwaliteit en de omvang van het basispakket te bemoeien en worden de elementen van eigen verantwoordelijkheid en marktwerking er weer uit gedrongen. Daarvoor is het onder meer van belang om niet een extreem omvangrijk basispakket vast te stellen, maar om een behoorlijke ruimte voor de aanvullende verzekering over te houden. En dit alles op een wijze die past in de context van het internationale en EG-recht."

U bent niet bang dat er een onbeheersbaar risico gaat ontstaan?
„Neen. Want de afspraken zijn erop afgestemd dat eerst nog eens het internationaal-rechterlijke kader goed wordt nagelopen. Ook de stap-voor-stap benadering waarborgt dat we bijtijds kunnen bijsturen wanneer de doelstellingen op het gebied van de individuele verantwoordelijkheid en de marktwerking in het gedrang komen."

Hoe ervaart u de samenwerking met de Tweede Kamer?
„Wat opvalt is dat die zich op een breed terrein uitstrekt, inclusief Arubaanse en Nederlands-Antilliaanse zaken. Voor een breed spectrum van onderwerpen weet de Kamer een hoge graad van expertise te mobiliseren."

Het wordt als een lacune beschouwd dat Nederland geen instantie kent die de wetgeving toetst aan de Grondwet.
„Het is de eigen verantwoordelijkheid van de regering en parlement om de wetten die zij maken op grondwettigheid te toetsen. Die verantwoordelijkheid ligt nu vooral bij de minister van Justitie. Daarnaast kan in de toepassing van de wet blijken dat er een niet-onderkende strijdigheid met de Grondwet is. Niet altijd, want de rechter kan de wet wel toetsen aan de verdragen op het gebied van de mensenrechten. En de meeste grondrechten in de Grondwet hebben een equivalent in die verdragen. Maar als dat niet zo is, staat de rechter machteloos en kan hij wetten niet toetsen aan de Grondwet. En dat is een merkwaardige situatie."
De minister hoopt voor het zomerreces een nota aan de Kamer uit te brengen over de vraag of de Grondwet op dit punt veranderd moet worden. Aan de hand daarvan wil hij bekijken of de Kamer een voorstel tot wijziging van de Grondwet met een 2/3 meerderheid wil steunen. Daarna kan zo'n voorstel worden voorbereid. In het CDA-program staat dat zo'n wijziging er moet komen en ook Hirsch Ballin zelf heeft er al eens over geschreven.

PLAATS BINNEN CDA

U wordt geplaatst op de rechtervleugel van het CDA. Tegelijkertijd wordt u omschreven als een vrijzinnig rooms-katholiek. Waar in het politieke spectrum ziet u zichzelf?
„Met die kwalificatie kan ik weinig beginnen. Ik zie mijn plaats in het hart van het CDA als een principiële partij. Voor mij is belangrijk dat mijn politieke engagement niet los staat van wat mij verder in het leven beweegt."
Desgevraagd laat hij weten, dat het hem niet zou hebben uitgemaakt of hij voor een coalitie met de VVD zou zijn gevraagd.

Hoe vindt u dat de mensen in de politiek met elkaar omgaan? Neem het recente gedwongen vertrek van VVD-leider Voorhoeve.
„Dat is verschillend per functie. In sommige delen van de maatschappij wordt men niet zo gauw uit een vooraanstaande positie gezet. Ook al zou hij disfunctioneren dan krijgt bijvoorbeeld een hoogleraar meestal toch de kans om tot zijn pensionering te blijven zitten. Dat is een zachte stijl van omgaan met elkaar. In de politiek ligt het verschillend. Daar zijn ongetwijfeld functies waarmee men geduld betoont, ook al doet iemand het niet helemaal goed. Maar als het gaat om de meest vooruitgeschoven posities zoals die van fractievoorzitter dan worden er wel eens hardere beslissingen genomen. Waarmee ik overigens niet wil zeggen, dat Voorhoeve een voorbeeld was van disfunctioneren. Integendeel, Voorhoeve was onmiskenbaar een zeer kundig man op die plaats, met een brede basis. Maar ik denk dat er in zijn partij een aaneenrijging van moeilijke momenten is geweest."

HERSTEL NORMEN

Herstel van normen, bevordering van gemeenschapsgevoel en van burgerzin zijn begrippen die centraal staan in alle beschouwingen die Hirsch Ballin binnen en buiten het CDA ten beste geeft over de vraagstukken van deze tijd.
„Dat zijn de kernbegrippen van deze tijd. We hebben gezien dat het geordend en respectvol met elkaar samenleven in de afgelopen decennia is uitgesleten. Dat heeft te maken met culturele veranderingen, het verdwijnen van godsdiensten en levensovertuigingen als hechte kaders van oriëntatie en met het verminderen van de momenten waarop mensen daaraan en aan de daarvan afgeleide normen worden herinnerd. En voorzover die oriëntatie aan het gedrag van mensen ontbrak werd de ver-

„Ik zie mijn plaats in het hart van het CDA als een principiële partij." *(foto Hans Hordijk)*

(vervolg op pagina 6)

(vervolg van pagina 5)

antwoordelijkheid afgeschoven op de overheid. De overheid heeft natuurlijk een belangrijke taak, maar het kan niet van haar alleen komen. Het bijbrengen van normen, van gemeenschapsgevoel en van burgerzin begint veel eerder: in het gezin, in de opvoeding en op school."
Als voorbeeld van uitgesleten normen noemt Hirsch Ballin het openbaar vervoer. ,,We zien dat er zeer veel ,,zwart" wordt gereden. Blijkbaar vinden veel mensen het niet belangrijk of ze betaald hebben. Misschien hebben ze daar ook het verhaal bij, dat het toch allemaal van de grote hoop gaat. Ze zien er niemand persoonlijk de dupe van worden. Dat is een kwestie van normvervaging. Het is een onderdeel van een goede voorbereiding op de samenleving dat aan de mensen wordt geleerd, dat het zo niet hoort. Maar als men alleen maar met apparaten wordt geconfronteerd - een camera in de metro, een stempelautomaat in de tram - zonder dat er sprake is van persoonlijk toezicht dan is er iets mis. Wanneer we een persoonlijke controle van vervoerbewijzen zouden invoeren, zou het ,,zwartrijden" aanzienlijk minder worden. Maar ik zie niets in het voorstel van burgemeester Van Thijn om behalve het vervoerbewijs ook nog een legitimatiebewijs verplicht op zak te hebben. Dan verdubbel je het probleem, terwijl er zo'n voor de hand liggende manier is om het probleem aan de bron aan te pakken."

Een van de oorzaken van normvervaging noemt u het steeds geringere houvast dat mensen hebben aan een godsdienst of levensovertuiging. Intussen gaat de deconfessionalisering steeds verder.
,,Ik weet niet, of het proces van deconfessionalisering verder gaat. Er zijn cijfers die op een stabilisering duiden. Maar bovendien komt het niet uitsluitend aan op mensen die vanuit een confessionele opvatting leven. Het gaat om de meest essentiële normen van een samenleving, die vrijwel iedereen erkent, maar die voor de sterke individualisering enerzijds en de grote overheidsinvloed anderzijds uit het zicht zijn geraakt."

Hoe wilt u de burgerzin stimuleren?
,,Door te laten merken dat die telt en door de mensen bij wie de burgerzin zich te weinig manifesteert daarop te wijzen. Bijvoorbeeld door er voor te zorgen dat bij het bouwen van flats anonimiteit wordt tegengegaan en er ruimte komt voor een huismeester. Of door te zorgen voor controleurs op de tram. En door te zorgen voor een goed uitgeruste politie en justitie. Politie die voldoende op straat kan zijn. Justitie die snel kan reageren als er een strafbaar feit wordt geconstateerd. Het ontbreken van voldoende toezicht op de normen is erg. Maar als de mens vervolgens ook nog in anonimiteit ten onder gaat is het helemaal erg."

Maar dan is er nog wel het nodige te doen in Nederland. Er is te weinig geld en de procedures duren te lang. Hoe krijgt u dat allemaal voor elkaar?
,,Je kunt natuurlijk niet in één kabinetsperiode een achterstand van enige decennia inlopen. In de vorige kabinetsperiode is er een eind gemaakt aan het steeds verder oplopen van die achterstand. In de afgelopen jaren zijn de uitgaven van Justitie, inclusief een deel van het politiebudget, gelijk gebleven met de ontwikkeling van de totale overheidsuitgaven. Na een lange periode van achterstand zijn we toen in de pas gaan lopen. Maar daarnaast gaat het natuurlijk om de omvang van de problemen. Ook in de laatste tien jaar is de criminaliteit nog met zo'n 60% gestegen. Sommige mensen proberen die ernstige ontwikkeling te bagatelliseren door te wijzen op het grote aantal fietsendiefstallen. Dat is onzin, want ook op andere terreinen heeft die stijging zich voltrokken: inbraken, overvallen noem maar op."

CRIMINALITEITS-BESTRIJDING

Is het feit dat sommigen de omvang van de criminaliteit proberen te bagatelliseren ook een van de kanten van het probleem?
,,De weigering om het probleem te onderkennen is natuurlijk een kant van het probleem. Dat is heel zorgelijk wanneer het mensen betreft van wie het hun vak is om die problemen wel te onderkennen, zoals sommige criminologen. Als je met andere

Op het secretariaat van het CDA is met onmiddellijke ingang een vacature voor een

SECRETARESSE (m/v)
voor 3 dagen per week

die op woensdag en donderdag het redactie-secretariaat van de CDA-krant en het opinieblad CD/Actueel en op vrijdag het secretariaat van het CDA-Vrouwenberaad kan ondersteunen.

Gezocht wordt naar een kandidaat die:
- een opleiding heeft genoten op MAVO/HAVO-niveau;
- de Nederlandse taal uitstekend beheerst;
- in het bezit is van een typediploma;
- bekend is met tekstverwerking;
- een flexibele instelling heeft;
- onder druk kan werken

Van kandidaten wordt gevraagd dat zij de christen-democratie met innerlijke overtuiging willen dienen. Het salaris bedraagt, afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring maximaal *f* 2.022,- per maand, exclusief 8% vakantietoeslag, op basis van 24 uur per week.

Inlichtingen over de functie kunnen worden ingewonnen bij drs. M. Meijer, (tel. 070-3924461). Sollicitaties kunnen ***tot uiterlijk 1 juni a.s.*** *worden gericht aan mw. C. C. Verbaan-Keus, chef-de-bureau van het CDA-secretariaat, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag.*

„Het is onze vaste wens de Kamer medio volgend jaar te informeren over de uitkomsten van het euthanasie-onderzoek." *(foto Hans Hordijk)*

cijfers geconfronteerd wordt, moet je ook bereid zijn om andere conclusies te trekken. Dan mogen er best kanttekeningen worden gemaakt. Maar bij zulke evidente gegevens houdt dat op."

Heeft u genoeg geld om een substantieel begin te maken met bestrijding van de criminaliteit?

„Daarvoor zijn de gelden die extra in het regeerakkoord zijn uitgetrokken voldoende: 350 miljoen, inclusief 265,5 miljoen voor Justitie. We moeten het niet bij een substantieel begin laten. Maar dat is werk van lange adem."

Is het denkbaar dat er hogere boetes komen om de criminaliteitsbestrijding extra te financieren?

„Ik vind niet dat de opbrengst van boetes moet worden vergroot om daarmee de armslag voor politie en justitie te vergroten. De hoogte van boetes moet worden bepaald door wat nodig is om het strafwaardige duidelijk te maken. Wat ik wel heb gezegd is dat de opbrengsten van het ontnemen van crimineel verkregen vermogens moeten worden gebruikt om de bestrijding van criminaliteit te verbeteren. Daar heeft het kabinet kortgeleden een besluit over genomen. Ik ga ervan uit dat op die manier per regio of arrondissement enige miljoenen moeten zijn te verwerven. Maar we moeten ons met die bedragen ook niet rijk rekenen want naarmate de criminaliteit effectiever wordt aangepakt, zal er ook minder te halen zijn."

ASIELZOEKERS

De minister van Justitie is ook verantwoordelijk voor het beleid inzake de opvang van vluchtelingen- en asielzoekers. Door hun toenemende aantal ontstaan er problemen met de opvang en asielverzoeken. Wat gaat het kabinet daaraan doen?

„Er aan werken dat de behandelingsduur van de asielaanvragen wordt beperkt. Het aantal asielzoekers is enorm gestegen. Uiteindelijk blijkt slechts 20% van hen echte vluchtelingen te zijn die hier mogen blijven. Door het oplopen van de aantallen en door de lange behandelingsduur ontstaat er praktisch, budgettair en organisatorisch een steeds groter probleem. Door het aantal procedures over een groter aantal rechterlijke colleges te spreiden kunnen we de druk al iets verminderen. Daarnaast is er geld beschikbaar gesteld voor uitbreiding van het apparaat. Het is beter om geld te besteden aan een snellere afwerking van zaken dan om de wachttermijnen steeds verder te laten oplopen. Verder gaat een speciale commissie de gehele procedure binnenkort doorlichten om te zien waar het beter en sneller kan. Wat wij niet willen is hier de toegang voor de echte vluchtelingen blokkeren."

Dus er komt geen aanscherping van de criteria?

„Waar het om gaat is dat we moeten voorkomen dat zich onder de asielzoekers teveel mensen mengen die om economische redenen hiernaar toe komen en die dan vervolgens via dure en langdurige procedures toch weer naar huis worden gestuurd."

EUTHANASIE

Men heeft wel eens beweerd dat u naar Den Haag bent gehaald om de CDA-belangen op ethisch gebied te bewaken. In het regeerakkoord is afgesproken de omvang van de euthanasie-praktijk eerst te onderzoeken, voordat het kabinet met eventuele voorstellen voor een nadere regelgeving komt. Medio 1991 zou het kabinet de resultaten van het onderzoek naar de Kamer sturen. Maar het onderzoek is nog niet eens gestart.

„Ik ben niet werkzaam als hoeder van de CDA-belangen, maar als hoeder van de mensen in kwetsbare posities. Dat geldt zeker voor mensen die ernstig ziek en afhankelijk zijn en die te maken krijgen met medische behandelingen. Het onderzoek naar de medische praktijk rondom euthanasie komt er niet om het probleem op de lange baan te schuiven. Het is onze vaste wens om de Kamer medio volgend jaar te informeren over de uitkomsten. Ik hoop van harte dat er geen calamiteiten komen die dat beletten. We hebben tot nu toe veel in abstracto gesproken over het euthanasievraagstuk, alsof het een simpele vraag zou zijn, zoals Van Mierlo suggereert: mag het of mag het niet. Het is helemaal geen simpele vraag. Met zo'n vraag kun je de complexiteit van het vraagstuk niet terzijde stellen. Het vraagstuk is buitengewoon complex. Niet omdat artikel 293 van het Wetboek van Strafrecht onduidelijk is, maar omdat er zoveel misverstanden zijn over de definities. Waarover hebben we het als we praten over euthanasie. Valt daaronder bijvoorbeeld de situatie van een ongeneeslijk zieke patiënt die vreselijke pijn lijdt en bij wie pijnbestrijding wordt toegepast die tot een versnelling van het stervensproces kan leiden? Veel mensen noemen ook dat euthanasie. Kortom, voordat überhaupt nadere regels mogelijk zijn, moeten we precies weten, waarover we het hebben. Bovendien zijn er omstandigheden in de omgeving van de patiënt die je moet meewegen en moet je de risico's beoordelen. Dat inzicht vraagt om verdieping. We moeten tenminste de kans hebben dat mensen met uiteenlopende politieke, levensbeschouwelijke en godsdienstige achtergronden kunnen zeggen: dit zijn de waarborgen die ons recht in ieder geval moet blijven geven. Daarom is het onderzoek van wezenlijk belang."

„Ik zie niets in het voorstel van burgemeester Van Thijn om behalve het vervoersbewijs ook nog een legitimatiebewijs verplicht op zak te hebben."

Kort voor uw aantreden als minister heeft u zich nog eens uitgesproken tegen een versoepeling van de huidige wetgeving. Wat zou voor u in ieder geval strafbaar moeten blijven.?

„Het onderzoek is belangrijk voor een scherper zicht op de problemen. Dan moet ik niet op grond van veronderstellingen over de mogelijke uitslag van het onderzoek proberen deze vraag te beantwoorden. Het vooruitlopen op het onderzoek zou een overschatting zijn van onze mogelijkheden. Als de uitkomst van het onderzoek er is moeten we bezien of er nieuwe c.q. nadere wetgeving moet komen. En zo ja, hoe en welke."

Ben Pauw

COMMENTAREN

SOCIALE DIENSTPLICHT

Het CDJA heeft opnieuw een lans gebroken voor een tijdelijke sociale dienstplicht voor jongeren. Premier Lubbers vindt het „een leuk idee". Behalve leuk is het ook een serieus te overwegen idee. Daar is meer dan één reden voor aan te voeren. Ten eerste de jeugdwerkloosheid. Schoolverlaters vinden vaak moeilijk een baan, omdat ze geen werkervaring hebben. Een beperkte periode sociaal vrijwilligerswerk kan hen aan enige primaire werkervaring helpen. Ten tweede past het in het streven om de burgerzin en het gemeenschapsgevoel in de samenleving te versterken. Veel mensen verkommeren in eenzaamheid en nood. Verplicht sociaal werk door jongeren kan hierin verlichting brengen. Bovendien confronteert het de volwassenen van straks met de waarde van sociale dienstbaarheid. Ten derde is een parallel te trekken met de militaire dienstplicht. Iedereen vindt militaire dienst doodnormaal. Die is nodig om land en burgers te beschermen. Het is echter net zo goed een algemeen belang om de samenleving en de burgers te beschermen tegen sociale nood. Natuurlijk wordt die voor een deel bestreden door uitkeringen en andere collectieve voorzieningen. Maar er is meer te doen op het gebied van bijvoorbeeld ouderenzorg, verpleging, preventie dan nu daadwerkelijk gebeurt. Op deze en andere gebieden van het sociale leven is nog veel te doen. Het is zinvol wanneer de regering in overleg met de jongerenorganisaties, waaronder het CDJA, invoering van een sociale dienstplicht voor jongeren gaat bekijken.

PLAN-SIMONS

Eindelijk ligt het plan-Simons er. In de begeleidende brief van de bewindslieden van WVC worden drie wezenlijke voorwaarden genoemd voor het welslagen van de uitvoering van het plan: het kunnen werken met een normuitkeringssysteem, het omschrijven van de zorg in functionele termen en het Europeesrechtelijke aspect van de verhouding basis-aanvullend pakket. Het ontwikkelen van de eerste twee vergt tijd. Achter de derde schuilt de onmacht van het kabinet om te kiezen voor een bepaalde omvang van de basisverzekering. Simons noemde eerst 96% maar doet dat nu niet meer. Ons lijkt dat percentage inderdaad te omvangrijk voor een gezonde marktwerking. De inkomenspolitieke gevolgen zijn naar de discussie over de begroting doorgeschoven en daar valt wat voor te zeggen. Op zijn persconferentie was Simons daar overigens, zeker partijpolitiek gezien, dapper duidelijk over: niet alles wordt zonder meer gecompenseerd. Aparte zorg qua uitwerking vergt ook nog het systeem van eigen risico's. Verzekeraars mogen hier verschillende pakketten aanbieden. Maar omdat jonge gezonde mensen eerder een pakket met een hoog eigen risico zullen nemen, kan daar een uitweg voor verzekeraars in zitten om toch risico-selectie te plegen. En dat is nou juist wat de stelselvernieuwing wilde voorkomen.

BIOTECHNOLOGIE

Vorige week verscheen de eindrapportage van de Commissie van Advies Ethiek en Biotechnologie; een rapport dat is opgesteld in opdracht van minister Braks.
Het is heel positief dat deze commissie – onder voorzitterschap van de ethicus professor Schroten – duidelijk heeft vastgesteld welke normen en waarde in het geding zijn bij deze technieken. Belangrijk is bijvoorbeeld de waardering voor de eigenwaarde van het dier. Een duidelijke aanbeveling is het pleidooi voor het instellen van een ethische commissie die bio-technologisch onderzoek gaat toetsen. Hopelijk vormt deze eindrapportage het begin van een brede politieke discussie over dit uitermate belangrijke onderwerp. Nederland zal met het oog op de Europese integratie duidelijk moeten maken dat men wat deze technieken betreft terughoudender wenst te zijn dan andere Europese landen.

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar
waarom moet er altijd meteen zo spastisch gereageerd worden als het om de STER op zondag gaat? Reclame op zondag, dat kan natuurlijk best. Het valt mij tenminste altijd op dat de reclamezuilen op zondag niet worden afgeplakt terwijl de advertentiepagina's van de weekendbijlagen evenmin verbleken. Van die STER op zondag valt dus moeilijk principiële chocola te maken. Alles is geoorloofd. Maar is alles ook nuttig? Kijk, dat is weer een ander chapiter. Met die zondag zit het zo: dat is een dag waarop je een paar dingen doet, die je vaker zou moeten doen en waarop je een paar dingen nalaat die je de rest van de week ook liever zou nalaten. Werken, bijvoorbeeld. Ik ken mensen, die zich zo tegen de zondagsarbeid verzetten dat ze daar donderdagavond al mee beginnen. Die zondag is het probleem dus niet. Als er een probleem is dan moet het de reclame wezen. Wie reclame schitterend vindt, moet dat naar de zondag zien te halen. Wie er een bloedhekel aan heeft, moet proberen er ook doordeweeks vanaf te komen. En wie het een noodzakelijk kwaad vindt zal zeggen: midden in de week, maar zondags niet. De vraag is dus niet: STER op zondag, kan dat wel? De vraag luidt: moet dat nou?

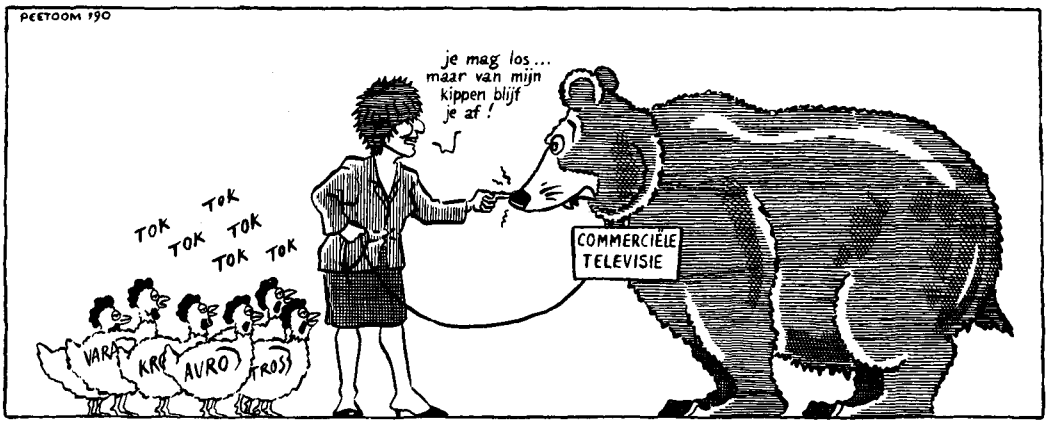

(foto Hans Hordijk)

Partijraad voor belangrijke keuzen

De Partijraad op 9 juni a.s. te Utrecht houdt zich met twee belangrijke onderwerpen bezig, namelijk een resolutie over Midden- en Oost-Europa en een resolutie over veel voorkomende criminaliteit.
In Midden- en Oost-Europa vinden op dit ogenblik zeer ingrijpende veranderingen plaats. Ten eerste de omschakeling van een planeconomie naar een sociale markteconomie. Daarnaast de opbouw van een echte parlementaire democratie met een meerpartijensysteem en vrije verkiezingen. Maar ook de verandering die bij de mensen zelf plaats moet vinden, zoals het nemen van meer eigen initiatief, het dragen van verantwoordelijkheid, het onderkennen dat niet alleen de staat maar ook de samenleving verantwoordelijkheden draagt. Tegen deze achtergrond spelen nog andere vragen een rol zoals een nieuwe veiligheidsarchitectuur in Europa, een snelle aanpak van de milieuverwoestingen die onder het „Real existierende Sozialismus" zijn aangericht en het verbeteren van de infrastructuur.
Al met al voldoende reden voor een Partijraad om in een resolutie standpunten te bepalen en politieke keuzen te doen. Die keuzen betekenen ook een actieve rol voor onze partij. Deze landen zijn immers bezig met de opbouw van (nieuwe) politieke partijen waarbij de christen-democratie een belangrijke factor is. Er zijn landen zoals Polen, Hongarije, de DDR en Tsjechoslowakije waar zich inmiddels christen-democratische partijen hebben gevormd. Deze partijen behoeven enerzijds onze materiële ondersteuning. Anderzijds behoeven zij ook en vooral de uitwisseling van ideëen, personen en standpunten over de betekenis van christelijke normen en waarden in de politiek. Deze partijen geven ook ons een impuls het christen-democratisch gedachtengoed opnieuw te doordenken en stimuleren ons met hen de discussie aan te gaan hoe de doorwerking plaatsvindt van onze uitgangspunten in het concreet politiek handelen. Daarom is de ontmoeting met de zusterpartijen wederzijds een belangrijke leerervaring.
Dan de tweede resolutie over veel voorkomende criminaliteit. In deze resolutie komt duidelijk de rol van de overheid aan de orde: politie en justitie. Uiteraard wordt ook belicht wat burgers en maatschappelijke organisaties kunnen doen en de aandacht voor het slachtoffer. De resolutie is totstandgekomen na een aantal intensieve thema-conferenties over dit onderwerp. Er worden goede alternatieven voor de praktijk in aangegeven zoals intensivering van het verhalen van de schade op de dader.
Onderzoekers van de Katholieke Universiteit van Nijmegen menen bijvoorbeeld dat een confrontatie van de dader met de schade die hij heeft aangericht preventief zal werken. Zij noemen dit één van de belangrijkste nieuwe instrumenten.
Terecht legt onder meer minister Hirsch Ballin het accent op de opvoeding. Respect voor andermans eigendom, verantwoord en beheerst omgaan met behoeften, sociaal gedrag; het zijn voorbeelden van christelijke waarden en normen die in opvoeding en onderwijs, in het gezin en op scholen gestimuleerd kunnen worden. Ook verenigingen, organisaties en kerken kunnen daarin een positieve rol spelen. Terecht is het normatieve aspect weer in het brandpunt van de belangstelling gesteld.
De discussie en besluitvorming over de resoluties over Midden- en Oost-Europa en de veel voorkomende criminaliteit stellen onze partij voor politieke en maatschappelijke keuzen en bieden daarmee kansen om christen-democratische uitgangspunten te vertalen in concreet beleid in politiek en samenleving.
Zo willen we als christen-democraten in de jaren negentig op belangrijke uitdagingen en beleidsopgaven inspelen. De komende Partijraad biedt daarvan twee duidelijke voorbeelden. Ik hoop dat naast vele Partijraadsleden ook veel belangstellenden deze Partijraad zullen bezoeken. Zo kunnen we samen in het CDA politieke keuzen maken waarin de mensen zich herkennen en waardoor mensen zich ook verantwoordelijk weten. Want zo heeft politiek ook echt kans van slagen.

Wim van Velzen
Partijvoorzitter

VERLAGING DEFENSIE-UITGAVEN

Defensie is geen grabbelton

De internationale ontwikkelingen brachten ontspanning en ontwapening. Het doel van de krijgsmacht lijkt hierdoor echter te verdwijnen. CDA-defensiewoordvoerder Ton Frinking is alleen ,,onder voorwaarden'' voorstander van een verdere verlaging van de defensie-uitgaven. De budgettaire verlichting zal zijns inziens echter pas laat daadwerkelijk optreden. Verder plaatst hij grote vraagtekens bij het voortbestaan van de dienstplicht. CD/Actueel sprak met hem.

Ton Frinking: ,,Ik ben geen voorstander van verlaging van defensie-uitgaven als aan een aantal voorwaarden niet is voldaan. Het hangt af van het succes van de wapenbesprekingen in Wenen. Die besprekingen dienen niet alleen wederzijdse reducties te bezegelen, maar ook te leiden tot een zodanige situatie dat je in plaats van dagen reeds maanden van te voren weet wat er staat te gebeuren. Een vergroting van de waarschuwingstijd die gepaard gaat met de mogelijkheid van een verrassingsaanval is de basis voor een geringere defensie."

Bijeenkomst over vrede en veiligheid

,,Nieuwe ontwikkelingen in Oost-Europa: Kans of bedreiging voor de vrede en veiligheid in Europa?" Dat is het thema van een bijeenkomst die vrijdag 8, zaterdag 9 en zondag 10 juni a.s. in het Westduitse Königswinter wordt gehouden. De bijeenkomst wordt georganiseerd door het Comite Christen-Democraten voor Ontspanning en Wapenbeheersing (CDOW) en de Westduitse Christliche Demokraten für Schritte zur Abrüstung. Oost- en Westduitse, Belgische en Nederlandse deskundigen waaronder het CDA-Tweede Kamerlid Huibers zullen het woord voeren. Belangstellenden dienen spoedig contact op te nemen met mevrouw Van Beuzekom. (tel. 070-3243542 of 070-3257129)

Premier Lubbers heeft aangekondigd dat het leger binnen zes jaar met vijftienduizend man moet worden ingekrompen. Heeft Lubbers druk uitgeoefend op de CDA-fractie om tot verdere verlaging van de defensie-uitgaven te komen?

,,We spreken over een kaderbrief. Dat is een intern stuk. Formeel is er dus nog niets aan de hand. Ik voel mij dan ook niet geroepen daar een oordeel over te geven. Die beoordeling hangt af van de maatregelen die met de budgettaire kortingen gepaard gaan."

Minister van Defensie Ter Beek (PvdA) is van mening dat hij niet alleen is aangesteld om de financiële problemen van zijn collega's op te lossen. Maar of dat zo is, moet volgens Frinking nog wel blijken. Over de uitholling van defensie en de reputatie van defensie zegt Frinking: ,,Ter Beek heeft deze financiële korting nog niet uitgedokterd. Hij weet dat hij verantwoording moet afleggen aan het parlement en aan zijn personeel. De suggestie is ontstaan dat het personeelsbezuinigingen zijn. Ik wijs er op dat het niet zozeer gaat om reductie, maar om herstructurering. De hoeveelheid personeel en materieel zal in proportie met het akkoord van Wenen verminderen. In de eerste fase zou het een brigade kunnen zijn. Je kunt ook denken aan het verminderen van de parate sterkte. Dat levert met een vermindering van 8000 man via verkorting van de dienstplicht van 14 naar 12 maanden honderd miljoen gulden op. In de tweede fase kun je dit herhalen. Voor een reductie tussen de 35 en 50% van de landmacht moet de minister echt herstructureren. Dan verdwijnen er nog meer tanks. Ik ben tegen het hakken met de botte bijl. De minister wil dat ook niet. Personeelsleden hebben terecht hun rechtspositie."

TAAKSTELLING KRIJGSMACHT

Frinking: ,,Wat ik mis in de voorstellen tot verlaging van de defensie-uitgaven is de relatie met de taakstelling van de krijgsmacht. Hoe kun je bezuinigen als je niet eerst taken vastlegt? Kiezen we bijvoorbeeld voor defensieve of offensieve structuren? De doelstelling van de ontwapeningsbesprekingen was te komen tot het opheffen van de onevenwichtige krachtsverhouding tussen Oost en West. De Russen zullen eenzijdig een half miljoen militairen terugtrekken. Vervolgens spreken we met de Russen af om het evenwichtige niveau wederzijds met 10 tot 15% te verlagen. Dit leidt tot grotere stabiliteit in Europa. We kiezen dus zo in feite voor defensieve structuren. Risico's ontstaan waar instabiliteit is. Dat kan in de Sowjet-Unie, maar ook in het Midden-Oosten of Afrika zijn. Ik zie daarom een grotere rol voor de Verenigde Naties en de vredesoperaties."

Uit sommige berichten blijkt dat de Amerikanen in verband met bezuinigingen en hun eigen veiligheid uit Europa willen vertrekken. Daardoor zou de eigen verantwoordelijkheid van West-Europa toenemen. Welke lijn kiest het CDA? Een revitalisering van de West Europese Unie (WEU) ging voor Frinking twee jaar nog bepleit, maar Frankrijk wijzigt nu zijn positie. ,,De afspraken met de Russen worden immers in NAVO-verband gemaakt. De Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) heeft te weinig politieke macht en is teveel gevarieerd om de NAVO te kunnen vervangen en is in zich instabiel. Momenteel heeft de Europese Gemeenschap geen veiligheidsdimensie. We gaan naar een politieke unie toe.

(foto Hans Hordijk)

,,Wat ik mis in de voorstellen tot verlaging van de defensie-uitgaven is de relatie met de taakstelling van de krijgsmacht. Hoe kun je bezuinigen als je niet eerst taken vastlegt?''

Maar wat is dat precies? Een neutraal land als Ierland maakt deel uit van de EG. Bovendien moet in de toekomst niet worden uitgesloten dat de EG wordt uitgebreid met een land als Hongarije." Volgens Frinking zou het slecht zijn de NAVO door iets anders te vervangen: ,,De aanwezigheid van Amerikaanse troepen in Europa is onmisbaar. De vrijheid van Europa is ook de vrijheid van Amerika. Een geheel gedenuclariseerd Europa is niet goed."

Hoe houd je een collectieve verdediging zichtbaar indien troepen uit Duitsland worden teruggetrokken en binnen de eigen grenzen komen?
,,Ik pleit voor multinationale militaire eenheden. Divisies die bestaan uit brigades van verschillende nationaliteiten."

KOSTEN HERSTRUCTURERING

Denkt u niet dat reductie van de krijgsmacht bij een herstructurering behoorlijk veel zal gaan kosten. Door de bezuinigingen moet een klein beweeglijk leger met nieuw materieel worden uitgerust om met die eenheden snel afstanden te kunnen overbruggen.
,,Dat is juist. Uit Amerikaanse bron blijkt dat reductie van de krijgsmacht zeker niet gepaard gaat met een gelijke verlaging van het budget. Herstructurering, verificatie en beweeglijkheid zijn zaken die veel geld kunnen kosten. En wat je in je hoofd hebt, bereik je niet direct. Echte budgettaire verlichting zie ik pas aan het eind van het reductieproces. Als we over een aantal jaren met verantwoorde maatregelen minder geld uitgeven zal ik dan ook in mijn handen klappen."

Durven Nederland en het CDA sneller te lopen dan de NAVO verantwoord acht?
,,De NAVO moet zich realiseren dat, indien je als bindend orgaan van betekenis wilt blijven, je tijdig met maatregelen moet komen. Als andere landen bezuinigen, moet Nederland dat dan niet doen? In feite wordt geanticipeerd op de te maken afspraken in Wenen. De regering staat voor een dilemma. Er zijn budgettaire problemen en er wordt ingespeeld op de mogelijkheden om te bezuinigen op defensie. Het gaat dus om de vraag: welke richtlijnen geven we de minister mee om zijn plannen uit te werken? Het wachten is daarom op de defensiebegroting 1991 en de Defensienota aan het eind van dit jaar. Kijk, Kok (PvdA) is natuurlijk geen minister van veiligheidsbeleid. Het is bekend dat Van den Broek bezwaren heeft. Maar hoe kun je beoordelen wat goed is als we niet weten welke maatregelen worden genomen. Ik ben van mening dat we duidelijke afspraken hadden in het regeerakkoord en dat het in deze wereld nog geen rozegeur en maneschijn is. Defensie blijft nodig. Defensie is geen grabbelton. Het ongeduld om thans te bezuinigen zit niet bij mij, maar bij de mensen in het kabinet die geld nodig hebben. Voor mij moet de verlaging van de defensie-uitgaven een oorsprong hebben. Die moet gebaseerd worden op de onderhandelingen en de gevolgen daarvan."

De situatie in Oost-Europa is instabiel. Het is niet te hopen maar de kans dat Gorbatsjow moet vertrekken is niet uitgesloten. De in 1976 verbannen en in 1980 overleden Russische opposant Almalrik schreef eens: ,,Alleen een democratisering van het Sowjet-systeem garandeert het Westen veiligheid. Zolang in de Sowjet Unie tien man ongecontroleerd beslissen over vraagstukken van oorlog en vrede kan geen overeenkomst – hoe mooi die er op papier ook uitziet – de Europeanen en Amerikanen het gevoel geven dat ze rustig kunnen gaan slapen.'' Moet men in het defensiebeleid daar geen rekening mee houden?
,,Dat is voor de internationale doorbraak geschreven. De Russen die ik spreek geloven echt dat wapenvermindering de enige weg is naar grotere stabiliteit in Europa. Ze kunnen de hoge defensie-uitgaven simpelweg niet meer betalen. Onlangs heeft Gorbatsjow de Russische generaals die voorstander zijn van de harde lijn de les gelezen. De Sowjet-Unie heeft volgens mij geen andere keuze dan door te gaan met ontwapening. Het gaat om wederzijdse informatie en vertrouwen."

AFSCHAFFING DIENSTPLICHT

Het veelgehoorde bezwaar tegen de overgang naar een beroepsleger is dat de zogenaamde wisselwerking tussen krijgsmacht en maatschappij zou verdwijnen.
,,De fractie moet zich nog over dit onderwerp beraden. Ik wil dus terughoudend zijn. Als we naar een verdere verkleining van de krijgsmacht gaan zal de deelname van de dienstplichtigen proportioneel zoveel kleiner worden dan thans dat het bijkans een uitzondering wordt als dienstplichtigen moeten dienen. Degene die een antwoord weet op de vraag hoe democratisch dit is mag het zeggen. Bij het idee van een sociale dienstplicht vraag ik mij of je het om de instandhouding van de dienstplicht moet doen, los van het feit dat het Europees Verdrag gedwongen arbeid anders dan de militaire dienstplicht verbiedt. Wat de wisselwerking met de maatschappij betreft, stel ik vast dat de zogeheten kortverband vrijwilliger die functie ook vervult. Het gaat mij om het verplichtende karakter en het ondemocratische gehalte van de dienstplicht. Ik vind het genant dat hoge officieren zouden zeggen dat de dienstplicht nodig is om de krijgsmacht democratisch te houden. Je kunt ook kiezen voor handhaving van het registratiesysteem. Iedereen die wil dienen mag dat, maar het is niet meer verplicht. En tenslotte. Met iedere dienstplichtige die je niet oproept wordt 25.000 gulden bespaard."

Jan Willem Sap

KOERS EUROPESE VOLKSPARTIJ

Toetreding Britse conservatieven tast christen-democratisch karakter aan

Wij buigen niet naar links, wij buigen niet naar rechts, heeft een bekend CDA-politicus eens gezegd over de koers van de partij. De politieke positie van de Nederlandse christen-democratie is sinds het ontstaan van het CDA onderwerp van debat. Onvermoeibaar hebben de politiek en ideologisch leidinggevende figuren binnen het CDA steeds gewezen op het geheel eigen gedachtengoed en het unieke profiel van de christen-democratie. Wij passen niet in de traditionele links-rechts schema's, was vaak de idealistische conclusie. De ontwikkelingen binnen de Westeuropese christen-democratie en vooral binnen de EVP en het Europese Parlement kunnen er echter toe leiden dat over enige tijd discussies over de politieke positie van het CDA niet meer nodig zijn. De mogelijke toetreding van de Britse conservatieven tot de EVP-fractie in het Europees Parlement doet het CDA definitief belanden aan de rechterkant van het Europese politieke spectrum en zal het christen-democratische karakter van de EVP verder doen vervagen. Het streven van sommige VVD'ers om het CDA uit het politieke midden te verdringen is dan in ieder geval op Europees niveau gerealiseerd.

ANALYSE HUIDIGE SITUATIE

In het januarinummer van Christen Democratische Verkenningen beschreef Theo Brinkel enkele belangrijke ontwikkelingen binnen de Europese christen-democratie. Hoewel politiek en cultureel duidelijk herkenbaar en inmiddels uitgegroeid tot de best georganiseerde Europese politieke groepering, verkeert zij toch volgens velen in een ideologische crisis. Theo Brinkel illustreerde dat met name het gebrek aan ideologisch profiel de EVP parten speelt. Het conservatisme gecombineerd met een pragmatisch-technocratische benadering lijken daarmee de enige antwoorden die de christen-democratie heeft op de politieke uitdagingen van deze tijd. Christen-democratie en conservatisme als politieke stromingen gaan steeds meer samenvallen.
De drijvende krachten achter dit proces moeten vooral worden gezocht bij de Westduitse christen-democraten. Vanuit de Duitse situatie waar de christen-democratie vrijwel altijd het volledige rechtergedeelte van het politieke veld heeft bezet, proberen de CDU/CSU-politici conservatieve partijen uit landen zonder christen-democratische traditie te betrekken bij de Europese christen-democratische verbanden. Dat het hierbij gaat om partijen zonder duidelijk christelijke inspiratie doet, mede omdat machtsstrategische motieven zwaar wegen, blijkbaar niet terzake. Andere christen-democratische partijen hebben zich hier wel steeds verbaal en soms feitelijk tegen verzet, maar hebben door ideologische zwakte of onderlinge verdeeldheid de ontwikkelingen niet kunnen tegengaan.
Het meest concreet zien we het gebrek aan antwoord op de conservatieve verleiding tot uiting komen in het Europese Parlement. Kort na de toetreding van Griekenland tot de Europese Gemeenschap is de Nea Democratia, de conservatieve partij van Misotakis toegetreden tot de EVP-fractie en later ook tot de partijstructuur van de EVP. Nadat gebleken was dat de christen-democratie in Spanje niet echt aansloeg is de kleine christen-democratische partij in Madrid gefuseerd met een grote samenbundeling van conservatieve partijen. De nieuwe Partido Popular bestaat deels uit voormalige Franco-aanhangers en is voornamelijk conservatief, in de zin van anti-socialistisch. Enkele Europarlementariërs van deze partij geven nadrukkelijk te kennen dat zij zichzelf niet als christen-democraten beschouwen. Maar vorig jaar zijn ook de vertegenwoordigers van deze partij in het Europees Parlement tot de EVP-fractie toegetreden. Binnen de EVP-fractie is hiermee de positie van de partijen met een conservatieve affiniteit opnieuw versterkt. Het staatje op deze pagina geeft hiervan een beeld.

CVP (België/Vlaams)	5	CDU/CSU (Bondsrep.)	32
PSC (België/Waals)	2	ND (Griekenland)	10
CD (Denemarken)	2	CDS (Portugal)	3
CDS (Frankrijk)	6	PP (Spanje)	15
Fine Gael (Ierland)	4	OUP (Noord-Ierland)	1
CD (Italië)	26		—
SVP (Zuid-Tirol)	1		61
CSV (Luxemburg)	3		
CDA (Nederland)	10		
CiU (Catalonië)	1		
	—		
	60		

Wordt het CDA onderdeel van een Europees conservatief blok? Ad Koppejan (CDJA-voorzitter) en Harro Hoogerwerf (voorzitter van de commissie-Buitenland van het CDJA) vrezen dat dit het geval zal zijn als de Britse conservatieven toe zullen treden tot de fractie van de Europese Volkspartij. Op de hierna volgende pagina's reageert Jean Penders, delegatieleider van het CDA in het Europese Parlement.

Het evenwicht dreigt definitief te worden verstoord door de toetreding van de Britse Conservatieven tot de fractie. Deze hebben vorig jaar aansluiting bij de fractie aangevraagd. Ternauwernood hebben, met name CDA-vertegenwoordigers, dit kunnen voorkomen. Maar het gevaar is niet afgewend. Er is met de conservatieven afgesproken dat men gedurende twee jaar intensief zal samenwerken. Na afloop van die periode wordt aan de hand van drie criteria beoordeeld of de toetreding alsnog doorgang kan vinden. Het gaat dan om de houding van de Britse conservatieven ten aanzien van verdergaande Europese politieke samenwerking, het sociaal Europa en de Monetaire Unie. Ideologische criteria zijn hierbij niet aan de orde geweest. Aangezien de Britten op dit moment hun best doen om althans in het Europees Parlement zich ten aanzien van deze kwesties zo positief mogelijk op te stellen betekent dit een zeer reële kans dat de toetreding volgend jaar alsnog doorgaat. Temeer daar vreemd genoeg de EVP-fractie en niet de partij beslist over toetreding van nieuwe delegaties tot de fractie.

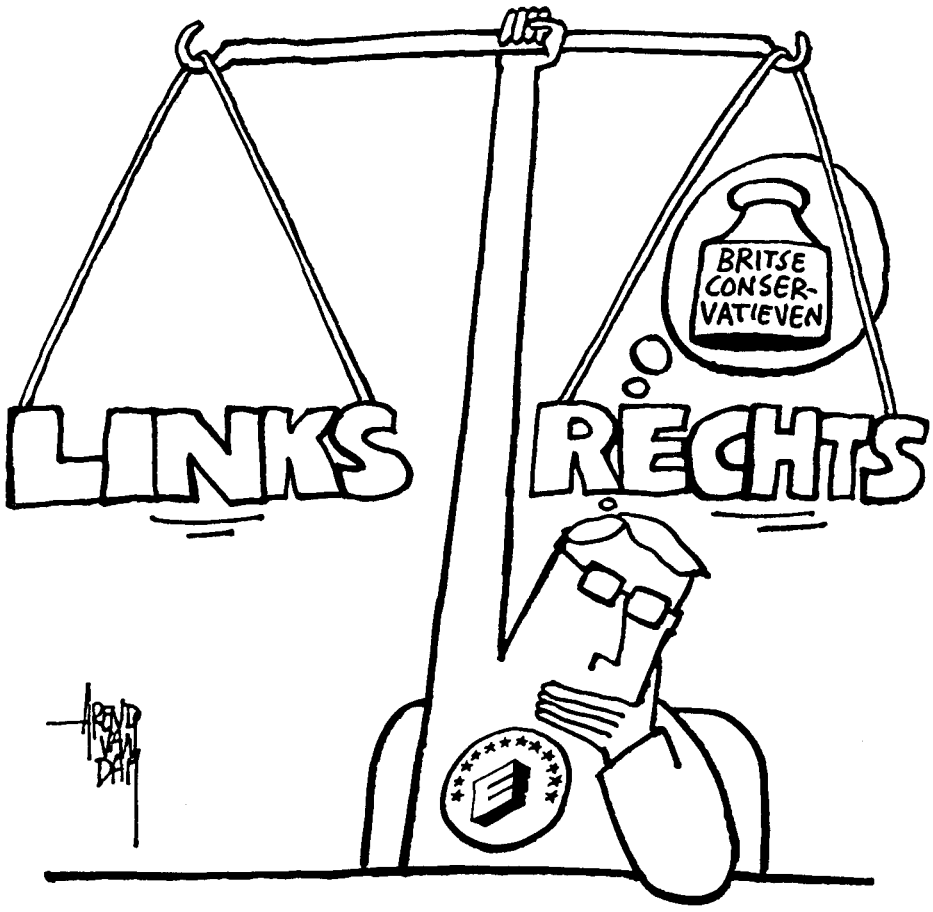

CONSEQUENTIES TOETREDING BRITSE CONSERVATIEVEN

Toetreding van de Britse conservatieven tot de EVP-fractie betekent dat er in het Europees Parlement ter rechterzijde van de EVP alleen nog de groepering van extreem rechts overblijft. Immers, de liberalen vormen op Europees niveau weliswaar een bont gezelschap, maar nemen als groep een middenpositie in, vergelijkbaar met de plaats van de FDP in Duitsland. Met de toetreding van de Britse conservatieven tot de EVP zal de Europese christen-democratie feitelijk synoniem geworden zijn met ,,conservatief Europa".
De partijen uit Nederland, België, Frankrijk en Italië hebben altijd het sterkst bijgedragen aan het christen-democratische profiel van de EVP en de verwoording van het christen-democratische gedachtengoed. Nu zij echter een minderheid binnen de EVP gaan vormen, zal het steeds moeilijker worden de christelijke inspiratie binnen de EVP levend te houden. Vele decennia aan christen-democratische traditie in de Europese politiek zullen verdwijnen in de machtige structuren van het Verenigd Europa. Op grond van politiek-strategische overwegingen is het op de langere termijn zowel voor de Europese politieke verhoudingen als voor de christen-democratie als politieke stroming, ook beter om vast te houden aan het eigen christen-democratische karakter dan op te gaan in een meerderheidsalliantie met conservatieven. Levert deze laatste optie op korte termijn wellicht een meerderheidspositie op tegenover een eventuele coalitie van sociaal-democraten en vroegere communisten; op de lange termijn is het vasthouden aan de middenpositie in het Europese politieke spectrum veel aantrekkelijker. Christen-democraten kunnen dan hun eigen coalitiepartner blijven kiezen. Daarmee wordt voorkomen dat zij zichzelf veroordelen tot voortdurende samenwerking met dezelfde politieke stroming (namelijk de conservatieven) hetgeen haar eigen christen-democratische identiteit aantast. Daarnaast kan de christen-democratie met haar middenpositie een matigende en daarmee stabiliserende factor worden in de Europese politieke verhoudingen. Tenslotte moet ook niet onderschat worden welk effect een eventuele toetreding van de Britse conservatieven tot de EVP op de Nederlandse politieke verhoudingen zal hebben. Het CDA wordt een onderdeel van het blok van conservatieven in het Europees Parlement en moet aan de Nederlandse kiezers uitleggen dat men in Europees verband rechts van de VVD opereert. D66 zal hier in het politieke midden wel bij varen. Kortom, voor de CDA-strategen een weinig lokkend perspectief.
Hoewel het vijf voor twaalf is, is de zaak van de christen-democratie nog niet verloren. Het is hoopgevend, dat de Europese Jonge Christen-Democraten (EJCD) zich tijdens hun congres in Pisa onlangs onomwonden uitspraken voor behoud van de eigen christen-democratische identiteit en tegen een samengaan met de conservatieven.

,,Van het CDA mag verwacht worden dat zij samen met haar medestanders in de EVP de conservatief georiënteerde christen-democraten duidelijk maakt dat men zich niet voor voldongen feiten laat plaatsen en een toelating van de Britse conservatieven niet zal accepteren."

ONZE BENADERING

Op dit moment wordt er binnen het CDA wel opgemerkt dat men als Nederlandse christen-democraten de conservatieven toch niet kan tegenhouden gezien de krachtsverhoudingen binnen de EVP en de bescheiden positie die het CDA daarin inneemt. Sommigen lijken de strijd bij voorbaat op te geven. In dat verband wordt er dan ook op gewezen hoe belangrijk het is de Engelsen te betrekken bij het Europese eenwordingsproces. De Britse conservatieven in het Europees Parlement zouden geheel anders zijn dan hun partijgenoten in Londen. Na Thatcher zou een andere conservatieve partij ontstaan die wellicht van binnenuit nog eens christen-democratisch is te maken. Erg plausibel klinkt dit verhaal

(vervolg op pagina 14)

Bondgenoten EVP toetsen op pro-Europabeleid en grondslag

De redactie vroeg mij een reactie op het artikel van Hoogerwerf/Koppejan. De teneur van dat verhaal krijgt mijn steun. Het CDA en de EVP moeten zich mijns inziens blijven verzetten tegen toetreding van de Britse conservatieven tot de fractie van de Europese Volkspartij in het Europese Parlement. Conservatieven zijn geen christen-democraten. Zij vormen een andere stroming waarmee op ad hoc-basis, bij onderscheiden punten, goed kan worden samengewerkt maar waarmee de christen-democratie niet kan fuseren. De omwentelingen in Midden- en Oost-Europa vragen juist om extra profilering van de christen-democratie.
Omdat de door Hoogerwerf en Koppejan aangesneden materie boven de markt blijft, acht ik een wat uitgebreidere reactie van mijn kant toch gewenst.
Eerst wil ik een misverstand wegnemen. De auteurs zijn bevreesd dat bij een toetreding van de conservatieven tot de EVP-fractie er ter rechterzijde alleen nog maar extreem-rechts (Le Pen, Schönhuber) zou overblijven en dat de VVD in het Europees Parlement een middenpositie zou gaan innemen. Ter geruststelling: er is ook nog het rechts van de Franse gaullisten en van de Ierse Fianna Fail. Nog een geruststelling: het beleid van de Europese liberalen, inclusief de VVD, is onversneden behoudend.

Wij moeten ons volgend jaar opnieuw verzetten tegen een toetreding van de Britten. Met als doorslaggevend argument: „U bent geen christen-democraten."

Ernstiger is dat de auteurs een foute inschatting maken van de verhoudingen in de EVP-fractie op het punt van het opkomen voor de christen-democratische identiteit. Zij publiceren een staatje met links de schapen en rechts de conservatief getinte bokken. Kolommen werken op zichzelf al vergrovend, zeker bij een zo gevoelige zaak als een identiteitsdiscussie. Klein rechts in Nederland is oer-conservatief maar staat op immateriële punten dicht bij het CDA. In welke kolom zou het GPV horen? Daarbij blijft het niet. In de „goede" kolom plaatsen de schrijvers de Deense centrum-democraten, die geen christen-democratische grondslag hebben en ook als partij niet tot de EVP zijn toegetreden. De SVP, de Zuidtiroolse Volkspartij, staat duidelijk aan de zijde van CDU/CSU. De Luxemburgse CSV heeft geen bezwaren tegen het toetreden van de Britse conservatieven tot de EVP-fractie. Ik ben in mijn opmerkingen over de kolommen dan nog niet eens volledig.

DE FEITEN

Om toekomstige gebeurtenissen goed te kunnen hanteren en beoordelen moet men haarscherp weten wat er zich al heeft afgespeeld en hoe toen is gemanoeuvreerd.
In juni 1989 vroegen de Britse conservatieven na de voor hen desastreus verlopen

---

(vervolg van pagina 13)
niet en de achterliggende houding getuigt van weinig geloof in de overlevingskansen van de christen-democratie.
In onze opvatting van christen-democratie onderscheidt deze zich als politieke stroming principieel van het conservatisme. En zou het een zeer slechte zaak zijn wanneer de christen-democratie zou opgaan in een conservatief machtsblok. Het voert te ver om het unieke van de christen-democratie hier verder uit te werken. Door anderen werd dit vaak en zeer goed gedaan.
De vraag is welke rol het CDA dan wel kan spelen om het kwaad te keren. Het CDA dient zich ons inziens de komende tijd diepgaand te bezinnen over de toekomst van de Europese christen-democratie en op dit punt concrete doelstellingen te formuleren. Het eeuwige dilemma tussen macht en principes zal daarbij opduiken. Maar het is beter zelf deze moeilijke keuzes te maken dan dat anderen ons voor voldongen feiten plaatsen. In de tweede plaats is het belangrijk dat het CDA zelf heel duidelijk haar politieke overtuiging gestalte weet te geven. Theo Brinkel gaf in CD/Verkenningen al aan „dat het CDA bij haar ontstaan niet ontbroken heeft aan bezinning op de grondslag. De deelname van katholieke en protestantse christenen in een partij dwong hen daartoe." Het rapport Grondslag en Politiek Handelen en het Program van Uitgangspunten zijn voorbeelden van een bijbels geïnspireerde politieke overtuiging. Met het concept van de verantwoordelijke samenleving heeft het CDA heel duidelijk een ideologische benadering weten te formuleren voor de aanpak van de problemen van deze tijd. Hiermee heeft de partij een voorsprong genomen op de andere politieke stromingen in ons land en op de christen-democratische zusterpartijen in Europa.
Het CDA zou ook het voortouw moeten nemen om gezamenlijk met anderen te werken aan versterking van de christen-democratische identiteit van de EVP. Zowel door inhoudelijke verdieping in studiebijeenkomsten en de EVP-werkgroep Doctrine als ook in de breedte door gerichte acties met als doel het versterken van de christen-democratie in Oost-Europa. Met betrekking tot dit laatste worden er door het CDA op dit moment al goede initiatieven ontplooid. Heroriëntatie op en het accentueren van de grondslag van de christen-democratie is het uitgangspunt van een zinvolle strategie.
Een volgende stap is het mobiliseren van christen-democratische medestanders in de EVP. Deze medestanders moeten dan vooral gezocht woden onder de Belgische, de Franse, de Italiaanse en de Ierse christen-democraten. Het symposium bij het 10-jarig bestaan van het CDA is een goed moment om invloedrijke politici uit deze christen-democratische partijen uit te nodigen voor een gezamenlijke bezinning op de toekomst van de Europese christen-democratie. Vervolgens mag van het CDA verwacht worden dat zij samen met haar medestanders in de EVP de conservatief-georiënteerde christen-democraten duidelijk maakt dat men zich niet voor voldongen feiten laat plaatsen en een toelating van de Britse conservatieven niet zal accepteren. De Duitse CDU zal niet willen aansturen op een keuze voor de Britse conservatieven ten koste van eventueel de Nederlandse, Belgische, Franse en Ierse christen-democraten. Voorkomen moet worden dat het op een dergelijke keuze aankomt.
Wij denken dat er voor de christen-democratie in Europa nog belangrijke taken te vervullen zijn bij de totstandkoming van een democratisch en sociaal Europa. Wij geloven dat ook de christen-democratie nog volop toekomst in Europa heeft. De ontwikkelingen in Oost-Europa en de EJCD zijn wat dit betreft een hoopvol teken. Maar tevens mag duidelijk zijn dat deze toekomst voor de Europese christen-democratie niet vanzelfsprekend is. Er zal hard voor moeten worden gestreden.

Harro Hoogerwerf
Ad Koppejan

De fractie van de Europese Volkspartij in het Europese Parlement.

Europese verkiezingen om toetreding tot de EVP-fractie. Het was een aktie van fractie tot fractie, niet van partij tot partij. Het reglement van de EVP-fractie maakt toetreding van parlementsleden die niet tot de EVP als partij horen, mogelijk. Waarschijnlijk heeft dat te maken met de omstandigheid dat de christen-democratische fractie ouder is dan de Europese Volkspartij. De Britten onderstreepten bij hun aanvraag dat hun fractie veel Europees gezinder is dan de conservatieve partij; die is nog ferm in de handen van mevrouw Thatcher. De fractie besluit over een toetreding bij een gewone meerderheid van stemmen mits tenminste de helft van het aantal leden aan de stemming heeft deelgenomen. Gegeven de verhoudingen in de fractie zou het dus een zeer riskante zaak zijn geweest het op een stemming in de fractie te laten aankomen.
Er werd een andere taktiek gevolgd. De Britse aanvraag werd voor advies voorgelegd aan het uitgebreid presidium van de Europese Volkspartij. In dat gremium wordt niet met het systeem van ,,one man, one vote" gewerkt, maar tikt het federale element harder aan. De discussie wees uit dat een toetreding van de Britten tot de fractie niet opportuun werd geacht.
Het toetredingsverzoek is in de EVP-fractie nog wel besproken maar niet meer in stemming gebracht. Storend is dat de uitkomst van het presidiumberaad naar buiten kwam in een persbericht dat vermeldde dat over twee jaar, dus zomer 1991, de zaak opnieuw bekeken wordt. Dan zullen de opvattingen van de conservatieven ten aanzien van de Economische en Monetaire Unie, de Politieke Unie en het sociaal beleid van de EG getoetst worden aan het EVP-program. Die toetsing is overigens niet tot die punten beperkt. Onderwerpen als grondslag en milieu kunnen dan ook in discussie komen.

HOE NU VERDER?

Het verdere verloop kent een korte en een lange termijn-aspect.
Het is voor mij zonneklaar dat wij ons volgend jaar opnieuw moeten verzetten tegen een toetreding van de Britten tot de EVP-fractie. Met als doorslaggevend argument: ,,U bent geen christen-democraten".
Zonneklaar is ook dat het debat wederom via de partij-organen van de EVP geleid moet worden. Wegens de krachtsverhoudingen in de fractie èn wegens het principiële karakter van de aangelegenheid. Zeker nu de integratie in Europa steeds verder gaat, moeten de EVP als partij en de nationale partijen nauwer betrokken worden bij fractievorming in het Europees Parlement. Het is van belang om tijdig het nodige voorwerk te verrichten bij zusterpartijen als de Vlaamse CVP, de Waalse PSC, bij de Ierse Fine Gael en bij de Italiaanse Democrazia Cristiana waarbij het selecteren van de juiste ,,correnti" van cruciaal gewicht zal zijn.
Tot zover lijkt een en ander vrij duidelijk. Maar nu de wat langere termijn. Hoogerwerf en Koppejan gaan ervan uit dat de EVP thans een middenpositie bekleedt in het Europees Parlement die de mogelijkheid biedt een stabiliserende en niet-polariserende koers uit te zetten. Is dat wel zo? Links heeft nu al een meerderheid in het Europees Parlement, zij het geen operationele wegens het extreme gedrag van een aantal Groenen.
Dit linkse overwicht heeft twee nadelen. In de eerste plaats wordt het zeer moeilijk voor de EVP om het gedachtengoed van de verantwoordelijke samenleving in concreet beleid om te zetten en in de tweede plaats ondervindt de Europese integratie hinder gezien het nogal nationale karakter van menige socialistische partij.
Wij hebben dus bondgenoten nodig, zeker in die landen waar geen christen-democratie bestaat, zoals Groot-Brittannië. De toekomst ziet er zeer gecompliceerd uit. Immers, de bondgenoten moeten voldoen aan een pro-Europa-toets maar ook aan een toets op het gebied van mens- en maatschappijbeschouwing. Eerst toenadering op beide terreinen kan een basis bieden voor een meer structurele samenwerking. En uiteraard wordt een en ander ook weer beïnvloed door eventuele bewegingen in het linkse kamp. Het voorstel van Hoogerwerf en Koppejan om tijdens het symposium bij gelegenheid van het 10-jarig bestaan van het CDA onze mens- en maatschappijbeschouwing terdege door te spitten komt dan ook op een zeer geschikt moment.

drs. Jean Penders
delegatieleider CDA in Europees Parlement

Partijraad Utrecht

Op zaterdag 9 juni a.s. vindt in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht de CDA-Partijraad plaats. De Partijraad staat voor een belangrijk deel in het teken van discussie over criminaliteit en Midden- en Oost-Europa. 's Morgens wordt in deelraden over beide onderwerpen gediscussieerd. In de deelraden over Midden- en Oost-Europa zullen o.a. de Duitste minister Stavenhagen, EG-commissaris Andriessen, minister Van den Broek en staatssecretaris Van Voorst tot Voorst het woord voeren. Ook de leider van het Hongaars Democratisch Forum, Antall is benaderd. In de deelraden over spreken o.a. minister Hirsch Ballin en oud-minister De Ruiter. 's Middags zijn er toespraken van fractievoorzitter Brinkman, CDA-delegatieleider in het Europese Parlement Penders en premier Lubbers. De Partijraad begint om 9.15 uur met een huishoudelijk gedeelte (het politieke gedeelte start 10.15 uur) en eindigt om circa 16.00 uur. Belangstellenden kunnen zich aanmelden door te bellen naar het CDA-bureau, mevrouw Van Kooten (tel. 070-3924461). De deelnemerskosten (*f* 30,-, inclusief lunch en *f* 15,-, exclusief lunch) dienen aan de zaal te worden voldaan.

CDJA

ALGEMENE MAATSCHAPPELIJKE DIENSTVERLENING

Zaterdag 12 mei j.l. werd op de Algemene Ledenvergadering (ALV) van het CDJA een resolutie aanvaard over algemene maatschappelijke dienstverlening. Deze variant op maatschappelijke of sociale dienstplicht bevatte de nadere uitwerking van uitspraken hierover van CDJA-voorzitter Ad Koppejan in 1988 en de uitspraak in het Politiek Actie Programma van eind 1989.
Niet voor niets werd juist dit moment uitgekozen voor een hernieuwde lancering van het idee. De snel veranderende Oost-Westverhoudingen zorgen er voor dat de militaire dienstplicht, die overigens maar door 37% van de jongens wordt vervuld, in een ander daglicht komt te staan. Hiernaast zijn er grote veranderingen op komst in de Wet Studie Financiering en lijkt de sluitende aanpak binnen het JWG op niets uit te lopen. Het CDJA stelt nadrukkelijk dat jongeren een aantal gerechtvaardigde verwachtingen hebben van onze maatschappij. Zij hebben o.a. recht op toegankelijk onderwijs en een redelijk inkomen en uitzicht op zinvol werk. Voor al deze punten zal het CDJA zich ook in de naaste toekomst hard maken. Hiertegenover staat dat de samenleving ook iets van de jongeren mag verwachten; dat je jongeren mag vragen zich ook in te zetten voor die maatschappij. Een brede inzet van jongeren voor het aanpakken van allerlei maatschappelijke activiteiten die momenteel blijven liggen is naar de mening van het CDJA gewenst en moet ook gestimuleerd worden. De bestaande sociaal-economische structuur in onze samenleving verhindert dat vele maatschappelijke activiteiten worden uitgevoerd.'
Algemene maatschappelijke dienstverlening biedt mogelijkheden om taken op het gebied van zorgverlening, milieu, openbare orde, ontwikkelingssamenwerking, defensie en binnen maatschappelijke organisaties als bijvoorbeeld Greenpeace op te pakken. Hiernaast kan algemene maatschappelijke dienstverlening een versterking van de solidariteit binnen onze samenleving betekenen. Zorg voor milieu en mensen enz. hoeft men niet alleen van de overheid te verwachten, maar mogen we ook vragen aan de burgers zelf.
De belangrijkste kritiek komt er kort gezegd op neer dat jongeren gewoon goed opgeleid moeten worden en gewoon goed betaald werk moeten krijgen in plaats van dat dit door middel van verplichte dienstverlening wordt weggedrukt. Het zou bovendien ook nog ongemotiveerde mensen opleveren. Het zal duidelijk zijn dat het CDJA het niet eens is met deze kritiek. Naast het feit dat wij ook pleiten voor kwalitatief goed en toegankelijk onderwijs en uitzicht voor jongeren op zinvolle arbeid, vragen wij aan jongeren om zich in te zetten voor taken in de maatschappij die door o.a. financiële structuren blijven liggen en die tevens een versterking van de solidariteit binnen onze samenleving met zich meebrengen. Als jongeren in goed overleg met de arbeidsbureaus, de gemeenten en de onderwijsinstellingen een taak kunnen vinden binnen een zelf uit te kiezen sector, is het CDJA er van overtuigd dat veel jongeren gemotiveerd en overtuigd zich een jaar voor onze samenleving willen inzetten.

Harry van Waveren

Het CDJA wil dat jongeren zich inzetten voor de maatschappij.

ALLOCHTONEN-BELEID

Het middaggedeelte van de ALV stond in het teken van het allochtonenbeleid.
Pieter Postma zette duidelijk enkele lijnen uit waar het CDJA met het beleid naar toe wil. Allereerst moet er een mentaliteitsverandering plaats vinden bij de Nederlanders. Meer openstaan voor andere culturen en godsdiensten, een grotere tolerantie aan de dag leggen voor een andere manier van leven en zich bewust worden van allerlei vormen van alledaagse discriminatie zijn bij deze mentaliteitsverbetering belangrijke punten.
Vervolgens moet het beleid naar werkgevers toe veel minder vrijblijvend zijn. Het CDJA pleit niet voor quota's, zoals in de WAGW, maar het bedrijfsleven zou wel moeten gaan voldoen aan eisen zoals die ook in Canada gesteld worden in de ondertussen bekende Employment Equity Act. Ook is het CDJA voorstander van contract compliance en quotering van arbeidsmarktmaatregelen voor etnische jongeren zodat de arbeidsmarktpositie van etnische minderheden versterkt wordt.
Een derde peiler waarop het allochtonenbeleid ter verbetering van de positie van etnische minderheden moet rusten, is het versterken van de zelfredzaamheid van allochtonen. Het verbeteren van de positie van eigen organisaties, het mogelijkheden scheppen voor het leren van Nederlands en het versterken van hun positie binnen het algemene onderwijs door algemeen en specifiek beleid zijn hiervoor noodzakelijk.
Deze drie hoofdlijnen ter versterking van de positie van allochtonen in de samenleving en op de arbeidsmarkt zijn aanzienlijk scherper dan de lijn die de regering uitzet in reactie op het rapport Allochtonenbeleid van de WRR. De reacties van de vertegenwoordigers van LSOBA (Landelijk Samenwerkings Orgaan Buitenlandse Arbeiders) in het forum maakten duidelijk dat in de komende periode op dit punt een aardige discussie over het kabinetsbeleid te verwachten is.
Het CDJA staat er voor in de start blokken!

Harry van Waveren

HORZEL

„Geen haar op het hoofd van CDA-bestuursleden prakkezeert er over om de autonomie van het CDJA aan te tasten." Deze woorden van Van Velzen vonden een gewillig gehoor bij CDJA'ers tijdens de ALV op 12 mei jl. Met het publiek op zijn hand had de CDA-voorzitter de andere hand nog net vrij om daarmee wel de hand op de „CDA-knip" te houden. „Van een volwassen organisatie – en dat is het CDJA – mag ook verwacht worden dat zij meedenkt over „hoe" financieel het hoofd boven te houden." Het CDA-addertje onder het groene gras stak even venijnig zijn kopje op. En dan snap ik het dus even niet meer! Het CDJA heeft zich een volwaardige plaats in de politieke samenleving verworven. Dat is een feit: in '89 groei in acitiviteiten en leden en in '90 al een tiental nieuwe kernen.
In tegenstelling tot gras is voor groei van het CDJA echter meer nodig dan wat zonlicht. Een gezonde voedingsbodem wordt gevormd door actieve kernen, goede informatie en gedegen vorming. En daaraan hangt een prijskaartje! Bij een groeiende club logischerwijs een iets hogere prijs. Maar hierover moeten we niet zeuren, als ook het CDA van mening is dat het CDJA een bijdrage levert aan de Nederlandse politiek. Natuurlijk, het CDJA moet proberen het eigen huishoudboekje sluitend te houden. Dat lukt ook wel, maar niet zonder wat zakgeld van moeder-CDA. Ik hoop dan ook dat ik de heer Van Velzen goed heb begrepen: het CDJA heeft en houdt „het recht op een volwaardig bestaan", zonder CDA-addertjes. En als het er toch op aankomt dan zal wat mij betreftde CDJA-ader sterker zijn dan het autonomie-addertje van het CDA.

Marie-Christine Reusken

VROUWEN BERAAD

LOBBYBUREAU VOOR VROUWEN

Als het meezit, beschikt de vrouwenbeweging binnenkort over een eigen lobbybureau. Medio 1989 hebben de landelijke emancipatiesteunpunten, het Breed Platform voor Economische Zelfstandigheid, de Associatie voor de herverdeling van de betaalde en onbetaalde arbeid en de Joke Smit Stichting gezamenlijk een initiatiefgroep opgericht met het doel om tot zo'n bureau voor en door de vrouwenbeweging te komen. In een onlangs gehouden Uitgebreide Commissievergadering (UCV) van de Tweede Kamer over emancipatiebeleid beloofde staatssecretaris Elske ter Veld te laten onderzoeken of zo'n bureau zinvol en betaalbaar is.
Waarom vinden steeds meer vrouwen een lobbybureau, ook wel public affairs-bureau genoemd, noodzakelijk? In Den Haag en elders mag dan tegenwoordig overeenstemming bestaan over de doelen van het emancipatiebeleid; de dagelijkse praktijk leert dat het met de uitvoering van dat beleid nog niet zo vlot. Dat het moeizaam gaat, ligt bepaald niet aan een te geringe inspanning van individuele vrouwen of organisaties. Maar maatschappelijke veranderingen gaan langzaam zeker als veel politici een korte termijnvisie hebben.
De idee dat de vrouwenbeweging een eigen lobbybureau zou moeten hebben om het beleid meer te beïnvloeden, is niet nieuw. In de Verenigde Staten hebben vrouwen allang een eigen vrouwenlobbybureau. En in Europees verband zijn vrouwenorganisaties al vanaf 1988 bezig een Europese Vrouwenlobby op te zetten, die zich gaat richten op alle EG-instellingen. Evenals in het buitenland zijn in Nederland werkgevers- en werknemersorganisaties, welzijns- en gezondheidsinstellingen en vele andere organisaties al jaren bezig een eigen plaats te veroveren in het besluitvormingscircuit. Zo kunnen zij enigszins meebepalen wat er op de politieke agenda komt en hebben zij eerder en sneller in de gaten wat er gaande is, dat hun belangen raakt. Omdat lobbyen een vak is, hebben steeds meer organisaties betaalde mensen in dienst die aan effectieve beleidsbeïnvloeding doen. Of zij hebben geld om die expertise van buiten in te huren. Vandaar dat bureaus voor public affairs een grote bloei doormaken. Hun machts- en krachtsanalyses en strategische adviezen vinden gretig aftrek. De vraag rijst of de vrouwenbeweging zich moet conformeren aan deze trend. Ook door mentaliteitsverandering bij mannen en vrouwen zou de samenleving toch kunnen veranderen? Maar zolang vrouwen,- willen ze concurreren met mannen beter en harder moeten zijn (het Thatcher-effect) en emancipatieresultaten vooral door vrouwen moeten worden bevochten - , is een lobbybureau voor vrouwenzaken geen luxe.
(Meer over lobbyen vindt u in de bundel ,,Vrouwen en politieke strategieën" van de Stichting Burgerschapskunde, Leiden 1990 (ISBN 90 64732345)

Alice Bakker-Osinga

VROUWVRIENDELIJK EUROPA

Is het geheel van de Europese Gemeenschap vrouwvriendelijker dan de samenlevingen in de twaalf lidstaten afzonderlijk en Nederland in het bijzonder? Dolle Mina's en andere feministische groepen zijn zo'n jaar of tien luidkeels bezig geweest om de vrouwen in Nederland wakker te schudden. Maar het was de Europese Gemeenschap, die vanaf haar prille begin in 1957 in het Verdrag van Rome uitdrukkelijk ,,gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers voor gelijke arbeid" (art. 119) eiste.
In het moeizame proces van de ,,eenwording" raakte artikel 119 in het vergeetboek. Totdat de vrouwenorganisaties, die 165 miljoen vrouwen in de inmiddels fors uitgedijde Gemeenschap vertegenwoordigden, na achttien jaar de Raad van Europa aan het artikel hielpen herinneren. Kennelijk geschrokken werd in allerijl de eerste Richtlijn uitgevaardigd (1975) en goedgekeurd waarmee de regeringen van de lidstaten werden verplicht om hun wetgeving zodanig aan te passen dat de gelijkheid van mannen en vrouwen gewaarborgd zou worden. Deze richtlijn werd in 1976 gevolgd door een tweede, die elke discriminatie op grond van geslacht verbiedt. Het Europese Hof van Justitie werd de dikke stok achter de deur voor de verdediging van die rechten voor vrouwen. De arresten over gelijke kansen vormen een belangrijke basis voor de wetgeving in de afzonderlijke staten. Eigenlijk een beetje treurig, dat zo'n stok achter de deur nodig is. De tien richtlijnen, die tussen 1975 en 1988 de gelijke behandeling voor vrouwen en mannen regelen, spreken duidelijke taal. En het Europese Parlement (EP) dat sinds 1979 rechtstreeks wordt gekozen, is bovendien een belangrijke bondgenoot van de Europese vrouwen geworden. De 95 vrouwen maken weliswaar slechts 18% van het totaal aantal Europarlementariërs (518) uit, maar hun invloed blijkt veel groter. In 1984 werd de Commissie van de Rechten van de Vrouw ingesteld, de eerste onderzoekscommissie van het EP die er op toeziet dat de richtlijnen inderdaad worden toegepast. Bovendien werden in 1982 en 1986 twee positieve actieprogramma's goedgekeurd om de vrouwenparticipatie op beroepsniveau extra te ondersteunen. Daarnaast werd in 1985 een resolutie aanvaard over de gelijkheid in onderwijs en beroepsopleiding.
Toen werd het ook voor Nederland menens. Het eerste kabinet-Lubbers haakte in 1984 in met de introductie van positieve actie als beleidsinstrument voor het personeelsmanagement bij de rijksoverheid met een voorbeeldfunctie voor de lagere overheden en het bedrijfsleven. Deze maatregel werd gevolgd door het ,,Kies Exact"- programma in het onderwijs om meisjes ertoe te bewegen exacte vakken in het eindexamenpakket op te nemen. Als klap op de vuurpijl kwam de minister van Sociale Zaken in 1989 met de spraakmakende 1990- maatregel voor meisjes uit het oogstjaar 1972. Een maatregel, die overigens al evenmin uit de eigen fantasie was ontsproten, maar die het gevolg was van de aanbeveling van de Europese Commissie om ,,de beschermende maatregelen en wetgeving voor vrouwen te herzien". Ook ons sociale zekerheidsstelsel en de belastingwetgeving worden door Europa niet ontzien en moeten worden aangepast aan de richtlijnen van 1978 en 1986. Dat was in Nederland - en zeker binnen het CDA - wel even slikken. Ons stelsel gaat immers vanouds uit van het kostwinnersbeginsel. Zo zelfs, dat belasting en sociale voorzieningen voor (mee)werkende vrouwen zelfs negatief uitwerk(t)en. Er ligt nu een memorandum van de Europese Commissie met aanbevelingen voor een ,,neutraal" sociale zekerheids- en belastingstelsel. In het verkiezingsprogram 1989-1993 gaat het CDA nog uit van een keuzemogelijkheid van de (gehuwde) partners om betaald werk te verrichten. Maar daar zal de Commissie geen genoegen mee nemen. Definitieve individualisering van beide stelsels is dus de volgende stap naar gelijke rechten en gelijke kansen. Tegelijkertijd zal er hard getrokken moeten worden aan de rechten op zwangerschaps-, bevallings- en ouderschapsverlof. In vergelijkbare landen als Duitsland is dat al lang uitstekend geregeld.
We hebben in korte tijd nog een lange weg te gaan. Wanneer echter van meisjes vanaf A.D. 1972 economische zelfstandigheid wordt geëist, zal de regering daar optimale voorwaarden tegenover moeten stellen. Vrouwen (en vrouwvriendelijke mannen) in de Tweede Kamerfractie: er is nog veel werk aan de winkel. Ga dus niet zitten afwachten tot Brussel u toeroept: ,,Zullen we eens even evalueren, dames en heren". Bespaar u en ons het schaamrood op de kaken. Haal Nederland definitief uit haar achterstandssituatie. Nu! De 11e en 12e richtlijnen zitten al in de ,,pijplijn"!

Lilian Sluijter

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

ONTWIKKELINGS-SAMENWERKING

,,Minister Pronk heeft in de Kamer een knap verhaal gehouden. Hij zet zich zeer in maar ik ben een beetje bang dat hij te veel hooi op zijn vork neemt. Hierbij denk ik dan vooral aan de uitbreiding van het aantal landen dat ontwikkelingshulp gaat krijgen. Het gevaar van versnippering ligt op de loer." Dit zei Gerard van Leijenhorst na afloop van het overleg dat de Kamer voerde met Pronk over zijn landen- en regio-beleidsplannen 1989-1992.

,,Je kunt voor elk land dat erbij moet komen wel redenen opgeven waarom dit goed zou zijn maar volgens het CDA moet daarbij de effectieve besteding van het geld in de gaten worden gehouden," aldus Van Leijenhorst. Er dreigt volgens hem niet alleen versnippering van het geld over zoveel landen, maar ook versnippering van mens- en beheerskracht. ,,Het CDA zegt al langere tijd: met een kleiner aantal landen kun je meer doen voor de Derde Wereld."

(foto Hans Hordijk)

Effectieve besteding ontwikkelingsgeld in de gaten houden.

Voor de CDA-fractie moet het belangrijkste continent Afrika zijn. Van Leijenhorst vroeg speciale aandacht voor het onderwijs daar. ,,Er is een enorm aantal drop-outs, groot gebrek aan boeken, lesmateriaal en er is hulp nodig bij de opleiding van leerkrachten. Speciale aandacht moet besteed worden aan meisjes en vrouwen vanwege de belangrijke rol die zij daar in de samenleving spelen." Van Leijenhorst kan zich voorstellen dat op termijn er een verschuiving van de belangstelling zal optreden van Azië naar Afrika. In dit verband meldde Van Leijenhorst dat India nog meer geld aan ontwikkelingshulp voor Tanzania uittrekt dan wij aan India geven.

In september zal Pronk zijn beleidsnota Ontwikkelingssamenwerking presenteren. Van Leijenhorst: ,,Dan stoeien we nog een stevig robbertje."

ZONDAGSRECLAME

In het kabinet is overeengekomen dat reclame op zondag op radio en televisie niet langer wordt uitgesloten. Het kabinet plaatste daar echter wel direct de kanttekening bij dat zondagsreclame pas zal worden toegestaan als het absoluut noodzakelijk is om de publieke omroep in een goede concurrentiepositie te houden. Invoering van zondagsreclame zou op jaarbasis 35 miljoen extra STER-gelden op kunnen brengen.

De CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft zich altijd verzet tegen reclame op zondag. Mediaspecialist Marten Beinema zegt over de kabinetsbeslissing: ,,Wij zijn daar om twee redenen tegen. Het is goed om de zondag zoveel mogelijk te vrijwaren van commerciële activiteiten en daar valt ook deze reclame onder. Ik vind ten tweede dat er een oneigenlijke koppeling wordt gelegd tussen de mogelijkheid dat de omroep meer geld nodig heeft en de zondagsreclame."

Beinema vindt dat er twee scherp te onderscheiden vragen zijn: Is men voor of tegen zondagsreclame en hebben de publieke omroepen in de toekomst meer geld nodig om de concurrentie met de commerciële omroepen aan te kunnen? Als je de eerste vraag met ,,voor" beantwoordt en tezijnertijd de tweede met ,,ja", dan moet je kijken waar dat geld vandaan te halen is. Je moet je dan afvragen of de kijk- en luistergelden omhoog kunnen."

Over het eventuele geldtekort bij de omroepen zegt Beinema: ,,Elke kijker ziet het bij het zomerprogramma: de ene herhaling na de andere. In feite is dat beneden de maat. Dat getuigt niet van rijkdom."

RECLAME REGIONALE EN LOKALE OMROEP

Minister d' Ancona van WVC heeft onlangs in de notitie ,,Reclame lokale en regionale omroepen" haar plannen uiteengezet. Als haar voorstellen worden aangenomen mogen lokale en regionale omroepen volgend jaar reclame uitzenden. Volgens schattingen kan er jaarlijks zo'n 2 miljoen gulden aan reclame-inkomsten binnenkomen. De omroepen houden in het voorstel hun publieke karakter. Voor commerciële omroepen is geen plaats. In de nieuwe opzet moeten omroepen en regionale uitgevers samenwerken. De minister laat het aan hen over hoe ze met elkaar samenwerken en welke afspraken zij maken over de verdeling van de reclamegelden.

CDA-woordvoerder Helmer Koetje: ,,Ik ben op hoofdlijnen positief. Het is terecht dat commerciële lokale omroepen worden afgewezen. Ze zijn ook niet nodig. Voorts zit er een decentralisatie-element in de voorstellen hetgeen ik een goede richting vind."

Een paar kritiekpunten heeft Koetje wel: ,,Als lokale omroep en uitgever er samen niet uitkomen is aan de gemeente een scheidsrechtersrol toebedacht. Dit is niet correct omdat de gemeente via de begroting zelf belanghebbende is. Ik vind dat het Commissariaat voor de Media hier een taak hoort te hebben. De gemeente moet op afstand blijven. Een ander kritiekpunt is dat de notitie onvoldoende helder is waar het gaat over het naast elkaar bestaan van regionale en lokale omroepen. In de notitie wordt gesproken over vergewestelijking. Het lijkt erop dat de minister beide wat te veel vindt. Van

Helmer Koetje *(foto Hans Hordijk)*

bovenaf schaalvergroting opleggen gaat mij wat te ver. Het is prima dat de beide omroepen in een gebied naar elkaar toegroeien, maar niet onder druk."

Koetje vindt dat de invoering van de reclamemogelijkheden wat sneller mag plaatsvinden. Eind mei zal er over de notitie een mondeling overleg met de minister volgen. Koetje wil dan helderheid vragen over de financiering van de omroepen. ,,Een andere financiering mag niet betekenen dat bestaande omroepen zouden moeten ophouden. Die moeten kunnen blijven doorgaan."

MEST-PROBLEMATIEK

,,Minister Alders heeft in zijn toespraak nog eens bevestigd wat de minister van Landbouw en de Kamer ook al gezegd hebben: alles moet in het werk worden gesteld om langs technische wegen de mestproblematiek op te lossen. Minister Alders heeft daar nu aan toegevoegd dat als er in 1995 onvoldoende resultaat geboekt is, er niet te ontkomen is aan beperking van de veestapel op één of andere manier. Er zal dus haast gemaakt moeten worden met de mestproblematiek." Jan van Noord, de landbouwspecialist van de CDA-fractie, reageert op de toespraak die Alders onlangs hield over milieu en bedrijf op het symposium van het Koninklijk Nederlands Landbouw Comité en de Agrarische Hogeschool Delft.

Het Landbouwschap onderzoekt thans de technische mogelijkheden. Van Noord: ,,De

CDA-fractie heeft altijd gepleit voor maximale verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven. Wij wachten de resultaten van het onderzoek van het Landbouwschap af. Toegezegd is dat het intern overleg daar in juni is afgerond. Ik ga er vooralsnog vanuit dat de resultaten van het schap voldoende zijn."
Maatregelen om de mestproblemen op te lossen moeten snel genomen worden omdat per 1 januari 1991 de tweede fase mestaanwending ingaat, en dat betekent aanscherping van de gebruiksnormen. Dan wordt voorgeschreven hoeveel mest per hectare mag worden gebruikt, zowel voor landbouw- als voor weidegrond.

PLAN-SIMONS

,,Dit is een compromis. Ik ben een echte Dekker-fan. In het plan-Dekker zat veel eigen verantwoordelijkheid en solidariteit. Wat nu op tafel ligt biedt een raamwerk waarbij van tijd tot tijd verstandig knopen doorgehakt moeten worden. Het is een globale invulling van het regeerakkoord die stapsgewijs gestalte moet krijgen met het oog op de inkomensaspecten. Helderheid hoe het eindmodel eruit ziet krijgen we niet." Dit zegt Ad Lansink namens de CDA-fractie, over het plan-Simons, of zoals het officieel heet de nota ,,Werken aan zorgvernieuwing".
Lansink zou liever zien dat de hele zaak in een kabinetsperiode van de grond kwam. ,,Als je die koopkrachteffecten alleen zaligmakend vindt kom je nergens. Mensen mogen best iets over hebben voor een goed stelsel. Uiteraard moeten de zwaksten worden ontzien."
In het nieuwe stelsel zullen de verschillende financieringsvormen samensmelten tot één zorgverzekering voor iedereen. Het gaat om een verplichte verzekering van rechtswege, gebaseerd op twee peilers: een sociale peiler, die op solidariteit berust en een bedrijfsmatige peiler die meer marktconform is. Simons staat een brede basisverzekering voor iedereen voor ogen met premiesolidariteit, afdoende marktelementen en overdracht van verantwoordelijkheid aan partijen in de volksgezondheid. Over de verhouding tussen basis- en aanvullend pakket zal een nadere adviesaanvraag aan de Raad van State volgen. De nieuwe zorgverzekering wordt voor 85% gefinancierd uit inkomensafhankelijke premies, geïnd door de belastingdienst. De andere 15% wordt opgebracht uit eigen betalingen en nominale premies. De consument kiest bij wie en tegen welke nominale premie en voor welk pakket hij zich verzekert. Ook kan hij een eigen risico nemen voor de nominale premie of een deel daarvan. Er zal een wettelijke acceptatieplicht gelden. Het huidige verschil tussen soorten verzekeraars (fonds, particulier en ambtelijk) komt te vervallen.
Een belangrijk aspect is de functionele decentralisatie: verzekerden, aanbieders van zorg en verzekeraars krijgen meer ruimte om regionaal en lokaal overeenkomsten te sluiten over kwaliteit, volume en prijs.
Lansink: ,,Een grote hoeveelheid elementen uit ,,Dekker" zijn zonder meer overgenomen, zoals de elementen van marktwerking. Mijn zorg is het verstandig gebruik van voorzieningen met een algemene zorgverzekering die niet wordt begrensd."

VOLKSHUISVESTING

Staatssecretaris Heerma van Volkshuisvesting heeft de Tweede Kamer in de zogeheten ,,Doorstromingsbrief" laten weten dat hij vasthoudt aan maatregelen om mensen met hogere inkomens die in goedkope huurwoningen wonen, naar duurdere woningen te laten doorstromen. Hij wil dit bereiken door een scherper toewijzingsbeleid en een strategisch nieuwbouwbeleid.
Helmer Koetje, woordvoerder van de CDA-Tweede Kamerfractie, zegt in een eerste reactie op de brief van Heerma: ,,De staatssecretaris heeft goed geluisterd naar de kritiek op zijn aanvankelijke voornemen om mensen die het kunnen betalen, te dwingen hun goedkope huurhuis te verlaten. Weliswaar liet ons partijprogramma dwang toe, maar wat er nu uit de bus is gekomen is toch beter: de doorstromingsbeweging komt wel op gang maar zonder dwang. Tijdelijke huisvestingsvergunningen en tijdelijke huurovereenkomsten zullen ertoe leiden dat huurders als ze te veel zijn gaan verdienen, weggaan. Als zij niet weg willen mogen ze blijven mits zij een compensatie betalen voor het subsidiedeel in de huur."
Koetje denkt dat mensen als ze meer huur moeten gaan betalen niet in het goedkope huurhuis willen blijven wonen.
De voorgestelde doorstroming zou er wel toe kunnen leiden dat een wijk een eenzijdige samenstelling krijgt: de beter gesitueerden trekken weg en de wijk wordt bevolkt door laagbetaalden. ,,Gemeenten zullen met verstand de doorstroming op gang moeten laten komen om het proces in sociaal opzicht aanvaardbaar te laten zijn."

Tijdelijks huisvestingsvergunningen en huurovereenkomsten zullen ertoe leiden dat huurders als ze te veel zijn gaan verdienen weggaan.

Als regering problemen niet aanpakt, komt er een militaire junta

Deze maand is de secretaris van het Filippijnse Comite van Advocaten voor Mensenrechten (PAHTA) mevrouw Merceditas Contreras in Nederland. In de afgelopen weken voerde zij o. a. gesprekken met CDA-leden van de Commissie Buitenland, de Tweede Kamer en het Europees Parlement. CD/Actueel sprak met haar.

FILIPPIJNEN

Merciditas Contreras: ,,Mijn bezoek aan Europa moet de solidariteit tussen het Nederlandse en Filippijnse volk versterken. Tevens zoek ik steun voor de mensenrechtenorganisaties in mijn land. Ik kom hier om te vertellen dat wat we na de revolutie in 1986 hadden verwacht, niet is uitgekomen. Mensen kunnen niet deelnemen aan alle aspecten van het sociale, politieke en economische leven. Het economisch herstel is niet ingezet. Integendeel, de rijken worden steeds rijker en de armoede neemt toe. De dominantie van het leger tegenover de bevolking en het kabinet is erg groot. Toen president Aquino begon, deed ze echt wel goede dingen. Ze liet politieke gevangenen vrij, ze integreerde mensenrechtenbeleid in de cursussen en trainingen voor militairen en politie. Maar nadat de besprekingen met het communistisch verzet, het Nationaal Democratisch Front, in 1987 waren stukgelopen, verklaarde zij de opstandelingen totale oorlog. En dat was fout. De opstand van de bevolking heeft een sociaal-economische achtergrond. Die kun je niet met militaire akties bestrijden. Zo is er een enorm intern conflict ontstaan waarbij burgers verzeild raakten in oorlogshandelingen.
Ik constateer dat de mensenrechtensituatie op dit moment slechter is dan onder Marcos. Deze situatie spitst zich toe op twee punten. Allereerst het grote aantal interne vluchtelingen. Er zijn 900.000 geregistreerde ontheemden. Dit zijn mensen die door militaire operaties van huis en haard worden verdreven. Die mensen worden ondergebracht in kerken en fabrieksgebouwen in de stad, maar daar kan men de mensen ook niet goed opvangen. Het tweede punt is het intensief inzetten van burgers bij het anti-oproer-beleid. Je kunt daarbij drie groepen burgers onderscheiden: militairen, gewapende burgers en ongewapenden. Deze laatste groep is de gevaarlijkste, want deze levert het leger informatie over medeburgers.

Wat zijn de kansen, dat president Aquino haar regeerperiode kan afmaken?
,,In juni 1992 zijn er verkiezingen. Op dit moment is er nog geen echt alternatief. Ramos en Enrile zijn mogelijke kandidaten voor het presidentschap. Maar ik sluit niet uit dat er een militaire junta komt."

Wat moet er gebeuren om dat te voorkomen?
,,De regering zal de economische problemen moeten aanpakken en moeten beginnen met landhervormingen en nationale industrialisatie. We zullen onze afhankelijkheid van Amerika moeten verminderen en gelijkwaardige handelspartners moeten worden. Daarom zullen ook de militaire bases op Luzon ontmanteld moeten worden."

Wat doen de burgers zelf?
,,De mensen zijn ziek van het geweld. Op Negros hebben groepen eilandbewoners vredeszones ingericht. Daarin mogen zich alleen nog maar ongewapende burgers bevinden. Verder is een sterk groeiende alliantie bezig met educatie, organisatie en mobilisatie. Als we zelf de problemen niet aanpakken, dan gebeurt er niets. Dat besef zal moeten groeien. We moeten nationaal en internationaal het debat aangaan. De steun, die wij van Nederland ontvangen moet voortgezet worden. We hebben hulp nodig om het sociaal onrecht, de armoede, te bestrijden en tegelijkertijd het mensenrechtenbeleid te versterken."

Agnes van Ardenne

Onder voorzitterschap van de Filippijnse senator Tanada werkte de Senaatscommissie Mensenrechten ruim een jaar aan een rapport over de mensenrechtensituatie in de Filippijnen. Enkele weken geleden verscheen het rapport dat op basis van honderden getuigenissen van Filippijnse vrouwen en mannen aangeeft dat de mensenrechten op grote schaal worden geschonden. De commissie constateert dat er een groot verschil is tussen staatspolitiek en werkelijkheid, tussen de wet en de praktijk. Arrestaties, huiszoekingen, verdwijningen, moorden, dreigementen zijn aan de orde van de dag. De commissie signaleert bij leger en politie onvoldoende inzicht in de wijze waarop op de naleving van de mensenrechten moet worden toegezien. De Grondwet en de burgerwetten zouden voldoende bescherming aan de burgers kunnen bieden. De Filippijnen is zelfs mede-ondertekenaar van het Verdrag van de rechten van de Mens. Bescherming van de mensenrechten is een zaak van nationaal beleid, zo geeft het rapport in al zijn aanbevelingen aan.

(foto Hans Hordijk)

Merceditas Contreras: mensenrechtensituatie nu slechter dan onder Marcos.

(foto Hans Hordijk)

EZ-begroting en de WIR-war

Op 1 mei jl. behandelde de Eerste Kamer de Begroting van Economische Zaken. In vorige jaren werd vanuit de CDA-fractie deze begroting behandeld door Wim van Velzen en mij. Wim had kort geleden het Beleidsdebat Buitenlandse Zaken in de Senaat voor zijn rekening genomen en had zijn beurt daarom doorgegeven aan Pierre Coenemans. Pierre is al een oude rot in het vak. Hij hield een prima betoog over het regio-beleid en over de kansen en bedreigingen van het midden- en kleinbedrijf. Deze belangrijke sector, aldus Pierre Coenemans, profiteert van en speelt goed in op de positieve economische ontwikkeling, maar heeft te duchten van de plannen rond de winkelsluiting en wordt geconfronteerd met een overheid die, ondanks allerlei beloften van het tegendeel, de administratie-voering van ondernemers steeds verder verzwaart. Hij wees in dit verband onder meer op de Oort-wetgeving.
Ik heb, evenals in vorige jaren, het meer algemene gedeelte voor mijn rekening genomen. In de inleiding heb ik erop gewezen, dat de heer Lubbers van 1973 - 1977 de laatste minister van CDA-huize op Economische Zaken is geweest. Daarna kregen wij drie ministers van twee diverse politieke pluimages: Van Ardenne (VVD), Terlouw (D66) en De Korte (VVD). Deze drie hadden gemeen, dat zij alle drie van origine natuurkundigen zijn en dat is toch eigenlijk wel wat vreemd voor een departement, dat tot taak heeft onze economie te stimuleren. Zonder negatief te willen doen over de vorige drie EZ-musketiers, heb ik namens mijn fractie naast de voldoening over het feit, dat ten departemente weer een CDA'er de scepter zwaait ook onze tevredenheid tot uitdrukking gebracht, dat de huidige minister Andriessen een rasechte econoom is.
Vervolgens heb ik erop gewezen, dat de Begroting 1990 een periode afsluit waarin onder twee kabinetten-Lubbers op economisch terrein erg veel goeds werd gerealiseerd. In het begin van de tachtiger jaren werd in redelijk brede kring duidelijk dat Nederland, economisch gezien, jarenlang op te grote voet had geleefd. De rijkdom uit aardgas werd opgesoupeerd, het financieringstekort ging met sprongen omhoog en dat leidde tot een forse stijging van de staatsschuld. Toen in het begin van de jaren tachtig ook nog eens het reële nationale inkomen ging sukkelen werd duidelijk, dat de broekriem moest worden aangehaald. Het bezuinigingsbeleid heeft vruchten afgeworpen. Het financieringstekort is lager, de inflatie ligt op een zeer laag peil, de consumptie groeit, de investeringen zijn toegenomen, de winsten van het bedrijfsleven zijn fors omhoog gegaan en de verwachte stijging van het reële nationale inkomen van 4,2% over 1989 is de hoogste score sinds 1976.
In de discussie met de minister is vrij lang stilgestaan bij de vraag op welke wijze EZ een coördinerende rol speelt bij plannen die op andere departementen worden uitgebroed en die direct het bedrijfsleven raken. Er werden daarbij van onze kant wat voorbeelden genoemd. De minister van Verkeer en Waterstaat brengt regelmatig borrelende ideeën naar buiten. Distributie van auto-gebruik is daarbij vaak het uitgangspunt en zo horen we over rekeningrijden, spitsuurvignetten, het al of niet aanleggen van tunnels en over verhoging van accijnzen. Is de minister van EZ van al die ideeën op de hoogte voordat ze naar buiten worden gebracht en ziet hij niet het gevaar, dat het bedrijfsleven door al deze plannenmakerij onrustig wordt? Hoe moet een onderneming zijn strategisch beleid uitstippelen en met concrete maatregelen invullen wanneer de regering steeds met nieuwe plannen komt? Minister Andriessen gaf in zijn repliek aan dat hij best begrip had voor ons fractiestandpunt, maar tevens zei hij dat goede plannen ook in de openbaarheid moeten kunnen rijpen.
Wij hebben de minister ook nog een beetje geplaagd. Als NCW-voorzitter heeft hij in het verleden nogal eens scherpe opmerkingen gemaakt over een tekort aan kwaliteit van het departement van EZ. Door ons is gevraagd of hij die mening nog steeds is toegedaan. Uit zijn antwoord bleek heel duidelijk dat kwaliteitsverbeteringen nodig en mogelijk zijn, maar hij wilde nadrukkelijk constateren dat ook al bij zijn komst als minister het ministerie „aardig op orde" was.
Natuurlijk ontkwamen wij niet aan de WIR. De Senaat moet ook in deze afstand nemen en eerst de politieke invulling aan de collega's 'van de overkant' laten. Dat neemt niet weg dat je bij een beleidsdebat over Economische Zaken niet om de actualiteit heen kunt. De overheid heeft sterk mee geprofiteerd van de verbetering van de winstgevendheid van de bedrijven. Over 1983 werd aan vennootschapsbelasting, na verrekening WIR, 2,4 miljard gulden binnengehaald en ondanks de sindsdien doorgevoerde tariefsverlaging van 48% naar 35% zal naar verwachting de opbrengst over 1990 ruim 18 miljard gulden bedragen. Bij de discussie over de WIR en over de zogenaamde ereschuld van het bedrijfsleven bij de inlossing van de WIR-problemen moet met deze bijdrage van het bedrijfsleven aan de verbeterde financiële overheidspositie ernstig rekening worden gehouden.
Uit de WIR-discussie in de Senaat werd duidelijk dat de cijfers over de overschrijdingen niet duidelijk zijn, dat er geen sprake is geweest van misbruik en dat samen met het bedrijfsleven bekeken zal moeten worden, of en zo ja, compensaties gerealiseerd kunnen worden. In dit verband heb ik gewezen op het risico van voorstellen, die elementen van terugwerkende kracht behelzen. De Eerste Kamer heeft enige tijd geleden een motie-Christiaanse aanvaard waarin nadrukkelijk is vastgelegd dat de Senaat geen medewerking zal verlenen aan regelingen die met terugwerkende kracht nadeel inhouden voor burgers, bedrijven of instellingen.
Ik behoud goede herinneringen aan het debat van 1 mei. Veel problemen kwamen aan de orde; veel problemen zullen nog opdoemen, maar buiten scheen uitbundig de zon als symbool van de economische ontwikkeling. Het departement van Economische Zaken is bij minister Andriessen en bij staatssecretaris Bukman in goede handen.

dr. Luck van Leeuwen
Eerste Kamerlid van het CDA

We houden ons teveel met deelproblemen bezig en laten hoofdvragen liggen

,,Ik verwacht dat wij de komende jaren steeds meer overrompeld zullen worden door de gevolgen van de medische technologie die door mensen bedacht wordt. Wij zullen daarbij intensief bezig zijn met het leggen van noodverbanden. We overzien niet wat er nodig is om bepaalde problemen op te lossen. En als we het al overzien, denk ik niet dat we de mentaliteit en de wil hebben de offers te brengen die daarvoor nodig zijn. De problemen worden alleen maar groter.'' Dat zegt mevrouw dr. M.W.H. Steemers-van Winkoop. Zij is lid van het CDA en als ethica verbonden aan het studiesecretariaat bij het Secretariaat Rooms-Katholieke Kerkgenootschap (SRKK) in Utrecht. In de eerste aflevering van een serie over medische technologie sprak CD/Actueel met haar.

MEDISCHE TECHNOLOGIE

De laatste jaren heeft mevrouw dr. Steemers-van Winkoop zich in haar kerk en in allerlei commissies intensief beziggehouden met zeer uiteenlopende medisch-ethische vraagstukken. Gezien het toegenomen medisch kunnen is daar ook alle reden voor. Vooral de ontwikkelingen op het gebied van de genetica gaan in een razendsnel tempo. Prenatale diagnostiek (het reeds voor de geboorte vaststellen van erfelijke afwijkingen, red.) is reeds realiteit geworden, aldus de rooms-katholieke ethica. ,,Mensen zullen zich daartegen verzetten, maar het zal niet zo erg veel helpen. Want er zijn te veel belangen in het geding. Ik denk bijvoorbeeld dat verzekeringsmaatschappijen graag willen dat risico's zoveel mogelijk worden uitgesloten. Als je door genetische screening een norm gaat stellen waar een mens aan moet voldoen om geboren te mogen worden, dan is dat een absoluut gevaar voor de samenleving. Dat strookt in geen enkel geval meer met de beschermwaardigheid van het leven.

Wie gaat immers vaststellen wat een normaal mens is? Wie gaat bepalen aan welke kwaliteitseisen een kind moet voldoen?'' Binnen niet al te lange tijd zullen wetenschappers niet alleen in staat zijn om erfelijke afwijkingen vast te stellen, maar ook om gericht in te grijpen in het menselijke erfelijkheidsmateriaal. Mevrouw Steemers-Van Winkoop is uiterst sceptisch over de zegeningen van de nieuwe medische technieken. ,,Het zou best kunnen zijn dat de samenleving er baat bij heeft dat wij straks mensen hebben met een IQ van 150, maar misschien is de samenleving meer gediend met integere mensen met een normaal verstand. Het zou mooi zijn als je zou kunnen zeggen: tot hier en niet verder. Maar helaas kan dat niet. Het is niet mogelijk dat mensen stoppen met het doen van onderzoek, met het bevredigen van hun wetenschappelijke nieuwsgierigheid, met het experimenteren en het sleutelen aan de schepping. Het zit niet in de mens om te zeggen: ik ga niet verder. Ik denk dat de ontwikkelingen zorgwekkend zijn, juist vanwege het complexe van het probleem en vanwege het feit dat we niet de moeite nemen om een visie te ontwikkelen. Pas op het moment dat er technisch heel veel mogelijk is, vragen we ons af of het ook ethisch verantwoord is. Dat is te laat.''

ETHIEK

De vraag is natuurlijk of de ethiek een antwoord heeft op de ontwikkelingen. Mevrouw Steemers-van Winkoop: ,,Je merkt dat steeds meer ethici zich met vragen rond medisch-technologische ontwikkelingen gaan bezighouden. Aan de ene kant is dat goed, aan de andere kant is dat ook een beetje gevaarlijk. Het gevaar bestaat namelijk dat je trendvolger wordt. Dat draagt allerlei risico's in zich.''
Een probleem is volgens mevrouw Steemers dat ethici en technologen tot nu toe te veel langs elkaar heen hebben gewerkt. ,,Ze hebben allebei een eigen denkwereld. De wetenschap is de laatste vijftig jaar erg opgesplitst geraakt in vakgebieden en specialisaties. Als je ethiek bedrijft zit je toch met de handicap, dat je de wetenschappen moet kennen. De ethiek zal zich niet voortdurend moeten laten verleiden tot het geven van oordelen, in de zin van: ,,het mag

Serie over medische technologie

De samenleving zal de komende jaren steeds meer worden geconfronteerd met de nieuwe verworvenheden van de medische technologie. Sommigen zien de nieuwe ontwikkelingen als zegeningen voor de mensheid, anderen benadrukken vooral de negatieve gevolgen die bijvoorbeeld prenatale diagnostiek, gentherapie en genetische manipulatie voor de maatschappij zullen hebben. CD/Actueel start deze week een vierdelige serie over de ethische, juridische, maatschappelijke en politieke vragen die de nieuwe technologieën oproepen. In deze eerste aflevering de visie van ethica dr. M.W.H. Steemers-van Winkoop.

niet" of ,,het mag wel". Je moet zeggen: Vraag mij liever naar de beginselen, waaruit men zou kunnen leven. Ik heb het idee dat wanneer een ethicus in een commissie gevraagd wordt, men er min of meer van uit gaat dat de ethische kant dan wel gegarandeerd is. Zo van: ,,We hebben daar iemand voor aangetrokken en die zal ons wel helpen om te zeggen of wat wij doen geoorloofd is of niet."

DEELPROBLEMEN

Het valt mevrouw Steemers op dat er momenteel nog veel wordt gepraat over deelproblemen, waarbij het gevaar bestaat dat het bredere perspectief uit het oog wordt verloren. ,,Mensen die zich bezighouden met euthanasie, houden zich vaak niet bezig met abortus. Je ziet steeds meer ethici die heel redelijk bekend zijn met bio-technologie, ook zo'n deelgebied. Men is dan bezig om er over na te denken en normen en waarden te formuleren. Terwijl ik me telkens afvraag: waarom gaan we niet hogerop? Waarom pakken we de problemen niet fundamenteler aan? Het werken op deelgebieden is zo vermoeiend. Bij ieder nieuw probleem - of het nu over euthanasie, bio-technologie, ,,genetic counseling", ,,genetic screening" of genetische manipulatie gaat -, telkens zijn we weer bezig om opnieuw het wiel uit te vinden. Ik zou zo graag zien dat alle vragen geïntegreerd zouden worden in de hoofdvragen: hoe dienen wij om te gaan met het leven en hoe moeten wij de schepping tot zijn recht laten komen?"
Ook binnen het CDA kan wel wat meer over ethiek gedebatteerd worden, vindt de Utrechtse ethica. ,,Ik heb het idee dat mensen niet goed om weten te gaan met ethiek. Wat mij opviel in het rapport ,,Zinvol leven" (het WI-rapport over nieuwe voortplantingstechnieken, red.) was dat het woord ,,ethiek" wel viel, maar dat er verder geen ethiek werd gepleegd. Toch zaten er ook ethici in de commissie, maar ik miste de ethiek. Je kunt in zo'n rapport wel concluderen dat er meer aan ethiek gedaan moet worden en dat er meer medisch-ethische commissies moeten komen. Maar het is natuurlijk niet voldoende om de ethiek eeuwig in het vooruitzicht te stellen. Dat gaat niet. Als je ethiek belangrijk vindt, dan moet je ethiek bedrijven. Dan moet je zorgen dat er ethiek is en dat de ethiek toegankelijk is. En dat is natuurlijk heel moeilijk. Ethiek heeft namelijk iets vaags. Het heeft te maken met normen en waarden die bovendien ook nog steeds verschuiven. Het houdt zich bezig met menselijk handelen. Maar mensen handelen anders in andere culturen en andere tijden. Handelen is weliswaar iets heel concreets - je doet iets of je doet iets niet -, maar het oordeel over die handelingen verandert omdat mensen veranderen en omdat de intenties van mensen veranderen."
Hoe zou volgens de katholieke ethica een christen-democratische benadering van de medisch-technologische ontwikkelingen er uit moeten zien?
,,Belangrijk is dat wij niet meer over deelproblemen praten. De vragen waar het om moet gaan zijn: hoe leven wij toe naar het jaar 2000? Hoe geven wij vorm aan de beschermwaardigheid van het leven. Als je dat soort vragen beantwoordt, kom je vanzelf op de deelproblemen. Het CDA heeft heel aardige uitgangspunten waarbij het begrip gerechtigheid centraal staat. Voor mij gaat daar echter nog iets bovenuit: namelijk het leven als zodanig. Je moet eerst leven om gerechtigheid te kunnen beoefenen. Dan kun je er nog over discussiëren hoe je dat moet invullen. Je moet zorgen dat die samenleving in stand blijft. Mensen hebben weinig vertrouwen in politiek en de politiek houdt daar heel weinig rekening mee. Wanneer het om het begrip beschermwaardigheid gaat, heb ik het niet alleen over abortus en euthanasie. Ik denk dat de zorg voor het leven een heel positieve activiteit is en ook heel uitgebreid. Met name in de kerken, maar ook in de politiek heeft men zich er toch op gefixeerd dat beschermwaardigheid van het leven pas in het geding komt als het menselijk leven is en als het gaat om leven wat niet voldoet aan de norm. En dan heeft men het toch al gauw over ,,genetic screening", over abortus en over euthanasie. Dat vind ik te beperkt. Voor mij is de norm, dat de schepping tot zichzelf moet kunnen komen. En dat bedoel ik heel breed. Het vereist een grote verantwoordelijkheid van mensen. Daar zou je mensen mee moeten helpen om dat waar te maken. Het gaat niet zozeer om een rationale mening over een technologie; het gaat om een levenshouding, om een spiritualiteit: hoe ga ik om met Gods Schepping?"

(foto Hans Hordijk)

,,Pas op het moment dat er technisch heel veel mogelijk is, vragen we ons af of het ook ethisch verantwoord is. Dat is te laat."

DISCUSSIE

Er zijn mensen die vinden dat er over onderwerpen als erfelijkheidsdiagnostiek en gentherapie een brede, politiek-maatschappelijke discussie moet worden gevoerd. Heeft zo'n discussie voor mevrouw Steemers-Van Winkoop zin?
,,Ik weet niet wat men dan met zo'n discussie beoogt. Als de technieken er zijn, zullen deze worden aangewend. Er zal altijd een markt voor zijn. Op het moment dat wordt ontdekt dat onbegrepen en ongewenste kinderloosheid kan worden opgeheven, zullen heel veel mensen die ongewenst kinderloos zijn ook inderdaad willen dat dat gebeurt. Een brede maatschappelijke discussie zal er niet toe leiden dat een techniek verboden wordt. Wat men nu werkelijk met een brede maatschappelijke discussie bedoelt, wordt nooit gezegd. Het is ook niet zo dat men met een brede maatschappelijke discussie de bevolking wenst te mobiliseren om wetgeving die al in voorbereiding is, te bekritiseren. Een brede maatschappelijke discussie leidt er waarschijnlijk wel toe dat er acceptatie van de technologie plaats vindt. Zo'n discussie dient er dan in feite toe om mensen maar vast aan de gedachte van de nieuwe technieken te laten wennen. En dat is hoewel onjuist op zichzelf ook niet zo irreëel. Want wat kan, gebeurt. Maar daarmee zeg je natuurlijk nog niets over de moraal van het verhaal."

Dick Aanen

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

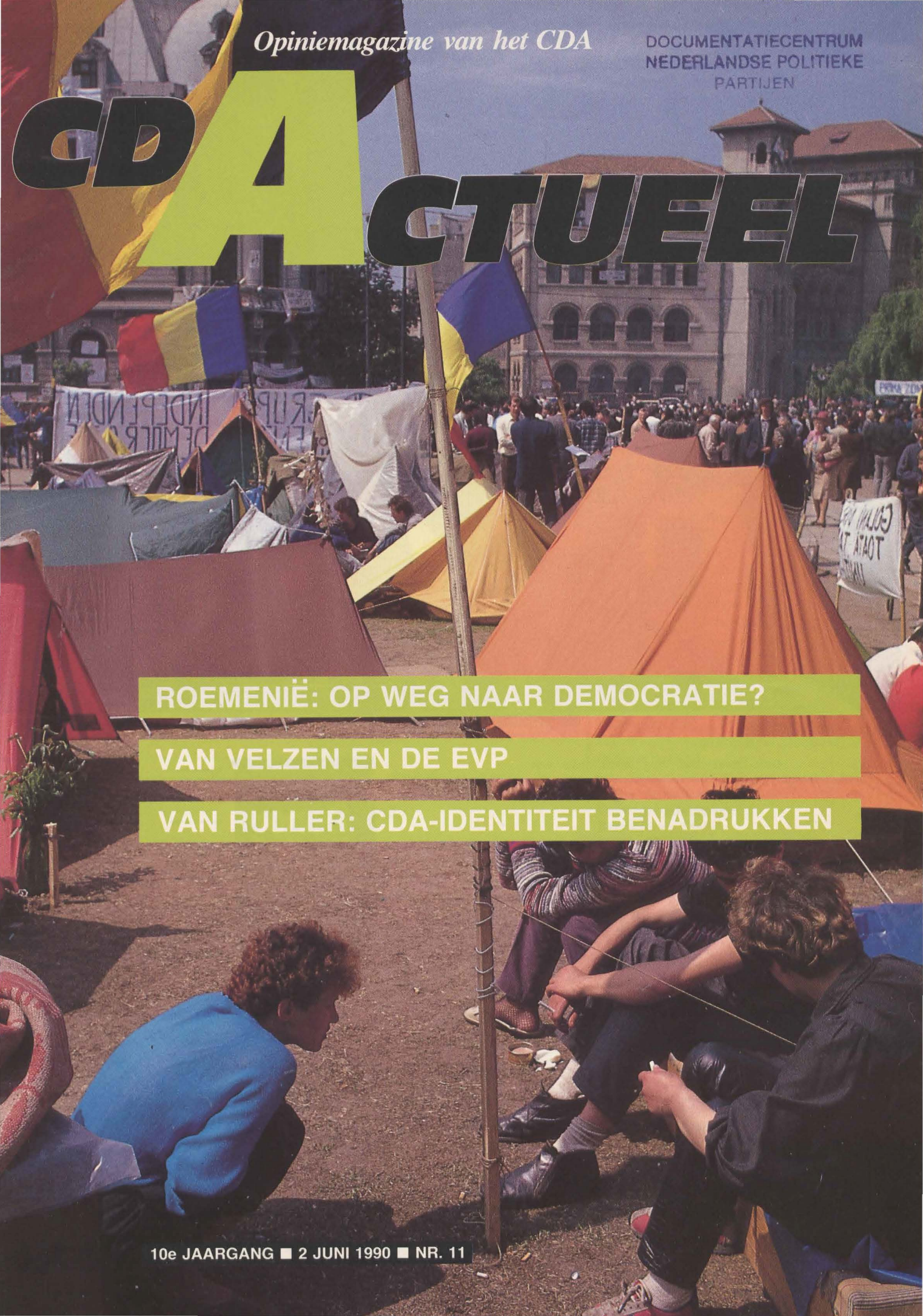

ROEMENIË: OP WEG NAAR DEMOCRATIE?

VAN VELZEN EN DE EVP

VAN RULLER: CDA-IDENTITEIT BENADRUKKEN

10e JAARGANG ■ 2 JUNI 1990 ■ NR. 11

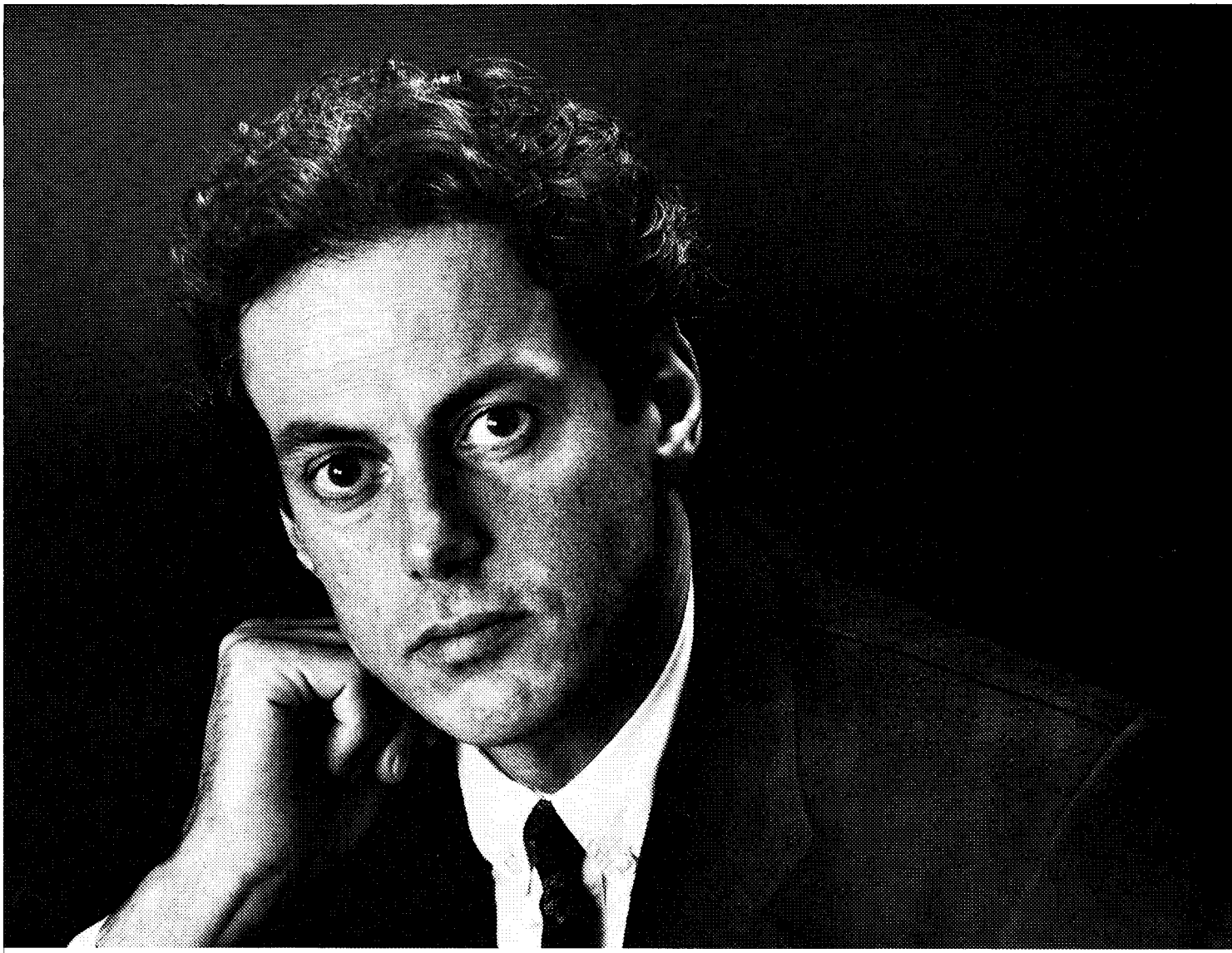

Deze man had nog nooit over een Donor Codicil nagedacht.

Totdat een nieuw hart zijn enige hoop werd.

Wie vandaag een ernstige ziekte aan bijvoorbeeld hart, lever of nieren krijgt en alleen een levenskans heeft met een transplantatie, komt op een wachtlijst.

Die wachtlijst is lang. Zó lang, dat er mensen sterven vóór ze aan de beurt zijn voor een transplantatie.

Die wachtlijst is zo lang omdat er veel te weinig mensen een Donor Codicil bij zich dragen. Sommigen omdat ze 't maar een eng idee vinden om na hun dood organen af te staan.

Anderen omdat ze er gewoon nooit over hebben nagedacht. Daarom sterven er mensen.

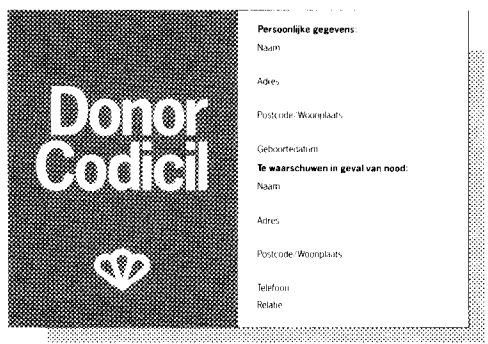

Bekijk het eens van de andere kant. Stelt u zich eens voor dat ú plotseling zo'n ernstige ziekte krijgt.

Zoudt u dan niet hopen dat iedereen een Donor Codicil zou dragen?

Denk erover. Praat erover. En haal een Donor Codicil bij uw apotheker of huisarts.

Het Donor Codicil. Van levensbelang.

SIRE

Van Ruller: CDA-identiteit bij Statenverkiezingen benadrukken

De enige methode om bij de Statenverkiezingen van maart 1991 meer kiezers naar de stembus te krijgen is het benadrukken van de eigen identiteit van het CDA. Dit is de opvatting van dr. Henk van Ruller, docent bestuurskunde aan de Rotterdamse Erasmusuniversiteit. CD/Actueel sprak met hem over de vraag hoe de betrokkenheid van de burgers bij de politiek vergroot kan worden. Pagina 4, 5

Roemenië op weg naar een democratie?

Theo Kralt, buitenland secretaris van het CDA en internationaal waarnemer bij de Roemeense verkiezingen op 20 mei jl. betwijfelt of deze verkiezingen daadwerkelijk vrij waren. In een artikel geeft Kralt zijn bevindingen weer en gaat hij in op de vraag of Roemenië al een democratie is. Pagina 12, 13 en 14

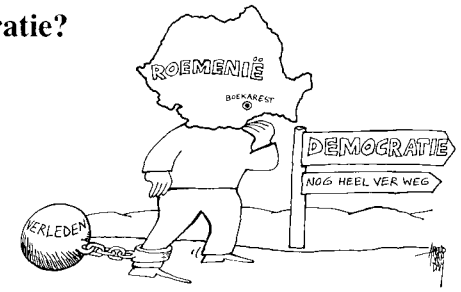

Laning: Politiek kan medisch-technologische ontwikkelingen wel sturen

Volgens het CDA-Tweede Kamerlid Frouwke Laning kan de politiek medisch-technologische ontwikkelingen door o.a. wet- en regelgeving, moratoria en geldstromen wel degelijk sturen. Belangrijk uitgangspunt voor het CDA moet daarbij blijven dat het menselijk leven dat weerloos, ongewenst of onvolmaakt is beschermd wordt. In de serie over medische technologie sprak CD/Actueel met mevrouw Laning. Pagina 22, 23

Frouwke Laning *(foto Hans Hordijk)*

INHOUD

Onrust in de zorg

Na het kabinetsbesluit om vooralsnog geen extra geld – buiten de reeds toegezegde 680 miljoen – uit te trekken om de werkdruk in de gezondheidszorg te verlichten en door de weigering van de politiek om de ziekenhuiswerkgevers via premieverhoging meer ruimte te geven voor het tegemoetkomen aan de salariseisen van het personeel, zijn de verhoudingen in deze sector aanmerkelijk verhard.
Door het conflict en de akties dreigen patiëntenbelangen in de knel te raken. Dat kan niet.
De politiek heeft naar onze waarneming ook zeker niet achterover geleund. Het versneld inzetten van de 680 miljoen voor verlichting van de werkdruk is zeker geen loos gebaar. Als dat niet helpt kan altijd nog premieverhoging overwogen worden, heeft staatssecretaris Simons laten doorschemeren.
Als tot premieverhoging besloten moet worden, stellen wij het volgende voor: Waar uit enquetes is gebleken dat „de Nederlander" er in meerderheid een tientje meer voor over heeft, kan dat tientje het beste in de nominale premie versleuteld worden. De procentuele premie kan dan bevroren blijven zoals de regering blijkens de nieuwe stelselplannen ook wil. Dat tientje meer moet dan niet meer tot claims in de arbeidsvoorwaardenonderhandelingen of tot compensatie voor de minima leiden. Dat doet recht aan de resultaten van de enquetes en houdt de collectieve lasten in de hand.

Randnieuws 6
Column Brinkman 7
Interview met Wim van Velzen over Koers EVP 8, 9.
Cultuur 10
Commentaren 11
Over de schutting 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21

(foto voorpagina: Bert Verhoeff/Hollandse Hoogte)

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

VERGROTEN OPKOMST KIEZERS

CDA moet eigen identiteit en benadering meer benadrukken

Welke wegen moeten politieke partijen en met name het CDA bewandelen om de kiezers in maart 1991 wel naar de stembus te laten komen. CD/Actueel vroeg dit aan dr. Henk van Ruller, momenteel docent bestuurskunde aan de Erasmusuniversiteit te Rotterdam. Van Ruller was o.a. gemeentesecretaris in Amsterdam en gemeenteraadslid voor de ARP in de hoofdstad. In Amsterdam hield hij zich de laatste jaren bezig met het organiseren van maatschappelijke discussies over actuele vragen. Van Ruller staat bekend als een scherp analyticus.

De gemeenteraadsverkiezingen van maart werken nog steeds na. En dat is goed. De schrik over de relatief lage opkomstcijfers moet doorwerken om de partijen tot verdere bezinning te brengen over hun plaats in de samenleving. Veel tijd voor deze bezinning is echter niet beschikbaar, omdat de volgende stembus al wenkt: op 6 maart 1991 worden de verkiezingen voor Provinciale Staten gehouden. Statenverkiezingen plegen in de meeste provincies niet tot de verbeelding van de kiezers te spreken. Ondanks de goede bedoelingen van de provinciebestuurders blijft het voor de meeste kiezers een raadsel ,,wat de provincie doet." Dat geldt vooral voor de Randstad. Voor de partijen dus een dubbel probleem. In de eerste plaats moeten ze de kiezers voor zich winnen, opdat velen die in maart niet naar de stembus zijn gekomen zich bewust worden van hun democratische rechten. En ten tweede dienen ze de kiezers duidelijk te maken waarvoor ze in maart 1991 bij de stembus verwacht worden. Een zeer zware opgave vooral in de regio's waar de opkomstcijfers in maart zeer laag waren, in de steden dus.

EEN POT NAT

Meneer Van Ruller, hoe karakteriseert u de uitslag van de raadsverkiezingen?
,,Er was sprake van een zeer slechte opkomst. D66 won fors, de VVD verloor, de PvdA verloor enorm, de Centrum-Democraten en Centrumpartij kwamen op en het CDA verloor licht of stabiliseerde zich."

Is er volgens u een speciale reden voor de slechte opkomst?
,,Ik beschik niet over de uitkomst van een motievenonderzoek, maar volgens mij beschouwen veel potentiële kiezers de vertegenwoordigers van de politieke partijen als een pot nat: Men ziet weinig verschil in programma en uitvoerende maatregelen, hoort hetzelfde taalgebruik, ziet dezelfde kleding die wat yuppie-achtig en zogenaamd professioneel is: een ,,marketing-approach."dus. Men ziet kortom politici die op weg zijn naar een al dan niet vernieuwde -uiteraard no nonsense- bestuurlijke of ambtelijke carrière. Uiteraard ken ik tal van politici- met name de plaatselijke actieven- die in het geheel niet voldoen aan het gegeven sjablone. Maar die mensen zie je niet regelmatig in je huiskamer hoewel ze soms twee straten verder op wonen. Als men het gevoel heeft dat het toch weinig uithaalt, waarom zou je dan gaan stemmen?'

Van Ruller: Verouderd bestuursstelsel spreekt bewoners grote steden niet meer aan. *(foto Hans Hordijk)*

VEROUDERDE BESTUURSINDELING

De slechte opkomst zou het gevolg zijn van het zogeheten gedrang in het midden. Wat kan het CDA hiermee?
,,Wat een en ander betekent voor het CDA is moeilijker te beantwoorden. De provincies spreken de bevolking heel verschillend aan: Friesland boppe, Limburg is zichzelf al een programma, Drenthe het land van Bartje, Zeeland worstelt en komt boven, maar met Overijssel en Gelderland wordt het al moeilijker. Zuid-Holland en Noord-Holland spreken de inwoners van de steden, maar ook van vele dorpen in het geheel niet meer aan. Daar komt nog bij dat de stedelijke provincies niet over een gebied beschikken dat zich leent voor duidelijk beleidsformulering, uitgerekend juist voor die onderwerpen waarvoor zij wel beleidsbevoegdheden hebben. Noordhollandse politici wachten zich er wel voor om duidelijke uitspraken te doen over de noodzaak van de uitbouw van Schiphol danwel een tweede nationale luchthaven of verdere aanleg van het metrostelsel van

CDA-politici moeten in de steden uit hun schulp komen om kiezers aan zich te binden.

Amsterdam. Haagse en Rotterdamse stedelijke politici denken ruimtelijk en bestuurlijk vanuit hun eigen situatie. Rotterdam gaat over de haven en de provincie moet zonder zeuren meewerken. Stel het geval dat de provincies wel iets duidelijks over deze onderwerpen zouden zeggen, dan moet men als provinciaal bestuurder erkennen aan de eigenlijke uitvoering van die ideeën niets of weinig te kunnen doen. We zitten wat dit betreft met name in de steden met een sterk verouderd bestuursstelsel dat de bewoners van de grote steden eenvoudig niet kan aanspreken noch op theoretische noch op praktische gronden. Wij kunnen als CDA beloven daar wat aan te zullen doen, zoals bijvoorbeeld het streven naar een stadsprocincie Amsterdam, maar ik verwacht niet dat deze doelstelling het provinciale programma zal bereiken in verband met de genoemde verouderde bestuursindeling."

We kunnen dus niets doen?
,,Zo erg is het nu ook weer niet, maar in ieder geval niet met het provinciale beleid. In dit geval zal de nadruk moeten worden gelegd op de unieke benadering van vraagstukken door christen-democraten die naar ik hoop op elk bestuursniveau min of meer dezelfde is. Dat geldt natuurlijk voor elke verkiezing, maar bij de provinciale verkiezingen lijkt dit eigenlijk de enige aanpak. We hebben geen keus. Net als alle andere partijen zijn we natuurlijk voor verbetering van het milieu, zoveel en zo goed mogelijke recratieterreinen, een uitgebalanceerde ruimtelijke ordening enz. Echte keuzevraagstukken moeten de stedelijke CDA-politici maar laten liggen, anders krijgen ze in eigen huis problemen."

EIGEN IDENTITEIT CDA ONDERSTREPEN

En de opkomst?
,,Als bij de kiezers het gevoel leeft dat het de moeite waard is, zullen zij zeker naar de stembus komen. Nogmaals de enige methode die bij de Statenverkiezingen overblijft, is het onderstrepen van de eigen identiteit van het CDA. In de klassieke democratische betekenis van het woord zijn Nederlanders bijna allemaal liberaal ,,geworden". Het personalisme is bijna overal gelukkig geaccepteerd. Nederlandse christen-democraten kunnen hun vaak ,,nationalistische" vrienden in Oost-en West-Europa daarover wel eens hartig toespreken. Het is duidelijk dat in het politieke gevecht om inkomens en andere revenuen de lagere inkomens in persoonlijke zin beter afzijn bij de PvdA dan bij D66 en de VVD, in deze volgorde. Bij het CDA zal naar een pragmatisch en creatief midden worden gezocht waarbij - zo mogelijk- iedereen beter af is. Maar wie om reden van persoonlijk inkomen en gewin wil stemmen raad ik af CDA te stemmen. Maar er is zo veel meer."

Kunt u daar iets over zeggen?
,,Als wij de benadering van identiteitsbepalende vraagstukken betreffende leven en dood die bij de Statenverkiezingen toch niet centraal staan even laten voor de grote waarde die ze hebben, dan is bijvoorbeeld van belang de plaats die wij aan de maatschappelijke organisaties toekennen."

Die zijn in de steden nogal zwak?
,,Daarom moet er juist voor gezorgd worden dat zij langzaam maar solide worden opgebouwd. Vergeet overigens niet dat er buiten de kerkelijke wereld nog ontzettend veel maatschappelijk georganiseerd wordt: sport, kunst, speeltuinen, winkeliers, monumentenbescherming en wat al niet meer. Je zou ook kunnen denken aan de hindoe's en de islamieten die veel voor de christen-democratische benadering van maatschappelijke vraagstukken voelen. Christen-democraten moeten in de steden veel actiever worden. Zij moeten discussiërend met anderen hun eigen benadering tonen. Frank en vrije openbare debatten in plaats van besloten vergaderingen. Kom uit je schulp. Geen ambtelijke, maar volkse benadering. Laat je eigen manier van denken zien in plaats van rekenpartijen met cijfers achter de komma. Het organiseren daarvan is overigens ook een landelijke verantwoordelijkheid. De beroemde Amsterdamse socialist Wibaut werd door zijn partij uit Middelburg naar Amsterdam gezonden. Een aardig voorbeeld."

Wordt in het CDA het belang van de steden voldoende onderkend?
,,Ondanks alle goede intenties merk ik dat de modale CDA'er die niet in de steden woont toch ver van de grote stedelijke vraagstukken af staat. Laten we toch niet vergeten dat de steden het hart van de samenleving vormen. Een sterk en gezond hart is goed voor het hele lichaam. Als wij er in slagen te laten zien dat de christen-democratische benadering goed is voor de samenleving, dan zullen de opkomst en de uitslag van de volgende verkiezingen nog wel eens mee kunnen vallen."

Evert Mathies

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

LIMBURG WACHT IN SPANNING OP NIEUWE GOUVERNEUR (1)

Limburg wacht in spanning op haar nieuwe gouverneur. Zal deze week de witte rook uit de Trèveszaal opstijgen ten teken dat de ministerraad zijn besluit heeft genomen? Of zal het kabinet een derde bespreking nodig hebben, nadat vorige week al de benoeming van Kremers' opvolger in eerste termijn aan de orde was. Het verbaast niet, dat de ministerraad zo'n moeite heeft om de kogel door de kerk te krijgen. Uit Limburgse CDA-kringen wordt wel zoveel duidelijk, dat slechts Rene van der Linden in dit stadium voor de koninklijke benoeming in aanmerking mag komen. Na vele ronden van profielschetsen, polsen en wijze raad vragen is dat de enige keus die voor het CDA-Limburg aanvaard is. Rene van der Linden wordt ,,een uitstekende kandidaat" genoemd, die ruimschoots aan het profiel voldoet. Dit doet niets af aan het feit, dat in een eerder stadium ook een handvol andere zware namen de ronde deed. Maar die vielen om verschillende redenen af. Bijvoorbeeld omdat ze niet in aanmerking wilden komen (zoals AMC-directeur en voorzitter van de CDA-programcommissie Jos Werner) of omdat ze voor Den Haag niet aanvaardbaar waren (zoals VNO-voorzitter Cees van Lede).

LIMBURG WACHT IN SPANNING (2)

Sindsdien staat het CDA-Limburg als één man achter Rene van der Linden. Van der Linden is geworteld in het Limburgse land, is altijd een vurig pleitbezorger voor Limburg geweest en betekent (onder meer door zijn wekelijkse ,,open spreekuur") veel voor de gewone Limburgse burgers.
Dat hij samen met VVD-minister Van Eekelen het slachtoffer werd van de Paspoortaffaire maakt hem – aldus zijn vele supporters – niet minder geschikt voor het gouverneurschap. Het CDA-Limburg is tot haar positieve oordeel over Van der Linden gekomen – zo verzekert men – na een zorgvuldige raadpleging van een aantal Limburgse en niet-Limburgse vooraanstaande personen, die tot een – zo wordt gezegd – ,,onafhankelijk oordeel" over de profielschets, over de kandidatuur van Rene van der Linden en over mogelijke andere kandidaten in staat werden geacht.

LIMBURG WACHT (3)

In kringen van het CDA-Limburg is men ,,buitengewoon ontstemd" over de buitenparlementaire actie van een achttal ,,voormalige KVP-baronnen" zoals De Volkskrant ze noemde, die op eigen houtje in een brief aan PvdA-minister Dales van Binnenlandse Zaken een aantal geschikte kandidaten opsomde. Rene van der Linden kwam op dat lijstje niet voor.
Op dat lijstje kwamen wel de twee Nijmeegse hoogleraren Hennekes en Kortmann voor. Eerstgenoemde heeft zich inmiddels teruggetrokken, vanwege het diverse beeld dat het advies van de vertrouwenscommissie uit Provinciale Staten opleverde. De tweede verwierf weliswaar een aantal stemmen, maar – zo wordt verzekerd – zeker geen meerderheid. Tegenstanders van Kortmann's kandidatuur wijzen op zijn nog jonge – tweejarige – lidmaatschap van het CDA. Bovendien zou hij bestuurlijke en politieke ervaring missen en nog nauwelijks op maatschappelijke activiteiten kunnen bogen. 's Mans wetenschappelijke kwaliteiten worden hierbij overigens door niemand in twijfel getrokken. Maar – zo wordt gezegd – ,,voor het bestuur van Limburg zijn meer dan alleen professorale kwaliteiten vereist". Intussen buigt politiek Den Haag zich het hoofd over het meest wijze besluit. Wanneer zal het zover zijn? En vooral wie zal het worden? Als het aan het CDA-Limburg ligt: deze week en Rene van der Linden.

SCHINKELSHOEK GING ...

Enkele uren voor de afscheidsreceptie van Jan Schinkelshoek als hoofd voorlichting van de CDA-Tweede Kamerfractie benoemde het fractiebestuur Frits Wester (28) tot zijn opvolger.
Schinkelshoek onderging afgelopen dinsdag een overweldigende receptie waar veel mensen van en rondom het Binnenhof hem de hand kwamen drukken. Na 8 jaar als ,,stille, maar invloedrijke, kracht" achter de achtereenvolgende fractievoorzitters Bert de Vries en Elco Brinkman te hebben gewerkt gaat hij als directeur voorlichting naar CDA-minister Ernst Hirsch Ballin. Elco Brinkman en parlementaire persvoorzitter Hans Prakke prezen de vertrekkende CDA-voorlichter uitvoerig om zijn stille diplomatie en behoedzaam opereren, zijn groot politiek inzicht en zijn preciese feitenkennis. Vanwege zijn politieke invloed werd hij wel het 55e CDA-fractielid genoemd. Bert de Vries en Ruud Lubbers deden het via een NOS-vrienden-videofilmpje nog eens dunnetjes over.

...WESTER KWAM

,,Het zal niet gemakkelijk zijn om Jan op te volgen" geeft Frits Wester toe. Toch is hij vol energie om zijn functie van plaatsvervangend hoofd voorlichting te verwisselen voor die van hoofd.
Wester draait 12 jaar in het CDA mee. Al op zijn 16e was hij als mede-oprichter actief in het CDJA-Alkmaar. Een paar jaar later werd hij voorlichter van het landelijke CDJA. Overdag deed hij eerst (een deel van) de HTS om vervolgens als junior bij een klein Amsterdams reclamebureau terecht te komen. Ook werkte hij mee aan een TROS-jongerenprogramma. Eind '85 werd hij als invaller voor de CDA-fractievoorlichting aangetrokken. Ook was hij nog een tijdje de ,,partij-chauffeur" van Bert de Vries en Piet Bukman. Wester staat bekend om zijn creativiteit in campagnes en bij het samenstellen van verkiezingsmateriaal. Hij verzorgde onder meer een tijd lang de partij-uitzendingen op radio en TV. Namens de fractie heeft Wester met tussenpozen in totaal zo'n twee jaar zitting gehad in de redactie van de CDA-bladen. Enkele keren kwam het daarbij tot een forse aanvaring met de redactie over de functie en de koers van CD/Actueel. Hij vindt dat CD/Actueel in de eerste plaats de achterban moet informeren over de activiteiten van ,,het eerste elftal" zoals hij de fractie noemt en pas in de tweede plaats opinieblad mag zijn. ,,Frits Wester is sterk aan de bal" zei Schinkelshoek over zijn opvolger.
Hoe kenschetst Wester zijn nieuwe baan? ,,Je hebt in die baan iets gespletens: met één been in de fractie, met het andere been in de journalistiek."
En hoe gaat hij zich opstellen? ,,Jan zei altijd: doe maar gewoon, dan doe je gek genoeg. Ik heb dat goed in mijn oren geknoopt."

Het gaande en komende hoofd voorlichting van de CDA-fractie: Schinkelshoek (r) en Wester (l). *(foto Hans Hordijk)*

(foto Hans Hordijk)

Verantwoordelijkheid op vierkante kilometer

De afgelopen week besprak het kabinet zijn plannen inzake de sociale vernieuwing met de Tweede Kamer. Soms leek het de afgelopen tijd wel alsof iedereen daarover was uitgepraat. Gelukkig ligt er nu een concreet stuk op tafel, waarover beslissingen kunnen worden genomen die de plaatselijk verantwoordelijken de ruimte verschaffen om aan de slag te gaan. Namens onze fractie is op dit laatste steeds weer de nadruk gelegd: laat men nu uitvoering geven aan de ideëen die op papier staan, want niets is zo ontmoedigend als te moeten wachten op weer een nieuw stuk papier. Natuurlijk valt er dan best wel wat af te dingen op de voorliggende ideëen en ook wij hebben hier en daar wel enige kritiek geuit. Zo hebben wij bepleit de schoolbesturen niet te persen in een keurslijf van afspraken over lessen en bijbehorende voorzieningen. Scholen moeten de eigen – al dan niet gekleurde – onderwijsinzichten geheel kunnen blijven behouden. Wij hebben goede hoop dat de bewindslieden van Onderwijs en Wetenschappen dit soort verantwoordelijkheden ook wel bij schoolbesturen willen laten. Die kunnen dan op hun beurt uiteraard niet achterover gaan zitten en wachten op een volgende circulaire uit Zoetermeer. Zo simpel en passief wordt er gelukkig in die kring ook niet gedacht over actuele vraagstukken met betrekking tot bijvoorbeeld de problematiek van de zwarte en witte scholen. En ook op ander onderwijsterrein mogen we er dunkt ons wel van uitgaan dat zij in vrijheid tot bepaalde afspraken kunnen komen met collegascholen.

Toen we de voorstellen van het kabinet bespraken in de fractie hebben we ons gerealiseerd dat het inleveren van vaste posities en contacten in het Haagse voor allerlei instellingen en hun landelijke vertegenwoordigers niet altijd even gemakkelijk is. Immers, het zijn vaak vertrouwde relatiepatronen geworden en een praktijk waarin men elkaar in een bepaalde sector goed kent, heeft onmiskenbaar voordelen. Toch hebben we er iets meer de nadruk op willen leggen dat de mogelijkheid van afweging tussen verschillende sectoren en verschillende belangen ook zijn voordelen heeft. Onze inschatting is dat dit plaatselijk heel praktisch kan gebeuren, omdat daar de probleemstelling vaak concreter is dan Haagse regels en bestuurders met hun ambtenaren soms kunnen omvatten. Bovendien zijn er voldoende aanwijzingen dat plaatselijk verantwoordelijke instellingen, wethouders en anderen aldaar evenzeer oog hebben voor de noden van deze tijd als meestal aan het Binnenhof wordt gepretendeerd. Ik heb het wel vaker gezegd: het maatpak van de eigen gemeente past vaak beter dan het confectiepak uit Den Haag. Ik herinner mij nog wel uit mijn tijd op het ministerie van WVC de vrees bij sommigen dat gedecentraliseerd geld allemaal aan lantaarnpalen of plantsoenen zou worden besteed. De praktijk van het (welzijns)beleid heeft dat zeker niet uitgewezen. Over de precieze schaal waarop dat welzijnswerk moet worden uitgevoerd valt te discussiëren, maar niet over het principe van overdracht vanuit Den Haag. Trouwens, ook gemeentebesturen kunnen niet om de actualiteit van vandaag en morgen heen: hoe kunnen we in onze gemeenschap de uitgaven voor zorg, educatie, recreatie en dergelijke in evenwicht houden met die voor de fysieke infrastructuur in de ruimste zin des woords? Immers, het gehele vraagstuk van de verhouding tussen – noem het – consumptie en investeringen is er een die niet alleen centraal maar evenzeer decentraal tot een oplossing moet worden gebracht.

Terug naar de sociale vernieuwing. Dat idee beoogt meer eigen verantwoordelijkheid ter plekke te brengen. Zeg maar, verantwoordelijkheid op de vierkante kilometer. Onze fractie heeft uit dien hoofde bezwaar gemaakt tegen het plan om bij convenant van vele pagina's tekst toch weer allerlei Haagse bemoeienis te laten binnensluipen. En ook in een wet op de sociale vernieuwing zien we niet veel. Dat schept waarschijnlijk maar weer onnodig nieuwe regels, vaak vooral van procedurele en daarmee vertragende en verkokerende aard. Wij verwachten dat het kabinet die waarschuwing ter harte zal nemen. Er zal heus wel eens iets fout gaan in de regio, maar ja – we kunnen toch ook niet volhouden dat hier in Den Haag alles vlekkeloos verloopt.

Met verder alle waardering voor de kabinetsvoorstellen hebben we tenslotte nog een kritische noot gekraakt; we willen liever dat iedere gemeente die wil meedoen dat ook kan. Een select groepje dat als het ware een keurkorps van bestuurders oplevert, lijkt ons wat te weinig van het goede. Als sociale vernieuwing veranderingen van onderop bepleit – en terecht – dan moet daarvoor ook overal ruimte komen. Dan zal in de praktijk van het leven heus niet alles nieuw worden en dat hoeft ook niet. Maar eigen ervaring opdoen met de afweging tussen oud en nieuw, tussen kost en baat, tussen consumptie van vandaag en investering voor morgen is evenzeer een nuttige levenservaring als van de kant af bezien en bespreken hoe het Haagse schip van staat eigenlijk zou moeten varen. Wij wensen het schip van de sociale vernieuwing graag een behouden (niet: behoudende) vaart langs bovenbedoelde koers!

mr.drs.L.C.Brinkman
fractievoorzitter

EVP moet eigen profiel duidelijk maken en zich niet afsluiten

De Europese Volkspartij moet haar eigen profiel duidelijk maken en zich niet afsluiten voor andere partijen en stromingen. Dat is de opvatting van CDA-voorzitter Van Velzen die onlangs vice voorzitter van de EVP werd. Naar aanleiding van de discussie binnen het CDA over een eventuele toetreding van de Britse conservatieven tot de EVP-fractie in het Europees Parlement sprak CD/Actueel met hem.

VICE VOORZITTER EVP

In CD/Actueel van 19 mei jl. waarschuwden Ad Koppejan en Harro Hoogerwerf voor de verleidingen van het conservatisme in de Europese Volkspartij. Is de dreiging van een conservatieve EVP reëel?
„Mijn probleem met hun artikel is dat zij ervan uit gaan dat het CDA het christen-democratische voorbeeld voor Europa is. Ik wil erop wijzen dat we het CDA niet tot norm voor Europa moeten verheffen. We moeten er rekening mee houden dat in de EG-landen verschillende politieke tradities en partijverhoudingen bestaan. Dat kan leiden tot andere posities voor de christen-democratische partijen dan in Nederland. Zo is de CDU in Duitsland een unie van verschillende stromingen: protestantse en katholieke, maar ook liberale en conservatieve. Op een groot aantal punten is de CDU zeer herkenbaar christen-democratisch. Zoals ten aanzien van abortus of de gezinspolitiek. Op die punten vindt de CDU het CDA niet christen-democratisch genoeg."

Maar er zijn toch naast de verschillen in nationale tradities, fundamentele overeenkomsten tussen de christen-democratische partijen?
„Inderdaad. De EVP had kort geleden een werkgroep-Van Velzen die voorstellen gedaan heeft om de partijpolitieke structuur te versterken. De aanbevelingen van die werkgroep zijn ook van belang voor het profiel van de EVP. De EVP moet de discussie over haar grondslag, zoals die gevoerd wordt in de werkgroep-Doctrine, versterken. De onderlinge contacten tussen de lidpartijen moeten toenemen. Er moet meer aandacht komen voor goede partijprogramma's en thematische stellingnames over fundamentele vraagstukken. Dat waren een paar van de aanbevelingen van die werkgroep. De EVP moet meer kenmerken van een echte partij krijgen. De band tussen de EVP en de fractie van de EVP in het Europese Parlement moet sterker worden. In die benadering past het ook niet dat de EVP-fractie alleen zou kunnen besluiten of de Britse conservatieven zich bij haar mogen aansluiten. Die beslissing is ook een zaak van de EVP als partij-organisatie."
De CDA-voorzitter waarschuwt ervoor om sommige partijen in de EG wel onder de christen-democratie te rangschikken en andere niet. Zoals bijvoorbeeld de Partido Popular in Spanje. Maar de vraag is dan welke thema's typisch christen-democratisch zijn. Waarin onderscheidt zich de christen-democratie in Europa van bijvoorbeeld het conservatisme of het socialisme? Van Velzen noemt een aantal centrale thema's: „Het mensbeeld dat wij hanteren: de uniciteit van de menselijke persoon en de waarde van het leven, van het gezin. De ethische principes die daarmee samenhangen, zoals met betrekking tot de euthanasie en de genetische manipulatie. De gerechtigheid als norm voor het overheidsoptreden; dat zie je bij alle christen-democratische partijen terugkomen. De solidariteit, in die zin dat mensen er niet alleen maar voor zichzelf zijn, maar leven in gemeenschap met anderen. De daaruit voortvloeiende aandacht voor de positie van zwakkeren en voor ontwikkelingssamenwerking. De term „Sociale marketeconomie", van de voormalige CDU-minister Ludwig Erhard; die kom je overal in de EVP tegen. Ook neemt het milieubewustzijn, het principe van het rentmeesterschap, steeds meer in belang toe"
Van Velzen wijst ook op het grote belang van het gezamenlijke programma voor de Europese verkiezingen: „Daar weten de verschillende christen-democratische partijen elkaar op te vinden. De verschillen gaan nooit over de fundamentele benadering, maar alleen over de middelen. De conclusie is dus: De EVP heeft een duidelijk profiel, maar het is nog niet af. En per land kan de manier waarop je dat profiel invult natuurlijk verschillen. De problemen zijn in Griekenland nu eenmaal van heel andere aard dan in de Bondsrepubliek."

TOETREDING BRITSE CONSERVATIEVEN

Maar wat moet de EVP betekenen voor die landen waar geen christen-democratische traditie is, zoals Groot Brittannië?
„Ik ben niet uit op zendingsarbeid onder

Partijraad Utrecht

Op zaterdag 9 juni a.s. vindt in het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht de CDA-Partijraad plaats. De Partijraad staat voor een belangrijk deel in het teken van discussie over criminaliteit en Midden- en Oost-Europa. 's Morgens wordt in deelraden over beide onderwerpen gediscussieerd. In de deelraden over Midden- en Oost-Europa zullen o.a. de Duitste minister Stavenhagen, EG-commissaris Andriessen, oud-minister Ruding en staatssecretaris Van Voorst tot Voorst het woord voeren. Ook de leider van het Hongaars Democratisch Forum, Antall is benaderd. In de deelraden over criminaliteit spreken o.a. Hirsch Ballin en oud-minister De ruiter. 's Middags zijn er toespraken van fractievoorzitter Brinkman, CDA-delegatieleider in het Europese Parlement Penders en premier Lubbers. De Partijraad begint om 9.15 uur met een huishoudelijk gedeelte (het politieke gedeelte start 10.15 uur) en eindigt om circa 16.00 uur. Belangstellenden kunnen zich aanmelden door te bellen naar het CDA-bureau, mevrouw Van Kooten (tel. 070-3924461). De deelnemerskosten (*f* 30,-, inclusief lunch en *f* 15,-, exclusief lunch) dienen aan de zaal te worden voldaan.

de Britse conservatieven. Zij zijn het die het contact met ons zoeken. Zij zijn bezig met een proces van nadenken over het christen-democratisch gehalte van hun eigen partij. De Britse conservatieven zoeken de dialoog met de christen-democratie. Ze vinden dat ze ten diepste christen-democratische wortels hebben. En ze hebben natuurlijk ook van oudsher banden met de Anglicaanse kerk. Maar er is ook een grote kloof die ons scheidt. Maar ik wil het debat met de Conservatieve partij wel voortzetten, om een groter draagvlak te vinden in Europa voor de normen en waarden die ons bewegen."

Thomas Jansen, de secretaris-generaal van de Europese Volkspartij heeft in het laatste nummer van ,,Sonde; Neue Christliche Demokratie" geschreven over de verhouding tussen christen-democratie en conservatisme. Een van zijn conclusies was: ,,Met de aanvraag van de Britse Conservatieven (om zich aan te sluiten bij de EVP-fracite in het Europees Parlement) is een dialoog op gang gekomen die op langere termijn zeker tot overeenstemming en tenslotte tot een samenkomen kan leiden". Bent u het als als vicevoorzitter van de EVP eens met die uitspraak?

,,Ik wil nooit uitsluiten dat er in landen, waarin geen christen-democratische traditie is, een evolutie kan plaatsvinden in het karakter van bepaalde partijen, zodat zij herkenbaar worden voor ons. Zoiets vindt bijvoorbeeld plaats in de Griekse Nea Demokratia en de Spaanse Partido Popular. Als EVP moet je daarom je eigen profiel duidelijk maken en het debat aangaan. Je moet je niet afsluiten."

Is zo'n evolutie ook bij de Britse Conservatieven te verwachten?

,,Uitsluiten moet je het niet. Maar ik verwacht niet dat zij de eerstkomende jaren onze verkiezingsprogramma's zullen kunnen aanvaarden. Op zijn vroegst zou dat kunnen in het post-Thatcher tijdperk. Michael Heseltine bijvoorbeeld, haar opponent in de Conservatieve partij, staat een heel ander beleid voor. Hij denkt veel Europeser dan Margaret Thatcher. Voorlopig is het zo dat de christen-democratische fractie in het Europese Parlement bondgenoten moet zoeken om meerderheden voor haar standpunten te krijgen. Penders schreef dat ook in het vorige nummer van CD/Actueel. Voor het ene thema is dat o.a. een coalitie met de conservatieven, voor het andere thema een coalitie met de socialisten."

CDA-SYMPOSIUM

Het CDA gaat in oktober in samenwerking met het Wetenschappelijk Instituut een groot symposium organiseren over de betekenis van de christen-democratie in de Europese context. De CDA-voorzitter ziet dat als een van de manieren waarop het christen-democratisch profiel van de Europese Volkspartij versterkt kan worden.

,,Ik wil een debat met de Britse conservatieven wel voortzetten om een groter draagvlak te vinden in Europa voor de normen en waarden die ons bewegen." *(foto Hans Hordijk)*

Van Velzen: ,,Ik vind dat van groot belang. De organisatie van christen-democratische partijen in Midden- en Oost-Europa houdt een studie naar de christen-democratische visie op mens, maatschappij en overheid. De Franse CDS houdt eind oktober een groot ideologisch debat. Half november organiseert de EVP een congres in Dublin over de federatieve structuur van de Europese Gemeenschap. De Europese christen-democratie is dus zeer actief. Het denkproces staat niet stil."

Welke thema's zal het CDA tijdens het symposium in oktober aan de orde stellen?

,,De grote uitdagingen van de jaren '90 zullen daar aan de orde komen. Ten eerste: Hoe maken we van de markteconomie een sociale en ecologische markteconomie? Hoe zorgen we ervoor dat het milieu overlevingskansen heeft en wat betekent dat voor het functioneren van het bedrijfsleven? We gaan in op de vraag welke verantwoordelijkheden op nationaal niveau thuishoren en welke bij de Europese Gemeenschap. Een van de uitgangspunten is hoe mensen zich zelf verantwoordelijk kunnen weten voor het milieu. Het tweede thema gaat over ethische bewustwording van mensen op verantwoordelijke posten: in universiteiten, beroepsgroepen e.d. De samenleving is in hoge mate geprofessionaliseerd. Ze is in handen van deskundigen die zich vooral laten leiden door hun beroepsbelangen en door de technische uitvoerbaarheid. Wat technisch kan is bepalend. De ethische invalshoek is ondergeschikt. Hoe kan men bevorderen dat mensen weer gaan nadenken over ethische vragen? Het derde thema is de democratie in Europa, met name hoe de EG voor de burger toegankelijk wordt en de democratische controle."

Hoe de christen-democratie versterkt kan worden in Midden- en Oost-Europa is het onderwerp dat zal worden behandeld op de komende CDA-Partijraad op 9 juni a.s. in Utrecht. Van Velzen legt er grote nadruk op dat wij juist heel praktisch kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van de christen-democratie: ,,Het CDA is heel actief in het aangaan van contacten met verwante partijen. Er doen tal van voorstellen de ronde. Zo zou het CDJA zomerstages kunnen aanbieden aan jongeren uit Midden- en Oost-Europa. Ik heb de CDA-Tweede Kamerfractie gevraagd om christen-democraten uit die landen bij haar stage te laten lopen zodat ze kunnen zien hoe de democratie functioneert. Het CDA-Overijssel heeft onlangs een bezoek georganiseerd voor een grote groep Hongaren. Er is een enorm enthousiasme in het CDA om iets te kunnen betekenen. Het CDA is een partij die voortkomt uit een traditie van emancipatie. Het is aan zijn eigen traditie verplicht te helpen bij het emancipatieproces van christen-democraten in Midden- en Oost-Europa. Ik hoop dat vanuit de Partijraad impulsen komen voor verdere krachtige ondersteuning van de hulp."

Theo Brinkel

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

BOEK OVER ROEMEENSE REVOLUTIE AAN TÖKES OVERHANDIGD

De Roemeense bisschop Laszlo Tökes keek zijn ogen uit: zojuist gearriveerd vanuit Middelburg waar hij de Roosevelt-Award voor Godsdienstvrijheid had ontvangen, wachtte hem nu weer een grootscheepse ontvangst op straat in hartje Amsterdam. In Fotografisch Centrum De Moor vlak achter de Dam zou hem het eerste exemplaar overhandigd worden van het boek ,,Libertate" over de Roemeense Revolutie. Zijn consequent en moedig volgehouden verzet tegen de dictatuur van Ceaucescu was immers in december vorig jaar de directe aanleiding voor het uitbreken van de revolutie in Roemenië. En nu baant de Roemeen Tökes zich enigszins beduusd een weg door de applaudiserende menigte die zich in de zonnige straat verzameld heeft.
Eerst houdt prof. dr. R. Jurrjens (lid van de CDA-werkgroep Midden- en Oost-Europa en voorzitter van het Tweede Wereld centrum, voorheen de Boekowskystichting) een korte inleiding en dan neemt bisschop Tökes in het Engels het woord. ,,Ik betreur het bijzonder", zegt hij, ,,dat de eenheid in onze revolutie verbroken is. Toen de opstand in Timisoara rond mijn huis begon, waren het Roemenen, Hongaren en leden van andere minderheden die hand in hand een menselijke keten vormden tegen de onderdrukker. Toen bond een gemeenschappelijk doel ons. Maar nu is dat al weer verloren gegaan. Mijn innige wens is dan ook dat deze eenheid hersteld zal worden want het is van het grootste belang voor de toekomst van Roemenië dat diverse volkeren daar in saamhorigheid leven." Als het boek hem vervolgens overhandigd wordt, is hij blij verrast door de omslag: deze is uitklapbaar en vormt zo de Roemeense vlag met een gat in het midden. Het boek zelf geeft eerst een historisch overzicht van de ,,era Ceaucescu"; vervolgens wordt de revolutie zelf beschreven alsook de nadagen hiervan. De foto's vormen de hoofdmoot: zij tonen de beelden van vreugde en verdriet, moed en doodsangst, helden en verraders van de Roemeense revolutie.
Het bijzondere van dit boek is dat het een ,,geschenk" van Nederland aan Roemenië wil zijn, een daadwerkelijke bijdrage aan het democratiseringsproces. De auteurs, fotografen en de uitgevers hebben namelijk belangeloos meegewerkt zodat de gehele opbrengst ten goede zal komen aan het steunen van de onafhankelijke journalistiek in Roemenië. Daartoe is in overleg met de Nederlandse Vereniging voor Journalisten (NVJ) een fonds opgezet. Afgezien van de prachtige foto's en verhelderende tekst is het boek dus alleen om deze reden de moeite van de aanschaf waard.

(M. Bergh/ N. Marbe/ R. Timmermans: LIBERTATE, De Roemeense Revolutie, Amsterdam, Buijten en Schipperheijn/ Tweede Wereldcentrum 1990, 112. p, geïll., f 39,50.)

HOLLAND FESTIVAL

Het Nationaal Ballet tijdens het Holland Festival 1989. (foto ANP)

,,Het festival slaat nieuwe wegen in, waarbij het eigenzinnige en verkennende karakter behouden blijft – een Holland Festival dat is afgestemd op de nieuwsgierige geïnteresseerde", aldus het programmaboekje van het Holland Festival dat in juni weer gehouden wordt. Op het programma staat een groot aantal culturele activiteiten in met name Amsterdam en Den Haag. Het Holland Festival kan nieuwe wegen inslaan, zo vertelt het programmaboekje, omdat ,,met ingang van dit jaar de overheidssubsidie voor het Holland Festival verdubbeld is". Hierdoor werd een grote achterstand wat betreft overheidssubsidiëring in een klap weggewerkt en komt het Holland Festival in een met buitenlandse festivals meer vergelijkbare positie.
Hoe zit het nu eigenlijk met die overheidssubsidie? CD/Actueel vroeg het Marten Beinema, cultuurwoordvoerder van de CDA-Tweede Kamerfractie. Is het niet wat overdreven de subsidie zo maar in één keer te verdubbelen?
,,Zo zit het ook niet precies", zegt Beinema. ,,Het is wel zo dat de subsidie met ingang van dit jaar fors is verhoogd, maar pas op wat langere termijn zal het een echte verdubbeling zijn. In vergelijking met het buitenland is de overheidssubsidie voor het festival dan overigens nog niet hoog."
Is het nu eigenlijk wel zo dringend noodzakelijk om zoveel geld – het gaat op termijn om zo'n 8 miljoen per jaar – uit te geven aan subsidies voor een festival waarvan slechts een zeer klein deel van de Nederlandse bevolking geniet?
Beinema: ,,Wij zijn vanuit de CDA-fractie nogal kritisch geweest toen de verhoging van de subsidie aan de orde was bij de behandeling van de kunstbegroting. Het Holland Festival is namelijk vooral een ,,Randstadfestival" en wij vinden het ook belangrijk dat er geld is voor festivalactiviteiten buiten de Randstand. Door het verhogen van deze subsidie komt de nadruk nog meer te liggen op de Randstad, want het geld daarvoor komt uit de pot voor andere festivalactiviteiten."
Dat betekent dus, dat hierdoor minder geld beschikbaar komt voor festivalactiviteiten buiten de Randstad?
,,Dat hoeft het niet te betekenen", aldus Beinema, ,,want de minister van WVC heeft ons toegezegd een aantal verschuivingen door te voeren op de begroting, zodat men buiten de Randstad niet de dupe wordt van het verhogen van deze ene subsidie. Maar ook ik vind die enorme concentratie op de Randstad twijfelachtig. Uiteindelijk betekent het Holland Festival slechts meer van hetzelfde. De meeste voorstellingen worden toch wel georganiseerd; alleen zijn het er nu wat meer dan normaal in kortere tijd."
Heeft het Holland Festival dan eigenlijk wel een functie?
,,Het brengen van goede voorstellingen heeft altijd een functie", zegt Beinema. ,,Het heeft zeker waarde, maar ik betwijfel of het Holland Festival wel iets eigens heeft. Ik mis altijd een beetje een eigen karakter."
Genieten van echte kunst lijkt in Nederland nog altijd slechts voorbehouden aan een elite. Zou het Holland Festival nu niet juist een mooie gelegenheid zijn om kunst wat meer ,,aan de man" te brengen?
Beinema: ,,Dat zou natuurlijk wel goed zijn, maar inderdaad is dat met kunst in het algemeen het probleem en niet alleen met het Holland Festival. Ik heb het gevoel dat de organisatoren van het Holland Festival wat dat betreft zelf ook zoeken naar wat meer identiteit. Het is wel een goede zaak, dat door het verhogen van de subsidie de toegangskaarten goedkoper zijn geworden. Dat neemt voor velen misschien een drempel weg. Overigens blijf ik het erg belangrijk vinden dat, naast subsidie voor het Holland Festival, ook flink wordt geïnvesteerd in onderwijs en voorlichting, want alleen door beiden te doen kan kunst een breder bereik krijgen."
Jolly Kerkstra

COMMENTAREN

ONTREDDERDE VVD

Het VVD-congres in Zwolle heeft veel theater maar heel weinig duidelijkheid opgeleverd. De zeker voor VVD-begrippen ongekend felle schermutselingen op de eerste congresavond waren van tijd tot tijd onverkwikkelijk en lossen niets op.
Het Zwolse congres heeft het imago van een ontredderde VVD versterkt. De partij die in de jaren '70 zo'n relatief rustige indruk maakte (terwijl binnen het naar eenheid groeiende CDA en de PvdA heftige discussie gevoerd werden) is nu een in zichzelf verdeeld huis.
Belangrijkste vraag is ook voor de andere partijen welke richting de VVD zal kiezen. De nieuwe fractieleider Frits Bolkestein gaf er min of meer blijk van dat hij voor de conservatief-liberale koers van Wiegel kiest maar vorige week liet zijn vice-voorzitter Loek Hermans in Vrij Nederland weten dat wat hem betreft de sociaal-liberale koers van Joris Voorhoeve verder gestalte moet krijgen.
Blijft dus ook na ,,Zwolle" de vraag: waar staat de VVD in het politieke krachtenveld? Duidelijk is dat de VVD een krachtige leiding nodig heeft om de partij na enkele jaren vol verwarring weer tot een eenheid te smeden.
Bolkestein heeft ongetwijfeld het vermogen de Tweede Kamerfractie bekwaam te leiden, maar de partij als geheel wacht nog op een (full-time) voorzitter die de VVD weer op koers kan brengen.

VERPLICHTE INDIENSTNEMING

Het is begrijpelijk dat het kabinet alles op alles wil zetten om de kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt aan een baan te helpen. Ondanks de vele tienduizenden nieuwe arbeidsplaatsen die er dankzij het economisch herstelbeleid zijn bijgekomen, blijven grote groepen langdurig werklozen en arbeidsongeschikten aan de kant staan. Tegen die achtergrond heeft premier Lubbers kortgeleden voorzichtig gesuggereerd om werkgevers te verplichten een bepaald percentage arbeidsongeschikten en langdurig werklozen in dienst te nemen.
Ook CDA-minister De Vries heeft zich nu voorstander betoond van indienstneming van een bepaald percentage gehandicapten. Tot voor kort (zie CD/Actueel van 7 april jl) wilde hij niets van een verplichting weten. Het CDA is tot nu toe echter geen voorstander van nieuwe verplichtingen.
Toch is enige logica in de gedachte over een quoteringsregeling niet te ontzeggen. Werklozen zijn op straffe van verlies van hun uitkering verplicht om passende functies te aanvaarden. Waarom zouden dan ook werkgevers niet kunnen worden verplicht om ,,passende" werknemers in dienst te nemen? Bovendien kennen we de Wet Arbeid Gehandicapten die reeds nu voorschrijft dat werkgevers een bepaald percentage arbeidsongeschikten in dienst moeten nemen.
Een verplichting mag echter slechts als uiterste middel, als sluitstuk van een integratiebeleid worden gebruikt. Beter is het om via afspraken het bedrijfsleven bereid te vinden een groter deel van de kwetsbare groepen in dienst te nemen. Blijven werkgevers dan nog onvoldoende bereid dan is een verplichting respectievelijk zijn sancties te overwegen.

NEDERLAND GEPASSEERD

Twee Europese ,,kluifjes" gingen aan de Nederlandse neus voorbij. Niet onze oud-minister Ruding, maar de Fransman Attali wordt de directeur van de ontwikkelingsbank voor Oost-Europa. En niet Amsterdam, maar Londen wordt de vestigingsplaats van deze nieuwe instelling. Het besluit is het gevolg van handjeklap van de grote Europese landen, met name Frankrijk en Groot Brittannië. Het is vooral jammer dat daardoor iemand als Ruding, die toch uiterst capabel is, is gepasseerd.
Het is zorgwekkend dat nog steeds grotere landen over de hoofden van kleine landen heen beslissingen kunnen nemen. Nederland moet zich nu echter niet beteuterd en boos gedragen en zich terugtrekken in anti-Europese gezindheid. Dit soort zaken zijn het beste te voorkomen door de beslissingen daar te leggen waar zij thuis horen. Bij een Europese Commissie die gecontroleerd wordt door een Europees Parlement met normale democratische bevoegdheden. Het wordt hoog tijd dat dat er eens van komt.

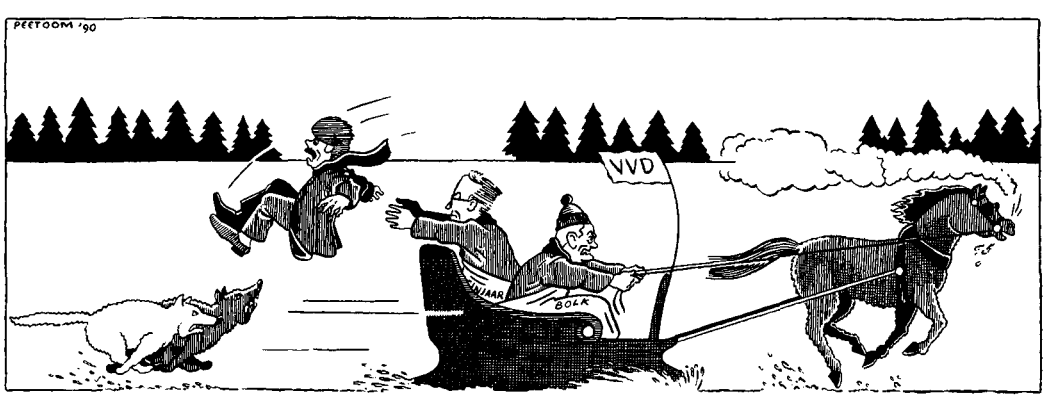

VAN SCHALSUM

***Ik wil me er niet mee bemoeien, maar** heeft uw stadje eigenlijk al een nieuwe skyline? Nee? Dan mag dat suffe gemeentebestuur bij u wel eens wat opschieten! Want van Lemmer tot Vlissingen en van Groningen tot Venlo zijn ze driftig bezig aan het stadssilhouet te sleutelen en dat belooft allure van jewelste te krijgen. Het wordt nu toch echt tijd dat die wethouder van u eens met een Engelse projectontwikkelaar en een Spaanse architect gaat lunchen want anders gaat u de Europese boot toch echt missen. Nu de meeste vaderlandse gemeenten tot Europees knooppunt zijn uitgeroepen moeten ze daar bij jullie toch minstens lokaal knooppunt zien te worden. Dus berg nou die ouwe beleidsnota's over sociaal-cultureel werk en participatie maar op, sluit een private-public-partnership, charter een ontwikkelaar, wat buitenlanders en een levensverzekeringsmaatschappij en gooi de boel omhoog. Gewoon hoog bouwen, met een hoop glas en wit stucwerk en het moet er niet al te Hollands uitzien. Wat daar in moet? Nou gewoon tropische baden, luxe appartementen, exclusieve kantoren en een kunsthal ofzo. En als er bezwaarschriften komen dan draait u de sociale verwarming maar wat hoger en zegt u dat de appartementen voor de ,,oudere medemens" zijn en dat het project veel werkgelegenheid oplevert. En wie dat zullen gaan huren en kopen als dat overal tegelijk klaarkomt? Kijk, dat is nou weer zo'n typisch Hollandse vraag! We hebben het tenslotte over de ,,Skyline on the waterfront" en niet over de Lage landen bij de zee.*

Vordering democratisch proces pas bij volgende verkiezingen te beoordelen

De eerstvolgende verkiezingen zullen beslissend zijn voor de beoordeling van de vordering van het democratisch proces in Roemenië. Dat is de opvatting van buitenland-secretaris Theo Kralt die internationaal waarnemer was bij de Roemeense verkiezingen op 20 mei jl. Kralt betwijfelt of deze verkiezingen daadwerkelijk vrij waren. Voor CD/Actueel gaf hij zijn bevindingen weer.

ROEMENIË

In december 1989 werd de regering van president Nicolai Ceausescu door een opstand omver geworpen. Meer dan 40 jaar van ijzig communistisch bewind werden hiermee beëindigd. Het autoritaire régime van Ceausescu moet met name in zijn laatste jaren tot de meest brute en repressieve communistische regeringen in Oost Europa worden gerekend. Onder het door hem geleide régime werden de rechten van de mens voortdurend geschonden en alle uitingen van afwijkende meningsvorming monddood gemaakt. Er was grote moed en kracht voor nodig om in dit klimaat geestelijk overeind te blijven. Door middel van een misdadig en geslepen systeem van overal aanwezige geheime agenten van de Securitate – de beruchte Roemeense geheime politie – en door informanten voor deze dienst, reikte de arm van de Roemeense heersers ver. Volgens bepaalde schattingen bedroeg het aantal informanten uiteindelijk een derde deel van de bevolking. De verwerking van de hieruit voortvloeiende gegevens moet een enorm karwei zijn geweest. Wie tijdens de verkiezingsperiode de mensen nauwkeurig gadesloeg, kon zich niet aan de indruk onttrekken dat de gevolgen hiervan nog volop aanwezig waren. Angst, haat, een diepgeworteld wantrouwen en een verloren geloof in de staat, de samenleving, haar instituties en misschien ook wel in zichzelf, waren van de gezichten van de mensen af te lezen. Onpeilbaar veel moet hier zijn geleden. Ceausescu en de zijnen duldden geen oppositie en geen politieke onafhankelijkheid van welke aard dan ook.

FRONT VOOR NATIONALE REDDING

Over de toedracht van de decemberrevolutie zijn verschillende versies in omloop. Van een spontane volksopstand tot een door voormalige communisten geleide coup die het zgn. „Front voor Nationale Redding" zelf georganiseerd heeft met als doel de posities van de voormalige communistische partij veilig te stellen. Kort tevoren hadden de afgevaardigden van de Roemeense communistische partij nog unaniem voor Ceausescu geapplaudiseerd. Enkele kapitale blunders van de dictator zoals een langdurig verblijf in Iran, arrogantie en beoordelingsfouten ten aanzien van de omvang van het protest speelden hierbij een belangrijke rol. Uit de opstand, eerst in Timisoara en vervolgens in Boekarest, trad het Front voor Nationale Redding (het „Front") geleid door de Raad voor Nationale Redding naar voren als voorlopige regering. Het Front presenteerde zichzelf als een partijloze en niet-politieke beweging die het herstel van de democratie voor alle Roemenen nastreefde. Deze Raad van 36 personen werd samengesteld uit dichters, schrijvers, acteurs, directeuren, legerofficieren , studentenleiders en vroegere autoriteiten uit de communistische partij. Een heterogeen gezelschap dat de belangrijkste krachten uit de revolutie vertegenwoordigde: een in hun oppositie tegen Ceaucescu. Een van de eerste daden van het Front was het uitvaardigen van een decreet waarin de politieke partijen en hun organisaties werden gelegaliseerd. Tevens werden verkiezingen voor een nieuw parlement en een nieuwe president aangekondigd. In januari van dit jaar besloot het Front ook zelf aan de verkiezingen deel te nemen. Door deze deelname aan de verkiezingen rees veel twijfel over de onpartijdigheid en de wil van het Front om de te houden verkiezingen ook vrij en eerlijk te doen zijn. De positie van het Front deed vele vragen opkomen. De voordelige uitgangspositie van het Front bij de verkiezingen en zijn ontstaansgeschiedenis leidden bij de oude politieke partijen al snel tot de beschuldiging dat hier van manipulatie van de publieke opinie sprake was. Door de politieke onderdrukking van de regering Ceausescu kon de staat waarin de oppositiepartijen verkeerden embryonaal genoemd worden. De drie opnieuw optredende historische partijen: de Nationale Boeren Partij (later ook Christelijk en Democratisch), de Nationale Liberale Partij en de Sociaal-Democratische Partij waren meer dan 40 jaar onderdrukt. Andere partijen, opgericht na december 1989, kregen door gebrek aan tijd en middelen weinig gelegenheid meer om zichzelf te organiseren en zich van een achterban of partijpolitiek kader te voorzien. Door de van de zijde van de politieke partijen naar voren gebrachte bezorgdheid werden de verkiezingen - eerst bepaald voor maart - uitgesteld tot 20 mei 1990.

Talloze malen hebben wij op lokaal niveau onregelmatigheden en afwijkingen van de procedures moeten constateren die strijdig waren met de beginselen van vrije en geheime verkiezingen.

In de loop van januari van dit jaar kwam het Front onder grote druk te staan door demonstraties die tot doel hadden de macht voorafgaande aan de verkiezingen te delen. De Raad voor Nationale Redding besloot aanvankelijk deze vorm van protest te verbieden. Velen geloofden dat het Front zijn regering wilde continueren, geen vrije verkiezingen meer wilde organiseren en de tactiek van het 'ancien régime' had overgenomen. Onder druk van deze protesten werd begin februari jl. de zgn. 'Voorlopige Raad voor Nationale Een-

Demonstranten tekenen een petitie tegen Iliescu *(foto Roel Rozenburg/Hollandse Hoogte)*

heid' gevormd. Een soort parlement waarvan de leden werden aangewezen door de politieke partijen die op dat moment geregistreerd waren en door het Nationale Front of de met haar verbonden satellietpartijen zelf. De drie 'oude' politieke partijen waren allen met enkele leden in de Raad vertegenwoordigd. De afgevaardigden van de Nationale Boeren Partij Christelijk en Democratisch hebben zich enkele weken voor de verkiezingen hieruit teruggetrokken uit protest tegen de gang van zaken en het feitelijk machtsmonopolie van het Front. Het Front behield in deze Raad voor Nationale Eenheid een meerderheid en bleef de controle houden over de ministeries. Het is onduidelijk gebleven welke macht deze Raad had t.o.v. de regering. De verkiezingen van 20 mei zouden de Voorlopige Raad voor Nationale Eenheid gaan vervangen door een gekozen parlement. Tevens zouden dan een nieuwe president en een senaat worden gekozen.

VERKIEZINGSCAMPAGNE

Ten opzichte van het tijdperk Ceausescu moeten de op 20 mei jl. gehouden verkiezingen als een belangrijke stap vooruit worden gezien. De mogelijkheden voor de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid voor personen, organisaties en politieke partijen om zich te organiseren en om van de regering afwijkende standpunten in te nemen zijn zeer aanzienlijk verruimd. De kranten brengen inmiddels toch wel een grote variëteit aan opvattingen naar voren. Dit alles wil echter nog niet zeggen dat er sprake is geweest van daadwerkelijk vrije verkiezingen. Met name de periode voorafgaande aan de verkiezingen waaronder de verkiezingscampagne en het algemeen klimaat dat deze verkiezingen omgaf, moeten naar mijn mening kritisch beoordeeld worden. Het Front voor Nationale Redding heeft gedurende deze periode een de facto controle gehad over de instrumenten van de regering. Op financieel gebied, voor wat betreft de overheidsapparaten en de media bevond het Front zich steeds in een voordelige positie ten opzichte van andere partijen, bewegingen en groeperingen. Hier komt bij dat verschillende leden van de voormalige nomenklatura (senior-functionarissen van de Communistische Partij) een sleutelrol zijn blijven vervullen. De drie historische partijen, veel studenten en intellectuelen zien het Front als een voortzetting van de communistische controle in verlichte vorm en als een verraad aan de revolutie. Tijdens de verkiezingen bereikten de leden van de waarnemingsdelegatie vele berichten van met name leden van de Nationale Boerenpartij en de Nationale Liberale Partij over intimidatie door het Front. Leden van deze partijen namen hierdoor geen deel aan de campagne en moesten als lid van de verkiezingscomité's verstek laten gaan. Het Front ziet zichzelf als een stabilisator van de onbeheerste krachten die de revolutie heeft losgemaakt (demonstraties etc.) en als wegbereider voor een ordelijke en normale democratie. Zij is degene geweest die direct onder de dictatuur heeft geleden, terwijl de leiders van de oude politieke partijen buitenslands verbleven.

DE OPPOSITIE

Via deze laatste beschuldiging kom ik op de positie van de oppositie tijdens deze verkiezingen. In de eerste plaats hebben zij te lijden gehad van de korte periode tot aan de verkiezingsdatum. Voor hun organisatie en het vormen van een redelijk kader met name op het platteland heeft dit ernstige consequenties gehad. Distributie van materiaal en de organisatie van het totale kader kwam hierdoor onvoldoende van de grond. Het gebrek aan financiële-, transport- en communicatiemiddelen deed zich volop gelden. De verkiezingscampagne werd hierdoor uiteraard beïnvloed. Er waren wat de uitgangspositie en het gebruik maken van de media betreft geen gelijke kansen. Ten tweede moet hierbij worden aangetekend dat in de allerlaatste fase voor de verkiezingen de drie presidentskandidaten Iliescu van het Nationale Reddingsfront, Ratiu van de Nationale Boeren Partij en Campeanu van de Nationale Liberale Partij een enkele maal samen in verkiezingsdebatten optraden. Wellicht om deze reden verklaarden veel kiezers voldoende over de partijpolitieke mogelijkheden te zijn ingelicht. Voor onze begrippen waren deze debatten weinig inhoudelijk van aard en kenden zij een hoog niveau aan wederzijdse beschuldigingen over incidenten, intimidaties en andere onregelmatigheden. Voor zowel de Boeren- als de Liberale Partij is het feit dat hun beide presidentskandidaten lange tijd in het buitenland hebben gewoond een belangrijk nadeel geweest. Beide spraken Roemeens met een Engels accent. De kandidaat van het Front, Iliescu, profiteerde van het door hem uitgebuite imago van revolutionair en bevrijder en van de positie van het Front als dominante factor binnen de regering gedurende de verkiezingen. In financieel opzicht en voor wat betreft de toegang tot de media heeft het Front een heel duidelijke voorsprong gehad. Hier en daar direct voortbouwend op de structuren van de oude communistische partij beschikte het Front ook over relatief de beste kaders. Het is moeilijk voor te stellen hoeveel meer dan 40 jaar communisme in sociaal en menselijk opzicht kapot heeft gemaakt. Het menselijk initiatief, een gemeenschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel en een vrije meningsuiting en organisatie zijn in deze periode stelselmatig onderdrukt geweest. Daar komt nog bij dat Roemenië in

(vervolg op pagina 14)

(vervolg van pagina 13)

zijn historie niet of nauwelijks terug kon zien op een democratische periode, laat staan traditie. Dit gevoegd bij de diepe angst bij de mensen voor wat was en wat komen kan, heeft het stemmen op het Front in de hand gewerkt. Een aantal mensen heeft op het Front gestemd uit tevredenheid over de resultaten van de revolutie en op grond van de overweging dat in de gegeven omstandigheden het Front de beste garantie zou zijn voor evenwichtige verhoudingen na Ceausescu.
Beleidsmatig heeft de door het Front voorgestelde geleidelijkheid voor wat betreft de overgang naar een meer liberale economie, de beschikbaarstelling van 5.000 m2 grond aan elke boer en een aantal sociale maatregelen aantrekkend gewerkt.
De positie van de Nationale Boeren Partij/ Christelijk en Democratisch is bij deze verkiezingen bijzonder moeilijk geweest. Lijdend aan dezelfde euvelen als welke die hierboven aan alle oppositiepartijen zijn toegeschreven hebben wij van deze zijde de meeste klachten over intimidatie van haar leden door het Front gekregen. Het feit dat deze partij bij de verkiezingen in 1946 de meeste stemmen heeft gekregen, maakte haar bij het Front een eerste doelwit voor aanvallen. Van verschillende zijden kregen wij te horen dat het Front de achterliggende factor was voor beschuldigingen die erop neerkwamen dat deze partij verschillende zeer rechtse, zelfs fascistische trekken zou vertonen. Een aantijging die door de partijleiding volstrekt van de hand werd gewezen. Verder werden de boeren ervan beschuldigd het grootgrondbezit weer te willen herstellen. Programmatisch is de Boeren Partij globaal met de westerse Christen-democratische partijen te vergelijken. Opvallend was dat – met de nodige uitzonderingen – veel vertegenwoordigers een hoge leeftijd hadden. Er was sprake van een teruggrijpen op de kaders van 1946.
De Nationale Liberale Partij oefende een zekere aantrekkingskracht uit op m.n. intellectuele kringen en heeft de meeste hulp uit het buitenland ontvangen. De Sociaal-Democratische Partij is reeds tijdens de campagne zeer weinig uit de verf gekomen.

VERKIEZINGSDAG

Op de verkiezingsdag 20 mei hebben de leden van onze delegatie talloze verkiezingslokalen bezocht. Al om 6 uur stonden lange rijen mensen te wachten om te gaan stemmen. Een terugkerend gegeven; vrijwel overal waar we kwamen wilden de mensen graag gaan stemmen en hoopten zij vurig op het totstandkomen van een echte democratie. De meeste stemmers hebben deze dag duidelijk als een zeer belangrijke ervaren in de Roemeense geschiedenis en in hun eigen leven. Talloze malen hebben wij op lokaal niveau onregelmatigheden en afwijkingen van de procedures moeten constateren, die strijdig waren met de beginselen van vrije en geheime verkiezingen. In een aantal gevallen – maar lang niet altijd – was dit te wijten aan het verschrikkelijk ingewikkelde verkiezingssysteem, de talloze deelnemende politieke partijen (meer dan 100) en onafhankelijken, aan de onwetendheid en aan de vermoeidheid. Het waren de eerste min of meer vrije verkiezingen sinds 1946.
Naar onze mening waren de intenties van de verkiezingen op het lokale niveau over het algemeen goed. Gunstig was ook dat zich op 20 mei jl. geen uitbarstingen van geweld tussen minderheidsgroepen voordeden. De tekortkomingen van deze verkiezingen lagen in de aanloop van de verkiezingen: in de mogelijkheden om zich als partij te organiseren, in de toegang tot de media en het moeilijk te omschrijven maar overal waarneembare gevoel van angst voor dat wat was en dat wat komen kan. Op de regionale niveau's waar de stemmen samen kwamen, hebben wij hier en daar grote chaos moeten constateren. Het handmatig verwerken van zeer grote aantallen stemmen is men duidelijk niet gewend. Mogelijkheden voor manipulatie op regionaal en landelijk niveau bij het tellen van de stemmen zijn er legio, maar vanuit het lokale gezichtspunt natuurlijk niet te overzien. Op een vraag van mij aan een orthodoxe priester of de verkiezingen in zijn gemeente werkelijk vrij waren, antwoordde hij: „Hier bij ons, zeer zeker; maar voor het landelijke, weet alleen Hij het die alles ziet".

TOEKOMST DEMOCRATIE

De uitslagen van de Roemeense verkiezingen hebben een grote overwinning voor het Front voor Nationale Redding en zijn leider Iliescu laten zien. De gezamenlijke oppositiepartijen hebben eigenlijk geen vuist kunnen maken. Dit betekent dat we kunnen spreken van een continuïteit van de macht van het Front. Daar liggen de sleutels voor verandering. Voor het totstandkomen van een echte democratie en een pluralistische samenleving is m.n. nodig dat er in de toekomst een vrije pers en vrij toegankelijke media zijn, er een echte dialoog komt met en wezenlijke verdraagzaamheid komt jegens al degenen die zich nu tot de oppositie rekenen, er programma's voor training komen voor de uitoefening van burgerlijke en democratische vrijheden om de gevolgen van meer dan 40 jaar communisme te overwinnen, er een democratische grondwet komt met democratische instituties, er garanties voor het handhaven van de rechten van de mens worden gesteld en dat de gevoelens van collectieve angst zullen verdwijnen.
De nieuwe regering die gedomineerd zal worden door het „Front voor Nationale Redding" zal in dit licht beoordeeld moeten worden. Gegeven de bedroevend slechte staat van de economie, de spanningen tussen de minderheden en ook de psychologische gesteldheid van veel mensen wacht hier geen gemakkelijke taak. Het hangt af van de daden van deze nieuwe regering of voor wat betreft de zojuist gehouden verkiezingen inderdaad gesproken kan worden van een eerste stap op weg naar een echte democratie of dat we een opportunistisch post-communisme te zien krijgen met veel glasnost en perestrojka.
De eerstvolgende verkiezingen zullen beslissend zijn voor de beoordeling van de vordering van het democratisch proces.
Voor Roemenië zijn de contacten met Westeuropese landen en politieke partijen in de komende tijd van groot belang. Door onze aanwezigheid kan het democratiseringsproces worden versneld en kunnen wij helpen bij het opnieuw opbouwen van de weggevaagde kaders. Met name de jongeren, de kaders voor de toekomst, verdienen onze steun bij het realiseren van een democratie in Roemenië.

Theo Kralt
secretaris Buitenland CDA en op uitnodiging van het National Democratic Institute for International Affairs i. s. m. het National Republican Institute for International Affairs uit de Verenigde Staten waarnemer bij de Roemeense verkiezingen.

De drie presidentskandidaten Iliescu (links), Campeanu (achter Iliescu) en Ratiu (uiterst rechts). *(foto ANP)*

CDA moet meer zoeken naar gerichte maatregelen voor mensen die echt in problemen zitten

Twee weken geleden werd een landelijke manifestatie tegen de verarming in Nederland gehouden. Het CNV was een van de organisaties die de manifestatie voorbereidde. CD/Actueel sprak met CNV-bestuurder mr. Aart Jan de Geus over de visie van het CNV op het armoedevraagstuk, de sociale vernieuwing, het CDA en het armoedevraagstuk en het beleid van minister De Vries.

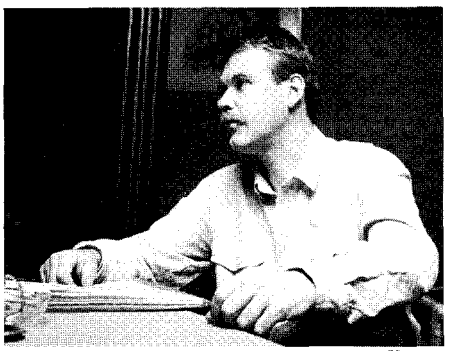

Aart-Jan de Geus (foto Hans Hordijk)

Aart-Jan de Geus: ,,In de beleidsfilosofie van het CNV zit het element van het opkomen voor de zwakken in de samenleving. Dat tref je overigens ook bij het CDA aan. Dat gaat terug op de evangelische wortel die beide organisaties hebben. Dat is de grondslag, van waaruit wij het armoedevraagstuk benaderen. Verder is belangrijk dat wij armoedebestrijding niet benaderen vanuit het oogpunt van liefdadigheid maar vanuit gerechtigheid."

Wat betekent dit nu voor het concrete beleid van het CNV?
,,In de loononderhandelingen zeggen we altijd dat een deel van de loonruimte moet worden besteed aan het verbeteren van de werkgelegenheid, omdat het niet hebben van werk een van de hoofdoorzaken is van armoede. Mensen die langdurig werkloos zijn hebben eigenlijk geen mogelijkheden om hun eigen lot te verbeteren.
In ons sociale zekerheidsbeleid is de koppeling van de lonen aan de uitkeringen verder een hard punt. Door die koppeling kan de welvaartsontwikkeling gelijk oplopen. Wij hebben dat vorig jaar onderstreept door de actie ,,Delen in welvaart".
Het CNV is in februari met het Actieplan armoedebestrijding gekomen. In dat plan vragen we van de overheid een aantal regels in de sociale zekerheid bij te stellen. Mensen van 55 jaar en ouder die een WAO- of een WW-uitkering hebben moeten de garantie krijgen dat ze niet meer in de bijstand terecht komen. Dat is een maatregel die weinig kost maar die psychologisch zeer belangrijk is. Wij pleiten ook voor een verhoging van de kinderbijslag. Mensen met een laag inkomen met kinderen hebben veel meer lasten dan mensen zonder kinderen. Dat betekent dus ook een relatieve armoede.
Verder vinden wij dat de centrale overheid de uitvoering van de algemene bijstandwet meer zou moeten leggen bij de gemeenten. Dit laatste spoort met de regeringsplannen met de bijzondere bijstand. Wij denken echter dat de regering er nog wel rekening mee zal moeten houden dat de lasten voor die bijzondere bijstand zullen toenemen. Nu maakt slechts 20% van de mensen die er recht op hebben ook daadwerkelijk gebruik van de bijzondere bijstand. In het regeerakkoord wordt daarvoor een bedrag van 300 miljoen uitgetrokken, maar daar is iets raars mee. Want men zegt dat die 300 miljoen tevens het maximum is. De algemene bijstandswet geeft recht op bijzondere bijstand. Mensen kunnen dus bij de gemeente hun recht halen. Als dat oploopt tot bijvoorbeeld 400 miljoen, dan zal dat bedrag toch uitgekeerd moeten worden. Die rekening is dan voor de gemeenten. Die hebben er dus belang bij om een slecht voorlichtingsbeleid te voeren. En dat kan natuurlijk niet."

Verwacht het CNV op het punt van de armoedebestrijding veel van sociale vernieuwing?
,,Het CNV waardeert de politiek inhoudelijke lijnen van sociale vernieuwing positief. Er wordt gekozen voor een beleid dat gericht is op het verkleinen van maatschappelijke achterstanden. Wel vinden wij het belangrijk dat er met name op gemeentelijk niveau verbanden worden gelegd naar maatschappelijke organisaties, die soms al jaren lang op dit terrein actief zijn. Het CNV is verder voorstander van het vormen van sociale raden op gemeentelijk niveau, waaraan vertegenwoordigers van die verschillende organisaties kunnen deelnemen."

Laat het CDA bij het armoedevraagstuk haar sociale gezicht voldoende zien?
,,Programmatisch zou het CDA meer moeten zoeken naar gerichte maatregelen voor mensen die echt in de problemen zitten. De twee hoofdlijnen gericht op het scheppen van werk en het herstel van de koppeling zijn goed; maar daarmee zijn we er nog niet. Het CDA moet ook bereid zijn om zich uit te spreken voor meer specifieke maatregelen, zodra dat gefinancieerd kan worden. Je kunt niet blijven zeggen: het kan niet gefinancieerd worden en daarom denken we er niet aan. Dat is een logica die politiek ideologisch tekortschiet.
De CDA-bewindslieden in het vorige kabinet zaten natuurlijk in een moeilijke periode, omdat ze gebonden waren aan het bezuinigingsbeleid. Minister De Vries moet erg oppassen om de presentatie van zijn beleid niet te verengen tot de economische invalshoek. Hij kan heel snel rekenen. Als hij denkt dat iets niet betaald kan worden, dan is voor hem het onderwerp afgesloten. Daarmee ga je voorbij aan de mogelijkheden die er zijn om op creatieve wijze financiering te vinden. Hier ligt een belangrijke taak voor de CDA-Tweede Kamerfractie en de CDA-politici op gemeentelijk niveau om toch iets te laten zien van de politieke ideologie waarin het opkomen voor de zwakken in de samenleving centraal staat."

Klaas de Vries

CDJA

HANJA EN DE BRAAFHEID

Tijdens de Algemene Ledenvergadering van het CDJA, die op 12 mei jl. gehouden werd, kreeg minister Hanja May-Weggen door CDJA-voorzitter Ad Koppejan de Zilveren Horzel opgesteld; een onderscheiding die jaarlijks door het CDJA wordt toegekend aan politici die zich onderscheiden vanwege hun kritische bijdrage aan de christen-democratie. Deze toekenning van de Zilveren Horzel 1989 aan Hanja May betekende een waardering voor haar prikkelende activiteiten in de EVP-fractie in het Europees Parlement ten aanzien van milieu, de emancipatie van de vrouw en het sociaal beleid, maar ook voor haar stekelige houding ten opzichte van de samenwerking tussen christen-demcoraten en Britse conservatieven op Europees niveau. Ook was de prijs bedoeld als aanmoediging voor een kritische en steekhoudende opstelling voor de jaren '90, zoals bij een horzel past.
In haar dankwoord trok de minister evenwel van leer tegen de matheid die volgens haar kenmerkend zou zijn voor de huidige jongeren en voor het CDJA, dat zich normaliter altijd zo gevleid voelt bij de haar toegedichte horzelfunctie ten opzichte van het CDA. Hanja May echter riep het CDJA op vernieuwend te zijn en erop uit te trekken om de wereld te veranderen. Daarom ook, zo zei ze, wilde ze de horzel eigenlijk maar weer aan het CDJA teruggeven als stimulans om zelf vooral horzelig te zijn. ,,May stelt May ten voorbeeld'', sneerde Trouw twee dagen later, en citeerde de minister over de volgens haar zo inspirerende jongeren in Parijs, Berlijn en Amsterdam uit de jaren zestig. Kennelijk was Hanja erbij toen in Parijs de studentenrellen uitbraken voor democratisering in het wetenschappelijk onderwijs of toen in Amsterdam het Maagdenhuis bezet werd. Maar het Parool van 14 mei beschrijft, met het citaat ,,onze jongeren zijn zo tam, zo braaf'' als kop, dat Hanja May zelf toen ,,druk was met haar studie. Ze volgde een opleiding tot verpleegkundige''.
Maar is die kritiek van minister May op het CDJA nu wel terecht? Is het CDJA wel zo tam, zo braaf? Rellen en bezettingen horen inderdaad niet tot het arsenaal van CDJA-activiteiten, CDJA'ers kraken niet en verwoesten geen kantoren en cafés. Maar wel gaan CDJA'ers de straat op om hun meningen te geven, over de positie van gehandicapte werknemers of over het milieu. Of heeft de minister vorig jaar november, toen ze over de snelwegen zoefde in haar geliefde auto, niet de spandoeken aan viadukten zien hangen met opschriften als ,,Hoe hard rijdt u nu?''. Maar gaat het nu alleen om verbaal geweld, om de expressie? Want als het om de intentie gaat, de boodschap die wordt overgebracht, kan de minister vooruit met de politieke durf van het CDJA. Ons politiek actieprogram (sic!) roept op tot onconventionele oplossingen voor de problemen van deze tijd, maar wel gebaseerd op onze christen-democratische grondslag. En het stuk ,,Ruimte voor milieu'', dat in november door de CDJA-Raad werd vastgesteld, staat boordevol ideëen en voorstellen waarmee de minister haar voordeel zou kunnen doen. Dat is beter dan het afvuren van een eindeloos salvo aan ondoordachte voorstellen over road-pricing, tol, spitsvignetten, variabele wegenbelasting en superhoge benzine-accijnsen, die al bij de minste kritiek worden ingeslikt en die daarmee de politieke geloofwaardigheid van de minister ernstig aantasten.
Ook heeft het CDJA zich nooit braaf en tam betoond toen het de discussie op gang bracht over de vermeende technocratische tendenzen binnen het CDA, die de partij doen afglijden van zijn christen-democratische identiteit en leidt tot de vervlakking van het pragmatisme. En hoewel de discussie, tot in dag- en weekbladen gevoerd, momenteel niet meer direct op de voorgrond staat, blijft het CDJA waakzaam, zoals van haar verwacht mag worden.
In de Volkskrant van 15 mei schrijft Tromp onder de titel ,,May spreekt vanaf de barricaden verkeerde jeugd toe'' hoe May zichzelf kennelijk vereenzelvigt met haar tijdgenote Ulrike Meinhof, u weet wel, van Berlijn en de Rote Armee Fraktion enzo. Tromp schrijft daar ,,De minister klopte aan het verkeerde adres aan. Even afgezien van randverschijnselen als RaRa zal het niet meevallen om gemotiveerdere bewegingen op te sporen dan het CDJA. Wat juist zo opvalt is hun zelfbewustheid, hun ideologische scherpte''. Als zelfs Jan Tromp dat in de Volkskrant schrijft, zal het wel waar wezen... Maar bij ieder rechtgeaard CDJA'er komt een blos op de wangen wanneer Tromp het CDJA kenmerkt met ,,een radicale, normatieve opstelling die zonder blikken of blozen wordt ontleend aan religieuze overtuiging''.
De aanmoediging van het CDJA aan minister May was dus al met al niet onterecht: wees kritisch en steekhoudend! De kritiek heeft zij inmiddels op het CDJA beproefd, nu nog de steekhoudendheid.

Hans Horlings
lid dagelijks bestuur CDJA

Hanja May vindt matheid kenmerkend voor jeugd. *(foto ANP)*

HORZEL

De aanstaande verkoop van het Kuyperhuis gaat door. Wie kan er tegen een efficiënter en goedkoper onderkomen voor het CDA-partijbureau zijn? Het is tenslotte maar een gebouw. Als het protestantisme overeind moet worden gehouden met het woonhuis van dr. A. Kuyper alleen stelt het weinig meer voor. Toch is er meer aan de hand want het achtergrondgevecht tussen de managers en zij die een concretisering van het evangelie in de politiek bepleiten is nog steeds aan de gang. De verkoop van het woonhuis van Kuyper is de bezegeling van een onstuitbare ontwikkeling: het CDA is op weg naar een gedeconfessionaliseerde centrumpartij op brede geestelijke en sociale basis.
Er is een groot verschil tussen enerzijds Kuypers' leer van de souvereiniteit in eigen kring en anderzijds het rooms-katholieke subsidiariteitsbeginsel. Terwijl Kuyper ook niet van de staat afgeleide rechten en vrijheden van maatschappelijke levenskringen eerbiedigt, krijgen bij het subsidiariteitsbeginsel lagere organen pas door de staat zin en ontplooiingsmogelijkheden. Het gevaar dat het CDA als politieke organisatie vereenzelvigd wordt met de staat zal verder toenemen. Een funeste ontwikkeling voor onze democratie en het protestantisme.
Volgens oud-minister J. de Koning moet de verkoop van het Kuyperhuis zakelijk worden bekeken. Hij zal er geen traan om laten en vond het bureau van Kuyper maar klein. Nu een van de laatste banden tussen het CDA en de ARP wordt doorgesneden is het nieuwe onderkomen van het CDA niet meer de juiste plaats voor Kuypers bureau. Gewoon een aluminium bureau. Dat moet je zakelijk bekijken.
Jan Willem Sap

VROUWEN BERAAD

(foto gemeente Den Haag)

Carmen Boersma: Inspraak is nu nog wassen neus.

CARMEN BOERSMA: ,,NEEM DE BURGER SERIEUS''

Is gemeentepolitiek alleen praktisch en pragmatisch of kan het ook bedreven worden vanuit een bepaalde inspiratie? Met andere woorden: is het mogelijk vanuit een christelijke visie gemeentepolitiek te bedrijven? Mevrouw Carmen Boersma-Weiss beantwoordt deze vraag na twaalf jaar fractielidmaatschap voor het CDA in de gemeente Den Haag waarvan het laatste jaar als fractievoorzitter volmondig met ,,ja". ,,Die visie blijkt natuurlijk in het verkiezingsprogram, maar ook in die situaties waarin het program niet voorziet, kunnen de vier uitgangspunten van het CDA, gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap, uitkomst bieden.", aldus mevrouw Boersma. Zij heeft de vier uitgangspunten in de dagelijkse gemeentepolitiek als een zeer praktische leidraad ervaren. Vooral het punt dat de burger mede-verantwoordelijk geacht wordt, ziet mevrouw Boersma als een belangrijk CDA-principe. Helaas is het in het verleden niet altijd gelukt dit voldoende in praktijk te brengen. Willen we de meerderheid van de Hagenaars die bij deze gemeenteraadsverkiezingen niet is gaan stemmen, weer meer bij de gemeentepolitiek betrekken, dan zullen we als gemeente de verantwoordelijkheid van de burger serieus moeten nemen, vindt zij. En dat betekent de burger meer serieus nemen dan tot nu toe het geval was. Dat kan bijvoorbeeld bij de inspraak. Die is in de huidige praktijk een wassen neus, vindt mevrouw Boersma. Als voorbeeld noemt ze de ambtelijke nota ouderenbeleid. Zo'n nota is puur droogzwemmen, oordeelt ze. Als dit theoretische stuk het ambtelijk vertrek verlaat, mogen de ouderenbonden commentaar leveren. Dan ook wordt aan de raadscommissie advies gevraagd. Werkelijke inspraak betekent dat de ouderenbonden en de raadscommissie, die per slot ook de burgers vertegenwoordigt, ook adviezen geven voordat de nota geschreven wordt.
Een ander punt is dat er betere voorlichting zou moeten zijn over wat er op de gemeentelijke agenda staat en wat dat betekent. Op de agenda staat bijvoorbeeld een voorbereidingsbesluit voor wijziging van een bestemmingsplan. Veel burgers beseffen dan niet dat het gaat om een exact bouwplan, meent zij.
De gemeenteraad van Den Haag verliest in mevrouw Boersma een integer en toegewijd raadslid. In de twaalf jaar dat ze lid was, heeft ze veel zien veranderen. Alleen al de lengte van de raads- en commissievergaderingen, die twee keer zo lang geworden zijn! De oorzaak ligt, volgens mevrouw Boersma, in het aanwenden van de openbaarheid van bestuur voor eigen, vooral persoonlijk politiek gewin. Omdat de tribunes vol zitten, nemen raadsleden langer en vaker het woord. Ze willen opgemerkt worden, vooral door de pers. Heeft mevrouw Boersma met al haar ervaring nog een advies voor haar opvolgers? Zonder aarzelen antwoordt ze: ,,Heb heel veel contact met je achterban. Vergeet nooit dat je vertegenwoordiger bent!" Zij heeft dat zelf nooit vergeten. Zo hield ze spreekuur. Haar telefoonnummer staat in het wijkblaadje. Ze ging veel naar instellingen en bonden en liep elke voorstelling, elke opening af. Dit is de enige manier om het raadswerk goed te doen, zegt ze. ,,Ga naar de mensen toe, dan weten ze je ook te vinden als ze je nodig hebben."

Hennie de Pous-De Jonge

CRIMINALITEIT EN MORAAL

,,Je eet of je wordt gegeten", zo beschreef een CDA-Tweede Kamerlid onlangs in een krant het politiek handelen. En in Tsjechoslowakije was tot voor kort de gangbare moraal: ,,Wie niet steelt, doet zijn gezin tekort".
Beide opvattingen duiden op een culturele crisis, op een vervlakking van normen en waarden die zijn weerga niet kent. Havel, de nieuwe president van Tsjechoslowakije wijst zijn volk erop dat politiek weer het in praktijk brengen van morele waarden moet worden. Dat houdt in: dienst aan de waarheid en zorg voor de naaste. Hij ageert tegen het door het communistische regime in de hand gewerkte pragmatisme, opportunisme en cynisme, tegen een zowel fysiek als moreel vervuild milieu. ,,We zijn moreel ziek, omdat we eraan gewend zijn geraakt iets anders te zeggen dan wat we denken. We hebben geleerd nergens in te geloven, elkaar te negeren en ons alleen om onszelf te bekommeren. Begrippen als liefde, vriendschap, mededogen, bescheidenheid en vergevingsgezindheid hebben hun diepte en dimensies verloren", aldus Havel. Zou deze revitalisering van een christelijk humanisme ook een impuls voor onze hele westerse samenleving kunnen zijn? Want ook in Nederland spelen eigenbelang en kleine groepsbelangen een toenemende rol en dreigen christelijke waarden en normen als hinderlijk en inefficiënt te worden bestempeld.
De criminaliteit is vorig jaar in ons land tot een hoogtepunt- of liever dieptepunt gestegen. Zo leed het bedrijfsleven een schade van 5 miljard gulden, ten dele door criminele handelingen van de eigen werknemers. Deze interne criminaliteit is een duidelijk bewijs van het niet meer in acht nemen van elementaire normen. In navolging van opvattingen van de huidige minister van Justitie, Hirsch Ballin, wees het CDA-Vrouwenberaad er al in 1988 in een later door de Partijraad overgenomen resolutie op dat criminaliteit niet alleen een economisch, bestuurlijk of justitieel probleem is, maar dat het uiteindelijk wijst op een culturele crisis. Gewezen werd ook op de voorbeeldfunctie van de overheid naar de burgers toe.
Daarom moeten wij in het CDA elkaar weer durven bevragen op onze waarden en normen, zodat de junglementaliteit afneemt. Naast positieve kritiek is het ook onontbeerlijk elkaar erkenning, ruimte en bemoediging te geven. Middelmatigheid, uiterlijke schijn, willekeur, machtsusurpatie en gebrek aan verbeeldingskracht zijn kenmerken van bestuurlijke en culturele verstarring en leiden uiteindelijk tot een onleefbare samenleving. Bestuurlijke kwaliteit daarentegen vereist het inzetten van de gaven van hoofd en hart. Het goede voorbeeld geven zowel thuis, op micro-moreel niveau als op maatschappelijk, meso- en macroniveau zal een nieuwe generatie politici opleveren, waaraan de gewone burgers weer houvast hebben. Criminaliteitspreventie is bijvoorbeeld niet alleen het door de overheid verstrekken van geld voor buurtbeheerprojecten. Bestuurlijke en sociale vernieuwing floreert pas met aanspreekbare, moreel hoogstaande politici.

Alice Bakker-Osinga

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

SOCIALE VERNIEUWING

„De CDA-fractie is nog steeds enthousiast over sociale vernieuwing. Onder die vlag kan onder Lubbers III een belangrijke benadrukking en voortzetting plaatsvinden van wat onder eerdere kabinetten in gang is gezet." Dit zegt Frans Wolters, coördinator sociale vernieuwing van de CDA-fractie aan de vooravond van het debat in de Kamer over dit onderwerp.
Sociale vernieuwing en de wijze waarop het kabinet dit uitwerkt is niet nieuw voor het CDA. Wolters wijst in dit verband op het verkiezingsprogramma waarin in de eerste regels al staat dat gestreefd wordt naar maatschappelijke vernieuwing. Wolters kan zich vinden in de omschrijving die Van Kemenade gaf van sociale vernieuwing: „het streven om te komen tot een samenleving waarin zelfstandigheid èn betrokkenheid, eigenbelang èn rechtvaardigheid opnieuw met elkaar in verband worden gebracht."
Als kenmerken van sociale vernieuwing noemt Wolters: het beleid vooral richten op zwakken in de samenleving, meer nadruk op decentrale beleidsvorming alsmede op deregulering, meer nadruk op een van-onder-af-benadering en gespreide verantwoordelijkheid, een nieuw bestuurlijk elan (doorbreken verkokering), meer nadruk op preventieve maatregelen en een evenwicht tussen rechten en plichten.
Het sociale vernieuwingsbeleid zal door de fractie telkens worden getoetst aan de CDA-uitgangspunten. Wolters vindt dat het beleid zoals dat door het kabinet in algemene termen in de nota Sociale Vernieuwing is neergelegd, hiertoe aanknopingspunten lijkt te bieden.
„Daar echter waar sociale vernieuwing concreter is ingevuld, zijn er aarzelingen. Daar waar de CDA-visie op mens en maatschappij sterk wordt gekenmerkt door de nadruk op gespreide verantwoordelijkheid moet dit element bij de toetsing een rol spelen." Hij constateert dat de kabinetsnota geen voorstellen bevat om op centraal niveau tot een betere spreiding van verantwoordelijkheden te komen. Wolters denkt hierbij aan de overdracht van bevoegdheden bij werknemersverzekeringen, meer verantwoordelijkheid voor de sociale partners bij het arbeidsomstandighedenbeleid en de discussie over de uitvoeringsorganisatie sociale zekerheid.

Frans Wolters *(foto Dijkstra en Zn.)*

Voorts verdient het volgens hem aanbeveling het proces van sociale vernieuwing uit te breiden met functionele decentralisatie en privatiseringsoperaties.
De CDA-fractie onderschrijft de mening van het kabinet dat er sprake moet zijn van een evenwicht tussen rechten en plichten. De CDA-fractie wil hier echter bij aantekenen dat dit voor iedereen geldt en niet alleen voor mensen met een uitkering. Naar aanleiding van het recente rapport van de WRR waarin wordt vastgesteld dat veel langdurig werklozen in de grote steden de uitkering op het sociaal minimum zien als een basisinkomen, in de zin van een recht waar tegenover geen plicht staat, zegt Wolters: „Dit kan en mag niet de bedoeling zijn van ons stelsel van sociale zekerheid."
Het onderdeel „kwaliteit van de dagelijkse woonomgeving" in de nota heeft in grote lijnen de instemming van de fractie. Wolters: „Het beheer van de dagelijks leefomgeving wordt vrijwel geheel opgehangen aan de gemeentebesturen. Een bredere benadering lijkt ons juister en effectiever. Wij zien derhalve graag een aanscherping. Bijvoorbeeld het erbij betrekken van woningbouwverenigingen."
Over het hoofdstuk onderwijs denkt Wolters nog een flinke noot te moeten kraken met de coalitiepartij. De PvdA kondigde aan een principieel debat op dit onderdeel te willen voeren. De vrijheid van onderwijs en dan met name het bijzonder onderwijs lijkt weer in het geding. Het gaat om de vraag of gemeenten of schoolbesturen wat te zeggen krijgen over sociale vernieuwing waar het gaat om scholing van etnische minderheden en langdurig werklozen. Wolters: „In het regeeraccoord is vastgelegd dat lagere overheden geen beleidsinhoudelijke en beleidsuitvoerende taken zullen hebben richting bijzonder onderwijs. Daar houden wij aan vast. De geldstroom richting bijzonder onderwijs voor wat betreft sociale vernieuwing moet dan ook niet via de gemeenten gaan lopen. Het gevaar is dan namelijk groot dat gemeenten zich inhoudelijk met het bijzonder onderwijs gaan bemoeien. Dit zou zelfs in strijd kunnen zijn met de Grondwet. Gemeentebestuur en lokale onderwijsinstellingen in de wijken moeten met elkaar op basis van gelijkwaardigheid aan tafel gaan zitten om een beleid te voeren, neer te leggen in convenanten voor genoemde doelgroepen. Ik doe een beroep op de onderwijsinstellingen om dit daadwerkelijk te doen."
Een veto-recht voor het bijzonder onderwijs bij de sociale vernieuwing? Wolters: „Strikt juridisch is geen per partijen, gemeenten en onderwijsinstellingen, verplicht mee te doen aan sociale vernieuwing maar ik kan me niet voorstellen dat maatschappelijke organisaties en onderwijsinstellingen zich niets gelegen zullen laten liggen aan de doelstellingen van de sociale vernieuwing."

ONGEDAAN MAKEN VIERJARIGENMAATREGEL

„Destijds zijn wij in feite met het mes op de keel akkoord gegaan met de vierjarigenmaatregel, een maatregel die niet om onderwijskundige maar louter om budgettaire redenen was genomen. De CDA-fractie wilde het ongedaan maken van deze maatregel vastgelegd zien in het regeerakkoord. Dat is gebeurd en wij zijn verheugd dat wij thans het betreffende wetsvoorstel kunnen behandelen."
Dit zei Leon Frissen namens de CDA-fractie bij de behandeling van de wijziging op de Wet op het Basisonderwijs.
De vierjarigenmaatregel houdt in dat kinderen in hun vierde levensjaar maar voor de helft meetellen voor de formatie. Dit leverde een bezuiniging op van 220 miljoen gulden. Deze bezuiniging werd door sommige scholen opgevangen door minder uren onderwijs te geven aan de 4-jarigen en door andere scholen met grotere groepen te werken.
Nu de maatregel wordt teruggedraaid mogen scholen zelf beslissen hoe ze terugkeren naar de oude situatie. „De staatssecretaris combineert het ongedaan maken van de maatregel echter met een verplichting waardoor de terugkeer naar de oude situatie facultatiever wordt. De extra ruimte wordt min of meer meteen geclaimd door de invoering van een zorgverbredingsparagraaf

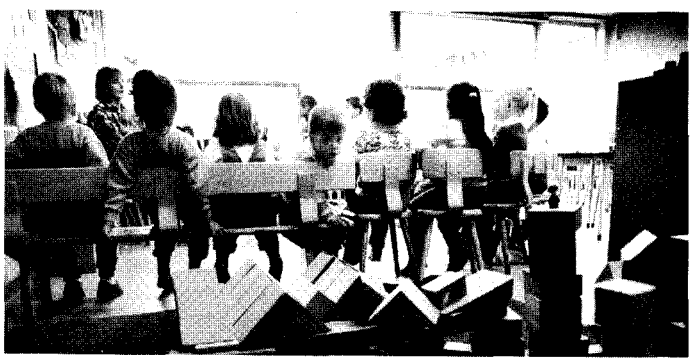

De staatssecretaris wil geld van de vierjarigenmaatregel op ander terrein inzetten. *(foto Hans Hordijk)*

binnen de kaders van het schoolwerkplan," aldus Frissen.
BIj zorgverbreding valt te denken aan remedial teaching. Frissen: ,,De CDA-fractie ziet de noodzaak van zorgverbreding wel in maar dan moet daar ook een beleid voor opgezet worden en geld voor worden uitgetrokken. Wat de staatssecretaris nu wil is geld van de vierjarigenmaatregel inzetten op een ander terrein." Frissen zou het verstandiger vinden indien invoeren van een zorgverbredingsparagraaf werd gekoppeld aan nog te nemen maatregelen die voortvloeien uit de conclusies die de werkgroep- ,,Zorg op maat" zal trekken in het kader van de beheersing van de groei van het speciaal onderwijs.

EUTHANASIE-ONDERZOEK

,,De CDA-fractie heeft er zijn zorg over uitgesproken dat er in de Commissie die met het euthanasie-onderzoek wordt

(foto Hans Hordijk)

Vincent van der Burg

belast, niemand zit die direct en dagelijks met de medische praktijk te maken heeft. Ik denk hierbij aan een arts die te maken heeft met terminale patiënten. Wij hebben wat zorg of de commissieleden wel voldoende op de hoogte zijn van wat zich op en rond een sterfbed afspeelt en wat thans de mogelijkheden zijn van pijnbestrijding." Dit zegt Vincent van der Burg na het overleg van de Tweede Kamer met minister Hirsch Ballin (Justitie) en staatssecretaris Simons (WVC) over de instelling en bemanning van de Euthanasie-onderzoekscommissie.
In het overleg kregen de bewindslieden van de Kamerleden groen licht om per 1 juni te starten met het onderzoek naar de levensbeëindiging in de medische praktijk. Het is de bedoeling dat de commissie midden volgend jaar rapport uitbrengt, op basis waarvan de coalitiepartijen CDA en PvdA tot besluitvorming zullen komen of en zo ja, welke wetgeving nodig is. De commissie zal het deel van het onderzoek waar feiten en gegevens voor worden verzameld, uitbesteden aan een instituut in Rotterdam. Van der Burg hoopt dat in dat deel van het onderzoek voldoende mensen van diverse pluimage uit de praktijk worden geïnterviewd. ,,Wij achten het wenselijk dat niet alleen KNMG-artsen worden benaderd maar ook artsen uit de pro-life sfeer en verpleegkundigen. Vooral de verpleegkundigen hebben het ocntact met de stervende patiënt."
Zoals bekend acht het CDA het begrijpelijk dat er in bepaalde gevallen om levensbeëindiging door de patiënt gevraagd wordt. Het CDA vindt het van groot belang dat er een flankerend beleid moet zijn waardoor de vraag naar levensbeëindiging wordt teruggebracht. Dit flankerend beleid bestaat uit een uitbreiding van de thuiszorg in de eerste lijn, het beter toerusten van artsen bij de pijnbestrijding en het terugdringen van de vereenzaming van de stervende mens. Vooral dit laatste is een belangrijk punt. Van der Burg: ,,Onderzoek heeft uitgewezen dat in de stedelijke gebieden in de Randstad door geringere sociale contacten er meer eenzaamheid is en dat er daardoor meer vraag is naar euthanasie. Hier ligt dus duidelijk een taak voor het maatschappelijk middenveld om die vereenzaming zoveel mogelijk te bestrijden. Patiënten met sociale contacten blijken pijn toch beter te kunnen verdragen. Hun hele stervensproces wordt draaglijker."

GENEESMIDDELEN-PRIJZEN

Een meerderheid in de Tweede Kamer steunt de motie van CDA-volksgezondheidsspecialist Ad Lansink waarin om wijziging van het zogenaamde Geneesmiddelenvergoedingssysteem (GVS), dat staatssecretaris Simons onlangs publiceerde, wordt gevraagd. Lansink diende de motie in tijdens een Uitgebreide Commissievergadering (UCV) over de geneesmiddelenvoorziening.
Het GVS bepaalt dat het ziekenfonds medicijnen alleen vergoedt als ze niet duurder zijn dan een door de overheid vastgesteld maximum. Is de prijs hoger dan zou de patiënt het meerdere zelf moeten betalen. Simons gaat er van uit dat dit niet zal gebeuren, omdat fabrikanten hun prijzen zelf zullen aanpassen. Het GVS treedt in de plaats van het Omni Partijen Akkoord (OPA). Voor dit akkoord hebben partijen (fabrikanten, importeurs, ziekenfondsen, apothekers) zelf afspraken gemaakt om te besparen op kosten van geneesmiddelen. OPA heeft echter 175 miljoen minder bespaard dan de bedoeling was.
Lansink: ,,Het overleg met de staatssecretaris heeft duidelijk gemaakt dat het toch erg moeilijk is greep te krijgen op geneesmiddelenprijzen en op de ontwikkeling van het volume waar ook artsen en apothekers verantwoordelijkheid voor dragen." In de motie van Lansink wordt gevraagd om in het overleg met alle betrokkenen duidelijke afspraken te maken over de financiële taakstelling. ,,Misverstanden mogen er niet meer zijn.", aldus Lansink.
Voorts moeten worden afgesproken hoe geneesmiddelen worden gegroepeerd. ,,Dus welke medicijnen zonder bijbetaling worden verstrekt."
Tenslotte wordt gevraagd om een flankerend beleid om meer greep op de vraagzijde te krijgen. Lansink rekent erop dat de staatssecretaris in een nota zal ingaan op de geuite kritiek.
In dezelfde UVC heeft Ries Smits namens de CDA-fractie om maatregelen gevraagd om de zogeheten rugzakgroothandel aan te pakken. Simons heeft dit echter afgewezen. Volgens de staatssecretaris is dit in Europees verband al eerder afgewezen. Onder rugzakgroothandel wordt verstaan een farmaceutische groothandel met een beperkt maar goedlopend assortiment geneesmiddelen. Volgens Smits neemt de rugzakgroothandel een dergelijke omvang aan dat er een moment kan komen dat aspecten van de volksgezondheid worden bedreigd. De groothandel tast namelijk het distributietraject aan. Smits: ,,De minister van Economische Zaken, die betrokken is bij het totstandkomen van de geneesmiddelprijzen, wil deze vorm van groothandel ook aanpakken. Hij vindt een zekere concurrentie in de farmaceutische groothandel gezond.
Onze hoop is nu gericht op het GPS-systeem. Wij zijn in ieder geval niet tevreden. Op 6 juni praten we weer met Simons naar aanleiding van het jaarverslag van de inspecteur van de Geneesmiddelenvoorziening, die ook nogal wat kanttekeningen plaatst bij de betrokkenheid van apothekers bij de rugzakgroothandel."

Tijdens een drukbezochte receptie is dinsdag 29 mei in de Tweede Kamer afscheid genomen van Jan Schinkelshoek. Schinkelshoek werd in 1982 hoofd Voorlichting van het CDA-Tweede Kamerfractie. Schinkelshoek is per 1 juli benoemd tot directeur Voorlichting op het ministerie van Justitie. Frits Wester (28) volgt per 1 juli Schinkelshoek op. Wester werkt sinds 1985 bij de afdeling Voorlichting van de CDA-fractie. Op de foto bekijken Lubbers, De Vries, Schinkelshoek en Brinkman een foto-album dat de fractie aan het vertrekkende hoofd voorlichting schonk. In dit album staan foto's van de vele stoelen waarop Schinkelshoek in de Kamer heeft gezeten. (foto Hans Hordijk)

CDA

Het secretariaat van het landelijk CDA is op zoek naar een jong en energiek persoon voor de functie van

SECTORHOOFD ORGANISATIE EN PERSONEEL (M/V)

Van de nieuwe functionaris zal verwacht worden dat hij/zij, onder eindverantwoordelijkheid van de partijsecretaris:
- leiding zal geven aan de medewerkers van de afdeling Organisatie;
- verantwoordelijkheid draagt voor het interne management;
- verantwoordelijkheid draagt voor het personeelsbeleid.

Tot de taken van het CDA-secretariaat behoren onder meer:
- het voorbereiden en uitvoeren van vergaderingen van de bestuursorganen van het CDA;
- het voorbereiden en uitvoeren van verkiezingscampagnes;
- het verzorgen van partij-juridische zaken zoals reglementering en kandidaatstellingen;
- het onderhouden van relaties met ambtelijk medewerkers van de CDA-fracties.

Functie-eisen:
- opleiding op HBO-niveau of academisch bij voorkeur in een juridische en/of bedrijfseconomische richting;
- uitstekende communicatieve vaardigheden;
- ervaring in een soortgelijke functie;
- leidinggevende capaciteiten.

Een psychologisch onderzoek kan deel uitmaken van de selectie. Van kandidaten wordt gevraagd dat zij de christen-democratie met innerlijke overtuiging willen dienen. Als standplaats geldt Den Haag. Het maximum salaris zal afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring (all in) ± *f* 85.000,- per jaar bedragen.

Sollicitaties kunnen **binnen 14 dagen na de verschijning** van dit blad worden gericht aan de partijsecretaris van het CDA, drs. C. Bremmer, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag.
Informatie over deze functie kan worden verstrekt door de partijsecretaris (telefoon 070-3924461 tst. 26).

CDA

Op het landelijk CDA-secretariaat is per direct een vacature voor een

STAFMEDEWERKER FINANCIËLE ADMINISTRATIE EN AUTOMATISERING (M/V)

Functie-informatie:
- leiding financiële administratie;
- opstellen begrotingen; meerjarenoverzichten; jaarrekeningen; financiële beleidsadviezen;
- budgetbewaking;
- contactpersoon voor penningmeesters Kamerkringen;
- leiding en planning ledenadministratie en abonnementenadministratie;
- voorbereiding en planning contributie-inning;
- leiding en planning van het geautomatiseerde systeembeheer

Functie-eisen:
- aantoonbare ervaring in een soortgelijke functie;
- HEAO/SPD-opleiding, bij voorkeur aanvullende managementopleiding;
- leeftijd omstreeks 30 jaar;

Als standplaats geldt Den Haag.

Van kandidaten wordt gevraagd dat zij de christen-democratie met innerlijke overtuiging willen dienen.

De salariëring is afhankelijk van leeftijd en ervaring. Ter oriëntering wordt gedacht aan een maximale salarisuitloop van *f* 5.646,- bruto per maand excl. 8% vakantietoeslag. Een verdere doorstroming naar een hogere schaal is niet uitgesloten.

Informatie over deze functie kan worden verstrekt door de partijsecretaris, drs. C. Bremmer, of door de heer A. Schoonhoven. Beiden zijn te bereiken op telefoonnummer 070-3924461.

Sollicitaties kunnen tot **uiterlijk 8 juni a.s.** gericht worden aan de secretaris van het CDA, drs. C. Bremmer, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA te Den Haag.

(foto Hans Hordijk)

Politiek functioneren CDA versterken

Begin mei, ruim een jaar geleden: de avond van de val van het tweede kabinet-Lubbers. Ik nestel me met chips, pinda's en mineraalwater voor de televisie, voorbereid op een lange en spannende avond „live" landspolitiek via het beeldscherm. Ik prijs mezelf gelukkig dat ik, na een tijdperk van tv-loosheid, de Statenverkiezingen van 1987 heb aangegrepen voor de aanschaf van een eigentijds vormgegeven zwarte kleurentelevisie. Het apparaat doet het goed in het interieur van mijn dubbele HAT-eenheid waarin vrijwel uitsluitend naar sport en politiek wordt gekeken.
Als consument van politiek amusement zit ik die avond begin mei '89 tijdig klaar voor de buis. Net als bij een voetbalwedstrijd is het bij de uitzending van „De val van het kabinet" kijken naar professionals. Met spelers van niveau en dus leuk. Jammergenoeg valt het debat wat kort uit. Lubbers trekt snel en zakelijk de conclusie dat het afgelopen is met het kabinet. Morgen wacht een nieuwe werkdag.
Terublikkend denk ik dat Lubbers er ook om een andere reden goed aan heeft gedaan de zaak kort te houden. Inhoudelijk was de conclusie getrokken en een kabinetscricis is er niet om de televisiekijkers een gezellig avondje te bezorgen. Toch krijgt de politiek er tegenwoordig soms de schijn van niet meer te zijn dan een amusementsprogramma dat slechts voor uitzending op de televisie gemaakt wordt. De actualiteitenrubrieken en het journaal werken er door de manier van berichtgeving aan mee dit beeld te versterken. Zij benadrukken soms meer de buitenkant van het politieke nieuws dan de inhoudelijke kant. Geharrewar in de VVD heeft dan bijvoorbeeld meer nieuwswaarde dan de inhoud van de plannen van staatssecretaris Simons met betrekking tot de gezondheidszorg.
Het merkwaardige is echter dat de televisie uiterst effectief blijkt te zijn in het bereiken van de kiezers. De politicoloog Koole beweert in het eerste nummer van Beleid & Maatschappij van dit jaar dat de kiezer via de tv zelfs beter bereikt wordt dan via een massale ledenaanhang en hij vraagt zich dan ook af hoe ernstig het is dat steeds minder kiezers lid zijn van een politieke partij. Naar zijn mening is achteruitgang van het ledental niet zonder meer schadelijk voor een partij, mits er genoeg leden overblijven om het vliegwiel van de partijmachine draaiende te houden.
Naar mijn mening is het echter voor het functioneren van onze democratie wel degelijk ernstig dat het ledental van de partijen afneemt. We dienen te voorkomen dat het toekomstbeeld van een politieke partij als een kaderclub, slechts bestaande uit professionals, professionals-in-wording en verzorgers realiteit wordt. Dit geldt met name voor het CDA, alhoewel deze partij zich met het grootste aantal leden op het eerste oog de minste zorgen zou hoeven te maken. Het CDA heeft immers de pretentie een brede volkspartij te zijn. Koole stelt scherp de vraag of dit in de toekomst mogelijk zal blijven. De dalende ledentallen zijn een aanduiding dat de kiezers niet zodanig meer bij de politiek betrokken raken dat zij lid worden van een partij. Staat de politiek nog wel dicht genoeg bij de mensen? Of omgekeerd, staan de mensen nog wel dicht genoeg bij de politiek? Is het voldoende de politiek dankzij het televisiescherm op een prettige en tegelijk veilige afstand te volgen en geen verdere moeite te doen die afstand te verkleinen dan eens in de zoveel tijd de gang naar de stembus te maken? Indien die moeite al getroost wordt! Vier op de tien kiezers zijn bij de raadsverkiezingen van maart jl. bijvoorbeeld thuis gebleven. Ook wat de burgerlijke verantwoordelijkheid betreft, is er dus reden tot ongerustheid.
Het getuigt van alertheid dat het CDA-partijbestuur deze jongste trends in de politieke participatie vroegtijdig heeft gesignaleerd. Het bestuur heeft in antwoord hierop een werkgroep ingesteld die zich bezighoudt met de versterking van het politiek functioneren van het CDA. De belangrijkste invalshoek van de werkgroep is de betrokkenheid van CDA-leden en CDA-geïnteresseerden te vergroten en de politiek als maatschappelijke beweging te versterken. Zelf mag ik deel uitmaken van deze werkgroep die door brainstorming, experiment en rapportage tot een aantal concrete handvaten wil komen waarmee afdelingen en kamerkringen aan de slag kunnen. Deze opdracht vraagt van de werkgroep een gevoelige antenne voor wat er zowel buiten als binnen het CDA aan de hand is met het functioneren van de partij en de politiek. Creatief de huidige situatie doordenkend moeten meerdere antwoorden gevonden kunnen worden op de vraag naar de uitdagingen die nu voor de partij-organisatie van het CDA aan de orde zijn. Namelijk allereerst ook in de jaren '90 een hecht in de samenleving verankerde volkspartij te zijn; en ten tweede het versterken van ons democratische politieke bestel als instrument tot vormgeving van de samenleving. Een veranderende werkelijkheid kan wel eens om verrassende antwoorden vragen.
De werkgroep hoopt op het CDA-congres in oktober a.s. de eerste resultaten van haar arbeid te presenteren.

Drs. Hillie van de Streek
Actief CDA-lid en als politiek historicus verbonden aan de vakgroep Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Utrecht

Greep parlement op ontwikkelingen moet versterkt worden

Het CDA-Tweede Kamerlid Frouwke Laning vindt dat de greep van het parlement op medisch-technologische ontwikkelingen versterkt moet worden. Dat kan door via wet- en regelgeving, geldstromen en moratoria ontwikkelingen te sturen maar ook door medisch ethische commissies de Tweede Kamer te laten inschakelen zodat er geen ontwikkelingen buiten het parlement om plaatshebben. In de tweede aflevering in de serie over medische technologie sprak CD/Actueel met de fractiespecialist op dit terrein.

MEDISCHE TECHNOLOGIE

Frouwke Laning: ,,In onze samenleving heeft zich de afgelopen decennia een cultuuromslag voltrokken; een cultuuromslag die zich heel duidelijk weerspiegelt in de gezondheidszorg. De ontwikkeling van wetenschap en techniek stelt medici voor veel nieuwe problemen. En dat terwijl door het wijzigen van gemeenschappelijke normen, de vraag naar de zin van menselijk leven zeer verschillend wordt beantwoord. We moeten op zoek naar een gemeenschappelijke basis voor een nieuwe medische ethiek."
De tijd dat de mens afhankelijk was van de natuur, heeft volgens mevrouw Laning plaats gemaakt voor een duidelijke rebellie tegen diezelfde natuur. Eén van de moderne ontwikkelingen is de neiging van de techniek om autonoom zijn gang te gaan. En dat is volgens mevrouw Laning niet zonder gevaar.
,,Je ziet in de gezondheidszorg de laatste jaren duidelijk een verschuiving. De nadruk komt steeds meer te liggen op de behandeling – de cure –, terwijl de zorg – de care – uit het zicht verdwijnt. Het betekent tegelijkertijd een verschuiving van aandacht, geld en onderzoek naar die sector, die tot de verbeelding spreekt en die goed te verkopen is. Dat betekent echter ook dat die andere sector – die minder spectaculair is – tekort zal komen. Je merkt in onze samenleving dat er heel veel techniek wordt ingezet in de laatste fase van het leven. Het lijkt soms wel of we meer bezig zijn met stervensbestrijding dan met stervensbegeleiding. In onze samenleving wordt het lijden geëlimineerd en de dood door een overmacht aan medische middelen en machines gecamoufleerd. Daarbij richt het medisch handelen zich soms tegen de mens en diens waardigheid. Het aanvaarden van ziekte lijkt in onze samenleving meer en meer te verdwijnen. Daarmee verdwijnt ook de aandacht van de minder spectaculaire resultaten, gericht op een menswaardig, vreugdevoller en minder afhankelijk bestaan van chronisch zieken en gehandicapten.
Als we bezig zijn met zorg, ontmoeten we een beschadigde kant van het leven; een kant waar we liever niet al te nadrukkelijk en zeker niet dagelijks mee geconfronteerd willen worden. Het aanvaarden van ziekten lijkt in onze samenleving meer en meer te verdwijnen. Mensen zien ziekte als een hinderlijk incident en niet meer als een ervaring, die misschien wel eens van betekenis zou kunnen zijn. Het is mijn overtuiging dat je het lijden niet kunt elimineren. We moeten er mee leren omgaan. Dat wordt in onze samenleving te weinig meer geleerd. Er wordt een sfeer gekweekt van: alles is mogelijk, alles is te repareren."

VERTECHNISERING

De vertechnisering van de gezondheidszorg blijkt ook uit de steeds grotere mogelijkheden om in te grijpen bij de onvruchtbaarheid. Door allerlei technieken – zoals regaeerbuisbevruchting, draagmoederschap en kunstmatige inseminatie – bestaat volgens mevrouw Laning het gevaar dat het ontstaan van menselijk leven wordt ontkoppeld van de liefdesrelatie tussen man en vrouw. ,,Was er eerst het verlangen naar een kind, nu constateer je dat door de toegenomen technische mogelijkheden de roep om een gezond kind steeds luider wordt. De medische stand lijkt de vrouw op den duur op te gaan leggen om een bepaald produkt van een bepaalde kwaliteit te leveren, waarbij je de zwangerschap tot een soort produktieproces maakt met allerlei kwaliteitscontroles. Als die controles verkeerd uitvallen, dan kun je volgens de wetenschappers beter de zwangerschap afbreken. De overheid moet er zorg voor dragen dat erfelijkheidsonderzoek gevolgd door selectieve abortus geen methode wordt om te komen tot vermindering van zieken en gehandicapten. Er mag geen cultuur ontstaan waarin mensen met een handicap niet meer geboren mogen worden."

STURINGSMIDDELEN

Er zijn volgens mevrouw Laning in de gezondheidszorg veel zaken waar we als samenleving dankbaar voor mogen zijn. Er zijn echter ook veel zaken die zorgen baren. Als volksvertegenwoordigster wenst zij zich daar niet zomaar bij neer te leggen.
,,Er heerst nog wel eens de overtuiging dat de technologie zal gaan overheersen en dat de politiek daar weinig aan zal kunnen doen. Je hebt mensen, die denken dat als er een nieuwe techniek komt, dat deze dan ook zal worden ontvangen en toegepast. Als ik ook zo pessimistisch was, ging ik uit de politiek. Ik denk dat de politiek wel degelijk de mogelijkheid heeft om te sturen en voorwaarden te scheppen waarbij burgers op hun plaats de samenleving vorm kunnen geven. Door met overtuiging te pleiten voor het totstandkomen van een netwerk van sociale wet- en regelgeving, kan er in onze samenleving een solidariteit worden gesmeed tussen ziek en gezond, tussen oud en jong, tussen gehandicapt en niet-gehandicapt, tussen rijk en arm. En die sociale regelgeving geldt bij de ziektekostenverzekering, de toegang tot de arbeidsmarkt en de selectie op oneigenlijke gronden. Ook via de geldstromen hebben wij altijd nog een belangrijk sturingsmiddel in handen. Tijdige signalering en het toepassen van moratoria op relevante gebieden moeten de overheid in staat stellen regulerend op te treden op het specifieke terrein van de wetenschapsontwikkeling en

de toepassing daarvan.
Belangrijk uitgangspunt voor het CDA moet blijven het beschermen van menselijk leven dat weerloos, ongewenst of onvolmaakt is en dat niet voldoet aan de doorsnee opvatting van wat men menswaardig acht."

HALT TOEROEPEN

Ook in het verleden is het voorgekomen dat aan wetenschappelijke ontwikkelingen een halt werd toegeroepen. ,,We hebben destijds veel zorgen gehad over de eerste onderzoeken op het gebied van het DNA. Maatregelen daartegen waren er de oorzaak van, dat het onderzoek een lange tijd werd lamgelegd. Later is duidelijk geworden, dat dat eigenlijk niet zo hard nodig was geweest. Het is wel een goed moment geweest voor bezinning. Ook nu zijn er weer een aantal zaken, waar we ons op zouden moeten bezinnen, voordat we eraan beginnen. Van fundamenteel-wetenschappelijk onderzoek wordt vaak gezegd, dat het waardevrij moet zijn. Daar zetten we vraagtekens bij. Waardevrij medisch onderzoek is in elk geval heel moeilijk. Behalve maatschappelijke vragen zijn er bij het medisch onderzoek ook onderzoekingen in het research-stadium die ethische vragen oproepen, omdat het vrijwel altijd rechtstreeks samenhangt met de mens. We hebben nog niet zo lang geleden de discussie gehad over het doen van onderzoek op menselijk leven in ontwikkeling. We hebben als CDA in de Kamer uitgesproken, dat wij die nieuwe techniek puur beschouwen als middel om zwangerschap tot stand te brengen. Wij wijzen het doen ontstaan van menselijk leven louter en alleen voor het doen van onderzoek af. Het is niet goed als er speciaal voor wetenschappelijk onderzoek embryo's worden gekweekt. Het embryo mag niet als instrument of ding gebruikt worden."

EXPERIMENTEN

Naast het netwerk van sociale wetgeving, komt de meer specifieke regelgeving betreffende de medisch-ethische vraagstukken op gang. De regelgeving over medisch-ethische vraagstukken begint langzaam maar zeker op gang te komen. Momenteel worden wetten voorbereid over orgaandonaties, medische experimenten op mensen en op zich ontwikkelend menselijk leven en bevolkingsonderzoek.
Frouwke Laning: ,,Naast wetgeving is het echter ook heel belangrijk dat je als overheid zorgt voor goede voorlichting. Anders dreigt de kloof tussen technologie en de belevingswereld van brede lagen van de bevolking steeds dieper te worden. We hoeven geen oeverloze maatschappelijke discussie te voeren. Maar mensen die zelf op dit gebied ooit nog eens voor een belangrijke keuze komen te staan, moeten ook inderdaad weten waar het over gaat. Anders loop je het risico dat het je al is overkomen, zonder dat je precies weet wat

(foto Hans Hordijk)

,,De overheid moet er zorg voor dragen dat erfelijkheidsonderzoek gevolgd door selectieve abortus geen methode wordt om te komen tot vermindering van zieken en gehandicapten."

je onder eigen verantwoordelijkheid hebt gekozen. Daarom vind ik het belangrijk dat die discussies op gang komen, zodat de mens niet zonder meer wordt overgeleverd aan de heerschappij van deskundigen maar weet heeft van datgene waarvoor hij in verantwoordelijkheid kiest. Dat alles in het besef dat wij vanuit onze levensbeschouwing geen absolute autonomie en keuzevrijheid kennen maar vrijheid in gebondenheid."
Frouwke Laning is blij dat er in de Kamer op veel onderdelen overeenstemming bestaat over de onwenselijkheid van bepaalde ontwikkelingen, bijvoorbeeld op het terrein van de medische experimenten met zich ontwikkelend leven. Zo is er brede overeenstemming over een verbod om menselijke en dierlijke gameten te combineren of embryo's in serie te produceren (klonen). Bij de wet die de medische experimenten moet gaan inkaderen, staat de mens als proefpersoon centraal. Mevrouw Laning hoopt dat er haast zal worden gemaakt met deze wetgeving. ,,Er is in ons land heel veel tumult over het gebruik van proefdieren. De actiegroepen voor dieren staan luidkeels op het Binnenhof te protesteren tegen alles wat wij in de gezondheidszorg met proefdieren doen. Soms denk ik wel eens: de dieren worden beter beschermd dan de mens. Je hoort wel protesten, maar de regels die mensen bij experimenten moeten beschermen zijn er eigenlijk nog niet. Die zijn wel heel dringend nodig. Reeds in de research-fase zijn namelijk al veel ethische vragen te stellen. Nu zie je nog vaak dat de ethiek zich aanpast aan de ontwikkelingen. Ik noem dat ethiek-beoefening per incident. Het is vaak ,,witwassen" achteraf of er wordt een ethisch ,,okay"-stempeltje op gezet. Eigenlijk anticiperen we te weinig op wat er gaat gebeuren. Dat komt misschien ook omdat deskundigen die met wetenschappelijk onderzoek bezig zijn, het onderwerp van hun studie om begrijpelijke redenen niet aan de orde stellen. Die zijn bezig grenzen te verleggen. Dat is op zichzelf al een hele uitdaging. Wetenschappers zullen er dan ook mee doorgaan. Die komen pas met hun ,,succes" naar buiten als het hun gelukt is om een grens te verleggen. Ik ben van mening dat je de samenleving eerder zou moeten confronteren met ontwikkelingen. De wetenschappers zouden in een vroeger stadium een signaal moeten geven, dat er iets aan de hand is. Vooral wanneer een maatschappelijk en ethisch oordeel gewenst is."

TOETSINGSCOMMISSIE

Mevrouw Laning rekent erop dat in het wetsvoorstel over de medische experimenten duidelijke richtlijnen zullen worden opgenomen over ethische toetsingscommissies, die dit soort onderzoek zullen moeten beoordelen. ,,Ik zou willen dat we straks een ontwikkeling krijgen waarbij onderzoekers hun plannen voorleggen aan een medisch-ethische toetsingscommissie, die een onderzoek goed- of afkeurt. Als de commissie vervolgens oordeelt dat dit een volstrekt nieuwe ontwikkeling is, dan zou de aanvraag moeten worden doorgekoppeld naar een centrale commissie. Als het nodig is, zou zelfs het parlement moeten worden ingeschakeld, zodat er geen ontwikkelingen tot stand komen buiten de volksvertegenwoordiging om."
Voor het goed functioneren van deze toetsingscommissie is het verder nodig dat er diverse disciplines in vertegenwoordigd zijn. Mevrouw Laning: ,,Naar mijn idee moeten bijvoorbeeld niet alleen een arts en een ethicus deel uit maken van zo'n commissie, maar ook leken. De samenleving moet er nadrukkelijk bij worden betrokken. Immers, de experimenten kunnen van verstrekkende betekenis zijn voor de samenleving. In die commissies moet natuurlijk niet oeverloos worden gediscussieerd. Aan de andere kant is het wel zo dat zo'n commissie een tegenwicht kan vormen tegen te veel overmoed van wetenschappers. Zij gaan er nog wel eens te gemakkelijk vanuit dat wat zij uitvinden zonder meer goed is voor de samenleving."

Dick Aanen

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

BRAKS: PRODUCTIEPLAFOND IS BEREIKT

MOET RECHTER OF SENAAT WETTEN TOETSEN?

DISCUSSIES OVER SOCIALE VERNIEUWING

10e JAARGANG ■ 16 JUNI 1990 ■ NR. 12

AANNEMINGSBEDRIJF
GROND- en WATERWERKEN

GEBR. de KONING B.V.

PAPENDRECHT

NANENGAT 1, POSTBUS 88
3350 AB PAPENDRECHT
TEL. 078-151711 NA 18.00 UUR 154660
TELEFAX 078-154688

- **Kunstwerken in beton.**
- **Houten bruggen, steigers e.d.**
- **Bouwkuipen in stalen damwand.**
- **Heien betonpalen, houten damwand e.d.**
- **Verhuur Trilblokken**

VOOR DE UITVOERING VAN:

Grondwerk
Wegenbouw
Riolering
Straataanleg
Bouwrijp maken
Woonrijp maken
Drainage
Beschoeiingen

Aannemingsbedrijf

H. J. VESSIES & ZN. B.V.

LEIDSEVAART - LISSE
TELEFOON 02521-12946

Bouwers, ontwerpers, meedenkers van sociale woningbouw en utiliteitsbouw, maar ook voor uw eigen bungalow volgens ontwerpsysteem.

Voor meer informatie bon opsturen naar:
Antwoordnummer 17006, 2810 VK Bergambacht

Naam: .....
Adres: .....
Woonplaats: .....
Telefoon: .....

VINK

Bouwbedrijf Frans Vink en Zonen B.V.
Kerklaan 11 - Moordrecht -
Tel. 01827-3044-3045.

INSTALLATIEBUREAU

Scheer & Foppen

- DAKBEDEKKINGEN
- LOODGIETERSWERK
- CONSTRUCTIEWERK
- CENTRALE VERWARMING
- ELECTROTECHNIEK

Scheer & Foppen

INDUSTRIEWEG 2a HARDERWIJK 03410-63212

Eerste Kamer moet toetsende rol behouden

Omdat de toetsende rol van de senaat in de samenleving weer meer wordt gewaardeerd en omdat de onafhankelijkheid van de rechter pas aanvaardbaar is als hij niet het allerlaatste woord heeft, moet de Eerste Kamer en niet de rechter wetten toetsen aan de Grondwet en internationale verdragen. Dit is de opvatting van het CDA-Eerste Kamerlid Fleers op pagina 9

INHOUD

Braks: GATT-onderhandelingen moeten slagen

Minister Braks vindt het voor de toekomst van onze agrarische sector van essentieel belang dat de GATT-onderhandelingen slagen. Als die onderhandelingen slagen zal de afzet van Nederlandse agrarische producten groter en meer gespreid worden. Braks noemt in het interview verder een aantal onderdelen van zijn Mestnota die in juli zal verschijnen. Pagina 4, 5 en 6

(foto Hans Hordijk)

Discussie over uitvoering sociale vernieuwing

Heeft de CDA-Tweede Kamerfractie zich in het Kamerdebat over sociale vernieuwing te terughoudend opgesteld? Is er voor de uitvoering van de sociale vernieuwing voldoende draagvlak bij het maatschappelijk middenveld? En: Is de decentralisatie van taken naar gemeente en middenveld geen riskante operatie?
Over deze en andere vragen gaan het CDA-Tweede Kamerlid Frans Wolters (coördinator sociale vernieuwing) en oud-wethouder Klaas de Vries (lid van de projectgroep Sociale vernieuwing, de commissie-Schaefer) met elkaar in discussie. Pagina 12, 13 en 14

Frans Wolters (links) in discussie met Klaas de Vries (rechts). *(foto Hans Hordijk)*

Sociale vernieuwing

Het Kamerdebat over sociale vernieuwing was weinig verheffend. Het debat stond voor een groot deel in het teken van een volstrekt onnodig conflict tussen de minister en het CDA over de betekenis van de vrijheid van onderwijs in het kader van sociale vernieuwing. De minister ging niet bepaald zorgvuldig te werk met dit voor de Nederlandse politieke verhoudingen zo gevoelige onderwerp en slaagde er overigens ook niet in enig elan en inspiratie uit te stralen. Bij de Kamer leek de koudwatervrees voor het decentraliseren van bevoegdheden naar gemeenten het te winnen van politiek inhoudelijke bevlogenheid over dit hoofdpunt van kabinetsbeleid. Recent onderzoek onder de doelgroepen van sociale vernieuwing – mensen in achterstandssituaties – heeft uitgewezen dat men volstrekt geen vertrouwen heeft in de plannen. Het Kamerdebat zal deze uitkomst niet positief hebben beïnvloed. Voor een deel is dit gebrek aan vertrouwen begrijpelijk en in zekere zin zelfs onvermijdelijk. In deze fase heeft sociale vernieuwing noodzakelijkerwijs een technisch-bestuurlijk karakter. Het is aan de gemeentepolitiek om het vertrouwen te winnen van de mensen waarop sociale vernieuwing zich primair richt. Van CDA-gemeentebestuurders mag worden verwacht dat zij vanuit het gedachtengoed van de verantwoordelijke samenleving het maatschappelijk middenveld daarbij de volle ruimte geven.

Column CDA-delegatieleider in Europese Parlement 7
Randnieuws 8
Interview met Harm Waterborg, oud-medewerker Steenkampinstituut 10
Commentaren 11
Artikel over burgemeestersbenoemingen 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Derde aflevering in serie over medische technologie 22,23

(foto voorpagina: Hans Hordijk)

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Welslagen GATT-onderhandelingen essentieel voor toekomst landbouw

CDA-minister ir. Gerrit Braks van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij - al tien jaar op deze post - wijst op de consequenties, wanneer de GATT-onderhandelingen niet tot een goed einde worden gebracht. Protectionisme en een enorme strijd op de exportmarkten zullen volgens hem ons deel zijn. En omdat Nederland zich in de afgelopen jaren ontwikkeld heeft tot een agrarisch exportland van formaat, heeft dat ingrijpende gevolgen voor de land- en tuinbouw. CD/Actueel sprak verder met de minister over zijn mestbeleid en de akkerbouwproblematiek.

BRAKS

Gerrit Braks: ,,Het welslagen van de GATT-onderhandelingen is van essentieel belang voor de toekomst van de Nederlandse agrarische sector. Het succes daarvan vertaalt zich in een verbeterde toegang van onze land- en tuinbouwprodukten tot de diverse afzetmarkten. Daardoor kan die agrarische afzet beter worden gespreid. Ik denk dan concreet aan een grotere export van zuivelprodukten en snijbloemen naar de Verenigde Staten en van bloembollen en varkensvlees naar Japan."

GEEN PRODUKTIEGROEI

De bewindsman herinnert in dit kader nog eens aan zijn Structuurnota Landbouw, die het behoud van een veilige, duurzame en concurrerende landbouw als beleidsdoelstelling kent. ,,Wanneer de GATT-onderhandelingen eind dit jaar succesvol worden afgerond, betekent het nog niet dat de groei van de Nederlandse landbouwproduktie moet worden gecontinueerd. Ik ben daarover bezorgd, want velen in de agrarische sector denken dat deze groei maar moet doorgaan. Volgens mij moeten we leven met een zeker produktieplafond", scherpt hij zijn mening nog verder aan. Natuurlijk juicht hij groei in de agrarische export en in inkomens van harte toe. Verheugd is Gerrit Braks over de voortgaande positieve ontwikkeling van de agrarische bijdrage aan de Nederlandse handelsbalans. Zo bereikte de agrarische export vorig jaar een waarde van 56,5 miljard gulden. Omdat de invoer van agrarische produkten in 1989 daalde, is het agrarisch handelssaldo fors toegenomen. Dit saldo steeg met maar liefst 6 miljard gulden tot 22,7 miljard gulden. Ter vergelijking wijst hij op het saldo van de totale goederenbalans (inclusief het agrarisch handelssaldo), dat 7,5 miljard gulden groot was. En ook de eerste maanden van 1990 geven nog een - weliswaar wat afvlakkende - groei in de agrarische export te zien. Ook wat betreft de inkomensontwikkeling in de land- en tuinbouw heeft zich volgens minister Braks een positieve ontwikkeling voorgedaan. Die inkomens stegen in 1989 in vergelijking met de voorgaande jaren met 1,9 miljard gulden, oftewel met 13%. Sinds 1981 heeft zo'n sterke inkomensstijging zich niet meer voorgedaan.

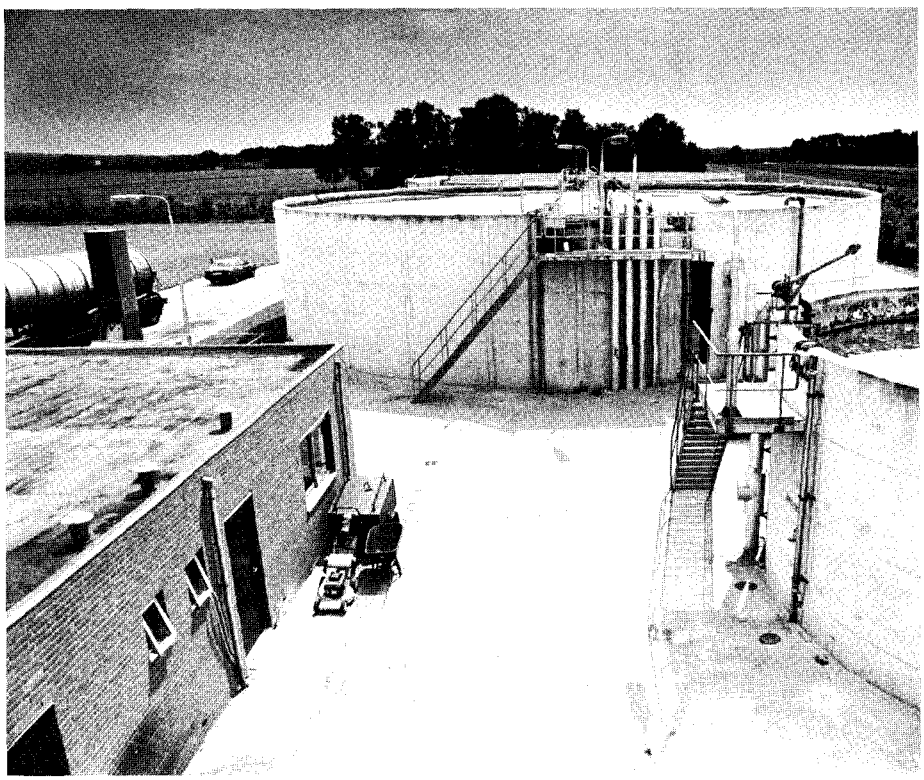

Een mestsilo op de Veluwe. *(foto Hans Hordijk)*

De bewindsman geeft aan dat achter deze kille cijfers een boeiende wereld van boeren- en tuindersbedrijven en voedings- en genotmiddelenindustrie schuilgaat. Daarbij gaat op dit moment het grootste deel van zijn aandacht uit naar de veehouderijsector - vanwege de milieuproblematiek - en de akkerbouw, - ook in verband met het milieu -, maar daarnaast ook vanwege het nogal ingrijpende bijgestelde Europese markt- en prijsbeleid in deze sector.

DUIDELIJK MESTBELEID

Sprekend over de veehouderijsector wijst hij op de enorme vergroting van de Nederlandse veestapel in de achter ons liggende decennia. Deze ontwikkeling kon zich onder meer voordoen door de grote hoeveelheden van elders in de wereld aangekocht, relatief goedkoop veevoer. De intensivering van de veestapel heeft een grote betekenis gehad voor de welvaart op het platteland. Tegelijkertijd is de relatie van deze ontwikkeling met het milieu te laat onderkend, zowel door de wetenschap als door de politiek. De vruchtbaarheid van de bodem wordt bedreigd door nitraat en zware metalen, het water door nitraat en fosfaat, terwijl de ammoniakuitstoot zijn consequenties heeft voor de lucht.
Als Nederlands minister van Landbouw staat hij derhalve voor de grote opdracht om de verworvenheden van de geïntensiveerde landbouw in evenwicht te brengen met de doelstelling het milieu te respecteren. Dat heeft geleid tot een in elkaar grijpend samenstel van maatregelen, die gezamenlijk het mestbeleid vormen. Gerrit Braks gaat er eens recht voor zitten om uit te leggen hoe dat naar zijn mening heldere beleid er uit ziet. Op de eerste plaats zijn er voorschriften opgesteld, die aangeven hoe de boer op zijn bedrijf met mest dient om te gaan. Daarbij kan gedacht worden aan bemestingsnormen, uitrijvoorschriften van mest, mestopslag, het onderwerken in de grond, etc. Het zijn deze voorschriften die gezamenlijk de mestwetgeving vormen. Daarnaast is er het mestactieprogramma. Dat moet een technisch-economische infrastructuur tot stand brengen, waardoor de milieubelasting wordt teruggebracht. De bewindsman noemt hier een reeks technische zaken zoals een geringer gebruik van water, zodat de totale hoeveelheid geproduceerde mest vanzelf daalt en het transporteren van de in kwaliteit verbeterde mest naar akkerbouwgebieden. Bestaat er dan nog een overschot aan mest, dan zal die moeten worden verwerkt tot bijvoorbeeld voor export geschikte mestkorrels. De samenleving dient de door de overheid uitgewerkte maatregelen in deze volgorde te bekijken.
Voorts is volgens minister Braks nog een drietal fasen in het beleid van belang. In de periode tussen 1986 en 1 januari 1991 heeft de overheid de bemestingsnorm per hectare zo hoog ingezet, dat er landelijk gezien nauwelijks sprake is van een mestoverschot. In deze eerste proefperiode is de kwaliteit, alsmede het transport van de mest over heel Nederland erg veel verbeterd. Op 1 januari aanstaande volgt een verscherping van de normen, oftewel een verlaging van de hoeveelheid mineralen in mest, die over een hectare land mag worden verspreid. Minister Braks realiseert zich terdege dat het mestoverschot in ons land daarmee automatisch toeneemt. Vier jaar later, in 1995, volgt de derde fase, die gepaard gaat met een verdere aanscherping van de normen. Op dat moment moet het landbouwbedrijfsleven - want daar berust deze verantwoordelijkheid - de zogenaamde mestfabrieken gebouwd hebben. Alleen op deze manier kan de overtollige mest een zinvolle bestemming vinden. Gebeurt dat in de derde fase niet en kan een veehouder vooraf niet aangeven dat hij zijn mest met respect voor het milieu afzet, dan zal hij zijn mestproduktie al dan niet tijdelijk moeten staken.

„Op de eerste plaats stellen we voor om alle over te dragen mestrechten met 30% te korten (...). Daarnaast mogen de mestrechten niet worden overgedragen van tekort- naar overschotgebieden."

GROOTSCHALIGE MESTVERWERKING

Inmiddels heeft het landbouwbedrijfsleven bij de overheid aan de bel getrokken met de mededeling dat grootschalige mestverwerking moeizaam rendabel is op te zetten. Bovendien belemmeren allerlei procedures in het kader van de ruimtelijke ordening en milieuwetgeving de snelle vestiging van deze fabrieken. Wat het eerste betreft, kan minister Braks kort zijn: „Indien de Europese Commissie akkoord gaat, dragen wij bij in de bouw van deze fabrieken. Ten aanzien van het tweede moeten we leven met de wetenschap dat het dichtbevolkte Nederland nu eenmaal veel procedures kent. Ons ministerie heeft samen met het ministerie van VROM het initiatief genomen tot de uitgave van een brochure, waarin op al deze procedures - ook bij de andere overheden - wordt gewezen."
Braks wil bovendien kwijt, dat hij heel wat boeren kent die procedures aanspannen tegen de komst van mestfabrieken in het landelijk gebied. Volgens de bewindsman horen ze daar ook niet thuis, maar op de industrieterreinen. Het landelijk gebied wordt al zwaar belast met de functies land- en tuinbouw, natuur en recreatie. In het kader van de mestproblematiek speelt al jaren het zogenaamde „verplaatsingsbesluit". Daarmee wordt aan de veehouder de mogelijkheid gegeven om zijn mestproduktierecht over te dragen aan een collega. Daarmee verplaatst de mest zich van het ene naar het andere bedrijf. De politiek en het landbouwbedrijfsleven zijn het intern niet eens kunnen worden over de diverse elementen van zo'n regeling. „Gelukkig ontwikkelt zich momenteel overeenstemming over een verplaatsingsbesluit of -regeling. Daarin spelen drie elementen een grote rol; elementen die ik wil opnemen in een allesomvattende mestnota die in juli verschijnt. Op de eerste plaats stellen we voor om alle over te dragen mestrechten met 30% te korten. Er is namelijk altijd nog een latente uitbreidingsmogelijkheid aanwezig in de intensieve veehouderij en een uitbreiding van de veestapel kunnen

(Vervolg op pagina 6)

(foto Hans Hordijk)

Terwijl de minister wordt geïnterviewd maakt een tekenaarster een portret van hem.

(Vervolg van pagina 5)

we gewoon niet hebben. Daarnaast mogen de mestrechten niet worden overgedragen van tekort- naar overschotgebieden. Ten derde dient degene die mest verwerft van een ander vanaf die dag met zijn bedrijf te voldoen aan alle milieucriteria", schetst de bewindsman de belangrijkste onderdelen van het toekomstige ,,verplaatsingsbeleid". Daarmee is het totale mestbeleid volgens Braks veel meer helder dan uit de publicaties overkomt.

MASSALITEIT AKKERBOUW

Sprekend over de afgelopen akkerbouwacties is de bewindsman - en niet alleen hem, maar de gehele samenleving - de grote massaliteit opgevallen. ,,Ik was wel wat verrast dat er in deze bedrijfstak zoveel participatie was. Anderzijds heeft de sector op een positieve manier de samenleving en politiek gewezen op de problemen in de akkerbouw. Ikzelf heb het gevoeld als een steun in de rug. Al twee jaar is door mij in Brussel gepleit voor een betere relatie tussen de deelname aan de braakleggingsregeling en de betaling van de medeverantwoordelijkheidsheffing (MVH) om de overproduktie bij het graan tegen te gaan. Dit jaar heeft de Commissie een studie toegezegd naar de mogelijkheden van een dergelijke relatie. Ook Brussel heeft kennisgenomen van het akkerbouwprotest",

Braks: ,,De akkerbouwsector heeft op een positieve manier gewezen op de problemen." *(foto Hans Hordijk)*

concludeert minister Braks.
Inmiddels is ruim 450 miljoen gulden uitgetrokken voor deze sector, waarvan circa 300 miljoen gulden al voor de akkerbouw was bestemd in de Structuurnota Landbouw. Verder ziet de bewindsman het als een groot pluspunt dat de sector nu zelf bereid is om de herstructurering op regionaal niveau aan te pakken.
De akkerbouw zal in de komende vijf jaar in de ban zijn van deze herstructurering, waarvan de aanpak gezien moet worden als een mengsel van maatregelen. De ene ondernemer vergroot zijn bedrijf of verandert zijn bouwplan, terwijl de andere zijn assortiment gewassen verruimt (bijvoorbeeld bloembollen, droogbloemen of vollegrondsgroenten). Anderen groeien geleidelijk aan naar geïntegreerde bedrijfssystemen. Er zullen ook ondernemers zijn die besluiten om te stoppen met hun bedrijf. Die verkopen hun land aan degenen die het bedrijf willen vergroten. Door middel van tijdelijke inkomensondersteuning, bedrijfsbeëindigingsregelingen en eventueel andere maatregelen gaat de overheid dit proces intensief ondersteunen en begeleiden.
Terwijl de Europese Commissie studeert op mogelijkheden om de sector te belonen voor het beperken van de graanproduktie, maakt de Nederlandse akkerbouw zich op voor een ingrijpende herstructurering. Daaruit zal blijken dat er voor deze bedrijfstak een goede toekomst bestaat. Alleen het beeld van de individuele bedrijven gaat drastisch veranderen. De typische bedrijven met graan en oliehoudende zaden - en tot op zekere hoogte aardappelen - zullen hun grondoppervlak moeten vergroten om te kunnen profiteren van de voordelen van mechanisatie. De intensieve akkerbouwbedrijven, die niet zoveel groter kunnen worden, zullen hun aandacht meer richten op nieuwe teelten. Bij associatiementsverruiming denkt hij voorlopig sterk aan bloembollen, droogbloemen en vollegrondsgroenten. Daarmee is de Nederlandse akkerbouw - mits adequaat geherstructureerd - klaar voor een goede toekomst, zo is minister Gerrit Braks van mening.

Tiny Brouwers

Congrescentrum
de blije werelt
Lunteren - Tel.: 08388-2940 - Postbus 6

„De Blije Werelt'

Postbus 6, 6740 AA Lunteren. Tel. 08388-4641/2105

Confereren in het groen, in het hart van Nederland en tegen betaalbare prijzen. ,,De Blije Werelt" beschikt over 14 zalen van 20 - 350 personen. Er zijn 128 kamers, waarvan 95 met douche/ toilet.

Vraag vrijblijvend offerte!

congressen
kadercursussen
jaarvergaderingen
studieconferenties
personeelstrainingen enz.

de blije werelt
Lunteren - Tel.: 08388-2940 - Postbus 6

"Marcel Muyres Bouw"

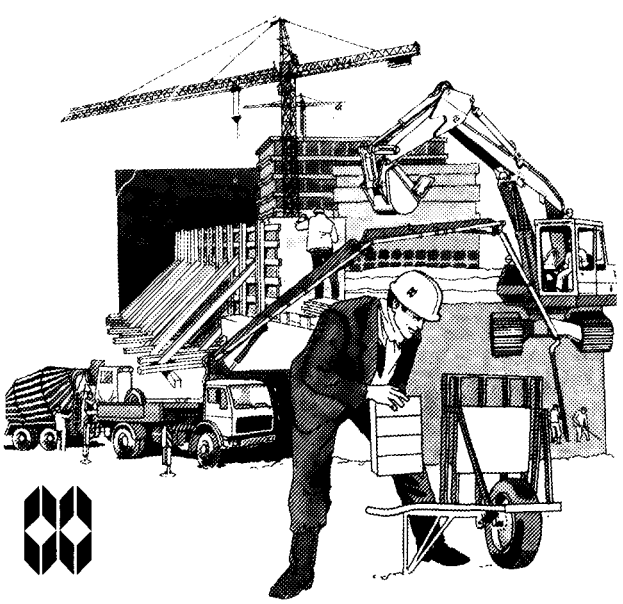

Nusterweg 63, Postbus 80, 6130 AB Sittard.
Telefoon 04490-18600, Telefax 04490-25068
Vestigingen te Sittard, Venlo, Bodegraven en Eindhoven.

Europa is binnenland

Het was een verfrissende en boeiende Partijraad op 9 juni jl. in Utrecht. Op een totaal natuurlijke manier kwam tot uitdrukking dat binnenlandse en buitenlandse politiek tegenwoordig in elkaar overlopen en in elkaar opgaan. Je kunt het ook anders zeggen: Europa, de Europese Gemeenschap is binnenland geworden.
Dit verschijnsel werd fraai gedocumenteerd door de drie belangrijkste resoluties die door de Partijraad werden vastgesteld: over Midden- en Oost-Europa, over het profiel van de Europese Volkspartij tegenover de avances van de conservatieven en – helaas is dat ook een Europese zaak – over veel voorkomende criminaliteit.
Wij hebben als doel voor ogen dat de samenlevingen in Midden- en Oost-Europa, na het verwerken van de omwentelingen, goed op koers komen te liggen. Dat het herstel van de vrijheden zal leiden tot politieke stabiliteit en tot een sociaal-economische opbloei. Wij hopen daarbij natuurlijk dat het christen-democratische partijen en groeperingen gegeven mag zijn een constructieve rol van betekenis te spelen. In de meeste landen hebben we nu de eerste verkiezingsrondes gehad. Een echte uitkristallisering van de politieke verhoudingen is nog niet tot stand gekomen. Dat komt pas na de tweede, derde of vierde gang naar de stembus.
Een groot vraagteken blijft vooralsnog de Sowjet-Unie. Blijft Gorbatsjow en – wat belangrijker is – lukt het hem om het levenspeil te verbeteren, politieke democratie in te voeren en het kolonialisme van Moskou af te schaffen zonder dat het land op een chaotische wijze uit elkaar valt?
Nauw verweven met de omwentelingen in Midden- en Oost-Europa is uiteraard de vereniging van Duitsland. Wij dragen als christen-democraten een extra grote verantwoordelijkheid. Immers, zowel in de Bondsrepubliek als in de DDR staan partijgenoten aan het roer: Kohl en De Maizière. Van deze vereniging hebben wij goede verwachtingen, vermengd met toch ook enig gevoel van onrust. Het is daarom goed dat het verenigde Duitsland zo hecht mogelijk wordt opgevangen in vriendenverbanden. Dat is in de eerste plaats de Europese Gemeenschap en daarnaast de NAVO. Op die manier is er een minimum aan onzekerheid bij de buurlanden van Duitsland. Op die manier is er ook een minimum aan onzekerheid voor de Duitsers zelf.
Als sluitstuk van al die ontwikkelingen doemt steeds meer de Europese Gemeenschap en de Europese Unie op. Pool van stabiliteit voor de mensen in Oost-Europa; toekomstmodel voor de eigen burgers van de Gemeenschap. Ook, als supranationale constructie, wellicht een baken van verwachting voor mensen en staten buiten Europa.
Het noest doorwerken aan een stabiele en rechtvaardige Gemeenschap is de mooiste opgave die het CDA en de Europese Volkspartij zich kunnen wensen.

Jean Penders
delegatieleider CDA in Europese Parlement

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

SPONSORING

Deze week werd bekend, dat het CDA een aantal instellingen en bedrijven heeft aangeschreven om op te treden als sponsor van het internationaal jubilieumcongres in het najaar. De partij bestaat dan 10 jaar. Naast het wetenschappelijk congres van 11 t/m 13 oktober is er een feestelijke viering voor de hele partij. Partijsecretaris drs. C. Bremmer omschrijft het congres als ,,een activiteit in de diepte".
Het congres behandelt enkele actuele politieke uitdagingen in het licht van de Europese ontwikkelingen tegen de achtergrond van het CDA-program van uitgangspunten.
Volgens Bremmer zijn de gevraagde sponsorgelden uitsluitend bestemd voor het congres. ,,Het is natuurlijk niet zo dat we gaan feestvieren op kosten van de sponsors."
Het congres is niet in de CDA-begroting opgenomen, er is dus geen geld voor gereserveerd. De totale kosten voor een internationaal congres bedragen al snel zo'n *f* 00.000,–. Een substantieel deel moet uit de sponsoring komen. Maar er zijn ook andere bronnen, zoals inschrijgelden voor deelnemers.

SPONSORING (2)

Het sponsoren van activiteiten op cultureel, sportief en wetenschappelijk gebeid is de laatste jaren gemeengoed geworden. Ook congressen van non-profit organisaties verheugen zich in de belangstelling van spnsorende bedrijven. Maar ligt dat bij politieke partijen niet wat anders?
Partijsecrearis Bremmer geeft toe, dat een politieke partij heel zorgvulding moet zijn bij het aannemen van spnsorgelden. ,,JHet mag niet zo zijn, dat de partij in kernactiviteiten afhankelijk wordt van sponsoring, want dan dreigt het gevaar van afhankelijkheid."
Daarom vindt hij het een belangrijk critirium of het om een bijzondere, eenmalige activiteit gaat of om normale partij-activiteiten, zoals het partijbureau of verkiezingscampagnes. ,,In het eerste geval hoef je niet ban te zijn voor het ontstaat van een afhankelijkheidsrelatie. Dat ligt anders wanneer het gaat om de 'core business' van de partij: de wezenlijke partij-activiteiten. Bij dit laatste moet iedere schijn van afhankelijk vermeden worden."
De organisatoren van het jubilieumcongres zouden een honderdtal instellingen en bedrijven met een sponsorverzoek hebben aangeschreven. Daarbij is onder meer gekeken naar omvang, draagkracht en naar mogelijke interesse bij het congresthema. Als tegenprestatie mogen de sponsors rekenen op naamsvermelding op het congresmateriaal, zoals programma en congresboek. Volgens Bremmer bepeitten ook andere partijen dit instrument wel, zoals bijvoorbeeld D66.

SPONSORING (3)

Mr Hans Velu, actief CDA-lid en onder meer voorzitter van het Genootschap voor reclame (GvR), staat huiverig tegenover sponsoring van partij-activiteiten. Het doet hem denken aan vroeger, toen het in de KVP regelmatig gebeurde, dat ,,rooms-katholieke bedrijven" geld stortten in de partijkas. ,,Dat gaf een sfeer van afhankelijkheid met alle risico's van dien. Niemand was er dan ook echt gelukkig mee."
Hetzelfde geldt in beginsel ook voor sponsoring van partij-activiteiten. ,,Hoe je het ook bekijkt, sponsoring is ruil. In ruil voor een financiele bijdrage vraagt de sponsor een tegenprestatie. In het geval van een politieke partij kom je dan op een hellend vlak, want waaruit moet die bestaan?" Hij is het met Bremmer eens dat het verschil maakt of het gaat om normale activiteiten of om een eenmalige, bijzondere activiteit. ,,Sponsoring van een wetenschappelijk jubilieumcongres moet kunnen, maar het nadert de grens. Ook als is een

Partijsecretaris Kees Bremmer.

sponsorverzoek op zich correct, dan nog kun je wel eens gedwongen zijn om ervan af te zien, als het verkeerd zou kunnen vallen." Waarmee hij niet gezegd wil hebben dat dit in dit confrete geval zou moeten.
Om de schijn van anonimiteit en dus afhankelijkheid te vermijden is Velu een voorstander van openheid, zeker bij sponsoring van activiteiten van een politieke partij, zoals het CDA-jubilieumcongres.
Verder vindt hij een bezinning op het vraagstuk van sponsoring van partij-activiteiten op zijn plaats. Zeker als het vaker zou gaan voorkomen. ,,Gegeven de gevoeligheden dier eraan kleven moet je dat principieel bekijken. Ook al gaat het uitsluitend om incidentele activiteiten. Ook voor de beoordeling hiervan heb je zorgvuldig geformuleerde criteria nodig" aldus de GvR-voorzitter.

SPONSORING (4)

Ten overvloede wijst Cees Bremmer tenslotte op de schamele financiele situatie, waarin de politieke partijen in Nederland over het algemeen verkeren. In tegenstelling tot de aprtijen in andere landen. Om deze reden hebben de voorzitters van CDA. PvdA, VVD en D66 kortgeleden aan minister Dales van Binnenlandse Zaken gevraagd om een overheidsbijdrage in de financiering van bepaalde partij-activiteiten. De minister heeft toegezegd deze mogelijkheden te zullen onderzoeken. De huidige CDA-fractievoorzitter Brinkman liet vorig jaar tijdens een bijeenkomst van CD/Actueel al een ballonetje op voor een financiele bijdrage uit het Bedrijfsfonds voor de Pers voor (noodlijdende) partijbladen.

Senaat moet toetsende rol behouden

PLATFORM

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven. De lengte van een bijdrage mag de 800 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

In discussies over staatkundige vernieuwing duikt thans ook het toetsingsrecht van de rechter weer op. Wetten moeten in overeenstemming zijn met de Grondwet en met verdragen. De rechter in ons land mag echter niet vaststellen (toetsen) of dat wel of niet het geval is. Ook mag de rechter niet toetsen of wetten (in formele zin) in overeenstemming zijn met algemene rechtsbeginselen. Wat de rechter wel mag, is kijken of wetten in overeenstemming zijn met een ieder verbindende bepalingen van internationale verdragen of van besluiten van volkenrechtelijke organisaties. Het meest bekende voorbeeld daarvan is het toetsen van wetgeving aan bepalingen van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (E.V.R.M.). In dat Verdrag komen bepalingen voor die gelijkenis vertonen met in onze Grondwet vastgelegde Grondrechten.
Wie meent dat wetgeving niet in overeenstemming is met in onze Grondwet vastgelegde Grondrechten, kan dat niet rechtstreeks (laten) toetsen, maar moet de ,,omweg" van het Europees Verdrag nemen. Dat is de consequentie van het feit dat de Nederlandse rechter wetten niet aan de Grondwet maar wel aan een ieder verbindende bepalingen van internationale verdragen mag toetsen. In het program van aktie '89-'93 van het CDA wordt voorgesteld om die ,,omweg" onnodig te maken en een (constitutionele) rechter de bevoegdheid te geven tot ,,rechtstreekse" toetsing aan in de Grondwet vastgelegde Grondrechten. Dat lijkt in overeenstemming met de gedachte: waarom moeilijk doen als het makkelijk kan.
Dat betekent echter niet, dat daarmee degenen tevreden zijn gesteld die bepleiten dat de rechter de verdergaande mogelijkheid krijgt om in alle gevallen wetgeving te toetsen, zowel aan de Grondwet als aan algemene rechtsbeginselen. De centrale vraag daarbij is deze: ervan uitgaande dat het er om gaat dat er één instantie is die als hoogste instantie beslist, zal de rechter dat dan beter kunnen doen dan de wetgever. Degenen die menen dat de rechter hiervoor het meest aangewezen is, zijn van oordeel dat de eis die aan de wetgever wordt gesteld om zelf te beoordelen of een wet zich met de Grondwet (en/of met algemene rechtsbeginselen verdraagt) in feite zijn vermogen te boven gaat. Immers, de wetgever is in veel gevallen ,,partijdig", zo wordt gemeend. Zo wordt er bijvoorbeeld nog al wat wetgeving gemaakt die er op gericht is om het ,,budgettaire belang" (w.o. bezuinigen) te dienen. In die gevallen kunnen de financiële doelstellingen de in acht te nemen normen van recht wel eens in het gedrang brengen.

SPANNINGSRELATIE

Met deze opvatting zitten we tegelijkertijd in het hart van de spanningsrelatie die de laatste tijd wordt vastgesteld tussen regering (Tweede Kamer) en Eerste Kamer. De spanning tussen enerzijds het willen bereiken van financiele doelstellingen door de regering en het in acht willen nemen van normen ten aanzien van recht en zorgvuldigheid (kwaliteit). Zonder te willen stellen dat de regering dat laatste over het hoofd ziet, zal waarschijnlijk niemand willen tegenspreken dat de te bereiken financiële doelstellingen voor de regering een hoge prioriteit hebben bij het ontwerpen van wetgeving. Zo ook zal het niet tot tegenspraak leiden dat de Eerste Kamer (vanuit haar opdracht) vooral geïnteresseerd behoort te zijn in de kwaliteit van wetgeving. Toch wordt bij herhaling van de Eerste Kamer gevraagd om toch vooral oog te willen hebben voor de noodzakelijk te bereiken financiële doelstellingen.
De ,,toetsende" Eerste Kamer lijkt bij tijd en wijle een bron van frustratie voor het bestuur (de regering) te zijn. Ik meen echter dat als de regering (het bestuur) aan de Eerste Kamer deze ,,toetsende" rol niet (meer) toestaat, daarmee toetsing door de rechter onontkoombaar wordt. Immers indien in de steeds kritischer wordende samenleving wordt vastgesteld dat de interne toetsing tijdens het wetgevingsproces onvoldoende wordt ingevuld, zal de druk om tot externe (rechterlijke) toetsing te komen moeilijk te weerstaan zijn.
Het is mijn indruk dat juist de laatste tijd (in weerwil van de daarbij optredende spanning tussen regering en Eerste Kamer) de ,,toetsende" rol van de Eerste Kamer in de samenleving weer meer wordt gewaardeerd.
Dat betekent dat ook het vraagstuk van de rechterlijke toetsing in een wat ander daglicht komt te staan. In dit verband is het ook goed om ons te realiseren wat Donner in zijn Handboek ter zake opmerkt, nl. dat er bij toetsing een voorkeur dient te bestaan voor het oordeel van de wetgevende organen, wier samenstelling er juist op gericht is hen op de hoogte te houden van de stand van de samenleving, eerder dan aan dat van de rechter, wiens onafhankelijkheid pas aanvaardbaar is, wanneer hij niet het allerlaatste woord heeft. Aldus Donner.
Ook dat kan tot terughoudendheid manen om in het kader van de behoefte aan ,,Staatkundige Vernieuwing" de toetsende rol van de rechter verder uit te breiden dan thans (feitelijk) het geval is.

Doordat de toetsende rol van de Eerste Kamer weer meer wordt gewaardeerd, komt de rechterlijke toetsing in een ander daglicht te staan. *(foto ANP)*

dr. G.J. Fleers
lid Eerste Kamer voor het CDA

De partij is van de leden en niet van de professionals

,,De partij is van de leden en niet van de professionals." Dat is de lijfspreuk van Harm Waterborg die begin mei na tien jaar stafmedewerkerschap bij het kader- en vormingswerk deze functie verruilde voor het wethouderschap in zijn woonplaats Venlo. Marcel Meijer sprak aan de vooravond van de afscheidsreceptie op 22 juni a.s. met hem.

Harm Waterborg. *(foto gemeente Venlo)*

AFSCHEID

U heeft gedurende een lange periode cursussen gegeven aan o.a. CDA-afdelingsbestuurders, raadsleden en wethouders. Wat vindt u van de kwaliteit van het CDA-kader?
,,Wat mij vlak na de fusie in '80 opviel was dat veel cursisten twijfelden aan het bestaansrecht van het CDA. Men was onzeker, omdat buiten de partij het bestaansrecht van het CDA in twijfel werd getrokken. Na '82 veranderde dat beeld. Het CDA-kader werd zelfverzekerder en ging steeds meer vierkant achter de eigen CDA-benadering staan. Dat gegroeide zelfvertrouwen was aan het vormingswerk, maar vooral aan de toenmalige partijvoorzitter Bukman te danken. Die maakte van het CDA een eenheid. Zelfvertrouwen is voor het kader onmisbaar. Als cursisten eenmaal zelfvertrouwen hebben – en dat is nu meestal het geval – dan kunnen ze veel meer dan ze zelf aanvankelijk denken. Ik heb het idee dat de CDA-bestuurders, raadsleden en wethouders nu stevig in de schoenen staan en de CDA-uitgangspunten vanzelfsprekend hanteren."

De voormalige voorzitter van het kader- en vormingswerk Schouten zag het kader- en vormingswerk altijd als een organisatie die de ,,politieke agenda" moest proberen te bepalen. Was u dat met hem eens?
,,Een instituut met twee full-time stafmedewerkers kan natuurlijk nooit de politieke agenda bepalen. Dat is een te ambitieuze gedachte. In mijn optiek is het kader- en vormingswerk ten opzichte van de partij altijd ,,volgend" geweest. Het had en heeft de taak ervoor te zorgen dat de CDA-leden voldoende toegerust zijn om aan politieke discussies deel te nemen. De aanzet voor zo'n discussie wordt ook door de partij of het Wetenschappelijk Instituut gegeven. In zekere zin is het ook niet wenselijk dat een instituut de politieke agenda bepaalt. Dat hoort in een interne partijdemocratie het partijbestuur te doen."

Hoe functioneert volgens u de partijdemocratie binnen het CDA?
,,De essentie van democratie is dat macht gecontroleerd wordt. Dat moet ook in de partij gebeuren. En dat gebeurt nu onvoldoende. Er is wel veel onderhuidse kritiek op en roddel over het bestuur, de stijl van besturen van Van velzen en Lubbers, maar tot een openlijke discussie daarover komt het niet. De vraag om verantwoording wordt niet gesteld. Mijns inziens zou het Partijbestuur in zijn vergaderingen wat kritischer mogen zijn en zou het Dagelijks Bestuur zich ook wat meer ontvankelijk moeten tonen voor kritische geluiden. Ik voeg daar wel direct aan toe dat het gemakkelijker is langs de zijlijn toe te kijken dan de tent te runnen. Het is geen sinecure een partij met 120.000 leden met te weinig geld te besturen. Overigens heb ik als voorzitter van de ondernemingsraad van het CDA-secretariaat wel steeds gepoogd waar er kritiek was deze goed voor het voetlicht te brengen."

,,De activiteiten van het vormingswerk en de partij worden grotendeels gedragen door vrijwilligers. Vindt u dat juist?
,,Ja, de partij en dus ook het vormingswerk zijn van van de leden en niet van de professionals. Dat moet ook zo blijven. De roep om professionalisering in de partij wordt momenteel steeds groter. Naarmate het niveau van de activiteiten hoger wordt, zie je meer professionals en meer gedemotiveerde vrijwilligers. In een politieke partij horen professionals echter niet de dienst uit te maken. In de jaren '70 is in het welzijnswerk het democratisch proces de nek omgedraaid. Dat mag in het CDA nooit gebeuren. Het CDA moet als vrijwilligersorganisatie in stand gehouden worden. De partij heeft die vrijwilligers op alle fronten ook hard nodig; zij zouden juist geholpen en gemotiveerd moeten worden om werk voor de partij en het Steenkampinstituut te doen. Dat kan door bijvoorbeeld met vergoedingen de drempels te verlagen om als vrijwilliger actief te worden in het vormingswerk van de partij en de gelieerde organen."

Hoe ziet de toekomst voor het Steenkampinstituut eruit?
,,Goed. Op een groot aantal gebieden is scholing, vorming en training nog noodzakelijk. Naarmate het bestuurlijk niveau hoger wordt en het maatschappelijk proces ingewikkelder, zul je kaderleden meer moeten toerusten. De scholingsgraad van het Nederlandse volk gaat weliswaar omhoog, maar het openbaar bestuur vergt weer andere vaardigheden, zoals het politiek kunnen analyseren en het goed kunnen omgaan met een mondig ambtenarenapparaat. Naast bestuurders moeten nu het politieke primaat steeds meer bij de raad gelegd wordt ook raadsleden getraind worden in een andere manier van denken en werken. Kortom, er is nog veel werk te doen voor het Steenkampinstituut."

Marcel Meijer

COMMENTAREN

GEEN RECLAME OP ZONDAG

De Mediawet verbiedt de STER om op zondagen uit te zenden. In het onlangs aan de Tweede Kamer toegezonden wetsontwerp waarbij de invoering van landelijke commerciële omroep wordt mogelijk gemaakt, biedt de regering een opening om het zondagreclameverbod op te heffen. In de toelichting wordt gezegd dat de oorspronkelijk redengeving van het verbod – respect voor de zondagsrust – nog overeind staat, maar dat Europese ontwikkelingen en mogelijke concurrentie van binnenlandse commerciële omroep de inkomstenontwikkeling van de STER in het nauw kunnen brengen. Reclame op zondag kan dan soelaas bieden.
De CDA-Tweede Kamerfractie heeft al eerder uitgesproken dat principiële bezwaren tegen (verdere) aantasting van het publieke karakter van de zondag als rustdag niet met een zak vol geld kunnen worden afgekocht. In die lijn heeft ook de CDA-Partijraad zich op 9 juni jl. in een resolutie gekeerd tegen de zondagsreclame. Op diezelfde Partijraad heeft fractievoorzitter Brinkman principiële en praktische overwegingen aan elkaar willen koppelen. Sprekend over ons dagelijks collectieve en particuliere bestedingspatroon, stelde hij: ,,Één dag in de week geen omroepreclame is daarom om meerdere redenen een symbool van bezinning". Dat daarvoor de zondag wordt gekozen, ligt voor de hand: respect voor de zondagsrust en zoveel mogelijk vrijwaring van commerciële activiteiten op die dag worden in onze samenleving gelukkig nog steeds in brede kring onderschreven. Met het opheffen van het verbod wordt daar ten onrechte en onnodig aan voorbij gegaan. Als de STER het benauwd gaat krijgen, zijn ook andere oplossingen denkbaar.

TOP BUSH-GORBATSJOW

Viel de topontmoeting tussen de presidenten Bush en Gorbatsjow die verleden week gehouden werd in de Verenigde Staten tegen? Goed, er werd een akkoord gesloten op het gebied van ontwapening. De kernwapens voor de lange afstand van de Verenigde Staten en de Sowjet Unie zullen met dertig procent verminderd worden. Ook chemische wapens zullen worden teruggedrongen. De Sowjet Unie en de Verenigde Staten sloten verder een handelsakkoord. Maar ondertussen speelt zich in Europa van alles af. De Duitsers bouwen voort aan hun eenwording. Onder leiding van Boris Jeltsin leggen de Russen grotere nadruk op hun zelfstandigheid binnen de Sowjet Unie. Letland, Estland en Litouwen stevenen af op hun onafhankelijkheid. Over die ontwikkelingen konden Bush en Gorbatsjow het echter niet eens worden. Misschien worden de ontwikkelingen tegenwoordig wel meer bepaald door de betrokkenen in Europa zelf in plaats van door de leiders van de twee grootste mogendheden.

WIR-WAR ROND OVERSCHRIJDING OPGELOST

Het kabinet heeft met grote inventiviteit en evenwichtigheid een oplossing gevonden voor de oplossing van de WIR-overschrijding. De kwestie sleepte sedert Pasen toen CDA-minister Andriessen de overschrijding bekend maakte. Sinds de WIR (een investeringspremie-regeling) enkele jaren geleden werd afgeschaft, bleek nog een fors aantal claims van bedrijven in de pijplijn te zitten. Minister Kok wilde dat het bedrijfsleven voor die totale overschrijding van ruim 3 miljard zou opdraaien, bijvoorbeeld door een verhoging van de vennootschapsbelasting. Maar Andriessen had daar onoverkomelijke bezwaren tegen. Hij betwijfelde de omvang van de overschrijding en vond het niet eerlijk dat alle bedrijven - ongeacht hun gebruik van de WIR - voor de overschrijding moesten bloeden. Bovendien was destijds niet met het bedrijfsleven afgesproken dat eventuele overschrijdingen door haar zelf zouden moeten worden gecompenseerd.
De nu gevonden oplossing heeft duidelijk het karakter van een compromis. Maar een inventief compromis, dat evenwichtig is en de pijn een beetje eerlijker verdeelt. Zelfs VNO en NCW, de twee grote werkgeversverbonden hebben de oplossing geaccepteerd, zij het ,,met lange tanden" en ,,als een van de minst slechte varianten". Ook politiek gezien is het een compromis. Er zijn geen winnaars en geen verliezers. Andriessen krijgt een beetje zijn zin en Kok ook. De wijze waarop het kabinet het lastige WIR-probleem heeft opgelost kan - misschien wat sterk uitgedrukt - model staan voor de oplossing van de vele problemen waarmee het nog te maken zal krijgen. ,,Geven en nemen" lijkt vaak een betere voorwaarde voor slagvaardig kabinetsbeleid dan ,,profileren" en ,,gelijk halen".

PvdA: GEEN GINJARITES

De PvdA gaat zich steviger opstellen in de coalitie met het CDA. Dat is het resultaat van een weekendje brainstormen van de bezorgde top van deze partij in de bossen bij Doorn. De slechte uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen klonk daar nog na en de opiniepeilingen daarna maken de stemming niet beter. De Statenverkiezingen werpen immers hun schaduwen vooruit. Nu is die zorg wel begrijpelijk, maar toch... Laat de PvdA de fouten van de VVD toch vooral niet gaan herhalen. Daar culmineerde in april 1989 het idee altijd maar onder te liggen in de coalitie met het CDA in zulke irrationele proporties dat het kabinet wel moest vallen.
Laat de PvdA vooral niet denken dat het CDA in een coalitie nooit iets moet slikken. Alleen hoor je dan minder snel van au, als een bepaald zaak ,,verloren" is.
Vanaf nu gaat PvdA-voorzitter Sint de fractie wat meer over de schouder kijken. Vooral van fractievoorzitter Wöltgens verlangt men meer vuurwerk. Terecht liet deze echter al weten zich geen nederlagenstrategie te laten opdringen. Voor hem en voor de coalitie is het te hopen dat mevrouw Sint (alweer dringt zich de vergelijking met de VVD op) geen Ginjaritès krijgt.

Van Schalsum is op vakantie

CDA moet middenveld aanspreken op verantwoordelijkheid en functioneren

Over een aantal zaken zijn Frans Wolters (coördinator sociale vernieuwing van de CDA-fractie) en Klaas de Vries (als CDA'er lid van de projectgroep sociale vernieuwing, de zogeheten commissie-Schaefer) het oneens, maar over één ding is men het eens: ze kunnen zich niet voorstellen dat er bij het maatschappelijk middenveld, inclusief de scholen, onvoldoende draagvlak is voor sociale vernieuwing. CD/Actueel sprak verder met Wolters en De Vries over de opstelling van het CDA en minister Dales in het Kamerdebat, de verantwoordelijkheid van de CDA-wethouders en de risico's van decentralisatie.

SOCIALE VERNIEUWING

Wat verstaat het CDA onder sociale vernieuwing?
Wolters: ,,Sociale vernieuwing is zoveel mogelijk mensen, die in moeilijke situaties zitten, weer meer bij de samenleving betrekken. Dat betekent mensen, die geen werk hebben, proberen aan een baan te helpen; mensen die slecht wonen een betere huisvesting of leefomgeving te verschaffen; het onderwijs oproepen om uitvallers op te vangen. Wij moeten duidelijk maken dat het een taak is van overheid en samenleving om samen met deze mensen aan het werk te gaan. Ik hoop dat dit de komende tijd praktisch en op lokaal niveau samen met gemeenten en burgers en organisaties van burgers wordt ingevuld. Het is jammer dat het Kamerdebat misschien wat overschaduwd is door de discussie over de positie van het onderwijs binnen de sociale vernieuwing."

Waarom heeft het CDA de vrijheid van het bijzonder onderwijs om aan de sociale vernieuwing mee te werken zo benadrukt?
Wolters: ,,Wij moesten een duidelijke lijn trekken omdat uit een aantal stukken van het kabinet toch bleek dat het meer de neiging had van de rechte lijn af te wijken. Dat is voor ons een hard en principieel punt. Daardoor hebben wel een aantal andere punten, die voor ons even belangrijk zijn nauwelijks de pers gehaald. Het gaat dan om zaken als werkgelegenheid, de dagelijkse leefomgeving, buurt- en wijkinitiatieven, zorg en welzijn. Daarover zijn in de Kamer principiële verhalen gehouden die ik bijna nergens in de pers heb teruggevonden."

Hoeveel nieuwe financiële middelen zijn in totaal voor sociale vernieuwing uitgetrokken?
Wolters: ,,Nieuw geld is er niet veel bij. Uitgangspunt van de sociale vernieuwing is met hetzelfde geld proberen meer te doen. Natuurlijk is er wat extra geld voor de bijstand en voor de arbeidspools. Er is in het regeerakkoord een paar honderd miljoen uitgetrokken voor nieuw beleid. Als je de nota Sociale Vernieuwing leest gaat het om twee miljard voor de nieuwe structuur van de arbeidsbureaus. Een zaak die het CDA in het regeerakkoord heeft bevochten. Verder is er een miljard uitgetrokken voor de stads- en dorpsvernieuwing, maar dat is geen nieuw geld. Wij hopen daardoor echter wel gerichter met nieuwe initiatieven om te gaan. Dan komt er een extra bedrag waarvan de hoogte nog niet bekend is voor de criminaliteitspreventie. Over het bedrag van 1,5 miljard voor de brede doeluitkering aan de gemeenten zijn de problemen ontstaan. Na het debat is dit bedrag kleiner geworden omdat er nogal wat onderwijsgeld uit gaat. Dit blijft rechtstreeks naar de bijzondere scholen gaan. Een aantal andere onderwijsgelden gaan naar de gemeenten maar dan niet in de vorm van een brede maar van een specifieke doeluitkering. Een aantal welzijnsuitkeringen komen ook niet in de brede doeluitkering omdat zeer recent afspraken zijn gemaakt zoals over de regionale verslavingszorg. In dat geval willen wij eerst de nieuwe regels laten functioneren en dan geleidelijk aan van onderop wat schotten opheffen. In totaal gaat het in theorie om 4,5 miljard waarvan slechts 300 miljoen nieuw geld."

Mijnheer De Vries, u bent raadslid in Delft en kent de problemen in de wijken. Waarom is de sociale vernieuwing daar zo hard nodig?
De Vries: ,,Laat ik niet uitsluitend vanuit die positie spreken. Ik ben op het ogenblik bezig met een toernee door het land in het kader van de projectgroep sociale vernieuwing, de zogeheten commissie Schaefer, om eens te horen welke ideëen leven bij de 37 aan de sociale vernieuwing deelnemende gemeenten en welke belemmeringen zij tegenkomen bij de invulling van sociale vernieuwing. Iedereen is het er over eens dat sociale vernieuwing moet plaatsvinden op de plek waar de mensen in de kwetsbare positie zitten. Daar moet de verbetering komen. In dat opzicht is het op zich begrijpelijk dat sommige gemeenten een kater hebben over het Kamerdebat. Dat is onvermijdelijk omdat wij in een fase zitten, waarin het bestuurlijk regelinstrumentarium wordt verschaft om uiteindelijk op de plek waarom het gaat, in de samenleving en in de gemeenten, daar invulling aan te geven. Dan gaat het er heel concreet om mensen in achterstandswijken te helpen en

De Vries: ,,Ik krijg het gevoel dat de CDA-Kamerfractie te weinig oog heeft voor het feit dat er op lokaal niveau bestuurders zijn die met de ideologie van de sociale vernieuwing aan de slag gaan."
Wolters: ,,Het was jammer dat er van de zijde van de regering absoluut geen enthousiasme was voor de vraag hoe je de sociale vernieuwing met ieders vrijheid en vrijwilligheid kunt aanpakken. Het kan niet zo zijn dat de lokale overheid de sociale vernieuwing per decreet regelt."

hen meer zeggenschap te geven over de situatie waarin zij verkeren bijv. de inrichting van hun woonomgeving. Dat is op zich niet nieuw want in het stadsvernieuwingsproces was dat ook aan de orde. Wel nieuw is dat er meer ruimte ontstaat om welzijnsvoorzieningen en verbetering van de woon- en leefomgeving door een nieuwe vorm van buurtbeheer op elkaar af te stemmen. Het aardige van die meer integrale kijk op sociale vernieuwing is dat je ook de andere aspecten zoals het werkgelegenheidsbeleid kunt integreren in een wijkgerichte aanpak. Door bijvoorbeeld mensen in het kader van een arbeidspool in de wijk te laten werken."

Wolters: ,,De dwarsverbanden zijn belangrijk."

De Vries: ,,Die kunnen alleen op stedelijk niveau en in de grotere steden op wijkniveau gelegd worden. Wij moeten voorkomen dat de fout van een verkokerd beleid dat op departementaal niveau is ontstaan in de gemeenten wordt overgedaan door alles naar de overheid te trekken. Wat wij in het CDA hebben ontwikkeld als de verantwoordelijke samenleving, het ruimte geven aan het maatschappelijk middenveld en je daar primair op richten ook als het om de sociale vernieuwing gaat; dat middenveld kom je concreet tegen in al de steden. Het is een gelukkige omstandigheid dat je in veel steden CDA-wethouders tegenkomt die verantwoordelijkheid dragen bij het beleid van sociale vernieuwing."

Wolters: ,,Als je de minister aan de slag zag, kreeg je niet de indruk dat dit een hoofdpunt van kabinetsbeleid was." *(foto Hans Hordijk)*

OPSTELLING CDA

Waarom is die verantwoordelijkheid zo belangrijk?

De Vries: ,,Daardoor is de verantwoordelijkheid voor de sociale vernieuwing meer gespreid en liggen er ook kansen voor het CDA om op lokaal niveau de ideologische invulling, die het CDA graag ziet, vorm te geven. Als ik terugkijk op het debat krijg ik het gevoel dat de Kamerfractie te weinig oog heeft voor het feit dat er op lokaal niveau CDA-bestuurders zijn, die met de ideologie van de sociale vernieuwing aan de slag gaan. Dat zijn juist de plekken waar het moet gebeuren."

Wolters: ,,Daar ben ik het mee eens."

Bestaat de vrees dat de sociale vernieuwing lokaal in handen van PvdA-wethouders valt?

De Vries: ,,Ik weet niet of dat de dominante vrees is bij de decentralisatie van de sociale vernieuwing. Het valt mij wel op dat op een aantal terreinen, die oorspronkelijk in de convenanten met gemeenten zouden worden meegenomen, door het CDA terughoudend gereageerd is. Het CDA trapt bijvoorbeeld op de rem bij de verslavingszorg en de steunfunctie minderheden. Ik denk dat er reden is dat met meer vertrouwen aan bestuurders op lokaal niveau over te laten. In de gesprekken met de gemeentebestuurders merk ik dat voor hen het maken van afspraken met de maatschappelijke instellingen voorop staat. Het is niet perse nodig dat in rijksregelgeving vast te leggen."

Wolters: ,,In het Kamerdebat hebben wij gesproken over het groeimodel. Begin geleideijk van onderaf die schotten tussen verschillende regelingen af te breken. Het kan niet anders omdat een aantal juridische belemmeringen pas geleidelijk aan weggenomen kan worden. Je kunt niet met een draai aan de knop sociale vernieuwing operationaliseren. Het gaat ook om de betrokkenheid van mensen. Als mensen en organisaties dat niet van binnenuit willen, kunnen wij het proces van de sociale vernieuwing wel vergeten."

De Vries: ,,Dat kun je niet alleen vanuit de Kamer regisseren."

Wolters: ,,Maar dat kan ook niet vanuit de gemeente geregisseerd worden. Daarom is het ook jammer dat er in het debat van de zijde van de regering absoluut geen enthousiasme was voor de vraag hoe je de sociale vernieuwing met ieders vrijheid en vrijwilligheid kunt aanpakken. Het kan niet zo zijn dat de lokale overheid de sociale vernieuwing per decreet regelt. Dat is ook de reden voor onze opstelling in het debat."

Is de sociale vernieuwing wel in goede handen bij minister Dales?

Wolters: ,,Ik vind dat de sociale vernieuwing bij Binnenlandse Zaken thuishoort en door de minister gecoördineerd moet worden. Ik vind wel dat er bij een belangrijk onderdeel van het kabinetsbeleid een minister had moeten staan, die meer enthousiasme uitstraalde. Vervolgens had minister Dales alle vragen uit de Kamer, die fundamenteel over de ideologische opzet gingen, moeten beantwoorden. Daar is de minister langs heen gefietst. Dat is weinig inspirerend. Ik vind dat jammer omdat sociale vernieuwing juist wel belangrijk is. Als je de minister aan de slag zag, kreeg je niet de indruk dat dit een hoofdpunt van kabinetsbeleid was. Het is jammer dat deze kans gemist is."

De Vries: ,,Dat neemt niet weg dat het CDA heeft geprobeerd aandacht te besteden aan de inhoudelijke kant van het thema. De beeldvorming over de sociale vernieuwing en de inbreng van het CDA is verengd."

Wolters: ,,Dat is juist."

De Vries: ,,Dat is betreurenswaardig omdat wij in de partij daar heel wezenlijke discussies over gevoerd hebben en vanuit onze ideologie door een heel wezenlijke bijdrage aan kunnen leveren. In dat opzicht vind ik het persoonlijk heel bevruchtend als sociaal-democraten en christen-

(Vervolg op pagina 14)

(Vervolg van pagina 13)

democraten van dit thema in deze periode een succes maken. Er liggen ideologische verschillen maar die kunnen tot een goed uitgangspunt leiden. Op concreet niveau in de gemeente kun je op een aantal punten goed samenwerken. Daarvoor is het wel nodig dat het CDA een eigen positie zoekt en een voortrekkersrol vervult."
Wolters: ,,Door die onderwijsdiscussie heb ik telkens moeten zeggen dat een school niet mee hoeft te doen om formeel het juiste spoor te houden. Ik heb nergens in de krant gelezen dat ik mij niet kon voorstellen dat een schoolbestuur zou weigeren mee te doen. Maar dat heb ik wel gezegd."

ROL MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

De Vries: ,,Wij moeten als CDA het maatschappelijk middenveld, waarvoor wij ons zo sterk maken, ook aanspreken op hun verantwoordelijkheid Gelukkig las ik dat de voorzitter van het Katholiek Onderwijsverbond ook zeer terecht zegt dat het er niet om gaat dat het CDA of een organisatie omwille van het veilig stellen van een bestuur zijn verantwoordelijkheid ontloopt. Het gaat om de invulling van onze rol in de sociale vernieuwing. Daar mogen wij het bijzonder onderwijs ook op aanspreken."
Wolters: ,,Als niemand wil meewerken dan moeten wij het project meteen in de la stoppen, want dan is er geen draagvlak. De doelstelling is echter zo bijzonder dat ik mij niet kan voorstellen dat er in de samenleving geen draagvlak voor zal zijn. Ik heb een aantal gesprekken gehad met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de koepels van de onderwijsorganisaties die bewijzen dat dat draagvlak er is. De Protestants Christelijke Besturenraad heeft een persbericht uitgegeven over de aanpak van de sociale vernieuwing zoals wij die ook willen."
De Vries: ,,Ik vind het interessante van een concept waarover tussen de coalitiepartners geen verschil van inzicht bestaat, dat de samenwerking de dragende filosofie is. Het op elkaar aangewezen zijn, werkte ook in de praktijk. De arbeidsvoorziening nieuwe stijl, waarin werkgevers, werknemers en overheid samenwerken, geeft een beter resultaat dan in de oude situatie van een log rijksoverheidsapparaat."

Is het maatschappelijk middenveld sterk genoeg om de sociale vernieuwing te dragen?
Wolters: ,,De nieuwe arbeidsvoorziening is maatschappelijk middenveld pur sang. Het bestuur bestaat uit gemeenten samen met werkgevers en werknemers. De woningbouwverenigingen heb je bijvoorbeeld hard nodig bij het wijk- en buurtbeheer. Tenslotte zijn er nog de scholen. Het is heel breed op dit moment en het heeft niet de neiging smaller te worden. Je ziet ook nieuw maatschappelijk middenveld ontstaan zoals de plaatselijke milieugroep, die vindt dat er op een verstandige manier met vervuiling moet worden omgegaan. Het is niet alleen de oude protestants-christelijke school of het CNV alleen. Wij moeten het maatschappelijk middenveld ook aanspreken op zijn functioneren. We willen democratische controle, geen bureaucratie, geen overdreven lange lijnen."
De Vries: ,,Ik was zeer blij met de opmerking van Van Velzen op de Partijraad. Men probeert ons wel de karikatuur op te dringen dat er restauratieve motieven in het geding zijn. Het kan zijn dat de landelijke koepels in het middenveld bureaucratische trekjes zijn gaan vertonen, maar daar moet je niet blind voor zijn. Je ziet gelukkig ook dat woningbouworganisaties die uit het zuilensysteem zijn voorgekomen op buurt- en wijkniveau heel actief met buurtbeheer bezig zijn. Zij zijn ook bereid actief geld beschikbaar te stellen voor vandalismebestrijding. In sommige wijken trekt de woningbouwvereniging de projecten. Het is een goed voorbeeld hoe een vertegenwoordiger van het middenveld en niet de overheid voorop loopt. Het is heel belangrijk dat CDA-bestuurders op lokaal niveau daar het beleid op afstemmen."
Wolters: ,,CDA-raadsleden moeten onze ideologie op het lokale niveau doortrekken en altijd opletten: moeten wij dat als gemeente doen of is er iemand in de samenleving die dat kan oppakken. Daar moeten wij meer CDA-geluiden gaan horen dan in het verleden."

RISICO'S DECENTRALISATIE

Draagt decentralisatie voor rijkstaken naar gemeenten en maatschappelijk middenveld ook niet een aantal risico's in zich mee? Op gemeentelijk niveau kan het geld toch verkeerd besteed worden.
Wolters: ,,Consequentie van decentralisatie is dat je in theorie 700 gemeenten zelfstandig in de gelegenheid stelt in onze ogen misschien foute beslissingen te nemen."
De Vries: ,,Dat is nu eenmaal inherent aan het geven van verantwoordelijkheid. Als je alles in centrale hand houdt krijg je een overbelaste rijksoverheid. Die hebben wij al in belangrijke mate. Je kunt als Kamer en regering zoveel sturen als je wilt maar in de praktijk worden een heleboel beslissingen genomen door anonieme ambtenaren. Daardoor werkt het systeem ook niet. Er is een pure noodzaak om verantwoordelijkheid te decentraliseren omdat je dan de keuze overdraagt aan anderen. Dat brengt natuurlijk risico's met zich mee. Het aardige is natuurlijk dat je op lokaal niveau een democratische controle hebt omdat er om de vier jaar verkiezingen zijn. Voordeel is dat je op een niveau opereert dat veel aansluit bij de problemen, die je probeert op te lossen."
Wolters: ,,Als wij in Den Haag een besluit nemen dan geldt dit voor 700 gemeenten. Als wij een verkeerd besluit nemen, slaat die blunder terug op 700 gemeenten. Ik kan mij niet voorstellen dat als die gemeenten zelfstandig besluiten het dan in 700 gevallen fout zou gaan."
De Vries: ,,Het is de eerste keer dat er een interbestuurlijke projectgroep gevormd is. Die bestaat voor een gedeelte uit mensen van de gemeentebesturen en voor een ander deel uit ambtenaren van de betrokken departementen. De sociale vernieuwing is duidelijk een ontwikkelingsproces, waarin wij zo snel mogelijk op concrete terreinen beleidsruimte willen decentraliseren, via het instrument van de convenanten en het fonds sociale vernieuwing. Die beleidsruimte moet zo snel mogelijk op de rijksoverheid bevochten worden. Het is niet leuk voor rijksambtenaren beslisruimte af te staan. Daarom is het onze taak te voorkomen dat er via een achterdeur toch weer allerlei controles en regelgeving binnenkomen, die afbreuk doen aan de sociale vernieuwing. De gemeenten moeten geen extra sores krijgen want dan mislukt het. Het gaat erom dat zij juist minder voorschriften hebben, die belemmerend werken."
Wolters: ,,Op het niveau van het gemeentebestuur is er nu belangstelling voor het onderwerp. Nu moet het gemeentebestuur op zijn beurt belangstelling voor de sociale vernieuwing zien op te wekken in de samenleving."

Marianne Fennema
Frank de Klerk

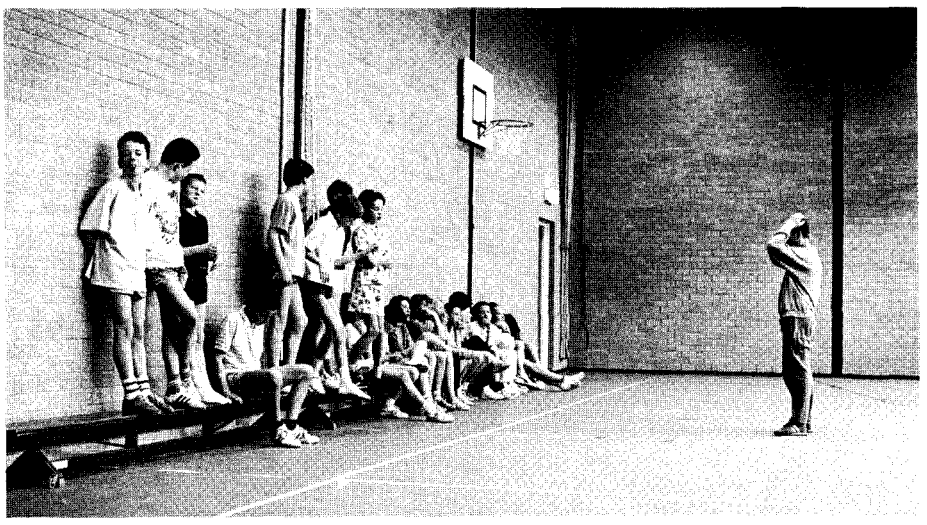

Ook bij het onderwijs is er draagvlak voor sociale vernieuwing. *(foto Hans Hordijk)*

Andere verdeling posten gecompliceerd

Lange tijd was het, enkele uitzonderingen (Den Bosch, Tilburg bijvoorbeeld) daargelaten, rustig rond burgemeestersbenoemingen. Maar op eerste Pinksterdag doorbrak CDA-voorzitter Wim van Velzen de stilte. Aanleiding was de benoeming van VVD'er Loek Hermans tot burgemeester van Zwolle. Het CDA voelt zich hierdoor tekortgedaan, was zijn boodschap. De reacties op Van Velzens opmerkingen spraken duidelijke taal: de hoogmoed van het CDA duikt weer op.

(foto ANP)

De installatie van burgemeester Brokx.

BURGEMEESTERS

Tot de vaste hoofdpunten van de jaarlijkse parlementaire behandeling van de begroting van Binnenlandse Zaken behoort het benoemingenbeleid voor burgemeesters. Omdat dit beleid aardig te overzien is en soms emoties losmaakt haalt deze materie steevast de publiciteit. De afgelopen jaren heerste op dit gebied, op enkele incidenten na, een bijna serene rust. Het beleid was duidelijk: het CDA moest wat burgemeestersposten inleveren omdat het, mede als gevolg van het samengaan van KVP, ARP en CHU, relatief veel posten bezette. Vooral minister Van Dijk (1986-1989) bracht evenwicht in de verdeling. Hij legde, evenals zijn directe voorgangers, terecht sterke nadruk op de noodzaak van doorstroming in het korps van burgemeesters.

Het brengen van evenwicht in de nationale verdeling van burgemeestersposten is een allesbehalve gemakkelijke opgave. In de eerste plaats moeten er uiteraard vacatures ontstaan, maar ook als er een vacature is kan de minister niet haar of zijn gang gaan. De vertrouwenscommissies uit de gemeenteraden krijgen een steeds belangrijker rol. Verder hebben de Commissaris der Koningin en - aan de zijlijn - de lobbyisten uit de Tweede Kamerfracties enige invloed. Bij de benoeming van een burgemeester moet niet alleen op de politieke verhoudingen ter plaatse gelet worden, maar ook de verdeling per provincie en regio is relevant. En ten slotte wordt in Den Haag nauwkeurig gelet op de nationale politieke verhoudingen.

De, landelijk gezien, laatste stand van zaken is dat 341 burgemeestersposten bezet worden door een CDA'er, 151 door een PvdA'er, 113 door een VVD'er en 14 door een lid van D'66. Deze aantallen geven een enigszins vertekend beeld als men in aanmerking neemt dat de gemeenten waar een CDA'er burgemeester is samen ongeveer zes miljoen inwoners tellen en die met een PvdA'er circa vijf miljoen inwoners. Dat lijkt op een goed evenwicht. De klacht van Van Velzen wordt begrijpelijk als we hieraan toevoegen dat van de 52 gemeenten met meer dan 50.000 inwoners er 25 een tot de PvdA behorende burgemeester hebben en slechts 16 een CDA'er (VVD 10, D'66 1). Van de zeventien grote gemeenten (meer dan 100.000 inwoners) hebben zeven een PvdA'er als burgemeester en vijf een CDA'er (VVD eveneens 5). Voor het CDA zit de pijn in de achterstand in burgemeestersposten in de grote en grotere gemeenten. Die pijn wordt versterkt door de komende instelling van 23 politieregio's, een bestuurlijk belangrijke zaak. Naar de huidige stand hebben slechts vier tot het CDA behorende burgemeesters daarin een coördinerende taak, de PvdA 13. Van Velzen afgelopen zaterdag op de Partijraad: ,,Dat is de achtergrond van mijn teleurstelling over het niet benoemen van een CDA'er in Zwolle."

Het is goed dat de CDA-voorzitter zijn voor de radio gemaakte opmerkingen op de Partijraad heeft toegelicht. Door zijn aanvulling wordt een door de radio-uitzending ontstaan verkeerd beeld weggewerkt. De zaak is nu politiek zeer bespreekbaar geworden, zonder allerlei besmuikte commentaren uit andere partijen en in de pers. Het verzoek aan de minister van Binnenlandse Zaken luidt: denk bij burgemeestersbenoemingen in grote(re) plaatsen meer aan het CDA, want daar zijn de verhoudingen duidelijk scheefgegroeid. Een andere partij die recht op correcties naar boven heeft is D'66.

Toch is er nog sprake van een flink dilemma. In het regeerakkoord van het derde kabinet -Lubbers staat dat de invloed van de vertrouwenscommissies uit de gemeenteraden moet worden vergroot: ,,Benoemingen die afwijken van de opvatting van de vertrouwenscommissie dienen tot de hoge, te motiveren uitzonderingen te gaan behoren." Met andere woorden: de gemeenteraden krijgen steeds meer het voortouw. Dan kun je je afvragen hoe ,,Den Haag" vanuit het oogpunt van de nationale politieke verhoudingen effectief correcties kan aanbrengen. De vertrouwenscommissies krijgen een steeds belangrijker rol, zij moeten zich nauwgezet aan de spelregels houden. Het wordt allemaal nog gecompliceerder als de gekozen burgemeester in het vizier komt. Ook in het CDA neemt het aantal voorstanders van de gekozen burgemeester toe.

Het is goed dat Van Velzen, door de discussie over de burgemeestersbenoemingen weer eens te ontketenen, aanleiding geeft tot een diepgaande discussie over deze materie. partijen en Met als centrale vragen: hoe houd je enig evenwicht in de nationale politieke verhoudingen in het vizier als je, zoals in het regeerakkoord staat, zoveel nadruk legt op de rol van de vertrouwenscommissies? En: Welke rol spelen de minister van Binnenlandse Zaken en de Commissaris der Koningin in de toekomst? Het instituut van de vertrouwenscommissies is een groot goed. Op voorwaarde dat deze commissies zich geheel aan de spelregels houden dient hun invloed zo groot mogelijk te zijn. De passage over deze commissies is dan ook terecht in het regeerakkoord terechtgekomen.

Evert Mathies

CDJA

AKKOORD VAN SCHENGEN

Het lijkt er nu toch van te komen: voor 1 juli wil staatssecretaris Dankert het Schengenakkoord ondertekenen. Dit ondanks het feit dat niemand gelukkig is met de manier waarop dit akkoord tot stand is gekomen, namelijk via geheim ambtelijk overleg in plaats van een open, democratisch debat. Een tweede bezwaar is dat het akkoord niet volledig is. Met name de asielparagraaf behandelt nog steeds alleen de toelatingsprocedures en verwijst voor de vraag wie recht heeft op asiel naar het vluchtelingenverdrag van Geneve, dat voor velerlei uitleg vatbaar blijkt. Ook de rechtsbescherming van asielzoekers op Europees niveau blijft afwezig. Onder druk van opkomend racisme en discriminiatie in onze buurlanden is aanscherping van de toelatingscriteria voor asielzoekers te verwachten. Tenslotte hebben racisten wel stemrecht en vluchtelingen niet. In het verdrag is niet voorzien in een rem op dergelijke ontwikkelingen. Gezien het bovenstaande is het onbegrijpelijk dat de CDA-fractie in de Tweede Kamer op 16 mei jl. als enige onvoorwaardelijk akkoord ging met ondertekening van het verdrag in de huidige vorm. Aan de bezwaren die ook het CDA in december nog zag is niet tegemoet gekomen, maar het CDA heeft haar kritiek ingeslikt, met als argument dat de Europese integratie niet belemmerd mag worden. Gezien het feit dat ondanks de bezwaren ambtenaren nog steeds op dezelfde ondemocratische wijze onderhandelen over de Europese asielconventie, lijkt het alsof met het Schengenakkoord een precedent geschapen wordt. Als de volksvertegenwoordigers dit pikken, kunnen ze ook niet veel bezwaren meer maken tegen andere verdragen die zo tot stand komen. Mijn conclusies zijn dan ook dat het voor een democratisch Europa van de burger beter is nu het Schengenakkoord niet te tekenen en dat geen zichzelf respecterende parlementariër akkoord kan gaan met ratificatie.

Ineke Malsch.

ZUINIGHEID

Op de Partijraad van 9 juni jl. waren de financiële verslagen van het CDA en de gelieerde organen aan de orde. Over de benarde financiële positie van het CDA schreven de kranten reeds in vette koppen.
Ook het CDJA behaalde een ernstig resultaat in 1989. Weliswaar was het maar een fractie van het tekort van het CDA, maar de verhoudingen liggen anders. Wat wel verschilt is dat het CDA zijn financiële problemen nog moet beginnen op te lossen, terwijl het CDJA juist een ombuigingsoperatie achter de rug heeft. De oproep van de Financiële Commissie van het CDA aan het CDJA om orde op zaken te stellen was dan ook zonder meer misplaatst en gaf aan dat deze zijn werk niet naar behoren had gedaan.
Maar de schijn is maar weer gewekt dat het financieel bij het CDJA niet pluis is. Na een ombuigingsoperatie van twaalf procent van het begrotingstotaal is dat evenwel zonder meer onjuist. Structurele lasten worden nu volledig door structurele baten gedekt. Het CDJA kromp de omvang van zijn secretariaat in, hief het eigen opinieblad Perspectief op, verhoogde de contributie en beperkte de reiskostenvergoeding aan kaderleden tot zestig procent van de treinkosten, terwijl autokosten in principe niet vergoed worden. Ingrijpende maatregelen die tot hoge offers van de (kader)leden leiden. Daarmee werd tot het uiterste gegaan om te voorkomen dat het activiteitenniveau aangetast zou worden. Gegeven de enorme ledengroei (in de eerste vijf maanden van 1990 al 10% groei) zou dat wel buitengewoon averechts werken.
Wat is nu het alarmerende voor het CDJA? Niet zijn eigen financiële problemen want die zijn inmiddels opgelost. Maar wel dat het CDA zijn financiële problemen wil oplossen, samen met de diverse gelieerde organisaties. De tijd is voorbij dat het CDJA in de zorgen zat omdat de kosten stegen, ook de vele kosten die het CDA zijn jongerenorganisatie in rekening brengt, zonder dat de baten, zoals de bijdrage van het CDA, aan deze kostenstijgingen aangepast werden. Nu lijkt het erop alsof het CDA zijn financiële zorgen wil afwentelen op gelieerde organisaties, zoals het CDJA. Het CDJA wil best meepraten over het oplossen van problemen, maar wil niet de ellende van anderen over zich uitgestort krijgen. Temeer omdat zojuist zelf schoon schip is gemaakt.
Fractieleider Elco Brinkman zei op de Partijraad, in een heel ander verband, dat zuinigheid de grootste inkomstenbron is. Het CDJA heeft die les met succes geleerd. Hopelijk leert ook het CDA die les door te kijken naar de kostenposten die tot overschrijdingen leiden. En dat zijn niet de bijdragen aan de gelieerde organisaties die het overigens al moeilijk genoeg hebben.

Hans Horlings
penningmeester

Het Schengenakkoord zal nadelig zijn voor asielzoekers. *(foto ANP)*

HORZEL

Een van de vooroordelen die the man of the street over politici heeft, is dat ze veelal ordinaire baantjesjagers zijn. Erger nog: politici schuiven elkaar ook allerlei baantjes toe. En als er een partij benadeeld wordt, trekt die luidruchtig aan de bel. Helaas zien we de laatste tijd weer voorbeelden waardoor de normale burger (die eigenlijk veel meer in de Mondiale dan in de Haagse spelletjes geinteresseerd is) in zijn vooroordeel bevestigd lijkt te worden. Ten eerste de benoeming van de VVD'er Loek Hermans als eerste burger van Zwolle. Er ontstaat een geweldige deining, vanuit het CDA, over de eerlijke en rechtvaardige verdeling van burgemeestersposten. De meest waanzinnige statistieken en tabellen worden door de belanghebbenden te voorschijn getoverd om toch vooral maar zo objectief en wetenschappelijk mogelijk te bewijzen dat de partij in feite te weinig posten heeft of dat de andere partij in feite te veel posten bezit. Tweede voorbeeld: de gouverneur van Limburg. Ongelofelijk. De namen van mannetjes en (heel soms) vrouwtjes vliegen als warme broodjes over de toonbank. Net een veemarkt. Dat wordt nog wat wanneer de publiekelijke strijd over de opvolging van Lubbers begint. Voormalig fractievoorlichter Jan Schinkelshoek had waarschijnlijk al een uitgekiende media-strategie uitgedokterd als hij nog het 55-e kamerlid was geweest. Zodat het CDA-image geen schade zou oplopen.

Jan Kuit

VROUWEN BERAAD

NAAR EEN SOCIALE DIENSTPLICHT?

„Een steen in de vijver bedoeld om de discussie op gang te brengen." Dat zei CDJA-voorzitter Ad Koppejan over de algemene maatschappelijke dienstverlening tijdens de vergadering van het Landelijk Bestuur van het CDA-Vrouwenberaad. Koppejan was aanwezig om de algemene maatschappelijke dienstverlening-, een nieuwe variant van sociale dienstplicht, die al langer door het CDJA bepleit wordt,- nader toe te lichten. De voorzitter van het CDJA acht de tijd nu rijp voor een hernieuwde discussie over dit onderwerp, omdat in het licht van de snel veranderde Oost-Westbetrekkingen de militaire dienstplicht ter discussie staat.
Algemene maatschappelijke dienstplicht beoogt een brede inzet van jongeren voor het aanpakken van allerlei maatschappelijke activiteiten, die nu blijven liggen. Het ideële uitgangspunt dat de maatschappij jongeren mag vragen om zich een jaar belangeloos in te zetten voor de maatschappij, is sympathiek en past in de visie van het CDA-Vrouwenberaad. Het CDA-Vrouwenberaad kent grote waarde toe aan onbetaalde arbeid, die helaas zo ondergewaardeerd wordt. Met name het karaktervormende aspect van de maatschappelijke inzet van jongeren, de versterking van de solidariteitsgedachte en de integratie van jongeren in de samenleving werden door de leden van het Landelijk Bestuur positief beoordeeld.
Toch bleven er een aantal vragen over, met name over het zogenaamde verdringingseffect. Uitgangspunt van het voorstel is, dat de algemene maatschappelijke dienstverlening niet ten koste mag gaan van bestaande arbeidsplaatsen, maar zich moet richten op werk dat nu niet gedaan wordt. Het is de vraag of dit uitgangspunt in de praktijk overeind blijft. Zal er in de praktijk echt geen sprake zijn van een verdringingseffect, waar juist (herintredende) laaggeschoolde vrouwen het slachtoffer van zijn, met name in economisch zwakke regio's? Een regionale aanpak lijkt dringend gewenst. De arbeidsmarkt kent immers grote regionale verschillen. In bepaalde delen van het land zijn bejaardenverzorgsters nauwelijks te vinden, maar elders is het nog steeds erg moeilijk om in deze sector werk te vinden. Ook bestaan er de nodige twijfels bij het beoogde roldoorbrekende effect. Wat blijft daar nog van over als jongeren zelf mogen aangeven waar ze aan de slag willen? Is er op grond van recente onderzoeken onder middelbare scholieren niet alle reden toe aan te nemen dat dat effect nihil zal zijn?
Een ander punt is dat bij de invoering van de algemene maatschappelijke dienstverlening deze voor iedereen moet gelden. Het mag niet zo zijn, zoals nu bij de militaire dienstplicht het geval is, dat slechts 37% van de jongens deze vervult. De mogelijkheid om vrijstelling te krijgen op grond van het belangeloos verrichten van maatschappelijke activiteiten leidt al snel tot een nieuwe elitevorming, ten koste van de minst weerbare jongeren.
Algemene maatschappelijke dienstverlening bevat een aantal waardevolle en positieve elementen, die zeker het bestuderen waard zijn. Maar invoering kan niet zonder een stukje mentaliteitsverandering. Zorg voor mens en milieu die door de maatschappij opgelegd wordt, maar niet gedragen wordt door de betrokkenen, leidt niet tot verbetering van de kwaliteit van de samenleving. Is dat wel het geval dan kan deze andere aanpak van zorg, dicht bij de mensen, bijdragen aan een stukje werkelijke vernieuwing.

Ada Boerma-Van Doorne

Yvonne van Rooy: Oost-Europa houdt ons een spiegel voor.

OOSTEUROPESE SPIEGEL

„De hulp aan Oost-Europa is een delicate zaak. Het komt vooral op de motieven aan." Dit zegt mevrouw mr. Yvonne van Rooy, lid van de Tweede Kamer, na terugkeer uit Praag waar ze was in verband met het project „Uitzending Managers" (PUM) van het NCW. In het kader van dit project worden ex-managers uitgestuurd naar de Derde Wereld en sinds kort ook naar Oost-Europa. Dit project is erg interessant, aldus mevrouw Van Rooy, omdat het hierbij om belangeloze hulp gaat. In het project werken de Nederlandse overheid, VNO en NCW samen, maar de uitvoering ervan ligt bij de christelijke werkgevers. Zij hebben een kaartenbak met zo'n 1200 oud-ondernemers (gepensioneerd of met VUT) met specialisaties op een heel breed terrein. Het Oosteuropese land in kwestie kan vragen om de hulp van een ondernemer die bijvoorbeeld gespecialiseerd is in financieel management, chemie of wat dan ook. De reis wordt door Economische Zaken betaald, het verblijf door de onderneming in het gastland. De ondernemer biedt zijn diensten gratis aan. In de regel zal hij eerst 14 dagen poolshoogte gaan nemen, dan teruggekomen in Nederland plannen gaan maken en dan voor drie tot zes maanden terug gaan. Dit programma loopt nu al in Polen, Hongarije en Tjechoslowakije.
Als adviseur van het project „Uitzending managers" (PUM) was mevrouw van Rooy onlangs in Praag om besprekingen te voeren met de vice-ministers van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Financien en met de Kamer van Koophandel van Bratislawa. Ze was erg onder de indruk van de geest die daar heerste. Ze is dan ook van mening dat wij, oost en west, met elkaar om moeten gaan als gelijkwaardige partners. In het beeld dat wij van onze samenleving geven, moeten we volgens haar niet alleen de voordelen schilderen, maar ook de nadelen, denk maar aan werkloosheid en criminaliteit. De oud-staatssecretaris vindt dat de Oosteuropese landen zeker onze kennis nodig hebben, maar dat wij ook het nodige van hen kunnen leren. Waar vindt je een president die dingen zegt zoals Vaclav Havel? Eigenlijk wordt ons, vindt mevrouw Van Rooy, in onze contacten met Oost-Europa een spiegel voorgehouden. Het gaat dan om vragen als: hoe hebben wij 40 jaar vrijheid aangewend? Zijn we niet al te zeer geconditioneerd geraakt door ons consumentisme en vergeten wat de immateriële waarden zijn, waar onze samenleving op steunt?

Hennie de Pous-de Jonge

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

SCHENGEN

,,Het CDA geeft het kabinet groen licht voor de ondertekening van het Schengen-akkoord. Het is essentieel voor de eenwording van Europa. Ook voor ons zijn niet alle vragen geheel beantwoord maar wij gaan het latere goedkeuringsdebat in met een positieve grondhoudingen en wel om twee redenen. Er zijn zwaarwegende buitenlandse politieke motieven en er zijn verbeteringen in het Schengen-akkoord aangebracht ten aanzien van het vreemdelingen- en asielbeleid."
Aan het woord is Jaap de Hoop Scheffer aan de vooravond van het door de PvdA aangevraagde spoeddebat over dat Schengen-akkoord. In dit debat zal het vreemdelingen- en asielbeleid de hoofdmoot vormen.
Over die buitenlandse politieke motieven zegt de CDA-woordvoerder ,,De veranderingen in Oost-Europa, de Duitse positie ten aanzien van Schengen, maken het naar onze mening nodig met Schengen door te gaan."
,,Onze centrale stelling is - en daarom zijn we het ook niet een s met de critici van Schengen, dat de vreemdeling- en asielzoeker met Schengen beslist niet slechter af is. Integendeel: waarschijnlijk is hij slechter af zonder het akkoord. Dit omdat in het akkoord is vastgelegd dat er altijd een land verantwoordelijk is voor de opname van de asielzoeker, er altijd een land verantwoordelijk is voor de procedure en de beslissing."
Het intergouvermentele verdrag Schengen ziet De Hoop Scheffer als de proeftuin voor het Europa van de toekomst. De CDA'er noemt de lijn van intergouvernementele verdrag nu nog wel acceptabel, maar zijn voorkeur gaat uit naar een regeling van het vluchtelingen- en asielbeleid in EG-verband. Hij wil het kabinet hiertoe aansporen.
,,Dit willen wij omdat dan het Europees Parlement de democratische controle kan uitoefenen en het Europese Hof zich met de rechtspleging kan bezighouden. Intergouvermentele verdragen hebben nu eenmaal als nadeel dat het parlement uitsluitend een nee of ja kan uitspreken. De inhoud van de verdragen staat vast."

BRINKMAN OVER KABINETSBESLUITEN

Nog maar kortgeleden sprak CDA-fractievoorzitter Brinkman over een gebrek aan besluitvorming in het kabinet. In zijn speech op de partijraad sprak Brinkman al met veel meer tevredenheid over de daadkracht van het kabinet. Het kabinet had namelijk in de nacht daarvoor een flink aantal knopen doorgehakt. Het kabinet nam besluiten over de WIR, het milieu- en natuurbeleid en de studiefinanciering.
Gevraagd naar de mening van Brinkman: ,,Al met al ben ik een stuk blijer geworden door deze beslissingen, en dat mag je dan ook met elkaar uitstralen. Niet omdat dat fatsoenlijk is maar omdat dit essentieel is voor het beeld van het kabinet: een kabinet dat zijn daadkracht begint te tonen."
Heeft het kabinet Brinkmans woorden ter harte genomen?
,,Waar het om gaat is dat je vanuit de fractie probeert te verwoorden wat je hoort op spreekbeurten en in gesprekken met organisaties. In die gesprekken hing toch iets van 'doet het kabinet wel genoeg'. Ik geloof dat de reeks van de nu genomen besluiten, heeft laten zien dat het kabinet bereid is een aantal lastige beslissingen te nemen."
Over de kabinetsbesluiten zegt Brinkman: ,,De kwestie van de studiefinanciering is enorm belangrijk voor de student en de ouders. Vooral nu het nieuwe studiejaar er aankomt. In grote lijnen lijken het mij verdedigbare voorstellen."
,,De WIR vormde ook zo'n punt van onzekerheid. Mensen willen het liefst helemaal niks betalen en dat zal bij bedrijven ook wel zo zijn maar het is minstens zo belangrijk om te weten waar je aan toe bent. Wat nu wordt voorgesteld lijkt een overzichtelijke regeling te zijn en niet een soort sprokkelvariant. In deze vrij heldere variant worden de oorspronkelijke WIR-gerechtigden ook het meest rechtstreeks aangesproken. Uit een oogpunt van overzichtelijkheid valt dit toe te juichen".
Over het milieubeleid zegt Brinkman: ,,Ik ben blij dat er nu een concreet plan op tafel ligt, met elkaar hebben we de laatste tijd de vrees gehad dat de vaart eruit zou raken en de belangstelling van de mensen zou afnemen. Dit zou jammer zijn omdat er op zichzelf een goede voedingsbodem is voor een aantal concrete beslissingen; mensen zijn best bereid in hun dagelijkse leefomgeving een aantal vervelende gedragsveranderingen te moeten ondergaan. In het effect moeten de maatregelen echter wel zo concreet mogelijk worden aangegeven. Als je iets doet aan gescheiden inzamelen geef dan aan welk effect dit heeft.
Brinkman wil niet op de stoel van het kabinet gaan zitten als het gaat over het opstellen van de begroting 1991. ,,Het kabinet moet het z'n eer te na vinden naar de Kamer te gaan met de mededeling dat ze er niet helemaal uit komt. Dit zou een slechte presentatie zijn uit oogpunt van geloofwaardigheid. Toen we het regeerakkoord schreven hebben we een aantal problemen met elkaar voorzien, waar je nu oplossingen voor moet bedenken. Dat betekent dat je hier en daar in de uitgavensfeer voor lastige vragen komt te staan. Dat is echter niets nieuws. Er moeten daarom bewuste keuzen worden gemaakt. Wij zeggen dan met nadruk: verminder de staatsschuld, doe nuttige investeringen en regel concreet de volume beperking in de WAO en de Ziektewet."
Over de actuele uitspraken her en der over de koppeling van de lonen en de uitkeringen zegt Brinkman: ,,Ik wil voorkomen dat we in een prestigestrijd verwikkeld raken over een beetje meer of minder koppeling. Dit is een verenging van de discussie. Voor ons is de kern: houd zoveel mogelijk mensen aan het werk, voorkom dat steeds meer mensen in de ziektewet en WAO terecht komen. Dat is de kern van het sociale gezicht van het kabinet. Het gaat erom dat je degenen die echt in de problemen zitten, bijvoorbeeld de bejaarden zonder aanvullend pensioen, de bijstandsmoeder via bijzondere bijstand, daadwerkelijk rechtvaardig behandelt. Kijk desnoods in het fiscale circuit naar de tweeverdieners met een gezamenlijk hoog inkomen. Dan ben je praktisch bezig, concreet toegespitst op het individuele geval met meer of mindere problemen."

NATUUR-BELEIDSPLAN?

,,De CDA-fractie stelt met genoegen vast dat aan haar wens om in de komende jaren meer geld uit te trekken voor de uitvoering van het Natuurbeleidsplan, tegemoet is gekomen. Met het nu uitgebrachte plan heeft Braks uitvoering gegeven aan wat in het regeerakkoord was vastgelegd." Berry Esselink reageert namens zijn fractie op de door minister Braks gepresenteerde plannen.
,,Natuur en milieu staan in en buiten Nederland onder zeer grote druk. Jaarlijks verdwijnen nog steeds in Nederland voorkomende wilde planten en diersoorten. Instandhouding en ontwikkeling van natuur en landschap krijgen daarom terecht meer aandacht in het regeringsbeleid. Concentratie van het rijksbeleid op het instandhouden en waar nodig verder ontwikkelen van de ecologische hoofdstructuur heeft nadrukkelijk onze instemming. Een al langer gekoesterde wens van de CDA-fractie nl. het verruimen van de werking van de Relatienota en de Bergboerenregeling is nu in het Natuurbeleidsplan opgenomen. Met deze verruiming kan meer gedaan worden om natuur en landschap te beschermen en de agrarische bedrijfsvoering beter af te stemmen op waarden van natuur en landschap", vindt Esselink.
Enige zorg heeft de CDA-fractie over de uitvoering van het plan, waar zo nadrukkelijk de klemtoon wordt gelegd op verwerving van nu nog bij de agrarische sector in gebruik zijnde gronden. De nadruk moet eerder worden gelegd bij het stimuleren van eigenaren en beheerders van voor natuur en

landschap waardevolle gronden om die met inachtneming van die waarden te beheren. Het Natuurbeleidsplan noemt Esselink ambitieus. Het zal van alle betrokkenen een grote inspanning vragen. ,,De basis voor de maatschappelijke adhesie die daarvoor nodig is kan worden gelegd met de intensivering van natuur- en milieueducatie in het onderwijs en daarbuiten." Volgens Esselink maakt het plan terecht melding van de grote aantallen vrijwilligers die rentmeesterschap in de praktijk brengen door in hun vrije tijd aan het beheer van natuur en landschap mee te werken. Steun aan die activiteiten beschouwt de CDA-fractie van groot belang.
Esselink tot slot: ,,Minister Braks toont met het Natuurbeleidsplan aan dat de naamswijziging van zijn departement (Natuurbeheer werd er aan toegevoegd) ook in een grotere aandacht voor natuur terug te vinden zal zijn."

PLANNEN RITZEN

,,We zijn om verschillende redenen globaal positief over de plannen van Ritzen met het hoger onderwijs. Het werd hoog tijd dat de besluiteloosheid werd doorbroken en dat er helderheid kwam. Er zitten natuurlijk wel pijnpunten in. Ombuigen doet altijd pijn, maar het totale bedrag laat zien dat er ook een meevaller in zit. Er had net zo goed gezegd kunnen worden dat Ritzen de hele onderwijsproblematiek in een klap had moeten oplossen. Dat is niet gebeurd. Net als destijds bij Deetman krijgt Ritzen niet het hele bedrag voor zijn kiezen. Andere departementen leveren eveneens een bijdrage."
Dit zegt Ad Lansink namens de CDA-fractie over de voorstellen van Ritzen.
Ritzen wil het collegegeld in het hoger onderwijs jaarlijks gedurende 5 jaar met 100 gulden verhogen en het recht op een basisbeurs beperken van zes tot vijf jaar om studentenzo sneller te laten studeren. Op deze manier wil Ritzen de financiële problemen oplossen. Die problemen ontstaan door de groeiende deelname aan het hoger onderwijs. Deze aanpak heeft zijn voorkeur boven een algemene korting op het hoger onderwijs.
Lansink: ,,Waar we nader over moeten spreken is hoe de verhoging van het collegegeld doorwerkt. Hoe zal dit voor de lage en middeninkomens gecompenseerd worden? Via leenfaciliteiten of via de aanvullende beurs? Dat is nog onvoldoende uitgewerkt. Door leningen tegen marktrente kan er een fikse schuld voor de student ontstaan. Daar moeten we voor oppassen. Het kan zijn dat wij straks bij de invulling van de maatregelen moeten vragen om compensatie voor de lage en middeninkomens."
Lansink zou van minister Ritzen willen weten hoe het met de controle op de voortgang van de studie zit. ,,Nu wordt de studiefinanciering, omgeacht de studieresultaten, verstrekt. Vroeger werd daar wel naar gekeken. Misschien moet dat weer. Het is echter moeilijk hier een bedrag voor in te boeken." Controle op oneigenlijk gebruik zou eveneens geld kunnen opleveren. Lansink: ,,Er is wel eens gezegd dat in 1 à 2% van de gevallen er sprake is van oneigenlijk gebruik. Iemand krijgt de uitwonende beurs terwijl hij of zij thuiswoont of ontvangt de beurs terwijl er niet eens gestudeerd wordt. Dat zou neerkomen op 80 miljoen. Met dit geld zouden de nu voorgestelde maatregelen waar nodig verzacht kunnen worden."
Over het plan van Ritzen de duur van een HBO-studie voor VWO'ers terug te brengen naar drie jaar, zegt Lansink: ,,Dat is uitermate ongewenst. Er zouden dan twee soorten lesprogramma's geboden moeten worden: een voor ex-VWO'ers en een voor de mensen van de HAVO."

(foto ANP)

Studenten protesteren tegen de plannen van minister Ritzen.

GEVANGENISPERSONEEL FOUILLEREN

Vincent van der Burg, justitiewoordvoerder van de CDA-fractie, zal staatssecretaris Kosto (Justitie) informatie vragen over de gang van zaken in De Schans, één van de afdelingen in de Bijlmerbajes. In de Schans zou al jarenlang door cipiers aan gedetineerden drugs, drank, maar ook touwen worden verschaft. Deze zaak is momenteel in onderzoek bij de Rijksrecherche.
Van der Burg wil weten welke preventieve maatregelen de staatssecretaris van plan is te nemen tegen het binnensmokkelen van allerlei waar in gevangenissen. De CDA'er bepleit om zoals in het grootwinkelbedrijf al gebeurt het personeel steekproefsgewijs te fouilleren. ,,Het gevangenispersoneel moet inzien dat fouilleren in hun eigen belang is. Wat door de ene bewaarder wordt binnengesmokkeld kan tegen een andere bewaarder worden gebruikt door gevangenen", aldus Van der Burg.
De CDA-fractie maakt zich al geruime tijd zorgen om hetgeen zich in gevangenissen afspeelt. De fractie bracht de vorige staatssecretaris ertoe om in gevangenissen drugsvrije-ruimten te creëeren. ,,Het is de omgekeerde wereld want eigenlijk moeten gevangenissen helemaal drugsvrij zijn, maar het is een begin en van belang voor gevangenen die niet verslaafd zijn. Als deze mensen overal om zich heen drugsgebruikers zien zouden ze in de verleiding kunnen komen deze middelen ook te gaan gebruiken."

WIR

,,Wij zijn in ieder geval blij dat er een oplossing uit de bus is gekomen waar alle betrokken ministers zich in kunnen vinden. Het is al met al een neteligе kwestie waarbij we moeten teruggaan naar de bron van de problemen. Het ging bij de WIR om een open-eind-regeling waar de financiële gevolgen onduidelijk waren, men van verkeerde ramingen uitging en eigenlijk weten we nog steeds niet waar het om gaat."
Joost van Iersel, woordvoerder Economische Zaken van de CDA-fractie, reageert op het kabinetsbesluit inzake de WIR-kwestie. Het kabinet kwam overeen dat met 2,8 miljard gulden de problemen op te lossen moeten zijn. De eerste 600 miljoen moet het bedrijfsleven leveren via de AWBZ. Daarnaast wil het kabinet dat met terugwerkende kracht tot 1 juni over de WIR-premie die een bedrijf krijgt 35 procent belasting wordt betaald. De eerste 25.000 gulden is daarbij, om het midden- en kleinbedrijf te ontzien, vrijgesteld. De hele gang van zaken met de WIR heeft volgens Van Iersel aan het licht gebracht dat in het vervolg de grootst mogelijke voorzichtigheid moet worden betracht met het inschatten op een te laag niveau en dat de beheersmechanismen bij de overheid verbeterd dienen te worden. ,,Dat geldt over de hele linie", vindt Van Iersel. ,,Dat er nu een voor betrokken partijen aanvaardbare oplossing op tafel ligt mag die principiële kwestie niet verbloemen", zegt Van Iersel met grote nadruk. Van Iersel is in ieder geval tevreden dat de last niet op de schouders van het midden- en kleinbedrijf terecht is gekomen. Bovendien blijkt uit het eindresultaat dat het kabinet willekeur zoveel mogelijk heeft vermeden. Hij vindt dat de overheid er door de WIR-kwestie voor het bedrijfsleven niet betrouwbaarder op is geworden. ,,Het plaatst afspraken met de overheid in een schril daglicht. Dit mag niet keer op keer gebeuren. Ons land zou voor Amerikaanse en Japanse bedrijven wel eens minder interessant kunnen worden. En dat zou natuurlijk niet goed zijn voor de werkgelegenheid."

secur-all

beveiligingssystemen

Specialisten op het gebied van:
* Inbraak- en overvalsignalering
* Terreinbeveiliging
* Brandmeldsystemen
* Toegangscontrole
* Gesloten video-circuits
* Mobiele beveiliging
* Gebouwen automatisering systemen

Tel. 070-590880
33107 VEB Groep
Telefax 070-298868

Erkend
Uneto
Beveiligings-
Installateur

Abbing in Zeist: hèt adres voor uw tuin

Haal de natuur bij uw huis. Laat u deskundig adviseren bij de aanleg of renovatie van uw tuin, (03438) 1 47 77.

Informatie met meer dan 450 afbeeldingen in kleur wordt u toegezonden door storting van f 4,75 op giro 10469.

Abbing

postbus 500,
3700 AM Zeist.

Flexibilisering van de arbeid door

Collegiale Doorlening®

Collegiale Doorlening is een nieuw Human Resources-instrument, dat de efficiency, effectiviteit en flexibiliteit van organisaties sterk vergroot.
Het concept hiervan is het tijdelijk doorlenen van deskundige managers, specialisten of medewerkers tussen ondernemingen via het JCD Netwerk®.

Het onderscheidt twee vormen,

Capaciteits-doorlening®
bij fluctuaties in de personele capaciteit

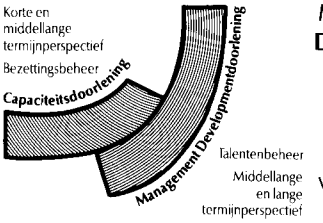

Management Development-doorlening®
voor de horizon-verbreding van het talent in uw bedrijf

Een nieuw perspectief voor u en uw bedrijf.

Effecten van Collegiale Doorlening®

- Het flexibiliseren van de personeelsbezetting met behoud van ondernemingsbinding.
- Het vergroten van de rentabiliteit van uw onderneming.
- Het verbreden van inzichten en ervaringen bij medewerkers en managers en daarmee voor uw organisatie.
- Het voorkomen van gedwongen ontslagen.

Aansluiting van uw onderneming op het JCD Netwerk is kosteloos.

Een brochure en andere informatie wordt u graag verstrekt.

Collegiale Doorlening® is een concept, ontwikkeld door Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda

JCD Netwerk®
Baronielaan 5, 4818 PA Breda
Telefoon 076-200055

® Geregistreerde merken van Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda.

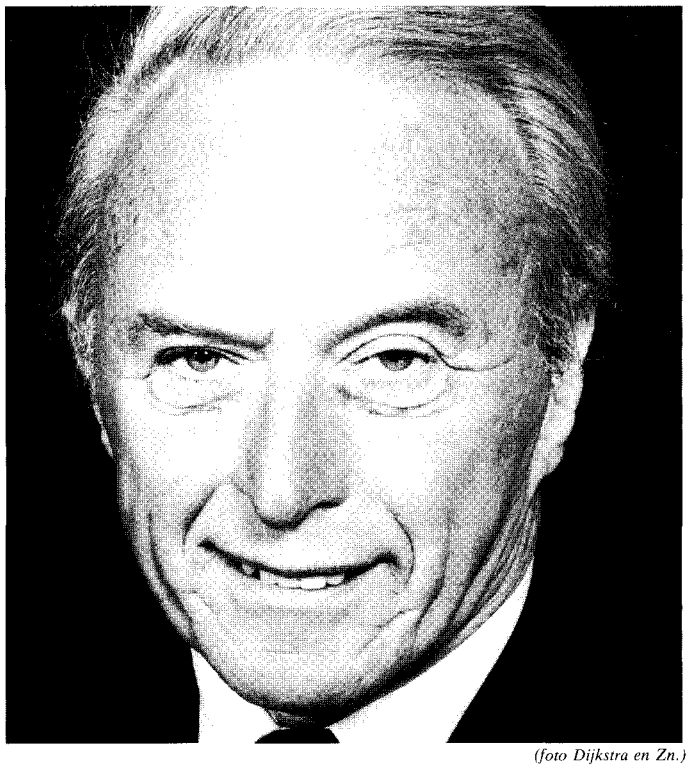

(foto Dijkstra en Zn.)

De hongerigen voeden

5 mei was een zonovergoten feestdag. De Canadezen trokken 45 jaar ouder opnieuw ons land binnen, langs een weg die gemarkeerd werd met onafzienbare rijen witte kruisen, aanduidende hun vrienden uit Winnipeg, Calgary, Regina of Ottowa. De 19-jarige Jim Wright rennend in een weiland, de 20-jarige Peter Mc Dougal rijden op een onbekende weg, ingehaald door de mitrailleur en mortiergranaat.

Voor welk doel? De overlevenden weten het en beleefden het opnieuw; de vreugde, de tranen, de omhelzingen. Vrijheid heeft veel dimensies, maar een sprong er in die dagen zeker naar voren, namelijk de afwezigheid van angst. Angst voor geweld; angst voor onderdrukking; angst voor gebrek. Deze dimensie bleek echter zeer plaats- en tijdsgebonden. Immers na 1945 zijn deze angsten op grote schaal blijven bestaan. De koude oorlog hield immers dezelfde en zelfs nog veel verschrikkelijker dreigingen in dan die welke wij net achter de rug hadden.

En dan 3 juni jl.: Gorbatsjow en Bush geven in Washington een gezamenlijke persconferentie. De zwaarden lijken nu werkelijk te worden omgesmeed tot ploegijzers. De beide machtige wereldleiders begraven publiekelijk hun strijdbijl en verklaren hun gezamenlijke, elkaar ondersteunende, verantwoordelijkheid.

5 mei 1945. 3 juni 1990, kunnen we de nucleaire woestenij nu eindelijk achter ons laten? Kunnen we nu de dreiging van de milieuwoestenij gemeenschappelijk afwenden? Kunnen we duizend miljard dollar per jaar, het totale bedrag dat aan bewapening wordt besteed, aanwenden voor de woestijnen, de regenwouden, de meren, rivieren en zeeën? Kunnen we de luchtwegen van de stedelijke ghetto's weer openmaken en de hongerigen weer voeden? Werd deze droom op 3 juni jl. werkelijkheid? Politiek is echter vooral nuchtere realiteitszin. Praktisch werken binnen en met de eigen mogelijkheden. Armoedebestrijding en milieuverbetering is gelukkig ook een lopend proces.

Op 15 april jl. maakte de Eerste Kamer kennis met minister Pronk en beoordeelde zij de begroting voor ontwikkelingssamenwerking. Meer dan 6 miljard dient zodanig te worden besteed dat de meest behoeftigen het meeste profijt hiervan trekken. Onze woordvoerster Irene Michiels van Kessenich had vanuit dit gezichtspunt dan ook de effectiviteit en de kwaliteit van de hulpverlening als hoofdlijn gekozen. Zij vestigde met name de aandacht op de noodzaak de acceptatiegraad in het ontvangende land zelf, die nauw samenhangt met de aldaar heersende sociale en culturele omstandigheden, in de besluitvorming te betrekken. Tezeer immers bestaat de neiging ons denkpatroon en onze waarden als norm te hanteren.

Het debat met Pronk leidt in ieder geval tot de conclusie dat Pronk II zich in kennis van zaken en gedrevenheid niet onderscheidt van Pronk I. In de tweede plaats kan geconcludeerd worden dat een debat over zijn opvattingen nog nauwelijks mogelijk was, omdat de mogelijkheid hiertoe pas ontstaat als zijn beleidsnota in het najaar verschijnt. Wel is duidelijk geworden dat het begrip ,,vermaatschappelijking" zoals dit zo sterk door zijn voorganger Piet Bukman werd beklemtoond, anders zal worden geinterpreteerd. Ook de rol van het bedrijfsleven krijgt bij Pronk duidelijk een ander gewicht. De jaren '80 beschreef hij als de ,,dialoog der doven" waarbij onder meer teveel werd overgelaten aan het internationaal marktmechanisme. Nationaal gezien kwalificeerde hij dit ,,als een overmatige relatie tussen hulpbeleid en commercie." Het brede terrein dat minister Pronk bestrijkt en de groeiende bedragen die met zijn beleid verbonden zijn, vertonen van nature een aantal ingebouwde spanningen. Spanningen die groter worden naarmte de uitgangspunten, doelstellingen en instrumenten meer afwijken van die welke in het algemeen bij de buitenlandse politiek gelden. Uiteraard worden in de ministerraad dergelijke risico's onderkend en zal in de daartoe ingestelde Raad voor Ontwikkelingssamenwerking naar consensus worden gestreefd, maar conflictstof blijft aanwezig.

Gelet op aard en doelstelling blijft ontwikkelingssamenwerking een belangrijk onderdeel van ons buitenlands beleid. Het organisatorisch en financieel zelfstandig uitdijen binnen een bestaand departement zal vroeg of laat zijn functionele limieten ontmoeten. De vraag komt dan opnieuw en sterk naar voren of ontwikkelingssamenwerking verzelfstandigd, bestuurd en eigenstandig gefinancierd, verder uitgebouwd moet worden danwel of het niet verstandiger en effectiever is een en ander, zoals oorspronkelijk het geval was (en in een aantal landen nog is) aan een staatssecretaris toe te vertrouwen. Een interessante en noodzakelijke discussie die zeker bij deze dynamische en outspoken minister Pronk nieuwe impulsen zal ontvangen.

Rinse Zijlstra
Eerste Kamerlid voor het CDA

Gehandicapte kinderen moeten ook in de toekomst geboren kunnen worden

,,Het is jammer dat het vak gezondheidsrecht in de artsenopleidingen aan de Nederlandse universiteiten nog maar zo mondjesmaat aan bod komt." Professor dr. J.H. Hubben - die dit vak zelf doceert aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen en daarnaast raadsheer is bij het Gerechtshof in Arnhem - vindt dat eigenlijk maar een vreemde zaak. ,,Je ziet namelijk dat artsen in toenemende mate met allerlei juridische vraagstukken geconfronteerd worden." In deze derde aflevering in de serie over medische technologie geeft Hubben zijn visie op een aantal pregnante vraagstukken, die zich met name zullen gaan voordoen op het terrein van de erfelijkheidsdiagnostiek.

MEDISCHE TECHNOLOGIE

Juist bij erfelijkheidsdiagnostiek komt volgens Hubben heel sterk het belang van de rechtsbescherming in de gezondheidszorg naar voren. ,,Dan denk ik in het bijzonder aan de belangrijke vraag of mensen gedwongen kunnen worden om deel te nemen aan erfelijkheidsonderzoek. Die vraag dient zich heel sterk aan. Immers, er zijn heel grote belangen in het geding. Denk bijvoorbeeld aan de prognose van een ziekte die zich mogelijk in een later stadium zal manifesteren. Het gaat niet alleen om de belangen van betrokkenen, maar ook om de belangen van familieleden en anderen, zoals werkgevers en verzekeraars. Het betreft dus een opeenstapeling van een aantal principiële punten, die zich in deze discussie voordoen. Als die vragen niet op een goede manier beantwoord worden, dan zouden dat wel eens heel nare schaduwen vooruit kunnen gaan werpen naar de toekomst."

,,Als het duidelijk schadelijk is voor de patiënt dat hij informatie krijgt, dan zou dat reden moeten zijn om die informatie niet te geven." *(foto Hans Hordijk)*

Erfelijkheidsonderzoek is een vrij nieuw fenomeen in de gezondheidszorg. Is het nu ook zo dat de juridische vragen die dit onderzoek oproept ook nieuw zijn?
,,Het zijn geen vragen die zich uitsluitend op het terrein van de erfelijkheidsproblematiek voordoen. Je kunt wel vaststellen dat een aantal vraagstukken rond de erfelijkheidsproblematiek op onderdelen geprononceerder en scherper liggen. Maar de problemen verschillen niet principieel van de vragen die zich in de gezondheidszorg in het algemeen voordoen. Half mei heeft het kabinet een wetsvoorstel ,,Geneeskundige behandelingsovereenkomst" goedgekeurd. Dat wetsvoorstel is inmiddels door minister Hirsch Ballin naar de Tweede Kamer gestuurd. Aan dat wetsvoorstel ligt ongeveer vijftien jaar van voorbereiding ten grondslag. Het voorstel heeft betrekking op de regeling van de relatie tussen arts en patiënt in het algemeen, waarbj onder andere het recht op informatie wordt geregeld. Wat erg belangrijk is is dat de afgelopen jaren over de algemene regeling nagedacht is, zodat je straks voor het erfelijkheidsproblematiek een referentiekader hebt. Dat heeft als voordeel dat specifieke vragen die zich op dit terrein voordoen nu niet ad-hoc hoeven te worden opgelost."

Heel belangrijk in de discussie rond het erfelijkheidsonderzoek wordt de vraag naar het recht op informatie. Hoever strekt dat recht zich volgens u uit?
,,Uitgangspunt moet zijn dat de arts de patiënt in beginsel volledig moet informeren. Belangrijk is echter ook dat de arts voorafgaande aan het onderzoek meedeelt wat de risico's en mogelijke nadelen zijn van deelname aan een dergelijk onderzoek. Zo'n onderzoek kan er bijvoorbeeld toe leiden dat je kennis krijgt over betrekkelijk nare gegevens die zich nog in de toekomst moeten openbaren. Het recht op informatie is niet absoluut. Er zijn uitzonderingen. Dat is in de eerste plaats het geval bij de zogenaamde therapeutische exceptie. Als het duidelijk schadelijk is voor de patiënt dat hij de informatie krijgt, dan zou dat reden moeten zijn om die informatie niet te geven. In de tweede plaats zou het voor kunnen komen dat de patiënt de informatie niet wil ontvangen. Hier gaat het opnieuw om gegevens die zeer belastend kunnen zijn, bijvoorbeeld wat betreft toekomstige kansen op werk. In de rechtspraak is het ,,recht om niet te weten" al verschillende keren erkend. Gelukkig is het nu ook vastgelegd in het wetsvoorstel."

Je kunt natuurlijk vervolgens de vraag stellen of dat ,,recht op niet weten" een absoluut recht is?
,,Nee, zo ligt het niet. Het is denkbaar dat bij onderzoek gegevens naar voren komen, die in ogen van de arts voor het gezinsleven van enorm belang zijn. Je kunt je voorstel-

(foto Hans Hordijk)

,,Vrijwillige deelname aan bevolkingsonderzoek moet gewaarborgd zijn. Ik ben erg beducht voor het risico dat er bij grotere onderzoeken toch een pressie kan uitgaan om zich aan behandeling te onderwerpen. Er lijkt zich een maatschappelijke drukte gaan manifesteren die in deze richting wijst.''

len dat een aandoening zich ook bij familieleden gaat manifesteren. Als die aandoening nu goed behandelbaar is, dan kun je je voorstellen om hier een uitzondering te maken op het ,,recht om niet te weten''. Ik denk dat de arts in zo'n geval de patiënt zal moeten overtuigen om die informatie alsnog tot zich te nemen. Blijft die patiënt dat weigeren, dan is er altijd nog de mogelijkheid dat de arts in deze situatie er toch voor kiest om de familieleden te informeren.

Door sommigen wordt wel verdedigd dat de informatie aan de patiënt onder alle omstandigheden moet worden gegeven. Het zou volgens die opvatting paternalistisch zijn als de arts bij verwachte schade zijn mond zou houden. Ik vind die stellingname niet overtuigend. Ik denk dat er toch situaties zijn waarin de directe mededeling van gegevens schadelijk is als dat onverhoeds gebeurt. Als de patiënt dit wenst moet hij uiteindelijk wel de mogelijkheid hebben om via het inzien van zijn dossier de gegevens die over hem opgeslagen zijn onder ogen te krijgen. Ik pleit in die situaties voor een onbeperkt inzage-recht.''

BEVOLKINGSONDERZOEK

Een verdere ontwikkeling op het gebied van het erfelijkheidsonderzoek is het bevolkingsonderzoek, waarbij grote groepen mensen gescreend worden op erfelijke kenmerken die een risico betekenen voor henzelf of hun nakomelingen. Het is onderzoek buiten het kader van de individuele hulpverlening. Het initiatief gaat namelijk niet uit van adviesvrager. Hubben heeft zo zijn vraagtekens bij dit soort onderzoek, met name bij pasgeborenen en jonge volwassenen. ,,Ik denk dat je heel voorzichtig moet zijn met dergelijke screening op later in het leven mogelijk optredende onbehandelbare ziektes. Je zou dat alleen maar mogen doen als er heel duidelijke voordelen aan verbonden zijn voor de betrokkenen, namelijk dat de aandoening die onderzocht wordt ook daadwerkelijk behandeld of voorkomen kan worden. Verder moet duidelijk zijn dat de vrijwilligheid gewaarborgd is. Ik ben erg beducht voor het risico dat er bij grotere onderzoeken toch een pressie kan uitgaan om zich aan behandeling te onderwerpen. Er lijkt zich een maatschappelijke druk te gaan manifesteren die in deze richting wijst.''

,,Je ziet nu al heel gevaarlijke tendenzen, bijvoorbeeld de lijn die de artsenvereniging KNMG zeer onlangs opnieuw propageerde t.a.v. levensbeëindiging bij ernstig defecte pasgeboren kinderen. In een nota pleiten ze ervoor om met bepaalde scoretabellen en grenswaarden criteria vast te stellen voor beëindiging van leven dat in hun ogen onleefbaar is. Wanneer we deze kant opgaan, dan ben ik toch heel beducht voor het effect dat daar van uitgaat, namelijk de pressie die op ouders wordt gelegd om mee te werken aan de beslissing tot levensbeëindiging. Verder is die KNMG-nota niet aanvaardbaar omdat daarin criteria voor levensbeëindiging worden gehanteerd die regelrecht een beoordeling van de kwaliteit van het gehandicapt leven inhouden. De rechtspraak heeft daarvoor tot dusverre ook absoluut geen ruimte gemaakt. Dat brengt me er nog eens toe er voor te pleiten om bij die algemene screening heel goed te waken dat daarmee niet wordt begonnen zonder dat je de zekerheid hebt dat de vrijheid van de betrokkenen om zelf te beslissen gewaarborgd is. Het gaat mij daarbij niet alleen op het recht op de onaantastbaarheid van het menselijk lichaam. Ook het recht op een familieleven is belangrijk. Dat betekent dat mensen de vrijheid moeten hebben om een gezinsleven in te richten, zoals zij dat willen. Druk en pressie van buitenaf om bepaalde handicaps of gebreken wel of niet te accepteren dienen dan ook zoveel mogelijk uitgebannen te worden.

In het buitenland zijn al geluiden te horen om de vrijheid op het recht op voortplanting te beperken. Ook wordt bijvoorbeeld al de vraag gesteld of de toegang tot prenataal onderzoek mag worden verbonden aan de bereidheid om abortus te ondergaan, indien een vruchtafwijking wordt aangetoond. Ook in Nederland wordt al vaak het argument gebruikt dat het niet geboren laten worden van een gehandicapt kind kostenbesparend werkt. Het is duidelijk dat ik zo'n argument moreel en maatschappelijk verwerpelijk vind. Bovendien is het zo dat er nu nog maar een beperkt aantal handicaps zijn, die kunnen worden voorspeld en voorkomen. Wat ik ook aanvechtbaar vind is dat hierbij vaak het belang van het toekomstige kind als argument wordt gebruikt. Er bestaat naar mijn overtuiging niet zo iets als een recht om gezond geboren te worden. Dat zou namelijk betekenen dat je alles al van te voren moet doen en moet toelaten om maar te voorkomen dat je kind gehandicapt is of gebreken zal hebben. Voor ouders van gehandicapten en voor gehandicapten is dat buitengewoon kwetsend.''

Dick Aanen

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

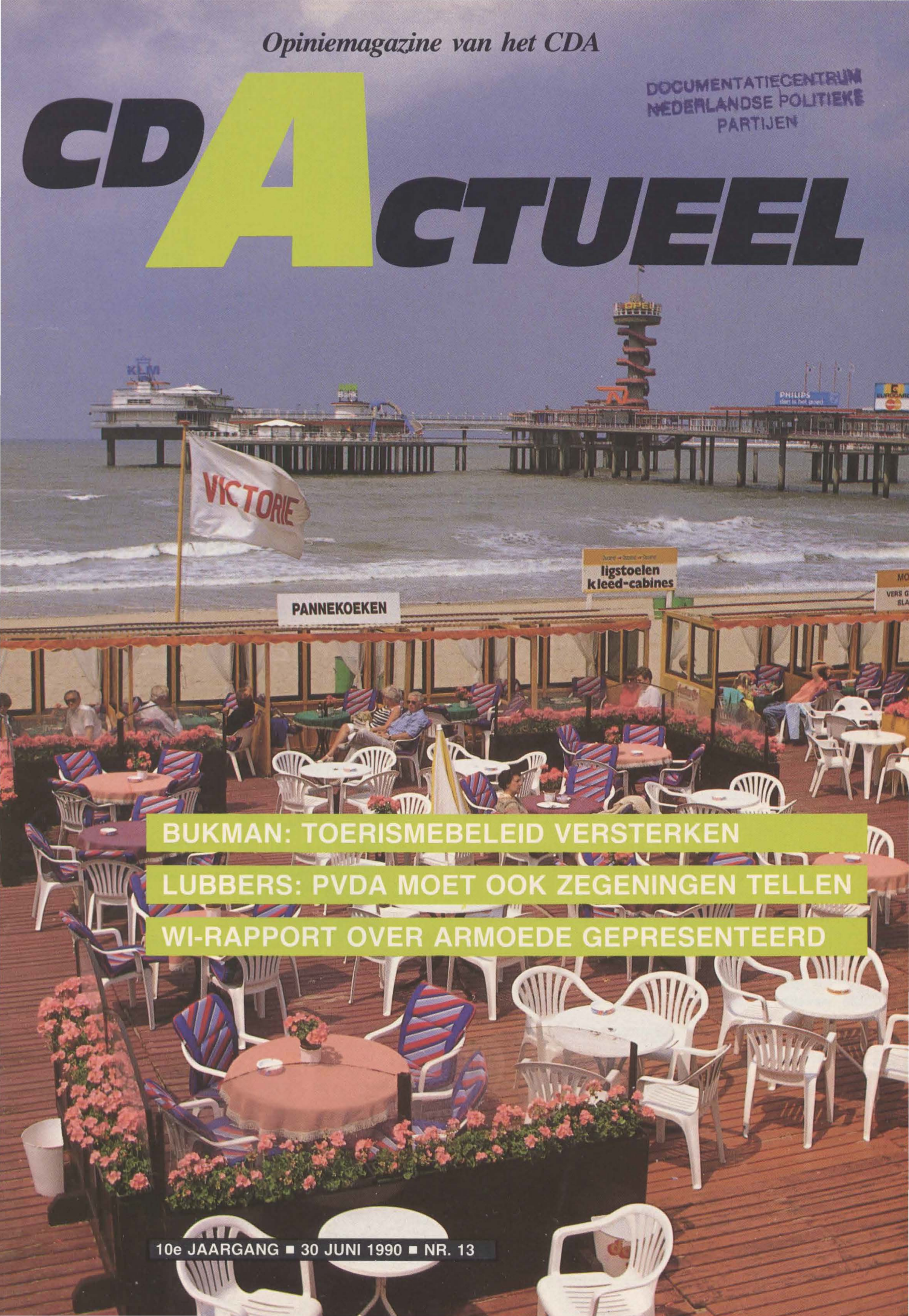

BUKMAN: TOERISMEBELEID VERSTERKEN

LUBBERS: PVDA MOET OOK ZEGENINGEN TELLEN

WI-RAPPORT OVER ARMOEDE GEPRESENTEERD

10e JAARGANG ■ 30 JUNI 1990 ■ NR. 13

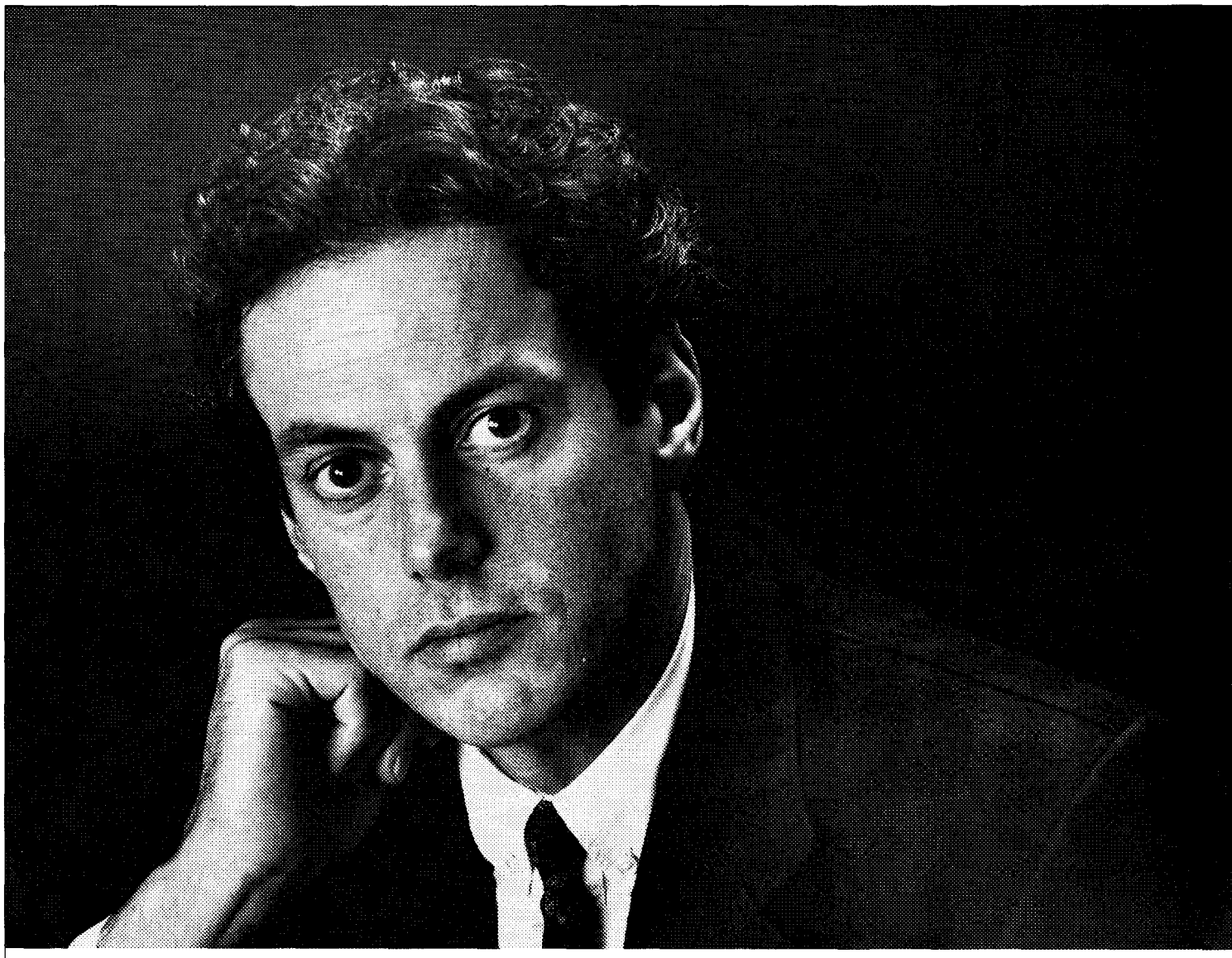

Deze man had nog nooit over een
Donor Codicil nagedacht.

Totdat een nieuw
hart zijn enige hoop werd.

Wie vandaag een ernstige ziekte aan bijvoorbeeld hart, lever of nieren krijgt en alleen een levenskans heeft met een transplantatie, komt op een wachtlijst.

Die wachtlijst is lang. Zó lang, dat er mensen sterven vóór ze aan de beurt zijn voor een transplantatie.

Die wachtlijst is zo lang omdat er veel te weinig mensen een Donor Codicil bij zich dragen. Sommigen omdat ze 't maar een eng idee vinden om na hun dood organen af te staan.

Anderen omdat ze er gewoon nooit over hebben nagedacht. Daarom sterven er mensen.

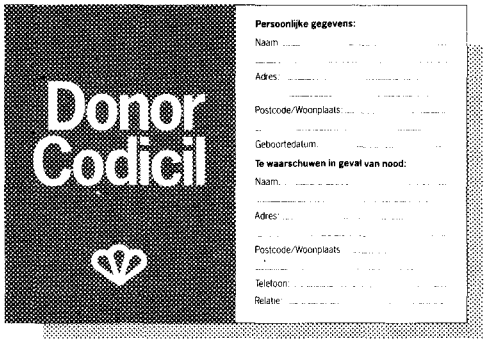

Bekijk het eens van de andere kant. Stelt u zich eens voor dat ú plotseling zo'n ernstige ziekte krijgt.

Zoudt u dan niet hopen dat iedereen een Donor Codicil zou dragen?

Denk erover. Praat erover. En haal een Donor Codicil bij uw apotheker of huisarts.

Het Donor Codicil. Van levensbelang.

SIRE

WI-advies over armoede bepleit aandacht voor inkomenspositie en isolement

In het medio juni gepresenteerde beleidsadvies ,,Armoede en participatie" van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA wordt niet alleen gepleit voor inkomensmaatregelen, maar ook voor aandacht voor het isolement waarin velen aan de onderkant van de samenleving verkeren. Een artikel over de problematiek van de armoede in Nederland en het advies staat op pagina 12 en 13.

Lubbers: Kabinetsbeleid heeft voldoende PvdA-profiel

(foto Hans Hordijk)

Volgens premier Lubbers heeft het kabinetsbeleid voldoende PvdA-profiel. De PvdA zou er zijns inziens geen problemen mee hoeven te hebben. ,,Als de PvdA bereid is het beleid ook als het eigen beleid te beschouwen is er geen probleem van herkenbaarheid.", aldus Lubbers. In een uitgebreid interview gaat de premier verder in op de discussie over de handhaving van de koppeling, de sociale vernieuwing en de burgemeestersbenoemingen. Pagina 4, 5, 6 en 7.

Bukman: Toeristisch imago Nederland bijstellen

(foto ANP)

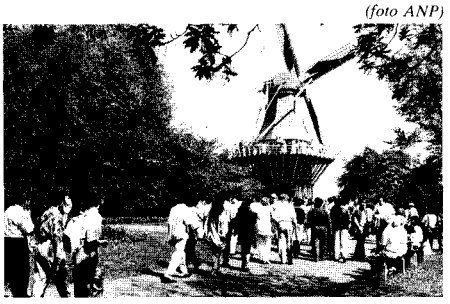

Staatssecretaris Bukman van Economische Zaken vindt dat het toeristisch imago van Nederland als hét land van klompen, molens, kaas en tulpen bijgesteld moet worden. Bukman meent verder dat het toerisme in Nederland versterkt kan worden door een einde te maken aan het amateurisme en de versnippering in deze sector. Een interview met de staatssecretaris naar aanleiding van de nota ,,Ondernemen in toerisme" staat op pagina 10 en 11.

INHOUD

Samen aan de slag

Het beleidsadvies ,,Armoede en participatie" van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA is precies op tijd gekomen. Het bevat tal van concrete aanbevelingen die naar onze mening op korte termijn in kabinetsbeleid omgezet kunnen en moeten worden.
Onze politici mogen best erkennen dat het vooral de kerken waren die de beleidsmakers op het verschijnsel van de binnenlandse armoede attent gemaakt hebben. Het heeft dan ook geen enkele zin om nu te gaan twisten over de vraag wie het armoedeprobleem ,,ontdekt" hebben. Daartoe behoorden zeker de kerken maar het was de toenmalige minister Brinkman van WVC die de kerken financieel in staat stelde de problematiek van de armoede zelf verder te onderzoeken.
Verder geredetwist moet nu voorkomen worden. Stekelige opmerkingen in elkaars richting kunnen we missen als kiespijn. Veel belangrijker is dat overheid en maatschappelijke organisaties (waaronder de kerken) nu samen de hand aan de ploeg gaan slaan om de armoede in eigen land terug te dringen.
Rijk en gemeenten enerzijds en maatschappelijke instellingen anderzijds moeten nu in goede samenwerking een route uitzetten. Het WI-advies biedt zoveel aanknopingspunten dat op basis daarvan op redelijk korte termijn een concreet beleidsprogram tot stand kan komen. Huiswerk dus voor parlementariërs, gemeentebestuurders en maatschappelijke organisaties.

Commentaren 8
Column partijvoorzitter 9
Cultuur 14
Artikel over vreemdelingenbeleid in Nederland 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Laatste aflevering in serie over medische technologie 22,23

In de maanden juli en augustus zal CD/Actueel maandelijks in plaats van tweewekelijks verschijnen. CD/Actueel zal uitkomen op 28 juli en 25 augustus a.s.

(foto voorpagina: Hans Hordijk)

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Als de PvdA beleid als eigen beleid ziet, is er geen probleem van herkenbaarheid

De eerste zomer voor het CDA/PvdA kabinet onder Lubbers breekt aan. Vakanties en voorbereiding van de Miljoenennota staan hoog op de agenda. Het kabinet is de laatste maanden ,,besluiteloosheid'' en ,,stroperigheid'' verweten. Een reeks belangrijke besluiten rolde de laatste weken echter ineens uit de Treveszaal. Aan de vooravond van het zomerreces praat Ben Pauw met premier Lubbers. Lubbers zegt onder meer de koppeling in stand te willen houden, ook al vergt dat grote zelfbeheersing bij de af te sluiten CAO's. Hij is het niet eens met het gebrek aan herkenbaarheid van de PvdA in de coalitie. ,,Ik zou zeggen: mensen, tel je zegeningen.''

KABINETSBELEID

Ruud Lubbers, voor de derde periode premier, neemt de tijd voor een terugblik. Een beetje een andere Lubbers. Vroeger de beweeglijke spil die de neiging had zich snel met de dossiers van zijn collega's te bemoeien, zodra het beleid maar even stokte. Nu een wat afstandelijker en – naar het lijkt – afwachtender teamleider, die zijn kabinet zoveel mogelijk ruimte laat om zelf tot oplossingen te komen. Is dit de Lubbers die er volgens Breedveld in Trouw ,,de afgelopen tijd even niet bij wilde horen, omdat het nieuwe elan er niet uit kwam''?
Lubbers: ,,Neen, dat beeld klopt niet. Wel heb ik me bewust afstandelijker opgesteld om partijen en mensen de gelegenheid te geven aan elkaar en het regeren te wennen. Daarnaast is het zo dat er wel een goede reden moet zijn wil ik me ergens mee bemoeien. Anders moeten de ministers het zelf doen. Ik wil graag dienstbaar zijn aan de hele ploeg. De meer evenwichtige samenstelling van het kabinet heeft mij gesterkt in de opvatting dat dat er dan ook maar uit moet komen. Ik geef dus veel ruimte voor het coalitie-element.''

Het kabinet heeft de afgelopen tijd veel kritiek gehad: ,,besluiteloosheid'', ,,stroperigheid''. Zelfs CDA-fractievoorzitter Brinkman verweet het kabinet traagheid. Wat vindt Lubbers van die kritiek?
Lubbers: ,,Het kabinet is begonnen met een zekere behoedzaamheid. Bovendien moet het zich inwerken. Maar intussen zijn we aardig bij. Beslissingen over de kaderbrief voor de komende begroting, het NMP-Plus, de WIR-overschrijdingen, verkeer en openbaar vervoer, studiefinanciering en volksgezondheid. Verder zijn we een eind op weg met de reorganisatie van de politie, terwijl die van de rechterlijke macht er aan komt. We zijn goed uit de bijstelling van de Defensiebegroting gekomen.
Natuurlijk moeten op andere punten nog besluiten volgen. Maar vergeet niet dat de vertraging vaak ligt buiten het kabinet, omdat allerlei voorgeschreven advies- en behandelingsprocedures een zee van tijd vergen.
Ik vroeg vanmorgen (18 juni, red.) aan staatssecretaris Ter Veld wanneer de tripartite afspraken over de WAO-wetgeving, die vorig jaar tussen kabinet en sociale partners zijn gemaakt, in het Staatsblad staan. Januari 1991 halen we niet, zei ze, omdat niet alleen de Raad van State maar ook de SER er nog over moeten praten alvorens het in de Tweede en Eerste Kamer aan de orde komt. Hieraan zie je hoe kwetsbaar de politiek door de overlegmaatschappij en de democratisering is geworden. Maar ik wil niet de illusie wekken dat ik op dit punt grote veranderingen zal voorstellen. Het enige wat het kabinet kan doen is haar eigen termijnen bewaken.''
Lubbers is redelijk tevreden over de doorgaande goede werkgelegenheidsontwikkeling. Maar juist daardoor wordt het markanter dat bepaalde andere zaken zo stroef lopen, zoals de inschakeling van arbeidsongeschikten en andere moeilijk plaatsbaren in het arbeidsproces. De werkgevers zijn nu met nieuwe voorstellen gekomen om het vraagstuk van de arbeidsongeschiktheid zoveel mogelijk in de bedrijven zelf aan te pakken en niet langer op de gemeenschap af te wentelen. Zij zijn met de voorstellen laat, zeer laat gekomen. Maar nu zij er zijn vind ik dat snel in goed overleg nagegaan moet worden of zij daadwerkelijk tot verbetering leiden en of zij door bijstellingen vertaald kunnen worden in een gemeenschappelijk voorstel van werkgevers en werknemers; want het beter voorkomen van arbeidsongeschiktheid en het meer aan de slag houden van gedeeltelijk arbeidsongeschikten in de bedrijven moet ook de werknemers een zorg zijn.
,,Terugkomend op de verhoudingen in het kabinet: die zijn uitstekend. De mensen zijn er nu ingegroeid. Ondanks de moeilijkheden als gevolg van bepaalde ontwikkelingen, zoals de sterk gestegen rente op de hoge staatsschuld, marcheert het op hoofdlijnen goed.''

,,De huidige besparingen op defensie waren in het najaar nog ondenkbaar. Als ik deze ombuiging voor de verkiezingen had voorgesteld, was ik erelid van de PvdA geworden. Ik zou zeggen: mensen tel ook je zegeningen.''

HERKENBAARHEID PVDA

Hij is niet bang, dat de verhoudingen in de

coalitie zullen verscherpen door de roep in de PvdA om een grotere herkenbaarheid van de sociaal-democraten in het kabinetsbeleid.
Lubbers: ,,Neen, niet echt. Ik begrijp best dat de tegenvallende uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen voor enige onrust heeft gezorgd. Maar men moet dat niet dramatiseren. Het was een begrijpelijke reactie op de uitstekende verkiezingsuitslag van de PvdA van september vorig jaar, toen de campagnes geconcentreerd waren op twee centrale lijsttrekkers en daardoor de twee grote partijen extra stemmen trokken. Bovendien zat de PvdA toen nog niet in de regering. Want ook de overgang van de PvdA van oppositie- naar coalitiepartij kan reacties in de achterban oproepen. Het probleem zit niet in het kabinetsbeleid. Want wat waren ook alweer de punten waarop de PvdA zich wilde profileren? De koppeling; die is hersteld. De gemeenschapsvoorzieningen; er is meer geld voor de gezondheidszorg en het onderwijs loopt als een lier. Het milieubeleid; het NMP-Plus is er. Sociale vernieuwing; die is in gang gezet. Ik zou dus willen zeggen: mensen, hoe hebben we het nou met elkaar? We moeten de zaak niet op zijn kop zetten. Het beleid loopt. Als de PvdA bereid is het beleid ook als het eigen beleid te beschouwen is er geen probleem van herkenbaarheid. Natuurlijk zijn er best problemen, zoals de arbeidsongeschiktheid, de asielzoekers. Maar daar moeten we dan met zijn allen iets aan doen. Maar kom bij mij niet aan met het verhaal dat andere partijen dit zouden willen blokkeren tegenover de PvdA. Het beleid heeft duidelijk ook PvdA-profiel. Als men het beleid objectief beoordeelt zit er een behoorlijk stuk sociaal-democratie in."

Binnen de PvdA-fractie zijn al mensen geweest die zich hebben afgevraagd of de afspraak over een lager financieringstekort overeind moet blijven of dat er extra geld moet worden uitgetrokken voor nieuw beleid.
Lubbers: ,,Die keuze is niet aan de orde. Het nieuwe beleid is er. De onverwacht hogere rente-uitgaven maken het juist nu al moeilijk om de doelstellingen van financieringstekort en collectieve lasten te halen. Maar tot nu toe heeft de rente-tegenvaller niet geleid tot een verschraling van de voorzieningen. Er is meer geld voor openbaar vervoer, onderwijs, milieu en gezondheidszorg. De huidige besparingen op defensie waren in het najaar nog ondenkbaar. Als ik deze ombuiging voor de verkiezingen had voorgesteld was ik ere-lid van de PvdA geworden. Ik zou zeggen: mensen, tel ook je zegeningen!"

De PvdA wil veranderingen in de Oort-wetgeving om met name de laagste inkomens te helpen. Bent u zo kort na invoering van Oort nu al bereid tot zulke aanpassingen?
Lubbers: ,,Er loopt een studie over de koopkracht van alleenstaanden; maar vergeet niet dat het grootste probleem in de inkomensverhoudingen nog steeds de kinderbijslag voor het eerste kind is. Dan wordt er gesproken over de ouderen met een bescheiden aanvullend pensioen. Tegelijk hebben we de commissie-Stevens ingesteld voor de tweede fase van de Oort-operatie. Er zijn zeker verbeteringen mogelijk. Maar de vraag wordt natuurlijk wat moet op welk moment en in welke samenhang gebeuren. Wat mij betreft moeten we oppassen met te snelle correcties; zeker als die weer tot nieuwe ingewikkeldheden of kritiek bij andere groepen leiden. Op de te maken afwegingen wil ik niet teveel vooruitlopen."

Waar leidt dit grote rente-tegenvaller toe? De PvdA suggereert meer geld vanuit de welvarende particuliere sector door te schuiven naar de straatarme overheid.
Lubbers: ,,Ik onderschrijf dat de overheid arm is; een uitspraak die mij met name door een aantal CDA-senatoren niet in dank wordt afgenomen. Het meest effectieve middel om de overheid te helpen is loonmatiging en minder slechts op uitkering aangewezen arbeidsongeschikten. Daardoor komen meer mensen aan het werk, waardoor de overheid minder uitkeringen hoeft te betalen en er voldoende ruimte overblijft voor de essentiële overheidstaken. Dat is de kern van het regeeraccoord en daaraan zijn CDA en PvdA gebonden. Daarnaast zal bij de opstelling van de begroting weer kritisch bezien moeten worden of bepaalde uitgaven die op zich zinvol zijn niet beter rechtstreeks ten laste van bedrijven en burgers kunnen komen. Juist bij de herstelde groei en welvaart is het verdedigbaar en noodzakelijk dat minder ten laste van de overheid komt."
Essentieel voor een succesvol sociaal-economisch beleid is volgens Lubbers dat de meevallende economische groei wordt gebruikt om meer mensen aan het werk te helpen. De sociale partners vervullen hierbij een sleutelrol.

(foto Hans Hordijk)

,,Wat mij betreft moeten wij oppassen met te snelle correcties op de Oort-wetgeving."

(vervolg op pagina 6)

(Vervolg van pagina 5)

Lubbers: ,,In de mate waarin een dergelijk volumebeleid slaagt, kunnen extra ombuigingen achterwege blijven. In het andere geval zijn we wel genoodzaakt tot extra ombuigingen. Dat is het dilemma."

DISCUSSIE OVER KOPPELING

Stel dat bij onvoldoende loonmatiging en een onvoldoende vermindering van het aantal mensen met een uitkering extra ombuigingen nodig zijn, op welke terreinen dan? Door de koppeling van ambtenarensalarissen en sociale uitkeringen aan de loonontwikkeling in het bedrijfsleven ongedaan te maken?

Lubbers: ,,Dat ligt niet voor de hand. Maar er zijn ook tussenvormen denkbaar voor handhaving van de koppeling. Zo kunnen bijvoorbeeld spanningen rond de betaalbaarheid van ambtenarensalarissen worden verminderd door enige verhoging van de efficiency bij de overheid."

Volgens fractievoorzitter Brinkman kan de koppeling alleen maar in stand blijven bij een afnemende last aan arbeidsongeschiktheid. PvdA-voorzitter Sint vindt dat echter een nieuwe voorwaarde die niet in het regeeraccoord is afgesproken.

Lubbers: ,,De koppelingen zijn niet het eerste aangewezen om aan te tasten. Ze kunnen echter alleen in stand blijven als ze betaalbaar zijn. Enkele maanden geleden heb ik gewaarschuwd voor een te onvoorzichtige loonkostenontwikkeling in het bedrijfsleven. Maar ik heb de indruk dat werkgevers en vakbeweging inmiddels voorzichtiger aan het worden zijn. De sfeer van: er kan telkens wel weer wat bij, is nu over. Bij een gematigde loonkostenontwikkeling snijdt het mes aan twee kanten. De koppelingen zijn dan minder duur en het leidt tot meer, blijvende werkgelegenheid. Deze benadering vind ik produktiever dan te zeggen: er komt toch niets van terecht, dus laten we maar ontkoppelen. De tegenvallende rente was in het regeerakkoord niet te voorzien. Ik vind dat we die tegenvaller breed gespreid moeten opvangen."

Mevrouw Sint heeft gezegd liever een hoger financieringsaccoord te willen dan de koppeling los te laten.

Lubbers: ,,Een hoger financieringstekort, hogere belastingen en sociale premies en ontkoppeling van lonen en uitkeringen zijn negatieve scenario's, die gedoemd zijn te mislukken. Ik ben een voorstander van positieve scenario's. In de mate waarin decentralisatie van de arbeidsvoorziening en sociale vernieuwing slagen zullen wij een goed deel van de problemen kunnen opvangen. Ik zou ook best verder willen gaan met het overdragen van taken aan lagere overheden en maatschappelijke organisaties. De bedrijven zouden bijvoorbeeld heel goed een groter deel van de scholingsinspanningen van Onderwijs kunnen overnemen. Nederland is nog steeds gewend om de overheid aan te spreken voor allerlei kosten. Er valt nog heel wat terug te duwen naar de eigen verantwoordelijkheid van de samenleving. Doen wij dat gecombineerd met een verantwoorde benutting van de loonruimte – dus werk boven inkomen – dan snijdt het mes aan verschillende kanten. Meer mensen aan de slag, behoud van koppelingen en goede voorzieningen en bedrijven die in hun groei en behoefte aan personeel verder kunnen."

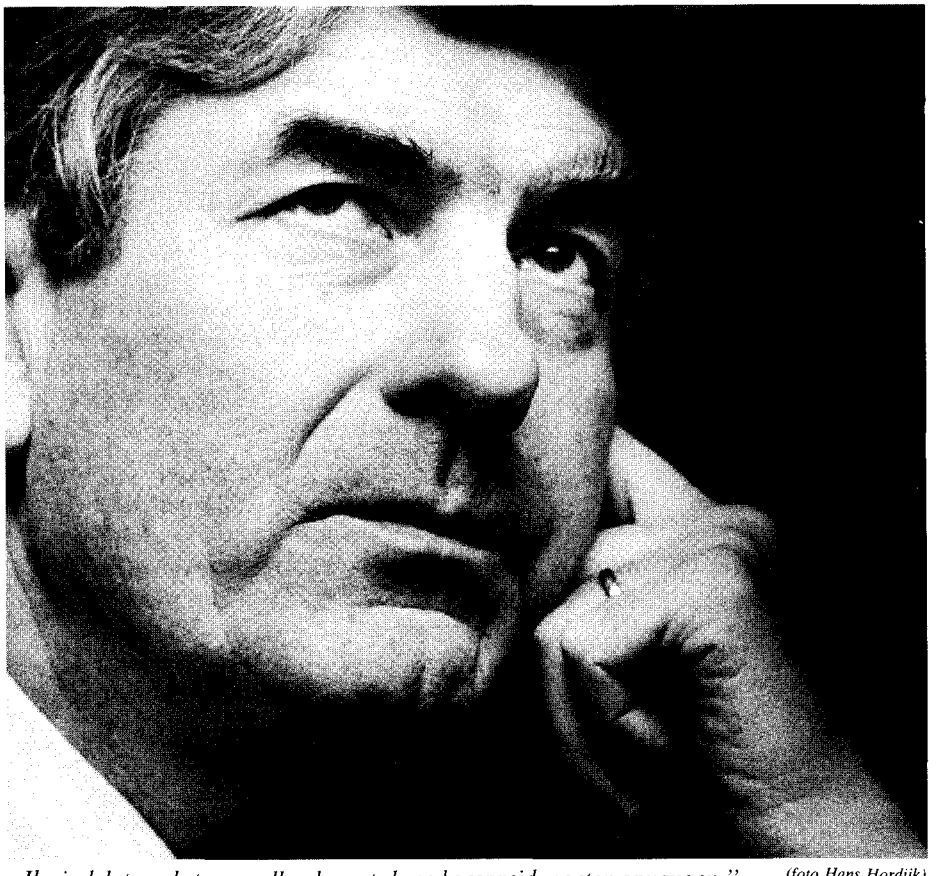

,,Ik vind dat we de tegenvallende rente breed gespreid moeten opvangen." *(foto Hans Hordijk)*

,,De feitelijke uitdaging is veel meer dat het gehele onderwijs, inclusief het bijzonder onderwijs, gezamenlijk per regio sociaal vernieuwend aan het werk gaat."

De PvdA noemt de koppeling hoeksteen van het kabinetsbeleid.

Lubbers: ,,Het gaat er in de kern om de solidariteit op het minimumniveau te handhaven, een ondergrens waarop iedereen kan rekenen. Daarover ben ik het met de PvdA eens. Maar ik geloof dat die grens heel dicht ligt bij behoud van de koopkracht en maar heel weinig daarboven. Het zal de kunst zijn om uit te leggen dat het aantal inkomenstrekkers wel kan toenemen en dat mensen carrière en promotie kunnen maken door zich in te spannen, maar dat de algemene inkomensontwikkeling per persoon – dus wat iedereen heeft – maar gering kan zijn. Dus weinig meer dan wat nodig is om te behouden wat men heeft."

Lubbers herhaalt nog eens zijn prioriteiten. Ten eerste behoud van koopkracht voor iedereen via een goed koppelingssysteem, waardoor de welvaart slechts een weinig kan toenemen. Ten tweede de mogelijkheden voor extra's bij carrière, promotie en schaarse functies. Ten derde het aanwenden van loonruimte voor scholing en inschakeling van moeilijk plaatsbaren. Ten vierde het in stand houden van essentiële gemeenschapsvoorzieningen, zoals gezondheidszorg en gelijke kansen in het onderwijs. Blijkens enquetes is er een groot sociaal bewustzijn dat gemeenschapsvoorzieningen in stand moeten blijven. Maar het heeft zijn prijs. In de visie van Lubbers past – zegt hij – het voorstel van de vakbeweging om een deel van de loonruimte te reserveren voor werkgelegenheid. Maar dat moet niet alleen een zaak van landelijk beleid zijn. ,,Ook ondernemingsraden en personeelsvertegenwoordigingen moeten een actieve rol spelen bij de inschakeling van arbeidsongeschikten en andere moeilijk plaatsbaren. Het personeelsbeleid raakt iedereen."

SOCIALE VERNIEUWING

Is dat ook een voorbeeld van sociale vernieuwing?

Lubbers: ,,Ja, misschien zelfs een kernpunt. De sociale vernieuwing gaat nu nog teveel over de vraag, wat er van het Rijk naar de gemeenten wordt overgeheveld en te weinig over een grotere verantwoordelijkheid van de maatschappij zelf, zoals van de werknemers in de ondernemingen. Het speelt ook in het onderwijs. We heb-

ben zeer veel tijd besteed aan de discussie over wat wel en niet mag aan regelgeving in verband met het bijzonder onderwijs. De feitelijke uitdaging is veel meer dat het gehele onderwijs, inclusief het bijzonder onderwijs, gezamenlijk per regio sociaal vernieuwend aan het werk gaat."

Hebben die moeizame discussies niet een grote schade aan de sociale vernieuwing toegebracht?
Lubbers: ,,Ja, en dat is jammer. We moeten daarom iedere keer weer opnieuw duidelijk maken waar het om gaat. Onze samenleving – en de politiek heeft daaraan in hoge mate bijgedragen – is zo langzamerhand gewend geraakt aan het idee: er is een probleem en de regering draait wel voor de oplossing op. Bij sociale vernieuwing gaat het fundamenteel om de inzet en de kracht van de burgers en hun organisaties. Natuurlijk hebben de gemeenten in de sociale vernieuwing een sleutelrol, maar ook de particuliere organisaties hebben hun deel te leveren."
Praten over sociale vernieuwing en over de rol van de samenleving hierbij brengt Lubbers bij de constatering dat er de afgelopen decennia sprake is geweest van een uitslijten van sociale normen, sociaal gedrag en sociale controle. ,,Steeds meer zijn we de overheid aansprakelijk gaan stellen voor alles en nog wat: criminaliteit, milieu-overtredingen en misbruik van sociale voorzieningen. De overheid kan hier echter slechts in beperkte mate iets aan doen."

Hoe kan een verdere uitholling van sociale normen en waarden worden tegengegaan?
Lubbers: ,,Dat kan een nuttig effect zijn van de sociale vernieuwing. Want doordat allerlei vraagstukken en oplossingen dichter bij de praktijk komen te staan, zal ook het sociaal bewustzijn toenemen en vervolgens het normatief denken terugkomen. Neem de inschakeling van moeilijk plaatsbaren. Dat kan natuurlijk met wetten en verplichtingen, maar wanneer het deel uitmaakt van het overleg in de ondernemingsraad en van het sociaal jaarverslag heeft het ook een normerende werking."

Bedoelt u een soort morele herbewapening?
Lubbers: ,,Geen prediking, maar ernaar streven dat mensen sociale waarden weer belangrijk gaan vinden. Niet bij brood alleen. Ook mensen buiten het CDA blijken hierdoor te worden aangesproken. Maar de politiek moet ervoor oppassen dat ze geen zedenmeester is. Want dat accepteren de mensen niet. Het respect voor de politiek zal toenemen naarmate de politiek meer bescheiden is. Ik geef toe, dat dat een dilemma is. Politici moeten die boodschap uitdragen, maar niet op zo'n manier dat men gaat zeggen: voor die praatjes kopen we niets."

BURGEMEESTERS-BENOEMINGEN

CDA-voorzitter Van Velzen heeft zich beklaagd over de onderbedeling van het CDA bij de benoeming van burgemeesters. Maar volgens minister Dales is die klacht niet terecht.
Lubbers: ,,Van Velzen heeft gelijk, wanneer hij wijst op de sterke onderbedeling van het CDA in de grotere steden. Dat geeft een probleem in het doorstromingsbeleid. Dat is de kern van het probleem. Het antwoord lijkt dan: meer burgemeesters van andere partijen in de kleinere en middelgrote gemeenten, en CDA-burgemeesters in de grotere gemeenten. Het probleem heeft een extra accent gekregen door de recente gemeenteraadsverkiezingen. Het vraagstuk is wat verhuld doordat men de burgemeesterskleuren afzet tegen de nationale in plaats van gemeentelijke verkiezingen. De eerlijkheid gebiedt overigens om ook andere knelpunten te markeren, zoals het vrijwel ontbreken van D66 op de kaart. Dat is ook een onderwerp van betekenis."

Bij het vraagstuk horen ook de rol van de Kroon en de vertrouwenscommissies bij burgemeestersbenoemingen.
Lubbers: ,,In het regeeraccoord is afgesproken de vertrouwenscommissies een zwaardere rol te geven. Maar we hebben daar nog weinig ervaring mee. De vraag is dan bovendien waar je naar toe wilt met de verantwoordelijkheid van de Kroon. Daarover bestaat onduidelijkheid. Die discussie is in een delicate fase gekomen. Te vaak komen de adviezen van de vertrouwenscommissies naar buiten, waardoor er geen sprake meer is van een vertrouwelijk advies. Als dat zo doorgaat en we tegelijkertijd een alsmaar grotere waarde willen toekennen aan de vertrouwenscommissies, dan staan we voor een fors probleem.'

Komen we dan niet in de buurt van een door de gemeenten zelf benoemde burgemeester?
Lubbers: ,,Ja, want het is van tweeën een: of het is een Kroonbenoeming, of het is een keuze van het volk. Daar tussenin zijn constructies denkbaar, zoals het advies van de vertrouwenscommissie waarmee de Kroon rekening moet houden. Maar op het moment dat het advies een quasie-benoeming gaat worden en de Kroon in feite alleen nog maar een bekrachtigende handtekening kan zetten, kom je bij de rechtstreeks gekozen burgemeester. Ik ben daar geen voorstander van, maar je moet kiezen. Ik ben voorstander van afspiegelingscolleges en echte Kroonbenoemingen van burgemeesters. In de mate waarin echte Kroonbenoemingen niet meer mogelijk zijn, gaat het omslaan in een systeem van gekozen burgemeesters, maar dan liever ook echt gekozen."

Ben Pauw

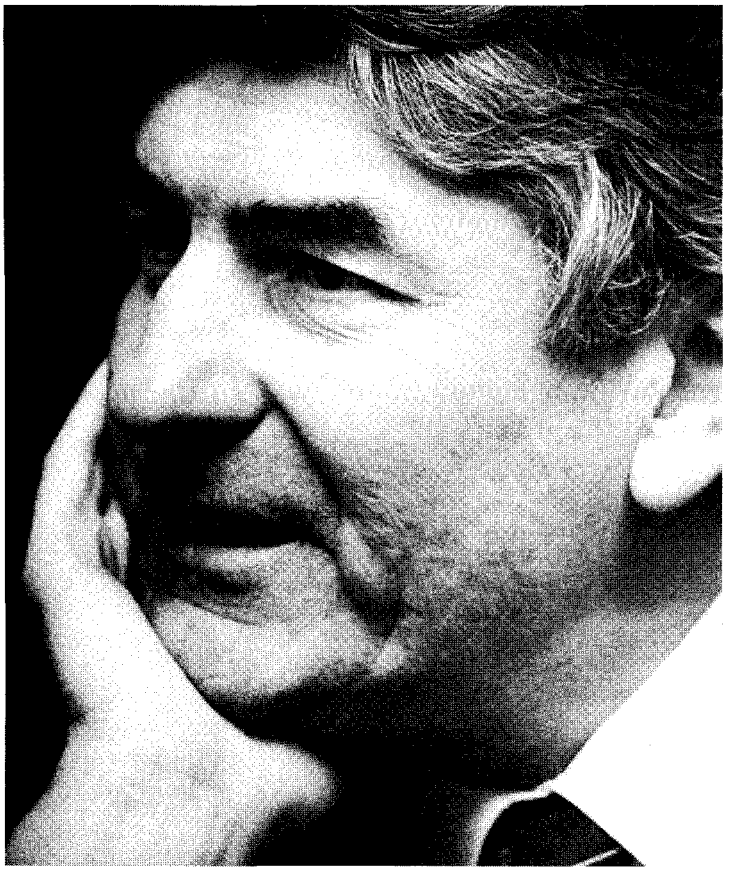

,,Er zijn tussenvormen denkbaar voor handhaving van de koppeling. Zo kunnen bijvoorbeeld spanningen rond de betaalbaarheid van ambtenaren-salarissen worden verminderd door enige verhoging van efficiency bij de overheid."

(foto Hans Hordijk)

COMMENTAREN

VOORJAARS-OVERLEG

Het Voorjaarsoverleg tussen kabinet, werkgevers en werknemers heeft geen opzienbarende resultaten opgeleverd. Daarmee mag het echter niet teleurstellend worden genoemd. Ten eerste niet, omdat het Voorjaarsoverleg eigenlijk nooit meer is dan een evaluatie van de najaarsafspraken en een vooruitblik op de Miljoenennota. Het kabinet luistert met het oog op Prinsjesdag goed naar de opvattingen van werkgevers en werknemers.
Ten tweede is het Voorjaarsoverleg niet teleurstellend te noemen vanwege het plan dat de werkgevers hebben ingediend om het vraagstuk van het toenemend aantal WAO'ers aan te pakken. Dit plan is ongetwijfeld uit nood geboren. Al lange tijd hangt immers de werkgevers de verplichting boven het hoofd om een bepaald percentage arbeidsongeschikten in dienst te nemen. De werkgevers hebben onder meer voorgesteld om mensen die niet ernstig arbeidsongeschikt zijn in dienst te laten blijven. Een bijna-ontslagverbod moet daarvoor zorgen. Ook zouden mensen die voor minder dan een derde arbeidsongeschikt zijn niet meer in de WAO moeten komen. En verder moet de WAO-uitkering in de tijd beperkt worden. Vanuit de samenleving is gemengd op de werkgeversvoorstellen gereageerd. Sommigen vinden het een 'uitkleden van de WAO'; anderen noemen het 'een doorbraak'. In de komende maanden zullen de voorstellen worden bestudeerd om in het najaar definitieve afspraken te maken. Dit lijkt ons een goede zaak. Maar dan wel onder twee voorwaarden. Ten eerste moet speciaal gelet worden op de positie van de ernstig en blijvend arbeidsongeschikten die nooit meer aan het werk komen. Waar de werkgevers vooral een drempel hebben willen opwerpen voor de werkgever en de werknemer die vaak gezamenlijk besluiten om 'in de WAO te gaan' moeten zij het met deze voorwaarden eens kunnen zijn.
Ten tweede moeten de werkgevers zich bereid tonen om in het najaar ook op andere terreinen tot afspraken te komen. Bijvoorbeeld op het gebied van loonmatiging en werkgelegenheid.

GORBATSJOW

Gorbatsjow's positie als partijleider stond de afgelopen week in de Sowjet-Unie en daarbuiten weer ter discussie. Wonnen een paar weken geleden vooral de radicalen van Jeltsin terrein op hem; thans is ook de positie van de conservatieven versterkt. Even leek de Sowjetpresident aan te geven onder de kritiek van rechts zijn partijleiderschap te willen opgeven, zich daarmee naar het voorbeeld van de Poolse president tevens bevrijdend van een stuk ballast. Hij deed dat uiteindelijk echter niet. Dat is verstandig want anders dan in Polen en andere Oosteuropese landen heeft de communistische partij in de Sowjet-Unie - ook al door de relatie met het leger - zoveel macht dat een president (nog) niet buiten het partijleiderschap kan.
Blijft de vraag of het voor Gorbatsjow alles of niets wordt. Het is voor de landen van de Sowjet-Unie, voor Oost-Europa en het Westen niet te hopen dat het het laatste zal worden. Chaos in de Sowjet-Unie - al of niet via een coup van het leger - zou alles wat er sinds vorig jaar tot stand is gekomen op losse schroeven zetten en mogelijk zelfs de wereldvrede bedreigen. Het Westen kan twee dingen doen om de positie van Gorbatsjow te versterken. Ten eerste moet het Westen uiterst zorgvuldig omgaan met Duitslands lidmaatschap van de NAVO en de invulling daarvan. Na twee wereldoorlogen boezemt niets de Russen meer angst in dan een militair sterk Duitsland. Met name het Sowjet-leger zal Gorbatsjow hier op resultaten beoordelen. Ten tweede moet het Westen de veranderingen die Gorbatsjow in het economie wil doorvoeren financieel en economisch steunen. De Bondsrepubliek heeft hier het goede voorbeeld gegeven. En ook op de EG-Top in Dublin is een goede koers uitgezet. Het plan van premier Lubbers voor een Europese Energiegemeenschap waar ook de Sowjet-Unie deel van zou uitmaken lijkt immers de positie van Gorbatsjow in zijn eigen land te kunnen versterken.

NMP-PLUS

Diegenen die van het Nationaal Milieubeleidsplan-Plus NMP-Plus) een forse aanscherping van de milieudoelstellingen van het NMP hadden verwacht, zijn bedroge uitgekomen. Het NMP-Plus is dan ook niet zozeer een aanscherping als wel een versnelling van het milieubeleid. Alleen op het punt van de terugdringing van de CO_2-emissie en de afvalproduktie gaat minister Alders verder dan zijn voorganger Nijpels. Blijkbaar was het NMP dus nog niet zo gek. Je kunt je dan ook afvragen of het erg zinvol is geweest een jaar te discussiëren over het NMP-Plus. Ook CDA-fractievoorzitter Brinkman heeft die twijfel al eens in het openbaar geuit. De geringe verschillen met het NMP en het tijdverlies leggen dan ook een zekere claim op de Tweede Kamer. Wat het milieu nodig heeft is een snelle aanpak van de problemen en niet voortdurende discussies over de hoogte en haalbaarheid van normen. „Schone" nota's zijn er op milieugebied in overvloed geproduceerd en ook het NMP-Plus kondigt er weer een tiental aan, maar de uitvoering komt slechts langzaam op gang. Het milieubeleid is tot nu toe teveel een papieren beleid geweest; een beleid van Haagse ambtenaren die fraaie wetten maakten maar zich minder bekommerden om de uitvoering. Ook Alders schijnt veranderingen in produktie- en consumptiepatronen vooral te willen afdwingen met opnieuw meer wetgeving. Wij vragen ons af om we die richting wel op moeten gaan. De bereidheid van bedrijfsleven en consumenten om verregaande maatregelen te nemen of te accepteren is de laatste jaren belangrijk toegenomen. Consumenten vragen bewust naar milieuvriendelijkere produkten en het aantal milieuconvenanten tussen bedrijfsleven en overheid is sterk gegroeid. Het ligt dan ook meer voor de hand dat de overheid de eigen verantwoordelijkheid stimuleert dan dat de regelgeving weer verder wordt uitgebreid.

1 - 0 voor Europa!

Europa was even heel ver weg bij die spannende voetbalwedstrijd Nederland - West Duitsland. Nationale sentimenten vierden even hoogtij, veelal positief, soms helaas ook negatief. Sportiviteit moet voorop blijven staan, en dan moet je natuurlijk ook met opgeheven hoofd een verlies kunnen incasseren. Bij zo'n evenement ervaren we even sterk onze nationale identiteit. Dat is ook heel goed, juist waar een gemeenschappelijk Europa dichterbij komt. Diegenen die deze zomer ergens in Europa op vakantie gaan doen dat vooral ook om de veelkleurigheid van het Europese landschap, fysiek en cultureel. Die veelkleurigheid gaat samen met toenemende samenwerking.

Deze zomer staat Europa hoog op de politieke agenda. Op 1 juli treedt de eerste fase van de Duitse eenheid in werking, namelijk de economische en monetaire unie. Spoedig daarna, op 26 september, zullen in de DDR de zogenaamde 'Länderverkiezingen' worden gehouden. Daarna kan de politieke unie gerealiseerd worden en vinden op 16 december de gezamenlijke Duitse verkiezingen plaats. Daardoor is in goed één jaar tijd het politieke landschap van Europa drastisch veranderd. Een belangrijk aspect van deze ontwikkelingen is de nieuwe veiligheidsstructuur. Een verenigd Duitsland zal lid van de NAVO moeten worden, zoals aan de orde is in het zogenaamde 'Twee plus Vier- overleg'. Tegelijkertijd vindt op EG-niveau de voorbereiding van twee intergouvermentele conferenties plaats: één over de economische en monetaire samenwerking en één over de verdere politieke samenwerking in Europa.

Bij al deze gebeurtenissen wil ik een tweetal punten onderstrepen. In de eerste plaats zal de politiek de leidende kracht moeten zijn bij de Europese samenwerking. Het kan niet zo zijn dat economische en technologische ontwikkelingen de onzichtbare sturende factoren zijn, die zich onttrekken aan het publieke debat. Het is van groot belang dat de politieke unie er komt als tegenwicht biedende kracht. In de tweede plaats moeten we kiezen voor een Europese supra-nationaliteit. Daarbij wordt het accent vooral gelegd op de versterking van bevoegdheden van de Europese instellingen zoals de Europese Commissie, en op de vergroting van de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het Europees Parlement. Dat betekent een Europees bestuur met een doeltreffende en democratisch gedragen controle. Dat is heel iets anders dan de zogenaamde intergouvernementele samenwerking waarbij hoofdzakelijk met conferenties van nationale regeringen gewerkt wordt en waarbij de parlementaire controle tot een minimum is teruggebracht. De keuze voor een democratisch Europa betekent dat serieus nagedacht moet worden over de verdeling van verantwoordelijkheden in Europa. Tijdens het tweejaarlijks congres van de Europese Volkspartij in november aanstaande in Dublin zal dit het hoofdonderwerp zijn. Het CDA werkt actief mee aan de voorbereiding hiervan.

Bouwen aan Europa moet ook gebeuren door kontakten tussen de nationale parlementen en partijen om kennis en ervaring uit te wisselen. In dat kader is een CDA-delegatie uit partij, Tweede Kamer en Europese fractie deze week in Barcelona op bezoek geweest bij de Catalaanse zusterpartij. Daar was een conferentie over milieu, verkeer en vervoer. De enorme milieuvervuiling rondom Barcelona vormde een belangrijke aanleiding voor de conferentie. De Catalanen waren zeer geïnteresseerd in onze aanpak en visie op milieubeleid. Ook zij worstelen met de vraag hoe het autoverkeer kan worden teruggedrongen en welke maatregelen het effectiefst zijn.

Zoals ik aan het begin van deze column al schreef, liggen de eigen identiteit en veelkleurigheid in Europa ons christen-democraten na aan het hart. Daarbij is er vanzelfsprekend plaats voor de kleinere Europese landen. Soms is identiteit grensoverschrijdend. Ik denk bijvoorbeeld aan de versterking van de culturele banden met Vlaanderen en de positie van de Benelux. Zo kunnen we onze nationale identiteit ook verrijken.

Laten we niet vergeten dat we bouwen aan een Europa waarin de toekomst van onze kinderen ligt. Waarin we kansen bieden voor de volgende generatie. Waarin leefbaarheid, respect voor elkaars identiteit en eensgezindheid belangrijke voorwaarden zijn. Een vleugje chauvinisme mag best en niet alleen bij voetbal! Maar de einduitslag moet zijn: 1 - 0 voor Europa!

Wim van Velzen
partijvoorzitter

Er moet een einde komen aan versnippering en amateurisme

Staatssecretaris Piet Bukman van Economische Zaken ziet volop mogelijkheden voor een versterking van het toeristisch beleid. ,,Maar dat lukt alleen als ook het bedrijfsleven in deze sector bereid is keuzes te maken en als er een betere onderlinge samenwerking en afstemming komt. Er moet snel een eind komen aan de versnippering, maar ook aan de amateuristische benadering, die je hier en daar in de toeristische sector aantreft. Een gemeenschappelijke aanpak is meer dan nodig om in de conrurrentiestrijd het hoofd boven water te houden.'' Aan de vooravond van de zomervakantie had CD/Actueel naar aanleiding van de nota ,,Ondernemen in Toerisme'' een gesprek met de Staatssecretaris over de kansen en bedreigingen van het toerisme in de komende jaren.

TOERISME

Wat is het belang van het toerisme?
,,Toerisme is een groeisector met nog geweldig veel kansen. De afgelopen jaren is Nederland erin geslaagd flink van de groei mee te profiteren. Als toeristische bestemming voor buitenlanders heeft Nederland in de jaren tachtig een flinke groei doorgemaakt. Het Nederlandse marktaandeel in Europa is van 3,3% gestegen naar 4,3% in termen van aankomsten van toeristen uit het buitenland. De ontvangsten uit het inkomend toerisme zijn gestegen met 66% tot een bedrag van bijna 6407 miljoen gulden in 1989. De totale omzet van toerisme en recreatie is meer dan 30 miljard gulden ; d.w.z. 7% van ons nationaal inkomen. De totale werkgelegenheid in de sector bedraagt 230.000 personen. Om ons aandeel ook in de toekomst op peil te houden wordt het toeristisch beleid versterkt. Dit is des te noodzakelijker, omdat we allemaal weten, dat bij het wegvallen van de grenzen in Europa de directe concurrentie voor Nederland groter wordt. En in veel gevallen zijn dat concurrenten uit landen, waar toeristisch beleid een hogere prioriteit heeft dan bij ons. We zullen dus alle zeilen moeten bijzetten. Voor de versterking van het beleid heeft het kabinet extra geld ingezet. Per jaar is er vanaf heden 75 miljoen beschikbaar."

In uw nota ,,Ondernemen in toerisme'' noemt u een viertal kernelementen voor de verdere verbetering van de concurrentiepositie.
,,Eerste punt is de professionalisering van de bedrijfstak. Kenmerkend voor deze nog betrekkelijk jonge, maar sterk groeiende bedrijfstak is onvoldoende aandacht voor een professionele wijze van werken. Dat moet veranderen. Tweede kernpunt is de samenwerking. Overheden, bedrijfsleven en consumenten dienen met elkaar de samenwerking te verbeteren. Derde punt is meer aandacht voor de wisselwerking tussen milieu en natuur aan de ene en toerisme en recreatie aan de andere kant. In veel gevallen lopen de belangen parallel. En als laatste kernpunt noem ik een duidelijke prioriteitenstelling. We zullen keuzes moeten maken en niet een ,,elk-wat-wils-beleid'' ontwikkelen."

TOERISTISCH IMAGO

Waar moet het beleid op gericht worden?
,,Er is algemene overeenstemming om het beleid op een beperkt aantal centrale thema's te concentreren: Nederland-Waterland, de stedelijke centra, het cultuurhistorisch erfgoed en de kust. Een extra sterk punt, dat voor ons land uniek is, is dat al deze elementen dicht bij elkaar te vinden zijn."

Betekent dat het einde van ons (toeristisch) imago als land van klompen, molens, kaas en tulpen?
,,Ik vind het het overwegen waard om ons imago bij te stellen. We hebben uiteindelijk veel meer te bieden dan de bekende ingrediënten. Maar ik denk dan meer aan een aanvulling dan aan een radicale koerswijziging. Voor de talrijke buitenlandse bezoekers aan ons land blijven de klompen, molens, kaas en tulpen bepalende overwegingen om onze kant op te komen."

U bent van plan bestuurlijke overeenkomsten af te sluiten met provincies ter stimulering van toeristische bedrijvigheid. Waarom met provincies en niet rechtstreeks met gemeenten, die een sterke toeristische functie hebben?
,,Die keuze is vooral ingegeven door de overweging dat je bij toerisme-bevorderende activiteiten al snel over gemeentegrenzen heen bezig bent. Bovendien beschikken de provincies over het algemeen - grotere steden daargelaten natuurlijk - over een professioneler apparaat om planvorming en planuitvoering te begeleiden. Ons lijkt deze werkwijze het meest efficiënte en het meest resultaatgericht. Maar mochten er signalen komen om de rol van gemeenten te versterken dan ben ik zeker bereid daar naar te kijken. De nu uitgebrachte nota is zeker niet het laatste woord."

GEEN SCHIJNTEGENSTELLING SCHEPPEN

Een kritiekpunt op uw nota is het ontbreken van voldoende afstemming van het beleid met andere departementen.
,,De nota ,,Ondernemen in Toerisme'' is een produkt, waarbij bewust over de muur van Economische Zaken heen gekeken is. Ook andere departementen hebben hun inbreng gehad. Zo is er dus al sprake van een redelijke afstemming. Ook bij de uitvoering van het beleid wordt die lijn doorgetrokken. Natuurlijk worden daarmee niet alle plooien glad gestreken. Ik realiseer mij bijvoorbeeld dat het onverstandig is om van stiltegebieden toeristische trekpleisters te maken. Maar het gaat me ook te ver om de toeristische capaciteit die veel van die gebieden hebben onbenut te laten.

Veel stiltegebieden kunnen en moeten, ook al vanwege de miljoenen guldens gemeenschapsgelden die erin zijn gestoken, een rol kunnen spelen in het toeristisch aanbod. We moeten oppassen voor het creëeren van een schijntegenstelling tussen de belangen van de recreant en de toerist enerzijds en van de natuur anderzijds. Die belangen vallen vaak samen."

Toch kan ik me wel voorstellen, dat er vanuit milieu-oogpunt vraagtekens geplaatst worden achter het propageren van toerische routes per auto.
,,Natuurlijk is er begrip voor deze kritiek. En ik zal ook zeker niet ontkennen, dat je soms voor moeilijke afwegingen komt te staan. Maar aan de andere kant moeten we onze ogen ook niet sluiten voor de realiteit en dan kies ik liever voor een regulering van toerisme per auto dan dat men op de bonnefooi gaat rijden. Bovendien praten we natuurlijk niet alleen over toeristische routes per auto. We zijn ook bezig met het ontwikkelen van plannen om de bereikbaarheid per openbaar vervoer van attraktiebedrijven en grote recreatiegebieden te verbeteren."

Een ander punt: is er in Nederland nog ruimte voor nieuwe pretparken?
,,Het is moeilijk een grens te trekken. Het is al zo vaak gezegd: we zijn een klein land en we moeten zorgvuldig met de ruimte omgaan, ook met de ruimte die er is voor recreant en toerist. Of er genoeg van deze parken zijn is voor de overheid moeilijk te bepalen. In ieder geval is de spreiding van pret- en attraktieparken over het land redelijk, ook naar soort en vorm."

RUIMERE OPENINGSTIJDEN WINKELS

In uw nota pleit u ook voor meer aandacht voor de consument. Is het in dit verband bespreekbaar aan ruimere openstellingstijden voor winkels in toeristencentra te denken?
,,Los van de invalshoek van het toersime ben ik in het algemeen van mening dat wij heel krampachtig omgaan met de Winkelsuitingswet. De recente opwinding over de beperkte verruiming van de openingstijden kan ik niet goed plaatsen. Ik ben voorstander van een flexibele benadering. Voor toeristische centra gelden andere uitgangspunten wat betreft de openstelling dan voor een winkelcentrum in een buitenwijk van een stad. Er zijn ook toeristencentra waar ruimere openstellingstijden voor winkels mogelijk zijn. Afhankelijk van de vraag en de behoefte zul je dat per gemeente moeten regelen. Ik denk niet aan een algemene oekaze vanuit Den Haag, maar streef wel naar een soepeler benadering dan in het verleden het geval was. Ook in dit opzicht moeten we werken aan verbetering van ons toeristisch produkt."

Bukman: Lokaal en regionaal bedrijfsleven bij laten dragen aan VVV. (foto Hans Hordijk)

Er is kritiek geuit op het samenvallen dit jaar van toeristische trekkers als de Van Gogh-tentoonstelling, de Frans Hals-tentoonstelling en Sail. Deelt u die kritiek?
,,In zekere zin. Ik ben ook van mening, dat een betere afstemming nodig is. Een overdosering kan negatief werken. Vanuit Economische Zaken kunnen wij hier weinig in sturen, maar ik heb begrepen, dat het NBT (Nederlands Bureau voor Toerisme) tot afspraken wil komen met de organisatoren van nationale evenementen om tot een betere spreiding te komen. Die aktie ondersteun ik van harte."

ROL VVV

Als je over toerisme in Nederland praat, heb je het ook over de VVV met haar uitgebreide kantorennet over het gehele land. Welke rol speelt de VVV in uw beleid?
,,Verbetering van de toeristische informatie is een van de hoofdpunten van het beleid. Hierin spelen de VVV-kantoren een belangrijke rol. Dat is van oudsher al zo en dat zal ook in de toekomst zo blijven. De afgelopen jaren is al veel aandacht gegeven aan kwaliteitsverbetering bij de VVV's. Men beseft gelukkig terdege, dat de snelle ontwikkelingen aanpassingen van de organisatie en de wijze van werken vragen. Ik hoop, dat de VVV's erin slagen voldoende professionaliteit te ontwikkelen om de toekomst aan te kunnen. Alleen of in samenwerking met andere organisaties, zoals met de ANWB."

Een structureel probleem voor vele VVV's is het ontbreken van voldoende financiële middelen. Gemeenten zijn meestal wel bereid enig geld te verschaffen, maar het bedrijfsleven blijft veelal achter met betalen. Zou een heffing via de Kamers van Koophandel in dit opzicht soelaas kunnen bieden?
,,Om te beginnen hoop ik dat de lokale overheid het belang van toerisme als onderdeel van het economisch beleid inziet. Dat is gelukkig in toenemende mate het geval. Vanuit dat besef zullen er ook voldoende middelen moeten worden vrijgemaakt om een VVV-kantoor volwaardig en op professionele basis te laten functioneren. Eventueel in coöperatie met andere vestigingen in een bepaald gebied. We kunnen nog zoveel promotie bedrijven in het binnen- en buitenland, maar als de klant ter plaatse niet goed wordt bediend is het voor een deel weggegooid geld. Ook het bedrijfsleven heeft belang bij de informatieve en promotionele taken van de VVV. Het is dus logisch, dat uit die hoek ook wordt bijgedragen. Dat geldt overigens voor het gehele bedrijfsleven. Ik heb de indruk, dat op landelijk niveau behoorlijk wordt bijgedragen. Mocht dat op provinciaal/regionaal niveau niet het geval zijn, dan wordt het inderdaad tijd na te gaan of er mogelijkheden zijn tot een centrale heffing via Kamers van Koophandel te komen. Professionaliteit moet ook betaald worden."

Hans Schipper

WI-BELEIDSADVIES OVER ARMOEDE

Inkomenspositie verbeteren, maar ook isolement tegengaan

Met op maat toegesneden maatregelen de inkomenspositie van mensen aan de onderkant van de samenleving verbeteren, maar tegelijk aandacht besteden aan de sociaal-psychologische aspecten van het armoedeprobleem zoals het isolement waarin velen verkeren. Dat is de kern van het beleidsadvies dat het Wetenschappelijk Instituut (WI) medio juni presenteerde.

Nog niet zo lang geleden werd in Nederland nauwelijks over armoede gesproken. Natuurlijk, in de Derde Wereld heerst armoede, maar in het eigen land? Een randverschijnsel heette het officieel. Tot de kerken een paar jaar geleden alarm sloegen en een conferentie over armoede in Nederland hielden. Vele duizenden Nederlanders zijn gedwongen op of onder het bestaansminimum te leven, betoogde de onder andere door de kerken opgerichte werkgroep ,,De arme kant van Nederland". Veel politici reageerden onaangenaam getroffen. Het duurde even voor ook zij erkenden dat Nederland armoede kent. Deze maand presenteerde het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA (WI) het beleidsadvies ,, Armoede en participatie", opgesteld door het sectoroverlegorgaan sociaal, economisch en financieel beleid van het WI, voorgezeten door prof.drs. J. Weitenberg (directeur van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond). Auteur van het advies is mr.drs. J.P. Balkenende, secretaris van het sectoroverlegorgaan.

Algemeen wordt erkend dat armoede meer is dan een financieel probleem. Al in een vroeg stadium wees dr. G.J. van der Top (toen directeur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en lid van het bestuur van het CDA) op de sociale en maatschappelijke gevolgen van armoede. Mensen met een inkomen op of onder het bestaansminimum kunnen niet of heel moeilijk aan allerlei maatschappelijke activiteiten deelnemen, ze zijn nauwelijks in staat hun kinderen dingen te laten doen (lid van een club worden of iets dergelijks) die hun kameraadjes wel doen. Kortom: ze zitten in een isolement waardoor ze weer verder achter raken.

AANDACHT KERKEN

Het is niet verwonderlijk dat juist de kerken aandacht voor het armoedevraagstuk vroegen. Hun diakonieën en caritas-instellingen werden in hun werk regelmatig met verzoeken om financiële steun geconfronteerd. Lange tijd, zeker na de inwerkingtreding van de Algemene Bijstandswet, dachten de kerken dat aan hun oude diakonale taak een eind was gekomen. Maar in de jaren tachtig kwam de roep op hulp weer versterkt naar boven. De werkloosheid was toegenomen, de uitkeringen gingen niet met de lonen mee, het aantal uitkeringsgerechtigden steeg zienderogen. Mede dankzij het beleid van de eerste kabinetten-Lubbers werd de economische situatie gunstiger. Er was sprake van een opkomende ,,meeverdienerscultuur" met ruimere consumptiepatronen en van de yuppie als de ,,held". Maar de werkloze en arbeidsongeschikte werdenmeer en meer ,,anti-held". Veel mensen werden naar de marge van de samenleving gedrongen.
Het eerste en het tweede kabinet-Lubbers hebben zich vooral op een duurzaam herstel van de Nederlandse economie gericht. De werkloosheid zou moeten afnemen en mensen die in de marge vertoefden zouden daar op den duur uit moeten komen. Het huidige kabinet-Lubbers heeft zich voorgenomen mede de armoedebestrijding handen en voeten te geven. Herstel van de beleidsmatige koppeling en het streven naar sociale vernieuwing zijn daarvan concrete voorbeelden.
De opstellers van het WI-advies vinden dat armoede, voor zover mogelijk, tegengegaan moet worden door deelname aan beroepsarbeid, ook door mensen met onvoldoende of zelfs geen scholing, en door deelname aan activiteiten van maatschappelijke organisaties en instellingen. Natuurlijk heeft de overheid daarbij een belangrijke taak, maar ook maatschappelijke organisaties moeten daarbij actief zijn.
In de kerken is (of was) er een stroming die zegt: in de allereerste plaats moet juist de overheid maatregelen nemen door bijvoorbeeld de uitkeringen 15% te laten stijgen. ,,We moeten protesteren in Den Haag en als wij in de steden en dorpen zelf hulp

De presentatie van het beleidsadvies in Nieuwspoort, v.l.n.r. de heren Kimman, Klop, Weitenberg en Balkenende. *(foto Hans Hordijk)*

Veel mensen zijn naar de marge van de samenleving gedrongen. *(foto Hans Hordijk)*

bieden is dat protest-hulp.". Daarmee wekten ze de schijn dat ze alle verantwoordelijkheid op de schouders van de rijksoverheid neerlegden. Maar wie de praktijk van de plaatselijke diakonieën en caritasinstellingen kent, weet wel beter: daar wordt hard gewerkt om mensen die in de marge van de samenleving zitten of dreigen te komen metterdaad bij te staan.

INKOMENSMAATREGELEN

Volgens de auteurs van het WI-advies vraagt de inkomenssituatie inderdaad bijzondere aandacht, niet door algemene en tamelijk forse inkomensverbeteringen, wel door instrumenten die de meer op maat toegesneden inkomenspositie van mensen aan de onderkant van de samenleving verbeteren. „In dat kader zijn wij voorstander van grotere beleidsvrijheid voor gemeenten bij het verstrekken van de bijzondere bijstand," staat in het advies te lezen. De financiële positie van mensen aan de „onderkant", in het bijzonder huishoudens waarin meer personen aangewezen zijn op een uitkering of een laag inkomen dient volgens het beleidsadvies verbeterd te worden door:

- een beleidsmatige koppeling tussen uitkeringen en lonen in de particuliere sector, waarbij hoge eisen worden gesteld aan het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef van de sociale partners;
- terugdringing van de gevolgen van de opeenhoping van negatief uitwerkende beleidsmaatregelen;
- vergroting van de vrij besteedbare ruimte van het huishoudensbudget, onder meer door het beter in de hand houden van de woonlasten gekoppeld aan een meer effectieve doorstroming;
- verruiming van de mogelijkheid tot bijverdienen voor hen die langdurig op bijstandsuitkeringen zijn aangewezen en die niet via arbeidspools en andere arbeidsvoorzieningsmaatregelen kunnen worden bereikt;
- afspraken tussen de sociale partners (werkgevers en werknemers): betere sociale zekerheid voor uitkeringsgerechtigden die uit de loonruimte gefinancierd moet worden;
- een betere organisatie van en voorlichting over het aanvullende en persoonsgerichte financiële ondersteuningsbeleid op lokaal niveau.

SOCIAAL-PSYCHOLOGISCHE ASPECTEN

Een heel beleidsprogramma dus. Maar daar blijft het in het WI-advies niet bij. Zoals al gezegd: de sociaal-psychologische aspecten van armoede mogen niet worden verontachtzaamd. „Mensen aan de „onderkant" willen volwaardig meetellen als lid van de samenleving.", aldus het advies. Daarom moeten zij en de groepen waarin zij zich hebben georganiseerd (zoals vakbewegingen en organisaties van uitkeringsgerechtigden) betrokken worden bij het beleid.

Verder moet er aanzienlijk meer helderheid komen over de wijze waarop door de gemeentelijke overheden bijgestaan kan worden. Over een aantal gemeentelijke regelingen hangt een waas van onbekendheid en veel mensen voelen zich van het kastje naar de muur gestuurd. Hier ligt mede een taak voor CDA-gemeentebestuurders.

Voorlichting is een „must". Een van de concrete adviezen van het WI-stuk is de instelling van een „sociale zekerheidstelefoon" naar analogie van de belastingtelefoon.

Over de sociale vernieuwing wordt in het advies gezegd dat deze zich vooral richt op groepen die nog kansen op de arbeidsmarkt hebben. „Meer aandacht is nodig voor die groepen die zulke kansen niet (meer) hebben."

En tenslotte wordt sterk aangedrongen op samenwerking tussen overheid en de maatschappelijke organisaties die elkaar dienen aan te vullen, elk met een eigen taak. Geheel overeenkomstig het CDA-concept van de verantwoordelijke samenleving.

Evert Mathies

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

EERSTE EXPOSITIE 76-JARIGE SCHILDERES

In het CDA-huis zullen vanaf 3 juli tot en met augustus olieverfschilderijen en aquarellen tentoongesteld worden van de 76-jarige mevrouw Koejemans uit Rotterdam. Het is de eerste expositie van de amateurschilderes die pas op 65-jarige leeftijd met schilderen begon. Na een cursus aan de Volksuniversiteit besloot de Rotterdamse door te gaan met schilderen. Momenteel volgt mevrouw Koejemans een cursus portrettekenen bij de Rijswijkse vereniging Amateurspalet waar zij lid van is.
De schilderijen van mevrouw Koejemans zijn te koop voor bedragen die variëren van *f* 100,-, tot *f* 275,-, De opbrengst van de verkoop is bestemd voor research naar de ziekte Multiple Sclerose (MS).

OOST-EUROPA IN BOEKEN CENTRAAL

Onlangs was de president van Tsjecho-Slowakije Vaclav Havel op een internationale bijeenkomst van schrijvers in Groot-Britannië. ,,Weet u wat voor een auteur de snelste weg naar het succes is?", vroeg hij het gehoor. ,,President worden. Dan worden al je boeken onmiddellijk uitgegeven en verkocht." Zo is het inderdaad. Jarenlang waren Havels boeken slechts in het buitenland verkrijgbaar. In eigen land dat zeker na 1968 was verworden tot ,,intellectueel Biafra" circuleerden voorzover mogelijk slechts klandestiene ,,samizdat"-exemplaren. Op dit moment werken de Tsjechische en Slowaakse uitgeverijen echter op volle toeren om de schade in te halen. De meeste boeken van Havel zijn nu in de Tsjechische en Slowaakse boekhandels te koop voorzover ze niet uitverkocht zijn. De rest is in druk, onder meer *Brieven aan Olga* (Baarn, De Fontein 1990, *f* 9,95). Dit boek dat in ons land al aan de zevende of achtste druk toe is, bevat Havels brieven aan zijn vrouw vanuit de cellen van diverse gevangenissen tussen juni 1979 en februari 1983. Het zijn niet zomaar brieven, maar indrukwekkende beschouwingen over het leven, over vrijheid en onvrijheid. Spijtig is alleen dat het nawoord van de uitgever en de noten van de vertaler wat summier zijn. Meer informatie over de censuur, de gevangenissen, over Havels medegevangenen zoals de bekende katholieke dissident Benda en andere leden van Charta '77 zou dit boek extra waardevol maken. Een andere dissident wiens boeken momenteel stukgelezen worden is Ivan Klima. Zijn prachtige *Praagse ochtenden* geeft de huiveringwekkende sfeer in het Tsjecho-Slowakije van Husak goed weer. En dan is *De smaak van de macht*, uit 1969, van de Slowaak Ladislav Mnacko, jarenlang verboden, weer te verkrijgen. (binnenkort ook in het Nederlands) Het is een politieke roman over het leven aan de communistische top; het leven in onwaarheid zoals Havel het zou noemen. Het beschrijft de loopbaan van een ambitieuze stalinist waarin men de Gottwald's, Novotny's, Husaks, Bilaks en andere gehate kameraden die onlangs door de Praagse kunstschilder Jaroslav Vincourek zo treffend zijn uitgebeeld. (zie foto)
De Britse Oost-Europakenner Timothy Garton Ash beschreef de verstarring en het grimmige bestaan achter het IJzeren Gordijn in *The uses of adversity* (Cambridge, Granta/Penquin, 1989, *f* 24,95), dat in de zomer van 1989 verscheen, vlak voor de verrassende omwentelingen. Zijn essaybundel is hierdoor echter geenszins achterhaald. Garton Ash legt helder vast wat hopelijk voor altijd verdwenen is: de systematische onderdrukking, de subtiele repressie, de leugen als hoeksteen van de communistische systemen in Polen, Hongarije, de DDR en Tsjecho-Slowakije.
Een grote aanklacht tegen het duivelse rijk van Ceaucescu is *Nacht in Roemenië* van Julien Weverbergh, vlak voor de val van de dictator verschenen. (Baarn, de Prom, *f* 32,50) Terwijl de media zich nu haasten om zoveel mogelijk over Roemenië te berichten, hadden Weverbergh en anderen het voor december 1989 uiterst moeilijk om gehoor te vinden voor hun inderdaad vaak ongelooflijke berichten over dit land. En dat terwijl toch de bekende Eugene Ionesco een voorwoord in dit boek schreef dat aan duidelijkheid niets te wensen overliet. In dit voorwoord beschuldigde hij de Westerse wereld terecht van medeplichtigheid aan schuldig verzuim. Leerzaam is ook het autobiografisch verhaal, *Red horizons* (Londen 1988, onlangs ook in het Nederlands vertaald), van de voormalige chef van de Roemeense inlichtingendienst Ion Papeca waarin hij onder meer uitweidt over de weerzinwekkende ideeën en praktijken van de Ceaucescu's. Het boek laat zien dat in een dicatuur het onvoorstelbare werkelijkheid wordt.
Dat inderdaad alle, maar dan ook alle middelen in het communistische systeem geoorloofd waren, bewijst de onthullende interviewbundel van de Poolse Teresa Toranska. Met vijf voormalige hooggeplaatste Poolse stalinisten voerde zij lange gesprekken over het hoe en waarom van hun daden. Het langste gesprek is met oud-vice premier Jakub Berman, het brein van de communistische partij. Het is fascinerend te lezen hoe hij de o.a. de afhankelijkheid van de Sowjet-Unie, het optreden van Stalin en Chroetsjow beschrijft. (*Alle middelen waren geoorloofd*, Amsterdam, Sijthoff, 1987; bij de Slegte thans *f* 9,95)

Reina van Dithuyzen

(Meer informatie over boeken m.b.t. Oost-Europa kan men krijgen bij het Tweede Wereldcentrum, Raadhuisstraat 44, 1016 DJ A'dam, tel. 020-279491.)

De cultuurkeuze van...

Koos Andriessen

Minister van Economische Zaken

(foto Dijkstra en Zn.)

1. Laatst gelezen boek: **My secret history**
2. Laatste film: **In naam van de roos**
3. Laatste musical: **Cabaret**
4. Laatste tentoonstellingen: **Van Gogh en Frans Hals**
5. Mooiste museum: **Nationaal Museum in Chapultepec Park in Mexico City (vooral Maya-beelden)**
6. Favoriete schilders: **Paul Klee en Gustav Klimt; in Nederland Wagemaker en Appel**
7. Favoriete schrijvers: **Zuidamerikanen zoals Garcia Marquez, Vargas Llosa en I. Allende, voorts V.S. Naipaul, John Irving en Doctorew**
8. Mooiste stad: **Twee: Amsterdam en Wenen**
9. Mooiste streek in Nederland: **Zuid-Limburg**
10. Favoriete muziek voor avondje thuis: **Mahler; strijkkwartetten van Mozart, Schubert en Sjostakovitch**

Vreemdelingenbeleid moet om

De stroom vluchtelingen groeit. De echte asielzoeker komt onder druk. Bij gebreke aan uitzetting neemt het illegale bestand toe. De nieuwe categorie gedoogden verwart het systeem. Het beleid zit in het slop en moet dringend worden omgebogen op straffe van een onbeheersbare problematiek.

In alle landen van Europa met uitzondering van Denemarken melden zich veel meer vluchtelingen dan voorheen. Oorlogen zoals in Somalië en in Libanon, repressie van minderheden, de toenemende kloof tussen arm en rijk zorgen voor een stroom vluchtelingen die een nieuw bestaan in Europa zoeken. Alle tekenen wijzen erop dat die stroom aanmerkelijk zal toenemen. In Frankrijk verdubbelde het aantal vorig jaar tot 69.000. In de Bondsrepubliek waren het er 121.000 (naast nog eens 377.000 Rijksduitsers en 343.000 Oostduitsers). In ons land waren het er vorig jaar 14.000.
Men zit internationaal met de handen in het haar. De vluchtelingenorganisaties waaronder Vluchtelingenwerk Nederland, hebben onlangs gezamenlijk de noodzaak benadrukt van snellere selectie van asielzoekers waardoor degenen met uitsluitend economische motieven worden geweerd. Binnen zes maanden moet vaststaan of het verzoek kennelijk gegrond is of niet. Zo niet, dan moet de consequentie van uitzetting (kunnen) volgen. Daaraan ontbreekt het, althans in ons land, in overgrote mate. In Nederland moeten tienduizenden vreemdelingen een illegaal bestaan hebben opgebouwd. Wanneer hun procedure is beëindigd wordt hun bijstand gestaakt en moeten ze hun woning in het kader van de Regeling Opvang Asielzoekers (ROA) verlaten. Vervolgens wordt slechts 12% ook werkelijk uitgewezen. De rest is dan al ondergedoken of naar een ander land vertrokken, of doet dat alsnog.
Het systeem zit in het slop. Wat zijn toch de factoren die een doelmatig beleid in de weg staan?
Daar is ten eerste de morele lading waarmee de problematiek omgeven is. Het CDA wil opkomen voor de zwakken in de samenleving. Wij willen hulp en naastenliefde nastreven. Nederlanders hadden toch een zekere traditie van gastvrijheid en zijn toch tolerant van aard? Hoe verdraagt het zich met die uitgangspunten als wij nu de deur moeten sluiten en hulpzoekenden uitwijzen? Men zoekt dan naar een tussenoplossing. Maar het compromis werkt hier niet. Half binnenlaten leidt in de praktijk tot volledig accepteren. Dan treedt het solidariseringseffect op (waarover wij ons overigens moeten verheugen). Dezelfde mensen die vinden dat vreemdelingen niet moeten worden toegelaten, verzetten zich tegen hun uitwijzing wanneer zij in hun omgeving waren opgenomen en geïntegreerd.
Ook het creëren van een groep tweederangs burgers met minder rechten en mogelijkheden werkt niet. Vreemdelingen, eenmaal in de gemeenschap opgenomen, vinden dat hun gelijke rechten toekomen als de autochtonen. Psychologisch een verklaarbare perceptie. Dat is een realiteit waarvan we ons bewust moeten zijn. Wij zijn daarvan echter nog onvoldoende doordrongen. Ervaringen als gevolg van de Duitse hereniging bevestigen dit. Westduitsers ergerden zich aan eisen die Oostduitsers gingen stellen op het gebied van werkgelegenheid, uitkeringen enz. Het is nu juist het logische psychologische gevolg van hereniging dat men meent en vermoedelijk ook mag menen recht te hebben op gelijke behandeling. Mijn conclusie is dat als men vluchtelingen toelaat, men ook ten volle toegang moet verschaffen. Dat impliceert gelijke rechten op uitkering, woning, opleiding voor de kinderen en kansen op werk. Wie A zegt moet B zeggen.

GEDOOGDEN

Daarom denk ik dat justitie met de categorie „gedoogden" op de verkeerde weg is. Dit is een vrucht van compromis-denken dat ons hier niet helpt. Het is weglopen voor de problematiek en het zal de echte asielzoekers schaden. Het beperkt ook de ruimte voor de werkelijke asielzoekers en het gaat om een volume-probleem. Wie A zegt moet B zeggen. Maar dat legt grote druk op onze sociale infrastructuur. Aan het draagvlak daarvoor zijn grenzen. Daaruit volgt dat gedogen en niet (willen) uitzetten situaties slechts knellender maakt en een volumebeleid onontkoombaar naderbij brengt.
Ik sluit met nog een factor af. Een versnelde procedure heeft nauwelijks zin zolang het sluitstuk ontbreekt. Tenslotte moet de knoop worden doorgehakt en dat betekent in de meeste gevallen uitzetting. Dat nu gebeurt in de praktijk niet. Dat betekent ook dat in latere fasen dezelfde asielzoekers zich bij herhaling tot de kort gedingrechter wenden. Door gebrek aan duidelijkheid - door de categorie gedoogden - weet ook de rechter niet meer wat het beleid van justitie nu concreet inhoudt.
Wij verkeren in een impasse. Terecht streeft men naar verkorting van de proceduretermijnen en verruiming en verbetering van de opvang. Maar zolang consequente uitzetting achterwege blijft en gedogen altijd nog als mogelijkheid resteert, komen we er niet. Uitzetten vergt controle en bewaking. Uitbreiding van de werking van het Schipholwetje en mogelijk vreemdelingenbewaring in de asielzoekerscentra moeten ernstig worden overwogen. Het gedoogbeleid, indien onvermijdelijk, moet scherper worden gedefinieerd. Thans is het een kapstok om geen beslissing te nemen c.q. niet uit te zetten.
Men moet politieke moed opbrengen om tot daadkracht te komen. Stellen wij oplossingen thans uit tot de wal het schip keert, dan dragen wij verantwoordelijkheid voor gevolgen die we niet willen. Wie A zegt moet B zeggen. Toelating betekent mijns inziens dan ook volledige toegang tot gelijkgerechtigde posities. Compromis-oplossingen helpen niet. Zij werken contraproduktief. Er is urgente behoefte aan duidelijke criteria die aangeven wie wel en wie niet kwalificeren. De daaruit voortvloeiende consequentie van uitzetting mag men niet ontwijken. Een verdere groei van het illegale circuit moeten wij niet aanvaarden. Een en ander betekent meer mensen en meer middelen. Het asielbeleid van de afgelopen jaren is dringend aan ombuiging toe.

Duidelijker selectie-criteria voor asielzoekers zijn noodzakelijk. *(foto ANP)*

Mr. J. R. Glasz
Eerste Kamerlid voor het CDA

PLATFORM

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven. De lengte van de bijdrage mag de 800 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

CDJA

PLANNEN STUDIE-FINANCIERING

Op 14 juni jl. presenteerde minister Ritzen van onderwijs zijn nota ,,Heroriëntering studiefinanciering". In deze nota geeft de minister aan hoe hij de komende jaren denkt te bezuinigen op het stelsel van de studiefinanciering. Met het invoeren van de plannen hoopt de minister structureel een bedrag van 1 miljard gulden, en dus niet ,,slechts" 700 miljoen zoals de kranten wisten te melden, te besparen.
De plannen van minister Ritzen lieten lang op zich wachten. Hierdoor verkeerden de studenten maanden lang in onzekerheid over hun financiële toekomst. Zeker, het was bekend dat studerenden flink zouden moeten inleveren. In het regeerakkoord spraken CDA en PvdA immers af dat er voor 650 miljoen zou worden bezuinigd op de studiefinanciering. Bovendien was er wederom sprake van forse overschijdingen die moesten worden gecompenseerd.
Maar er was ook hoop bij de studentenorganisaties. De nieuwe minister komt toch zelf voort uit het hoger onderwijs? Als hoogleraar op een universiteit was hij toch bekend met de krappe financiële mogelijkheden van universiteit en student? Zo'n man moet het toch bekend zijn dat het zo goed als onmogelijk is studieprogamma's in 4 jaar te proppen. Bij deze minster zouden de studenten wel een potje kunnen breken. Maar helaas, met het verschijnen van deze nota blijkt dat minister Ritzen de lijn van zijn voorganger Deetman onverkort voortzet.
Voor het CDJA zijn een viertal punten van belang als het gaat om de studiefinanciering:
1) De toegankelijkheid tot het onderwijs moet gewaarborgd zijn. Dit wil zeggen dat iedereen voldoende geld moet hebben om van rond te komen en geen onaflosbare studieschulden hoeft op te bouwen.
2) Rechtszekerheid: Weten waar je als student financieel aan toe bent.
3) Rechtsgelijkheid: Geen oneigenlijk voordeel voor bepaalde studenten.
4) Ruimte voor maatschappelijke participatie. Wat dit laatste betreft, mogen wij het CDA houden aan haar verkiezingsprogamma waarin staat: ,,In een verantwoordelijke samenleving is, mede in het kader van de studie, het dragen van verantwoordelijkheden ten behoeve van dienst een de medemens en samenleving van belang. De overheid laat daartoe ruimte."
Zoals gezegd dienen de studerenden 1 miljard gulden op te brengen. Een dergelijk hoog bezuinigingsbedrag afwentelen op een kleine groep mensen betekent voor deze groep een zware aanslag op de financiële en maatschappelijke mogelijkheden. Vooral het feit dat de diverse afzonderlijke maatregelen een groot cumulatief effect hebben op het inkomen van de student is een kwalijke zaak. Gaan studeren, laat staan daarnaast maatschappelijk actief zijn, wordt voor veel jongeren onmogelijk.
Een drietal maatregelen verdienen vanwege hun zeer ingrijpende gevolgen een extra protest. Ten eerste moet de invoering van een marktconforme rente vanaf het begin van de studie genoemd worden. Deze maatregel maakt het studeren voor de groepen die in aanmerking komen voor een lening simpelweg veel duurder doordat de studieschuld onaaanvaardbaar hoog zal worden.
Het mag duidelijk zijn dat het toenemen van de studieschuld de toegankelijkheid van het onderwijs niet bevordert. Als tweede is van belang de ,,5 + 1-maatregel." Studenten gaan nog maar 5 jaar een basisbeurs en eventueel lening en aanvullende beurs ontvangen. Daarna mag men nog voor een jaar het bedrag van de basisbeurs en aanvullende financiering lenen. Aan deze maatregel kleven een aantal grote bezwaren. De gemiddelde studieduur is nu 5,5 jaar. Voor veel studenten is het niet mogelijk om hun studie binnen de 5 jaar te voltooien. Dit omdat voor veel studierichtingen het program met veel kunst en vliegwerk in 4 jaar is gestopt waardoor de studie in werkelijkheid langer duurt. Een ander bezwaar is het feit dat studerenden dankzij deze maatregel tot leermachines verworden. Het zich breder ontplooien door actief te zijn in maatschappelijke verbanden, maar ook door het volgen van extra bijvakken, wordt bemoeilijkt zoniet onmogelijk gemaakt. Het derde punt is het leggen van de grens voor de studiefinanciering bij 27 jaar. Nadat men 27 jaar is geworden heeft men geen recht meer op een basisbeurs maar mag men nog slechts lenen. Deze maatregel betekent de nekslag voor het tweedekans onderwijs. Je kansen verbeteren door het volgen van een hogere opleiding wordt voor starters vanaf 23 jaar, gezien de hoge schulden, onmogelijk gemaakt. Dit plan zal vooral mensen in achterstandssituaties, zoals vrouwen en allochtonen, treffen. Maar ook diegenen die na de HAVO, VWO en dienstplicht nog aan een studie willen beginnen.
Het mag duidelijk zijn dat de drie genoemde maatregelen zo in strijd zijn met onze uitgangspunten dat ze voor het CDJA niet te verteren zijn.

Paul Dekkers

Het Delftse studentencorps protesteerde tegen de plannen van Ritzen door de studentensociëteit met plastic in te pakken. (foto ANP)

HORZEL

Het heeft er even op geleken dat bedrijven eindelijk verplicht zouden worden gedeeltelijk arbeidsongeschikten in dienst te nemen. Om aan die verplichting te ontsnappen zijn de werkgevers bij het Voorjaarsoverleg met een voorstel gekomen om de WAO flink te vertimmeren. Iedereen die nu in de WAO zit wordt richting bijstand gegooid en er komen maar weinig mensen de WAO in zodat het leger WAO'ers enorm zal afnemen. Dat bijna iedereen (zelfs het CNV) jubelt over deze plannen komt doordat het Nederlandse bedrijfsleven plotseling al die gedeeltelijk arbeidsongeschikten, die in vroeger dagen zo snel mogelijk ,,gelost" werden, nu heel graag in dienst wil houden. En dat terwijl de werkgevers als ze zich aan hun eigen plannen houden binnen een paar jaar meer gehandicapten in dienst zullen hebben dan minister De Vries ze wil verplichten. Als ze het allemaal menen lijkt het te mooi om waar te zijn, al we even vergeten dat de in het verleden afgedankte werknemers nu vanuit de WAO naar de bijstand worden gesluisd. Zij zijn volgens de werkgevers reddeloos verloren.
Ook De Vries voegt zich bij de schare aanhangers en noemt de werkgeversvoorstellen ,,nuttig en positief". Nadat Lubbers II de werkloosheidscijfers terug wist te dringen door anders te tellen, ziet hij nu voor Lubbers III eenzelfde soort tovermiddel verschijnen om het aantal arbeidsongeschikten op een aanvaardbaar peil te brengen. Onderschatten we De Vries en weet hij een sociale draai te geven aan de voorstellen of denkt het CDA al weer na over mooie resultaten om de campagne van 1994 (of eerder) eerder in te gaan?

Arjen Jongma

VROUWEN BERAAD

VROUWEN EN SOCIALE VERNIEUWING

Voor CDA'ers biedt sociale vernieuwing weinig nieuws. Vele aspekten klinken bekend en vertrouwd, alsof ze regelrecht afkomstig zijn uit CDA-brochures, publikaties en verkiezingsprogramma's.
Ook op de landelijke conferentie van de Bestuurdersvereniging van 12 mei jl. bleek sociale vernieuwing slechts de nieuwe verpakking van het proces, dat door de kabinetten Lubbers I en II al op gang was gebracht en die het CDA in ,,Verantwoord Voortbouwen" ondersteunde.
In de regeringsverklaring (op 27 november 1989 uitgesproken) noemde premier Lubbers betaalde arbeid een van de belangrijkste middelen tot maatschappelijke integratie. De conclusie is dus gewettigd, dat de hoofddoelstelling van de sociale vernieuwing maatschappelijke integratie is. De weg daartoe beperken tot participatie in het betaalde arbeidscircuit zou een verenging van het instrumentarium betekenen.
Het CDA Vrouwenberaad heeft vanaf haar prille begin tien jaar geleden terecht gewezen op het belang van de participatie van vrouwen in alle sferen van de samenleving. Dus zowel economisch als sociaal, cultureel en politiek, (zie discussienota Emancipatie 1981).
In de christen-democratische opzet zijn betaalde en onbetaalde arbeid immers gelijkwaardig. Wanneer betaalde arbeid alleen doorslaggevend zou zijn, dreigen grote groepen vrouwen van integratie te worden uitgesloten (en zij niet alleen). Sociale vernieuwing kan dus pas echt nieuw genoemd worden, wanneer ook onbetaalde arbeid hergewaardeerd wordt en op zijn reeële en onmisbare maatschappelijke waarde getaxeerd. (zie discussienota Emancipatie hoofdstuk III ad 3.). Dat is zowel van belang voor de integratie van vrouwen in het algemeen als voor herintreedsters. Bij sollicitaties blijkt nu nog al te vaak dat onbetaalde deelname aan de samenleving – hoe intensief en veelzijdig ook – voor arbeidsorganisaties van nul en generlei waarde is. Zolang arbeid alleen in termen van inkomen telt, laat de samenleving niet alleen veel talent ongebruikt en arbeid onverricht, maar komt er van de nagestreefde maatschappelijke integratie van niet-aktieven niets terecht.
De onherroepelijke consequentie van de overwaardering van betaalde arbeid is dat de samenleving bovendien verplicht wordt te streven naar ,,volledige werkgelegenheid" à la de jaren vijftig. Een ideaalbeeld, dat niet met de echte werkelijkheid overeenstemt.
,,Activering van uitkeringsgelden", zoals Lubbers dat noemde, zou een uitstekend instrument kunnen zijn om uitkeringsgerechtigden maatschappelijk te laten participeren.
Maar voordat het zover is moet er via de vakbonden nog heel wat (schoon) water door de Rijn vloeien. De traditionele spelregels en het fort van ,,Bevochten rechten, die tot het onredelijke worden verdedigd" (Zijderveld) vormen een forse belemmering voor hun sociale integratie. En dat geldt natuurlijk net zo goed voor vrouwen.
Prof. dr A.C. Zijderveld voegde in zijn bijdrage aan de conferentie die een belangwekkende dimensie toe aan het christen-democratische perspectief: de culturele factor.
,,Wij zijn", aldus Zijderveld, ,,Primair een christelijke cultuur en het besef van dit feit alleen al is belangrijk voor een effectieve sociale vernieuwing". Inderdaad, wie het verleden negeert, verliest het zicht op het heden en de toekomst.
Zijderveld beschouwt de revitalisering van het middenveld – dat als het publieke domein tussen staat en individuele burger ligt – als de kern van het christen-democratisch perspectief. In tegenstelling tot wat wel wordt beweerd, gaat het hier niet om een terugkeer naar de jaren vijftig toen er een massief middenveld van verzuilde organisaties en instellingen was met uitgesproken autoritaire structuren die van bovenaf – en dan nog uitsluitend door mannen – werden bestuurd. Er was toen relatief weinig ruimte voor individuele ontplooiing en de positie van vrouwen was sociaal-economisch ondergeschikt. Door de individualisering zijn alle burgers (inclusief vrouwen dus) mondiger worden. Dat had ontzuiling tot gevolg en daarmee een hoger niveau van democratisering van de samenleving. Tegelijkertijd echter had de individualisering de uitbouw van de verzorgingsstaat en daarmee de verstatelijking van de samenleving tot gevolg. Daardoor erodeerde het maatschappelijk middenveld. Solidariteit degenereerde tot een abstract begrip en de eigen verantwoordelijkheid werd aan de maatschappelijke moraal onttrokken. Het hele leven politiseerde, wat tot gevolg had dat gedacht, gevoeld en gehandeld werd in termen van macht, aldus Zijderveld.
Zowel in de verzuilde samenleving als in de ontzuilde en gepolitiseerde maatschappij konden de vrouwen in feite geen kant op. In de verzuilde samenleving maakten de mannen de dienst uit, in de ontzuilde samenleving de politiek. Aangezien vrouwen de instrumenten misten om in alle sectoren van het maatschappelijk leven eigen machtstructuren op te bouwen (zo zij dat al zouden wensen), bleef hun invloed ook in de ontzuilde samenleving gering.
De christen-democratie zet tegenover beide maatschappijmodellen de ,,Verantwoordelijke samenleving" waarin de economische, sociale, politieke en culturele activiteiten van alle burgers de kern vormen en het delen van de verantwoordelijkheid voor gezin en maatschappij een taak voor mannen en vrouwen is (zie Program van Uitgangspunten, PvU). De op het rentmeesterschap en solidariteit georiënteerde verantwoordelijkheid behoedt ons voor de negatieve aspecten van de individualisering, zoals de overheersing van eigen en groepsbelang. Om die verantwoordelijkheid gezamenlijk te kunnen dragen, dienen echter de ,,wettelijke en maatschappelijke barrières die de gelijkwaardige ontplooiing (en participatie) voor mannen en vrouwen in de weg staan, te worden opgeheven." En ,,gelet op de achterstandsituatie waarin vrouwen verkeren op tal van beleidsterreinen, betekent dit extra aandacht voor hun positie." (zie PvU, hoofstuk III ad e). In haar geestige samenvatting van de conferentie stelde mw. C.E. van der Plas-Fitzpatrick – wethouder in Deventer – dat de ,,sociale vernieuwing door het regeerakkoord weliswaar inhoud heeft gekregen, maar dat de koks (lees politici en bestuurders) zich nog moeten laten omscholen." Wanneer, zoals in het PvU wordt gesteld, ,,het CDA ook in de wijze waarop het zijn politieke stijl ontwikkelt en omgaat met de macht zijn idealen kenbaar wil maken, en in zijn interne organisatie eveneens weerspiegeld wil zien" (PvU blz. 14), dan is sociale vernieuwing in christen-democratisch perspectief vooral voor vrouwen de beste garantie om niet alleen in het maatschappelijke middenveld, maar ook in het politieke, haar eigen volwaardige en gelijkwaardige rol te kunnen spelen.
Alleen de koks moeten zich nog even laten omscholen.

Lilian Sluijter

(foto Hans Hordijk)

Lilian Sluijter: De koks moeten zich nog even laten omscholen.

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

STRUCTUURSCHEMA VERKEER EN VERVOER

,,Wij vinden het een goede zaak dat de ministers er in geslaagd zijn nog voor de zomer het Structuurschema Verkeer en Vervoer (SVV) Deel D te presenteren. Het verkeers- en vervoersbeleid voor de komende decennia noodzaakt tot moeilijke maar tevens noodzakelijke maatregelen om de bereikbaarheid en de leefbaarheid voor de toekomst te garanderen. Met het structuurschema wordt een ambitieus beleidsdocument voor de komende twintig jaar gepresenteerd. Het SVV deel D biedt een goed kader voor de discussie met de Kamer over het te voeren verkeers- en vervoersbeleid in al zijn facetten." Dit zegt Yvonne van Rooy, woordvoerder verkeer en waterstaat van de CDA-fractie in een eerste en voorlopige reactie op het dinsdag jl. gepresenteerde structuurschema van minister May-Weggen.
De fractie is met de minister van oordeel dat aan een forse reductie van de mobiliteitsgroei niet valt te ontkomen. Volgens Van Rooy kiest deel D dan ook terecht voor verschillende sporen om het mobiliteitsvraagstuk aan te pakken. Dit betekent dat het onvermijdelijk is dat het gebruik van auto en openbaar vervoer structureel duurder moet worden. Dat de regering hiervoor niet het instrument van ,,rekeningrijden" kiest, noemt zij verstandig. Beter vindt Van Rooy de gekozen weg van een spitstoeslag als differentiatie van de motorrijtuigenbelasting, mits praktisch uitvoerbaar, goed te handhaven en met een duidelijke relatie tussen het probleem en de prijs. Voor Van Rooy betekent dit niet invoering in het hele land maar alleen daar waar de spits een probleem is.
Als financieringsinstrument van infrastructuur die anders niet tot stand kan komen is tolheffing – fysiek of electronisch – voor de fractie bespreekbaar. Van Rooy: ,,Het mag echter niet zo zijn dat tolheffing verwordt tot een verkapte vorm van rekeningrijden."
Van Rooy benadrukt dat toekomstige voorstellen tot verhoging van accijnzen in Europees kader moeten worden bezien om te voorkomen dat een zware wissel op onze grensregio's getrokken wordt en belastinggeld naar het buitenland verdwijnt.
De gevolgen van het prijsbeleid voor het beroepsgoederenvervoer zijn in de ogen van het CDA-Tweede Kamerlid onvoldoende aangegeven, temeer daar het beroepsgoederenvervoer als belangrijke economische peiler niet op dezelfde wijze behandeld mag worden als het particuliere vervoer.
De meest effectieve weg om het gebruik van de auto te beperken noemt Van Rooy een zowel qua kwaliteit als kwantiteit verbeterd aanbod van openbaar vervoer, in combinatie met stimulerende maatregelen om de auto verstandiger te gebruiken. Van Rooy: ,,Deel D bevat op deze terreinen een reeks werkbare voorstellen. Het is verheugend dat de combi-kaart in beeld komt, dat bedrijfsvervoer en carpool en krachtig gestimuleerd worden. Ook de noodzaak van een stringent parkeerbeleid kan ik onderschrijven."
Niet alleen de doelstelling om de mobiliteitsgroei tot 35% te beperken acht de fractie ambitieus, maar ook de noodzakelijke congestie-doelstelling van 2% op de achterlandverbinding en de beperking van de mobiliteitsgroei van 5% op de overige verbindingen van het hoofdwegennet. Op dit moment is de file-kans op sommige wegen in het Westen 20 tot 30%. Van Rooy plaatst dan ook vraagtekens bij de haalbaarheid van de doelstellingen, gelet op de forse verschuiving van de wegeninfrastructuur naar met name Rail 21. Van Rooy: ,,De drie miljard voor de wegen-infrastructuur is niet gedekt. Deze verschuiving biedt dan ook nauwelijks of geen soelaas voor het goederenvervoer. Hiermee is de kans dan ook groot dat de invalshoek ,,Nederland Distributieland" als essentiële peiler van noodzakelijke economische groei in het gedrang komt. Wij zijn van mening dat de noodzakelijke investeringen in de infrastructuur alleen binnen het voor ogen staande tijdpad haalbaar zijn, als voortvarend gewerkt wordt aan versnelling van procedures. Deel D biedt daartoe krachtige aanzetten."
De grotere anadacht voor het vervoer te water juicht Huib Eversdijk, woordvoerder van de fractie op dit onderdeel, toe. ,,De binnenvaart is immers een milieu-vriendelijke en veilige vorm van goederenvervoer. Verbetering en onderhoud van de vaarwegen zijn de laatste jaren achterop geraakt. Een inhaaloperatie is daarom op zijn plaats." Grote aandacht wil hij besteden aan het hoofdvaarwegennet in Nederland. Elke regio van economisch belang moet zo mogelijk via het water bereikbaar zijn. Eveneens wil hij grote aandacht besteden aan het internationale vervoer te water van West naar Oost en Noord naar Zuid, inclusief de vaarwegen naar Oost-Europa. Van Rooy tenslotte: ,,Het voorgestelde beleid staat of valt met een goede handhaving. De voorstellen zullen hierop dan ook door de CDA-fractie nauwgezet worden getoetst. Helaas wordt een financiële onderbouwing hiervan node gemist."

De CDA-fractie mist de financiële onderbouwing in het structuurschema Verkeer en Vervoer van minister May-Weggen. *(foto ANP)*

VOORJAARSNOTA

,,We hebben met instemming kennisgenomen van het feit dat het financieringstekort en de collectieve lastendruk binnen de afspraken van het regeerakkoord blijven. Dat is een pluspunt maar een aantal andere zaken geeft zorgen. De bezuinigingen in het onderwijs moeten nog ingevuld worden en voor het milieu is wel geld uitgetrokken, maar de vraag is of dat wordt uitgegeven." Dit zegt Gerrit Terpstra, woordvoerder financiën van de CDA-fractie aan de vooravond van het debat over de Voorjaarsnota van minister Kok. Dit debat vindt de komende week plaats.
De Voorjaarsnota bevat de tussenbalans van de uitvoering van de begroting 1990. Voor Terpstra is het discussiepunt hoe de lijn naar de begroting voor volgend jaar wordt doorgetrokken. ,,De cijfers voorspellen dat 1991 een redelijk moeilijk jaar wordt, als alleen al wordt gekeken naar de rentestijging. Wij willen met de minister discussiëren over de vraag of het financieringstekort sneller moet afnemen. Ook over de kapitaaldienst willen we de minister bevragen. Kapitaaldienst wil zeggen dat lopende uitgaven betaald moeten worden uit beschikbaar geld en dat alleen voor investeringen geleend mag worden. We zien nu dat het ene element van het idee van de kapitaaldienst, namelijk het lenen voor investe-

ringen, wel wordt uitgevoerd maar dat aan de eis dat er voor de lopende uitgaven dekking moet zijn, voorbij wordt gegaan. Zo houden we onszelf voor de gek. Op deze manier stijgt het financieringstekort alleen maar."
„Door het drastisch verlagen van het financieringstekort krijgen we direct meer marges in de begroting. Nu is er voor calamiteiten nooit geld. Neem in dit verband de kustafslag na een storm.", aldus Terpstra.
Terpstra: „Bij de Algemene Politieke Beschouwingen hebben wij al uitgesproken dat vanwege de financiële problemen van de overheid er kritisch gekeken moet worden naar de arbeidsongeschiktheidsmaatregelen en subsidiestromen. Iedereen, ook de SER, is het er over eens dat er gesneden moet worden in subsidiestromen. Maar je stuit op problemen als dit concreet ingevuld moet worden. Je moet ergens een prijskaartje aan durven hangen. Ik wil proberen die taboes te doorbreken."

CARAVANS

Het CDA-Tweede Kamerlid Haje Schartman heeft bij de Tweede Kamer een initiatiefwet tot wijziging van de wet op de motorrijtuigenbelasting aanhangig gemaakt. Zijn voorstel voorziet in een belastingtarief voor caravans, gebaseerd op gewicht.
Schartman: „Als woordvoerder toerisme van de fractie kreeg ik veel brieven van mensen die niet begrpen waarom ze voor dezelfde caravan een tarief motorrijtuigenbelasting moeten betalen. Voor de hoogte van de motorrijtuigenbelasting van caravans maakt het namelijk uit door wat voor auto de caravan getrokken wordt. Voor een caravan die getrokken wordt door een auto die op LPG of gas rijdt moet namelijk meer worden betaald. Ook bij het CDA-ombudsbureau kwamen hierover vragen binnen. Ik stel nu voor, en mijn fractie met mij, tot een tarief te komen, gebaseerd op gewicht, waarbij dan bovendien alle aanhangwagentjes beneden de 450 kilo worden vrijgesteld van het betalen van belasting."
Schartman hoopt zijn voorstel na het zomerreces in de Eerste Kamer te kunnen verdedigen. Het voorstelt draagt bij aan de vereenvoudiging van ons belastingstelsel en kost geen extra geld.

Meer kijken naar oorzaken ziekteverzuim. *(foto Hans Hordijk)*

ZIEKTEVERZUIM

„Wij willen de bewindslieden van Sociale Zaken dwingen maatregelen te nemen zodat het beroep op de arbeidsongeschiktheidsregelingen afneemt. Wat we tot nu toe van de bewindslieden te horen hebben gekregen, namelijk het invoeren van een bonus-malussysteem bij de ziektewetpremie, vinden wij niet voldoende. Als dit het enige is dat op korte termijn kan worden ingevoerd, dan is dat echt te weinig. Wij willen dat er voor het zomerreces van 1991 een plaatje op tafel ligt, samengesteld in overleg met de sociale partners zodat het voor langere termijn duidelijk is wat er gaat gebeuren." Pieter Jan Biesheuvel zegt dit namens de CDA-fractie voor hij het overleg met minister De Vries en staatssecretaris Ter Veld ingaat.
Biesheuvel: „De bewindslieden verschuilen zich achter de problemen van de bedrijfsverenigingen bij het opstellen van een geautomatiseerde verzekeringsadministratie. Ik heb in het verleden al gewezen op die problemen. Toentertijd werden mijn zorgen van tafel geveegd; nu verschuilen de bewindslieden zich erachter."
Biesheuvel betreurt het dat de bewindslieden ook niet met suggesties komen die weliswaar niet op het terrein van wetgeving liggen, maar die wel kunnen helpen bij de terugdringing van het ziekteverzuim. Als voorbeeld noemt hij ziekmeldingen voortaan niet aan de personeelschef, maar meer daar doen waar het verzuim gevolgen heeft, dus bij de afdelingschef. „De eigen chef krijgt zo meer inzicht in de ziekmeldingen en kan mogelijk maatregelen op de werkvloer nemen om het verzuim tegen te gaan." Een ander idee: „Wellicht kunnen de wachttijden voor een specialistische behandeling worden verkort. Ik heb de indruk dat er nogal wat onnodige wachttijd zit in een ziekteperiode."
Ook het invoeren van een referte-eis in de WAO spreekt Biesheuvel aan. „Nu is het zo dat je bij arbeidsongeschiktheid een uitkering krijgt ongeacht de tijd die gewerkt is. Bij de WW geldt toch ook een referte-eis."
Positief oordeelt Biesheuvel over het idee van de werkgevers om zieke werknemers langer in dienst te houden en te proberen hen weer aan de slag te krijgen. Bij dat weer aan het werk zien te krijgen moet niet te lang alleen binnen de eigen bedrijfstak worden gezocht.
Biesheuvel: „Iemand kan in de ene bedrijfstak als arbeidsongeschikt gelden terwijl werken in een andere bedrijfstak wel mogelijk is." Over de ideëen van de werkgevers over de WAO zegt Biesheuvel „De WAO moet in principe een loongerelateerde uitkering blijven. Verdere ideëen zijn bespreekbaar."
Biesheuvel vindt ten slotte dat er meer gekeken moet worden naar de oorzaak van het ziekteverzuim. „Psycho-somatische klachten scoren het hoogst. Uit onderzoek van TNO blijkt echter dat rheumatische aandoeningen op de tweede plaats komen. Wellicht moet er meer aandacht voor rheuma als oorzaak van arbeidsongeschiktheid komen."

CONCURRENTIE

De Tweede Kamer heeft de wijziging van de Drank-Horecawet aangenomen. De wijziging voorziet in het terugdringen van de concurrentie die sportkantines, buurthuizen, kerkelijke instellingen of jeugdhonken de gewone horeca aandoen. Deze zogenoemde para-commercie heeft zich de laatste jaren nogal verbreid.
Als ook de Eerste Kamer met de wetswijziging akkoord gaat, zullen organisaties van sport en welzijn enerzijds en horeca anderzijds afspraken moeten maken. Als kantinebeheerders of andere beheerders niet met de horeca tot afspraken kunnen komen over bijvoorbeeld de tijden waarop alcohol geschonken wordt, de prijzen en het gebruik van ruimten, dan moeten de gemeenten dit via een verordening afdwingen.
Haje Schartman, woordvoerder midden- en kleinbedrijf van de CDA-fractie, denkt dat de wetswijziging niet alleen in het belang van de horecasector is, maar dat er ook sprake zal zijn van een belangrijk alcoholmatigingseffect. Hij wijst erop dat er tussen tal van sportorganisaties en het Bedrijfsschap voor de Horeca al afspraken zijn gemaakt. „Met de wetswijziging wordt het zelfregulerend vermogen van partijen ondersteund.", aldus Schartman.

Het CDA-secretariaat is op zoek naar een:

FREE LANCE REDACTIE-SECRETARIS (M/V)

die rondom de produktie van de **CDA Krant** (plusminus 9 per jaar) gedurende 1½ week full-time beschikbaar is.

Tot de **taken van deze redactie-secretaris** behoren:
- bewaken en verwerken van kopij;
- het voeren van het secretariaat van de redactie van de CDA Krant;
- de voorbereidingen en opmaak van de CDA Krant;
- het verzorgen van artikelen en verslagen.

Functie-eisen:
- aantoonbare redactionele en journalistieke ervaring;
- ervaring met opmaakwerkzaamheden bij kranten of magazines;
- bekendheid met de CDA-organisatie;
- beheersing van moderne tekstverwerkings- en lay-outtechnieken (DTP, Ventura-omgeving).

De kandidaat wordt te werk gesteld bij de partijvoorlichting waar de hoofdredactie van de CDA Krant is gevestigd. Van kandidaten wordt verwacht dat zij de christen-democatie met innerlijke overtuiging willen dienen.

De salariëring is afhankelijk van opleiding en ervaring. Gedacht wordt aan een free-lance-constructie met een salaris van maximaal *f* 1.170,-, per maand, exclusief vakantietoeslag (uitgaande van 1,5 dag per week wat ongeveer gelijkstaat aan de beoogde 7,5 werkdagen per krant).

Sollicitaties kunnen tot **uiterlijk 14 juli a.s.** gericht worden aan het CDA-secretariaat, t.a.v. de partijvoorlichting, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag.

Informatie over deze functie kan worden verstrekt door drs. R. J. van Ark, hoofdredacteur CDA Krant (tel. 070-3924461).

Abbing in Zeist: hèt adres voor uw tuin

Haal de natuur bij uw huis. Laat u deskundig adviseren bij de aanleg of renovatie van uw tuin, (03438) 1 47 77.

Informatie met meer dan 450 afbeeldingen in kleur wordt u toegezonden door storting van f 4,75 op giro 10469.

Abbing
postbus 500, 3700 AM Zeist.

De CDA-Tweede Kamerleden **Wim van de Camp** en **Johan de Leeuw**

vragen per 1 september 1990 een

PERSOONLIJK MEDEWERK(ST)ER

voor secretariële en administratieve werkzaamheden
Inlichtingen bij:
Wim van de Camp, tel. privé: 070-3523326
werk: 070-3182554
Johan de Leeuw, tel. privé: 01807-24402
werk: 070-3182576

Het CDA-Tweede Kamerlid **Jan Krajenbrink** vraagt per 15 september a.s. een

PERSOONLIJK MEDEWERKER (M/V)

Functie-eisen:
- Bij voorkeur akademische opleiding
- Goede redaktionele en administratieve vaardigheden
- Duidelijke verwantschap met het gedachtengoed van het CDA
- Werktijden in onderling overleg nader overeen te komen

Voor informatie kunt u zich wenden tot Linda Hazenkamp (tel. 03403-74013 (pr) of 070-3182572 (knt)). Schriftelijke sollicitaties kunnen voor **zaterdag 7 juli** worden gestuurd naar: J. G. H. Krajenbrink, Tweede Kamer der Staten Generaal,
Postbus 20018, 2500 EA Den Haag.

De akties in de zorgsector

De akties in de gezondheidszorg zijn inmiddels al de achtste week ingegaan. Vorig jaar werden de vakbonden tijdens het CAO-overleg plotseling opgeschrikt door spontane akties van verpleegkundigen. Deze akties breidden zich toen in zeer korte tijd uit. Uiteindelijk leidde dit tot de oprichting van de vereniging Verpleegkundigen en Verzorgenden In Opstand (VVIO). Toen kon het conflict nog worden bijgelegd door een greep in de kas van het PGGM en een minimale extra loonsverhoging.
De werkelijke achtergronden van de arbeidsonvrede werden toen echter nog onvoldoende onderkend. Naast het beloningsniveau is de complexe problematiek die onder de verzamelnaam ,,werkdruk" schuil gaat naar mijn mening een veel belangrijkere oorzaak van de arbeidsonrust dan de beloning op zich.
Een groeiend tekort op de arbeidsmarkt leidt tot moeilijke opvulling van vakatures en daardoor een hogere werkdruk. Dit leidt weer tot een hoger ziekteverzuim terwijl er niet voldoende uitzendkrachten voorhanden zijn. Daardoor neemt de werkdruk weer verder toe. Zo bevindt de personeelsvoorziening in de zorgsector zich in een neerwaartse spiraal die nauwelijks met 100 miljoen extra is te doorbreken. De structurele personeelsproblemen, veroorzaakt door een afname van het aantal schoolverlaters en een forse toename van de zorgbehoefte als gevolg van de vergrijzing, leiden tot een toenemende spanning op de arbeidsmarkt. Dit wordt nog versterkt door de zuigkracht van de marktsector, die het al vele jaren voor de wind gaat. Thans moeten 1,5 van de 10 schoolverlaters kiezen voor een beroep in de gezondheidszorg. Over 10 jaar zullen 2,5 van de 10 schoolverlaters daar voor moeten kiezen, wil aan de zorgvraag tegemoet kunnen worden gekomen.
Ook al zal het kabinet met sociale partners wellicht tot een akkoord komen om het conflict te beëindigen; de structurele arbeidsproblematiek zal hiermee niet opgelost zijn en de kans is groot dat het gevoel van onvrede over de werksituatie zal blijven. Het CDA zal dan ook het voortouw moeten nemen om een diepgaand onderzoek te laten instellen naar de manier waarop de overheid met de sociale partners het groeiend tekort aan werkers in deze sector op de lange termijn kan voorkomen. Dat zal ongetwijfeld geld gaan kosten en nu wordt al druk gespeculeerd over de vraag waar dat geld vandaan moet komen, als mocht blijken dat de 2,3 miljard die in het regeerakkoord voor deze sector is voorzien, niet toereikend is. Misschien is het te vroeg om deze vraag te beantwoorden, maar voor het CDA zal de zorg voor de zwaksten in de samenleving toch zeer belangrijk zijn. Op vrijwel alle onderdelen van zorg doen zich wachtlijsten en knelpunten in de zorgvoorziening voor en het lijkt niet te vermijden de vraag in beschouwing te nemen.
Structurele kosten vragen om een structurele dekking en bekostiging uit reserves en andere tijdelijke middelen zijn dan ook niet adequaat. Allerwege blijkt dat de burger in overgrote meerderheid bereid en in staat is een bescheiden verhoging van de premie te betalen. Het dogma en de eindeloze discussie over wat tot de collectieve lasten in deze sector wordt gerekend, moet dan maar eens doorbroken worden. Het heeft mij verheugd in de recentelijk verschenen nota van het kabinet ‚Werken aan Zorgvernieuwing' te hebben kunnen lezen dat de nominale, door de burger zelf te betalen premie van de basisverzekering niet meer tot de collectieve lasten wordt gerekend. Daarmee is een belangrijke uitspraak gedaan, want dit opent de weg om met behoud van de stabilisatie van de collectieve lastendruk in deze sector (de procentuele inkomensafhankelijke premie) toch de middelen te vinden, die eventueel nodig zouden kunnen zijn, als mocht blijken dat de 2,3 miljard niet toereikend zijn om een adequate zorg voor de samenleving te verzekeren. Voor het overgrote deel van de burgers zal een rijksdaalder per maand meer aan premie voor de ziektekostenverzekering niet op weerstand stuiten. Vergroting van de ,,wig"-problematiek en afwenteling in de lonen kan daarmee goeddeels worden voorkomen. Nader bezien moet worden of inkomenscompensatie voor de laagstbetaalden noodzakelijk is.
Het valt niet in te zien waarom in dit opzicht de nominale ziektekostenpremie anders behandeld dient te worden dan de premie voor de bromfietsverzekering of de brandverzekering. De verantwoordelijkheid van de burger voor de verzekering van zijn gezondheid wordt er mee geaccentueerd en de balans tussen de aanspraken van de verzekerden en de daarmee samenhangende lasten wordt hersteld. De CDA-fractie zou deze zienswijze best wat duidelijker kunnen profileren.
De zorgsector gaat ongetwijfeld moeilijke tijden tegemoet. Het gevaar bestaat dat door de conflicten teruggegrepen wordt naar centralistische beleidsmaatregelen. De knelpunten die zich in de zorgverlening voordoen zijn echter zo divers en verschillen zo van regio tot regio, dat alleen op decentraal en lokaal niveau de oplossingen op maat gevonden kunnen worden. De herstructurering, die het CDA al jaren bepleit met het doel meer ruimte te geven om op lokaal niveau bij overeenkomst tussen verzekeraars en aanbieders van zorg, de concrete uitvoering van de zorg te sturen, is meer dan ooit geboden. De arbeidsvreugde moet in deze sector snel hersteld worden, want als iets fnuikend is voor de kwaliteit van de zorg, dan is het wel demotivatie.

Drs. F.J.M. Werner
oud-voorzitter CDA-Programcommissie

Mogen wetenschappers onderzoek doen met embryo's

Mag je als wetenschapper onderzoek doen bij embryo's die buiten de baarmoeder tot stand zijn gekomen? Door de toepassing van de moderne voortplantingstechnieken (in-vitro-fertilisatie) zal het mogelijk worden om in het laboratorium te experimenteren met bevruchte eicellen. In deze vierde en laatste aflevering in de serie over medische technologie legde CD/Actueel deze vraag voor aan de ethici Kuitert (emeritus-hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam) en De Wert (medewerker Instituut voor Gezondheidsethiek te Maastricht), die zich de afgelopen tijd intensief met dit vraagstuk hebben beziggehouden.

MEDISCHE TECHNOLOGIE

Belangrijk in de discussie is natuurlijk de vraag naar de status van het embryo of zoals sommigen zeggen: het pre-embryo. Is er in de eerste twee weken na de bevruchting reeds sprake van menselijk leven of niet? Het beantwoorden van deze vraag is essentieel voor de discussie over de mate van beschermwaardigheid van een pre-embryo. De emeritus hoogleraar van de Vrije Universiteit, **prof.dr. H.M. Kuitert** heeft hierover een duidelijk standpunt: ,,Ik denk dat het niet zo zinvol is om een onderscheid te maken tussen pre-embryo en embryo. De term ,,pre-embryo" verdoezelt het probleem waar het om gaat. Het gaat immers gewoon om het begin van menselijk leven. Als zodanig moet je een pre-embryo ook proberen te behandelen. En dan maakt het volgens mij niet uit of je in fase een, in fase twee of in fase drie terecht gekomen bent. Het begin is het begin. Ook denk ik dat het argument waarmee het experimenteren met pre-embryo's vaak verdedigd wordt, namelijk dat het pre-embryo in deze fase nog niets voorstelt, een schijnargument is. Het is toch de onvoorwaardelijke voorwaarde voor alles wat nog komt. Ik kan me wel voorstellen dat mensen er minder gevoelswaarde aan toekennen, maar ik vind dat geen goed argument."

(foto ANP)

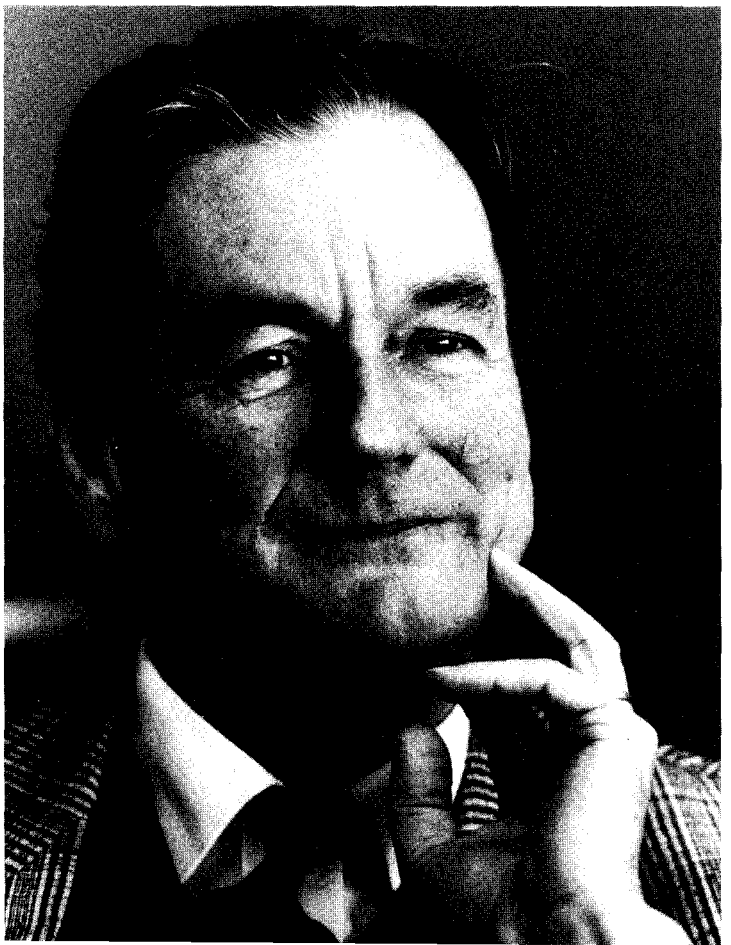

Kuitert: ,,Het zou onzinnig zijn een pre-embryo gelijk te stellen met een mens waar je verdriet om hebt. Mijn punt is echter vooral de manier waarop je de vrijheid neemt om te gaan experimenteren met het ontstaan van dat leven."

Dit wil overigens niet zeggen dat Kuitert een pre-embryo gelijk stelt met een mens. ,,Dat is even grote onzin", vindt hij. ,,Ik denk dat een pre-embryo een vrouw weinig verdriet zal bezorgen als ze het kwijt is. Heel veel vrouwen merken het niet eens als ze na het afstoten van zo'n embryo vijf of zes dagen zwanger geweest zijn. Dus het zou onzinnig zijn een pre-embryo gelijk te stellen met een mens waar je verdriet om hebt. Mijn punt is echter vooral de manier waarop je de vrijheid neemt om te gaan experimenteren met het ontstaan van dat leven. Dat getuigt van te weinig respect voor het wonder wat het ontstaan van het leven is. Zoals de zaken er nu voor staan, kan ik niet inzien dat je de schroom die je als wetenschapper op dit punt zou moeten hebben, op zou moeten geven."

BEVRUCHTING PROCES

Wat de status van het pre-embryo betreft, komt drs. **G.M.W.R. de Wert** als humanistisch ethicus tot een ander oordeel dan zijn gereformeerde collega. ,,Ik vind dat het embryo vanaf de bevruchting beschermwaardig is. De waarde is dus nooit nul.

Maar die beschermwaardigheid is niet even groot of absoluut als de beschermwaardigheid van oudere foetussen of pasgeboren kinderen. Ik ga er vanuit dat naarmate het embryo zich verder ontwikkelt, er sprake is van een toenemende beschermwaardigheid. De embryo is nooit vogelvrij, maar verdient steeds meer bescherming terwijl de vernietiging steeds moeilijker te verdedigen is."

Volgens De Wert is er in Nederland vrijwel nog niet gediscussieerd over de vraag wanneer nu eigenlijk sprake is van een embryo. ,,Het gaat me nu niet om de terminologie – namelijk om de vraag of je moet spreken van een embryo of een pre-embryo – maar om de vraag wanneer er sprake is van een bevruchte eicel. Er wordt vaak ten onrechte gedacht dat de bevruchting een moment is. Dat wordt door de feiten weerlegd. Bevruchting is een proces, dat ongeveer een etmaal in beslag neemt. Dat betekent dat je van mening kunt verschillen over de vraag of je reeds vanaf het begin van die bevruchting moet spreken over een embryo, dat beschermwaardig is of dat daar pas sprake van is als de bevruchting voltooid is. Ik vind het jammer dat daar in Nederland tot nu toe nog geen discussie over is gevoerd. Ik denk dat dat van zeer groot belang is."

RUIMTE VOOR EXPERIMENTEN

De Wert is voorstander om enige ruimte te laten voor experimenteel onderzoek, ook wanneer het embryo puur als middel wordt gebruikt. Een absoluut verbod van elke vorm van dergelijk onderzoek zou het volgens hem onmogelijk maken om bepaalde zeer waardevolle kennis te verwerven. Hij noemt als voorbeeld het lage succes-percentage vanin vitro fertilisatie. De Wert: ,,In de meerderheid van de gevallen leidt de embryo-overplaatsing niet tot een voldragen zwangerschap. Er zijn daarvoor verschillende oorzaken denkbaar. Men vermoedt dat een van die factoren te maken heeft met het kweek-medium waarin het embryo zich in-vitro ontwikkelt. Het is mogelijk om door middel van experimenteel onderzoek te ontdekken wat wel het ideale kweekmedium is, zodat de kans op het overleven van het pre-embryo na de overplaatsing in de baarmoeder wordt verhoogd."

Wel is de Maastrichtse ethicus van mening dat er voorwaarden moeten worden gesteld aan het onderzoek met embryo's. Over een aantal voorwaarden zijn de meeste onderzoekers het eens: de kennis kan niet op een andere manier worden verkregen, er moet een tijdslimiet gelden van 14 dagen en pre-embryo's die zijn gemanipuleerd mogen niet worden gebruikt voor implantatie.

Kuitert wijst het kweken van embryo's voor experimenten radicaal van de hand. ,,Zouden wij het aanvaardbaar vinden als twee mensen op een natuurlijke wijze een zwangerschap tot stand zouden brengen met het uitdrukkelijke doel een embryo voor medisch wetenschappelijk onderzoek te leveren? Als wij deze vraag met nee beantwoorden, is de volgende vraag: waarom zouden we dan wel met een kunstmatige (in vitro) bevruchting louter en alleen ten behoeve van een wetenschappelijk doel instemmen? Het principe verschilt niet: een embryo blijft een embryo. Wat dus wil zeggen: een klompje cellen dat uiteindelijk uitgroeit tot een mens."

(foto Hans Hordijk)

De Wert: ,,Bevruchting is een proces dat ongeveer een etmaal in beslag neemt. Dat betekent dat je van mening kunt verschillen over de vraag of je reeds vanaf het begin van die bevruchting moet spreken over een embryo dat beschermwaardig is."

RESTERENDE EMBRYO'S

Minder moeite heeft Kuitert met het gebruik van bevruchte eicellen voor therapeutische doeleinden. Hier gaat het namelijk om het helpen van een vrouw die niet op een andere manier zwanger kan worden. Blijft natuurlijk de vraag of er onderzoek mag worden gedaan bij embryo's die bij deze techniek resteren. Kuitert is daar niet op tegen. ,,Die embryo's zijn er nu eenmaal. Dus je zal ze ofwel moeten vernietigen ofwel er iets mee doen wat zinvol is. En het meest zinvolle is dat je daar gebruik van maakt voor de verbetering of een grotere kennis van de vrucht of van de zwangere vrouw. Dus ik ben daar niet op tegen. Maar zo consequent zit het leven ook niet in elkaar. Het hele probleem zou natuurlijk worden opgelost, als er een limiet zou worden gesteld aan het aantal pre-embryo's dat mag ontstaan."

Dick Aanen

Rectificatie

In de rubriek Randnieuws in CD/Actueel van 16 juni jl. stonden een groot aantal storende fouten. In de rubriek stond o.a. abusievelijk vermeld dat de totale kosten voor het internationale congres dat het CDA in oktober a.s. organiseert al snel zo'n *f* 00.000,-, bedragen. De kosten van het congres bedragen echter al snel zo'n ***f* 100.000,-,**

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM NEDERLANDSE POLITIEKE PARTIJEN

Zomernummer over politieke participatie en bestuurlijke vernieuwing

TWEEGESPREK BRINKMAN-VAN VELZEN

BESTUURLIJKE VERNIEUWING IN VLAANDEREN

VAN MIERLO: PARTIJEN TE DOMINANT

10e JAARGANG ■ 28 JULI 1990 ■ NR. 14

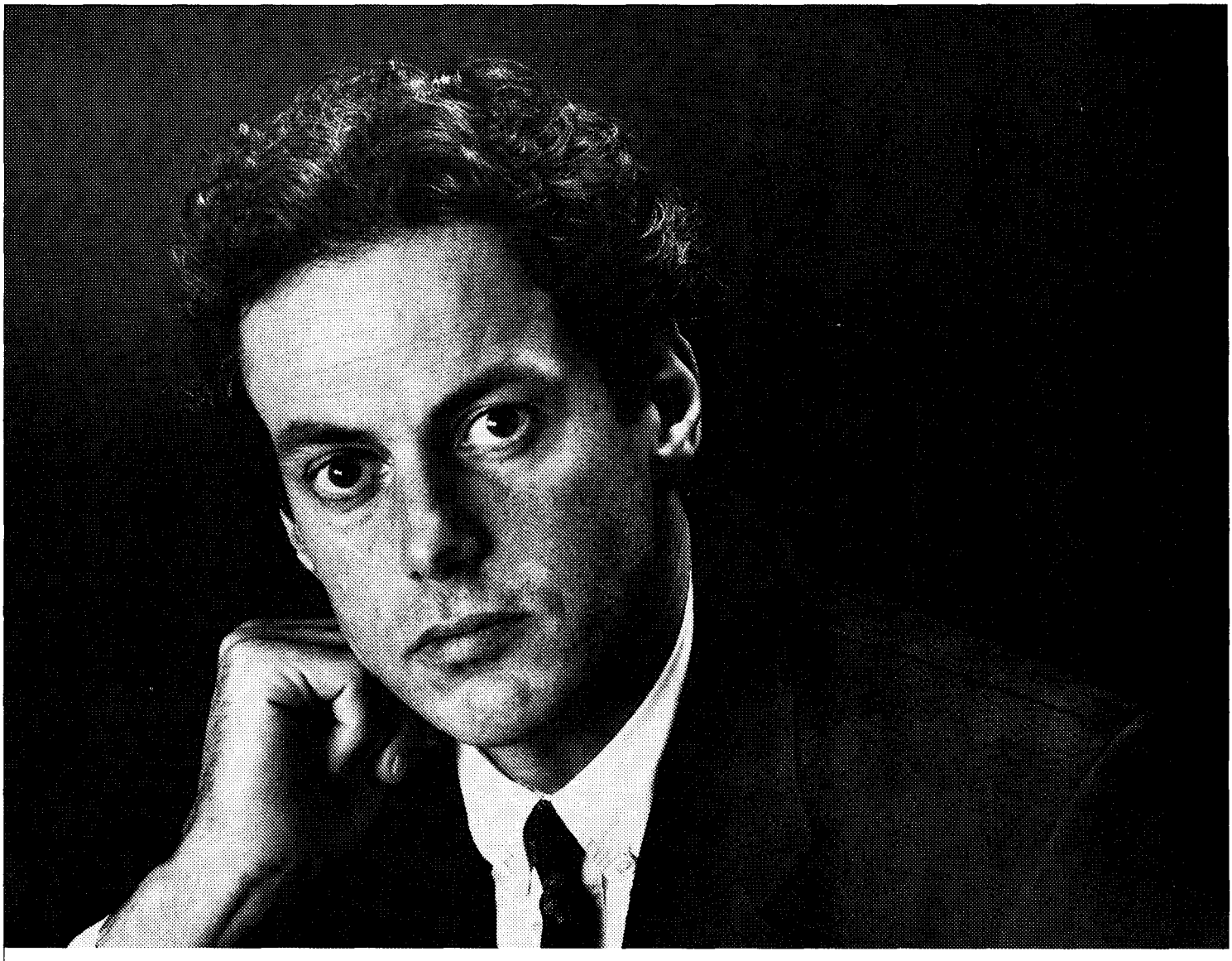

Deze man had nog nooit over een Donor Codicil nagedacht.

Totdat een nieuw hart zijn enige hoop werd.

Wie vandaag een ernstige ziekte aan bijvoorbeeld hart, lever of nieren krijgt en alleen een levenskans heeft met een transplantatie, komt op een wachtlijst.

Die wachtlijst is lang. Zó lang, dat er mensen sterven vóór ze aan de beurt zijn voor een transplantatie.

Die wachtlijst is zo lang omdat er veel te weinig mensen een Donor Codicil bij zich dragen. Sommigen omdat ze 't maar een eng idee vinden om na hun dood organen af te staan.

Anderen omdat ze er gewoon nooit over hebben nagedacht. Daarom sterven er mensen.

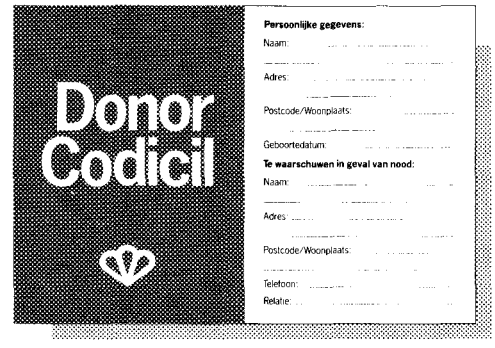

Bekijk het eens van de andere kant. Stelt u zich eens voor dat ú plotseling zo'n ernstige ziekte krijgt.

Zoudt u dan niet hopen dat iedereen een Donor Codicil zou dragen?

Denk erover. Praat erover. En haal een Donor Codicil bij uw apotheker of huisarts.

Het Donor Codicil. Van levensbelang.

SIRE

CNV: spreiding verantwoordelijkheden blijft achter

CNV-voorzitter Henk Hofstede is het roerend eens met de ideeën in het CDA over spreiding van verantwoordelijkheden. De politieke praktijk stemt hem tot dusver niet tot juichen. Ook op gemeentelijk niveau constateert hij dat medezeggenschap vaak wordt overgelaten aan de goedwillendheid van de toevallige wethouder. ,,Die gemeenten moeten meer gebruik maken van de vaak sterke maatschappelijke organisaties die er functioneren." Pagina 18 en 19.

Vlaamse CVP: ,,Er is nood aan visie"

In België speelt het probleem van lagere participatie en bestuurlijke vervetting minstens zo sterk als in Nederland. Daarbij kent de zusterpartij CVP zijn specifieke problemen. CVP-voorzitter Rompuy schreef onlangs een notitie met als trefwoorden openheid en identiteit, ethisch idealisme en politiek realisme. Adjunct-secretaris Yves Leterme gaat hier nader op in. Aan de orde komt ook de ,,abortuscrisis" en ,,sociaal dienstbetoon". Pagina 8 en 9.

CVP-voorzitter Van Rompay. *Foto CVP*

Brinkman en Van Velzen: Burger wil zelf afwegen

(foto Hans Hordijk)

In een tweegesprek tussen partij- en fractievoorzitter komt aan de orde hoe de afstand tussen kiezer en gekozene verkleind kan worden. Brinkman wil dat de commissie Deetman hiernaar uitdrukkelijk kijkt. ,,Een gekozen burgemeester moet je ook meer laten doen dan linten knippen." Van Velzen bepleit dat koepels vanuit de basis gecontroleerd worden. ,,Ook daarvoor heb je bestuurlijke vernieuwing nodig." Pagina 12 en 13.

INHOUD

Bestuurlijke vernieuwing

Er is kritiek op het functioneren van de politiek. De afstand tussen kiezer en gekozene is te groot geworden. De lage opkomst bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen was een historisch dieptepunt. Er is dus alle reden voor een kritisch zelfonderzoek bij de politiek. Bij dat zelfonderzoek is niet alleen de politiek van het ,,Binnenhof" betrokken, maar ook politieke partijen zelf. Bij eerdere discussies over deze thematiek in de zestiger jaren ging het vooral over vraagstukken als kiesstelsels, gekozen minister-president en burgemeesters en het twee kamerstelsel. Nu lijkt de discussie zich onder de leiding van het CDA eerder toe te spitsen op de herverdeling van verantwoordelijkheden die nu bij de (rijks)overheid geconcentreerd zijn. Geleidelijk zijn begrippen als integrale afweging en algemeen belang fictie geworden. Er zijn over de mogelijkheden van de politiek en de overheid om maatschappelijke problemen op te lossen – mede dankzij het gedrag van diezelfde politici – verwachtingen ontstaan die niet waargemaakt konden worden.
Het CDA gedachtengoed van de verantwoordelijke samenleving nodigt uit tot een menselijker maat van politiek bestuur. De oproep van Brinkman om het ,,Haagse" politieke systeem wat meer terug te brengen naar de burger en zijn instellingen kan het begin zijn op weg naar die menselijke maat en daarmee naar een hersteld vertrouwen van de burger in de politiek.

Artikel over politieke participatie 4, 5
Over de schutting: van Mierlo 6
Column Willemien van Montfrans 7
Randnieuws 10
Commentaren en Van Schalsum 11
Interview Kamerkringvoorzitter van Laarhoven 14, 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Aan de orde 21
Reisverslag Zuid-Afrika 22, 23

Deze zomer twee themanummers CD/Actueel

Deze CD/Actueel is het eerste van twee zomernummers met een eigen thema. Dit keer staat ,,Politieke participatie en bestuurlijke vernieuwing" centraal. Het zomernummer dat op 25 augustus verschijnt staat geheel in het teken van de Eerste Kamer, die juist op dat moment 175 jaar bestaat.

(foto voorpagina: Hans Hordijk)

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Dalende opkomst is geen incident

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van maart brachten slechts zes van de tien stemgerechtigde burgers een bezoek aan het stemlokaal; een historisch dieptepunt (zie grafiek). Tot dan toe was de opkomst in 1970, vlak na de afschaffing van de opkomstplicht, met ruim 67% het laagste aller tijden geweest. Hoe moet men dit treurige record interpreteren? Paul Lucardie geeft zijn visie als politicoloog, verbonden aan het documentatiecentrum Nederlands politieke partijen van de Rijksuniversiteit van Groningen.

DEMOCRATIE BEDREIGD

Vanuit politieke wetenschappen is zelden een eensgezind antwoord te verwachten, ook hier niet. Globaal zou men van drie soorten interpretaties kunnen spreken: een incident; een conjunctureel verschijnsel; of een structurele verandering.
Ten eerste de geruststellende geluiden: door een toevallige samenloop van omstandigheden bleven iets meer kiezers thuis dan anders. In voorgaande jaren golden gemeenteraadsverkiezingen als tussentijdse graadmeter voor de populariteit van een kabinet (bijvoorbeeld in 1974) of als generale repetitie voor komende kamerverkiezingen (1986 met name). Dit keer zat het kabinet nog maar vijf maanden in het zadel en riep het nog geen duidelijke reactie op; maar wellicht duidt de lage opkomst in trouwe PvdA-bolwerken op enige scepsis over de PvdA deelname aan het kabinet. Daarnaast speelde wellicht vermoeidheid een rol, na de twee verkiezingen van vorig jaar. Deze interpretatie acht ik weinig overtuigend. In 1978 volgde de gemeenteraadsverkiezingen eveneens vrij kort op Tweede Kamerverkiezingen, het kabinet Van Agt-Wiegel zat er ook nog maar vijf maanden, terwijl in die tijd nog Statenverkiezingen plaats vonden; niettemin verscheen toen bijna driekwart (74%) van de stemgerechtigden in het stemlokaal. Daar komt bij dat niet alleen de opkomst bij de raadsverkiezingen tot een dieptepunt is gedaald, maar ook die bij verkiezingen voor het Europees Parlement (in 1989) en de Provinciale Staten (in 1987). Bij de Tweede Kamerverkiezingen van vorig jaar werd het negatieve record van 1971 weliswaar nog niet gebroken, maar wel benaderd (zie grafiek). Men kan dus beter van een trend dan van een incident spreken.

VERZAKELIJKING

De vraag rijst dan of we met een structurele of een conjuncturele trend te maken hebben. Voorstanders van de tweede opvatting wijzen op de schommelingen in opkomstcijfers sinds 1970, en op andere vormen van politieke participatie die ook een op- en neergaande lijn volgen. In de jaren zeventig was de politiek spannend: politisering van veel maatschappelijke conflicten, polarisatie tussen partijen en de opkomst van nieuwe sociale bewegingen (tegen kernenergie en kernwapens, voor vrouwenemancipatie) verhoogden de belangstelling voor de politiek in brede kring. In de loop van de jaren tachtig werd de politiek rustiger en zakelijker; de overheid bemoeide zich minder met maatschappelijke tegenstellingen; partijen kwamen dichter bij elkaar; de meeste sociale bewegingen verloren aanhang en dynamiek. Herstel van de welvaart had prioriteit. Dat kan in de loop van de jaren negentig weer anders uitpakken; misschien zal polarisatie rond het milieubeleid de belangstelling voor de politiek opnieuw vergroten. Deze interpretatie klinkt niet onredelijk. Ze gaat echter voorbij aan enkele symptomen van een diepergaande, structurele verande-

„De laatste jaren doet menige partij wel haar best, congressen wat op te sieren – het CDA liep voorop wat dat betreft." *(foto Hans Hordijk)*

ring. Zo daalt bijvoorbeeld al decennia lang het ledental van de meeste partijen. In 1946 stond 15% van de kiezers als lid van een politieke partij ingeschreven, in 1967 nog 8% en in 1986 iets meer dan 4%. Politieke partijen veranderen van functie, merken politicologen vaak op: ze treden minder op als producent van ideeën en makelaar tussen belangengroepen, maar beperken zich tot het leveren van kandidaten voor volksvertegenwoordiging en openbaar bestuur. Zodoende verliezen ze leden die zich voor ideologie en voor belangenbehartiging interesseren en houden uiteindelijk alleen potentiële en echte beroepspolitici over. Politieke partijen worden professionele kaderorganisaties, min of meer naar Amerikaans model. Dat geldt vooral voor de grote partijen en nauwelijks voor de kleine getuigenispartijen ter rechter- en linkerzijde; die hebben dan ook minder last van ledenverlies.

POLITIEK ALS ,,SPECTATORSPORT''

Voor de meeste burgers wordt politiek evenals voetbal een 'spectator sport' waar men af en toe naar kijkt als er spannende verkiezingen, debatten of hoorzittingen op televisie te zien zijn, maar waar men zich niet actief mee bemoeit. Zo wordt de staatsburger geprivatiseerd, zou men kunnen zeggen: politiek wordt een privé-zaak van politici in plaats van een openbaar gebeuren voor alle burgers. Misschien hangt dit samen met privatisering en individualisering in de samenleving als geheel. Deze opvatting zou ook verklaren waarom burgers weliswaar minder actief aan politiek deelnamen, maar niet minder belangstelling voor politiek tonen. Andere factoren die doorgaans bijdragen tot politieke participatie, zoals politieke kennis, zelfvertrouwen en opleidingsniveau, lijken evenmin terug te lopen. De voorwaarden voor politieke activiteiten zijn wel aanwezig, maar de wil ontbreekt. Burgers gaan wellicht liever naar een popfestival of een goed restaurant dan naar een partijbijeenkomst – en wie geeft hen ongelijk? Politieke vergaderingen zijn zelden spannend of gezellig. De laatste jaren doet menige partij wel haar best, congressen wat op te sieren – het CDA liep voorop wat dat betreft – maar daarmee werd het ledenverlies vermoedelijk hooguit vertraagd maar niet teruggedraaid.

RADICALE KOERSVERANDERING

Wat kunnen politieke partijen verder doen om de participatie te bevorderen? Indien er inderdaad sprake is van een structurele verandering in de samenleving, kunnen partijen daar niet veel invloed op uitoefenen – tenzij men bereid is tot radicale koerswijzigingen en revolutionaire verandering van de maatschappij. Die bereidheid lijkt tegenwoordig alleen aan de periferie van het partijenstelsel nog te vinden:

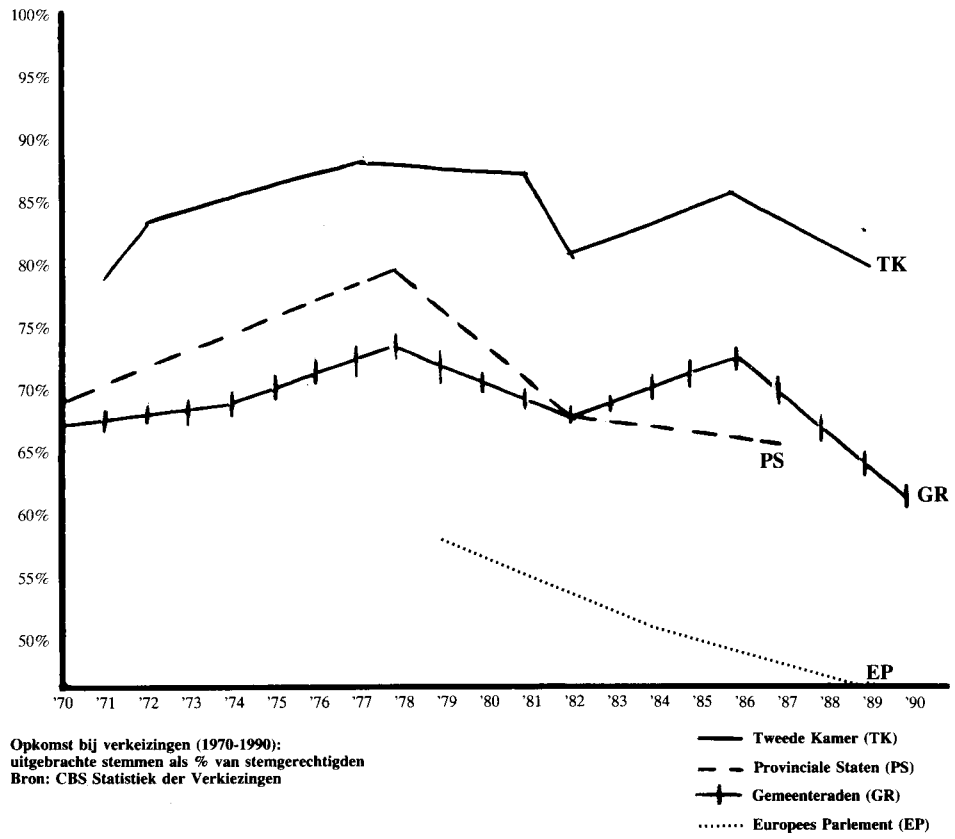

Opkomst bij verkeizingen (1970-1990): uitgebrachte stemmen als % van stemgerechtigden
Bron: CBS Statistiek der Verkiezingen

bij marxistische splinters als SP en SAP, in mindere mate bij Groen Links en misschien bij SGP, RPF en GPV, maar nauwelijks nog bij sociaal-democraten en christen-democraten, om over de liberalen maar te zwijgen. Privatisering en individualisering zullen dus wel verder gaan. Betekent dat op den duur de ondergang van onze democratie? Dat lijkt me overdreven. Het Amerikaans systeem, waar wij op af koersen, is in wezen nog wel democratisch, al neemt vaak niet meer dan de helft van de burgers deel aan het politieke leven. In het oude Athene, de bakermat van onze democratie, bleef het staatsburgerschap beperkt tot ongeveer 10% van de bevolking. Misschien gaan we weer die kant op. Waarschijnlijk valt dat echter nog wel mee. Naast structurele factoren hebben ongetwijfeld ook conjuncturele en incidentele factoren bijgedragen tot de geringe opkomst bij de recente verkiezingen. Als het klopt, zal de opkomst bij de Statenverkiezingen volgend jaar weliswaar lager uitvallen dan in de jaren zeventig, maar wel ruim boven de 60% liggen. Dan zit het kabinet immers lang genoeg om een tussentijds oordeel van de kiezers te vragen - dat hoop ik tenminste: een nieuwe kabinetscrisis zou de politieke participatie en de democratie in Nederland bepaald niet bevorderen.

Paul Lucardie

Noot: Lezers die hierover meer willen lezen kunnen in het Jaarboek 1988 van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen de bijdragen van Koole en van Lucardie raadplegen – die overigens tot verschillende conclusies komen.

Uitdagingen aan de Christen-Democratie

Deze zomer in Christen Democratische Verkenningen: het Evangelie is van beslissende betekenis voor mens, maatschappij en overheid. Daarin ligt een opdracht besloten die ook in de jaren negentig moet worden waargemaakt. De christen-democratie moet haar eigen benadering kiezen.

Tegen zakelijkheid en pragmatisme. Daarover schrijven in Christen Democratische Verkenningen o.a.: Wilfred Scholten, drs. K. de Jong Ozn., mevr.drs. F.J. Laning-Boersema, mevr. M.H.M.F. Gardeniers-Berendsen, mevr.mr. J.J.M.S. Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteijn, A.J. Kaland, mr. J.J.A.M. van Gennip. Conclusie: dat er een eigen plaats is voor de christen-democratie staat vast. Nadere bezinning is wel nodig over de koers van het CDA en het optreden van zijn vertegenwoordigers. Ook mr.drs. L.C. Brinkman, fractievoorzitter van het CDA in de Tweede Kamer, kijkt in de nabije toekomst. Hij richt zich op de manier waarop de verantwoordelijke samenleving in de politieke praktijk vorm kan krijgen.

Christen Democratische Verkenningen is het maandblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Losse nummers kosten *f* 6,75 en zijn te bestellen bij Libresso: tel. 05700-33155.

Politieke partijen leiden teveel een eigen leven

Over bestuurlijke vernieuwing wordt niet alleen binnen maar ook buiten het CDA nagedacht. Kijkend over de schutting kom je dan al gauw terecht bij D'66, een partij, die in de 60'er jaren juist is opgericht vanuit een behoefte aan bestuurlijke vernieuwing. De ,,vernieuwende visie op de inrichting van de samenleving'', waarover in het CDA-rapport ,,Bestuurlijke vernieuwing in de verantwoordelijke samenleving'' wordt gesproken zou zo uit het D'66-verkiezingsprogram weggelopen kunnen zijn. Onlangs nog gaf D'66-leider Van Mierlo daarover zijn duidelijke opvattingen. (1)

(foto ANP)

Zijn visie op bestuurlijke vernieuwing spitst zich toe op drie onderwerpen: het oprichten van een districtenstelsel, een gekozen minister-president en daardoor het vergroten van de betrokkenheid van de burger bij de politiek. ,,Want'', zegt Van Mierlo, ,,er ontstaat een grote vervreemding tussen de burgers en de politiek. De burgers doen nog wel mee hoor: ze gaan nog stemmen omdat ze dat wel leuk vinden, zoals ze Ajax-PSV leuk vinden, ook als ze niet van voetballen houden. Maar de betrokkenheid is weg''.

DISTRICTENSTELSEL

Die betrokkenheid zou vergroot kunnen worden door het inrichten van een soort districtenselsel. Daar zit, volgens Van Mierlo, de D'66-gedachte van de directe democratie achter. ,,In Nederland'', zegt hij, ,,geeft de burger het vertrouwen aan de top van de zuil en verder moet hij niet zeuren want de zuil doet het werk wel voor de burger''. Al vanaf de jaren '60 leeft bij ons de idee dat er meer directe verhoudingen nodig zijn. Zo'n districtenstelsel zou wel moeten passen binnen de systemen, die in Nederland historisch zijn gegroeid. Van Mierlo: ,,Elk land heeft zijn eigen systeem en geschiedenis. We moeten een systeem zoeken dat in Nederland kan functioneren en dat kiezer en verkozene meer aanwijsbaar maakt. Je moet het land dus verdelen in een aantal districten die telkens tien tot vijftien vertegenwoordigers leveren, zodat ook kleine partijen aan bod kunnen komen. Dat is allicht geen feilloos systeem, maar het brengt wel een oplossing voor een belangrijk Nederlands probleem: het electoraat zit overal en nergens. We hebben geen volksvertegenwoordiging, maar een partijvertegenwoordiging, waarin de rol van de fractievoorzitter steeds groter wordt. Dat is eigen aan onze televisiemaatschappij. De fractievoorzitter moet een enorme pot charisma opentrekken om de kiezers in beweging te brengen maar achter zijn rug wandelt dan wel een groot aantal Kamerleden het parlement binnen die voor geen cent verantwoording afleggen over het feit dat zij het volk vertegenwoordigen. Dat doen zij ook niet, want ze vertegenwoordigen een partij.'' Volgens Van Mierlo zijn politieke partijen slechts een middel om de volkswil naar macht te leiden. Politieke partijen zijn in zijn visie te veel een eigen leven gaan leiden: ,,Het gaat niet meer om burgers, het doel is de politieke partij. Met een systeem van echte volksvertegenwoordigers streef ik naar een persoonlijker aspect. Ik schaam me dood als bij stemmingen in de Tweede Kamer de handen steeds in blok de hoogte ingaan. Een parlementslid met een afwijkend standpunt wordt de volgende keer niet opgenomen in de fractie. En zo verdwijnt het menselijke aspect uit de politiek. Als parlementsleden niet op de fractievoorzitter moeten rekenen, maar zelf een electoraat moeten opbouwen, krijg je een heel ander soort mensen in de Kamer.''

DODELIJKE OMHELZING

Over de gekozen minister-president als onderdeel van de bestuurlijke vernieuwing zegt Van Mierlo: ,,Nu kiezen wij een parlement dat op zijn beurt een regering kiest. Dat leidt tot een verstrengeling van de macht en de controle op die macht. Die twee gaan als in een dodelijke omhelzing functioneren. Het meest indringende gevolg daarvan is dat een verkozen parlementslid na een tijdje vaststelt dat hij tot een regerings- dan wel een oppositiepartij behoort. Vanaf dat ogenblik is het zijn allereerste taak om tegen elke prijs de regering overeind te houden of andersom die regering zo snel mogelijk ten val te brengen. De enige echte rol van het parlement, namelijk het controleren van de regering, wordt daaraan ondergeschikt gemaakt.''

De gevolgen van de ideëen van Van Mierlo over bestuurlijke vernieuwing zouden, ook voor zijn eigen D'66, nog wel eens vrij ingrijpend kunnen zijn. Daarvoor deinst hij echter niet terug. ,,Als wij pleiten voor een districtenstelsel weten wij dat dit de groeikansen van D'66 kan bezwaren. Maar als we een van onze hoofddoelstellingen, de staatkundige verandering kunnen realiseren, dan mag dat ook voor ons best consequenties hebben.'' Maar misschien is hier de theorie toch iets sterker dan de praktijk. Want op de vraag of de D'66-Tweede Kamerleden volkomen vrij zijn in hun stemgedrag, antwoordt Van Mierlo: ,,Nee, wij stemmen ook vaak blokgewijs. Dat kan ook niet anders. D'66 vecht voor de verandering van het systeem, maar doet dat met de middelen van het systeem.'' Maar D'66 zou toch een voorbeeld kunnen stellen? Van Mierlo: ,,Ja maar niet als je het electoraat daardoor halveert. Een voorbeeldfunctie is erg aardig, behalve als je eraan opgeknoopt wordt zodat je geen voorbeeld bent voor wie dan ook.''

(1) Knack, juni 1990

Jolly Kerkstra

(foto Hans Hordijk)

Opbouwen van onderaf

Even vrij van het dagelijkse werk. Afstand nemen. Dat is goed voor mensen. Ook voor politici.
Tijd van leven betekent ook toekomen aan waar je anders nauwelijks tijd voor krijgt en nadenken over het hoe, waarom en waartoe.
Tussen de vorige zomer en deze is er in de wereld om ons heen ongelooflijk veel gebeurd. Dat hele systemen omver gegooid zouden worden durfden we de vorige zomervakantie nog niet te dromen. Ook niet over christen-democratie en Oost-Europa. Hoe zal de samenleving daar zich ontwikkelen, welke relaties zullen daardoor ontstaan en wat betekent dat voor ons. Spannend om in deze tijd te leven, fantastisch om de ontwikkelingen te volgen. Oost-Europa was haast onbereikbaar en daardoor heel ver weg. Nu zijn zij en wij gewoon buren. Voor ons en voor elkaar bereikbare naasten, bouwend aan een eigen democratie.
En hoe gaat het bij ons? Bij ons geen adembenemende omwenteling. Wij leven allang in een open democratie. Niet dat dat alles is want we mopperen wat af.
Gaat alles bij ons naar wens? Nee dus. Ondanks alle verworvenheden moeten wij ook in Nederland steeds weer bijstellen en vernieuwen om als samenleving bij de tijd te zijn.
Zo vragen wij ons af hoe we meer mensen meer bij het bestuur kunnen betrekken. Hoe we het besef ,,het is ook ons een zorg" kunnen laten winnen van het ,,ze doen maar". Dat is een taai probleem dat vooral de Haagse politiek bezighoudt.
Willen wij burgers dan geen verantwoordelijkheden delen? Natuurlijk wel. Als ik om me heen kijk zie ik daar prachtige voorbeelden van. In de buurt voor de school, als vrijwilligers in verenigingen wordt enorm veel werk verzet. Wat daar gebeurt gaat je direct aan, daar loop je warm voor, daar knap je ook wel eens vervelende klussen op. Soms met stank voor dank. Mensen lopen ook echt hard als het om hun eigen woonomgeving gaat of om mogelijkheden voor hun kinderen, of kleinkinderen, of wanneer je beurs wordt bedreigd of je directe milieu. Er is dus heel veel betrokkenheid.
Waar men niet goed tegen kan is al dat geregel, met al die details, door een anonieme overheid. Politici kunnen het dilemma waarin zij verkeren vaak zo boeiend uiteen zetten maar daarna staat het individu met zijn of haar eigen uitzondering op de regel in de kou.
We moeten de komende tijd met elkaar nadenken over wie wat regelt, waar besluiten worden genomen en uitgevoerd, en uitgelegd. Dat betekent dat politici in Den Haag in de gemeente en in de staten ook afstand moeten nemen en hun functioneren ter discussie moeten durven stellen tegen de achtergrond van de vraag waarom mensen zo lauw reageren, soms zuchtend dat het toch allemaal niets meer uitmaakt. Waarom blijven alleen de allervasthoudendsten bezig. Soms als politici, soms als actiefvoerders. En waarom vindt eenderde van de kiezers het niet meer de moeite waard hun stem uit te brengen. Is het ongeïnteresseerdheid of machteloosheid?
De politiek zal echt dingen over moeten laten aan anderen. Ook al denken de politici dat ze het zelf beter, sneller en (notabene!) democratischer doen. Als je de betrokkenheid van mensen een kans wilt geven betekent dat in ieder geval van onderaf opbouwen. Zoveel mogelijk verantwoordelijkheden leggen op de plek waar contact is met het individu en waar het probleem zich voordoet en de verantwoordelijkheid daadwerkelijk wordt beleefd. Wat in Den Haag gebeurt is ongrijpbaar voor heel velen. Provincies en gemeenten hullen zich in procedures die op zich schitterend ontworpen zijn maar slechts voor een elite navolgbaar. De politiek past bescheidenheid en de bereidheid zo nu en dan een stap terug te doen.
Er blijft behoefte aan bestuurders en politici op alle niveaus die hun gezag niet alleen ontlenen aan een professionele politieke carrière maar aan voortdurende maatschappelijke ervaring. Aan liefde voor mensen en voor de Schepping. Aan het feit dat ze hun eigen positie kunnen relativeren, aanspreekbaar en eerlijk.
Het moet ons allemaal een grote zorg zijn bij de tijd te blijven. Zo dat mensen geprikkeld worden mee te doen en mee te denken. Een ding staat voor mij vast als het alleen een Haags probleem blijft wordt het nooit wat. We moeten ons richten op opbouwen van onderaf. Door mensen voor mensen. Er zijn genoeg voorbeelden van grote betrokkenheid en van het samen verantwoordelijk zijn waar je verantwoord op kunt voortbouwen. Geef mensen de kans.

G.W. van Montfrans-Hartman
1e vice-voorzitter CDA en burgemeester van Katwijk.

Waarom doen wij wat wij doen en waarheen voert het ons?

De christen-democratie in de jaren negentig is een thema dat niet alleen het CDA bezighoudt. Ook de Vlaamse CVP kijkt opnieuw naar de betekenis van haar christen-democratische overtuiging voor de politiek en de werking van de democratie. Herman van Rompuy, voorzitter van de CVP, schreef onlangs een notitie over de rol van de christen-democratie in deze tijd. Zijn trefwoorden: openheid en identiteit, ethisch idealisme en politiek realisme. CD/Actueel sprak met Yves Leterme, adjunct nationaal secretaris van de CVP en medeverantwoordelijk voor de politieke en bestuurlijke vernieuwing van onze Vlaamse zusterpartij.

De politiek van de Wetstraat (het Brusselse Binnenhof) bevat heel wat thema's die niet voorkomen in de belangstellingssfeer van de burgers, zo vertelt Leterme: ,,Er is een enorme kloof tussen de dagelijkse bezigheden van de politiek en de noden van de gewone Vlaming. Zo gaat bijvoorbeeld een groot deel van de aandacht van de politiek in België uit naar de staatshervorming. Dat is het geleidelijke en langdurige groeiproces van België naar een federale staatsvorm. Het belast de politiek nu al zo'n vijftien tot twintig jaar. Maar het interesseert de modale burger nauwelijks. Dat hadden wij intuïtief al aangevoeld, maar het is ons nu ook gebleken uit marktonderzoek. Er zijn thema's die de mensen wel bezighouden, maar die wij kennelijk onvoldoende hebben kunnen beheersen: het milieu en de migrantenproblema4tiek. In Vlaanderen zijn daardoor speciale themapartijen opgekomen. Aan de linkerzijde Agalev (Anders Gaan Leven), een groene partij, die in opiniepeilingen 12% van de stemmen haalt, en aan de rechterzijde het Vlaams Blok, een anti-immigrantenpartij die zo'n 7% in de peilingen haalt. Beide partijen kristalliseren de ontevredenheid over de traditionele partijen uit."

TOVERWOORD

De CVP trekt zich dat verschijnsel aan. Zij is een proces van vernieuwing begonnen. Vernieuwing van de programmatische thema's en vernieuwing van de personen die de CVP vertegenwoordigen. Waar die vernieuwing is toegepast, zoals bij de Europese verkiezingen van verleden jaar, heeft de CVP weer gewonnen. Daarom gaat de CVP voor parlementsverkiezingen niet alleen rond nationale thema's campagne voeren, maar ook met streekgebonden onderwerpen. Dit sluit nauw aan bij de opzet om in te spelen op de echte problemen en bezorgdheden van de mensen. Leterme beschrijft dat de traditionele werking van de partij leidt tot een bureaucratie die haar eigen leven gaat leiden. Iedere maand is er een vergadering van het partijbestuur. Daarop is de aandacht teveel gericht. Nu heeft de CVP een programma op touw staan van alternatieve methodes. Leterme: ,,We gaan nu veel meer thema's aan de orde stellen die de mensen belangrijk vinden. Zo komt er een congres over de relatie tussen economie en ecologie. En we organiseren sinds '89 zogenaamde denkdagen. Dan kan er gediscussieerd worden over inhoudelijke onderwerpen als het migrantenvraagstuk of de veiligheid op straat. Een andere strategie is gericht op het ondernemen van bijzondere akties voor crisisgebieden. Met crisisgebieden bedoelen wij de streken waar de CVP lager scoort, zoals in de kustzone of de omgeving van Aalst. Het toverwoord is daar herstel van communicatie tussen de burger en zijn vertegenwoordigers. En onder crisisgebieden verstaan wij ook de leeftijdsgroepen, zoals

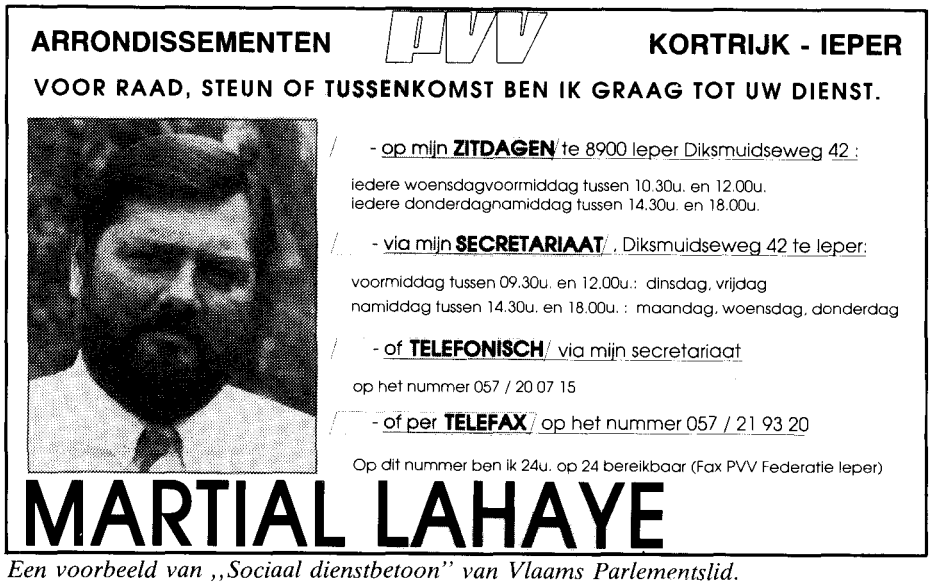

Een voorbeeld van ,,Sociaal dienstbetoon" van Vlaams Parlementslid.

de jongeren tussen de 18 en 24 jaar, die een serieus electoraal probleem vormen. In die gebieden zijn Agalev en het Vlaams Blok sterke tegenstanders van de CVP. Er komt een speciaal jongerenmagazine, dat hen moet aanspreken. ZAP is de werktitel."

ALERTHEID EN OPENHEID

In het proces van vernieuwing van de CVP staat ook centraal de manier waarop de Vlaamse christen-democraten het gesprek willen aangaan met de mensen. CVP-voorzitter Van Rompuy beschreef het zo: ,,De CVP moet genoeg alertheid en openheid vertonen om nieuwe vormen van onrecht en beknelling aan te voelen en om nieuwe ontwikkelingen waar te nemen, op te sporen en er een eigen antwoord op te geven. Daarvoor moeten nieuwe technieken van ,,antenne" en dialoog ontwikkeld worden door de partij." Yves Leterme legt uit wat daarmee bedoeld wordt: ,,Wij willen als partij beter gaan luisteren naar wat de mensen bezighoudt. Dat wil zeggen niet alleen een standpunt innemen en een perscommuniqué uitgeven, maar ook naar de mensen toegaan, kijken en luisteren. We willen ons veel meer bewust richten tot bepaalde doelgroepen en die aanspreken in hun eigen taal."
De ,,C" van CVP speelt in dit alles een wezenlijke rol. De CVP roept, aldus Leterme, bij de kiezer in Vlaanderen het beeld op van een gesloten, katholiek-clericale partij. Zij roept het beeld op van een nieuwe verbinding met de kerk als instituut. ,,Die link met de kerk neemt angstwekkende proporties aan," zegt de adjunct nationaal secretaris: ,,Er wordt zelfs gedacht dat je iedere week naar de kerk moet gaan, wil je CVP mogen stemmen." De CVP-voorzitter heeft met zijn notitie ,,De Vlaamse Christen Democratie in de jaren negentig" veel stof doen opwaaien door hetgeen hij schreef over dit beeld van de CVP. Hij voerde aan dat de CVP in de praktijk veel meer open staat. Hij schreef daarover: ,,De christen-democratische boodschap sluit aan bij de waardenbeleving van velen in de Vlaamse gemeenschap. Het is trouwens weinig bekend dat ongeveer 60% van het electoraat van de CVP bestaat uit niet-praktiserende christenen. De partij is dus veel meer open dan onze tegenstanders willen doen geloven en meer dan velen denken. De christen-democratie is gebaseerd op waarden en wil aan niemand opleggen hoe hij zijn christen-zijn in het dagelijkse leven beleeft."

CVP Adjunct-secretaris Yves Leterme.
Foto CVP.

ABORTUSDISCUSSIE

Leterme vertelt dat de CVP heeft geleerd van de recente abortusdiscussie in België. Het standpunt van de CVP, dat abortus strafbaar moet blijven, heeft het niet gehaald in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat. De CVP stond in het defensief. Velen zagen een associatie met het standpunt van de kerk. Nochtans had de kerk een strakker standpunt en hebben onze parlementsleden hun abortusstandpunt verwoord op basis van menselijke waarden zonder appèl naar de Bijbel, zoals dat overigens in onze traditie ligt. Leterme: ,,Sommigen hadden gedacht dat voor ons standpunt massa's mensen op de been te brengen waren. Maar de Vlaming van 1990 bleek er niet van wakker te liggen. Dat was voor ons een bittere teleurstelling. Daar staat tegenover dat de CVP is overgekomen als een partij met een duidelijk ethisch standpunt. Het bewijs van aanhankelijkheid aan deze ethische waarden hoeft de CVP niet te leveren. In de toekomst moeten wij die lijn doortrekken. We gaan toe naar een eigen originele aanpak van de problemen vanuit christelijke waarden. Het is voor onze achterban evident dat christelijke waarden moeten worden vertaald naar de moderne samenleving. Hoe hoger je komt in de toppen van de partij, hoe moeilijker ze kunnen omgaan met die vertaling. Dat is een van die kloven tussen onze achterban en onze politieke top die wij willen overbruggen."
De drang naar toepassing van christelijke waarden is ook typisch voor deze tijd. Leterme: ,,De grote centenkwesties zijn opgelost. De Vlaamse ontvoogding is gerealiseerd. Het failliet van eenzijdige oplossingen en van de klassenstrijd is gebleken. De politieke discussie kan nu op een verhevener niveau worden gevoerd." Van Rompuy schrijft in zijn notitie: ,,De bevolking en zeker de jongeren hebben nood aan een samenhangend concept waar wij naar toe gaan met onze samenleving en hoe wij willen dat zij eruit ziet en volgens welke waarden. De grote vraag is vandaag: waarom doen wij wat wij doen en waarheen voert het ons. Politiek is niet alleen het technocratisch één na één oplossen van problemen. Er is nood aan een visie."

VERDUBBELING VAN PARTIJEN

Dit alles zal wellicht ook kunnen leiden tot meer openheid in de politieke besluitvorming.
Voor een toenemend aantal politieke onderwerpen is geheimhouding niet meer

Premier Martens in het Belgische Parlement. *Foto: Jean Hanssens.*

nodig, aldus de adjunct secretaris van de CVP: ,,Ook op de cruciale politieke thema's moet een veel grotere openheid kunnen. Als het gaat om de milieuproblematiek, het migrantenbeleid, de veiligheid van de burger is er een nieuwe benadering vereist. Het is dan niet langer nodig eerst een halve liter water door de wijn te doen, voordat je met de discussie gaat beginnen."
Eèn voordeel heeft België in vergelijking met Nederland. Het kiesstelsel leidt tot een nauwe band tussen Kamerlid en de regio (het arrondissement) waar hij of zij uit voortkomt. Kamerleden staan dicht bij de burger. Daarom kent België veel meer dan Nederland het zogenaamde sociaal dienstbetoon van Kamerleden. Kamerleden houden een paar uur per week spreekuur in hun arrondissementen. Leterme: ,,Soms leidt dat tot dysfuncties. Dan wordt een Kamerlid gezien als een veredelde ombudsman, die problemen voor de mensen kan oplossen. Maar heel vaak leidt het spreekuur tot beleidsmaatregelen, wanneer Kamerleden reële problemen op het spoor komen bij het functioneren van de overheid. Wat ik wel bezwaarlijk vind, is het verwachtingspatroon van veel burgers van de aanwezigheid van Kamerleden in hun arrondissement. Zo kan het voor de herverkiezing van een parlementariër nuttiger zijn vijf gouden bruiloften af te lopen, dan in dezelfde tijd een fundamenteel stuk te maken. Nochtans heeft deze grote aanwezigheid op het terrein niet meegebracht dat nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen op tijd zouden zijn onderkend of opgevangen."
Een en ander gaat van de CVP een belangrijke inspanning vragen. CVP-voorzitter Van Rompuy is echter optimistisch over de mogelijkheden. Hij schrijft: ,,Traditionele politieke formaties zijn tankers die langzaam een beweging kunnen maken. Eens in beweging zijn zij in staat de zaak op te lossen. Dat zal ook het geval zijn met milieu en migranten, zoals ook het economisch herstel na de oorlog, in de jaren zestig en tachtig uiterst succesvol was... Als de christen-democratie verantwoordelijk is voor het slechte in de samenleving, is zij ook verantwoordelijk voor het goede."

Theo Brinkel

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

CABARET (1)

Iedere zichzelf respecterende club heeft ieder jaar een dagje uit. Zo ook de CDA-fractie in de Tweede Kamer. Net als de andere fracties in de Kamer. Dat is een publiek geheim. Trouw meldde zelfs al toen het dagje uit van de CDA-fractie nog moest plaatsvinden over de problemen bij de invulling. Ja of neen een bezoek aan het casino. En – indien onverhoopt ja – moest er dan ook nog gegokt worden?
Intussen is het CDA-dagje verleden tijd. Op zaterdag 23 juni togen de fractieleden en medewerkers, voorzover mogelijk voorzien van hun partners naar Nijmegen, de stad van Keizer Karel, waarover nog geen jaar geleden Ien Dales de scepter zwaaide.
Er werd gefietst. Leuk. Er werd gewandeld. Leuk. Er werd geborreld en gegeten. Leuk. En last but not least er werd een cabaret opgevoerd. Heel leuk. Een cabaret van de fractieleden Pieter-Jan Biesheuvel, Hans Hillen en Jaap de Hoop Scheffer. Zij maakten grappen en zongen liedjes. Ten koste en ten gunste van elkaar en hun collega's. Lachsalvo's gingen langs de spaarzaam gedekte tafeltjes en de handen op elkaar.

CABARET (2)

Het was zelfs zo leuk, dat er een video-band van werd gemaakt. Weliswaar door amateurs, maar toch.
Leuk voor de afwezigen, leuk voor de achterban en minstens zo leuk voor het nageslacht. Zelfs CD/Actueel raakte in het vertrouwelijke bezit van de video-band. Leuk om wat verbale shots eruit te halen voor de rubriek Randnieuws in CD/Actueel. Niet schadelijk, niet compromitterend, maar gewoon....leuk.
Maar de vreugde duurde slechts kort. Want ineens kwam daar het wijze woord. ,,Dit kan niet, dit mag niet. Geen verslag of wat dan ook van het dagje uit in CD/Actueel. Want dan staat volgend jaar het gehele Haagse journaille voor de deur", zo luidde ongeveer het verhaal.

(foto Hans Hordijk)

,,Leuk om nou eens de gewone menselijke kant van CDA-politici te zien."

CABARET (3)

Begrijpelijk is de verbazing van hen die het juist zo leuk vonden om nou eens de gewone menselijke kant van de CDA-politici, ontspannend en feestvierend in het land van Maas en Waal, aan de trouwe lezers van CD/Actueel te laten zien.
Bovendien had de redacteur van Randnieuws toch aangeboden om zijn concept-tekst ter goedkeuring aan de geestelijke vaders van het cabaret voor te leggen?
Maar in plaats daarvan werd de hoofdredactie ingeschakeld, en het fractiebestuur. Als ging het om dynamiet onder het regeerakkoord.
Het kabinet heeft dezer dagen echter wel wat anders te doen. In ieder geval hebben de cabaret-schrijvers voor het dagje uit in 1991 alvast een leuk onderwerp.
Het is maar te hopen dat ook dat op de video wordt opgenomen. Al was het maar voor Randnieuws.

KAMERLEDEN OP STAGE (1)

Het parlement is op zomerreces. In gewoon Hollands, met zomervakantie. Gedurende twee maanden ligt het politieke bedrijf op het Binnenhof bijna helemaal stil.
Toch zitten Kamerleden zelf in die ogenschijnlijk rustige tijden vaak helemaal niet stil. Behalve op vakantie gaan ze vaak ook op stage in het bedrijfsleven. ,,Om de praktijk beter te leren kennen" zoals CDA-Kamerlid Gerrit Terpstra het uitdrukt. Hij liep in juli twee weken stage bij de Rabobank.
,,Als voorzitter van de Commissie Financiën moet je ook de praktijk eens gezien hebben, zoals het reilen en zeilen van een bank. Neem als voorbeeld het betalingsverkeer. Daarover praten we in de Kamer uitvoerig. Maar hoe gaat dat nou in de praktijk."
Terpstra heeft tijdens zijn stage meer begrip gekregen voor de noodzaak dat de banken hun gelddiensten kostendekkend kunnen verlenen.
Hij heeft onder meer bezoeken gebracht aan het centrale bankbedrijf van de Rabo in Utrecht en het hoofdkantoor in Eindhoven. Ook heeft hij een dag meegelopen op een kleine bank in Achterveld en op een groot kantoor in Almere. Hij voerde gesprekken met tientallen mensen, variërend van Rabo-topman Wijffels tot de ondernemingsraad. Hij is onder de indruk van de moeite die de bank heeft gedaan om de stage tot een succes te maken.
,,Als je ziet wat men in zo'n stage investeert. Het gaat tenslotte maar om één persoon."
Volgende zomer wil hij beslist weer ergens een stage lopen. In 1988 ging hij op bezoek bij het GAK. ,,Ik wil me als kamerlid breed oriënteren."

OP STAGE (2)

Fractiegenoot Pieter Jan Biesheuvel ging op stage bij de Koninklijke Nederlandse Redersvereniging, waarbij alle grote rederijen zijn aangesloten.
Ook hij noemt de kennismaking met de praktijk heel belangrijk. Daarnaast noemt hij de contacten die je legt. ,,Het werkt drempelverlagend, zowel voor het kamerlid als voor de bedrijven." Onderwerpen die bij hem de revue passeerden zijn: het dreigende tekort aan jonge Nederlandse officieren en het imago van de zeevaart, de steeds bredere en specialistischer functie van de rederijen in een toenemend deel van de vervoersketen en het regeringsbeleid.
Het is Biesheuvel wel duidelijk geworden, dat de samenleving er iets voor over moet hebben om de Nederlandse zeevaart en de nautische kennis en ervaring te behouden. ,,Daarover mag geen onduidelijkheid bestaan. Het CDA zal in het najaar kritisch kijken naar de continuïteit in de faciliteiten voor de zeevaart." Het kamerlid, dat o.a. zitting heeft in de commissie van verkeer en waterstaat, heeft tijdens zijn stage ook zelf het ruime sop gekozen, zowel op een sleepboot in de Rotterdamse haven als op een bevoorradingsschip naar een booreiland op zee.

OP STAGE (3)

Vervoer staat ook bij voormalig staatssecretaris Yvonne van Rooy op het programma, maar dan het openbaar vervoer. Eind augustus loopt zij een week mee met Streekvervoer Nederland.
,,Als woordvoerder op dit gebied moet ik weten hoe het streekvervoer in elkaar zit, hoe het functioneert en welke rol het kan vervullen bij het terugdringen van het autogebruik. Juist het streekvervoer verdient extra aandacht, omdat het minder bekend is dan bijvoorbeeld de NS."
Haar programma voorziet in bezoeken aan verschillende streekvervoer-ondernemingen, ze rijdt mee met de spitsbus en misschien ook met de disco-bus. Haar belangstelling zal ook uitgaan naar de samenwerking tussen streekvervoer, stadsvervoer en NS en naar de mogelijkheden om de bus een beter imago te geven. Verder is ze benieuwd naar de financiële beheersbaarheid van het exploitatietekort van het openbaar vervoer, dat de overheid moet dekken. Op het buskaartje voor het streekvervoer legt de overheid 60% bij. Daarnaast zal ze natuurlijk vragen naar het ,,zwart rijden" in de bus. In de grote steden heeft dat een grote omvang aangenomen, waarover ze kortgeleden met fractiegenoot Hennekam kamervragen stelde. Na haar stage is het zomerreces ten einde en komt de Tweede Kamer weer bijeen.

COMMENTAREN

TE PERSOONLIJK

Kamerleden, die zich in de media actief opstellen in publieke discussies verdienen in principe steun. Onder het mom van fractiediscipline houden immers te veel Kamerleden te lang hun mond dicht. Dit grijze muizen-gedrag kan Mateman niet worden verweten. Als geen ander Kamerlid laat hij van tijd tot tijd zijn stem horen. Ook met zijn laatste bijdrage – een ,,open brief" aan het adres van minister May-Weggen – doet Mateman van zich spreken. Met de nadruk op Mateman. Want de brief zegt het meest over het denken van Mateman zelf. En dat geeft tegelijkertijd de tekortkoming aan: de inhoud is te persoonlijk van aard. De brief had aan waarde gewonnen als Mateman evenwichtiger en zorgvuldiger te werk was gegaan en zich nadrukkelijker als representant van het CDA had opgesteld. Zijn brief heeft nu het karakter gekregen van een regelrechte aanval op het beleid van minister May-Weggen. En aangezien deze minister nog steeds moeite heeft om tot tien te tellen voordat ze haar mond opendoet is al snel een sfeer van ruzie geschapen. Waar weer niemand bij gebaat is. Het is te wensen, dat als alle opwinding is weggeëbd er ruimte komt voor een meer zakelijke discussie, waarbij wat ons betreft niet de auto maar het milieubewustzijn centraal staat.

BEGROTINGS-OVERLEG

Het meestal moeizame julioverleg in de ministerraad over de nieuwe rijksbegroting leek ditmaal erg gladjes te verlopen. In sommige Binnenhofse kringen werd over ,,een fluitje van een cent" gesproken; over dat ene miljard extra bezuinigingen zou men het snel eens zijn. Maar op de dag (17 juli) waarop de beslissingen moesten vallen bleken de problemen toch groter te zijn. Niet minder dan zestien uur hadden de bewindslieden nodig om tot conclusies te komen. Het kostte kennelijk grote moeite om dat miljard bij elkaar te sprokkelen. Zelfs de beruchte kaasschaaf werd er weer eens bij gehaald (1 procent korting op de subsidies). Het overleg over de rijksbegroting is nog niet rond (in augustus komt de inkomstenzijde aan de orde). En een definitief oordeel kunnen we ons pas op de derde dinsdag van september vormen. Daarom nu een uitspraak onder voorbehoud: het is goed dat de ministerraad overeenstemming bereikt heeft over de uitgavenzijde, maar erg groots en fantasierijk ziet het plaatje er tot dusver niet uit. Heel toevallig (!) kwamen ongeveer tegelijk met het resultaat van het julioverleg twee andere, wel inventieve, stukken in de openbaarheid, beide uit de CDA-kring. In de eerste plaats een suggestie van de financieel specialist van de Tweede Kamerfractie Gerrit Terpstra om het subsidiebeleid fundamenteel op de helling te zetten (hij noemde als voorbeelden kortingen van 10 procent op de subsidies voor cultuur en openbaar vervoer). Maar het tweede stuk was nog breder opgezet: een diepgravende beschouwing van zijn fractievoorzitter Elco Brinkman in Christen Democratische Verkenningen onder de intrigerende titel ,,Den Haag topzwaar?". Brinkman pleit voor echte bestuurlijke vernieuwing: veel meer delegatie naar lagere overheidsorganen en maatschappelijke organisaties. En daarnaast moeten naar zijn mening allerlei automatismen in de overheidsbegroting, zoals subsidieregelingen, ter discussie gesteld worden. Brinkmans verhaal is niet echt nieuw: we herkenden een aantal elementen uit zijn twee jaar geleden voor de Leidse universiteit gehouden gastcollege ,,Overheid mag geen synoniem worden voor overhead". Ook als minister van WVC heeft de oud-directeur-generaal binnenlands bestuur vele malen voor een nog zwaarder worden van de ,,Haagse" bureaucratie gewaarschuwd. Het zou goed zijn als Brinkman en Terpstra hun betogen in de komende algemene beschouwingen in de Tweede Kamer verder uitwerken en het kabinet daarop kan reageren. Vooral Brinkman legt de vinger bij allerlei ongerijmdheden en onrechtvaardigheden. Hij wijst naar onze mening een weg naar reële bestuurlijke vernieuwing. Het zou Lubbers III sieren als het daaraan in deze kabinetsperiode handen en voeten wil geven.

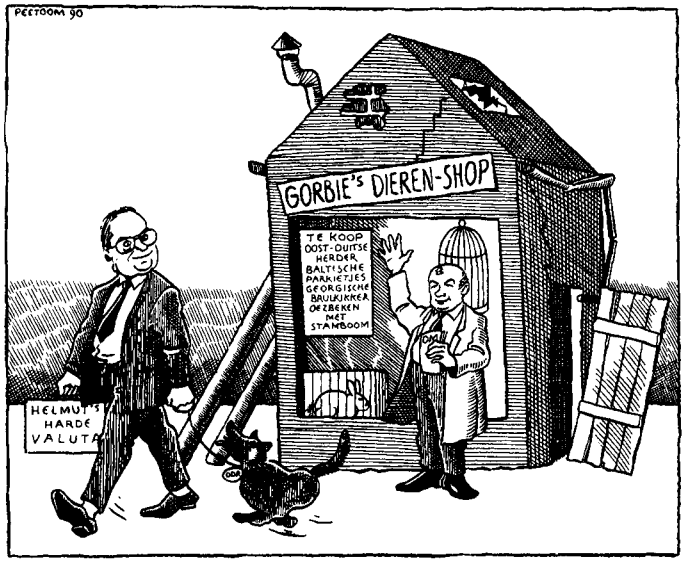

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar *mededelingen als zou ik ,,op" vakantie zijn maken CD/Actueel er ook niet betrouwbaarder op. Er is natuurlijk geen sprake van dat ik als rechtgeaarde boven moerdijker ,,op" vakantie zou gaan. Dat is nu weer zo'n typisch voorbeeld van de sluipende katholisering van het CDA. Zogenaamd onschuldig. Jaja. Maar intussen ligt de bijl wel aan de wortel van het Nederlandse protestantisme en is het allemaal hiërarchisch denken, opportunisme en stille diplomatie geblazen in het CDA. Als u het fijne wil weten moet u er Smallenbroek maar op nalezen in ,,De Tijd". Ook zo'n katholiek mantelorgaan trouwens. Had dat nou echt niet in Hervormd Nederland gekund, Bert? Wat stemt het dan tot dankbaarheid als je, teruggekeerd van vakantie, kunt vaststellen dat in die tussentijd de eer van het protestantisme is gered door een gespierde principiële discussie tussen Wim Mateman en Hanja May. Daar is tenminste geen woord Spaans (!) bij. Zulke mensen beseffen tenminste dat bij echt fundamentele zaken de Waarheid boven de eenheid gaat.*

De CDA-fractie zou overigens de CDA-fractie niet zijn als ze niet een bliksemafleider had bedacht: snelheidsoverschrijdingen worden voortaan misdrijven. Daar schrikken Wim en ik niet van. Zolang het politie-apparaat niet bij machte is overtredingen vast te stellen, mogen ze wat ons betreft de kogel eisen. Ik heb gehoord dat er ook de mogelijkheid van een geldboete blijft. Dat is het subsidiariteitsbeginsel. Dat is goed katholiek. Als ze dat afschaffen, ga ik nog liever meteen weer op vakantie.

TWEEGESPREK BRINKMAN-VAN VELZEN

Brinkman en Van Velzen: We moeten de afstand kiezer-gekozene verkleinen

Burgers en hun instellingen moeten zelf meer verantwoordelijkheden krijgen en zelf afwegingen en keuzes maken. Dat is de uitwerking van de CDA-visie op de Verantwoordelijke Samenleving. CDA-partijvoorzitter Van Velzen en CDA-Tweede Kamer fractievoorzitter Brinkman geven hun visie over actuele thema's m.b.t. politieke en bestuurlijke vernieuwing, zoals die onder meer in de commissie Deetman (de Tweede Kamercommissie die zich met deze vraagstukken bezighoudt) aan de orde komen.

Brinkman: ,,In de commissie Deetman zal ook de vraag aan de orde komen hoe we het ,,Haagse" politieke systeem, dat nogal afstandelijk en generalistisch opereert, wat meer kunnen terugbrengen naar de burger en zijn verschillende instellingen. Daarbij is mijn instelling dat je niet alleen moet kijken naar kiesstelsels en de manier waarop wij in Den Haag functioneren, maar dat je vooral moet kijken hoe je de verantwoordelijkheden en bevoegdheden weer duideijker in handen legt bij de individuele burger of zijn school, ziekenhuis of ander verband waaraan hij deelneemt. Dat betekent ook dat je die burger afwegingsmogelijkheden moet geven. Wij hebben in Den Haag de pretentie dat we hier als het ware alles afwegen, terwijl het in de praktijk zeer sectoraal gebeurt. Het afwegingsproces in Den Haag ligt op macro-niveau, waarbij een zeer globale benadering ontstaat, terwijl op het niveau van de burger zaken toch ook anders gewogen kunnen worden. Op deze manier probeer ik in de commissie Deetman aandacht te vragen voor het verkleinen van de afstand: kiezer - gekozene."

Tot welke concrete voorstellen zou deze benadering kunnen leiden?

Brinkman: ,,In de actuele discussie over de arbeidsongeschiktheid en het ziekteverzuim zou ik vinden dat we naar het individuele bedrijf een aantal verantwoordelijkheden zouden moeten overbrengen. Dat betekent natuurlijk een zekere inbreuk op de positie van de centrale werkgevers- en werknemersorganisaties. Dat moet je er voor over hebben om de mensen met hun neus op de feiten te drukken; zij zijn ook degenen in het bedrijf, die oplossingen kunnen aandragen. Een tweede voorbeeld uit de gezondheidszorg. We hebben nu een Wet Arbeidsvoorwaarden gepremiëerde en gesubsidiëerde Sector, die als het ware één ,,loket" in Den Haag verschaft. Dan is er een ,,loket" voor de werkdruk van de verplegenden, een ,,loket" voor de apparatuur, een ,,loket" voor de specialisten; voor iedereen is er zo'n ,,loket". Ik vind dat je dat individuele bestuur van het ziekenhuis al die dingen moet laten afwegen in een totaal budget. Voor de onderwijssector geldt dat ook. Laat de individuele school zoveel mogelijk dit type afwegingen maken. Op die manier leg je de verantwoordelijkheid voor de verschillende afwegingen veel meer op een niveau waar men het ook kan overzien. Een laatste voorbeeld ligt in de sfeer van de territoriale decentralisatie: als we ruimtelijke- en milieu-afwegingen wat nadrukkelijker aan het gemeentelijke en provinciale niveau overlaten, dan kunnen vraagstukken als afvalverwerking en afvalberging sneller tot een oplossing komen dan wanneer we er in Den Haag in zeer algemene termen over blijven praten."

,,We zijn er allemaal aan gewend geraakt dat Den Haag ontzettend veel deed. Het onderwijs, de vakcentrales, de ondernemerscentrales zijn zich natuurlijk ook richting Den Haag gaan organiseren. Dat moet langzaam maar zeker weer een beetje terug."

WETHOUDERSSOCIALISME

Van Velzen: ,,Een politieke ideologie, die uitgaat van de maakbaarheid van de samenleving creëert bij burgers ook een houding van ,,bij de overheid moet ik zijn, want dáár gebeurt het". Wij moeten nu een houding mobiliseren, waardoor burgers ook op andere plaatsen actief zijn omdat het op veel meer plaatsen in de samenleving gebeurt. Er is onmiskenbaar een onderstroom in de samenleving merkbaar, die aangeeft dat de politiek een beperktere rol gaat krijgen. Ik vind dat je dat dan ook moet aanvaarden; anders heeft het pleidooi voor de verantwoordelijke samenleving ook geen betekenis. Daarnaast krijgen we te maken met de situatie, waarbij beslissingen die genomen worden van plaats gaan veranderen. In de richting van ,,Brussel" of door een ,,lagere" overheid. Dat vraagt ook om een andere betrokkenheid van de burgers dan in de jaren '70 of '80. Een andere ontwikkeling die speelt is, wat ik zou willen noemen, de professionalisering van de politiek: dat komt tot uitdrukking in het taalgebruik, in de thema's die op de politieke agenda verschijnen, in het ingewikkelde karakter van de vraagstukken waarmee de politiek bezig is en in de verkokering die je met name bij de departementen tegenkomt. Dit soort ontwikkelingen maken de communicatie tussen de burgers en de politiek steeds moeilijker. In de discussie over bestuurlijke vernieuwing, die wij – als logische voortzetting van het concept van de verantwoordelijke samenleving – in het CDA hebben gestart is ook een nadrukkelijk accent gelegd op de bestuurlijke stijl. Daarnaast is de oriëntatie op de kerntaken van de overheid natuurlijk ook buitengewoon belangrijk. Maar de vraag hoe de politiek bestuurder communiceert met zijn burgers,

de bestuursstijl, heeft in die discussie duidelijk terecht aan gewicht gewonnen. De recente kritiek op het zgn. ,,wethoudenssocialisme" naar aanleiding van de raadsverkiezingen heeft alles met dit thema te maken: bestuurders die losgeraakt waren van hun achterban."

Zit aan de CDA-discussie over bestuurlijke vernieuwing ook niet een zelfde soort risico als de professionalisering van CDA-bestuurders het belangrijkste doel is?
Van Velzen: ,,Als de professionalisering in die zelfde richting zou gaan wel. Maar een bestuurder is er niet alleen om zaken te regelen; hij moet ook met mensen kunnen omgaan. Hij moet inhoud kunnen geven aan het algemeen belang en moet kunnen omgaan met legitieme belangen van mensen, waarvoor hij staat. Het moet niet zo zijn dat professionalisering blijft steken in het aanleren van een aantal speciale technieken. Maar ook plaatselijke afdelingen in de partij moeten politieker functioneren. Een commissie onder leiding van de voorzitter van CDA-Gelderland Van Laarhoven bereidt nu een aantal adviezen en suggesties voor om het politiek functioneren van de CDA-afdelingen te versterken. (red: zie elders in dit nummer) Dan kunnen die afdelingen hun raadsleden en wethouders ook beter prikkelen, aanmoedigen en stimuleren, waardoor de communicatie met burgers ook weer verbeterd kan worden."

GEKOZEN BURGEMEESTER EN PREMIER

Bij een vorige brede maatschappelijke discussie over politieke vernieuwing in de jaren '60 ging het vooral om staatsrechtelijke thema's als; het kiesstelsel, de gekozen minister-president en burgemeester. Spelen die nu geen rol?
Brinkman: ,,Jawel. Maar er zijn nog geen stellingen betrokken. Wij hebben er het onderwerp van de overdracht van bevoegdheden uitgetild omdat het vanuit onze politieke filosofie een essentieel thema is. Maar ik geloof, eerlijk gezegd, niet dat we in Nederland zo'n geweldige revolutie zouden krijgen als we bijvoorbeeld een gekozen burgemeester zouden hebben. Ik ben er niet voor, maar ik vind wel dat als hij dan gekozen moet worden, hij dan ook echt gekozen moet worden. Dus door de bevolking en niet door de gemeenteraad. Je moet je dan wel realiseren dat zo iemand niet alleen linten wil gaan knippen maar ook echt iets te vertellen wil hebben. Hij wil immers degenen die hem het mandaat hebben gegeven ook iets terug geven. Het stelsel van ons gemeentebestuur verandert daardoor zeer sterk. Degenen die deze consequentie niet zouden willen trekken zijn naar mijn gevoel zeer halfslachtig bezig."

Heeft de ver doorgevoerde specialisatie binnen het Haagse politieke systeem, met zijn verstrengelingen tussen Kamerleden, ambtenaren en koepel- en belangenorganisaties, ook niet bijgedragen aan de vervreemding burger-politiek?
Brinkman: ,,Ik kan me dat best voorstellen. Het is ook een zeer ondoordringbaar geheel. Bij veel mensen is het gevoel ontstaan dat de Haagse politici veel macht hebben terwijl de meest simpele dingen niet ,,even" geregeld kunnen worden. Die kloof in verwachtingen zul je toch moeten zien te overbruggen. Dat kan bijvoorbeeld door in Den Haag minder generieke regelingen te treffen, waardoor gemeentebesturen en instellingsbesturen meer marge krijgen, maar ook door macht en verantwoordelijkheid terug te leggen bij burgers zelf. Ik geloof dat mensen daar ook weer meer behoefte aan hebben. Er zijn steeds meer mensen die te kennen geven dat ze niet altijd willen afwachten wat de minister, de Tweede Kamer, de raden en de koepels in dat onderlinge verkeer met elkaar regelen."

(foto Hans Hordijk)

Brinkman: ,,Bij veel mensen is het gevoel ontstaan dat de Haagse politici teveel macht hebben terwijl simpele dingen niet ,,even" geregeld kunnen worden. Die kloof in verwachtingen moeten we overbruggen."
Van Velzen: ,,Een bestuurder is er niet alleen om zaken te regelen. Hij moet ook met mensen kunnen omgaan."

CONTROLE VAN ONDEROP

Is dat geen ambitieuze doelstelling? Op al die beleidsterreinen zijn immers taaie machtsconstructies ontstaan; koepels zijn vaak verworden tot semi verstatelijkte-instituties.
Van Velzen: ,,Het CDA heeft niet voor niets in het rapport over de verantwoordelijke samenleving gezegd dat de koepels niet primair ons maatschappelijk middenveld zijn. Indien er behoefte is aan koepels moet dat van onderop gebeuren. Het begrip democratie geldt niet alleen voor de gemeente maar ook voor de school, het werk, het ziekenhuis. Het gaat om zeggenschap, betrokkenheid en participatie van mensen. Dat organiseer je van onderop. Op die wijze kun je ook eventueel tot koepels komen die vanuit de basis gecontroleerd worden. Om dat te kunnen realiseren heb je ook die bestuurlijke vernieuwing nodig."
Brinkman: ,,Daar komt nog bij dat het in termen van tijd, geld en menskracht, doordat het wat overzichtelijker wordt als je het wat kleinschaliger organiseert, vaak doelmatiger is. Op die grote hoop hier in Den Haag weten wij wel allemaal dat er te veel van het goede is, maar het blijkt toch altijd weer heel lastig om er een paar steentjes uit te trekken. Het gaat toch vaak zo van: ,,Doe jij het? Dan wacht ik nog even." Ik zeg daarentegen niet dat we moeten verkondigen: Sloop de koepels! Haal neer de departementen! Nee, probeer nou met een paar voorbeelden maar eens te laten zien dat het inderdaad kan werken. Neem er ook een paar jaar voor. Zeg niet bij wijze van spreken na een half jaar: zie je wel, het lukt toch niet met die tripartisering van de arbeidsvoorziening. Je moet zo'n orgaan ook even de kans geven om te functioneren. We zijn er allemaal aan gewend geraakt dat Den Haag ontzettend veel deed. Het onderwijs, de vakcentrales, de ondernemerscentrales zijn zich natuurlijk ook richting Den Haag gaan organiseren. Dat moet langzaam maar zeker weer een beetje terug."

Wat is nu het verschil tussen deze politiek-bestuurlijke visie en het liberale adagium van de kleinere overheid?
Van Velzen: ,,De discussie over de kerntaken van de overheid is natuurlijk een zeer wezenlijke. Dat zal ons ook de komende jaren nog bezighouden. Als je ziet wat er bijvoorbeeld in de jaren '60 aan middelen werd uitgetrokken voor overheidstaken en dat vergelijkt met 1990 dan heeft er een gigantische groei van het beslag van de overheid op de samenleving plaatsgevonden. Het CDA heeft in het vaandel: spreiding van verantwoordelijkheden. We vinden ook dat burgers mondiger en zelfstandiger moeten zijn en dat ze meer verantwoordelijkheid moeten dragen. Dan moet je ook kritisch naar de overheidstaken kijken. Dat heeft ook te maken met het stellen van politieke prioriteiten. Voor het CDA is bij de beoordeling van de rol van de overheid de publieke gerechtigheid een belangrijke norm, evenals goed rentmeesterschap."

Klaas de Vries

„Wij maken politiek niet aantrekkelijk genoeg voor de kiezer."

POLITIEK FUNCTIONEREN

Politiek is leuk. Het probleem is alleen dat wij de politiek niet aantrekkelijk genoeg maken voor de kiezer. Aan het woord is de Gelderse CDA-voorzitter Dr. Jan van Laarhoven. Hij is tevens voorzitter van de werkgroep „Versterking politiek functioneren", die in maart van dit jaar door het partijbestuur in het leven is geroepen. Doel van de werkgroep is te onderzoeken hoe de betrokkenheid bij de politiek kan worden vergroot.

„De actieve deelname aan de politiek binnen het CDA is gering", zegt Van Laarhoven. „Het CDA heeft bij de laatste vijf verkiezingen succes gehad en functioneert in politiek opzicht goed. Daar staat tegenover dat de opkomst zelfs bij de lokale verkiezingen slechts zestig procent is. Van die kiezers is slechts 2 à 3 procent lid van een politieke partij. Daarvan is naar schatting in onze partij slechts 10% actief."

Een zorgwekkende ontwikkeling vindt de 39-jarige biochemicus, die als waarnemend hoofd van het laboratorium voor endocrinologie en voortplanting van het Nijmeegse St. Radboudziekenhuis werkt. Zelf heeft Van Laarhoven de algemene motivatie om maatschappelijk actief te zijn van huis uit meegekregen. Behalve voorzitter van het CDA-Gelderland is Van Laarhoven lid van het partijbestuur en gedelegeerde naar de Europese Volkspartij. Binnen de Rooms-Katholieke kerk is Van Laarhoven actief als voorzitter van het Landelijk Pastoraal Overleg. „Je bent niet op de wereld om alleen voor jezelf te zorgen", zegt Van Laarhoven. „Daarom moet je je talenten inzetten ten behoeve van andere mensen. De laatste tien jaar heb ik voor de politiek gekozen. Destijds werd ik gevraagd lid te worden van de gemeenteraad, maar daarvan heb ik afgezien vanwege mijn komende academische promotie. Na die promotie ben ik voorzitter van het CDA-Nijmegen geworden en zes jaar later van de provinciale afdeling."

WERKGROEP VERSTERKING POLITIEK FUNCTIONEREN

Behalve voorzitter Van Laarhoven heeft de Werkgroep versterking politiek functioneren zestien leden. Dit zijn de kamerleden H. Hillen en J. de Leeuw; co-auteur H. Kaiser van het rapport Bestuurlijke vernieuwing; voorzitter CDA-Den Bosch mw. S. Roelofs; voorzitter CDA-Den Haag W. Stolte; mw. E. Wilmink raadslid en vrouwenberaadvertegenwoordigster in Hardenberg R. Raghoe raadslid en ICB-vertegenwoordiger in Nijmegen G. van der Laan, afdelingsvoorzitter van Alphen aan de Rijn; Th. Wijte, burgemeester van Budel; mw. H. van der Streek uit Utrecht en auteur van het CDA-rapport over positieve aktie; B. van Dam, vice-voorzitter CDA-regio West-Brabant; L. Bolsius kamerkringsecretaris Rotterdam; J. van der Ploeg, oud CDA-gedeputeerde in de provincie Groningen W.J. Bos uit Groningen, voorzitter van het politiek vormingsinstituut voor jongeren „M-50" en oud vicevoorzitter CDJA; E. Wermuth kamerkringvoorzitter Amsterdam en R. van Ark partijvoorlichter van het landelijk CDA in Den Haag (secretaris werkgroep).

Inmiddels is de werkgroep al volop aan de slag gegaan. Om efficiënter te werken werd de werkgroep opgedeeld in drie subgroepen. Eén groep heeft de reeds bestaande documenten die betrekking hebben op de opdracht van de werkgroep voor de leden bij de partij bestudeerd. Een tweede groep heeft zich over het intern functioneren van de partij gebogen. Hiertoe werd een brief geschreven aan alle 700 afdelingen en de raadsfracties. Op deze brief is nu door 300 afdelingen gereageerd, hetgeen een grote respons is. Tien afdelingen, die wat betreft het politiek en organisatorisch functioneren in positieve of negatieve zin opvielen, zijn door steeds twee leden van de werkgroep bezocht. De derde groep heeft zich met het externe functioneren van de partij bezig gehouden. Daartoe is de beeldvorming naar de kiezers, media en het maatschappelijk middenveld geanalyseerd. Op 14 juli jl. hebben de drie groepen tijdens een zaterdag in de Talma-hoeve in Garderen aan de plenaire groep gerapporteerd en gebrainstormd over het eindprodukt. Voor het einde van dit jaar hoopt de werkgroep haar definitieve stuk gereed te hebben.

Heeft de werkgroep de lage participatiegraad nog nader onderzocht?

Van Laarhoven: „Nee, die hebben wij als een bekend gegeven aangenomen. De participatiegraad wordt van tijd tot tijd door het partijbureau gemeten. Wij hebben de lage participatie wel bevestigd gezien in een aantal plaatselijke situaties. Een vergelijking met andere grotere partijen maken wij niet maar wij weten wel dat het daar zeker niet beter is. D66 heeft bijvoorbeeld moeite om de raadscommissies te bezetten. Bij VVD en PvdA ligt de participatiegraad beslist niet hoger. Deze partijen hebben bovendien minder leden, die overigens wel meer contributie betalen. Een PvdA'er betaalt gemiddeld twee keer zoveel contributie als een CDA'er. Het CDA is dan wel een brede volkspartij, maar ik vraag mij af of dit moet leiden tot gemiddeld lagere bijdragen. Iets om over na te denken!"

„De communicatie met 'de burger' verbeteren." Braks verdedigt voor breed en boos publiek zijn akkerbouwbeleid. Op de voorste rij vijfde van links Gelders CDA-voorzitter Van Laarhoven. *(foto Hans Hordijk)*

PROFESSIONALISME

Is er een oorzaak voor die lage politieke participatie aan te wijzen?

„Het is moeilijk met zekerheid oorzaken aan te wijzen. Wat zeker meespeelt is dat het politieke bedrijf erg professioneel is geworden. Door de veelheid van terreinen is het moeilijk om overzicht te hebben. Als

(foto Hans Hordijk)

Van Laarhoven:
,,Het is onze verantwoordelijkheid midden in de maatschappij te staan en op zoek te gaan naar wat mensen beweegt."

veel politici dit al niet lukt, hoe zou een gewone burger dit dan wel moeten kunnen. Als een burger niet zelf betrokken is bij een bepaalde sector, is het moeilijk beslissingen in die sector te begrijpen, als je geen overzicht hebt. Daar komt bij dat een politicus tegenwoordig van alle details op de hoogte moet zijn. Je kunt niet meer als generalist spreken, want in de raad wordt doorgevraagd. Zo moet een wethouder van onderwijs perfect op de hoogte zijn van de details van de bekostigings- en opheffingsnormen voor scholen. Anders wordt hij erop gepakt door de raad. Ik vraag mij af of een aantal van dit soort zaken in de toekomst niet beter ambtelijk afgehandeld kan worden.'

Ligt een deel van de politieke desinteresse ook niet aan de burger?
,,Het individualisme in de samenleving is toegenomen. Grof gezegd interesseren wij ons niet meer voor zaken, die verder gaan dan het eigen werk, de club, het huis en de familie. Voor mensen, die geen kinderen op de universiteit hebben, zal bijvoorbeeld de studiefinanciering een worst wezen. Gecombineerd met het professionalisme is het overberoepsmatig bezig zijn tevens een mogelijke reden waarom politiek niet aantrekkelijk gevonden wordt."

Hoe kan dit worden opgelost?
,,Door een andere attitude. De politicus moet meer bestuurder worden en zich meer met hoofdlijnen en minder met details bezig houden. Dit is mijn persoonlijke opvatting. In de praktijk merk ik dat het erg moeilijk is concrete oplossingen aan te dragen om de afstandelijkheid voor de politiek te overwinnen. Je hebt met een bedrijfscultuur te maken die door alle politieke partijen en de ambtenarij heen loopt."

KWALITEIT VAN RAADSLEDEN

Ligt het probleem ook niet in overbelasting van de raadsleden in de middelgrote en grote steden?
,,Als je in een stad als Nijmegen met 145.000 inwoners als raadslid alles wat je zou kunnen doen ook doet, denk ik dat dit niet kan naast een full-time job en een gezin. Er moet altijd geschipperd worden. Ik denk dat in onze cultuur veel te weinig ruimte is voor reflectie. Fractievergaderingen duren veelal van 19.00 tot 23.00 uur of later en worden teveel door de druk van het moment bepaald. Soms leidt dat tot ad hoc besluitvorming."

En de kwaliteit van de raadsleden?
,,Het is geen probleem om goede raadsleden te krijgen. In Nijmegen zijn de verkiesbare mensen en hun opvolgers kwalitatief uitstekende mensen. Voor de Provinciale Staten waren er in Gelderland negentig sollicitanten. Wij hebben mensen moeten afwijzen, die door de selectiecommissie geschikt waren beoordeeld.'

Moet de honorering niet omhoog zodat de mensen genoeg tijd kunnen vrijmaken?
,,Het inkomen van wethouders in middelgrote en kleine gemeenten is wel aan een verhoging toe. Het honorarium voor de raadsleden is hoog genoeg. Het raadslidmaatschap mag echter geen beroep worden. Wij hebben juist mensen nodig, die door hun positie in de maatschappeij weten wat er gaande is in hun stad of hun provincie. Details kunnen de raadsleden beter overlaten aan de ambtenaren.

Gelderland kent al een aantal jaren tussentijdse evaluatiegesprekken. Waarom?
,,De partij stuurt de kandidaten het veld in om haar te vertegenwoordigen. Je mag daarom van deze mensen verwachten dat je in alle vrijheid kunt spreken over hoe dat gaat. Als je dat niet doet, krijg je het beeld van een fractie die alles onderling regelt zonder terug te koppelen naar de partij waarvoor ze staat. Dan loop je het gevaar dat het beleid onvoldoende gedragen wordt. Een tussentijds evaluatiegesprek is goed. Er kunnen dan bijvoorbeeld nieuwe afspraken gemaakt worden over de verdeling van de commissies. Het functioneren van een raadslid en van het afdelingsbestuur kan aan de orde gesteld worden. In dat gesprek kunnen dan afspraken gemaakt worden over de zittingstermijnen en dergelijke. Het is een tweerichtingsgesprek."

TUSSEN DE MENSEN

Hoe kan het CDA meer belangstelling voor haar politiek opwekken?
,,De politicus moet de politiek aantrekkelijk maken. Dat kan door de communicatie met de burger te verbeteren. Die communicatie moet van twee kanten komen. De politiek moet informeren en de burger moet aangeven wat nodig is. De politiek moet naar de burger gaan om te kijken wat er leeft. Het is onze verantwoordelijkheid midden in de maatschappij te staan en op zoek te gaan naar wat mensen beweegt. Met de vierdaagse zitten wij op de ere-tribune en hebben vrijkaarten. Dat is ook een rol. Maar je moet nooit vergeten waar je vandaan komt. Uit het volk, tussen de mensen. Het is belangrijk dat je daar voeling mee houdt.'

Frank de Klerk

INGEZONDEN BRIEF?

Mijne heren,
Het moest toch al wel gedurende lange tijd bij de politiek bekend zijn dat het de burgers aan elementaire informatie ontbreekt met betrekking tot de activiteiten van de plaatselijke politieke groeperingen inclusief het CDA.
Het is buitengewoon jammerlijk te moeten vaststellen hoe groot de afstand is geworden tussen burgers en politici.
De afstand werkt onduidelijkheid in de hand, de onduidelijkheid werkt desinteresse in de hand.
De selectiviteit van de kleine groep, die het zogenaamd beter weet werkt apathie in de hand.
De tijden zijn zodanig veranderd middels informatievoorziening dat burgers in alle geledingen kunnen vaststellen wat de politiek zoal presteert. Politici moeten zichzelf niet in slaap sussen, met de gedachte dat het wel meevalt.
De verantwoordelijkheid voor het functioneren en/of het falen van e democratie ligt bij de politiek.
Als kiezers het af laten weten, dient de politiek daarvan de oorzaak bij zichzelf te zoeken. Dit inzicht dient als maatstaf te worden aangelegd voor politieke activiteiten. Wie niet voldoet dient te worden verwijderd. De democratie is te kostbaar om die te laten verkwanselen door zelfgenoegzaamheid.
Succes

Met vriendelijke groet,
M.C. van de Gronden

N.B. Ik beweer niet dat er niet hard gewerkt wordt echter wel dat politici zich doorgaans slecht informeren en nauwelijks of geen informatie verstrekken. Ergo de PR functie ligt braak.

CDJA

DE OPKOMST VAN EEN NIEUWE ELITE

Terwijl de democratie de wereld lijkt te veroveren. Dictaturen in Oost-Europa, in Latijns-Amerika en in overige delen van de wereld, plaats maken voor parlementaire democratie naar Westers model. Wordt voor ons de vraag actueel in hoeverre deze voorbeeldfunctie nog zo terecht is. Hebben we straks ook in Nederland niet te maken met de wet van de remmende voorsprong. Want wanneer wij het functioneren van onze eigen democratie eerlijk onder ogen durven zien, wat blijft er dan nog over van het ideaalbeeld van een regering van, voor en door het volk. Een vrij breed levende onverschilligheid t.o.v. de politiek, soms zelfs oplopend tot een uitgesproken afkeer. ,,Ze regelen het toch wel daar in Den Haag" is een veel gehoorde kreet. Lage opkomstpercentages bij recente verkiezingen en een nog kleiner aantal dat lid is van een politieke partij (4%) waarvan naar schatting slechts 10% daadwerkelijk politiek actief is, zijn ondubbelzinnige signalen van een democratie die zwaar ziek is. Het komt er op neer dat slechts 0,4% van de bevolking direct of indirect betrokken is bij het bestuur van dit land. En dan is deze 0,4% geenszins meer een afspiegeling van de bevolking. Politiek is steeds meer een zaak geworden van een geïnteresseerde, goed opgeleide, elite. De huidige politieke praktijk steekt wel heel schraal af bij wat Aristoteles in het oude Griekenland bedoelde met democratie. Een aristocratie in een nieuw jasje, namelijk dat van de intelectueel, geeft een betere benadering van de hedendaagse politieke werkelijkheid. Professor Oerlemans spreekt in dat verband van de een-partijstaat Nederland waarin het blok van de 3 grote politieke partijen alle kenmerken hebben gekregen van een carrière-oligarchie, waarbinnen een zeer beperkt aantal ambitieuzen de dienst uitmaakt. Een feodalisering van het politieke bedrijf is er ontstaan doordat de volksvertegenwoordigers zich in hun meningsvorming en besluitvorming steeds meer laten leiden door de eventuele waardering van hun standpunten door hen die invloed kunnen uitoefenen op hun plaats op de lijst. En dat is al lang niet meer het volk, de gewone partijman, maar de partij-hiërarchie. Bovendien is het tegenwoordig in onze technocratische samenleving belangrijker dat je als politicus deskundig overkomt dan dat iedereen je ook daadwerkelijk begrijpt en mee kan denken.

EENHEIDSWORST EN SCHIJNEENHEID

Ook CDA-fractievoorzitter van de Eerste Kamer, de heer Kaland wijst in het laatste nummer van CD-Verkenningen op het feit dat: ,,de democratie er alleen nog maar is voor de intellectuelen in plaats van voor het volk." Het gemiddeld Tweede Kamerlid is dan ook een grijze muis geworden die alleen ,,off the record" richting journalisten nog gespierde taal durft te laten horen. Het CDJA heeft in dit verband al eens gewaarschuwd voor de opkomst van de christen-technocratie. Nu ruim anderhalf jaar later merkt de heer Kaland in hetzelfde nummer van CD-Verkenningen terecht op: ,,Resoluties van congressen en partijraden worden door de beroepskrachten ontworpen en bijna altijd zonder wezenlijke wijziging aanvaard. Inspraak en medezeggenschap zijn formeel aanwezig, materieel heeft het weinig betekenis." Dus zowel binnen de vertegenwoordigende lichamen van parlement, staten en raden is het dualisme in de democratie ver te zoeken, als ook op partijniveau is het allemaal eenheidsworst geworden. Kritiek wordt ingekapseld en een weinig inspirerende schijneenheid is er het gevolg van. Het zou niet terecht zijn te suggereren dat het bij het CDJA allemaal veel beter zou zijn. Ook hier is een bestuurderscultuurtje ontstaan waar men zich zo graag als deskundige profileert zonder zich te bekommeren of men nog echt iets vernieuwends en inspirerends toevoegt aan de discussie. Bestuursleden zouden ook bij ons meer ter verantwoording moeten worden geroepen over eerder ingenomen standpunten opdat er zo meer discussie en een gezond dualisme ontstaat. Een voorzitter heeft geen gelijk omdat hij voorzitter is maar ook binnen onze club zou het zo moeten zijn dat op basis van onze christen-democratische uitgangspunten wij allen elkaar regelmatig ter verantwoording roepen, niet om elkaar eens persoonlijk de oren te wassen maar om elkaar aan te scherpen in ons denken en samen verder te komen. Dat beetje meer dualisme en dynamiek kan ook het CDJA best gebruiken.

Ad Koppejan: ,,De discussie dient publiekelijk en in alle scherpte gevoerd te worden!" *(foto Hans Hordijk)*

PUBLIEKE DISCUSSIE

Tenslotte de vraag hoe wij in Nederland de participatie en de democratie weer kunnen bevorderen. Zonder hierbij te pretenderen een volledig antwoord te geven zou ik de volgende aanzetten willen geven. Ten eerste dienen de politici een meer open, kritische en onafhankelijke houding t.o.v. elkaar in te nemen, ook binnen een partij. Je kunt als politieke partij ook best een duidelijk geluid laten horen zonder dat alle individuele leden elkaar voortdurend napraten. Er dient gelegenheid te zijn tot daadwerkelijke inspraak. De partijtop moet niet bang zijn om teruggefloten te worden door haar achterban maar daarentegen blij zijn dat ook haar fouten nog gecorrigeerd kunnen worden. Niemand is immers volmaakt. Het dualisme dient hersteld te worden. De discussie dient ook publiekelijk en in alle scherpte gevoerd te worden zodat iedereen het gevoel krijgt dat het weer ergens over gaat in de politiek. Persoonlijkheden die hun nek durven uit steken moeten gewaardeerd worden in plaats van de huidige praktijk van ,,terug in je hok". Daarnaast dienen duidelijke standpunten te worden ingenomen en keuzes te worden gemaakt in plaats van uit te stellen. Is dat immers tot nu toe niet het grote verschil in aanpak tussen het eerste kabinet Lubbers met betrekking tot het werkloosheidsvraagstuk en het financieringstekort en de huidige benadering van uitstellen en tweeslachtigheid wanneer het gaat om de milieuproblematiek. Tenslotte mag van de overheid samen met de maatschappelijke organisaties een voortrekkersrol verwacht worden wanneer het gaat om het stimuleren van maatschappelijke participatie. Dat betekent concreet het stimuleren en waarderen van maatschappelijke activiteiten van jong en oud. Dit kan door het creëren van voorzieningen voor hen die naast hun studie en werk maatschappelijk actief zijn. Kortom, het is de hoogste tijd dat er ook in Nederland weer een nieuwe wind gaat waaien om onze democratie weer nieuw leven in te blazen.

Ad Koppejan

VROUWEN BERAAD

COMBINATIE MANNEN EN VROUWEN BESTE MANAGEMENT

Een vorig jaar gehouden Amerikaans onderzoek heeft uitgewezen dat in het gedrag van managers zes dimensies voorkomen die effectieve managers onderscheiden van minder effectieve. Dit zijn de zogeheten kerndimensies zoals: communicerend; managementgericht; mensgericht, procesbewakend en feedbackgericht.
Op basis van dit onderzoek is een Management Effectiviteits-Analyse (MEA) opgesteld die managers inzicht geeft in hun effectief functioneren.
In Nederland heeft de Management Ontwikkelingsgroep de rechten van de analyse verworven en wordt deze testmethode inmiddels toegepast. Resultaat van dit onderzoek is dat vrouwen en mannen over het algemeen even goede managers zijn, alleen de manier van werken is een andere. Juist omdat mannen en vrouwen verschillend werken en elkaar daardoor op verschillende dimensies en kerndimensies aanvullen vormen ze waarschijnlijk de meest geschikte combinatie in een managementteam. Wil je daarbij succesvol zijn, dan dien je gemotiveerd te zijn en anderen te motiveren. De eigenschap die vrouwen bij uitstek goed kunnen hanteren is ,,management by intuition".
Vrouwen laten hun ,,vrouwelijke natuur" meespelen bij beslissingen in de fabriek, de rechtszaal, de vergaderkamer en de regering. Zo ontstaat er op alle fronten een nieuw beeld en een nieuwe definitie van de vrouwelijkheid. Mannen weten dat en hebben daar in toenemende mate respect voor. Je ziet in bedrijven dan ook dat mannen hier gebruik van maken onder andere bij sollicitatie-procedures, communicatie met het personeel en bij het afsluiten van contracten. Daardoor krijgen de vrouwen individueel meer toegang tot de macht. Naarmate hun aandeel toeneemt zal de macht daardoor zelf veranderen. Dat betekent dat mannelijke en vrouwelijke leiderskwaliteiten zullen samensmelten. De hardere mentaliteit van waaruit mannen gewoon zijn zich te bewegen in de zakenwereld kan zodoende door vrouwen worden gecompenseerd, terwijl vrouwen profijt trekken van bepaalde andere eigenschappen in mannen. In de toekomst zal een steeds grotere behoefte gaan ontstaan aan mannen en vrouwen met een verfrissend en menselijk inzicht. Dit gezichtspunt kan een grotere rol gaan spelen in de wetenschap, geneeskunde, het recht, de zakenwereld en de politiek. In haar boek ,,In a different voice" (Een ander geluid) stelt Harvard-psychologe Carol Cilligan dat het tijd wordt een nieuwe ethiek te formuleren, een ethiek waarin ook vrouwelijke waarden bijdragen aan doelstellingen en idealen.
Vrouwen zullen dan echter hun stem moeten laten horen, ook in de zakenwereld. Het komt voor dat een echtpaar een zakelijk team vormt. In mijn ervaring is het dan belangrijk tijd voor elkaar te houden en voor je gezin. Je moet beiden thuis werk uit handen geven en zorgen voor een ontspannen sfeer, dat komt de werksfeer ook weer ten goede. Er is al een verschuiving te constateren van rolpatroon naar een grotere harmonie tussen de eigenschappen die we tot nu toe of mannelijk of vrouwelijk noemden vormt het beste management.
(Bronnen: Training & Development en Managementteam, ,,De vrouw van morgen" van Kathy Keeton en ,,Een ander geluid" van Carol Gilligan)

Willemien van Gardingen-van den Elzen

POSITIEVE ACTIE EEN NOODZAAK

Uit recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt, dat het aantal vrouwelijke CDA-gemeenteraadsleden (20%) onder het landelijk gemiddelde is gebleven.
PvdA, D'66 en VVD scoorden respectievelijk met een percentage van 29, 28 en 25%. Daarom wil het CDA-Vrouwenberaad de noodzaak van een positief actiebeleid in de politiek en in de maatschappelijke organisaties nog eens onder uw aandacht brengen.
Positieve actie is kortgezegd: een samenhangend geheel van maatregelen die in een organisatie worden genomen met als doel het bereiken van evenredige vertegenwoordiging van vrouwen en mannen in alle functies binnen een redelijke termijn. Gezien zijn beleid was oud-minister De Koning een grote stimulator van positieve actie. Niet alleen heeft hij een stimuleringsregeling positieve actie in het leven geroepen, maar ook heeft hij alle departementen verplicht binnen drie jaar vanaf 1988 een positieve actiebeleid te voeren.
Maar er is meer dan arbeidsmarktparticipatie alleen.
Vrouwen hebben ook hun inbreng in andere sectoren van de samenleving als bijvoorbeeld politieke partijen en maatschappelijke organisaties.
Laat ik voor twee organisaties aangeven waarom het voor de hand ligt op groter schaal gebruik te maken van het model van positieve actie.
Allereerst het CDA, waarin vrouwen nog steeds ondervertegenwoordigd zijn, ondanks het hoge percentage van vrouwelijke CDA-kiezers.
Het program van uitgangspunten wijst er op dat de mens als verantwoordelijk persoon in de samenleving is gesteld. Dat geldt de man, maar ook de vrouw. Beiden moet daarom de gelegenheid worden gegeven verantwoordelijkheid te dragen, ook op het terrein van de politiek. Als instrument is positieve actie daartoe het meest geëigend. Het is een instrument dat zeer wel past bij het te bereiken doel. Als voorbeeld van maatschappelijke organisaties wil ik de standsorganisaties van boeren en tuinders noemen. In het verleden hebben deze organisaties reeds uitspraken gedaan waaruit de wens van een grotere deelname van vrouwen aan deze organisaties spreekt. Maar tot een beleidsmatige aanpak is het nog niet gekomen. Het aantal vrouwelijke leden van de standsorganisaties, die zich regelmatig als gezinsorganisaties presenteren, groeit gestaag. Willen de standsorganisaties het karakter van een gezinsorganisatie tot uitdrukking brengen dan dient de samenstelling van zowel besturen als vertegenwoordigingen een afspiegeling te zijn van de leden.
Het realiseren van positieve actie vraagt om een zo breed mogelijk draagvlak binnen de organisatie. Positieve actie is dus een gezamenlijk gedragen streven in gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid. Zowel binnen het CDA als de standsorganisaties in de land- en tuinbouw is de tijd rijp voor een planmatige aanpak, zodat op termijn politieke en maatschappelijke functies minstens in overeenstemming zijn met het aantal vrouwelijke leden. Dit behoort te gebeuren met inzet van de leden, mannen en vrouwen, en met inzet van ieder op de eigen plaats.

Klaasje Eisses-Timmerman.

(foto Hans Hordijk)

Aantal vrouwen op politieke en maatschappelijke functies in CDA en standsorganisatie onevenredig klein met aantal leden.

Ook ,,sociale democratie'' zal handen en voeten krijgen

Het CNV kan zich uitstekend vinden in de ideëen over bestuurlijke en sociale vernieuwing zoals die door CDA-politici naar buiten gebracht worden. Maar nadat het CNV zich enige tijd geleden schriftelijk tot premier Lubbers en minister Dales gewend had om over het betrekken van de vakbeweging bij het regionale en lokale proces van sociale vernieuwing te praten kwam ,,Den Haag'' alleen maar met een ontvangstbevestiging. ,,Dan denk ik: je wordt als vakbeweging kennelijk weer niet ernstig genomen,'' zegt CNV-voorzitter Henk Hofstede in een gesprek met CD/Actueel.

PARTICIPATIE IN CNV

De vakbeweging beschikt over een lange ervaring op het gebied van overleg en participatie. Hofstede: ,,Na de tweede wereldoorlog was er snel sprake van een intensief participerende, adviserende rol van de vakbeweging. Met ,,de politiek'' streden we schouder aan schouder voor de wederopbouw van ons land. In de jaren zestig en zeventig werd het klimaat anders: de polarisatie vierde hoogtij en de partners van weleer werden steeds meer elkaars tegenstanders. We hebben daaraan als CNV menige studieconferentie gewijd. Als sterke organisatie beschikken we immers over veel know-how en een lange ervaring; we zouden dus een veel bredere rol kunnen spelen in de besturing van het land.''
De ideëen van het partner-zijn kwamen terug, onder meer in het gestalte geven aan de arbeidsvoorziening, een idee dat volgens Hofstede ,,in dit CNV-huis'' geboren is. ,,Wij kozen voor een tripartite opzet: overheid, werkgevers en werknemers. Dat denkbeeld is nu realiteit geworden. De sociale partners kregen ook een goede, adviserende rol bij het beleid met betrekking tot de volksverzekeringen en verder heeft het CNV zich sterk gemaakt voor een overdracht van de werknemersverzekeringen naar de sociale partners vakbeweging. ,,Over dat laatste hebben zeer moeizame discussies plaats gehad. Er lijk nu iets van te komen in proeven bij de ziektewet, maar de tekst van de wetsvoorstellen ken ik nog niet. Als ik uit de kring van de politieke partijen hoor dat er bestuurlijk meer gespreid moet worden zeg ik: doe dat dan snel met de werknemersverzekeringen. Maar tot dusver hebben we er bij de achtereenvolgende ministers van sociale zaken nog weinig gehoor voor gevonden.''
Het CNV is sterk geporteerd voor decentralisatie, niet alleen naar de lagere overheden, maar ook naar de sociale partners. ,,Met de CDA-denkbeelden over gespre-

(foto Hans Hordijk)

Henk Hofstede: ,,Waar blijft het antwoord van de politiek op medezeggenschap op gemeentelijk vlak?" *(foto Hans Hordijk)*

de verantwoordelijkheid zijn we het roerend eens, maar de politieke praktijk tot dusver stemt ons niet tot juichen, het is allemaal nog erg marginaal."

GEMEENTEN

Meer bestuurlijke armslag voor de gemeenten? Het CNV vindt dat een goede zaak en heeft dat in zijn sociaal-politiek program ,,Toekomst in banen" tot uiting gebracht. ,,De centrale aanpak kan echte problemen niet oplossen en de besluitvorming moet in elke situatie zo dicht mogelijk bij de mensen plaats hebben," zei Hofstede onlangs op een congres van de Dienstenbond van het CNV. De CNV-voorzitter: ,,We hebben onze concrete intenties op het gebied van bestuurlijke en sociale vernieuwing duidelijk aan het kabinet overgebracht, daarbij aannemend dat we op de lijn van dit kabinet zitten dat steeds zegt dat maatschappelijke organisaties onmisbaar zijn voor sociale vernieuwing. Maar waar blijft het antwoord van de politiek als we het hebben over medezeggenschap op gemeentelijk vlak? Die is, wat onze rol als vakbeweging betreft, een lachertje. Ze wordt overgelaten aan de goedwillendheid van de toevallige wethouder. Wij zijn ervan overtuigd dat sociale vernieuwing alleen zal slagen als de sociale infrastructuur daarop is ingericht."

SOCIALE RAAD

Volgens Hofstede wint de politieke democratie aan kwaliteit als ook in sociaal opzicht de participatie is gewaarborgd. Om deze te bewerkstelligen hebben de gemeenten onder meer de vakbeweging, maar ook bijvoorbeeld de kerken nodig. Daarom moeten de gemeenten een sociale raad oprichten, waarin organisaties zitting hebben die in de samenleving geworteld zijn. De oprichting van een sociale raad moet volgens het CNV worden voorgeschreven in de convenanten die het rijk met de gemeenten afsluit. Door de oprichting van een sociale raad kunnen drempels verder verlaagd worden. ,,Natuurlijk is de rol van zo'n raad niet het produceren en bespreken van allerlei nota's, maar wel het signaleren van praktische knelpunten en problemen. Als vakbeweging beschikken we over een goed kader en kunnen we onze mensen verder toerusten voor dit belangrijke werk," aldus Hofstede.
Met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten heeft daarover al een lang gesprek plaats gehad. Daarin is onder meer aan de orde gesteld dat in veel gemeenten wel op bijvoorbeeld sport- en cultureel gebied adviesraden bestaan, maar niet op sociaal economisch terrein. Hofstede: ,,Juist nu beleid naar gemeenten wordt gedecentraliseerd - nogmaals: een prima zaak - moeten die gemeenten gebruik maken van de vaak sterke maatschappelijke organisaties die er functioneren. Dan krijg je ook op lokaal terrein echte maatschappelijke participatie."
De CNV-voorzitter benadrukt nog eens dat deze gedachtengang naar zijn mening uitstekend aansluit bij de ideëen van, onder andere, het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA en CDA-fractievoorzitter Brinkman. ,,Maar laat de politiek dat dan ook in praktijk brengen," verzucht hij.
Over de mate waarin het CNV in hetlandelijke beleid kan participeren, vooral in de Sociaal Economische Raad en de Stichting van de Arbeid, is Hofstede – met enkele al eerder genoemde kanttekeningen – redelijk tevreden. Voor een groot aantal andere zaken moet de regering verplicht advies aanvragen bij de SER. Dat heeft twee voordelen: in de eerste plaats adviseert de SER in het openbaar waardoor allerlei ,,geheime kamergesprekken" voorkomen worden. En ten tweede worden de sociale partners nu genoodzaakt zich vroegtijdig diepgaand in de materie te verdiepen om effectief de confrontatie met elkaar en de kroonleden van de SER aan te kunnen gaan.

OOK PLAATSELIJK

Wat landelijk kan moet ook regionaal en plaatselijk lukken, vindt Hofstede. ,,Nederland is toe aan een grootscheepse decentralisatie. Onze bevolking is meer op participatie dan op polarisatie gericht. Daar komt bij dat tegenover de op een aantal gebieden optredende schaalvergroting (naar Europa toe) een perfect georganiseerde schaalverkleining (naar provincies en gemeenten) moet staan. Gemeentebesturen moeten weer bedenken dat zij een infrastructuur moeten scheppen waardoor zij zo dicht mogelijk bij hun burgers komen te staan. Wij als vakbeweging willen daaraan graag meewerken." ,,Ik denk", besluit Hofstede, ,,dat op weg naar het jaar 2000 naast de politieke democratie ook de sociale democratie verder handen en voeten krijgt."

Evert Mathies

secur-all

beveiligingssystemen

Specialisten op het gebied van:
* Inbraak- en overvalsignalering
* Terreinbeveiliging
* Brandmeldsystemen
* Toegangscontrole
* Gesloten video-circuits
* Mobiele beveiliging
* Gebouwen automatisering systemen

Erkend Uneto Beveiligings-Installateur

Tel. 070-590880
33107 VEB Groep
Telefax 070-298868

Abbing in Zeist: hèt adres voor uw tuin

Haal de natuur bij uw huis. Laat u deskundig adviseren bij de aanleg of renovatie van uw tuin, (03438) 1 47 77.

Informatie met meer dan 450 afbeeldingen in kleur wordt u toegezonden door storting van f 4,75 op giro 10469.

Abbing

postbus 500,
3700 AM Zeist.

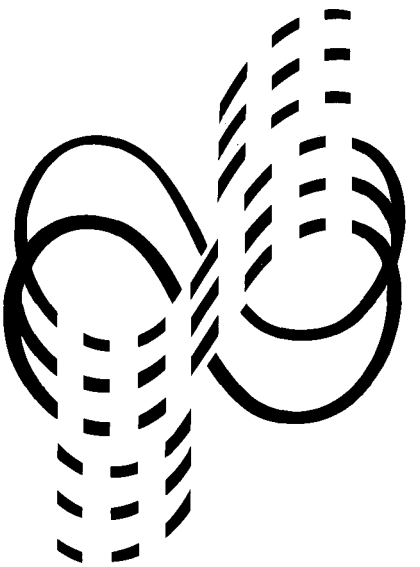

Flexibilisering van de arbeid door

Collegiale Doorlening®

Collegiale Doorlening is een nieuw Human Resources-instrument, dat de efficiency, effectiviteit en flexibiliteit van organisaties sterk vergroot.
Het concept hiervan is het tijdelijk doorlenen van deskundige managers, specialisten of medewerkers tussen ondernemingen via het JCD Netwerk®.

Het onderscheidt twee vormen,

Capaciteits-doorlening®
bij fluctuaties in de personele capaciteit

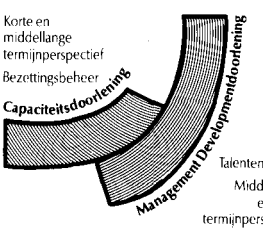

Management Development-doorlening®
voor de horizon-verbreding van het talent in uw bedrijf

Een nieuw perspectief voor u en uw bedrijf.

Effecten van Collegiale Doorlening®

- Het flexibiliseren van de personeelsbezetting met behoud van ondernemingsbinding.
- Het vergroten van de rentabiliteit van uw onderneming.
- Het verbreden van inzichten en ervaringen bij medewerkers en managers en daarmee voor uw organisatie.
- Het voorkomen van gedwongen ontslagen.

Aansluiting van uw onderneming op het JCD Netwerk is kosteloos.

Een brochure en andere informatie wordt u graag verstrekt.

Collegiale Doorlening® is een concept, ontwikkeld door Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda

JCD Netwerk®
Baronielaan 5, 4818 PA Breda
Telefoon 076-200055

® Geregistreerde merken van Jacobs & Partners organisatie-adviseurs, Breda.

(foto Hans Hordijk)

Emancipatie in toekomstperspectief

De Nederlandse arbeidsmarkt is op het punt van de participatie van vrouwen sinds een jaar of tien fors in beweging. Door de groeiende economie meldden vrouwen zich in het begin van de jaren '80 massaal aan voor betaald werk. De participatiegraad van vrouwen begon snel te stijgen. Eind 1989 had 36,5% van de vrouwen boven de 15 jaar betaald werk. Jaarlijks neemt de participatiegraad van vrouwen met ongeveer 0,5% toe. Naar zich nu laat aanzien vraagt deze ontwikkeling niet perse om dezelfde voorzieningen met betrekking tot de arbeid als die in het verleden zijn tot stand gekomen. Tot de verworvenheden van het verleden behoren onder meer het ontvangen van vergoedingen voor verhuis- en reiskosten, van overheidswege wettelijk geregeld en fiscaal aantrekkelijk gemaakt. Daarnaast was de werkgever veelal bereid ten behoeve van het personeel parkeerplaatsen of -garages aan te leggen, eveneens vaak in overleg met de overheid. Is dit toentertijd voor de werknemers geregeld, nu wordt in verband met de toenemende deelname van vrouwen op de arbeidsmarkt ook gevraagd om andere voorzieningen, zoals ouderschapsverlof of kinderopvang. Ook hierbij gaat het om een zaak tussen overheid, werkgevers en werknemers. De centrale overheid stimuleert deze voorzieningen momenteel met het beschikbaar stellen van gelden voor kinderopvang en het ontwerpen van positieve-actieplannen en ouderschapsverlofregelingen. Dit heeft onder andere tot gevolg dat bestuurders en vertegenwoordigers op de andere bestuurlijke niveaus van provincies en gemeenten zich thans buigen over voorstellen m.b.t. voorzieningen die een combinatie van ouderschap en arbeid mogelijk maken. Wie in de berichtgeving van deze discussies op de inbreng van CDA-bestuurders let, kan zich echter maar moeizaam aan de indruk onttrekken dat zij zich tamelijk terughoudend opstellen. Zo vernam ik uit een regionaal dagblad van een gemeente waarin de ambtenaren vanwege de bezwaren van het CDA betaald ouderschapsverlof dreigden mis te lopen. Volgens het bericht waren de bezwaren van de CDA'ers van ,,morele" en ,,principiële, financiële en praktische" aard. Uit andere berichten weet ik dat dergelijke bezwaren ook elders bij CDA-bestuurders leven, onder andere als argumenten tegen kinderopvang of positieve-actieplannen. In dit licht verbaast de uitkomst van een onderzoek van de Vrije Universiteit uit 1989 dan ook niet. Uit deze studie (van M. Sanders) blijkt dat de mate van inzet van de coördinerende bestuurder voor het gemeentelijk emancipatiebeleid partijgebonden is. ,,Met als vermoedelijk gevolg", aldus de onderzoeker, ,,dat gemeenten met een bestuurder die tot de PvdA behoort vaker op meer dan drie beleidsterreinen emancipatiebeleid toepassen dan gemeenten waar deze lid is van het CDA".
Uit deze geluiden trek ik de conclusie dat het CDA moeite heeft met het ontwikkelen van beleid wat betreft de toenemende participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt. Op concrete beslispunten uit zich dat in een afwachtende, afwijzende houding. Al enige tijd ben ik op zoek naar een verklaring voor deze houding. Komt ze voort uit de wens gestalte te geven aan een authentiek doorleefd christendom? Of uit gebrek aan oog voor een zich structureel voltrekkend maatschappelijk prces? Of is het wellicht uit levensbeschouwelijk conservatisme? Een verklaring is niet gemakkelijk te vinden en daar gaat het mij in dit stukje ook niet om. Het gaat mij hier om het stellen van de vraag. Vanwaar de terughoudendheid in het CDA wanneer het om emancipatie gaat? Op welke vooronderstellingen is deze houding gebaseerd en hoe verhouden deze zich tot de christen-democratische uitgangspunten en visie op de mens als verantwoordelijk persoon in de schepping? In het CDA is hierover nog nooit fundamenteel gediscussieerd.
Het antwoord op deze vraag intrigeert mij mede omdat ik aan mijn eigen generatiegenoten zie dat zij een blijvende deelname van vrouwen op de arbeidsmarkt – dus ook na de komst van kinderen – in toenemende mate als vanzelfsprekend ervaren. Als het mogelijk is wordt de werkgever zelfs geselecteerd op de ruimte die geboden wordt kinderen en ouderschap te combineren. Ook mannen doen dat. De samenleving is dus duidelijk in verandering en vraagt in de nabije toekomst om andere voorzieningen dan in het verleden. Het duurt niet lang meer of niet alleen de werknemer, maar ook de werkgever heeft daar direct baat bij – al was het alleen maar vanwege het behoud van personeel. In een aantal sectoren tekent zich op termijn krapte af; in de gezondheidszorg is krapte zelfs al een acuut probleem. Het maken van beleid dient naar mijn idee gericht te zijn op het weldoordacht vorm geven van de toekomst en niet op de ondoordachte instandhouding van het verleden. Dat wil zeggen dat geanticipeerd moet worden op veranderingen. De toenemende deelname van vrouwen is zo'n verandering. Hopelijk wordt dit in de christen-democratie niet als een bedreiging ervaren van in het verleden bevochten normen en waarden, maar als een doelbewuste keuze voor een manier van leven, gericht op zowel het dragen van verantwoordelijkheid in de maatschappij als in het samenlevingsverband waarin men leeft. Wat mij betreft mag de christen-democratie op het punt van emancipatie daarom het afwijzende karakter, van vooral te weten wat het niet wil, verliezen om ruimte te scheppen voor gedeelde verantwoordelijkheid.

Hillie van de Streek

Veranderingen in Zuid-Afrika beperken zich tot politieke top

In Zuid Afrika vinden belangrijke politieke veranderingen plaats. Maar in de samenleving is de apartheid nog ten volle aanwezig. Van 28 juni tot 6 juli was er een delegatie van katholieke organisaties als de Bisschoppelijke Vastenactie, het Centraal Missie Commissariaat, Justitia et Pax, Pax Christi en Kairos in Zuid Afrika. Theo Brinkel, medewerker van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA was mee met deze missie, die stond onder voorzitterschap van prof.dr. J.A. van Kemenade. Brinkel geeft zijn indrukken van de reis.

ZUID-AFRIKA

Kaapstad. Een winterzon maakt het even aangenaam op St. Georges Mall. Je kunt er buiten een kop koffie drinken. Meteen komen er bedelaars uit allerlei hoeken. Eén bedelares, een kleurlinge, loopt daarbij tegen een ober (blank) op, die een doos servetten laat vallen. Hij scheldt haar uit en geeft haar een harde schop in haar buik. Apartheid: Zuid Afrika is hard voor haar mensen. Blanken hebben in de auto een honkbalknuppel liggen naast de handrem. En thuis, onder het bed, een geweer. Door de straten van Johannesburg rijden privé-veiligheidstroepen. In de sloppenwijken, de zwarte townships, de thuislanden, proberen mafiose knokploegen, veelal onder toeziend oog van blanke autoriteiten, een orde van geweld en afpersing op te leggen. In de provincie Natal is sprake van een ware burgeroorlog. Apartheid: In de blanke krant ,,Die Burger" van 6 juli schrijft S. Pretorius een ingezonden brief onder de kop ,,Leer swartes van beskawing". Hij vindt het maar een rotzooi worden. De wereld moet van hem weten ,,dat hier een chaos veroorsaak word deur swart massas wat 'n ordentlike staatkundige skiking in ons land onmoontlik maak."
Apartheid stinkt. Een dikke laag smog ligt over het grauwe Soweto. De bewoners van de golfplaten hutten van Alexandra wonen boven het goud dat Johannesburg haar rijkdom gaf. Zij staan zich te warmen voor halve olievaten waarin kolen, hout en autobanden verbrand worden. In Crossroads, Kaapstad, proberen honderdduizenden squatters (krottenbewoners) beschutting te vinden tegen de regen. Volgens de apartheidsgedachte hadden er eigenlijk geen zwarten in Kaapstad mogen wonen. Daarom is er jarenlang nauwelijks iets gedaan aan hun huisvesting. Behoefte aan goedkope arbeidskrachten was er wel. Daarom werden zij op tijdelijke basis toegelaten. Hun gezinnen zijn meegekomen. Hoewel de autoriteiten meermalen hebben geprobeerd ze weer weg te krijgen, door met de bulldozer door de sloppenwijken te rijden, zijn ze gebleven. Nu met honderdduizenden. In sloppenwijken, zo ver als het oog reikt. Apartheid heeft een huisvestingsprobleem veroorzaakt, dat in geen tien jaar op te lossen lijkt.
Apartheid betekent dat op nog geen steenworp afstand van deze smerigheid en ellende de mooiste huizen staan. Voor blanken natuurlijk, en zwaar beveiligd. En overal die schitterende natuur. En telkens weer herinneringen aan de Nederlandse geschiedenis en cultuur. De zin uit het schitterende boek ,,Cry, the beloved country" van Alan Paton dringt zich voortdurend op: ,,The sun pours down on the earth, on the lovely country that man cannot enjoy. He knows only the fear of his heart." Apartheid leidt tot arbeidsomstandigheden, bijvoorbeeld in de mijnen, die regelrecht doen denken aan de negentiende eeuw. De directies maken het de vakbonden zo moeilijk mogelijk. Voor promotie wassen zwarten 's avonds de auto van de baas. In de goudmijnen zijn speciale acclimatiseringskuren – alleen voor zwarten – om te wennen aan de hoge temperatuur onder de grond. Gewoon puur vernedering van zwarte werknemers.

,,De Klerk moet blanke Zuid-Afrikanen nog overtuigen dat zwarten een volwaardige plaats innemen." *(foto ANP)*

SOLIDARITEIT

Een ding is de apartheid niet gelukt: het afbreken van onderlinge zorg en solidariteit, ook over de rassengrenzen heen. Ondanks de onderdrukking, de armoede, de gekweekte afstand tussen de

rassen, zijn er tal van organisaties gegroeid: Civic Associations (burgercomité's), die alternatieve structuren van overheidsgezag opzetten tegen de anarchie in de townships. De grote vakbonden. Mensenrechtenorganisaties, die zich bekommeren om het lot van politieke gevangenen. En overal, daar waar de nood het hoogst is, zijn kerken te vinden. Kerken zetten zich in voor de miljoen zwarten in Winterveld, een vlakte met krotten, 40 km ten noorden van Pretoria. De Zuidafrikaanse regering heeft Winterveld door een grenscorrectie afgestaan aan het zogenaamde onafhankelijke thuisland Bophutatswana. Pretoria is zo van het probleem af. De kerk is er gebleven. In Kaapstad zijn het de kerken die proberen die vrijgelaten politieke gevangenen op te vangen en weer in contact te brengen met hun gezinnen. Als het aan de autoriteiten van de gevangenis van Robbeneiland lag, zouden de gevangenen in hun gevangenisuniform en met een derde klas treinkaartje zomaar op straat gezet worden. Het is niet moeilijk voorstelbaar wat voor problemen dat meebrengt voor iemand, die 10 of 15 jaar gevangen heeft gezeten.

Inderdaad, aan de politieke top in Zuid Afrika gebeurt er veel. Ondanks de enorme verschillen is er een verstandhouding gegroeid tussen president De Klerk en ANC-leider Mandela en de Nationale Partij en het African National Congress. Hennie Serfontein, redacteur van het vooruitstrevende Afrikaner tijdschrift het Vrye Weekblad, zegt dat de afgelopen maanden in de praktijk al sprake is van ,,power sharing" van NP en ANC. Hij verwacht zelfs een coalitie van beide partijen. In ieder geval hebben De Klerk en Mandela waardering voor elkaar, hoewel de meningsverschillen nog steeds fors zijn. Die meningsverschillen concentreren zich nu op de vraag hoe een nieuwe, democratische grondwet gemaakt moet worden. Frederik Willem de Klerk wil de besprekingen daarover voeren vanuit de positie van regering van het land en met het ANC en andere politieke organisaties, zoals de Inkathabeweging van Bathelezi. Het ANC volgt liever het voorbeeld van Namibië. Dat betekent dat er eerst algemene verkiezingen moeten komen, waarin iedere stem ,,ongeacht ras" telt, voor een zogenaamde grondwetgevende vergadering. Deze grondwetgevende vergadering moet de nieuwe grondwet maken. De verkiezingen zullen laten zien hoe groot de aanhang is onder de bevolking van de verschillende politieke organisaties.

Binnenkort zullen de besprekingen tussen Mandela en De Klerk een nieuwe ronde ingaan. Beide politieke leiders staan nu voor de zware taak de toenaderingen die zij tot elkaar gedaan hebben uit te leggen aan hun eigen achterban. Nelson Mandela zal vooral geradicaliseerde zwarte jongeren moeten zien te overtuigen van de juistheid van de overgang via de onderhandelingstafel. Frederik Willem de Klerk zal met name de blanke Afrikaners zover moeten zien te krijgen dat die accepteren dat zwarten hun volwaardige plaats in de samenleving moeten kunnen innemen. Dat zal niet eenvoudig zijn, omdat de apartheid en de onderdrukkende houding tegenover zwarten diepe sporen hebben getrokken in het denken van de blanken. Zeker is dat nog het geval bij politie en geheime diensten. Een groot deel van de politiefunctionarissen is aanhanger van de Conservatieve Partij, die vast wil houden aan apartheid, of van de neo-nazi Afrikaner Weerstand Beweging. In hun optreden verandert er nog maar weinig: nog steeds worden zwarte activisten zonder vorm van proces gevangen gehouden, nog steeds wordt er gemarteld, nog steeds schiet de politiek met hagel op demonstranten. Ondanks de belofte dat politieke gevangenen zouden worden vrijgelaten, zitten er op Robbeneiland alleen al meer dan 250.

(foto ANP)

Apartheid heeft een huisvestingsprobleem veroorzaakt dat in geen tien jaar op te lossen lijkt.

MAATREGELEN

De discussie over economische sanctiemaatregelen tegen Zuid Afrika is in beweging. Niet verwonderlijk, gezien de groei naar onderhandelingen tussen ANC en NP. Vanuit het ANC, de Zuidafrikaanse Raad van Kerken en de katholieke bischoppenconferentie, wordt praktisch niet meer aangedrongen op verzwaring van de economische sancties tegen Zuid Afrika. Daarmee hebben zij al een belangrijke stap gezet in de richting van president De Klerk: de dreiging met zwaardere sancties is uit de lucht. Maar genoemde organisaties dringen er krachtig op aan om het huidige pakket te handhaven, zolang er nog geen onomkeerbare stappen zijn gezet naar afschaffing van apartheid. Volgens dr. Beyers Naudé is dit ook een steun in de rug voor De Klerk: Die moet zijn eigen achterban kunnen blijven overtuigen van de noodzaak tot afbraak van de apartheid.

Wat ,,onomkeerbare stappen" zijn, dat zal de komende tijd maar eens nauwkeurig omschreven moeten worden.

Daarnaast wordt het hoog tijd om na te denken over de toekomstige relaties vanuit Nederland en de Europese Gemeenschap met een post-apartheid Zuid Afrika. Duidelijk is alvast wel dat de gigantische problemen van werkloosheid, woningnood, gebrek aan onderwijs niet opgelost zijn als de apartheid is afgeschaft. Een deel van de samenwerking zal daarop gericht moeten zijn. Maar ook de culturele relaties met Zuid Afrika zullen aan de orde moeten komen. Er is daar een grote behoefte aan contacten. Van kerken, universiteiten, vakbonden, politieke organisaties, taalkundige instellingen. Vanuit de gedachte van de verantwoordelijke samenleving vraagt dit aspect van de betrekkingen veel aandacht. Zoals gezegd is er in Zuid Afrika een enorme energie ontplooid in de opbouw van organisaties van onderlinge solidariteit. Het is nu nog te vroeg om een volwaardig cultureel accoord te sluiten. Zoiets hoor je alleen met bevriende staten te doen, en daarvan is in het geval van Zuid Afrika nog geen sprake. Maar wel kunnen alvast de contouren gemaakt worden van culturele relaties, die in dienst staan van gerechtigheid en solidariteit.

Van Zuid Afrika bestaat in Nederland al snel de indruk dat er fundamentele veranderingen hebben plaatsgevonden. Een bezoek aan dat land leert dat die veranderingen nog beperkt zijn tot een politiek toplaagje. Van Zuid Afrika zeggen ze dat je er geweest moet zijn om erover te oordelen. Een bezoek aan dat land leert in ieder geval dat apartheid nog steeds bestaat. Het heeft diepe sporen getrokken door de samenleving en de mentaliteit van mensen.

Theo Brinkel

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opinieblad van het CDA

CDA ACTUEEL

Themanummer over Eerste Kamer n.a.v. 175-jarig bestaan

STEENKAMP: EERSTE KAMER KENT HAAR PLAATS

TWEEDE KAMERLEDEN OVER DE 'OVERZIJDE'

KALAND: SENAAT MOET MEER WETTEN VERWERPEN

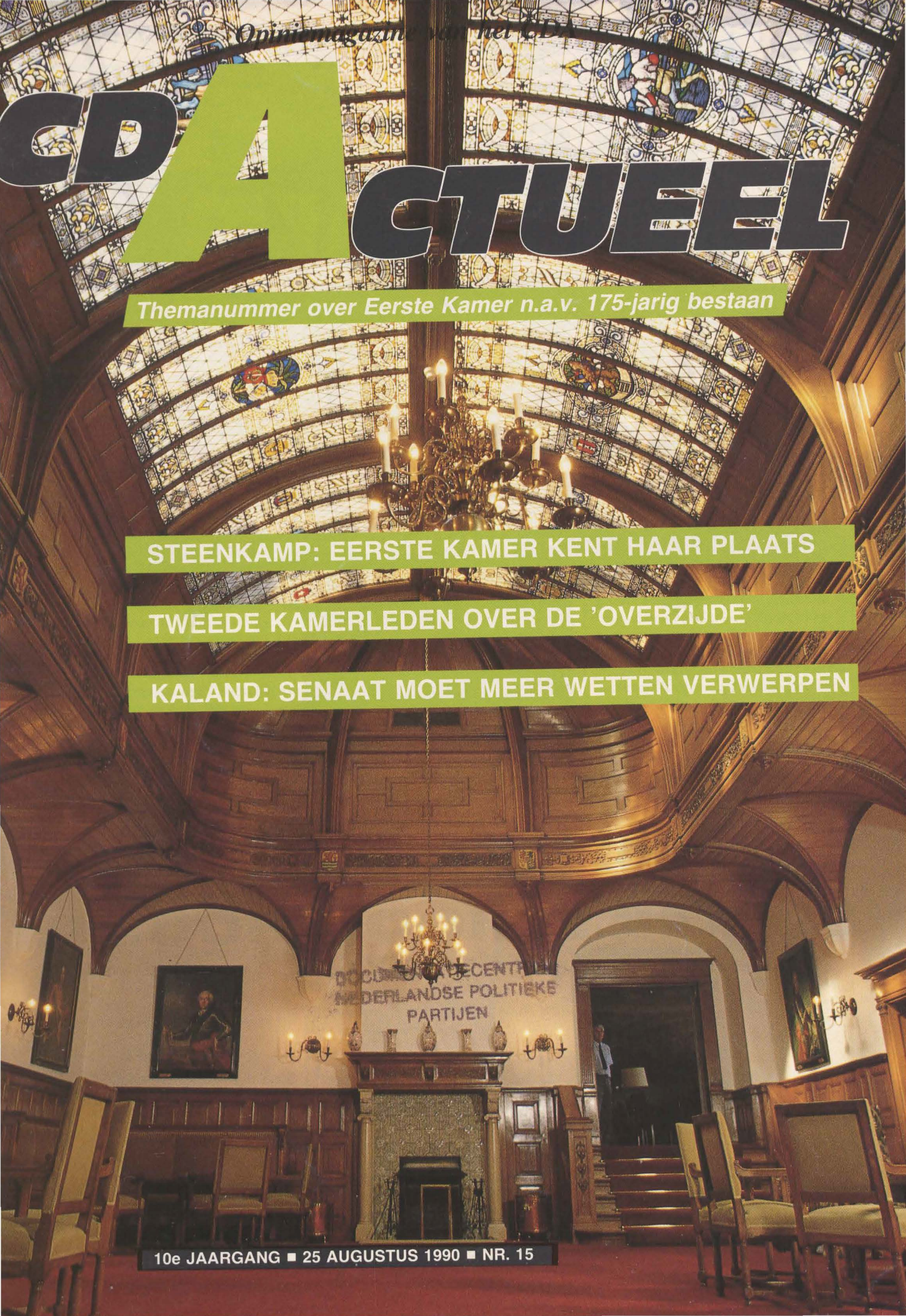

10e JAARGANG ■ 25 AUGUSTUS 1990 ■ NR. 15

BENT U ER OOK ZO ÉÉN DIE Z'N AUTO LEKKER SCHOON HOUDT?

EERST DENKEN, DAN DOEN.

Publikatie aangeboden door dit blad in samenwerking met de Stichting Ideële Reclame

Kaland: Eerste Kamer moet meer wetten verwerpen

,,Nog te weinig leeft het besef in de Eerste Kamer dat wetgeving die slecht controleerbaar is, slecht uitvoerbaar, fraude en bureaucratie bevordert, verworpen dient te worden, ondanks de goede politieke bedoelingen." Dit schrijft A. J. Kaland, fractievoorzitter van het CDA in de Eerste Kamer, in een column op pagina 7.

INHOUD

Senaatsvoorzitter Steenkamp pleit voor eerherstel dualisme

Senaatsvoorzitter Steenkamp wil dat het dualisme hersteld wordt. ,,De regering moet niet telkens ach en wee roepen als een wetsvoorstel wordt verworpen. Ik denk dan aan mijn vader die zei: ,,geen koopman die men vindt die nooit verliest en altijd wint." Dat geldt voor voor kabinetten.", aldus Steenkamp die nog eens benadrukt dat de Eerste Kamer haar plaats kent in het staatsbestel en geen misbruik van haar bevoegdheden maakt. Pagina 4 en 5.

(foto Hans Hordijk)

Macht senaten wisselt sterk

De macht die senaten in het buitenland hebben, wisselt sterk. De Amerikaanse Senaat heeft belangrijke bevoegdheden, terwijl het Britse House of Lords die nauwelijks heeft. De Belgische Senaat loopt daarentegen aan de leiband van de politieke partijen. Dit is de conclusie van een artikel waarin de Amerikaanse Senaat, het Britse House of Lords en de Belgische Senaat met elkaar vergeleken worden. Pagina 22 en 23.

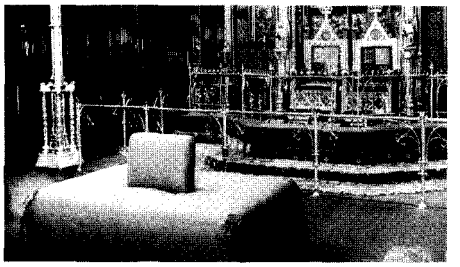

De ,,wolzak" in het Britse House of Lords. Op deze ,,wolzak" zit de voorzitter van het huis.

Senaat 175 jaar

De viering van het 175-jarig bestaan van de Eerste Kamer is een welkome aanleiding om dit deel van de volksvertegenwoordiging in de schijnwerper te plaatsen. Dat is ook geen overbodige luxe. Wie het werk van de Eerste Kamer een beetje volgt constateert dat de Senaat in de publiciteit onderbelicht wordt. Behalve natuurlijk als er ,,incidenten" zijn, zoals de verwerping van een wetsvoorstel.
De Grondwet kent de Eerste Kamer een belangrijke plaats in onze parlementaire democratie toe. Wat is dan de reden dat de Senaat zo weinig naar buiten treedt? Aan het niveau van de 75 volksvertegenwoordigers ligt het niet, evenmin - in het algemeen gesproken - aan het gehalte van hun bijdragen aan de debatten. Het is vaak een genoegen om de Handelingen van de Eerste Kamer na te lezen. Eerlijk gezegd zijn de debatten in deze Kamer niet zelden fundamenteler dan aan ,,de overzijde".
Het is goedkoop en onjuist om de onbekendheid met het werk van de Senaat aan de media te wijten. De Eerste Kamer zou zich, juist nu volgend jaar weer verkiezingen voor de Senaat worden gehouden, kunnen buigen over de vraag hoe haar presentatie verbeterd kan worden. De debatten zouden levendiger kunnen worden en aan de te krappe ,,bestaffing" van Kamer en fracties zou het nodige moeten worden gedaan.

Randnieuws 6
Historie Eerste Kamer belicht 8, 9
Mini-interview met G. van den Berg 10
Commentaren 11
Van Schalsum 11
Interviews met senator De Gaay Fortman jr. en oud-senator Diepenhorst 12, 13
Over de schutting 14
Interview met CDA-Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer over de Golfcrisis 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
CDA-Tweede Kamerleden over ,,de overzijde" 18, 19
Oud-senatoren over de Eerste Kamer 20
Aan de orde 21

De eerstvolgende uitgave van CD/Actueel verschijnt over drie weken, op 15 september a.s.

(foto voorpagina: Hans Hordijk)

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Agnes van Ardenne, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Wilfred Scholten, Dick van Vliet en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Wil Waterreus-De Vries.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Eerste Kamer maakt in het geheel geen misbruik van haar bevoegdheden

Twijfel over het bestaansrecht van de Eerste Kamer kent hij niet. Sterker: waar hij ook maar kan vecht hij voor de belangen van de Kamer waarvan hij sinds 1983 voorzitter is. Prof.dr.P.A.J.M. Steenkamp (65) is in de ruim kwart eeuw waarin hij lid van de Senaat is een vurig pleitbezorger voor de ,,Kamer van 75'' geworden. Des te meer als voorzitter: ,,Ik strijd voor de belangen van deze Kamer, niet alleen omdat ik daarvoor ingehuurd ben maar ook omdat ik erin geloof.''

VOORZITTER

Lees dit knipsel uit Le Figaro maar eens goed,'' zegt Piet Steenkamp midden in ons gesprek in Eindhoven. Boven dat artikel staat: ,,Le Sénat plus apprécié que le Palais-Bourbon''. Vrij vertaald: de (Franse) Senaat wordt hoger gewaardeerd dan de Nationale Vergadering (Tweede Kamer). Het artikel geeft de uitkomst weer van een enquete die aangeeft dat veel Fransen van de Senaat vinden dat hij diepgaander, vrijer en minder politiserend werkt dan de Nationale Vergadering. Kortom: de Franse Eerste Kamer geniet veel vertrouwen, heel wat Fransen vinden het ,,imago'' van de senatoren beter dan dat van de leden van de Nationale Vergadering.

Piet Steenkamp glimt als hij het me laat lezen. Dat is andere koek dan de eeuwige twijfel die in Nederland over het bestaansrecht van de Eerste Kamer wordt gezaaid. Het zal hem en zijn 74 medeleden ongetwijfeld plezieren als deze week bij het 175-jarig jubileum van de Eerste Kamer duidelijk gezegd wordt dat Nederland blij is met zijn Senaat.

Eind juni memoreerde vice-voorzitter De Rijk (PvdA) bij de viering van het 25-jarig jubileum van Piet Steenkamp als lid van de Eerste Kamer dat de voorzitter de werkbesprekingen in het presidium steevast eindigt met de strijdkreet ,,Kom, we zetten door en gaan er weer eens stevig tegenaan''. En vice-premier Kok citeerde toen een oud-parlementariër: ,,Steenkamp is als een sigaar die aan twee kanten brandt.''

In 1983 waren er senatoren die zich afvroegen of Piet Steenkamp wel de goede opvolger van de zo kalme Thurlings zou zijn. Niet omdat zij twijfelden aan zijn kennis van zaken of objectiviteit, maar omdat zij zich niet konden voorstellen dat de levendige Steenkamp urenlang luisterend op de voorzittersstoel zou kunnen zitten.

WETSVOORSTELLEN VAAK LAPPENDEKEN.

Piet Steenkamp is het tegendeel van het imago waarmee sommigen de Senaat zo graag opzadelen: ,,oude, bedaagde, dames en heren die dinsdags naar het Binnenhof komen om hun oordeel over het regeringsbeleid te geven''. Wie zoiets tegen hem zegt kan erop rekenen dat de dynamische senaatsvoorzitter vuur schiet en een heftig betoog gaat houden. ,,Laten de mensen maar eens goed bekijken wat we doen, dan oordelen ze wel anders. Ik ben voorzitter van een college van hardwerkende volksvertegenwoordigers die gewetensvol en met veel kennis van zaken en ervaring hun werk doen. En dat met een staf (van de Kamer) van zo'n veertig mensen en zonder dat de fracties assistentie hebben. Laatst las ik de biografie van de Amerikaanse senator Goldwater. Hij schreef dat de Amerikaanse Senaat beschikt over een staf van 7.500 medewerkers.''

Hij geeft een voorbeeld van de gecompliceerdheid waarmee het werk in de Eerste Kamer soms gepaard gaat. ,,De Tweede Kamer zendt ons wel eens wetsvoorstellen waarin wel honderd amendementen verwerkt zijn. Ze lijken op een lappendeken waarin je het oorspronkelijk bij de Tweede Kamer ingediende wetsvoorstel nauwelijks herkent. Het kost mijn collega's in dit huis dan enorm veel energie en tijd om zo'n wetsvoorstel grondig te behandelen.''

Daar komt bij dat ,,de samenleving'' in de afgelopen decennia de Eerste Kamer heeft ,,ontdekt''. Veel meer dan vroeger ontvangt de Senaat brieven en rekesten van burgers en groeperingen uit het land waarin de Eerste-Kamerleden op zaken geattendeerd worden. ,,Een heel goede zaak,'' vindt de voorzitter. Maar....ook dit kost extra tijd aan de ,,vrijetijds-volksvertegenwoordigers'' aan de Hofvijver-zijde van het Binnenhof.

De wijze van verkiezing van de Eerste-Kamerleden heeft hier en daar wel eens vragen opgeroepen. Officieel zijn het de leden van de twaalf colleges van provinciale staten die de Eerste Kamer kiezen, maar feitelijk hebben de partijbureaus een flinke vinger in de pap.

Steenkamp hierover: ,,Inderdaad hebben de partij-organen meer dan vroeger invloed op de samenstelling van de kandidatenlijsten. Ik begrijp dat heel goed omdat er een zekere coördinatie moet zijn. Als je het alleen aan de provinciale staten zou overlaten zou je de kans hebben dat fracties het zonder experts op gebieden als economische of buitenlandse zaken moeten stellen. Daarnaast is de regionale spreiding van wezenlijke betekenis; een zaak die de statenfracties goed in de gaten houden. Optimaal samenspel tussen de statenfracties en de landelijke partij-organen is dus van wezenlijke betekenis.''

De Eerste Kamer is de laatste tijd veel in

Piet Steenkamp op de voorzittersstoel, geflankeerd door de griffier Spreij (rechts) en plaatsvervangend griffier mevrouw Dijkstra-Liesveld. *(foto Bart Versteeg)*

het nieuws geweest: bij de algemene beschouwingen van november 1989, tijdens de ,,botsing" tussen CDA-fractievoorzitter Kaland en minister-president Lubbers en de discussies rondom het huurwaardeforfait. Was dat wat Steenkamp bedoelde toen hij enkele jaren geleden de wens uitsprak dat de media meer aandacht aan het werk van de Eerste Kamer zouden schenken? Piet Steenkamp, eventjes heftig: ,,Natuurlijk niet, de Kamer heeft er geen enkele behoefte aan louter door incidenten in de publiciteit te komen. Het ging mij toen om meer aandacht voor ons werk als zodanig."

De Senaatsvoorzitter wil graag een wijdverbreid misverstand wegnemen. ,,De indruk bestaat dat de Eerste Kamer aan de lopende band wetsvoorstellen verwerpt. Dat is een foutief beeld. Vóór de Kamer dit jaar een wetsvoorstel had verworpen (herziening van het scheidingsprocesrecht) deed ze dat in 1987 met het voorstel tot gemeentelijke herindeling van de Midden-Betuwe. Dat valt dus nogal mee. Daarnaast heeft de regering een enkele keer in het licht van de behandeling in onze Kamer voorstellen ingetrokken, zoals dit jaar dat over de verhoging van het huurwaardeforfait."

De Eerste Kamer is, benadrukt Steenkamp, loyaal. Ze maakt in het geheel geen misbruik van haar bevoegdheden en vertoont geen enkele neiging de regering en de Tweede Kamer voor de voeten te lopen. ,,Maar als wij na grondige bestudering van alle stukken van mening zijn dat een wetsvoorstel absoluut niet in het Staatsblad kan hebben wij het recht zo'n wetsvoorstel te verwerpen. Dat gebeurt alleen na fundamentele afweging van alle aspecten en motieven."

Steenkamp verwerpt ook het verwijt dat de Eerste Kamer onvoldoende ruimte zou geven aan politieke motieven om een wetsvoorstel door de Kamer te krijgen. ,,Ik heb tal van malen om louter politieke redenen mijn steun aan een wetsvoorstel gegeven. En kijk, om maar een voorbeeld te geven, naar de houding van prof. Christiaanse toen indertijd de tweeverdienerswetgeving aan de orde was. Christiaanse, belastingdeskundige bij uitstek, had tal van inhoudelijke bezwaren tegen het wetsvoorstel, maar uiteindelijk stemde hij wel vóór. Ik zou tal van andere voorbeelden kunnen noemen. We hebben echter wel onze eigen verantwoordelijkheid, en we zouden daarin ernstig tekortschieten als we van onze bevoegdheden geen gebruik zouden maken. Maar nogmaals: wij kennen onze plaats in het staatsbestel en maken geen misbruik van onze mogelijkheden."

In de discussies over de positie van de Eerste Kamer is nogal eens gezegd dat de Senaat zeer zwaarwegende motieven moet hebben om een wetsvoorstel te verwerpen dat wel door de Tweede Kamer is aanvaard. Steenkamp is het daarmee eens, maar ontkent fel dat de Eerste Kamer het recht daartoe niet zou hebben. ,,We maken wel eens gebruik van de mogelijkheid om een novelle te vragen (een wijziging van het wetsvoorstel, die de gang door ministerraad en Tweede en Eerste Kamer moet maken)."

EERHERSTEL DUALISME

Verder zou men naar zijn mening eventueel kunnen denken aan het voorbeeld van de ,,conference" in de Verenigde Staten: vertegenwoordigers van Huis van Afgevaardigden en Senaat gaan om de tafel zitten om alsnog overeenstemming te bereiken. Maar dat kan een lange weg zijn. Piet Steenkamp pleit ook voor eerherstel van het dualisme. ,,De regering moet niet telkens ach en wee roepen als een wetsvoorstel wordt verworpen. Ik denk dan aan mijn vader die eens zei: ,,Geen koopman die men vindt die nooit verliest en altijd wint". Dat geldt ook voor kabinetten. De Tweede en de Eerste Kamer hebben het recht om wetsvoorstellen te verwerpen. En wat onze eigen Kamer betreft voeg ik eraan toe dat we daarvan spaarzaam gebruik (moeten) maken. Fundamenteel is dat Tweede en Eerste Kamer de gekozen colleges zijn. Zij moeten het laatste woord hebben."

In dit verband wil Steenkamp ook nog eens kwijt dat de regeerakkoorden te gedetailleerd zijn en soms ,,heilig" verklaard worden. ,,Die regeerakkoorden worden veelal in enkele weken opgesteld, een veel kortere periode dan waarin verkiezingsprogramma's geschreven worden. Te gedetailleerde regeerakkoorden zijn de dood in de pot van de parlementaire democratie. Toen ik in 1971 als informateur zelf leiding gaf aan de opstelling van een regeerakkoord pleitte ik ervoor een vrije marge te houden. Nou, sommigen keken me aan alsof ik iets heel kwalijks zei."

Volgend jaar juni, na de verkiezingen voor de Eerste Kamer treedt Piet Steenkamp af als voorzitter van de Senaat. ,,Maar ik hoop dan wel nog een paar jaar lid van de Kamer te kunnen blijven. Ik ben dus beschikbaar, dat weet de partij."

Steenkamp kan dan als ,,gewoon" lid van de Eerste Kamer weer aan debatten deelnemen en in en buiten de Kamer partijpolitieke uitspraken doen, want daarvan heeft hij zich als voorzitter van de Kamer zorgvuldig onthouden. ,,Ik ben de voorzitter van alle leden van de Kamer." Hoe boeiend hij het ook vindt om voorzitter van de Eerste Kamer te zijn, hij verheugt zich erop volgend jaar vanuit de bankjes aan inhoudelijke debatten te kunnen deelnemen.

Evert Mathies

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

AAN DEZE ZIJDE (1)

Dezer dagen bestaat de Eerste Kamer 175 jaar. Een heuglijke gebeurtenis voor dit eerbiedwaardige college ,,aan de overzijde" (van het Binnenhof). Het Tweede Kamervolk spreekt altijd over ,,de overzijde" wanneer het over de Eerste Kamer gaat. De Eerste Kamer zelf beschouwt zich dus als ,,deze zijde".
Ter gelegenheid van dit 35e lustrum van het meer beschouwende en contemplatieve deel van de Staten-Generaal is een fraai en indrukwekkend jubileumboek verschenen onder de titel: ,,Aan deze zijde van het Binnenhof". Een prachtig en interessant boek over de institutionele en de menselijke aspecten van de Eerste Kamer. De hoofdstukken over de institutionele aspecten zijn van de hand van erkende staatsrechtgeleerden. CD/Actueel-medewerker drs. Reina (E.) van Ditzhuyzen tekende voor het merendeel van de hoofdstukken over de mensen ,,aan deze zijde". Reina van Ditzhuyzen is historica en publiciste. Het boek bevat historische portretten van een zestal politici die door de tijd heen een bijdrage hebben gegeven aan de 175-jarige geschiedenis van de Eerste Kamer. In chronologische volgorde: Graaf de Thiennes de Lombise, lid van 1815-1830 en tevens de eerste voorzitter van de Eerste Kamer; vader en zoon Van Brienen van de Goote Lindt, lid van 1815-1839 resp. 1840-1849; jonkheer Van Eysinga, lid van 1850-1888, waarvan een aantal jaren voorzitter; Fransen van de Putte, lid van 1880-1902; prof. mr. Annema, lid van 1921-1960 en mej.mr. Tjeenk Willink, lid van 1946-1969.

AAN DEZE ZIJDE (2)

Welke bijzonderheden is Reina van Ditzhuyzen nu op haar tocht door de geschiedenis van de Eerste Kamer tegengekomen? Als eerste bijzonderheid noemt zij het soort mensen in de Eerste Kamer. ,,In de begintijd werden de leden benoemd door de Koning op basis van gegoedheid of afstamming. Men moest rijk zijn of van adel. Het Eerste Kamerlidmaatschap was toen vooral een honoraire functie, een ere-baantje. Blijkbaar zagen de leden dat ook zelf zo, want in de persoonlijke archieven uit de begintijd is nauwelijks iets over het werk van de Eerste Kamer te vinden. Hooguit de officiële benoemingsbrief. Ook de Kamerverslagen uit die tijd stelden niets voor; ze waren oppervlakkig en nietszeggend. Niet zo vreemd overigens, want tot 1830 vergaderde de Kamer in het geheim. De Eerste Kamer was toen een soort college van advies van de Koning."
In die eerste jaren waren de leden weliswaar rijk of van adel, maar zonder belangrijke functies. Veelal waren het renteniers die hun tijd vulden met het beheer van land en andere bezittingen. Na 1848 steeg hun niveau met de toename van de bevoegdheden van de Kamer. ,,Nu, in de 20 eeuw, zijn het capabele mensen, die in de Eerste Kamer zitting hebben. Met belangrijke functies in alle sectoren van de maatschappij en met steun van de burgers."

Minister Korthals Altes en staatssecretaris Korte-Van Hemel wachten tijdens de algemene beschouwingen op hun beurt. *(foto ANP)*

AAN DEZE ZIJDE (3)

Een ander opmerkelijk punt is het grote absenteïsme, waardoor de Eerste Kamer in haar beginjaren werd geplaagd.
Uit de stukken die drs. Van Ditzhuyzen heeft doorgeploegd - voor haar hoofdstukken alles bij elkaar vele tientallen meters archief - blijkt dat die veelvuldige afwezigheid vooral de voorzitter in die tijd een doorn in het oog was.
Blijkens de afmeldingen van de leden waren veel leden ,,ziek of onderweg". Regelmatig kon er niet gestemd worden, omdat te weinig leden aanwezig waren.
In de oktobervergadering van 1827 kwamen 21 van de 55 leden niet opdagen, terwijl enkele anderen slechts gedeeltelijk aanwezig waren. Als reden van afwezigheid noteerde de toenmalige voorzitter: zwakke gezondheid en benauwdheid, koorts, jichtige reumatiek, plotselinge ziekte, zware en hardnekkige ziekte, last van duizelingen, hardnekkige ziekte en winterkoude, zieke echtgenote, moet het bed houden, arts verbiedt mij te reizen vanwege tocht en koude en podagra (ook een soort jicht). Volgens de historica bestond één senator het zelfs om in de tien jaar van zijn lidmaatschap geen enkele keer te verschijnen. Of dit netelige probleem te maken had met de slechte gezondheid van de senatoren of met een tekort aan belangstelling voor hun ere-baantje durft Reina van Ditzhuyzen niet met zekerheid te zeggen, maar het tweede speelde zeker een rol.

AAN DEZE ZIJDE (4)

De Eerste Kamer ontstond in 1815 dankzij de Belgen, die bij de samenvoeging van Zuid-Nederland en Holland immers al een Eerste Kamer kenden. Dat was ,,een Kamer van Edelen", die ervoor moest zorgen dat de zaak niet uit de hand liep door toedoen van de volksvertegenwoordiging. Het geringe aantal mensen van adel in Holland vormde aanvankelijk nog een probleem bij het bemannen van de Kamer. Maar dat probleem werd snel opgelost door alsnog de nodige Hollanders in de adelstand te verheffen.
Vroeger vergaderde de Eerste Kamer slechts vier keer per jaar, steeds drie dagen lang. De leden verbleven dan veelal in hotels aan het Lange en Korte Voorhout, na een reis, per trekschuit, koets en (later) per stoomtrein die vaak enkele dagen vergde.

ALS EEN LIER

Terwijl de Eerste Kamer feest viert, maakt de Tweede Kamer zich op om begin september de draad van het politieke werk weer op te pakken. Na twee maanden reces zal dat velen niet gemakkelijk vallen. De Kamerleden die zich bezighouden met buitenlandse zaken en defensie waren vorige week al een dagje aan het Binnenhof voor overleg over de Golf-crisis.
Na de vakantie zullen enkele Kamerleden in hun post verrast de antwoorden op eerder door hen gestelde schriftelijke vragen aantreffen.
Zoals het CDA-Kamerlid Machteld de Jong die minister Ter Beek van Defensie ter verantwoording had geroepen over twee Britse helicopter-piloten die laag over een lepelaarskolonie op Texel waren gevlogen. ,,Ze zullen het niet meer doen", luidt Ter Beek's deemoedige antwoord. Voortaan zullen buitenlandse militaire vliegers die hier de lucht in gaan eerst een briefing krijgen over de plaatselijke omstandigheden, waaronder die op Texel. Tot behoud van ,,Platalea leucoradia", zoals de lepelaar in het Latijn heet.
Ook het VVD-Kamerlid Franssen kan gerust zijn. Hij had de minister-president vragen gesteld naar aanleiding van een uitspraak in CD/Actueel. Eind juni had Lubbers in een interview (,,De PvdA moet haar zegeningen tellen") onder meer opgemerkt dat ,,het onderwijs loopt als een lier". Lubbers stelt het VVD-Kamerlid gerust. ,,Voor deze uitspraak had ik geen informatie die de Kamer niet kent," laat hij het VVD-kamerlid weten. Hij ontkent verder, ,,dat het onderwijs onder de vorige twee door mij geleide kabinetten niet liep als een lier".

Om het bestaansrecht

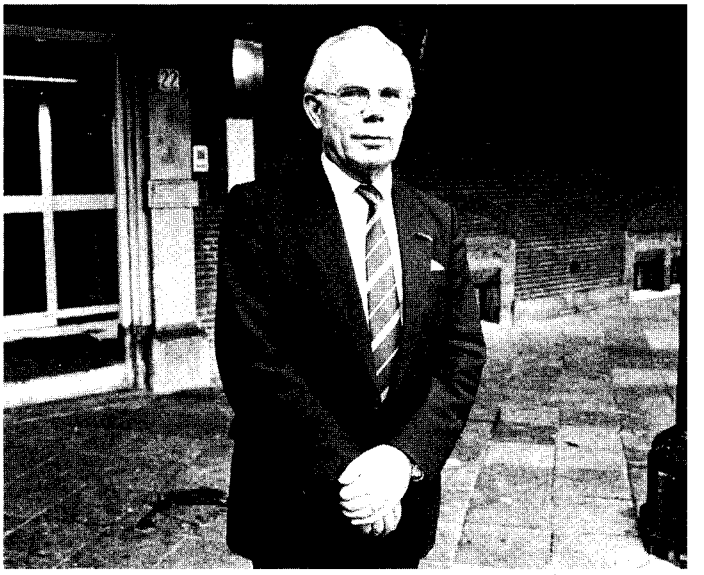

(foto Hans Hordijk)

Binnen het tijdsbestek van het bestaan van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, is meerdere malen twijfel gerezen omtrent het bestaansrecht. Ongetwijfeld wordt er dezer dagen door journalisten maar ook door historici en staatsrechtgeleerden, het één en ander geschreven over het functioneren van en de gebeurtenissen binnen deze Kamer gedurende de afgelopen 175 jaar. Laat ik me beperken tot de actuele situatie.

Vanwege een niet onbelangrijke wijziging in de verhouding tussen kabinet en functionerende coalitie in de Tweede Kamer, is ook de Eerste Kamer in een nieuwe positie geplaatst. Niet zomaar opeens maar in de loop der jaren. Bij levend staatsrecht behoort dat ook zo te gaan.

Begonnen in de zeventiger jaren heeft het monisme in de tachtiger jaren terrein gewonnen. Ik weet best dat er al veel eerder bindingen van bepaalde fracties aan een kabinet waren, maar zo sterk als bij de laatste kabinetten was dat niet eerder het geval. Voor het bestuur van het land mag dat aantrekkelijke kanten hebben, vanwege de vermenging van functies en verantwoordelijkheden blijkt het monisme ook minder aangename trekken te vertonen.

De aan de coalitie verwante fracties in de Eerste Kamer staan voor de vraag of zij dezelfde weg op moeten die de geestverwante fracties in de Tweede Kamer zijn gegaan. In beginsel kunnen deze fracties twee wegen inslaan:

a. zich voegen in de politieke ontwikkelingsgang die zich met name in de tachtiger jaren in de Tweede Kamer heeft voorgedaan: strakke binding aan de regerende coalitie;

b. een vrijere, meer onafhankelijker positie ten opzichte van de regerende coalitie innemen.

Enkele opmerkingen over de eerste optie. Indien de fracties van een regerende coalitie tot de overtuiging zouden komen dat de standpunten en beslissingen van hun verwante fracties in de Tweede Kamer gevolgd dienen te worden, is de bestaansgrond aan de Eerste Kamer ontvallen. Er zijn overigens best een paar argumenten te noemen die „het volgen" van de „overkantse" fracties kunnen verklaren. Twee fracties van dezelfde partij dienen toch hetzelfde standpunt in te nemen? Dat is de duidelijkheid in de politiek. En waarom zouden de part-timers, zonder enige ambtelijke ondersteuning, het beter moeten weten dan de beroepspolitici met een aanzienlijke bewerktuiging van apparatuur en menskracht? Bovendien, voordat een voorstel van wet bij de Eerste Kamer is ingediend - en daar gaat het bij die Kamer altijd om - hebben zoveel adviseurs, inclusief de Raad van State, medewerkers en politici dat voorstel onder ogen gehad dat je toch wel van goede huize moet komen om dan een veto te durven uitspreken.

De consequentie van deze benadering is m.i. opheffing van de Eerste Kamer - hetgeen niet zo snel zal gebeuren - dan wel handhaving als ornament aan ons parlementair stelsel. Geen van tweeën heeft mijn sympathie.

Een vrijere, meer onafhankelijker positie is inherent aan een twee-kamerstelsel. Zo'n stelsel heeft alleen zin en betekenis indien beide Kamers elkaars onafhankelijke positie in acht nemen en zelfs respecteren. Ook indien verschillende standpunten worden ingenomen. Weten de part-timers in zo'n geval het dan toch beter dan de beroepspolitici? Dat is een simplificatie die ik niet graag zou overnemen. Lang niet alle adviseurs zouden tot eenzelfde voorstel van wet zijn gekomen, terwijl alle medewerkers ongeacht hun standpunt, opdrachten hebben uit te voeren. En of alle politici van een coalitie zo gelijkluidend denken als uit een voorstel van wet dat de Eerste Kamer bereikt lijkt, is twijfelachtig. In een wat monistisch aandoende hedendaagse politieke cultuur, lijkt de eensgezindheid veel groter dan zij in werkelijkheid is.

Bovendien, zou het ook niet zo kunnen zijn dat de beroepspolitici zodanig met de politiek bezig zijn dat zij vergeten dat niet alles politiek is?

Ik heb wel eens het idee dat een politieke wens, éénmaal omarmd, in wetgeving moet worden verankerd zonder zich af te vragen of het doel het middel rechtvaardigt. De part-timers in de Eerste Kamer leven wat vrijer, zijn wat minder verstrikt in de gedachtenwereld van de Haagse politiek. En dàt zou wel eens een niet onbelangrijke reden kunnen zijn dat dàár, anders denkende, tot een ander besluit wordt gekomen.

Overigens: zo vaak komt dat andere besluit niet tot stand. Een enkele keer per jaar terwijl jaarlijks honderden wetsvoorstellen de Kamer passeren. Nog te weinig leeft het besef in de Eerste Kamer dat wetgeving die slecht controleerbaar is, slecht uitvoerbaar, fraude en bureaucratie bevordert, verworpen dient te worden, ondanks de goede politieke bedoelingen.

Ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan van de Eerste Kamer der Staten-Generaal spreek ik de wens uit dat in het bijzonder de coalitiepartners zich onafhankelijker zullen opstellen naarmate het monisme toeneemt. Dat is in het belang van de democratie en in het belang van een goede werking van ons twee-kamerstelsel. Voor zo'n opstelling zou, zowel binnen de fracties van de regerende coalitie als binnen het kabinet meer begrip en zelfs waardering kunnen ontstaan. Het zijn toch alleen democraten die samen, met anderen, gestalte en inhoud willen geven aan de politieke democratie? Ook de politieke partijen zouden meer dan tot nu toe de waarde van een onafhankelijke opstelling van een Eerste Kamer, met handhaving van een zeker dualisme, moeten bevorderen.

A.J.Kaland
voorzitter CDA-fractie Eerste Kamer

Van ,,bolwerk voor de troon'' tot op de voorgrond tredend orgaan

De Eerste Kamer die deze week 175 jaar bestaat heeft zich in die jaren ontwikkeld van ,,bolwerk voor de troon'' tot een sterk op de voorgrond tredende volksvertegenwoordiging. Dat is de conclusie van B. J. Bonenkamp. In onderstaand artikel behandelt hij de belangrijkste historische gebeurtenissen waarbij de grondwetsherzieningen als scheidslijnen dienen.

HISTORIE

Op 24 augustus 1990 was het 175 jaar geleden dat de grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden van 1815 waarbij het tweekamerstelsel werd ingevoerd, van kracht werd. De huidige Eerste Kamer der Staten-Generaal vindt haar oorsprong in de artikelen 77 en volgende van deze grondwet. Het tweekamerstelsel was niet nieuw in Nederland. Reeds in de Bataafse republiek verdeelde het Vertegenwoordigend Lichaam zich in twee kamers.
De Staten-Generaal die de grondwet van 1814 in het leven hadden geroepen bestonden slechts uit een kamer. In **1815**, na de samenvoeging van de Noordelijke met de Zuidelijke Nederlanden kwam een grondwetscommissie bijeen met als doel te komen tot voorstellen voor een nieuwe grondwet. Het tweekamerstelsel werd in het leven geroepen voornamelijk op aandrang van de Zuidnederlandse leden van de commissie die pleitten voor een uit de erfadel samengestelde Eerste Kamer.
Zover kwam het echter niet. Het resultaat van de discussie werd artikel 80 van de grondwet van 1815: ,,De andere kamer welken den naam van eerste draagt is zamengesteld uit niet minder dan veertig en niet meerder dan zestig leden, den vollen ouderdom van veertig jaren bereikt hebbende, welke door den Koning voor hun leven benoemd worden, en gekozen uit hen die diensten aan den Staat bewezen, door hunne geboorte of gegoedheid onder de aanzienlijksten van den lande behooren''; dus een Kamer van notabelen, geen adelskamer.
De Eerste Kamer werd niet zozeer gezien als een actief element van mede-wetgeving, maar meer als een rem tegen overijling door de eventueel radicale en voortvarende volkskamer (Tweede Kamer). Ze moest het evenwicht tussen vorst en volk in stand houden. Met andere woorden: dienen als bolwerk voor de troon. De Eerste Kamer was dan ook in de ,,bolwerktheorie'' meer een verlengstuk van de vorstelijke macht dan een vertegenwoordigster van het volk. Hoewel het formeel niet tot vertegenwoordiging van de adel was gekomen, behoorden de senatoren niettemin tot 'lands toplaag. De levenslange aanstelling van de kamerleden moest hun onafhankelijkheid waarborgen, maar omdat Koning Willem I deze Kamer beschouwde als een werktuig in zijn handen, koos hij de leden voornamelijk uit hovelingen. De benoeming tot senator werd als een koninklijk erebewijs gezien, vaak als bekroning van een verdienstelijke loopbaan. Velen zouden volgens de literatuur in politiek opzicht nulliteiten zijn geweest. Niet ten onrechte werd de Eerste Kamer in die dagen door de Zuidnederlanders spottend de ,,ménagerie du Roi'' genoemd.
De geringe speelruimte die de grondwet aan de Eerste Kamer verleende gaf aanleiding tot absenteïsme. Terwijl de vergaderingen van de Tweede Kamer in de regel openbaar waren, vergaderde de Senaat achter gesloten deuren, zoals het in de toenmalige interpretatie van beschermer van de troon paste. De Eerste Kamer vergaderde ook aanzienlijk minder dan de volkskamer, en als zij bijeenkwam, werden talrijke, zelfs ingewikkelde, wetsvoorstellen in een dermate hoog tempo door de afdelingen en algemene vergadering gejaagd, dat men kan twijfelen aan een grondige beraadslaging.
De Eerste Kamer heeft in de eerste jaren van haar bestaan een relatief volgzame rol gespeeld. De vrees in 1815 dat de volkskamer overijld radicale of revolutionaire besluiten zou nemen had geen reden tot gegrondheid.
Na de administratieve scheiding tussen Noord en Zuid in **1830** liet de koning de Staten-Generaal weten dat zij voortaan alleen nog de noordelijke provincies vertegenwoordigden. De in 's-Gravenhage aanwezige senatoren uit de zuidelijke provincies, ontvingen het bericht dat zij niet meer welkom waren.
De eerstvolgende jaren vormden een dieptepunt in de politieke activiteiten van de Kamer. Niet alleen kwam men zelden in vergadering bijeen, maar als men bijeenkwam, bleek er veelal geen behoefte te bestaan aan discussie.
Het is opmerkelijk, dat, na de afscheiding van België in 1839, niet alleen de Eerste Kamer bleef voortbestaan, maar dat ook de benoeming van de leden in handen van de koning bleef. Alleen het aantal leden onderging een wijziging: het minimum aantal werd op twintig gesteld en het maximum op dertig.

GROTE INVLOED

In de discussies rond de grondwetsherziening van **1848** dook de vraag op of de Eerste Kamer behouden moest blijven. De regering was van mening, dat een éénkamerstelsel - ondanks alle argumenten van Thorbecke en de zijnen - niet zou werken. De handhaving van de Kamer steunde niet op de ervaringen, die men met haar had opgedaan, maar had te maken met de versterking van de positie van de Tweede Kamer, waartegenover de regering een corrigerende instantie nodig achtte. Voortaan zou de verkiezing van de Eerste-Kamerleden door provinciale staten geschieden, waarbij laatstbedoelden zich bij hun keuze moesten beperken tot de hoogstaangeslagenen in de directe belastingen. Het aantal zetels werd vastgesteld op 39, en de zittingsduur op negen jaar met vernieuwing van één derde om de drie jaar. Voor het eerst vergaderde de Eerste Kamer in het openbaar. De nieuwe Senaat bleef een college van individuen, en had meer weg van een debating-club dan van een modern parlement. Zelden is de invloed van de Eerste Kamer zo groot geweest als de eerste decennia na 1848: in 1863, 1864 en 1870

(foto Spaarnestad foto-archief)

De beroemde fotograaf Erich Salomon maakte in 1936 voor „Het Leven" o.a. deze panoramafoto van een debat in de Senaat.

stuurde de Kamer drie ministers naar huis, nadat zij hun begrotingen had verworpen. Voorts leidde het optreden van de Senaat in twee gevallen tot het aftreden van een geheel kabinet.
Opmerkelijk is dat de Eerste Kamer, die in 1848 met tegenzin van velen werd gecontinueerd, in **1887** zonder enig protest van betekenis bleef voortbestaan. Het aantal leden werd uitgebreid tot vijftig; de Eerste Kamer zou voortaan de helft van het aantal leden tellen van dat van de Tweede Kamer. Aan haar bevoegdheden werd niet getornd, en de eisen van verkiesbaarheid werden verruimd: naast de hoogstaangeslagenen kwamen ook zij die bij wet aan te wijzen hoge en gewichtige openbare betrekkingen bekleedden of bekleed hadden in aanmerking voor het lidmaatschap.
De politieke verhoudingen wisselden in deze jaren: was de Kamer aanvankelijk in meerderheid liberaal (links), vanaf 1904 was zij in meerderheid confessioneel (rechts). De minister van Koloniën uit het rechtse kabinet-Mackay werd in 1890 geconfronteerd met de verwerping van zijn begroting door een linkse Eerste Kamer. In 1907 waren de rollen omgedraaid: de minister van Oorlog uit het linkse kabinet-De Meester kwam in botsing met een rechtse Eerste Kamer.

NIEUWE LEVENSFASE

In **1917** begon voor de Eerste Kamer een nieuwe levensfase. Het monopolie, dat de toelating beperkte tot de hoogstaangeslagenen en de beklederes van hoge ambten werd verbroken. De eisen van verkiesbaarheid werden gelijkgeschakeld met die voor de Tweede Kamer, het passieve kiesrecht werd voor een ieder opengesteld. De Eerste Kamer verloor aldus haar behoudend karakter en de weg naar verdere democratisering leek open.
Wederom werd de vraag actueel of men de Eerste Kamer nog wel moest handhaven. Tekenend was de opmerking van Visser van IJzendoorn, dat alleen de kamerbodes haar verdwijning zouden betreuren. In de ogen van Oud was het college een anachronisme, en de journalist Hans beschreef de sfeer als die van een museum. De meerderheid van de staatscommissie-Ruijs wenste niettemin het behoud van de Eerste Kamer. Zij stelde wel een verkorting van de zittingsduur voor, omdat de terwijn van negen jaar de doorwerking van politieke veranderingen vertraagde. Het voorstel om de zittingsduur op vier jaar te stellen werd in de Eerste Kamer evenwel verworpen. Wel werd in 1922 voor de Eerste Kamer evenredige vertegenwoordiging voorgeschreven; tevens werd de zittingsduur verkort tot zes jaar, met vernieuwing van de helft om de drie jaar. De negentiende-eeuwse functies „bolwerk voor de troon" en „waken tegen de waan van de dag" hadden geen wezenlijke betekenis meer. Als belangrijkse reden van bestaan van de Senaat werd vanaf nu aangevoerd haar gewichtige rol als Kamer van heroverweging.
Het grootste wapenfeit van de Eerste Kamer tijdens het interbellum was de verwerping van het omstreden Belgisch-Nederlands verdrag tot regeling van het Scheldevraagstuk in maart 1927. De afwijkende houding van de Kamer leidde tot het aftreden van de minister van Buitenlandse Zaken, en haar populariteit in het land bereikte een hoogtepunt. In 1940 werden de werkzaamheden van de Eerste Kamer stilgelegd; zij zou pas in 1945 weer bijeenkomen.
In 1956 ging de Kamer schoorvoetend akkoord met de uitbreiding van het ledental tot 75. In deze periode zou de verbreding van de samenstelling van de Eerste Kamer zich voortzetten. In toenemende mate namen bestuurders van vakorganisaties, werkgevers, leiders van boerenorganisaties, partijvoorzitters en hoofdredacteuren zitting. Zo consolideerde er zich de pacificatie-democratie.
De meest spectaculaire verwerping in het recente verleden was die van het PvdA - en VVD - initiatiefvoorstel inzake abortus in 1976. Twee jaar daarvoor was de Nota inzake de grondwetsherziening van het kabinet-Den Uyl verschenen. Hierin stelde de regering, dat de Eerste Kamer weliswaar zou dienen te blijven bestaan, maar in haar bevoegdheden zou moeten worden beperkt, in het bijzonder zou zij het budgetrecht moeten afstaan. Voorts zou de Eerste Kamer voortaan rechtstreeks en gelijktijdig met de Tweede Kamer moeten worden gekozen, eveneens voor een zittingsduur van vier jaar. W. de Kwaadsteniet kreeg in de Tweede Kamer een motie aangenomen, waarin alleen de vierjarige zittingstermijn werd aanvaard. De Eerste Kamer zou de haar toekomende taken en bevoegdheden, moeten behouden.
De Senaat bleek met de gedachte van het primaat van de Tweede Kamer weinig moeite te hebben, maar was afkerig van amendementen en intiatiefvoorstellen uit de Tweede Kamer of regeringsvoorstellen tot grondwetsherziening, die wijziging in haar positie wilden brengen.
De oogst van de grondwetsherziening van **1983** met betrekking tot de Eerste Kamer was niet gering: de Eerste Kamer zou voortaan in haar geheel worden gekozen, de zittingsduur werd gelijk aan die van de andere vertegenwoordigende lichamen, en er kwam een gekozen voorzitter. De staatsrechtelijke positie van de Eerste Kamer veranderde hierdoor echter niet wezenlijk. De eerstverkozen voorzitter, P. A. J. M. Steenkamp, spoorde bij zijn ambtsaanvaarding in 1983 zijn medeleden aan om hun werk meer reliëf te geven en zich scherper te profileren. Het lijkt er inderdaad op dat met het voorzitterschap van Steenkamp de Eerste Kamer een verhoogde activiteit vertoont, en dientengevolge meer belangstelling geniet.
Een oud zeer is het feit dat de Kamer van heroverweging door de regering bij herhaling te weinig tijd wordt gelaten om voorstellen grondig te behandelen. Niet alleen de laatste weken van het kalenderjaar vormen een drukke tijd, maar ook moet er nogal eens tussen Kerstmis en nieuwjaar vergaderd worden. In december 1988 was de maat vol: bij de overhaaste behandeling van het wetsvoorstel tot invoering van het sociaal-fiscaalnummer samen met het wetsvoorstel op de persoonsregistratie bleef de oppositie uit protest weg.
Een jaar later bleek opnieuw de Kerstweek de Eerste Kamer in een politiek strijdtoneel te veranderen. De minister van Financiën Kok stelde de kabinetskwestie toen de Senaat het reparatiewetsvoorstel AAW dreigde te verwerpen. Tijdens de algemene politieke beschouwingen in januari 1990 deed premier Lubbers een aantal uitspraken over de staatsrechtelijke positie van de Eerste Kamer, die heel wat opschudding veroorzaakten. A.J. Kaland, voorzitter van de CDA-fractie, kwam in het openbaar in aanvaring met Lubbers, en dat wekte veel beroering. Kort daarop trad de Senaat weer op de voorgrond bij de bestrijding van het huurwaardeforfait en de verwerping van de vereenvoudiging van de echtscheidingsprocedure. Sinds lange tijd kreeg de Eerste Kamer niet zoveel publiciteit.
Na 175 jaar is de Eerste Kamer niet meer uit de Nederlandse politieke en staatsrechtelijke verhoudingen weg te denken.

mr. drs. B. J. Bonenkamp
wetenschappelijk medewerker Eerste Kamer

Oude systeem leidde tot legaal geritsel

Gerrit van den Berg die 13 jaar lang adjunct-secretaris was van eerst de ARP en later het CDA heeft zich zeker zes keer beziggehouden met de kandidaatstelling voor Eerste Kamerverkiezingen. Van den Berg die thans een directiefunctie bekleedt op het ministerie van WVC wordt nog steeds veelvuldig geraadpleegd bij respectievelijke kandidaatstellingen. CD/Actueel sprak met hem.

EERSTE KAMERVERKIEZINGEN

Van den Berg: ,,Voor 1983 was de verkiezing van de Eerste Kamer veel ingewikkelder dan nu. Nu wordt de hele senaat in een keer voor de volle vier jaar gekozen, voor de Grondwetswijziging in '81 werd de helft van de Eerste Kamer om de drie jaar gekozen. Toen werd er gestemd in meerdere groepen, nu geldt een hele provincie als afzonderlijke groep. Nu verbinden de partijen de lijsten die in de provincies gebruikt worden, toen hadden de politieke partijen vaak meerdere - soms ook fictieve - lijsten waar de statenleden op konden stemmen. Dat was om rekenkundige redenen vaak gunstig teneinde (rest)zetels te verwerven. De verkiezing van de Eerste Kamer leidde in het oude systeem vaak tot heel veel rekenwerk. Je moest voor elke partij precies uitrekenen hoeveel zetels men in de Provinciale Staten en dus in de Eerste Kamer zou halen en op welke lijst de statenleden waarschijnlijk zouden stemmen als er meerdere lijsten waren ingediend. Bij de verkiezingen bleven er altijd restzetels over. Door met meerdere lijsten te werken waardoor je je stemmen verdeelde over meerdere lijsten en soms een ander overschot behield, kwam je soms eerder voor meerdere restzetels in aanmerking dan wanneer je met één lijst werkte. Een andere manier om zetels binnen te halen was deals te sluiten met andere vaak kleine partijen die te weinig statenzetels hadden om bij de Eerste Kamerverkiezingen de kiesdeler te halen. Zo kon je ook bij andere partijen en vice versa stemmen ,,lenen." Dat kon ook leiden tot het aangaan van lijstverbindingen waarbij afgesproken werd wie de restzetel zou bemachtigen. Zo is het CDA regelmatig een lijstverbinding aangegaan met de SGP. Het aangaan van zo'n verbinding was en behoort natuurlijk altijd een politieke beslissing van de partijtop te zijn. Het werken met meerdere soms ook fictieve lijsten leidde er natuurlijk ook toe dat de statenleden door de partij-organisatie goed geinstrueerd moesten worden op welke lijst men diende te stemmen. Als ze zich niet hielden aan die instructies - en dat is wel eens gebeurd - dan kon dat je dat zonder pardon een zetel kosten. Dat kon ook gebeuren als een of meer statenleden niet bij de verkiezing op kwamen draven." Ik ben blij dat het oude systeem thans veranderd is want het leidde tot veel geritsel en geregel dat wel legaal was, maar het wekte haast vanzelfsprekend toch de indruk dat Eerste Kamerverkiezingen wat in een kwade reuk stonden. Het oude systeem was voor velen bovendien volstrekt onbegrijpelijk; het huidige is aanmerkelijk eenvoudiger en inzichtelijker."

KANDIDAATSTELLING

,,Wat in de loop der jaren gelukkig ook veranderd is, is de wijze waarop de kandidatenlijst voor de Eerste Kamer wordt vastgesteld. Voor de fusie in '80 bepaalden de statenleden in feite wie er voor de KVP, ARP en CHU in de Eerste Kamer kwamen. Over de advieslijst van de partijbesturen werd namelijk alleen door de statenleden gestemd. Dat leidde er toe dat er soms met uitstekende en deskundige kandidaten geleurd moest worden. Nu stelt het versterkt Partijbestuur uiteindelijk de kandidatenlijst vast. Over de kandidatenlijst worden de statenfracties en provinciale afdelingen natuurlijk uitvoerig geraadpleegd. Dat lijkt me ook de juiste procedure. Zo krijg je namelijk een veel evenwichtiger partij-oordeel over de lijst. Door de verklaring die statenleden tekenen kunnen we er bovendien ook min of meer van uitgaan dat zij zich naar dat bestuurlijke partijbesluit zullen voegen. En zo hoort het ook in een democratische partij."

Van den Berg: ,,Bij keuze Eerste Kamer kandidaten letten op gevaar belangenvermenging".

,,Een kandidatenlijst voor de Eerste Kamer moet aan een aantal eisen voldoen. De deskundigheid en de spreiding naar disciplines moeten voorop staan, maar er moet natuurlijk ook een zekere regionale spreiding van kandidaten zijn. Bovendien moeten de kandidaten door de partij gedragen worden en voldoende tijd vrij kunnen maken voor het Eerste Kamerwerk."

,,Bij de keuze van Eerste Kamerkandidaten moet mijns inziens wel gelet worden op het gevaar van belangen- en functievermenging. De Partijraad heeft in juni jl. besloten de zogeheten incompatabiliteitenregeling (de regeling betreffende de onverenigbaarheid van functies) te versoepelen. Natuurlijk respecteer ik dat besluit, maar persoonlijk heb ik er bepaald moeite mee. Ik vind ook om maar een voorbeeld te noemen dat burgemeesters of wethouders zelf niet tegelijk lid moeten willen zijn van de provinciale staten of de Eerste Kamer. Een combinatie van dat soort functies leidt mijns inziens sowieso tot ,,de schijn" van belangenvermenging. Dat soort functionarissen moeten mijns inziens dan maar kiezen tussen een van beide functies. Ik heb overigens niets tegen kandidaatstelling voor meer vertegenwoordigende lichamen, mits men als kandidaat maar tevoren aan de partij duidelijk maakt wat de voorkeur heeft."

Marcel Meijer

COMMENTAREN

GOLFCRISIS

Met het bezetten door Irak van de oliestaat Koeweit is een (voorlopig) einde gekomen aan een periode van ontspanning in de wereld. De crisis in de Golf illustreert het feit dat de West Europese veiligheidsbelangen verder reiken dan het NAVO-grondgebied. Zolang de zeer aanzienlijke afhankelijkheid van de in het Midden-Oosten geproduceerde olie en het gebruik van olie als voornaamste energiebron voortduurt beschikken de olie-producerende Arabische landen rond de Perzische Golf over machtsmiddelen die de belangen van de westerse landen direct kunnen raken.
President Bush concludeerde terecht dat de bezetting door Irak van het (olie)rijke Koeweit in onze tijd een daad van niet te tolereren agressie en schending van het internationale recht is en een zeer gevaarlijk precedent kan scheppen. Een dreigende invasie door Irak van Saodie-Arabië zou bovendien leiden tot een onaanvaardbare machtspositie van Irak. Dat land zou daarmee heersen over een groot deel van de oliereserves in de wereld.
Deze dreiging was reëel. Het door een onberekenbare, anti-anglo/Amerikaanse en anti-Israelische dictator geregeerde Irak dat in staat is gebleken tot riskante militaire avonturen, moet zeer zeker in staat worden geacht de stabiliteit in het Midden-Oosten grondig te verstoren en daarmee de wereldvrede te bedreigen. De plotselinge bezetting van Koeweit en het inhumane gemanoevreer met de in het land aanwezige buitenlanders vormen hiervan overtuigende bewijzen.
Het is daarom verheugend dat de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties zo snel een resolutie aan heeft genomen waarin de Iraakse agressie scherp werd veroordeeld en vervolgens een met zeer grote meerderheid aangenomen handelsembargo kon worden afgekondigd. Dat ook de Sowjet-Unie volledig aan deze besluitvorming deelnam en vervolgens met de Amerikanen overleg voerde over de opbouw van een multinationale militaire macht in Saoedi-Arabië geeft aan hoezeer de internationale verhoudingen in dit opzicht de laatste jaren zijn gewijzigd. Door deze militaire presentie lijkt een invasie van het Arabisch schiereiland voorlopig te zijn afgewend. De aanwezige vlooteenheden hebben het door de VN uitgevaardigde handelsembargo tegen Irak vrijwel compleet gemaakt.

NEDERLANDSE FREGATTEN

Aangezien de spanningen in het Midden-Oosten de Nederlandse belangen net zozeer direct raken als die van de andere westerse landen is de inzet van Nederlandse marine-eenheden terecht. Dat hiermee risico's worden genomen is inherent aan dit beleid en ook gerechtvaardigd. Over de paraplu van de inzet is inmiddels al veel geschreven. Gegeven het feit dat hier een conflict aan de orde is met wereldwijde consequenties zou een VN-vlag de voorkeur verdienen. Praktische en redenen van militaire commandovoering maken dit echter minder voor d ehand liggend. Het is mede hierom verheugend dat dinsdag 21 augustus jl. de landen van de West Europese Unie (WEU) tot principe-afspraken konden komen over de coördinatie van de inbreng van de Westeuropese landen in de Golf. Deze afspraken over commandovoering, het uitwisselen van inlichtingen en een geïntegreerde inzet zullen verder worden uitgewerkt. Samen met de gebleken coherentie in VN-verband en het geregelde overleg in het kader van de Europese Politieke Samenwerking (EPS) over diverse diplomatieke vraagstukken als bijvoorbeeld de gijzelaars zijn hiermee goede voorwaarden geschapen voor een gezamenlijk beleid in de Golfcrisis. Dat kan ook op langere termijn belangrijk zijn.
Het is immers onduidelijk welke problemen er nog zullen opdoemen. De vastbeslotenheid van de Amerikaanse regering om de Iraakse agressie teniet te doen en de gewetenloosheid van Saddam Hussein en diens binnenlandse politieke positie bij onvermijdbaar gezichtsverlies maken een diplomatieke oplossing op korte termijn niet zeer waarschijnlijk.
Het is echter bemoedigend dat anders dan in het verleden er in de wereld eensgezindheid tegen agressie is getoond.

BEZUINIGINGEN OP VORMINGSCENTRA

Midden in de zomer verbijsterde minister D'Ancona van WVC een aantal vormingscentra met een rigoureus bezuinigingsplan. De bewindsvrouw wil voor acht van de 29 vormingsventra een eind maken aan de riiksbijdrage voor het cursuswerk in deze centra.
Terecht kenschetsten de getroffen vormingscentra de brief als een „overval". Het is onbegrijpelijk dat uitgerekend instituten die de niet meest kansrijken in onze samenleving proberen te scholen dermate krachtig aangepakt worden.
Men mag toch wel stellen dat het korten op de vormingscentra niet spoort met het concept van de verantwoordelijke samenleving?
Mogen de overheidsbezuinigingen de vormingscentra dan in het geheel niet treffen? Zo cru kan men dat niet stellen; goede gesprekken met de betrokkenen zullen heus wel geld opleveren. Maar dan moet er wel van echt overleg en niet van een „overval" sprake zijn.
Terecht hebben de centra nu hun hoop op de Tweede Kamer gevestigd. Ook het CDA zal naar onze mening moeten aandringen op overleg om de pijn zo te verzachten dat het belangrijke werk van de vormingscentra verantwoord voortgezet kan worden.

VAN SCHALSUM

***Ik wil me er niet mee bemoeien**, maar je kunt toch moeilijk die scholieren zelf hun boekenlijst laten vaststellen. Dat leidt voor-al tot dunne boekjes. Ik moet tenminste de eerste nog tegenkomen die met J. J. Voskuil's „Bij nader inzien" (1207 blz.) komt aanzetten. Het zijn natuurlijk literaire minimumlijders, die scholieren en die arme leraren hebben het hart niet om daar eens even een kloeke trilogie van Theun de Vries tegenover te zetten. Een prima idee, kortom, om landelijk centraal vast te stellen wat tot de geestelijke bagage van scholieren dient te behoren. En nu moet niemand meteen beginnen te piepen dat die lijst niet deugt, want dat verandert heus nog wel. Daar komt nog inspraak over en een UCV. Je hoeft geen insider op het Binnenhof te zijn, zoals ik, om te voorspellen dat zo'n lijst met vier Belgen tegenover niet een Fries en nota bene maar twee vrouwen gewoon vragen om moeilijkheden is. Voorts heb ik zo met het blote oog maar twee homofiele scribenten kunnen ontwaren. Dat lijkt me ronduit discriminatie. En van al die schrijvers die hun inspiratie ontlenen aan een moeilijke gereformeerde jeugd staat er ook niet een op de lijst. Daar wordt een heel volksdeel gekwetst. Die lijst verandert heus nog wel. Ritzen en Maij zullen het spoorboekje wel toevoegen. En aan het einde van de rit zal een snuggere staatsman concluderen dat zo'n landelijke lijst toch niet helemaal past in het beleid van deregulering, decentralisatie, maatschappelijk middenveld enzo. Maar dan heeft dat idee intussen toch mooi wat column-literatuur opgeleverd.*

Eerste Kamer is te veel partijpolitieke beroepskamer geworden

Hij zou nog liever vandaag dan morgen het referendumstelsel willen invoeren. Maar Groen Links-senator **Bas de Gaay Fortman** is zich er terdege van bewust dat daar op het ogenblik in Nederland geen meerderheid voor te krijgen is. De manier waarop momenteel de Eerste Kamer ,,als een partijpolitieke beroepskamer" functioneert, vindt hij echter onbevredigend. Het is een te gepolitiseerd instituut geworden, waarbij partij-politieke oordelen de doorslag geven. En: ,,Dat kan 175 jaar geleden nooit de bedoeling van de grondwetgever zijn geweest", denkt hij. Hij zou een voorkeur hebben voor een Eerste Kamer, waar een oordeel over de algemene rechtsbeginselen zwaarder weegt dan politieke opvattingen. Maar dan moet er volgens hem wel iets gebeuren aan de kandidaatstelling.

Bas de Gaay Fortman kwam in 1977 in de Eerste Kamer, nadat hij zes jaar ,,beroepsparlementariër" was geweest. ,,Ik kwam uit de Tweede Kamer en dat is op zich een hele nuttige overgang. Als je ervaring hebt met de beroepspolitiek en als je geen beroepspolitieke ambities meer hebt, dan is dat een goed uitgangspunt voor het Eerste Kamerwerk. Je moet als je daar zit, niet iets anders willen. Als je echt ,,aan politiek wilt doen", dan zit je daar verkeerd. Maar na zes jaar Tweede Kamer - wat voor mij lang genoeg was, omdat ik van de politiek niet mijn beroep wilde maken - was het toch aantrekkelijk om op een afstand betrokken te blijven. Je weet hoe het aan de overkant toegaat en je hebt een indruk hoe Tweede Kamer en kabinet werken."

,,Wat mij in de Eerste Kamer vooral opviel, was de collegialiteit tussen de leden. Dat uitte zich bijvoorbeeld in het feit dat iedereen elkaar de hand schudde. Ook was van vliegenafvangerij nauwelijks sprake. Ik heb de Tweede Kamer wel eens een ,,leeuwenkuil" genoemd, maar de Eerste Kamer heeft daar niets van."

(foto Hans Hordijk)

De Gaay Fortman: ,, Kandidaatstelling voor Senaat te veel gewestelijk bepaald."

TEVEEL BEZIG MET DETAILS

Toen Bas de Gaay Fortman in 1977 in de Eerste Kamer kwam, zaten er volgens hem meer mensen in ,,met enig gezag in politiek-Nederland" dan nu. ,,Mensen aan wier politiek-juridisch oordeel door de leden van het kabinet waarde werd gehecht. Of ze nu oud-minister waren geweest of niet, ze kwamen niet zozeer voort uit een specialisme of uit een gewestelijk politieke achtergrond. Ze waren meer landelijk politiek bezig geweest. En ze hadden invloed. Dat is duidelijk minder geworden. Kijk bijvoorbeeld naar de Partij van de Arbeid. Daar wordt de kandidaatstelling helemaal gewestelijk bepaald. Dat is niet ideaal. Je ziet dat ook aan de manier waarop de Eerste Kamerleden tegen hun werk aankijken. Nu worden er bij begrotingsdebatten eindeloos veel detailvragen gesteld als voorbereiding op het debat. En ook in het debat zelf gaat het over kleine zaken, waarvan je kunt zeggen: dat kunnen de Tweede Kamerleden beter doen."

De Groen Links-senator neemt als voorbeeld het debatje dat eind december vorig jaar plaatsvond over een sociaal verzekeringswetje, waarbij de CDA-fractie oordeelde dat deze regeling in strijd zou zijn met de eigen partij-beginselen. ,,Dat vind ik nou echt een punt dat bij de Tweede Kamer thuishoort", aldus De Gaay Fortman. ,,Wij zitten er ook niet om alles te beoordelen vanuit de Groen Links-beginselen. Dat betekent niet dat wij geen Groen Links-beginselen hebben, maar daarvan zeg ik: mijn collega's aan de overkant hebben het primaat. Als het gaat om een interpretatie van het partijprogram, dan komt de Tweede Kamer het oordeel toe. Wat heel belangrijk is, is de beoordeling vanuit de algemene rechtsbeginselen. Daar wil die Tweede Kamer nog wel eens aan voorbijgaan en daarvoor is de Eerste Kamer bedoeld. De Eerste Kamer is niet een partijpolitieke beroepskamer. Dat is ook nadrukkelijk niet de bedoeling geweest van de grondwetgever."

Bas de Gaay Fortman zou echter niet graag tornen aan de macht van de Eerste Kamer. ,,De mogelijkheid om ,,nee" te zeggen tegen een wetsontwerp, betekent dat de Kamer tanden heeft. En zonder die mogelijkheid zou zij een ,,toothless bulldog" zijn, zoals het Britse Hogerhuis. Maar de wijze van verkiezing van de mensen - zeker nu het net zo gewestelijk-politiek gaat als bij de Tweede Kamer - vind ik wel bezwaarlijk. De bedoeling van de Senaat kan nooit zijn dat het een Kamer wordt van een complete heroverweging, maar meer ,,une chambre de reflection". Zeg maar: een herbeoordeling op afstand, waarbij het geheel voorop staat. De vraag moet voorop staan: is er sprake van wetgeving, die de toets van de algemeen politiek-juridische kritiek kan doorstaan?"

Als er dan toch iets zou moeten worden herzien, dan denkt de De Gaay Fortman niet in de eerste plaats aan het terugzendingsrecht. ,,Als je dat zou gaan invoeren zou de Eerste Kamer een soort adviesorgaan worden. En daar hebben we er al te veel van in Nederland. We moeten veeleer nagaan of het niet mogelijk is om tot een andere wijze van samenstelling te komen."

Dick Aanen.

Is het karakter van de Eerste Kamer veranderd? Oud-senator Diepenhorst en het huidige Eerste Kamerlid Bas de Gaay Fortman (Groen Links) vinden van wel. CD/Actueel sprak met hen

---

EERSTE KAMER

Senaat moet meer richtinggevend en vernieuwend opereren dan vroeger

(foto Hans Hordijk)

Diepenhorst: Eerste Kamerleden moeten er voor waken dat ze beginnen te ,,melken".

De Eerste Kamer moet in haar zelfbeperking laten zien dat ze een onmisbare instantie is." Dat vormt de centrale boodschap van **prof. mr. I. A. Diepenhorst** die zelf van 1952 tot 1965 en van 1971 tot 1981 voor de ARP lid is geweest van dit college. Als oud-senator ziet hij nog wel degelijk toekomst voor de Eerste Kamer als ze maar begrijpt dat ze niet nog eens het werk van de Tweede Kamer dunnetjes moet overdoen.

Diepenhorst maakte reeds deel uit van de Eerste Kamer toen dit college nog bestond uit vijftig leden. Hij denkt met genoegen terug aan zijn beginjaren als parlementariër. ,,Als ik een vergelijking mag maken, dan kan ik zeggen dat de Eerste Kamer toen iets meer stijl bezat dan tegenwoordig. Zij was omgeven met enig aureool en ademde in sommige opzichten een aparte sfeer. De politieke tegenstellingen waren niet zo scherp. Er bestond een nauwe omgang tussen de leden van de verschillende fracties. Bovendien zaten er tamelijk wat meer bezadigde, oudere figuren in de Senaat die zich een zekere naam verworven hadden. Aan de ene kant leidde dat ertoe dat ze niet zo veel op de voorgrond traden. Ze hoefden zich immers niet meer te bewijzen. Maar als ze toch eens voor het voetlicht traden, dan beseften ze ook scherp dat ze meer te verspelen hadden. Daarom kwamen zij over het algemeen met bewerkte redevoeringen. Ik zal niet zeggen dat het er tijdens de vergaderingen altijd levendig toeging maar de voordrachten waren nogal eens oorspronkelijk en goed doordacht. Zulks verleende aan deze Kamer betekenis."

Volgens Diepenhorst is de ,,generale waardeschatting" voor de Eerste Kamer gedaald. ,,Waar men de Eerste Kamer vroeger als een gewortelde instelling zag, krijgt men nu dikwijls de indruk dat haar werkzaamheden worden gezien als tijdrovende onderbreking voor de regering. Het is ook de reden dat de Eerste Kamer met veel meer kritiek wordt bejegend dan vroeger. Dat is eigenlijk jammer. Want juist in een tijd waarin het staatsbestel ingewikkelder wordt, mag men dankbaar zijn dat er nog altijd bepaalde mensen in Nederland zijn die zich inzetten voor de zuiverheid van de wetgeving. De huidige snelheid doet wel eens tekort aan de nauwkeurigheid."

ZELFBEPERKING KENNEN

De Eerste Kamer is jarenlang het ,,college van het stokje" en het ,,college van het mummelend mondje" genoemd waar het nog wel eens voorkwam dat leden tijdens de beraadslagingen in slaap sukkelden. Dit beeld klopt allang niet meer. Het is niet meer een ingezonken gezelschap, hoofdzakelijk gelouterde politici die de dienst uitmaken. Een belangrijk probleem is volgens Diepenhorst dat er in de Eerste Kamer momenteel te veel leden zitten die nog te zeer met de politiek zijn verstrengeld. Diepenhorst: ,,Deze leden willen de Eerste Kamer dan aangrijpen voor hun eigen ideeën of voor organisaties waarmee ze verwant zijn. Een debat in de Eerste Kamer verwordt dan tot een soort vakverenigingsdebat of een werkgeversdebat. Een onderwijsdebat lijkt de laatste jaren wel op een organisatiedebat zoals dat in de Tweede Kamer wordt gevoerd."

Er hoeft volgens Diepenhorst niet te worden getornd aan de staatrechtelijke bevoegdheden van de Eerste Kamer terwijl deze ook niet hoeven te worden opgevijzeld. Een zogenaamd terugzendingsrecht - waar de laatste tijd veel over wordt gesproken - vindt hij overbodig, indien al niet verwarring zaaiend. ,,Zo'n recht heeft men in Nederland nooit nodig gehad. Waarom zouden we het staatsrecht ingewikkelder maken dan het nu reeds is. Alleen bij een tekortschieten, door een misplaatst imperialistisch beleid van de Eerste Kamer en als men de bijzondere positie uit het oog gaat verliezen, graaft de Senaat zijn eigen graf."

De oplossing is volgens de Zeister professor veel simpeler: ,,De Eerste Kamer moet zich weer origineler tonen en in sommige opzichten meer richtinggevend en vernieuwend opereren dan vroeger, hoewel dat voor senatoren per definitie misschien wat merkwaardig klinkt. De Algemene Beschouwingen scheppen een uitgelezen mogelijkheid voor de leden van de Eerste Kamer om te ,,profeteren", om iets over voortdurende vernieuwing te zeggen. Maar de leden moet er voor waken dat ze beginnen te ,,melken" en dat ze vervelend worden door te pogen met bekwaamheid of onbekwaamheid te herhalen wat in de Tweede Kamer ook al gezegd is. Zolang de Eerste kamer haar zelfbeperking kent en een bepaalde wijsheid in haar gematigd, doch beslist optreden betracht, zie ik voor haar een belangrijke taak weggelegd. Je kunt een mooie vergelijking maken met Engeland. Daar heeft het Hogerhuis op sommige terreinen nog geringere invloed dan bij ons, maar zijn betekenis is de laatste twintig jaar wel toegenomen en dat voornamelijk door de waarde van de discussies. Men wist daar op een gegeven moment nieuwe zijden van lang bekende kwesties te belichten. Dat moet ook onze Eerste Kamer weer in versterkte mate krijgen. Al vanaf 1840 zijn er geluiden te horen: ,,weg met dat ding." Maar die Eerste Kamer heeft tot nu toe altijd nog een bepaalde onvervangbare rol gespeeld. Degenen die van nature niet zo gunstig over haar denken - bijvoorbeeld de huidige Partij van de Arrbeid - zijn geleidelijk voorzichtiger in hun beoordeling geworden. Vernieuwers die haar willen afschaffen, krijgen daar volgens mij op dit ogenblik in Nederland bij lange na niet de vereiste meerderheid voor, en terecht."

Dick Aanen

'ROEGER EN NU

Senaat moet wetsvoorstellen en door Tweede Kamer aangenomen amendementen apart beoordelen

,,Over wetsvoorstellen van de regering en in de Tweede Kamer aangenomen amendementen op die voorstellen zou in de senaat afzonderlijk gestemd moeten worden.'' Dat is de opvatting van het Eerste Kamerlid H. G. Barendregt die de eenmansfractie van de SGP in de Senaat vormt. Barendregt werd in 1983 - dankzij het foutief stemmen van een CDA-statenlid - tot zijn stomme verbazing Eerste Kamerlid.

H. G. Barendregt

Volgens Barendregt is het huidige systeem waarin de regering in de Eerste Kamer het door de Tweede Kamer geamendeerde wetsvoorstel geheel verdedigt, gekunsteld. ,,Hoe vaak komt het niet voor dat een minister in de senaat laat blijken dat hij de bezwaren van Eerste Kamerleden tegen bepaalde in de Tweede Kamer aangenomen amendementen eigenlijk wel deelt. In het huidige systeem zijn die amendementen echter in het wetsvoorstel verwerkt en dan moet de minister die ook in de senaat komen verdedigen.'' De SGP-senator wijst erop dat de beoordeling in de Eerste Kamer van een wetsontwerp geheel anders kan worden als het eenmaal geamendeerd is door de Tweede Kamer. Als voorbeelden noemt hij de Tweeverdienerswet en de Wet op de Bejaardenoorden. Het gescheiden stemmen over wetsontwerp en amendementen is zijns inziens de oplossing. Als de Eerste Kamer een door de Tweede Kamer aangenomen amendement dan verwerpt, hoort dat zijns inziens een definitieve beslissing te zijn.
Het SGP-Eerste Kamerlid is er tegen de Senaat het recht te geven een wetsvoorstel terug te zenden naar de Tweede Kamer. ,,In mijn visie moet de senaat wetsvoorstellen beoordelen op grond van doelmatigheids-, zorgvuldigheids- en politieke overwegingen. Als de Senaat het terugzendingsrecht krijgt, bergt dat het gevaar in zich dat een van deze drie, bijvoorbeeld de politieke overwegingen een te eenzijdige rol gaan spelen. Dat wil niet zeggen dat ik het eens ben met premier Lubbers die begin dit jaar de Eerste Kamerleden min of meer het recht ontzegde voorstellen politiek te beoordelen. De Eerste Kamer is een politiek orgaan en heeft dus het recht voorstellen mede op grond van politieke overwegingen te beoordelen. Ik vond Lubbers op dit punt wat naief.''
Barendregt vindt dat de Eerste Kamer haar onafhankelijke positie moet behouden. Daaruit volgt volgens hem dat de senaatsfracties van de regerende coalitie geen binding dienen te hebben met het regeerakkoord. ,,Ik kom uit de landbouwwereld en daar had men de gewoonte om tamme en wilde koeien aan elkaar vast te koppelen om zo te voorkomen dat de wilde koeien uit de pas liepen. Op zo'n wijze kun je de Eerste en Tweede Kamerfracties van de coalitiepartijen natuurlijk niet aan elkaar binden. De regering en de Tweede Kamerfracties van de coalitiegenoten weten hoe de senaatsfracties over bepaalde zaken denken en met die opvattingen moeten ze rekening houden in plaats van de senaatsfracties onder druk te zetten. Ik vind het in dit verband ook verkeerd dat het kabinet eind vorig jaar in de senaat zelfs de kabinetskwestie stelde om de CDA-fractie zo te pressen een wetsvoorstel toch te steunen. Tot de ongeschreven regels van ons staatsrecht behoort en door de regering en door de Kamer in de Eerste Kamer de kabinetskwestie niet gesteld te worden.''
Het SGP-Eerste Kamerlid vindt dat de bewerktuiging van de Eerste Kamerleden gezien de toegenomen werkzaamheden in de laatste jaren best wat verbeterd mag worden. ,,Het aanstellen van persoonlijke medewerkers voor met name administratieve en secretariële werkzaamheden zou het werk van de senatoren kunnen verlichten. De senatoren krijgen wekelijks kilo's post die ze nu zelf moeten uitzoeken. Het sorteren van de post kost alleen al uren. Ik ben er echter geen voorstander van om beleidsmedewerkers aan te stellen. Eerste Kamerleden moeten uiteindelijk zelf de afwegingen maken, dus moeten ze er ook zelf voor zorgen dat ze inhoudelijk voldoende op de hoogte zijn. Dat kost weliswaar veel tijd, maar het hoort bij het Eerste Kamerlidmaatschap.''
Barendregt combineert het Eerste Kamerlidmaatschap al zeven jaar met het lidmaatschap van de Provinciale Staten in Zuid Holland. Andere partijen waaronder het CDA achten een combinatie van deze functies ongewenst. De SGP'er betreurt deze opstelling: ,,Senatoren dienen met een been in de politiek en met een been in de maatschappij te staan. Het openbaar bestuur is in het maatschappelijk leven zeer belangrijk. Waarom zouden bestuurders zoals statenleden, wethouders en burgemeester dan geen lid van de Eerste Kamer mogen zijn. De debatten in de Eerste Kamer zouden door hun aanwezigheid alleen maar aan maatschappelijke waarde winnen.''

Marcel Meijer

Nederland kan niet aan de kant blijven staan

De CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft vorige week het kabinet groen licht gegeven om twee fregatten naar de Perzische Golf te sturen. Terwijl de marineschepen opstomen zullen kabinet en Kamer nader overleg voeren over de precieze opdracht die de schepen krijgen.

CD/Actueel sprak direct na het Kamerbesluit met het CDA-Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer.

GOLFCRISIS

Jaap de Hoop Scheffer, woordvoerder van de CDA-fractie, wees er in het overleg met de ministers Van den Broek (Buitenlandse Zaken) en Ter Beek (Defensie) met nadruk op dat zijn fractie optrekken in VN-verband nastreeft. Mocht dit niet lukken dan is optrekken in West-Europese Unieverband (de Europese NAVO-bondgenoten) gewenst en anders moeten de taken met de andere Westeuropese bondgenoten verdeeld worden.
,,Een buitengewoon zorgvuldige besluitvorming is vereist want het sturen van 400 mensen naar dit risicovolle gebied is een zware verantwoordelijkheid.", aldus De Hoop Scheffer.

DEFENSIEVE TAAKSTELLING

De CDA-fractie gaat uit van een maritieme bijdrage met een defensieve taakstelling met als doelstellingen: steunverlening aan een effectieve uitvoering van de resoluties van de Veiligheidsraad, het in solidariteit met de Amerikaanse en Europese bondgenoten behartigen van en waken over ook Europese, en zowel politiek als economisch vitale belangen die worden bedreigd en het in het oog houden van de veiligheid van Europese burgers in de regio.
De Hoop Scheffer heeft van minister Van den Broek de verzekering gekregen dat iedere aktie van de schepen anders dan zelfverdediging een kabinetsbesluit vereist.
Over de traagheid waarmee de West-Europese Unie, waarin negen Westeuropese landen hun defensie-inspanningen proberen af te stemmen, een bijeenkomst belegt, zei hij: ,,De vergadering heeft te lang op zich laten wachten, maar de tekenen van samenwerking zijn nu bemoedigend."

WERELDRECHTSORDE STEUNEN

De Hoop Scheffer deelde met het kabinet de mening dat Nederland niet aan de kant kan blijven staan. De Hoop Scheffer: ,,Het grote verschil met 1987, toen mijnenvegers werden gestuurd, is dat ons land nu niet neutraal kan zijn, maar zich moet scharen aan de zijde van de wereldrechtsorde die niet kan tolereren dat dictators hun machtshonger kunnen bevredigen. Het niet nu afstoppen van een man als Saddam Hussein levert op termijn in feite de zekerheid van een verdere expansie van Irak op die niet in de laatste plaats tegen Israël gericht zal zijn. Dit alles maakt de aard van de missie en ook de risico's die er aan verbonden zijn totaal anders dan die in 1987."
Het CDA-Tweede Kamerlid hoopt dat langs politieke en diplomatieke weg nog oplossingen worden gevonden. ,,Er hoeft maar heel weinig te gebeuren of de vlam gaat in de pan."
Marianne Fennema

Een moeder neemt afscheid van haar zoon die naar de Golf vertrekt. *(foto ANP)*

CDJA

DE EERSTE KAMER NA 175 JAAR

In deze maand augustus wordt op een plechtige manier herdacht dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal 175 jaar bestaat. Zo'n jubileum lokt velen uit eens fundamenteel na te denken over de plaats van zo'n Eerste Kamer.
In de loop van onze nationale geschiedenis is aan het nut van de Eerste Kamer al een groot aantal woorden gewijd. Een enkele maal heeft het voortbestaan van dit deel van de Staten-Generaal zelfs aan een zijden draad gehangen. Thorbecke bijvoorbeeld achtte de Eerste Kamer zonder grond en zonder doel, en in 1922 werd een amendement-Marchant om de Eerste Kamer af te schaffen met slechts 46 tegen 38 stemmen verworpen.
Volgens de Grondwet (art. 50) vertegenwoordigen de Staten-generaal het hele Nederlandse volk. Dit is in theorie ook zo, maar het stelsel van getrapte verkiezingen maakt wel dat de doorsnee-burger zich aanzienlijk meer door leden van de Tweede dan door leden van de Eerste Kamer vertegenwoordigd weet. Toen men in 1848 ook voor de Eerste Kamer verkiezingen invoerde, heeft men de leden van Provinciale Staten, die voorheen de leden van de Tweede Kamer verkozen, met de samenstelling van de Eerste kamer belast. Heel lang heeft de Eerste Kamer een heel behoudende rol gespeeld ten opzichte van de moderne democratische opvattingen die opgeld deden in de Tweede Kamer, maar deze sterk conservatieve inslag verdween in 1917 met het invoeren van het algemeen kiesrecht. Bovendien verloor de Eerste Kamer in 1922 in belangrijke mate het karakter van een vertegenwoordiging naar provincies door de invoering van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Toen al bestond het bezwaar van een „doublure" van de Tweede Kamer en werd afschaffing van de Eerste Kamer ernstig overwogen.
Een negatief aspect van de getrapte verkiezing van de Eerste Kamer is dat er teveel „landelijke" nadruk komt te liggen op de Provinciale Statenverkiezingen. Wanneer de oppositie de mogelijkheid heeft om door middel van een goede verkiezingsuitslag een meerderheid in de Eerste Kamer te veroveren, dan is het gevaar heel groot dat de provinciale problematiek, waarom het in werkelijkheid gaat, (vooral door de pers) onder de tafel gewerkt wordt.
Wanneer we er met zijn allen voor kiezen om de Eerste Kamer in stand te houden, dan moet mijns inziens de verkiezingsprocedure op de helling. Ik pleit dan ook voor rechtstreekse verkiezingen voor de Eerste Kamer (eventueel gelijktijdig met de verkiezingen voor het Europees Parlement of voor Provinciale Staten) om de volksvertegenwoordiging echt tot z'n recht te laten komen, zoals de regering in het begin van de jaren '70 ook heeft voorgesteld. In de praktijk zal dat voor de samenstelling niet zoveel gevolgen hebben. De Nederlandse politieke verhoudingen worden toch in sterkere mate beheerst door de politieke partijen en haar leden dan door de kiezers. De kandidatenlijst voor de Eerste Kamerverkiezingen zal dan niet wezenlijk anders zijn dan nu.
Een ander probleem dat in de praktijk nogal eens tot moeilijkheden leidt is de mate van gebondenheid van de fracties in de Eerste Kamer aan het door hun partijgenoten in de Tweede Kamer ondersteunde regeerakkoord. De Eerste Kamer is bij uitstek een platform waarop nog eens weloverwogen wordt nagedacht over de formele en materiële kanten van een wetsvoorstel en met name ook over zijn gevolgen voor de samenleving. Dit is mijns inziens de meest positief gewaardeerde functie die de Eerste Kamer vervult en een gevolg van de grote mate van betrokkenheid van zijn leden met het hele maatschappelijke gebeuren. Juist deze functie zou er toe moeten leiden dat de Eerste Kamerfractie van het CDA veel vrijer - zo niet geheel vrij – ten opzichte van het regeerakkoord zou moeten kunnen opereren.
Het zwaarste argument voor handhaving van de Eerste Kamer lijkt mij de heldere kijk die part-time-politici met grote ervaring in het maatschappelijk leven kunnen hebben op de kwaliteit van de wetgeving. Als dit argument doorslaggevend moet zijn, dan lijkt het me heel zinvol om eens goed na te denken over een Constitutioneel Hof dat naar het voorbeeld van vele andere westerse landen wetten in formele zin toetst.
Los van alle mogelijkheden om samenstelling, taak en werkwijze van de Eerste Kamer ingrijpend te verbeteren, denk ik dat we met z'n allen weer eens goed moeten nadenken over de rol van ons tweekamerstelsel. We moeten wat dat betreft niet onze kop in het zand steken en beducht zijn voor vele heilige huisjes. Dit betekent a priori niet dat de Eerste Kamer moet verdwijnen. Wel zal het CDA een principiële en fundamentele discussie over de Eerste Kamer, zoals die door andere partijen wordt aangezwengeld, niet uit de weg moeten gaan. Het gaat er uiteindelijk niet om dat er een Eerste Kamer is, maar dat de overheid als dienaresse Gods het welzijn van de burgers zo goed mogelijk dient.

André Flikweert

Op 28 april 1981 wordt minister De Koning gefeliciteerd nadat de Eerste Kamer het wetsvoorstel over abortus met een meerderheid van slechts een stem heeft aanvaard. *(foto Fotobureau Stokvis)*

HORZEL

Het is gelukt. Na jaren verwend automobiliste te zijn geweest is de auto inmiddels ingeleverd en heb ik het openbaar vervoer ontdekt. Na het jaarthema „Zet het sein op groen, kies voor het milieu" kwam de bewustwording op gang. Toen zelfs de CDA-fractie vasthoudend bleef ten aanzien van het NMP moest een daad gesteld worden. Alhoewel ik nog geen krantje of croissantje tegen ben gekomen en aansluitingen regionaal moeilijkheden opleveren, bevalt het kiezen voor milieu me goed.
Dit kiezen, in werkwoordelijke zin, verwacht ik van het CDA die vanuit haar beginselen rentmeesterschap als een van de vier kernbegrippen geformuleerd heeft. Dit schept verwachtingen. Een mogelijke prijsverhoging van 18% voor bepaalde treinkaartjes hoef ik – althans dat neem ik aan – dan ook niet te vrezen als het aan het CDA ligt. Minister Maij; keur het NS-plan af opdat rentmeesterschap een werkwoord blijkt te zijn. Stimuleer me niet om met een rijdende milieuvervuiler de stikstofoxyden opnieuw de lucht in te jagen.

Petra van der Kwast

VROUWEN BERAAD

CDA OP ACHTERSTAND

Het CDA is niet alleen de grootste partij, maar het scoort ook het hoogst in de opiniepeilingen (57 zetels in juli 1990). Maar zodra de vrouwen in het geding zijn, komt onze partij minder triomfantelijk uit de bus. Uit de zojuist gepubliceerde cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat van de totaal 10.455 op 21 maart 1990 gekozen gemeenteraadsleden 21,8% vrouw is (2279) en van de uit hun midden gekozen wethouders 17% (287 van de 1697 wethouders). De percentages van het CDA zijn resp. 20% en 13%. We zitten dus nog steeds onder het landelijk gemiddelde, alhoewel het CDA kwantitatief toch wel indrukwekkend aanwezig is met in totaal 658 vrouwen tegen 2657 mannen, (Ter vergelijking: de PvdA heeft 631 vrouwelijke en 1517 mannelijke raadsleden). Bekijken we de cijfers per provincie, dan blijkt, dat Flevoland het hoogst scoort met 29.5% vrouwen (10 tegen 24 mannen). Ook de provincies Noord.Holland (24,5%), Utrecht (24%), Zeeland (22,3%), Zuid-Holland (21,6%) en Drenthe (21%) liggen wat de vrouwenparticipatie in de CDA-fracties betreft boven of rond het landelijk gemiddelde. Met 28,5% vrouwelijke CDA-wethouders staat Flevoland eveneens aan de top met 2 vrouwelijke tegenover 5 mannelijke wethouders, met Zeeland als goede tweede (22%), gevolgd door Noord-Holland (19%) en Utrecht 16,6%.

Wanneer we op de tiende van de tiende maand (10 oktober 1990) het tienjarig jubileum van het CDA Vrouwenberaad vieren, is er dus nog geen reden tot jubelen. Maar helemaal in mineur hoeven we nu ook weer niet te zijn. Althans niet wat de gemeenteraden betreft. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 1986 telde het CDA nog geen 16% vrouwelijke raadsleden en slechts 8% vrouwelijke wethouders (nu resp. 20% en 13%). Het positieve-aktiebeleid binnen de partij heeft wel degelijk gewerkt. We mogen dus concluderen dat we op de goede weg zijn, alhoewel van tevreden achterover leunen nog geen sprake is.

In een interview in Vrouw & Politiek beklaagt Willemien van Gardingen, fractievoorzitter in de gemeente Grubbenhorst (L), zich erover dat hoe goed je ook bent, er altijd een even sterke man naast je staat die voorrang krijgt. Het CDA beschikt kennelijk over een dermate grote overmacht aan ,,sterke mannen" dat de evenredige vertegenwoordiging - één van de doelstellingen van het Vrouwenberaad - voorlopig nog wel een utopie zal blijven.

Enige tijd geleden publiceerde Elsevier een analyse van de afkomst van Tweede Kamerleden uit de maatschappelijke sectoren ambtenarij, onderwijs, maatschappelijk werk en bedrijfsleven. De fractieleden van het CDA bleken het meest gelijkelijk uit de verschillende maatschappelijke geledingen te zijn gerecruteerd. (Ter vergelijking: de PvdA-Tweede Kamerfractie bestaat uit leden die voornamelijk afkomstig zijn uit de ambtenarij en het onderwijs.) Hiermee werd het karakter van het CDA als volkspartij bevestigd. Alleen is het niet moeilijk te constateren dat dit feit juist voor vrouwen extra belemmerend werkt. Immers, als betrekkelijke nieuwkomers op de arbeidsmarkt zijn de vrouwen in het algemeen nog lang niet in alle maatschappelijke sectoren evenredig vertegenwoordigd, en vooral niet in de hogere functies. We zien dan ook dat vrouwen met ambities om door het ,,glazen plafond" van de hogere functies heen te dringen, steeds vaker een eigen bedrijf beginnen. Dan ben je vanzelf directeur!

Zolang het ,,vrijwilligerswerk" (althans dat door vrouwen wordt verricht) nog niet dezelfde status heeft als betaalde arbeid, zal het voor CDA-vrouwen - die naar alle waarschijnlijkheid in deze sector het meest vertegenwoordigd zijn - toch een zware dobber zijn om door te dringen in de hogere politieke functies. Dat is vooral duidelijk wanneer het om wethoudersfuncties gaat. Van het totaal aantal wethouders (1697) is de inbreng van het CDA 38,3% (650). Daarvan zijn er echter maar 84 vrouw (13%). Niet alleen het wethouderschap blijkt voorlopig nog het monopolie van CDA-mannen. Van de 341 CDA-burgemeesters zijn de vrouwen op slechts één hand te tellen. (nog geen 2%). En waarom was het CDA-Partijbestuur niet op het gouden idee gekomen om voor Limburg eens een vrouwelijke kandidaat-commissaris naar voren te schuiven? En dat, terwijl ik uit de losse pols zo al vijf namen van vrouwen had kunnen noemen, die de concurrentie met de andere kandidaten met gemak hadden doorstaan. Toen ik echter op een groot feest onder de spraakmakende CDA'ers een snel marktonderzoek terzake van een vrouwelijke gouverneur verrichtte, bleek het idee alleen al aanleiding tot grote verwarring. En, zoals in onze kringen te doen gebruikelijk, kwam onmiddellijk het onvermijdelijke woordje ,,kwaliteit" over de toonaangevende lippen. Vreemd eigenlijk, dat vrouwen altijd over ,,kwaliteit" moeten beschikken. Daar hoor je nooit over wanneer het om een mannelijke kandidaat gaat. Zouden mannen genetisch over ,,kwaliteit" beschikken, zodat je er automatisch vanuit kunt gaan dat zij wel de nodige bagage in huis hebben? In het kader van de positieve aktie in de partij waren de vrouwen voor deze kandidatuur aan de beurt. Of is Limburg te min voor CDA-vrouwen?

Een viertal vrouwelijke Tweede Kamerleden in 1988. (foto ANP)

Ja, we hebben één minister en één staatssecretaris in het kabinet-Lubbers III. In 1956 hadden we ook één minister (dr. Marga Klompé) en één staatssecretaris (dr. Anna de Waal). In 34 jaar hebben we dus geen enkele vooruitgang geboekt. Dat hebben we daarentegen wèl in de Tweede Kamer (12 vrouwen van de 54 fractieleden), maar niet in de Eerste Kamer waar we vier vrouwelijke leden hebben van de in totaal 26. (15%). Toch is juist de Eerste Kamer die een reflecterende en controlerende functie heeft, een bij uitstek geschikt terrein voor vrouwen. Immers, vrouwen zijn van nature generalisten omdat ze naast hun rol van moeder nog zoveel andere maatschappelijk relevante taken vervullen, ook al is dat vaak niet in een betaalde baan. Bovendien kunnen we putten uit een inmiddels rijke bron van vrouwen die hun bestuurlijke of politieke functies en ambten hebben neergelegd. Alleen al met die vrouwen zou de evenredige vertegenwoordiging in de Eerste Kamer gerealiseerd kunnen worden. Laten we daar naar streven voor 1991. Tenslotte moet je ergens beginnen.

Met dat al is de vraag nog niet beantwoord, of die evenredige vertegenwoordiging gerelateerd moet worden aan het vrouwelijke ledenbestand (ca. 25%) of het vrouwelijk electoraat van het CDA. (55%). In ieder geval is een groter aantal vrouwelijke leden noodzakelijk om de uitbreiding van vrouwen in bestuurlijke en politieke functies te versterken. Anders blijven we het risico lopen dat er voor ons, over ons en zonder ons beslist wordt. Niet alleen door de mannen in eigen kring, maar ook door vrouwen van andere politieke kleur. En dan komen er steeds meer veranderingen in de samenleving, die we niet hadden gewild en misschien hadden kunnen voorkómen als we er bij waren geweest.

De politiek heeft méér CDA-vrouwen nodig.

Lilian Sluijter.

TWEEDE KAMERLEDEN OVER „DE OVERZIJDE"

Hoe denken CDA-Tweede Kamerleden over „De overzijde" zoals de Eerste Kamer door hen vaak wordt genoemd? CD/Actueel sprak met een aantal Tweede Kamerleden over hun ervaringen.

Brinkman: Senaat materieel gebonden aan regeerakkoord

Dat de Eerste Kamer zich meer profileert komt volgens fractievoorzitter **Brinkman** vooral door het eigen karakter van de onderwerpen. „Als de Eerste Kamer zich roert gaat het vaak om zaken die het grote publiek aanspreken. Denk aan het reiskostenforfait. Ook een wetsvoorstel met een terugwerkende kracht is altijd een gevoelig punt. Voorts is er de ingewikkeldheid van de regelgeving. Wij allen roepen om vermindering en vereenvoudiging van wetgeving maar wij slagen daar niet echt in. Wij blijven verwachten dat de overheid van alles regelt en onder druk van allerlei belangengroeperingen worden wetsvoorstellen toch weer opgetuigd met allerlei toeters en bellen."
Brinkman is beslist niet negatief over de besluitvorming in de Eerste Kamer, maar zegt hij: „Ieder moet echter wel zijn plaats in het staatsbestel kennen. In de Eerste Kamer dient een globale eindtoets plaats te hebben. Niet alle aspecten van het beleid moeten daar en detail aan de orde komen."
Brinkman zegt zich niet echt door de Eerste Kamer beconcurreerd te voelen. Hij vindt dat de Tweede kamer soms zelf boter op het hoofd heeft. „Wij worstelen ons door een veelvoud van adviezen heen, vaak nog gepaard gaand met tijdsdruk, en misschien heb je als fractie wel eens oogkleppen op omdat je op een bepaald einddoel wilt afstevenen. Een en ander komt de kwaliteit van de wetgeving niet altijd ten goede."
Brinkman merkt dat hij in zijn vorige functie als minister anders aankeek tegen de Eerste Kamer dan nu als fractievoorzitter. „Uit mijn vorig leven herinner ik me dat het debat in de Senaat op hoofdlijnen werd gevoerd èn wel op hoog intellectueel niveau. Tegenwoordig komen naar mijn gevoel allerlei details nog aan de orde die in de Tweede Kamer ook al de revue zijn gepasseerd. Als je dan bedenkt dat het bovendien vaak om behandeling van wetsontwerpen gaat die nog uit een vorige kabinetsperiode stammen, dan houd ik wel eens even niet in het oog dat dit nu eenmaal de normale gang van een wetsontwerp is en bekruipen mij gevoelens van ongeduld."
Ook Brinkman vindt een extra recht voor de Eerste kamer, het terugzendrecht, een goede gedachte. „Bepaalde aspecten kunnen dan nog eens in de Tweede Kamer worden belicht. Daar moet het dan wel bij blijven. Het wetsvoorstel moet vervolgens dus niet nog eens naar de Eerste Kamer. Het politieke primaat van de Tweede Kamer moet niet worden aangetast."
Over de binding van de Tweede Kamer aan het regeerakkoord zegt Brinkman: „Het regeerakkoord is het belangrijkste financiële raamwerk. Het geeft voor een kabinet de uiterste verdedigingslinie aan. Formeel is de Eerste Kamer er niet aan gebonden, maar materieel wel: er moet goed op het gemeenschapsgeld gepast worden."

Van der Burg: Senaat moet geen exclusieve rol opeisen

„Ik lees altijd na wat er in de Eerste Kamer over de begrotingswetsontwerpen is gezegd, om te zien waar en of onze collega's aan de overzijde andere accenten leggen. Dit levert mij veel inspiratie voor mijn eigen werk, vaak doe ik er later mijn voordeel mee. Het is wel een tijdrovend werk, maar je raakt zo wel op de hoogte hoe daar wordt gedacht en dat vind ik een positieve ervaring." Aan het woord is **Vincent van der Burg,** CDA-woordvoerder Justitie en lid van de commissie Staatkundige vernieuwing (de commissie-Deetman). Van der Burg is recent met de manier van besluitvorming in de Eerste Kamer, geconfronteerd bij de wet op de lijkbezorging. „Dit wetsontwerp is nog steeds niet door de Eerste Kamer. Het lijkt wel een pingpongwedstrijd met novelles, die omdat de zaak al zo lang sleept een snierende ondertoon hebben." Hij vindt dat als een wetsontwerp door externe omstandigheden lang sleept een terugzendrecht van de Eerste Kamer een goede oplossing zou zijn. „Beter een terugzendrecht dan de weg van verkapte amendementen zoals novelles. Dit terugzendrecht zal zeker in Commissie-Deetman aan de orde komen."
Van der Burg betreurt het dat er nauwelijks contact is tussen de woordvoerders in de Eerste en Tweede Kamer.
Vooral bij gevoelige wetgeving of onderwerpen die vele beleidsterreinen aangaan, bijvoorbeeld bestuurlijke vernieuwing, gemeentelijke herindeling, financieel-economisch beleid en justitiebeleid zou meer contact bevruchtend kunnen werken, denkt Van der Burg. „De beide fractiebesturen signaleren in hun contacten wel bepaalde knelpunten, maar dit leidde er niet toe dat woordvoerders de koppen bij elkaar staken om te overleggen. Ik pleit voor regelmatig van gedachten wisselen, niet om elkaar te binden maar om alle politieke gevoeligheden en constitutionele kanten in het oog te hebben. Dan kom je er ook achter dat de interpretarie van het verkiezingsprogramma wellicht niet gelijksoortig is of dat er anders wordt gedacht over zaken waar het verkiezingsprogramma over zwijgt. En dan natuurlijk de interpretatie van het regeerakkoord, waar de Eerste Kamer niet aan gebonden is. Door tijdig contact met elkaar te hebben weet je wat de marges zijn en kun je al in een vroeg stadium inschatten of iets het al dan niet haalt in de Eerste Kamer. Doe je dat niet dan houd je te veel fricties en is de kans aanwezig dat de Eerste kamer het politieke werk van de Tweede kamer nogmaals overdoet".
Van der Burg signaleert dat de Eerste Kamer, sinds 1983, (de laatste Grondwetswijziging inzake de Eerste kamer, red.) de neiging heeft om wat betreft de kwaliteit van de wetgeving zich een exclusieve rol toe te kennen. „Dit is een volstrekt verkeerde opvatting van de rol van de Raad van State en de Tweede Kamer. Op elk moment in het wetgevingstraject moet naar de kwaliteit van de wetgeving worden gekeken. Het is nooit de bedoeling van de grondwetgever geweest de kwaliteitsbewaking exclusief in handen van de Eerste Kamer te leggen. Eis je een dergelijk exclusief recht wel op dan dreig je in het beklaagdenbankje van arrogant heerschap terecht te komen."
Wat de Raad van State betreft zegt hij: „De wetgevende adviezen moeten we meer gewicht geven. Ik steek hier de hand in eigen boezem. Als de kritiek van de Raad van State door een bewindspersoon onvoldoende wordt weerlegd dan moet de Tweede Kamer blijven bevragen, amenderen of uiteindelijk verwerpen. Slechte wetgeving, die toch niet te handhaven valt, daar hebben we niets aan. Ik vind dat de politieke optie moet wijken voor de kwaliteit van wetgeving. In die zin zou je kunnen zeggen dat de ruimte van de Tweede kamer in het dualistisch systeem wat is dichtgeslibt. De Tweede Kamer moet die ruimte weer opeisen. Naarmate de Tweede Kamer de adviezen van de Raad van State serieuzer neemt en de minister dit weet, kan de positie van de Eerste kamer wat teruggebracht worden naar de normale positie die inhoudt dat ze de laatste schakel in het wetgevingsproces is."

Vreugdenhil: Senaatsfracties regeerakkoord laten tekenen

Ton Vreugdenhil, de fiscaal-specialist van de CDA-Tweede kamerfractie, had bij de besluitvorming over het reiskostenforfait en de Wet op de Beleggingsinstellingen met de Eerste kamer te maken. Terugkijkend zegt hij:,,De Eerste kamer is altijd zeer geinteresseerd in fiscale onderwerpen. Bij het reiskostenforfait heb ik mijn dossier aan de CDA-woordvoerder aan de overzijde gezonden ter informatie. Ook bij de Wet op de Beleggingsinstellingen hebben we vrij intensief contact gehad. Maar er bleven zakelijke verschillen. Ik betreur het natuurlijk als ik een aantal van mijn partijgenoten in de Senaat met mijn argumenten niet kan overtuigen. Een gevoel van frustratie dringt zich dan op."
Aan overleg met de Senaat in een vroeg stadium zitten volgens Vreugdenhil nogal wat haken en ogen. ,, Op het moment dat bij ons een onderwerp speelt staat het nog veraf van de Eerste Kamer. Wie daar tezijnertijd de woordvoerder gaat worden is dan ook nog niet bekend. Ik ben er wel voor dat wij onze partijgenoten duidelijk laten weten wat de overwegingen hier waren om met een bepaald besluit akkoord te gaan. Onnodige verschillen worden zo voorkomen." Het overleg moet volgens Vreugdenhil echter niet zo uitgroeien dat er bijna van drie debatten gesproken kan worden: één in de Tweede kamer, één tussen partijgenoten van Eerste en Tweede Kamer en tenslotte het debat in de Eerste Kamer.
Over het huurwaardeforfait, behandeld door fractiegenoot Gerrit de Jong, zegt Vreugdenhil:,,Het was beter geweest als de Eerste Kamerfractie daar bij de opstelling van het regeerakkoord al bij was betrokken. Ik zou er voor zijn als ook de Senaatfracties van de coalitie het regeerakkoord tekenden."
Vreugdenhil is er voor dat degene die in de Tweede Kamer een ingrijpend amendement indient in de gelegenheid wordt gesteld dit amendement in de Eerste Kamer mee te verdedigen. ,,Bij een initiatiefwet verdedigt de indiener dit ook, dus waarom bij een amendement niet. Ik heb bij de Oort-operatie een ingrijpend amendement ingediend. Vooral als zo'n wijziging in de Tweede Kamer niet op problemen stuit is er in de stukken niet veel aan toelichting terug te vinden. Een minister kan in de Eerste Kamer het amendement natuurlijk ook toelichten, maar ik denk dat de indiener het toch weer anders doet, mogelijk beter."

De Leeuw: Eerste Kamer neemt risico

Johan de Leeuw ,,deed" de Oort-reparatiewet m.b.t. Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW), die voor zoveel commotie in de Eerste Kamer zorgde in december 1989. ,,Inhoudelijk vonden wij in de Tweede Kamer deze wet ook niet zo goed, maar we hebben het financiële risico zwaarder laten wegen dan het inhoudelijke bezwaar. De Eerste Kamer, die anders de gevolgen voor het financieringstekort zo scherp in het oog houdt, ging nu zwaar zitten op het principe: belastingheffingen en verdere verruiming van Rijksbijdragen en premieheffing moeten gescheiden blijven. Het financieel risico werd wel gezien, maar men hield het been ten aanzien van het principe stijf. Er was veel overleg geweest tussen beide fracties. Wij hebben als fractie geprobeerd rekening te houden met de wensen van de Eerste kamer door een horizonbepaling op te nemen, maar dit was nog niet genoeg. Men zwichtte pas na het stellen van de kabinetskwestie door het kabinet. Je vraagt je dan toch af of de grenzen door de Eerste Kamer niet wat overschreden zijn. Formeel uiteraard niet maar materieel wel. Want cruciaal is met 't oog op toekomstige discussies hoe de Eerste Kamer gezag kan krijgen en voor zichzelf kan verwerven, vooral ook in de relatie naar het kabinet toe met het oog op een zo goed mogelijke kabinetsvoorbeiding. Als de Eerste Kamer teveel dagelijkse politiek gaat bedrijven, zich begeeft in wat de Tweede Kamer hoort te doen en dan het uiterse machtsmiddel te vaak gaat gebruiken dan loop je het risico voor jezelf gezagsondermijnend bezig. De AAW was één incident, maar het gebeurt de laatste tijd vaker en dat is jammer."
De Leeuw vindt wel dat de Eerste Kamer de Tweede Kamer soms leerzaam een spiegel voorhoudt. ,,Het wetgevingsproces heeft zulke vormen aangenomen dat de kans dat wij steekjes laten vallen niet denkbeeldig is."
Fractiegenoot Van Iersel is het hiermee eens:,,Het wetgevingssysteem is wat verloederd. Nu de discussie in het CDA herleeft over de zeggingskracht van het bestuur moeten wij dit element overnemen."

Eversdijk: Senaat mag best politiek bedrijven

Huib Eversdijk, voorzitter van de vaste kamercommissie voor de visserij, zegt over zijn ervaringen met de Eerste Kamer:,,Bij de wijziging op de wet Ruimtelijke Ordening wilde ik en mijn fractie dat een Planologische Kernbeslissing (PKB) goedgekeurd zou moeten worden door Tweede èn Eerste kamer. De rest van de Tweede kamer vond goedkeuring alleen door de Tweede Kamer voldoende. De Eerste Kamer was het met mijn fractie eens. Er is toen een novelle gekomen en het gevolg was dat ik m'n zin kreeg: beide Kamers dienen een PKB goed te keuren. Een positieve ervaring dus."
Minder te spreken is Eversdijk over de gang van zaken met het Eems-Dollard Verdrag.,,Nederland en West-Duitsland onderhandelden over de Dollardhaven. Wij hadden bezwaar tegen het verdrag uit natuur en milieu-oogpunt. Maar vanwege de Duits-Nederlandse belangen stemden we toch maar voor. De Eerste kamer heeft het verdrag - nu twee jaar later - nog nooit goedgekeurd. Dat hoeft ook niet meer want Duitsland heeft al afgezien van de aanleg van de haven, vooral vanwege de milieu- aspecten. De negatieve kant hiervan is dat de Eerste Kamer een zaak zo op de lange baan kan schuiven. Positieve kant van de zaak is dat het natuurbelang er mee gediend werd."
Eversdijk vindt dat de Eerste Kamer in ieder geval moet blijven. Wat hem betreft mag de Eerste Kamer best politiek bedrijven. ,,De Eerste kamer is geen House of Lords. De Eerste kamerleden zijn politiek gekozen - weliswaar getrapt - , maar het zijn toch politici en het gaat om politieke fracties." Hij wil best kwijt dat hij destijds bij het verschil van mening tussen Kaland en Lubbers, koos voor Kaland. Hij vindt echter wel dat de kabinetskwestie niet in de Eerste Kamer gesteld dient te worden.

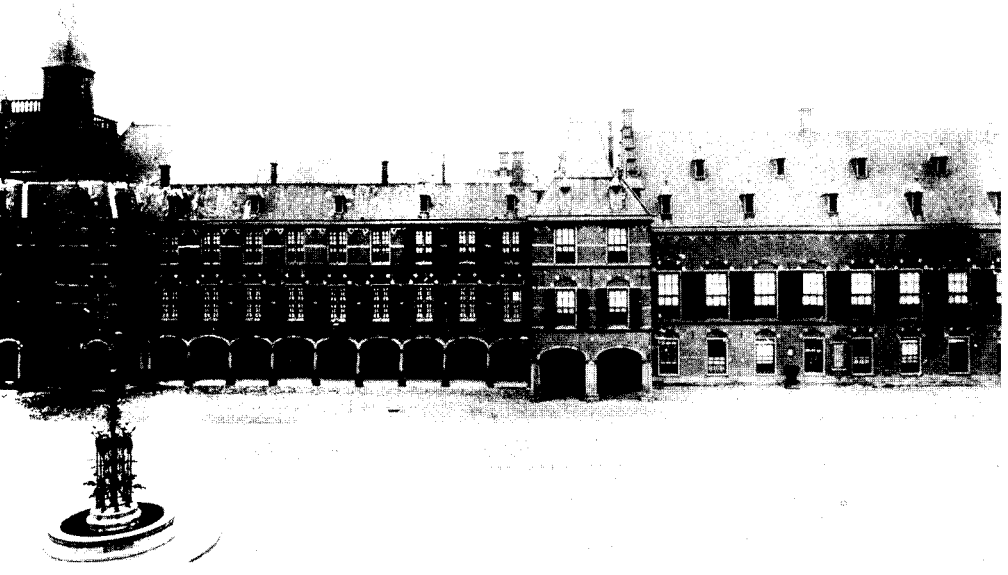

(foto gemeente-archief Den Haag)

De Tweede Kamerleden hebben wisselende ervaringen met ,,de overzijde".

Beschouwend en toetsend van karakter

'Beschouwend en toetsend van karakter'. Met deze woorden vat oud-senator P. C. Elfferich uit Delft het werk van de Eerste Kamer samen. ,,Zinvol en nuttig'' is het oordeel van de Fries dr. K.de Vries uit Leeuwarden. En de Hagenaar H. J. A. M.Vrouwenfelder vindt zijn Eerste-Kamerlidmaatschap ,,interessant'' geweest. Maar hij was van het door CD/Actueel ondervraagde drietal dan ook het kortst lid van de Eerste Kamer

OUD-SENATOREN

Vrouwenfelder was zoals hij zelf zegt ,,een jaar of vijf, zes'' lid van de Eerste Kamer. En dat was aan het einde van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig. **De Vries** zat het langst in de Senaat, van december 1968 tot juni 1987; tien jaar maakte hij deel uit van de fractie van de CHU (,,steeds zo rond de zeven man'') en tien jaar behoorde hij bij de CDA-fractie (,,met ongeveer 27 vrouwen en mannen''). **Elfferich** werd in 1959 Eerste Kamerlid. Van 1963 tot 1967 maakte hij deel uit van de Tweede Kamer. En daarna was hij nog twaalf jaar lid van de Eerste Kamer, steeds voor de ARP. **Elfferich (81)** denkt zelf dat hij één van de oudste oud-leden van de Eerste Kamer is. ,,Het was boeiend om het lidmaatschap van de Eerste Kamer te onderbreken om vier jaar lid van de Tweede Kamer te zijn. Dat komt weinig voor'', aldus Elfferich. Volgens hem gebeurt het meer dat een Tweede Kamerlid overstapt naar de Eerste Kamer. Hij noemt daarbij met name mevrouw Groensmit-van der Kallen.

COMBINATIE FUNCTIES

Heel lang heeft **Elfferich** zijn lidmaatschap van het parlement gecombineerd met het wethouderschap van Delft. ,,De combinatie wethouder en lid van de Tweede Kamer was een paar jaar mogelijk. Maar na vier jaar stond ik wel voor de keus.'' De keuze van Elfferich viel uit ten gunste van het lidmaatschap van de Eerste Kamer. Nog steeds vindt hij het een ideale combinatie: een bestuursfunctie met een vertegenwoordigende functie. ,,Lokale ervaringen kun je gebruiken in de Eerste Kamer.'', aldus Elfferich. In zijn tijd ontmoette hij in de Senaat niet alleen de burgemeesters van de grote steden Amsterdam en Rotterdam, maar ook zijn eigen burgemeester De Loor.
Bij **Vrouwenfelder** was er geen sprake van een combinatie. Hij werd lid van de Eerste Kamer nadat hij twintig jaar lid was geweest van de Provinciale Staten van Zuid-Holland. **De Vries** combineert het Eerste-Kamerlidmaatschap met het directeurschap van de Fryske Akademy te Leeuwarden. ,,Twee dagen in de week was ik weg. Op maandag omdat er dan de fractievergadering was en op dinsdag voor de kamervergadering.'' De Akademy liet hem gaan, ,,want ik diende in de senaat het Friese belang.'' En De Vries vindt dat hij voor de Friese zaak successen kon boeken. In de periode dat hij lid van de Eerste Kamer was werd het Fries verplicht voor de lagere scholen. Met genoegen ook denkt De Vries aan zijn pleidooien voor het Friese beroepstoneel, het gezelschap Tryater. De Vries is zowel voor de christelijk-historischen als voor de christen-democraten woordvoerder voor defensiezaken geweest. Dat leverde hem ondermeer het lidmaatschap van de Noordatlantische Assemblee, het NAVO-parlement op. Dit lidmaatschap bracht hem in de hoofdsteden van de NAVO-landen voor het bijwonen van de vergaderingen van het parlement. De Vries bracht diverse rapporten uit voor de assemblee, hoofdzakelijk in de culturele sector. ,,In de Noordatlantische assemblee heb ik me altijd pro-Amerikaans opgesteld.'', aldus De Vries. ,,Dat heeft mij een eervolle vermelding opgeleverd in het Amerikaanse staatsblad van 7 mei 1987.'' Vanwege zijn leeftijd verliet De Vries de Eerste Kamer. Hij wordt in november aanstaande 73 jaar en vindt het normaal dat er een leeftijdsgrens is.

De koffiekamer in het Senaatsgebouw

(foto Hans Hordijk)

LOS VAN WAAN VAN DE DAG

Vrouwenfelder, nu 75 jaar, denkt met veel plezier terug aan hetgeen hij op omroepgebied deed. ,,Ik kon grasduinen op dat terrein. In mijn fractie was daarvoor weinig belangstelling. Wij hadden in ons midden geen Hilversumse lobby, zoals PvdA en VVD wel hadden.'', aldus Vrouwenfelder. Hij herinnert zich ook nog zijn bijdrage aan de totstandkoming van de ontruimingswet voor krakers.
Elfferich heeft het altijd belangrijk gevonden dat de Eerste Kamer zich los kon maken van de politieke waan van de dag. ,,Eerste kamerleden moeten hun kracht niet zoeken in het stellen van schriftelijke vragen aan bewindspersonen.'', aldus Elfferich. Hij meent dat er wat die vragen betreft in de Tweede Kamer sprake is van ,,wildgroei''. De Eerste Kamer moet volgens Elfferich geen fragmentarisch beleid voeren. ,,Het beschouwende en toetsende karakter van de Eerste Kamer moet voor ogen worden gehouden. De Eerste Kamerleden moeten een globaal oordeel vellen.'', zegt Elfferich.
De Vries heeft aan zijn Eerste-Kamerlidmaatschap goede contacten overgehouden met leden van andere fracties. Zijn verklaring daarvoor is eigenlijk simpel. ,,De Eerste Kamer kent eigenlijk geen links of rechts. De leden zitten door elkaar en niet fractiegewijs. Dat bevordert het onderling contact. Waarom de leden door elkaar zitten? In 1815 ontstond de Eerste Kamer als een door de Koning benoemd college. En daar waren geen groepen of partijen.''

Henk Lokkerbol

(foto Hans Hordijk)

Veiligheid

De eerste Kamer heeft het in de laatste weken voor het zomerreces echt druk gehad. Tijdens lange vergaderdagen werden veel wetsvoorstellen behandeld en werd er in de fracties en in de commissies heel wat afvergaderd. Tussen de bedrijven door was er ook volop gelegenheid om met collega's te praten. Op een bepaald moment ontstond er spontaan „in de wandelgangen" een discussie binnen een groepje van diverse politieke pluimage. De vraag was wat in de komende jaren, politiek gezien het belangrijkste thema gaat worden. Kamerbreed werd de conclusie getrokken, dat het onderwerp veiligheid centraal zal staan in de politiek en dus in beleid. Veel collega's deelden de mening, dat het zelfs de ondergang van ons politiek bedrijf zal worden wanneer er geen adequaat veiligheidsbeleid gevoerd zal worden.
De gesprekken over veiligheid bestrijken een breed terrein. De aantasting van veiligheid, dat wil zeggen de bedreiging van de zekerheid van het bestaan komt via criminaliteit, milieu, oorlog en verkeer, maar onder andere ook via ziekte, vereenzaming en ouderdom. Dit zijn stuk voor stuk zaken, die met objectieve veiligheid te maken hebben. Daarnaast speelt ook de subjectieve veiligheid een rol. Daarbij gaat het om de vraag in hoeverre mensen zich veilig voelen. Naarmate de samenleving meer en meer gecompliceerd en de objektieve onveiligheid vergroot wordt zal de subjektieve onveiligheid exponentieel toenemen. „Men vreest het kwaad het meest dat nimmer op komt dagen".
De politiek is wel bezig met de veiligheidsproblematiek. Dankzij de Perestrojka is in feite plotseling de oorlogsdreiging enorm verminderd, maar er blijft wel veel waar wij ons zorgen over moeten maken. Een heldere politiek inzake de volksgezondheid op brede schaal is noodzakelijk en datzelfde geldt in versterkte kracht ten aanzien van de milieuproblematiek. Wanneer kan de politieke discussie op deze terreinen omschakelen van theorie naar praktijk?
De grote en kleine criminaliteit krijgen wel politieke aandacht, maar ook hier geldt de vraag wanneer er effektief beleid gevoerd gaat worden. De CDA-Partijraad heeft op 9 juni jl. een goed genuanceerde resolutie met betrekking tot de veel voorkomende criminaliteit aangenomen. Uit deze resolutie haal ik de keiharde opmerking, dat extra middelen ter beschikking moeten komen om de pakkans van daders te vergroten en de berechting te verzekeren. In de resolutie wordt ook gewezen op de noodzaak van versterking van het normbesef. Ik denk, dat pakkans en normbesef erg veel met elkaar te maken hebben. De mens wil misschien wel beter, maar zal dat vooral pas doen wanneer het duidelijk is dat misdrijf en overtredingen echt worden afgestraft.
Uit een slachtoffer-enquete, verricht door het C.B.S. blijkt, dat slechts circa 10% van alle delicten ter kennis komt van de politie en dat daarvan nog niet een derde wordt opgehelderd. Deze gegevens illustreren de noodzaak van intensivering van het justitieel beleid. De heer Wöltgens heeft kortgeleden op de PvdA-Partijraad terecht gewezen op het af en toe vrijwel ontbreken van normbesef. Het rijden door rood licht is een teken aan de wand en datzelfde geldt voor belastingontduiking. Er zijn tegenwoordig reeksen van klussen die je alleen maar verricht kunt krijgen tegen betaling met zwart geld. Het is voor een samenleving levensgevaarlijk als dit soort zaken echt inburgert.
Ik begrijp heel goed dat in de kortgeleden in de Tweede Kamer gevoerde discussie over het verkeersbeleid kamerbreed werd gesteld, dat eerst de zekerheid moet worden gecreëerd van een doelmatig, scherp vervolgingsbeleid alvorens men verder wil discussiëren over verlaging van snelheidslimieten. De Nederlandse weggebruiker moet weten dat er zwaar en intensief gestraft wordt bij misdrijf en overtreding. Toen er jaren geleden zeer regelmatig alcohol-controles waren, werd regelmatig de vraag gesteld „rij jij of rij ik". Ik geloof niet, dat het rijgedrag verbetert wanneer er honderden posters langs de weg komen met een lief meisje met een ballonnetje. Ik geloof wel aan ingehouden rijgedrag wanneer men weet, dat de pakkans groot en de straffen hoog zijn. In de Verenigde Staten houdt men zich in de regel keurig aan de maximum-limiet van 70 mijl per uur, omdat men het rijbewijs, ja zelfs de auto zelf kwijt kan raken. Ik denk, dat een goed rijgedrag met straf zal moeten worden afgedwongen. Wellicht bereik je daar in uitstraling ook mee, dat ook op andere terreinen het gedrag wat meer nauwlettend aan normen zal worden aangepast. Ik pleit heus niet voor een politie-staat, maar wel voor een overheidsbeleid waarbij eisen ten aanzien van gedrag helder worden gesteld en waarbij afwijkingen van gedrag snel en streng worden behandeld. Ik wens de „politiek" de wijsheid toe om de theorie-fase te verlaten en over te gaan tot de praktijk.

dr. Luck van Leeuwen
Eerste Kamerlid voor het CDA

Macht Senaten wisselt sterk

In de christen-democratische visie op de democratie moet worden voorkomen dat een toevallige meerderheid haar wil op kan leggen aan de minderheid. Een van de manieren om daarvoor te zorgen is de dadendrang van politici in toom te houden door bijvoorbeeld een Senaat, een Eerste Kamer, een Hogerhuis. In Groot Brittannië functioneert zo'n ,,kamer van nadere overweging'' nauwelijks. In de Verenigde Staten juist weer wel. De Senaat heeft daar een aanzienlijke positie. In België zou dat ook kunnen, ware het niet dat de politieke partijen daar de feitelijke dragers van de macht zijn geworden. Theo Brinkel ging voor CD/Actueel na hoe Senaten in drie andere democratieën werken.

BUITENLAND

Boordevol symboliek en historische wortels is het Britse Parlement. De Britse democratie voert terug tot diep in de Middeleeuwen. Reeds in 1265 kwam er een parlement van koning, bisschoppen, adel en ,,Commons'' (ridders, grondbezitters en vertegenwoordigers van de steden) bijeen. Vanaf de veertiende eeuw zijn de ,,Commons'' apart gaan vergaderen. Daardoor ontstond er een splitsing van het Parlement in House of Lords en House of Commons. In de Britse traditie is er alleen sprake van een vergadering van het parlement als de koning, de geestelijkheid, de adel en de Commons tezamen bijeen zijn. Via een eeuwenlange en relatief geleidelijke ontwikkeling heeft het parlement zichzelf een steeds sterkere positie weten te verwerven. In theorie heeft het de absolute macht en alleen uit eigen beweging onderwerpt het zich aan de heerschappij van het recht. Groot Brittannië heeft namelijk geen geschreven grondwet; de democratie is gefundeerd op een stap voor stap uitbreiding van de inspraak. Sinds de 18e eeuw ligt het primaat van de politieke besluitvorming bij het House of Commons.
Het House of Lords ontstond, doordat de edelen en de geestelijken zonder de koning of de Commons erbij bleven vergaderen in de Hall, die bedoeld was voor het hele parlement. Nog steeds wordt de fictie van het bestaan van één parlement overeind gehouden. De Lords noch de Commons spreken van ,,het andere Huis'' of van ,,de overzijde'', maar - heel geheimzinnig - van ,,another place''. De Lords vergaderen in een rijk versierde gothische hal, waar de troon van de Britse vorst staat. De voorzitter, de Lord Chancellor, zit op een enorme rode poef, de wolzak, die is gevuld met schapewol uit alle delen van het voormalige Britse Imperium. Hiermee wordt het grote belang van de wol in de geschiedenis van de Britse economie onderstreept, maar tevens de eenheid van het Rijk.

Zoals het Britse Hogerhuis in alle uiterlijkheden allerlei symbolen uit het verleden laat zien, zo is het ook zelf in zijn functioneren een soort relict. De over het algemeen oude tot zeer oude edelen, de hoge clerus uit de Anglicaanse Kerk en de Law Lords hebben vrijwel geen effectieve bevoegdheden. Hooguit kunnen zij de aanneming van een wet met een jaar vertragen. De zittende minister-president kan zovéél leden van het Hogerhuis benoemen als hij of zij wil; en dus het House of Lords vol zetten met medestanders. Dat is in de geschiedenis meerdere malen gebeurd. In 1909 is er zo zelfs een meerderheid gecreëerd die stemde voor de beknotting van de eigen bevoegdheden. Het House of Lords is het toonbeeld van eerbied voor gewoonten uit het verleden. Dat de Britten zo hechten aan deze gewoontes, komt misschien wel doordat Groot Brittanië geen geschreven grondwet heeft.

VERENIGDE STATEN

Precies andersom gaat het eraan toe in de Verenigde Staten. De basis van het staatsleven is de in 1787 geschreven grondwet. De Amerikanen beschouwen zichzelf als burgers van het land van de hooggestemde idealen. De grondwet wil die idealen voor de staatsopbouw vastleggen. Alle burgers beschikken over onvervreemdbare, door de Schepper gegeven, rechten. Alle machten waarover de staat kan beschikken moeten in toom worden gehouden door tegenmachten. De grondwet verwoordt een stelsel van evenwichten die de rechten en vrijheden van burgers moeten beschermen. De achterliggende gedachte was dat de mens nu eenmaal geneigd is zijn eigen belangen voorop te stellen. Daarom zijn de polititeke instellingen zo ontworpen, dat die menselijke tekortkomingen worden gecompenseerd. Er is een systeem van ,,checks and balances'' dat de macht van een meerderheid in toom houdt. Deze macht moet voortdurend worden aangepast aan het sociale, economische en culturele pluralisme, doordat compromis en verzoening door het stelsel worden opgelegd. De uitvoerende macht berust bij de president. De wetgevende macht bij de Senaat en het Huis van Afgevaardigden, die samen het Congres vormen. Beide hebben volgens de grondwet een verschillende invalshoek, maar nemen een volstrekt gelijkwaardige positie in. Het Huis van Afgevaardigden staat voor de democratie; voor de vertegenwoordiging van het volk. De 435 leden moeten iedere twee jaar opnieuw worden gekozen. Daarom is nauw contact met hun kiezers voor hen noodzakelijk. Het staat bekend als een sterk georganiseerde ,,wetgevingsmachine''.
De Senaat echter toont een veel waardiger, aristocratischer, atmosfeer. De Senaat kent maar 100 leden, twee uit iedere staat. De leden worden voor zes jaar gekozen. De afstand met de kiezers is daardoor groter. De debatten zijn veel vrijer. De Senaat kent een eigenaardig verschijnsel: de ,,Filibuster''. Het woord komt waarschijnlijk van het Nederlandse ,,vrijbuiter''. Het betekent dat één of meer senatoren een langdurig betoog beginnen, dat soms dagen kan duren, om te verhinderen dat een wetsvoorstel in behandeling kan worden genomen. Daar kan alleen een einde aan worden gemaakt als 3/5 van de leden besluit de discussie te eindigen. De vergaderzaal in het Capitool in Washington valt op door het deftige meubilair dat past bij het karakter van de Senaat. Iedere senator heeft een lessenaar in negentiende eeuwse stijl, compleet met inktpotten en penhouder. De voorzitter van de senaat is de vice-president. Hij is zelf geen lid, maar kan alleen de vergaderingen leiden.

De senatoren zitten in een halve cirkel, de Republikeinen rechts van de voorzitter, de Democraten links. Er zijn wel fracties, maar deze kennen een veel geringere discipline dan die in het Huis van Afgevaardigden. Het standpunt van een gezaghebbende senator is voor het stemgedrag van groter invloed dat het formele partijstandpunt. De fracties kiezen wel een voorzitter, een invloedrijke senator natuurlijk, maar deze heeft vooral een coördinerende en organiserende taak: het onderhandelen met de andere fractie; het verdelen van de senatoren over de verschillende senaatscommissies, e.d. De Senaat houdt wat minder afstand tot de overwegingen van de president dan het Huis van Afgevaardigden. De Senaat deelt, volgens de grondwet, met de president de verantwoordelijkheid voor de buitenlandse politiek en voor de samenstelling van de leden van de regering. De Senaat is dan ook meer internationaal georiënteerd.
Wel zijn beide Huizen in het wetgevingsproces even belangrijk. Een wetsvoorstel moet zowel in Huis van Afgevaardigden als in Senaat worden aangenomen. Als er voor amendementen verschillende wetten uit lijken te komen moeten Senaat en Huis met elkaar overleggen tot zij het eens zijn over een gelijkluidende tekst. Pas als die in beide lichamen is aangenomen is er een nieuwe wet tot stand gekomen.

BELGIE

De parlementaire instellingen in België dragen veel sterker de sporen van de Franse Revolutie dan hun Nederlandse tegenhangers. Bij zijn onafhankelijkheid in 1831 kreeg België, geheel in overeenstemming met de tijdgeest, een liberale grondwet. De Franse ervaringen waren daarbij een inspirerend voorbeeld. De Belgische grondwet stelt dat alle machten uitgaan van de natie. De wetgevende macht, als vertegenwoordiger van de natie, neemt de meest voor-aanstaande plaats in. Zij heeft alle macht, behalve die, welke haar door de grondwet uitdrukkelijk ontzegd zijn. In theorie wordt dus in het Paleis der Natie, het parlementsgebouw, de Belgische volkswil onder woorden gebracht. Naar Amerikaans voorbeeld zijn in het Paleis der Natie twee kamers gehuisvest: de Kamer van Volksvertegenwoordigers met 212 rechtstreeks gekozen leden en de Senaat met 106 rechtstreeks gekozen leden, 50 door de provincieraden gekozen leden, 25 gecoöpteerde leden en 1 senator van rechtswege (de kroonprins Albert). Beide worden om de vier jaar gekozen en hebben praktisch dezelfde rechten. Ook in België moest de Kamer van Volksvertegenwoordigers het democratisch element en de Senaat het aristocratische element vertegenwoordigen. Wetsvoorstellen moeten volgens de Belgische grondwet gelijktijdig worden behandeld door beide Kamers. Er moet volstrekte overeenstemming zijn over door de beide Kamers aangenomen teksten. Dus als de ene Kamer een wetsvoorstel amendeert, moet dat in de andere opnieuw worden behandeld.
In theorie vervullen de voorzitters van de beide Belgische Kamers naast de Koning de hoogste ambten in de staat. In hen wordt de soevereine natie verpersoonlijkt. In de praktijk zijn echter de politieke partijen in België de eigenlijke dragers van de macht. De fracties in de Kamers zijn nauwelijks meer dan de uitvoerders van beslissingen die in de partijbesturen genomen zijn. Niet voor niets wordt het Belgische bestel wel een ,,particratie" genoemd. Dit is, naast de taalstrijd, een van de tekenen van de sterke verdeeldheid in België. Er zijn nauwelijk symbolen die de cohesie van het land uitdrukken. Dit is wel geprobeerd in de inrichting van de Senaatszaal. De ruimte is rijk versierd met veel verguldsel en donker hout. Aan de muren hangen afbeeldingen van historische figuren en aan de wand achter de Senaatsvoorzitter hangt een enorm schilderij waarop hoofdmomenten uit de Belgische geschiedenis staan weergegeven. Dat heeft een reden. Na zijn onafhankelijkheid moest België maar bewijzen dat hij geen kunstmatige staat was. De vraag of België wel een natie is, is nog steeds problematisch. Grote bevoegdheden van de staat zijn onderhand overgedragen aan Vlaanderen en Wallonië. De Senaat vertegenwoordigt een van de weinige resterende heel-Belgische instellingen.

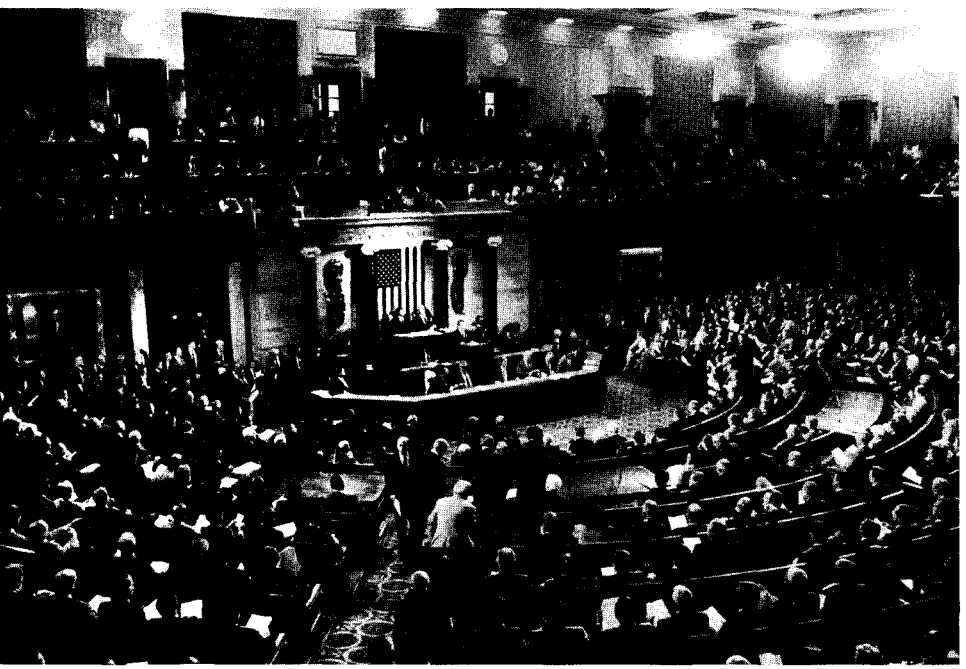

De Amerikaanse Senaat heeft grote macht.

EUROPESE SENAAT?

De Europese Gemeenschap beschikt ook over een parlement, maar van een Europese Senaat is nog geen sprake. Toch gaan er gedachten in die richting. De Europese eenwording is, mede dankzij de ontwikkelingen in Midden en Oost Europa en de Duitse vereniging, in een hogere versnelling geraakt. Een Europese Politieke Unie staat hoog genoteerd op de agenda's. De Europese Volkspartij, de federatie van christen-democratische partijen, denkt serieus na over een grondwet voor Europa. Het EVP-Congres zal daar dit najaar over discussiëren. Blijkens haar Actieprogram '89-'94 streeft de EVP naar een politieke unie, die een sociaal verantwoorde economische en monetaire alsmede een veiligheidsunie omvat. Het belangrijkste democratische orgaan moet het Europese Parlement worden, met effectieve controlerende bevoegdheden. Maar de EVP denkt ook na over een Senaat voor Europa. Lees artikel 113 van het Program: ,,Op lange termijn zou de Ministerraad volgens het principe van het federalisme zich tot een ,,Kamer der Staten" moeten ontwikkelen die de legitieme belangen van de lidstaten behartigt." Met het ,,principe van het federalisme" komen we weer uit bij de Verenigde Staten van Amerika, traditioneel het voorbeeld van de voorstanders van een verenigd Europa. Na de 18e eeuw zijn de voorstellen voor de Amerikaanse grondwet op indrukwekkende wijze aan de man gebracht in de ,,Federalist Papers". Toen moesten de Verenigde Staten een sterkere Unie vormen. We hebben gezien dat in de Amerikaanse grondwet het Huis van Afgevaardigden en de Senaat ieder een eigen karakter hebben gekregen. De Senaat bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende staten. Het EVP-program wil ook een Kamer der Staten. De Raad van Ministers zou moeten groeien naar een soort Europese Senaat, waaruit de legitieme belangen van de lidstaten naar voren komen. Een interessante gedachte, die past bij het streven naar Europese integratie. Ook een Verenigd Europa zal ,,check and balances" behoeven, opdat niet de sterkste of een toevallige meerderheid zijn of haar wil aan de anderen oplegt. Er zal nog heel wat discussie nodig zijn om de positie van een Europese Senaat in het krachtenveld nader te bepalen.

Theo Brinkel

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM NEDERLANDSE POLITIEKE PARTIJEN

GEHEIM TREVESZAAL BESTAAT NIET MEER

BIESHEUVEL: CDA-FRACTIE MOET KRITISCHER ZIJN

RELIGIEUZE ACHTERGRONDEN GOLFCRISIS BELICHT

10e JAARGANG ■ 15 SEPTEMBER 1990 ■ NR. 16

Het **Steenkampinstituut** is het scholingsinstituut van het CDA. Het instituut is belast met de leiding, ontwikkeling, uitvoering en coördinatie van alle activiteiten op het gebied van politieke scholing, vorming en training.
Het Steenkampinstituut kent 6 medewerk(st)ers, waarvan 4 full-time en 2 part-time.

Bij het Steenkampinstituut is een vacature voor een functie van

STAFMEDEWERK(ST)ER

Functie-informatie

Hoofdtaken:
- ontwikkelen en uitvoeren van management-projecten (o.a. training van kamerkringbesturen);
- ontwikkeling en uitvoeren van vaardigheidstrainingen (spreekvaardigheid, presentatie, enz.);
- ontwikkelen en uitvoeren van scholingsprogramma's voor partij-kader (bestuurders en politieke vertegenwoordigers);
- vervaardiging van bijbehorend cursusmateriaal

Opleiding c.q. ervaringniveau:
- HBO c.q. Universiteit (agogiek, onderwijskunde, psychologie etc.);
- trainingservaring

In verband met internationalisering van het scholingswerk is **talenkennis** gewenst.

Met collega's te verdelen neventaken:
- begeleiding en coördinatie van het scholingsconsulententeam;
- redactionele werkzaamheden;
- administratie en financieel beheer

Als standplaats geldt Den Haag.

Van kandidaten wordt gevraagd dat zij de christen-democratie met overtuiging willen dienen.

Sollicitaties kunnen **binnen 14 dagen** worden gericht aan het curatorium van het Steenkampinstituut, Dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag.

De salariëring is afhankelijk van leeftijd en ervaring. Ter oriëntatie wordt gedacht aan salariëring overeenkomstig schaal 9 of 10 van de CAO voor het personeel van het CDA.

Informatie over de functie kan worden verstrekt door de directeur van het Steenkampinstituut mr. W. Eikelboom, tel. 070-3924461.

De redactie van CD/Actueel is op zoek naar:

VASTE MEDEWERKERS (M/V)

die desgevraagd regelmatig redactionele bijdragen (interviews, reportages, artikelen) kunnen leveren aan CD/Actueel, het opinieblad van het CDA, en de redactie kunnen voorzien van nuttige kopij-suggesties.

Van de vaste medewerkers wordt verwacht dat:
- zij in staat zijn heldere en leesbare redactionele bijdragen te leveren;
- zij bij voorkeur beschikken over enige journalistieke ervaring;
- zij voldoende tijd hebben om regelmatig bijdragen te leveren;
- zij de politieke ontwikkelingen nauwgezet volgen;
- zij enige verwantschap hebben met het CDA

Voor nadere inlichtingen over het vaste medewerkerschap kunt u zich wenden tot redactie-secretaris, drs. M. Meijer, tel. 070-3924461.
Schriftelijke sollicitaties kunt u **binnen twee weken** na verschijning van dit blad richten aan de hoofdredacteur, de heer E. J. Mathies, p/a dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag. Sollicitanten worden verzocht in hun sollicitatiebrief te vermelden op welke beleidsterreinen men thuis is.

WERKEN IN 'T BUITENLAND

Wij helpen u aan adressen over buitenlandse bedrijven, die werkkrachten in Europa, USA, Canada, Hawai, West-Indië, Australië en 't Verre Oosten vragen. Vacatures in de bouw-, ijzer-, metaal- en olieindustrie, tuiniers, chauffeurs, reisleiders, hotel en restaurant, au-pairs, personeel luxecruisers etc.

Voor gedetailleerde informatie stuur een voorgeadresseerde envelop
HERMENT AB
Box 5044, S-123 05 Farsta 5
Schweden

N.B. Wij zijn geen uitzendbureau!

Geheim Trèveszaal bestaat niet meer

Niet zo lang geleden voltrok het begrotingsoverleg in Trèveszaal en Catshuis zich in het diepste geheim; tegenwoordig worden in de zomer over de rijksbegroting al vrij concrete mededelingen gedaan. De balans van het overleg over de begroting 1991 wordt opgemaakt op pagina 4 en 5.

Barend Biesheuvel: CDA-fractie moet Lubbers meer tegenspel bieden

Oud-premier Barend Biesheuvel vindt dat de CDA-fractie minister-president Lubbers meer tegenspel moet bieden. ,,Men wil Lubbers sparen, ,,lief zijn voor Lubbers", maar dan onderschat men deze minister-president die zoveel aankan." CD/Actueel sprak met Biesheuvel o.a. over zijn vertrek uit de politiek in 1973, het karakter van het CDA, het derde kabinet-Lubbers, fractievoorzitter Brinkman, het dualisme en de commissie-Deetman. Pagina 12, 13 en 14.

(foto Hans Hordijk)

Prof. Wessels: Golfcrisis op lange termijn gevaarlijk voor Israël

De islam-deskundige prof. Wessels vreest dat de uittocht van christenen uit het Midden-Oosten als gevolg van de Golfcrisis op lange termijn gevaarlijk is voor de staat Israël. Dit zegt Wessels in een interview waarin hij verder krachtig pleit voor de Arabische oplossing van de crisis. Pagina 22 en 23

(foto Hans Hordijk)

INHOUD

Randnieuws 6
Column partijvoorzitter Van Velzen 7
Uw mening 8
Agenda 8
Platform 9
Cultuur 10
Commentaren 11
Van Schalsum 11
Interview met oud-Tweede Kamerlid Hennekam over verkeers- en vervoersbeleid 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21

De volgende uitgave van CD/Actueel zal verschijnen op 6 oktober a.s.

(foto voorpagina: Bart Hofmeester)

Bezinning

De rechters moeten een zwaardere strafmaat hanteren om de criminaliteit in ons land te keren. Uit de redevoering die premier Lubbers onlangs in Nijmegen hield haalde vooral deze boodschap het nieuws. De commentaren vanuit de rechterlijke macht en de advocatuur waren – hoewel verdeeld – toch redelijk positief. Het besef lijk veel meer doorgedrongen dat de rechterlijke macht zich best eens op de straftoemeting mag bezinnen. Ook wij pleiten daarvoor. Toch is een zwaardere strafmaat niet het enige instrument voor het terugdringen van de criminaliteit. De regering kan de kleine criminaliteit bestrijden èn door een beter preventiebeleid èn door een betere personele en materiële toerusting van het politie-opsporingsapparaat. Vooral de pakkans moet verhoogd worden. Daarna moet ook via een snelle gang naar de rechtbank lik op stuk gegeven kunnen worden. Terecht trekt de regering daar op de justitiebegroting veel geld voor uit. Maar het is de vraag of dat genoeg is. Laten de rechters zich maar eens bezinnen op een zwaardere strafmaat en het kabinet op meer middelen. Meer geld voor justitie en politie zou bijvoorbeeld gevonden kunnen worden door de defensiebegroting in te krimpen. Zowel justitie als defensie hebben met onze veiligheid te maken. Nu de vijand niet meer in het Oosten zit maar veeleer – professioneel en in het klein – in het midden van onze samenleving kan er best wat ,,veiligheidsgeld" verschuiven.

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Arjen Jongma, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Dick van Vliet en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Wil Waterreus-De Vries.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Tweede Kamer moet beslissen over „open einden" inkomensbeleid

Op de laatste dag van augustus klonk in de Trèveszaal aan het Haagse Binnenhof het verlossende woord: het overleg in de ministerraad had tot overeenstemming over de rijksbegroting-1991 geleid. Nu konden dus alle stukken voor advies naar de Raad van State. Wat in die stukken staat lezen en horen we op de derde dinsdag van september. Deze keer is Prinsjesdag extra interessant omdat het gaat om de eerste begroting van het kabinet-Lubbers III.

BEGROTING

Aan de indiening van de rijksbegroting gaan altijd vele maanden van vaak moeizaam overleg vooraf. Na intensieve voorbereiding binnen de departementale staven komen de bewindslieden in het voorjaar met hun lijsten vol wensen voor het daaropvolgende jaar. Omdat beleid nu eenmaal geld kost nemen zij contact op met de minister van Financiën. Wie in politiek Den Haag een beetje thuis is weet dat dit overleg met de van nature zuinige schatkistbeheerder niet altijd tot vreugde stemt. Als bilateraal geen overeenstemming wordt bereikt wordt niet zelden de minister-president ingeschakeld.
Eind juni en de eerste helft van juli vergadert de hele ministerraad vrijwel dagelijks over de begrotingsstukken, in het bijzonder de uitgavenzijde. Nadat daarover medio juli een principe-akkoord bereikt is zet de minister van Financiën zich aan de uitwerking en bereidt hij definitieve voorstellen voor over de inkomstenkant. Ook komt dan een aantal belangrijke adviezen, bijvoorbeeld de Makro Economische Verkenningen (MEV) van het Centraal Planbureau, op tafel.
Na afloop van de ministeriële vakanties wordt het overleg voortgezet over de inkomstenkant van de rijksbegroting en wordt gesproken over, onder andere, eventuele wijzigingen in de belasting- en premieheffing. De ministerraad moet daar op tijd klaar mee zijn, want anders gaat de Raad van State (terecht) mopperen, hetgeen dan ook menigmaal gebeurd is. De Staatsdrukkerij maakt steevast overuren om het dikke pak begrotingsstukken op tijd, op de derde dinsdag van september, op het Binnenhof te krijgen. Die derde dinsdag is een in de grondwet vastgelegde dag, waaraan niet te ontkomen is. Op een gegeven moment moet de ministerraad constateren dat uitstel van de besluitvorming niet meer mogelijk is.

Premier Lubbers wordt na de begrotingsbesprekingen in de ministerraad bestormd door journalisten.

GEHEIM

Niet zo heel lang geleden voltrok het begrotingsoverleg in de ministerraad zich in het diepste geheim. De buitenwereld kreeg alleen aan het eind van de beide ronden te horen dat men „er uit" was (of niet, zoals bij de val van het kabinet-Biesheuvel in 1972). De voorzitters en financiële specialisten van de coalitiefracties gingen (en gaan) pas met vakantie nadat de eerste ronde tot resultaat had geleid. Slechts aan de lengte van het beraad in Trèveszaal of Catshuis en een het al of niet nerveus heen en weer lopen van fractievoorzitters en hun secondanten kon men aflezen hoe het ervoor stond. Dit alles onder het motto dat

In de Trèveszaal overleggen de opeenvolgende kabinetten over de begroting. Op de foto het tweede kabinet-Lubbers in vergadering bijeen.

het Nederlandse volk, en in de eerste plaats zijn vertegenwoordiging in Den Haag, pas op Prinsjesdag te weten mag komen welk beleid de regering in het daaropvolgende jaar wil voeren. Dat is nu wel iets anders. Niet alleen ,,de woordvoerder" in zijn ,,briefings" aan de parlementaire pers maar ook de minister-president zelf doet in juli en augustus vrij concrete mededelingen over onderdelen van de rijksbegroting. Lang niet alles, maar toch.....

REGEERAKKOORD

Daar komt bij dat het werken met een gedetailleerd regeerakkoord nogal wat verrassingen op Prinsjesdag heeft weggenomen. De bewindslieden houden zich tijdens het begrotingsoverleg, soms tandenknarsend, aan de afspraken in het regeerakkoord en datzelfde doen, tijdens de algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer, de fractievoorzitters en hun financiële specialisten. Die algemene beschouwingen verlopen daarom de laatste jaren vrijwel zonder noemenswaardige spanning. Alle bij de coalitie betrokken personen en fracties houden elkaar, het regeerakkoord en de in de zomer bereikte overeenstemming nauwlettend in het oog. Aan wezenlijke veranderingen van begrotingsvoorstellen werken zij niet mee. De oppositie krijgt, ook als zij een doorwrochte tegenbegroting opstelt, geen voet aan de grond.
Het is geen wonder dat menig Binnenhofwatcher vol nostalgie aan spannender algemene beschouwingen terugdenkt. Bijvoorbeeld aan de regeerperiode van het kabinet-De Jong (1967-1971) waarin AR-fractievoorzitter Biesheuvel zijn ,,schoten voor de boeg" loste en een fair duel met de toenmalige minister van Financiën Witteveen aanging. Terecht merkte Biesheuvel, die toen al ministeriële ervaring had opgedaan, altijd op dat er in een parlementaire democratie sprake moet zijn van ,,gemeen overleg tussen regering en Staten-Generaal". En het laatste woord is nu eenmaal aan het parlement.

INKOMENSBELEID

Het lijkt erop dat ditmaal enkele beslispunten op het gebied van het inkomensbeleid aan de besluitvorming in het parlement worden overgelaten. Kernpunt van de discussie in de Trèveszaal was in welke mate de inkomens volgend jaar kunnen stijgen. De aanvankelijke berekeningen leken te leiden tot een verhoging van de inkomens van de beter betaalden (bijvoorbeeld tweemaal modaal) met 1 procent, maar de minima zouden er niet op vooruit gaan. Centrale vraag was: hoe zou deze ongelijke ,,verdeling van de vooruitgang" rechtvaardiger kunnen worden? De PvdA-bewindslieden stonden erop dat een en ander rechtgetrokken zou worden. Hun CDA-collega's wezen dat niet af, maar wilden daarvoor geen extra maatregelen aanvaarden die tot lastenverzwaring (bijvoorbeeld belastingverhoging) zouden leiden.
Uiteindelijk heeft de ministerraad een oplossing gevonden waarin allen zich konden vinden. Om een gelijkwaardiger inkomensverdeling te bereiken wordt een flink aantal maatregelen voorgesteld, waarop we in ons volgende nummer nader zullen ingaan.
Een misverstand in de publieke discussie hieromheen was dat het leek alsof het CDA de minima niet tegemoet wilde komen. Dat was niet het geval. Het CDA wilde echter geen lastenverzwaringen, en evenmin een inbreuk op de net ingevoerde Oort-wetgeving. Op dit moment buigt de belastingcommissie-Stevens zich intensief over voorstellen tot aanpassing (verbetering) van de Oort-wetgeving. Het CDA wilde, met andere woorden, geen gelegenheidswetgeving die het fiscale stelsel weer ingewikkelder zou maken.
Vooral van PvdA-kant werd gewezen op de alleenstaanden met een laag inkomen en AOW'ers met een klein pensioen. Van CDA-zijde werd vooral gewezen op de alleenverdieners. Na lange discussies in de Trèveszaal is men eruit gekomen, maar toch zit er nog een ,,open eind" aan, dat straks in de Tweede Kamer aan de orde zal komen. In het licht van wat hierboven staat over de verlevendiging van de parlementaire discussie is dit laatste een goede zaak.

Evert Mathies

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

SCYLLA

Tussen Scylla en Charybdis doorvaren is een moeilijke klus. Volgens Van Dale gaat het immers om het ,,tussen van weerszijden dreigende gevaren" doorvaren. Dat is zelfs voor een zeevarend volk als het onze geen eenvoudige opgave. Letterlijk voor zo'n opgave staat de Commissie Subsidiëring Politieke Partijen die de minister van Binnenlandse Zaken vorige week op pleichtige wijze heeft geïnstalleerd. De commissie staat onder voorzitterschap van prof.dr. J.Th.J. van den Berg, professor in Leiden en eerder directeur van de Wiardi Beckmanstichting, het wetenschappelijk instituut van de PvdA. Behalve - naar verwachting - deskundig voorgezeten is de commissie natuurlijk ook ,,breed samengesteld" uit vertegenwoordigers van tenminste de vier grote politieke partijen. Ten eerste omdat commissies bijna per definitie breed behoren te zijn samengesteld, omdat zij en hun adviezen anders ,,draagvlak" zullen missen. Ten tweede omdat het bij het vraagstuk van ,,subsidiëring politieke partijen" natuurlijk om een heel gewichtig en gevoelig onderwerp gaat. Immers: kiest men eenmaal voor subsidiëring van politieke partijen dan worden de grootste alleen maar sterker, terwijl de kleinste in zwakheid achterblijven. Hiermee komt het democratisch functioneren van onze parlementaire democratie, gestoeld op vrijwillig en in vrijheid functionerende politieke partijen, in het geding. In feite betekent het subsidiëren van politieke partijen het premiëren van het lidmaatschap van zulke partijen. Het spiegelbeeld van zo'n premie betekent een boete voor de mensen die niet bij een politieke partij zijn aangesloten.

.....EN CHARYBDIS

De kersverse commissievoorzitter Van den Berg heeft lang genoeg als voorzitter van de Wiardi Beckmanstichting meegedraaid om dit soort voetangels en klemmen als geen ander te kennen. Vandaar dat hij na zijn installatie sprak van een ,,delicate en gecompliceerde opdracht" en van het ,,laveren tussen de Scylla van ,,publieke drugsverstrekking" aan politieke partijen en de Charybdis van op den duur uitgemergelde en daardoor onmachtige politieke partijen". Hij hoopte te ontkomen aan ,,de verleiding om op zoek te gaan naar de kwadratuur van de cirkel". Want dan zou de minister die de commissie zojuist nog zo hoopvol had geïnstalleerd haar de eerst komende jaren waarschijnlijk niet meer terugzien. En dat zou ,,not done" zijn, want een commissie installeren en niet ontslaan is niet gepast voor een steeds meer ,,ondernemende overheid".
De vraag of politieke partijen gesubsidieerd moeten worden verdient ,,nauwkeurige afweging" zei Van den Berg terecht. Natuurlijk, in het buitenland is het bijna gemeengoed. Maar, om maar eens een tegenargument te noemen, wij kennen al zoveel indirecte subsidies. Van den Berg. ,,Er gaan subusidies naar Kamerfracties en Kamerleden, naar wetenschappelijk en vormingswerk, naar politieke jongerenorganisaties; er gaan projectsubsidies naar het vrouwen- en ontwikkelingswerk (...); er wordt mediazendtijd gevorderd en kosten van TV- en radioprodukties worden ten dele vergoed; giften aan de partijen zijn fiscaal aftrekbaar; tenslotte subsidieert het Europese Parlement ook onze partijen rechtstreeks ten behoeve van hun Europese campagnes en voorlichting."

De toenmalige WVC-minister Brinkman tijdens zijn pleidooi voor overheidsfinanciering van partijbladen. *(foto Hans Hordijk)*

Dat is niet de vraag naar subsidiëring van politieke partijen stellen, maar het antwoord geven. En verder: ook het onderzoek zelf wordt natuurlijk door de overheid gesubsidieerd.

OVER DE SCHUTTING

De redactie van CD/Actueel heeft zelf al eens een balletje opgeworpen om de bladen van politieke partijen te subsidiëren. Bij de presentatie van het eerste nummer in de huidige opzet in maart vorig jaar werd een deskundig panel, onder wie de toenmalige CDA-minister Elco Brinkman van WVC, de volgende prikkelende stelling voorgelegd: ,,De pluriforme partijpers draagt bij aan het democratisch functioneren van de samenleving. Vanuit deze invalshoek kan een overheidsbijdrage gerechtvaardigd zijn". Naar aanleiding van Kamervragen liet Brinkman weten ,,dat in voorkomende gevallen overwogen zou kunnen worden dat uitgevers van partijbladen een beroep kunnen doen op het bedrijfsfonds voor de pers" (...) omdat ,, ook opiniërende partijpers gezien kan worden als een bijdrage aan het democratisch functioneren van onze samenleving". En, zei hij verder ,,over de vraag of er aanleiding is om deze kwestie meer ten principale te bezien, beraad ik mij nog". De conclusie van Brinkman's beraad - vanuit welke functie dan ook - is ons nog niet geworden. Evenmin, of en in hoeverre deze kwestie onderwerp uitmaakt van de studie van de commissie-Van den Berg. Vorige week heeft het PvdA-opinie-magazine ,,Voorwaarts" de allerlaatste bladzijde zieltogend omgeslagen. Na een door een externe commerciële redactie begeleide doodstrijd heeft ,,Voorwaarts" de laatste zwakke adem uitgeblazen. Het zou treurig zijn, indien dit tekort aan adem tevens een gebrek aan opinies binnen de PvdA zou inhouden. De PvdA gaat zich nu concentreren op één allesomvattend ledenblad, gratis voor alles en iedereen. Het is goed te weten dat CD/Actueel als opinieblad van het CDA de rubriek ,,Over de schutting" kent. Want als het voor de PvdA niet meer rechtstreeks kan, dan maar over de schutting.

Voorbereiding van begroting 1991

Op Prinsjesdag zullen we de inhoud kennen van de Troonrede en de Miljoenennota. Zoals de laatste jaren steeds meer het geval is, worden belangrijke punten, waarover besluitvorming heeft plaatsgevonden in het kabinet, gepubliceerd. De verschillende punten vormen echter nog geen totaaloverzicht. Het risico is daardoor aanwezig dat een goede afweging van alle kabinetsvoorstellen op voorhand wordt bemoeilijkt. Vanuit ons verkiezingsprogram moet de begroting 1991 worden beoordeeld aan de hand van kriteria waarvan ik een aantal wil noemen.

Op de eerste plaats: een rechtvaardige inkomensverdeling. Het kabinet heeft hier veel tijd aan besteed. Een rechtvaardige inkomensverdeling is vanuit CDA-gezichtspunt zeer wenselijk; maar de indruk moet niet gewekt worden dat het in het beleid alleen maar gaat om inkomenspolitieke gevolgen, noch dat de politiek in staat zou zijn met de haar ter beschikking staande instrumenten een voor ieder gelijk resultaat te bewerkstelligen. Een voorbeeld hiervan was dat de stijging van kosten van levensonderhoud in één maand met 0,4% steeg, onder invloed van de Golfcrisis, zonder dat het kabinet dit kon corrigeren. Bovendien zullen vele gemeenten hun reinigingsheffing en provincies hun tarieven voor schoon water en afvalverwerking fors verhogen hetgeen in de cijfers van het kabinet geen rol speelt.

Op de tweede plaats: de soliditeit van de financiering van de overheidsuitgaven. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan de vraag in hoeverre er sprake is van structurele dekking van de uitgaven. Het niet uitkeren van prijscompensatie in de overheidsuitgaven is een methode die slechts één keer werkt.

Op de derde plaats: de vraag in hoeverre de overheidsfinanciën verder op orde kunnen worden gebracht. Vanaf Lubbers-I wordt het financieringstekort stapsgewijs omlaag gebracht. Niettemin stijgt de staatsschuld nog steeds en zijn we aangeland op een peil van omgerekend bijna *f* 2300,- per inwoner van ons land. Daarom moeten de inspanningen erop gericht zijn de groei van de staatsschuld te stoppen en het totale bedrag omlaag te brengen. Het is van groot belang te vernemen hoe het kabinet in de komende jaren de hogere rentelasten, dan geraamd bij het regeerakkoord, zal gaan opvangen. Nu, mede als gevolg van de inval van Irak in Koeweit, de economisch groei dreigt af te vlakken is het van groot belang de lessen uit de jaren zeventig te memoreren. Dat betekent voorzichtigheid met betrekking tot de stijging van overheidsuitgaven; extra inkomsten uit hogere benzine-accijns en aardgas niet op de eerste plaats gebruiken voor verhoging van de consumptieve uitgaven. Investeringen en lastenverlichting moeten prioriteit krijgen.

Op de vierde plaats: de vraag in hoeverre de rol van de overheid kan worden beperkt tot de kerntaken en hoe meer kan worden ingespeeld op de eigen verantwoordelijkheid van burgers en hun organisaties. Efficiency-vergroting van de ministeries is belangrijk, maar zal onvoldoende effect sorteren als daar niet eveneens aan wordt gekoppeld een plan tot herbezinning op de overheidstaken en de uitgaven die het Rijk doet. Niet generiek bezuinigen op allerlei subsidies, maar nagaan welke inkomensoverdrachten vanuit het Rijk aan burgers noodzakelijk blijven; welke activiteiten van maatschappelijke organisaties door de Rijksoverheid geheel of gedeeltelijk gesubsidieerd moeten blijven en welke gedragsverandering van de burgers door middel van subsidies gestimuleerd moeten worden (bijvoorbeeld op het terrein van energiebesparing). Een debat hierover is van groot belang.

Op de vijfde plaats: een goede verhouding tussen continuïteit en vernieuwing in het beleid. Het CDA wil immers meer aandacht voor onder andere het milieu, de bestrijding van de criminaliteit, de gezondheidszorg, de terugdringing van het ziekteverzuim, het aantal WAO-ers en de werkloosheid. Dat houdt in dat er enerzijds ruimte moet zijn voor het nieuwe beleid en anderzijds dat een heroverweging van het oude beleid moet plaatsvinden om die ruimte te maken.

Over deze criteria is nog veel meer te zeggen; bovendien is het lijstje niet uitputtend, terwijl er bovendien spanning is tussen de criteria onderling. Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen zal het debat ook gaan over de consequenties van deze criteria./ Tenslotte, een commissie van minister Ritzen verrastte ons met zulke 'buitenaardse' plannen op het gebied van schaalvergroting van het basisonderwijs, dat ik niet eens de moeite neem daar lang bij stil te staan. Ik ben blij dat er veel animo in de partij is om deel te nemen aan de onderwijsconferenties die we in het najaar organiseren. Op het terrein van onderwijs moet veel gebeuren, maar wel in goed overleg en weloverwogen.

Wim van Velzen
partijvoorzitter

UW MENING

De rubriek Uw mening is bedoeld voor korte reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

De C van het CDA

Bij het doorlezen van CD/Actueel stuit ik elke week op hetzelfde verschijnsel: de artikelenschrijvers doen blijkbaar hun uiterste best ondanks de C van het CDA, om de naam van God of Christus niet te noemen. Nee, niet dat ze moeten ,,preken" (liever niet) of dat ze zouden moeten preken zoals ik. Maar toch... ik mis een bepaalde duidelijkheid, die ik als CDA-lid toch mag verwachten van alle 54 kamerleden en van redacteuren en ministers. Zouden ze zich generen om, behalve in daden, ook in woorden te laten merken, dat ze werken vanuit een bepaald uitgangspunt? Wat klein-rechts te veel (?) heeft, heeft het CDA beslist te weinig: of mag ik er niet vanuit gaan, dat CDA politici meelevende leden zijn van de kerk, gemeente of parochie, waartoe zij behoren? En zo hun geestelijke voeding krijgen, dat daar hun inspiratie ligt? Waarom komt die C zo weinig expliciet ter sprake? Om die ter sprake te brengen, hoeft het CDA geen predikanten of pastoors op te laten draven. Ik wil zo nu en dan graag uit de mond van CDA-politici zelf horen, dat ze de C belangrijk vinden. Ik weet dat politiek o.a. een zaak is van macht. Maar: liever een CDA van 35 zetels, dat zich als een christelijke partij profileert, dan een CDA van 54 zetels dat iedereen probeert gunstig te stemmen en afglijdt naar een kleurloze middenpartij.

R. H. Boiten
Andijk

Bestuurlijke vernieuwing

Mijn indruk is, dat het thema ,,Bestuurlijke vernieuwing" in CD/Actueel d.d. 28 juli te beperkt aan de orde is gesteld. Als de afstand kiezer-gekozene verkleind dient te worden zal duidelijk moeten zijn wat die afstand is en waardoor hij wordt veroorzaakt. Het staat dan niet bij voorbaat vast, dat deze afstand kleiner wordt door de verantwoordelijkheid dichter bij de kiezer te leggen, vooral niet wanneer die verantwoordelijkheid opnieuw op een soortgelijke wijze ingevuld gaat worden. Veel meer zou ook moeten worden benadrukt het zelfstandig functioneren van bestuurders, hetgeen inhoudt dat een beroep op regelgeving vrijwel geen vermindering van de afstand naar de burger oplevert. Bovendien: de regelgeving kan nooit het specifieke antwoord zijn op een probleem, dat later is ontstaan.
Het probleem van de al of niet gekozen burgemeester kunnen we natuurlijk nog lang op de agenda laten staan, maar het punt is dat daarover de burger niet wakker ligt. Dat doet hij eerder naarmate de man slechter blijkt te functioneren. De opmerking van Brinkman over het doelmatiger functioneren van kleinere organisaties komt wat laat na de invoering van de SVM-wet. De voorzitter van het CDJA geeft nog de beste bijdrage aan het streven de zaak beter te laten functioneren door o.a. het begrip wederkerigheid in te voeren en er op te wijzen, dat men zijn nek dient te kunnen uitsteken.

ir. E. Lagerweij
Ede

Kredieten voor Gorbatsjow?

Het verschaffen van geldsommen zonder verandering van het systeem, dat nu juist kans heeft gezien de economie en de ecologie van dit reuzenrijk te ruïneren is economisch gezien onwijs en voorts veeleer systeembestendigend dan hervormend. Wij mogen het verstrekken van financiële hulp gerust afhankelijk stellen van daden die het marxisme-leninisme helpen liquideren.
Wij moeten ons juist niet laten intimideren door het risico van ,,hongeroproeren" in het Sowjetrijk, voortschrijdende desintegratie of kennelijke gevaren voor de positie van Gorbatsjow.
Nu inmiddels de neergang van de Sowjeteconomie zich in versneld tempo doorzet, moet het antwoord hierop geen ,,uitstel van executie-hulp" uit het Westen zijn, maar het liquideren van het marxistisch-leninistisch stelsel door de betreffende Sowjet-autoriteiten. Eerst wanneer daarmede ernst wordt gemaakt, is hulp gewenst.
Want natuurlijk hebben ook wij belang bij het ,,slagen van Gorbatsjow", in de zin van een politiek die de sociale markteconomie wil introduceren en het politiek pluralisme de kans geven. En natuurlijk heeft de ,,Sinatra-doctrine" (het non-interventiestandpunt van de Sowjet-Unie de zelfbevrijding van Centraal Europa mogelijk gemaakt, en is dit een ongelooflijke vooruitgang t.o.v. de Brezjnev-doctrine. Maar ook wij hebben de afgelopen vijf jaar nog geen politiek gezien die de sociale markteconomie in het zadel helpt, zoals bijvoorbeeld - zij het ten koste van grote offers - sedert 1 januari radicaal in Polen gebeurt. Het wachten is derhalve op nadere Sowjet-plannen en -daden. Dan zal de vraag of hulp zinvol is zich wederom aandienen.

mr. G.L.O. baron van Boetzelaer
Lid CDA-werkgroep Centraal- en Oost-Europa, op persoonlijke titel), Den Haag

AGENDA

Zaterdag 6 oktober
Studiedag CDJA over allochtonenbeleid. Spreker: het CDA-Tweede Kamerlid Nel Mulder-Van Dam. Forum over minderheden en volkshuisvesting.
Plaats: Christelijke Scholengemeenschap ,,De Brug" te Lelystad
Aanvang: 10.30 uur
Opgeven bij het CDJA-secretariaat, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA, Den Haag, tel. 070-3924461

Woensdag 10 oktober
Viering 10-jarig jubileum CDA-Vrouwenberaad in de Reehorst te Ede. Toespraken van Vrouwenberaadsvoorzitter Agnes van Ardenne, de Belgische staatssecretaris Miet Smet, de EVP-Europarlementariërs Karla Peijs en Marlene Lenz en CDA-voorzitter Wim van Velzen. Verder een optreden van Gerda Havertong
Aanvang 9.45 uur, sluiting 16.00 uur
Aanmelden voor 25 september a.s. door overmaking van *f* 18,50 op gironr. 137.000 t.n.v. Centrale Verrekenkas CDA o.v.v. jubileumviering Vrouwenberaad

Oproep

U, die deze ,,oproep" en ook de inhoud van dit blad gewoon kunt lezen, zou anderen die dit door een visuele- of een andere handicap niet of niet meer kunnen, een goede dienst kunnen bewijzen... U zou door kunnen geven dat uit dit blad een selectie is gemaakt, die aangevuld met artikelen uit CD-Verkenningen en Bestuursforum elke veertien dagen op geluidscassette wordt uitgebracht. Leden van het CDA kunnen deze cassette-uitgave aanvragen bij het CDA of bij de uitgeefster van de gesproken editie, de CBB, de Christelijke Bibliotheek voor Aangepaste Lectuur en Informatie te Ermelo. Mogelijk kent u zo iemand in uw directe omgeving, in de kerk, op verenigingen of bij u in de straat.
U zou dan ook kunnen vertellen dat er bij die CBB, voor haar of voor hem nog veel meer mogelijkheden zijn. Denk maar eens aan boeken, tijdschriften, folders, brochures. Bij de CBB kan men daarover alle inlichtingen verschaffen. Wanneer men belt met nummer 03417-51014 en vraagt naar toestel 533, kan mevrouw Harmke Boschloo zorgen voor een abonnement of proefnummer van CD/Actueel. Een abonnement op CD/Actueel kost *f* 47,50.

Christelijk-sociale beweging moet nu opkomen voor andere verantwoordelijkheidsbeleving

In 1991 bestaat de christelijk sociale beweging 100 jaar. Eind mei werd in het Slotemaker de Bruïne Instituut daarom een seminar gehouden en onlangs hield CDA-fractievoorzitter L.C. Brinkman een inleiding op de Conventsconferentie over ,,1991 en de actualiteit van de christelijk sociale richting."

In 1891 was de christelijke sociale beweging een reactie op maatschappelijke en economische ontwikkeling. Er moesten toen ,,stenen des aanstoots" worden weggenomen die een rechtvaardige en evenwichtige maatschappelijke en economische ontwikkeling in de weg stonden. Met name de verontmenselijking van de arbeid was zo'n steen.

In november 1891 kwamen in Amsterdam honderden christenen bijeen om zich gedurende enkele dagen te bezinnen over ,,de sociale kwestie". De sociale kwestie stond voor honger, armoede, werkloosheid, rechteloosheid van de werkende mens. Het werk moest vaak worden verricht in mensonterende omstandigheden.

Abraham Kuyper verwoordde daar op scherpe wijze wat er onder de bijeengekomen christenen leefde: ,,Zo ge er nog een menselijk hart in de boezem voelt kloppen, en zo ooit het ideaal van ons heilig Evangelie u verrukt heeft, moet ook in u elke betere aspiratie vloeken tegen de actuele toestand. Immers, gaat het zo voort, dan wordt het al minder een hemel en krijgt het al méér iets van een hel op aarde. Van de Christus raakt onze maatschappij los; voor de Mammon ligt ze in het stof gebogen en door de rusteloze prikkel van het brutaalst egoïsme wankelen gelijk de Psalmist klagen zou, de fundamenten der aarde. Alle binten en ankers van het maatschappelijk gebouw verschuiven."

Deze architectonische kritiek op de samenleving was voor de pioniers van de christelijk sociale beweging het uiten van een radicale zorg voor een zich van de Christus afwendende cultuur en van een diepe verontwaardiging over het beschikken over mensen, die in Gods Beeld geschapen zijn. ,,Ze kunnen niet wachten, geen dag en geen uur."

100 JAAR NA DATO

Brinkman stelde tijdens de Conventsconferentie op 30 augustus jl. terecht: ,,Wanneer we de betekenis van 1891 op de juiste waarde pogen te schatten, dan moet 1991 vooral een jaar worden van vooruit kijken èn denken."

100 jaar na dato, is de vraag waarop in onze tijd het christelijk sociaal denken een reactie is. Christelijke sociale bezinning moet immers antwoord geven op de noden van onze tijd. Het behoort tot het wezen van de christelijk sociale beweging dat bijbelse normen als gerechtigheid, solidariteit en verantwoordelijkheid centraal worden gesteld.

Als we adequate antwoorden willen vinden op de vraag hoe de normen van gerechtigheid, solidariteit en verantwoordelijkheid te concretiseren, dan moeten we letten op de gevolgen van onze huidige economische orde.

Aan onze economische orde valt op dat ze in zekere zin haar eigen slachtoffers creëert. Ze brengt werklozen voort en tast ons leefmilieu aan. Christelijk sociaal is niet alleen de slachtoffers helpen maar eerder nog: slachtoffers voorkomen.

In onze economische orde krijgen steeds meer mensen steeds minder greep op de ontwikkeling van de samenleving. Vergroting van de afstand tussen kosten en baten werkt de onverschilligheid in de hand. De Nobelprijswinnaar Eli Wiesel noemt de onverschilligheid het tegendeel van vrede en van leven. De strijd tegen de onverschilligheid is de strijd van de christelijk sociale beweging.

De uitdaging voor de christelijk sociale beweging ligt nu dan ook in:

- het streven naar een andere verdeling van verantwoordelijkheden;
- het voorkomen van slachtoffers;

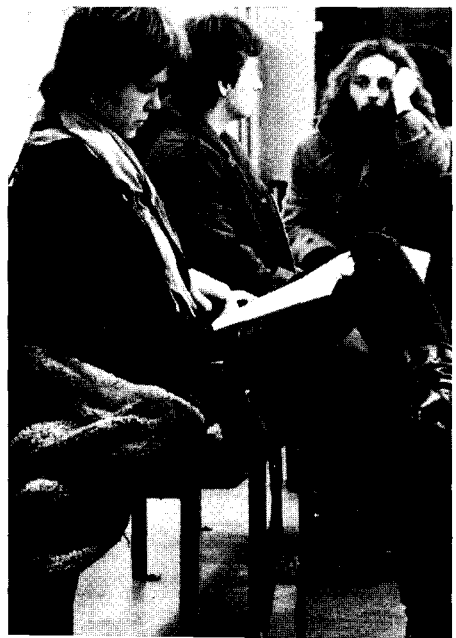

- en het tegengaan van onverschilligheid.

Daarom zijn wij intermediaire groepen en maatschappelijke verbanden zo belangrijk. Daarom moeten individuele burgers een grotere verantwoordelijkheid dragen. Radicalisering van de verantwoordelijkheidsverdeling leidt tot het leggen van meer financiële risico's bij de burgers. Subsidies moeten zeer kritisch worden doorgelicht.

In 1891 was het een steen des aanstoots dat de arbeider weinig of geen (rechts)bescherming genoot.

100 jaar na dato moeten overtollige beschermingselementen op de helling. Deze steen des aanstoots staat een gezonde verantwoordelijkheidsbeleving in de weg. Het primair verantwoordelijk zijn voor eigen leefsituaties en de directe omgeving is menselijk. Het – ook met de beste bedoelingen – verzorgen en beschermen kan zo ver gaan dat de menselijkheid wordt aangetast.

Het in de menselijke verhouding uitbeelden wie God is maakt van het in Gods Beeld geschapen zijn een roeping, een appèl. Wezenlijk voor de mens is naar christelijke 3 overtuiging dat vrijheid wordt geformuleerd in termen van roeping en verantwoordelijkheid. Verantwoordelijkheid wordt door Martin Buber wel de ,,navelstreng" tussen God en mens, tussen Schepper en schepsel genoemd.

Het past de christelijk sociale beweging 100 jaar na dato op te komen voor een met het scheppingsstatuut van de mens overeenkomstige verantwoordelijkheidsbeleving.

mr. Wim Eikelboom
directeur Steenkampinstituut, scholingsinstituut van het CDA

PLATFORM

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven. De lengte van de bijdrage mag de 800 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

CULTUUR

Onder redactie van Reina van Ditzhuyzen

MIDDELEEUWSE NEDERLANDSE KUNST UIT HONGARIJE

De Hongaarse ambassadeur in Nederland, dr. Istvan Csejtei, heeft 1 september jl. in het Catharijneconvent te Utrecht een expositie geopend over Middeleeuwse Nederlandse kunst uit Hongarije. Op de expositie zijn 27 schilderijen en 27 beelden uit ,,de Nederlanden" van de vijftiende tot en met de vroeg zeventiende eeuw die in de loop der eeuwen in Hongaars prive-bezit terecht zijn gekomen, te zien. De kunstwerken zijn momenteel in het bezit van het Museum voor Schone Kunsten in Budapest en het Museum voor Christelijke Kunsten in Esztergom.
Hoofd presentatie van het Catharijneconvent, Casper Staal: ,,Dat deze expositie nu mogelijk is, wordt al snel gekoppeld aan de recente politieke omwentelingen in Hongarije. De eerlijkheid gebiedt mij echter te zeggen dat de keuze al in 1988 gemaakt is, dus nog voor de nieuwe politieke situatie in het land. Je moet niet vergeten dat er tussen Budapest en Utrecht altijd al goede culturele banden hebben bestaan. Die dateren eigenlijk reeds uit de vorige eeuw. Die contacten zijn ontstaan toen de Nederlander Gerard Willem van Heukelum en de Hongaar Arnold Ipolyi zo'n honderd jaar geleden beiden op een kunstbeurs in Keulen kunstwerken hebben aangeschaft van de vroeg-Italiiaanse schilder Ramboux. Daardoor ontstond een persoonlijke verstandhouding die zich later heeft uitgebreid tot de beide steden en die na de

Een van de schilderijen op de expositie in het Catharijne convent: Kroegtafereel van Breughel.

Tweede Wereldoorlog nog is verstevigd."
Staal noemt het genereus dat het de directeur van het Catharijneconvent, drs. H. L. M. Defoer gelukt is de schilderijen naar Nederland te krijgen.
,,De schilderijen zijn op een na allemaal aangebracht op panelen. Ze zijn dus uiterst kwetsbaar en gevoelig voor klimaatsveranderingen."
De expositie duurt tot 4 november en is van dinsdag tot en met vrijdag geopend van 10.00 tot 17.00 uur en in het weekeinde van 11.00 tot 17.00 uur. Het Catharijneconvent is gevestigd aan de Nieuwe Gracht 63 te Utrecht. (telefoonnummer 030-313835)

THOMAS MORE

Onder de titel ,,Thomas More: onderstromen en tegenliggers" zendt de KRO i.s.m. de Thomas More Academie vanaf zondag 21 oktober a.s. eens per maand een televisieprogramma uit waarin de levensbeschouwelijke dimensies van actuele politieke en maatschappelijke verschijnselen belicht worden. In deze door Pieter van Hooff gepresenteerde televisieprogramma's gaan twee deskundigen ,,live" met elkaar in discussie over onderwerpen die een levensbeschouwelijke kant hebben. Zo wordt op zondag 21 oktober gediscussieerd over gezondsheidszorg, op zondag 11 november over informatica en op zondag 9 december over onderwijs en bedrijfsleven. Het programma voor 1991 was bij het ter perse gaan van dit blad nog niet bekend.
,,Thomas More" wordt uitgezonden op Nederland 1 van 11.55 tot 12.30 uur. Van elke uitzending zal een tekstboek vervaardigd worden dat voor kijkers te bestellen is.

EXPOSITIE IN CDA-HUIS

Tot 1 november a.s. worden in het CDA-huis te Den Haag textiele zeefdrukken tentoongesteld van de 36-jarige beeldend kunstenares Margreet Scholten-Van Berkel uit Gouda. Margreet Scholten heeft zich vooral bekwaamd in tekenen en textiele werkvormen. Zij volgde in deze takken van kunst o.a. de vijfjarige avondopleiding aan de Vrije Academie te Den Haag. De kunstenares heeft zich gespecialiseerd in het door middel van zeefdrukken kleuren van stof die door haar schier eindeloos bewerkt wordt.
Margreet Scholten die al circa tien tentoonstellingen op haar naam heeft staan, is lid van de Christian Artists, een vereniging van gelovige kunstenaars van alle kerkelijke gezindten. Naast haar kunstenaarsschap voedt zij nog drie kinderen op en geeft zij op een school voor MAVO/LBO les in textiele werkvormen.
De circa vijftien in het CDA-huis tentoongestelde werken zijn te koop voor bedragen die variëren van *f* 350,-, tot *f* 1500,-,

De cultuurkeuze van...

(foto Cijvat)

P. A. C. Beelaerts van Blokland

Commissaris van de Koningin in de provincie Utrecht

1. Laatst gelezen boek: **Regenten, rebellen, reformatoren van Ernest Zahn**
2. Laatste musical: **My Fair Lady**
3. Laatste toneelstuk: **Wanja**
4. Laatste tentoonstelling: **Zweden exposeert in de Grote Kerk, Den Haag**
5. Mooiste museum: **Centraal Museum Utrecht**
6. Favoriete boek: **De Psalmen, Vondel**
7. Favoriete schrijver: **Hella Haasse**
8. Mooiste gebouw in Nederland: **Domkerk, toren**
9. Mooiste streek in Nederland: **Zuid-Beveland**
   Mooiste stad in Nederland: **Utrecht**
10. Favoriete muziek voor avondje thuis: **Mozart, blues, Charlie Parker en anderen (hangt af van stemming).**

COMMENTAREN

GOLFCRISIS

Waar gaat de Golfcrisis nu eigenlijk over? Deze vraag dringt zich op nu de diplomatieke onderhandelingen vast lijken te lopen. Gaat het om het herstel van de staat Koeweit? Is het een mooi levensecht experiment met de nieuwe mogelijkheden van de Verenigde Naties? Gaat het om de verdediging van de Westerse oliebelangen en de sjeiks? Gaat het om het bevorderen van een rechtvaardige vrede in de regio?
Er rust een morele verplichting op de landen die aktief deelnemen in de crisis om expliciet aan te geven waar het om te doen is. Nu al zijn de gevolgen groot: De crisis heeft de polarisatie in Israël aangewakkerd. Zij leidt tot een mogelijke stagnatie in de economische groei in het Westen. De landen in Midden- en Oost-Europa, die zich uit het dal van de communistische erfenis omhoog proberen te slepen, krijgen het nog moeilijker. Om maar te zwijgen van de Derde Wereldlanden. Als het tot een militaire escalatie komt zullen de gevolgen ongetwijfeld nog ernstiger zijn.
Er zal toch iets van een oplossing gevonden worden, die niet alleen duurzaam is, maar ook nog de grote offers die gebracht worden, waard is. Het weer veiligstellen van de olie-aanvoer is onvoldoende. Voor een duurzame oplossing zal toch ook de dimensie van de mensenrechten aan de discussie moeten worden toegevoegd. Want is er op lange termijn vrede te verwachten van regimes die mensen de handen afhakken als zij een diefstal gepleegd hebben? Van sjeiks die voor hun familieclans wapens aanschaffen, om hun macht en aanzien te vergroten? Van regimes die iedere oppositie stelselmatig – en soms ook letterlijk – een kopje kleiner maken? Het Westen heeft, terwille van het grote geldverdienen, te lang gezwegen over de situatie van de mensenrechten in de regio. Het krijgt daarvoor nu de rekening gepresenteerd.

VAN DER REIJDEN

Wat men ook van Joop van der Reijden mag zeggen; hij is dikwijls goed voor een verrassende uitspraak of een verbazingwekkende stap. Woensdag 5 september kwam hij met een nieuwe verrassing: hij wordt voorzitter van Veronica, de omroeporganisatie die hij als voorzitter van de NOS in de voorafgaande maanden van tal van kritische aantekeningen had voorzien.
Van der Reijden staat bekend als een man die moeilijk nee kan zeggen als men hem iets vraagt. Daardoor en door zijn bijna onuitputtelijke energie kwam hij in de meest diverse functies terecht: in de handel, bij het VNO, staatssecretaris van WVC, interim-manager van het Haagse ziekenhuis Leyenburg, voorzitter van de NOS, orde op zakenbrenger bij Feyenoord en – sinds kort ook – CDA-raadslid en wethouder van Oegstgeest.
Ook toen Rob Out van Veronica hem vroeg Veronica te gaan leiden weigerde hij niet. Joop van der Reijden zal ongetwijfeld orde brengen in deze grootste, in verwarring geraakte, omroeporganisatie. Maar hij zal ook antwoord moeten geven op de vraag hoe iemand die als NOS-voorzitter met zoveel kracht het publieke omroepbestel heeft verdedigd de toekomst van Veronica in dat bestel ziet. In het omroepbestel is duidelijkheid broodnodig. De NOS, die veel aan haar voorzitter te danken heeft, behoeft de komende jaren krachtige leiding. Jammer dat Joop van der Reijden die voorzittersstoel niet meer bezet.

BENEDEN DE MAAT

Mede dankzij de vernietigende reactie van de CDA-fractie belandt het rapport van de Projectgroep Schaalvergroting Basisonderwijs waar het thuishoort: in een bureaulade. Het advies van de projectgroep om basisscholen door samenvoeging te vergroten tot instellingen met maar liefst 500 leerlingen heeft alom tot afkeer geleid. Begrijpelijk, want wie op een dergelijke manier met zo'n gevoelig onderwerp omgaat verdient geen warm onthaal.
Ook al zijn de ervaringen met schaalvergroting in het onderwijs zeker niet uitsluitend negatief; het nu gepresenteerde voorstel tot ontmanteling van ons basisonderwijs gaat veel te ver.
Opvallend was de rol van staatssecretaris Wallage. Naarmate de kritiek op het rapport steviger werd nam hij – naar het leek – meer afstand van het eindprodukt van de projectgroep. Deze wijze van werken belooft weinig goeds voor de toekomst en vraagt van de CDA-fractie in de Tweede Kamer uiterste waakzaamheid. We zijn benieuwd wat Prinsjesdag op onderwijsgebied in petto heeft.

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar *Paul van Vliet heeft ons destijds natuurlijk al gewaarschuwd toen de zee hem vertelde dat-ie moe was. En dat-ie er zeer beroerd aan toe was. Daar is dus intussen – zo vernemen we van Lubbers – het land en de mensen nog bijgekomen. Ook zeer beroerd aan toe: wie te jong is voor de AOW, zit in de WAO en wie daar nog te jeugdig voor is loopt bij het RIAGG of – als het om heel gezonde boys gaat – zit met een sportblessure thuis. Als-ie al niet met de gips-lijn is afgevoerd.*
En het hele zaakje, in welke regeling ze ook zitten, snoeit in auto's waar de radio uit gejat is van bodemvervuiling naar verkeersopstopping en spant korte gedingen en bodemprocedures tegen elkaar aan. En de gereden kilometers declareren ze dubbel en die worden, om ,,Oort" te ontwijken bruto uitbetaald.
Ook gij gebruteerd?
Misselijk, zwak, ziek, stervend, dood: wat moet je nou als regering met zo'n volk van dubbelgeparkeerde zwartwerkende belastingontduikers met rugklachten?
Ik wil me er niet mee bemoeien, maar er moet wel snel iets gebeuren, voordat die paar mensen die uit ordentelijke gezinnen komen en van Brinkman met collectebussen langs de huizen moeten, de wijken opknappen en de verenigingen besturen (voordat ze 's-avonds nog even opoe gaan verschonen) – voordat die het dus ook voor gezien houden. Want de hoeksteen van de samenleving staat er langzamerhand wel helemaal alleen voor.
Als de regering eens begon om ,,Overheid" zelf weer eens met een hoofdletter te schrijven?

CDA-fractie behoort Lubbers meer tegenspel te bieden

De politiek is saaier geworden, vindt mr. Barend W. Biesheuvel die van 1956 tot 1973 actief deelnemer was aan de Nederlandse politiek. Biesheuvel, de man die zelf vaak leven in de Binnenhofse brouwerij blies, vindt dat de CDA-fractie in de Tweede Kamer een bijdrage moet leveren aan de verlevendiging van het politieke spel. Ze dient ook als coalitiefractie haar vrijheid van handelen te behouden. Loyaal en kritisch. Zonder de vertrouwenspositie van Ruud Lubbers aan te tasten. Zo'n houding stellen ook de kiezers op prijs. CD/Actueel sprak met hem.

BAREND BIESHEUVEL

Barend Biesheuvel (70), ook aan de rand van het politieke gebeuren een zeer geinteresseerd lid van het CDA - ,,ik ben erg blij met deze partij" - ontvangt me in het gebouw van de Nationale Investeringsbank in Den Haag waarvan hij president-commissaris is. Biesheuvel was lid en voorzitter van de Tweede Kamerfractie van de ARP, lid van het Europese Parlement en de raadgevende vergadering van de Raad van Europa, minister van Landbouw vice minister-president belast met Koninkrijksaangelegenheden en minister-president. Hij is geheel zichzelf gebleven, aktief, geëngageerd, principieel en vol prikkelende uitspraken.

Veel mensen in het CDA vragen zich af waarom u zich in 1973 zo rigoureus uit de Nederlandse politiek hebt teruggetrokken. U hebt sindsdien in het openbaar nauwelijks direct-politieke uitspraken gedaan.

,,De mensen die deze vraag stellen moeten zich, lijkt me, eerst afvragen waarom ik er in 1973 ben uitgegaan. Ik had een fors meningsverschil met een aantal toenmalige topmensen in de ARP. Voor mijn gevoel had ik wel een stevige band met de leden en kiezers die me al die jaren hun vertrouwen geschonken hebben. Er was in 1973 geen sprake van dat ik niet met de PvdA wilde samenwerken, - ik had immers ook van het kabinet-Cals deel uitgemaakt -, maar wel had ik onoverkomelijke bezwaren tegen de manier waarop ARP en KVP zich ertoe leenden een witte rand in het kabinet-Den Uyl te vormen. Dat kon ik als ARP'er niet opbrengen.

Ik had de Tweede Kamer in kunnen gaan. Ik denk dat ik daar fractievoorzitter had kunnen worden, maar dan had ik een club moeten steunen die ik niet wilde steunen. Die beslissing is voor mij het zwaarst geweest. Er waren mensen die vonden dat ik na verloop van enige tijd had behoren terug te keren. Hans de Boer, de laatste voorzitter van de ARP, vroeg mij bijvoorbeeld mij kandidaat te stellen voor de Eerste Kamer. Maar daar zou ik mij niet thuis gevoeld hebben, je moet daar meer beschouwende mensen voor kiezen. Ook had ik naar de Europese Commissie gekund. Ik ben echter niet in de actieve politiek teruggekeerd. Zo'n zeventien jaar beleefde ik een prachtige loopbaan in politiek Den Haag. Het was een prachtige tijd, maar de punt erachter was definitief."

GEEN VERBROKKELD BESTAAN

Er zijn mensen die zeggen: Biesheuvel is na 1973 het bedrijfsleven ingegaan. In zekere zin was dat het geval, maar ik heb - en dat is nog zo - een aantal functies bekleed die met de politiek verband houden, bijvoorbeeld het voorzitterschap van de Koninkrijkswerkgroep (over de relatie Nederland-Nederlandse Antillen en tussen de eilanden van de Antillen onderling) Maar ook heb ik me beziggehouden met de voorbereiding van de status aparte van Aruba, ik was lid van een commissie (van wijzen) die rapport uitbracht over het functioneren van de Europese Gemeenschappen, ik ben al vijftien jaar voorzitter van een interdepartementale commissie voor de coördinatie van het Noordzeebeleid en ook nog voorzitter van de voorlopige raad voor verkeer en waterstaat (adviescollege voor de minister). Verder onderhandel ik met de Belgen over Schelde en Maas. Al die zaken brachten en brengen mij in aanraking met de politiek, evenals trouwens toen ik voorzitter was van een door minister Van Thijn (tweede kabinet-Van Agt) ingestelde staatscommissie over punten van staatkundige vernieuwing. Tussen haakjes: daar zat ook de huidige minister van Justitie Hirsch Ballin in die zich met de commissie voor de invoering van het referendum uitsprak....."

Sommigen vinden dat ik een ,,verbrokkeld bestaan" leid. Maar zo voel ik dat helemaal niet. Ook als lid van de Tweede Kamer oefende ik heel wat nevenfuncties uit, zoals lid van het Europese Parlement, voorzitter van de CBTB, voorzitter van de Commissie Openbaarheid, voorzitter van het College voor de Scheepsbouw. Moet je rekenen dat we toen niet zo'n grote fractie hadden: 13 a 15 mensen. Nu bestaat de CDA-Tweede Kamerfractie uit 54 mensen. Ik denk dat er vooral voor de jongere fractieleden meer ruimte moet komen om nevenfuncties te aanvaarden. Dat spoort overigens met een uitspraak die de huidige fractievoorzitter Brinkman een aantal jaren geleden heeft gedaan."

,,Fractievoorzitter Brinkman is een van de mijns inziens weinigen die in de afgelopen jaren hebben bijgedragen aan het principiële van en in de christen-democratie. Maar hij zegt het vaak in ,,oude taal" die veel jongeren niet meer aanspreekt. Hij heeft het op WVC goed gedaan en is overeind gebleven. Nu is hij als fractievoorzitter een politiek leider van het CDA. Met zijn ministeriële ervaring heeft hij een unieke kans om zich verder te ontwikkelen, maar hij is nog niet klaar om het kabinet te gaan leiden."

U hebt als ARP' er een bijdrage geleverd aan de christen-democratische samenwerking die in 1980 uiteindelijk tot de fusie van ARP, CHU en KVP tot het CDA leidde. Hoe kijkt u nu tegen het CDA aan?

,,Ik heb de groei van het CDA intensief meegemaakt. Na mijn intrede in de Tweede Kamer in 1956 ging ik ook van de Europese parlementaire vergaderingen deel uitmaken. Daar zaten KVP'ers, ARP'ers en CHU'ers in een christen-democratische fractie. Al in 1962 (!) hield ik in Delft een pleidooi voor een gezamenlijk verkiezingsprogram van KVP, ARP en CHU. Ik vond dat het die kant op moest gaan.

Als ik naar het CDA van vandaag kijk, zeg ik: ik ben graag lid van deze partij, maar in mijn hart ben ik altijd ARP'er gebleven. Ik vind mij niet in alle opzichten in het CDA terug. De nu tienjarige partij heeft de positie bereikt die ze bereikt heeft. Dat is knap, daar heb ik veel bewondering voor. Maar het CDA heeft iets te veel een ,,haalbaarheidsinslag". Het pragmatisme in de partij is sterker dan ik gedacht had. De inbreng van ARP-zijde is me tegengevallen. Ik denk dat oud-KVP'ers zich beter in het CDA thuis voelen want de KVP had een andere cultuur dan de ARP. Ze was, laat ik zeggen, pragmatischer, soms opportunistischer, de ARP was principiëler, heel outspoken. Dat laatste element vind ik onvoldoende terug in het CDA.

Fractievoorzitter Brinkman is een van de mijns inziens weinigen die in de afgelopen jaren hebben bijgedragen aan het principiële van en in de christen-democratie. Maar hij zegt het vaak in ,,oude taal" die veel jongeren niet meer aanspreekt. Hij heeft het op WVC goed gedaan en is overeind gebleven. Nu is hij als fractievoorzitter een politiek leider van het CDA. Met zijn ministeriële ervaring heeft hij een unieke kans om zich verder te ontwikkelen, maar hij is nog niet klaar om het kabinet te gaan leiden."

Het CDA als geheel heeft een goede prestatie geleverd, het blijkt electoraal aan te slaan. Ik wil toch nog een opmerking kwijt. Het CDA heeft er in de loop der jaren terecht op gewezen dat de rol van de overheid te zwaar is geworden, het heeft een reeks rapporten over de verantwoordelijke samenleving het licht doen zien. Maar daarin dreigt het CDA door te slaan. We moeten ook bedenken dat de overheid er is ,,ons ten goede", we moeten er dus voor oppassen dat de functie van de overheid niet verarmt. Een voorbeeld. Wanneer je een typische overheidstaak als de verzorging van de infrastructuur zo invult dat de financiering van tunnels en wegen geprivatiseerd wordt, spreekt me dat absoluut niet aan. Dat is nu juist een taak van de overheid."

Het kabinet-Lubbers III is nu bijna een jaar aan het bewind. Hoe beoordeelt u de ploeg en het beleid?

,,Ik heb vertrouwen in de minister-president en datzelfde geldt voor de minister van financiën/ vice minister-president.

,,Het pragmatisme in het CDA is sterker dan ik gedacht had." *(foto Hans Hordijk)*

Maar ik ben nog niet zover dat ik dit van het hele kabinet zeg. Lubbers en Kok zijn uitstekende mensen die goed met elkaar samenwerken. Dat is belangrijk. Van het kabinet als geheel zeg ik dat ik me een kwalitatief wat sterkere ploeg had kunnen indenken, met name aan de kant van de PvdA die over zo ontzaglijk veel ervaren bestuurlijk talent beschikt.

Het kabinet is nog een wat zoekend gezelschap. Je moet overigens ook in aanmerking nemen dat de PvdA sinds 1959 slechts een luttel aantal jaren regeringsverantwoordelijkheid heeft gedragen. Wim Kok heeft een zware taak op zich genomen. Zijn partij heeft bij de gemeenteraadsverkiezingen een ernstige nederlaag geleden en kampt met een identiteitscrisis. Uiteraard ziet zij met veel spanning de statenverkiezingen van maart 1991 tegemoet. Dat alles heeft zijn weerslag op het kabinet.

Ik vond het overigens niet nodig dat de vorige coalitie voortijdig beëindigd werd. Dat was de zoveelste overbodige crisis in dit land. Zij is zonder meer door de VVD veroorzaakt, maar wel had ik de indruk dat Lubbers zich niet tot het uiterste heeft ingespannen om dit uiteenvallen te voorkomen. Daar zag je weer eens wat voor een geweldige rol persoonlijke relaties en tegenstellingen spelen. Het vorige kabinet voerde in het algemeen een goed beleid. Het beleid van de huidige ploeg is redelijk,

(Vervolg op pagina 14)

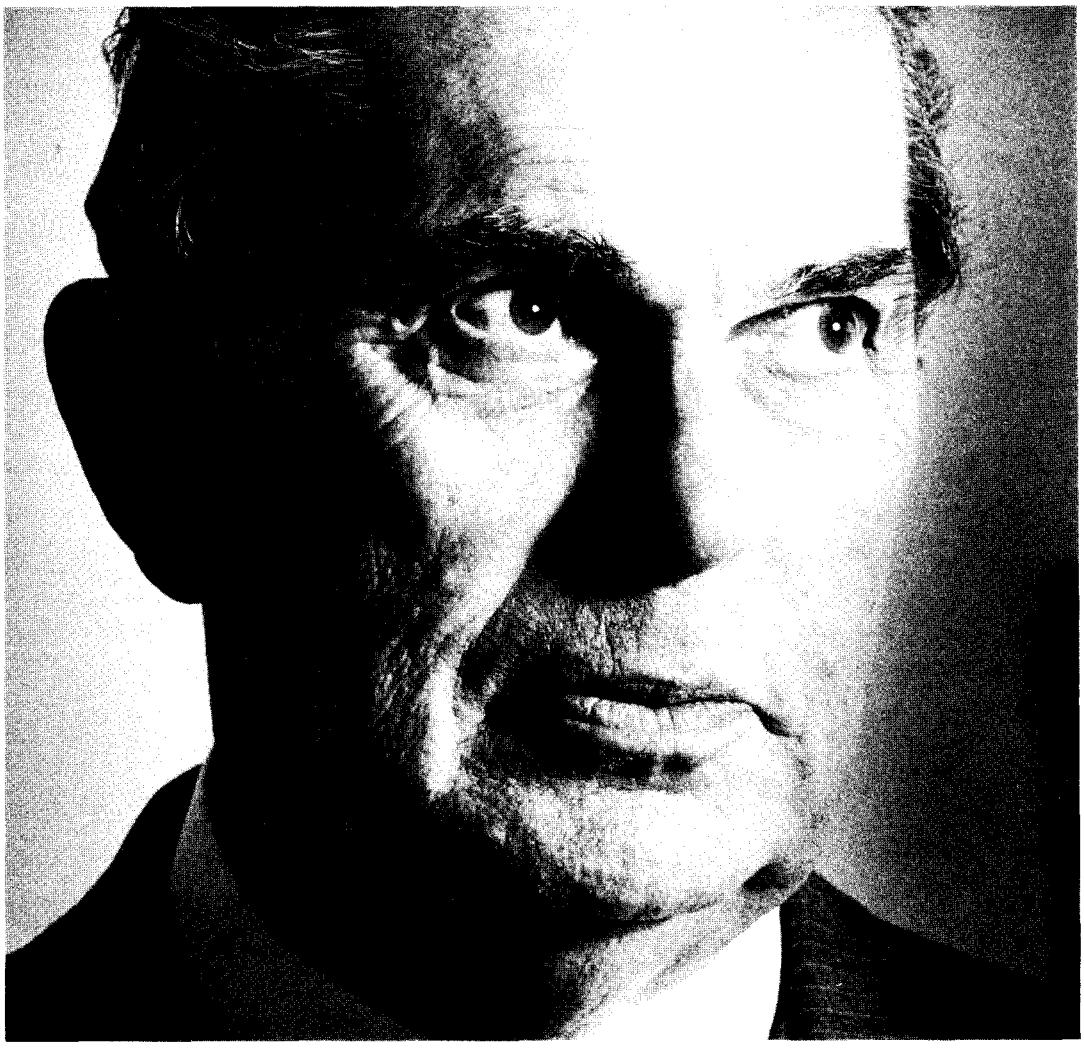

(foto Hans Hordijk)

„Het CDA heeft er in de loop der jaren terecht op gewezen dat de rol van de overheid te zwaar is geworden, het heeft een reeks rapporten over de verantwoordelijke samenleving het licht doen zien. Maar daarin dreigt het CDA wat door te slaan. We moeten ook bedenken dat de overheid er is „ons ten goede".

(Vervolg van pagina 13)
maar nog niet zo uit de verf gekomen. Het kabinet gaat nu zijn eerste echte begroting indienen. Zoals gezegd, het is nog wat zoekend team. Het is samengesteld uit de twee grootste politieke stromingen in ons land en kan zich getalsmatig wat veroorloven. Ze moeten beide het gevoel hebben dat ze zich in het beleid herkennen. Van harte hoop ik dat de komende algemene politieke beschouwingen interessant worden."

LUBBERS

Wordt de levendigheid van het politieke debat niet aangetast door de gedetailleerdheid van het regeerakkoord?
„Wat mij betreft hoefde dit regeerakkoord waarbij twee partijen betrokken waren niet zo gedetailleerd te zijn. Het akkoord van 1971, waarmee mijn eigen kabinet ging werken, was ook zeer uitvoerig, maar daarbij waren niet minder dan vijf partijen (KVP,ARP,CHU,VVD en DS'70) betrokken. De drie christen-democratische partijen zaten daarbij echter vrijwel helemaal op dezelfde lijn; de complicerende factor was DS'70.
Ik hoop van harte dat het politieke debat nu niet wordt lamgelegd door het regeerakkoord en onderonsjes, want dan is van het Kamerdebat de lol af. Kamerleden gaan zich dan vervelen. Natuurlijk moet je niet de hele dag schoten voor de boeg afvuren, maar naar mijn mening is wel een zelfstandiger functioneren, een kritischer opstelling van de CDA-fractie nodig. Men wil Lubbers sparen, „lief zijn voor Lubbers", maar dan onderschat men deze minister-president die zoveel aankan. Ik vind Lubbers een voortreffelijk man die terecht in het CDA een vertrouwenspositie inneemt en wat mij betreft tot diep in de jaren negentig minister-president kan blijven. Het CDA moet zuinig op hem zijn. Maar anderen behoren hem meer tegenspel te bieden, ook de CDA-fractie waarin zoveel talent zit dat onvoldoende tot ontwikkeling komt."

Opnieuw worden voorstellen tot staatkundige vernieuwing ontwikkeld. Verwacht u er veel van?
„Ik heb geen zicht op de voorstellen die de commissie-Deetman wil gaan lanceren, maar wanneer ik kijk naar het beleid van het CDA heb ik er geen fiducie in dat voorstellen op dit gebied het halen. Wat zou Deetman nog kunnen bedenken wat nog niet in voorgaande rapporten heeft gestaan, zoals die van de commissie Cals-Donner en van de door mij geleide staatscommissie? Jarenlang hebben de christen-democraten de kans gehad om op dit terrein het nodige te doen en die kans niet of onvoldoende aangegrepen. Zou daar dan nu verandering in komen? Lubbers is overigens ook geen bestuurlijk vernieuwer, dat bleek bijvoorbeeld uit de wijze waarop hij met onze adviezen bij de evaluatie van de Wet openbaarheid van bestuur is omgegaan."

ONTWIKKELINGEN LANDBOUW

U was als voorzitter van de CBTB, Kamerlid en minister sterk betrokken bij de landbouw. Hoe beoordeelt u de huidige situatie op dit terrein?
„De landbouwproblematiek boeit me nog steeds. Ik mis in het CDA een wezenlijk antwoord op de revolutie die zich in de Nederlandse landbouw afspeelt. Dat verontrust me, ook als je bedenkt dat zo'n vijftig procent van de boerenstand CDA stemt. De boeren worden volgestopt met wetgeving over minder mest en bestrijdingsmiddelen. Ik vind dat het CDA en het ministerie van Landbouw te passief omgaan met de dramatische ontwikkelingen in de landbouw. Een partij als de onze hoort zich toekomstgericht bezig te houden met deze materie. Die eis moet je als partij ook voor alle andere beleidsterreinen stellen."

Evert Mathies

De auto is niet te verbannen

,,Afscheid van een auto-apostel'' kopte het Binnenhof onlangs bij een artikel over het vertrekkende CDA-Tweede Kamerlid Ben Hennekam die circa acht jaar eerste woordvoerder was op het terrein van het verkeers- en vervoersbeleid. Begin september nam Hennekam die secretaris-generaal werd van de Beneluxraad afscheid van zijn collega's van de CDA-fractie. CD/Actueel blikte met hem terug.

TERUGBLIK

U wordt een auto-apostel genoemd. Wat vindt u van die kwalificatie?
,,Ach, van die kwalificatie heb ik nooit met droefenis kennisgenomen. Er is ons land de modieuze trend om de automobilist tot boosdoener te verklaren en het heil alleen bij het openbaar vervoer te zoeken. De CDA-fractie heeft daar echter nooit aan mee gedaan. Laten we wel wezen: de auto is een gevolg van de economische groei die we wilden. Hij vormt de bloedsomloop van de samenleving en is niet te verbannen. Ook om sociale redenen is hij onmisbaar. Het is dan ook kortzichtig om de beschuldigende vinger naar de automobilist te wijzen. Dat betekent niet dat er ten opzichte van de automobilisten geen beleid gevoerd mag worden wat tegen de pijngrens aan zit. Zodra je die grens overschrijdt schep echter je weerstand bij mensen waar je het uiteindelijk van moet hebben. Dan wordt het resultaat averechts. Het is overigens niet zo dat de automobilisten in Nederland het ondragelijk slecht hebben.''

Welke ontwikkelingen heeft u op het terrein van het verkeers- en vervoersbeleid gesignaleerd tijdens uw kamerlidmaatschap?
,,Circa zes jaar geleden kwam er een zekere omslag in het denken. De groei van het autovervoer moest beperkt worden en het openbaar vervoer moest meer mogelijkheden krijgen. Vanaf die tijd is er gekort op de wegen en meer geld ingezet voor het openbaar vervoer. Er doen zich nu echter nog steeds problemen voor omdat de geweldige toename van de mobiliteit onderschat is. Bovendien is het zo dat als je uitspreekt dat er meer en beter openbaar vervoer moet komen, het nog jaren duurt voordat dat er ook daadwerkelijk is. De belangrijkste oorzaak van de problemen is echter dat er zowel voor de auto als voor het openbaar vervoer te weinig geld is uitgetrokken. Met name onder Lubbers I is er vooral bezuinigd is op de harde investeringsuitgaven – met name de infrastructuur –, terwijl er te weinig is bezuinigd op de consumptieve, de overdrachtsuitgaven. Daarmee is de weg van de minste weerstand gekozen. Het is nu eenmaal gemakkelijker om op wegen en riolering te bezuinigen dan op uitkeringen. Vanaf 1986 heeft de roep om meer investeringen gelukkig meer weerklank gevonden.
Een andere ontwikkeling die van groot belang is, is dat zowel de overheid als de samenleving is afgestapt van de tegenstelling tussen openbaar en particulier vervoer. Het scheppen van zo'n tegenstelling is fnuikend. Bovendien wordt er vaak bij uitgegaan van een vervoerskeuze die er niet is. Het vrachtverkeer kan nu eenmaal niet met de tram gaan. Als die vervoerskeuze er wel is, bijvoorbeeld in het woon- en werkverkeer, dan moet je met maatregelen de mobiliteit beïnvloeden.''

Het huidige kabinet wil meer geld uittrekken voor het openbaar vervoer dan voor de auto. Bent u het eens met die keuze?
Ja, maar het is ook niet zo dat er nu ineens sprake is van een accentverschuiving. Onder Lubbers II was die er al. Alles in het Structuurschema Verkeer en Vervoer was al geschreven voordat deze minister kwam. Ik acht het billijk dat het openbaar vervoer in een enigszins bevoorrechte positie wordt geplaatst. Die verschuiving mag echter niet leiden tot een verlaging van het investeringsniveau in wegen waar je toch al een achterstand hebt. Het totaalbudget wat voor de sector mobiliteit nodig was, had in mijn ogen ook hoger moeten zijn.''

Hoe kan bevorderd worden dat er meer gebruik wordt gemaakt van het openbaar vervoer?
,,Het grote nadeel van het openbaar vervoer in ons land is dat de reisduur veel te lang is zodat het niet kan concurreren met de auto. Die lange reistijd wordt ook veroorzaakt door een onvoldoende samenwerking tussen spoorwegen, streek- en stadsvervoer. Het instellen van vervoersregio's zou dat wat betreft een oplossing kunnen zijn. Ik ben overigens wel eens bang dat we op korte termijn teveel heil verwachten van het openbaar vervoer. Het openbaar vervoer, en met name de trein, kan een grote toename van reizigers voorlopig niet eens verwerken. Het zal misschien nog wel tien jaar duren voordat er van een echte capaciteitstoename sprake is. Dat verkeerde verwachtingspatroon leidt er bijvoorbeeld toe dat men voor particulier vervoer geen tunnels meer wil bouwen. Het niet bouwen van de overige drie tunnels betekent langer ronkende auto's en dus meer luchtverontreiniging. Dat zou zeer onverstandig zijn. Ik kan me overigens niet voorstellen dat die tunnels er niet zullen komen. Daarvoor is de druk uit de samenleving, o.a. van de lokale PvdA-bestuurders te groot. Als we echte milieuwinst willen boeken, dan moet de regering opnieuw aktie ondernemen om de verplichte katalysator in te voeren. Dat levert voor het milieu veel meer op.''

(foto Hans Hordijk)

Ben Hennekam en zijn echtgenote in gesprek met Yvonne van Rooy, de nieuwe CDA-woordvoerder vervoersbeleid.

Uw vertrek is vaak in verband gebracht met uw slechte verstandhouding met minister Maij-Weggen? Wat is daarvan waar?
,,Niets. Ruim voor deze minister aantrad, heb ik de wens te kennen gegeven naar de Beneluxraad te gaan. Verder gaat een rasechte parlementariër natuurlijk nooit weg voor welke minister dan ook. Dat neemt niet weg dat het begin van de samenwerking tussen minister Maij-Weggen en mij niet zo soepel was. Er was echter geen sprake van een aanvaring tussen de minister en mij, maar tussen de minister en de Kamer. Daar komt bij dat de minister in het begin een heleboel proefballonnen heeft opgelaten. Een jaar verder moet je constateren dat het begin van het beleid nog moet komen. De samenwerking met de minister heeft overigens maar kort geduurd. Wie weet hoe die samenwerking nog had kunnen opbloeien.''

Marcel Meijer

CDJA

HET UUR DER WAARHEID LIJKT NABIJ

Al eerder spraken wij in CD/Actueel en CD/Verkenningen onze diepe bezorgdheid uit over de toekomst van de West-europese christen-democratie. Met de mogelijke toetreding van de Britse conservatieven tot de EVP-fractie dreigt de Europese Volkspartij immers definitief te verworden tot een conservatief bolwerk, slechts verenigd rond het feit dat men niet socialistisch en niet liberaal is. De christen-democratie zal aan dit geheel op zijn minst een licht christelijk sausje mogen verlenen en waarschijnlijk slechts een stroming vormen binnen het grotere geheel van behoudend Europa. Honderd jaar christen-democratische traditie wordt dan verwezen naar de folklore van enkele nationale parlementen. Voor de analyse van deze dreiging en onze principiële bezwaren tegen deze ontwikkeling verwijzen wij de lezers naar CD/Actueel van 19 mei 1990 en CD/Verkenningen van mei 1990.
In genoemde publikaties uitten wij ook twijfel over de opstelling van het CDA in deze kwestie. Deze vrees is in belangrijke mate onterecht gebleken. De CDA-Partijraad van 9 juni 1990 sprak vrijwel unaniem uit dat de christen-democratie in Europa behouden dient te blijven als zelfstandige politieke stroming met een duidelijk eigen politiek profiel. Verder riep de Partijraad de CDA-delegatie in het Europees Parlement, het Partijbestuur en de Commissie Buitenland op om alles in het werk te stellen om de toetreding van de Britse conservatieven tot de EVP-fractie te verhinderen. Naar wij konden waarnemen is deze oproep ook niet aan dovemansoren gericht geweest. Wij zijn daar blij mee.
Dit neemt niet weg dat de recente ontwikkelingen binnen de EVP ons veel minder optimistisch stemmen. EVP-secretaris-generaal Thomas Jansen, die zich in het verleden tegenover de Europese Jonge Christen-Democraten (EJCD) nog wel eens kritisch over een samengaan met de Britse conservatieven heeft uitgelaten, stelde zijn visie bij en heeft richting CDA-bestuur uiterst negatief gereageerd op de resolutie van de Partijraad. Op het laatste Politiek Bureau van de EJCD van jongstleden juni verklaarde hij dat de christen-democratie gewoon één van de politieke stromingen in de EVP dient te worden.
Ook onze goede vrienden in Vlaanderen lijken te buigen voor de verleiding van de macht. Hoewel de discussie in de CVP nog niet is afgelopen, is er naar verluidt een meerderheid in die partij die kiest voor een niet-christen-democratische EVP. Belangrijkste argument daarbij is dat als de EVP een serieuze rol op Europees niveau wil spelen (lees: machtspositie opbouwen), het dan noodzakelijk is om ook in Griekenland, Spanje en Groot-Brittannië een politieke voet aan de grond te krijgen.
Hoewel dit argument niet onbelangrijk is, blijven wij er bij dat een christen-democratische partij een machtspositie slechts dient op te bouwen door kiezers te overtuigen van de juistheid van de beginselen en de adequaatheid van het beleid dat voorgestaan wordt als het gaat om het oplossen van maatschappelijke problemen. Ook de Italiaanse Democrazia Christiana – overigens nooit een toonbeeld van principiële standvastigheid in kwesties als deze, maar tot nu toe een tegenstander van de toetreding van Britse conservatieven tot de EVP – lijkt uiterst pragmatisch te gaan reageren op de komende ontwikkelingen. Het gevaar dreigt dan ook dat het CDA in deze zaak geïsoleerd komt te staan. Wellicht zullen we machteloos moeten toezien hoe de komende EVP-documenten en verkiezingsprogramma's langzaam ontdaan worden van hun christen-democratische grondslagen en gedomineerd gaan worden door het uitgangspunt van de handhaving van de bestaande orde. En zullen we moeten ervaren hoe het ideaal van een Europa van de burger zijn grenzen vindt in nationalistisch eigenbelang. Sommigen zullen ons overdreven dramatiek verwijten. Maar laten we geen verstoppertje spelen. De kans is zeer groot dat Ruud Lubbers bij de volgende Europese verkiezingen met Margaret Thatcher op tournee moet en dat Jean Penders op de lijst staat met een Spanjaard die in zijn hart het liefst het Franco-regime hersteld zag.
Zeer indringende vragen komen op het CDA af. Wij zijn op dit moment nog niet aan conclusies toe. In ieder geval hoeven we het hoofd nog niet in de schoot te leggen. De christen-democratie is het waard om er voor te strijden. Maar het uur der waarheid nadert. Op 22 september a.s. vindt een top van EVP-regerings- en partijleiders plaats. Naar verluidt heeft EVP-voorzitter Martens het punt „British Conservatives" op de agenda gezet. Formele besluiten zullen hier niet vallen. Maar iedereen weet dat bij dit soort zaken de formele besluitvorming vaak van ondergeschikt belang is. Het CDA zal duidelijk stelling moeten nemen en op tactische wijze steun en begrip voor ons standpunt moeten zien te kweken. Wij wensen de heren Lubbers en Van Velzen veel sterkte toe op deze belangrijke bijeenkomst. Ten aanzien van het hiervoor genoemde agendapunt zouden we ze slechts een korte boodschap mee willen geven: ruggen recht heren!

De EVP-fractie in het Europees Parlement

Harro Hoogerwerf
Ad Koppejan

Horzel

Wat je eerder van het langzaam haar wilde haren verliezende Greenpeace zou verwachten komt ineens van de andere vleugel van de milieu- en wereldredders, het Wereld Natuurfonds. Het WNF, onmiddellijk te associëren met het altijd glimlachende vredelievende hoofd-met-anjer van prins Bernhard blijkt de jacht op neushoornjagers te sponsoren en noemt het doden van zevenenvijftig stropers „uiterst doelmatig". Wat het niet altijd andersom? Was het niet altijd zo dat dierenlevens geofferd werden ten behoeve van de mens? Hoe heeft het zo ver kunnen komen dat het WNF het leven van een kudde dieren (weliswaar de laatste zwarte neushoorns) waardevoller acht dan dat van de mens.
De mens, het enige levende wezen met genoeg hersenen om op structurele wijze de aarde naar de vernieling te helpen, moet wijken voor het door hem zo geminachte dier. Eindelijk wat gerechtigheid voor het bedreigde dier! Nou ja, blijdschap is nauwelijks op haar plaats. Het gaat hier in feite toch gewoon om een nieuw toonbeeld van de onmacht van mens en politiek om ook maar iets te doen aan de gestage afkalving van natuur en milieu. Lubbers en de zijnen kunnen duizend internationale conferenties per jaar in luxe vergaderoorden bij elkaar roepen, veel meer dan het vormen van een lange rouwstoet bij het graf van neushoorn en olifant lijken deze niet teweeg te kunnen brengen.

Arjen Jongma

VROUWEN BERAAD

SUBSIDIESTOP NEKSLAG VOOR VROUWEN

Onder het motto ,,Over grenzen heen" viert het CDA-Vrouwenberaad op 10 oktober a.s. in de Reehorst te Ede haar tienjarig jubileum. Twee vrouwelijke Europarlementariërs, de Belgische staatssecretaris voor Leefmilieu en Maatschappelijke Emancipatie en als vrolijke noot Gerda Havertong zullen de grenzen voor ons, christen-democratische vrouwen, weer wat verleggen.
Of er in het jaar 2000, over 10 jaar, nog zoveel reden tot feestvieren zal zijn, hangt mede af van de manier waarop de Tweede Kamer binnenkort zal reageren op de door minister Hedy d'Ancona van WVC vanaf 1991 aangekondigde subsidiebeëindiging of -vermindering bij 8 van de 29 vormingsinternaten. Vooral vrouwen – betaald of onbetaald werkende – en vrouwenorganisaties zullen hierdoor nauwelijks meer financieel in staat zijn cursussen te volgen, die hen in de ,,mannenmaatschappij" weerbaarder maken of die hen op sleutelposities brengen. De al zo moeizaam verlopende positieverbetering van en beleidsbeïnvloeding door vrouwen zal dan wellicht de nekslag krijgen.
,,De toekomst maken we samen" is een bekende CNV-slogan. Daarom zonden de nieuwe voorzitter van de Vrouwenbond CNV, Mary Mondriaan en CNV-voorzitter Henk Hofstede eind juli al een brief aan de vrouwelijke Tweede Kamerleden met het verzoek er bij minister d'Ancona op aan te dringen deze voorgenomen bezuinigingen tegen te gaan.
Het Slotemaker de Bruïne Instituut, waarin het CNV participeert en waar ook het CDA-kader regelmatig gebruik van maakt, zal door de beëindiging van de WVC-subsidie vooral vrouwen die zich in de maatschappij wat weerbaarder willen opstellen ,,in de kou laten staan".
Al 15 jaar organiseert het CNV cursussen voor vrouwelijke leden. Vorig jaar werden er 22 cursussen speciaal voor vrouwen gegeven over conflicthantering, onderhandelen, gespreks- en vergadertechniek, spreken in het openbaar. Verder waren er cursussen voor 50+ vrouwen, vrouwen in de AOW etc.
Door de grote belangstelling van vrouwelijke CNV-leden en CDA-vrouwen en vrouwen uit andere (christelijke) vrouwenorganisaties werd slechts één op de vier aanmeldingen gehonoreerd.
Ook het CDA-Vrouwenberaad heeft op 6 september gereageerd op deze botte bijlbezuiniging van minister d'Ancona door het sturen van een brief met een afschrift aan de Vaste Kamercommissie Welzijn.
Hierin stelt het Vrouwenberaad dat ,,vraagstukken als identiteit, individualisering en de positie van vrouwen in versterkte mate in vrouwenorganisaties aan de orde worden gesteld". Door de stopzetting van de subsidie aan een aantal vormingsinstituten ,,wordt een grote verantwoordelijkheid voor het vormingswerk bij de vrouwenorganisaties zelf gelegd. De benodigde financiële faciliteiten ontbreken echter. Daarmee dreigen initiatieven vanuit vrouwenorganisaties om de eigen belangenbehartiging en de organisatie-ontwikkeling te verbeteren verloren te gaan".
Het CDA-Vrouwenberaad hoopt dat de Tweede Kamerleden, vrouwen en mannen, kamerbreed zullen inzien, dat het geen goede keuze is te bezuinigen op dit vormingswerk om zo geld vrij te maken voor sociale vernieuwing in de gemeenten. Verzorging van kinderen en afhankelijke derden, de zorg voor de dagelijkse en emotionele huishouding vormen naast de steeds meer als verplicht beschouwde loonarbeid voor vrouwen al een driedubbele belasting. Hen dan nog de mogelijkheid ontnemen in de naar de mannelijke norm ingerichte westerse samenleving cursussen te volgen, getuigt van weinig visie op de toekomst. Die toekomst maken we inderdaad samen.
CDA-ministers en CDA-kamerleden let daarom op uw zaak! Echte sociale vernieuwing kan niet zonder inzet van vrouwen. Geef hen dan ook het gereedschap om mee te bouwen aan een perspectiefvolle toekomst.

Alice Bakker-Osinga

(foto Dijkstra en zn

Botte bijlbezuiniging van minister d'Ancona.

Mary Mondriaan (voorzitter van de Vrouwenbond CNV) stuurde met CNV-voorzitter Hofstede een brief aan de vrouwelijke Tweede Kamerleden over de bezuinigingen op de vorminginstituten.

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

LUBBERS' TOESPRAAK

,,Een belangrijke cultuurkritische rede, waarin enkele delicate thema's worden aangeroerd die ontzettend sterk bij onze bevolking leven", zo reageert Vincent van der Burg op de toespraak die premier Lubbers bij de opening van het academisch jaar aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen hield. In deze rede noemde Lubbers Nederland ,,ziek".
Van der Burg: ,,De minister-president heeft nog eens in zijn eigen woorden gezegd wat de CDA-fractiecommissie Justitie al jarenlang bij de begrotingsbehandeling heeft betoogd". Volgens de CDA-er hebben PvdA en VVD blijkens hun reacties, het stuk van de premier niet goed gelezen. ,,Ik interpreteer het zo dat hij gepleit heeft voor een straf die betrokkene ook voelt. Dat zal in de meeste gevallen een fikse geldboete zijn die betrokkene er inderdaad van weerhoudt hetzelfde vergrijp nog eens te doen. Dat is vernieuwend denken omdat in onze huidige straftoemeting alles wordt gerelateerd aan wat de zwaarste straf heet te zijn: de vrijheidsstraf. Hij heeft dus niet gepleit voor langere vrijheidsstraffen. Nee, die zijn ook allang in gang gezet door de rechterlijke macht, bijvoorbeeld bij de drugscriminaliteit. Lubbers heeft gezegd, en dat is het vernieuwende in zijn denken, dat in een aantal gevallen de gevangenisstraf niet de ergste straf is. Hij heeft ook gezegd dat we in lijn met het rapport ,,Pluk ze", (een rapport over het afnemen van onrechtmatig verkregen vermogen bij drugsdealers, red) voort zouden moeten gaan, om ook bij lichtere delicten zoals winkeldiefstal, vandalisme en bij overtredingen, ook in het verkeer, de boetes te verhogen. Die boeteverhoging moet dan niet gerelateerd worden aan de vrijheidsstraf als de hoogste straf, maar die moet worden gerelateerd aan het effect dat die boeteverhoging heeft op de mensen. Recidive moet door boeteverhoging worden beperkt. Van de verhoging moet een preventieve werking uitgaan."
Een goed voorbeeld in dit verband vindt het CDA-Tweede Kamerlid de verhoging van de boete wegens zwartrijden van 25 naar 100 gulden.
Van der Burg vindt het jammer dat veel van Lubbers' kritici zijn verhaal niet goed gelezen of begrepen hebben. ,,Het strafvernieuwde denken zit hem er in dat je er op je schaal van straffen niet vanuitgaat dat de vrijheidsbeneming de ergste straf is die je kan overkomen. Straffen die je echt voelt in de huidige tijd zijn die straffen die je in je portemonnee voelt. Deze nieuwe denklijn moet veel harder en beter worden opgepakt door het Openbaar Ministerie dan tot dusverre is gedaan. Ik hoop en spreek de verwachting uit dat het CDA daar bij de algemene politieke beschouwingen en de begrotingsbehandeling Justitie op zal terugkomen".
Een ander aspect uit Lubbers rede is de zogenoemde pakkans. Van der Burg: ,,De pakkans in Nederland is nu gemiddeld 19%. Dat moet 50% worden net als in West-Duitsland. Dat kan ook door de reorganisatie van de politie. Het Openbaar Ministerie wil de politie meer inzetten bij de opsporing van misdrijven en overtredingen. Die lijn is goed, maar het moet ook resultaat hebben. Een hogere pakkans werkt namelijk preventief. De politie zal achter het bureau vandaan moeten, het veld in moeten. De politie moet een ander evenwicht vinden tussen recherche, verkeersdienst en surveillance. Het Openbaar Ministerie wil echt voor recherche-activiteiten 40 procent inzetten. Dat is nu nog niet het geval".
Belangrijk noemt Van der Burg de door minister Hirsch Ballin in gang gezette versterking van het Openbaar Ministerie, waardoor de strafkans wordt vergroot. ,,Ter vergroting van de strafkans, dat er iets gebeurt met een proces-verbaal, hebben we al een wet ingevoerd die het mogelijk maakt verkeersovertredingen administratiefrechterlijk af te handelen. Het stuwmeer van boetes die niet geïnd worden zal verdwijnen. Mensen zullen niet meer met succes een bon achter de ruitewisser kunnen verscheuren omdat Justitie er toch niets mee deed." De CDA-fractie wil bezien of niet meer delicten administratiefrechtelijk afgehandeld kunnen worden zodat je meer een lik-op-stuk-beleid krijgt: onmiddellijk als je iets fout doet een tik op de vingers. Daarnaast moet er door uitbreiding van het administratieve personeel, automatisering en stroomlijning bij het Openbaar Ministerie sneller worden gewerkt zodat niet in tal van gevallen de tweejaarstermijn, die ons in verdragen is gesteld, wordt overschreden. Over het algemeen kan iemand na twee jaar namelijk niet meer vervolgd worden. We moeten tussen pakkans en strafkans zo weinig mogelijk tijd verloren laten gaan. Uit de pedagogie weten we dat het helpt dat als je iets fout doet je onmiddellijk een tik krijgt.".
De premier sprak ook over het ontstaan van een overheid waar steeds meer van wordt verwacht; een doorgeschoten verzorgingsstaat. Van der Burg: ,,Met alleen maar extra geld voor Justitie en politie zoals de VVD dat wil, lossen we niets op. We moeten ons bezinnen op de kerntaken van de overheid, namelijk politie en justitie. Alleen een staat met minder wetten en regels is in staat tot rechtshandhaving. Deregulering in een ander perspectief."
Van der Burg verwacht wel dat zijn partij aan de PvdA, een partij die van oudsher veel heil van de overheid verwacht, een harde dobber krijgt in dit soort discussies. Toch is hij hoopvol ,,omdat heel breed in Nederland het idee heeft postgevat dat het zo niet langer door kan gaan en dat de verzorgingsmaatschappij echt te ver is doorgeschoten".

Vincent van der Burg

HOOP EN VREES IN ZUID-AFRIKA

,,Een mengeling van gevoelens tussen hoop en vrees. Hoopvol ben ik over het hervormingsproces in Zuid-Afrika. Beide politieke leiders, Mandela en De Klerk, hebben zich niet te diep ingegraven. Vrees heb ik omdat de uitbarstigen van geweld een bedreiging vormen voor het hervormingsproces. Voor dat geweld, waar vele onschuldige doden bij vallen, zijn velen verantwoordelijk". Dit zei het CDA Tweede Kamerlid Jaap de Hoop Scheffer direct na terugkomst in Nederland. Hij maakte deel uit van een delegatie Kamerleden, onder leiding van zijn CDA-collega Harry Aarts, die een week lang in Zuid-Afrika was om zich op de hoogte te stellen van de ontwikkelingen daar.
De Hoop Scheffer is geschokt over de peilloze ellende waarin een groot deel van de mensen in Zuid-Afrika moet leven. ,,Nergens liggen eerste en derde wereld zo dicht bij elkaar als daar: Pure armoede en even verderop rijkdom. We zijn in woongemeenschappen geweest van de laagste derde wereldstandaard. Vreselijk. Zulke ellende verdwijnt straks niet als er een democratisch gekozen zwarte meerderheidsregering is. De problemen zullen ook dan nog gewoon blijven. Er zal een proces van herverdeling van inkomen op gang moeten komen om de achterstanden in te halen"
Om een eind aan de ellende te maken in het toch rijke land moet er internationaal vertrouwen in de economie van Zuid-Afrika ontstaan, vindt De Hoop Scheffer. ,,Investeringen zijn daarom noodzakelijk, ook richting De Klerk. Hij staat onder grote druk van mensen die

het hervormingsproces willen tegengaan. Daarom vind ik dat het wetsvoorstel dat nieuwe investeringen in Zuid-Afrika regelt, definitief moet worden ingetrokken. Nu hebben we de behandeling telkens uitgesteld maar het wetsvoorstel moet als aanmoediging richting De Klerk worden ingetrokken. De VVD wil dat ook, maar eerst vind ik dat we verder moeten praten met onze coalitiegenoot."
Behalve versoepeling van dat visumbeleid moeten ook de culturele en wetenschappelijke contacten worden uitgebreid. De Hoop Scheffer vindt dat de EG-handelssancties in stand gehouden moeten worden.
,,Er moet wel druk richting Zuid-Afrika blijven. Eventueel zou een afbouwplan ontwikkeld kunnen worden. De VN-sancties, zoals het wapenembargo, dienen ook te blijven. De sportboycot zie ik als een zaak van de organisaties zelf."
In de acht dagen Zuid Afrika voerden de Kamerleden vele gesprekken met vertegenwoordigers van de kerken, vakbeweging, townships, regering, zwarte bewegingen en partijen. De Hoop Scheffer: ,,Ik heb 45 gesprekken gevoerd. We waren van 's-morgens vroeg tot 's-avonds laat in touw. Het was een zware reis maar we hebben nu met eigen ogen kunnen zien wat vele jaren van apartheid voor een sporen achterlaten."

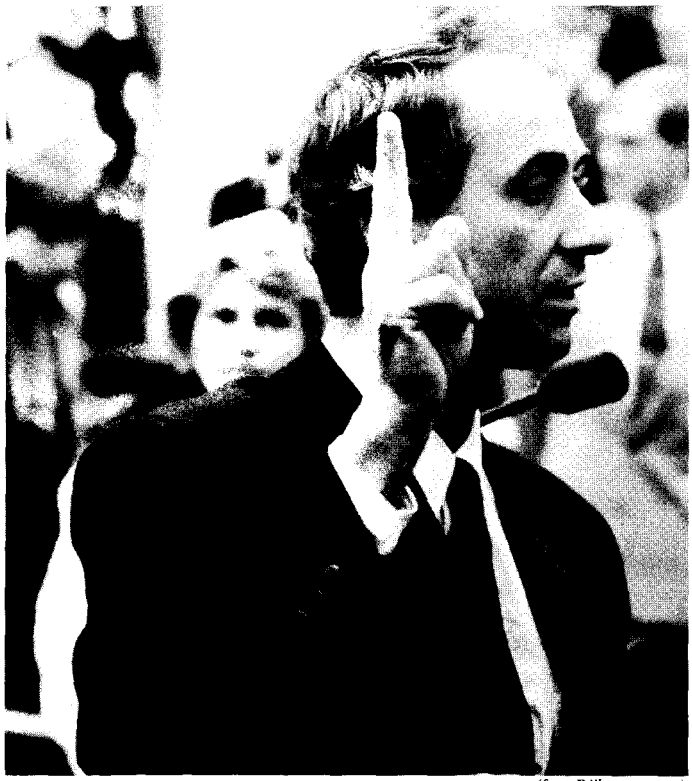

(foto Dijkstra en zn.)

drs. Gerardus Bernardus Maria Leers (39) tijdens zijn beëdiging als lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Leers volgt Ben Hennekam op die secretaris-generaal bij de Benelux Raad werd. Leers is rooms-katholiek, getrouwd en vader van drie kinderen. Hij is geboren in Kerkrade en woont in Goirle.
Na de HBS studeerde Leers planologie/ruimtelijke economie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. In 1976 deed hij doctoraal examen. Vanaf die periode is hij werkzaam geweest in het bedrijfsleven. Leers is een groot aantal jaren actief betrokken geweest bij het CDA-bestuur Noord-Brabant. Van 1982 tot mei 1990 was hij fractievoorzitter voor het CDA in Goirle.
In de CDA-fractie wordt Leers belast met onder meer binnenlandse zaken, verkeer en waterstaat, handelspolitiek, rijksuitgaven, landbouw, financiën en politie. Enkele dagen na zijn beëdiging zegt Leers: ,,Ik kan natuurlijk alleen een eerste indruk geven. Wat me opvalt is de prettige sfeer binnen de fractie. Aan alle gebruiken en procedures zal ik wel moeten wennen."
Wat hem trekt in het Tweede Kamerwerk: ,,Het binnen het politieke gebeuren zoeken naar een compromis en vanuit de CDA-betrokkenheid bezig zijn met concrete zaken."

MILIEUBELEID

,,Er liggen een reeks beleidslijnen op tafel, sommigen weliswaar nog niet pittig genoeg maar laten we nu aan het werk gaan. Laten we kiezen voor een uitvoeringsgerichte aanpak. Niet weer vragen om nieuwe nota's maar concreet aan het werk". Dit was de lijn in het betoog van Ad Lansink, de milieudeskundige van de CDA-fractie tijdens het debat in de Tweede Kamer met minister Alders over het Nationaal Milieu Beleidsplan (NMP) en het NMP-plus. Volgens de CDA-fractie is de situatie zo ernstig dat er op de milieu-plannen die nu op tafel liggen absoluut niet mag worden afgedongen. Lansink wees er op dat hier en daar intensivering nuttig en nodig is. ,,Bij de verkeersemissies, de verzuring; daar moet meer uit te halen zijn. Ik pleit dan ook voor verscherping van de normen." Lansink herinnerde er aan dat zijn fractie al jaren aandringt op preventie en hergebruik van afvalstoffen. ,,Intensivering van het afvalstoffenbeleid is van groot belang omdat overheid en samenleving met zevenmijlslaarzen achter de ontwikkelingen aanhollen. In sommige provincies weet men geen raad meer met het afval." Lansink vroeg hier aanscherping van het beleid met als kernpunten: stimulering van retoursystemen en van het hergebruik met gemiddeld 35%, harde afspraken met doelgroepen, eventueel via convenanten, met ingrijpen als niet voldaan wordt aan de taakstelling, verwerking in een aantal - ook private - bedrijven, beperking en/of scherpe randvoorwaarden voor afvalverbranding en forse stimulering van het hergebruik van kunststofafval. Een pittiger beleid is ook nodig bij het chemisch afval. ,,De discussie blijft gaan over opslagsystemen. Dat is heel nuttig, maar we moeten meer zicht krijgen op de verwerkingsmogelijkheden."
Over het koolzuurreductiebeleid zei hij: ,,Destijds bij de regeringsverklaring is een inspanningsverplichting tot stabilisatie in 1994-1995 toegezegd, met daarna een reductie met 2% per jaar. De 3 tot 5% in 2000 steken mager af tegen het streefcijfer van 10%. De haalbaarheid is twijfelachtig vooral bij een sterke economische groei. Stabilisatie in 1994 lijkt wel haalbaar. Geen enkele uitspraak wordt echter gedaan over de maatregelen waarmee een daling kan worden gerealiseerd naar het gewenste niveau van 173 à 177 m. ton in 2000. Mijn fractie acht dat teleurstellend. Correctie is noodzakelijk waarbij geen eenzijdigheid past. Alle opties moeten daarbij betrokken worden: energiebesparing, diversificatie en fysische energiedragers.'
Lansink noemde het opvallend dat het NMP-plus de toepassing van kernenergie, ook op langere termijn, buiten beschouwing laat. ,,De CDA-fractie ziet de nadelen van kernenergie en heeft daarom destijds in een motie in 1985 zware randvoorwaarden inzake radio-actief afval en veiligheid geformuleerd. De doelstellingen van CO_2-reductie, beperking van NO_x en SO_2 en spreiding wegens zekerheid van voorziening en prijsvorming vergen echter wel een stellingname over de betekenis van energiediversificatie en over de rol van kernenergie."
Lansink vroeg het kabinet na te gaan of en zo ja op welke wijze en op welk tijdstip de optie kernenergie in nieuwe electriciteitsplannen kan worden opgenomen.
Lansink vindt dat het NMP-plus in de aanpak van de verdroging teleurstelt. Hij pleitte voor een concreet programma. Een taakstellend waterbesparingsplan noemde hij noodzakelijk. Lansink pleitte voor een correcte inschakeling van doelgroepen en (lagere) overheden. ,,Voor de doelgroepen, vooral het bedrijfsleven, geldt dat de rechtstreekse betrokkenheid bij en medezeggenschap over het milieubeleid moet worden vergroot, door een goede organisatie van het doelgroepen overleg, door het instrument van de convenanten, maar vooral door wijziging en versterking van de advies- en overlegstructuur."
Over de financiering van het milieubeleid wil Lansink meer duidelijkheid hebben van het kabinet. ,,Er zijn te veel vraagtekens. Het wordt tijd voor een eenduidige opzet met twee ingangen: die van de belastingen, waarop het draagkracht beginsel van toepassing is en die van de heffingen, die moeten voldoen aan het beginsel: ,,de vervuiler betaalt."

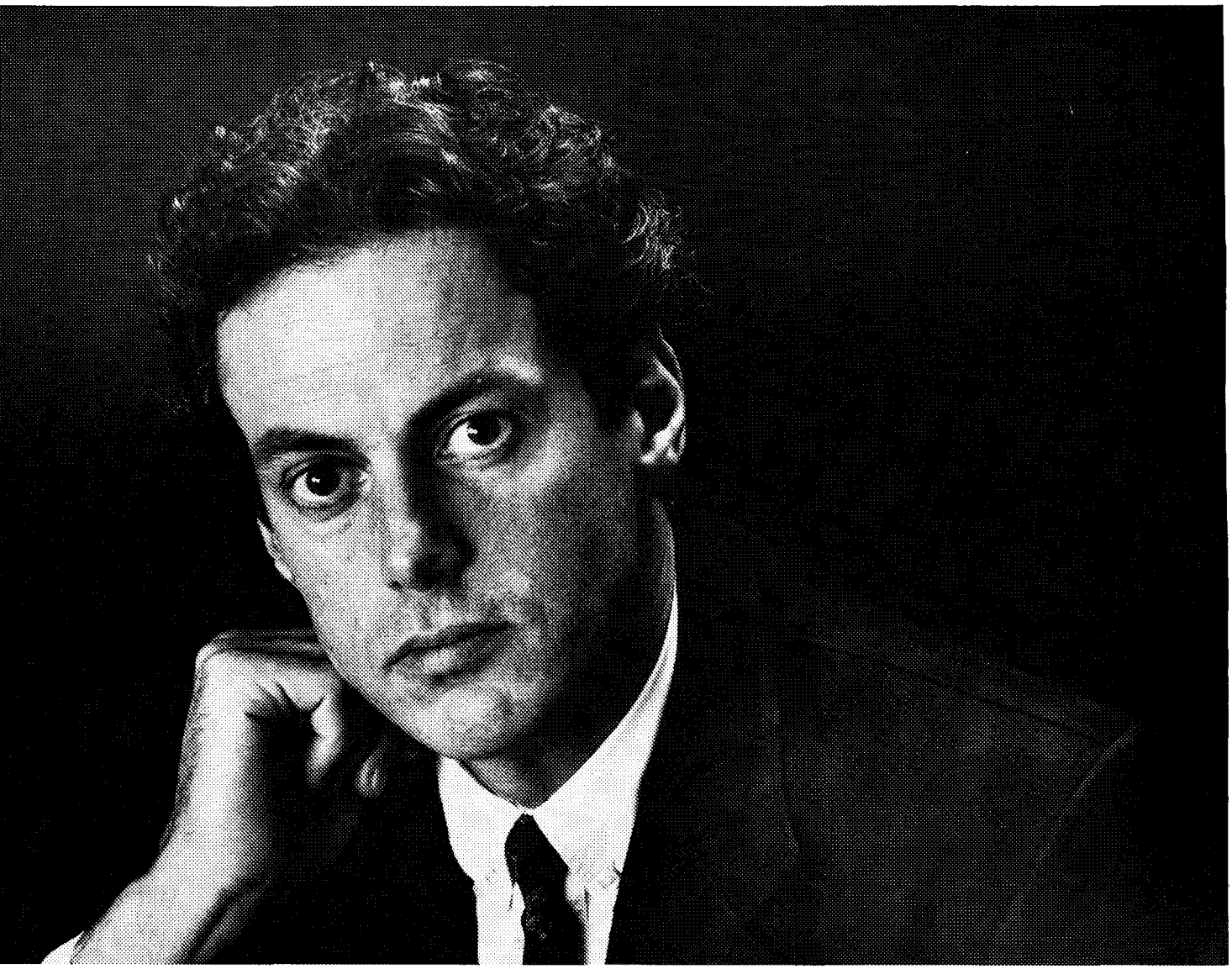

Deze man had nog nooit over een Donor Codicil nagedacht.

Totdat een nieuw hart zijn enige hoop werd.

Wie vandaag een ernstige ziekte aan bijvoorbeeld hart, lever of nieren krijgt en alleen een levenskans heeft met een transplantatie, komt op een wachtlijst.

Die wachtlijst is lang. Zó lang, dat er mensen sterven vóór ze aan de beurt zijn voor een transplantatie.

Die wachtlijst is zo lang omdat er veel te weinig mensen een Donor Codicil bij zich dragen. Sommigen omdat ze 't maar een eng idee vinden om na hun dood organen af te staan.

Anderen omdat ze er gewoon nooit over hebben nagedacht. Daarom sterven er mensen.

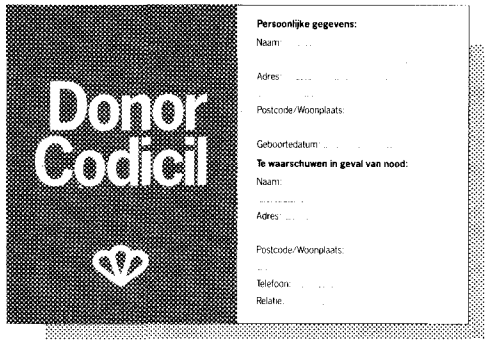

Bekijk het eens van de andere kant. Stelt u zich eens voor dat ú plotseling zo'n ernstige ziekte krijgt.

Zoudt u dan niet hopen dat iedereen een Donor Codicil zou dragen?

Denk erover. Praat erover. En haal een Donor Codicil bij uw apotheker of huisarts.

Het Donor Codicil. Van levensbelang.

SIRE

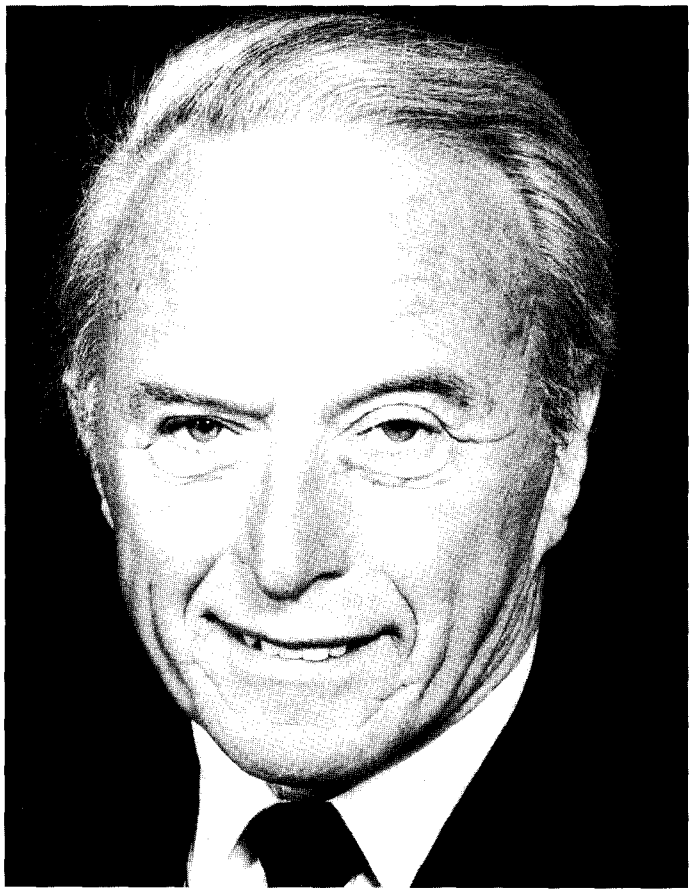

(foto Dijkstra en Zn.)

Interessant nieuw parlementair jaar

En zo vierden wij dan op 24 augustus jl. het 175-jarig bestaan van de Eerste Kamer. Zoals bij deze Kamer passend een stijlvolle bijeenkomst in de Ridderzaal. Een op hoog niveau staande beschouwing van prof. De Rijk, de aanbieding van een waardevol gedenkboek aan H. M. de Koningin en tenslotte de uitreiking van een zeer hoge maar vooral ook zeer gefundeerde onderscheiding aan de huidige voorzitter en ere-voorzitter van het CDA, prof. Steenkamp.
De verjaardag werd uiteraard omlijst met een behoorlijke publiciteit. radio, televisie en pers stelden hun rubrieken beschikbaar of vulden deze zelf met beschouwingen over positie, betekenis en toekomst van dit deel van het parlement. Ook de 10e jaargang, nummer 15 van CD/Actueel stond voor een groot deel in dit teken. Kritiek en sympathie kwamen beide aan hun trekken. Een sterke en politiek breed gedragen aandrang om tot afschaffing van deze Kamer te komen, ontbreekt echter volledig zodat de conclusie bij een jubileum als dit gewettigd lijkt, dat de Eerste Kamer voorshands hecht verankerd blijft in ons parlementaire bestel.
Volgend jaar zullen de verkiezingen voor de Provinciale Staten weer bepalend worden voor de bezetting van de zetels gedurende de periode '91-'95. De perspectieven voor onze partij lijken op dit moment niet ongunstig zodat wij in ieder geval mogen hopen op het opnieuw kunnen formeren van een sterke fractie die zeker dezelfde omvang zal hebben. De voorbereidende besprekingen voor de kandidaatstellingen zijn dan ook al weer gestart. Vast staat nu al dat het aantal gegadigden voor een zetel dat zich geroepen zal voelen aanmerkelijk groter zal zijn dan het getal dat uitverkoren zal worden. Blijdschap en teleurstelling zijn in een dergelijk proces nu eenmaal onvermijdelijk, temeer omdat het absoluut noodzakelijk is om bij de kandidaatstelling ook een aantal objectieve criteria aan te leggen die nu eenmaal nodig zijn om een fractie te kunnen blijven vormen waar - om maar een greep te doen - doorstroming, speciale kennis, geslacht en ervaring gewaarborgd blijven. Aan de opwekking in de Bijbel dat „de ene de andere hierbij uitnemender dient te achten dan zichzelf" wordt, zoals bekend, in de politiek weinig gevolg gegeven.

Wordt 1991 al een interessant jaar als verkiezingsjaar; ook wordt 1991 het eerste jaar waarin het beleid onder volle verantwoordelijkheid van de nieuwe coalitie wordt ingevuld. Uit de Troonrede zal op Prinsjesdag duidelijk moeten worden in hoeverre de regering op de goede koers is blijven liggen.
De voorbereidende discussie over koopkrachthandhaving en inkomensplaatjes hebben mij niet vreugdevol gestemd. Temeer niet, omdat deze samen vielen met ontwikkelingen in het Midden-Oosten die de wereldeconomie op haar grondvesten doen schudden. Tevens viel de discussie samen met de presentatie van de sterk verslechterende cijfers van de belangrijkste ondernemingen in ons land. Om een beeld te gebruiken: wij waren het tuinhuisje aan het repareren terwijl de boerderij in brand stond.
Als het begrip sociale vernieuwing het camouflagenet voor oude fouten zou gaan betekenen, dan wordt mijns inziens de juiste koers verlaten.
De Duitse eenheid, de Europese eenwording met 1992 als belangrijk jaar, de ineenstorting van de door het communistisch regime beheerste economieën, met als bijverschijnsel de desintegratie van een federatieve staatsstructuur zoals zichtbaar in de Sowjet-Unie en Joegoslavië; de nog steeds hiermee verband houdende mondiale machtsverschuivingen vereisen een ander nationaal beleid dan dat welk het accent legt op segmentering van de samenleving langs de lijnen van de inkomensplaatjes. Soms lijken deze een bijna dwangneurotisch karakter aan te nemen. Ik wil inkomensverhoudingen bepaald niet bagatelliseren, maar er zijn ontwikkelingen aan de orde die geheel andere prioriteiten met zich meebrengen dan die welke in twee decimalen achter de komma worden uitgedrukt.
Vanuit dit gezichtspunt zal de Troonrede duidelijk moeten maken of deze coalitie bereid en in staat is de vaste en perspectief-biedende koers van de afgelopen jaren te blijven volgen.
Prinsjesdag wordt derhalve een interessante dag.

R. Zijlstra
Eerste Kamerlid voor het CDA

Conflict leidt tot uittocht christenen en dat is gevaarlijk voor Israël

„Ik denk dat wij aan de vooravond staan van een grote verandering in het Midden-Oosten. Het is belangrijk dat het huidige conflict via onderhandelingen wordt opgelost." Dit zegt prof. A. Wessels, gespecialiseerd in het Midden-Oosten en de verhouding islam/christendom en verbonden aan de theologische faculteit van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Volgens prof. Wessels kost een militaire oplossing van het conflict niet alleen veel mensenlevens maar worden eveneens sterke anti-westerse gevoelens opgewekt. Daarom is Wessels voorstander van een VN-ondersteuning van een Arabische oplossing van het conflict.

GOLFCRISIS

Prof. Wessels: „De Arabische oplossing wordt door Egypte gesteund. De Egyptische president Mubarak hoopt ook dat er onderhandeld wordt. Ook Gorbatsjow legde in de ontmoeting met Bush in Helsinki de nadruk op een politieke oplossing. Het gevaar bestaat alleen dat de Verenigde Staten te snel gaat en de weg van de onderhandelingen zullen verlaten."
Het conflict heeft ook ongewilde gevolgen voor de christelijke gemeenschappen in het Midden-Oosten. Er is geen sprake van een godsdienstoorlog tussen islam en christendom. Als je de verhouding echter in historisch perspectief plaatst, dan hebben conflicten altijd een polariserend effect gehad op de verhouding tussen islam en christendom omdat de christenen als een verlengstuk van het westen gezien worden. Je ziet momenteel in het Midden-Oosten een exodus van christenen. De christelijke gemeenschap staat onder druk, waardoor haar rol in de politiek afneemt. Dat leidt tot emigratie. De crisis versnelt een proces, dat reeds lang aan de gang is. Deze ontwikkeling kan op lange termijn gevaarlijke gevolgen hebben voor de staat Israël. Voor de joden is het van belang dat het Midden-Oosten multi-godsdienstig en multi-cultureel blijft en geen uitsluitend islamitische wereld wordt."

U hebt de islam ooit een tolerante godsdienst genoemd? Vind u dit nog steeds?
„Je moet onderscheid maken tussen christendom en christendom en islam en islam. In Latijns-Amerika heb je naast het generaals-christendom van typen als Pinochet het christendom van de bevrijdingstheologen. Je kunt spreken van het heersende en het lijdende christendom. Hetzelfde zie je in de islamitische wereld. Er is een fundamentalistische politieke vorm van islam, die intolerant is, maar de islam als zodanig is niet onverdraagzaam. Een bisschop in Syrië drukte het eens als volgt uit: „We kunnen met de moslims, maar niet met de moslim-fundamentalisten samenleven". De fundamentalisten zijn lawaaierig en gevaarlijk, maar zij zijn in de minderheid. Je komt ze ook in het jodendom en het christendom tegen. Fundamentalisten worden niet als fundamentalisten geboren maar zo gemaakt in situaties van onrecht en onderdrukking. De islam maakt er aanspraak op tolerant te zijn. De koran zegt dat er geen dwang van godsdienst mag zijn. Bazargan (oud-premier van Iran ten tijde van ayatollah Khomeini, red.) heeft ooit gezegd: „Hebben wij een nieuwe islam uitgevonden waarin dwang geoorloofd is?"

Komt het eigen karakter van de islam en de Arabische wereld voldoende tot uiting in de berichtgeving over de Golfcrisis in de media?
„Er wordt teveel een zwart/wit beeld geschetst van „the good en the bad guys". Dat zie je naar voren komen in de wijze waarop de gebeurtenissen op de westelijke Jordaanoever, in Jordanië en in de Gazastrook worden geïnterpreteerd. Deze worden door bepaalde media zo gepresenteerd alsof daar iets onbegrijpelijks gebeurt. Deze media vragen zich af hoe de Palestijnen zich achter een dictator kunnen stellen. De motieven van de pro-Saddam demonstraties klinken echter te weinig door. De demonstraties zeggen nl. meer over de frustraties van de Palestijnen over de voortdurende bezetting van 23 jaar en de al drie jaar durende Intifadah. Die heeft niet tot enige westerse pressie op Israël geleid.

Hoe wordt Saddam Hoessein dan gezien in de Arabische wereld?
„Je kunt zijn positie het best vergelijken met de Egyptische president Nasser, die destijds de nationalistische held van de Arabische wereld was. Nasser werd gezien als de figuur die kracht kon bijzetten aan de Arabische eisen. Saddam probeert deze profetenmantel over te nemen, al kan hij overigens niet in de schaduw van Nasser staan wat populariteit betreft. Hij weet een zeker enthousiasme op te roepen bij delen van de bevolking van landen waarvan de regimes pro-westers zijn. Zijn politiek slaat zeker aan bij de fundamentalistische gevoelens van bepaalde groepen in een land als Egypte. Daarom dringt Egypte ook sterk aan op een Arabische oplossing van het conflict. Als er een militair conflict tussen Irak en de Verenigde Staten ontstaat, kan dit tot de omslag leiden dat de Verenigde Staten als de imperialisten gezien worden. Dit kan een reactie oproepen, die vergelijkbaar is met het pan-isla-

misme aan het eind van de vorige eeuw toen Engeland en Frankrijk zich meester maakten van een deel van het gebied."

HEILIGE OORLOG

Welke rol speelt de islam nu in het conflict?
,,De godsdienst kwam in beeld toen Saddam een paar maal opriep tot de heilige oorlog. In zijn propagandaslag heeft hij twee registers opengetrokken. De ene is Arabisch nationalisme. De andere is de Jihad, de heilige oorlog tegen Saoedi-Arabië, de Verenigde Staten en de zionisten. Het woord Jihad heeft een dubbele lading. Je hebt de kleine Jihad, die met de wapenen gevoerd wordt. Daarnaast staat de grote Jihad, de strijd van de mens tegen zijn eigen slechte begeerte. Zo op de manier waarop in de spreuken staat: ,,De mens, die zichzelf overwint, is sterker dan diegene, die een stad inneemt.
Saddam, een seculier leider voortkomend uit de socialistische Baath-partij, is jarenlang zelf het object geweest van de Iraanse propaganda, die een heilige oorlog tegen hem voerde. Saddam werd door Iran als een ongelovige, een niet-moslim afgeschilderd. Zelf kopieert hij deze propaganda nu door een heilige oorlog tegen Saoedi-Arabië te voeren door het land in één adem te noemen met de Verenigde Staten en de zionisten."
Het is de reinste vorm van misbruik van de godsdienst voor een politiek doel. Ik denk dat de Jihad van Saddam Hoessein niet zo erg is aangeslagen in de Arabische wereld. De Libische leider Khadaffi noemde het een teken van wanhoop. De oproep tot een heilige oorlog is het gebruiken van sentimenten. Het klinkt uit de mond van Saddam ook voor moslims niet erg overtuigend. Zijn nationalistische aanpak – het terugtrekken van zijn troepen uit Koeweit koppelen aan een terugtocht van Israël uit de bezette gebieden – slaat meer aan dan zijn beroep op de islam."

In hoeverre is Saddam Hoessein een moslim?
,,Hij is een soenniet. Irak bestaat echter voor een groter deel uit sjiïeten, de richting binnen de islam, die in Iran domineert. De ayatolah Khomeinie heeft bijvoorbeeld een groot deel van zijn ballingschap tussen 1964 en 1978 in Irak doorgebracht. De Baath-partij van Saddam is echter socialistisch en heeft een seculiere ideologie. Het afzetten van Saddam is niet zonder risico's. Sommige zijn bevreesd voor een sjiïetische reactie in Irak. Ze zeggen dat Saddam een padvinder is vergeleken met wat na hem zou kunnen komen. Sjiïeten zouden gevaarlijk kunnen worden als hun religieuze sentimenten door de een of ander worden uitgebuit. Zelf twijfel ik aan deze opvatting omdat de oorlog van Irak tegen Iran veel meer een strijd van twee naties tegen elkaar is geweest dan een godsdienstoorlog. De sjiïeten uit Irak hebben niet de neiging gehad de zijde van Iran te kiezen."

Is Saddam inderdaad de idioot, de nieuwe Hitler zoals hij hier in de media wordt afgeschilderd.
,,Saddam is iemand, die bloed aan zijn handen heeft. Hij heeft chemische wapens gebruikt tegen de Koerden, veel tegenstanders omgebracht en veel wreedheden begaan. Hij heeft ook dingen gedaan, die lijken op de handelingen van de Sjah van Iran, die het 2500-jarig bestaan van het Perzische Rijk vierde in Persepolis. Zo bouwt Saddam de historische stad Babylon op. We moeten echter oppassen paralellen met Hitler te trekken. Ook moeten wij ons er voor hoeden een tegenstander te demoniseren en het volk daarbij te betrekken. Saddam heeft een aantal grieven waarover gesproken zou kunnen worden zoals de exploitatie van oliebronnen door Saoedie-Arabië op Iraks gebied en het jarenlang laag houden van de olieprijs door Koeweit. Koeweit was een creatie van de Engelsen uit 1961. Destijds is er na vertrek van de Engelsen een Arabische troepenmacht gestationeerd. Als aan de wens van de Verenigde Naties en de Verenigde Staten van terugtrekken van de Iraakse troepen uit Koeweit zou worden voldaan, zou dit een goede oplossing van de Arabische grieven ten opzichte van de westerse aanwezigheid zijn. Het binnenvallen en wegvagen van een land is namelijk onacceptabel in de wereldsamenleving. Daaraan wordt terecht door de VN een halt toegeroepen."

Prof. Wessels: We zijn medeverantwoordelijk voor het ontstaan van deze Frankenstein in Irak, omdat wij hem wapens hebben geleverd. *(foto Hans Hordijk)*

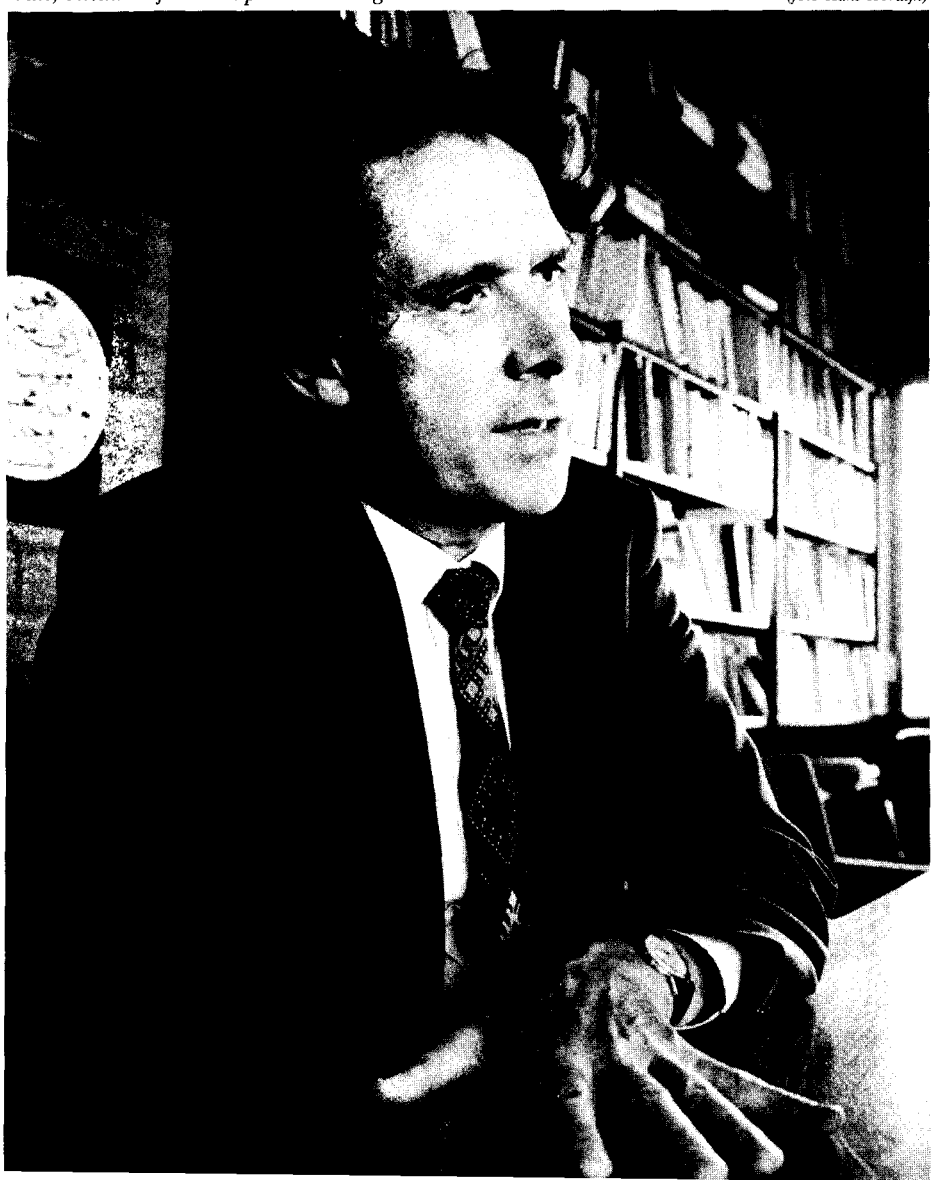

OPSTELLING NEDERLAND

Stelt Nederland zich goed op in het conflict?
,,Het is erg belangrijk dat Nederland een eigen verantwoordelijkheid ziet in het conflict. Nederland moet binnen de opdracht van de Verenigde Naties blijven. Dat betekent dat wij ook samen met de andere Arabische landen blijven optreden. Premier Lubbers heeft in het begin van de crisis duidelijk op dat VN-verband gewezen. Hij brengt dat mijns inziens duidelijker tot uitdrukking dan onze minister van Buitenlandse Zaken. Verder moeten wij goed beseffen dat wij medeverantwoordelijkheid dragen voor het ontstaan van deze Frankenstein in Irak omdat wij hem wapens hebben geleverd. Straks worden de fregatten door Delftse nachtkijkers in de gaten gehouden. Daarom moeten wij in vredestijd nauwkeurig letten op onze moraal in de internationale handel. En tenslotte: we moeten ons niet alleen gemeenschappelijk inspannen bij oliebelangen, maar ook en bovenal bij aantasting van de mensenrechten."
Frank de Klerk

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

BRAKS: PVDA IS ONBETROUWBAAR

MILJOENENNOTA ONDER VUUR

10e JAARGANG ■ 6 OKTOBER 1990 ■ NR. 17

Wegens het vertrek van de huidige functionaris is op het uit vier medewerkers bestaande secretariaat van het CDJA, de zelfstandige jongerenorganisatie verbonden met het CDA, per 1 januari 1991 plaats voor een

MEDEWERKER VORMING (M/V)

voor 20 uur per week.

Deze medewerker is belast met de uitvoering van kadervormingsactiviteiten, ontwikkeling van cursusprojecten en -materialen en de ondersteuning van de vormingscommissie.
Gezocht wordt:
een flexibel en creatief ingesteld persoon, met organisatorisch inzicht:
- die cursussen kan geven;
- die bereid is om op onregelmatige tijden te werken (ook op zaterdag);
- die op een creatieve manier de uitgangspunten van het CDJA weet uit te dragen.

Functievereisten:
- een opleiding op HBO-niveau;
- verwantschap met de christen-democratie;
- contactuele, redactionele en leidinggevende capaciteiten;
- ervaring met groepswerk of het geven van cursussen;
- leeftijd ca. 25 jaar.

Standplaats: Den Haag.
De arbeidsvoorwaarden voor deze functie zijn overeenkomstig de Welzijns-CAO.
Het salaris bedraagt, afhankelijk van opleiding en ervaring, maximaal *f* 4575,- bij een volledige werkweek.
Inlichtingen over deze functie kunnen worden ingewonnen bij de secretaris van het CDJA, Johan Mulder tel. 070-3924461 of 03210-16234 (na 20.00 uur) of bij de huidige functionaris Harm van den Born tel. 070-3924461.
Vrouwen en etnische minderheden worden nadrukkelijk uitgenodigd om te solliciteren op deze vacature.
Schriftelijke sollicitaties **uiterlijk 19 oktober a.s.** richten aan het dagelijks bestuur van het CDJA, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag, o.v.v. sollicitatie.

reiniging van vervuilde gronden

BSN
BODEMSANERING NEDERLAND BV
Boshoverheide 2 6002 SM Weert Tel. 04950-43035
Postbus 10128 - 6000 GC Weert

AGENDA

11, 12 en 13 oktober
Symposium over christen-democratie en Europa in De Leeuwenhorst te Noordwijkerhout. Voor meer informatie kan men bellen met mevrouw Hageman. (tel. 070-3924021)

Vrijdag 26 oktober
Overleg tussen partijpenningmeester Verbree en kamerkringpenningmeesters en overige belangstellende Partijraadsleden over begroting 1991.
Plaats: De Jaarbeurs te Utrecht
Aanvang: 19.00 uur

Zaterdag 27 oktober
Korte Partijraad in het Congresgebouw te Den Haag. Op de agenda staan o.a. de behandeling begroting 1991, de behandeling van resoluties en de verkiezing van nieuwe partijbestuursleden en de nieuwe voorzitters van de Commissie Buitenland, de Eduardo Freistichting en het Intercultureel Beraad (ICB)
Aanvang 9.30 uur, sluiting 11.00 uur.
Eventuele amendementen op de besluitenlijst en de ontwerp-resoluties dienen voor 24 oktober a.s. 10.00 uur ingediend te zijn op het partijsecretariaat.
Stembiljetten voor de herverkiezing van partijvoorzitter Van Velzen dienen eveneens voor 24 oktober ingeleverd te zijn op het partijsecretariaat.

CDA-Congres in het Congresgebouw te Den Haag
het programma van het Congres ziet er als volgt uit: 11.15 - 11.45 uur – herverkiezing voorzitter Van Velzen, 12.00-13.15 uur – feestelijke lunch, vanaf 13.15 uur – feestelijk programma n.a.v. 10-jarig bestaan CDA met o.a. toespraak premier Lubbers, intermezzo Lous van Dijk, documentaire 10 jaar CDA, oud-minister-presidenten, optreden cabaretier, toespraak partijvoorzitter Van Velzen, audio-visual en toespraak erevoorzitter Steenkamp
16.00 uur – sluiting met slotzang
Deelname aan het congres kost *f* 19,80 per persoon. Dit bedrag s,v,p. voor 15 oktober a.s. overmaken op gironummer 137.000 t.n.v. Centrale Verrekenkas CDA o.v.v. Congres

Kandidaatstelling

Eerste Kamer

Tot 1 december a.s. kunnen provinciale afdelingen en CDA-statenleden kandidaten voor het Eerste Kamerlidmaatschap voordragen bij het Dagelijks Bestuur, Dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA, Den Haag, t.a.v. mw. G. W. Van Montfrans-Hartman.
In de CDA-Krant van 27 oktober a.s. zal een profielschets gepubliceerd worden.

Braks: De PvdA is onbetrouwbaar

„Ik ben nooit een tegenstander van een coalitie van CDA en PvdA geweest. Nu blijkt dat de PvdA zich als een onbetrouwbare partner heeft gedragen en dat valt me gruwelijk tegen." Dit zegt Gerrit Braks die nog altijd niet kan begrijpen wat de sociaal-democraten heeft bezield. Een opzienbarend interview met de oud-minister over de oorzaken, toedracht, de gevolgen van zijn val en over zijn opvolging staat op pagina 4, 5, 6 en 7.

Miljoenennota en begroting onder vuur

De eerste door het kabinet Lubbers-Kok gepresenteerde Miljoenennota en Rijksbegroting is zwaar bekritiseerd. CD/Actueel sprak met drie critici: NCW-directeur Weitenberg, CNV-voorzitter Hofstede en NCIV-directeur Aquina. Pagina 12, 13 en 14.

Minister Kok met „het koffertje".
(Foto Hans Hordijk)

Van Amelsvoort: Bewindslieden willen weer meer uitgeven

„In zekere zin is er sprake van een mentaliteitsombuiging. Het is voor een aantal bewindslieden niet zo vanzelfsprekend meer dat ze minder moeten willen uitgeven." Dat verschil met de vorige kabinetten-Lubbers constateert staatssecretaris Van Amelsvoort van Financiën die overigens wel verwacht dat het kabinet-Lubbers III in de komende jaren uit de problemen zal raken. Pagina 22 en 23.

(Foto Hans Hordijk)

INHOUD

Pijnlijk

De procedure voor de opvolging van Braks is buitengewoon pijnlijk verlopen. Dat Bukman de eerste kandidaat zou zijn was direct duidelijk, maar vervolgens speelden allerlei taktische fouten en communicatiestoornissen een overheersende rol. Niet alleen tussen de twee coalitiepartners ging er veel mis, maar ook binnen PvdA en CDA. Plotseling lag de wens om een staatssecretaris van landbouw te benoemen weer op tafel, maar over het takenpakket van deze nieuwe bewindspersoon heerste grote verwarring. Dit alles had tussen CDA en PvdA doorgepraat moeten worden voor men het over personen ging hebben. Maar nu kwam er al een persoon (Rene van der Linden) in het nieuws die vervolgens speelbal van de politieke en publieke discussie werd. Was er iets misgegaan in het verkeer tussen de minister-president en de fractie en in de communicatie tussen de premier en de vice-premier? En tussen de vice-premier en de PvdA-fractie?
Uiteindelijk is het allemaal goedgekomen en konden drie bekwame CDA-bewindslieden beëdigd worden. Maar de wijze waarop dat allemaal is gegaan is zonder meer pijnlijk voor het imago van de politiek. CDA en PvdA moeten nu maar weer al hun aandacht richten op de grote problemen die in de algemene politieke beschouwingen aan de orde komen. Ze zullen die problemen eendrachtig te lijf dienen te gaan.

Randnieuws 8
Column fractievoorzitter Brinkman 9
Platform 10
Commentaren 11
Van Schalsum 11
Over de schutting: interview met oud-milieuminister Ginjaar 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Nieuwe bewindslieden 20
Aan de orde 21

(Foto voorpagina: Hans Hordijk)

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Arjen Jongma, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Dick van Vliet, José van Vondelen-Möhring en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Wil Waterreus-De Vries.

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen):
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

„GERRIT MOEST HANGEN"

Als ik om een regeringscrisis had gevraagd, zou dat wel gewerkt hebben

Gerrit Braks is niet haatdragend. Maar hij kan nog steeds niet goed begrijpen wat de PvdA bezield heeft om het vertrouwen in hem op te zeggen. Hij heeft de PvdA altijd positief benaderd, maar begrijpt nu iets van ,,de onbetrouwbaarheid" van de PvdA waarover anderen het zo vaak hebben. Hij voelt zichzelf volstrekt niet beschadigd. ,,Niet ik ben aangeschoten, maar de coalitie." Terwijl de ramen op het Haagse Binnenhof rinkelen van de crisis-achtige situatie die over de opvolging van Braks is ontstaan zocht Ben Pauw de afgetreden CDA-minister thuis op in het Brabantse St. Michielsgestel, onder de rook van Den Bosch. Het is donderdag 27 september.

Als Braks terugkijkt op zo'n 25 jaren bij het ministerie van Landbouw waarvan zo'n tien jaar als minister kan hij enige trots en voldoening niet onderdrukken. ,,Het beleid voor de komende 10 jaar is in de afgelopen tijd vastgelegd. Dat en mijn staat van dienst op landbouwgebied kan niemand mij ontnemen, ook de PvdA niet."

Welke gevoelens overheersen bij u na uw gedwongen vertrek uit het kabinet?
,,Niemand kan mij de afgelopen tien jaar als minister van Landbouw en Visserij afnemen. Een tijd, waarop ik met heel veel plezier en voldoening terugzie. Er zijn in die tijd zeer wezenlijke zaken tot stand gekomen die hun waarde pas in de toekomst zullen bewijzen. Tegelijkertijd geniet ik van de rust en ontspanning van een ambteloos burger. Na zo'n lange periode van dag en nacht werken, van tegenwind en grote problemen ben je daar best aan toe. Dan natuurlijk de vraag: hoe nu verder. Binnenkort moet ik beslissen, of ik naar de Tweede Kamer ga, want ik ben als eerste aan de beurt voor de vacature van Yvonne van Rooy, die weer terug naar Economische Zaken is. Ik ben 57 jaar en heb dus nog een toekomst voor me. Dat is een geluk bij een ongeluk, want als ik de hele kabinetsperiode had afgemaakt zou ik de 60 gepasseerd zijn en dan was het misschien moeilijker om nog aan iets nieuws te beginnen."

Behalve bloemstukken worden dagelijks ook zo'n 100 brieven bezorgd. Duizend reacties wachten om gelezen te worden. Zijn vrouw en kinderen zorgen voor de voor-selectie.
,,Ik moet me niet laten meeslepen door al die reacties. Vrijwel allemaal positief en meelevend. Vanuit het CDA, maar ook bijvoorbeeld van kamerleden van de PvdA. Er zit er ook een bij van Jan van Zijl, die als landbouwwoordvoerder van de PvdA de aanstoot tot mijn vertrek heeft gegeven. Dat doet wel iets, want hij is vroeger mijn speechschrijver op het ministerie geweest. Ik heb in de afgelopen weken en maanden nooit enig signaal van hem gekregen, dat het ging mislopen."

Dit jaar was u 25 jaar verbonden aan het ministerie. Eerst als ambtenaar en de laatste 10 jaar als minister. Zo'n mijlpaal is toch een mooi moment om eruit te stappen?
,,Er zijn veel redenen om dat te beamen.

,,Ik denk dat de coalitie deze winter sukkelend zal doorkomen, maar wel aangeschoten. Niet ik ben aangeschoten, maar de coalitie."

Mijn lange staat van dienst, tien jaar ministerschap en de kans om nog iets anders te gaan doen. Daar komt bij dat het afgelopen jaar met de PvdA heel produktief is geweest. De hoofdlijnen voor het beleid in de jaren '90 zijn uitgezet. Landbouwstructuurnota, natuurbeleidsplan, mestbeleid, gewasbescherming, openluchtrecreatie, bosbouw. Hoe gaan we met het milieu om en met de markt. Het beleid is omgeturnd van een groei- naar een beheersmodel. Niet schoksgewijze maar gefaseerd, zodat de sector de gelegenheid heeft om zich daaraan aan te passen."

Dan moet het extra zuur zijn om van zo'n coalitiepartner de rode kaart te krijgen.
,,Ik heb een coalitie van CDA en PvdA nooit afgewezen, vaak tegen de opvatting van vele anderen in het CDA in. Dat heeft te maken met mijn maatschappelijke opvattingen. In het buitenland bestempelen ze mij vaak als een sociaal-democraat. Ik begrijp de PvdA dan ook niet dat zij rondom de vis een sfeer heeft geschapen die het dossier absoluut niet waard is. Ik wil niet zeggen, dat het allemaal volmaakt was, maar het kon de kritiek nationaal en internationaal heel goed doorstaan. Brinkman heeft in het slotdebat nog eens opgesomd welke maatregelen ik op het visserijgebied sinds 1987 allemaal heb genomen. Het dossier was absoluut niet geschikt voor zo'n sfeer van falen en mis-management. De discussie verplaatste zich telkens weer

op een anderer been. Eerst de aantijgingen, toen de controle, daarna het beleid. Het mocht gewoon niet meer. Gerritje moest hangen."

SFEERTJE

Braks begrijpt niets van het besluit van de PvdA om het vertrouwen in hem op te zeggen. Hij heeft er wel een verklaring voor die minder met het visserijbeleid, maar meer met electorale overwegingen binnen de PvdA te maken heeft.
,,De PvdA worstelt met spanningen om zich in de coalitie te profileren en te laten zien dat zij haar eigen positie heeft. Dan is het 't makkelijkst om een goed geplaatste minister te kiezen, met een portefeuille die de PvdA zelf niet raakt. Toen die hele sfeer rondom het visserij-dossier was opgebouwd kon de PvdA uiteindelijk niet anders dan mij het vertrouwen te ontnemen en te laten vertrekken. Ik geloof niet dat de PvdA het echt tot in die uiterste consequentie zo gewild heeft, maar ze kon uiteindelijk niet anders meer. Mensen uit de PvdA-Tweede Kamerfractie die mij hebben geschreven geven dat ook bijna allemaal min of meer toe. Ze schrijven: ,,Gerrit, het ging niet om jou." Het is eigenlijk te gek, dat dit zo vaak gezegd moest worden."

Bevestigen die PvdA-kamerleden de strategie om u op te offeren?
,,De woordvoerders hadden gekozen voor de strategie om zich tegenover mij sterk op te stellen in het visserijdebat. Maar ze hadden moeten weten dat ze daardoor in een positie terecht zouden komen, waar ze niet meer uit konden. De boodschap, dat ik moest gaan werd toen onvermijdelijk. Ze riepen dit over zich af door alsmaar heel zuiver te wijzen op de controlerende bevoegdheid van het parlement en op de zuiverheid van de politiek. Ik kon en mocht daar geen zakelijke argumenten meer tegen in brengen, want dat deed afbreuk aan het opgebouwde sfeertje van: kijk eens hoe politiek zuiver wij zijn."

Geeft u de PvdA geen gelijk op het punt van de politieke zuiverheid en de controlerende taak van de Kamer?
,,Ik geef de PvdA in dit dossier op geen enkel punt gelijk. We hebben een adequaat controlestelsel ingericht, we hebben voortdurend nieuwe instrumenten ontworpen als tegenwicht tegen de vindingrijkheid van de vissers om de visserij-bepalingen te ontduiken. Het visserijbeleid is ook niet zonder succes geweest. De haringstand was eerst zo laag, dat er een vangstverbod nodig was, maar intussen is er weer meer dan genoeg. En de hoeveelheid tong is dit jaar met 80% toegenomen. Ik zei: ,,dat is een biologisch wonder." Maar de biologen zeiden: ,,Nee, mijnheer Braks, het komt ook door uw beleid." Bovendien verscheen er in het voorjaar een bijna jubelend rapport van de Algemene Rekenkamer, waarin van een ,,adequaat controle-stelsel" werd gesproken. Dan kun je toch niet volhouden, dat ik niet genoeg heb gedaan om de situatie te verbeteren."

,,Nu blijkt dat de PvdA zich als een onbetrouwbare partner heeft gedragen en dat valt me gruwelijk tegen."
(Foto Hans Hordijk)

VREEMD

Lubbers heeft gezegd, dat hij de problemen over het visserijbeleid al voor de zomer had zien aankomen.
,,Dat vind ik vreemd want ik heb hem zelf voor de zomer gevraagd nog eens over de visserij te praten. Dat was toen ik de rijksrecherche opdracht had gegeven om de beschuldigingen over onregelmatigheden bij de visserij-inspectie te onderzoeken waarvoor ik allerwege complimentjes kreeg. Men prees toen (en dan licht spottend) mijn doortastendheid. Lubbers vond het niet nodig, omdat het ,,geen zaak" was. Ik zal hem er toch nog eens over aanschieten."

Wanneer heeft u gevoeld dat het verkeerd ging aflopen?
,,Nooit. Ik kon mij niet voorstellen dat over dit dossier de vertrouwenskwestie kon ontstaan. Daar is het veel te sterk voor. Het eerste signaal was het telefoontje van de fractievoorzitter van de PvdA op woensdagmiddag. Zijn boodschap was: ,,Het ziet er slecht voor je uit, Gerrit". Neen, ook van Jan van Zijl heb ik nooit enig signaal in die richting gekregen. Ik zat erbij toen deze zomer Jan van Noord aan Van Zijl vroeg, of deze iets politieks met het visserij-dossier van plan was. Van Zijl antwoordde ontkennend. De PvdA zou alleen doorgaan met vragen stellen, om op die manier inhoud te geven aan de controlerende taak van de Kamer."

Welke gevoelens tegenover de PvdA heeft u aan de gebeurtenissen overgehouden?
,,Ik ben geen haatdragend mens. Er zijn hoogstens enkele momenten dat ik even moet slikken, omdat ik het niet begrijp. Maar mijn gevoelens zijn geheel ontspannen, plezierig en evaluerend, ook ten opzichte van de mensen die het mij hebben aangedaan. De lucht is wat mij betreft helder en opgeklaard. Er is toch geen weg terug. Op dit moment zou ik ook niet terug willen. Ik moet die partijen die iets aan mij hebben uit te leggen ook de tijd gunnen om alles bij zichzelf op een rijtje te zetten. Maar het initiatief is aan hen. Ik ben - ongewild, door overmacht - de verliezende partij. Toen de PvdA liet weten het vertrouwen in mij te zullen opzeggen, was dat voor mij de reden om de eer aan mij zelf te houden. Ik laat niet met mij sollen en ik laat mij ook niet beschadigen."

U voelt zich ook niet beschadigd?
,,Neen, helemaal niet. Dat zou anders geweest zijn wanneer ik na een jaar of twee zou zijn weggestuurd zonder iets te hebben gepresteerd. Dat zou misschien ook anders geweest zijn wanneer de PvdA pas tijdens het voorgenomen plenaire debat op donderdag met een motie van wantrouwen zou zijn gekomen. Dan zou ik niet het gevoel hebben gehad eervol te zijn vertrokken. Nu wel. Wat dit betreft heeft de PvdA eerlijker spel met me gespeeld dan men in dit soort zaken had kunnen verwachten. De mededeling van Thijs Wöltgens was onverbiddelijk, niet alleen aan mij maar ook aan Lubbers en Brinkman. Maar het was in het hele proces wel pas op het allerlaatste nippertje."

,,PIJNLOZE DOOD"

Moeten ook de berichten in de pers dat Lubbers en Brinkman aan Wöltgens om ,,een pijnloze dood" zouden hebben gevraagd in die context worden gezien?
,,Ik kreeg het eerste bericht op woensdag om 13.15 uur. Mijn antwoord aan Wöltgens was: ,,Ik aanvaard het pas na het eindoordeel van je fractie". Ik heb toen onmiddellijk Ruud Lubbers gebeld. Die

(Vervolg op pagina 6)

(Vervolg van pagina 5)

vertelde dat hij het net van Elco Brinkman gehoord had en dat deze inmiddels op weg naar het Torentje was. Vanuit Voorst, waar ik op werkbezoek was, ben ik toen direct naar Den Haag gereden. Onderweg heb ik in een adem nog eens het stenografisch verslag van de uitgebreide commissievergadering doorgenomen, voor het geval er de volgende dag toch een debat zou volgen. Want ik dacht: ,,denk d'r aan, jongen, dat je het dossier en het verslag op je duimpje kent en dat je elk citaat tegen de opponenten kunt gebruiken". Ik heb het verslag gewoon in me opgezogen. Na aankomst op het departement hadden Wöltgens, Brinkman en Lubbers inmiddels in het Torentje met elkaar gesproken. Dat gesprek is overigens, zo heeft Lubbers mij verteld, lang niet zo plezierig verlopen als de PvdA het wil doen geloven. Wöltgens heeft toen gezegd: ,,het is onherroepelijk". Ruud en Elco zeiden toen: ,,laat het dan even officieel per brief weten, zodat Gerrit weet waar hij aan toe is". Daarbij zat geen enkele bijbedoeling. De gedachten van Ruud zijn wel eens ondoorgrondelijk, maar ik heb een hele goede relatie met hem. Hoe Lubbers reageerde op de stap van de PvdA? Hij was zeer ontdaan, maar worstelde natuurlijk meteen met de vraag: hoe moeten we verder.
Ik heb overigens niet om een regeringscrisis gevraagd, want deze coalitie was en is mij wat waard. Als ik om een regeringscrisis gevraagd had zou dat wel gewerkt hebben. Maar ik heb dat bewust niet gedaan. Ik vind dat gezien het dossier niet waard; wat mijzelf betreft heb ik wel geaarzeld. Bovendien dacht ik: stel dat ik er met machtsmiddelen doorheen kom, dan zal toch het volgende feit wel weer gebruikt worden en ik wilde niet beschadigd worden. Ik zou er niet veel mee opschieten."
Braks stelt het zeer op prijs om via CD/Actueel een ,,verantwoording" te mogen afleggen. Want het is ,,een geweldige luxe"

,,Ik heb niet om een regeringscrisis gevraagd want deze coalitie was en is mij wat waard. Als ik om een regeringscrisis gevraagd had zou dat wel gewerkt hebben. Maar ik heb dat bewust niet gedaan. Ik vind dat gezien het dossier niet waard; wat mijzelf betreft heb ik wel geaarzeld."

om vanuit alle geledingen van het CDA steun te hebben mogen ondervinden. ,,Dat is bij andere bewindspersonen wel eens anders geweest, want alle tussentijdse aftredingen de afgelopen jaren waren het gevolg van een gebrek aan vertrouwen van de eigen fractie: Frans Andriessen destijds als minister van Financiën, Wim van Eekelen, Gerrit Brokx en René van der Linden."

Wat zit u in het doen en laten van de PvdA het meeste dwars?
,,Ik heb ze altijd als een betrouwbare relatie ervaren. Toen de PvdA nog oppositiepartij was kon ik veel van ze hebben. Ik ben nooit een tegenstander van een coalitie van CDA en PvdA geweest. Maar nu blijkt toch dat ze niet zo betrouwbaar is, het spijt me ontzettend dat ik het woord in de mond moet nemen. Velen, vooral in de agrarische wereld hebben me dat altijd al voorgehouden. Men nam het mij kwalijk dat ik de PvdA verdedigde. Ik heb de PvdA ook vergoelijkt toen ze vanuit de oppositie grote fouten maakte. Nu blijkt toch dat ze zich als een onbetrouwbare partner heeft gedragen en dat valt mij gruwelijk tegen. Uit het feit dat ik de hele kwestie niet heb willen laten uitdraaien op een regeringscrisis blijkt dat ik het als een - zij het zeer pijnlijk - incident probeer te beschouwen."

Moet dit consequenties hebben voor het verdere verloop van de coalitie?
,,Daar ben ik zeer op tegen. Het CDA mag geen compensatie eisen voor wat er is gebeurd. Natuurlijk heeft de coalitie een deuk opgelopen, maar dat betekent niet dat je elkaar uitsluitend om die reden extra de maat mag nemen. Het land moet bestuurd worden. En alternatieven, zoals een coalitie met de VVD, liggen niet voor de hand. Evenmin als een coalitie PvdA-VVD, zelfs een verstandshuwelijk zou daar niet kunnen. In ons sterk georganiseerde land, met een onvermijdelijk sterke bemoeienis van de overheid en een belangrijke sociale invalshoek hoort een sterke sociaal-democratische partij mee te regeren. Neen, het kost me geen moeite om dit te zeggen. Ik zeg dit vanuit mijn overtuiging, maar afstand nemend van de pijnlijke ervaring van eind september."

De CDA-Tweede Kamerfractie zoekt op korte termijn een full-time

1E MEDEWERKER in de functie van VOORLICHTER

Plaats in de organisatie
Deze functie wordt uitgeoefend onder directe verantwoordelijkheid van het hoofd van de afdeling Voorlichting van de CDA-Tweede Kamerfractie.
Functie-informatie
- waarnemend hoofd van de afdeling Voorlichting van de CDA-Tweede Kamerfractie;
- algemene mediavoorlichting omtrent standpunten van de fractie;
- mediavoorlichting omtrent regionale zaken;
- adviseren en begeleiden van individuele fractieleden in publicitaire aangelegenheden, waaronder radio- en televisietrainingen;
- publicitaire begeleiding van werkbezoeken van zowel fractie als fractiecommissies;
- adviseren en begeleiden van verkiezingscampagnes;
- adviseren, uitvoeren en begeleiden van radio- en televisie-uitzendingen van de partij.

Functie-eisen
- opleiding op HBO-niveau, in combinatie met ervaring op het terrein van journalistiek, voorlichting en public relations;
- duidelijke verwantschap met het CDA;
- goede contactuele eigenschappen, zowel schriftelijk als mondeling;
- bereidheid onregelmatige diensten te verrichten.

Salariëring
De fractie volgt de salarisontwikkeling van de Rijksoverheid. Aanstelling vindt plaats in aanloopschaal 8 (maximaal *f* 4.379,-), tenzij geheel voldaan wordt aan de functie-eisen. In dat geval kan inschaling in functieschaal 10 plaatsvinden (maximaal *f* 5.594,-). Er is een collectieve particuliere pensioenregeling.
Sollicitaties gaarne **voor 15 oktober a.s.** richten aan de ambtelijk secretaris van de CDA-Tweede Kamerfractie, mevrouw A.M.C. Reuchlin, Postbus 20018, 2500 EA Den Haag.
Telefonische informatie kan worden ingewonnen bij de heer F. Wester, hoofd afdeling Voorlichting, tel. 070-3182509.

Wat zou u achteraf anders hebben gedaan?
,,Ik zou het niet weten, echt niet. Ik heb de Kamer mijns inziens meer dan voldoende geïnformeerd, ik heb alles gedaan wat binnen mijn vermogen lag. Laten de anderen maar zeggen, wat ik nog meer had kunnen doen. Ik heb het nog niet gehoord. Dat kan ook nauwelijks, wanneer je bedenkt dat de algemene inspectiedienst voor bijna een kwart werkzaam was voor de visserij, terwijl die slechts 1% van de begroting uitmaakt. En de instrumenten hebben van de Rekenkamer een hoog rapportcijfer gekregen, terwijl de Europese Commissie tevreden was met de resultaten.
Ik verwijt het de CDA-fractie niet dat zij zo kritiekloos op mij gereageerd heeft. Zoiets zou natuurlijk achterdocht kunnen wekken. In dit geval moet ik echter vaststellen dat het visserijdossier veel te sterk was om er fundamentele kritiek op uit te oefenen."

OPVOLGING

Wat vind u van de gang van zaken rondom uw opvolging?
,,Piet Bukman is een goede en zeer voor de hand liggende keuze. Om elk moment met de meetlat de bloedgroep van kandidaten te meten vind ik heel slecht. Natuurlijk moet elke politieke partij op langere termijn rekening houden met haar afkomst en achterban, niet alleen het CDA."

En de vorming van een apart staatssecretariaat op Landbouw?
,,Een staatssecretariaat als een afgescheiden deel binnen een departement en met voldoende mogelijkheden tot politieke profilering is prima. Maar een aparte staatssecretaris voor landbouw past niet in die formule. Ik ben altijd meer voor een staatssecretaris geweest als vice-minister, die samen met de minister de gehele beleidsverantwoordelijkheid draagt. Landbouw heeft zoveel internationale, sociale en andere raakvlakken en componenten, dat het fysiek vrijwel niet meer alleen door een minister te ,,managen" is. Niet dat ik het niet aan kon, maar het was wel heel hard aanpoten. Zolang we zo'n staatssecretaris als vice-minister niet kennen, zag ik met Ruud, die bij de formatie het aantal staatssecretarissen zo klein mogelijk wilde houden, een staatssecretaris bij Landbouw niet zo zitten. Een staatssecretaris moet politieke body hebben en een reële functie in de publieke zaak. Deze zomer hebben Ruud en ik afgesproken, dat we tegen Kerstmis zouden bekijken, of er een staatssecretaris op Landbouw zou moeten komen. Niet voor het visserijbeleid, maar ook om de minister bij te staan bij het beheer van de meerjarenplannen en in Brussel. Wij kwamen tot deze afspraak, omdat ik voorzag dat ik het EG-voorzitterschap van landbouw en visserij in 1991 niet met mijn reeds volle portefeuille op het ministerie kon combineren. Wat de noodzaak van een zware invulling van het staatssecretariaat betreft geef ik de PvdA dus wel gelijk."

,,Mijn advies aan Lubbers is geweest: probeer eerst een katholiek voor het ministerschap te vinden. Dat kon best iemand zijn zonder landbouwachtergrond, maar met voldoende bestuurlijk gezag, Yvonne van Rooy bijvoorbeeld. Het eventuele gebrek aan landbouwkennis had dan gecompenseerd kunnen worden met een gezaghebbende staatssecretaris met wel een landbouwachtergrond, zoals bijvoorbeeld Jan van Noord."

(Foto Hans Hordijk)

De ,,diepe gedachten" van het aanvankelijke voorstel van de CDA-top om René van der Linden voor te dragen als staatssecretaris kan Gerrit Braks niet helemaal beoordelen. ,,Dat is tot stand gekomen in overleg binnen de partijtop. Ik ben daar niet bij betrokken geweest. Maar toen ik het hoorde, ben ik wel een beetje verontrust geworden, omdat het plaatje onvoldoende rekening hield met de realiteit in de landbouwwereld. Ik heb René ook met klem voorgehouden: ,,doe het niet". ,,Probeer op Economische Zaken te komen, waarin jou de tijd wordt gegund om je te rehabiliteren, want daar heb je recht op."
De PvdA zou daar waarschijnlijk veel minder moeite mee gehad hebben, omdat het een bestaand staatssecretariaat betrof. Mijn advies aan Lubbers is geweest: probeer eerst een katholiek voor het ministerschap te vinden. Dat kon best iemand zijn zonder landbouw-achtergrond, maar met voldoende bestuurlijk gezag. Yvonne van Rooy bijvoorbeeld. Het eventuele gebrek aan landbouw-kennis had dan gecompenseerd kunnen worden met een gezaghebbende staatssecretaris met wel een landbouwachtergrond, zoals bijvoorbeeld Jan van Noord."

AANGESCHOTEN

Hoeveel kans geeft u de coalitie?
,,Ik denk dat de coalitie deze winter sukkelend zal doorkomen, maar wel aangeschoten. Niet ik ben aangeschoten, maar de coalitie. Na een hele moeizame winter volgt dan in het voorjaar de tussenbalans van het regeerakkoord. Dat is hard nodig vanwege de grote vraagtekens in het financieel plaatje van de minister van Financiën. Gezien de grote onzekerheden van dit moment, vond ik de Miljoenennota dit keer nog aanvaardbaar, maar op de grens. Als in het voorjaar zou blijken dat de budgetdiscipline en het economisch herstel in gevaar komen is het niet verantwoord om door te gaan. Ik zal het dan niet betreuren dat ik niet meer in het kabinet zit."

Wat gaat u verder doen?
,,Overal afscheid nemen, de brieven lezen. Dan moet ik de vraag beantwoorden of ik naar de Tweede Kamer ga. Ik moet daar heel serieus over nadenken en het afwegen tegenover de nu reeds binnenkomende suggesties voor andere functies."

Zoals?
,,Veel mensen zeggen de EG, maar dat zou eigenlijk alleen maar de functie van commissaris kunnen zijn. Die kans is natuurlijk heel klein, omdat er geen Nederlandse vacature is. Anderen noemen Oost-Europa als een mogelijk werkterrein. Ik ben natuurlijk altijd in de overheidssfeer werkzaam geweest. Misschien dat juist om die reden een overstap naar het bedrijfsleven te overwegen is. Nu kan ik het nog."

Door het vertrek van Joop van der Reijden is het voorzitterschap van de NOS vacant....
,,Natuurlijk ben ik niet helemaal vreemd in de media-wereld en ik ken er ontzettend veel mensen. Zo bezien is dat dus geen functie waar ik volstrekt vreemd tegenover zou staan. Maar dat is puur speculeren. Verder heeft mijn gezin in dit soort zaken een eigen stem, waar ik zeer aan hecht en goed naar zal luisteren."

Ben Pauw

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

LISTEN EN LAGEN (1)

Over de val van Braks en zijn opvolging is meer gezegd dan geschreven. Het moest niet mogen, dat de PvdA Braks de laan uitstuurde. Het moest niet mogen, dat het CDA een aparte staatssecretaris wilde benoemen en het moest helemaal niet mogen dat die beoogde staatssecretaris Rene van der Linden zou heten.
De naam Van der Linden was nog niet gevallen of een crisisachtige sfeer maakte zich van de coalitie meester. Kok wist blijkbaar van iets, maar niet van alles. Lubbers en Brinkman dachten van alles, maar net iets te veel. En Wöltgens tenslotte wist helemaal van niets.
Het resultaat was het ,,vrijwillig terugtreden" van Van der Linden.
Hierna kon het weer om de zaak zelf gaan: wel of geen staatssecretaris en zo ja met of zonder vis in zijn portefeuille. Het werd een staatssecretariaat met van alles maar zonder vis. Naast de groene Piet Bukman als minister trad Dzjinges Gabor aan.

LISTEN EN LAGEN (2)

Na een week touwtrekken en vissen, meer achter dan voor het net, was het de beurt aan Lubbers om zijn licht over de hele zaak te laten schijnen. ,,De muren hebben oortjes" luidde zijn even opmerkelijke als openhartige analyse. Als de kandidatuur van Rene van der Linden niet voortijdig in de publiciteit was geweest, zou diezelfde Rene van der Linden inmiddels door Hare Majesteit tot het eerbiedwaardige ambt van staatssecretaris zijn verheven. Dat alles zo (slecht) verliep was dus de schuld van het Haagse parlementaire journaille. Hij, Lubbers, had nog tegen Bukman gezegd: ,,Wees nou voorzichtig als je met Rene gaat praten, want - inderdaad - de muren hebben oortjes." Terwijl in werkelijkheid het verzameld persvolk met potlood, papier en camera notabene Rene stond op te wachten bij de deur van het Torentje. De pers moest toch beter weten. De volgende keer zouden de verantwoordelijke politici er goed aan doen terug te keren naar de volstrekte heimelijkheid van de jaren vijftig en zestig. Zelfs moest de politiek haar heil maar weer zoeken bij de ,,listen en lagen" van weleer om het persvolk ,,op het verkeerde been te zetten."

LISTEN EN LAGEN (3)

Vanuit de journalistiek reageert men deels kwaad deels schouderophalend over de opvattingen van de minister-president.
NOS-politiek redacteur Hans Prakke, tevens voorzitter van de Haagse Parlementaire Pers, zegt: ,,Het op het verkeerde been zetten van de pers door halve waarheden en leugens schaadt het aanzien van de politiek. Want niet alleen de pers, maar ook het publiek wordt op die manier voor het lapje gehouden." Volgens Prakke is het zo: ,,Feiten zijn feiten, ook als het over personen gaat. De pers moet politici volgen, waar ze ook gaan of staan. Of ze nu naar het Torentje gaan of naar elders." Hij verzet zich fel tegen de bewering van Lubbers dat de pers schuldig is aan het sfeertje, waarin de kandidatuur van Rene van der Linden eerder droom dan werkelijkheid werd. ,,Niet wij zorgen voor dat sfeertje, maar de politici zelf. Want zij scheppen de feiten en de feiten zorgen voor de sfeer. En wij zijn het die daarvan verslag moeten doen. Terug naar de jaren vijftig en zestig, zoals Lubbers wil? Ruud toch."

LISTEN EN LAGEN (4)

Max de Bok, (oud)bestuurder van de Nederlandse Vereniging van Journalisten en politiek redacteur van De Gelderlander, meent dat het niets zal helpen wanneer de politici terugkeren naar die tijden van weleer. ,,Ook journalisten kennen hun listen en lagen. Lubbers moet ons niet laten terugkeren naar de tijd, waarin wij voelden of de motorkap van de auto nog warm was en waarin we driftig de autonummers van politici noteerden." Volgens De Bok hebben de muren altijd al ,,oortjes" gehad, ook vroeger. Hij noemt het dan ook een illusie, dat de pers om de tuin kan worden geleid. Bovendien zijn er altijd politici die er belang bij hebben om ons in te seinen over feiten en gebeurtenissen. Ik vind het heimwee van Lubbers naar die vroegere tijden dan ook wat naief. Iets wat ik juist van hem niet had verwacht."

LISTEN EN LAGEN (5)

Oud-directeur Gijs van der Wiel van de Rijksvoorlichtingsdienst en als zodanig communicatie-adviseur van menig minister-president begrijpt evenmin iets van de uitspraken van Lubbers. ,,Wat Lubbers voorstelt werkt natuurlijk niet. De journalisten beschikken over zoveel netwerken en informatie, dat een mogelijke kandidatuur van een minister of staatssecretaris niet verborgen kan blijven. Daarvoor bestaan er ook teveel contacten tussen bewindslieden en regeringsfracties. Het is met publiciteit als met zwangerschap. het is niet een beetje, maar alles of niets." Volgens Van der Wiel heeft Lubbers zich zo bijzonder gedragen, dat er naast zakelijke ook emotionele overwegingen tegenover Van der Linden in het spel moeten zijn geweest. ,,Het is niet van deze tijd als je denkt zulke zaken volledig buiten de publiciteit te kunnen houden."

Tweede Kamervoorzitter Wim Deetman, voormalig CDA-minister van Onderwijs is een echte broodliefhebber. Vroeg in de morgen al. ,,Ik eet altijd brood bij het ontbijt. Brood is lekker en gezond." Om dit en de viering van de ,,Week van het brood" te onderstrepen bood de Haagse bakker Klink, de parlementaire leverancier, aan de Kamervoorzitter een bijzonder brood aan, een notenbrood. Het ,,gebeuren" was georganiseerd door de Stichting Voorlichting Brood. ,,Ik vind het een hele eer om als Kamervoorzitter mijn dagelijks brood te mogen verdienen," aldus Deetman na de in ontvangstname, ,,want brood daar zit muziek in." *(foto Dijkstra en zn.)*

(Foto Hans Hordijk)

Sowjet-Unie heeft lange weg te gaan

Mensen in de ruimte, maar op aarde nauwelijks brood op de plank na uren wachten in een vaak koude rij. Enorme afstanden in een groot, centraal geregeerd land met geringe mogelijkheden van telecommunicatie en gebrekkige transportfaciliteiten. Welvaart bij ons hier, gebrek eraan daar. Moedeloos, initiatiefloos, reddeloos?
Een dag of acht onder leiding van Kamervoorzitter Deetman reizen langs het grauwe Moskou, het warme groene Alma Ata en het prachtige, maar ook helaas minder goed onderhouden Leningrad brengt een keur van indrukken teweeg waaruit het niet alleen moeilijk kiezen is, maar waarvan iedere selectie en conclusie per definitie te oppervlakkig moet zijn. Immers, het land maakt – dat blijkt wel uit de reeksen van gesprekken die wij nu openhartig konden voeren – een fase door waarin het blijk geeft van zelfbeklag over opgelopen grote achterstanden op allerlei terrein, maar waarin het tegelijkertijd blijk geeft van de wil om het nu echt beter te gaan doen. Aan variatie van opinies hoe dat te bereiken geen gebrek noch aan opsommingen van problemen die men nog zal tegenkomen. Om maar wat te noemen: de verwarring over de onderscheiden posities der klassieke staatsmachten, de onzekerheid in en over het uitvoerend ambtelijk apparaat, de vraag wat er met al die militairen en hun materieel moet gebeuren, de vraag waar te beginnen als je enigerlei markteconomie wilt opzetten, het probleem dat de vrijheid van opvatting en meningsuiting prachtig is maar wat praktisch te doen met zoveel nieuw-verworven verscheidenheid terwijl de oude eenheidspartij nog niet echt ontmanteld is. Maar bovenal: hoe het vertrouwen van de bevolking te herwinnen zolang deze zelfs de in onze ogen meest gewone consumptiemiddelen niet kan verkrijgen?
Tal van oplossingen worden er intussen naar de langjarige traditie van de centraal geleide planeconomie ook al weer neergeschreven in enkele alternatieve veranderingsscenario's. Wie bijvoorbeeld het aan de winnende hand lijkend 600 pagina's plan-Sjatalin beziet, ontdekt een vrij gedetailleerd geprogrammeerde 500 dagenreis op weg naar economische vrijheid voor de burgers. Eerste stap zou moeten zijn de inventarisatie en verkoop van overheidsspullen, waaronder kleine voertuigen en vrachtwagens, in aanbouw zijnde bouwwerken en legerbezit dat voor burgerdoeleinden geschikt is. (N.B. de officiële samenvatting meldt met nadruk dat het concrete analytische werk van de commissie-Sjatalin werd bemoeilijkt omdat vele instellingen – waaronder het ministerie van Defensie, het Staats Planbureau en de Vneskekonombank – de verzoeken om inlichtingen van de commissie volledig negeerden). Het plan bevat verder tal van uitgewerkte suggesties voor bijvoorbeeld landhervorming, die al in gang gezet leek maar toch nog weinig van de grond komt in de praktijk. Verder wil het de buitenlandse hulp (van de Sowjet-Unie naar elders voor goed begrip) met 75% inkrimpen en het defensiebudget met 10%. Het banksysteem zal op de helling gaan. De prijzen voor de meest essentiële levensbehoeften zullen vooralsnog bevroren blijven. Men zal z'n schulden op de wereldmarkt proberen te verhandelen. Een proces van privatisering van ruwweg de helft van de voornaamste industriën, constructie- en transportwerkplaatsen en handel en diensten moet dan in de tweede helft van 1991 zijn beslag krijgen. Enzovoorts.
Waar te beginnen dus? En hoe in deze column te eindigen. De republieken strijden om meer vrijheid van Moskou dat nu bij wijze van spreken nog over de spijkers voor de bouw in Leningrad beslist. Maar ja, nieuwe staatkundige structuren zijn heel mooie dingen. Maar als je auto weinig benzine heeft, er kuilen in de weg zitten, de marktkoopman viermaal zoveel vraagt voor je tomaten of komkommer terwijl je winkelier om de hoek ze niet of nauwelijks heeft , wat doe je dan? Vind je dan Jeltsin ook niet een populaire (populistische?) man naar je hart, die je sneller een nieuwe toekomst belooft, misschien zonder man op Mars maar wel met brood op de plank? Maar hoe zal hij dan omgaan met het type kwesties dat ik hierboven aanstipte? Gorbatsjow is niet te benijden, maar wie hem op de vele tv-avonden vol nieuwe democratie overtuigend bezig ziet weet één ding zeker: het is nog een lange mars door achterstanden.
Helsinki kreeg echter wel gelijk; wie eenmaal de muur van onvrijheid slecht zal de botsing van meningen toelaten. Daaruit komt ook in Rusland zeker iets goeds voort. Dat was eigenlijk nog het meest aandoenlijke moment van onze parlementaire missie. Soms met een knipoog om het nog onwennige van het debat en tegelijkertijd met een blijde glimlach: de publieke opinie komt tot haar recht, ook al duurt het misschien nog wel wat langer dan Sjatalins 500 dagen.

mr.drs. L.C. Brinkman
fractievoorzitter

Niet EG, maar nationale wetgever moet hoogte minimumjeugdloon bepalen

PLATFORM

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven. De lengte van de bijdrage mag de 800 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

In de plenaire vergadering van het Europees Parlement van september is het rapport-Van Velzen (Europarlementariër voor de PvdA, red.) aangenomen. Dit rapport is van groot belang, omdat het een uitwerking geeft van het begrip sociale dimensie in de Europese Gemeenschap (EG). Speciaal voor de christen-democraten is dit onderwerp van groot belang, omdat één van de principes van de EVP altijd is geweest dat de EG niet alleen een economische markt moet zijn maar ook een sociale dimensie moet omvatten. Tot nu toe is de meeste wetgeving in de EG economisch van aard geweest. Sociale belangen dreigen ondergeschikt gemaakt te worden aan economische belangen. Er zijn een aantal redenen te geven voor het feit dat de meeste wetgeving tot nu toe economisch van aard is. Eén van de redenen is, dat de Europese Commissie op dit punt weinig energiek is opgetreden. Een tweede reden is, dat ook de Raad en met name de ministers van Sociale Zaken buitengewoon weinig besluitvaardig zijn geweest.

STOKPAARDEN BERIJDEN

Na langdurige aandrang vanuit het Europese Parlement heeft de Europese Commissie nu een aantal voorstellen op sociaal terrein aan het Parlement voorgelegd. Het rapport-Van Velzen bevat een reactie van het Europees Parlement op die voorstellen. Later zullen de voorstellen één voor één in het Parlement aan de orde komen. Het rapport is dus te vergelijken met een door het Europees Parlement opgestelde motie waarin de prioriteiten aan de orde komen. Helaas wordt zo'n rapport, met name door socialistische en klein-linkse fracties, ook gebruikt om allerlei stokpaarden te berijden. Daardoor wordt zo'n rapport ontkracht. In mijn toespraak in het Parlement heb ik dat soort idealistische wensen luchtfietserij genoemd. Het gaat daarbij lang niet altijd om verkeerde zaken, maar om zaken die veeleer op nationaal of zelfs lokaal niveau geregeld moeten worden en niet door de EG.

Het rapport zoals dat is aangenomen bevat de volgende belangrijke hoofdstukken:
- arbeidsmarkt, werkgelegenheid;
- verbetering van levens- en arbeidsomstandigheden;
- vrij verkeer van werkenden in de verschillende EG-landen;
- sociale bescherming;
- vrijheid van vereniging, collectief overleg en medezeggenschap;
- gelijke behandeling van mannnen en vrouwen;
- beroepsopleiding;
- gezondheid en veiligheid op de arbeidsplaats;
- bescherming van kinderen en jongeren;
- bejaarden;
- gehandicapten.

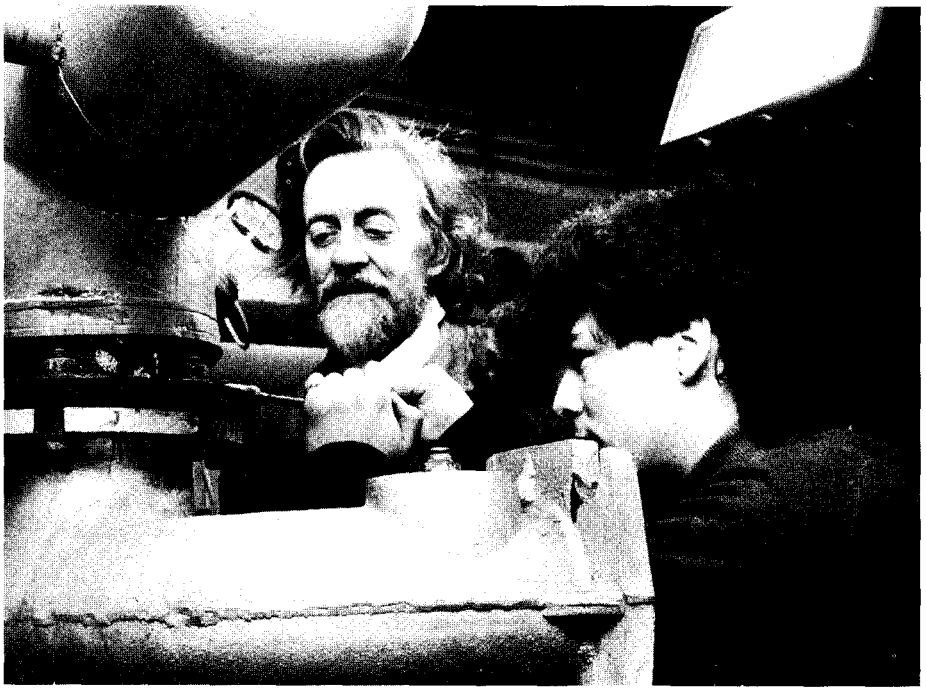

In het rapport-Van Velzen wordt een drastische verhoging van het minimum-jeugdloon bepleit.

Voor Nederland waren met name de bepalingen in hoofdstuk IX (bescherming van kinderen en jongeren) van groot belang. Daar werd namelijk bepaald, dat het minimumjeugdloon 80% van het minimumloon zou moeten zijn, en voor werkenden boven de 21 jaar zelfs 90%. Het minimumjeugdloon in Nederland zou derhalve drastisch omhoog moeten.

Wat men ook over zo'n verhoging denkt, vanuit CDA-gezichtspunt is het onjuist om op Europees niveau tot dit soort drastische wijzigingen te besluiten. De nationale werkgever kan dit veel beter beoordelen. Daarom was deze bepaling in het oorspronkelijke ontwerp voor de christen-democraten niet aanvaardbaar. Dit gold ook nog voor een groot aantal andere punten. Voorafgaande aan de stemming in de plenaire vergadering werd een compromis gesloten met de socialistische fractie. Dit compromis hield in dat de socialistische fractie enige tientallen amendementen van de christen-democraten overnam en dat de christen-democraten voor het uiteindelijke rapport zouden stemmen. Daarbij bleven er toch nog wel wat moeilijke punten over. Maar gezien het feit dat de minst realistische punten uit het oorspronkelijke advies verwijderd zijn, biedt het aangenomen ontwerp toch een basis voor invulling van de sociale dimensie op EG-niveau, waar zowel christen-democraten als socialisten naar streven.

Bartho Pronk
lid Europees Parlement voor het CDA

COMMENTAREN

DUITSE EENHEID

In minder dan een jaar tijd na de val van de Berlijnse Muur is de Duitse eenheid in staatkundig opzicht voltooid. Het bestaansrecht van het communistische regime in de voormalige DDR bleek alleen te zijn gebaseerd op de macht van de grote Sowjet-buur. Toen die verdween, stortte de SED-staat in. In vergelijking met hun landgenoten hebben de burgers van de voormalige DDR een enorme achterstand in te halen. De overgang naar een markteconomie zal zware offers vergen. Toch bevinden zij zich, vergeleken met de Polen, de Tsjechen, de Slowaken, de Hongaren, in een relatief bevoorrechte positie. De overgang wordt immers geruggesteund door een van de sterkste economieën in de wereld; die van de Bondsrepubliek. Door de aansluiting van de voormalige DDR zal die overgang snel moeten verlopen, zodat de enorme verschillen binnen één staatsverband worden weggewerkt. Het is van groot belang dat dit zorgvuldig en sociaal gebeurt. Niet alleen voor de betrokkenen zelf. Want ook de andere Midden- en Oosteuropese landen zullen het proces met belangstelling volgen. Immers, zij zullen weliswaar in een langzamer tempo voor dezelfde problemen en vragen komen te staan. Alleen beschikken zij niet direct over zo'n krachtige ruggesteun. Het is te hopen dat de Europese Gemeenschap toch zal proberen iets voor hen te betekenen.

BLOEDGROEPEN?

De publieke discussie rond de opvolging van minister Braks heeft opnieuw voedsel gegeven aan de veronderstelling dat het CDA het stadium van de ,,bloedgroepenstrijd" nog altijd niet achter zich heeft gelaten.
Omdat Bukman minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij werd zouden er twee staatssecretarissen van KVP of in ieder geval katholieke signatuur voor terug moeten komen. Deze discussie ontlokte oud-CDA-voorzitter Steenkamp de verzuchting ,,Zijn ze gek geworden?"
Deze verzuchting kwam recht uit het hart en is begrijpelijk. Het CDA is een brede pluriforme volkspartij. Het is van belang dat die pluriformiteit in de samenstelling van kabinet en fracties herkenbaar is. Het is echter te betreuren dat bij de vervulling van de recente vacatures in het kabinet de indruk van het streven naar een afgepaste verdeling naar bloedgroepen niet kon worden vermeden.

MILJOENENNOTA

De Eerste Miljoenennota van minister Kok munt uit door een heldere analyse, door continuiteit in beleid en vooral door wat er niet in staat.
De analyse is helder, omdat de werkelijkheid niet mooier wordt voorgesteld dan ze is. De conjunctuur is over haar hoogtepunt heen. Dat is onder normale omstandigheden aanleiding om het financieringstekort wat te laten oplopen. Dan kan de economische teruggang worden opgevangen. Het financieringstekort is echter abnormaal hoog. Daardoor kan de overheid de economie niet stimuleren. In zo'n teruglopende economie wordt het voor de overheid moeilijker de eindjes aan elkaar te knopen. Vooral ook omdat dit kabinet gelukkig alle mensen weer in de welvaart wil laten delen. Dat is de vernieuwing van het beleid. De continuiteit zit vooral in de manier waarop voor de uitgaven dekking wordt gezocht. Er wordt wel iets omgebogen, maar verder zijn het weer de bekende korte termijnoplossingen: uitverkoop van bezittingen, interim-dividend van De Nederlandsche Bank, opeten van de extra aardgasopbrengsten, kasschuiven enz.
Wat nog veel belangrijker is, is dat het kabinet op het laatst van de voorbereiding van de Miljoenennota werd overvallen door de Golfcrisis. De gevolgen daarvan konden niet meer worden verwerkt. Daarom komt er volgend voorjaar een tussenbalans. Die tussenbalans kan met een woord worden gekarakteriseerd; een woord dat in de hele Miljoenennota alleen tussen de regels door is te lezen: bezuinigen. Daar kunnen kabinet en Kamer zich alvast op voorbereiden.

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar als je dat al jarenlang doet, dan kom je op den duur zaken tegen waar je je al eerder niet mee bemoeid hebt. Zo heb ik op 4 juli 1987 in dit blad een tip gegeven waar in Europa de meeste vis zit, namelijk in de strook tussen de haven en de visafslag. Met die hint heeft de AID, en dus de verantwoordelijke bewindsman, hoegenaamd niets gedaan. Daarnaast heb ik voorgesteld dat Nederland bij de EEG een groot quantum lekkerbekkies zou aanvragen omdat ze die vissoort in andere landen niet kennen en wij hier toch geen andere vissen lussen. Ook met dat voorstel is niets gebeurd. Kijk: als men niet naar de CDA-vriendelijke pers luistert dan grijpen anderen hun kans en nu is Braks weg.
Soit. Maar zo'n Tweede Kamer doet dat toch niet goed. Bij ons op de zaak zijn we zeer kritisch op onze eigen vertegenwoordigers. Wat die jongens van die andere firma's doen dat is onze zaak niet. In het parlement gaat het andersom: daar willen ze van de eigen representant geen kwaad en van die van een andere club geen goeds horen.
Dat moet met het oog op de geloofwaardigheid van de politiek de volgende keer anders: de eerstvolgende keer dat die Witte de With wèèr met een vette bougies aan de kant ligt moet de PvdA eisen dat die Relus ter Beek zijn politieke consequenties trekt. En het CDA moet roepen dat het verder een hele aardige man is. Zo hoort dat. En over Braks hoeft niemand zich zorgen te maken. Die gaat heus niet om een burgemeesterspostje jengelen. Zo'n man heeft een vak geleerd.

Koppeling is niet te handhaven

De eerste begroting van het derde kabinet-Lubbers heeft het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW) bepaald onaangenaam verrast. En dat is zeer mild uitgedrukt. Prof. Hans Weitenberg, directeur van het NCW maakt van zijn hart geen moordkuil: ,,Dit is heel slecht beleid".
De Miljoenennota wordt door de NCW-directeur over de hele linie te licht bevonden. Weitenberg: ,,Er is in het beleid een duidelijke trendbreuk te constateren. Het verdelingsdenken lijkt weer de overhand te krijgen." Daarnaast constateert hij ronduit ondeugdelijk financieel beleid. Het beeld dat de Miljoenennota van onze economische toekomst schetst is volgens hem veel te rooskleurig. Een aantal recente gebeurtenissen die de economische ontwikkeling in de nabije toekomst uiterst onzeker maken, zijn door het kabinet verontachtzaamd. Weitenberg noemt er drie. ,,Allereerst het feit dat de hoogconjunctuur in een aantal landen voorbij is. Zie de Verenigde Staten, Canada en Engeland. Daar is een stevige afkoeling ingetreden, zo er al niet sprake is van een recessie. Verder zijn de gevolgen genegeerd die de Golfcrisis voor onze economie zal hebben. Het kabinet heeft zich gebaseerd op een gemiddelde olieprijs die volgend jaar niet boven de twintig dollar zal uitkomen. Dat is toch wel zeer optimistisch. Het argument dat de Nederlandse economie als geheel door onze vrij evenwichtige energiebalans minder door de ontwikkeling van de energieprijzen wordt geraakt dan andere landen, is niet terecht. Hogere energieprijzen zorgen voor hogere inkomstenstroom voor de overheid. En naarmate de overheid meer overhoudt zal de particuliere sector, de burgers en de bedrijven, per definitie minder te besteden hebben."
Als derde element noemt Weitenberg de ontwikkelingen in Oost-Europa, met name de Duitse hereniging. ,,Vooral dit laatste heeft een aantal directe economische effecten. Enerzijds is er de veel hogere rentevoet, niet alleen nominaal maar ook reëel. Die veel hogere rentevoet raakt onze gehele economie. Dus niet alleen het bedrijfsleven maar ook de overheid. Daarnaast betekent de snelle Duitse eenwording een sterke impuls voor de Duitse economie, temeer daar men niet bereid is de belastingen te verhogen. De inflatie trekt daar aan. Gezien het gewicht en de betekenis die de Duitse economie heeft zal die inflatie een uitstraling hebben naar de haar onringende landen. Dus ook naar Nederland.
Al die veranderingen zijn nauwelijks terug te vinden in de verwachtingen die in de Miljoenennota met betrekking tot 1991 worden ontvouwd."

Weitenberg: Kabinet is gevaarlijk optimistisch.

VERHULLEND BELEID

Afgezien van dit gevaarlijke optimisme onderkent Weitenberg keiharde begrotingsproblemen. Men vindt wel dat moet worden doorgegaan met het op orde brengen van de overheidsfinanciën, maar de maatregelen die men zich veroorlooft zijn ronduit verhullend, zo stelt hij. Weitenberg: ,,Optisch slaagt men er in het eerstkomende jaar dit beleid voort te zetten. Maar dat gebeurt door tegelijkertijd gaten te slaan in de wat verdere toekomst. Op deze manier zullen zich na 1991 grote moeilijkheden manifesteren. In getallen uitgedrukt lijkt er voor de naaste toekomst een acuut probleem te liggen van tenminste zeven miljard gulden. Ik noem dit onverantwoord beleid."
Dat alles baart het NCW grote zorgen. Weitenberg: ,,Gezien de samenstelling van de huidige coalitie kun je er bezwaarlijk van uitgaan - tenzij er een wonder gebeurt - dat tegen de tijd dat het probleem echt gaat wringen men ineens wel kan besluiten de uitgaven op orde te stellen. Er zullen - vrees ik - maar twee opties zijn. Of men houdt zich na 1991 niet meer aan de vastgelegde afspraak het overheidstekort op orde te brengen. Of men houdt zich daar nog wel aan, maar zal naast versobering in de uitgaven ook zijn toevlucht gaan zoeken in lastenverzwaringen. Dit laatste is dan niet alleen geheel in strijd met de afspraken die op dit punt eerder dit jaar met de sociale partners zijn gemaakt; het zou ook desastreus zijn met het oog op datgene wat nodig is om onze nationale economie klaar te maken voor de Europese integratie. Wat nu dreigt is een averechtse ontwikkeling. Het land dat zich toch al in de hoogste premies en belastingen mag ‚verheugen', dreigt zich nog verder te verwijderen van wat in het kader van de Europese integratie absoluut geboden is."
Als alle plannen van het kabinet doorgaan, moet het bedrijfsleven volgens de NCW-directeur komende tijd rekening houden met zwaar weer. Doordat lastenverzwaring dreigt wordt ook het klimaat belast waarin werkgevers en vakbeweging de loonkostenontwikkeling kunnen beheersen. Maar ook zichzelf lijkt het kabinet met de nu gepresenteerde plannen weinig plezier te bereiden. De onevenwichtigheid van de overheidsfinanciën zet volgens Weitenberg ook de politiek zwaar beladen koppeling tussen lonen en uitkeringen onder druk. Weitenberg: ,,Het was niet verstandig dat men zich in het regeerakkoord al verbonden heeft om de uitkeringen weer aan de gemiddelde loontrend in het bedrijfsleven te koppelen. Naar mijn stellige overtuiging is het onontkoombaar dat dit onderdeel van het regeerakkoord op korte termijn zal moeten worden herzien. Voor sommige uitkeringen is wellicht nog een aanpassing voor prijsstijgingen te verdedigen, maar voor het overige is er geen ruimte meer."

Kees Beerthuizen

REACTIES

Veel woorden, maar geen nieuw beleid

,,Een schimmig stuk'', zo meent CNV-voorzitter Hofstede: ,,Heel slecht beleid'', is het oordeel van NCW-directeur Weitenberg. Aan de vooravond van de algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer en nog voor het Najaarsoverleg plaatsvond sprak CD/Actueel met de voormannen van twee christelijke maatschappelijke organisaties.

MILJOENENNOTA

Ondanks een aantal positieve punten omschrijft CNV-voorzitter Henk Hofstede de eerste Miljoenennota van het kabinet-Lubbers-Kok toch als een ,,schimmig stuk''. ,,Men heeft het voor elkaar gekregen om de stapel papier toch weer even wat dikker te maken dan vorig jaar. Er worden veel mooie woorden gebruikt, maar van nieuw beleid is geen sprake.''
Hofstede: ,,Het CNV heeft grote waardering voor het herstel van de koppelingen. Toch zijn er ook zaken waar ook wij nadrukkelijk kanttekeningen bij plaatsen. Zo vinden we het niet goed dat de minister in de Miljoenennota een loonnorm in de markt legt. Het gevaar bestaat dat zo'n norm direct als minimum gaat gelden. Elke vakbondsbestuurder die met minder dan die drie procent thuiskomt deugt eigenlijk niet voor zijn werk. Een ander punt is dat er uit de Miljoenennota nog weinig vertrouwen doorklinkt in de sociale partners. Een derde belangrijk punt is dat de maatschappij toch weer op het verkeerde been wordt gezet. In een tijd waarin heel sterk de kwaliteit van de arbeid wordt benadrukt, constateren we dat er steeds meer mensen over de rand dreigen te vallen.''
Hofstede heeft meer zorgen. Zo heeft hij moeten constateren dat er in de sfeer van de sociale zekerheid toch weer bezuinigingen worden aangekondigd. Vooral voor werkloze jongeren en voor langdurig werklozen heeft dat negatieve gevolgen.
De CNV-voorzitter vindt dat er in de Miljoenennota weinig oplossingen worden aangedragen om de werkloosheid op te lossen. ,,Aanvankelijk waren we van plan om daar eens een flinke reactie op te geven. Dat hebben we niet gedaan want ook wij beseffen heel goed dat dat niet alleen de zaak is van de minister van Sociale Zaken. Werkloosheid is een tripartite zaak; een aangelegenheid van werkgevers, werknemers en overheid gezamenlijk. Nog mooier zou het zijn als werkgevers en werknemers er samen uit komen. Het is dus niet nodig dat de minister honderden pagina's wijdt aan een probleem waar hij weinig aan kan doen of waar hij pas wat aan kan doen als de sociale partners echt niet willen. En als dat laatste het geval is, dan wordt je meestal geconfronteerd met draconische maatregelen.''

ETNISCHE MINDERHEDEN

Hofstede is blij dat er begin deze week afspraken gemaakt konden worden over het terugdringen van de arbeidsongeschiktheid. Hij vindt het wel jammer dat dat niet mogelijk is gebleken op het punt van de bestrijding van werkloosheid onder etnische minderheden. Ook hier zijn naar zijn mening maatregelen broodnodig.
De tijd van vrijblijvendheid is voorbij, vindt Hofstede. Er moeten zo snel mogelijk spijkers met koppen geslagen worden. Het CNV wil dat er concrete akkoorden worden gesloten in de Stichting van de Arbeid die door alle voorzitters van een handtekening worden voorzien. Men bepleit daarbij maatregelen voor een groeipercentage waarmee het aantal personen uit minderheidsgroeperingen de komende jaren ondernemingen en/of sectoren binnenstromen. ,,Voor minder hoeven we het niet te doen, kunnen we het ook niet doen.'', aldus Hofstede. ,,Daarvoor zijn de problemen onder etnische minderheden te schrijnend.'' De CNV-voorzitter verwacht niet veel van wettelijke maatregelen. ,,Voordat wetgeving uitgevoerd wordt, zijn we jaren verder. Een ander probleem is dat de controle niet is geregeld en sancties evenmin. Wat wij nu met de werkgevers aan het afspreken zijn, gaat aanzienlijk verder. Wij vinden het jammer dat onze FNV-collega's niet meedoen. Men kan nooit zeggen dat wat wij willen, niet ver genoeg gaat. Als dit niet doorgaat, dan komt er wetgeving die nog veel minder ver gaat. Het voordeel van een akkoord is bovendien dat je direct met de uitvoering kunt beginnen.''
Met het oog op de komende algemene politieke beschouwingen heeft het CNV reeds uitvoerige gesprekken gehad met de PvdA- en CDA-fractie. ,,Tijdens dat overleg hebben we vooral aandacht gevraagd voor het Nederlands voorzitterschap van de EG. Wij vinden dat een onderwerp dat nu nog wat aan de oppervlakte gebleven is. Het CNV is van mening dat een klein land straks als breekijzer kan fungeren naar de grote landen toe. Deze hebben toch snel de neiging elkaar te gaan beloeren. Dat zal minder snel gebeuren als een klein land het voorzitterschap vervult.''

(Foto Hans Hordijk)

Hofstede: geen loonnorm in de markt leggen.

Dick Aanen

Bezuiniging stadsvernieuwing bezorgt sociale vernieuwing forse optater

Het Nederlands Christelijk Instituut voor de Volkshuisvesting (NCIV) is de koepelorganisatie van de christelijke woningcorporaties. Algemeen directeur drs. G.L. Aquina heeft naast waardering ook forse kritiek op de begroting van staatssecretaris Heerma van Volkshuisvesting. Met name de bezuiniging op de stadsvernieuwing en het nieuwe huurbeleid zijn hem een doorn in het oog. Hij vreest dat het proces van sociale vernieuwing, dat pas in de kinderschoenen staat een forse ,,optater'' krijgt en dat het bouwen voor ouderen steeds moeilijker wordt. CD/Actueel sprak met hem.

VOLKHUISVESTING

Aquina: ,,De begroting van Volkshuisvesting levert op zichzelf weinig nieuws op. De belangrijkste beleidsvoornemens waren al bekend uit de nota ,,Volkshuisvesting in de jaren '90'' van staatssecretaris Heerma. Verder wordt de begroting gekenmerkt door een forse bezuinigingsoperatie als gevolg van het kabinetsbesluit om op subsidies van de departementen 1% te korten. Op zich juichen wij het toe dat Heerma er in geslaagd is de individuele huursubsidie vooralsnog veilig te stellen. Maar hij heeft wel bezuinigd op de stadsvernieuwing en op de aanvangshuren. Van stadsvernieuwing wordt wel eens gezegd dat het sociale vernieuwing ,,avant la lettre'' is. Ook het werken in buurten en wijken door corporaties past in sociale vernieuwing. Omdat stadsvernieuwing een onlosmakelijk onderdeel daarvan is vind ik dat sociale vernieuwing met deze bezuinigingsoperatie een forse optater gekregen heeft. Dat betreur ik. Te meer omdat de sociale vernieuwing eigenlijk pas in de kinderschoenen staat.''

Wat betekent deze maatregel nu concreet voor de woningcorporaties?

,,Een goed functionerende wijk wordt gekenmerkt door goede huisvestingsmogelijkheden. Het een kan je niet los zien van het ander. Als je nu gaat bezuinigen op de stadsvernieuwing betekent dat een behoorlijke belemmering voor het proces van sociale vernieuwing in buurten en wijken. Als je slechte woningen, – maar ook de woonomgeving –, niet op een adequate wijze kunt aanpakken en verbeteren, dan ontneem je de basis voor sociale vernieuwing.''

Welke rol spelen de woningcorporaties bij sociale vernieuwing?

,,Er is op dit punt een duidelijk verschil tussen onze zusterorganisatie de Nationale Woningraad (de NWR, de koepelorganisatie van de algemene woningcorporaties, red.) en het NCIV. De NWR gaat meer de kant op van het stimuleren van corporaties in de richting van ondernemingen. Dat doen wij ook, maar wij benadrukken veel sterker de maatschappelijke verantwoordelijkheid van corporaties en het nastreven van de sociale doelstelling. Corporaties zijn voortgekomen uit het particulier initiatief en moeten eigenlijk weer terug naar hun basis. Als je dus praat over sociale vernieuwing dan denk ik dat corporaties daar een belangrijke rol in kunnen spelen. Wij zijn ook altijd voorstander geweest van het participeren van bewoners binnen de structuur van de corporatie. Met name in de oude wijken van de steden moeten corporaties in onze visie een voortrekkersrol spelen bij de sociale vernieuwing.''

ALTERNATIEVEN VOOR BEZUINIGING

Staatssecretaris Heerma moest 1% bezuinigen op subsidies binnen zijn begroting. U heeft al gezegd dat er ook niet op de individuele huursubsidie bezuinigd mocht worden. Waar had de staatssecretaris volgens u dan wel op moeten bezuinigen?

,,De eerste mogelijkheid is een beperking van het aantal premie C-woningen. Daarna kan worden gekeken naar het nieuwbouwprogramma in de sociale huursector. Bij het aantreden van het kabinet is in het regeerakkoord een extra contingent van 5000 sociale huurwoningen opgenomen. Daar wordt nu een korting op toegepast van 1500 woningen. Misschien was het mogelijk geweest om de korting uit te strekken tot 5000 woningen. Dat was een andere mogelijke keuze geweest. Dat zou voor ons gemakkelijker te verteren zijn dan de bezuiniging op stadsvernieuwing en dus op de sociale vernieuwing. Maar of dat politiek haalbaar is kan ik niet beoordelen.''

Wat is uw bezwaar tegen het huurbeleid van de staatssecretaris van Volkshuisvesting?

,,Wij steunen het beleid van Heerma als hij zegt dat de overheidssubsidies vooral aangewend moeten worden voor de primaire doelgroep – mensen met een besteedbaar inkomen van 30.000 gulden of minder – en we vinden zijn idee om de woningvoorraad zo eerlijk mogelijk te verdelen ook sympathiek. Maar als je deze zaken vergelijkt met het huurbeleid m.b.t. de aanvangshuren dan staat bijvoorbeeld in de toelichting op de begroting dat mensen met een lager inkomen aangewezen zijn op de woningvoorraad. Het is een ingrijpend politiek feit dat een kabinet zegt dat mensen met lagere inkomens niet meer thuis horen in de nieuwbouw. Dat heeft ook directe gevolgen voor de huisvesting van ouderen. We hebben te maken met een vergrijzende bevolking en de toenemende wens van ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen. Dat betekent dat er meer huisvestingsmogelijkheden moeten worden gecreëerd voor ouderen. Het huurbeleid zoals dat nu in de toelichting op de begroting staat zet dit enorm onder druk.''

Klaas de Vries

PvdA en CDA hebben teveel milieubeloften gedaan

Oud-milieuminister en VVD-Eerste Kamerlid Ginjaar vindt dat de PvdA en ook het CDA de kiezers vorig jaar op milieugebied teveel hebben beloofd. Verwijzend naar uitspraken van de milieu-organisaties zegt hij: ,,Ik neem het woord kiezersbedrog niet in de mond, maar als je het NMP-Plus ziet, moet je eenvoudigweg constateren dat de inhoud daarvan niet voldoet aan de beloften, die in de verkiezingsstrijd zijn gedaan.'' CD/Actueel sprak met Ginjaar.

Leendert Ginjaar.

Ginjaar: ,,Als Wöltgens zegt dat de milieu-organisaties niet zo hard moeten ageren tegen het milieubeleid van de overheid, omdat dat de mensen demotiveert, dan heeft hij daar op zichzelf gelijk in, maar dan geef ik de milieu-organisaties weer gelijk en zeg tegen PvdA en CDA: jullie hebben meer beloofd dan je hebt waargemaakt.'' Volgens Ginjaar hebben beide partijen zich ook verkeken op de mogelijkheden om het NMP aan te scherpen. ,,Het NMP was al zo'n geweldige inspanning, dat de samenleving niet meer kan dragen. Die verkiezingsbeloften waren eigenlijk dan ook niet geloofwaardig.''

Ginjaar legt ook een verband met de vermoeidheid, die hij bespeurt in de discussies over het milieubeleid. De voortdurende aanscherpingen en beleidswijzigingen kunnen volgens hem leiden tot een ,,notagewenning'' bij de bevolking. ,,Vorig jaar heb ik daarvoor gewaarschuwd en erop gewezen dat men op een gegeven moment gaat vragen wat er nu eigenlijk concreet gebeurt. Beleidsvoornemens, die niet worden uitgevoerd, leiden tot demotivatie. Dan krijg je de stemming van: oh ja, daar heb je ze weer met hun nota's.''

Als oud-minister van het toenmalige departement van Volksgezondheid en Milieuhygiëne was Ginjaar nauw betrokken bij het opzetten van de milieuwetgeving. Nu zou men zich vooral moeten concentreren op de uitvoering van het beleid. De wetgeving is in zijn ogen min of meer afgerond. ,,Regelgeving zal echter een essentiële plaats in het milieubeleid blijven innemen. Op dit punt kan er geen sprake zijn van een terugtredende overheid. Ik zie wel een verschuiving. Het accent heeft altijd gelegen op regelgeving. Dat is volstrekt logisch. Twintig jaar geleden was er nog geen milieuwetgeving en dan moet je die eerst maken. Maar nu, bij de concrete uitvoering van het beleid, moeten we ook andere instrumenten gaan inzetten. Alleen met wetgeving komen we er niet.''

Ginjaar doelt daarbij ophet overleg met het bedrijfsleven – ,,dat had vijftien jaar geleden nog niet zo gekund'' – en het gebruik van financiele prikkels. Van convenanten is hij echter een verklaard tegenstander. ,,Uit bestuurlijk oogpunt zijn die ongewenst. Het convenant heeft bepaalde voordelen – dat erken ik –, maar mijn bezwaar is dat de parlementaire controle buiten spel wordt gezet. Om de uitvoering van een wettelijke regel te begeleiden kan een convenant echter heel dienstig zijn. Als we op de tweede mogelijkheid komen, het gebruik van financiële prikkels, dan moet je allereerst de vraag stellen of de overheid kan sturen door middel van dergelijke prikkels, bijvoorbeeld in de vorm van regulerende heffingen. Mijn opvattingen daarover wijken wat af van de gremia, waarin ik wel eens verkeer.'' Ginjaar doelt daarbij vooral op de Centrale Raad voor de Milieuhygiëne (CRMH), waarvan hij, evenals overigens van de Gezondheidsraad, voorzitter is. De meerderheid van de CRMH, met de milieu-organisaties voorop, is een groot pleitbezorger van regulerende heffingen. Hij is echter niet overtuigd van het succes van regulerende heffingen. ,,De twee voorbeelden die altijd worden genoemd, de heffing op waterverontreiniging en de heffing t.b.v. de katalysator-auto, zijn ook de enige die gewerkt hebben. Wil je regulerende heffingen laten slagen, dan moeten er alternatieve produkten voorhanden zijn en die moeten dan ook nog veel goedkoper zijn. Ergens een heffing op leggen omdat de prijselasticiteit dat toelaat, heeft geen enkele zin. Een regulerende heffing moet dus aan twee voorwaarden voldoen: hij moet hoog zijn, dus een echte prikkel geven èn er moet een reëel alternatief zijn. Als daaraan wordt voldaan kan een dergelijk instrument goed werken. Dat betekent echter niet dat je de opbrengst van een dergelijke heffing structureel moet aanwenden voor de financiering van het milieubeleid of andere overheidsdoelstellingen. Dat zou ik een heel slechte zaak vinden.''

Ginjaar formuleert nog voorzichtiger dan hij van nature al gewend is als het gaat over de eventuele bijdrage die kernenergie aan de oplossing van het CO2-probleem kan leveren. ,,We zitten in een heel moeilijk afwegingsproces en dat blijkt ook uit de voorzichtige benadering van het kabinet. Ik heb geen flauw idee wat de uitkomst zal zijn. De beslissing wordt inderdaad vooruitgeschoven en wordt daardoor alleen maar moeilijker. Ik zou het punt van de kernenergie eigenlijk willen plaatsen in het kader van de ,,duurzame ontwikkeling''. Je kunt in zijn algemeenheid stellen dat de oplossing van het milieuvraagstuk een andere inrichting van onze maatschappij zal vergen in die zin dat grenzen gesteld zullen worden aan bepaalde activiteiten. Een duurzame samenleving stelt ons voor grote maatschappelijke keuzen, waarvan de energievoorziening er één is. In dat kader moet je ook kernenergie zien. Of je dan wel of niet kernenergie moet invoeren, daar heb ik nog geen antwoord op. Dat wordt mij ook gemakkelijk gemaakt. Ik kan mij veroorloven geen duidelijk antwoord te hebben, want de politiek vraagt dat ook niet van mij; men heeft het antwoord zelf nog niet. Maar als je kijkt naar de internationale milieuproblemen en het welvaartsvraagstuk in de Derde Wereld, dan moet daarvoor een duidelijk beleid worden geformuleerd. Het beleid ten aanzien van kernenergie zal daarin moeten worden meegenomen. Kernenergie alleen op zichzelf bekijken heeft geen zin. Het beleid van de Nederlandse regering is tot nu toe altijd gebaseerd geweest op diversiteit, dat wil zeggen: alle opties openhouden. Maar als nu 70% van de bevolking zegt dat ze geen kernenergie wil, wat moet je dan als overheid? Ik weet dat niet.''

Thieu Korten

CDJA

FALEND LEIDERSCHAP I: LUBBERS

Verder met Lubbers? Dat lijkt iedereen zich zo langzamerhand af te vragen. In korte tijd heeft het imago van premier Lubbers een behoorlijke knauw gekregen. De eens door de vaderlandse pers zo eensgezind als ,,de beste sinds Drees" gekenschetste minister-president presenteerde op Prinsjesdag een Troonrede annex Miljoenennota die even eensgezind door diezelfde pers werd weggeschreven als ware het ,,de slechtste sinds Bestek '81" Problemen rond het milieu-, het werkgelegenheids- en inkomensbeleid worden vooruitgeschoven. Van vernieuwend denken met betrekking tot milieu/economische groei en de collectieve sector is geen sprake.
En vervolgens spreidt Lubbers als politiek leider van het CDA en als aanvoerder van een coalitie-regering een onthutsende zelfoverschatting tentoon. De PvdA heeft als oppositiepartij Braks met enige regelmaat sterk bekritiseerd. De PvdA heeft ,,politieke zuiverheid" als een belangrijk thema in de verkiezingsstrijd opgevoerd. Zij heeft inhoudelijk de onderhandelingen over het regeerakkoord verloren. Dat is de PvdA zowel door de pers als de kiezer (denk aan de desastreus verlopen gemeenteraadsverkiezingen) flink ingewreven. Nog een keer, terecht of ten onrechte, beschuldigd te worden van onderdanig gedrag tegenover het CDA en de PvdA zou de Provinciale Statenverkiezingen van 1991 bij voorbaat verloren hebben. En Lubbers dacht dat er niets aan de hand was. Begreep de houding van de PvdA niet. Toonde zich geen leider van een coalitie. Het voordragen van Rene van der Linden als staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij maakt duidelijk dat hij zelfs de mening van zijn eigen CDA-achterban volledig verkeerd inschat. Hadden de CDA-leden bij de opstelling van de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer Rene van der Linden immers niet vier plaatsen (en dat is het hoogst mogelijke) laten dalen?
Nederland is ziek, verkondigt Ruud Lubbers in het land. Maar hij lijkt zelf ook flink aangestoken. Is deze patiënt wel voldoende vitaal na zeven jaar door een CDA-VVD-coalitie onderdanig te zijn gediend, nu een CDA-PvdA-coalitie te leiden?

FALEND LEIDERSCHAP II: BRINKMAN

Verder met Brinkman? Lubbers zelf schoof reeds in november 1989 de profeet van de ,,verantwoordelijke samenleving' naar voren als de nieuwe politiek leider van het CDA. Elco voelde zich daarmee belast. Topambtenaar bij Binnenlandse Zaken en minister van WVC blijkt in de praktijk niet de geheel ideale vooropleiding voor een fractieleider van een club van 54 zelfstandig denkende parlementariërs. De afgelopen weken lieten wat dit betreft aan duidelijkheid niets te wensen over. In het parlement werkt de hiërarchie niet zo sterk als in een kabinet. Elk fractielid heeft zijn eigen verantwoordelijkheid als volksvertegenwoordiger voor wetgeving en controle op de uitvoerende macht en laat zich - in theorie - niet zo snel kort houden. Maar de achtste CDA-minister in het kabinet-Lubbers III is nog weinig vertrouwd met leiding geven aan politici die zich graag laten horen, in plaats van braaf de Baas op al zijn ondoorgrondelijke wegen te volgen. Dualisme? Alleen als het echt niet anders kan.
Na een jaar fractievoorzitterschap is nog eens duidelijk geworden dat de beste man echt meer een pragmatisch bestuurder is dan een politiek dier. Er zijn natuurlijk politieke gevoeligheden bij de PvdA, de CDA-fractie of de CDA-achterban, maar.... braafheid is belangrijker dan wenselijkheid. Voor een politicus heeft Brinkman dan ook weinig idealen meer over. Ja, de ,,verantwoordelijke samenleving". Maar die mag niets kosten, want zijn nieuwe christen-democratische kernbegrippen zijn: ,,handhaven collectieve lastendruk" en ,,terugdringen financieringstekort". (Lees de eerste reactie op de Miljoenennota nog maar eens na). Voor solidariteit, gerechtigheid of menslievendheid kopen we niet zo veel en dus maakt de christen-democratische voorman daar liever niet te veel woorden aan vuil.
Nederland is ziek, de Miljoenennota weggeschreven en de coalitie staat onder druk van falend leiderschap. Het zou geen kwaad kunnen als de CDA-fractie om te beginnen politiek de banden met de coalitiepartner weer wat zou aanhalen. Over Brinkman praten we dan nog wel eens.

(Foto Hans Hordijk)

Brinkman in de Kamerbankjes.

FALEND LEIDERSCHAP III:?

Met al die falende leiders is het goed om alvast maar eens uit te kijken naar een andere nieuwe politiek leider.
Minister Bert de Vries zou het aan de zijde van Wim Kok heel aardig kunnen doen. Tenslotte lijken deze twee het nu ook al goed met elkaar te kunnen vinden.
De Amsterdammer Heerma heeft voldoende potentie, maar nog wat weinig smoel. Dat wil zeggen: profiel voor mensen van buiten de hoofdstad.
En ... ja, hier eindigt het verhaal over falend leiderschap. Niet bij gebrek aan falen, maar gewoon, bij gebrek aan leiderschap!

Harry van Waveren
Richard van Zwol
leden DB CDJA

HORZEL

Het fenomeen bloedgroepen is blijkbaar bijzonder hardnekkig. Al tien jaar zijn katholieken en protestanten binnen het CDA samen op weg in politiek Nederland. Vanuit dezelfde inspiratie werken zij aan hetzelfde doel. Toch zijn gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, rentmeesterschap en solidariteit klaarblijkelijk niet voldoende samenbindend. Als er een nieuwe bewindsman of -vrouw aangezocht moet worden, dan tellen niet alleen kennis, ervaring en geschiktheid maar vooral confessionele achtergrond. Het CDA probeert officieel zoveel mogelijk eenheid voor te wenden. Niet voor niets staat in de adressenlijst de kerkelijke gezindte niet vermeld. Misschien is het echter handig dat wel te doen. Het is immers helaas nog zo dat de gezamenlijke weg van het CDA in de praktijk verschillende confessionele rijbanen heeft.
Maar, al hebben KVP, ARP en CHU in het verleden duidelijk hun eigen karakter gehad; wie kiest voor een eensgezinde christen-democratische partijstructuur moet in de politieke praktijk geen onderscheid maken. Bloedgroepen zijn maar bloedgroepen: ze geven afkomst aan maar veranderen niets aan iemands wezen of functioneren. Dat geldt voor mensen in het algemeen en ook voor CDA-politici.

Ruth Peetoom

VROUWEN BERAAD

DE WOONOMGEVING VAN DE VROUW VAN VANDAAG EN MORGEN

„My home is my castle". Als de Nederlandse vrouw dat in 1990 uitspreekt, waaraan moet dan in haar ogen zo'n kasteeltje voldoen? De hedendaagse kasteelvrouwe stelt namelijk andere eisen dan haar voormoeders deden. Het gaat haar niet alleen meer om een „mooi" plekje, om een bouwsel van hout, steen of wat dan ook. Het gaat haar ook niet meer alleen om de indeling, die moet voldoen aan de samenstelling van het „gezin". Vandaag al, maar zeker morgen neemt zij daarbij haar leefomgeving onder de loep. Zij leidt namelijk een leven, dat hemelsbreed verschilt van dat van de vrouw uit vorige generaties. Daarmee bedoel ik haar zichtbare ambitie om taken buitenshuis te vervullen. Zij is niet meer de huisvrouw, die tijdens geijkte werkuren van de man/kostwinner, huis, hof en kinderen verzorgt; niet meer de vrouw, die „leeft" in het huis van haar wettige echtgenoot, die er (met vrouw en kinderen) „woont".
Onderzoek heeft uitgewezen dat de gemiddelde Nederlandse vrouw in de laatste twee decennia langere en hogere opleidingen geniet, meer (on)betaald buitenshuis werkt, maar dat zij daarbij niet minder huishoudelijk/verzorgend werk doet. Duidelijker bewijs van een zware belasting kan niet worden geleverd.
Het is het alleszins de moeite waard eens te bezien of voorzieningen in de leefomgeving tot verlichting van haar taak kunnen leiden. Ik reken het overigens niet tot mijn taak waarde-oordelen uit te spreken. Ik constateer slechts en poog aan te geven welke gevolgen t.a.v. de gewenste omgeving deze ontwikkelingen hebben.
Wie moeten er nu gerekend worden tot die verander(en)de vrouwen, die ik bedoel? Dat zijn alle vrouwen van 18 tot 80 jaar en liefst nog ouder. Van die slimme meid, die zich op haar toekomst voorbereidt, tot en met de mondige oudere, die haar actieve leven niet wenst te beëindigen, als zij haar pensioen c.q. eerste AOW-uitkering in ontvangst mag nemen.
Genoemde vrouwen zijn te verdelen in drie groepen:
- de modernen;
- de traditionelen;
- de ambivalenten.

De eerste twee groepen hebben een bewuste keuze gemaakt. De modernen ambiëren principieel een taak (betaald of onbetaald) buitenshuis en doen dat ook: vuile ramen deren haar niet.
De traditionelen hebben schone ramen, zitten principieel om 4 uur achter het theeblad en hebben vrede met dit bereikte ideaal.
Tot elk van beide groepen behoorde in '88 een kleine derde van alle vrouwen.
Dan blijft er een (ruime) derde over, die moet worden gerekend tot de ambivalenten: zij hinken op twee gedachten, en zijn op zich weer te verdelen in ambivalenten/traditionelen en ambivalenten/modernen. De eersten willen iets, maar doen het niet. Zij zijn ontevreden en daardoor ongelukkig. De anderen doen het wel, maar hebben schuldgevoel omdat zich knelpunten voordoen. Dat kan gebrek aan acceptatie zijn in de omgeving en/of obstakels in de woon/werksituatie. Zij raken spoedig overspannen.
In de literatuur is nog geen vergelijkingsmateriaal te vinden, waaruit aangegeven kan worden in welk tempo de veranderingen zich voltrekken. Niemand kan echter ontkennen, dat de bovengenoemde trend zich voortzet en dat het proces als onomkeerbaar moet worden gezien. Ook de meest traditionele onder de vrouwen heeft haar (schone) vensters immers opengezet.
Welke consequentie heeft nu die veranderende oriëntatie van vrouwen voor de gebouwde omgeving? Ter aanvulling van de algemene uitgangspunten bij nieuwbouw/renovatie van wijken volgen enkele aandachtspunten waarmee rekening gehouden dient te worden bij de bouw van talrijke woningen in de eerstvolgende decennia:
- Multi-functionele vormgeving in de bouw van de woning zelf, maar ook in de woonomgeving. Zelfs de meest traditionele vrouw van de toekomst wil graag een eigen werk/hobbyruimte.
- Met ruimte voor de thuiswerkende vrouw van de toekomst in onze computermaatschappij zou wat dat betreft kunnen worden geëexperimenteerd in een luxe container op het erf.
- Inpassing van kleinschalige werkgelegenheid aan de rand van een wijk verdient de aandacht t.b.v. de categorie ambivalenten.
- Zo ook experimenten met groepswonen met behoud van eigen privacy en dan zeker niet alleen voor ouderen of studenten.
- Tot de vaste inrichting van een wijk horen al wandelparkjes en speelgelegenheid, maar gedacht kan ook worden aan een ruimte die naar behoefte kan dienen voor kinderopvang, restaurant/annex maaltijdvoorziening/bezorging in de wijk.
- Sociale veiligheid in de woonwijk is voor iedereen van belang, maar hoe staat het daarmee op de in te richten bedrijfslokaties, t.b.v. de werkende vrouw, die in het donker gaat en komt?
- En dan natuurlijk efficient en frequent openbaar vervoer en veilige fietsroutes. Zij zijn nadrukkelijk voor iedereen van belang, maar voor de vrouw zijn zij voorwaarden om te kunnen functioneren.

Samengevat: de planningsuitgangspunten: wonen, werken, recreëren dienen te worden aangevuld met zorgen.
Tenslotte vraag ik aandacht voor de rol van de vrouw zelf in de planvorming m.b.t. de ruimtelijke ordening. Zij moet zich sterker profileren en niet alleen het decor van de ruimte bepalen. Zij moet meer plaatsen innemen op niveaus waar zij kan creëren, initiëren en bepalen. Wij, vrouwen, zijn er niet met die ene lofwaardige vrouw in de Provinciale Planologische Commissie (PPC) en goed functionerende vrouwen-advies-commissies in de gemeenten. De vrouw moet haar plaats zoeken in het beleidswerk en in de politiek, in de beroepspraktijk, maar ook in de woningbouwvereniging. CDA-vrouwen bouwen geen barricades om daar vervolgens op te klimmen. Maar wel doe ik een beroep op het CDA-Vrouwenberaad in actie te komen t.b.v. de gewenste woonomgeving voor de vrouw van vandaag en morgen.

E. Verheyen-Loeff
lid Provinciale Staten Utrecht
(Gegevens ontleend aan Marieke Renau „Bouwen in haar perspectief", (diss), ACCO, Amersfoort, Leuven, 1988

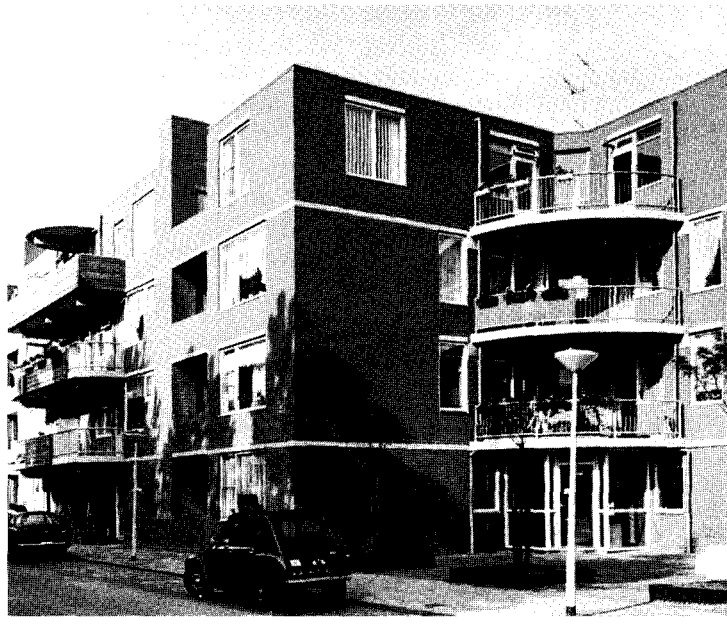

De veranderende oriëntatie van vrouwen heeft gevolgen voor de gebouwde omgeving.

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

YVONNE VAN ROOY TERUG OP EZ

,,Ik ben een jaar Kamerlid geweest. Te kort natuurlijk om geroutineerd te worden, maar ik heb heel veel geleerd en het was een uitermate nuttige periode. Ik heb nu meer inzicht hoe het in het hart van de politiek toegaat." Dit zegt Yvonne van Rooy (39) na haar eerste werkdag als staatssecretaris van Economische Zaken. Mevrouw Van Rooy volgde Piet Bukman op, die minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij werd.
Van Rooy was van 1986 tot en met 1989 ook al staatssecretaris van Economische Zaken. ,,Het is heel boeiend om weer in een bekende omgeving terug te keren. Ik ben op EZ hartelijk ontvangen. Toch sta je wel even te kijken als je hoort dat de benoeming rond is. Het gaat dan zo snel dat er nauwelijks tijd is om je kamer leeg te halen en afscheid te nemen."
Over het kamerlidmaatschap zegt zij: ,,Toen ik kamerlid werd, zei men dat ik het vast rustiger zou krijgen. Mij is gebleken dat dat niet zo is. Al die vergaderingen, gesprekken met belangengroepen en achterban. Mijn waardering voor kamerleden is enorm toegenomen zeker als je beseft dat zij maar beperkte ondersteuning krijgen. Er moet ontzettend veel zelf worden gedaan." Zij vond de ervaring heel boeiend om binnen de fractie mee te denken over de algemene politieke lijn terwijl op een departement je meer in de diepte met een beleidsterrein bezig bent. Ze mist de fractie best. ,,Ik was er echt al aan gehecht. Ik heb er de ruimte gekregen om te kunnen opereren. Ik had de interessante portefeuille van verkeer en waterstaat. De behandeling van het structuurschema Verkeer en Vervoer stond voor de deur en dan is het ook wel jammer te moeten afhaken."
Van Rooy over EZ: ,,Het is plezierig om de draad weer te kunnen oppakken. Mijn portefeuille is met een aantal beleidsterreinen uitgebreid. Het regionaal beleid, het consumentenbeleid, toerisme en het mededingingsbeleid zijn er bij gekomen. Dat is heel interessant met het oog op de Europese eenwording. Bij het regionaal beleid komt mijn ervaring van het woordvoerderschap verkeer en waterstaat goed van pas."
Van Rooy is hard bezig zich in de dossiers in te werken. Snelheid is geboden met het oog op de komende begrotingsbehandeling. ,,Ik val er zo maar in, maar ik had een degelijke voorganger die solide dossiers heeft achtergelaten. Ik verheug me er op samen met Andriessen een dynamisch beleid te voeren, vooral nu er zwaar weer op komst is. Juist in een tijd dat het krapper wordt is het belangrijk dat Economische Zaken ervoor zorgt dat de machinerie goed draait en dat het bedrijfsleven zijn motorfunctie kan vervullen."

Yvonne van Rooy lacht de fotografen toe nadat zij door de Koningin is beëdigd als staatssecretaris. *(Foto Hans Hordijk)*

STANDPUNT KABINET OVER STEDELIJKE GEBIEDEN

De CDA-fractie heeft met teleurstelling kennis genomen van het kabinetsstandpunt over de adviezen van de commissie-Montijn en de Raad voor het Binnenlands Bestuur inzake positie en bestuur van stedelijke gebieden. Het kabinetsstandpunt is vastgelegd in de nota ,,Bestuur op niveau" die onlangs door de bewindslieden van Binnenlandse Zaken aan de Tweede Kamer werd aangeboden.
Volgens CDA-woordvoerder Frans Jozef van der Heijden richt deze teleurstelling zich hoofdzakelijk op het onderdeel bestuurlijke vernieuwing. Van der Heijden: ,,Het is maar goed dat het kabinetsstandpunt op dit onderdeel nog het karakter van een tussenrapportage heeft zodat er nog ruimte en tijd is om het kabinet in deze tot andere gedachten te brengen."
Ook een binnenkort verschijnende nota van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA zal voor de fractie aanleiding kunnen zijn haar mening te verfijnen.
Het feit dat het kabinet met betrekking tot een aantal stedelijke gebieden kiest voor een bestuurlijke autoriteit op bovenlokaal niveau die bijvoorbeeld zonder overleg gemeentelijke of provinciale taken kan weghalen en kan overdragen aan een regionale autoriteit, vormt een ontkenning van het essentiële belang van een centralistische benadering van bovenaf. De opgedane ervaringen met nieuwe bestuursmodellen in de afgelopen twintig jaar is vooral een negatieve geweest. Ze hebben tot heilloze discussies geleid, vindt Van der Heijden.
De CDA-woordvoerder vindt het beter en efficiënter de intergemeentelijke samenwerking van onderaf te laten groeien en tegelijkertijd stokken achter de deur te plaatsen om niet van de grond komende samenwerking met enige sturing in goede banen te kunnen leiden. Van der Heijden: ,,Deze weg die vanzelf een meer bindend karakter zal krijgen biedt een veel betere waarborg voor het verder groeien van een regionale bestuursmentaliteit en betere intergemeentelijke samenwerking. In dit systeem bepalen de gemeenten zelf hoe zij het regionale bestuur willen opbouwen en vormgeven. Wanneer gemeenten niet zelf verantwoordelijk gemaakt worden voor regionale samenwerking is het niet te verwachten dat een ook op lange termijn effectieve bestuursvorm van de grond komt."
Het model van intergemeentelijke samenwerking van onderop leidt volgens Van der Heijden zeker tot een versterking van de democratische legitimatie van het regionale bestuur.
,,Een bovenlokale autoriteit als door het kabinet voorgesteld bergt het gevaar in zich van een verzwakking van de positie van de gemeenteraden en een waarschijnlijk verder dalende kiezersinteresse.", aldus het CDA-Tweede Kamerlid.
De CDA-fractie vindt het ook jammer dat een analyse van de financiele positie van de grote steden nog steeds ontbreekt. Ook de commissie-Montijn heeft in 1989 die analyse niet kunnen bieden. Daar afdoende financiele onderbouwing ontbreekt ziet de CDA-fractie met belangstelling uit naar een evaluatie van de financiële situatie van de grote steden.

,,RECHT IN BEWEGING"

,,Baanbrekend op weg naar een krachtige aanpak van de criminaliteit in al haar vormen". Dit zegt justitiewoordvoerder Vincent van der Burg namens de CDA-fractie over de nota ,,Recht in beweging", die onlangs werd uitgebracht door de bewindslieden van Justitie. Van der Burg noemt het te prijzen dat het kabinet zijn belofte gedaan tijdens de regeringsverklaring in zo korte tijd gestand heeft kunnen doen door te komen met een nota waarin alle facetten van het jus-

titiële beleid voor nu en in de toekomst uitgebreid en op zo heldere wijze worden belicht."
,,De bewindslieden hebben zichzelf met het ambitieuze beleidsplan vergaande en ingrijpende verplichtingen opgelegd, en wel om de vele voornemens ook daadwerkelijk ten uitvoer te brengen. Daar is moed voor nodig en het verdient steun." De CDA-fractie wil het kabinet er op aan kunnen spreken en gaat er vanuit dat de Justitiebegroting de komende jaren een groeiende begroting zal blijven zijn. Benieuwd is de fractie naar de toegezegde nota Rechtshandhaving. ,,Wetgeving moet tenslotte ook goed en op tijd handhaafbaar zijn.", aldus Van der Burg.
Van der Burg noemt het verstandig en noodzakelijk dat de politie als eerste schakel in de strafrechterlijke keten meer bevoegdheden krijgt voor de strijd tegen (zware) criminaliteit. Hij steunt het voornemen van het Openbaar Ministerie om 40% van de politiewerkzaamheden voor recherchewerk te gebruiken.
Het CDA is er voor de rol van de geldboete in het bestaande sanctiepakket aanzienlijk op te waarderen. De CDA-fractie is wel teleurgesteld over het aantal nieuwe cellen. Van der Burg wil van de bewindslieden weten waarom de komende vier jaar ,,slechts" 790 nieuwe cellen gepland zijn in plaats van de 1200 die de commissie-Greven heeft voorgesteld.
Het wordt toegejuicht dat er wettelijke regels komen voor het strafbaar stellen van voorbereidingshandelingen en dat er nieuwe wettelijke regels komen zodat vandalisme en ordeverstoringen in groepsverband aangepakt kunnen worden.
,,Een lik-op-stuk beleid zal zeker effectief blijken", zegt Van der Burg. Wat het vreemdelingenbeleid betreft, spreekt de fractie de hoop uit dat de bewindslieden door zullen gaan op de ingeslagen weg om te komen tot een krachtige aanpak van de gehele problematiek, met name bij de verkorte procedure en het uitzettingsbeleid. Van der Burg noemt het schokkend dat zovele jongeren uit etnische minderheden met justitie in aanraking komen. Een integraal beleid is hiervoor nodig. Door het tekortschieten van WVC is Justitie een soort vuilnisbak geworden. WVC zal in de sfeer van de sociaal culturele voorzieningen gerichter over de brug moeten komen, vindt Van der Burg. Hier ligt ook een taak voor Binnenlandse Zaken in de richting van het onderwijs.
,,Waarom wordt er door zoveel jongeren gespijbeld. Bij de opvang van deze jongeren weer terug op school laat het onderwijs het afweten."
Van der Burg vindt het een uitstekend idee dat de bewindslieden de positie van het slachtoffer willen versterken. De bewindslieden willen 5% van elke boete voor slachtofferhulp reserveren. ,,Misschien moet er nog wel meer gebeuren", zegt hij. Dat de subsidie voor de slachtofferhulp structureel wordt, juicht de woordvoerder toe. ,,Wij pleiten daar al jaren voor."

Het CDA-Tweede Kamerlid Jaap de Hoop Scheffer heeft vorige week een bezoek gebracht aan de Nederlandse fregatten Witte de With en Pieter Florisz. De Hoop Scheffer deed dat als rapporteur van de Westeuropese Unie (WEU). Op de foto begroet commandant kapitein-luitenant ter zee J. van der Aa het kamerlid. *(Foto A.N.P.)*

NOTA-PRONK OVER ONTWIKKELINGS-SAMENWERKING

,,Pronk neemt teveel hooi op de vork". Dat zegt Gerard van Leijenhorst, woordvoerder Ontwikkelingssamenwerking van de CDA-Tweede Kamerfractie, over de nota ,,Een wereld van verschil" van minister Pronk.
Te veel hooi omdat Pronk weer meer landen in de Derde Wereld in Nederlandse hulpprogramma's wil opnemen terwijl de CDA-fractie het aantal landen waarmee ontwikkelingsrelaties onderhouden worden al te hoog vond. Van Leijenhorst: ,,Er worden geen prioriteiten gesteld en dat zal onvermijdelijk leiden tot versnippering van het beleid."
Van Leijenhorst noemt de nota ,,onparlementair" van omvang: meer dan 500 pagina's. Hij vreest dat een adequate behandeling problematisch zal zijn. ,,Het beleidsprogramma 1990-1993 van 60 pagina's lijkt daartoe beter geschikt."
De CDA-woordvoerder constateert dat overeenkomstig de gemaakte afspraken in het regeerakkoord grote aandacht wordt besteed aan het milieu, dat de aangebrachte versterking van de ontwikkelingsleningen onder zachtere voorwaarden wordt gerealiseerd en dat het ambtelijk apparaat wordt uitgebreid.
Hij heeft verder waardering voor de specifieke aandacht die besteed wordt aan het armste werelddeel Afrika en de grotere zekerheid die geboden wordt aan de medefinancieringsorganisaties.
Van Leijenhorst vindt dat de particuliere sector in vergelijking met de overheidssector onderbelicht wordt. De ontwikkelingssamenwerking ontbeert daardoor te zeer het noodzakelijke maatschappelijke draagvlak. Terwijl er overal in de wereld een duidelijke ontwikkeling gaande is in de richting van een vermaatschappelijking van het beleid en groter accent wordt gelegd op het particulier initiatief, is er in de nota verhoudingsgewijs een grote hang naar ,,verstatelijking" te bespeuren. De activerende rol van het bedrijfsleven wordt volgens hem onvoldoende gewaardeerd.

Dzsingisz Gabor: Minister en ik zullen gezamenlijk opereren

(Foto Hans Hordijk)

De nieuwe staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, drs. Dzsingisz Gabor, was tot vorige week burgemeester van de Overijsselse gemeente Haaksbergen en bekleedde daarnaast tal van functies binnen het CDA. Zo was hij onder meer lid van de programcommissie en van de commissie Buitenland. Ook maakte hij deel uit van de redacties van Politiek Nieuws (ledenblad KVP), Bestuursforum en CD/Actueel. Uit de reacties in de pers blijkt niet alleen dat hij zeer gewaardeerd wordt om zijn bestuurlijke kwaliteiten, maar ook dat hij er zelf veel zin in heeft.

Was u uitgekeken op het burgemeesterschap in uw gemeente?

„Ik heb in Haaksbergen al bij mijn eerste ambtstermijn gezegd dat ik er niet over piekerde om in die periode andere functies te accepteren, maar dat ik in de tweede termijn – ik was enige tijd geleden herbenoemd – naar een andere functie zou uitkijken. Dat was evident. Niet alleen omdat ik zelf vind dat je binnen vier tot acht jaar van functie moet veranderen, maar ook omdat indertijd in de profielschets stond dat Haaksbergen een burgemeester zocht die snel moest doorstromen. Dat is ze blijkbaar goed bevallen want in de profielschets voor mijn opvolger is dezelfde passage opgenomen."

Hoe reageert u op de kritiek van de natuur- en milieubeweging dat een staatssecretaris voor natuurbehoud een achteruitgang is, omdat deze belangen nu niet meer door een minister op kabinetsniveau behartigd kunnen worden?

„Ik heb veel begrip voor die kritiek. Ik kan me heel goed voorstellen dat men, als je het gevoel hebt dat je bij een minister beter aan je trekken komt, bezwaar heeft tegen deze ontwikkeling. Ik stel daar tegenover dat minister Bukman en ik gezamenlijk zullen opereren. Dat geldt in ieder geval voor onze communicatie met de organisaties voor natuur en milieu. We zullen een wat andere benadering laten zien van hoe een minister en staatssecretaris samen opereren. De toekomst zal moeten uitwijzen of het feit dat ik als staatssecretaris op bepaalde momenten het voortouw neem – bijvoorbeeld naar de Tweede Kamer toe – een nadeel of een voordeel is."

Klaas de Vries

(Op de foto: staatssecretaris Gabor wordt na zijn beëdiging bestormd door journalisten en fotografen.)

NIEUWE BEWINDSLIEDEN

Piet Bukman na jaren terug in landbouwsector

Piet Bukman is terug van weggeweest. Op 28 september keerde hij als minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij terug in de kring waaruit hij voortkwam: de land- en tuinbouw. Maar nu aan de andere (de overheids-) zijde van het spectrum. De Westlandse tuinderszoon nam tien jaar geleden afscheid van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB) waarbij hij sinds zijn studie sociale geografie werkzaam was geweest. De nu 56-jarige Bukman nam al in de jaren zeventig een vooraanstaande positie in de Nederlandse landbouw in. Er waren toen mensen, ook in het federatieve CDA, die liever hem dan Van der Stee of Braks op Landbouw zagen. Als voorzitter van de CBTB en het Landbouwschap liet Piet Bukman immers veel van zich horen waardoor hij in politiek Den Haag opviel.
Maar het liep anders: niet Bukman volgde in 1980 Van der Stee op als minister van Landbouw, maar het Brabantse Tweede Kamerlid Gerrit Braks, die dit ambt, afgezien van een onderbreking in 1981-1982, tot voor enkele weken bekleedde.
Voor Bukman was in 1980 iets anders weggelegd; hij werd de eerste partijvoorzitter van het CDA. Bukman slaagde erin het CDA tot een eenheid te smeden. In 1986 werd hij minister voor Ontwikkelingssamenwerking en vorig jaar – toen de PvdA Ontwikkelingssamenwerking wilde gaan beheren – werd hij benoemd tot staatssecretaris van Economische Zaken. Door diverse oorzaken bleef hij buiten de ministersposten.
Er was, na het aftreden van Braks, geen twijfel mogelijk: Bukman moest de eerste kandidaat voor de opvolging zijn. Zijn grote ervaring als bestuurder en kennis van de landbouwproblematiek maakten hem, meer dan iemand anders, geschikt voor deze post. Hij staat nu voor een zware taak. De land- en tuinbouw en de visserij vergen, nog veel meer dan bijvoorbeeld twintig jaar geleden, het uiterste van de bewindsman. Zowel internationaal (vooral EG) als nationaal. Het zal ook niet meevallen een voortreffelijke, ook in EG-kringen gezaghebbende, minister als Gerrit Braks te moeten opvolgen. Bukman zal het met zijn internationale ervaring, zijn bestuurderskwaliteiten en de vruchten van zijn persoonlijke afkomst wel redden. Ongetwijfeld zal hij de discussie met het landbouwfront niet ontlopen. Hij kent de boeren, weet zich verwant met hen. En de visserijproblematiek zal hij zich redelijk snel eigen maken, zeggen zijn vrienden. Er is alle reden tot vertrouwen in het ministerschap van Piet Bukman.

Evert Mathies

(foto Hans Hordijk)

Prinsjesdag kleurloos en grauw

De eerste door dit kabinet opgestelde begroting draagt het karakter van een doelpuntloos gelijkspel of om het in wielertermen te zeggen, is het resultaat van een ,,sur place" waarbij beide coalitiepartners elkaar voortdurend hebben begluurd. Als de een een centimeter vooruitging, volgde de ander onmiddellijk. Zeker, de politieke stokpaardjes van beide partijen zijn aan bod gekomen. De PvdA kreeg onder de vlag van de inkomensherverdeling een éénmalige uitkering van *f* 50,-- voor elkaar; het CDA een verhoging van de kinderbijslag. Het elan van de sociale vernieuwing werd echter weer overschaduwd door een bezuiniging op de stadsvernieuwing. Het autovervoer moet worden teruggebracht, maar de tarieven van de spoorwegen gaan omhoog en ga zo maar door. Het ,,profileren" binnen de smalle marges van 's-Rijksfinanciën is uiteindelijk ten koste gegaan van de financiële soliditeit en een echt plan van aanpak voor het terugdringen van het financieringstekort moet komend voorjaar nog gemaakt worden. Het was voor de PvdA kennelijk allemaal voldoende om het eigen gezicht te herkennen en juichend kenschetste Wöltgens de begroting als een verademing, daarmede duidelijk accentuerend waar het de PvdA om te doen geweest is: zich profileren.
Van datgene waar Lubbers tijdens de verkiezingscampagne zo sterk de nadruk op heeft gelegd – namelijk vooral de aandacht richten op datgene dat partijen in hun programma gemeen hebben en daar gezamenlijk in coalitieverband aan te gaan werken – is in deze begroting helaas weinig terug te vinden.
Beide partijen hebben zich duidelijk uitgesproken voor:
- een solide financieel beleid;
- stabilisatie van de staatsschuld en terugdringing van het financieringstekort;
- een krachtige aanpak van de vervuiling van het milieu;
- verruiming van de werkgelegenheid en terugdringing van het aantal arbeidsongeschikten, werklozen, bijstandstrekkers en het ziekteverzuim opdat een halt wordt toegeroepen aan het nog steeds groeiende aantal mensen dat definitief uit de boot dreigt te vallen;
- het bewerkstelligen van een rechtvaardige inkomensverdeling;
- het heroverwegen van oud beleid en het vormgeven van nieuw beleid.

Het zou het kabinet, als coalitie, sterk ten goede zijn gekomen als in deze eerste begroting juist het beleid op deze hoofdzaken duidelijk geprofileerd was. Hopenlijk zullen de algemene politieke beschouwingen meer helderheid over deze hoofdzaken van beleid brengen. In ieder geval zal de CDA-fractie daar op moeten aandringen.
Tenslotte werd Prinsjesdag dan ook nog overschaduwd door het gedwongen vertrek van onze minister Braks. Er is al genoeg over geschreven en gezegd, maar ik kan niet nalaten hier mijn respect en bewondering te uiten voor al hetgeen hij gedaan heeft voor het land, het CDA en zijn specifieke beleidsterrein.
Ik schaar mij aan de zijde van hen die de argumentatie voor het opzeggen van het vertrouwen zwak, te zwak vonden.
Prinsjesdag was daarmee een kleurloze grauwe dag en het kabinet zal hard moeten werken om het beleid op hoofdzaken helder te presenteren.

drs. F.J.M. Werner
oud-voorzitter CDA-programcommissie.

Het is voor bewindslieden in dit kabinet niet meer vanzelfsprekend dat ze minder moeten uitgeven

,,Ik heb er begrip voor dat heel weinig mensen gelukkig zijn met de Miljoenennota 1991, maar ik deel hun kritiek niet. Dat het financieringstekort daalt, de collectieve lastendruk niet stijgt en er niet aan ,,Oort'' wordt gemorreld stemt me tevreden.'' Staatssecretaris van Financiën drs. Marius J.J. van Amelsvoort gaat niet gebukt onder de forse kritiek op de op Prinsjesdag ingediende begroting. Maar anderzijds realiseert hij zich dat het ook door hem beoogde resultaat bereikt is door nogal wat eenmalige ingrepen.

VAN AMELSVOORT

Van Amelsvoort: ,,Let wel, we voorzagen dat we bij de opstelling van de begroting voor 1991 met nogal wat hobbels geconfronteerd zouden worden, mede door het vervallen van incidentele dekkingen. Maar dat probleem hebben we samen kunnen oplossen. Dat is iets anders dan dat we allerlei problemen voor ons uit hebben geschoven, zoals sommigen suggereren. Natuurlijk zit de economische toekomst vol onzekerheden. Al het mogelijke zal gedaan moeten worden om een heel slecht scenario te voorkomen: hogere inflatie, vermindering van de concurrentiepositie, vergroting van de werkloosheid.
Een belangrijk probleem is ook de hoge rente. In het regeerakkoord zijn we van een lagere rente uitgegaan. Er zijn internationaal onzekerheden die door de Golfcrisis veroorzaakt worden. Volgend jaar maken we de ,,tussenbalans'' op. Sommigen van ons zeggen: begin er nu maar vast mee. Maar anderen geven er de voorkeur aan op de meerjarenramingen van het Centraal Planbureau te wachten.''

MENTALITEITSOMBUIGING BIJ MINISTERS

Over de toekomstkansen van het kabinet-Lubbers-Kok is Marius van Amelsvoort bepaald niet pessimistisch. ,,We zijn door de discussies over de moeilijke begroting 1991 heengekomen. Ik heb nu echt alle vertrouwen dat we ook in de komende jaren samen uit de problemen geraken.'' Hij constateert wel een verschil in ,,financieel denken'' tussen het huidige kabinet en de eerste twee kabinetten-Lubbers. Van Amelsvoort: ,,In de periode 1982-1989 was de filosofie van de leden van de betrokken kabinetten: we moeten terug, minder van het nationaal inkomen naar ons toetrekken, dat wil zeggen: bezuinigen. Het huidige kabinet wil daarmee doorgaan, maar ik merk dat bij een aantal bewindslieden uit beide coalitiepartijen de vraag naar voren komt: waar blijft het nieuwe beleid, waarom moet de overheid zo krap bij kas blijven zitten? Ze bedoelen daarmee: we willen meer geld. In zekere zin is er sprake van een mentaliteitsombuiging. Het is voor een aantal bewindslieden niet zo vanzelfsprekend meer dat ze minder moeten willen uitgeven. Ik zelf vind het nog te vroeg om zo te gaan denken. Het blijft immers te gek dat je zoveel meer uitgeeft dan je aan inkomsten binnenkrijgt.''

SAMENWERKING MET KOK

Marius van Amelsvoort, in het eerste kabinet-Van Agt enige tijd staatssecretaris van Financiën (met Van der Stee als minister) voelt zich ook nu thuis op het departement aan het Korte Voorhout. ,,Ik heb met genoegen vastgesteld dat mijn minister Wim Kok een prettig mens is en over alle eigenschappen beschikt die een minister van Financiën nodig heeft. Ik heb wel gemerkt dat tussen de minister en mij verschillen van mening over 's lands financiën en de belastingen voorkomen, maar de persoonlijke verhoudingen hebben hieronder niet geleden. We zijn het steeds weer eens geworden.'' Toen Van Amelsvoort in het eerste kabinet-Lubbers staatssecretaris van Binnenlandse Zaken was trad het verschil in politieke kleur met de liberale minister Rietkerk niet zo naar voren, herinnert hij zich.

,,Ik heb wel gemerkt dat tussen de minister en mij verschillen van mening over 's lands financiën en de belastingen voorkomen.''

HERSTRUCTURERING BELASTINGDIENST

Volgende maand is het derde kabinet-Lubbers een jaar oud. ,,Het was geen gemakkelijk jaar,'' verzucht Van Amelsvoort. Dat gold ook voor hem zelf. Eerst vergde de behandeling van een omvangrijk wetgevingsprogramma veel van zijn tijd en energie. (alleen al in de week tussen Kerst en de jaarwisseling verdedigde hij in de Eerste Kamer vijf wetsontwerpen). Daarna veroorzaakte de herstructurering bij de belastingdienst veel politieke deining. Marius van Amelsvoort toont zich redelijk tevreden over de eerste fase van deze gigantische herstructurering, die op 1 januari in werking getreden is. ,,Bedenk dat bij de rijksbelastingdienst 30.000 mensen werken, zo'n twintig procent van de rijksdienst.'' Externe onderzoeksbureaus uit-

,,Ik merk dat bij een aantal bewindslieden uit beide coalitie-partijen de vraag naar voren komt: waar blijft het nieuwe beleid, waarom moet de overheid zo krap bij kas blijven zitten? Ze bedoelen daarmee: we willen meer geld (. . .) Ik zelf vind het nog te vroeg zo te gaan denken."

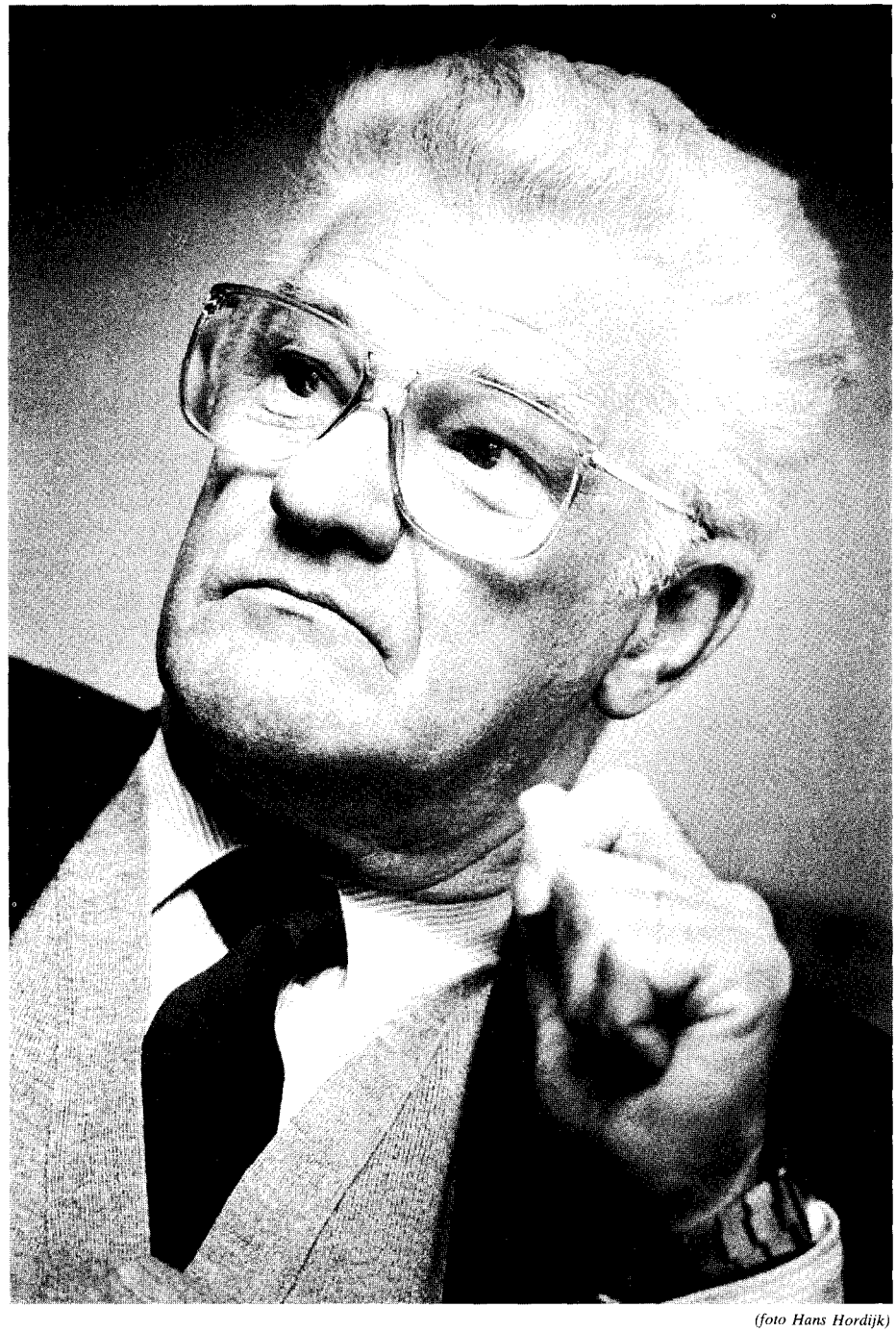

(foto Hans Hordijk)

ten zich enkele maanden geleden positief over de gang van zaken bij de herstructurering.
De staatssecretaris is tevreden over de ,,operatie-Oort". ,,De technische foutjes die we ontdekten waren klein en veelal te repareren. Bekend was wie erop voor- en achteruit zouden gaan. De uitwerking van ,,Oort" was nadelig voor groepen alleenstaanden en voor ouderen met een klein pensioentje. Dat laatste vond ik echt vervelend, maar we konden het zonder het systeem aan te tasten niet snel herstellen."

COMMISSIE-STEVENS VLUCHTWEG

Nu is een nieuwe commissie onder leiding van de CDA'er mr. Willem Stevens aan het werk. Het is de bedoeling dat de commissie in de loop van volgend jaar rapport uitbrengt. Een soort tweede commissie-Oort, maar dan anders. Van Amelsvoort: ,,Bij de opstelling van het regeerakkoord in 1989 bleek het niet mogelijk te zijn het eens te worden over de fiscale paragraaf. De concepten van PvdA en CDA liepen te ver uit elkaar. De nieuwe commissie was in dit opzicht een vluchtweg voor ons. En verder werden in de opdracht aan de commissie-Stevens zaken opgenomen die wij zelf alleen met de grootst mogelijke moeite zouden kunnen oplossen, zoals de fiscale behandeling van ondernemingswinst. Over de noodzaak van verdere vereenvoudiging waren de partijen het eens."

Indertijd heeft Van Amelsvoort zich als Kamerlid nogal verzet tegen de instelling van allerlei externe adviescommissies. Ook had hij vijf jaar geleden bedenkingen tegen de instelling van de commissie-Oort.
,,Maar toen ik zag met welk produkt de commissie-Oort kwam ben ik van mening veranderd. Juist als commissie-Oort kon ze met ingrijpende voorstellen komen zoals het ineenschuiven van loon en inkomstenbelasting en premies en volksverzekeringen."
Marius van Amelsvoort is tevreden over het resultaat van het werk van de commissie-Oort. Er heeft een vereenvoudiging plaatsgevonden. Tegelijkertijd hebben regering en parlement een tariefsverlaging tot stand gebracht. ,,Alleen wat betreft de nieuwe regeling van de ,,gemengde kosten" (zoals representatie, etentjes) vraag ik me af of we dat wel zo hadden moeten doen, maar het was theoretisch goed verdedigbaar en nodig voor de belastingverlaging.", aldus de staatssecretaris die bij de behandeling van de wetsontwerpen-Oort in de Tweede Kamer eerste woordvoerder van de CDA-fractie was.

Evert Mathies

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen en Computable schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIE NEDERLANDSE POLITIEKE PARTIJEN

10e JAARGANG ■ 20 OKTOBER 1990 ■ NR. 18

CDA ACTUEEL

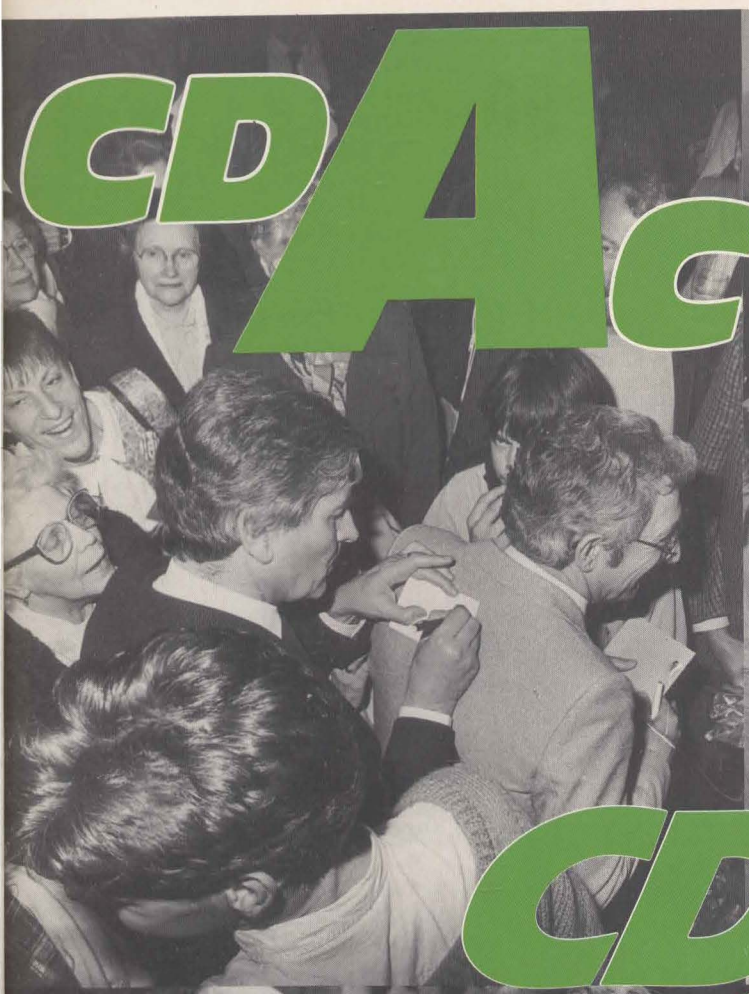

CDA 10 JAAR

POLITIEK MEMO '90

Kabinet-Lubbers III

Het politiek memo biedt u een aantal belangrijke kerngegevens over het Nederlands bestuur.

* Ministers, Staatssecretarissen, Leden van de Raad van State, Eerste en Tweede Kamer, Kamercommissies enz.
* honorering van politici en ambtenaren
* de Miljoenennota
* een aantal handige statistische gegevens:
  Verkiezingsuitslagen, burgemeesters, raadsleden, onderwijsstatistieken, bruto binnenlands produkt, handelsbalans, bevolking, werkgelegenheid, indexcijfers enz.
* adressen

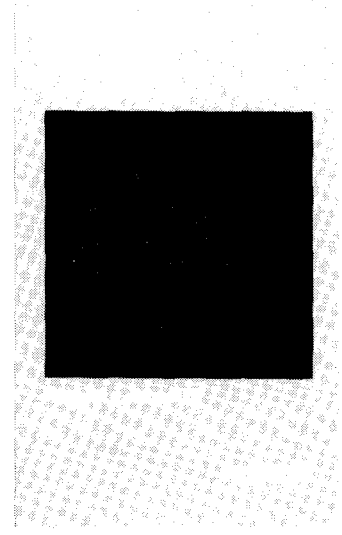

Verschijnt jaarlijks.
Omvang 107 pag., f 23,–
Abonnees f 18,–.

Ook zijn er twee deeledities met soortgelijke informatie met betrekking tot:

* Provinciën en Gemeenten
* Europese Gemeenschappen

Deze edities verschijnen eenmaal per twee jaar.

Editie Provinciën en Gemeenten;
laatst verschenen editie: juli 1990.
Omvang 136 pag., f 23,–
Abonnees f 18,–.

Editie Europese Gemeenschappen:
laatst verschenen editie: november 1989.
Omvang 92 pag., f 23,–
Abonnees f 18,–.
Prijzen zijn incl. BTW en verzendkosten.

Abonnees op het Politiek Memo ontvangen automatisch beide deeledities.

Vul nu de bestelbon in of bel met ons distributiecentrum Libresso:
05700-33155 ☎

Uitgeverij Kluwer bv

Postbus 23, 7400 GA Deventer

Ook verkrijgbaar via de boekhandel.
Prijswijzigingen voorbehouden.
* Levering en diensten geschieden volgens de Algemene Verkoop- en Leveringsvoorwaarden van Libresso bv, Deventer, gedeponeerd ter griffie van de Arrondissementsrechtbank te Utrecht d.d. 17 april 1990, onder nummer 191/90. Een afschrift van deze voorwaarden zal de koper op diens verzoek worden toegezonden.
** Wenst u levering via de boekhandel, dan verzoeken wij u deze kaart rechtstreeks aan uw boekhandelaar te zenden.

Bestelbon

In open envelop zonder postzegel zenden aan: Uitgeverij Kluwer bv, Antwoordnummer 93, 7400 VB Deventer

Ondergetekende wenst rechtstreeks*/via boekhandel** ____

... abt. (742) **Politiek memo** (incl. edities prov. & gemeenten en EG) à f 18,–
... ex. (9031206083) **Politiek memo 1990** – Kabinet Lubbers III à f 23,–
... ex. (9031206547) **Politiek memo editie provinciën & gemeenten** à f 23,–
... ex. (9031205869) **Politiek memo editie Europese gemeenschappen** à f 23,–

Naam: ____
Straat: ____
Postcode/Plaats: ____
Functie: ____
Soort bedrijf/instelling: ____
Factuur zenden aan: ____
____
Datum: ____
Handtekening:

,,De buitenwacht'' over 10 jaar CDA

,,Gedempte vreugde over jubileum'' (Gert Schutte), ,,Een springlevend maar wat arrogant veulen'' (Ria Beckers), ,,Een wonderwel geslaagde fusie'' (Leendert Ginjaar), ,,Verhouding tussen CDA en PvdA veranderde'' (Wim Kok) en ,,Oppositie zou helend en verhelderend zijn voor CDA'' (Hans van Mierlo). Dat zijn in het kort de meningen van toppolitici van GPV, Groen Links, VVD, PvdA en D66 over tien jaar CDA. Pagina 12, 13 en 14.

Brinkman: We kunnen niet gemakkelijk verwijzen naar Prediker of Openbaringen zoveel en dan onze conclusies trekken

,,Voor het CDA blijft het een grote uitdaging steeds weer een praktische vertaling te geven aan een aantal basisnoties uit de Bijbel en het gedachtengoed van het CDA (...), maar het is niet zo dat we gemakkelijk kunnen verwijzen naar Prediker zoveel of Openbaringen zoveel en dan onze conclusies trekken.'' Dit zegt CDA-fractievoorzitter Brinkman in een interview over de C van het CDA. Pagina 4 en 5

(foto Hans Hordijk)

Haalt het CDA het jaar 2000?

Hoe heeft het tegen veler verwachting in in 1980 tot de oprichting van het CDA kunnen komen? Hoe komt het dat het CDA de succesvolste partij van de jaren '80 werd? En tenslotte: Haalt het CDA het jaar 2000? Op deze vragen gaat de politicoloog Hans Martien ten Napel uitgebreid in op pagina 22 en 23.

De CDA-premiers in de eerste 10 jaar van het CDA: Lubbers en Van Agt.

INHOUD

Commentaren 6
Van Schalsum 6
Column delegatieleider CDA in Europees Parlement 7
Het beeld van het CDA in de media 8, 9
Discussie tussen Van Leijenhorst en Bijlefeld-Schouten over het CDA in de Tweede Kamer 10, 11
Agenda 14
CDJA 15
Tien jaar CDA-Vrouwenberaad 16, 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21

10 jaar CDA

Het CDA bestaat tien jaar, maar dit decennium staat niet los van de vele decennia die daaraan zijn voorafgegaan. Het was immers niet een echt nieuwe partij: drie oude partijen die lang van elkaar gescheiden waren opgetrokken gingen in de jaren zestig en zeventig ,,samen op weg''. Velen herinneren zich nog hoe niet alleen de ,,buitenwacht'' de eenwording sceptisch begeleidde, maar hoe ook binnen de drie partijen de twijfel vaak de kop opstak. Het was voor een niet gering deel te danken aan de wilskracht van Piet Steenkamp en de zijnen dat de eenheid in 1980 een realiteit werd.

Het CDA is electoraal een succes geworden. Daar kunnen we niet dankbaar genoeg voor zijn. Een politieke groepering kan een boodschap hebben, maar ze moet ook het nodige in de samenleving kunnen bereiken. En daarvoor is een zekere omvang nodig.

Van groot belang is dat het CDA zijn uitgangspunten goed in het oog blijft houden. Het moet met zijn geheel eigen karakter zijn uitstraling naar de samenleving behouden en versterken. Voor het CDA is de Bijbelse boodschap het richtsnoer dat in de weerbarstige praktijk van alledag niet versluierd mag raken. Hoe groot de partij ook is en in de toekomst ook mag zijn; ze mag nooit het beeld van arrogantie van de macht vertonen. Ze moet dienstbaar aan de samenleving blijven. In kleine en grote verbanden.

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Arjen Jongma, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Dick van Vliet, José Möhring-Van Vondelen en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Wil Waterreus-de Vries

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen)
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461; faxnr. 3643417)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

We kunnen niet gemakkelijk verwijzen naar Prediker of Openbaringen zoveel en dan onze conclusie trekken

Heeft het tienjarige CDA het zó druk met de politiek van alledag dat de bezinning op de C er bekaaid van af komt? Oud-minister-president Biesheuvel liet onlangs in CD/Actueel weten dat wat hem betreft de principiële bezinning meer aandacht zou moeten krijgen. En een CDA-wethouder van Twello vroeg onlangs in een tv-uitzending van de KRO over het jarige CDA om meer reflectie op de C. Genoeg aanleiding om hierover te praten met mr.drs. L.C. Brinkman, CDA-fractievoorzitter in de Tweede Kamer.

DE C VAN HET CDA

Elco Brinkman heeft in de afgelopen jaren een forse bijdrage geleverd aan het denken over het eigen karakter van het CDA. Befaamd werden zijn principiële beschouwingen in de Tweede Kamer over de ,,zorgzame samenleving'' ,,een nieuw sociaal elan'' en een rede in Leiden. Hij was toen nog minister van WVC en als zodanig sterk betrokken bij samenlevingsvragen. Wat vindt hij van de hartekreten van de oud-premier en de wethouder van Twello?

Brinkman: ,,Ik denk dat voor ons de grote uitdaging steeds weer blijft een praktische vertaling te geven aan een aantal basisnoties uit de Bijbel en het gedachtengoed van het CDA. Bijvoorbeeld: wat zijn nou precies de verplichtingen jegens onze naaste, hoe ga je om met de Schepping, zijn we niet teveel met ons eigen ik bezig? Zijn we niet teveel uit op de vrolijkheid van vandaag en kijken we niet met een zekere zorgeloosheid naar morgen? Dat zijn in zekere zin tijdloze vragen, maar je moet ze wel aan de hand van de actuele problematiek beantwoorden. Solidariteit en rentmeesterschap, het ,,Eert uw vader en uw moeder'', ,,gedenk de vreemdeling die in uw poorten is'' zijn begrippen die eeuwenlang tot ons gedachtengoed behoren. Maar ze moeten voor en door ons allen vertaald worden naar het heden. We zullen ze moeten inbouwen in onze benadering van allerlei vraagstukken, of het nu om de opvang van de asielzoekers gaat of de milieuproblematiek danwel de problemen van bejaarden met een klein pensioen. Het gaat daarbij wel degelijk om onze inspiratie en de bron daarvoor is de Bijbel.''

Het lijkt alsof de ideologische benadering van politieke vragen er vroeger meer uitsprong dan nu. Speelt de tijdgeest hier een rol?

,,Het heeft voor een deel te maken met massaliteit, maar in zekere zin ook met anonimiteit. Het heeft niet alleen te maken met de omstandigheid dat het CDA een grote partij is, maar het geldt ook voor de samenleving in haar totaliteit. De kleine, overzichtelijke verbanden zijn als het ware opgegaan in grotere eenheden. Mensen moeten nu meer moeite doen een herkenningspunt te vinden, bijvoorbeeld iemand die in eenzelfde (gevoels)taal spreekt. Ze zijn vaak hun vaste bakens kwijt. Daar komt voor het CDA bij dat het een brede volkspartij wil zijn. We hechten aan samenwerking en aan discussies in die zin dat steeds weer blijkt dat een oplossing meestal slechts vanuit een aantal afwegingen in zicht komt. Op het moment waarop je als CDA zou terugvallen tot een groepering die het in alle opzichten altijd onderling eens is en met steeds dezelfde argumenten tot dezelfde conclusies komt ontstaat er eenzijdigheid. De charme van het CDA is dat meningen kunnen en mogen botsen.

,,Je moet voorkomen dat een aparte kaste van politici los van de werkvloer gaat zweven. Op het moment dat je een apart beroep van politicus gaat maken worden politici bureaucratischer. Dat is een betere term dan pragmatischer.''

De maatschappelijke werkelijkheid vraagt afwegingen. Dat komt bij ons heel goed tot zijn recht. We handelen niet meer zo omdat het ,,altijd al zo gedaan is''; het is een voortdurend zoeken en tasten.

,,Mensen accepteren heus wel dat leiders in de politiek een stapje voor de troep uitgaan, maar het moeten geen twee stapjes zijn. Dan kan men het niet meer volgen.'', zei Jan de Koning twee weken geleden in een interview. Mag ik daaraan toevoegen dat politici ook niet de ambitie moeten hebben een soort blauwdruk voor de samenleving neer te leggen. Ze moeten heel goed luisteren naar wat er in brede kring leeft. Dat geldt trouwens ook voor een relatief kleine groep als een Kamerfractie van 54 leden. Het is heus niet zo dat een fractievoorzitter of een minister-president na honderd gesprekken met belangengroepen of ambtenaren en andere deskundigen kan zeggen: nou mensen, het is allemaal gepast en gewogen, dat is het dan. Mensen moeten ook de tijd hebben om zaken rustig op zich te laten inwerken en naar eigen omstandigheden te vertalen. Kortom: het spectrum is veel breder geworden. De beslotenheid heeft plaats gemaakt voor openheid en dat is goed. In de meningsvorming is minder automatisme gekomen. Het is niet zo dat we gemakkelijk kunnen verwijzen naar Prediker zoveel of Openbaring zoveel en dan onze conclusies trekken. Nee, het gaat ook om de toestand en de mensen van vandaag. Ik vind het een grote uitdaging om grote groepen van CDA-leden en kiezers te motiveren. Ze moeten onze fractie steeds maar weer prikkelen en erop wijzen dat zij er ook zijn. Ik hecht eraan dat mensen de

Brinkman, hier in gesprek met de CDA-achterban op een van de succesvolle regionale manifestaties in '85: ,,Politici moeten heel goed luisteren naar wat in brede kring leeft."

kans krijgen om in allerlei besturen en groepen actief te zijn. Je moet niet alleen doorschuiven naar ,,Den Haag", naar een paar politici. Als wij spreken over gespreide verantwoordelijkheid bedoelen wij: mensen, kom toch uit je stoel en laat je horen."

DE UITSTRALING VAN HET CDA

Mensen zeggen wel eens dat de eigen uitstraling van het CDA kleiner is dan die van de vroegere ARP, CHU of KVP.

,,Natuurlijk kan onze uitstraling altijd beter tot haar recht komen, maar het zou ook niet goed zijn als we 76 zetels in de Tweede Kamer gaan bezetten. Samenwerking staat hoog in ons vaandaal. We moeten ook uitstralen dat we niet het alleenvertoningsrecht hebben. Maar in de tweede plaats: uitstraling heeft ook iets te maken met de complexiteit van de materie waarmee we bezig zijn. Misschien is de politiek teveel bestuurlijk van aard geworden. Omdat ,,Den Haag" zo ontzettend veel op zijn bordje geschoven heeft gekregen hebben we als Nederlanders vaak iets van: dat zoeken ze maar bij de overheid uit. Dan wordt het voor die overheid erg moeilijk om te zeggen: nou, dat is het dan. De problematiek is immers vaak weerbarstig en gecompliceerd. Dan moet je als bestuurders en parlementariërs ook de nodige nuances aanbrengen. En je mag je werk ook niet te populistisch maken. Ik begrijp wel dat velen iets missen aan daadkracht, stevigheid en kordaatheid, maar aan de andere kant moet je ontzettend oppassen met het idee van: in Den Haag zitten mensen die over ons gesteld zijn en die regelen dat wel even. Dat zou het ophouden van een schijnwereld zijn die vandaag de dag niet meer geaccepteerd wordt. We leven in een tijd van afwegingen. De zaken kunnen niet meer zwart/wit aangepakt worden. Je moet de uitstraling ook niet meer alleen aan één persoon verbinden. Doet hij het goed of slecht, is hij charmant of televisiegeniek? Het gaat om de zaken."

Er zijn mensen die zeggen dat het CDA nogal ,,log" reageert op de noden in de samenleving. We zouden te weinig vooroplopen.

,,Als ik zoiets hoor zeg ik altijd: laten we dan als mensen naar onszelf kijken. Als wij vinden dat er te weinig gedaan wordt voor de bestrijding van de armoede in bijvoorbeeld Afrika of Nederland moeten we ons allereerst afvragen of we er als burgers belastinggeld voor over hebben, of we die tweede auto nog wel nodig hebben, enzovoort. Laten we er wel iets voor staan? Het is erg gemakkelijk om te zeggen dat de overheid er te weinig aan doet. Het is goed als de mensen met de midden en hogere inkomens met zichzelf in discussie gaan als het om deze zaken gaat. Ik heb niets tegen koopgedrag. Maar als men zegt dat het eigen koopgedrag heilig is en de overheid de noden moet ,,afkopen" leg ik bezwaren op tafel. Je moet een moreel probleem niet zomaar naar de overheid afschuiven. En voor ons als CDA is ook erg belangrijk dat we solidariteit nooit los mogen zien van soliditeit. Een van de charmes van het CDA is dat we beide kanten laten zien en in onze afweging betrekken."

Maar doen we als CDA wel echt veel aan bezinning op de C?

,,We lezen in onze fractievergaderingen uiteraard uit de Bijbel. Maar ik vind het wel eens moeilijk om een tekst bij de actualiteit te zoeken. Zo eenvoudig ligt het niet. We moeten telkens weer zeggen: waarom willen we dit zo oplossen, wat is onze inspiratie, wat is mijn concretisering van de Bijbelse opdracht? Wat ik in de fractie waarneem is dat het altijd zo gaat dat de basisnoties betrokken worden bij heel concrete zaken als milieuvragen en andere problemen. Dat is heel belangrijk voor ons. Maar er is ook een aantal noties dat te maken heeft met common sense. Je moet zaken niet altijd tot religieus probleem verklaren. Er zijn een heleboel dingen die we als verschillende groeperingen gezamenlijk benaderen."

PRAGMATISCHER?

Is het CDA in de afgelopen tien jaar pragmatischer geworden?

,,Ik denk dat het CDA hetzelfde probleem kent als andere partijen: we beschikken langzamerhand over een kaste van politici die alleen maar als politicus zijn opgegroeid. Je moet als brede volkspartij voldoende mensen uit allerlei sectoren van de maatschappij hebben die vanuit hun eigen sector actief in de politiek zijn. Ik heb wel eens de indruk dat een aantal sectoren in de politiek (bepaald niet alleen bij het CDA) onvoldoende tot zijn recht komt. Mijn pleidooien voor een aantal combinaties van functies zijn bekend. Je moet voorkomen dat een aparte kaste van politici los van de werkvloer gaat zweven. Op het moment dat je er een apart beroep van politicus van gaat maken worden politici bureaucratischer. Dat is een betere term dan pragmatischer."

Hoe gaat het met het contact tussen het CDA en de kerken?

,,Er zijn gelukkig veel contacten, individueel en georganiseerd. We luisteren ook goed naar de kerken. Daar is overigens nu de vraag aan de orde namens wie de ,,toppen" van de kerken spreken. Er zijn ook veel fractieleden die actief in hun plaatselijke kerkelijke gemeente zijn en daar dringt van tijd tot tijd wel wat van door. Ik waarschuwde zojuist voor een grote afstand tussen politici en achterban. Ik denk dat die situatie voor de kerkelijke spreekbuizen niet anders is."

Evert Mathies

COMMENTAREN

MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

Het CDA-concept van de verantwoordelijke samenleving blijft onderwerp van de publieke discussie. Van tijd tot tijd is er zelfs een hausse in de aandacht te bespeuren. Zo ook tijdens de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer. Tegenstanders van het binnen onze partij ontwikkelde denken over de functie van het maatschappelijk middenveld zijn soms hardnekkig in hun kritiek. Zo wordt bij voortduring het misverstand in leven gehouden alsof het maatschappelijk middenveld op ondemocratische wijze is georganiseerd en functioneert en erger nog geheel en al in CDA-handen zou zijn. Vooral dat laatste schijnt velen een doorn in het oog te zijn. Wat het CDA centraal aan macht prijs geeft komt decentraal weer terug, wordt dan beweerd. Wij mogen gelukkig vaststellen, dat voor het CDA-gedachtengoed in brede kringen van de samenleving interesse bestaat – tien jaar CDA is niet voor niets succesvol verlopen –, maar het gaat te ver om het CDA tot heerser van het maatschappelijk middenveld uit te roepen. Dat beeld klopt statistisch al niet. Bovendien doet het geen recht aan het voortdurende streven van onze partij macht en verantwoordelijkheid vergaand te spreiden. Om zo de burgers van dit land maximale invloed te geven.

OPPOSITIE VVD

Zal het met de VVD ooit nog goed komen? Deze vraag is na de algemene beschouwingen wederom klemmender geworden. De spanning die Bolkestein zelf op wist te bouwen door met veel tamtam het nieuwe gezicht van zijn partij aan te kondigen werd hem zelf te groot. De ellende die de VVD de afgelopen jaren overspoelde lijkt nog niet verminderd te zijn. De politiek leider van de grootste oppositiepartij zal zich nog lang heugen hoe hij de kans van zijn leven voorbij liet gaan. Ondanks een begroting die geen schoonheidsprijs verdiende en die teveel onzekerheden naar de toekomst verschoof wist hij het kabinet niet in het nauw te drijven. Zijn inbreng werd ,,beloond" door steken onder water van Lubbers en bulderend gelach van de Kamer. Bolkestein kan zijn wonden likken en wachten op een nieuwe kans, misschien bij de ,,midterm review" (tussenbalans) volgend jaar.
Voor het CDA waren de algemene beschouwingen een aanwijzing om bij gebrek aan alternatief nog maar een tijdje met de PvdA door te regeren.

EEN KAT IN HET NAUW

Israël wekt de indruk zich te gedragen als een kat in het nauw. De Westerse landen, de bondgenoten van Israël, zijn betrokken geraakt bij de crisis in de Golf. Zij staan aan de zijde van Arabische landen als Saoedi-Arabië, de Verenigde Emiraten, Egypte en zelfs Syrië. Om bondgenoten met deze landen te worden moet het Westen tegemoetkomingen doen. Militaire hulp bieden bijvoorbeeld. Saoedi-Arabië wordt zelfs langdurige militaire samenwerking met de Verenigde Staten in het vooruitzicht gesteld. Maar het Westen moet ook politieke tegemoetkomingen doen, zoals meer afstand nemen van Israël. De Franse president Mitterand heeft inmiddels laten doorschemeren dat hij een oplossing van het Palestijnse vraagstuk ziet als onderdeel van een vredesregeling voor de Golfcrisis. Wat ook de doelstellingen van Saddam Hoessein mogen zijn; naast de annexatie van Koeweit lijkt hij in ieder geval te hebben bereikt dat de positie van Israël onderdeel is geworden van de discussie.
De interne tegenstellingen in Israël hebben daar overigens zeker toe bijgedragen. De Palestijnen kozen de zijde van Saddam Hoessein. Die werpt zich op als leider van het Arabisch verzet tegen westerse overheersing. De Joden in Israël maken zich zorgen. Zij willen gasmaskers en reageren nerveus op binnenlandse onrust. De schietpartij op de Tempelberg verleden week is daarvan een tragisch teken. Westerse kritiek op dergelijke uitwassen is terecht. Tegelijkertijd moeten de Westerse landen zich er terdege van bewust zijn en blijven waarom zij in het conflict in de Golf betrokken zijn. En aan wiens kant zij staan.

VAN SCHALSUM

ik wil me er niet mee bemoeien, maar
nu geen gesnork en gesnoef asjeblieft met dat 10-jarig CDA; een feestje op zijn tijd is natuurlijk best en ik begrijp heel goed dat die spanning, dat-het-goed-is-afgelopen zich even moet ontladen, maar dat hoeft nu niet meteen tot dutch courage te leiden van het soort ,,we run this country" zoals één van die psychologische talenten uit onze Tweede Kamerfractie eens opgemerkt moet hebben in een brooddronken bui.
Dus graag eenvoudig blijven. En anders wil ik wel even een handje helpen door er kwaadaardig aan te herinneren dat die 10-jarige successtory wèl gepaard ging met een drastisch ledenverlies om van het aantal abonnees van dit blad maar te zwijgen. En een beetje behoorlijk congres valt er zonder sponsors ook al niet meer te organiseren. Maar, toegegeven: ,,die andere partijen doen het nog een stuk beroerder." En verder moeten we natuurlijk wel toegeven dat we de tijdgeest – waar we het van huis uit nooit zo op begrepen hadden – een beetje meehadden en toen iedereen, van links tot rechts graag middenpartij wou wezen, waren wij dat, ondanks al onze ontkenningen, stiekum allang en konden de pragmatische, gematigde en geseculariseerde kiezers goed bij ons terecht. Konden ze zich niet al te veel voorstellen bij ,,Christelijk Appèl", no-nonsense begrepen ze gelukkig beter. Dus nu zijn we langzamerhand groot genoeg om dat ethisch reveil, waar Dries wat te vroeg gelijk mee had, weer eens op te poetsen onder het motto: ,,We serve this country".

Tien jaar CDA en Europa

De eerste rechtstreekse verkiezingen voor het Europees Parlement in 1979 gingen een jaar vooraf aan de geboorte van het CDA. Er werd nog gewerkt met in elkaar geschoven lijsten van KVP, ARP en CHU. Maar wel werd voelbaar dat het CDA ging wortelen in de Nederlandse bevolking. De goede Statenverkiezingen van 1978 werden gevolgd door een daverend succes bij de Europese verkiezingen: tien zetels!
In de jaren tachtig speelden zich zowel in Nederland als in Europa diepingrijpende veranderingen af waarbij het CDA en de christen-democratische Europese Volkspartij een pregnante rol vervulden. Die veranderingen werden ingeleid door de economische crisis die eind zeventiger jaren de wereld teisterde.
In Nederland betekende die crisis een fikse ontregeling van de overheidsfinanciën en een zo verontrustende stijging van de werkloosheid dat het draagvlak van de sociale zekerheid begon te kraken. De kabinetten Lubbers-I en -II moesten kiezen voor een hard saneringsbeleid. De crisis dwong echter ook tot een doordenken van wat er in onze samenleving scheefgegroeid was: enerzijds een ongebreideld individualisme en consumentisme, anderzijds een mateloze overschatting van de sturingsmogelijkheden van de overheid plus het vrolijk deponeren van rekeningen bij de centrale kas.
Ter afsluiting van vluchtwegen en als antwoord op de scheefgroei ontwikkelde het CDA het concept van een verantwoordelijke samenleving. Dat concept proberen wij - en dat is een zware onderneming - in te planten in de Nederlandse maatschappij.
In Europa en de Europese Gemeenschap bewandelden CDA en Europese Volkspartij een wat andere weg. De crisis leidde tot een werkloosheid van bijna vijftien miljoen mensen. De EG is nog steeds primair een economisch verband en daarom werd in eerste instantie het crisisrecept van de ene gemeenschappelijke binnenmarkt beproefd: tot dusver met een bemoedigend succes. Maar wij dienen ons te realiseren dat in de vijftiger jaren Europa van start ging om vrede en verzoening te brengen tussen de vijanden van de Tweede Wereldoorlog.
Wij moeten derhalve niet halthouden bij de voltooiing van de ene markt, hoe belangrijk die ook is en hoeveel inspanningen het ook nog zal kosten om de obstakels op weg daarheen uit de weg te ruimen. Achter de markt wenkt het perspectief van de Europese Unie. Wij dienen de markt op te tuigen met andere beleidsterreinen: milieu, research, een sociale dimensie, een monetaire unie etc. Bovendien moet Europa niet een zaak van overheden en bedrijfsleven blijven. Andere maatschappelijke verbanden en ook de burgers zelf moeten hun stek vinden en hun opdrachten vervullen in de Europese Unie van straks. Het concept van de verantwoordelijke samenleving in Nederland zou in de Europese Gemeenschap een christen-democratisch spiegelbeeld moeten krijgen. Daar wordt ook aan gewerkt. Op deze manier gaan de christen-democratische inspanningen in Nederland en Europa naar elkaar toegroeien en uiteindelijk samenvallen. Deze taakstelling is des te uitdagender omdat het slot van de tachtiger jaren het fantastische schouwspel liet zien van de totale ineenstorting en maatschappelijke en morele afgang van de marxistisch/communistische dictaturen in Oost-Europa. De mensen en samenlevingen aldaar rekenen op begrip, advies, kennis en steun onzerzijds, in afwachting van op den duur een aansluiting bij de Europese Gemeenschap. Het bouwen aan de Europese Unie en een Europese verantwoordelijke samenleving inspireert derhalve zowel naar binnen als naar buiten toe.

Jean Penders
delegatieleider CDA in Europees Parlement

Zelfs meest fervente criticus kan niet meer om het CDA heen

In het prille begin van het CDA probeerden een aantal kranten de jonge boreling de nek om te draaien. Interne meningsverschillen werden breed uitgemeten. Tien jaar na de fusie is het beeld van het CDA in de media veranderd. De christen-democratie zit nog als een spin in het web van de politiek en zelfs de meest fervente criticus kan niet om het CDA heen. P. Bouwmeester, politiek redacteur van het Algemeen Dagblad, maakte de balans op van 10 jaar CDA in de geschreven pers.

IMAGO IN DE PERS

Het CDA, in 1980 ontstaan uit een fusie van drie niet al te florerende partijen, staat heden ten dage landelijk ijzersterk op de benen. En wie in het hart van de politieke roos zit weet de pijlen van de jaloezie permanent op zich gericht. De honden blijven blaffen. Met die honden worden niet alleen andersdenkende politici bedoeld, maar ook de media. Vooral in het prille begin van het officiële landelijke CDA zijn heel wat pogingen ondernomen om de jonge boreling de nek om te draaien, zeker in bladen die het niet zo op confessionele partijvorming hadden begrepen en die in veel gevallen de PvdA een warm hart toedroegen.
Toen bleek dat het zaad van het CDA niet op rotsige bodem was gevallen en de partij – ondanks het soms wat luidruchtig krakeel tussen de bouwers –, zich solide had gegrondvest, werd dat minder. Zo zelfs dat een kroniekschrijver vorig jaar machteloos schreef: Christen-democraten hangen aan de macht als de vrek van Molière aan zijn geld. Hij klaagde dat de ,,dynastie van het midden" (met name de rooms-katholieke tak van de familie) al sinds mensenheugenis ononderbroken deel uit maakte van de regering. Geen socialist of liberaal zag ooit kans christelijk georganiseerde politici uit de kabinetsboot te weren.

VERKNEUKELENDE TEGENSTANDERS

Aanvankelijk hoopten de opposanten van het CDA, dat de gefuseerden onderling zoveel bonje zouden krijgen dat het door architect Steenkamp fraai ontworpen gebouw ineen zou storten. Die bloedgroepen maken elkaar af, verkneukelden de tegenstanders zich. In de kranten werden de vaak tegengestelde opvattingen over koers en grondslag van de partij breed uitgemeten. Zoals de oprisping van gouverneur Kremers van Limburg in 1982, die na de vraag ,,Is er één CDA?" zich vertwijfeld afvroeg: ,,Is er wel één CDA? Ik denk het niet. Ik denk dat het CDA veel meer een verzameling kringetjes en circuitjes is". Kremers, afkomstig uit de KVP, was altijd al ,,allergisch voor gekonkelefoes", maar tot zijn schrik bemerkte hij dat het in het CDA ,,minstens zo erg is, met andere woorden: niet-KVP'ers zijn even slecht als degenen die uit de KVP zelf kwamen". En Kremers had het dan vooral over de hogere niveaus, tot in het Torentje toe. Tureluurs werd hij, zei de Limburgse potentaat, van de Bossche en Voorschotense circuits.
Voor de toenmalige partijvoorzitter Bukman was dat aanleiding om vlak voor het vijfjarig bestaan van het CDA (in 1985) te zeggen (en ook dat werd in de pers niet onopvallend gebracht): ,,Wanneer zei Kremers dat? Een paar jaar geleden? Nou, ik weet van niks (Kremers' woorden stonden in CD/Actueel, red). Ik ken geen aparte circuits. De macht ligt bij kabinet, fractie en partij en niet bij zogeheten kliekjes."
Het CDA bleef bijeen. Sterker nog: het cement verhardde meer en meer. Nu zijn de stenen van Lubbers en zijn volgelingen schier onwrikbaar geworden. Het CDA is de grootste partij van Nederland en daar kan zelfs de meest fervente criticus van de christen-democraten niet meer omheen. Dat blijkt ook uit de commentaren in de dag- en weekbladen. Premier Lubbers wordt zelfs door de ,,vijand" de beste politicus van dit moment in Nederland genoemd.

VER REIKENDE INVLOED

Los van de erkenning dat het CDA ,,er gewoon is" is nog een aantal factoren te noemen dat mede het gunstige beeld van het CDA in de pers bepaalt.
Het valt niet te ontkennen dat de invloed van het CDA veel verder reikt dan Catshuis of parlement. Bijna tot in alle vezels van de samenleving reikt de machtige arm van het Christen Democratisch Appèl.
Van Mierlo van D'66 sprak eens over ,,de onzichtbare winkel van het CDA, de verstarde, confessionele, maatschappelijke structuur". Die structuur, zei hij, heeft zich definitief gevestigd toen we in 1917 de evenredige vertegenwoordiging als kiesstelsel invoerden. ,,Toen is Nederland een confessioneel land geworden. Sindsdien is één en dezelfde partij – van RKSP via KVP naar CDA – onafgebroken aan de macht geweest. Kan men zich voorstellen wat het betekent om zeventig jaar een majeure invloed te hebben op benoemingen op ministeries, in de magistratuur, de krijgsmacht, de gezondheidszorg, het onderwijs?"
Het vroegere Tweede Kamerlid voor het CDA, oud-ARP'er dr. S. Faber (nu burgemeester van Hoogeveen) heeft nooit onder stoelen of banken gestoken dat zijn partij in veel maatschappelijke geledingen een dikke vinger in de pap heeft. Toch waarschuwde hij in 1986 voor overdrijving op dit punt. Faber: ,,Je kunt niet overal CDA-netwerken ontdekken. Welzijnsland bijvoorbeeld is tegenwoordig linkser dan ooit, het zuiden wellicht uitgezonderd. En in het universitaire en culturele wereldje zitten we echt niet goed. Ik moet toegeven dat dat anders ligt in de gezondheidssector en het onderwijs. Daar weten CDA'ers elkaar blindelings te vinden wat samenhangt met de filosofie van het CDA: spreiding van verantwoordelijkheid. Het CDA is de natuurlijke partner van de instituten en instellingen, maar het gaat mij te ver om van een soort geheimzinnig verbond te spreken."
Opvallend noemde Faber vier jaar geleden de grote invloed van het CDA in de media.

De oud-hoofdredacteur van het Friesch Dagblad: ,,Het gros van de omroepen is CDA-vriendelijk, met als bolwerken de KRO en de NCRV. En wat de pers betreft: als ik kijk naar de landelijke ochtendbladen zeg ik: het CDA mag beslist niet mopperen. Als puntje bij paaltje komt laat De Telegraaf het CDA prevaleren boven de VVD. Trouw staat, zij het kritisch, achter ons. En van het Algemeen Dagblad kun je niet beweren dat het CDA in de commentaren van die krant er doorgaans bekaaid afkomt. Alleen De Volkskrant (vroeger een katholiek dagblad) kun je in zekere zin een linkse krant noemen. Met het verdwijnen van de stukken van Romme en Kortenhorst – maar dat is al jaren geleden – is de invloed van de katholieke politieke wereld (lees CDA) op de inhoud van het blad nagenoeg verdwenen." Tot zover Sytze Faber.

WANTROUWEN EN AFKEER

De Volkskrant bekijkt het CDA met groot wantrouwen en een zekere afkeer. Jan Joost Lindner in zijn rubriek: ,,Het is sterk de vraag of de ideologie wel zo leeft in het CDA, behalve bij een (ook in de top) beperkte groep van bevlogenen. Het CDA is er meer voor de macht en de continuïteit. En voor een cultureel conservatisme dat strenge lijnen trekt wanneer de niet-confessionelen aan de zeden of vrijheid van christelijk onderwijs willen tornen. De CDA-ideologie is diffuus en kan gemakkelijk door politieke professionals in de praktijk genegeerd worden."

Bijna juichend schreef Kees Lunshof kortgeleden in **De Telegraaf** boven zijn column: Tien jaar CDA, een succes-story. Lunshof: ,,Populaire leiders, een combinatie van christelijke en midden-politiek, een gunstig politiek klimaat en een alert reageren op de ontwikkelingen, verklaren het succes van nu. Zonder morren kon zelfs vorig jaar een ommezwaai naar de PvdA worden gemaakt, toen de VVD een onstabiele factor was gebleken. Maar tevens zijn er risico's voor het CDA. Er is geen zekerheid dat de opvolger van Lubbers, waarschijnlijk Brinkman, de populariteit van zijn voorgangers kan evenaren. De hechte organisatie kan uit elkaar vallen. Het politieke klimaat kan omslaan waardoor de partij de aansluiting met het kiezersvolk gaat missen. Het precaire evenwicht tussen christelijke uitgangspunten en een pragmatische op het midden georiënteerde politiek kan worden verstoord. En andere partijen kunnen een bedreiging vormen, zeker als PvdA en VVD het onmogelijke presteren door samen te gaan regeren."

Iedereen heeft zich op het CDA verkeken, stelde Willem Breedveld in **Trouw.** ,,Het is al vaker geconstateerd, onder de Haagse stolp had men er geen idee van wat er werkelijk aan de basis leefde. Hoe konden de journalisten de werkelijkheid onderkennen van de gestage opmars van het CDA?". Breedveld haalde oud-minister Jan de Koning erbij voor de beantwoording van de vraag. ,,De Koning legde uit dat die werkelijkheid zich voor hem althans kenmerkte door een zekere bescheidenheid. De nieuwe partij-formatie zou wel mogen tornen aan de bestaande, weerbarstige structuur van de samenleving, maar rustig aan. Er zou politiek bedreven moeten worden volgens de nobele kunst de kiezer een metertje verder te krijgen dan waartoe hij van nature geneigd is. Meer is niet nodig en ook niet wenselijk. En voor het overige komt het er volgens De Koning vooral op aan de aloude christen-democratische boodschap geloofwaardig voor het voetlicht te brengen, met de bereidheid om ook consequenties aan de eigen standpunten te verbinden. We mogen aannemen dat De Koning dit wijze relativisme niet zomaar uit zijn duim zoog, maar mede baseerde op de ervaring die hij opdeed onder de kiezers tijdens de meer dan veertig spreekbeurten per jaar. Die bescheidenheid stond echter in scherp constrast tot de hoge verwachtingen die politiek Den Haag in de jaren zeventig koesterde. Daarom zou dit wel eens de voornaamste oorzaak kunnen zijn van het zich massaal verkijken op het fenomeen van het CDA", aldus Breedveld.

Het **Algemeen Dagblad** heeft vanwege zijn brede formule niet zoveel moeite om het CDA als brede volkspartij te herkennen. Dat neemt niet weg dat het blad in staat is om ten opzichte van dat CDA ,,een geheel onafhankelijke waardering op te brengen", zoals commentator Leo van Atten de zienswijze van het AD onlangs verwoordde. Volgens Van Atten is het CDA er in verbazingwekkend snelle tijd in geslaagd om brede bevolkingsgroepen aan zich te binden. Het geheim van dat succes kan, zegt hij, niet alleen aan Lubbers worden toegeschreven. ,,Het CDA heeft duidelijk aangevoeld wat er in brede lagen van ons volk leeft. Het bleek ook een aanspreekbare partij te zijn voor kiezers zonder confessionele achtergrond. Tegelijkertijd schuilt daarin het gevaar", waarschuwt Van Atten, ,,dat het CDA het risico loopt een te pragmatische partij te worden. Dat laatste mag dan in het moderne tijdsbeeld passen; het CDA is daarvoor niet opgericht. Voor dat risico moet men voortdurend beducht zijn."

GOUDEN FORMULE

Tenslotte **NRC/Handelsblad.** Ook deze krant constateert dat het goed gaat met het CDA, zeer goed zelfs. In zijn jubileum-beschouwing schreef Mark Kranenburg: ,,De uitspraak van het Tweede Kamerlid Van Iersel ,,We run this country", is onder CDA'ers inmiddels een gevleugelde uitdrukking geworden. Natuurlijk had Joost het nooit hardop mogen zeggen, maar gelijk had hij wel. Waarom gaat het goed met het CDA? Rustig aan, dan breekt het lijntje niet. Dat was in de afgelopen jaren de gouden formule van de christen-democraten. Het betekende dat allereerst de discipline in de partij zelf moest worden hersteld. Geen ruzies dus en al helemaal geen dissidenten. Meedoen of de partij verlaten, was in 1980 het dringende advies van (toen nog gewoon Kamerlid) Van den Broek aan zijn partijgenoten nadat een deel van de fractie opnieuw afwijkend stemgedrag had vertoond. En zo gebeurde." Conclusie van de NRC na alle kabinetswisselingen: Succes kan ook verblinden en bij enkelen in het CDA nemen de zorgen toe. De partij staat electoraal enorm sterk, maar er is veel schijn bij. Van de 163.000 leden die er ten tijde van de fusie waren, zijn er nog maar 125.000 over. In feite heeft het CDA alleen maar gewonnen onder Lubbers. Met andere woorden: Lubbers wil na deze kabinetsperiode weg. Maar kan hij eigenlijk wel weg?
Zolang het CDA nog als een spin in het web van de Nederlandse politiek zit, zolang kunnen de media niet om dit tienjarig fenomeen heen. Wie het met het CDA niet eens is kan het bestrijden, maar hij of zij zal niet kunnen zeggen: och, wij halen de schouders op voor het CDA. De realiteit vereist een andere houding. De media, van links tot rechts, zijn zich dat inmiddels ook duidelijk bewust.

P.A. Bouwmeester
Politiek redacteur Algemeen Dagblad

De CDA-top licht in '86 de pers in over de verkiezingscampagne. V.l.n.r. (tweede van links) De Vries, Lubbers, Bukman en Smits. Daarnaast partijvoorlichter Van Ark.

HET CDA IN DE KAMER

Een beetje meer dualisme kunnen we wel gebruiken

Na de Tweede Kamerverkiezingen van mei 1977 was er geen sprake meer van een afzonderlijke KVP-, ARP- of CHU-fractie. Er was een CDA-fractie met 49 leden. Een van die leden was de inmiddels 62-jarige Gerard van Leijenhorst die sinds '71 met een onderbreking van 4 jaar in de Kamer zit. Van Leijenhorst – de uitvinder van het woord 'bloedgroep' – is het oudste CDA-kamerlid. CD/Actueel zette hem tegenover het jongste CDA-kamerlid, Ank Bijlefeld-Schouten (28) en liet hen discussiëren over het functioneren en de samenstelling van de CDA-fractie, de verbinding tussen Evangelie en politiek en het dualisme.

Hoe stond u in 1980 tegenover de fusie van KVP-ARP-CHU in het CDA?
Van Leijenhorst: ,,Ik was zeer gehecht aan de CHU, maar ook bij mij leefde het inzicht dat wilden de drie christelijke partijen invloed blijven uitoefenen in de politiek en wilde de christelijke politiek nog wat kunnen inbrengen in het Nederlandse bestel, samengaan niet alleen onvermijdelijk, maar ook noodzakelijk was. De vrees dat één van de drie partijen zou gaan overheersen heeft in die beginfase meer een rol gespeeld dan nu. Het begrip ,,bloedgroep" is overigens door mij uitgevonden. Het vloog er in één keer uit, ik weet niet meer hoe het kwam. Ik vind het nog steeds wijs om globaal rekening te houden met de afkomst, de groepen waar de mensen uit voortkomen, zonder dat je er een meetlat bij legt. Als je een commissie samenstelt dan is het makkelijker er rekening mee te houden. Maar als het gaat om het kiezen van de fractievoorzitter, dan moet je de beste hebben."
Bijlefeld-Schouten: ,,Ik kom uit een katholiek, politiek betrokken gezin. Ik was destijds nog geen lid van het CDA, noch van een van de drie partijen. Wel heb ik de totstandkoming van met name het CDJA in Enschede intensief meegemaakt. Belangrijk vond ik bij de totstandkoming het streven invloed uit te oefenen op basis van een aantal normen en waarden, het zoeken naar samenbindende aspecten vanuit ieders eigen kerkelijke achtergrond. Het is soms een moeizaam proces geweest dat met horten en stoten tot stand gekomen is. In de grondslagdiscussie werd steeds weer naar de inhoudelijke kant toegewerkt met vragen als: wat moeten de uitgangspunten zijn, hoe dient daarmee te worden omgegaan. Dat acht ik van belang."

Van Leijenhorst: Ik ben bang voor een partij die een groot machtsblok wordt in de samenleving en die alleen maar net als andere partijen bezig is met als enige verschil – formeel – het christelijk uitgangspunt.

Van Leijenhorst: ,,Ik ben blij dat Ank dat zo zegt, dat ze de grondslag zo benadrukt. Ik heb de indruk dat we vanaf de ,,Bergrede" van Aantjes een terugslag hebben gekregen, dat we er later teveel over zijn gaan zwijgen als reactie. Ik vind dat we aanhoudend de verbinding tussen het Evangelie en de politiek levend moeten houden."
Bijlefeld-Schouten: ,,We zouden best meer kunnen praten over een aantal normen en waarden als uitgangspunten van het beleid."
Van Leijenhorst: ,,De vraag is: hoe krijg je de burgers meer geïnteresseerd in de politiek? Met structuren alleen kom je er niet. Als we als CDA geen idealen, beginselen meer weten in te brengen, dan zullen we volgens mij ook de problemen van dit land niet oplossen."
Bijlefeld-Schouten: ,,Wij moeten ook proberen de mensen betrokken te maken bij het beleid. Het is makkelijk om hier met elkaar een visie te vormen, zonder dat we een luisterend oor hebben geboden aan de organisaties in het middenveld, maar dat is niet de juiste weg."

EENHEID IN FRACTIE

Is er in de afgelopen tien jaar meer eenheid binnen de fractie gekomen?
Van Leijenhorst: ,,Ik heb de tijd van de loyalisten nog meegemaakt, de ergste tijd die we hebben gehad. Binnen de fractie heerste een ruziesfeer. De tegenstellingen waren zo ontzettend groot, dat je er slapeloze nachten van had. In 1981 ben ik staatssecretaris geworden, in 1986 kwam ik terug in de fractie en ik heb me verbaasd, werkelijk verbaasd over de eenheid die er heerste. Ik had die langzame groei niet meegemaakt, en was gewoon beduusd hoeveel eenheid, consistentie en vertrouwen er in de fractie was. De eerste keer dat Bert de Vries het woord ging voeren en dat in de fractie besproken werd, dacht ik: verdraaid is er geen stuk, want bij Aantjes moesten we tot op de komma alles bespreken. Ik verbaasde me erover dat er dus ook een stuk vertrouwen gedelegeerd werd naar de fractievoorzitter. Het was een volstrekt andere fractie."
Bijlefeld-Schouten: ,,Ik heb die periode

van de loyalisten als buitenstaander meegemaakt. Het maakte soms een bizarre indruk dat een partij die op basis van het Evangelie de maatschappij vorm wilde geven intern een geweldige strijd voerde over een aantal zaken. Toch moest het wel om bij fundamentele verschillen naar het samenbindende element te zoeken. In de loop van de tijd zag je dat steeds meer verdwijnen en zag je meer eenheid tot stand komen. De noodzaak werd misschien ook groter om met elkaar het economisch herstel tot stand te brengen. De fractie werd als het ware door de buitenwereld gedwongen om tot bepaalde lijnen te komen. Ik vroeg mij in die fase wel weer eens af waar begrippen als gerechtigheid en solidariteit bleven en hoe men dat probeerde vorm te geven? Extern werd de indruk gewekt dat deze begrippen wat ondergesneeuwd raakten. Ik denk dat het voor mensen buiten de fractie soms ook onbegrepen is gebleven."

Van Leijenhorst: ,,Als je het CDA nu vergelijkt met andere politieke partijen, dan vormen we zeker al een eenheid. Het is een consistente partij. Wel moet je zorgen dat je als partij een boodschap hebt in dit land; een boodschap die je steeds actueel houdt. De discussie over vragen als: waar kom je vandaan, wat zijn de wortels en waarop baseer je het, die moet je levend houden. Doe je dat niet, dan verschraal je. Ik ben bang voor een partij die een groot machtsblok wordt in de samenleving en die alleen maar net als andere partijen bezig is met als enig verschil - formeel - het christelijk uitgangspunt."

Valt er een ontwikkeling te herkennen in de werkwijze van de fractie?

Van Leijenhorst: ,,Allengs is de fractie veel zorgvuldiger gaan werken met het voorbereiden van stukken, meer gaan overleggen met elkaar, meer gaan praten over het formuleren van standpunten. Ik denk zelfs dat de CDA-fractie een van de beste fracties is als het gaat om het komen tot een standpunt over een bepaald onderwerp. De beleidsmatige ondersteuning is ook enorm verbeterd. We zijn wel eens te vergaderziek bij het CDA. Dat is de andere kant van het gelijk."

Bijlefeld-Schouten: ,,Ik vind dat we redelijk met elkaar praten over inbrengen op korte termijn, maar het uitzetten van lijnen op langere termijn gaat moeizaam. Ik vind dat een opmerkelijk verschil met de gemeenteraadsfractie waar ik uit kom. Die deed dat duidelijk wel: met elkaar een groepje vormen over een bepaald onderwerp van het program en dan kijken of je dat kunt concretiseren."

Van Leijenhorst: ,,Ik zie hier een taak voor de partij en het wetenschappelijk instituut. Maar ik geef toe dat de discussie over het lange termijn beleid wat schaars gevoerd worden in de fractie. Dat heeft ook te maken met het feit dat je het zo druk hebt en zo betrokken bent bij de actuele situatie. Er blijft dan nog maar zeer weinig tijd over."

Bestaat er een verschil van mening over de bloedgroepen tussen de achterban en de fractie?

Bijlefeld-Schouten: ,,De fractie kijkt altijd naar afspiegelingen – ook in de zin van kerkelijke achtergrond –, omdat dat belangrijk is voor de herkenbaarheid. De achterban blijkt steeds minder aan bloedgroepen gebonden te zijn. Het belangrijkste is de herkenbaarheid, die moet iedereen kunnen vinden. Spreiding in de fractie over allerlei facetten waaronder kerkelijke achtergrond is dan ook van groot belang."

Van Leijenhorst: ,,Het feit dat het CDA een christelijke politieke partij is moet ook af te lezen zijn aan de manier waarop de mensen de politiek benaderen. Dat betekent: ik geloof in de beslissende betekenis van de Bijbelse getuigenis voor mens, maatschappij en overheid. Dat moet je zo zien, beleven en uitspreken. Ik vind dat we die discussie meer zouden moeten voeren en ook zichtbaar zouden moeten maken in ons hele doen en laten in de politiek."

Het aantal ,,rechtstreekse leden" neemt in de fractie steeds meer toe. Worden zij binnen de fractie als een aparte groep beschouwd?

Van Leijenhorst: ,,Wij weten niet wie rechtstreekse leden zijn. Het speelt niet zo'n grote rol. Herleiden naar de religieuze achtergrond op basis van vooronderstellingen leidt vaak tot verrassingen. Dat geeft aan dat de eenheid binnen het CDA gegroeid is."

Bijlefeld-Schouten: ,,Ik ben ook rechtstreeks lid. Men kijkt niet meer zo sterk naar afkomst uit een partij, maar naar kerkelijke achtergrond. Dat vind ik een legitiemer argument omdat je daarmee streeft naar een afspiegeling van de samenleving. Net zo goed als er een spreiding moet zijn naar deskundigheid, leeftijd, sekse en dergelijke. Ik acht spreiding over al die facetten van belang."

Gerard van Leijenhorst en Ank Bijlefeld.

(foto Hans Hordijk)

Hoe zit het met die spreiding in de fractie?

Van Leijenhorst: ,,Je moet niet met de meetlat gaan meten , maar rekening houden met de achterban. Je hebt nu eenmaal in elke partij een identificatiepatoon."

Bijlefeld-Schouten: ,,De spreiding over leeftijd binnen de fractie is goed. De vrouwen zijn echter zeker ondervertegenwoordigd."

Van Leijenhorst : ,,Ik vind niet dat je te geforceerd te werk moet gaan. Er moet een zekere relatie zijn tussen wat in de maatschappij te zien is en de samenstelling van de fractie. Zo moeten we ook aan vertegenwoordiging van de ouderen denken."

DUALISME

Hoe waren destijds de verhoudingen over en weer tussen fractie en kabinet en zijn daar wijzigingen in opgetreden?

Van Leijenhorst: ,,Ik kom uit een club waar het dualisme hoog in het vaandel stond. De eerste tijd dat ik in de Kamer zat had je wel overleg met bewindslieden, maar dat was veel minder dan nu het geval is. Nu worden bijna alle belangrijke zaken voorgekookt in overleg met bewindslieden en ook met de coalitiepartner. Ik vind dat wel een verarming. Je haalt een stuk spanning uit het debat. Dat was juist het aantrekkelijke van vroeger dat je de politiek meer beleefde in de Kamer. Hier kwamen de botsingen aan het licht, en dat is nu veel minder het geval door dat voorkoken. Voor de stabiliteit van de regering zitten er voordelen aan, maar als je in mijn hart kijkt, zou ik zeggen, een beetje meer dualisme kunnen we wel gebruiken."

Bijlefeld-Schouten: ,,De fractie heeft haar eigen verantwoordelijkheid om te zien of het program gerealiseerd wordt en die komt wel eens te weinig naar voren. Staatsrechtelijk is het volkomen juist, we hebben immers een dualistisch stelsel. Dat kan wel eens meer gepraktiseerd worden."

Van Leijenhorst: ,,Regeringsfracties zijn geen bijwagens van het kabinet. Ik denk dat dat ook negatieve invloed heeft op de belangstelling van de burgers voor de politiek. Ik heb de indruk dat Brinkman dat dualisme weer meer inhoud wil geven. Hij probeert de eigen positie van de fractie tegenover het kabinet te profileren zonder dat hij daarmee uit is op het scheppen van politieke problemen. Ik vind dat een goede weg."

Het CDA is in haar tienjarig bestaan altijd regeringspartij geweest. Zou het goed zijn als zij een tijd in de oppositie terecht kwam?

Van Leijenhorst: ,,Op zichzelf vind ik het heel goed als een politieke partij van tijd tot tijd in de oppositie terechtkomt. Het is boeiend en verhelderend. Je bent je meer bewust van je eigen positie. Dus moet je des te duidelijker vaststellen waar je staat als christelijke partij met een wervend karakter."

José Möhring en Marianne Fennema

Verhouding tussen CDA en PvdA veranderd

In 1977 namen KVP, ARP en CHU samen voor het eerst als CDA deel aan Tweede Kamerverkiezingen. Dat is, zeker achteraf gezien, een cruciaal moment geweest. Een keerpunt na de neergang in electorale positie van de drie confessionele partijen in de jaren daarvóór. Na de fusie in 1980, die nu aanleiding is voor festiviteiten en felicitaties, is het CDA er in geslaagd electoraal verder terrein te winnen. Legitiem doel van een grote politieke partij is het winnen van verkiezingen: sinds zijn deelname aan Kamerverkiezingen heeft het CDA drie keer gezegevierd en twee keer de PvdA voor moeten laten gaan. U weet hoeveel ik aan evenwicht hecht... Electoraal is het CDA dus succesvol geweest. De electorale positie vormt een basis maar geen garantie voor aanspraak op regeringsverantwoordelijkheid. In de betreffende periode is de PvdA na beide verkiezingsoverwinningen juist buiten de regering gebleven. Het CDA is in staat geweest, en door de onderlinge verhoudingen tussen andere partijen ook in staat gesteld, telkenmale zijn deelname aan de regering te continueren.
De verhouding tussen CDA en Partij van de Arbeid is een wisselende omdat electorale concurrentie kan worden gevolgd door coalitievorming zoals nu, of oppositie zoals in de afgelopen tien jaar zo vaak. De spanning die hiervan het gevolg is blijft altijd aanwezig. Wel is de verhouding enigszins van karakter veranderd. Na de mislukking van 1981-1982 keerde het CDA de PvdA de rug toe. Maar in de loop van de jaren tachtig zijn, onder feitelijk zeer ongunstige omstandigheden, de betrekkingen toch weer wat meer genormaliseerd. Ongunstige omstandigheden omdat de economische problemen groot waren en tot voor Nederlandse begrippen radicale keuzen noopten. En ook omdat de buitenlandse politiek (kruisvluchtwapens) belangrijke twistappels leverde. Het langjarig touwtrekken tussen 1982 en 1989 kwam geleidelijk, deels gewoonweg door het verstrijken van de tijd, meer in het teken van de toekomst dan van het verleden te staan. Of, zoals in de inleiding van het regeerakkoord staat: „Het zijn de economische en maatschappelijke vragen van de eerstkomende jaren die de vorming van deze coalitie in de ogen van CDA en PvdA ook wenselijk maken."

(foto Dijkstra en zn.)

Kok: Krachten CDA en PvdA nu bundelen.

Een springlevend, maar wat arrogant veulen

Tien jaar CDA. Reden voor een hartelijke gelukwens? Zeker! Als politiek leider van Groen Links, samengesteld niet uit drie, maar zelfs vier afzonderlijke partijen en onafhankelijken, kijk ik enigszins begerig naar de succesformule van het CDA. Om van afstervende partijen in een tijdsgewricht van secularisatie een springlevend, weliswaar wat arrogant veulen te maken, is een prestatie op zich. Maar het is wat mij betreft niet alleen zonneschijn. Het CDA is namelijk uitgegroeid tot een soms irritante, machtswellustige en arrogante jongeling. We weten het allemaal, macht beïnvloedt je idealen en stopt vernieuwingsdrang. Is het dat niet waar de jubilaris aan lijdt.
Een jarige wens je ook iets toe. Over het algemeen een nog lang en gelukkig leven. Tja, om nu namens Groen Links het CDA een lang leven „in de hand te drukken"; dat lijkt me politiek niet wenselijk. Hoewel, misschien kan het wat genuanceerder. Iemand die zijn of haar elfde levensjaar binnenstapt, staat aan de avondzon van een nieuwe fase. Nieuwe vragen doemen op, nieuwe rollen moeten worden vervuld. Kwade karaktertrekjes kan men van zich afschudden. De loutering van een andere politieke rol. Daarom wens ik het tienjarig CDA een tijdje oppositie toe. Niet alleen een mooi geschenk voor de ontvanger, maar ook voor ons. En dat is belangrijk voor de parlementaire democratie. Het lijkt me daarvoor een kostbaar kleinood. Kortom, iedereen blij. Het CDA jarig; een periode van nieuwe ontwikkelingen – oh zo noodzakelijk voor het volwassen worden – als politiek geschenk; menig niet-CDA-politicus blij en ook nog een zegen voor de Binnenhofse-democratie. Kan het mooier?

(foto Dijkstra en zn.)

Beckers: Macht stopt vernieuwingsdrang.

Ria Beckers
voorzitter Tweede Kamerfractie Groen Links

„DE BUIT

Hoe wordt door „de buitenwacht" geoordeeld over het jarige CDA? De redactie van CD/Actueel vroeg toppolitici van PvdA, VVD, D66, Groen Links en GPV hun mening te geven over 10 jaar CDA. Op deze pagina's de reacties van Wim Kok, Leendert Ginjaar, Hans van Mierlo, Ria Beckers en Gert Schutte.

Dit was wat mij betreft geen vriendelijkheid of plichtpleging. Nederland en zijn burgers staan in deze jaren voor andersoortige vragen dan voorheen. Nederland krijgt een andere, meer hechte plaats in een geheel nieuw Europa. Economie, bestuur, democratische en sociale verhoudingen ondergaan verandering of krijgen een nieuwe dimensie. Onze manier van leven; produktie, consumptie, vervoer, wonen; zal bewust moeten worden aangepast aan de belangen van onze kinderen en de waarde en overlevingskansen van onze natuurlijke omgeving. Tenslotte, wat deze hoofdpunten betreft, ondervindt onze sociale structuur gevolgen van welvaart, commercie, emancipatie en techniek, die nieuwe verantwoordelijkheden schept en vereist. Nieuwe mogelijkheden en verplichtingen voor burgers, organisaties en overheden. Het is in dit licht dat ik een zo breed mogelijk gedragen politieke coalitie gewenst acht. De mogelijkheden en spankracht van die samenwerking zijn afhankelijk van de fundering; van onze visies op de toekomst en de kracht van de ideeën en belangen die wij vertegenwoordigen. Maar ook van de politieke conjunctuur. Onze visies, ideeën en belangen kennen verschillen en overlappingen. Wat mij betreft dwingt de aard van de vragen die ik kort heb geformuleerd tot een oprechte en volhardende poging onze krachten nu te bundelen. Ik wens u en ons succes met die inspanning.

Wim Kok
Minister van Financiën

NWACHT"

Een gelukwens met een wens

De tiende verjaardag van het CDA is voor een GPV-er niet zo maar een dag. Gevoelens van bewondering en teleurstelling wisselen elkaar af. Dat is tussen politieke partijen niet vreemd. In de relatie tot het CDA zegt het echter meer. Alle verschillen tussen CDA en GPV vlakken niet weg dat er iets is dat verbindt. Die band is tot uitdrukking gebracht in de C van CDA. Vanwege die band is onze gelukwens welgemeend. Het is van belang dat in een sterk geseculariseerd Nederland partijen die onverschillig of afwijzend staan tegenover het christelijk geloof het niet voor het zeggen hebben. Waar het CDA weerstand biedt tegen verdergaande secularisatie mag het op onze steun rekenen. Ook wij verkiezen een regeringscoalitie met het CDA boven een coalitie zonder deze partij.

Toch zou het onoprecht zijn het bij deze woorden te laten. De vreugde over dit jubileum is namelijk gedempt. En dat heeft alles te maken met dezelfde C. De vraag naar de betekenis van de christen-naam voor het CDA is in de jaren van voorbereiding uitvoerig aan de orde geweest. Ik denk aan de discussie over de grondslag en de plaats van de Bijbel daarin. Ik denk ook aan het lidmaatschap van niet-christenen. De oplossing die uiteindelijk uit de bus kwam leek het ei van Columbus. Vragen over de persoonlijke levensovertuiging van partijleden zouden niet behoren te worden gesteld. De politieke overtuiging, als antwoord op de oproep van de Bijbel voor de politiek, zou het samenbindende element moeten zijn waarop eenieder in het CDA aanspreekbaar is. Na 10 jaar CDA moet erkend worden dat deze oplossing functioneert. Naar de geloofsovertuiging van een partijlid, ongeacht of hij bestuurder of gewoon lid is, wordt niet gevraagd. De politieke overtuiging is herkenbaar in het concept van de verantwoordelijke samenleving met als kernbegrippen gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap. Zo is de oproep van de Bijbel vertaald; de Bijbel zelf blijft dicht.

Een jubileum is een goede gelegenheid een wens uit te spreken. Dat wil ik ook doen. De heer Oostlander heeft indertijd het artikel van het Program van Uitgangspunten over de politieke overtuiging verklaard door er o.m. op te wijzen, dat de boodschap van de Heilige Schrift het hart is van alle politieke activiteiten van het CDA, datgene wat het CDA als christelijke partij typeert en onderscheidt van partijen die hun maatstaf in de mens zelf zoeken (AR-staatkunde februari 1979). Is het CDA bereid de huidige praktijk te toetsen aan dit uitgangspunt en daarbij onder meer de volgende vragen onder ogen te zien:

1. Als die boodschap van de Heilige Schrift het hart is van alle politieke activiteiten, is het dan denkbaar dat een beroep op de Bijbel in politieke discussies systematisch achterwege blijft?
2. Mag een dergelijk beroep achterwege blijven vanwege het feit dat de staat als neutraal beschouwd wordt?
3. Hoe kan een niet-christen in de praktijk inhoud geven aan de politiek van het CDA als hij het ,,hart van alle politieke activiteiten" niet kent en erkent?
4. Waaruit blijkt dat het CDA zich in de praktijk in de vier kernbegrippen onderscheidt van partijen die hun maatstaf in de mens zelf zoeken?

Het is een voorrecht de christen-naam te mogen gebruiken. Tegelijk kan dit gebruik nooit vrijblijvend zijn. Ik hoop dat het nu volwassen CDA de confrontatie met dit soort vragen niet uit de weg zal gaan.

Gert Schutte
Voorzitter GPV-Tweede Kamerfractie

(vervolg op pagina 14)

(foto Dijkstra en zn.)

Schutte: gedempte vreugde over jubileum.

Oppositie zou helend zijn voor CDA

Nederland is de laatste decennia flink door elkaar geschud. Ontzuiling, individualisering en emancipatie knaagden aan de grondvesten van de samenleving. De mensen kregen meer te zeggen, lieten zich minder aanleunen. Nederland werd opener, toleranter en vrijer. En tegelijkertijd losser, minder saamhorig en coherent. Nederland ontzuilde en de politiek deed mee. Met wisselend succes vormden zich nieuwe partijen; de gevestigde partijen zochten naar hun bestaansrecht. Ook het CDA in zekere zin een nazaat van de ontzuiling in Nederland die zich electoraal vertaalde in een afnemende kiezerssteun voor de drie confessionale partijen. Maar tegelijkertijd was de samensmelting van KVP, CHU en ARP ook de politieke vertaling van de oecumene binnen de katholieke, hervormde en gereformeerde kerken. Want voor de politieke samenwerking tussen roomsen en protestanten gestalte kon krijgen moest het idee wijken dat de duivel zich nestelt tussen twee geloven op een kussen. Het CDA slaagde wonderbaarlijk snel in de verdrijving van de slang uit het politieke Hof van Eden. Dat was een politieke verdienste, maar meer nog een teken van de vervaging van het eeuwenlange schisma tussen de specifiek Nederlandse religieuze stromingen. Dezelfde ontzuiling dus die ook D66 haast 25 jaar geleden een reden van bestaan gaf.

Die politieke krachttoer is een felicitatie waard. Het was de redding van de confessionele partijpolitiek. Hoe de christen-democratie zich zal ontwikkelen is uit de eerste tien jaar van het CDA-bestaan niet af te leiden. Want tot op de dag van vandaag kan het CDA bogen op een comfortabele positie om haar bestaansrecht te bevestigen, genesteld in het midden van het politieke spectrum waar zij zich geconfronteerd ziet met de vanzelfsprekendheid van de macht. Dat ligt overigens niet aan haar maar aan de opstelling van de andere partijen. Het CDA heeft bewezen de bestuursverantwoordelijkheid die zij aan haar positie ontleent aan te kunnen, maar in die positie verkerend is het niet eenvoudig na te gaan wat los van die uitoefening van de macht de identiteit van het CDA zal zijn. Waar ligt die ,,raison d'être" in een positie zonder macht? En daarom meen ik, hoe moeilijk ook denkbaar misschien, dat oppositie helend en verhelderend kan werken voor de Nederlandse politiek en het CDA zelf. Want het is moeilijk te doorgronden of je bestaansreden hebt als die voortdurend samenvalt met het uitoefenen van macht. Misschien wordt het CDA die positie de komende 10 jaar nog wel eens gegund.

Van Mierlo: Waar ligt bestaansreden CDA in positie zonder macht?

Hans van Mierlo
voorzitter Tweede Kamerfractie D66

Een wonderwel geslaagde fusie

(vervolg van pagina 13)

Ginjaar: voortdurend regeren CDA is democratisch tekort.

Daartoe door de redactie uitgenodigd wil ik graag enige woorden wijden aan het tienjarig bestaan van het CDA.
Allereerst mijn welgemeende gelukwensen met dit tweede lustrum; gelukwensen die mede voortvloeien uit bewondering voor de wijze waarop het gelukt is in korte tijd drie partijen tot één om te smeden.
Een fusie, uit nood geboren om verdere afkalving tegen te gaan; een opzet die wonderwel geslaagd is. Dat buitenstaanders nochtans met enige regelmaat nog verschijnselen van het bestaan van de drie bloedgroepen menen te kunnen bespeuren mag hen – die buitenstaanders – niet euvel worden geduid. Zou het ook niet zo kunnen zijn dat juist het bestaan van die geloofsstromingen mede bijdraagt tot de sterkte van het CDA.
De meerwaarde van dit CDA is dat het een politieke partij is en niet slechts een kiesvereniging. De christen-democratie van dit CDA past in het politieke driestromenland naast liberalisme en socialisme.
Terzelfdertijd moet geconstateerd worden dat geloofsovertuiging een afnemende rol speelt in de presentatie van het politiek handelen, getuige het feit dat het CDA meer aantrekkelijk is voor niet-confessionele kiezers dan oorspronkelijk gedacht. Dat is een merkwaardig fenomeen dat tot nadenken moet stemmen. Enerzijds is er de mogelijkheid dat confessionele kiezers zich tot andere christelijke partijen zullen wenden. Anderzijds is het gevaar dat niet-confessionele kiezers zich (weer) zullen wenden tot andere partijen. Intussen is het een feit, dat het CDA – en de politieke partijen waaruit het voortkomt – al zo'n zeventig jaar regeert. Ik vind dat dit in een democratisch meerpartijensysteem niet vanzelf spreekt. In feite is het ook een democratisch tekort dat andere partijen dwingt zich voortdurend te bezinnen op hun onderlinge posities. Wat daar allemaal van zij: ik wens het CDA alle goeds toe.

dr. L.Ginjaar
Voorzitter VVD

SURFAKOTE MUURCOATING: EEN PANTSER VOOR HUIS EN BEDRIJFSPAND.

Een huis of bedrijfspand heeft veel bescherming nodig. Bescherming tegen de inwerking van zure regen, betonrot en luchtvervuiling.
Surfakote is een perfecte techniek van oppervlaktebehandeling voor buitenmuren en biedt een huis of bedrijfspand een optimale bescherming.
Surfakote wordt snel en vakkundig aangebracht met behulp van hogedrukapparatuur, is weerbestendig en vergt weinig of geen onderhoud.
Een laag Surfakote wordt probleemloos 10 jaar gegarandeerd. Wie investeert in Surfakote, investeert in een solide pantser voor zijn huis of bedrijfspand. Een investering die altijd lonend is.

betonrot
luchtvervuiling
zure regen
luchtvervuiling
betonrot
zure regen
betonrot
luchtvervuiling
zure regen
betonrot
luchtvervuiling

1 Een Surfakote laag is 20 tot 30 keer dikker dan een verflaag.
2 Surfakote is zeer snel aan te brengen, dus: lage arbeidskosten.
3 Surfakote is ruim beproefd, wordt al meer dan 25 jaar met succes toegepast.
4 Surfakote is weerbestendig, kan tegen vorst en zonnewarmte, ademt (TNO-B-65-1294).
5 Surfakote vraagt weinig tot geen onderhoud.
6 Surfakote wordt 10 jaar gegarandeerd.
7 Surfakote is in diverse kleuren leverbaar.

Surfakote: verfraait, isoleert, beschermt
Met 10 jaar garantie: al meer dan 25 jaar Leverbaar in diverse kleuren.

Surfakote, een produkt van Schuytvlot B.V.
Postbus 232, 4140 AE LEERDAM
Tel. 03451-16368. Viditel pag. 6170275.

AGENDA

Vrijdag 26 oktober
Overleg tussen partijpenningmeester Verbree en kamerkringpenningmeesters en overige belangstellende Partijraadsleden over begroting 1991
Plaats: De Jaarbeurs te Utrecht
Aanvang: 19.00 uur

Zaterdag 27 oktober
Korte Partijraad in het Congresgebouw te Den Haag. Op de agenda staan o.a. de behandeling begroting 1991, de behandeling van resoluties en de verkiezing van nieuwe partijbestuursleden en de nieuwe voorzitters van de Commissie Buitenland, de Eduardo Freistichting en het Interculturreel Beraad (ICB)
Aanvang 9.30 uur, sluiting 11.00 uur
Eventuele amendementen op de besluitenlijst en de ontwerp-resoluties dienen voor 24 oktober a.s. 10.00 uur ingediend te zijn op het partijsecretariaat
Stembiljetten voor de herverkiezing van partijvoorzitter Van Velzen dienen eveneens voor 24 oktober ingeleverd te zijn op het partijsecretariaat.

CDA-Congres in het Congresgebouw te Den Haag
Het programma van het Congres ziet er als volgt uit: 11.15-11.45 uur - herverkiezing voorzitter Van Velzen, 12.00-13.15 uur feestelijke kunch, vanaf 13.15 uur feestelijk programma n.a.v. 10 jarig bestaan CDA met o.a. toespraak premier Lubbers, intermezzo Louis van Dijk, documentaire 10 jaar CDA, oud-minister-presidenten, optreden cabaretier, toespraak partijvoorzitter Van Velzen, audio-visual en toespraak erevoorzitter Steenkamp.
- sluiting met slotzang. Deelname aan het congres kost fl.19,80 per persoon. Voor de allerlaatste plaatsen telefonisch reserveren bij mevr.Van Kooten (tel. 070-3924461).

Maandag 12 november
Studieconferentie over ,,Sociale vernieuwing in het onderwijs"
Sprekers: minister De Vries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en partijvoorzitter Van Velzen
Plaats: Scholengemeenschap Dordrecht, Prof.Gunningplein 1, Dordrecht
Aanvang: 19.30 uur
Belangstellenden zijn welkom.

Zaterdag 17 november
Door CDA en Bestuurdersvereniging georganiseerde studiedag over: ,,Het profiel van de provincie"
Duur: 10.00 uur tot 15.30 uur
Aanmelden voor 9 november a.s. door fl.30,-- over te maken op giro 137000 of bankrekening 30.00.68.778 t.n.v. Centrale verrekenkas CDA, Den Haag, onder vermelding van ,,Studiedag 17 november (BSV)"

CDJA

10 JAAR HORZEL

In zijn (bijna) tienjarig bestaan heeft het CDJA altijd een sterke drang vertoond om verfrissend en vernieuwend bezig te zijn. Niet alleen richting CDA en richting maatschappelijke bewegingen, maar ook in eigen richting.
Als je naar 1980 terugkijkt zie je dat die eigen vernieuwing in eerste instantie wat moeizaam op gang kwam. De fusie werd met veel argwaan bekeken. Met name door de kritische houding van de ARJOS kwam het CDJA een paar maanden na het CDA tot stand, wat er ook de oorzaak van is dat het CDJA zijn verjaardag in januari viert. Die kritische houding van de ARJOS heeft mede de basis gelegd voor de houding van het CDJA die te omschrijven is als: niet meelopen maar kijken waar je mee bezig bent. Dat zorgde ook voor de ontwikkeling van een fenomeen binnen het CDJA dat in de loop der jaren steeds duidelijker gestalte kreeg: de horzelfunctie die uitgegroeid is tot het wezen van het CDJA.
Waar komt dat toch vandaan, die eeuwige neiging van CDJA'ers om te schieten met inkt, om met pennestreken politici en CDA publiekelijk te bestoken? Soms op subtiele wijze, een andere keer met gemeende felheid. Waarom geen stille diplomatie, waarvan bekend is (althans schijnt te zijn) dat er meer mee te bereiken valt? Waarom op lange tenen trappen als het ook met vleierij schijnt te lukken? Omdat politiek geen zaak is die in duistere achterkamers geregeld moet worden alsof het het daglicht niet zou kunnen verdragen. Centraal in de politiek staat het debat, dat inzicht geeft in elkaars hersenspinsels en (als het mee zit) leidt tot consensus. Consensus die bereikt moet worden door een zo zuiver mogelijke discussie. Een zuiverheid die alleen te bereiken is door openheid, door elkaar met open vizier te benaderen. Via aktie (liefst gevolgd door reaktie) wil de horzel zijn bijdrage leveren aan het politieke denken en handelen. Een bijdrage die anders is dan andere en daardoor het CDJA bestaansrecht levert. Want stel je voor, wat zouden we zijn zonder horzel?

Arjen Jongma

DIENSTPLICHT EN 1992

Sinds het Verenigd Koninkrijk is toegetreden tot het Europese Monetaire Stelsel lijkt de Europese eenwording weer een stapje dichterbij te zijn gekomen. Het Europa van na 1992 zal in eerste instantie een economische eenheid zijn. Het is echter de bedoeling dat Europa ook op andere terreinen een eenheid zal zijn.
Tijdens de Golfcrisis is een belangrijke aanzet gegeven tot een verdergaand Europees veiligheidsbeleid, hoewel de verschillende landen ieder voor zich de zeggenschap houden over de inzet van hun materieel en manschappen. Die manschappen waren aan de orde tijdens het onlangs in Scheveningen gehouden seminar van de EYCD (European Young Christian Democrats) over dienstplicht.
De personele opbouw van het defensie-apparaat van de diverse Europese landen is nog steeds zeer verschillend. Sommige landen kennen geen dienstplicht, terwijl in andere landen de positie van dienstplichtigen waar het beloning, verantwoordelijkheden en rechtspositie betreft enorm van elkaar verschilt. Met alle gevolgen vandien. Zo kunnen verschillende eisen t.a.v. de personele bezetting betekenen dat bij een internationale operatie – ondanks samenwerking binnen de WEU – het ene land dienstplichtigen tegen hun wil kan inzetten, terwijl het andere Europese land slechts van beroepskrachten gebruik maakt.
Het was onmogelijk om in het slotdocument van het EYCD-seminar een vernieuwend Europees beleid te formuleren omdat iedere deelnemer de bestaande politieke situatie van zijn land in het Europese beleid wil herkennen. Globale constateringen kregen de voorkeur boven concrete uitspraken. Zogenaamd op formele gronden werd een voorgesteld stelsel van maatschappelijke dienstplicht, waarbij alle jongeren gedurende een jaar door het verrichten van enigerlei overheidstaken bijdragen aan de samenleving, verworpen. Gebleken is dus dat het voor de gemiddelde Europeaan heel moeilijk is om voor de politieke integratie van Europa noodzakelijke keuzen te maken, omdat die afwijken van de bestaande situatie in eigen land. Het Europa van de burger is nog veel verder weg dan 1992.

Juliëtte Bouw
Hans Horlings

(foto Hans Hordijk)

Het CDJA wil altijd verfrissend bezig zijn. Zoals op deze foto waar het CDJA-bestuur de CDA-Partijraad in juni '89 „toezingt".

HORZEL

Je mag verwachten dat de regerende partijen hun eigen gezicht laten zien tijdens de algemene beschouwingen. Keuzes maken en prioriteiten stellen is nodig om de staatskas onder controle te houden. En in dat proces had de PvdA-CDA coalitie zo goed haar eigen gezicht kunnen tonen. Helaas, het was geen gezicht. CDA en PvdA stelden de kiezers een meer sociaal beleid in het vooruitzicht. Een sociaal bewogen gezicht was echter nauwelijks herkenbaar, noch bij Kok, noch bij Lubbers. Het was de PvdA-fractie die zich sterk maakte voor de bejaarden met een klein pensioen. Uiteindelijk waren christen-democraten dan wel bereid een sociaal trekje te vertonen, maar echt van harte ging het niet. (Nog afgezien van het feit dat behoud van koopkracht voor een groeiende bevolkingsgroep ook economische consequenties kan hebben.) Het CDA-gezicht bij de algemene beschouwingen was niet nieuw: er is begrip voor vele partijen, maar de koers blijft in grote lijnen zoals binnenskamers al is besloten. Wat er voor de politiek-geïnteresseerde Nederlander overblijft is een boeiend hoorspel van redevoerders. De ene actor heeft wat meer talent en vaardigheden dan de andere, wat soms zelfs leidt tot komische scènes. Maar dit kan en mag toch niet het beeld zijn van inhoudelijk politiek beleid? De echt inhoudelijke discussies over de vraag waar de beperkte financiële middelen aan besteed moeten worden vinden plaats in de „hermetisch" afgesloten fractiekamers. Alle begrip daarvoor. Maar wat jammer dat er van die inhoudelijke standpunten zo weinig overkomt in de politieke arena van de Tweede Kamer.

Marie-Christine Reusken

Van bewustwording en emancipatie naar participatie en integratie

Op 11 oktober jl bestond niet alleen het CDA tien jaar, maar ook het CDA-Vrouwenberaad. Het jubileum van de CDA-vrouwen werd op 10 oktober in Ede gevierd. Alice Bakker-Osinga maakte de balans op van tien jaar Vrouwenberaad, bezocht de jubileumviering en sprak met twee oud-voorzitters, Riet ten Hagen-Pot en Corrie Botman.

CDA-Vrouwenberaad tien jaar actief". Zo luidt de titel van een gebundelde uitgave van de jaarverslagen 1981 tot 1990 van het Vrouwenberaad. De oprichting van de vereniging CDA-Vrouwenberaad als zelfstandige organisatie binnen het CDA op 11 oktober 1980 vormde tegelijkertijd een einde en een nieuw begin. Het was een waardige afsluiting en bekroning van jaren hard werken van zeer veel vrouwen uit CHU, KVP en ARP zowel op nationaal als internationaal terrein. Al in de zestiger jaren, ver vóór de eenwording van het CDA, trokken vrouwen van de CHU en KVP en later ook van de ARP, naar verschillende Europese steden voor conferenties van de Europese Vrouwenunie over thema's zoals gezinsbeleid en gezondheidszorg. Ook in eigen land discussieerden de AR-, KVP- en CH-vrouwen over allerlei politieke thema's.
Het CDA-Vrouwenberaad sloeg vanaf haar oprichting direct aan in het land. Overal, plaatselijk en regionaal, werden afdelingen opgericht en dat gebeurt nog steeds. Er zijn momenteel zo'n 265 afdelingen.
Bij de definitieve oprichting van het CDA-Vrouwenberaad op 11 oktober 1980 werden de volgende drie doelstellingen geformuleerd:
- het bevorderen van politieke bewustwording bij vrouwen;
- het bevorderen van integratie van vrouwen in de partij;
- het leveren van een inbreng in het politieke beleid.

Vorig jaar december heeft het CDA één van die doelstellingen overgenomen. De Partijraad nam toen een resolutie aan waarin als doel werd gesteld de integratie van vrouwen te bevorderen in alle functies en niveaus van de partij.
Het CDA-Vrouwenberaad had al op de Landelijke Raad in 1985 een resolutie aangenomen waarin gesteld wordt dat alle vertegenwoordigende en bestuurlijke functies tenminste voor éénderde deel uit vrouwen moeten bestaan. Dit onder verwijzing naar het CDA-rapport ,,Appèl en Weerklank" wat meldde dat er in het CDA meer plaats gemaakt dient te worden voor vrouwen.
Wat is er al die jaren veel vergaderd, maar vooral ook gediscussieerd en gepubliceerd. Ook werden en worden er veel vormingsactiviteiten georganiseerd, waardoor vrouwen over de drempel getrokken worden om ook hun steentje bij te dragen in de politieke arena. Mede dankzij actieve emancipatiemedewerkers is er veel werk verzet en kwam veel tot stand. Niet alleen binnen de partij werd en wordt een inbreng geleverd in het politiek beleid maar ook daarbuiten.
Op het jubileum dat op 10 oktober door

TIEN JAAR

Corrie Botman wilde goede verhoudingen met partijgeledingen

Corrie Botman is sinds 1988 burgemeester van de Limburgse gemeente Mook en Middelaar. Als voorzitter van het Vrouwenberaad in de periode '85-'88 stelde zij zich als hoofddoel: integratie van het Vrouwenberaad in de partij. Zij wilde een goed verhouding met de partijgeledingen zoals het partijbestuur, de fracties, de ministers, het Wetenschappelijk Instituut en het Kader- en Vormingswerk opbouwen. Vooral dankzij haar inspanningen nam het Vrouwenberaad de ,,eenderde-resolutie" aan.
Ook kinderopvang was voor Corrie een item waar zij steeds aandacht voor vroeg. Ze shockeerde zelfs sommige vrouwen door op de Landelijke Raad in Arnhem in 1986 te stellen dat kinderopvang een basisvoorziening is. ,,Als mannen en vrouwen echt gelijke kansen willen krijgen dan is kinderopvang een voorwaarde. De demografische bevolkingsopbouw is zodanig dat men vrouwenarbeid hard nodig heeft.", aldus de voormalige voorzitter van het Vrouwenberaad. In haar woonplaats heeft de gemeenteraad onlangs besloten de oprichting van een kinderdagverblijf te steunen.
Corrie Botman wil de mannen niet de schuld van alle achterstand van vrouwen geven. Vrouwen moeten zich ook waarmaken, solliciteren, erop uit gaan.
Na 30 jaar vrijwilligerswerk is zij nu burgemeester. Ze vindt het fantastisch en voelt zich als een vis in het water. Als voorzitter van het Katholiek Vrouwendispuut en voorzitter van het Vrouwenberaad deed zij veel managementservaring op. Dat komt haar nu prima van pas. ,,Bestuurlijk is er geen verschil of je nu voorzitter bent van het Vrouwenberaad of van de gemeenteraad. Belangrijk is dat je je goed voorbereidt en kennis van zaken hebt. Voor mij staat het belang van de burgers en hun welbevinden voorop. Ook als gewoon lid kun je via het Vrouwenberaad meedenken, meewerken en invloed uitoefenen. Daarom is politiek ook voor vrouwen", aldus burgemeester Corrie Botman.

Riet ten Hagen-Pot: Er was in beginfase veel weerstand

Riet ten Hagen-Pot was de eerste voorzitter van het CDA-Vrouwenberaad. Op het moment van haar benoeming op dat gedenkwaardige Congres op 11 oktober 1980 in het Congresgebouw in Den Haag, zat de nieuwe voorzitter in New York. Zij was daar als lid van de Koninkrijksdelegatie bij de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN) als afgevaardigde van de vrouwenorganisaties.
Op het lustrum in 1990 te Ede haalt zij herinneringen op uit die begintijd. Vrijwel haar hele leven na haar huwelijk heeft zij vrijwilligerswerk gedaan. Zij is momenteel statenlid in Overijssel. Zij was lid van de inmiddels opgeheven Harmonisatieraad Welzijnsbeleid. Sinds kort zit zij in de Nederlandse Gezinsraad.
De geschiedenis van het Vrouwenberaad is ook nauw verweven met de geschiedenis van het gezin. In 1978 verscheen een discussienota over het gezin, waardoor het denken over emancipatie een geweldige duw heeft gekregen, aldus Riet. Veel vrouwen realiseerden zich toen dat ze naast de zorg voor het gezin ook aangesproken willen worden op wat ze nog meer konden dan thuis zorgen. Daarom ook waren in die beginperiode bewustwording en vorming zo belangrijk.
Riet ten Hagen stelt dat ze getracht heeft eenheid te smeden van de drie groepen KVP-, AR- en CHU-vrouwen. Dat lukte goed, want iedereen was begin '80 erg enthousiast. Een eigen plaats en functie voor het Vrouwenberaad in de partij moest toen nog bevochten worden. Daarom was het nodig in het partijbestuur begrip te kweken voor ons Vrouwenberaad. Riet ten Hagen-Pot: ,,We kregen nogal wat weerstand vanwege onze opvattingen over emancipatie. Maar de vrouwen leken mij toen veel eensgezinder en duidelijker. Tegenwoordig heerst er een veel minder eenduidige visie en dan is het moeilijker elkaar vast te houden. Emancipatie moet je niet alleen met de mond, in theorie belijden maar je moet ook concreet aangeven wat je wil met het emancipatiebeleid en je moet het toetsbaar, controleerbaar maken via criteria, quotering en zo."

ruim 500 vrouwen in de Reehorst te Ede gevierd werd onder het motto ,,Over grenzen heen", maakte de huidige voorzitter van het Vrouwenberaad, Agnes van Ardenne-van der Hoeven aldus de balans op: ,,Allereerst hebben we een hechte politieke vruwenorganisatie: goed georganiseerd, wijd verspreid, actief over het gehele land. Het zelfbewustzijn van onze vrouwen is toegenomen, meer vrouwen melden zich voor een functie in de partij. Over de aantallen vrouwen in de partij hoeven we echter nog niet optimistisch te zijn. Tien jaar CDA-Vrouwenberaad heeft een positieve actiebeleid van het CDA opgeleverd. Binnenkort worden met de kamerkringen convenanten gesloten over het bevorderen van deelname van vrouwen in alle functies op kamerkringniveau. Zo worden ook overeenkomsten met plaatselijke CDA-besturen afgesloten. De besturen verplichten zich tot een inspanning ten behoeve van vrouwen in de partij. Dat lijkt prachtig, maar wanneer op die getekende overeenkomst geen mogelijkheid is van beroep of bemiddeling – als een Kamerkring- of afdelingsbestuur zich niet houdt aan de getekende overeenkomst – dan is een dergelijk stuk papier modieus, maar in de praktijk waardeloos. Ik vind dat de partij een geschillencommissie zou moeten instellen, wanneer blijkt dat besturen zich niet houden aan het positieve aktiebeleid zoals de partij dat heeft geformuleerd.

De voorzitters die het Vrouwenberaad in 10 jaar leidden: Riet ten Hagen-Pot (van '80-'84, midden), Corrie Botman ('85-'88, rechts) en Agnes van Ardenne (van '88 tot heden).

(foto Hans Hordijk)

VROUWENBERAAD

Ook al is er wel een stijging, hoewel een zeer geleidelijke, van deelname van vrouwen in de partij te ontdekken, het gaat er vooral om dat er ruimte voor vrouwen gemaakt wordt binnen en buiten de partij. Na jaren emancipatie van vrouwen wordt het tijd voor participatie van vrouwen. Deelname van vrouwen in onbetaald werk is altijd buitensporig groot geweest. Daar staat tegenover dat deelname van vrouwen aan betaald werk in Nederland heel langzaam toeneemt.
Participatie van vrouwen is het motto voor de komende jaren. Dat weet ook het kabinet. De Koningin sprak erover in de Troonrede en het staat in de Miljoennennota. Deelname van vrouwen in politiek en besturen moet vergroot worden. Maar ook in de Miljoenennota wordt niet aangegeven hoe dit dan moet gebeuren."
Op voorstel van de voorzitter werd tijdens de jubileumdag een telegram gestuurd aan de minister-president. Hierin werd hem en het kabinet gevraagd een ,,Actieplan Participatie van vrouwen in politiek en bestuur" op te stellen.

Tien jaar CDA-Vrouwenberaad, een lange periode waarin talloze vrouwen met inzet en vaak ogenschijnlijk onzichtbaar veel werk hebben verzet. Vaak bleven ze achter de schermen. Het CDA moet goed beseffen dat het er als partij vooral dankzij al die actieve vrouwen in geslaagd is groot te worden. Ook staan deze vrouwen pal voor de zorg van elk mens, zwak en sterk. Mede dankzij hen is de christelijke boodschap, de diepgang in de partij gestalte gegeven. Mogen de CDA-mannen ons vrouwen dan ook meer waardering en ruimte geven in de toekomst dan in het verleden – goede uitzonderingen daargelaten – nogal eens het geval was. De toekomst maken we samen, ook in het CDA. En met Gods kracht en steun zal het waarachtig wel gaan.

Alice Bakker-Osinga

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

BRINKMAN OVER ALGEMENE POLITIEKE BESCHOUWINGEN

„Ik vond het uitdagend omdat je uit die enorme papierbrij de hoofdlijnen moet halen en je moet proberen er een vertaling aan te geven van wat onze achterban er van vindt. Het is ook uitdagend omdat de echte beslissingen pas over een maand of drie bij de tussenbalans worden genomen. Dus je moet weliswaar een aantal piketpalen slaan, maar tegelijkertijd zorgen dat er nog wat speelruimte overblijft. Kortom een grote uitdaging." Dit zegt fractievoorzitter Brinkman terugblikkend op de algemene politieke beschouwingen.

Brinkman: „Het waren in zekere zin wat ongebruikelijke beschouwingen, omdat de partijen nogal uitvoerig hebben stilgestaan bij de afwegingen die over zo'n drie maanden pas plaatsvinden. Dus in die zin zijn een aantal beslissingen vooruitgeschoven. Het moet dus blijken of de coalitie dat met elkaar trekt. Ik schat van wel omdat duidelijk is geworden dat beide partijen er samen wat van willen maken, ook als het moeilijk wordt. Die opvattingen moeten ook in de toekomst nog een rol spelen. Dat zal nog wel wat discussie vereisen. Maar per saldo heb ik niet geproefd dat de coalitie beslissingen niet aan zou durven."

Brinkman vindt dat de huidige coalitie de best denkbare is in deze tijd. „Ik geloof nog steeds dat, gelet op de forse problemen waar we voor staan – het aantal arbeidsongeschikten, het ziekteverzuim, de uitgavenbeperkingen –, het beter is in deze omstandigheden een zo breed mogelijk maatschappelijk draagvlak te hebben: dat geldt voor deze coalitie. Je wordt dan als het ware gedwongen de discussie van binnenuit te voeren. Dat klinkt misschien wat abstract, maar het is beter de achterban er rechtstreeks bij te betrekken. Vandaar ook dat ik expliciet heb gezegd dat met alle meningsverschillen die er zijn met de PvdA, het verstandig is te proberen met elkaar deze jaren daadkrachtig door te komen. Het zal best wel eens stormen, maar dat lucht ook op."

Het verschil in opvatting tussen de PvdA en CDA over de rol van de overheid (de PvdA wil de macht van de overheid herstellen; het CDA wil de macht van de overheid juist verder decentraliseren, red.) hoeft volgens Brinkman geen gevaar voor de coalitie te betekenen. „Het is in wezen een klassiek meningsverschil tussen beide partijen. Ik vond het niet erg dat dat weer eens naar boven kwam. Toch zul je praktisch voor de vraag komen te staan, niet zozeer wie er gelijk heeft, maar of je elkaar kunt vinden. Ik vind echt dat de overheid niet alleen om ideologische maar ook om praktische redenen een aantal zaken uit handen moeten geven. Je kunt mensen veel meer motiveren als je ze rechtstreeks verantwoordelijk maakt. Ze zijn dan tevens meer aanspreekbaar, niet zo zeer door Hagenezen, maar gewoon door die meneer en mevrouw uit Apeldoorn of Beuningen. Die praktische invalshoek moet nog meer tot z'n recht komen." Er zit volgens Brinkman ook een budgettaire kant aan een grotere verantwoordelijkheid voor burgers: „Laat mensen zelf nadrukkelijker kiezen in hun bestedingspatroon of ze een bepaalde voorziening of aanschaf wel of niet willen. We mogen niet volstaan met het betrekken van een ideologische stelling. We zullen over een paar maanden echter verder moeten. Er liggen hier genoeg mogelijkheden zoals in het onderwijs of de gezondheidszorg. Daar kun je een aantal zaken veel beter overlaten aan zo'n instelling."

Hij wijst in dit verband eveneens op de organisatie van de werknemersverzekeringen. „Daar zijn natuurlijk best mo-

Leunend op de Kamerbankjes luistert fractievoorzitter Brinkman naar premier Lubbers. *(foto ANP)*

gelijkheden om de sociale partners meer rechtstreeks aan te spreken. Net als op het gebied van de arbeidsongeschiktheid. Je moet als overheid wel tellen of er minder arbeidsongeschikten komen en strengere voorwaarden stellen maar per saldo is de overheid niet degene die iemand wel of niet weer in dienst neemt. Je bent toch afhankelijk van het bedrijf in kwestie."
Brinkman sprak tijdens de algemene beschouwingen ook over het snijden in subsidies. Hij noemde het terrein van de subsidies ,,een mijnenveld voor politici met slappe knieën". Brinkman: ,,Eerst vond iedereen het maar niks als er over de subsidies werd gepraat. Nu ziet men toch na vrij korte tijd in dat het onontkoombaar is. Dat vind ik winst, het thema is niet meer verdacht." Positief noemt Brinkman het dat het onderwerp herstel van normen en waarden – of wel de ,,Nijmeegse rede" van Lubbers – Kamerbreed steun vindt.
De CDA-fractievoorzitter vindt het jammer dat er uit de discussie over de gevolgen van de bevolkingsgroei weinig concreets kwam. ,,Als je zegt : we zitten straks met vijftien miljoen mensen dan is het niet alleen een kwestie van huizen bouwen – met daarbij de vraag hoe en waar je die neerzet – maar ook van filosofie: ga je de hoogte in, doe je aan landaanwinning of offer je nog meer groen op. Het is mooi die 15 miljoen mensen, maar er moet op termijn voldoende verdiend worden voor en door al die mensen en als je dan ziet dat er steeds meer mensen in de sociale zekerheid terechtkomen moet je je afvragen hoe er voldoende werkgelegenheid gecreëerd kan worden. Dat vond ik de rode draad in ons verhaal: zorg dat het bedrijfsleven z'n kansen houdt, zodat er premies worden afgedragen, sociale voorzieningen kunnen worden betaald, evenals scholen en ziekenhuizen. Vijftien miljoen mensen te eten en te drinken geven is niet niks."
Over het compromis dat voor bejaarden met een klein pensioen werd gesloten zegt Brinkman: ,,Wij hebben altijd over de bejaarden gezegd dat zij minder draagkracht hebben. Wij hebben gevraagd: kan dit na ,,Oort" door ,,Stevens" worden bekeken. Dat is ook toegezegd. Hiermee hebben we aangegeven dat voor ons het laatste woord over de bejaarden niet was gezegd. Wij hebben alleen gezegd: bekijk het systematisch, en gebruik niet ad-hoc een stoplap. Je moet de problemen in onderling verband zien. Voor ons was het best een thema. Er waren ook wat problemen met de benzine-accijns. Toen werd het passen en meten om dekking te vinden. De praktijk van de Haagse politiek is dan dat het allemaal in een hoed gegooid wordt, de hoed wordt geschud en dan komt er iets uit. Zoiets verdient per definitie nooit de schoonheidsprijs. Maar met wat passen en meten is er toch wat gedaan voor de ouderen en dat is op zichzelf winst."
VVD-fractievoorzitter Bolkestein had voor de algemene beschouwingen aangekondigd dat de VVD de regering flink zou aanpakken. Over de oppositie uit deze hoek zegt de CDA-voorman: ,,Het wordt het kabinet nog niet echt lastig gemaakt. Over enkele maanden zal dat wel anders zijn. Ik geloof in alle objectiviteit dat het waar is dat er nu niet veel winst te halen was voor de oppositie, omdat het kabinet zelf had gezegd dat er nadere beslissingen komen. Het is vanaf deze plek voor mij gemakkelijk praten over de vraag hoe ik het gedaan zou hebben als oppositie-voorman. Het oppositie-gevoel ken ik niet. En ik heb er ook geen behoefte aan om dat gevoel te leren kennen."

GERRIT TERPSTRA: SUBSIDIE-BEPERKING IS NOODZAKELIJK

,,Negatief vind ik het dat de VVD wel kritiek had op de begroting maar zelf geen alternatief had. Positief vond ik dat de minister van Financiën een zeer degelijk verhaal heeft gehouden ten aanzien van de financieel-economische doelstellingen van het kabinet. Ondernemers die zich zorgen maakten moet dit als muziek in de oren hebben geklonken. De werkgevers waren ten eerste bang voor herstel van de centrale regelzucht. Wij hebben gezegd die trendbreuk niet te willen en het kabinet heeft dat, ondanks alle suggesties van Bolkestein, Wöltgens en Van Mierlo, overgenomen. Een andere angst van de ondernemers was dat de lasten zouden stijgen. Minister Kok heeft duidelijk lastenverhogende alternatieven van Groen Links en D'66 krachtig afgewezen als zijnde schadelijk voor onze economie." Financieel woordvoerder van de CDA-fractie Gerrit Terpstra zegt dit na afloop van de Algemene Politieke Beschouwingen. Terpstra: ,,Zeker gezien de plaats van Nederland in Europa is het belangrijk dat wij de fouten van de jaren zeventig, teveel regelzucht en teveel belastingdruk niet meer maken."
De CDA-woordvoerder zei dat zijn fractie met belangstelling de nota van de minister van Financiën tegemoet ziet over de beperking van de consumptieve subsidies. Hierbij valt te denken aan subsidies die betrekking hebben op volkshuisvesting, onderwijs en openbaar vervoer. Het zal subsidies betreffen die produkten goedkoper maken. Terpstra: ,,Een buskaartje bijvoorbeeld wordt voor 80% gesubsidieerd en een treinkaartje voor 50%."
Terpstra wijst er op dat de subsidie beperking niet perse de lager betaalden treft. ,,Onderzoek heeft bijvoorbeeld uitgewezen dat hoger betaalden meer gebruik maken van openbaar vervoer dan de lager betaalden." Bij onderwijs valt onder andere te denken aan de bedragen die de overheid voor het leerlingstelsel ter beschikking stelt aan het bedrijfsleven. Terpstra zei tijdens de Algemene Beschouwingen dat het kritisch doorlichten en beperken van de subsidies een verdergaande afslanking van de Rijksoverheid mogelijk maakt.

Gerrit Terpstra

,,De opbrengst van de subsidiebeperking zouden wij voor een deel willen gebruiken voor lastenverlichting, overeenkomstig het SER-advies en voor een deel voor schuldsanering van de overheid." Wat de gewenste lastenverlichting betreft denkt de CDA-fractie nog steeds aan BTW-verlaging. Terpstra drong er bij het kabinet op aan extra -aardgas- opbrengsten te gebruiken voor verdere verlaging van het financieringstekort. Vooral nu de rente hoog is. Ook andere meevallers zou de fractie willen gebruiken om het financieringstekort verder te verlagen.

BEGROTINGS-BEHANDELING BINNENLANDSE ZAKEN

,,Het CDA waardeert de nieuwe belangstelling voor stad en ommeland. Het CDA zal zich zelf in de komende jaren in toenemende mate ook als grote stadspartij manifesteren. Door de verschuivende politieke verhoudingen komt daarvoor ook ruimte. Het CDA zal mede in het kader van de sociale vernieuwing grote nadruk leggen op het eigen profiel van de stad." Dit zei Wim Mateman namens de CDA-fractie bij de begrotingsbehandeling Binnenlandse Zaken.
Mateman vroeg tijdens dit debat aandacht voor welvaart naast welzijn. Hij vroeg daarbij aandacht voor welvaart naast welzijn. Dat wil zeggen dat economische groei dienstbaar gemaakt moet worden aan de stedelijke sociale ontwikkeling. Tegenover de ruimtelijke verloedering moet de leefbaarheid van de woonomgeving centraal komen te staan, met vooral meer aandacht voor het criminaliteitsvraagstuk, aldus de CDA-woordvoerder.
Mateman vond het een schande, dat ondanks een parlementaire enquete nog geen voortgang is gemaakt met het nieuwe paspoort.
Over de positie van de burgemeester zei hij dat het CDA vast blijft houden aan de benoemde burgemeester. Wel moet het functioneren van de burgemeester versterkt worden maar het primaat hierbij moet bij de gemeenteraad liggen.

'VERWERKERS CHEMISCH AFVAL MAKEN ER EEN POTJE VAN.....'

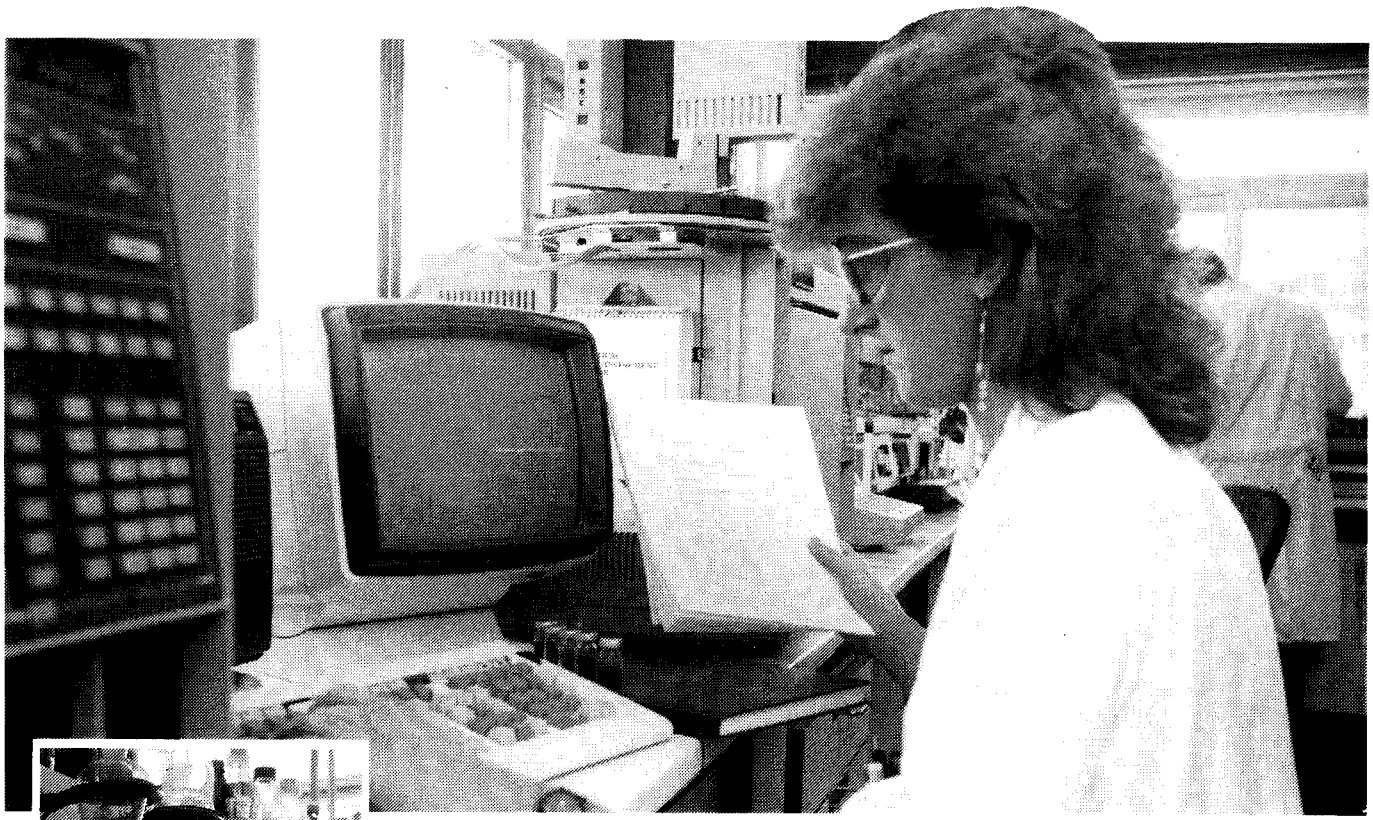

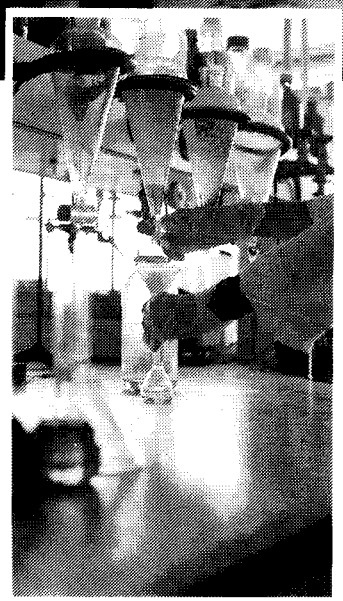

Ieder jaar komt er in Nederland uit huishoudens en bedrijven een enorme berg chemisch afval vrij. Als met de restanten van de konsumptie-maatschappij niet netjes en professioneel wordt omgesprongen, kan er van alles misgaan.

De bedrijven, verenigd in de NVCA, de Nederlandse vereniging van verwerkers van chemisch afval zorgen elke dag weer voor een verantwoorde verwerking van afval.

Ze zamelen afval in zoals klein chemisch afval, olieresten, scheepsafval en afval van de industrie. Behandelen zo mogelijk het afval, om het geschikt te maken voor hergebruik of recycling. Ze ontgiften afvalstromen en maken afvalwater weer schoon. Als er geen andere oplossing is, verbranden ze chemisch afval of zorgen ze voor een veilige opslag.

De NVCA-leden staan garant voor de verwerking van ca. 1 miljoen ton chemisch afval per jaar. Dit is ongeveer 90% van de totale hoeveelheid.

Laboratoriumonderzoek speelt bij de diverse processen een grote rol. Alvorens partijen worden ingenomen, worden vrijwel altijd eerst monsters in potjes verzameld voor analyse. Met behulp van geavanceerde apparatuur worden de analyses uitgevoerd. Dit is maatgevend voor verpakking, transport, acceptatie en verwerking.

In 1989 zijn door de NVCA kwaliteitseisen opgesteld als extra waarborg voor een milieuhygiënisch verantwoorde verwerking van chemisch afval. Om lid te kunnen worden, moeten bedrijven niet alleen beschikken over alle vergunningen; ze moeten ook deze kwaliteitseisen van harte onderschrijven.

Wie chemisch afval afgeeft aan een NVCA-bedrijf is dan ook verzekerd van een verantwoorde verwerking. NVCA-leden maken er geen potje van.

Meer informatie over de NVCA is verkrijgbaar bij het sekretariaat, telefoon 01830-23771. Daar kunt u ook de NVCA-brochure opvragen.

NVCA, CHEMISCH AFVAL IS ONS EEN ZORG

NEDERLANDSE VERENIGING VAN VERWERKERS VAN CHEMISCH AFVAL

(foto Hans Hordijk)

De verjaardag van het CDA

Op 11 oktober j.l. werd het CDA tien jaar. Het is bijna ongelooflijk dat het al weer zoveel jaren geleden is dat we met elkaar de laatste loodjes legden voor de start van de nieuwe christen-democratische partij, voortgekomen uit de traditie van ARP, CHU en KVP.

Bij deze gelegenheid mag ik best weer eens terugkijken, en daarbij varen op het kompas van wat persoonlijke herinneringen. Ik werd in 1977 voorzitter van de CHU. Een zware taak, niet alleen omdat ik de functie overnam van de eminente voorzitter Mr. Baron Otto van Verschuer, maar ook omdat de drie confessionele partijen samen op weg waren naar het ene CDA. Ik heb nooit zoveel vergaderd als in de jaren tussen 1977 en 1980. Alles ging namelijk dubbelop. Ik had te maken met de eigen CHU-vergaderingen van Dagelijks Bestuur, Algemeen Bestuur en Unieraad en daarbovenop met alle bijeenkomsten van de CDA-organen in wording. Wat dat laatste betreft herinner ik mij levendig de vergaderingen van het Dagelijks Bestuur van het CDA. Die vergaderingen werden elke week tot laat in de vrijdagavond gehouden in ,,De Hommel" in Utrecht. Daar is mijn bewondering voor de toenmalige CDA-voorzitter Prof. dr. P. Steenkamp tot grote hoogte gestegen. Tegenwoordig zit ik elke week naast hem tijdens de bijeenkomsten van de CDA-Eerste Kamerfractie. Als hij dit artikel leest mag hij best nog eens mijn bewondering weten. Geinspireerd en gedreven was hij eigenlijk elke dag van heel vroeg tot laat bezig voor ons CDA. Hij moest altijd laveren tussen alle begrijpelijke partij-belangen door, moest de weg vinden voor aanvaardbare compromissen en er tegelijkertijd voor zorgen, dat het CDA niet een onoverzichtelijke optelsom van drie partijen zou worden, maar een heldere, frisse partij met eigen gezicht en eigen kleur. We hebben het Piet soms erg moeilijk gemaakt. Maakte je het te bar, dan belde hij de volgende ochtend en vertelde dat hij zijn uiterste best had gedaan om jouw verhaal te verklaren aan zijn vrouw Constance en aan zijn zonen Paulus en Thomas. Dat was hem echter niet gelukt. ,,Wil je het mij nog eens precies vertellen?" Soms kreeg je ook een beloning van hem wanneer je duidelijk je partij-belang opzij had gezet. Je kreeg dan een koekje uit de trommel die hij altijd bij zich had. In die trommel zaten ook boterhammen. Die at hij op terwijl anderen nogal eens het luxe restaurant van ,,De Hommel" een kans gaven.

We hebben met Piet Steenkamp meegeleefd tijdens het opzetten van alle protocollen. De financiën, de huisvesting en de personele organisatie moesten geregeld worden. Steeds weer moesten knopen doorgehakt worden waar partijbelangen speelden. Vrijwel alle top-vertegenwoordigers van de drie partijen waren heel bewust en positief op weg naar het CDA, maar je had allemaal ook te maken met de eigen achterban. Soms werd alles wel erg zuiver op de weegschaal gelegd. Toch waren ook hier de wonderen de wereld niet uit. Onder grote spanning werd in de zomer van 1980 de bijeenkomst in Noordwijkerhout voorbereid. Daar moest het echte werk gebeuren. Daar moest namelijk de grondslag van het CDA in al zijn bewoordingen worden beschreven en vastgelegd. Heel wat mensen waren met twijfels naar die bijeenkomst gekomen, maar daar bleek dat toen het er echt op aan kwam allen van één geest en één gedachte waren. We waren van dat wonder allemaal wat stil nadat de vergadering gesloten was en we hadden gewoon moeite met de massaal aanwezige vertegenwoordigers van de media die wilden weten waar de meningsverschillen lagen. Die waren er eigenlijk niet.

Na Noordwijkerhout was de CDA-weg geplaveid. Natuurlijk was er pijn bij de liquidatie-vergaderingen van de diverse partijen. De CHU deed dit als eerste en ik herinner mij nog heel goed het lege gevoel in een leeggelopen zaal in de Reehorst in Ede.

Tien jaar CDA. Een geschiedenis op zich. Het CDA is uniek en als eenheid herkenbaar. Natuurlijk zijn er nog wel eens oprispingen vanuit de vroegere groeperingen. Zo is het samenstellen van kandidatenlijsten niet altijd een bron van vreugde. Ach, oude familiebanden slijten nu eenmaal niet snel. In elke familie maakt men wel hoogtijdagen mee waar niet de hele uitgebreide familie aanwezig kan zijn. Dan wordt er serieus gekeken naar afkomst en wordt ervoor gezorgd dat elke tak van de familie redelijk vertegenwoordigd is. Dat speelt af en toe ook bij het CDA en dat is dan, vooral als anderen het doen, wat irritant, maar niet doorslaggevend. Het CDA heeft wortel geschoten. Dankzij de inzet van ontzettend veel actieve mannen en vrouwen uit de ,,oude" partijen en vooral ook dankzij veel nieuwe aanhang, zowel in leden als in kiezers. Op 11 october 1980 begon een nieuwe toekomst. De eerste tien jaar zijn goed geweest, beloftenvol ten aanzien van de verdere toekomst. CDA, van harte proficiat!

dr. Luck van Leeuwen
Eerste Kamerlid van het CDA

Haalt het CDA het jaar 2000?

Dankzij een ingrijpende karakterverandering – van confessioneel naar christen-democratisch partijtype – is het CDA in de afgelopen tien jaar levensvatbaar gebleken. Door dit christen-democratisch karakter vast te houden en geen algemene volkspartij te worden zal het CDA het jaar 2000 halen. Dit is de opvatting van de Leidse politicoloog Hans Martien ten Napel. In onderstaand artikel gaat hij in de op de vraag hoe het CDA het jaar 2000 kan halen.

OPINIE

Wie getuige is van de kennelijk met niet geringe emotionaliteit geladen politieke tegenstellingen onder de op christelijke grondslag georganiseerde kinderen der Reformatie, ziet weinig heil in een op gang brengen van een gesprek over een nog weidser plan, namelijk over de wenselijkheid van een Nederlandse CDU, die protestanten en katholieken zou omvatten, zoals de laatste tijd hier en daar werd geprobeerd. Een dergelijke partijformatie zou een ,,miracle hollandais'' zijn, waarin – ook los van de reserves jegens mirakels bij een deel der betrokkenen – niemand kan geloven'', aldus het katholieke dagblad *De Tijd* in een hoofdredactioneel commentaar uit juni 1959. Maar ook toen ARP, CHU en KVP reeds een aantal jaren officieel met elkaar in gesprek waren geweest in achtereenvolgens de Groep van Achttien en de Contactraad en in de zomer van 1973 een pre-federatief verband waren aangegaan, gaven J.Th.J. van den Berg en H.A.A. Molleman het hoofdstuk over de christen-democratische samenwerking uit hun boek *Crisis in de Nederlandse politiek (1974)* als titel mee: ,,Sterven in elkaars armen''. En nog in 1979 – goed een jaar voor de fusie – noemde R.E.M. Irving het in een Engelstalige studie over de christen-democratische partijen van West-Europa ,,onwaarschijnlijk'', dat de drie Nederlandse partijen in de nabije toekomst volledig zouden samensmelten. Nee, de politiek commentator van *Trouw*, Willem Breedveld, overdreef vermoedelijk niet eens zoveel, toen hij in een recent artikel over het ontstaan van het CDA concludeerde: ,,Nog nooit hebben zovelen zich op een gebeurtenis verkeken''.
Datzelfde geldt overigens in zekere zin voor het succes van het CDA in de jaren tachtig. Slechts weinigen hebben het voorzien, velen hebben zich er (opnieuw) op verkeken. Twee vragen dringen zich dan ook op. Hoe heeft het – tegen veler verwachting in – in 1980 tot de oprichting van het CDA kunnen komen? En hoe heeft het CDA vervolgens kunnen uitgroeien tot wat door vriend en vijand wordt beschouwd als de succesvolste partij van de jaren tachtig? In het onderstaande wordt getracht deze beide vragen van een antwoord te voorzien, zonder daarbij overigens ook maar enigszins naar volledigheid te streven. Vervolgens wordt ingegaan op een derde en laatste vraag, die min of meer logisch voortvloeit uit de twee eerste: haalt het CDA het jaar 2000?

Met het vertrek van Lubbers zal per definitie niet een einde komen aan het CDA. Wie al te sombere voorspellingen in deze richting doet, loopt het gevaar zich voor de derde opeenvolgende keer te verkijken op het CDA.

ONTZUILING

Om te beginnen dan de vraag hoe het - tegen veler verwachting in - tot de oprichting van het CDA heeft kunnen komen. Achteraf bezien kan men stellen dat het CDA in belangrijke mate is voortgekomen uit een combinatie van twee factoren: de fundamentele veranderingen die zich in de jaren vijftig en zestig in de Nederlandse samenleving hebben voltrokken en het antwoord dat op deze veranderingen is gegeven door een op zich betrekkelijk kleine groep personen uit de drie partijen.
Vanaf het laatste kwart van de negentiende eeuw tot over de helft van de twintigste eeuw heeft het beeld van de Nederlandse samenleving in het teken gestaan van wat ,,verzuiling'' is gaan heten. In het bijzonder de katholieke, protestants-christelijke en socialistische volksgroepen hadden zich verenigd in enkele sterk van elkaar gescheiden, geïntegreerde, complexen van maatschappelijk-politieke organisaties en instellingen op levensbeschouwelijke grondslag. Van de partijen die uiteindelijk zijn opgegaan in het CDA maakte de KVP deel uit van de katholieke zuil, terwijl de ARP en de CHU beide tot de protestants-christelijke zuil behoorden. Hoewel zij zich graag als niet-kerkelijke partij affi-cheerde, was de ARP in de praktijk vooral de partij van het gereformeerde deel van de protestants-christelijke zuil. De CHU, op haar beurt, was overwegend hervormd van karakter. Alle drie de partijen waren tot op zekere hoogte ,,confessionele'' partijen. Men trad primair tot de partijen toe op grond van het feit dat men tot een bepaalde zuil en/of kerkelijke gezindte behoorde.
Onder invloed van fundamentele kerkelijke, theologische, maatschappelijke en politieke veranderingen veranderde de verzuiling in de jaren vijftig en zestig in ontzuiling. ARP, CHU en KVP ondervonden als zuilgebonden partijen de gevolgen hiervan aan den lijve. In een tijdsbestek van negen jaar, tussen 1963 en 1972, werd zowel de KVP als de CHU vrijwel gehalveerd. De ARP wist in deze jaren weliswaar tamelijk stabiel te blijven, maar was tussen 1948 en 1963 in opeenvolgende verkiezingen reeds een kwart van haar aanhang kwijtgeraakt. De drie partijen leken al met al in hun oude vorm ten dode opgeschreven.
Op deze maatschappelijke veranderingen en de daarmee gepaard gaande afbrokkeling van de drie confessionele partijen is, als gesteld, tijdig gereageerd door een op zich betrekkelijk kleine groep personen uit de drie partijen. Vanzelfsprekend moet in dit verband de naam van P.A.J.M. Steen-

kamp genoemd worden. Hij is echter niet de enige geweest. Voor wat betreft de jaren zeventig valt bijvoorbeeld te wijzen op het cruciale optreden van partij- en fractievoorzitters als J. de Koning (ARP), O.W.A. Baron van Verschuer (CHU) en F.H.J.J. Andriessen (KVP). De persoon van de eerste lijsttrekker, A.A.M. van Agt, is eveneens belangrijk geweest. In de beginfase hadden mensen als C.P.M. Romme, W.K.N. Schmelzer, B.W. Biesheuvel en A.D.W. Tilanus elk reeds zo hun eigen rol gespeeld.

KARAKTERVERANDERING

In de aanloopperiode tot de fusie hebben de drie confessionele partijen een ingrijpende karakterverandering ondergaan in de richting van het christen-democratische partijtype. Die karakterverandering komt het duidelijkst tot uitdrukking in het rapport *Relatie grondslag en politieke handelen (1978)*. Volgens dit rapport kent het CDA één grondslag, te weten het Evangelie. Het samenbindende element in de partij is echter niet het Evangelie zelf of het kerkelijk leergezag, maar de als antwoord op de oproep van het Evangelie geformuleerde politieke overtuiging. Hierdoor kan het CDA zich, meer dan zijn drie voorgangers, zonder onderscheid naar geloofsovertuiging of maatschappelijke positie richten tot de gehele Nederlandse bevolking en in zijn politieke werk bovendien een duidelijke afstand bewaren tot de kerken. Tot de partij treedt men dan ook niet langer toe op grond van het feit dat men tot een bepaalde zuil en/of kerkelijke gezindte behoort. Men treedt tot het CDA toe op eigen gezag, omdat men zich kan vinden in de politieke overtuiging van de partij en aanvaardt dat het hart hiervan wordt gevormd door de inspiratie van en de toetsing aan het Evangelie.
Zie ik het goed, dan heeft het CDA het in zeer belangrijke mate aan zijn „christen-democratische" in plaats van „confessionele" karakter te danken, dat de partij in de afgelopen tien jaar levensvatbaar is gebleken. Dit karakter sluit namelijk zeer goed aan bij het karakter van de Nederlandse samenleving als geheel. Want hoe ziet die Nederlandse samenleving eruit? In de Nederlandse samenleving van dit moment lijkt enerzijds het in de jaren vijftig en zestig ingezette proces van ontzuiling onomkeerbaar. De zuilen-oude-stijl zijn in relatief hoog, zij het onderling verschillend, tempo ontbonden en zullen naar alle waarschijnlijkheid niet snel weerkeren. Anderzijds betekent het feit dat de verzuiling-oude-stijl in ons land tot het verleden is gaan behoren duidelijk niet, dat ook alle maatschappelijk-politieke organisaties en instellingen op levensbeschouwelijke grondslag verdwenen zijn of spoedig zullen verdwijnen. Door het uitgebreide stelsel van overheidssubsidies, maar vooral door tijdige (organisatorische en/of ideologische) aanpassing aan het veranderende maatschappelijke en levensbeschouwelijke klimaat, hebben relatief veel organisaties uit met name de voormalige katholieke en protestants-christelijke zuilen zich in de een of andere vorm weten te handhaven. Men denke in dit verband, bijvoorbeeld, aan omroepen als de KRO en de NCRV, het bijzonder onderwijs, de boerenorganisaties, CNV en NCW en tal van organisaties en instellingen in de sectoren van de gezondheidszorg en het welzijnswerk. Het CDA hoort in dit rijtje thuis en heeft als produkt van de ontzuiling kansen in de ontzuilde Nederlandse samenleving, al is zijn bestaan een stuk onzekerder dan dat van ARP, CHU en KVP in de hoogtijdagen van de verzuiling.

Twee hoofrolspelers uit de eerste jaren van het CDA: lijsttrekker en premier Van Agt en partijvoorzitter Bukman. *(foto Leo van Velzen)*

VERTREK LUBBERS GEEN BEDREIGING

Dit laatste maakt, dat voorspellingen over de toekomst van het CDA een tamelijk riskante zaak zijn. Zoveel staat echter wel vast, dat met het (aangekondigde) vertrek van Lubbers niet per definitie ook een einde zal komen aan het CDA. Wie al te sombere voorspellingen in deze richting doet, loopt het gevaar zich voor de derde opeenvolgende keer te verkijken op het CDA. Premier Lubbers heeft een belangrijk aandeel gehad in het (electorale) succes van het CDA van de afgelopen tien jaar, omdat hij in staat is gebleken nieuwe groepen kiezers aan te trekken, waaronder veel rand- en sinds 1986 ook niet-kerkelijke kiezers (de „omgekeerde doorbraak"). Hierdoor kon het verlies als gevolg van het verder slinken van de natuurlijke achterban van het CDA ruimschoots gecompenseerd worden. Vanaf het midden van de negentiende eeuw is er echter een lange rij anti-revolutionaire, christelijk-historische en katholieke voormannen geweest, die gestalte hebben weten te geven aan de confessionele politiek
Ik zie, eerlijk gezegd, geen reden om aan te nemen, dat met Lubbers aan deze rij plotseling een einde zou zijn gekomen.
De bedreiging voor het CDA schuilt mijns inziens dan ook meer in de in de toekomst naar verwachting sterker wordende verleiding om, teneinde nog meer „nieuwe" kiezers aan te kunnen trekken, het christen-democratische karakter van de partij prijs te geven en te worden tot een soort algemene volkspartij. De vraag is gedeeltelijk thans reeds aan de orde, omdat de Britse Conservatieven in het Europees Parlement een aanvraag hebben ingediend om zich aan te sluiten bij de fractie van de Europese Volkspartij (EVP). Een dergelijke aansluiting zou voor de EVP en de bij haar aangesloten nationale partijen onherroepelijk verregaande consequenties met zich meebrengen, zowel op het punt van de grondslag als voor wat betreft de politieke koers. Dus ook voor het CDA.

Nu zijn de verhoudingen in de Nederlandse samenleving en politiek sinds de fundamentele veranderingen van de jaren vijftig en zestig nog altijd niet uitgekristalliseerd. Nederland bevindt zich nog sterk in een overgangssituatie. Van verschillende kanten wordt de laatste tijd echter gesteld, dat met de ontkerkelijking de religiositeit niet is afgenomen. Zoals prof. D.Th. Kuiper onlangs verklaarde in een interview: „Overal zijn er mensen die nadenken over de zin van het leven. Alleen gebeurt dat minder geïnstitutionaliseerd dan voorheen." Zou dit inderdaad het geval zijn, dan kon – zoals het politieke overleven van de confessionele partijen in de jaren zestig en zeventig mogelijk werd gemaakt door een ingrijpende karakterverandering – een grote mate van karaktervastheid wel eens voorwaarde zijn voor het halen van het jaar 2000 door het CDA.

Drs. mr. H. M. ten Napel
hij is als universitair docent verbonden aan de vakgroep politieke wetenschappen van de Rijksuniversiteit te Leiden. Hij bereidt een dissertatie voor over de geschiedenis van de totstandkoming van het CDA

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

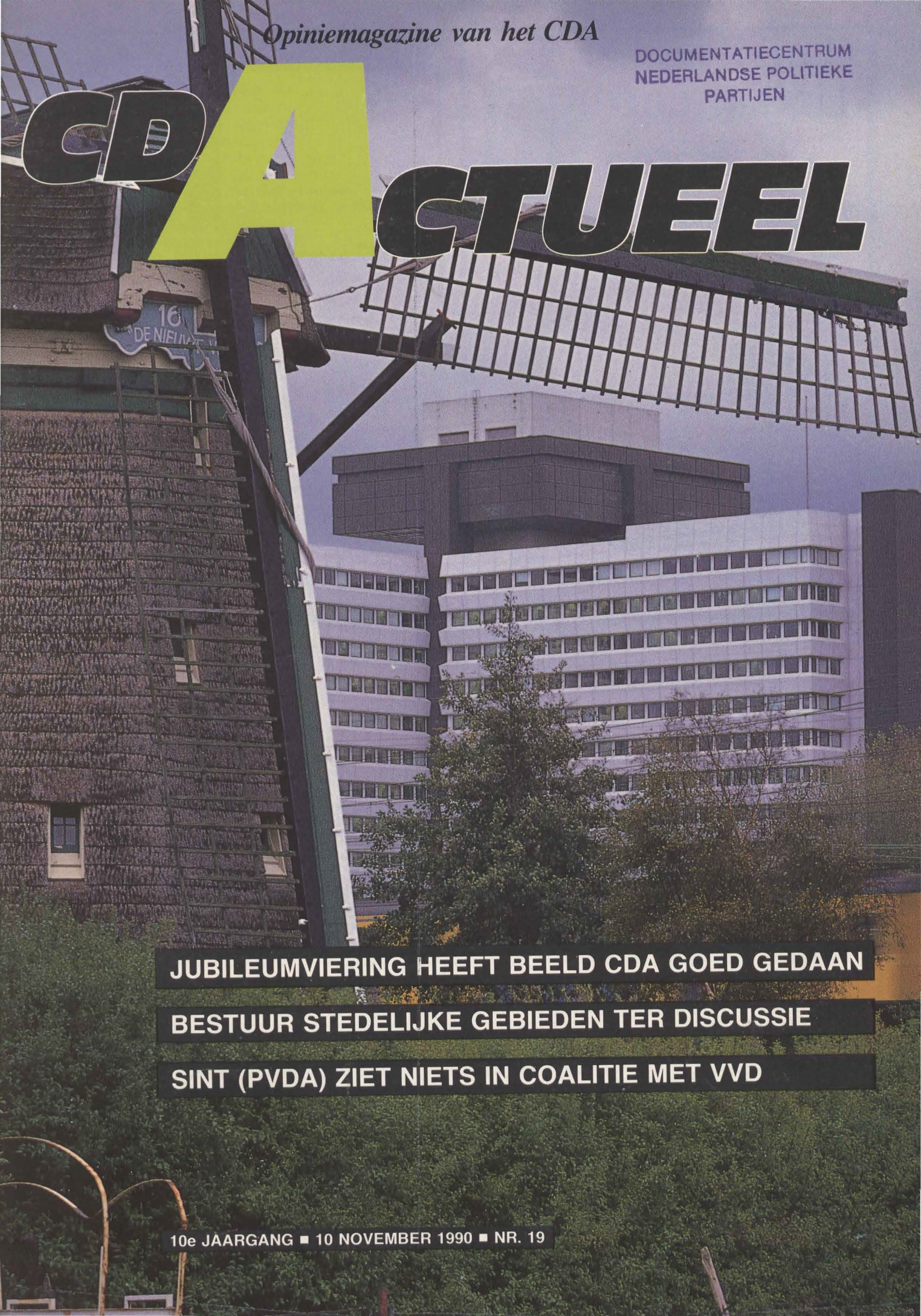

JUBILEUMVIERING HEEFT BEELD CDA GOED GEDAAN

BESTUUR STEDELIJKE GEBIEDEN TER DISCUSSIE

SINT (PVDA) ZIET NIETS IN COALITIE MET VVD

10e JAARGANG ■ 10 NOVEMBER 1990 ■ NR. 19

Lingen Beton

Standaard produkten en maatwerk in prefab beton

Betoncentrale Papendrecht

3350 AA Papendrecht/Nederland

24-uurs Service

Installatie Bedrijf

Roderland bv

Steenbergstraat 25
6465 AB Kerkrade

Energietechniek
Centrale verwarming

Luchtbehandeling
Sanitaire techniek

Woningen — Nieuwbouw, Renovatie
Utiliteitsgebouwen — Restauratie

Onderhoudswerkzaamheden

24-uurs service (ook gedurende de weekeinden) bieden wij door middel van onze zelfstandige service-organisatie, die is uitgerust met mobilofoon-wagens.

Kerkrade ✆ 045-436363

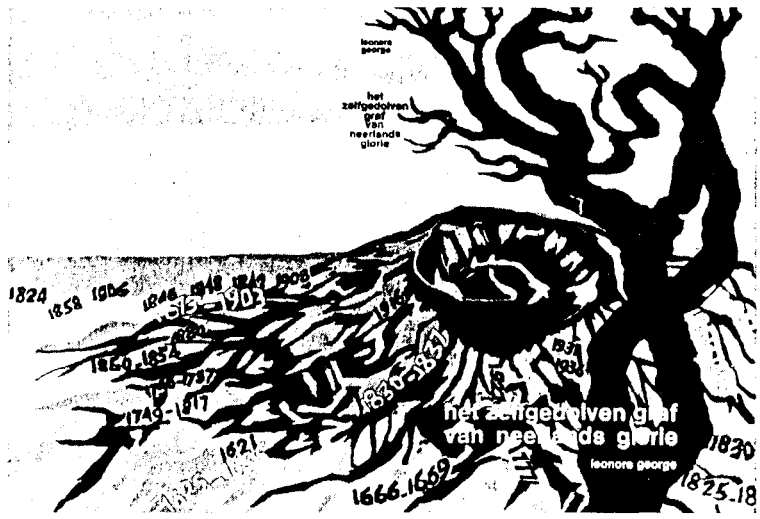

Een vulkaan van ingehouden toorn. In 1906 werd op Java bij A. Bisschop een brochure gedrukt: Christelijke Eisch en Calvinistische Praktijk. Auteur was de gepensioneerde N. I. L. - Officier Fanoy. Voor die tijd was de kritiek rauw, mogelijk vrijheidsbedreigend: ,,Waar wij ons wel bevreesd maar ook gehaat maken tot in de uiterste hoeken van de archipel en er als op een vulkaan van ingehouden toorn wonen''. (Kon. Bibl.) Zo'n 70 jaar later toont de afbeelding de kleurenomslag van deel I, periode 1941-1943 met informatieve, onthullende terugblikken; tussen de tekst 8 situatiekaartjes, 292 blz. Het aansluitend vervolg **Herrijzenis niet gewenst** toont wajangfiguren op de omslag, periode 1943-1946, 9 kaartjes, 340 blz.

Het zelfgedolven graf van Neerlands glorie *door* LEONORE GEORGE

Het voorspel tot de Indonesische onafhankelijkheid en de vernietigende aanvallen van de Geallieerden op verdedigingswerken van Duitsland en Japan, belichting van de Nederlandse illegale Pers. De degelijk gebonden boeken vormen een historisch tweespan, dat voor weetgrage gravers naar waarheid waardevol zal zijn. Minder omvangrijke, geïllustreerde uitgaven zijn **spitsroeden lopen,** vroeger een militaire strafmaatregel; in figuurlijke zin loopt ieder mens spitsroeden. De drie boekjes à 64 blz. moderne gedachtenkristallen, zijn zowel geschikt voor discussiegroepen als voor zelfdenkers. Enkele titels: Winzucht, gemakzucht en slikzucht. Houd jaloezie aan de lijn. Is alleenzijn zielig of zaaalig? Begin een 2e huwelijk niet met een kapmes. Koning Gouddwerg 58 pag. aandoenlijk ouderwetse verhalen. **Uitgever Eigen Werk: Leonore George Den Haag,** 070-3664706, postbankgiro 457123.

	afgehaald (Meppelweg)	verzonden	
Historisch tweespan	ƒ 32,-	ƒ 42,-	Bij combinering, lagere kosten.
Spitsroeden lopen	ƒ 14,-	ƒ 20,-	Na ontvangst van uw girokaart
Koning Gouddwerg	ƒ 10,-	ƒ 15,-	heeft u het pakket zó in huis.

Kindertehuizen kunnen Koning Gouddwerg cadeau krijgen. Onderwijs- & Verenigingsbibliotheken krijgen een forse korting. Intelligente reakties op briefkaarten kunnen leiden tot een gebundelde uitgave. Alle voorgaande mededelingen zijn hiermee vervallen.

PvdA-voorzitter Sint: Kabinet moet niet tornen aan koppeling

PvdA-voorzitter Marjanne Sint wil niet dat het kabinet in de tussenbalans aan de koppeling tornt. Verder vindt ze dat belastingverhoging bespreekbaar moet zijn. In een interview gaat de PvdA-voorzitter o. a. in op de tussenbalans, de meningsverschillen tussen CDA en PvdA over de rol van het maatschappelijk middenveld en de uitspraken van de liberale leider Bolkestein over samenwerking tussen PvdA en VVD. Pagina 8 en 9.

Jubileumviering verbetert beeld CDA

De viering van het tienjarig bestaan van het CDA in oktober heeft het beeld van het CDA naar binnen en naar buiten toe verbeterd. Dit is de conclusie van een artikel over het jubileumcongres en de aandacht die het tweede lustrum in de media kreeg. Pagina 4 en 5.

De oud-premiers Biesheuvel, Zijlstra en De Jong voor hun succesvolle optreden op het congres. *(foto Hans Hordijk)*

Bestuur stedelijke gebieden ter discussie

CDA-Tweede Kamerlid Frans Jozef van der Heijden en de voorzitter van de Amsterdamse CDA-gemeenteraadsfractie, Victor Bruins Slot, zijn het gloeiend oneens over de bestuursstructuur voor stedelijke gebieden. Dat blijkt uit een discussie over de onlangs uitgebrachte kabinetsnota „Besturen op niveau". Pagina 12 en 13.

Frans Jozef van der Heijden (rechts) en Victor Bruins Slot. *(foto Hans Hordijk)*

INHOUD

Uw mening 6
Agenda 6
Column partijvoorzitter Van Velzen 7
Cultuur 10
Commentaren 11
Van schalsum 11
Interview met Jan Eerbeek, lid voormalige werkgroep Niet Bij Brood Alleen 14
Platform 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Aan de orde 21
Interview met minister Surjan, voorzitter van de Hongaarse christen-democratische partij 22, 23

(foto voorpagina Hans Hordijk)

Overheidsfinanciën

Minister Kok heeft onlangs in Scheveningen opzien gebaard door de tolerantiegrens waarbinnen misbruik van voorzieningen wordt getolereerd „nul" te noemen. Zijn partijgenoot Wöltgens sloot zich hierbij aan. De PvdA-signalen maken een verfrissende indruk. Toch kunnen een tweetal kanttekeningen worden gemaakt. In de eerste plaats wordt de bestrijding van misbruik in direct verband gebracht met de financiële problemen van de overheid. Een dergelijke invalshoek is te beperkt. In de tweede plaats zoekt Kok – terecht! – naar mogelijkheden om de overheidsfinanciën verder op orde te krijgen. Daarbij valt het op dat betrekkelijk weinig ernst wordt gemaakt met de vraag naar de wezenlijke overheidstaken en naar mogelijkheden van privatisering e.d. De overheidsfinanciën staan niet op zichzelf, maar behoren vanuit christen-democratische optiek de afspiegeling te zijn van onder meer spreiding van verantwoordelijkheden en vermaatschappelijking. Terecht heeft daarom CDA-fractievoorzitter Brinkman tijdens zijn toespraak in Raalte een lans gebroken voor het onder de loep nemen van het takenpakket van de overheid en haar financiële instrumenten. Daarbij dient sprake te zijn van een eerlijke verdeling van lasten. Het waar mogelijk handhaven van de koppeling en het meer recht doen aan de draagkracht van samenlevingsverbanden vormen, zoals Brinkman aangaf, daarvan belangrijke bestanddelen. Zo bezien kreeg Scheveningen een goed vervolg in Raalte.

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Arjen Jongma, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Dick van Vliet, José Möhring-Van Vondelen en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Wil Waterreus-de Vries

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Uitgever:
Bert Jongsma

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen)
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461) faxnr. 3643417; faxnummer afdeling Buitenland 070-3561501)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Beeld van partij na jubileum verbeterd

Oktober stond politiek gezien voor een groot deel in het teken van het tienjarig bestaan van het CDA. De media besteedden volop aandacht aan het tweede lustrum en er was een jubileumcongres dat zeer goed bezocht werd. na de jubileumviering maakt Evert Mathies de balans op.

VIERING TIEN JAAR CDA

Men kan natuurlijk twisten over de vraag of een tienjarig bestaan gevierd moet worden. Een decennium is een korte periode, zeker in het licht van de ,,echte" jubilea (50, 100 jaar en langer). Maar voor het CDA had het zin om bij het tienjarig bestaan stil te staan. Velen buiten het CDA vonden de oprichting in oktober 1980 een waagstuk. En gezien de stemmingen over de uitspraken met betrekking tot de opheffing van de ,,oude" partijen was toen ook binnen het nieuwe CDA niet iedereen er helemaal gerust op. Het tienjarig bestaan was dus een mooie gelegenheid om de balans op te maken. Electoraal, merkten aanhanger en tegenstander op, is het CDA een succes geworden. Aan de afkalving van de christelijke partijen, waaronder vooral de KVP geleden had, is een eind gekomen. De kinderziekten in diverse geledingen van de partij zijn goeddeels overwonnen. Het CDA is in korte tijd tot een eenheid omgesmeed. Wie zich wel eens verdiept heeft in de vraag hoe dat op het lokale vlak is verlopen kan in een aantal gevallen zelfs van een wonder spreken. Mede dankzij de gedegen (en vaak bewogen) voorbereidingstijd zijn rooms-katholieken en protestanten met elkaar in gesprek geraakt. Dankzij vooral het Intercultureel Beraad (ICB) zijn ook anderen erbij betrokken. In veel plaatsen in Nederland is het CDA het enige forum waarin Rome en Reformatie intensief met elkaar samenwerken.
Het was goed dat dit allemaal tijdens de jubileumviering aan de orde kon komen. Dat gebeurde net nadat, naar aanleiding van het aftreden van Gerrit Braks als minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, in de media weer eens de ,,bloedgroepentheorie" was gaan opspelen. Dat daarover vooral op het plaatselijk vlak de verontwaardiging groot was, was begrijpelijk.

Fractievoorzitter Brinkman kreeg op het Congres van het CDJA een autoped aangeboden om zelf een bijdrage te leveren aan het milieubeleid. *(foto Hans Hordijk)*

MEDIA

Het CDA hoeft zich niet te beklagen over de belangstelling voor zijn tienjarig bestaan. In de media (pers, radio en televisie) was de aandacht voor het jubileum groot en overwegend positief. Algemeen werd verwondering uitgesproken over het electorale succes. ,,De Nederlandse politiek kan niet meer om het CDA heen, het CDA heeft zich in het centrum van de macht genesteld," was de teneur van menige uitzending en tal van artikelen.
Natuurlijk werd de groei van het CDA hier en daar (vrijwel) geheel toegeschreven aan de electorale aantrekkingskracht van Dries van Agt en Ruud Lubbers, maar andere beschouwingen toonden gelukkig een grotere diepgang. Het CDA heeft de tijdgeest verstaan, het heeft tijdig ingezien dat de pure verzorgingsstaat een faillissement tegemoet gaat. Het heeft gewezen op de eigen verantwoordelijkheid van mensen en groepen voor elkaar.
In de beschouwingen klonk ook kritiek door, die vooral betrekking had op de volgens een aantal mensen te geringe aandacht voor de C in het CDA. ,,Ligt het Program van Uitgangspunten onder in een la? Is voor het CDA het ,,no nonsense" voorop gaan staan en is de belangstelling van de partij niet meer uitgegaan naar de verlaging van het financieringstekort dan naar de zorg voor de mensen aan de onderkant van de samenleving? Waarom loopt het CDA niet voorop in de strijd tegen de milieuvervuiling? Heeft het CDA zich ontwikkeld tot een brede middenpartij waarbij ook mensen die geen boodschap hebben aan de uitgangspunten zich gelukkig voelen?" luidden de vragen.
Maar ook binnen het CDA toonden mensen zich ongerust over de huns inziens te geringe aandacht voor de principiële uitgangspunten van de partij. Oud-premier

De drie voorzitters van het CDA in de jaren '80, v.l.n.r. Wim van Velzen, Piet Steenkamp en Piet Bukman werden op het jubileumcongres bedankt voor hun inzet. *(foto Hans Hordijk)*

Biesheuvel maakte zich in augustus in een gesprek met CD/Actueel tolk van hen. Geen wonder dat velen de verwachting dan wel vrees uitspraken dat het grote CDA-jubileumcongres van 27 oktober in het Haagse Congresgebouw een triomfalistische stemming te zien zou geven. Een massabijeenkomst waar het ,,kijk eens hoe goed wij zijn" centraal zou staan.

INSPIREREND

Welnu, het Haagse congres werd een in vele opzichten inspirerende bijeenkomst. Vrouwen en mannen, ouderen en jongeren maakten er een soort plezierige reünie van. Alle onderdelen van het zorgvuldig opgestelde programma waren een succes. Indrukwekkend was het ,,meditatief moment", waarin het eigen karakter van het CDA uitdrukkelijk aan de orde kwam. Ds. C.A. ter Linden, predikant van de Haagse Kloosterkerk, sloeg in zijn ,,overweging" de spijker op de kop door te waarschuwen voor misbruik van Gods Naam voor doeleinden van de eigen organisatie. ,,Slavernij, apartheid en berusting in armoede zijn in het verleden met een beroep op de Bijbel goedgepraat. Die tijd is nu voorbij. Op de gulden staat nog ,,God zij met ons", ,,maar dat is op het randje"." Voor het CDA zou moeten gelden dat God dragers, steunpunten zoekt. ,,Hij wil dicht aan het hart gedragen worden," aldus de Haagse predikant.
Premier Lubbers sloot hier naadloos bij aan door een principieel betoog te houden waarin hij waarschuwde voor cynisme en fatalisme. ,,Nooit mag de leer boven de liefde en de mensen geplaatst worden." In geen geval mag er volgens hem in het CDA plaats zijn voor ,,verbonzing", gesloten partijkaders en mannetjespolitiek. ,,Het mag ons nooit om de macht als zodanig gaan, wel om wat je met macht doet."
Ruud Lubbers riep op tot openheid en dienstbaarheid en wees op ,,het verhaal van de Levende". De aandachtige stilte waarmee de premier werd aangehoord toen hij het over deze dingen had en de reacties die erop volgden gaven aan dat de partij als geheel behoefte aan dit geluid had. Wat Lubbers aan de orde stelde, verbindt de naar eenheid gegroeide partij ten diepste.

Lubbers: ,,Het mag ons nooit om de macht als zodanig gaan, wel om wat je met macht doet."

POLITIEKE VERTALING

Hierop sloot de met algemene stemmen herkozen partijvoorzitter Wim van Velzen aan door de instelling van een commissie (onder leiding van Piet Steenkamp) aan te kondigen die een politieke vertaling voor de jaren negentig van het Program van Uitgangspunten gaat maken. ,,Er is duidelijk behoefte aan geïnspireerde politiek," aldus Van Velzen.
Maar ook de actuele politiek kwam op het jubileumcongres aan de orde in een uitstekende, actuele speech van fractieleider Elco Brinkman (in het Partijraadsgedeelte) en aan het slot van Lubbers' toespraak waarin hij wees op de noodzaak de staatsschuld te saneren, het massale aantal arbeidsongeschiktheidsverklaringen te verminderen en het milieu schoner te maken. En aan het slot van het congres hield (wie anders?) Piet Steenkamp een geïnspireerde en inspirerende toespraak waarin hij dankbaar op tien jaar CDA terugkeek en de bijna tweeduizend aanwezigen opriep om moedig verder te gaan. Het congres was een waardige afsluiting van het CDA-jubileum (waartoe ook een internationale conferentie in Noordwijkerhout behoorde) dat het beeld van het CDA naar binnen en naar buiten goed heeft gedaan.

Evert Mathies

UW MENING

De rubriek Uw mening is bedoeld voor korte reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

Golfcrisis gouden kans voor de wereldvrede

De levensgevaarlijke patstelling in de Golfcrisis vraagt niet om manhaftig wapengeweld, maar om een antwoord dat past bij onze tijd. Vijfenveertig jaar na de proclamatie van de Universele Verklaring moeten wij ,,als mensheid" in staat zijn om een wereldcrisis als die in de Golf op humane, dus ,,redelijke" wijze in de VN te beslechten.
Daarvoor zal onze volkerenorganisatie echter eerst moeten worden omgebouwd tot een mondiaal beleidsorgaan met bovennationale bevoegdheden, via een herziening van het VN-Handvest. Daarbij denk ik aan het opheffen van de Veiligheidsraad door het schrappen van het ondemocratische vetorecht. De ,,gelijkwaardigheid" van alle VN-leden die daardoor ontstaat is nu eenmaal noodzakelijk voor de creatie van een wereldbeleid waaruit de ,,gezamenlijke" verantwoordelijkheid van alle landen spreekt voor het ,,gemeenschappelijke" aardse wel en wee. Een wereldbeleid waarmee de wereldproblemen, waarvan de Golf-crisis momenteel het meest urgent is, effectief bestreden kunnen worden. Voor de totstandkoming van die democratische VN die tegelijkertijd boven de partijen staat zou onze regering het voortouw kunnen nemen, door in haar buitenlands beleid prioriteit te verlenen aan de herziening van het VN-Handvest, waartoe artikel 109 uitdrukkelijk de mogelijkheid biedt.

Wouter ter Heide, Langenholte.

Lubbers wil ons beter hebben!

Wat was nu toch de strekking van het betoog van onze premier tijdens die spraakmakende redevoering bij de opening van het academische jaar aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen? In de meeste commentaren is de nadruk komen te liggen op de veronderstelde wens van Lubbers om de vrijheidsstraf te verlengen.
Mr. Vincent van der Burg, CDA-Tweede Kamerlid, heeft terecht gesteld, dat PvdA en VVD het stuk van de premier niet goed gelezen hebben. Van der Burg ziet Lubbers redevoering als een pleidooi voor een strafmaat die de betrokkene ook voelt: ,,Straffen die je echt voelt in de huidige tijd zijn die straffen die je in je portemonnee voelt." En dat raakt nu precies de kern van de zaak. De criminaliteit is immers van begin jaren zestig af vertienvoudigd doordat deze in onze materiële welvaart lonend is geworden. De geldbeurs wordt er doorgaans voller door!
Lubbers nu, wil niet zozeer het accent leggen op de strafmaat; veeleer wil hij afrekenen met het belonende effect. Waar de premier beducht voor is, is het feit dat iedereen, zelfs rechters, geleidelijk aan went aan de véélvoorkomende criminaliteit en deze als min of meer ,,normaal" ervaart. Ieder mens is geneigd (en zeker de potentiële wetsovertreder) de weg van de minste weerstand te kiezen. Lubbers wil de weerstand om een wetsregel te overtreden zó groot maken, dat 90% van de huidige overtreders er spontaan verder van af zal zien.
Conclusie moet dus zijn dat de minister-president begaan is met ons aller lot en ons gewoon van harte beterschap toewenst.

Eva van der Veen, Delft

De onrechtvaardige behandeling van moeders

Veel vrouwen die rond de jaren '30-'40 geboren zijn, zijn gehuwd en moeder. Zij hebben met plichtsbetrachting hun kinderen grootgebracht in de overtuiging zo de samenleving een grote dienst te bewijzen. In de jaren '60-'70 veranderde hun wereld. Zij werden veracht, vernederd, door de kinderen zelf. De hoge status van moeder zakte naar een niveau van onnozele keukensloof.
Afgezien van deze ontwikkelingen, die vele van deze vrouwen ,,kapot" hebben gemaakt, staan zij voor het feit, dat de geëmancipeerde (?) en ongehuwde vrouwen met of zonder vriend en/of kinderen binnen alle sociale regelingen schijnen te vallen terwijl zij ook thans weer buiten al die regelingen vallen. Ze hebben niet gewerkt (Nota bene: niet gewerkt). En de weduwen onder hen hebben het wellicht materieel gezien nog minder! Onze moeders die de huidige generatie ter wereld hebben gebracht worden door deze huidige generatie verwaarloosd met medeweten en medewerking van de zogenaamde christelijke politieke partijen. Wie gaat (en wanneer worden) de belangen van deze (onze) moeders behartigen? Waar zijn die voortvarende vrouwen in de emancipatiebeweging - b.v. de burgemeester van Hilversum, en anderen - die zulke verheven opvattingen zeggen te hebben omtrent de positie van de vrouw in onze maatschappij en die oog hebben voor deze groep? Laten zij eens in het CDA de zegeningen van deze maatschappij voor die moeders op een rijtje zetten.

G.J. Haas, Rhenen

AGENDA

Zaterdag 17 november
Door CDA en Bestuurdersvereniging georganiseerde studiedag over: ,,Het profiel van de provincie". Met discussie en toespraken. De dag is bedoeld voor provinciebestuurders, kandidaat-statenleden en kamerkringbestuurders.
Plaats: De Reehorst te Ede
Duur: 10.00 uur tot 15.30 uur
De deelnemersbijdrage is *f* 30,-,. Men kan zich nog telefonisch aanmelden bij het secretariaat van de Bestuurdersvereniging. (tel. 070-3924021)

Woensdag 21 november
Onderwijsconferentie over volwassenen-educatie en beroepsonderwijs.
Met discussie en toespraken.
Plaats: De Bruijnelyceum te Utrecht
Aanvang: 16.00 uur
De deelnemerskosten bedragen *f* 12,50 per persoon
Opgave en informatie bij mevrouw Van Kooten (tel. 070- 3924461)

Zaterdag 24 november
Stedenconferentie over sociale vernieuwing in de praktijk. Plaats: Boekmanzaal in het stadhuis te Amsterdam. Met toespraken en discussie.
Aanvang: 10.00 uur
De toegangsprijs bedraagt *f* 15,-, per persoon. Meer informatie bij Arie van der Veen (tel. 070-3924021). Aanmelden aan de zaal is mogelijk.

Zaterdag 1 december
Bijeenkomst Intercultureel Beraad (ICB)
Met toespraken en veel discussie.
Plaats: De Reehorst te Ede
Aanvang: 10.00 uur
De deelnemerskosten bedragen *f* 15,-, per persoon. Voor informatie en opgave kan men zich wenden tot Jolanda Grooters. (tel. 070- 3924461)

Zaterdag 15 december
Landelijke campagne-instructiedag ten behoeve van de Provinciale Statenverkiezingen.
Op deze dag wordt aandacht besteed aan instructie ten behoeve van de provinciale verkiezingscampagne, training in omgaan met de media en inhoudelijke campagne-thema's.
Tijd: van 10.30 tot 15.00 uur
De toegang is gratis. Alleen voor de lunch dient men *f* 10,-, te betalen.

Denk aan de financiële aktie ten behoeve van 10 jaar CDA. Vul de u toegezonden acceptgirokaart in

Christelijk geïnspireerde politiek

Bij de viering van ons 10-jarig jubileum hebben we het nieuwe thema voor de partij in de komende jaren aangekondigd. 'Politiek dicht bij mensen'.
In de afgelopen jaren heeft bij ons centraal gestaan het terugdringen van de invloed van de overheid en de bureaucratie op het leven van mensen en het stimuleren van eigen verantwoordelijkheid en gemeenschapszin. Op die weg gaan we door. Tegelijkertijd constateren we een noodzaak ons te herbezinnen. De grenzen van het individualisme zijn bereikt. We moeten de grote maatschappelijke problemen zoals milieuverontreiniging, veel voorkomende criminaliteit, langdurige werkloosheid en toename van arbeidsongeschikten oplossen. Dat kan alleen als we ook meer aandacht gaan besteden aan waarden en normen in de samenleving de politiek zal een groter appèl op mensen moeten doen. De politiek moet dichter bij de mensen komen. Dat thema sluit goed aan bij onze christen-democratische uitgangspunten. Immers, het Evangelie plaatst ons als vanzelf dicht bij mensen. Het roept ons op naast elkaar te staan, eerbied te hebben voor de menselijke persoon en de Schepping. Het wordt vertaald in een politieke overtuiging van waaruit we met en voor elkaar verantwoordelijk willen zijn. Dat is treffend verwoord in ons Program van Uitgangspunten.
Dat Program bindt ons vanaf de fusie nu 10 jaar hecht aanéén. Daarop zijn we allemaal aanspreekbaar. Het geeft de eenheid in onze partij.
Dat Program geeft de partij een herkenbaar profiel. Het dient als uitgangspunt voor onze verkiezingsprogramma's en partij-politieke discussies. Het heeft zijn grote waarde in de afgelopen tijd bewezen.
Dat Program moet ook in de komende 10 jaar een grote rol spelen als het gaat om de grote vraagstukken waarvoor we in de jaren '90 worden geplaatst. Dat vraagt om een herbezinning die opnieuw inspiratie geeft aan ons christelijk mensbeeld; christelijke waarden en normen moeten meer tegenwicht kunnen bieden in een samenleving waarin sommigen denken dat de mens beheersbaar zou zijn door de techniek. Waarin de jeugd behoefte heeft aan een perspectief dat verder gaat dan een discussie over inkomenseffecten. Waarin mensen aangeraakt willen worden door een appèl, en bezield door een belofte. Er is behoefte aan christelijk geïnspireerde politiek. Dat vereist voor de komende 10 jaar een Program van Uitgangspunten dat een actuele en vitale basis biedt. De huidige uitgangspunten blijven recht overeind. Het gaat om een eigentijdse vertaalslag van uitgangspunten naar beleid. De zeggingskracht van onze uitgangspunten moet, ook in de jaren '90, volop gehandhaafd blijven. Opdat er een duidelijke relatie blijft tussen onze grondslag en ons politiek handelen. Opdat het ons dicht bij mensen plaatst. Opdat we ook hen aanvuren en opnieuw motiveren.
Daarom stelt het Partijbestuur een commissie in die deze werkzaamheden gaat voorbereiden. Daarna gaan we er in de partij uitvoerig over praten. Omdat christelijk geïnspireerde politiek, ons dicht bij mensen brengt en in de harten van de CDA-ers is gegrift. Dit werk moet zorgvuldig gebeuren. Daarom kan die commissie maar onder één voorzitter staan. De man die vanaf de jaren '60 en '70 ons met die uitgangspunten aanéén wist te smeden, die ons daarmee in 1980 definitief verbond. De man die ons aller vertrouwen geniet als het gaat om zoiets essentieels als de vitaliteit van onze uitgangspunten: onze erevoorzitter Piet Steenkamp.
Wij wensen Piet en zijn commissie veel succes. Maar vooral onze CDA-leden wensen wij veel succes. Want zij zullen het waar moeten maken om ons christen-democratisch profiel ook in de jaren '90 herkenbaar te maken, dicht bij mensen.

Wim van Velzen
partijvoorzitter

Als VVD coalitie met PvdA wil, moet er nog heel wat gebeuren

PvdA-voorzitter Marjanne Sint verwacht stevige discussies met het CDA over de tussenbalans en de rol van het maatschappelijk middenveld. Ondanks deze meningsverschillen ziet ze voorlopig echter nog niets in samenwerking met de VVD. CD/Actueel sprak naar aanleiding van de eerste verjaardag van het kabinet Lubbers-Kok met haar over o.a. de tussenbalans en de koppeling, de rol van het maatschappelijk middenveld, de herwaardering van normen en waarden en de mogelijkheid van een PvdA-VVD-coalitie.

PVDA-VOORZITTER

Het jubileumcongres van het CDA was goed en boeiend. Wat mij trof was dat de daar herhaaldelijk verwoorde politieke uitgangspunten heel dicht bij die van ons liggen.", zegt PvdA-voorzitter Marjanne Sint direct – en ongevraagd – aan het begin van het gesprek. Sint woonde dat congres als gast bij. Wat haar verder opviel tijdens het congres was het benadrukken van de C van het CDA. (,,Het was moedig dat ds. Ter Linden de zaal een spiegel mocht voorhouden waar het ging om de vraag of de C voor het CDA de vlag is die de lading ook daadwerkelijk dekt. Het accentueren van de C was bovendien opmerkelijk omdat veel kiezers het CDA helemaal niet als een christelijke partij zien") en de volgens haar volstrekte vanzelfsprekendheid waarmee gesproken werd vanuit een bestaande machtspositie. (,,Piet Steenkamp zei op een gegeven moment dat het CDA anderen ook de ruimte moet geven. Aan zo'n uitspraak ligt ten grondslag dat je je zeer bewust bent van je machtspositie"). De PvdA-voorzitter heeft Steenkamps uitspraak overigens niet zo opgevat dat het CDA de PvdA meer ruimte moet geven. Sint: ,,Wij hebben en houden voldoende eigen inbreng in het kabinet. We hoeven het CDA echt niet te vragen ons meer ruimte te geven. Onze eigen bewindslieden in het kabinet moeten die ruimte eenvoudigweg zelf innemen. Ik heb trouwens de indruk dat er binnen de coalitie sprake is van een redelijk evenwicht. De PvdA kampt alleen nog met een beeldvormingsprobleem. In het land wordt het kabinet niet gezien als een PvdA-kabinet. Ik maak me over die beeldvorming echter nu nog niet zenuwachtig. Ik blijf lakoniek onder al die kritiek. De PvdA is deze coalitie zeer bewust voor de volle vier en niet voor één jaar aangegaan. Er zijn dus nog kansen genoeg om de PvdA-inbreng in het kabinet duidelijker voor het voetlicht te brengen. Er komen nog gevechten genoeg. Het zou ook verkeerd zijn je handelen te laten bepalen door de drang je te profileren ten opzichte van de coalitiepartner. Dan schep je alleen maar spanningen en waar dat toe kan leiden hebben PvdA en VVD in het verleden aan den lijve ondervonden. De kiezers moeten niets hebben van dat soort profileringsdrang."

TUSSENBALANS EN KOPPELING

Marjanne Sint die een naar haar zeggen ,,ambitieuze en nooit helemaal tevreden partij" leidt, is overigens redelijk content met het eerste jaar van het kabinet Lubbers III. ,,De PvdA kan bijvoorbeeld best verantwoordelijkheid nemen voor de Miljoenennota. Het woord ,,verademing" zou ik in dit verband niet willen gebruiken, – dat is wat te sterk uitgedrukt –, maar de Miljoenennota vormt wel een goede aanzet. Ik ben het ook niet eens met de kritiek dat het kabinet in het eerste jaar te weinig heeft gedaan. Dit kabinet probeert een andere weg in te slaan dan vorige kabinetten. Kijk maar eens naar de gezondheidszorg, het akkoord met de onderwijsbonden, het arbeidsmarktbeleid. Ik zou ook wel willen dat het nieuwe beleid wat sneller tot stand zou komen, maar geen enkel kabinet – van welke kleur dan ook – kan om de tegenvallende economische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de rentestand heen. Dat zijn geen specifieke PvdA-problemen. Een ongunstige rentestand is niet links of rechts, daar moet je gewoon voor betalen."

,,Tegenvallende economische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de rentestand zijn geen specifieke PvdA-problemen. Een ongunstige rentestand is niet links of rechts, daar moet je gewoon voor betalen"

De PvdA-voorzitter wil wel vooruitkijken naar de zogeheten tussenbalans, maar geen uitspraken doen over te bezuinigen bedragen. Wel noemt ze een aantal ,,harde" criteria voor de tussenbalans. ,,In de eerste plaats moet je niet alleen kijken naar de uitgaven-, maar ook naar de inkomstenkant. De vooronderstellingen die bij het afsluiten van het regeerakkoord zijn gemaakt, blijken door de feiten te zijn achterhaald. Dan moet je dus nieuwe afwegingen maken en dat betekent dat niets op voorhand onbespreekbaar kan zijn, dus ook dat je verhoging van belastingen, premies en accijnzen niet op voorhand buiten beschouwing mag laten. Een tweede criterium zou moeten zijn dat er op basis van politieke keuzen en niet door middel van de kaasschaafmethode bezuinigd wordt. Dat mogen beste harde keuzen zijn, maar ze moeten wel politiek onderbouwd worden. Met andere woorden: aan de tussenbalans moet niet louter en alleen een financiële, maar ook en zelfs primair een politiek-inhoudelijke afweging ten grondslag liggen. En dan bedoel ik een totale afweging. Dus alle uitgaven en inkomsten moeten ter discussie staan, en niet alleen de koppeling van ambtenarensalarissen en uitkeringen aan lonen in de marktsector. Te vaak wordt eenvoudigweg gesteld: er zijn tegenvallers, dus moeten we praten over de koppeling. Dit vind ik een te enge benadering. Hoewel ik besef dat de PvdA hier mede debet aan is. We moeten de koppeling niet uit het hele pakket halen en isoleren. De PvdA zegt niet: we mogen

over alles praten, behalve over de koppeling. Maar anderen moeten dan ook niet zeggen: niets staat ter discussie, behalve de koppeling. Niet de koppeling is ons uitgangspunt, maar het principe van eerlijk delen. Daarvan is al niet echt sprake, omdat de uitkeringsgerechtigden in procenten, en niet in centen, meedelen in de welvaart. In het regeerakkoord zijn op ons voorstel twee uitzonderingsgronden ten aanzien van de handhaving van de koppeling geformuleerd, namelijk dat er geen sprake mag zijn van een onverantwoorde loon- of volumestijging. Ik heb niet de indruk dat er momenteel van zo'n stijging sprake is en zou er dus grote moeite mee hebben als al die mensen die echt niet meer aan de slag kunnen de rekening gepresenteerd krijgen van een tegenvallende economische ontwikkeling. Dat druist lijnrecht in tegen onze opvattingen over sociale rechtvaardigheid en mijns inziens tegen de christelijk geïnspireerde opvatting van solidariteit zoals ik die op het jubileumcongres van het CDA zo duidelijk heb gehoord. Ik zie dus niets in het bevriezen van of korten op uitkeringen. Het gaat mij veel meer om het volumebeleid. Om vragen als: wie krijgen een uitkering en geven wij die uitkering terecht of niet?"

„Individualisering ligt in lijn met onze emancipatiegedachte, maar individualisering betekent niet dat iedereen altijd zijn eigen zin kan doen. Dat deel van het verhaal is misschien niet voldoende verteld"

(foto ANP)

ROL MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

Sint voorziet niet alleen een stevige discussie tussen de coalitiepartners over de tussenbalans, maar ook over de politieke ideologie. Sint: „De kern van het verschil in ideologische benadering tussen PvdA en CDA zit niet zozeer in de rol van het zogeheten maatschappelijk middenveld, maar vooral in de vraag of het maatschappelijk middenveld daadwerkelijk de burgers vertegenwoordigt. Het CDA meent van wel, maar ik heb daar zo mijn twijfels over. Er is wel een maatschappelijk middenveld, maar het is vooral een geïnstitutionaliseerd middenveld. Je moet oppassen voor generalisaties, maar ik denk toch dat sommige delen van dat middenveld helemaal niet door burgers gedragen worden. Dat geldt niet alleen voor die delen van het middenveld die wij altijd associëren met het CDA, maar ook voor bijvoorbeeld sommige woningbouwcorporaties. Ik vind niet dat de overheid bevoegdheden moet overhevelen aan dat soort organisaties. Daarbij komt dat een groot aantal mensen, zoals bijvoorbeeld uitkeringsgerechtigden helemaal niet vertegenwoordigd worden door organisaties. Als je als overheid bevoegdheden gaat overdragen aan het middenveld, moet je je dus afvragen of de stem van die groepen dan nog wel gehoord wordt. Om te zorgen dat de belangen van bijvoorbeeld uitkeringsgerechtigden behartigd worden heb je de politiek en de overheid nodig. Zo wel overheid als politiek zijn in de jaren '80 teveel afwezig geweest. In dat decennium is door de grote nadruk die op de markt is gelegd de overheid in diskrediet geraakt. Dat is triest, omdat de overheid altijd de hoedster van het algemeen belang blijft. Bovendien is in de jaren '80 de politiek zelf in diskrediet geraakt. Ook dat is slecht, omdat de politiek altijd de middelaar is tussen vaak tegengestelde belangen. Als de politiek die middelaar niet meer is gaan we in de richting van een samenleving waarin misschien niet de mens de mens maar wel de organisatie de organisatie een wolf is. En dan worden de mensen aan de onderkant van de samenleving de dupe."

NIEUW FLINKS

Een ander zeer belangrijk element in de actuele discussie over politieke ideologie is de herwaardering van normen en waarden. De PvdA-voorzitter vindt dat haar partij de discussie over normen en waarden te lang heeft overgelaten aan CDA en VVD. Sint: „Terecht zijn in de jaren '60 en '70 verstarde machtsstructuren doorbroken, maar er is toen misschien te weinig gelet op waardevolle elementen die overboord zijn gegooid. Ik geloof niet dat onze samenleving normloos is geworden. Kijk maar eens naar initiatieven als van bewoners in de Rotterdamse Opzomerstraat. De PvdA moet echter niet verkrampt proberen de achterstand op normatief terrein in te halen. De term „Nieuw Flinks" van Van Kooten en De Bie vind ik in dit verband schitterend. De term geeft ook zeer adequaat aan wat je in onze kring hoort. We moeten oppassen niet door te schieten. Neem het terrein van de criminaliteitsbestrijding. CDA en VVD richten zich sterk op repressie; de PvdA heeft zich in het verleden echter te eenzijdig gericht op de oorzaken. Onze bijdrage aan de criminaliteitsbestrijding moet nu zijn dat we met concrete maatregelen proberen criminaliteit te voorkomen zonder dat we meteen bij een misdrijf vergoelijkend zeggen: dat komt door zijn of haar achtergrond. Ik pleit dus voor een en-en-benadering: en preventieve en repressieve maatregelen." Marjanne Sint is het gedeeltelijk eens met het PvdA-Tweede Kamerlid Frans Leijnse die in Socialisme en Democratie schreef dat de sterke nadruk op individualisering mede debet is aan het verval van normen en waarden. Sint: „Individualisering ligt in lijn met onze emancipatietraditie, maar individualisering betekent niet dat iedereen altijd zijn eigen zin kan doen. Dat deel van het verhaal is misschien niet voldoende verteld. Maar dat is niet alleen de schuld van de PvdA. Alle grote politieke partijen zijn verantwoordelijk voor deze ontwikkeling."

COALITIE PVDA-VVD

Ondanks de verschillen van mening met het CDA voelt de PvdA-voorzitter er niets voor tijdens de kabinetsrit te lonken naar andere coalitiepartners. Sint: „Gezonde coalities kun je alleen maar bouwen op programmatische grondslag en de wil met elkaar de rit uit te zitten en niet op basis van afkeer of frustratie jegens de machtspositie van een bepaalde partij. Ik heb wel met belangstelling kennisgenomen van de uitspraak van de heer Bolkestein en geconstateerd dat hij heeft gezegd wat de PvdA in 1986 wat halfhartig maar in 1989 voluit heeft gezegd, namelijk dat er geen enkele blokkade ligt op samenwerking met welke democratische partij dan ook. Maar, als de VVD tot samenwerking met de PvdA wil komen, dan zal er wel iets meer moeten gebeuren dan het opheffen van een blokkade alleen. Politiek is het signaal van de heer Bolkestein van groot belang, maar er zijn tussen PvdA en VVD grote verschillen op sociaal, financieel en economisch terrein en je bouwt in dit land nu eenmaal geen kabinetten op overeenstemming over euthanasie of de rol van het maatschappelijk middenveld, maar op overeenstemming over sociaal, financieel en economisch beleid. En die overeenstemming tussen PvdA en VVD is er nog lang niet."

Marcel Meijer

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

CULTUUR OP HET CDA-CONGRES

,,Beide organisaties hebben in dit geval hun nek uitgestoken, want het was zowel voor het CDA als voor ons een experiment. Maar de samenwerking tussen enerzijds een brede kunstenaarsbeweging en anderzijds een politieke beweging heeft volgens mij zeer positief gewerkt". Dat zegt Leen La Rivière, directeur van Continental Art Center. Deze organisatie leverde een belangrijke, zowel inhoudelijke als organisatorische bijdrage aan het programma van het jubileumcongres op 27 oktober jl. Continental Art Center adviseerde het CDA bijvoorbeeld bij het opstellen van het programma en leverde een aantal artiesten voor het congres. Maar wat is eigenlijk Continental Art Center? La Rivière gaf 22 jaar geleden zelf de aanzet tot wat nu de grootste christelijke organisatie van Europa op het gebied van muziek en kunsten is. ,,We zijn begonnen", zegt La Rivière, ,,als een organisatie die concerten organiseerde. Van daaruit groeiden de acties steeds verder en zijn we inmiddels een brede artistieke beweging geworden, die concerten organiseert, van klassiek tot modern, maar die zich ook bezighoudt met ballet en theaterprojecten, beeldende kunsten, het organiseren van congressen en seminars. Een goed voorbeeld is het Christian Artists Seminar, dat wij ieder jaar in augustus organiseren en waar zo'n 2000 kunstenaars uit 50 landen op af komen."
Continental Art Center telt inmiddels ongeveer 3500 leden, verspreid over heel Europa. Opvallend daarbij is dat met name in Oost-Europa de beweging snel groeit. Op het centrale kantoor in Rotterdam werkt een staf van 20 mensen, die zowel de nationale als de internationale activiteiten coördineert. Nationaal gezien is de beweging georganiseerd in een kunstenaarsbond, die is aangesloten bij het CNV. La Rivière: ,,Daar komt ook de link met het CDA vandaan. We hebben bijvoorbeeld wel eens gesprekken met het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA over cultuurbeleid en nu was er dus de mogelijkheid een bijdrage te leveren aan het CDA-congres." La Rivière is enthousiast over de samenwerking met het CDA. ,,Wij hebben met name een bijdrage geleverd aan het beantwoorden van de vraag hoe je tijdens zo'n congres het begrip identiteit koppelt aan een politiek en creatief programma. We hebben veel over identiteit gepraat en organisatorisch gezien hebben wij gezorgd voor de creatieve invulling van het programma. Wij zijn altijd op zoek naar echte vakmensen in de kunst, die ook een christelijke identiteit hebben. Dat paste op deze manier goed binnen het programma van het CDA-congres." Zo componeerde de bekende pianist Louis van Dijk tijdens het congres zijn CDA-blues via bemiddeling van Continental Art Center. Daarnaast was er bijvoorbeeld een expositie van de kunstenaar Wil Timmermans die ook zorgde voor een verrassing voor alle congresgangers, namelijk een reproduktie van een van zijn werken. Het CDA-congres bewees hoe goed cultuur en politiek kunnen samengaan. ,,Een gezonde basis voor de toekomst", aldus La Rivière.

Jolly Kerkstra

Ingemar Olsson en de groep Discipel trad op tijdens het CDA-jubileumcongres. *(foto Hans Hordijk)*

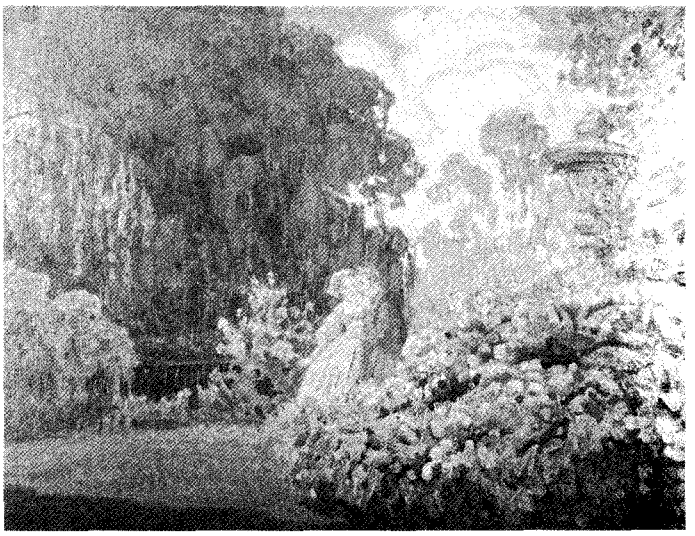

Een van de schilderijen van Dozy die op de expositie in het CDA-huis te zien is.

EXPOSITIE REINHART DOZY IN CDA-HUIS

Onder enorme belangstelling is 1 november jl. in het CDA-huis aan de dr. Kuyperstraat te Den Haag een tentoonstelling geopend van werken van de schilder en illustrator Reinhart Dozy. De tentoonstelling is er een in een reeks exposities die bedoeld is om de kunstenaar Dozy (1880-1947) aan de vergetelheid te onttrekken. Dozy bracht een groot deel van zijn leven door in Antwerpen en het Drentse Elp. Hij volgde lessen aan de Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen en later in Parijs waar hij intensief contact onderhield met de kubist George Braque. In de Tweede Wereldoorlog ging hij in het verzet en zat hij een half jaar in het concentratiekamp Vught waar hij chronisch ziek werd. Twee jaar na de oorlog overleed Dozy. De vooral in Drenthe bekende kunstenaar wordt gerekend tot de stroming der impressionisten. Hij geniet vooral bekendheid door zijn landschappen, aquarellen en tekeningen die vaak het leven van de Drentse plattelandsbevolking tot onderwerp hebben.
De tentoonstelling in het CDA-huis heeft de titel ,,Bloemen, parken en stillevens" meegekregen. De expositie bestaat uit negentien werken uit de periode '20-'30. De schilderijen zijn te koop voor prijzen die variëren van *f* 1150,- tot *f* 5500,-. De tentoonstelling in het CDA-huis duurt tot en met 21 december a.s. en is dagelijks te bezichtigen van 10.00 tot 12.00 en van 14.00 tot 16.00 uur.

COMMENTAREN

MISSIE NAAR IRAK

Terecht heeft minister Van den Broek zijn fiat aan de humanitaire missie van ds. Douwe Wouters gegeven. De bewindsman was onder de indruk van de waardige wijze waarop het inderhaast gevormde comité van familieleden van gijzelaars in Irak hem bevestigde hoe groot de ongerustheid bij de familieleden is.
Op het moment waarop we dit schrijven weten we nog niet welke ervaringen de delegatie-Wouters in Irak opdoet. Naar onze mening moet zij kunnen rekenen op de grootst mogelijke medewerking van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de ambassade in Bagdad.
Maar wij zijn het ook eens met het CDA-Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer die verklaarde dat de delegatie van de reis géén politieke missie moet maken. De wijze waarop de dictator Saddam Hoessein met mensen omgaat tart elke beschrijving. Met hem en zijn directe volgelingen moet men niet onderhandelen.

WAT HET ZWAARST IS..

Wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen. Er is al heel wat gezegd en geschreven over de uitgelekte brief van minister Van den Broek met betrekking tot de rol van de minister-president in het buitenlands beleid. Wij hebben nog niet één commentaar gehoord of gelezen, waarin die rol te zwaar geacht werd, en tot terugdringing daarvan aangespoord werd. Integendeel. Er zijn twee argumenten voor de huidige rol van de premier te geven.
De premier personifieert naar de kiezers èn in het buitenland het hele kabinet en het hele beleid.
Hij en alleen hij is gesprekspartner op het niveau van Thatcher, Mitterand, Kohl en andere Europese regeringsleiders.
Ook onder Den Uyl en Van Agt zag je deze tendens al. Kijk maar eens naar de rol van Van Agt ten tijde van kruisrakettendebatten. De laatste jaren is dat proces versterkt via de steeds belangrijker wordende Europese topontmoetingen. In het verlengde daarvan ligt de rol van het ministerie van Algemene Zaken. Het kabinet van de minister-president is de natuurlijke gesprekspartner van het Bundeskanzleramt. Buitenlandse Zaken van Van den Broek praat met Buitenlandse Zaken van Genscher. Zelf is Lubbers heel bescheiden over zijn rol. Hij mompelt iets van aanvullend en zo. Wat de brief van Van den Broek en alle commentaar daarop nu echter gaat opleveren is dat wat het zwaarst is inderdaad ook het zwaarst gaat wegen. Het al dan niet formaliseren daarvan is vers twee en minder interessant.

REGISTRATIE SAMENLEVINGS-VERBANDEN

De grote partijen bleken bij de behandeling van de begroting van Justitie achter de idee te staan van een registratiemogelijkheid voor mensen die duurzaam samenleven, maar niet kunnen trouwen. Daarbij gaat het niet alleen om mensen van hetzelfde geslacht, maar ook bijvoorbeeld om een samenwonende broer en zus. Hun wederzijdse verantwoordelijkheid zou in de rechtsgevolgen van de relatie tot uitdrukking moeten komen. Ons Program van Uitgangspunten stelde al dat niet het huwelijk ter discussie staat maar de exclusiviteit van het huwelijk als uitdrukking van het in liefde, trouw en geborgenheid willen leven. Het Wetenschappelijk Instituut heeft het gedegen rapport „1+1=samen" (1986) gepubliceerd waarin verschillende registratiemogelijkheden zijn uitgewerkt. Het is jammer dat de CDA-fractie niet het voortouw in de discussie heeft genomen; het gaat immers om het aanspreken van mensen op hun verantwoordelijkheid voor elkaar. Daarom pleit het voor minister Hirsch Ballin dat hij de commissie voor toetsing van wetgevingsvraagstukken vòòr de discussie al om nader onderzoek naar een publiekrechtelijke registratievorm vroeg.

BUITENLANDSE ZAKEN...

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar *ik lees nu werkelijk aan alle kanten dat dat CDA een niet te onderschatten partij is die er wezen mag. Van iedereen. Dat is wel even wennen, want het is nog geen tien jaar geleden dat ze angstig bij elkaar geschurkt zaten in zaal Tamboer ofzo in Hoogeveen of in Treslong te Hillegom. En vooral hard zingen met veel politie voor de deur en asjeblieft geen pottekijkers en al helemaal geen pers. Fluiten in het donker onder leiding van Dries van Agt en Piet Bukman. Maar dit zijn andere tijden. Iedereen neemt het CDA tot zijn grote schrik serieus. En als ze eenmaal toch naar ons luisteren kunnen we misschien beter meteen maar een paar problemen oplossen. Eerst maar even het verkeer. Dat is natuurlijk zo op te lossen en iedereen weet ook wel hoe dat eigenlijk moet maar niemand durfde totnogtoe. Dus ophouden met die kaasplankjes-„100" van Neelie, die vondsten van Hanja, dat geklungel met carpoolers en thuiswerkers. Direct het mes erin. Want er is natuurlijk maar één reden waarom het zo druk is op de weg en dat is omdat de grootste helft nog geen 20 cent per kilometer kwijt is terwijl-ie minstens 44 cent bij zijn baas declareert. Ik ken er die nog even naar een congres gaan omdat ze aan een nieuwe trekhaak toe zijn. Als je iedereen een dubbeltje teveel vergoedt voor de trein en een stuiver te weinig voor de auto, is het morgen bladstil op de Nederlandse wegen. Dus: rentmeesters opgelet. Even doordouwen. Want jullie weten in je hart eigenlijk allemaal best hoe het moet. En niet vergeten: we zijn voor bijzonder onderwijs en voor openbaar vervoer.*

Hoe moeten de stedelijke gebieden worden bestuurd?

De CDA-fractie in de Tweede Kamer is niet tevreden met het voorlopige kabinetsstandpunt inzake de stedelijke gebieden. Eind september presenteerden minister Dales en staatssecretaris De Graaff-Nauta de nota ,,Bestuur op niveau'', waarin een reactie wordt gegeven op de adviezen van de commissie-Montijn en de Raad voor het Binnenlands Bestuur. Het feit dat het kabinet in navolging van deze beide commissies voor een aantal stedelijke gebieden kiest voor een bestuurlijke autoriteit op bovenlokaal niveau, vormt volgens de CDA-fractie een ontkenning van een benadering van onderop. CD/Actueel sprak over het CDA-standpunt met fractiewoordvoerder Frans Jozef van der Heijden en de voorzitter van de CDA-fractie in de Amsterdamse gemeenteraad, Victor Bruins Slot.

Meneer Bruins Sluit. Bent u het eens met de vrij kritische stellingname van het CDA ten aanzien van de kabinetsnota?

Bruins Slot: ,,Ik vind dat Van der Heijden een parodie heeft gemaakt van het verhaal van mevrouw De Graaff. Hij is ten strijde getrokken tegen wat de Partij van de Arbeid er van heeft gemaakt. Je dreigt daarmee het kind met het badwater weg te gooien. Want er zit zeer veel goeds in de kabinetsnota waar we absoluut niet aan voorbij mogen gaan. Zoals de mogelijkheid om als stad gezamenlijk met randgemeenten te gaan opereren. Als ik dat vertaal naar de Amsterdamse situatie, dan betekent het allereerst dat Amsterdamse gemeenteraadsleden verplicht worden om nu eens echt na te denken. Ze zullen in het vervolg de problemen niet meer uitsluitend kunnen definiëren als Amsterdamse problemen."

Van der Heijden: ,,Beste Amsterdammer. Mijn grote probleem is, dat ik nog altijd lijd onder het Rijnmond-syndroom." (In het Rijnmondgebied waren er tot midden jaren '80 twee gekozen bestuursorganen, de gemeenteraden en de Rijnmondraad, red.)

Bruins Slot: ,,Maar daar wil ik absoluut niet naar toe. Want dat is een voorbeeld waarbij het ene gekozen bestuursorgaan met het andere gekozen bestuursorgaan streed om elke vierkante centimeter grond. Mijn voorkeur gaat uit naar het zogenaamde Toronto-model. In dat model worden twee soorten gemeenteraadsleden gekozen: een aantal met een sterretje en een aantal zonder sterretje. Allen zijn gemeenteraadsleden in de deelnemende gemeenten, maar degenen met een sterretje zijn tevens lid van het regionale Toronto. Op die manier kunnen we zorgen dat je aan een aantal leden een dubbel mandaat geeft, zodat de verwijdering tussen het ene gekozen orgaan en het andere gekozen orgaan niet al te groot wordt."

WET GEMEENSCHAPPELIJKE REGELINGEN

Van der Heijden: ,,Ik ben verbaasd. Want dat is nu toch precies wat de CDA-fractie wil bereiken met de Wet Gemeenschappelijke Regelingen (deze wet biedt het kader voor afspraken tussen meerdere gemeenten over bijvoorbeeld jeugdhulpverlening, maatschappelijke voorzieningen, schoolbegeleidingsdiensten, red.). Deze wet levert twee soorten raadsleden op. Aan de ene kant raadsleden die alleen in de raad zitten. En raadsleden die ook in de Gemeenschappelijke Regeling zitten."

Bruins Slot: ,,De Wet Gemeenschappelijke Regelingen (WGR) is niet het juiste instrument om de problemen in de grote steden op te lossen. Ik heb geen bezwaar tegen deze wet als het gaat om samenwerking tussen gemeenten in grote delen van ons land. Die wet is geschreven vanuit de opvatting dat zaken die op het gebied van de gemeente niet geregeld kunnen worden door gemeenten samen moeten worden gedaan. Ze functioneert op plaatsen waar het gaat om partners van ongeveer gelijke sterkte, maar niet in een gebied waar hele grote en hele kleine gemeenten zijn. Bovendien denk ik dat in de agglomeraties – waar we nu over praten – zich een apart soort problemen voordoet die de moeilijkheidsgraad van een samenwerkingsverband in bijvoorbeeld de kop van Noord-Holland ver overschrijdt. Om die problemen het hoofd te bieden, heb je bijzondere bestuurlijke vormen nodig. Met de Wet Gemeenschappelijke Regelingen kan dat niet."

Van der Heijden: ,,Daar ben ik het mee eens. Dat is ook de reden dat de CDA-fractie die wet fundamenteel wil verbeteren. Wij zouden graag zien dat alle regelingstaken in één regelingstaak worden ondergebracht. Ook moet het mogelijk worden gemaakt dat je samenwerkingsorganen niet alleen zogeheten doe-taken laat verrichten, maar ook beleidstaken. Die beleidstaken moet je doen laten uitvoeren bij meerderheid van stemmen. Bovendien houden wij heel nadrukkelijk de provincie in beeld. Als één van de partijen echt niet wil, dan kan de provincie onmiddellijk ingrijpen. Dit model verschilt dus niet zo erg van het agglomeratie-model, waar de regering voor kiest. Maar dan hoef je ook geen ruzie meer te maken over woorden en is het ook niet nodig om helemaal opnieuw te beginnen. Door te kiezen voor een verbeterde WGR, kies je voor een veel ordelij-

KABINETSNOTA BI

ker proces. Dat heeft nog een ander voordeel, namelijk dat we op deze manier heel nadrukkelijk de provincie in beeld houden. In het model dat de bewindslieden voor ogen hebben, verdwijnt de provincie duidelijk uit beeld."

Bruins Slot : ,,Ik denk dat we het over één ding eens kunnen zijn, namelijk dat de problematiek van de grote steden het uitgangspunt moet zijn. De verhouding tussen stad en regio is te vergelijken met een koude oorlog. De stad heeft een aantal gedragseigenschappen die randgemeenten tegen de borst stuiten. Noem je een probleem een grote stadsprobleem dat opgelost moet worden, dan kun je er duvel op zeggen dat er oorlog uitbreekt. Het is dan ook vruchtbaarder om te kijken of er sprake is van een gemeenschappelijk aanvaarde problematiek. Deze wordt dan vervolgens omschreven om tenslotte een systeem te bedenken met behulp waarvan je die problematiek op kunt lossen. In Amsterdam is dat prima gelukt."

Van der Heijden : ,,Waar ik een beetje mee zit, is het volgende. Er is een analyse van de commissie-Montijn, er is een analyse van de Raad voor het Binnenlands Bestuur, er is een analyse van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, er is een gedeeltelijk eigen analyse van het kabinet en dan is er intussen ook nog een analyse in het CDA-rapport over de grote steden. Die analyses behandelen allemaal dezelfde problemen, maar er komen vijf verschillende oplossingen uit. De CDA-fractie in de Tweede Kamer wijst het regeringsstandpunt niet af, omdat ze eigenwijs wil zijn. Het is het besef van de CDA-fractie dat er vijf analyses liggen met ongeveer dezelfde gemeenschappelijke gronden die tot vijf verschillende oplossingen leiden. Als ik dat heb vastgesteld, dan is de CDA-fractie niet klaar door te zeggen: nu gaan wij achter één van de oplossingen staan. Voor ons zit er ruimte in de voorstellen. Wij willen echter niet nu het definitieve standpunt bepalen, maar voorlopig aangeven dat wij onze twijfels hebben. En dan willen we verder meepraten en luisteren. Wij hebben een paar uitgangspunten. Een eerste uitgangspunt is het CDA-programma voor de Tweede Kamerverkiezingen. Dat is absoluut een richtsnoer voor onze Tweede Kamerfractie, niet voor andere fracties. Die hebben zich daar immers met een handtekening niet aan gebonden. Dat richtsnoer zegt in elk geval dat de CDA-fractie niet toe moet naar groot-stedelijke agglomeraties. In de tweede plaats staat in ons verkiezingsprogramma dat er een verbeterde Wet Gemeenschappelijke Regelingen moet komen, omdat wij die zwaar onvoldoende vinden. In de derde plaats staat in ons verkiezingsprogramma dat wij ook eens heel goed naar de rol van de provincies moeten kijken."

(foto Hans Hordijk)

Het CDA-Tweede Kamerlid Frans Jozef van der Heijden (rechts) in discussie met Victor Bruins Slot.

VAN ONDEROP OF VAN BOVENAF

Bruins Slot : ,,Waar jij tegen aan het vechten bent is de wens die je constateert bij anderen. Maar wat ik wil is dat de onderwerpen – die als regionale problemen ervaren worden – ter hand kunnen worden genomen. Ik ben niet tegen dwang. Dwang mag gebruikt worden wanneer er één halsstarrig schaap (lees: randgemeente) is die een vrij algemene gewenste ontwikkeling doorkruist. Dwang mag niet uitgeoefend worden om een bestuursstructuur op te leggen aan een regio. Als in die zin het begrip dwang gehanteerd wordt, dan vind je mij aan jouw kant. Maar ik denk dat we met elkaar in het verleden wel geleerd hebben om het op een andere manier te doen. En de kabinetsnota biedt in elk geval de mogelijkheid dat de regio zelf aan het werk kan gaan op de manier zoals het daar uitkomt. En dan zullen er telkens andere plaatjes uitkomen. Dat vind ik eigenlijk ontzettend verfrissend."

Van der Heijden : ,,Ik wil nog eens met klem benadrukken dat de CDA-fractie zich niet heeft en zal verzetten tegen maatwerk. De fractie heeft zich ook niet afgezet tegen differentiatie en is ook niet tegen het idee dat het afdwingbaar moet zijn als stad en randgemeenten het onderling niet eens worden. Het is echter de grote vrees van de CDA-fractie dat de nota van minister Dales en staatssecretaris De Graaff de samenwerking van onderop eerder doorkruist dan stimuleert. Mevrouw De Graaff zou mij dan vervolgens kunnen antwoorden: ja, maar we hebben toch de mogelijkheid van samenwerking opengelaten. Dan worden wij dus nog bozer. Je laat iets open, terwijl de tegelijkertijd wel de criteria schetst waar men aan moet voldoen. Vervolgens dwing je dat af binnen een termijn, die in het normale bestuursmodel – dat we in Nederland hanteren – niet te hanteren is En dan ontleent de Partij van de Arbeid daar de conclusie aan dat het proces niet van onderop moet plaatsvinden, maar van bovenaf moet worden afgedwongen."

Bruins Slot : ,,Maar, het CDA heeft toch ook zijn criteria? Zijn die criteria van de staatssecretaris nu zo slecht?"

Van der Heijden : ,,Ja, want het zijn criteria die tot een vierde bestuurslaag zullen leiden. Bovendien druk je met deze bestuurskundige criteria dood, wat er van onderop tot stand komt."

Bruins Slot: ,,Ik vind die vrees voor een vierde bestuurslaag in hoge mate theoretisch. Bij de gemeentelijke decentralisatie is altijd als vrees geuit dat er een nieuwe bestuurslaag zou ontstaan. Dat is optisch misschien zo, maar in werkelijkheid is dat natuurlijk niet het geval. Want op het moment dat je de bevoegdheden overdraagt naar een nieuw niveau, is er alleen sprake van verlengd bestuur. Dus je kunt niet spreken van een bestuurslaag die er tussen geschoven is."

Dick Aanen

STUREN OP NIVEAU

Werkgroep wilde eenheid CDA niet in gevaar brengen

Het herlezen van krantenknipsels uit het voorjaar van 1980 geeft toch wel enige schrik. ,,Eenheid CDA in gevaar gebracht'', luidde een drie-kolomskop. ,,CDA gaat CDA te lijf'', verkondigde een ochtendblad. De koppen in de kranten hadden betrekking op het eerste openbare congres van de binnen het CDA opererende werkgroep ,,Niet bij brood alleen''. Op dat congres lieten zowel CDA-voorzitter Piet Steenkamp als CHU-voorzitter Luck van Leeuwen blijken van mening te zijn dat ,,Niet bij brood alleen'' de eenheid van het CDA in gevaar bracht.

NIET BIJ BROOD ALLEEN

De toenmalige secretaris van de werkgroep ,,Niet bij brood alleen'' Jan Eerbeek (thans gevangenispredikant in Den Haag) is van mening dat dat zeker niet de bedoeling was van het congres. Waar het om ging was om zichtbaar te maken dat een brede stroom in het CDA voor een vooruitstrevende politiek was. ,,Toen gaf de werkgroep veel aandacht aan maatschappelijk geengageerde politiek. Ik vind nu zelf dat in de samenstelling van het huidig kabinet en in de pogingen om te komen tot sociale vernieuwing veel zaken zichtbaar worden van wat ons toen voor ogen stond. Ik denk dan aan zaken als het herstel van de koppeling tussen lonen en uitkeringen en het scheppen van kansen voor mensen in achterstandsposities. Dat zijn geen dingen die alleen in de PvdA thuishoren, maar die vanouds ook horen bij het gedachtengoed van de christen-democratie. Ik vind het goed dat de partij daar telkens op wordt aangesproken want het zijn ook dingen die sterk leven in de kerken."

De werkgroep ,,Niet bij brood alleen'' is aan het einde van de jaren zeventig actief geworden. Het was in de tijd dat de drie christelijke partijen KVP, ARP en CHU naar de eenwording toegroeiden. Het CDA had zijn beleid voor de periode 1977-1981 neergelegd in het program ,,Niet bij brood alleen". De gelijknamige werkgroep ging functioneren omdat de leden van die groep zorgen hadden over het kabinetsbeleid. ,,Dat beleid", aldus Eerbeek, ,,was onvoldoende doortrokken van het CDA-program." De doelstelling van de werkgroep was dan ook om de koers van het CDA blijvend te bepalen bij het program ,,Niet bij brood alleen". Aan het einde van de jaren zeventig sneuvelde het kabinet-Den Uyl, waaraan KVP en ARP meewerkten, over de grondpolitiek. Bij de vorming van het kabinet-Van Agt constateerde de werkgroep dat het CDA-program onvoldoende weerklank vond in het kabinetsprogram.

De beweging rond de werkgroep groeide vrij snel.

De werkgroep hield in 1979 twee congressen met als thema's ,,Tussen ideaal en werkelijkheid" en ,,Maatschappelijk politiek engagement is nodig voor de herkenbaarheid van God". Op het tweede congres was een der inleiders prof.dr. H.A.M. Fiolet, ,,en daarmee", aldus Jan Eerbeek, ,,bleek duidelijk dat de werkgroep ook onder rooms-katholieken aanhang had gevonden. Wij waren door de grens van de ARP heen gebroken."

Tegen het einde van 1979 ontstond in Nederland de brede kernwapendiscussie. Tezelfdertijd startte de werkgroep de voorbereiding voor het landelijk congres, dat de naam ,,Daar gaat het om" kreeg. Er verscheen een boekje met de gelijkluidende titel, dat ,,Signalen voor christelijke politiek" bevatte. Het grote congres was een goed congres, aldus Eerbeek. Een breed scala van de partij was vertegenwoordigd.

De toenmalige secretaris van de werkgroep is er nog steeds trots op, dat het congres een nieuwe vorm van vegadertechniek introduceerde. ,,Wij maakten het maatschappelijk engagement zichtbaar. Er was ruimte voor actiegroepen. Een Chileense muziekgroep trad op en ook was er een cabaretgroep." Volgens Eerbeek had het congres effect. ,,Kenbaar werd dat een vrij grote groep mensen eigen verwachtingen had van de politieke ontwikkelingen van het CDA."

,,De drang om de eigen wortels van het CDA boven water te houden was toch groot", aldus Jan Eerbeek in zijn herinneringen aan hetgeen tien jaar geleden gebeurde. ,,In de kabinetssamenwerking met de VVD dreigden volgens velen de eigen CDA-uitgangspunten onder te sneeuwen. Velen waren bevreesd dat het idealisme te veel opgeofferd zou worden aan het denken in termen de grootste te willen zijn."

De werkgroep is niet bij elkaar gebleven. Een aantal leden ging naar PvdA, Evangelische Volkspartij of wat nu Groen Links heet. Maar een groot aantal bleef bij het CDA. Eerbeek denkt dat de boodschap van de beweging van toen nog steeds actueel is. ,,Er zijn weliswaar in wereldverband veel dingen ten goede veranderd. Maar we leven nog steeds in een wereld waar nog veel te doen is, als het gaat om gerechtigheid en rentmeesterschap. Ik vond het goed dat dat ook dit jaar weer de lijnen waren waarlangs het CDA-gemeenteprogramma is opgebouwd. Je merkt dat je daarin een basis hebt om elkaar in de praktische politiek aan te spreken. Veel van de mensen die tien jaar geleden in de werkgroep actief waren, zijn zowel landelijk als plaatselijk belangrijke politieke functies gaan bekleden. Op de plaatsen waar ze nu werkzaam zijn zullen ze zeker ook vanuit de idealen van toen proberen aan maatschappelijke veranderingen te werken", aldus Eerbeek.

Henk Lokkerbol

Belangstellenden kunnen een exemplaar van het boekje ,,Daar gaat het om'' tegen betaling van portokosten aanvragen bij ds. Jan Eerbeek, Volendamlaan 782, 2547CM, Den Haag

In CDA-program bepleite belastingpolitiek wordt niet uitgevoerd

PLATFORM

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven. De lengte van de bijdrage mag de 800 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Fiscaal Nederland is nog steeds niet bekomen van de „operatie-Oort", die, begonnen als een poging tot vereenvoudiging, is verworden tot een poel van ingewikkeldheden. Aan de commissie-Oort wordt onrecht gedaan, indien het pover eindresultaat haar wordt aangerekend. Het is immers de politiek (geen van de drie grote partijen uitgezonderd), die de op zich uitstekende gedachten van de commissie-Oort in negatieve zin hebben omgebogen. Dat is buitengewoon jammer geweest, ook al moeten we erkennen dat de politiek niet los van de maatschappij opereert. De commissie-Stevens zou al een goede prestatie leveren, indien alle, soms absurde, regelingen die in het besluitvormingsproces aan het werk van de commissie-Oort zijn vastgeplakt, zouden worden vergeten en het eindrapport van de commissie-Oort als startpunt zou worden genomen. Ingewikkelde, niet goed uitvoerbare wetgeving, is per definitie slechte wetgeving. Of kabinet en Kamer moeten wachten op het sleutelen aan Oort tot de commissie-Stevens met haar bevindingen is gekomen, hangt af van de vraag of de commissie-Stevens er slechts is om in te stellen, of ook om er intensief naar te luisteren. Als dit laatste standpunt geldt, schept de veelvuldige verwijzing van de politiek naar de commissie-Stevens hoge verplichtingen.

BEZORGDHEID

Wat bij dit alles zo frappeert is de niet blijkende bezorgdheid over de almaar dalende belastingmoraal in ons land. Eerlijkheid en fatsoen worden tot een alternatieve leefvorm. En dat, terwijl de fiscale paragraaf in het CDA-verkiezingsprogramma '89-'93 een aantal elementen noemt, die voor de belastingbetaler, de belastingdienst én de professionals in het fiscale veld aantrekkelijk zijn. Deze elementen zijn:
– de belastingwetgeving moet uitvoerbaar en controleerbaar zijn;
– het proces van vereenvoudiging moet worden voortgezet, echter na evaluatie van wat tot nu toe tot stand is gebracht;
– de draagkrachtgedachte moet worden gehandhaafd en versterkt;
– de rechtsbescherming van de burger moet worden vergroot.
Over de vraag hoe de belastingmoraal van de burgers moet worden verhoogd, wordt in het program gesteld dat:
– de rechtsbescherming van de burgers moet worden vergroot;
– er een relatief gematigde belastingdruk tot stand gebracht moet worden;
en tenslotte als verheugend sluitstuk:
– er moet een behoedzaam financieel overheidsbeleid gevoerd worden, onder andere tot uitdrukking komend in het terugdringen van overschrijdingen en het verbeteren van het „financieel beheer".
Het zijn schitterende uitgangspunten. Bij een zonnig humeur, droom ik er weleens van. Maar waarom wordt de in het program neergelegde opdracht niet voortvarend uitgevoerd?

HUIDIGE SITUATIE

Het alternatieve, ondergrondse, grijze en zwarte circuit duidt op de verwording van onze samenleving. Er tekent zich een ontwikkeling af naar onwaarachtigheid, die het voor onze kinderen haast onmogelijk maakt om schijn en werkelijkheid uit elkaar te houden. Dat minder gelukkige perspectief, die mentaliteit, moet in positieve zin worden omgebogen. Dat kan door het uitvoeren van de heldere lijnen uit het CDA-program, die de oplossing bieden om uit de vicieuze cirkel te raken. Zoals de oude Grieken ons al leerden, is de mens de maat van alle dingen. Met de ingewikkelde belastingwetten hebben we krachten op gang gebracht, die er – buiten de mens om – een eigen, bijna onmenselijke, maat op na houden. Het is niet in de eerste plaats de belasting zelf, maar de wijze van heffing, het notoir verkeerd of slordig gebruik van de opbrengst ervan en het onvoldoende beheersen van de uitgaven, die de belastingmoraal verzwakken. Dus moet er van de zijde van de overheid een geluid klinken, dat deze gevoelens wegneemt. De gehoorzaamheid aan de regels kan alleen worden bevorderd door het maken van rechtvaardige en begrijpelijke wetten met een dito uitvoering. Als dat niet gebeurt, zou de micro-weerstand weleens kunnen ontaarden in een machtig macro-protest.

J. Booij

TAAK CHRISTEN-DEMOCRATEN

Het CDA opereert in het hart van de Nederlandse samenleving. De partij behoort vertegenwoordigd te worden door christen-democraten, die een diep vertrouwen hebben in de sociale toepasselijkheid van de religie. Bij de toepassing onderkennen we de volgende wezenlijke elementen uit het CDA-program '89-'93:
– „bouwen aan een verantwoordelijke samenleving": daarbij past géén eigenrichting bij het nakomen van fiscale verplichtingen;
– gerechtigheid: ieder zal betalen en ontvangen, wat hem of haar toekomt.
Het moet mogelijk zijn om met de ter beschikking staande goede communicatiemethoden de bereidheid tot het op correcte wijze betalen van belasting te vergroten. Dat is een kwestie van verbeeldingskracht. Eerst en vooral is het een taak voor christen-democraten, die blijkens hun programma een eerlijke, warme, verantwoordelijke maatschappij nastreven. Anderzijds heeft de overheid de dure plicht om uiterst zorgvuldig om te springen met de – met zoveel inspanning – bijeengebrachte gelden.
Tussen partijen (de overheid en belastingplichtigen) moeten de zaken zo geregeld kunnen worden dat beiden er voordeel van hebben. Het vijandbeeld moet worden weggenomen. Zo horen we met elkaar om te gaan.

J. Booij
accountant en belastingadviseur; kandidaat Tweede Kamerlid; woordvoerder belastingadviseurs; lid van de informele adviesgroep fiscale zaken ten behoeve van de CDA-Tweede Kamerfractie.

CDJA

VIERDAAGSE WERKWEEK

De oud-minister-president en oud-president-directeur van de Nederlandsche Bank Jelle Zijlstra kon het niet laten tijdens de feestelijke congresviering van het CDA. Terwijl de organisatoren van deze dag bij het samenstellen van het programma zoveel mogelijk het motto ,,oude jongens krentebrood" hadden gehanteerd, viel de oude meester eenmaal uit zijn rol en greep de gelegenheid te baat om zijn ongenoegen te uiten over het onlangs door de FNV geventileerde voorstel om een vierdaagse werkweek in te voeren. ,,Een regelrechte ramp; er is geen land in de wereld dat erover peinst" viel uit zijn mond op te tekenen. Hoe moeten we deze kreet nu plaatsen? Is hier sprake van een serieuze waarschuwing of moet Zijlstra als onheilsprofeet worden afgeschilderd evenals zijn opvolger Duisenberg, die de week daarvoor nog waarschuwend het vingertje had opgeheven over de stand van de overheidsfinanciën om vervolgens door Stekelenburg, Lubbers en Kok weggehoond te worden? Zijlstra is echter zeker geen onheilsprofeet. In de onlangs door de FNV uitgegeven discussienota valt te lezen dat invoering van een vierdaagse werkweek gepaard moet gaan met een forse arbeidstijdverkorting van 38 naar 34 uur, zonder dat daarbij loon hoeft te worden ingeleverd. Het argument voor een vierdaagse werkweek is de herverdeling van arbeid. Terwijl arbeidstijdverkorting als middel om de werkloosheid te bestrijden zelfs door een groot aantal fervente voorstanders in het verleden inmiddels is afgezworen, lijkt de FNV nog steeds niet van dit feit doordrongen te zijn. De FNV zou er goed aan doen om de cijfers zoals die bijvoorbeeld zijn gepubliceerd door het Centraal Planbureau eens goed te bestuderen. Hieruit blijkt duidelijk dat de generieke verlaging van de arbeidstijd in het midden van de jaren tachtig nauwelijks heeft geleid tot de beoogde vermindering onder de groep werklozen. De banen die tot stand kwamen als gevolg van de economische opleving in de jaren tachtig zijn vooral terecht gekomen bij de nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Het bestaande cohort werklozen blijkt veel moeilijker aan een baan te helpen. Arbeidstijdverkorting zal de nu al groeiende schaarste op deelmarkten (zoals de metaal en de verpleging) eerder verergeren dan uit de weg ruimen. Het gevolg is extra loondruk waardoor een ander paradepaardje van de FNV - de koppeling - wel eens onder druk zou kunnen komen te staan. Arbeidstijdverkorting werkt versluierend en is geen serieus antwoord op de nog steeds te hoge werkloosheid. Als men vervolgens ook nog bedenkt, dat er op de lange termijn in verband met de toenemende vergrijzing eerder behoefte zal zijn aan verlenging dan verkorting van de arbeidstijd en daarbij bovendien de internationale concurrentieverhoudingen in ogenschouw neemt, dan kan men slechts tot de conclusie komen dat een generieke verlaging van de arbeidsduur uit den boze is.

Is het nu allemaal zo zwart-wit, als hierboven gesteld wordt? Het kan toch immers zo zijn dat een arbeidstijdverkorting in de vorm van een vierdaagse werkweek gepaard gaat met een gelijkblijvende bedrijfstijd. Of zelfs met een verlenging van de bedrijfstijd; er wordt immers 8,5 uur gewerkt. Het zou inderdaad zo kunnen zijn dat in specifieke bedrijven of beroepen, zoals bijvoorbeeld in de industrie, een goed roulatiesysteem is op te zetten, waardoor de vierdaagse werkweek zonder al te veel problemen in te voeren is. Dan moet even afgezien worden van de vraag wie deze arbeidstijdverkorting zal betalen. Maar dat is iets heel anders dan de vakbeweging wil. Die wil immers op bedrijfstakniveau of op grote schaal tot invoering van een vierdaagse werkweek komen. Binnen veel bedrijven en beroepen zal dit echter op zeer grote praktische bezwaren stuiten.

Opmerkelijk is ook de oproep van Zijlstra tot de overheid, die volgens hem haar verantwoordelijkheid zou moeten nemen. Waren het immers niet de christen-democraten die altijd geroepen hebben dat de CAO-onderhandelingen overgelaten moet worden aan de werknemers en de werkgevers? Dat klopt, maar dat neemt niet weg dat de overheid vanuit haar specifieke macro-economische verantwoordelijkheid een belangrijke inbreng kan hebben (en zelf zou kunnen ingrijpen). Het wordt tijd dat minister De Vries uit zijn winterslaap ontwaakt en aan de bel trekt.

De vakbeweging zou dit plan weer in de ijskast moeten leggen. Ze zou haar energie moeten richten op zaken als scholing, het zorgdragen voor het plaatsen van arbeidsongeschikten en minderheden in het arbeidsproces en daarbij de werkgevers nu eindelijk tot echte toezeggingen moeten dwingen om op die wijze jongeren, mindervaliden en minderheden daadwerkelijk perspectief te bieden op een baan.

Raymond Gradus

Arbeidstijdverkorting zal de groeiende schaarste in bijvoorbeeld de metaalindustrie verergeren.

HORZEL

Het leek wel of het tijdens de viering van het tienjarig lustrum niet stuk kon gaan met het CDA en met de politiek. Er is enorm, veel teruggeblikt, uitgekauwd en bedankt. Er zijn nieuwe leden geworven en er is positief naar de toekomst gekeken. Van Velzen meende bijvoorbeeld dat de komende tien jaar het CDA voor grote uitdagingen stelt. Nieuwe wegen moeten worden gevonden om de vraagstukken waar we voor staan politiek aantrekkelijk te maken.

Met en voor elkaar, dicht bij mensen. Ach, deze woorden zijn natuurlijk in een feestroes naar boven gekomen en iedere CDA'er zat toch op deze inhoud te wachten? Ons kent ons. De realiteit moest maar even buiten de deur gehouden worden, onheilsprofeten niet gehoord.

Hoe staat het nu werkelijk met het politieke gebeuren, waarvan het CDA deel uit maakt? Recent NIPO-onderzoek wees uit dat ruim 36% van de kiesgerechtigden bij de eerstvolgende Staten verkiezingen niet van plan is om te gaan stemmen. Dit zou resulteren in een opkomst die vergelijkbaar is met die voor de gemeenteraadsverkiezingen van afgelopen voorjaar (62%). Dit is een aanwijzing dat het stemmende deel van het land geen getrouwe afspiegeling van de samenleving meer vormt en dat daarmee aan de vertegenwoordiging iets schort. Het gaat hier om de legitimiteit en de effectiviteit van het politieke bestel.

Voor mij is tekenend dat deze trend zich de afgelopen tien jaar heeft voortgezet ondanks het succes van het CDA. Het niet stemmen is een probleem waar ook het CDA zich mee moet gaan bezighouden in plaats van met zichzelf.

Y. de Adelhart Toorop

VROUWEN BERAAD

VROUW ZIJN IN OOST-EUROPA (1)

De positieve historische gebeurtenissen die de afgelopen maanden plaatsgevonden hebben in Oost-Europa deden menig „Westerling" de adem inhouden. Nu de stofwolken van vallende muren enigszins opgetrokken zijn en het zicht wat helderder wordt, bereiken ons ook minder goede berichten: aidstesten op babies in Roemenië, de gigantische milieuvervuiling... Kwesties die wereldnieuws worden en waarbij wij ons ook betrokken moeten voelen. Het verdwijnen van barrières maakt de communicatie eenvoudiger waardoor we makkelijker in contact kunnen komen met de bevolking in Oost-Europa. Ook met de vrouwelijke bevolking.
Hoewel het communisme voor gelijkheid van man en vrouw pleit, bleek de praktijk daarbij niet aan te sluiten. 95% van de vrouwen in de Sowjet-Unie heeft een baan buitenshuis, de vrouwen daar behoren tot de best opgeleiden ter wereld, er bestaan prima voorzieningen zodat de vrouw met een gezin buitenshuis kan werken. Echter, vrouwen zijn niet terug te vinden in topfuncties, de lonen liggen gemiddeld lager dan die van mannen en de vrouw wacht een dubbele taak: de huishouding komt immers ook volledig voor haar rekening. Juist door die dubbele taak is de vrouw als geen ander op de hoogte van hetgeen in de samenleving gewijzigd zou moeten worden. Zij wordt dagelijks geconfronteerd met de gevolgen van bepaalde maatregelen, zowel in haar werk als in haar huishouden. Hoewel het voor de hand ligt te stellen dat de beste oplossing zou zijn dat de weg naar politieke c.q. bestuursfuncties veel meer voor de vrouw opengesteld moet worden, is dat in de praktijk momenteel nog niet haalbaar. Want waar moet zij de tijd vandaan halen?
Steeds duidelijker wordt wat het communisme voor de vrouwen in Oost-Europa betekent heeft en dat de wijziging in het regime – helaas – niet onmiddellijk een – positieve – wijziging in de positie van die vrouwen teweeg heeft gebracht. In Polen bijvoorbeeld kon door het verdwijnen van het communisme de invloed van de kerk sterk toenemen, wat leidt tot in onze ogen nogal rigide maatregelen als bijvoorbeeld 3 jaar celstraf voor een vrouw die zich laat aborteren en 5 jaar celstraf voor de behandelend arts.
Ook in de hervormingspolitiek van Gorbatsjow worden de vrouwen over het hoofd gezien. Veranderingen ten goede treden vooralsnog niet op. Vrouwenorganisaties bestaan wel maar zijn gelieerd aan de partij. Geluiden dat er behoefte bestaat aan een onafhankelijke vrouwenbeweging dringen via de media de westerse huiskamers binnen. Een hand die wordt uitgestoken en die met name door westerse vrouwenorganisaties, maar zeker ook door de politiek, onvoorwaardelijk omvat moet worden. En daar zijn we dan ook als CDA en als CDA-Vrouwenberaad mee begonnen.

VROUW ZIJN IN OOST-EUROPA (2)

Yellie Alkema, sociologe en voorzitter van het CDA-Vrouwenberaad in Amsterdam heeft onlangs in opdracht van het CDA-Amsterdam een reis gemaakt naar onder meer Tsjechoslowakije. Haar opdracht was mogelijkheden te onderzoeken voor uitwisseling en samenwerking met christen-democratische partij-afdelingen in Oost-Europa. Op haar reis werd zij voortdurend geconfronteerd met de consequenties van de wijziging in het regime.
Yellie Alkema vat nu, na het bezoek, de situatie in Tsjechoslowakije samen met de metafoor dat in 1968 de „Lente" in de knop gebroken is en de bloem nu pas open kan gaan. Echter, het begin is moeilijk... Op veel niveaus heerst onduidelijkheid over allerlei zaken. Zo bestaat totale onzekerheid over het al dan niet verplicht wisselen van westerse valuta tegen een kunstmatige koers. Bij de ene grenspost moet gewisseld worden, bij de andere niet. Verscheidene banken bieden verschillende koersen aan. De ene reiziger heeft een visum, de andere niet. De verklaring van Yellie Alkema hiervoor is dat een land dat zo snel het oude regime moet vervangen geen tijd heeft gehad zijn ambtenaren en organisaties in brede lagen hiervan op de hoogte te stellen. Zij geeft tevens een voorbeeld uit de praktijk van vroeger strafbare zaken die nu worden toegestaan. Het VVV-kantoor voor buitenlanders, Cedok, dat tevens hotelovernachtingen regelt, biedt in Praag het volgende beeld: een lange rij wachtenden op straat, in het bureau veel mensen die administratief werk doen en maar één persoon die de klanten afhandelt. Een taxichauffeur begint aan het einde van de rij mensen een slaapgelegenheid bij vrienden aan te bieden. Hij fungeert als een soort makelaar voor mensen die buiten de controle van de staat om wat westerse valuta willen verdienen en hun slaapkamer afstaan.
Tijdens één van de ontmoetingen die Yellie Alkema had met vertegenwoordigers van politieke partijen, voerde zij een gesprek met de heer Pachmann, campagneleider van de Tsjechische Volkspartij, een van de twee christen-democratische partijen. Pachmann schetste tijdens dat gesprek een beeld van met name de economische problemen van zijn land: de verouderde industrie, de miserabele financiële positie van het land met zijn enorme buitenlandse schuld. Privatisering van staatsbedrijven is praktisch niet haalbaar omdat er geen mensen zijn aan wie de leiding kan worden overgedragen. Daarnaast speelt zeker een rol de door het communistische systeem ontstane lage arbeidsmoraal en -produktiviteit van een volk dat niet meer zelf beslissingen en verantwoordelijkheid kan en durft te nemen. De vrouwen zijn volgens Pachmann zeer goed vertegenwoordigd in de lagere en middenkaders en leveren een zeer grote bijdrage in de opbouw van de christen-democratische partij, maar dat wordt niet weerspiegeld in het hoofdbestuur waarin geen enkele vrouw zitting heeft. Pachmann zou dit veranderd willen hebben.
Met de heer dr. Thomas Prstross van Burgerforum sprak Yellie Alkema over het nieuwe regime. Burgerforum vertegenwoordigt 17 groepen, van uiterst links tot uiterst rechts. Van een echte politieke partij is geen sprake. Burgerforum heeft één doel: het invoeren van een democratisch meerpartijensysteem. Ondertussen kan men elkaar echter op geen enkel terrein vinden. Dr. Prstross vertelde tijdens het gesprek met Yellie Alkema dat er weinig vrouwen in het parlement zitten en dat het erg moeilijk is voor vrouwen om te participeren in de politiek. Ondanks de praktische ideologie, dat mannen en vrouwen gelijke rechten hebben, laat de praktijk een ander beeld zien. Binnen de communistische partij waren de vrouwen altijd zeer ondervertegenwoordigd. In elk bestuur zat altijd maar één vrouw als een soort paradepaardje. De overige vrouwen moesten buitenshuis een baan hebben – omdat één salaris onvoldoende was om van te kunnen leven – en het huishouden doen. Dit laatst werd en wordt gecompliceerd door gebrek aan voedsel en consumptiegoederen, het in de rij voor winkels moeten wachten en de afwezigheid van veel huishoudelijke apparatuur. Positieve ontwikkelingen in de afgelopen veertig jaar ziet dr. Prstross volgens Yellie Alkema niet. „We zijn niet op het nulpunt om iets nieuws te beginnen. We zitten er ver onder, want we moeten eerst nog jaren alles afbreken, voordat we een nieuwe start kunnen maken."
Ondanks deze sombere geluiden zie je op straat echter ook veel vrolijke gezichten, zegt Yellie Alkema. Muziekgroepen, poppenspelers en mimespelers geven op straat hun voorstelling. Er wordt politiek cabaret opgevoerd en er worden spotprenten verkocht van de heersers van het oude regime. Buttons met Havel erop gaan grif van de hand. Er is ook vrijheid en blijdschap in de lucht....

José Möhring-van Vondelen

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

BEHANDELING BEGROTING JUSTITIE

,,Ik kijk positief terug op de behandeling van de Justitiebegroting. We hebben een groot aantal onderwerpen behandeld, variërend van cellencapaciteit tot geregistreerd partnerschap. De Kamer en ook de minister hebben zich danig geweerd." Dit zei Wim van de Camp, die namens de CDA-fractie het woord voerde, na afloop van de behandeling van de Justitiebegroting 1991.
Veel aandacht werd door de media besteed aan het onderdeel geregistreerd partnerschap, door sommigen ,,homo-huwelijk" genoemd. Van de Camp: ,,Het lijkt net of dat geregistreerd partnerschap nu ineens via de PvdA uit de lucht is komen vallen. Dat is niet zo. Ook in onze fractiecommissie Justitie hebben we over dit onderwerp gediscussieerd. Jan Krajenbrink heeft daar veel voorwerk voor gedaan. De CDA-fractie heeft oog voor de maatschappelijke ontwikkeling en wil daar tot op zekere hoogte ook aan tegemoet komen. Maar dat geregistreerd partnerschap mag van ons nooit in de plaats komen van het huwelijk." De term homo-huwelijk vindt Van de Camp een uiterst ongelukkige keuze. Het homo-huwelijk als zodanig is voor de fractie volstrekt niet bespreekbaar. Van de Camp wijst erop dat het eventueel te creëren geregistreerd partnerschap niet alleen van belang is voor homofiele stellen, maar ook voor samenwonenden zoals broers en zussen die de zorg voor elkaar op zich hebben genomen, ook in financële zin".
Van de Camp wacht het onderzoek naar de mogelijkheden van het geregistreerd partnerschap af. ,,Er zitten heel wat haken en ogen aan. Denk aan pensioenrechten, het erfrecht, sociale zekerheidsregels. Hoe ver moet je gaan, bijvoorbeeld bij adoptie. Duidelijk moet wel zijn dat het bij een dergelijke registratie niet alleen gaat om rechten maar ook om plichten."
Van de Camp is verheugd dat er in de Kamer zo'n brede overeenstemming bestaat met betrekking tot het broodnodige herstel van normen en waarden. ,,Ik heb staatssecretaris Kosto horen spreken over onderlinge betrokkenheid, eerst sociale controle genoemd. Af en toe krab ik me achter de oren als ik de PvdA hoor over zaken waar wij al jaren op hameren. Je zou bijna zeggen dat de PvdA ons rechts in de bocht inhaalt."
In zijn inbreng hield ook Van de Camp de bewindslieden van Justitie voor dat naleving van normen en waarden alleen kan als dat van onderaf en over de hele linie gebeurt. Hij doelde hierbij op individuen, gezinnen, scholen, kerkelijke verbanden, families èn de overheid. ,,De alles-moet-kunnen-tijd is op terugtocht maar is nog niet verslagen", zei hij.
De CDA-fractie kan zich vinden in het voornemen van het kabinet om 40% van de politietaak beschikbaar te laten zijn voor recherchewerkzaamheden. Deze verhoging van de recherchecapaciteit moet dan wel worden besteed aan bestrijding van de zware criminaliteit.
Van de Camp herhaalde nogmaals de visie van de fractie dat het opheldering spercentage naar 50% moet gaan in plaats van het huidige percentage van 23%.
Over de geruchtmakende vormfouten, die het veiligheidsgevoel van de burger aantasten, zei Van de Camp dat deze fouten maar voor een deel ,,verwijtbaar" zijn. Veel wordt veroorzaakt door slechte huisvesting, gebrekkige apparatuur en geringe administratieve ondersteuning. Verwant aan vormfouten is het probleem van het onrechtmatig verkregen bewijs. Van de Camp: ,,Veel echte grote zaken in Nederland zijn de mist in gegaan doordat het bewijs onrechtmatig verkregen werd verklaard."
Van de Camp wil dat de minister inzicht verschaft over de omvang van dit probleem en in wat voor soort zaken het speelt. Dit in relatie met Europese jurisprudentie.
Volgens Van de Camp is zijn fractie wat teleurgesteld over het aantal volgens de regering noodzakelijk nieuw te bouwen cellen. Het door de regering genoemde aantal van 770 lijkt de CDA-fractie onvoldoende.
Van de Camp zei verder dat voor een efficiënte aanpak van de criminaliteit een identificatieplicht nodig is. Hij vroeg de regering snel met een regeringsstandpunt te komen over deze te creëren plicht.
Wat de vergoedingen voor de sociale advocatuur betreft, ligt er volgens Van de Camp nog een probleem. Minister en CDA-fractie vinden dat die vergoedingen omhoog zouden moeten. Over het tijdstip bestaat echter nog verschil van mening. De fractie pleit voor 1 januari 1991, de minister houdt vast aan 1 januari 1993.

(foto Dijkstra en zn)

Wim van de Camp

LANDBOUW-BEGROTING

,,De opmerking van minister Bukman dat het grootste probleem van het landbouw- en milieubeleid in de komende jaren de handhaafbaarheid van de steeds omvangrijker regelgeving is, ligt voor de hand. Zeker omdat het gaat om een nieuwe minister die weet waarom zijn voorganger aftrad."
Dit zei de landbouwwoordvoerder van de CDA-fractie, Jan van Noord, na de begrotingsbehandeling Landbouw. Zowel door de nieuwe minister als door Van Noord werden lovende woorden gesproken aan het adres van oud-minister Braks.
Van Noord: ,,De minister wil vanwege de handhaafbaarheid de regelgeving globaal houden. Wij hebben hem er echter op gewezen dat er wel evenwicht dient te zijn tussen globaliteit en gerechtigheid. Door een globale regelgeving kunnen er groepen in de boerensamenleving in de knel raken en dat kan in strijd zijn met de CDA-uitgangspunten gerechtigheid en solidariteit. Ook de Europese regelgeving is vaak niet afgestemd op de nationale invulling en dat geeft eveneens spanning bij de handhaafbaarheid. De minister zei zich één en ander bewust te zijn."
Over de geluiden van de oppositie dat de landbouwbegroting nogal vlak zou zijn, zegt Van Noord: ,,De oppositie had geen enkel handvat tot wijziging van de begroting. Er zijn geen voorstellen gedaan die die vermeende vlakte ophieven."
Van Noord zegt zelf op hoofdlijnen geen fundamentele kritiek te hebben. ,,Het gaat hier om een begroting waarbij veel uitgewerkt moet worden in nota's zoals de Landbouwstructuurnota en het Natuurbeleidsplan." Van Noord heeft de minister gevraagd zichtbaar te maken welke cumulatieve effecten er door deze nota's kunnen optreden. De minister heeft dit toegezegd. Van Noord heeft de minister verder gevraagd vooral aandacht te besteden aan de internationale aspecten: het verenigd Duitsland, Oost-Europa, de Europese integratie en de GATT-onderhandelingen. Van Noord vindt dat niet alleen de ministeries hun activiteiten zouden moeten coördineren , maar ook de bedrijven.
,,De genoemde internationale aspecten beïnvloeden elkaar. Wij als klein land kunnen niet veel invloed uitoefenen maar de effecten van een en ander komen wel op elk boerenerf terecht. Daarom is het voor het perspectief van de agrarische sector van belang dat we er over filosoferen en discussiëren," aldus Van Noord.

De Bouwbegeleidingscommissie, die de nieuwbouw van de Tweede Kamer begeleidt, heeft in de Kamer haar jaarlijkse rapport toegelicht. Achter de regeringstafel hadden daartoe zitting genomen de CDA'ers Thijs van Vlijmen (voorzitter van de commissie, tweede van links op de foto), Wim Deetman (in de hoedanigheid van Kamervoorzitter, derde van links op de foto) en de ambtelijk secretaris van de fractie Agaath Reuchlin (uiterst rechts op de foto), namens het personeel.
De nieuwbouw zal in oktober volgend jaar worden opgeleverd en in het Kerstreces '91-'92 in gebruik worden genomen. De feestelijke opening is gepland op 28 april 1992. *(foto Hans Hordijk)*

ONDERWIJS (1)

,,Bij de CDA-fractie bestaat veel waardering voor het resultaat van het overleg tussen de minister en de onderwijswereld over de positie van leraren. De meeste onderwerpen in het afgesloten convenant zoals aanvangsalaris, opfrisverlof, seniorenbeleid hebben onze instemming. Dit mede omdat wij daar in het verleden al voor pleitten. Voor de technische uitwerking hebben wij echter geen waardering." Dit zei de onderwijsspecialist van de CDA-fractie Ad Hermes bij de behandeling van de onderwijsbegroting
Kritiek is er omdat er met het overleg vooruit werd gelopen op het budgetrecht van de Kamer. Volgens Hermes had de minister twee voorbehouden dienen te maken: het budgetrecht en de vrijheid met betrekking tot te verwachten wet en regelgeving.
Volgens Hermes dient de minister zich te realiseren dat de budgettaire aspecten nog niet afdoende zijn geregeld. Weliswaar is er voor de financiële consequenties van het convenant dekking gevonden, maar de maatregelen, die deze dekking moeten verschaffen, moeten nog genomen worden.
Daarbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan de grondkosten en de wachtgelden. Het effect moet ook nog afgewacht worden.
Hermes hield de minister voor dat de CDA-fractie op het standpunt blijft staan dat aan de financiële gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs niet getornd kan worden. ,,Het bekostigen naar gelijke maatstaf vanuit de openbare kas is een gulden regel. Als Rijk en gemeenten het openbaar onderwijs bekostigen, dan geldt dat ook voor het bijzonder onderwijs", aldus Hermes
Over de verschuiving van de teldatum van het aantal leerlingen zei Hermes: ,,Voor sommige schoolsoorten (basisonderwijs – speciaal onderwijs) is het verschuiven van de teldatum van januari naar september een zeer forse maatregel. Immers bij deze soorten van onderwijs stroomt het aantal leerlingen gedurende het hele schooljaar binnen. Het aantal leerlingen is in september het laagst en in juni het hoogst. Daarom is januari een eerlijke en redelijke keuze."
Volgens Hermes klopt de argumentatie van de minister in de Memorie van Toelichting niet. ,,De teldatum wordt september, begin van het schooljaar dat voorafgaat aan het bekostigingsjaar (kalenderjaar) omdat dan in de onderwijsbegroting beter dan thans, rekening gehouden wordt met het feitelijk aantal leerlingen, dat bepalend is voor de omvang van de bekostiging. Gesteld kan worden dat de huidige regeling in het basis- en speciaal onderwijs nog beter is, omdat daar de teldatum geldt van januari van het jaar, dat voorafgaat aan het bekostigingsjaar (kalenderjaar). Dat is eerder dan september; september is zelfs vrij laat voor de begroting."
Hermes eindigde zijn inbreng met een variant op Jacob Cats ,,Indien de jonkheid niet en deugt en geef de schuld niet aan de jeugd. Het onderwijs zelf verdient de straf die haar geen beter les en gaf."

ONDERWIJS (2)

Mieke Boers, heeft er bij de behandeling van de Onderwijsbegroting namens de CDA-fractie op gewezen dat het Nederlandse onderwijsbestel zodanig moet zijn ingericht, dat de in het onderwijs opgedane kennis en vaardigheden de samenleving ten goede kunnen komen. Dat vereist een goede samenwerking tussen overheid, onderwijsinstellingen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Vanuit gelijkwaardige posities, vanuit iedere specifieke verantwoordelijkheid, zal deze samenwerking gestalte moeten krijgen.
Mieke Boers. ,,Goed opgeleide mensen kunnen dan, ieder naar vermogen, hun bijdrage aan de samenleving leveren. In de sterkte/zwakte analyse van de Minister van Economische Zaken wordt de goed geschoolde Nederlandse beroepsbevolking een sterk punt genoemd. Het is zaak deze ook voor het financieel-economisch draagvlak gunstige positie te behouden en verder uit te bouwen. Daarbij zal het wederkerend onderwijs meer nadruk moeten krijgen, juist in een tijd van snelle technologische ontwikkelingen." Zij vroeg de bewindslieden of zij het met deze visie eens konden zijn.
Boers vond het te beperkt om de afstemming onderwijs-samenleving te beschouwen als een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid en bedrijfsleven. ,,De onderwijsinstellingen zullen opleidingen moeten verzorgen, die de leerlingen, studenten of deelnemers in staat stellen volwaardig te functioneren. Persoonlijke ontplooiing is daarvoor belangrijk, mede gebaseerd op bedrijf, beroep, maatschappelijke organisatie/instelling of bij de overheid. Welvaart, welzijn en persoonlijk welbevinden kunnen op peil blijven of verhoogd worden als er een wisselwerking bestaat tussen onderwijs en samenleving. Dat geldt met name voor het beroepsonderwijs op alle niveaus en in alle sectoren," zei zij.
De onderwijsbegroting heeft op het punt van de financiële invulling van de gedeelde verantwoordelijkheid veel negatieve reacties opgeroepen. Waar in veel bedrijfstakken, na het zogenaamde open overleg Wagner, de gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid al gestalte had gekregen, boekten de bewindslieden zonder enige vorm van overleg vooraf de substantiële bedragen van bedrijfsleven en Centraal Bureau voor de Arbeidsvoorziening (CBA) in op de begroting 1991. Dit valt te betreuren en vereist bij deze begrotingsbehandeling een uiteenzetting van de bewindslieden, die erop gericht moet zijn het juiste klimaat voor het komende overleg tot stand te brengen. Ook is het goed om daarbij, in de richting van het onderwijsveld, vast te stellen, dat de als ontvangst op voorhand ingeboekte bedragen bij eventueel wegvallen geen invloed hebben op de na deze begrotingsbehandeling geautoriseerde uitgaven," aldus Boers.

Mieke Boers

Marianne Fennema

Leverancier van

* dranken
* snacks
* ijs
* zoetwaren

Nijverheidsweg 22
Barneveld
tel. 03420-15080

B.V. BARNEVELDSE DRANKENHANDEL

**voor HORECA
KLUBHUIS
BEDRIJFSKANTINE**

L. TIMMER Lelystad B.V.

grond - riolering en wegenbouwkundige werken

LELYSTAD DRONTEN EMMELOORD ALMERE

Een echt **STORMVAST** *zonnescherm bestaat!! HAVARO levert ze al jaren....*

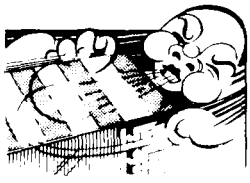

U kent ze wel, die dagen dat de zon fel schijnt maar de wind de spelbreker is, dus het zonnescherm moet omhoog blijven...
Hoewel... een STORMVAST zonnescherm van HAVARO denkt er misschien toch anders over, hij wil graag uithangen bij wind, doet ook zijn uiterste best zo stil mogelijk te hangen; dat kan omdat HAVARO gas-druk veren in zijn zonneschermen verwerkt en dàt helpt... HAVARO zonneschermen kunnen tegen een stootje!

Havaro TEL. 078-14 47 71
zonwering
3311 CX DORDRECHT VOORSTRAAT 418
3300 AP POSTBUS 621 TEL. 078-14 47 71

reiniging van vervuilde gronden

BSN

BODEMSANERING NEDERLAND BV

Boshoverheide 2 6002 SM Weert Tel. 04950-43035
Postbus 10128 - 6000 GC Weert

(foto Hans Hordijk)

Wakker worden na het feest

Wat moet een gospelzanger voorzien van rood-wit-blauwe tieners en een ingeblikt symfonie-orkest op het tienjarig jubileumfeest van het CDA?! Ik vroeg het me op zaterdag 27 oktober jongstleden in het Haagse Congresgebouw met een voorgevoel van verontrusting over wat komen zou, af. Het was hier toch geen Flevo-festival, maar een met gepaste bescheidenheid geënsceneerd politiek verjaardagsfeestje? Eerlijk toegegeven, ik zat wat onwennig in mijn stoel.
Maar welk een boodschap volgde! Het woord ,,gospel" betekent iets als ,,boodschap", dus ik had het kunnen weten. Het woord kenmerkte zowel vorm als inhoud van het hele feest. Want als er één lijn te ontdekken viel, dan was het deze: de boodschap voor het CDA voor de jaren '90 is herbezinning op de identiteit, versterking van de grondslag en, vandaaruit, dienstbaarheid aan de samenleving. De feestgangers werden gemaand daags na het zaterdagse feest aan de slag te gaan; zo niet op de zondag, maar dan toch wel op de maandag. Christen-democraten hebben een taak te vervullen.
In het ,,meditatief moment" werd die taak naar mijn idee het meest kernachtig benoemd, door het uitgangspunt te belichten dat eraan voorafgaat. Voorganger C. ter Linden refereerde aan de bede van koning Salomo om wijsheid, waarin de vorst God vroeg om een opmerkzaam hart door goed en kwaad te onderscheiden. ,,Daarin zit het beginpunt van de letter ,,C", benadrukte ds. Ter Linden. Partijvoorzitter Van Velzen vertaalde dit vervolgens in praktische activiteiten. Een commissie zal opdracht krijgen een herbezinning op het Program van Uitgangspunten voor te bereiden. En daarna is het aan de partij in discussie te gaan over de actuele vertaalslag van de uitgangspunten in politiek beleid.
Deze boodschap aangehoord hebbende, kan men zich afvragen of het CDA reden heeft tot een bezinning op de eigen fundamenten. Want gaat het niet erg goed? De kiezers stromen toe, onder jongeren is het CDA de meest populaire partij en in premier Lubbers heeft het CDA een leider van formaat.
Dit alles mag waar zijn; het CDA dient de verleiding te weerstaan zich in argeloze genotzucht op de feestroes van het moment te laten voortdrijven. Morgen is het feest voorbij en is het weer gewoon dag. En dan zal blijken dat de oproep tot bezinning terecht is geweest. Want het CDA heeft met name op ideologisch vlak in het nabije verleden nog heel wat klussen laten liggen.
Het contact met kerkelijk Nederland is in dit opzicht illustratief. De dialoog van de kerken en het CDA over armoede- en vluchtelingenvraagstukken was in zijn moeizaamheid veelzeggend. Ook het CDA wist zich nauwelijks aan het proces van ontideologisering te onttrekken dat het politieke bedrijf sinds kort kenmerkt. Over de gehele linie ruimen principes en idealisme in de politiek het veld voor een professionele beleidsvoering. Het was weinig verbazingwekkend dat de kerken zich in een dergelijk klimaat in afnemende mate zijn gaan gedragen als de natuurlijke partners van het CDA. De politiek kent tenslotte meer aanspreekpunten.
Daarnaast is het CDA vanwege de verwaarlozing van de eigen ideologische inspiratiebronnen verweten te verworden tot een christen-technocratische partij. Het was het CDJA dat dit als eerste signaleerde – en terecht.
Maar wat is de achtergrond dat het CDA zijn principiële bagage de afgelopen tijd niet wat nadrukkelijker koesterde en etaleerde dan had gekund? Niet alleen in de politiek, maar ook in contact met maatschappelijke organisaties als kerken, vakbonden, etc.? Het antwoord is eigenlijk al voor een deel gegeven. Ideologie ,,verkoopt" niet tegenwoordig. Met als gevolg dat nonchalant kan worden omgesprongen met het eigen gedachtengoed en de voortdurend vereiste bezinning daarop. Wat in de huidige politieke verhoudingen wel goed ,,verkoopt" is leiderschap. J. Jansen van Galen gaf ongeveer een jaar geleden in de Haagse Post aan dat dit voortkomt uit het zoeken naar houvast, nu niet langer ,,beginselen' maar ,,beleid" de dienst uitmaakt in de politiek. Hij schreef: ,,De grote ideologieën zijn verdampt, de trouwe achterbannen vervluchtigd, de programmatische verschillen verschrompeld tot tienden van procenten: waar vindt de kiezer anders nog houvast dan aan de tronies der lijsttrekkers?"
Hij heeft gelijk, leiderschap is belangrijk. Maar het moet niet zo zijn dat dit het enige wordt waaraan een partij haar identiteit ontleent. Het heeft er veel van weg dat het CDA op de golven van het geslaagde leiderschap van premier Ruud Lubbers wel dit gevaar loopt. De identiteit van het CDA dreigt daarmee te versmallen tot het ene symbool Lubbers.
Wakker worden na het feest is constateren dat het CDA, ondanks het electorale succes, op met name de terreinen van inhoud en identiteit achterstallig onderhoud vertoont. Het is daarom goed dat op 27 oktober jongstleden van deze beide elementen de centrale boodschap is gemaakt. De partij is aan een verfrissende taakvernieuwing toe, geïnspireerd door een herbezinning op haar uitgangspunten. Werk genoeg dus voor de komende tien jaar!

Hillie van de Streek
Actief CDA-lid en als politiek historicus verbonden aan de vakgroep Geschiedenis van de Rijksuniversiteit Utrecht.

Economische beterschap is alleen mogelijk door hulp van buiten

Na meer dan veertig jaar onderdrukking is in Hongarije weer een democratie in het leven geroepen. De Christen-Democratische Volkspartij (KDNP) speelt daarin een vooraanstaande rol. Zij draagt thans regeringsverantwoordelijkheid in een coalitie met het Hongaars Democratisch Forum (MDF). CD/Actueel sprak met Laszlo Surjan, minister van Gezondheidszorg en Welzijn en voorzitter van de KNDP.

HONGARIJE

De veranderingen in Hongarije moeten een geweldige ervaring zijn: ,,Ja het is fantastisch en eigenlijk nog ongelooflijk. Mijn generatie had er nog geen idee van dat wij in staat zouden zijn dit tot stand te brengen. Het is werkelijk een geweldig gevoel. Het is de laatste drie, vier jaar relatief snel gegaan. Het is nu mogelijk enige invloed uit te oefenen op de politiek. Voorheen was dit privilege streng beperkt tot de leden van de Communistische Partij. Wij, christenen mochten geen enkele openbare positie innemen. Wij waren ver verwijderd van de politiek. Natuurlijk hadden wij ideeën en wensen. Maar nu hebben wij de mogelijkheid te proberen deze ideeën in praktijk te brengen."

Hoe is de situatie thans in Hongarije. U spreekt van een crisis. Wat bedoelt u daarmee?

,, Hongarije verkeert in verschillende soorten crises. Er was een politieke crisis, een economische crisis en een morele crisis. Ik denk dat de politieke voorbij is. Maar we hebben nog steeds een economische en morele crisis."

Minister Surjan vertelt dat de economische schade voor de Hongaarse economie na het einde van de Koude Oorlog net zo groot is als die na de Tweede Wereldoorlog. Zijn recept om dat in het vervolg te voorkomen: ,,Laat geen socialisten toe in de regering."

En wat betreft de morele crisis: ,,De voorafgaande jaren hebben een enorme uitwerking gehad op de mensen. We weten niet precies hoe groot die uitwerking is. Soms zijn we bang voor de gevolgen van de morele crisis, soms zijn we optimistischer. Om een reden tot optimisme te noemen: Meer dan veertig jaar geleden was er een coalitie van kleinere hervormingsgezinde partijen, gebaseerd op praktisch dezelfde politieke theorieën als wij nu hebben. Deze coalitie had ruwweg 60% van de stemmen. En nu, vier decennia later, hebben we precies dezelfde coalitie. Dit is een prachtige continuïteit in ideeën, ondanks veertig jaar van afschuwelijk communistisch regime. Ik ben daar enthousiast over. De mensen hebben dit veertig jaar vooral vol kunnen houden dankzij hun geborgenheid in hun gezinnen. Het gezin is een zeer belangrijke eenheid van de samenleving. Ondanks alle problemen waarvoor zij gestaan heeft, is zij nog steeds een nuttige eenheid. Ik hoop dat het gezin in de toekomst nog sterker kan worden dan nu."

CIVIELE SAMENLEVING

Christen-democraten hechten grote betekenis aan gemeenschappen als gezinnen of andere vormen van de zogenaamde civiele samenleving. Dat is de basis waarop de democratie kan opbloeien. Hoe staat het met de civiele samenleving in Hongarije, en wat doet u eraan om die te versterken?

,,Een van de veranderingen die in ons land plaatsvinden is het herstel en de reorganisatie van de civiele samenleving. Verschillende organisaties en verenigingen zijn begonnen te functioneren, officieel en meer informeel. Ik ben mijn eigen bestuurlijke carrière begonnen als vice-voorzitter van de Vereniging van Grote Gezinnen in Hongarije. Nu zitten er in Hongarije twee mensen in de regering die uit die beweging afkomstig zijn. Vergelijkbare gemeenschappen bestaan binnen de kerken. Ook de kerken zijn met een vernieuwing bezig. We zijn erg gelukkig dat dergelijke gemeenschappen bestaan in Hongarije."

Hoe brengt u als minister van Welzijn en Gezondheidszorg dit concept op uw beleidsterrein in praktijk?

,,Dat is een heel belangrijk aspect van ons werk. Want een groot aantal vormen van sociale activiteit kunnen alleen bestuurd worden in samenwerking met deze civiele samenleving. Ik heb geleerd van de ervaringen in Duitsland dat het zonder deze samenwerking onmogelijk is een sociaal beleid te voeren. En als dat al geldt voor Duitsland, dan is het des te belangrijker voor Hongarije. Daarom heb ik een speciale ambtenaar op mijn departement wiens speciale opdracht het is samenwerking te zoeken en te organiseren met deze maatschappelijke organisaties en gemeenschappen."

Minister Surjan vindt dit nodig om te zorgen dat iedereen in de sociale voorzieningen bereikt wordt. ,,We willen dat de overheid zo dicht mogelijk bij de burger staat."

De Hongaarse overheidsdienst zit zeer waarschijnlijk nog vol met voormalige aanhangers van het communistisch regime. Is dat een obstakel voor uw beleid?

,,Er zijn twee categorieën van voormalige communisten. De ene wordt gevormd door degenen die verantwoordelijkheid hebben gedragen voor al de besluiten die toen zijn genomen. Zij hebben fouten gemaakt. En als zij in strijd met de wet hebben gehandeld zullen zij ervoor moeten betalen. Maar ik ben ervan overtuigd dat niet de gewone mensen de oorzaak waren van de

fouten binnen het systeem zelf. Het is beter om het systeem zelf te veranderen en de mensen te vertrouwen. De meeste van hen waren geen slechte mensen. Van veel wat zij deden zijn zij zich misschien niet eens echt bewust geweest."

„Als iemand ziek is, is het niet genoeg dat hij of zij graag gezond wil zijn. Zonder hulp van buiten kan niemand genezen (. . .). Het bijkomend effect van buitenlandse investeringen zal ons genezen."

VERTROUWEN

„Ja, zij hebben meegedaan met de bestrijding van het christelijk geloof" Surjan kan ook daar begrip voor opbrengen: „Veel van deze mensen hebben geen goede kennis van de kerk. Ze hebben op school geleerd dat de kerk een verwerpelijke organisatie is, opium van het volk. Echte kennis over bijvoorbeeld de betekenis van de kerk is hun onthouden. Daarom denk ik dat we hen moeten vertrouwen en hun inlichten." De minister noemt een voorbeeld uit zijn directe omgeving: „Ik heb een naaste medewerker die vroeger lid was van de communistische partij. Maar hij had in zijn jeugd een christelijke scholing. Nu werkt hij met mij samen. Hij is daar waar ik ben. Soms woont hij zo ook een Heilige Mis bij. Ik heb nooit met hem over het geloof gesproken, maar na een paar maanden zag ik dat hij ook ter communie ging. Ik denk dat dit een voorbeeld is van hoe de dingen zullen veranderen. Er is geen reden om dit soort mensen naar de gevangenis te sturen. Ik wil in beginsel iedereen vertrouwen als ze willen samenwerken. Als ze dat niet doen moet dat echter wel gevolgen hebben. Want ik ben verantwoordelijk voor mijn portefeuille tegenover het parlement. Maar als ze meedoen ben ik gelukkig, ongeacht wat ze in het verleden gedaan hebben."

U was medio oktober in Nederland. Wat verwacht u van ons en van de Europese Gemeenschap?

„De landen van Midden Europa zijn momenteel in grote moeilijkheden. De instorting van onze economie zou gevaarlijk kunnen zijn. Niet alleen voor onszelf, maar voor heel Europa. We doen ons best, maar als iemand ziek is, is het niet genoeg dat hij of zij graag gezond wil zijn. Zonder hulp van buiten kan niemand genezen. We hebben medicijnen nodig, medische hulp, misschien soms zelfs een chirurgische ingreep. Ik denk dat we van tijd tot tijd een interventie van onze Westerse vrienden nodig zullen hebben. Ik heb het niet alleen over leningen. Die zijn ook belangrijk. Maar belangrijker zijn investeringen. Die blijven natuurlijk in het bezit van de eigenaren. Maar het bijkomende effect zal ons genezen. Stap voor stap komt onze samenleving dicht bij Europa. Wij zijn bereid datgene te veranderen wat de activiteiten van Westers kapitaal in ons land nog in de weg staat. Ik hoop dat Hongarije op deze manier economisch beter zal worden."

AMATEURS

Wat kan de familie van christen-democratische partijen doen?

„Wij als christen-democratische politici hebben veel training nodig. Wij zijn amateurs. Misschien weten we wel iets, maar ikzelf bijvoorbeeld was totaal onvoorbereid toen ik partijleider werd. Het was voor mij heel moeilijk om me aan te sluiten bij een partij. We moeten nog veel leren. Hoe moeten we politieke theorieën formuleren en toepassen? Hoe komen we tot een vereniging van onze activiteiten? Ik hoop dat we, met name van Nederlandse christendemocraten, veel mogelijkheden krijgen om ervaringen op te doen door partijcursussen, congressen. Dat is heel belangrijk en nuttig. En er is nog iets anders. Vroeger had de Hongaarse regering relatief goed contact met Westerse regeringen. Maar dat waren officiële intergouvernementele contacten. Nu hebben wij de mogelijkheid een kijkje achter de schermen te nemen. Soms kunnen meer informele partijcontacten meer opleveren. Ik weet dat het in Nederland niet gebruikelijk is dat de functie van partijvoorzitter gecombineerd wordt met een ministerschap. Maar in Hongarije zijn alle partijleiders lid van de coalitieregering. Voor mijzelf is die combinatie dan ook zeer nuttig. Daar ben ik op mijn reizen in het buitenland achter gekomen. Zowel collega-ministers in andere landen als partijvoorzitters zijn in gesprekken met mij geïnteresseerd. Voor Hongarije is dat zeer voordelig. Want de KDNP die in Hongarije aan de regeringscoalitie deelneemt behoort tot dezelfde christen-democratische familie die in heel Europa aan de regering is. Dat maakt de positie van mijn land sterker."

Maar partijvoorzitter Surjan is om nog een speciale reden uit op goede contacten met het CDA: „Ik ben mij sterk van bewust van de noodzaak dat mijn partij van de uwe leert. Het CDA is een voorbeeld voor ons. Wij zijn met name geïnteresseerd in de wijze waarop u de oecumene in uw partij in praktijk brengt. Ook in Hongarije zijn er katholieke en protestantse kerken. In dat opzicht beschouwen wij uw partij als een voorbeeld."

Theo Brinkel.

Laszlo Surjan (links op de foto): Als vroegere communisten meedoen ben ik gelukkig, ongeacht wat ze in het verleden gedaan hebben. *(foto Hans Hordijk)*

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

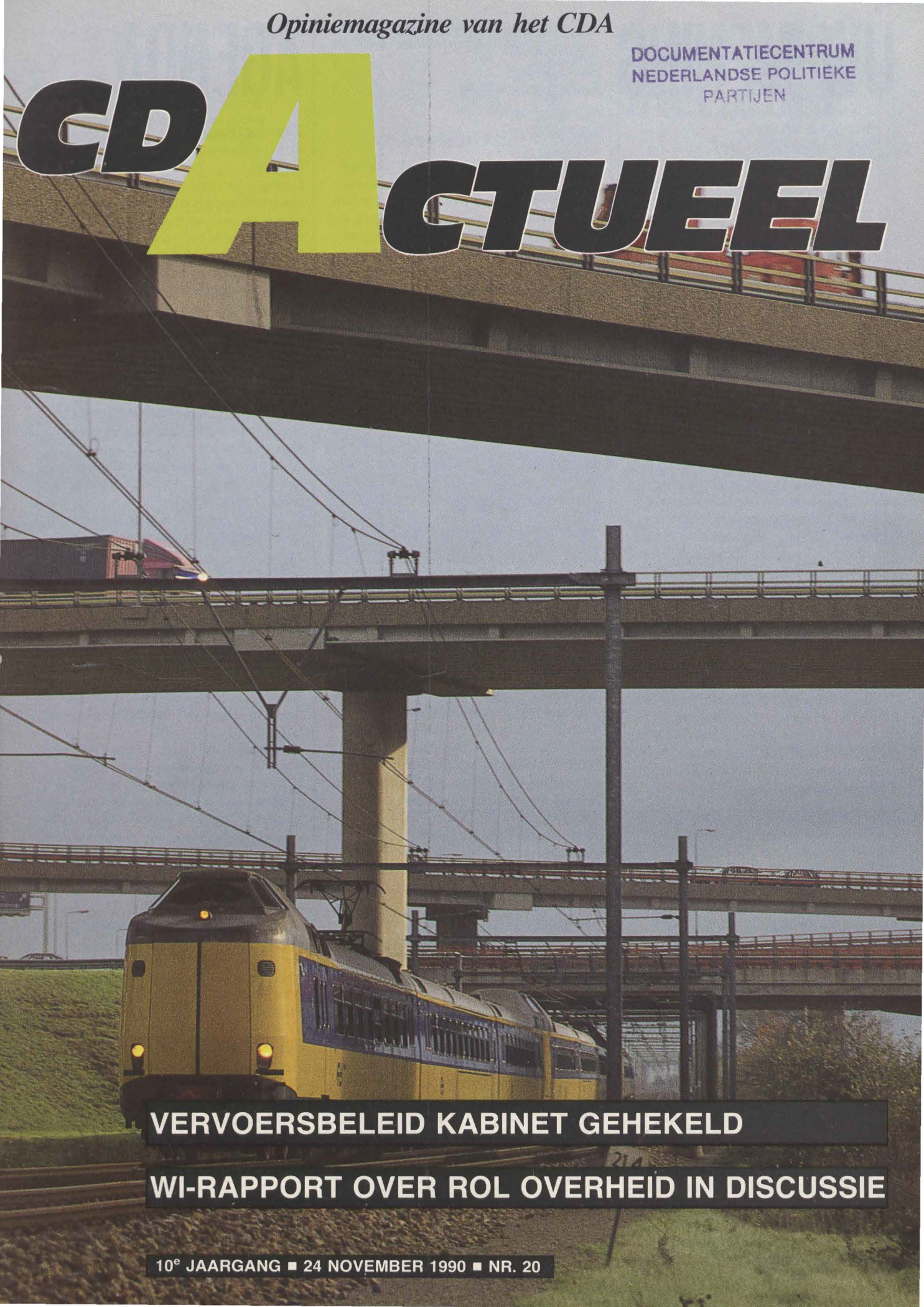

VERVOERSBELEID KABINET GEHEKELD

WI-RAPPORT OVER ROL OVERHEID IN DISCUSSIE

10e JAARGANG ■ 24 NOVEMBER 1990 ■ NR. 20

UW MENING

De rubriek Uw mening is bedoeld voor korte reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

De schijn der secularisatie

De geestelijke ontreddering van de afgelopen decennia was niet het gevolg van de afbraak van bestaande confessionele zuilen en daardoor opbloeiend secularisatiegeloof. Als gevolg van de materiële welvaart is er bij ons allen, inclusief de gelovigen, onvermijdelijk sprake geweest van vermaterialisering in ons dagelijks bestaan. Echter er heeft daarnaast ook een totaal andere ontwikkeling plaatsgehad, zij het dat deze ten gevolge van de externe verwereldlijking wat minder op de voorgrond is getreden. Om met de heer Steenkamp te spreken: ,,De karavaan is gewoon verder getrokken" d.w.z. het inhoudelijk geloof is er bij de moreel standvastigen door de losheid van de grond alleen maar door gegroeid. Juist in een tijd van schijnbare ontkerstening hebben de grootste geestelijke ontwikkelingen plaats. En de nu geseculariseerd schijnende wereld zal door het elan van eigentijdse denkers niet worden veroordeeld, maar opnieuw worden geïnspireerd.

Eva van der Veen, Delft

Ommekeer

Essentiële, mondiale ommekeer op het gebied van vrede, vrijheid, gerechtigheid en rentmeesterschap over de Schepping kan slechts komen van die christenen, die op basis van hun geloof in en liefde tot Christus er dagelijks met hun hele vermogen naar streven om deze doeleinden te bewerkstelligen. Dat hieraan fouten kleven is duidelijk, omdat het mensenwerk is. Indien echter anderen genoemde doeleinden beogen, geschiedt dat in de meeste gevallen ter meerdere glorie van de eigen positie en macht (communisme, socialisme, fascisme, liberalisme e.d.), hetgeen in de praktijk ondeugdelijk blijkt te zijn. De werkelijke christenen zullen op alle terreinen van het leven, kerk, staat en maatschappij zich inzetten om hun christelijke taak hier op aarde zo goed mogelijk te vervullen. Men verwijt de christenen veel, maar wat zou er van de aarde zijn terecht gekomen zonder de christenen? Geen enkele van deze doelstellingen. Organisatie van de christenen is in de tegenwoordige maatschappij onvermijdelijk als tegenwicht tegen de organisaties van de niet-christenen. Maar dit mag nooit resulteren in het verzaken van de doelstellingen of het sluiten van compromissen waarbij de eigen inbreng wordt verschraald.

H. Donker, Den Haag

Nederland Gidsland

Indien het CDA van mening blijft dat het geroepen is zich met de binnenlandse zaken van andere staten te bemoeien; indien het CDA nog altijd niet geschrokken is van het verwijt van ,,selectieve verontwaardiging", wordt het dan – nu God en Marx overleden zijn – geen tijd om zich met goede raad te wenden tot het ANC? Zou een ontwikkeling ten goede er niet mee gebaat zijn als het ANC afstand deed van geweld als middel tot het bereiken van politieke doeleinden? Als het ANC eens officieel het marxisme-leninisme afzwoer? Als het ANC eens officieel mededeelde geen heil te zien in een één-partijstaat en in de onteigening van de produktiemiddelen? Zuid-Afrika is niet gebaat bij landmijnen à la Klaas, wel bij ontwikkelingshulp voor scholing en investering in huisvestings- en werkgelegenheidsprojecten.

A.P. Witlox, Maastricht

De onnozele keukensloof

,,De hoge status van moeder zakte naar een niveau van onnozele keukensloof," schrijft G.J.Haas in een ingezonden brief in het vorige nummer van CD/Actueel. Je hoeft niet ver te zoeken om de onnozele keukensloof tegen te komen. Je hoeft zelfs niet verder te zoeken dan een vrouwenpagina in CD/Actueel, een pagina die door het CDA-Vrouwenberaad gevuld wordt. Neem het nummer van 6 oktober en hoor de neerbuigende toon: ,,De traditionelen hebben schone ramen, zitten principieel om 4 uur achter het theeblad en hebben vrede met dit bereikte ideaal." Of neem de pagina in het nummer van 7 april. De inhoud is zo verpletterend progressief dat hij feministische marxistes of marxistische feministes niet zou misstaan. Van de C merk je in elk geval niks. Wie belangstelling heeft voor een christelijk getinte waardering van huwelijk en gezin, kan beter terecht bij niet-christelijke auteurs. Bij de Amerikaanse historicus Christopher Lasch bijvoorbeeld. In NRC Handelsblad van 10 november j.l. betoogt hij: ,,Als je het gezin serieus neemt als het belangrijkste middel waardoor culturen worden overgebracht, dan kun je niet anders dan gereserveerd staan tegenover de richting die het feminisme is ingeslagen, omdat het zoveel overwinningen heeft behaald ten koste van het gezin en eigenlijk ten koste van de kinderen."

mw. drs. M.Smeets, Tilburg

AGENDA

Zaterdag 15 december
Provinciale campagnestartdag in 't Spant te Bussum.
De dag is bestemd voor kandidaat-statenleden en Eerste Kamerleden, gemeentelijk en provinciaal campagnekader, CDA-politici en bestuurders van alle niveaus en belangstellende CDA-leden.
De campagnedag wordt in samenwerking met de CDA-delegatie uit het Europese Parlement georganiseerd. De provincie in Europa zal dan ook een van de centrale thema's zijn.
Het voorlopige programma ziet er als volgt uit:
10.00 uur – verwelkoming met koffie
10.30 uur – ,,De provincie in Europa", door Jean Penders, leider CDA-delegatie in Europees Parlement
10.45 uur – ,,De politieke actualiteit in de Statencampagne", door CDA-fractievoorzitter Elco Brinkman
11.15 uur – ,,Het CDA in de kiezersmarkt" door Maurice de Hondt van bureau Interview
11.45 uur – ,,Personalisering van de campagne" door Leo Delcroix, campagneleider CVP
12.00 uur – ,,De CDA-campagne" door CDA-campagneleider Kees Bremmer
Er is na iedere spreker een ,,Vragenvuur"-panel
12.15 – 13.15 uur – lunch en fotosessie met de provinciale kandidatenteams (voor de CDA Krant)
13.15 uur – ,,Het CDA in de media" door Hans Velu, communicatiedeskundige
13.45 uur- intermezzo
14.00 uur – ,,De inhoud van de campagne" , ronde tafelgesprek onder leiding van Dirk van der Veer met o.a. een provinciale lijsttrekker, een Eerste Kamerlid, een Europarlementarier en een Commissaris van de Koningin over de politieke inhoud van de campagne
14.45 uur – ,,Gemotiveerd de campagne in" door minister-president Lubbers (onder voorbehoud)
15.00 uur – afsluiting door partijvoorzitter Wim van Velzen
Tijdens de campagnedag krijgt u vele tips en inhoudelijk en instructief materiaal over campagnevoeren in het algemeen en de Statenverkiezingen in het bijzonder.
De dag is gratis. Alleen voor deelname aan de lunch dient men *f* 10,-, te betalen.
Alle deelnemers (CDA-leden) dienen zich van te voren op te geven bij Virga van Kooten of Tineke Verbaan op het CDA-secretariaat, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag, tel. 070- 3924461.

Denk aan de financiele aktie ten behoeve van 10 jaar CDA. Vul de u toegezonden acceptgirokaart in.

Christen-democratische voorman uit voormalige DDR optimistisch over toekomst

,,Alles moet in het oostelijk deel van Duitsland opnieuw worden opgebouwd, maar over twee jaar zijn we veel verder." Dat is de vaste overtuiging van Jurgen Schröder, die in het Europese Parlement een delegatie van christen-democratische waarnemers uit de voormalige DDR leidt. Schröder is er eveneens zeker van dat Kohl de Duitse verkiezingen op 2 december a.s. gaat winnen want ,,Oskar Lafontaine is door zijn optreden Kohl's beste campagnehelper geworden." Pagina 4 en 5.

Wetenschappers discussiëren over WI-rapport ,,Publieke gerechtigheid"

Het 23 november jl. door het Wetenschappelijk Instituut (WI) gepresenteerde rapport ,,Publieke gerechtigheid" gaat uitgebreid in op de christen-democratische visie op de rol van de overheid. Het rapport bevat verder o.a. voorstellen over de grondrechten, de Europese Unie en het functioneren van de parlementaire democratie. De wetenschappers Franken (tevens voorzitter van het WI) en Soeteman spraken met elkaar over het rapport. Pagina 12, 13, 14 en 15.

Prof. Franken (links) in discussie met prof. Soeteman (rechts). *(foto Hans Hordijk)*

Verkeers- en vervoersbeleid kabinet gehekeld

De Noordhollandse gedeputeerde Achterstraat noemt het Structuurschema Verkeer en Vervoer dat binnenkort in de Tweede Kamer behandeld wordt ,,hobbyistisch". ,,Uit een soort idealisme wordt er nogal wat geld verschoven naar het openbaar vervoer. Ik vraag me af of dat verantwoord is. We moeten wel realistisch blijven," aldus Achterstraat in een interview op pagina 8 en 9.

INHOUD

Randnieuws 6
Column Jean Penders, leider CDA-delegatie in Europese Parlement 7
Over de schutting 10
Commentaren 11
Van Schalsum 11
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Platform 20
Aan de orde 21
Eerste aflevering in serie over Provinciale Statenverkiezingen 22, 23

(foto voorpagina Hans Hordijk)

Verplichte literatuur

We moeten ver teruggaan in de geschiedenis van de christelijke of christen-democratische politiek om een fundamentele studie over de christen-democratische staatsleer tegen te komen. Het rapport ,,Publieke gerechtigheid" van het Wetenschappelijk Instituut is een publikatie van niveau die zijn functie bij de verdere ontwikkeling van het christen-democratisch denken ongetwijfeld zal bewijzen. Maar ook in het debat met andere politieke stromingen komt het CDA met deze studie goed voor de dag.
,,Publieke gerechtigheid" gaat terug naar de historische en levensbeschouwelijke wortels van de christen-democratie en schuwt zelfs de confrontatie met theologische visies niet. Het is verrassend om te zien hoe oorspronkelijke principes uit de protestantse en katholieke staatsleer geïntegreerd zijn in het christen-democratisch denken.
De fundamentele visie op de overheid geeft een nadere onderbouwing van het in de afgelopen jaren ontwikkelde concept van de ,,verantwoordelijke samenleving" waarmee het CDA een geheel eigen antwoord formuleerde op de crisis in de verzorgingsstaat.
Tenslotte doet het rapport een aantal voorstellen over een democratisch Europa en een consultatief referendum; voorstellen die een interessante bijdrage aan het algemene debat over het rapport van de commissie-Deetman kunnen betekenen.
Kortom, het rapport ,,Publieke gerechtigheid" zou bij iedere christen-democraat in de boekenkast moeten staan.

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Arjen Jongma, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Dick van Vliet, José Möhring-Van Vondelen en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Wil Waterreus-de Vries

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen)
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461) faxnr. 3643417; faxnummer afdeling Buitenland 070-3561501)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

Alles moet opnieuw worden opgebouw maar over twee jaar zijn we veel verder

Jürgen Schröder, die in het Europees Parlement een delegatie van christen-democratische waarnemers uit de voormalige DDR leidt, is optimistisch over de toekomst van het oostelijk deel van Duitsland. ,,Over nog geen twee jaar zullen we al een heel eind op weg zijn.'' Aan de vooravond van de Duitse verkiezingen op 2 december a.s. sprak CD/Actueel met hem over zijn opgedane ervaringen en toekomstverwachtingen.

DUITSLAND

Troost, troost mijn volk, zegt uw God. Spreekt tot het hart van Jeruzalem, roept het toe, dat zijn lijdenstijd volbracht is, dat zijn ongerechtigheid geboet is, dat het uit de hand des Heren dubbel ontvangen heeft voor al zijn zonden. (Jes. 40:1,2) Op de dag van de Duitse eenheid, op 3 oktober 1990, vertolkte Jürgen Schröder uit Dresden deze tekst uit het Oude Testament in de plechtige vergadering van de EVP-fractie in het Europees Parlement te Brussel. Het hoofd van de negen leden tellende delegatie uit de DDR (8 CDU, 1 DSU) had zoals zoveel van zijn landgenoten een jaar geleden geen idee dat hij in Brussel mede-christen-democraten zou toespreken. Die luisterden ademloos toe, toen de man uit Dresden de oude profeet Jesaja aanhaalde. ,,Ik kwam de tekst tegen bij mijn dagelijkse Bijbelstudie. Hij was zonder meer geschikt voor deze gelegenheid. Ik ben anders in het openbaar niet zo kwistig met Bijbelcitaten, maar ik wilde er graag mee zeggen dat wij Duitsers het er vanwege de jaren 1933-1945 wel naar gemaakt hadden. Wij hadden óók een schuld te betalen net als het volk Israël toen. Het is goed, dat ook openlijk te zeggen, zeker tegen mensen die onder ons hebben geleden."

GEAMPUTEERD MENS

Een jaar na opening van de Berlijnse Muur komen bij Jürgen Schröder nog de emoties boven van het leven van enkele tientallen jaren onder een duivels regime. ,,Ik ben tolk Frans en Engels, maar ik mocht het land niet uit. Dus ben ik vertaler geworden, heb ik woordenboeken Engels/Duits geredigeerd. Eén keer maar ben ik als 16-jarige scholier met een schoolkoor in Parijs geweest. Het niet mogen reizen was een enorm gemis, je voelde je een geamputeerd mens. Ik heb enorm veel Engelse literatuur gelezen, om toch een beetje aansluiting met het Westen te houden. Wat wij gehad hebben aan de uitzendingen van de World Service van de BBC. Voor ons was dat de aansluiting met de democratische wereld. Mijn vrouw en ik hebben niet de illusie gehad ooit naar het Westen te kunnen reizen. Daar hebben we uiteindelijk maar vrede mee gekregen, omdat er in het leven natuurlijk nog méér is dan alleen maar te kunnen reizen. In de DDR noemden we dat Innere Emigration (geestelijk in je schulp kruipen, red.).
De dagelijkse Bijbellezing – ik zeg dat niet om vroom te zijn – heb ik nodig. Zeker in een tijd van welvaart – die we ook in de vijf nieuwe Duitse bondsstaten gaan krijgen – moeten we oppassen niet alleen de Mammon te aanbidden. Daarom ben ik blij dat jullie minister-president Lubbers dit heeft opgepakt om ons als christen-democraten voor te houden dat er méér is in het leven dan stoffelijke welvaart alléén."
Jarenlang, zegt Jürgen Schröder, was het overigens geen al te groot probleem om in de kerk actief te zijn. ,,Mits je je maar niet met politiek bemoeide, mits het maar een privé-zaak betrof en mits je er maar niet mee buiten de deur kwam. De kerk moet naar mijn mening overigens oppassen zich al te zeer met de politiek zelf te bemoeien. Maar als er onrecht is in systeem en staat, dan moet zij daar het Evangelie tegenover stellen."

,,Ulbricht en Honecker waren halfgoden, zoals in het oude Rome. Met hen viel niet te spotten. Te lachen ook niet. Nu zien we spotprenten van Kohl en De Maizière in de krant, dat is wel even beter.''

WE WAREN GEEN HELDEN

De CDU in de DDR was nu niet direct een partij die het het oude regime lastig heeft gemaakt. Schröder: ,,Ja, de CDU was een Blockpartei en is dus in veel medeschuldig. Dat geldt natuurlijk voor mij als CDU-lid ook. We waren geen helden. Toch vonden we een mogelijkheid voor een heel klein beetje speelruimte in een volstrekt atheïstische staat. Zeker op het plaatselijk niveau waar ik werkte, konden we nog wel iets doen. Je kon er onder elkaar jezelf zijn. Daarmee pleiten we ons niet vrij. Onszelf niet, en eigenlijk kun je zeggen dat iedere DDR-burger die niet vervolgd is, die niet in de gevangenis zat, medeschuldig is. Voor de kerken geldt dat ook. De Evangelische Kirche is ten opzichte van het socia-

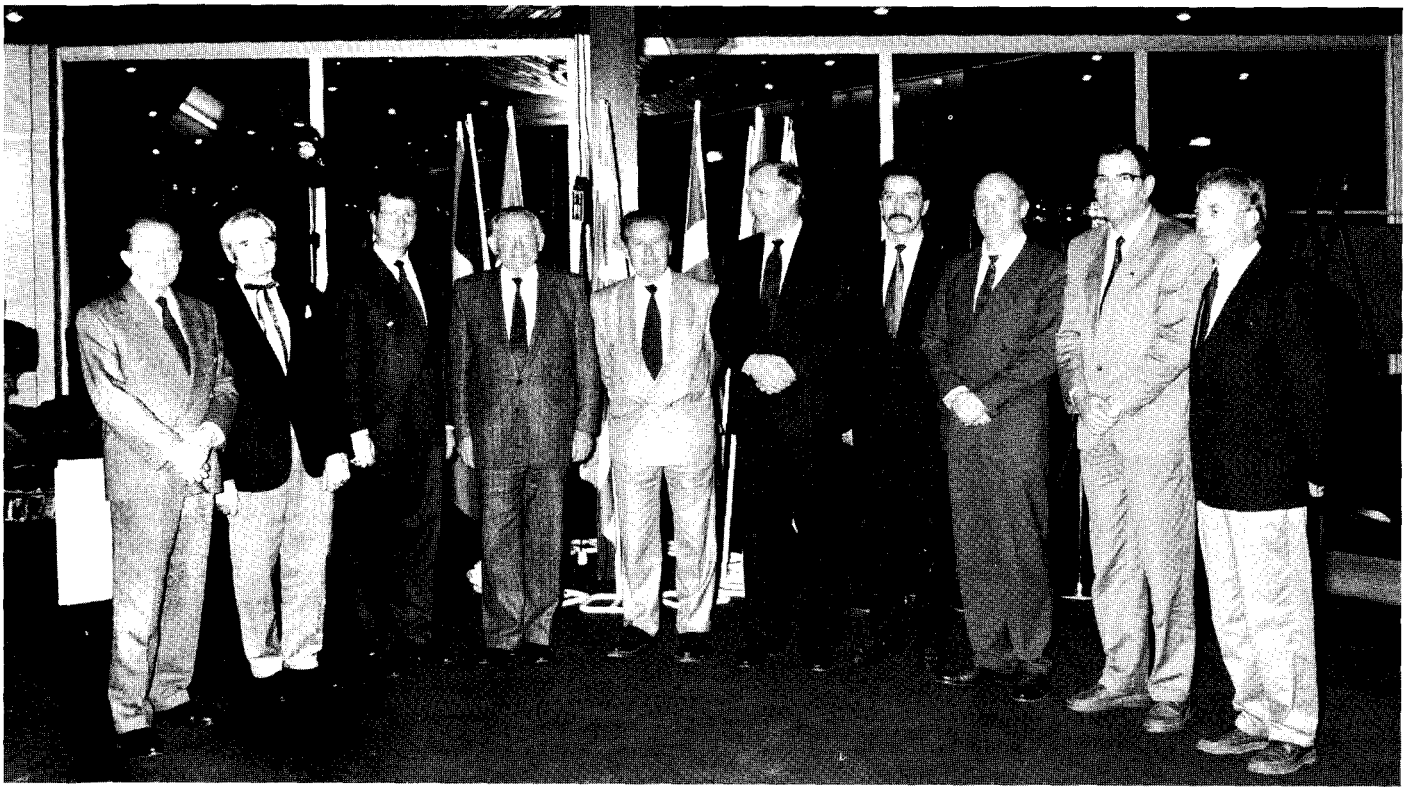

Jürgen Schröder (derde van rechts) met zijn delegatie waarnemers en de CSU-Europarlementariër Pirkl (vierde van links).

lisme wel erg lankmoedig geweest."
Er is – ook al horen bijvoorbeeld velen in de Vredesbeweging (IKV) dat niet graag – naar de mening van Jürgen Schröder wel degelijk een zekere parallel tussen de DDR en het Nazi-regime. ,,Optisch heel zeker. Denk aan de sportverdwazing. Die Germaanse atleten, die heidense aanbidding van het lichaam, de mens als machine. Was de Nazi-Olympiade van 1936 zoveel anders als de wijze waarop onder het SED-regime de sport gestimuleerd werd? Die jacht op kleuters die op school al opvielen door hun lenigheid. Die vele miljoenen die in het behalen van Olympisch en ander goud zijn gestoken, terwijl ze beter aan bejaarden- en gehandicaptenzorg zouden zijn besteed."

DE GRENS BEREIKT

,,Toen het, juist in oktober 1989, ging spannen in de DDR – de druk op het regime werd steeds groter – heb ik een oproep als leger-reservist gekregen. Daaraan heb ik geen gevolg gegeven. De grens was voor mij bereikt – ik wilde niet tegenover mijn eigen volk worden ingezet. Dezelfde dag heb ik een verzoek om te mogen uitreizen naar het Westen ingediend, eventueel via Hongarije. Toen kwam de negende november 1989. We hoorden van twee vrienden die ook weg wilden dat Egon Krenz de grenzen had laten openen. Dat geloofden we dus eerst niet. Er was één file naar het politiebureau om uitreisformulieren te halen. Goed dat we een thermosfles koffie hadden meegenomen. Op 11 november 1989 zijn we in onze Trabant gestapt en uit Dresden vertrokken. Voor de eerste keer mochten we weg, mijn God, wat een file was het naar Braunschweig."

De DDR-burger Jürgen Schröder, die op 11 november 1989 om politieke redenen zijn land verliet, en elf maanden later als waarnemer in het Europees Parlement zou zitten, had de adembenemende opeenvolging van de gebeurtenissen zoals gezegd niet voorzien of zelfs maar gehoopt. De nabije toekomst, verwacht hij, zal even adembenemend zijn. Dat brengt ons op de verkiezingen voor het Duitse parlement op 2 december a.s.

KOHL GAAT WINNEN

,,Ik ben over onze nabije toekomst erg optimistisch. Laten we niet vergeten dat ons een land is nagelaten dat niet alleen politiek en moreel, maar ook economisch aan zijn eind was. Alles moet opnieuw worden opgebouwd. Ik denk dat we over nog geen twee jaar al een heel eind op weg zullen zijn. Het zal niet eenvoudig zijn. De mensen in de voormalige DDR hebben al twee keer laten blijken dat ze vertrouwen hebben in de politiek van Helmut Kohl en diens regering. De SPD en haar kandidaat? Door zijn politiek en zijn optreden is Oskar Lafontaine Kohl's beste campagnehelper geworden. Zeker in de vijf nieuwe Duitse bondsstaten zijn de mensen dat nog niet vergeten."
Geleidelijk zal, zo verwacht Schröder, ook de last van het verleden van veertig jaar boeren- en arbeidersparadijs worden overwonnen. Voor de PDS, de erfopvolger van het oude regime, ziet hij geen indrukwekkende toekomst weggelegd. Wel zijn nog steeds de oude functionarissen op hun post, omdat hun vervanging nu eenmaal tijd kost. ,,De bevolking heeft de PDS haarscherp door en zal hun gedachtenspinsels niet slikken, daar steek ik mijn hand voor in het vuur.
Ulbricht en Honecker waren halfgoden, zoals in het oude Rome. Met hen viel niet te spotten. Te lachen ook niet. Nu zien we spotprenten van Kohl en De Maizière in de krant, dat is wel even beter. Het is gezond als mensen hun politici niet als halfgoden behandelen, maar als gewone medeburgers. Bij ons is het 57 jaar geleden, dat een karikatuur van een regeringsleider de krant in mocht..."

GEEN CULTUURSCHOK

De oud-tolk/vertaler Schröder zegt door zijn beroep in de voormalige DDR geen ,,cultuurschok" met het gevarieerde gezelschap te hebben zoals dat in het Europees Parlement is te vinden. ,,Ik ben er hartelijk ontvangen, kon me snel aanpassen, al is dat voor enkele collega's wel moeilijker geweest. We hebben in één jaar dan ook heel wat te verwerken gehad." Hij was eerder deze maand in Rotterdam, om als vertegenwoordiger van zijn Dresdense wijkgemeente het 650-jarig bestaan van de ,,zustergemeente" in Rotterdam mee te maken. Die gelegenheid nam hij te baat om met een studie-Nederlands te beginnen. Zo kan hij ook de woorden begrijpen, die H.M. van Randwijk heeft gedicht: ,,Een volk dat voor tyrannen zwicht, zal meer dan lijf en bloed verliezen, dan dooft het licht".
Schröder: ,,In de voormalige DDR ontstak het volk het weer. Nu, ruim een jaar geleden. Om het nog eens met Jesaja te zeggen: Troost, troost mijn volk, jullie lijdenstijd is volbracht, jullie tol is betaald, jullie zijn vrij."

Ton Huijssoon

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

STRESS IN DE KAMER (1)

,,Het valt best mee met de gezondheid van kamerleden. De werkdruk is natuurlijk best groot, maar stress is zeker geen regel." Frouwke Laning-Boersema is niet alleen CDA-Tweede Kamerlid, maar ook arts. Voordat ze in 1982 in de Kamer kwam was ze huisarts. Maar ook in het kamergebouw springt ze wel eens bij in spoedgevallen of wanneer een van de collega's zich niet zo goed voelt of zijn medicijnen thuis heeft laten liggen. Vorige week publiceerde de Rotterdamse jurist Pieter Vos de resultaten van een onderzoek naar het verloop onder kamerleden in de periode 1973-1983. Hij concludeerde dat gezondheidsproblemen een vaak voorkomende reden zijn om op te stappen. Hij pleitte daarom voor een vermindering van de werkdruk.
Mevrouw Laning vindt het moeilijk om een rechtstreeks verband te leggen tussen de drukte van het kamerwerk en een slechte gezondheid. Zij vindt de conclusie van Vos te absoluut. ,,Zolang er geen inzicht bestaat in de gezondheidstoestand van beginnende kamerleden kun je ook niet bewijzen, dat hun gezondheid als gevolg van het kamerwerk slechter is geworden." Is zij dan voorstander van een verplichte medische keuring van kamerkandidaten? ,,Nee, want dat zou een extra eis en een extra drempel betekenen om tot volksvertegenwoordiger te worden gekozen. Bovendien gaat het om volwassen mensen. Die moeten zelf zo verstandig zijn om zich voordat ze zo'n grote stap zetten even bij de huisarts te laten keuren. Dat wordt de mensen die zich kandidaat stellen trouwens al voorgehouden. Maar misschien moet dit advies indringender zijn." Frouwke Laning ontkent niet dat sommige kamerleden last hebben van de werkdruk. Maar dat komt dan vooral door een verkeerde planning. ,,Dat ligt heel verschillend. Er zijn mensen die al maar nieuw werk naar zich toehalen. Dat heeft bijvoorbeeld met ambitie te maken of met werkhonger. Zeker, als kamerlid kun je dag en nacht blijven werken. Maar men moet zijn grenzen kennen. Als kamerleden over een te grote werkdruk klagen, plannen zij hun werk vaak verkeerd." Een andere oorzaak voor stress onder kamerleden is volgens haar het niet kunnen accepteren dat werk en inspanningen tot geen of geen direct resultaat leiden. ,,In de politiek wordt het resultaat van het werk lang niet altijd bepaald door de inspanningen van het kamerlid, maar door de politieke haalbaarheid. Niet iedereen kan dat accepteren en dat kan leiden tot overspannenheid of stress."
Een andere factor die volgens het CDA-kamerlid de gezondheid van kamerleden nadelig kan beïnvloeden is een gebrek aan lichamelijke beweging. Daarnaast veroorzaakt ook het sjouwen met dikke dossiers gezondheidsklachten. Vooral vrouwelijke kamerleden hebben nogal eens rug- of nekklachten.

Laning: weinig stress in Kamer.

STRESS IN DE KAMER (2)

Maar in het algemeen bestrijdt mevrouw Laning de stelling dat het kamerwerk ongezond is. ,,Dat hangt van de mensen zelf af. Iemand die daarover klaagt, kan zelf veel aan een betere gezondheid doen. En verder is een goed thuisfront ook goed voor de gezondheid."
Frouwke Laning is tégen het voorstel van Vos de kamerleden enigerlei vorm van bedrijfsgeneeskundige zorg te geven. ,,Voor de medewerkers van de Kamer is er een bedrijfsarts, maar die let vooral op de arbeidsomstandigheden, zoals de aanwezigheid van voldoende licht, de temperatuur en de loopafstanden. Wanneer kamerleden klachten hebben over hun gezondheid zijn ze primair aangewezen op hun huisarts. Die is vaak een vertrouwenspersoon. In dit verband speelt ook de vertrouwelijkheid een rol. Stel dat de Kamer een eigen arts zou hebben met een spreekuur voor de leden, dan verwacht ik niet dat er veel kamerleden zouden komen. Afgezien daarvan is zo'n voorziening ook niet nodig. Voor noodgevallen zijn er goed opgeleide EHBO'ers en is er een professionele huisapotheek in het gebouw. Ook op mij doet men wel eens een beroep. Maar dat is dan meer een kwestie van gemak, dan dat het noodzakelijk is. Maar ik doe het heel graag."

SENATOR COENEMANS WERFT 101 LEDEN

In het kader van de 10.000 ledenaktie is CDA-senator Coenemans de onbetwiste kampioen. In vijf avonden wist hij 101 nieuwe CDA-leden te werven. Een welkom jubileumcadeau voor het 10-jarige CDA. Een tijdje geleden riep partijvoorzitter Van Velzen de CDA-parlementariërs op om ook hun steentje aan de ledenwerfaktie bij te dragen. Voor senator drs. P.H. Coenemans uit Roermond was dit niet aan dovemansoren gezegd. Hij klom enthousiast in de telefoon en in vijf avonden had hij maar liefst 101 nieuwe CDA-leden bij elkaar gebeld. In 22 gevallen wist hij direct de echtgeno(o)t(e) of partner als nieuw lid binnen te halen.
Hoe speelde hij dat klaar? Coenemans: ,,Het was niet moeilijk. In de meeste gevallen kon ik volstaan met het feit dat het CDA 10 jaar bestaat en dat ik als kamerlid daarvoor nieuwe leden wilde werven. Inhoudelijke of programmatische argumenten hoefde ik nauwelijks te gebruiken." Volgens Coenemans speelde ook de mededeling dat het CDA een vrijwillige contributieregeling kent op basis van draagkracht een positieve rol. Onder de nieuwe leden die de Limburgse senator het CDA binnenloodste zijn naar zijn zeggen ook drie VVD-stemmers, blijkbaar mensen met een groot vertrouwen in Lubbers. Voorlopig stopt senator Coenemans even met zijn ledenwerfaktie. Maar hij is ervan overtuigd dat hij met een beetje goede wil nog een belangrijk aantal nieuwe leden tot het CDA kan bekeren. Hij heeft wel gemerkt dat mailings en brievenakties nauwelijks of geen zoden aan de dijk zetten. ,,Het gaat om persoonlijke benadering. Vooral van mensen uit de eigen omgeving, zoals op het werk, bij clubs en verenigingen. Directe benadering is het recept." Bovendien hoorde hij van veel mensen dat zij nooit eerder voor het CDA-lidmaatschap benaderd waren. Ook daaruit leidt hij af dat er nog een rijke oogst voor het CDA in het verschiet ligt.

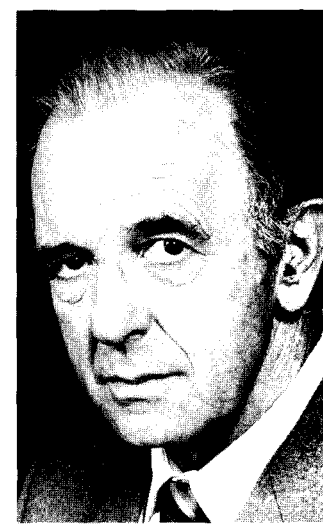

Senator Coenemans: kampioenledenwerver.

Coenemans is nu 66 jaar. Hij is groot geworden in het Limburgse groene front waar hij talloze functies bekleedde en soms nog bekleedt. Komt hij volgend jaar weer terug in de Eerste Kamer? ,,Dat beslissen anderen. Maar als het aan mij ligt wel. In ieder geval ben ik vanuit CDA-Limburg de eerste kandidaat voor de senaat. Dat geeft mij vertrouwen."

(foto Hans Hordijk)

Haastige spoed...

Het is ruim een jaar geleden dat de Muur van Berlijn instortte. Laat ons even tijd nemen voor reflectie die ons zal helpen de koers te bepalen. De Europese Gemeenschap heeft, vooral ook door toedoen van Commissaris Andriessen, een creatief beleid ten opzichte van Midden- en Oost-Europa ontwikkeld. Het gaat daarbij om geld, scholing en toegang tot de EG-markt. De Brusselse Europese Commissie is gevraagd de hulp voor een groep van 24 industrienaties te coördineren. Een reeks van akkoorden kwam al tot stand en op stapel staat thans een tweede generatie van zwaardere en meer omvattende overeenkomsten tussen de EG en de landen in Midden- en Oost-Europa.

Er is ook iets anders aan de gang. Het failliet van het communisme is voor de EG een aansporing geweest extra energie in het eenwordingsstreven te steken. Een verheugende maar zeker geen vanzelfsprekende ontwikkeling. Immers, waar de EG mede gesticht werd als een dam tegen de Sowjet-expansie van de veertiger en vijftiger jaren, had men wellicht kunnen verwachten dat het terugrollen van die expansie het tempo van de EG-uitbouw zou vertragen. Houdt dat verband met de behoefte het verenigde Duitsland in de EG-schoot te koesteren?

Hoe het ook zij, er zijn grote vorderingen geboekt bij het maken van een Economische en Monetaire Unie met straks één Europese munt en één Europese Centrale Bank. Er wordt ook getimmerd aan een Politieke Unie, die meer democratie en doelmatigheid moet brengen en meer samenwerking op het gebied van de buitenlandse politiek en de veiligheid.

Nu zijn er mensen die vraagtekens zetten bij het verder uitbouwen en verdiepen van de bestaande EG. Wordt namelijk daardoor de kloof tussen de Gemeenschap en Midden- en Oost-Europa niet eerder groter dan kleiner? En de afstand moet toch juist kleiner worden, want die landen zien in de EG hun lichtend voorbeeld? Ze willen toch zo snel mogelijk lid worden? Is het sterker en rijker maken van de huidige EG geen egocentrische daad? Begrijpelijke vragen die recht hebben op een duidelijk antwoord.

Haastige spoed is zelden goed. Vroegere uitbreidingen van de EG hebben geleerd dat zich daarbij grote risico's voordoen. Griekenland is door de vorige regering aan de rand van de afgrond gebracht. Met Groot-Brittannië hebben we nog steeds problemen. De risico's doen zich voor zowel aan de kant van de aspirant-leden als bij de gevestigde leden. De landen van Midden- en Oost-Europa, ook de meest ontwikkelde als Tsjecho-Slowakije, Polen en Hongarije, kunnen de competitie van de Europese markt nog geruime tijd absoluut niet aan. En de bestaande EG zou bij een te snelle uitbreiding met tamelijk zwakke broeders, aan ontwrichting bloot staan. In dat geval doet zich dan de ironie voor dat de landen van Midden- en Oost-Europa reikhalzend uitkijken en op weg gaan naar een dynamische EG om uiteindelijk aan te komen bij een verwaterde Gemeenschap. Daarmee is niemand gebaat.

Moeten wij dan Midden- en Oost-Europa in de kou laten staan? Allerminst. Ik ben begonnen met te schrijven dat de EG een actief beleid voert. Dat beleid zou er toe kunnen leiden dat er een soort van associatie wordt gevormd tussen de EG en een kring van landen er omheen, waaronder met name landen in Midden- en Oost-Europa. Dat zou een soepele en hechte constructie kunnen zijn die bijdraagt aan de stabiliteit en de welvaart in ons gehele werelddeel. En zo'n constructie moet uiteraard perspectief bieden op het uiteindelijk lidmaatschap dat in het EEG-verdrag terecht wordt geboden.

Jean Penders
delegatieleider CDA in Europees Parlement

STRUCTUURSCHEMA VERKEER EN VERVOER

Niet reëel om ten koste van wegen geld aan openbaar vervoer te geven

Eind juni presenteerde minister Maij-Weggen haar eerste grote nota: het Structuurschema Verkeer en Vervoer. In de commentaren werd alom gesproken over een duidelijke accentverschuiving waarbij de nadruk komt te liggen op het openbaar vervoer en andere alternatieven voor autoverkeer. Aan de vooravond van de parlementaire behandeling van het Structuurschema sprak CD/Actueel met de Noordhollandse CDA-gedeputeerde J. Achterstraat die onder andere het verkeers- en vervoersbeleid in zijn portefeuille heeft.

Achterstraat: ,,Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat er toch een hobbyïstisch element in het structuurschema zit. Uit een soort idealisme wordt er naar mijn mening nogal wat geld verschoven naar het openbaar vervoer. Geld dat onttrokken is aan het verkeer op de weg. Ik vraag me af of dat verantwoord is. Op zichzelf is het goed dat er meer aandacht geschonken wordt aan het openbaar vervoer. Maar je moet wel realistisch blijven. Het aandeel van het openbaar vervoer in het totale aantal reizigersuren bedraagt op dit moment twaalf procent. Door een extra inspanning kan dat oplopen tot vierentwintig procent. Als je nu bedenkt dat de groei van het totale aantal reizigerskilometers geschat wordt op zo'n zeventig procent, dan zie je dat het openbaar vervoer nog maar een fractie van de totale vervoersbehoefte kan bevredigen. Je zult een tweesporenbeleid moeten voeren waarbij enerzijds het openbaar vervoer gestimuleerd moet worden en aan de andere kant knelpunten in het wegennet moeten worden opgelost. Ook hier in de provincie Noord-Holland zijn wij bezig het openbaar vervoer concreet gestalte te geven. We blijven niet meer steken in getuigenissen, maar werken hard aan nieuwe busbanen en raillijnen. Daar staan we voor honderd procent achter. Ik denk dat iedereen zich daar voor in moet zetten. Maar je mag niet vergeten dat het verkeer op de weg niet alleen bestaat uit forenzen of mensen die boodschappen gaan doen. Onder het verkeer op de weg valt ook het goederenvervoer. Dat goederenvervoer is toch wel een zeer essentieel onderdeel van ons distributiepatroon in Nederland. Als we dat aantasten, tasten we een wezenlijk deel van ons bestaan aan."

Volgens de Noordhollandse gedeputeerde Achterstraat kan het openbaar vervoer maar een deel van de totale vervoersbehoefte bevredigen. *(foto Hans Hordijk)*

SPECIFIEKE WENSEN

Noord-Holland heeft nogal wat specifieke wensen als het om verkeer en vervoer gaat. Zo pleit de provincie al jaren voor een betere verbinding tussen Den Helder en Alkmaar. Niet alleen de tweebaans verkeersweg moet verbeterd worden; ook is het volgens gedeputeerde Achterstraat bitter noodzakelijk dat de treinverbinding tussen beide steden dubbelsporig wordt. ,,Ik vind dat dit soort perifere gebieden in het Structuurschema toch te weinig aandacht krijgen. Het stuk van de minister is erg op de Randstad gericht."
Ook van de aanleg van de Tweede Coentunnel is Achterstaat niet helemaal zeker. ,,Met minister Smit-Kroes zijn er duidelijke afspraken gemaakt. Nu wordt er toch weer gediscussieerd waarbij je je kunt afvragen of men er nog wel hard mee bezig is. Langzaam lijkt het tij weer te keren. Je

moet er echter wel van op aan kunnen dat gemaakte afspraken worden nagekomen. Ik vind het ook jammer dat er in het Structuurschema een aantal geplande wegen zijn geschrapt. Dat geldt bijvoorbeeld voor de N22, een weg door het westen van de Haarlemmermeer die de A4 en A9 ,met elkaar verbindt. Die weg schijnt er nu toch weer niet te komen terwijl hij toch al een paar keer is toegezegd. Ik heb daar moeite mee."

ANGST

,,Mijn angst is dat men openbaar vervoer teveel toespitst op enerzijds het stedelijk openbaar vervoer en anderzijds de spoorwegen. Het niveau daartussen wordt volgens mij onvoldoende bediend. Vroeger had je regionale tramlijnen. In 1954 werden er met het toentertijd beroemde blauwe trammetje tussen Amsterdam en Zandvoort per dag 25.000 mensen vervoerd. Je kon overal instappen. Die tram had dus duidelijk een functie. Eind jaren '50 zijn de provinciale trammaatschappijen opgedoekt en de tramlijnen gesloopt. De auto zou de toekomst hebben. Aan die waanzin hebben we allemaal meegedaan, ook ik. Dertig, veertig jaar later blijkt echter dat we die tramlijnen nooit hadden mogen wegdoen. We hebben ze nu bitterhard nodig. De trein heeft tegenwoordig alleen een verbindende functie. We hebben echter ook behoefte aan ontsluitende functies: een trein of bus die de mensen als het ware thuis ophaalt en naar hun bestemming brengt. Ik denk dat het niet de Nederlandse Spoorwegen zijn die dit op zullen pakken. Misschien moeten busmaatschappijen door fusies dat soort zaken gaan doen."

AMSTERDAM ACHTERLIJKE STAD

Achterstraat vindt dat veel steden nog veel te egocentrisch bezig zijn in hun verkeersbeleid. ,,Op het niveau van de stad zie je toch stadsbestuurders vaak veel te hobbyistisch bezig zijn. Een voorbeeld daarvan is Amsterdam. Door het solistische verkeers- en vervoersbeleid van de hoofdstad, is Amsterdam een achterlijke stad geworden. Onze hoofdstad heeft kansen gemist. Amsterdam heeft jaren geleden de tram op een voetstuk geplaatst. Maar ik vraag ma af wat de tram nu wezenlijk toevoegt aan de stadsbus. De tram kan iets harder rijden, maar meer ook niet. Als we tijd en geld genoeg hadden, zou dat zo erg niet zijn. Ik denk echter dat door het benadrukken van de tram als vorm van openbaar vervoer de vooruitgang van de metro is blijven steken. Ik ben onlangs op werkbezoek geweest in Karslruhe en Zürich. Daar zijn de problemen veel creatiever aangepakt dan in Amsterdam. Twee weken geleden was ik nog in Boedapest. In die stad is in een tijd van armoede een openbaar vervoersnet opgebouwd waar Amsterdam een voorbeeld aan kan nemen. In Wenen is men ongeveer gelijktijdig met Amsterdam begonnen met de aanleg van een metronet. Maar daar zijn ze er gewoon mee doorgegaan, terwijl Amsterdam er op een gegeven moment mee gestopt is. Er hadden in de hoofdstad allang een goede noord-zuidlijn en een lijn van het centrum naar Osdorp moeten zijn. Nu is het bij een lijntje naar de Bijlmer gebleven."

Achterstraat: ,,Door het solistische verkeers- en vervoersbeleid van de hoofdstad, is Amsterdam een achterlijke stad geworden. Onze hoofdstad heeft kansen gemist."

VERVOERSREGIO'S

De Noordhollandse gedeputeerde is een warm pleitbezorger van vervoersregio's waar de verkeers- en vervoersproblemen integraal en op een gecoördineerde manier aangepakt en uitgewerkt kunnen worden en waar prioriteiten kunnen worden gesteld. Achterstraat: ,,Op die manier blijf je niet steken in hap-snapbeleid. Het Noordhollands provinciebestuur heeft er bij de minister op aangedrongen die vervoersregio's zo'n schaal te geven dat alle problemen kunnen worden opgelost. Voor deze streek denk ik bijvoorbeeld aan de regio IJmond, Kennemmerland, de agglommeratie Amsterdam en de Gooi- en Vechtstreek., met eventueel een verlenging naar Flevoland en Utrecht. Van eindpunt tot eindpunt kun je hier uitstekend met de trein reizen. Maar er zitten ook een aantal ,,dode hoeken" in dat gebied, bijvoorbeeld de zuidflank van de noordelijke Randstad. Het openbaar vervoer heeft daar nog zeer veel tekortkomingen. Maar een goede railinfrastructuur en daarop vooruitlopend een goede busbaan aan de zuidkant van dit gebied, zullen een heleboel problemen kunnen oplossen. Als de minister daar echter niet op inhaakt, ben ik bang dat we blijven steken in kortzichtig stedelijk denken."

Dick Aanen

Kerken moeten minder vaak en snel politieke uitspraken doen

Ds. Wim van der Zee, sinds 1983 secretaris van de Raad van Kerken vindt dat de kerken minder vaak en minder snel politieke uitspraken moeten doen. Door de veelvuldige uitspraken in het verleden is de communicatie tussen kerk en politiek zijns inziens verstoord geraakt. De kerken past terughoudendheid. En als de kerkelijke leiding toch politieke uitspraken doet, moet de achterban eerst uitvoerig geraadpleegd worden. CD/Actueel sprak met Van der Zee over het kerkelijk spreken.

Ds. Wim van der Zee.

Van der Zee: ,,Het hachelijke en tegelijk aantrekkelijke van het kerkelijk spreken is dat je in alle vrijheid zaken kunt bepleiten. De kerken moeten zich echter wel realiseren dat politici altijd afwegingen moeten maken. Elke politieke beslissing heeft immers weer gevolgen voor andere beslissingen. Dat betekent regeren nu eenmaal. De kerk regeert niet, maar signaleert, motiveert en alarmeert. Bij het kerkelijk spreken moeten we beseffen dat net als aan de politiek aan de kerken fouten kleven. Bij beide zijn immers mensen betrokken. Daarmee veroordeel ik de door de kerken gedane uitspraken achteraf niet, maar we hebben in de afgelopen periode natuurlijk wel wat geleerd. Het eerste wat we geleerd hebben, is dat dingen in de wereld sneller kunnen veranderen dan je denkt. Neem bijvoorbeeld Oost-Europa. Ten tweede is bij het concilair proces gebleken dat er in de gemeenten en parochies heel veel creativiteit en betrokkenheid is. Van dat potentieel moet meer gebruikt gemaakt worden. Concreet betekent dat dat de kerkelijke leiding in het vervolg voor de discussie de achterban eerst een aantal voor de discussie belangrijke overwegingen mee moet geven, vervolgens vindt de discussie plaats en aan het eind van het proces worden er in de vorm van een kerkelijke uitspraak conclusies getrokken. Zo'n uitvoerige raadpleging of consultatie zal echter niet altijd mogelijk zijn. Er zijn noodgevallen zoals bijvoorbeeld bij de Golfcrisis waarbij de tijd simpelweg ontbreekt om de achterban uitvoerig te raadplegen. Dat betekent niet dat de kerken dan geen uitspraken mogen doen. Bij de Golfcrisis tendeert de publieke opinie duidelijk naar het gebruiken van geweld. Dan heeft de kerk de taak om te zeggen: alstublieft geen geweld! We willen overigens niet dat de kerkleden alleen in de kerkgemeenschap politiek en maatschappelijk betrokken zijn. We roepen deze mensen ook op in maatschappelijke organisaties en politieke partijen actief te zijn. Er zijn echter niet veel kerkelijk actieve mensen die tegelijk in politieke partijen actief zijn. Kennelijk is het wantrouwen bij hen jegens de politiek groot. De kerken hebben in deze een zekere opvoedende taak om de kerkleden te overtuigen van het belang in politieke partijen te participeren. Door de veelvuldige kerkelijke uitspraken is de communicatie tussen kerk en politiek niet zelden verstoord geraakt. Dat is op zich niet zo erg, maar het is natuurlijk nooit de bedoeling dat kerk en politiek als twee doven tegen elkaar staan te roepen. De kerk wil gehoord worden en serieus genomen worden en dat was bijvoorbeeld bij de kernwapendiscussie en de discussie over de verarming in Nederland soms niet het geval. Dat had misschien ook te maken met het feit dat het verschil tussen soorten van kerkelijke uitspraken onvoldoende gezien werd. Er zijn namelijk drie soorten kerkelijke uitspraken. Allereerst zijn er de belijdende uitspraken waarbij de kerk zergt: hier sta ik, ik kan niet anders. Dan zijn er de pastorale uitspraken waarbij geprobeerd wordt de kerkleden te helpen bij de meningsvorming. Tenslotte is er de bijdrage aan de publieke discussie. Laat ik een voorbeeld geven. Als de kerk zegt: kernbewapening is uit den boze, dan is dat een belijdende uitspraak. Maar als de kerk zegt: er moeten eenzijdige ontwapeningsstappen worden genomen, dan is dat een bijdrage aan de publieke discussie. Die uitspraak over de eenzijdige stappen is echter vaak als een belijdende uitspraak opgevat. Het had misschien ook met de toonhoogte van de uitspraak te maken. Een belijdende uitspraak moet een andere toonhoogte hebben dan een bijdrage aan de publieke discussie. Bij de binnenkort in de kerken te voeren discussie over het milieu, moeten we daar goed op letten.
Bij het doen van uitspraken zullen we terughoudend moeten zijn. Dat is iets anders dan voorzichtig, want de kerk moet wel duidelijk blijven. Verder dienen we te letten op goede communicatie binnen de kerkgemeenschap en ook tussen kerk en politiek. Daar werken we al aan. Voordat de Raad van Kerken een uitspraak deed over de Golfcrisis heeft er bijvoorbeeld overleg plaatsgevonden met Buitenlandse Zaken.
Wat de verhouding tussen de Raad van Kerken en het CDA betreft, heb ik geconstateerd dat er van de zijde van het CDA wel eens wrevel was over onze uitspraken. Op mijn beurt vroeg en vraag ik me wel eens af hoe serieus politici kerken eigenlijk nemen. Veel politici vinden de kerken niet deskundig. Maar dan onderschat men toch de deskundigheid die in de kerken aanwezig is. Ten tweede verwijt men de kerkelijke leiding vaak gebrek aan representativiteit. Maar dan vraag ik me wel weer af hoe representatief politieke partijen eigenlijk zijn. Dat gezegd hebbende, hoop ik echter dat de roerige tijd van wederzijdse irritaties voorbij is en dat het CDA en de Raad van Kerken ophouden elkaar in de hoek te zetten."

Marcel Meijer

COMMENTAREN

MEER WERK VOOR MINDERHEDEN

Werkgevers en vakbeweging hebben onlangs afspraken gemaakt om de werkloosheid onder buitenlanders in de komende vier tot vijf jaar drastisch te verminderen. De sociale partners hebben er wijs aan gedaan hun eigen verantwoordelijkheid te nemen. In overleg met de regionale besturen voor de arbeidsvoorziening en met de ondernemingsraden gaan de bedrijven bekijken welke functies geschikt zijn voor buitenlanders en welke buitenlanders voor die functies in aanmerking komen. Indien nodig krijgen ze een aanvullende opleiding of bijscholing.
Het plan van de sociale partners is ambitieus. Maar hun goede wil is nog geen garantie dat de doelstelling ook zal worden gehaald. De theorie van landelijke afspraken pakt nogal eens anders uit in de praktijk van de individuele onderningen. Toch is het zeer de moeite waard om de nu gemaakte afspraken een serieuze kans te geven en hun effect eerst maar eens af te wachten. De afgesproken jaarlijkse evaluatie kan helpen om het beleid – indien dat nodig blijkt – bij te sturen.

COMMISSIE-DEETMAN

Na lezing van het zo'n 100 pagina's tellende rapport van de commissie-Deetman komen we tot de conclusie dat pessimisme en scepsis niet op hun plaats zijn. In de eerste plaats vanwege de samenstelling van de commissie die onder voorzitterschap van de Kamervoorzitter bestond uit bijna alle fractievoorzitters. Dat legt verplichtingen op. Maar ook zijn de omstandigheden nu anders dan toen: bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen is pijnlijk duidelijk geworden dat het vertrouwen van de burgers in de politiek slijtageverschijnselen vertoont. Er moet nu iets gebeuren dat echt hout snijdt. Reden genoeg om met enig vertrouwen de verdere behandeling van het rapport tegemoet te zien. Over een aantal zaken zal men het hopelijk snel eens zijn zoals een grondige aanpak van de steeds verdergaande verkokering van het overheidsapparaat. Meer problemen zal de bespreking van een aantal andere vraagpunten met zich meebrengen. Tot deze categorie behoren een eventueel terugzendingsrecht van de Eerste Kamer en de invoering van het kiesrecht voor vreemdelingen voor Tweede Kamer en Provinciale Staten.
En verder moeten we de discussie maar afwachten over hete hangijzers als het kiesstelsel, de gekozen minister-president en de gekozen burgemeester. Dat die discussie weer van start gaat is op zichzelf al een goede zaak.

NOTA PRONK

Een nieuwe minister voor Ontwikelingssamenwerking betekent nieuwe accenten en een nieuw beleid. Het heeft het ministerie een jaar gekost om een enorme nota „Een wereld van verschil" en een uitgebreid beleidsprogramma te produceren. Minister Pronk is afkomstig uit de PvdA en dat is te merken. Een andere tendens is wel waarneembaar. Positief is het streven naar het versterken van lokale initiatieven in Derde Wereldlanden. Er wordt echter nauwelijks ingegaan op de betekenis van de vakbeweging. Het CDA is voorstander van vergroting van de inbreng van maatschappelijke organisaties. Daarom pleit het voor uitbreiding van het aandeel van de medefinancieringsorganisaties (CEBEMO, ICCO, HIVOS, NOVIB) in het ontwikkelingsprogramma. Dat sluit aan bij de visie op de verantwoordelijke samenleving. Minister Pronk blijkt echter een echte socialist waar hij de greep van de overheid op dit maatschappelijk middenveld wil vergroten. Hun activiteiten moeten wat hem betreft worden afgestemd op het regeringsbeleid. Pronk geeft geen blijk van een principiële visie op de rol van het maatschappelijk middenveld in de ontwikkelingssamenwerking. En dat kan kwalijke gevolgen hebben voor die aspecten die vooral het CDA zo belangrijk vindt.

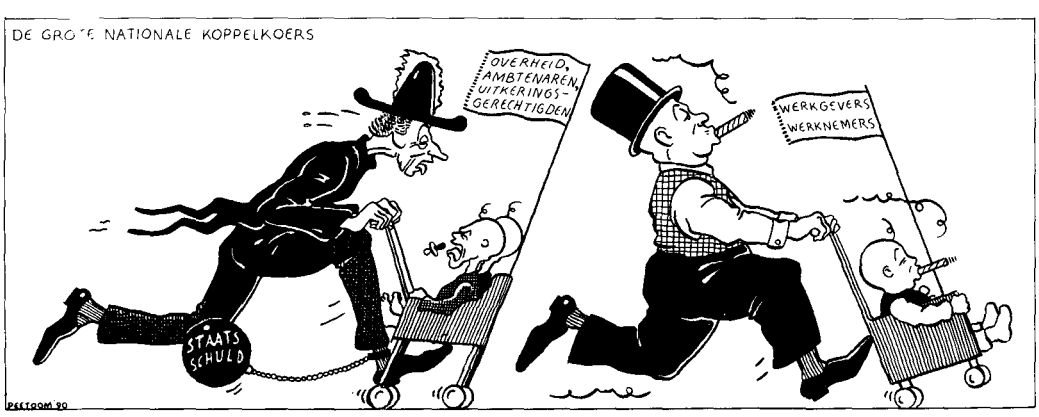

VAN SCHALSUM

***Ik wil me er niet mee bemoeien, maar** hebt u wel eens serieus geprobeerd iets te verstoppen in dit land? Dat hadden namelijk een paar NATO-grappenmakers, van het gehalte Luns ofzo, bedacht. Het was de bedoeling dat als het allemaal niet zo zou lukken met de „first strike", „flexible response" enzo dat dan de regering het land zou verlaten. En Relus zou een briefje achterlaten voor het verzet: „jongens, de sleutel ligt onder de keukenmat". En daarmee konden ze dan naar de Mokerhei of boer Waalkens in Finsterwolde want daar lagen in het geniep een bazooka, een paar UZI's, een autotelefoon en een faxapparaat verstopt om de geestelijke weerbaarheid van de achterblijvers mee te versterken. Dat ging dus mooi mis met dat appeltje voor de dorst. Want de Gladiotoren hadden vergeten dat je in dit landje met 435 mensen gemiddeld op één vierkante kilometer, waar je nog niet over je eigen schouder kunt kijken zonder te worden aangeklaagd wegens ongewenste intimiteit, natuurlijk helemaal niks kunt verstoppen. Dus met de regelmaat van de klok stuitte er een padvinder in Heythuisen of een vrijend paartje in de berm van het Zederikkanaal of een veldbioloog in de Drunense duinen met zijn elleboog op een mortier of een veldfles. Dus laat Relus nu maar niet proberen die 170 tanks en die 231 kanonnen die hij kwijt moet te gaan verstoppen want dat zullen die defensieknakkers wel weer stiekum van plan zijn. Misschien kan-ie ze wel kwijt aan de akkerbouwers, want die zoeken vast naar iets sterkers nu dat gedoe met die trekkers ons een beetje begint te vervelen.*

Rapport bevat oorspronkelijke visie en markeert eigen positie CDA

Na een zeer grondige en lange voorbereiding van in totaal drie jaar is vrijdag 23 november jl. het rapport ,,Publieke gerechtigheid'' van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA (WI) verschenen. Het rapport heeft een niet geringe pretentie. Het gaat om ,,een funderende studie, waarin de diepste vragen over de christen-democratische staatsbeschouwing worden beantwoord'', aldus het voorwoord. CD/Actueel sprak met twee personen die een aandeel hebben gehad in de totstandkoming van het rapport: prof.mr. H. Franken, die hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden en tevens voorzitter van het Wetenschappelijk Instituut is en prof.dr. A. Soeteman, hoogleraar rechtsfilosofie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Het gesprek vindt plaats op de dag (16 november, red.) dat ook het rapport van de commissie-Deetman over bestuurlijke en staatkundige vernieuwing verschijnt. Gedurende het gesprek zal blijken dat beide rapporten enkele gemeenschappelijke thema's aansnijden. Maar de functie van het WI-rapport verschilt wezenlijk van het rapport van de commissie-Deetman.

Franken: ,,Het rapport geeft een integratie van verschillende deelrapporten van het Wetenschappelijk Instituut.''

Soeteman: ,,Al die rapporten, die weliswaar door verschillende commissies werden gemaakt, hadden een zekere vaste lijn. Die lijn is in het rapport ,,Publieke Gerechtigheid'' onder woorden gebracht. Dat was ook onze opdracht.''

Het rapport heeft een zeer fundamenteel karakter. Er wordt veel aandacht besteed aan de levensbeschouwelijke grondslag van het christen-democratisch denken. Heeft u er bewust naar gestreefd om naar aanleiding van het 10-jarig bestaan van het CDA voor dit thema weer belangstelling te wekken?

Franken: ,,Zeker. Het gaat om de eigen oorspronkelijke christen-democratische visie. Er wordt vaak beweerd dat het bij ons een kwestie van afstrepen is: onze visie is niet socialistisch, is niet liberaal en dan blijkt er wel iets in het midden over. Wij hebben geprobeerd bij de viering van het 10-jarig bestaan van het Wetenschappelijk Instituut de verwoording van die eigen christen-democratische visie – of christen-democratische staatsleer zoals het in het rapport is geformuleerd – gereed te krijgen. Dat is helaas niet helemaal op de exacte datum, 11 oktober, gelukt, maar in ieder geval nog wel in het jubileumjaar.''

VERRASSEND

Wat is het meest verrassende onderdeel van het rapport?

Franken: ,,Het is zeer verrassend dat de begrippen waarmee we allemaal zijn opgegroeid – zoals de soevereiniteit in eigen kring en het subsidiariteitsbeginsel – zo goed op elkaar blijken aan te sluiten. Interessant vind ik verder de perspectieven die we in de paragraaf over Europa zien. Maar ook wat het rapport zegt over de samenhang tussen klassieke en sociale grondrechten is van zeer groot belang. Want als wij taken geven aan de organisaties in het maatschappelijk middenveld dan moet je ook grondrechtenconcepties op die niveaus laten werken.''

Soeteman: ,,Maar je moet ze ook niet al te soepel onderbrengen bij de ,,derdenwerking'' – dat is de werking van grondrechten in de relaties van burgers onderling -; daar wordt vaak erg modieus mee omgesprongen. Het rapport markeert op dit punt op een heldere wijze de eigen positie van het CDA. Zowel liberalen als socialisten denken veel gemakkelijker over de derdenwerking van grondrechten. De eigen verantwoordelijkheid van het maatschappelijk middenveld betekent in onze visie dat je daar met de nodige voorzichtigheid mee moet omgaan. Dat de mens vooral zich in allerlei gemeenschappen en verbanden zal bevinden om goed te functioneren en dus niet alleen in staatsverband is typerend voor de christen-democratische visie.''

RELATIE GELOOF EN POLITEK

Wat wordt in het rapport over de relatie tussen het christelijk geloof en de politiek gezegd?

Soeteman: ,,Bij de totstandkoming van het CDA is daarover een discussie geweest, met o.a. de ,,Bergrede'' van Aantjes. Ik denk dat het rapport op dit punt vrij duidelijk stelling neemt. Uiteraard wordt ,,biblicisme'', in de zin van een regelrecht beroep op de bijbel, verworpen. Wij staan ook in een bepaalde christen-democratische traditie, die zich verder ontwikkelt. Dat blijkt ook weer uit dit rapport. Maar die traditie is niet ,,exclusief'' christelijk. Ik zou niet willen beweren dat je in de PvdA of in de VVD geen goed christen kan zijn. Maar die christen-democratische traditie zegt wel: vanuit het christelijk geloof kun je je organiseren om ook in de politiek iets te betekenen. Die traditie heeft tot bepaalde maatschappijvisies geleid. In het verleden bijvoorbeeld tot de ,,souvereiniteit in eigen kring'' en het ,,subsidiariteitsbeginsel''. In die traditie staan maakt een heel wezenlijk onderdeel uit van wat christen-democratische politiek is. Daarmee markeert het CDA zich ook heel duidelijk ten opzichte van de kleine ,,rechtse'' christelijke partijen. Daar denkt men er toch wat simplistischer over, als ik het zo mag zeggen.''

Heeft dat ook te maken met de visie op de functie van het compromis in de politiek?

WI-NOTA „PUBLIEK

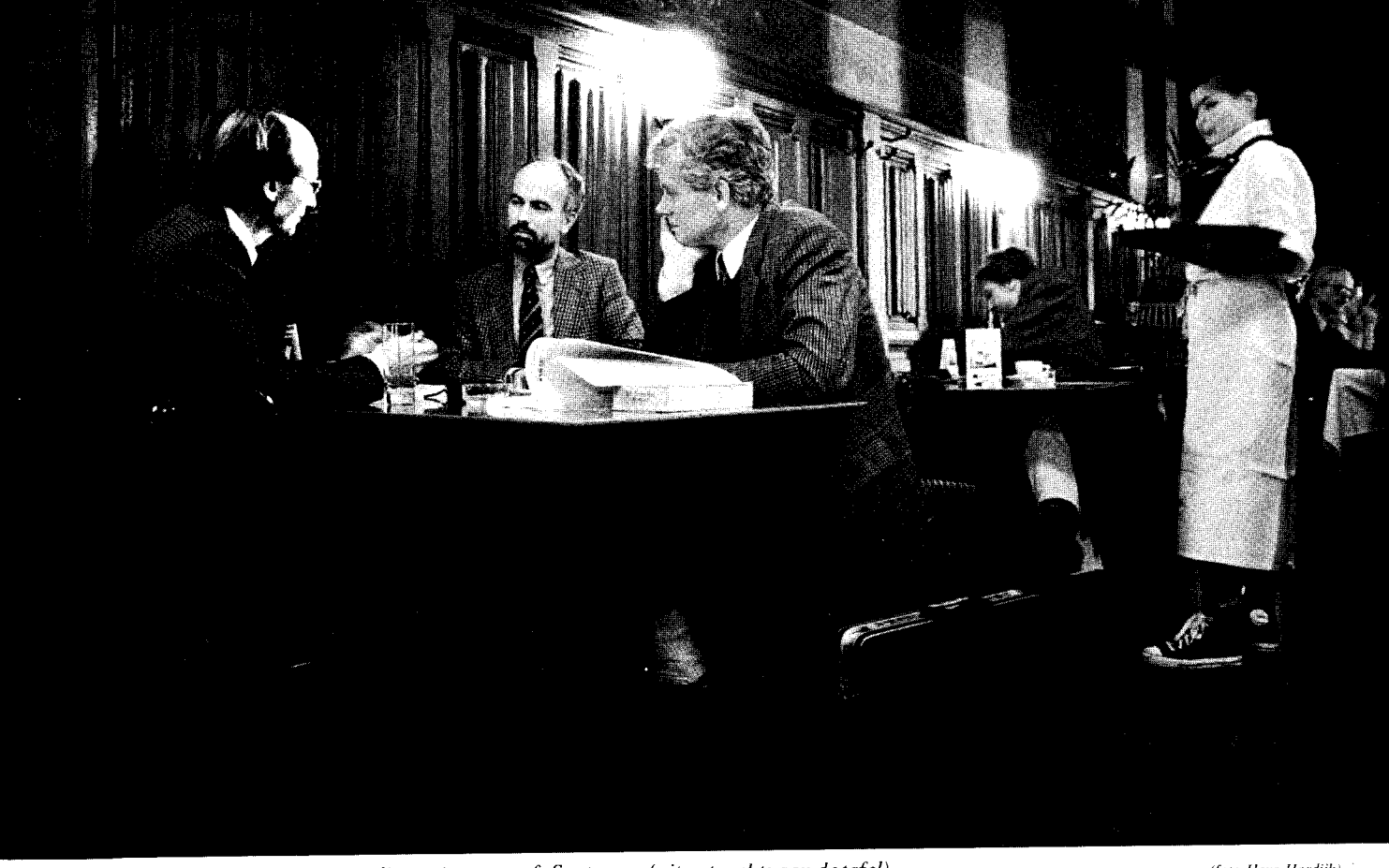

Professor Franken (uiterst links) in discussie met prof. Soeteman (uiterst rechts aan de tafel). *(foto Hans Hordijk)*

GERECHTIGHEID"

Soeteman: „Het rapport besteedt daaraan ook uitvoerig aandacht. Het hoort bij een politieke democratie dat je in je eigen visie al verwerkt dat anderen er anders over denken. Voor die visie sta je en daar ga je vervolgens over onderhandelen omdat anderen weer andere visies hebben. Dat betekent niet dat je je eigen principes laat verwateren. Nee, deze denkwijze hoort bij de politieke democratie. Het compromis heeft een principiële basis in het feit dat je in een democratie leeft met anderen, die gelijkberechtigd zijn en wiens standpunt evenveel recht heeft om gehoord te worden. Daar zit ook een mensvisie achter: de mens is naar Gods beeld geschapen en heeft dus ook een eigen verantwoordelijkheid."

ROL VAN DE OVERHEID

Het rapport fundeert ook de rol van de overheid in het christen-democratisch denken.

Franken: „De overheid heeft een aantal hoofdtaken. Het rapport noemt er drie. In de eerste plaats het waarborgen dat de burgers kunnen functioneren. Dan gaat het bijvoorbeeld om het garanderen van een bestaansminimum voor iedereen en het verlenen of doen verlenen van sociale diensten. In de tweede plaats moet je de overheid kunnen aanspreken op het handhaven van de rechtsorde, zowel nationaal als internationaal. In de derde plaats is er de normerende functie van de overheid, die inhoudt dat er tussen de burgers onderling ook rechtvaardige situaties bestaan. Daarvoor moet je richtlijnen geven. Het rapport spreekt over het waarborg-, het normerend en het aanspraakkarakter van de publieke gerechtigheidsnorm, die bepalend is voor de plaats van de overheid. De overheid heeft dus duidelijk een eigen taak. De subsidiariteit moet je niet zo zien dat je alles maar eerst door de burgers laat klaarspelen en dat de overheid dat nog eens overdoet, Nee, de overheid heeft een eigen terrein waar zij op handelt."

Soeteman: „Wij proberen wat weg te komen uit de discussie over meer of minder overheid. Dat is namelijk een valse tegenstelling. Je moet concrete taakvelden proberen aan te geven. Wat zijn nu, gezien de aard van de overheid, zaken die de overheid ter hand moet nemen. Het rapport vat dat samen in het begrip publieke gerechtigheid, dat nader gespecificeerd wordt in die drie genoemde onderdelen."

CONSULTATIEF REFERENDUM

Leidt deze nadere onderbouwing van de christen-democratische visie op de overheid nog tot concrete voorstellen op bepaalde beleidsterreinen?

Franken: „In het hoofdstuk „Hergroepering van verantwoordelijkheden" worden op een groot aantal terreinen de gevolgen van deze visie beschreven. Bijvoorbeeld op het gebied van milieu, sociale zekerheid, belastingen, samenlevingsvormen, onderwijs, gezondheidszorg, technologie en medische ethiek. Maar dit zijn allemaal zaken die al eerder in rapporten van het Wetenschappelijk Instituut werden voorgesteld. Wat echt nieuw is is het hoofdstuk over Europa. Daar wordt voorgesteld dat de Europese Commissie een Europese Federale Regering wordt, het Europese Parlement echte bevoegdheden krijgt en de Raad van Ministers een Europese Senaat wordt. Een ander nieuw voorstel is het consultatief referendum. Dat werd in onze kring altijd verguisd en afgewezen, omdat het een uiting van volkssouvereiniteit was."

Soeteman: „Die volkssouvereiniteit wijzen we nog steeds af. Democratie is voor ons parlementaire democratie. Binnen dat kader past echter ook een consultatief referendum als middel om die parlementaire democratie te verbeteren. Het referendum is dus geen uitvloeisel van de idee van de volkssouvereiniteit, want dat is natuurlijk helemaal geen CDA-gedachte."

Vervolg op pagina 14

Vervolg van pagina 13

Franken: ,,Ik heb Barend Biesheuvel destijds proberen te overtuigen van een bepaalde vorm van het consultatieve referendum en die is er sindsdien falikant voor. (Biesheuvel leidde een staatscommissie die in 1985 een referendum voorstelde, red.). Maar in allerlei gremia in de partij is dat referendum toen weggeschreven als een uiting van volkssouvereiniteit. Maar dat is helemaal niet zo. Het hanteren van diverse instrumenten door de overheid is ook wel eens problematisch. Dan kan je in het staatsbestel - als je het tenminste niet statisch opvat - wel eens een bescheiden experiment mogelijk maken."
Soeteman: ,,Onze ,,liberale" democratie is een georganiseerde democratie. Dat betekent dus niet simpel: de meerderheid beslist. Het is democratie via allerlei structuren en organisaties. De vraag hoe je het organiseert is natuurlijk voor ontwikkeling vatbaar. Nieuwe problemen moeten weer opnieuw opgelost kunnen worden. Dat zijn altijd weer nieuwe uitdagingen. Je moet bekijken hoe dat op een coherente wijze geïntegreerd kan worden binnen de eigen traditie."

DUALISME

Het rapport wil ook dat het dualisme in de verhouding tussen regering en parlement weer meer nadruk krijgt.
Franken: ,,Kijk. Wij proberen in de politiek consensus te bewerkstelligen. Dat is helemaal niet erg of vies. Je verloochent jezelf daar niet mee, want je leeft samen met anderen, je respecteert de ideëen van anderen en je moet natuurlijk een meerderheid voor je opvattingen zien te krijgen. Je komt dan uit op een soort harmoniemodel. Dat betekent wel dat het parlement, wanneer je op basis van die harmonie een akkoord hebt bereikt, zijn controlerende taak moet behouden. Je kunt niet zeggen: we hebben nu een regeerakkoord en nu moet het parlement maar vier jaar z'n mond houden. Parlementaire controle is essentieel voor ons stelsel. En dan heb ik het over controle in de oorspronkelijke (franstalige) betekenis: een ,,tegen"-rol spelen. Dat in tegenstelling tot het (engelstalige) begrip ,,control", dat betekent beheersen. Die ,,tegen"-rol moet het parlement kunnen spelen."
Soeteman: ,,Die verwatering van het dualisme ontstond naar mijn mening mede door het wantrouwen tussen coalitiepartners, die om die reden veel gingen vastleggen in regeerakkoorden, waardoor bij nieuwe - niet voorziene - ontwikkelingen altijd problemen ontstonden. De huidige discussie over de relatie tussen de financiële tegenvallers en de koppeling is daar een voorbeeld van. Toch biedt het huidige regeerakkoord op dit soort punten al meer openheid en ruimte dan het vorige. Dat is ook in de lijn met wat ons rapport beoogt."

Klaas de Vries

Hoofdlijnen uit het rapport ,,Publieke Gerechtigheid"

De plaats van de overheid; bevoegdheden, taken

De christen-democratie ziet de overheid als een gezagsinstituut dat recht tot gelding moet brengen. Zij heeft de taak om enerzijds de verscheidenheid van de verantwoordelijkheden te respecteren. Dat is de waarborgfunctie van de publieke gerechtigheidsnorm. Anderzijds draagt de overheid zorg voor de noodzakelijke voorwaarden waardoor burgers en hun verbanden zich kunnen ontplooien. Het rapport spreekt hier over de aanspraakfunctie van de publieke gerechtigheid. In de eerste plaats gaat het daarbij om het handhaven van de nationale en internationale rechtsorde. In de tweede plaats gaat het daarbij om algemeen voorwaardenscheppend overheidsoptreden zoals op het terrein van de ruimtelijke infrastructuur, etc. In de derde plaats moet de overheid een financiële en sociale bodem in het bestaan garanderen. De overheid treedt zelf namelijk zoveel mogelijk subsidiair en aanvullend op, zodat de ,,dienstverlening" (het geven van onderwijs, het verschaffen van zorg etc.) toekomt aan het maatschappelijk initiatief. De overheid moet er dan wel voor zorgen dat in het verkeer van burgers onderling rechtvaardigheid betracht wordt. Dat is het normerend onderdeel van de publieke gerechtigheidsnorm.

Instrumenten van de overheid

Het waarborg-, het normerend en het aanspraakkarakter van de publieke gerechtigheidsnorm dienen tegelijkertijd te worden gerealiseerd. De christen-democratie heeft een principiële voorkeur voor maatschappelijk initiatief boven overheidsprestaties. Daarom schept zij ruim baan voor de markt, de maatschappelijke democratie (verenigingen, stichtingen, maatschappelijk initiatief), het overleg (b.v. convenanten tussen deze partijen) en de institutionele planning waarbij de overheid principieel rekening houdt met de eigen verantwoordelijkheid van de niet-statelijke verbanden. Bij de onderscheiden aspecten van de publieke gerechtigheidsnorm (normerend, waarborg en aanspraakaspect) passen verschillende beleidsinstrumenten. De overheid moet bijvoorbeeld bij de subsidiëring van activiteiten die instrumenten kiezen die het meest recht doen aan de beleidsruimte van burgers en maatschappelijke verbanden. Het rapport biedt vanuit dat perspectief een rubricering van beleidsmethoden.

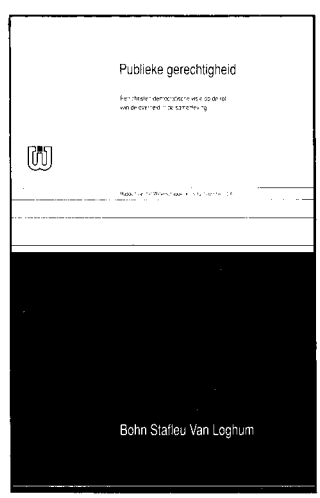

Grondrechten

In de Grondwet zou aan burgers en hun verbanden expliciet het recht toegekend moeten worden de onderlinge zorg te praktiseren en elkaars belangen te behartigen. De internationale verdragen bieden meer aangrijpingspunten voor deze institutionele vertaling van grondrechten dan de Grondwet. De EG zal een eigen grondrechtenconventie op moeten stellen. Waar maatschappelijke verbanden een monopoliepositie gaan innemen bij bijvoorbeeld het geven van onderwijs (mammoetscholen met een streekfunctie) of bij het verschaffen van zorg, zou de overheid terwille van de toegankelijkheid van deze voorzieningen al snel allerlei eisen moeten gaan stellen, bijvoorbeeld op het terrein van het toelatingsbeleid. Omdat dit neerkomt op een feitelijke inperking van vrijheidsrechten, zal de overheid zoveel mogelijk voorwaarden moeten scheppen voor een veelzijdig aanbod van elementaire diensten en goederen. Een en ander geeft aan dat burgers en verbanden ook in hun onderlinge verkeer elkaars rechten moeten respecteren en aan de verwerkelijking daarvan, alnaargelang de positie die men inneemt, een bijdrage (moeten) leveren. Meestal zal de overheid dan overgaan tot wetgeving. Soms zijn de genoemde vraagstukken echter zo specifiek zoals bij het anti-discriminatiebeleid dat toetsing door de rechter in concrete gevallen dan de voorkeur verdient. Waar de formele wetgever met gerichte bepalingen wil werken, moeten het bij voorkeur op verschillende maatschappelijke sectoren toegespitste normen zijn.

Democratie

Christen-democraten willen het democratisch karakter van de rechtsstaat versterken. Dat vraagt in de eerste plaats niet om allerlei nieuwe formele besluitvormingsprocedures. Het is vooral belangrijk dat de overheid haar ambities beperkt tot het domein van haar kerntaken en dat de formele wetgever op die fronten zelf het politieke heft in handen neemt. Het evenwicht is thans verschoven naar een technocratische beleidsvoorbereiding. Meer ruimte is nodig voor politieke ideeënvorming en ,,beleidsvoorbereiding" door de politieke par-

tijen. Als dit niet gebeurt, blijft het zwaartepunt van het beleid teveel liggen bij de overheidsbureaucratie. Het parlement kan vervolgens slechts reageren. Dat motiveert burgers niet tot politieke participatie. De representatieve democratie heeft de voorkeur boven het directe „deelgenootschap" van alle burgers (bijvoorbeeld in de vorm van het volksinitiatief). Bij politieke besluiten moet er een toereikende openbare verantwoordingsplicht zijn, voor anonimiteit is geen plaats. Een consultatief wetgevingsreferendum wordt door sommige commissieleden wel, door anderen echter niet uitgesloten mits de uiteindelijke beslissingen door regering en parlement genomen worden.

Privatisering, functionele en territoriale decentralisatie

Voor dwingende regelgeving, het vestigen van aanspraken op overheidsprestaties en de uiteindelijke rechtshandhaving geldt het primaat van de politiek en de ministeriële verantwoordelijkheid. Dit overheidsbeleid vergt samenhang en zal parlementair-democratisch gecontroleerd moeten worden. Daarom lenen dergelijke werkzaamheden zich in de regel niet voor een functionele verzelfstandiging of voor een overdracht aan maatschappelijke verbanden. Andere werkzaamheden moeten zoveel mogelijk worden geprivatiseerd, vermaatschappelijkt of uitbesteed. Ten aanzien van de taakverdeling over de niveaus van het binnenlands bestuur wijst het rapport er met klem op dat de overheden elkaar aanvullen. Welke overheid publieke taken behartigt hangt af van de schaal van de vraagstukken. Subsidiair optredende overheden kunnen zonder elkaar niet naar behoren functioneren. Bij de taakverdeling hoeft niet naar uniformiteit gestreefd te worden. Een gedifferentieerde taaktoedeling zal uit kunnen monden in een veelkleurige organisatie van het binnenlands bestuur (bijvoorbeeld de stadsprovincie). Waar zich horizontale afstemmingsproblemen tussen gemeenten voordoen zal in eerste aanleg niet gestreefd moeten worden naar agglomeratiegemeenten of het herijken van gemeentegrenzen. In plaats daarvan moet gezocht worden naar nieuwe en adequatere vormen van bestuurlijke samenwerking.

De Europese Unie

De politieke betekenis van de EG moet toenemen. Zonder een veelzijdig adequaat beleid op Europees niveau kan de overheid haar taken niet meer naar de norm van publieke gerechtigheid vervullen. Met een eenzijdige (economische) integratie is inmiddels voldoende leergeld betaald. Een pluriform en democratisch Europa vraagt juist ook om de bescherming van niet-economische activiteiten. Waar zaken om een Europese benadering vragen zal het supra-nationale beleid rekening moeten houden met de politiek-relevante verschillen tussen de lidstaten. In dergelijke gevallen - bijvoorbeeld bij het niveau van de sociale zekerheid dat alleen ten koste van de armere lidstaten geharmoniseerd kan worden - zal men op gemeenschapsniveau moeten volstaan met het aangeven van een kader waarbinnen het beleid van lidstaten gestalte kan krijgen. Er moet ruim baan gemaakt worden voor het Europa van de burgers en voor het - ook grensoverschrijdende - maatschappelijk initiatief en voor zelfregulering. De democratisering van de politieke besluitvorming op Europees niveau is een harde noodzaak. Om die reden moet de Europese Commissie zich ontwikkelen tot een Europese federale regering. Het Europese Parlement zal moeten gaan uitgroeien tot een controlerend en mede-wetgevend orgaan. Er moet op den duur een uniforme kieswet komen voor het Europese Parlement. De Raad van Ministers zal moeten worden omgevormd tot een Europese Senaat (Kamer der Lidstaten). Daarbij past een harmonisatieprocedure die meningsverschillen tussen de Senaat en het Europees Parlement oplost.

Het rapport „Publieke gerechtigheid, een christen-democratische visie op de rol van de overheid in de samenleving" is te bestellen bij de boekhandel of bij Intermedia, tel. 01720-66811. Het bijna 400 pagina's tellende rapport kost f 49,50.

CDA JAAR

„Politiek dicht bij mensen." Vanuit dat motto vervult het secretariaat van Nederlands grootste politieke partij zijn taken. Een klein maar doeltreffend apparaat van 50 gemotiveerde medewerkers. Dienstverlening, ondersteuning en organisatie zijn de trefwoorden waarmee 125.000 leden op alle plaatsen binnen het CDA bediend worden.
Het secretariaat vormt daarbij een onmisbare schakel in de uitwerking van de christen-democratische beginselen.

Ten behoeve van de afdeling Financiële Administratie zoeken wij een energieke

FINANCIEEL-ADMINISTRATIEF MEDEWERKER (M/V)

die er een uitdaging in ziet om in een dynamisch en resultaatgerichte politieke organisatie te komen werken. Hij/zij zal de volgende werkzaamheden verrichten:
- ondersteuning Hoofd t.b.v. opstellen begroting en jaarrekening alsmede budgetbewaking;
- voorbereiding financiële beleidsadviezen (kostprijsberekening, liquiditeitsprognoses);
- assistentie uitvoering financieel-administratieve werkzaamheden.

Voor wat betreft de functie-eisen denken wij aan:
- Moderne Bedrijfsadministratie (MBA);
- ervaring/kennis geautomatiseerde info-verwerking;
- bereidheid tot verdere studie
- onder druk kunnen funktioneren

Van kandidaten wordt gevraagd dat zij de christen-democratie met innerlijke overtuiging willen dienen.

Sollicitaties kunnen tot **uiterlijk 8 december a.s.** gericht worden aan het Hoofd Organisatie, mr. S. van Oostrom, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag.

U kunt rekenen op een goed salaris en goede secundaire arbeidsvoorwaarden, zoals 8% vakantietoeslag, minimaal 25 vakantiedagen en studiefaciliteiten.

Informatie over deze functie kan worden ingewonnen bij mr. S. van Oostrom, telefoonnummer 070-3924461.

CDJA

ISRAËL KOMT ER ALLEEN NIET UIT

Vaak worden de Palestijns-Israëlische problemen door ons vanuit de visie van Israël benaderd. Dit heeft te maken met de bijzondere band die het Westen altijd heeft gehad met Israël. Deze band leidde er toe dat wij het land steunden in zijn strijd om het bestaan. Maar is het verstrekken van deze veelal onvoorwaardelijke steun nog steeds gewettigd? Als Israël in die situatie vraagt om trouwe bondgenoten die het land de steun geven die het nodig heeft om niet onder de voet te worden gelopen, dan mogen we het geven van die steun als onze taak zien. Die steun geven we dan ook. Het overgrote deel van de huidige Israëlische problematiek wordt echter door het eigen handelen veroorzaakt. Het bleek voor Israël niet mogelijk om op vreedzame wijze met de Palestijnen samen te leven (of hun het land te doen verlaten). Onderhandelingen met de Palestijnen (ik spreek nadrukkelijk niet van de PLO) werden nauwelijks gevoerd. Het resultaat hiervan is de Intifadah.
Het is duidelijk dat Israël alleen niet in staat is op korte termijn een oplossing te forceren. Israël raakt daarvan ook zelf overtuigd. Het merkwaardige is echter dat Israël het nog steeds niet nodig vindt om hulp in te roepen van haar bondgenoten. Sterker nog; elke bemoeienis wordt als ongewenst beschouwd. Een arrogant trekje van een overigens kwetsbaar land? Veel van de Palestijns-Israëlische problematiek hangt samen met aan de ene kant de verschillen tussen het Arabische en Joodse geloof en aan de andere kant de gemeenschappelijke claim van de Palestijnen en Israëlis op het gebied, de steden en de heilige plaatsen. Het mag echter niet zo zijn dat de ene groep in de ogen van de ander bij voorbaat iets (terug)neemt waarvan het eigendom nog niet vaststaat
Daarom zou het Israël passen als zij de religieuze van politieke kwesties onderscheidt. De religieuze kwesties kunnen dan door een gezamenlijk Arabisch-Joodse werkgroep worden aangepakt terwijl over politieke zaken door de vertegenwoordigers van de Palestijnen, Israël en andere betrokken regeringen kan worden gesproken. Nu de standpunten echter zo verhard zijn is een onafhankelijke derde partij daarbij zeer gewenst (de VN?). Te sterk betrokken partijen zullen immers geneigd zijn elkaar hun wil op te leggen in plaats van de ander te overtuigen. Zeker bij religieuze twisten kan dit helaas ook, anno 1990, tot langdurige oorlogen leiden. (Libanon, Noord-Ierland, India). Het Westen heeft wellicht de taak, naast het verstrekken van de nodige steun, deze boodschap aan Israël duidelijk te maken.

Rene Vroom

EUROPEES NAVELSTAREN (1)

De voltooiing van het naoorlogse Europese succes, de Europese eenwording, begint steeds dichter bij te komen. Bij de blijdschap over het ,,eenworden" met de ons omringende landen wordt vergeten dat er door het creëren van een interne markt ook een muur opgeworpen wordt tegen niet-Europese handelspartners. Enerzijds zijn dat de ,,grote jongens", zoals de Verenigde Staten, die veel negatieve geluiden laat horen maar die het minst te vrezen heeft. Anderzijds zijn er de ontwikkelingslanden, die niet in staat zijn een krachtig protest te laten horen. Zij zien allerlei regelingen, die voor hen van levensbelang zijn, verdwijnen om plaats te maken voor een in zichzelf gekeerd, navelstarend Europa. Van EG-zijde doet men zijn uiterste best om de negatieve bijsmaken van Europa '92 uit de wereld te praten: ,,Er zal geen sprake zijn van een ,,Fort Europa", de EG heeft alle belang bij handel met niet-EG-landen", wordt gezegd. Bovendien, zo stelt de EG, zal de eenwording groei met zich mee brengen en dus (!) ook groei in de handel met de Derde Wereld.
Helaas zitten aan die gedachtengang een paar haken en ogen. De groei zal voornamelijk in het rijkere deel van de EG plaatsvinden en inkomensgroei zal daar voornamelijk besteed worden aan luxe-produkten. Deze worden nauwelijks in de Derde Wereld gemaakt en daardoor valt het sterk te betwijfelen of ontwikkelingslanden veel zullen merken van die Europese groei. Daarnaast zijn er in het zuiden van de EG een aantal landen te vinden (zoals Portugal en Griekenland) die zelf nog in een pril stadium van hun ontwikkeling verkeren. De verleiding voor de EG is groot om haar eigen lidstaten wat meer te beschermen.

EUROPEES NAVELSTAREN (2)

Uit welke hoek moeten de gedupeerden redding verwachten? Het klinkt raar, maar eerder uit de hoek van de Verenigde Staten en Japan dan van Europese kant. Op mondiaal niveau wordt namelijk over internationale handel onderhandeld in het kader van de Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel (GATT), waar onder leiding van de Verenigde Staten en Japan druk op de EG uitgeoefend wordt om niet in zich zelf te keren. Een daaruit voortvloeiende positievere EG-houding kan ook voordelen hebben voor de Derde Wereld.
Echte redding zal echter van EG-kant moeten komen. Helaas maakt de boeiende democratische structuur het daar mogelijk dat de verschillende partijen (zoals de EG-lidstaten en de Europese Commissie; het Europees Parlement staat buitenspel) de verantwoordelijkheden op elkaar af schuiven en er dus niets gebeurt. Het hoofdargument lijkt te zijn dat men nog niet weet wat de gevolgen zullen zijn voor ontwikkelingslanden door het wegvallen van allerlei regelingen en men dus ook nog niets kan doen om negatieve effecten op te vangen. Bovendien ervaart de Europese Commissie een onderzoek naar mogelijke opvang van (zwaar) gedupeerde landen als een erkenning van de aanwezigheid van negatieve effecten. En dat past natuurlijk niet bij een succesverhaal dat ,,Europa '92" heet.

Arjen Jongma

HORZEL

Kamerleden zijn soms net mensen. Ze hebben bijvoorbeeld erg veel moeite om eigenbelang te scheiden van algemeen belang. Erg goed zijn ze in het oproepen tot solidariteit en verantwoordelijkheid zolang hun eigen belangen niet in het spel zijn. Op het moment echter dat de dames en heren zelf moeten inleveren voor die zo veelgeroemde solidariteit wordt kamerbreed niet thuisgegeven.
Een van de issues waarvoor de groene bankzitters zich sterk maken is loonmatiging. Door de lonen met niet meer dan drie procent te laten stijgen, kan de koppeling in stand worden gehouden. Maar tot verbazing van velen ging de oproep tot matiging gepaard met een stijging van het inkomen van kamerleden met meer dan vijf procent. ,,Ja, we hadden nog wat in te halen", zei men.
Het nieuwste voorbeeld van Haagse huichelarij is de discussie rond de OV-jaarkaart. Studenten worden verplicht gekort op hun basisbeurs en krijgen in ruil daarvoor een OV-jaarkaart. Of ze nou willen of niet. Kamerleden daarentegen mogen kiezen of ze een OV-jaarkaart (eerste klas!) willen of een kilometervergoeding. ,,Ja, we maken zulke onregelmatige werkdagen", is het verweer dan. Heel griezelig

Han Bleichrodt

VROUWEN BERAAD

SAMENWERKEN UIT VERSCHEIDENHEID

,,Nu bekend is wat ons scheidt, is het zaak ons in te spannen om in 1995 te tonen wat ons wereldwijd bindt." Tot deze conclusie kwamen zeker 1000 vrouwen die op 3 november jl. tijdens het congres ,,5 jaar na Nairobi" de balans opmaakten van vijf jaar strategieën voor de toekomst van vrouwen. Deze Forward-Looking Strategies (FLS) werden in 1985 op de Wereld Vrouwenconferentie van de Verenigde Naties te Nairobi geformuleerd en door 150 landen w.o. Nederland, ondersteund en ondertekend. De Nederlandse Vrouwenraad en de Vereniging voor een Nieuw Internationaal Ontwikkelingsbeleid organiseerden dit congres als Nederlandse schakel tussen Nairobi '85 en de volgende Wereld Vrouwenconferentie in 1995 te Wenen. De pers is met negatieve beelden naar buiten gekomen. Termen als ,,versmald", ,,versnipperd", ,,deelbelangen", ,,blijven steken", etc. werden daarbij gehanteerd. Hierdoor zijn de positieve aspecten van het congres enigszins ondergesneeuwd. Namelijk het besef dat er verschillende leefsituaties en belangen bestaan, zowel onderling als in Noord-Zuid en Oost-West verband. Vanuit die verschillen, die wij nu allemaal onderkennen, moet getracht worden tot samenwerking te komen teneinde een samenlevingsvorm te vinden waarin recht gedaan wordt aan die verscheidenheid.

De toespraken van de Indiase econome mevrouw Devaki Jain, oprichtster van DAWN (Development Alternatives with Women for a New area, een netwerk van duizenden academisch gevormde vrouwen uit de Derde Wereld, ook wel het Zuiden genoemd, red.) en mevrouw Lijda Hiemstra-van Dijk, voorzitter van de Centrale van Plattelandsvrouwenorganisaties, maakten de verschillen duidelijk in belangen en leefsituaties, zowel tussen vrouwen onderling als tussen vrouwen in Noord en Zuid. Een gemiste kans was de afwezigheid van de vrouwen uit de Oostbloklanden. Hun economische en maatschappelijke positie gaat sinds de vrije verkiezingen achteruit, al was die daarvoor ook verre van rooskleurig. Deelname aan het congres zou een beter inzicht hebben kunnen geven in hun huidige positie en de banden versterkt kunnen hebben.

Vrouwen in de Derde Wereld, gewend als zij zijn de voedselproduktie voor hun eigen gezin te verzorgen, zien hun bescheiden vorm van economische zelfstandigheid ook achteruitgaan en wel door de ontwikkelingshulp van het Noorden, aldus mevrouw Jain. De kennis die het Noorden kan overbrengen op het Zuiden, ten aanzien van onderwijs, gezondheidszorg, investeringen, produktie en handel heeft pas zin als de positie van de vrouw in die ontwikkelingssamenwerking naar waarde wordt geschat. Noordelijke landen met hun milieuproblemen en uitputting van natuurlijke hulpbronnen kunnen van het Zuiden nog heel wat leren. Mevrouw Jain riep de vrouwen uit het Noorden die kennis hebben van en ervaring hebben met ontwikkelingswerk op het voortouw te nemen om de produktie- en consumptieprocessen in eigen land te veranderen en het Noorden te bekijken door een in het Zuiden geslepen bril.

,,Pas vanuit een gemeenschappelijk denken in Noord en Zuid over de wisselwerking tussen economie en maatschappij zou een vorm van economische vooruitgang kunnen voortkomen die vriendelijk is voor alle mannen en vrouwen en voor de aarde. Op de vrouwenconferentie in 1995 zouden wij een gezamenlijke aanpak kunnen presenteren vanuit onze ervaring als vrouwen met economische veranderingen in Noord en Zuid", aldus de Indiase econome.

Mevrouw Hiemstra stelde dat in eigen land een nieuwe gestructureerde samenleving nodig is. De Vrouwenbeweging moet niet blijven steken in het bevechten van ieders eigen deelbelang. De afgelopen vijf jaar hebben inzicht verschaft in die verschillende belangen van vrouwen. Rekening houdend met die verschillen zullen we het autonomie-debat moeten aangaan om vorm te kunnen geven aan een geëmancipeerde samenleving die recht doet aan de kwaliteit van leven van ieder mens. In het overheidsbeleid is men echter nog steeds bezig met het wegwerken van achterstanden, maar niet met het wegwerken van machtsongelijkheid zoals het Emancipatiebeleidsplan stelt. Mevrouw Hiemstra eindigde haar toespraak met een oproep aan de overheid een samenlevingsmodel te maken met een andere beeldvorming over mannen en vrouwen en een andere machtsverhouding tussen seksen. Dit kan volgens haar:

- door vrouwen in staat te stellen inzicht op te doen en invloed uit te oefenen op te nemen beleidsbeslissingen.
- door financiële garanties te geven aan vrouwen en hun organisaties met het oog op 1995 en de FLS zo spoedig mogelijk om te zetten in concreet beleid.

Lijda Hiemstra-van Dijk: ,,Laten wij gehoor geven aan de oproep van mevrouw Jain om na te denken over sociale- en economische verhoudingen en daar voor uit te komen in de grote politieke debatten met als uiteindelijk doel gelijkheid, ontwikkeling en vrede in een nieuwe geordende samenleving."

Een dertigtal werkgroepen boog zich over het tijdens dit congres centraal gestelde begrip autonomie. Geconstateerd werd dat het emancipatiebeleid zich versmald heeft tot het mannelijk model van economische zelfstandigheid waarin geen ruimte is voor andere zorg dan de betaalde arbeid, met als consequentie een arbeidsorganisatie waarin zorgtaken als ,,individuele aangelegenheden" worden beschouwd. Het probleem voor de jaren negentig is het verdelen van de zorgtaken. Naast financiële zelfstandigheid heeft zorgzelfstandigheid wel degelijk de aandacht van de overheid nodig. Dat is mogelijk door het verplicht stellen van het vak verzorging in de basisvorming.

Tegenover zoveel ,,macht" van de vrouwenbeweging vond de aanwezige staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Elske Ter Veld haar ,,macht als overheid" klein. Het blijft een vrouwenstrijd ten aanzien van machtsongelijkheid, waaraan de overheid slechts kan bijdragen door regelgeving en voorwaarden stellen", aldus Ter Veld. Essentieel vond zij dat veel meer vrouwen doordringen in politieke beleidsstructuren. Omdat overheidsbeleid zich richt op betaald werk voor jongeren met de daaruit voortvloeiende uitkeringsrechten, moet de vrouwenbeweging zich, wat arbeidstijdverkorting betreft, richten tot werkgevers- en werknemersorganisaties. Wat betreft zorgtaken pakt de overheid de campagne op t.a.v. jongens en meisjes en is het de bedoeling het vak verzorging op te nemen in de eindtermen. Tevens was minister Pronk voor Ontwikkelingssamenwerking aanwezig. Hij deed de toezegging de dimensie ,,Vrouw in de ontwikkelingssamenwerking" zo integraal mogelijk toe te passen en het begrip autonomie operationeel te maken. Begin 1991 zullen alle programma's en projecten getoetst worden aan de vraag of ze vrouwen ten goede komen en de armoede bestreden wordt door van onderaf ruimte te maken voor het doorbreken van de tweedeling in het ontwikkelingswerk. Positieve geluiden dus van zowel de sprekers, de deelnemers als de aanwezige bewindspersonen. Ik wil me tot slot aansluiten bij de woorden van Elske Ter Veld die zei dat wij vrouwen samen in de vrouwenorganisaties, in de vakbeweging en bij de overheid, vrouwen moeten stimuleren uit hun muizenholletjes te kruipen. Die stimulans moet stellig uit blijven gaan van de vrouwenbeweging om ook op internationaal niveau in 1995 de volgende Wereld Vrouwenconferentie tot een succes te maken.

M. Bellingwout-Roodenburg

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

RAPPORT BESTUURLIJKE VERNIEUWING

Wim Mateman, woordvoerder bestuurlijke vernieuwing van de CDA-fractie, vindt dat de commissie Deetman een helder en leesbaar rapport met een goede probleemanalyse heeft gepresenteerd maar hij mist ook een aantal zaken in het rapport. Mateman: ,,Er wordt erg weinig richting kiezer gezegd. Wordt in Nederland misschien teveel en te ingewikkeld geregeld waardoor de misschien best geïnteresseerde burger geen grip meer heeft op procedures en zich vervolgens teleurgesteld afwendt van de politiek?" Volgens Mateman heeft de burger onvoldoende kennis van het staatkundige systeem en weet hij niet hoe hij mee zou kunnen doen in de politiek. Om die leemte aan kennis in te vullen moet er in het onderwijs een vorm van burgerschapskunde worden ingebouwd. Om te beginnen op basisscholen, maar ook op vormingsinstituten en in het tweede kansonderwijs. Mateman ziet hier eveneens een taak voor scholingsinstituten van politieke partijen. ,,Over de belangrijke relatie tussen onderwijs en parlementaire democratie lees ik in het rapport niets", aldus Mateman.
Mateman is er over te spreken dat de commissie Deetman in haar rapport het al eerder door de CDA-fractie geopperde idee van een civil-service systeem heeft overgenomen. In een civil-service systeem zijn ambtenaren niet langer in dienst bij één departement maar bij de Rijksoverheid en derhalve op alle ministeries inzetbaar. Dit systeem zou bij kunnen dragen aan een efficiëntere overheid.
De CDA-woordvoerder vindt het terecht dat de commissie het vraagstuk van het eventuele kiesrecht voor vreemdelingen alleen in EG-verband wil bezien. ,,Wij zijn nooit voor kiesrecht voor vreemdelingen geweest. Vreemdelingen kunnen het kiesrecht krijgen als gevolg van naturalisatie. Dat is de geëigende weg." De fractie wil de mogelijkheid van een rechterlijke toetsing van wetten aan de grondwet door bijvoorbeeld een constitutionele kamer verder onderzoeken. ,,Het gevaar bestaat dat de rechter steeds meer op de stoel van de wetgever komt te zitten. Dat hoort niet, tenslotte zijn wij als parlementariërs verantwoording verschuldigd aan de kiezers." Mateman zou er meer voor voelen de wetgevende functie van het parlement te versterken. Dat kan onder meer door een betere bestaffing en de mogelijkheid adviezen in te winnen, bijvoorbeeld bij wetenschappers.
Mateman noemt het terecht dat in het rapport veel aandacht wordt besteed aan de Europese integratie. ,,Wij willen echter alleen meewerken aan overdracht van taken en bevoegdheden als de uitoefening daarvan op Europees niveau duidelijk beter en doeltreffender is dan op nationaal niveau." Hij vindt het verheugend dat de commissie ook aandacht heeft besteed aan de vraag hoever men wil gaan met het overdragen van souvereiniteit. ,,Ik hoop en denk dat de hele Europese discussie terugkomt. Dat is een goede zaak."
In het rapport kwamen ook onderwerpen aan de orde als de positie van de minister-president, de procedure rond de burgemeesterbenoemingen en de werkwijze van de Tweede Kamer. De Kamer zou efficiënter kunnen vergaderen door minder uitgebreide commissie vergaderingen (UCV's) te houden. Er zouden minder nota's behandeld met meer beslispunten moeten worden en er zou anders omgegaan moeten worden met adviesaanvragen. Mateman juicht het toe dat in het rapport wordt voorgesteld kamerleden losser van het papier te laten opereren. ,,Het zijn nu van die voorgekookte redes en dat komt de levendigheid van het debat niet ten goede."
Over een gekozen minister-president en een gekozen burgemeester zegt Mateman: ,,Wij hebben dit nooit hèt middel gevonden waarmee de invloed van de burger vergroot kan worden. En die invloed vergroten is wat wij wel willen. D66 denkt met deze punten te kunnen scoren, terwijl ik denk dat wij als CDA straks tijdens de fundamentele discussie de voordelen van het huidig bestel goed zullen aangeven."
Mateman voelt er wel voor de band tussen regio en gekozene te versterken, bijvoorbeeld tussen kamerlid en regio. ,,We hoeven niet terug naar het districtenstelsel maar nu gaat het met het lijstensysteem vaak al te anoniem. Opeens blijkt een volstrekt onbekend iemand in de kamer te zijn gekozen.""
Mateman wijst er op dat de CDA-fractie bereid is alle punten die in het rapport staan te bediscussiëren. ,,Van ons mogen er tijdens de discussie nog nieuwe elementen aan toegevoegd worden. Wij houden ons zelf natuurlijk ook het recht voor met nieuwe ideëen te komen." Aan het plenair debat zal zoals de planning er nu uitziet, een inspraakronde vooraf gaan. Mateman: ,,Wij hopen van geïnteresseerden en betrokkenen uit de samenleving veel reacties binnen te krijgen op dit belangrijke rapport."

De commissie-Deetman presenteert haar rapport. V.l.n.r. de fractievoorzitters Bolkestein (VVD), Schutte (GPV), Van Mierlo (D66), commissie-voorzitter Deetman, Mulders (hoofd stafdienst Voorlichting en PR), De Beaufort (eerste plv. griffier) en de fractievoorzitters Beckers (Groen Links) en Wöltgens (PvdA). Fractievoorzitter Brinkman (CDA) kwam later. *(foto Hans Kouwenhoven)*

CVSE TE PARIJS

,,Naast al het nieuws uit de Golf zouden we bijna vergeten dat de CVSE in Parijs een his-

torisch moment is geweest voor de toekomst in Europa. Wat nu in Parijs gebeurt is zo ontzettend belangrijk dat we de rest van de eeuw nodig zullen hebben om ons er aan aan te passen." Aan het woord is Ton Frinking, de veiligheidsspecialist van de CDA-fractie in de Tweede Kamer, over de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) in Parijs. In Parijs waren vorige week de staats- en regeringsleiders van de 34 Europese landen (met uitzondering van Albanië) plus die van de Verenigde Staten en Canada, bijeen om de koude oorlog ten grave te dragen. De politieke leiders legden vast dat de tijd van tegenstellingen voorbij is en dat de tijd van samenwerking in de CVSE voor de deur staat.
Frinking: ,,De verdeling van Europa is geëindigd, de tegenstellingen zijn omgezet in samenwerking. Plotseling zijn de problemen van de Sowjet Unie ook problemen van ons. Het heeft ook effect op de rest van de wereld. Nu er geen Amerika-Rusland tegenstelling meer is, ontstaat er een gemeenschappelijk belang om ook de conflicten in de rest van de wereld te beheersen." Frinking wijst er op dat het door het einde van de koude oorlog er in absolute zin niet rustiger op is geworden in Europa. ,,De toestand in Centraal- en Oost-Europa is uiterst instabiel. Er is in Parijs ook nog geen akkoord over nucleaire wapens, wel over conventionele wapens. Er moet nog enorm veel worden geregeld zowel op het gebied van de veiligheidspolitiek, vooral dus nucleair, als op democratisch en economisch gebied."
Voor Defensie zal het wapenbeheersingsakkoord in Parijs betekenen dat een aantal eenheden opgeheven zal worden. ,,De krijgsmacht zal verkleind moeten worden en veranderd en met de andere NAVO-landen moet dat in gemeenschappelijk overleg worden afgestemd. Voor de herstructurering zullen plannen op tafel moeten liggen, vervolgens kan bezien worden of het plan te duur is of niet. Pas dan kan worden vastgesteld of er bezuinigd kan worden."
Naast het wapenbeheersingsakkoord worden er in Parijs afspraken tussen de 34 CVSE-landen gemaakt waarin de nieuwe samenwerking wordt geconcretiseerd: er komt een secretariaat, een conflictbeheersingscentrum, en een afspraak over regelmatige bijeenkomsten van regeringen. De CVSE is ontstaan in de Slotakte van Helsinki uit 1975, toen Oost- en West overeenstemming bereikten over wat wordt genoemd de drie ,,manden": samenwerking, veiligheid, economische samenwerking en mensenrechten.
Frinking: ,,Wat nu op gang komt wil nog niet zeggen dat de NAVO overbodig wordt. De NAVO is in feite de enige stabiele factor die nu nog zekerheid kan geven. Tegelijkertijd leven we in een situatie waarin de EG zich verder ontwikkelt en vanuit dat proces zal meer aan de veiligheid van Europa gewerkt kunnen worden."
Frinking spreekt over Parijs als het teken van de eeuw. ,,Na ongeveer 950 jaar oorlog in Europa komt er nu een soort VN voor het Noordelijk halfrond van de grond waarin allerlei interne strubbelingen aangepakt kunnen worden."

SUPER-BURGEMEESTER

,,Het kan niet zo zijn dat in de nieuw te vormen politieregio's één burgemeester de andere burgemeesters monddood kan maken. In nader overleg met de bewindslieden zal de Interimwet Reorganisatie Politie op dit punt gewijzigd moeten worden." Dit zei Gert Koffeman namens de CDA-fractie bij de behandeling van de Politiebegroting. Bij deze behandeling kwam zijdelings de reorganisatie van de politie aan de orde. Het voornemen is de reorganisatie op basis van de Interimwet per 1 januari 1991 te starten. In de nieuw te vormen regionale politie worden de burgemeesters van 25 grote steden een soort super-burgemeester, verantwoordelijk voor het directe beheer. In de Interimwet is voorgesteld, vanwege de snelheid, dat die 25 burgemeesters in dit kader aanwijzingen mogen geven aan hun collega's. De Raad van State heeft echter een vernietigend advies uitgebracht. Het wetsontwerp is inmiddels aan de Tweede Kamer toegezonden. Koffeman vindt dat de zogenoemde superburgemeester op gespannen voet staat met ons staatsbestel. ,,Het zal niet vaak voorkomen dat in beheerszaken als waar we hier over spreken één burgemeester in de regio zijn wil aan de anderen zal opleggen maar het gaat om het principe. De burgemeester is het hoofd van de plaatselijke politie en heeft (tot op zekere hoogte met de gemeenteraad) een eigen verantwoordelijkheid wat de openbare orde in zijn gemeente betreft. Met een ,,superburgemeester" worden deze uitgangspunten overboord gegooid en dat willen wij tegenhouden.
Meer soelaas biedt volgens Koffeman het op basis van het voorontwerp-nieuwe politiewet sluiten van convenanten tussen de verschillende regiogemeenten over het beheer van het politiekorps in de betreffende regio. Daarnaast zou er in plaats van de aanwijzingsbevoegdheid van de superburgemeester een bevoegdheid voor het hoger gezag moeten komen. ,,Ik zie hier zeker voor de interimperiode een taak voor de minister."

Jan de Graaf (49) is het nieuwe lid van de CDA-Tweede Kamerfractie. Hij werd 13 november j.l. in de Tweede Kamer beëdigd (zie foto). De Graaf zal zich vooral richten op beleidsterreinen als verkeer, ontwikkelingssamenwerking, midden- en kleinbedrijf, defensie, economische zaken en landbouw. De Graaf is getrouwd en vader van vier kinderen. Hij is gereformeerd en woont in Dronten. In 1986 werd hij directeur Sociaal-Economische Ontwikkeling bij de Directie Flevoland van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Hij was lid van de Provinciale Staten in Friesland. Vanaf 1987 was hij voorzitter van de afdeling Dronten van het CDA en vice-voorzitter van de CDA-kamerkring Flevoland. *(foto Hans Hordijk)*

BEGROTING SOCIALE ZAKEN

Johan de Leeuw heeft er namens de CDA-fractie bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op gewezen dat de afstand tussen de laagste lonen en de uitkeringen op minimumniveau groter moeten worden
De Leeuw: ,,Nu gaan werklozen er vaak op achteruit als zij betaald werk aanvaarden. Dit kan worden voorkomen als het arbeidskostenforfait wordt verhoogd en daartegenover een aantal aftrekposten wordt verminderd of geschrapt," zei De Leeuw. De PvdA en de VVD konden zich vinden in de voorstellen van de CDA'er. Voor de VVD was het perspectief van een beter werkende arbeidsmarkt het doorslaggevende argument.
Op het gebied van scholing en bijscholing voor werkenden wilde De Leeuw van minister De Vries een actievere rol als stimulator en inspirator.
De Leeuw vroeg het kabinet het akkoord dat de sociale partners sloten over de minderheden, te ondersteunen en vooral alleen daar waar het werkelijk nodig is met wet- en regelgeving te komen. Ank Bijleveld drong er tijdens dezelfde begrotingsbehandeling namens de fractie bij staatssecretaris Ter Veld op aan vooral haast te maken met de voorbereiding van wet- en regelgeving om het beroep op de arbeidsongeschiktheidsregelingen terug te dringen. ,,Volgend jaar willen wij resultaat zien", hield zij de staatssecretaris voor.

‚Een wereld van verschil' nader bezien

PLATFORM

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven. De lengte van de bijdrage mag de 800 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

„Een Wereld van verschil" noemt minister Pronk zijn nota die begin december in de Tweede Kamer behandeld wordt. Hij heeft gelijk. Er is een wereld van verschil tussen de onze en die voor velen in ontwikkelingslanden. Het Bruto Binnenlands Produkt van India met zijn 850 miljoen inwoners ligt nauwelijks hoger dan dat van ons land met 15 miljoen inwoners.

Pronk's uitgangspunt is „duurzame armoedebestrijding", een beter Nederlands woord dan „structurele armoedebestrijding"; het begrip dat tot nu toe werd gebruikt. Duurzaam, dat wil zeggen gericht op de voorziening in basisbehoeften, dus met name gericht op de bevordering van werkgelegenheid en bedrijvigheid in ontwikkelingslanden op zo'n wijze dat hun inwoners er werkelijk baat bij hebben. Duurzame armoedebestrijding ook in die zin dat er in volgende generaties nog wat te ontwikkelen valt, met andere woorden dat zij daar en wij hier in een „milieu" leven dat leefbaar is. Dat vraagt van ons meer dan louter een nieuw soort egoïsme waarin wij het behouden van het oerwoud van de Amazone bepleiten, omdat dat zo goed is voor onze kinderen. De nota is over het verband tussen economie en ecologie niet helder. Er worden geen oplossingen aangedragen voor de (vooralsnog) fundamentele tegenstelling economische groei versus eindigheid van het ecologisch systeem. Ondanks het onderkennen van de nadelen van de groei als voorwaarde (of instrument) voor armoedebestrijding kiest de nota min of meer voor de onvermijdelijkheid van groei in het ontwikkelingsproces. Dan komen vragen naar voren als: kiezen we voor de inzet van produktiviteitsstijging ten behoeve van een meer rechtvaardige verdeling of voor ongelimiteerde groei op wereldschaal? Deze oude discussiepunten hebben in het licht van de bewustwording omtrent het „ecologisch systeem" een nieuwe dimensie gekregen. Veel meer nog dan voorheen vraagt dat om beleid dat „evenwicht" en „selectieve groei" van onze c.q. de wereldeconomie beoogt.

Wat is dan de betekenis van de marktsector die in allerlei discussies over deze nota naar voren komt? De nota lijkt de marktsector een substantiële plaats toe te kennen in ontwikkeling en ontwikkelingsbeleid. Misschien bij gebrek aan beter. In elk geval wordt een pleidooi gevoerd voor „het aanmoedigen en bevorderen van een pluralistische samenleving en het stimuleren van een gemengde economische orde waarin het lokale initiatief niet wordt weggedrukt en niet elke organisatie buiten de overheid als anti-overheid wordt afgeschilderd". Dat is graag akkoord, maar in de nota wordt niet uitgewerkt hoe het kleinbedrijf en de autochtone ondernemers gestimuleerd en de particuliere investeringen in ontwikkelingslanden vergroot zouden kunnen worden, en vooral niet hoe het Nederlandse beleid hierbij een rol zou kunnen spelen.

Het CDA kiest vanuit haar uitgangspunten voor een „gemengde economische orde", dus juist bewust voor particuliere én overheidssector. Het gaat niet om een of-of vraag. Beide sectoren vervullen een eigen belangrijke rol. Niet alle belangen van de mens als sociaal wezen zijn te reguleren via het prijs- en marktmechanisme. Beleidsdoel moet daarom zijn telkens het juiste evenwicht te vinden tussen de effectiviteit en de efficiency van de markt als basisstructuur en de verdediging van het algemeen belang; – een verdediging die vanuit de overheid kan plaatsvinden (dat is in veel landen niet per definitie zo) – en dat van specifieke belangen door sociale bewegingen. Geen van beide dient het primaat te krijgen. Het maatschappelijk middenveld heeft hierbij een belangrijke bemiddelende rol. Dat is in veel ontwikkelingslanden niet gemakkelijk omdat de verbinding met de „basis" juist vaak ontbreekt. Daarom is de rol van de niet-gouvermentele organisaties (NGO's) (die ook in deze nota terecht wordt onderschreven en gehonoreerd) zo belangrijk, al mogen overheden die niet gebruiken om zich van hun verantwoordelijkheid te ontdoen.

Pronk's nota geeft een uitgebreide analyse van de problematiek van de ontwikkelingssamenwerking in brede (mondiale) historische context. Wat nog niet wil zeggen dat het nu uitgezette beleid geheel helder is. Een van de nieuwe vondsten is het Speerpuntenprogramma met, naast onderzoek, de belangrijke aandachtsvelden milieu, vrouwen en stedelijke armoedebestrijding. Maar inhoudelijk gezien zullen deze speerpunten ook deel uit (kunnen) maken van de „reguliere" landen/regio-programma's. Het inpassen van projectvoorstellen vanuit deze speerpunten in land A of regio B zou dan van toevalligheid afhankelijk kunnen worden. Dat komt de beheersbaarheid en controle niet ten goede. Dat geldt ook voor de kasplafonds die in het vervolg voor de vier regio's in Afrika en voor twee regio's in Latijns Amerika per regio zullen worden vastgesteld, maar die voor de landen flexibel zijn. De onderhandelingen met de afzonderlijke landen in een regio krijgen een zeer moeilijke, bevoogdende dimensie omdat niemand weet waar men aan toe is. Als ze niet weten waar ze volgens afspraken recht op hebben, wordt de Nederlandse hulpverlening voor hen een sluitpost.

Tenslotte gaat de nota gepaard met een forse herschikking van de organisatiestructuur binnen het departement. Zoiets kost in elk geval veel tijd, maar het is ook zeer de vraag of een zo zwaar belast apparaat als het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) dat net op orde leek te komen, deze test zal kunnen doorstaan.

Minister Pronk noemt zijn nota een „Wereld van verschil". Die titel is zeer terecht als ze slaat op hun en onze wereld. Ze heeft impliciet ook iets van: tussen mijn beleid en dat van mijn voorgangers zal een wereld van verschil bestaan. Het aangekondigde beleid is echter niet fundamenteel anders dan dat van zijn voorgangers uit zijn coalitiepartij, al waren die misschien minder spraakmakend, wervend en/of prikkelend. Het is in dit verband nuttig de WI-nota „Wereldeconomie en ontwikkeling" die vier jaar geleden werd gepubliceerd, nog eens te bekijken. Daarin staat, in andere woorden, veel wat in deze nota naar voren wordt gebracht. Natuurlijk zijn er specifieke accenten/prioriteiten die nauw samenhangen met accenten van de sociaal-democratie en van de minister persoonlijk. Elke vogel zingt zoals hij gebekt is. Juist omdat in deze nota alles aan de orde lijkt te komen, worden impliciet duidelijke eisen gesteld aan de consistentie en de uitvoeringskwaliteit van het beleid. Het parlement zal telkens concreet hebben na te gaan in hoeverre het aangekondigde en voor te nemen beleid waarvan de uitgangspunten in de nota zijn verwoord, werkelijk weet bij te dragen (hoe bescheiden dan ook) aan wat terecht de essentie is van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking, te weten duurzame armoedebestrijding.

prof.dr. G.A. de Bruijne, hoogleraar sociale geografie ontwikkelingslanden aan de Universiteit van Amsterdam, is vice-voorzitter van de werkgroep ontwikkelingssamenwerking. Dit korte artikel berust op een advies van de werkgroepen ontwikkelingssamenwerking en Latijns Amerika aan de commissie Buitenland.

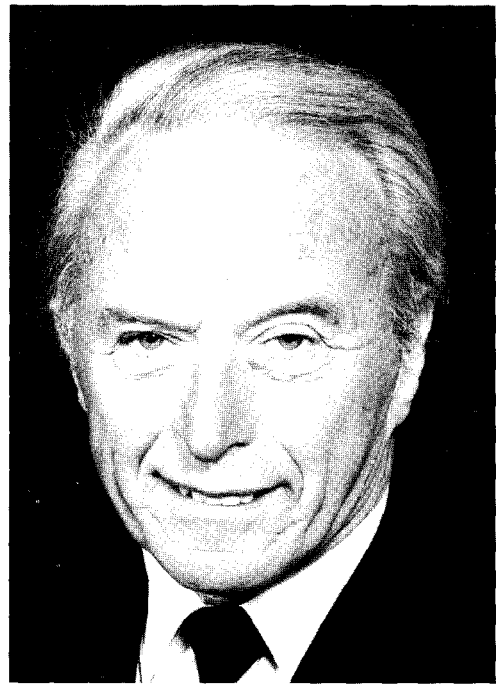

(foto Dijkstra en zn.)

Moed en karakter in de politiek

Aan de economische hemel worden donderkoppen zichtbaar. De gevolgen van het economisch en politiek faillisement in de Oostbloklanden blijken voorshands meer belastend dan verruimend te zijn. In de Verenigde Staten zijn recessie-verschijnselen zichtbaar en een frustrerende politieke patstelling over de vraag hoe het gigantische financieringstekort moet worden weggewerkt, waarbij het niveau van de politieke discussie in geen enkele verhouding staat tot het gewicht van de problemen. Ook bij de betrouwbaarheid van de financieel-monetaire structuur, zoals de positie van de grote banken, worden in toenemende mate vraagtekens gezet. In ons eigen land worden de berichten ook onheilspellender. De kwartaalcijfers van onze grootste ondernemingen zijn teleurstellend met Philips uiteraard als absoluut dieptepunt. 1991 wordt bepaald niet als het jaar van herstel beoordeeld. Daar komt bij dat het budgettaire regime dat in de Miljardennota werd gepresenteerd, bepaald niet de indruk kon wekken dat reserves werden aangelegd, ,,appelen voor de dorst" werden bewaard.

Ik kan ook na zorgvuldige analyse, en gelet op de vrijwel unanieme mening van deskundigen van hoog gehalte - en daarbij reken ik in het bijzonder de president van de Nederlandsche Bank - geen andere conclusie trekken dan dat op de weg naar een zeer noodzakelijke verdere gezondmaking van onze staatshuishouding geen wezenlijke stap vooruit is gezet. Vervolgens dient vastgesteld te worden dat het wel zetten van deze stappen een verdere miljardenreductie van de overheidsuitgaven zal moeten meebrengen. De meest recente discussie over het wel of niet handhaven van de koppeling is hier uiteraard nauw mee verbonden.

Als logische consequentie hiervan zal groot krakeel losbarsten wanneer in januari of februari de jongste ontwikkelingen en hun effecten opnieuw zullen worden bekeken. De kracht van de politici en de hechtheid van de coalitie zullen dan een eerste echte test moeten doorstaan. De algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer in oktober jongstleden was meer een partijpolitieke krachtmeting dan het definiëren van meer fundamentele keuzes. Deze keuzes werden immers tot de tussenbalans uitgesteld. De keuzes zullen dan scherp dienen te worden geformuleerd en helder gemotiveerd naar voren gebracht. Mogelijke angst voor de achterban zal plaats moeten maken voor zorg voor de ,,voorban". Gerealiseerd moet worden dat deze angst nooit de basis vormt voor het vertrouwen van deze zelfde achterban, hoe paradoxaal dit ook mag klinken.

Tenslotte verwachten onze kiezers ook ,,moed en karakter" in de politiek om dit bekende boek van John F. Kennedy eens te citeren. Deze lijn kan ook nog gefundeerd zijn in de overtuiging dat sociale vernieuwing geen kans heeft, geen wortel kan schieten in economische vernieling. Het CDA torst hierbij, zij het overigens met vreugde, het zware gewicht van een groeiende verantwoordelijkheid terzake. Ons op 27 oktober jongstleden zo stijlvol gevierde tienjarig bestaan liet hiervan het overtuigend bewijs zien. ,,Voortbouwend op wat wij al hebben bereikt" zo formuleerde Elco Brinkman één van de politieke lijnen voor de toekomst. Helaas hebben wij nog niet bereikt dat onze staatshuishouding financieel op orde is. Hier kan geen sprake zijn van voortbouwen, zolang het fundament niet gelegd is of stevig genoeg is. Een moeilijke opdracht voor een sterke partij, geschraagd door een breed vertrouwen. Als wij vanuit deze kracht, gebundeld met die van deze coalitie-partner en gesteund door een op zich gezonde economische structuur, er niet in slagen de zo noodzakelijke sanering door te voeren, dan weet ik niet wie onder welke omstandigheden er dan wel in zou slagen. Gelukkig stelde premier Lubbers deze gezondmaking op de jubileumbijeenkomst van het CDA als eerste prioriteit. Een hoopvol teken.

Tenslotte. Het bezoek van president De Klerk aan Nederland zal hopelijk later aangeduid kunnen worden als het belangrijke keerpunt in de verhouding met Zuid-Afrika, mogelijk geworden dankzij de moed en het karakter dat president De Klerk tentoonspreid. Wel is het duidelijk dat het vijandbeeld in brede kringen zo diep is ingeslepen dat het er wel op lijkt dat het moeilijker is afscheid van een vijand te nemen dan van een vriend. Thans moet er voor worden gewaakt dat er, naarmate de apartheidswetgeving verdwijnt, de drang ontstaat om nieuwe criteria te formuleren waaraan de samenleving in Zuid-Afrika zal moeten voldoen. De op de laatstgehouden Partijraad aangenomen resolutie geeft als het ware de laatste barrière aan, die nog geslecht moet worden. Nadien moet binnen het EEG-kader een krachtig pleidooi worden gehouden om tot een volledige normalisering van de verhoudingen met Zuid-Afrika te komen. De politieke en economische motor moet weer op gang worden gebracht, niet in de laatste plaats in het belang van de zwarte bevolking, in geheel zuidelijk Afrika.

Rinse Zijlstra
Eerste Kamerlid voor het CDA

PROVINCIALE STATENVERKIEZINGEN

Het belang van de provincie zal na ,,1992'' sterk toenemen

,,Veel burgers kennen de daadwerkelijke activiteiten van de provincie niet. De afstand tot het provinciehuis is sociologisch en geografisch vrij groot. Maar dat verandert als de eigen omgeving onderwerp van een besluit is.'' Dit zegt mr. J.A.M. Hendrikx, Commissaris van de Koningin in de provincie Overijssel. CD/Actueel sprak in de eerste aflevering in een serie over de Provinciale Statenverkiezingen met Hendrikx over de onbekendheid van de provincie, de relatie met gemeente en Rijk en de rol van provincie in het Europa van na 1992.

De werkzaamheden van de provincie zijn vrij onbekend bij de burger? Hoe kan die bekendheid worden verbeterd?

,,Als je een vergelijking maakt met het Rijk of de gemeente dan is de provincie als bestuurslaag inderdaad minder bekend. Den Haag krijgt via de televisie veel bekendheid en de gemeente staat nu eenmaal dichter bij de burger. Gemeente en provincie staan anderzijds bij de verkiezingen weer op één lijn omdat raads- en statenverkiezingen vaak worden gemonopoliseerd door de landelijke politiek. Als je de opkomstcijfers vergelijkt, is de belangstelling voor de Europese verkiezingen het geringst. Bekijk je de opkomst voor de Provinciale Statenverkiezingen over een periode van twintig jaar, dan ligt deze hoger dan bij de gemeenteraadsverkiezingen. De Statenverkiezingen hebben volgend jaar ook twee belangrijke neveneffecten. Zij bepalen de samenstelling van de Eerste Kamer en zij zijn een belangrijke graadmeter voor het draagvlak van het kabinet Lubbers III. Vier gedeputeerden uit verschillende provincies hebben recent een brief aan de leden van de Provinciale Staten geschreven. Die brief had als motto 'Er is niets mis met de provincie.' Deze brief had mijn volledige steun. De provincie zelf kan door een goede communicatie naar buiten toe ook meewerken aan een betere beeldvorming. Maar ook lokale televisie kan een bijdrage leveren om de kloof tussen provincie en de burger te overbruggen.''

Is het probleem niet dat de onderwerpen, die de provincie behandelt onvoldoende tot de verbeelding spreken?

,,Dat speelt zeker een rol. De provincie ligt midden in het bestuurlijke veld. Daar ligt haar kracht en haar zwakte. En ze spreekt daardoor vaak minder tot de verbeelding tenzij de directe belangen van burgers aan de orde zijn. Er zijn voldoende onderwerpen waaruit blijkt dat de provincie bij de burger leeft. Ik noem de gemeentelijke herindeling, de regionale vuilstortplaatsen en de spreiding van de ziekenhuizen en verpleeghuizen. Dat zijn onderwerpen waarbij de burger zich nauw betrokken voelt.''

,,Ik denk dat de provincie selectief moet zijn in het uitoefenen van bepaalde taken.''

TOEKOMSTIGE POSITIE

Moet de provincie als bestuurslaag versterkt worden?

,,Je moet de rol van de provincie niet op zichzelf bekijken, maar een aantal elementen in de discussie betrekken. Decentralisatie speelt een belangrijke rol, zowel in functioneel als in territoriaal opzicht. Als zich ontwikkelingen voordoen in de samenleving die leiden tot het opnieuw bezien van verantwoordelijkheden en de wijze waarop het bestuur wordt gestructureerd, dan moet je in territoriaal opzicht primair kijken naar wat op lokale schaal aanpassing behoeft. (gemeentelijke herindeling, samenwerking) Ten tweede zie je dat er sprake zal zijn op Europees niveau van centralisatie van verantwoordelijkheden die nu bij het Rijk liggen. Verder speelt de bestuurlijke structuur ten aanzien van grote steden een rol. De discussie over het bestuur van stedelijke gebieden kan tot een andere plaatsbepaling van de provincie leiden. Belangrijk is of de lokale besturen op de schaal van de huidige Wet Gemeenschappelijke Regelingen (WGR) kiezen voor grotere samenwerkingsgebieden. Daarbij kon het bestuur worden gestructureerd in de richting van de grotere regio's die wij zien ontstaan. Dat geldt zowel voor de politieregio's als voor regio's voor de arbeidsvoorziening. Je ziet een verschil tussen het aantal regio's van de WGR (59) en de politieregio's (25). Als het lokale bestuur het gat tussen de huidige samenwerking en de grotere regio's niet gaat opvullen en er geen antwoord komt op de agglommeratieproblematiek (het verschil in omvang en belang tussen grote steden en randgemeenten) leidt dit tot een geheel ander antwoord op de vraag naar de rol van de provincie.''

Hoe ziet u die taak van de provinciebestuurder?

,,Ik denk dat de provincie selectief moet zijn in het uitoefenen van bepaalde taken. Datgene wat je kunt decentraliseren naar de gemeente in de uitvoering van verzorgende taken moet je verder doorvoeren. Voor sommige uitvoerende taken is de schaal van samenwerkende provincies het meest geschikt (bijvoorbeeld electriciteits-

produktie en distributie, afvalverwerking) Wat je niet moet uitbesteden is de keuze in de toedeling van schaarse middelen. Daar ligt de kracht van de provincie om dat op een grotere schaal met een grotere verantwoordelijkheid te doen. Het is ook logisch omdat er bij de provincie sprake is van directe politieke verantwoording. Provinciale Staten worden rechtsreeks gekozen terwijl het bij samenwerkingsverbanden tussen de gemeenten gaat om verlengd lokaal bestuur. Ik wil daar aan toevoegen dat een versterking van de lokale en provinciale bestuurslaag noodzakelijk is omdat zowel provincie als gemeente in een te grote mate financieel en bestuurlijk afhankelijk zijn van het Rijk. De eigen financiële inkomsten van de provincie zijn gering en door regelgeving is de besteding van de doeluitkeringen erg beperkt. Nergens in Europa is de financiële afhankelijkheid van de lagere overheden van het Rijk zo groot als in ons land."

DE PROVINCIE EN EUROPA '92

Ziet u voor de provincie een taak op economisch gebied weggelegd als in 1992 de grenzen in Europa opengaan?

,,Het denken in Nederland is altijd sterk randstedelijk en Noord/Zuid gericht geweest. Nu de integratie van Europa er aan komt en de eenwording van Duitsland een feit is, wordt ook het oost-west denken van belang. Dat vraagt aanvullende beslissingen in het regeringsbeleid. Het zich richten op Oost-Europa is niet alleen voor Gelderland en Overijssel maar ook voor de Randstad van belang. De regering moet op de processen, die aan de gang zijn, inspelen. Vanuit de Randstad naar het oosten toe, kan men niet om Overijssel heen. Daarom is de verbetering van de infrastructuur, de wegen en spoorwegen, in onze provincie noodzakelijk. Naar aanleiding van het Structuurschema Verkeer en Vervoer, dat in de planning van nieuwe wegen voorziet, heeft het provinciaal bestuur nadrukkelijk gevraagd wat de consequenties van de voorgenomen investeringen zijn nu de internationale kaart er anders uitziet. Die verkeers- en vervoersverbindingen gaan over gemeentegrenzen heen. In dit opzicht heeft de provincie een belangrijke signalerende functie richting Rijksoverheid. Als makelaar kan de provincie ertoe bijdragen partijen bijeen te brengen en belangrijke kwesties op de politieke agenda te zetten. Overigens anticiperen wij met tal van programma's op het wegvallen van de binnengrenzen."

Kan een provincie deze taak alleen goed aan?

,,De noodzaak van samenwerking tussen provincies wordt steeds groter. Tussen Noord- en Zuid-Holland en Utrecht bestaat al samenwerking evenals tussen de drie noordelijke provincies. De andere provincies hebben zich in dit kader nog niet duidelijk uitgesproken, maar ik verwacht dat dit binnen een half jaar wel gebeurt. Ik denk dat de samenwerking tussen provincies in de campagne voor de Statenverkiezingen veel aandacht zal krijgen. Een probleem als afvalverwerking kun je bijvoorbeeld niet op provinciaal of landelijk niveau alleen oplossen. Dat roept de vraag op naar nieuwe vormen van samenwerking waarin door de provincies onderling afspraken gemaakt kunnen worden. Voor die samenwerking is bestuurlijke moed nodig. Stel dat je niet kiest voor samenwerking maar voor samenvoeging, dan leidt dat ook tot verdere verwijdering tussen burgers en bestuur. Je scoort goed vanuit het oogpunt van doelmatigheid, maar niet in democratisch opzicht. Met samenwerking tussen provincies kun je toch voordelen behalen zonder dat de geografische en sociologische afstand tot de burger toeneemt. Ik denk ook dat het belang van de provincie als deel van de Euregio via het opengaan van de grenzen in 1992 sterk zal toenemen. De provincies kunnen ook minder verkokerd dan op rijksniveau het geval is regionaal beleid voeren. Samen met andere provincies aan beide zijden van de grens wordt nu al uitstekend samengewerkt. De Euregio heeft een uitstekende naam gehad in het slechten van de landsgrenzen."

Hendrikx: ,,Bekijk je de opkomst voor de Provinciale Statenverkiezingen over een periode van 20 jaar, dan ligt deze hoger danbij de gemeenteraadsverkiezingen." *(foto Hans Hordijk)*

Denkt u dat de burger voldoende belangstelling heeft voor die nieuwe samenwerking in Europa?

Voor alle overheden geldt de vraag hoe omgegaan moet worden met de teruglopende belangstelling van de burger voor de politiek. Een ding is voor mij duidelijk. Het nieuwe Europa mag geen bureaucratie worden. De strijd voor een goed functionerende democratie op Europees niveau moet met een verhevigde inspanning worden voortgezet. Het risico van een bureaucratie is immers met alle nadelen van dien duidelijk aanwezig. En ook met de democratische bevoegheden van het Europese Parlement is nog veel mis. Kafka zou bedacht kunnen hebben dat je een parlement niet eens over zijn eigen vergaderplaats kunt laten beslissen."

Frank de Klerk

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks een afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special

Opiniemagazine van het CDA

CDA ACTUEEL

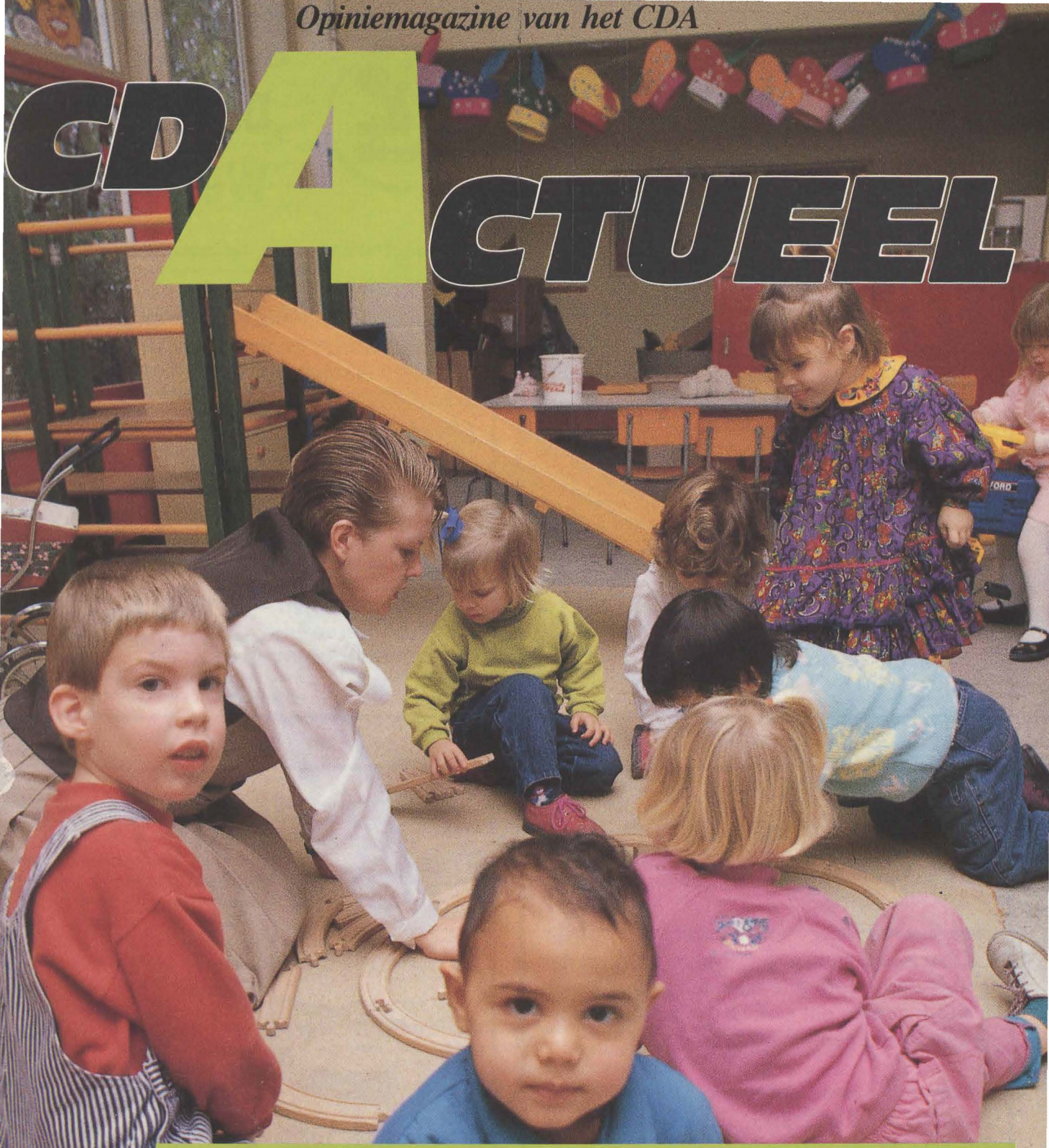

KINDEROPVANG IN DISCUSSIE

DEETMAN OVER BESTUURLIJKE VERNIEUWING

KALAND: REGERINGSBELEID IS NIET SOCIAAL

10e JAARGANG ■ 8 DECEMBER 1990 ■ NR. 21

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

WERKEN IN 'T BUITENLAND

Wij helpen u aan adressen over buitenlandse bedrijven, die werkkrachten in Europa, USA, Canada, Hawai, West-Indië, Australië en 't Verre Oosten vragen. Vacatures in de bouw-, ijzer-, metaal- en olieindustrie, tuiniers, chauffeurs, reisleiders, hotel en restaurant, au-pairs, personeel luxecruisers etc.

Voor gedetailleerde informatie stuur een voorgeadresseerde envelop
HERMENT AB
Box 5044, S-123 05 Farsta 5
Schweden

N.B. Wij zijn geen uitzendbureau!

Congrescentrum

„De Blije Werelt'

Postbus 6, 6740 AA Lunteren. Tel. 08388-4641/2105

Confereren in het groen, in het hart van Nederland en tegen betaalbare prijzen. „De Blije Werelt" beschikt over 14 zalen van 20 - 350 personen. Er zijn 128 kamers, waarvan 95 met douche/ toilet.

Vraag vrijblijvend offerte!

congressen
kadercursussen
jaarvergaderingen
studieconferenties
personeelstrainingen enz.

U zit op de eerste rang met CD/Actueel

Toegegeven: dag- en weekbladen volgen CD/Actueel nauwgezet. Maar we kunnen het de desbetreffende bladen natuurlijk niet kwalijk nemen dat ze CD/Actueel niet integraal overnemen.

Neem zelf een abonnement. Voor *f* 47,50 ontvangt u CD/Actueel, CDJA-leden betalen *f* 32,50.

Vul nu de bon in en zend hem naar het CDA, Antwoordnummer 1700, 2501 WB Den Haag.

Ja, ik abonneer mij op CD/Actueel.

Naam: .....
Adres: .....
Postcode/plaats: .....

"Marcel Muyres Bouw"

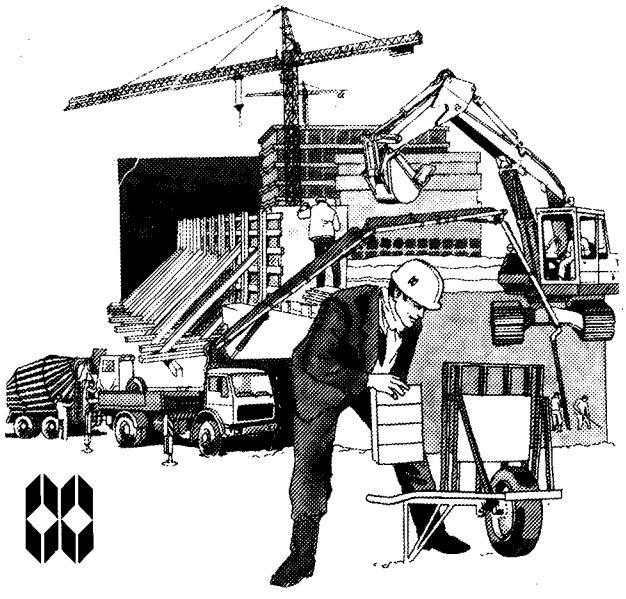

Nusterweg 63, Postbus 80, 6130 AB Sittard.
Telefoon 04490-18600, Telefax 04490-25068
Vestigingen te Sittard, Venlo, Bodegraven en Eindhoven.

Forse kritiek Kaland op financieel beleid kabinet

Ad Kaland, de voorzitter van de CDA-Eerste Kamerfractie heeft forse kritiek op het financieel beleid van het kabinet-Lubbers III. ,,Als je in de huidige situatie de overheidsuitgaven wilt gaan verhogen en je wilt zelfs 3000 extra ambtenaren aanstellen, dan vraag ik me af: mensen waar zijn we toch mee bezig." Een interview met Kaland staat op pagina 4 en 5.

Deetman: Voorzichtige aanpak bij bestuurlijke vernieuwing zal tot resultaten leiden

Volgens Kamervoorzitter Wim Deetman zal een voorzichtige aanpak op het terrein van de bestuurlijke en staatkundige vernieuwing zeker tot resultaten leiden. ,,We kunnen het ons ook niet meer veroorloven niets te veranderen." CD/Actueel sprak met de Kamervoorzitter over onder andere de reacties op de nota die de commissie-Deetman drie weken geleden uitbracht. Pagina 8 en 9.

(foto Hans Hordijk)

Kinderopvang in discussie

,,Het is een algemeen belang en dus ook een overheidsverantwoordelijkheid dat kinderopvang onder goede voorwaarden en rechtvaardig georganiseerd wordt." Dat is de opvatting van Miep de Wit-Mulder, lid van de Emancipatieraad. Jan Havinga, voorzitter van de CDA-fractie in de Friese gemeente Ferwerderadeel denkt daar echter heel anders over: ,,In het verleden zijn ernstige fouten gemaakt met particuliere initiatieven die door de bureaucratie in de kiem werden gesmoord. De uitspraak van Brinkman over het niet onmiddellijk aan regels leggen van initiatieven die vanuit de samenleving komen, is mij uit het hart gegrepen." Pagina 12 en 13.

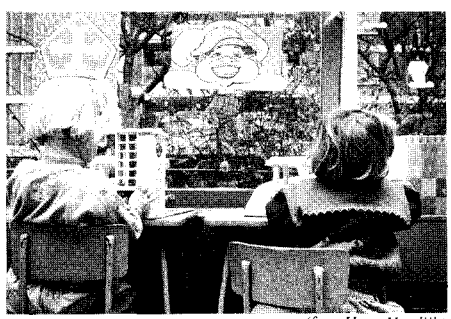

(foto Hans Hordijk)

Randnieuws 6
Column partijvoorzitter Van Velzen 7
Cultuur 10
Commentaren 11
Van Schalsum 11
Platform 14
Over de schutting 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Uw mening 20
Agenda 20
Aan de orde 21
Tweede aflevering in serie over Provinciale Statenverkiezingen 22, 23

(foto voorpagina Hans Hordijk)

INHOUD

Adempauze

Terecht heeft minister-president Lubbers de op 29 november jl. door de Veiligheidsraad aanvaarde resolutie (waarin Irak het ultimatum werd gesteld zich vóór 15 januari 1991 uit Koeweit terug te trekken) een ,,politiek instrument" genoemd. De Veiligheidsraad nam immers niet het besluit om vanaf 16 januari in de Golf tot geweld over gaan, maar laste een adempauze in waarin alles op alles gezet moet worden om geweld in dit gebied te voorkomen. De resolutie van de Veiligheidsraad moet als een signaal aan machthebber Saddam Hoessein beschouwd worden: trek u terug uit het deze zomer bezette Koeweit. Dan is een vreedzame oplossing van de problematiek mogelijk. De politieke strekking van de resolutie werd al een dag later duidelijk toen president Bush concrete voorstellen voor gesprekken met Irak deed. De wereld wacht met grote spanning het verloop van deze gesprekken af.
De resolutie van de Veiligheidsraad verschaft een juridische rechtvaardiging voor het gebruik van geweld, maar dat is nog iets anders dan morele rechtvaardiging. Want een ieder dient zich er in deze adempauze van bewust te zijn dat gebruik van geweld rampzalige gevolgen voor miljoenen mensen en de relaties met en in het Midden-Oosten zal hebben.

COLOFON

Redactie:
Evert Mathies (hoofdredacteur), Dick Aanen, Arjen Jongma, Jolly Kerkstra, Henk Lokkerbol, Hans Schipper, Dick van Vliet, José Möhring-Van Vondelen en Klaas de Vries.

Vaste medewerkers:
Alice Bakker-Osinga, Kees Beerthuizen, Carmen Boersma, Theo Brinkel, Reina van Ditzhuyzen, Klaasje Eisses-Timmerman, Ton Huijssoon, Karla Peijs, Mathieu Korten en Ben Pauw.

Eindredactie:
Marcel Meijer

Redactie-secretariaat:
Marcel Meijer, Andrea Vleeschouwer-van Wissen en Wil Waterreus-de Vries

Adviserende leden:
Rijk van Ark, Marianne Fennema en Cees Bremmer.

Ontwerp basis lay-out:
Bert Arts

Opmaak en druk:
BDU b.v. Barneveld

Advertentie-afdeling:
Buro B.D.M. b.v.
Vleugelnootlaan 4
2382 EN Zoeterwoude
(tel. 071-894024, 05700-41500)
faxnr. 071-893166

Abonnementsprijs:
f 47,50 per jaar

Redactie-adres
(tevens adres CDA-secretariaat en CDA-organen)
dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag
(tel. 070-3924461) faxnr. 3643417; faxnummer afdeling Buitenland 070-3561501)

Een gesproken woord editie van CD/Actueel wordt verzorgd door de CBB te Ermelo

ALGEMENE BESCHOUWINGEN SENAAT

Als ik dit beleid zie vraag ik me af: mensen waar zijn we toch mee bezig

Een overheid die in het licht van een oplopende staatsschuld de uitgaven nog steeds laat stijgen is geen goed rentmeester. ,,Onbetaalde rekeningen nalaten doet een goed rentmeester niet en ze achterlaten aan ons nageslacht is niet sociaal.'' Dat was één van de kritiekpunten van Ad Kaland, voorzitter van de CDA-Eerste Kamerfractie in zijn bijdrage aan de algemene politieke beschouwingen die 27 november en 4 december jl. in de Senaat werden gehouden. De fractievoorzitter hekelde het kabinet vooral op het punt van het in het leven houden of roepen van voorzieningen waar de burgers vaak onterecht gebruik van maken. Kaland lichtte voor CD/Actueel een aantal punten uit zijn opmerkelijke toespraak nog eens toe.

De kritiek van Kaland betreft vooral de hoogmoed van de politiek. ,,Jarenlang hebben we veel te hoge verwachtingen gehad van wat de politiek zou kunnen. We dachten dat we hier een hemel op aarde zouden kunnen scheppen. Politici op velerlei niveaus hebben lange tijd gedacht dat zij de enigen waren die beslissingen namen die het algemeen belang dienden. De gedachte overheerste dat als de politiek beslissingen nam, dat daarmee dan gegarandeerd was dat het ook goed zou zijn. Niets is natuurlijk minder waar. Er is de laatste jaren gelukkig een kentering gekomen. Maar nog lang niet iedereen is ook ten volle van de beperkingen van de politiek overtuigd. Neem nu ,,Een wereld van verschil'', de nota van minister Pronk over ontwikkelingshulp. Deze staat bol van ambities om de wereld beter te maken. Let wel: ik zeg niet dat ik tegen ontwikkelingshulp ben. Verre van dat! Maar besef alsje-blieft de relativiteit van de rol van de politiek en presenteer het ook wat bescheidener. Datzelfde geldt voor de nota ouderenbeleid, waar een splitsing wordt gemaakt tussen jong-bejaarden en echte bejaarden. Het is maar goed dat de meeste jong-bejaarden de nota niet hebben gelezen. Anders zouden ze ongerust worden over de bemoeizucht van de overheid. Er zijn miljoenen bejaarden die niemand nodig hebben en die er echt geen behoefte aan hebben dat de staat zich zorgen over hen maakt."

,,De politiek maakt zich veel te veel zorgen. Dat geldt ook op het terrein van de volkshuisvesting. Lange tijd was het zo dat 70 tot 80 procent van de woningen die werden gebouwd, bestemd werden voor de zogenaamd zwakkeren. Dat is belachelijk. Dertig, hooguit veertig procent is voldoende. Iemand die met een normaal modaal inkomen in de haven van Rotterdam werkt hoort toch eerst voor zijn eigen onderdak te zorgen voordat hij aan allerlei luxe dingen begint te denken. Mijn stelling is dat als je je als overheid niet overal mee bemoeit er opeens voldoende ruimte voor mensen en organisaties aanwezig blijkt te zijn. De mensen zijn in de loop der jaren veel te veel van de overheid gaan verwachten. Ze leunen er tegenaan en ze hangen er vanaf. Met als gevolg dat de vraag alleen nog maar meer toeneemt. De vraag naar meer geld voor de gezondheidszorg, voor de volkshuisvesting, voor het openbaar vervoer, voor cultuur, voor subsidies, voor bedrijven, voor particulieren stijgt alleen maar. En dat op een moment dat we ons als overheid voor honderden miljarden in de schuld hebben gestoken. De ruimhartigheid van de overheid heeft niets opgeleverd."

,,Er zijn miljoenen bejaarden die niemand nodig hebben en die er echt geen behoefte aan hebben dat de staat zich zorgen over hen maakt''

Kaland vraagt zich af of de noden en behoeften van de burgers wel zo groot zijn als in Den Haag vaak wordt verondersteld. ,,Tijdens de algemene beschouwingen heb ik tegen het kabinet gezegd: Gij bekommert u om vele dingen, maar is het wel nodig? Daar komt nog eens bij dat burgers steeds vaker in de verleiding komen om ten onrechte gebruik te maken van allerlei voorzieningen. Kijk maar eens naar het geld dat de overheid verspeelt door fictieve huwelijken en fictieve echtscheidingen. De overheid wordt heel vaak misleid. Diezelfde overheid is onvoldoende in staat om effectief te controleren."

TOENAME ARBEIDSONGESCHIKTEN

De CDA-fractievoorzitter sprak tijdens de algemene beschouwingen ook zijn verontrusting uit over de sterke toename van het aantal arbeidsongeschikten. Ook tijdens het interview komt hij er weer op terug. ,,De overheid heeft de afgelopen tien jaar een volumebeleid gevoerd. En wat is uiteindelijk het effect geweest: nul-komma-nul. Je ziet dat wij met het percentage arbeidsongeschikten ver uitstijgen boven

„Om de begroting 1991 dekkend te krijgen heeft de regering allerlei kunstgrepen toe moeten passen. Het is een ratjetoe geworden. Ik kan dat geen rentmeesterschap noemen. Dat is geen sociaal beleid"

het percentage in de ons omringende landen. En dat terwijl de gezondheid van de Nederlander en de werkomstandigheden niet slechter zijn. Dan is er maar één simpele conclusie, namelijk dat het ligt aan onze wetgeving en de toepassing daarvan. Onze wetgeving is te uitnodigend en te ruim. Het Najaarsoverleg tussen de sociale partners geeft mij wat dat betreft weinig vertrouwen. Voor de werkgevers is het afvloeien naar de WAO een goedkope manier om van zijn werknemers af te komen. Ze hoeven immers geen afvloeiïngsregeling te betalen. Maar ook voor de werknemer is het logisch dat hij voor deze oplossing kiest. Die heeft over het algemeen niet het prettigste werk. Je moet maar eens dag-in, dag-uit aan de lopende band staan. Dacht je dat die werknemer er op uit is om tot zijn zestigste jaar aan die band te blijven staan als ze er in de WAO netto maar heel weinig op achteruit gaan. Als ze dan nog een beetje gezond zijn – en gelukkig zijn dat er nog velen –, dan kunnen ze er èn in de grote stad èn op het platteland nog gemakkelijk wat bijscharrelen. Kortom, een riante positie. Ze hoeven niet meer naar dat rotwerk. Ze zijn vrij, eigen baas. Ik neem ze dus niets kwalijk. Maar ik neem de overheid wel wat kwalijk. Ik ben ervan overtuigd dat de wetgeving moet worden aangepast.
Als men iemand in de WAO stopt omdat er geen werk meer voor hem of haar is, dan is dat onrechtvaardig tegenover iemand die de WW in moet. De WW-er moet na twee jaar naar de bijstand en de WAO'er is tot zijn 65-ste jaar verzekerd van zijn inkomen. Terwijl er tussen die twee mensen niet zo erg veel verschil aanwezig is. Het moet mensen veel moeilijker worden gemaakt om in de WAO te komen. Deze voorziening moet weer bestemd worden voor de mensen die het echt nodig hebben."

FINANCIERINGSBELEID RATJETOE

Van een degelijk en verantwoord financieel beleid is volgens Kaland nog steeds geen sprake. „Ik erken dat de overheid bij het bedrijven van een bepaalde conjunctuurpolitiek best wat geld kan lenen om activiteiten in de samenleving te stimuleren. Dat dat in hetzelfde jaar niet allemaal opgebracht kan worden, is best verdedigbaar. Maar vergeet niet dat onze overheidsuitgaven structureel al jarenlang te hoog zijn. We zijn in de gelukkige omstandigheid geweest dat we konden putten uit een eens eindigende schat, namelijk de aardgasopbrengst. Daar is in de loop van de jaren meer dan 200 miljard van in de overheidsfinanciën gestopt. Ondanks die aardgasopbrengsten zijn we doorgegaan met het vergroten van onze staatsschuld. Als je nu kijkt naar de onzekerheden op het wereldtoneel en de lage rente, dan kun je concluderen dat we weer in een verlaagde conjunctuur terecht zullen komen. Veel bedrijven komen nu reeds in de problemen. In de Rijksbegroting hebben we echter geen enkele ruimte om stimulansen te geven. Integendeel, de overheid moet aflossingen op de staatsschuld en rente betalen. Als je dan je uitgaven nog eens wilt gaan verhogen en je wilt zelfs 3000 extra ambtenaren aanstellen – wat haaks staat op het voornemen tot een grote efficiëncybesparing –, dan vraag ik me af: mensen waar zijn we toch mee bezig. Er is geen sprake van een goed financieringsbeleid. Om de begroting 1991 dekkend te krijgen, heeft de regering allerlei kunstgrepen toe moeten passen. Het is een ratjetoe geworden. De uitgaven worden verhoogd waar dekkingsmiddelen bijgesprokkeld worden die eigenlijk niet in 1991 aanwezig zijn. De dekking bestaat uit zogenaamde overschotten van 1990, voorschotten van 1992 en af te stoten aandelen in een zo te zien niet al te florissante markt. Ik kan dat geen goed rentmeesterschap noemen. Dat is geen sociaal beleid."

Dick Aanen

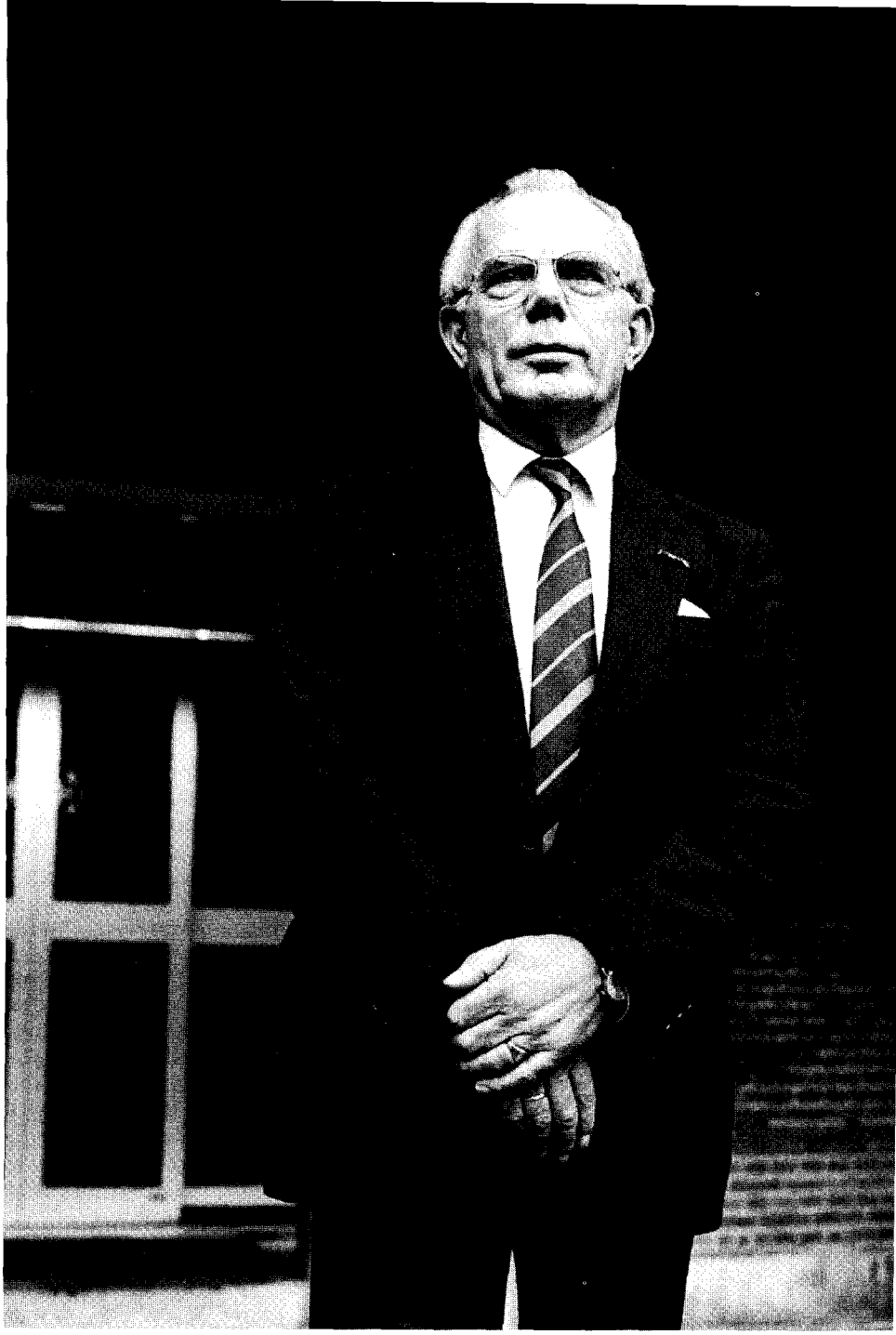

(foto Hans Hordijk)

Kaland: „Het moet mensen veel moeilijker gemaakt worden om in de WAO te komen."

RAND NIEUWS

Onder redactie van Ben Pauw

HONGAARSE BURGEMEESTERS OP BEZOEK

Op uitnodiging van het CDA en in het kader van het CDA-project voor kader en vorming van christen- democratische partijen in Midden- en Oost-Europa zijn eind november 39 Hongaarse burgemeesters een week lang op bezoek geweest in Nederland. Het Buitenland secretariaat in de persoon van de betrokken beleidsmedewerker, mr. Joost Gielen heeft hen gedurende deze dagen begeleid. Het betrof nieuw gekozen burgemeesters die allen aangesloten zijn bij de Hongaarse Christen-Democratische Volkspartij, KDNP.
Gedurende de gehele week vond een aantal instructieve activiteiten en bezoeken plaats, toegespitst op het werkterrein van de deelnemers. Zo werd men ontvangen op de gemeentehuizen van Voorhout, Katwijk en Etten-Leur en verzorgde Wim Eikelboom van het Steenkampinstituut een workshop over onder meer parlementaire democratie, staatsinrichting en vergadertechnieken.
Het hoogtepunt van het programma was duidelijk de inleiding van staatssecretaris Gabor die het gezelschap in het Hongaars nader uitleg gaf over het Nederlandse lokale bestuur.
Ook de lezing door partij voorlichter Rijk van Ark over omgang met de pers viel in goede aarde. Daarnaast werden bezoeken gebracht aan de Tweede Kamer, het ministerie van Binnenlandse Zaken, de VNG en het Provinciehuis in Den Haag.
De Hongaarse burgemeesters zijn allen nog maar heel kort in functie. De meesten zijn gekozen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in oktober. Hun leeftijd varieerde van 24 tot 62 jaar en ook de omvang van de gemeenten die zij vertegenwoordigden is heel verschillend. In het gezelschap waren bestuurders aanwezig van plaatsjes met maar 500 inwoners, maar ook burgemeesters van steden waar enkele tienduizenden mensen wonen.
Aan het eind van het bezoek bleek dat men zeer enthousiast was over het aangeboden programma. Getracht is de Hongaren niet te vertellen hoe men lokaal moet besturen, maar hen te laten zien hoe een en ander in Nederland is georganiseerd. Hierdoor heeft men een duidelijk inzicht gekregen in de Nederlandse situatie.
In aanwezigheid van staatssecretaris Gabor, de Hongaarse ambassadeur Csejtei en vicevoorzitter Van de Beeten werd op vrijdagavond 30 november afscheid genomen van de Hongaarse gasten. In een kort afscheidswoordje dankte mevrouw Szilagyine Csaszar, delegatie-leidster namens de KDNP, het CDA voor de gastvrijheid. Zij zei ervan overtuigd te zijn dat de burgemeesters de in Nederland opgedane ervaringen in Hongarije in de praktijk zullen brengen. Namens het CDA benadrukte Rob van de Beeten het belang van de contacten tussen Christen-democratische partijen in geheel Europa. Het CDA zal er alles aan doen de Christen-democratische partijen in Midden- en Oost Europa te helpen bij het democratiseringsproces.
In samenwerking met de heer Hatvari, die de gehele week op voortreffelijke wijze als tolk heeft opgetreden, zal het CDA nog een informatie-map in het Hongaars sturen aan alle deelnemers. Zo worden zij in de gelegenheid gesteld de informatie, die zij gedurende de week mondeling hebben gekregen, nog eens rustig na te lezen.

(foto Hans Hordijk)

V.l.n.r. de tolk, burgemeester Katona, Gabor en Gielen.

RUW WATER

Fractievoorzitter Elco Brinkman is bekend om de rijke en gevarieerde beeldspraken waarmee hij zijn spreekbeurten pleegt te doorspekken. Soms zijn ze treffend, soms te moeilijk of te ver gezocht. Spreekwoordelijk bijna is de scheepstaal waarvan hij zich bedient. Zijn ,,alle hens aan dek" is nog niet vervlogen, of ,,ruw weer" dient zich opnieuw aan. En als het eens geen guur weer meer is, dan is de storm wel op til. Dit bracht de directeur van de Purmerendse drukkerij Henkes-Senefelder, naar het schijnt een drukker met een zeer milieuvriendelijke inkt en zo'n 600 werknemers, op het idee om Brinkman bij diens werkbezoek aan het bedrijf te verrassen met een speciaal voor de gelegenheid ontworpen poster. Op de poster (met een oplage van 50 stuks) staat Brinkman via een montage als stoere matroos afgebeeld, temidden van drie scheepsmaatjes. Uit zijn mond komen de gevleugelde woorden. ,,Ruw water voor de boeg.". Brinkman was aangenaam verrast toen hij ineens de poster van de Purmerendse persen zag rollen.

Kohl: Prestatie van formaat

Beroep op solidariteit en vertrouwen in de toekomst wint het van het beeld van onzekerheid. De op zondag 2 december j.l. in Duitsland gehouden verkiezingen hebben het verwachte maar daarom niet minder verheugende resultaat opgeleverd. Meer dan 4 van de 10 kiezers in het verenigde Duitsland (bij een nog altijd hoog opkomstpercentage van 78%) kozen voor de ons vertrouwde lijn van christen-democratische uitgangspunten die ten grondslag moeten liggen aan het toekomstige beleid. Dat is des te verheugender omdat het de eerste verkiezingen betrof in het ene, verenigde Duitsland. Opmerkelijk is ook zeker de forse CDU-winst in Berlijn, die vermoedelijk daar voor het eerst tot een grote coalitie zal leiden.

Daarom zijn hier op de allereerste plaats oprechte felicitaties aan bondskanselier Kohl – en in hem de gehele CDU/CSU – op hun plaats. Uit de uitslag mag worden opgemaakt dat zijn aanpak van de Duitse vereniging, als deel van zijn aanpak van omwentelingen die zich in breder verband het laatste jaar hebben voltrokken in Midden- en Oost Europa, de juiste is geweest. Oskar Lafontaine van de SPD wees vooral op de problemen die nog opgelost moeten gaan worden. Hij benadrukte de onzekerheden die dat met zich zou brengen, zonder daarvoor overigens een oplossing aan te dragen. Het antwoord van de CDU/CSU was terecht dat van een beroep op solidariteit: zelfs al gaat de vereniging ons, bewoners van het voormalige westelijke deel van Duitsland geld kosten, dan moeten wij bereid zijn dat daarvoor over te hebben. En bovendien: de kansen die nu voor ons liggen moeten we goed benutten. Er is nu perspectief voor velen! Kohl vroeg om vertrouwen bij deze aanpak en hij kreeg dit vertrouwen.

Zoals al geschetst is de Duitse vereniging slechts een van de gevolgen van de veranderingen die zich in Europa hebben afgespeeld. De wijze waarop de regering van de Bondsrepubliek de afgelopen periode de daarmee samenhangende internationale problemen heeft benaderd is – eigenlijk al vanaf de presentatie van Kohl's '10-punten' plan – een goede gebleken. Men 'begreep' de historische gebeurtenissen en speelde daar politiek voortvarend op in met constructieve oplossingen. Die internationale aanpak is zeer zeker ook mede het werk van Genscher. Zijn winst is dan ook verklaarbaar en begrijpelijk.

Hoofdthema's in de CDU/CSU verkiezingscampagne waren punten die ook ons aanspreken:

– de Duitse eenheid waarbij we niet voorbij mogen gaan aan het feit dat deze eenheid door de CDU/CSU altijd en nadrukkelijk wordt verbonden aan de Europese eenheid. De Europese eenheid, waar we zelf deel van uit maken en die we samen met onder andere de Bondsrepubliek, verder vorm willen, moeten én zullen geven in de komende tijd;

– de enorme uitdaging van het omvormen van het economische systeem van het voormalige Oost-Duitsland van een centraal geleide naar een sociale markteconomie, met als grootste probleem de massale werkloosheid die in die overgangsperiode kan voorkomen. De burgers in de voormalige DDR zullen moeten leren weer zelf verantwoordelijkheid te dragen wat een ingrijpende mentaliteitswijziging vraagt;

– vrede en ontwapening, waarvoor de verbondenheid met de Verenigde Staten van Amerika essentieel blijft. Hiervoor zijn als gevolg van de veranderingen in Midden- en Oost Europa, nieuwe mogelijkheden ontstaan. Het recent gesloten CVSE-akkoord is een eerste concrete resultaat;

– milieubescherming waarbij de op te lossen problemen nog extra groot zijn in vergelijking met ons land. De socialisten in de DDR hebben een geweldige erfenis aan milieuproblemen achter gelaten waarvan de gevolgen nu niet te overzien zijn.

Herkenbaar in deze campagne was verder het benadrukken van het christelijk mensbeeld. Ik noem hier onder meer het met en voor elkaar verantwoordelijk zijn, het beschermen van het leven in alle fasen en respect voor mensenrechten. Een opvallend punt was verder de aandacht voor 'Familienpolitik': daarbij ging het onder meer om zowel de positie van kinderen als om het combineren van huishoudelijke en beroepsmatige arbeid.

Opvallend is zeker het verdwijnen van de West-Groenen uit de Bondsdag. Waar een kiesdrempel enerzijds teveel versnippering tegen kan gaan, bestaat het risico zoals bij de Groenen is bewezen, dat als je niet tijdig op veranderingen wilt inspelen, maar te lang blijft doordiscussiëren, je achter het net kan vissen.

Hoe nu verder?

De eerste verkiezingen in het verenigd Duitsland hebben plaatsgevonden en de oude coalitie van CDU/CSU en FDP zal ongetwijfeld voortgezet worden. In welke krachtsverhouding staat nog te bezien, omdat de FDP de CSU nu van de tweede plaats heeft verdrongen. De nieuwe regering wacht een enorme taak. Van harte wensen wij de nieuwe ploeg succes. En waar mogelijk zullen wij, als CDA, op verschillende manieren via onze contacten met de CDU/CSU proberen naar vermogen een bijdrage te leveren aan het oplossen van die problemen die ons in het belang van heel Europa ter harte gaan.

Wim van Velzen, partijvoorzitter

NOTA COMMISSIE-DEETMAN

De Kamer moet nu geen risico's nemen en kleine stapjes blijven zetten

Kamervoorzitter Wim Deetman is er van overtuigd dat een groot aantal zaken die de commissie-Vraagpunten oftewel de commissie-Deetman onlangs op het terrein van de staatkundige en bestuurlijke vernieuwing heeft voorgesteld, gerealiseerd zal worden. Maar dan moet de door de commissie gepraktiseerde voorzichtige aanpak wel nagevolgd worden: ,,De Kamer moet nu geen risico's nemen en kleine stapjes blijven zetten.'' CD/Actueel sprak met Deetman.

Wat vindt u van de eerste reacties op de nota?

,,De reacties komen voort uit een verkeerd verwachtingspatroon. Ik heb geconstateerd dat de commissie-Vraagpunten het laatste half jaar van buitenaf steeds meer op haar bordje geschoven kreeg, terwijl de commissie maar één taak had, namelijk vraagpunten te formuleren met betrekking tot staatkundige en staatrechtelijke vernieuwing. Aan die taak heeft de commissie zich gehouden. Sommigen hadden verwacht dat de commissie verder zou gaan, maar dat kon eenvoudig niet. Ten tweede heeft men natuurlijk de voorgeschiedenis in gedachten. Men denkt dan bijvoorbeeld aan de commissie-Cals/Donner en de commissie-Biesheuvel. Deze commissies brachten een rapport uit dat concrete voorstellen bevatte. Met de commissie-Vraagpunten is echter een geheel andere route gekozen. Deze commissie wilde eerst het terrein verkennen en oplossingsrichtingen suggereren. Unaniem zijn we tot een fundamentele analyse gekomen. Dat was overigens geen sinecure. Met die terreinverkenning, die analyse zou de Tweede Kamer eerst moeten instemmen. Pas daarna kunnen verdere stappen gezet worden. Kijk, als je het over de problemen niet eens bent dan zul je het over oplossingen zeker niet eens worden. Maar als je het eens bent over de problemen dan kun je eventueel ook tot gezamenlijke oplossingen komen. Als we de weg van de commissie-Cals/Donner of Biesheuvel waren opgegaan, dan zou de commissie-Vraagpunten niet veel meer opgeleverd hebben dan de vorige commissies. Onze nota zou dan ook in de bureala verdwijnen. Voor een parlementaire commissie vonden we dat een te mager resultaat. Vandaar dat we deze route hebben gekozen."

Een van de kritiekpunten is dat de commissie meer aandacht heeft besteed aan de verbetering van de kwaliteit van de overheid dan aan de relatie tussen kiezer en gekozene.

,,Die kritiek is misplaatst. De commissie had tot taak allerlei praktische problemen die te maken hebben met bestuurlijke, staatkundige en staatsrechtelijke vernieuwing in een samenhangend verband fundamenteel te analyseren. De huidige problemen hebben in werkelijkheid ook met elkaar te maken. Als je bijvoorbeeld de opkomst van burgers bij verkiezingen wilt verhogen, dan moet je de relatie tussen kiezer en gekozene ook verbeteren. Die relatie wordt alleen beter als de kwaliteit van het overheidsoptreden verhoogd wordt. Een ideale relatie tussen kiezer en gekozene met tegelijk een lage kwaliteit van de overheid zal de kiezer niet bevredigen. Het omgekeerde ook niet. Bestuurlijke en staatkundige vernieuwing kun je in principe dus niet loskoppelen."

GEEN OPGEHEVEN VINGERTJE

De commissie stelt voor punten als de gekozen burgemeester, de gekozen minister-president en het referendum verder te onderzoeken. Maar is dat nog wel nodig? Er is toch al jarenlang onderzoek naar gedaan?

,,Het risico is inderdaad aanwezig dat het verleden zich herhaalt, maar wij willen dat voorkomen door voor te stellen aan de hand van concrete wetsteksten de voor- en nadelen van bijvoorbeeld de gekozen minister-president te bezien. Ik erken dat dit moeilijke punten zijn, maar laat ik in dit verband VVD-fractieleider Bolkestein citeren die zei: ,,Als je nooit van opvattingen verandert, dan denk je niet na.'' Dat geldt natuurlijk voor alle partijen, ook voor D66. Maar daarmee blijven het voorlopig moeilijke punten die wat tijd vragen. Daarom wil de commissie in het vervolg van het proces ook niet met een totaalpakket aan voorstellen komen. Er zijn ook minder moeilijke punten waar we direct mee aan de slag kunnen. Denk maar de werkwijze van de Kamer, de omgang met adviesorganen of Europa."

Commissaris van de Koningin Vonhoff heeft in een reactie op de nota voorgesteld de opkomstplicht bij verkiezingen weer in te voeren. Wat vindt u van die suggestie?

,,Die gedachte is in de commissie uberhaupt niet aan de orde geweest. Als je praat over bestuurlijke en staatkundige vernieuwing bestaat het gevaar dat je met opgeheven vingertje door Nederland trekt en tegen de kiezers, politieke partijen of gemeenten zegt wat zij allemaal moeten doen om de problemen op te lossen. Dat leek de commissie geen goede werkwijze. Natuurlijk moeten anderen ook meewerken aan vernieuwing, maar onze invalshoek is geweest: wat moet er nu veranderen op het Binnenhof? We wilden de hand in eigen boezem steken. Als je aan dat zelfonderzoek conclusies verbindt en maatregelen treft, zul je ook de kiezers meer motiveren. Ik sluit dus niet uit dat de opkomstplicht weer op het tapijt komt,

Deetman: ,,Kamerleden moeten niet over stress zeuren. Als je niet tegen stress kan, moet je de Tweede Kamer niet ingaan." *(foto Hans Hordijk)*

maar we moeten eerst goed naar onszelf kijken. Ik hoop dat we op die koers blijven liggen. Wijken we daarvan af, dan voorspel ik dat men over tien jaar tot de conclusie moet komen dat de commissie-Vraagpunten niet veel heeft opgeleverd."

In de nota wordt gesuggereerd tot een ander kiesstelsel te komen. Waarom is er niet voor gekozen politieke partijen iets aan de wijze van kandidaatstelling te laten doen om de relatie tussen kiezers en gekozene te verbeteren?
,,Er zijn landen in Europa waar de taken en organisatie van politieke partijen in wetgeving is vastgelegd. Die weg wilde de commissie niet op. Het is niet goed als de overheid zich op die manier met politieke partijen bemoeit. Iets anders is het als de commissie voorstelt te onderzoeken of een ander kiesstelsel wenselijk is. Indien het zou komen tot een ander stelsel dan heeft dat natuurlijk grote gevolgen voor de organisatie van politieke partijen. Maar hoe die partijen een en ander aanpakken, is dan weer hun zaak."

EERSTE EN TWEEDE KAMER

De commissie wil onderzoeken of de Eerste Kamer het terugzendingsrecht moet krijgen. Waarom is in de nota de mogelijkheid van een afschaffing van de Eerste Kamer niet genoemd?
,,De commissie wilde geen discussie ontketenen die tot niets zou leiden. We wilden ook praktisch blijven. Het is namelijk nog maar de vraag of de Eerste Kamer uberhaupt wel afgeschaft kan worden, omdat de Eerste Kamer dan zelf positief moet beslissen over haar eigen opheffing. Bovendien zou het de verhouding tussen de beide Kamers maar onder druk zetten. Dat laat natuurlijk onverlet dat er soms problemen zijn. Denk maar eens aan de novelles. De grenzen aan het werken daarmee zijn toch wel bereikt. Er zijn vaak bezwaren van Eerste Kamerleden die technisch zijn verpakt maar die feitelijk puur politiek zijn. De senaat zegt vaak: we laten ons niet leiden door de waan van de dag maar dat waag ik soms wel eens te betwijfelen. Het uitgangspunt moet toch zijn dat de senaat een chambre de reflection is die het politieke primaat aan de Tweede Kamer moet laten. Doet ze dat niet, dan ontstaan er echt grote problemen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat het merkwaardig is dat de Eerste Kamer om politieke redenen soms wetten moet aanvaarden waar ze het eigenlijk niet mee eens is. Het systeem is op dit punt niet sluitend. Daarom verdient het aanbeveling de senaat de mogelijkheid te geven wetsvoorstellen terug te zenden naar de Tweede Kamer. De senaat moet zich er dan echter wel bij neerleggen dat de Tweede Kamer uiteindelijk beslist over dat wetsontwerp. Ga je zo'n in de Tweede Kamer al dan niet gewijzigd wetsontwerp dan weer terugzenden naar de senaat, dan voer je in feite een verkapt recht van amendement in. Dat raakt direct het politieke primaat van de Tweede Kamer. In wezen is er in de visie van de commissie dus sprake van een uitbreiding van bevoegdheden voor de Eerste Kamer, omdat die zelf kan beslissen of ze een wetsvoorstel afhandelt of terugzendt."

In de nota-Vraagpunten wordt voorgesteld de werkwijze van de Tweede Kamer drastisch te wijzigen. Er zouden o.a. minder en kleinere commissies moeten komen. Bestaat niet het gevaar dat deze voorstellen niet aangenomen zullen worden, omdat ze met name leden van grote fracties nadelig zullen treffen?
,,Dat gevaar bestaat zeker, maar dat is het gevolg van de open procedure die is gekozen. Het was dan wel een commissie van fractievoorzitters en andere zwaargewichten, maar er was tijdens de commissiewerkzaamheden geen sprake van terugkoppeling met de fracties. Ik hoop echter dat de Kamerleden beseffen dat de werkwijze van de Kamer niet op zichzelf staat; onze werkwijze raakt de samenleving en haar problemen zelf."

De Rotterdamse onderzoeker Vos heeft geconcludeerd dat de stress en de werkbelasting in de Kamer hoog zijn en dat het aantal kamerleden uitgebreid moet worden. Wat is uw oordeel over dit rapport?
,,Ik heb het rapport van de heer Vos nog niet helemaal kunnen bestuderen, maar mij lijkt dat uitbreiding van het aantal kamerleden niet direct tot minder stress hoeft te leiden. Integendeel, meer kamerleden kan door de grotere onderlinge competitie en door het feit dat ze zelf altijd nieuwe activiteiten scheppen ook wel meer stress tot gevolg hebben. Er is altijd wel genoeg te doen als je wilt. Meer kamerleden staat overigens haaks op de afslanking die we bij het overheidsapparaat willen doorvoeren. Overigens vind ik dat kamerleden niet over stress moeten zeuren. Stress hoort nu eenmaal bij het politieke bedrijf. Als je niet tegen stress kan, moet je de Tweede Kamer niet ingaan."

VOORZICHTIGE AANPAK

U was in het begin wat terughoudend met betrekking tot de parlementaire commissie. Bent u nu wat optimistischer gestemd?
,,Ik heb geaarzeld toen in het regeerakkoord werd voorgesteld een parlementaire commissie in te stellen. Ik vroeg me af of het verantwoord was. Een parlementaire commissie stel je namelijk pas in als alles vastgelopen is. Als je zo'n commissie instelt, moet je er dus van overtuigd zijn dat iedere andere benadering niets meer uithaalt en dat die commissie ook resultaat heeft. De politieke wil moet er dus zijn om er echt iets van te maken. Daarvan was ik niet overtuigd. Ik vroeg me ook af of er nog geen andere weg was. Wat ook meespeelde was dat bij een mislukking van de commissie het gezag van het parlement ook aangetast zou worden. Bovendien zouden we bij een mislukking voor de eerstkomende tien tot vijftien jaar een goede discussie wel kunnen vergeten. Toen het regeerakkoord een andere weg bewandelde heb ik besloten krachtig in de richting van een commissie te sturen die alleen vraagpunten formuleerde. Een andere opzet zou tot snelle verdeeldheid en dus mislukking geleid hebben. Onze voorzichtige aanpak heeft nu tot een goede eerste stap geleid. Ik hoop dat die voorzichtige aanpak voortgezet zal worden. De Kamer moet nu geen risico's nemen en kleine stapjes blijven zetten. Bij dit soort zaken is een zo groot mogelijke mate van overeenstemming ook van groot belang. Als ik vooruitkijk denk ik dat bij een voorzichtige aanpak een aantal zaken zonder meer gerealiseerd zal worden. Op het terrein van het directer maken van de democratie waar zaken als kiesstelsel, de gekozen burgemeester, het referendum, de gekozen minister-president spelen, zullen zich op een termijn van tien jaar veranderingen voordoen. Hoe en in welke mate weet ik niet, maar er zal wat veranderen. We kunnen het ons ook niet meer veroorloven om niets te veranderen."

Marcel Meijer

CULTUUR

Onder redactie van
Reina van Ditzhuyzen

(foto Hans Hordijk)

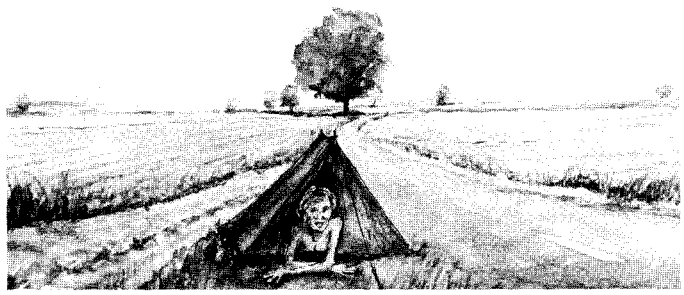

De Wassenaarse kunstenaar Frank Karremans is eigenlijk schilder van landschappen. Toen hij echter de kans kreeg om in het Haagse Nieuwspoort te exposeren, leek het hem aardig zijn werk een politiek tintje te geven. Zo begon hij aan een nieuwe en originele serie aquarellen: alle ministers van het kabinet-Lubbers III op hun – volgens Karreman – eigen karakteristieke wijze in het landschap geportretteerd. Zo zien we de minister van Buitenlandse Zaken over de aardbol zweven. En de minister van Verkeer en Waterstaat zit ineengedoken naast een drukke snelweg (zie foto). Het bestuur van Nieuwspoort was zo ingenomen met deze decoratieve portretten dat het de gehele serie kocht. Binnenkort krijgen ze in deze politieke omgeving bij uitstek hun definitieve plaats.

BOEKEN

Politieke zakagenda

Deze politieke agenda heeft een toegevoegde waarde: de gebruiker kan er rap allerlei informatie in opzoeken, zoals een politieke woordenlijst, politieke adressen, de samenstelling van het kabinet-Lubbers-III en belangrijke politieke data. Omdat er volgend jaar Provinciale Statenverkiezingen zijn, schenkt de Politieke Agenda van 1991 extra aandacht aan de taken, werkwijze en bevoegdheden van de provincie, de zetelverdeling en de spelregels bij de verkiezingen. Bovendien bevat de agenda 12 korte beschouwingen over uiteenlopende onderwerpen van de provincies zelf.
(Politieke zakagenda. Indeling: één week op twee pagina's. Zakformaat 9 x 16,5 cm. Prijs *f* 9,90 plus verzendkosten. Verkrijgbaar bij Stichting Burgerschapskunde, Postbus 349, 2300 AH Leiden, tel. 071-121841)

Handboek Politieke Problemen

De Noordhollandse CDA-gedeputeerde J. Achterstraat betoogde in CD/Actueel van 24 november jl. dat de ,,groei van het aantal reizigerskilometers geschat wordt op zo'n 70%". Daarom pleit hij zowel voor uitbreiding van het openbaar vervoer als van het wegennet. Hij zou het boek *Politieke Problemen* eens goed moeten lezen. In het hoofdstuk over Verkeer en Vervoer staat hierin o.a. dat wij na Bangladesh niet alleen het dichtst bevolkte land ter wereld zijn, maar ook dat onze dichtheid met 128 personenauto's per kilometer de hoogste ter wereld is. Niet alleen het hoofdstuk over Verkeer en Vervoer is de moeite van het lezen meer dan waard. Dit boek behandelt namelijk 24 politieke problemen die alle voortdurend in het nieuws zijn. Telkens is de opzet van de hoofdstukken gelijk: eerst een uiteenzetting van het probleem, vervolgens oorzaken en verklaringen, dan oplossingen gevolgd door vooruitzichten. Literatuur over het onderwerp en enige nuttige adressen sluiten het geheel af. Alle hoofdstukken zijn geschreven door deskundigen bij uitstek, zoals prof.ir. M. van Witsen over verkeer en vervoer, dr. W. Albeda over werkloosheid, C.A. de Kam over overheidsfinanciën, H.D.C. Roscam Abbing over euthanasie, H. Galjaard over erfelijkheidsonderzoek, P. Volten over defensie. Een aanbevelenswaardig handboek.
(J.W: van Deth/J.C.P.M. Vis (red.): Politieke problemen. Leiden, Stichting Burgerschapskunde/Stenfert Kroese, 1990, 520 p., tab., reg., lit., *f* 39,50 excl. verzendkosten)

Armoede in Nederland

Bestaat armoede in Nederland? Op deze vraag krijgt men een antwoord als men de boeiende bundel ,,Daar moet ik alles mee doen" leest. Zestien mensen die van een minimumuitkering leven vertellen hierin hoe ze de eindjes aan elkaar knopen. Opvallend is het verschil in mentaliteit tussen ouderen en jongeren. De 60-plussers klagen eigenlijk niet, de jongeren, opgegroeid in de welvaartsmaatschappij, leven en denken heel anders. Het vlot leesbare boek is hoogst interessant omdat het de minima zelf eens aan het woord laat. (J. Kullberg e.a. (red.): Daar moet ik alles mee doen. Nederhorst den Berg, Variant, 1990, 128 p., *f* 17,50)

Het Zweedse model

Na lezing van deze bundel bijdragen over het Zweedse model blijkt duidelijk dat het Zweedse model niet in ons land te importeren is. De oud-minister van Sociale Zaken dr. W. Albeda schetst een interessant beeld in zijn bijdrage ,,Zweden, een ander land" (p. 173-181). Op heldere wijze analyseert Albeda de Nederlandse en de Zweedse sociale structuren. Zijn conclusie is dat het noch mogelijk noch gewenst is het Zweedse model hier in te voeren. Doch niet alleen Albeda's bijdrage is de moeite van het lezen waard. Tal van zowel Zweedse als Nederlandse deskundigen belichten relevante aspecten. Zo worden de arbeidsmarkt, de arbeidsorganisatie en de collectieve arbeidsverhoudingen van beide landen naast elkaar gezet. Vanzelfsprekend wordt het Zweedse Model, het uitgangspunt voor dit boek, in hoofdlijnen geschetst.
(A. Buitendam (red.): Het Zweedse model, Geschikt voor import? Assen, Van Gorcum, 1990, 236 p., lit., *f* 39,50).

Reina van Ditzhuyzen.

De cultuurkeuze van...

J. Dzsingisz Gabor

Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

1. Laatst gelezen boek: **,,Zeitsignale" van Kurt H. Biedenkopf**
2. Laatste film: **geen**
3. Laatste musical: **Les Misérables**
4. Laatste tentoonstelling: **Ten Bruggencate**
5. Mooiste museum: **Diaspora in Tel Aviv**
6. Favoriete schilder: **Ten Bruggencate**
7. Favoriete schrijver: **Upton Sinclair**
8. Mooiste stad: **Rome**
9. Mooiste streek in Nederland: **Twente**
10. Favoriete muziek voor avondje thuis: **Chopin**

COMMENTAREN

MAAR NU DE TOEKOMST

„Ja tegen Duitsland, ja tegen de toekomst". Onder deze leus heeft kanselier Kohls CDU de eerste verkiezingen in het herenigde Duitsland gewonnen. Ondanks het geringe percentageverschil met de Bondsdagverkiezingen in het westelijk deel van 1987 een grote prestatie. De verkiezingen in diverse deelstaten gaven de laatste jaren immers een andere trend te zien. En belangrijker nog: in het vroegere DDR-gebied slaat de christen-democratie goed aan.
De Duitsers hebben met hun stemgedrag vooral de Duitslandpolitiek van Kohl en diens FDP-minister van Buitenlandse Zaken Genscher goed beloond. Ja tegen Duitsland, dus. Maar nu de toekomst. Die is ondanks de goede uitgangspositie niet gemakkelijk. In het oostelijk deel schreeuwen de problemen van economie, werkloosheid, verkeer en milieu om oplossingen. Zal Kohl dat in één regeringsperiode klaarspelen? Zal het rijkere westelijk deel de lasten lang willen dragen?
Dan is er nog de positie van het herenigde Duitsland als draaischijf tussen de EG en het arme en instabiele Oost-Europa, Rusland en Polen voorop. Naar de relatie tussen Duitsland en de wereld zal ook anders gekeken worden. En hoe zal Duitsland zich in EG-verband gaan opstellen?
Wij feliciteren de CDU/CSU en kanselier Kohl met de overwinning en wensen hem sterkte bij het aanpakken van de grote problemen in zijn land.

IDENTIFICATIEPLICHT

Het ziet er naar uit dat er toch nog uitvoering aan de afspraak in het regeerakkoord wordt gegeven om te komen tot een beperkte identificatieplicht op basis van bestaande documenten en in bepaalde in de wet te omschrijven bijzondere situaties. In de ons omringende landen bestaat vaak al een soort van identificatieplicht. Bij die bijzondere situaties waarover in het regeerakkoord gesproken wordt, kan gedacht worden aan voetbalvandalisme en fraude, maar ook aan zwartrijden in het openbaar vervoer. Dat zwartrijden is nu moeilijk te bestrijden, omdat zwartrijders vaak valse persoonsgegevens opgeven. Een beperkte identificatieplicht zou in verband met het wegvallen van de grenzen in '92 ook kunnen gelden bij het binnenlands vreemdelingentoezicht. Terecht heeft de CDA-fractie vorige week benadrukt dat de identificatieplicht voor het grootste deel zal kunnen geschieden met bestaande documenten als paspoort, rijbewijs, OV-jaarkaart, AOW-kaart, vreemdelingenkaart enzovoorts. Voor mensen die niet de beschikking (willen) hebben over deze documenten zou er een identiteitskaart moeten komen. Wij zijn ervan overtuigd dat de invoering van een beperkte identificatieplicht een grote bijdrage kan leveren in de strijd tegen de criminaliteit en tevens kan bijdragen aan een vergroting van de geloofwaardigheid van de rol van de overheid als het bijvoorbeeld gaat om bestrijding van fiscale fraude, het aanpakken van koppelbazen en de bestrijding van illegaal werk in bijvoorbeeld de horeca.

HOGERE BOETES

Voor de handhaving van overheidsbeleid wordt als uiterste middel het strafrecht gehanteerd. Het begrip „uiterste middel" geeft aan dat het gaat om een sluitstuk van het handhavingsbeleid. Het overheidsbeleid met betrekking tot het openbaar vervoer houdt in dat naast de bijdrage van de overheid, de gebruikers zelf ook volgens het profijtbeginsel moeten betalen voor hun rit. Wie dat nalaat is in overtreding en riskeert een strafrechterlijke sanctie: een boete. Wie de spectaculaire groei van het zwartrijden onder ogen ziet zal moeten erkennen dat de afschrikwekkende functie van deze boete in de loop der tijd flink is afgenomen. Dat heeft waarschijnlijk alles te maken met zowel de geringe „pakkans" als met de laagte van de boete.
Het besluit van de ministers van Verkeer en Waterstaat en Justitie om de boete fors te verhogen mag dan ook begroet worden als een belangrijke stap in de richting van het terugdringen van het zwartrijden. Bij dit besluit passen echter wel een paar kanttekeningen. Het strafrecht, in dit geval de boete, is het sluitstuk van het handhavingsbeleid. Er zal dus ook – en eigenlijk eerst – gekeken moeten worden naar preventieve maatregelen, zoals het intensiveren van de controle op de tram en de bus. Daardoor neemt immers de „pakkans" toe en dus het aantal overtredingen af. Verder is door de rechterlijke macht terecht gewezen op de noodzaak om de hoogte van boetes op vergelijkbare verkeersovertredingen, uit het oogpunt van rechtsgelijkheid, ook aan te passen.
Het is jammer dat de ministers er niet in geslaagd zijn om op dit terrein met een samenhangend pakket van maatregelen te komen.

VAN SCHALSUM

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar voor wie ergens vaag nog de droom koesterde loongroep 11, tante Truus en de premiekoopwoning nog eens in te ruilen voor een naamloos bestaan onder de Seinebruggen, het Andesgebergte of de wilde vaart, is de droom uit. Er komt vanwege Hirsch Ballin en op aandringen van Brinkman, legitimatieplicht. Het is uit met de romantiek. Toegegeven: het was al vrijwel ondoenlijk om je zonder pin-, post- of streepjescode staande te houden in het maatschappelijk verkeer, maar nu is het met het onmaatschappelijk verkeer òòk afgelopen.
Nog voor u, het gereguleerd bestaan beu, met uw plunjezak de grensherberg bent binnengetreden zal er voortaan een stem klinken: doe hem open, vraag hem naar zijn naam. Natuurlijk, wij doen zulke dingen niet. Wij zijn netjes opgevoed, vertonen burgerzin,
leggen overal pasjes over en noemen onze naam. Maar het idee, dat het ook anders had gekund en nog steeds zou kunnen, gaf totnogtoe een avontuurlijke dimensie aan het leven. We konden nog onze andere ik worden. Dat hield ons op de been. Dat is straks afgelopen. Er komt weliswaar beperkte legitimatieplicht, maar dat is weer van dat Binnenhofbargoens waarvan ik niet weet wat ik me daarbij precies moet voorstellen. Waarschijnlijk alleen het bovenlijf ontbloten bij de douane ofzo. De maskers moeten af. Hoe was de naam? Ik wil me er niet mee bemoeien, maar ik moet er ook aan geloven. Van Schalsum is de naam. Zich nader beperkt legitimerend: Siebold van Schalsum.

Het is overheidsverantwoordelijkheid opvang goed te regelen

Het is niet goed om van de verzorging van kinderen door de moeder een 24-uursproject te maken", aldus Miep de Wit-Mulder, lid van de Emancipatieraad. ,,Van moeders kan niet verwacht worden dat ze het allemaal even interessant vinden om de hele dag achter de theemuts te blijven zitten. Kinderopvang is met name in beeld gekomen nadat duidelijk werd dat in het hele emancipatieproces vrouwen meer kans moesten hebben om in de periode dat ze kleine kinderen hebben - als ze dat willen - te werken of te studeren. Bovendien biedt het hen de mogelijkheid tot het verkrijgen van economische zelfstandigheid. In de praktijk zie je dat het ook steeds meer een maatschappelijk belang van werkgevers wordt kinderopvang goed te regelen. Zij raken immers op allerlei niveaus deskundigen kwijt als vrouwen vanwege gebrekkige mogelijkheden tot kinderopvang hun baan opgeven. Een sollicitatieprocedure en het inwerken van een nieuwe kracht is kostbaar. Daarom staat men meer open voor kinderopvangvoorzieningen." ,,Overigens", zo stelt zij, ,,krijgen de meeste vrouwen niet meer zoveel kinderen. Ik vind dat het ook voor kinderen uit deze kleine gezinnen heel goed is dat ze met andere kinderen delen van de dag doorbrengen en niet de eerste vier, vijf jaar met hun moeder op een flatje doorbrengen en dan plotseling wel in een grote groep gezet worden doordat ze naar de basisschool gaan. Bovendien denk ik dat twee partners ook een prettiger leven samen hebben als ze allebei ,,bij blijven" en weten wat in de maatschappij te koop is. Door de manier waarop de taakverdeling binnen het gezin en de samenleving geregeld was, zijn mannen als het ware ook altijd vrijgesteld geweest van een stukje ouderschap." Het hele kostwinnersbeginsel maakt dat mannen minder investeren in het ouderschap, zo meent Miep de Wit-Mulder. Dit vindt ze een slechte ontwikkeling, ,,omdat je dan twee soorten leven helemaal uit elkaar trekt. Nu pas wordt eigenlijk onderkend dat we ook naar de mannen moeten kijken. Mannen zijn ook geconditioneerd. Dat is niet een situatie die van de een op de andere dag veranderd kan worden. Dat heeft tijd nodig. Dit neemt niet weg dat er inmiddels al heel veel partners zijn die aandacht hebben voor de zorg voor de kinderen en niet alleen maar aandacht geven tussen half zes en zes uur; even leuk er mee spelen totdat iemand anders het eten op tafel zet."

Miep de Wit-Mulder

ORGANISATIE OPVANG

Het lid van de Emancipatieraad erkent dat er nog wel problemen zijn rondom de organisatie van kinderopvang. ,,Onze samenleving en dus ook de opvoeding is zo gecompliceerd geworden dat het belangrijk is zorgvuldig kinderopvangorganisaties op touw te zetten, net zo goed als het belangrijk is een goed onderwijssysteem te hebben." De Emancipatieraad is voor het organiseren van goede betaalbare kinderopvang die aan genormaliseerde kwaliteitseisen voldoet. De Emancipatieraad vindt dat de financiering structureel geregeld dient te worden. In delen van Nederland kan dat gezien de geografische afstanden en budgettaire problemen misschien niet zo snel. Daar zou een gastouderproject of bedrijfsopvang, mits onder dezelfde voorwaarden gerealiseerd, een oplossing zijn. Uiteindelijk zou het gehele beleid moeten worden gedecentraliseerd. De Emancipatieraad heeft geadviseerd tussen nu en vier jaar een kinderopvangfonds te vormen en voorlopig de voor kinderopvang vrijgevallen middelen in te zetten als stimuleringsbijdrage. Ik kan me voorstellen dat gemeenten verschillende mogelijkheden hebben. De situatie is al wezenlijk anders als je praat over een kleine of een grote gemeente, een plattelandsgemeente, een industrieel gebied of een agrarisch gebied. Gemeenten en bedrijven maken zelfs steeds weer plannen om kinderopvang te organiseren naarmate er meer vraag naar is. Het is een algemeen belang en dus ook een overheidsverantwoordelijkheid dat kinderopvang onder goede voorwaarden en rechtvaardig georganiseerd wordt. Als wij allen vinden dat er kinderopvang moet zijn, dan is het de politieke verantwoordelijkheid te kijken welke mogelijkheden er zijn en hoe een kader te scheppen is. Met particuliere initiatieven, mensen die iets onder elkaar regelen, moet de overheid zich tot op zekere hoogte helemaal niet bemoeien." Zij vindt tenslotte dat Brinkman met zijn uitspraak over kinderopvang de indruk wekt dat hij zwart werken promoot.

Begin november veroorzaakte CDA-evoo

schudding middels een interview in NV-m

verklaarde Brinkman niet tegen zwarder

moet zijns inziens door de ouders zelf geld

basisvoorziening worden die aan alg kwa

Naar aanleiding van Brinkmans uitspr

Wit-Mulder, lid van de Emancipatie Jan

CDA-fractie in de gemeente Ferwerd.

KINDERI

Particuliere initiatieven niet door bureaucratie in de kiem laten smoren

oorzitter Brinkman grote op-

magazine. In dat interview

eropvang te zijn. Kinderopvang

d worden en de opvang mag geen

waliteitsnormen moet voldoen.

sprak CD/Actueel met Miep de

Jan Havinga, voorzitter van de

(foto Hans Hordijk)

PVANG

Je moet als gemeente geen voorzieningen treffen op het terrein van kinderopvang omdat het toevallig „in" is, aldus Jan Havinga, voorzitter van de CDA-fractie in de Friese gemeente Ferwerderadeel. Kinderopvang vindt hij een goede zaak voor mensen die om een aantal redenen niet aan het arbeidsproces deelnemen en willen (her-)intreden. „Ik denk dan met name aan eenoudergezinnen. Voor hen is het economisch en sociaal gezien belangrijk. Het verhoogt hun gevoel van eigenwaarde."

Kinderopvang mag in zijn optiek niet in de plaats komen van opvoeding; omdat opvang maar een deel is van de opvoeding. Ouders zijn volgens de heer Havinga zeer goed in staat zelf kinderopvang te organiseren. „Primair is dat ook een taak van de ouders. De overheid moet zich er pas mee bemoeien als de behoefte aan kinderopvang groot blijkt te zijn en wanneer door het ontbreken van goede voorzieningen mensen tussen de wal en het schip dreigen te komen. De gemeentelijke overheid heeft niet de taak kinderopvang te regelen voor mensen met een redelijk goed inkomen. Het gaat erom dat een stukje onbillijkheid in de samenleving weggenomen wordt. Mensen die het financieel gezien niet breed hebben moeten niet belemmerd worden in hun maatschappelijke en sociale activiteiten. Daar ligt duidelijk een taak van de landelijke c.q. de gemeentelijke overheid."

Eind vorig jaar is vanuit de gemeenteraad de Ferwederadeel op dracht gegeven een onderzoek te verrichten naar de noodzaak van kinderopvang binnen de gemeente. De respons was 33%, waarvan 25% gebruik van opvang bleek te maken. Daarvan was ruim de helft tevreden over de bestaande vorm van kinderopvang zoals bij familie, kennissen, buren en peuterspeelplaatsen. We moeten dus geen overhaaste initiatieven nemen, waarschuwt Jan Havinga. De gemeente Ferwerderadeel heeft nog geen gebruik gemaakt van de Stimuleringsmaatregel Kinderopvang, mede omdat het onduidelijk was of een dergelijke tijdelijke maatregel door de gemeente structureel kon worden gemaakt. Mede gezien de specifieke omstandigheden in de gemeente zoals de hoge werkloosheid en de lage gemiddelde inkomens bestaan er twijfels of een dergelijke voorziening gecreëerd kan en moet worden. Het emancipatoire aspect van de kinderopvang wordt wel erkend, maar de realiteit leert dat veel problemen om een oplossing vragen en er dus prioriteiten moeten worden gesteld.

PARTICULIERE INITIATIEVEN

Kinderopvang levert wel wat arbeidsplaatsen op, maar zeker niet voldoende, aldus de CDA-fractievoorzitter. „Eigenlijk sta je gelet op de situatie hier steeds voor de vraag welke zaken sociaal gezien het meeste effect sorteren. Dan zal wel eens kunnen blijken dat door de gemeente gesubsidieerde kinderopvang een „luxe" is die wij ons hier niet of nauwelijks kunnen permitteren." In principe, zegt hij, zou kinderopvang decentraal geregeld moeten worden zodat het toegespitst kan worden op de eigen (in dit geval, plattelands-)situatie. „Het grootste dorp binnen onze gemeente telt 3000 inwoners. De geografische afstand tussen de dorpskernen bemoeilijkt de realisering van een voorziening aan kinderopvang. Dit is niet te vergelijken met de Randstad. Wij hebben het vaak al moeilijk genoeg om allerlei andere voorzieningen in stand te houden. Natuurlijk kan wildgroei ontstaan binnen de kinderopvang als je particuliere initiatieven laat opkomen. Echter, als gemeente kun je duidelijk de keuze maken bepaalde initiatieven te steunen en andere niet en daarmee enige regels stellen zonder dat je die initiatieven meteen smoort. Het is goed dergelijke inzetten de ruimte te geven. Eigen initiatieven krijgen het echter moeilijk. In het verleden zijn al ernstige fouten gemaakt met particuliere initiatieven die door de bureaucratie in de kiem werden gesmoord. De uitspraak van Brinkman over het niet onmiddellijk aan regels leggen van initiatieven die vanuit de samenleving komen, is mij uit het hart gegrepen. Men beseft in feite te weinig dat wij met elkaar de overheid, de gemeente zijn."

(foto Nieuwe Dockumer Courant)

Jan Havinga

José Möhring-van Vondelen

Hoofdlijnen van een nieuw vredes- en veiligheidsbeleid

PLATFORM

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven. De lengte van de bijdrage mag de 800 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Er bestaat een nauwe samenhang tussen vredes- en veiligheidsbeleid. De vernietigingskracht van moderne wapens en de sterk toegenomen kwetsbaarheid van onze samenleving maken dat, zeker voor de hoog geïndustrialiseerde landen, geen duurzame veiligheid verzekerd kan worden zonder een goed geïntegreerd vredesbeleid waarbij de militaire component zijn plaats vindt naast de politieke, economische, culturele en andere elementen. Wanneer wij ons vandaag veiliger voelen dan enkele jaren geleden komt dat niet door ,,de passende combinatie van nucleaire en conventionele wapens", maar door een fundamenteel andere politieke context.
Mijn hoofdstelling is dat de radicaal gewijzigde situatie, sedert de oprichting van de NAVO, een nieuwe benadering vereist waarbij de gezamenlijke politieke wil om te komen tot een nieuwe vredes- en veiligheidsstructuur in Europa ook vertaald moet worden in institutionele vormen van samenwerking. De oude dreiging van het Warschaupact is weggevallen. Tijdens de Parijse Top-Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking (CVSE) is de koude oorlog plechtig ten grave gedragen. Met veel mooie woorden werd een nieuwe periode van samenwerking, stabiliteit en welvaart aangekondigd. Intussen worden wij in West-Europa geconfronteerd met acute problemen van een beklemmende omvang. In Oost-Europa dreigt chaos. De kern van de Europese problematiek is derhalve fundamenteel veranderd. Zijn de bestaande instituten zoals NAVO en WEU geboren uit de grote vrees voor een agressief en in conventioneel opzicht oppermachtig communistisch Oostblok geschikt om hieraan het hoofd te bieden? Of moet vooral gedacht worden aan CVSE en EG?
Het Nederlandse beleid zou zich moeten richten op een drietal punten:
1) Een spoedige krachtige versterking en verdere uitbouw van de CVSE-organen met als doel een pan-Europees vredes- en veiligheidssysteem waarbij uiteraard zowel de Verenigde Staten als de Sowjet-Unie betrokken zijn.
Ondanks de fraaie woorden van het Parijse handvest is de institutionele vormgeving wel heel zwak gebleven. Het CVSE-mechanisme wordt bovendien verdeeld over Wenen en Warschau plus een mini-secretariaat in Praag. In wezen blijft bij deze bewust gekozen ,,lichte" opzet de veiligheidsstructuur, daterend uit een andere tijd, gehandhaafd. Zoals reeds eerder aangegeven, vraagt de huidige problematiek een geheel andere benadering. De politieke, economische, sociale en culturele aspecten zijn daarbij veel belangrijker geworden dan de militaire factoren. Het is dan ook in hoge mate teleurstellend dat de Top in Parijs onvoldoende vorm heeft weten te geven aan de eisen van de tijd. Zelfs een Comité van Permanente Vertegenwoordigers kon er niet af en aan een stevige Secretaris-generaal met een adequaat apparaat mocht niet eens gedacht worden.
Maar hoe denken we dan eigenlijk het hoofd te bieden aan de ernst van de situatie? Vragen de snel wisselende, soms onrustbarende ontwikkelingen niet om een mechanisme dat ook reageren kan? Op dit kernpunt leverde Parijs niet meer op dan een Italiaans Paasei: vorstelijk verpakt in zilverpapier maar met te weinig substantie!
Het Nederlands beleid zou zich verder moeten richten op:
2) het voorkomen dat een gemeenschappelijk vredes- en veiligheidsbeleid voor geheel Europa op veiligheidspolitiek terrein doorkruist wordt door de Westeuropese integratie.
De EG behoort tot een van de grote verworvenheden van de naoorlogse periode. Verdere uitbouw van het integratieproces vooral op economisch, sociaal en monetair vlak is een goede zaak. Bepaald urgent daarbij is de versterking van het Europese Parlement. In theorie vormt de integratie van het politieke en veiligheidsbeleid het logisch sluitstuk van het integratieproces. Maar waarom zouden wij nu deze slotfase versnellen? Is het niet van de allergrootste betekenis om in de unieke situatie waarin wij nu in Europa verkeren geen nieuwe scheidslijnen te trekken? Voor het eerst doet zich een reële mogelijkheid voor om een definitief einde te maken aan de grootste militaire confrontatie uit onze geschiedenis en een nieuwe periode van Europese samenwerking in te gaan. Wanneer echter de voorstanders van een spoedige integratie van de ,,veiligheidscomponent" in de EG hun zin krijgen, ontstaat er zowel in economisch als militair opzicht een ,,Fort West-Europa". Ongetwijfeld zal hiervan op een aantal Oosteuropese landen een grote aantrekkingskracht uitgaan. Maar zoeken wij een Pyrrhusoverwinning? Een definitieve splitsing in Europa is dan immers onvermijdelijk. Waar komt de grens te liggen? Hoe verder oostelijk, hoe groter de vrees en het wantrouwen van diegenen die zijn buitengesloten. Het stimuleert een negatieve ontwikkeling in de Sowjet-Unie en draagt bepaald niet bij tot duurzame veiligheid. Temporisering van de veiligheidspolitieke integratie in West-Europa en een versnelde uitbouw van een pan-Europese vredes- en veiligheidsstructuur lijkt een betere benadering. De NAVO en ook de WEU kunnen voorlopig rustig voortbestaan en – mits aangepast aan de nieuwe verhoudingen – zelfs dienstbaar worden gemaakt aan de nieuwe opzet. Naarmate het vertrouwen in de nieuwe vormen van samenwerking groeit, vermindert hun betekenis.
Tenslotte moet het Nederlandse beleid zich richten op:
3) Een omvangrijk economische steunverlening zowel in EG-verband als bilateraal. De acute noodsituatie vraagt om een royale inzet, overeenkomstig onze draagkracht. Duitsland gaat ons daarin voor. Voortvarendheid ten aanzien van een breed opgezet Europees Programma voor Economische Samenwerking (EPES), gericht op de landen van Centraal- en Oost-Europa.
Van groot belang hierbij is het stimuleren van de regionale samenwerking. Ook het Energieplan van minister-president Lubbers kan hier een waardevolle bijdrage leveren. In afwachting van de totstandkoming van EPES zou op korte termijn een substantieel bilateraal hulpprogramma kunnen worden aangepakt waarbij vooral aandacht gegeven moet worden aan die sectoren waar Nederland over grote expertise beschikt.
Een ding is zeker: alleen een krachtige manifestatie van solidariteit kan aan miljoenen mede-Europeanen een levensperspectief bieden. Dat vraagt wel iets meer dan de nu uitgetrokken 220 miljoen gulden.

drs. E. J. Korthals Altes
oud-ambassadeur, lid van het Comité Christen-Democraten voor Ontspanning en Wapenbeheersing en lid van het CDA-werkgroep Vrede en Veiligheid.

Nieuwe zenderverdeling noodzakelijk om concurrentiepositie publiek bestel te verbeteren

Onlangs bracht de NCRV een plan uit waarin gepleit werd voor de inkleuring van Nederland 1, 2 en 3 naar programmering en niet langer naar omroepen. In deze revolutionaire opzet krijgt Nederland 1 duidelijk de belangrijkste plaats toebedeeld. Het NCRV-plan is één van de vele plannen die de laatste tijd zijn uitgebracht over de indeling van de Nederlandse zender. CD/Actueel sprak met NCRV-voorzitter Ton Herstel over de concurrentiepositie van het publieke bestel.

NCRV-voorzitter Herstel.

Mr. A. (Ton) Herstel was vorige maand een jaar voorzitter van de NCRV. Zijn benoeming wekte medio 1989 enige verbazing omdat hij jarenlang (hoofd)officier van justitie was geweest en velen ervan uitgingen dat hij nog vele jaren bij het Openbaar Ministerie zou blijven. Maar Herstel zelf vond zijn overgang niet zo opzienbarend omdat hij zich al van jongsaf betrokken voelt bij de christelijke organisaties. ,,Dat ik mij nu beroepshalve aan zo'n grote christelijke organisatie kan gaan wijden vind ik een voorrecht," zei hij na zijn benoeming.
Met voldoening kijkt hij op het eerste jaar terug. De NCRV floreert, zij boekte vorig jaar een flinke ledenwinst en de voorzitter ziet de toekomst van zijn vereniging met veel vertrouwen tegemoet. Hij is zich er ook van bewust dat ,,Hilversum" spannende jaren doormaakt, zeker sinds in 1989 een op Nederland gerichte commerciële omroep (Veronique, nu RTL4) de gunst van de tv-kijkers poogt te winnen. Nadat zijn VARA-collega Marcel van Dam een eigen plan voor de zenderverdeling had gelanceerd kreeg Ton Herstel van enkele kanten te horen: ,,Kom maar met een alternatief." De NCRV had al een plan op de plank liggen dat onlangs in de openbaarheid werd gebracht.
Herstel: ,,Ons plan beoogt dat de publieke omroep zowel goed met de commerciële omroep kan concurreren als zich daarvan kan onderscheiden. Het gaat uit van de eenheid van het publieke bestel waarvan de kern gevormd wordt door verenigingen van kijkers en luisteraars die allemaal een volledig programma verzorgen." Het NCRV-plan ziet er naar Hilversumse begrippen nogal ,,revolutionair" uit. In bepaalde opzichten kan men er ,,zenderkleuring" in herkennen. Op het tv-net 1 zou een breed programma moeten komen dat gericht is op een relatief groot publiek van heterogene samenstelling (15-45 jaar), met nadruk op verstrooiing en lichte informatie, waaronder actualiteiten. Op het tweede net zou een volledig programma moeten komen met meer nadruk op informerende en innoverende programma's, waaronder documentaires, educatieve spelletjes en drama. Binnen de programmering op dit net moet er ruimte komen voor vernieuwingen en experimenten en de inhoud van de programma's moet niet uitsluitend op de gevestigde publieke smaak leunen. Het derde net zou een evenementen- en cultuurnet voor alle omroepen moeten worden, met ruimte voor sport, podiumkunst, speelfilms, enzovoort. Van betekenis is dat de zendtijd over de drie televisienetten zo verdeeld wordt dat op het eerste net overdag meer zendtijd beschikbaar is (een wens van velen). Uitgangspunt is uiteraard dat de inhoud van de programma's niet-commercieel van opzet blijft. De bedoeling van het plan is duidelijk: het eerste net zal gedurende vele uren per dag op een breed publiek grote aantrekkingskracht moeten uitoefenen. Op die manier kan het publieke bestel de concurrentie met RTL4 aan.
Herstel is van mening dat uitvoering van het NCRV-plan zonder wijziging van bepalingen van de Mediawet plaats kan vinden. De omroepwereld gaat spannende weken tegemoet. Binnenkort komt het bekende Amsterdamse bureau Mckinsey met het resultaat van een in opdracht van het NOS-bestuur ingesteld onderzoek. Daarin staan voorstellen om tot een zo doelmatig mogelijke verdeling van zendtijd te komen. Ook worden de mogelijkheden om in Hilversum tot besparingen te komen besproken. Mr. Herstel: ,,Ik verwacht dat het NOS-bestuur begin volgend jaar aan de hand van dit rapport spijkers met koppen zal slaan. De NOS zal nu keuzes voor de structurering van het publieke bestel moeten maken." Herstel is een van de leden van het NOS-bestuur.
Na publikatie van het NCRV-plan hebben enkele commentatoren opgemerkt dat het eerste net in de opzet van dit plan nogal geaccentueerd wordt. Bovendien wordt de coördinatie moeilijker omdat op de netten 1, 2 en 3 alle zendgemachtigden aan hun trekken moeten komen. ,,Maar," reageert Herstel, ,,men moet goed bedenken dat we als publieke omroep met een buitenlandse commerciële concurrent geconfronteerd zijn." Naar zijn mening bestaat op het ministerie en hier en daar in Hilversum (ook in het plan van de VARA) de neiging om de pluriformiteit te verkleinen. De NCRV is het daarmee niet eens, zij bepleit dat iedere zendgemachtigde naar buiten toe herkenbaar moet blijven."

Evert Mathies

CDJA

KIESRECHT ALLOCHTONEN

Op de CDJA-Raad van 24 november jl. is het raadsstuk over het Allochtonenbeleid vastgesteld. Helaas sprak de meerderheid zich uit tegen het verlenen van actief en passief kiesrecht op landelijk en provinciaal niveau aan allochtonen die al langer dan 5 jaar legaal in Nederland verblijven.
Natuurlijk mogen wij ons wel met hen bemoeien, maar zij zich niet met ons. En als ze dat willen, moeten ze ook maar ,,echte Nederlanders" worden. Zijn we soms bang voor machtsverlies? De meeste allochtonen hebben immers geen christelijke achtergrond en zullen op de ,,verkeerde" partijen stemmen. Dit is toch een teken dat we niet zo openstaan om allochtonen bij onze partij te betrekken. Het is echter de hoogste tijd de deur wijd open te zetten. Met allochtonen in de partij krijgen we meer inzicht in hun situatie en kan het een beleid voor en door allochtonen worden. Denken we nu echt dat allochtonen zich aansluiten bij een politieke partij terwijl ze niet mogen stemmen en zich ook niet verkiesbaar mogen stellen? Ze zullen zich in ieder geval zeker niet aansluiten bij het CDJA, die hun zeggenschap beperkt wil houden.
Op dit punt is het CDJA conservatiever dan het CDA en dat is voor mij een onaangename verrassing. We zijn echt ziek: ons hart zit niet meer aan de linkerkant maar aan de rechterkant van het midden.

Elisabeth van den Hoogen

DE ROL VAN DE CVSE IN EEN VERANDERD EUROPA

Eind vorig jaar kon door de afschaffing van de leidende rol van de communistische partij in de meeste Oosteuropese landen de deling van Europa ongedaan gemaakt worden. Deze deling was het gevolg van de Sowjet-overheersing van Oost-Europa en de daarmee samenhangende koude oorlog. Veel conflicten buiten Europa werden door de scherpe oost-west tegenstelling geïnitieerd. Internationale organisaties als de Verenigde Naties (VN) en de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) konden door deze sterke polarisatie geen rol van betekenis spelen.
Hoe anders is de situatie op dit moment. De Sowjet-Unie steunt de Verenigde Staten in de akties tegen Irak en in de CVSE is een paar weken geleden een conventioneel wapenakkoord gesloten dat meer wapensystemen afschaft dan in enige oorlog zijn vernietigd. Toch is er weinig reden tot euforie. De deling in Europa is in politiek opzicht dan wel opgeheven maar de economische problemen van Oost-Europa zijn enorm. Op termijn zal zonder economische stabiliteit de politieke stabiliteit in Europa ook weer bedreigd worden. We kunnen Oost-Europa niet met de gevolgen laten zitten van een economisch wanbeleid van communisten. Na de politieke deling van Europa zal deze dreigende economische deling met kracht moeten worden voorkomen. Ook zien we in een aantal Oosteuropese landen regionale conflicten de kop op steken. Deze conflicten vormen ook een bedreiging voor een politiek stabiel Europa. De rol van de Verenigde Staten in het Europese veiligheidsbeleid zal door het vertrek van vele Amerikaanse soldaten en materieel naar de Golf ook afnemen. Het is de vraag of deze troepen nadat de situatie in de Golf is gestabiliseerd nog terug zullen komen naar Europa. Als dit alles op een rij gezet wordt, betekent dit dat Europa op veiligheidsgebied initiatieven moet gaan nemen.
Na de ondertekening van de CVSE-akkoorden over conventionele wapenbeheersing zullen de Europeanen een forum moeten gaan ontwikkelen waar zowel de uitbouw van de economische samenwerking als de samenwerking op het gebied van veiligheid en stabiliteit besproken kunnen worden. De CVSE biedt hiervoor een uitstekend platform omdat het alle landen van Europa betrekt bij de samenwerking. Dit in tegenstelling tot o.a. de EG en de NAVO. Natuurlijk zal de CVSE de rol die de EG en de NAVO spelen nu niet kunnen of moeten overnemen. De EG-lijn van een hechtere samenwerking tussen de lidstaten en het creëeren van een gezamenlijke binnenmarkt zal zeker voortgezet moeten worden. Evenzeer zal de NAVO haar defensieve taak als verdragsorganisatie (een aanval op één is een aanval op allen) moeten voortzetten. Maar aan de andere kant zal de rest van Europa ook bij verdere samenwerking betrokken moeten worden. We moeten voorkomen dat nu de politieke deling van Europa tot het verleden behoort de rijke landen alleen maar met goed bevriende en even draagkrachtige landen in Europa gaan samenwerken. De deling van Europa zal alleen dan werkelijk worden opgeheven als ook de samenwerking met Oost-Europa intensiever wordt. De CVSE biedt hiervoor in de toekomst voldoende mogelijkheden.

Arno Emmerik,
lid BUCO

CDJA wil allochtonen geen kiesrecht geven op landelijk en provinciaal niveau. *(foto Hans Hordijk)*

HORZEL

Vol verwachting klopt ons hart. We zijn midden in de Adventstijd. En hoewel pakjesavond in Nederland steeds meer een kerstgebeuren wordt, verwachten christenen en dus ook christen-democraten, over het algemeen toch meer van kerst dan een volgeladen boom. De verwachting is overigens niet echt specifiek christelijk. Wereldwijd wordt kerst in één adem genoemd met vrede. Collectief bezint men zich op de onzalige toestand waarin aarde en mensdom zich bevinden. Hoe dan ook, het moet anders. Heilsverwachting dus.
Alleen heeft die verwachting voor christenen niet alleen een andere dimensie maar schept zij ook grote verantwoordelijkheden, tijdens en na kerst. Juist voor mensen die vanuit hun christelijke visie een samenleving willen inrichten en besturen, horen gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, rentmeesterschap en solidariteit niet alleen appèl, maar vooral gewetenszaak te zijn. Niet voor niets is in de geloofstaal van dat kindeke woord en daad precies hetzelfde. Van christen-democraten mocht je toch meer verwachten? Vol verwachting klopt ons hart...

Ruth Peetoom

VROUWEN BERAAD

IJZERSTERKE TOEKOMST VOOR VROUWEN IN MANNENBOLWERK

Het grote tekort aan vakbekwame medewerkers in de metaal maakt het noodzakelijk ook vrouwen te interesseren voor deze bedrijfstak. Door de vele vooroordelen is het moeilijk vrouwen te laten kiezen voor een beroep in de metaal. Het Centrum Vakopleiding Volwassenen in Venlo heeft als een van de eerste instituten ingezien dat het aantrekken van een vertrouwenspersoon een bijdrage kan leveren aan een goede informatie voor vrouwen. Sinds augustus 1988 informeert projectleidster en cursistenbegeleidster Kristien Winters vrouwen over de scholing in de metaal. Opleidingen voor freezer, draaier, lasser, gereedschapsmaker en fijnbankwerker behoren bij het centrum tot de mogelijkheden. Het in dienst nemen van een vrouwelijke instructeur (als eerste in Limburg) heeft er daarna nog toe bijgedragen dat vrouwen in de oriëntatieperiode extra aandacht krijgen.
Op de vraag welke vooropleiding haar vrouwelijke cursisten hebben gevolgd, antwoordt Kristien Winters dat sinds augustus 1988 62 vrouwen aan de opleiding zijn begonnen. Inmiddels hebben 14 daarvan de opleiding voltooid, 13 hebben een baan en 21 vrouwen volgen nog de opleiding. Een onderzoek van het Instituut voor Psychologisch Marktonderzoek (IPM) heeft uitgewezen dat 38% van de vrouwen in 1987 afhaakte tegen 35% van de mannelijke cursisten. Het niveau van de vooropleiding ligt volgens Kristien Winters bij vrouwen aan de hoge kant. Vrouwen met HTS-, MTS-, MTUS-, maar ook met LHNO-, MAVO-, MULO-, VWO- of een afgebroken MBO-opleiding, secretaresses, laborantes, verpleegsters en vrouwen met een vooropleiding in de informatica kiezen voor de richting metaal, omdat ze vinden dat daar perspectief in zit. ,,De metaal vormt wel een extra drempel voor vrouwen. Voordat deze vrouwen de keuze maken, hebben ze een aantal zaken te overwinnen. Metaalbedrijven zijn mannenbedrijven. Het begrip van vroeger, – metaal is zwaar en vies –, speelt nog steeds. Maar vrouwen staan niet afkerig tegenover de sector en zijn bereid concessies te doen. Heel veel vrouwen willen wel, maar hoe verkoop je het aan je omgeving? Het aandeel en de ondersteuning van de partner is erg belangrijk. Om die drempel lager te maken hebben wij in het Centrum Vakopleiding Volwassenen gekozen voor zowel een full-time als een part-time opleiding. Bovendien zijn materialen en gereedschappen aangepast, zoals lichtere plastic emmers en ook een aparte kleedruimte en toiletten voor vrouwen. Wij hebben de ervaring dat vrouwen anders leren, omdat ze door hun hoge niveau de theoretische kennis sneller in zich opnemen. Daar staat tegenover dat zij langer doen over het praktijkgedeelte. Daarom zijn een vrouwelijke projectleider en instructeur nodig voor een andere aanpak.
Het nieuwe Regionaal Bureau Arbeidsvoorzieningen (RBA) Noord en Midden-Limburg toont hoe door goed overleg tussen werkgevers en overheden en samenwerking van uitvoerende organen, het aandeel van bedrijven en de ondersteuning door de provincie kan plaatsvinden. In technische projecten wordt extra aandacht geschonken aan vrouwen.
Het Centrum Vakopleiding Volwassenen is een flexibele organisatie. Naast het project Vrouwen in de Metaal zijn projecten Houtbouw en Installatietechniek in voorbereiding. Dit is mogelijk omdat de werving van vrouwen voor het metaalproject zo succesvol is geweest. Vrouwen hebben deze hulp nodig. Daarom pleit het, aldus Kristien Winters, voor het Limburgse PvdA-kamerlid Monique Quint dat zij zich voor deze zaak inzet. Maar ook vanuit de provincie, met name van de CDA-gedeputeerde Pleumeekers ondervindt het RBA steun voor deze vrouwenprojecten.
De stap naar blijvend werk voor vrouwen in technische richting wordt door overheid, werkgevers, vakbonden en opleidingsinstituten mogelijk gemaakt via RBA's. Technische aanleg en een goede motivatie van jongere én herintredende vrouwen zorgen ervoor dat de deelneemsters aan het einde van hun opleiding verzekerd zijn van een arbeidsplaats bij een metaalbedrijf.

Willemien van Gardingen-van den Elzen

EEN SLIMME MEID ALS METAALBEWERKER

Meisjes met belangstelling voor techniek volgen o.a. opleidingen op de LTS, MTS en HTS. Tina Paliama, 19 jaar, klein van stuk, heeft al op zeer jonge leeftijd bewust gekozen voor een technisch beroep. Na een primaire en vervolgopleiding op de LTS waar zij zich als enig meisje goed kon handhaven in een jongensklas, heeft zij gekozen voor een plaats als metaalbewerker in het bedrijfsleven. Hoe is zij zo jong al tot deze keuze gekomen? ,,Ik wilde graag iets met mijn handen doen. Mijn vader is gereedschapsmaker. Door hem kreeg ik interesse voor een beroep in de metaal. Toen ik klaar was met mijn studie wilde ik graag gaan werken, maar óók een dag per week studeren via het leerlingwezen en dus heb ik gesolliciteerd bij een bedrijf waarvan ik dacht dat mij die mogelijkheden werden geboden."
Sinds half augustus werkt Tina bij een roestvrij-staalverwerkend bedrijf. Zij past als enige vrouw goed in het team, is bovendien gemotiveerd en leert snel. Een dag per week gaat zij naar school en leert het vak van plaatbewerker. Bovendien zitten de vakken informatica en lassen in het totale lespakket. Naast het normale werk moet zij proefstukken maken die bestemd zijn voor het eindexamen. Kun je werk en studie combineren? ,,Het is niet altijd even gemakkelijk, maar als je ook in dit werk iets wilt bereiken dan zul je toch verder moeten studeren. Ik vind het werk wat ik momenteel doe erg leuk, er is een goede sfeer, het is erg afwisselend en ik heb goede mannelijke collega's. Ik had niet gedacht dat ik mijn eerste baan zo leuk zou vinden. Het is uiteindelijk toch een overgang van school naar werk en dus van theorie naar praktijk. Natuurlijk is het lassen van roestvrij staal geen vies werk. Je werkt met schone produkten en dan is het natuurlijk plezierig nog schonere produkten af te leveren. Ik doe o.a. het fijnere laswerk, omdat ik met mijn kleinere en slankere handen overal bij en tussen kan. Omdat ik in een flexibel bedrijf werk, krijgen we erg afwisselend werk. Behalve lassen, ponsen en platen knippen, werk ik aan de uithoekmachine, de cirkelzaag en de boor- en de buigmachine en zo leer ik alle onderdelen van het bedrijf kennen en beheersen. Een goede begeleiding van mijn baas en de cursusbegeleider van school zorgen ervoor dat ik de mogelijkheid heb all-round te worden."
Hoe vind je de aktie ,,Een slimme meid is op haar toekomst voorbereid"? ,,Ook meisjes moeten zich erop voorbereiden dat ze voor zichzelf kunnen zorgen in de toekomst. Ik heb een vriend en denk eraan om binnen niet al te lange tijd zelfstandig te gaan wonen. Dan zal ik toch ook mijn eigen boontjes moeten kunnen doppen." De reden dat Tina nog naar school gaat is dat zij in dit ,,mannenberoep" haar ,,vrouwtje" kan staan, ook in de toekomst.

Willemien van Gardingen-van den Elzen

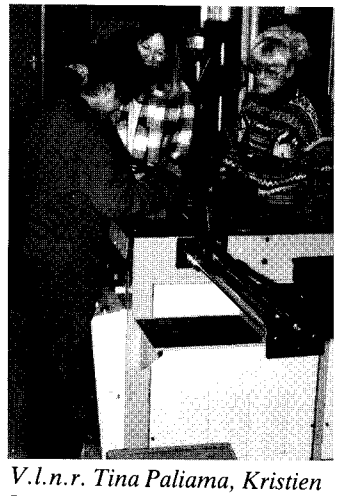

V.l.n.r. Tina Paliama, Kristien Winters en Willemien van Gardingen.

TWEEDE KAMER

Onder redactie van Marianne Fennema

VERKEER

Terugkijkend op het tot nu toe gevoerde debat over de meerjarenplannen van het kabinet voor verkeer en vervoer zegt CDA-woordvoerder Thijs van Vlijmen: ,,We hebben geconstateerd dat het niveau van de investeringen in de infrastructuur, als je het vergelijkt met 15 jaar geleden en met wat in het buitenland gebeurt, in Nederland aan de lage kant is. De keuzes die we nu bespreken worden in ieder geval beperkt doordat we moeten financieren uit een te kleine beurs. Om hier aan tegemoet te komen willen wij in ieder geval dat er een infrastructuurfonds komt met een leencapaciteit. Middelen kunnen dan naar voren worden gehaald om nu de achterstand in investeringen sneller weg te werken."
Momenteel wordt een grote nadruk gelegd op de openbaar vervoersystemen. Van Vlijmen: ,,Tot onze spijt hebben we moeten constateren dat de thans beschikbare middelen eigenlijk alleen maar voldoende zijn om de spoorwegen hun achterstand te laten inlopen en de verbindingen op aanvaardbaar niveau te krijgen. Voor stad- en streekvervoer zijn er te weinig middelen beschikbaar."
Ten aanzien van de financiering van het vekeersbeleid zei Van Vlijmen dat huishoudens met de laagste inkomens niet van het autogebruik uitgesloten mogen worden en dat bij het prijsbeleid met regionale verschillen rekening gehouden moet worden.
Van Vlijmen diende samen met de PvdA een motie in waarin van het kabinet wordt gevraagd komend voorjaar meer details over de financiering te geven.
De CDA'er bepleitte dat de wegen die in het Structuurschema Verkeer en Vervoer zijn geschrapt, in ieder geval op planologische kaarten blijven gehandhaafd. ,,Het gaat hierbij niet alleen om reservering alleen voor wegen, maar ook voor bijvoorbeeld waterwegen, metrolijnen en de TGV. Je hebt dan een infrastructureel plan voor de verdere toekomst. In het regionaal en provinciaal beleid kan daar rekening mee worden gehouden zodat er later op de plaats waar een spoorlijn was gepland, op het moment dat die lijn werkelijk wordt aangelegd niet bijvoorbeeld reeds een woonwijk is verrezen."

NOTA-PRONK

De CDA-fractie heeft kritiek op minister Pronk voor Ontwikkelingssamenwerking. Dit bleek bij de bespreking door de Tweede Kamer van Pronks nota ,,Een wereld van verschil". Jaap de Hoop Scheffer liet de minister weten dat de CDA-fractie vindt dat de ontwikkelingshulp over te veel landen wordt versnipperd en daardoor minder effectief wordt.
Hij noemde de nota verder ambitieus en pretentieus. Ambitieus omdat wel erg veel onderwerpen de revue passeren en de minister probeert zijn complete beeld te geven van de nationale en internationale omgeving waarbinnen ontwikkelingssamenwerking functioneert. ,,Pretentieus omdat de vele op zich begrijpelijke verbeteringen die de wereld zou moeten ondergaan om een evenwichtiger Noord-Zuidverhouding mogelijk te maken voor een aanzienlijk deel buiten zijn competentie vallen.
Het gebied dat de nota bestrijkt is zo uitgebreid en complex dat de relatie tussen beleidsdoelen, instrumenten, criteria en kanalen onder druk komt te staan."
De Hoop Scheffer noemde het onvermijdbaar dat keuzes aangescherpt moeten worden.
,,Niet kiezen door alles te kiezen is geen oplossing", zei hij.
De CDA-woordvoerder vindt dat de Kamer haar taak als controleur onvoldoende kan waarmaken nu Pronk een aantal flexibele bedragen heeft opgevoerd waarbij hij zelf kan bepalen hoe hij het geld uitgeeft.
,,Een deel van het te besteden bedrag, blijft zo boven de markt hangen. De minister moet meer helder aangeven waar hij welk bedrag uiteindelijk wil uitgeven. Wijken de uitgegeven bedragen daar dan van af dan kan de Kamer de minister daarop aanspreken."
De Hoop Scheffer vindt dat Pronks nota nogal veel van de overheden verwacht wordt en dat het door het CDA gekoesterde begrip ,,vermaatschappelijking" wat bleekjes aanwezig is. ,,Pronk geeft de marktsector wel enige rol maar dat de enige duurzame oplossing van armoede ligt in het scheppen van werkgelegenheid in de produktieve sector, vinden wij niet terug in de nota. Hoe kan de werking van het marktmechanisme verbeterd worden, hoe kan de autochtone ondernemer worden gestimuleerd, hoe kunnen de particuliere investeringen in de ontwikkelingslanden worden vergroot en hoe kan het Nederlands beleid hierbij een rol spelen? Dit zijn vragen die gesteld en beantwoord moeten worden."
De CDA'er is geen voorstander van het belonen of straffen van ontwikkelingslanden door de hulp uit te breiden of te verminderen naarmate zij zich beter of slechter gedragen op het gebied van de democratisering, mensenrechten etc.. Uiteraard dienen deze landen op hun gedrag te worden aangesproken (mensenrechten zijn immers universeel). Maar het hanteren van ontwikkelingssamenwerking als instrument van buitenlands beleid kan leiden tot ongewenste politisering. Zo'n ontwikkeling moet worden vermeden.
In de nota is duurzame armoedebestrijding de centrale en enige doelstelling van het Nederlands ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. Naast dit criterium zou de CDA-fractie het in 1979 door Jan de Koning ontwikkelde criterium van economische verzelfstandiging weer opgenomen willen zien als uitgangspunt voor beleid. ,,Dit past in onze lijn waarin eigen keuzen en eigen verantwoordelijkheid centraal staan."
Volgens De Hoop Scheffer legt de nota terecht veel nadruk op het milieu. Over de spanning tussen economische groei en het aantasten van de Schepping, zei hij: ,,Wij moeten de Derde Wereld er van kunnen overtuigen dat zij net als wij mogen en moeten groeien maar dat wij wat het milieu betreft fouten hebben gemaakt die in de ontwikkelingslanden niet herhaald zouden moeten worden."

Ontwikkelingshulp niet teveel versnipperen. *(foto Hans Hordijk)*

PASPOORTWET

,,Opvallend vond ik de eendracht in de Kamer om deze wet er nu vlot door heen te krijgen. Als je bedenkt wat er allemaal aan vooraf is gegaan".
Hans Hillen zegt dit na afloop van het debat in de Tweede Kamer over de Paspoortwet waar hij namens de CDA-fractie het woord voerde. De Paspoortwet regelt onder meer welke reisdocumenten er zijn, wie ze uitreikt en op welke gronden een document geweigerd mag worden. In het debat ging het niet over de fabricage van het paspoort. Daarover spreekt de Kamer in een later stadium nog met staatssecretaris De Graaff-Nauta van Binnenlandse Zaken.
De Kamer steunde in het algemeen het wetsvoorstel maar wenste enkele wijzigingen aan te brengen. Hillen wist van de staatssecretaris de toezegging

te krijgen dat de toeristenkaart toch blijft bestaan. Hillen: ,,Vooral voor jongeren die even een uitstapje over de grens maken is deze kaart ideaal. De kaart moet wel een betere beveiliging krijgen."
De staatssecretaris heeft het door alle partijen gesteunde wijzigingsvoorstel overgenomen om jongeren tot hun zestiende jaar de mogelijkheid te geven zich bij te laten schrijven op het paspoort van hun ouders. De staatssecretaris wilde aanvankelijk deze mogelijkheid tot het twaalfde jaar bieden. Bovendien vond de volksvertegenwoordiging dat het mogelijk moet worden een kind in het paspoort van beide ouders bij te schrijven. ,,Nu kan dat maar in één paspoort en dat blijkt in de praktijk erg onhandig omdat niet altijd in volledig gezinsverband wordt gereisd."
Hillen diende namens de fractie een amendement in – dat inmiddels ia aanvaard – waarin hij pleit voor een melding door de burgemeester aan Binnenlandse Zaken in het geval er een paspoort is afgegeven wegens dringend vertrek aan iemand die gesignaleerd staat vanwege schulden. ,,Zo wordt bevorderd dat in de ene gemeente niet méér wordt toegestaan dan in een andere gemeente", aldus Hillen.
In het debat bleken CDA en PvdA het eens te zijn over de wens een identiteitsbewijs in te voeren waarmee burgers die niet over een paspoort of rijbewijs beschikken zich kunnen identificeren. De CDA-fractie dringt hier al lange tijd op aan. Minister Hirsch Ballin van Justitie heeft toegezegd binnen enkele maanden met een wetsvoorstel te komen.

MILIEU

,,Op een aantal wezenlijke punten hebben we minister Alders zover gekregen dat hij onze zienswijze tot de zijne heeft gemaakt". Aldus Berry Esselink, samen met Mechteld de Jong, woordvoerder namens de CDA-fractie bij de behandeling van de begroting Milieubeheer 1991
Esselink: ,,Kort voor de behandeling van deze begroting kwam PvdA-fractieleider Wöltgens met het idee de rioolheffing om te zetten in een belasting naar draagkracht. Wij

(foto Hans Hordijk)

Mechteld de Jong.

hebben dit volstrekt van de hand gewezen omdat daarmee het principe ,,de vervuiler betaalt", wordt doorbroken. Wij vinden dat juist milieuheffingen nadrukkelijker en in de toekomst bij voortduring de confrontatie tussen vervuiler en de kosten van vervuilen tot stand moet brengen. Uiteraard moet je kijken, maar dat geldt voor het hele overheidshandelen, naar de gevolgen voor de verschillende inkomensgroepen maar dat is een andere vraag die je ook op een ander moment moet stellen. In deze redenering heeft Alders mij in het debat, weliswaar schoorvoetend en hiertoe uitgedaagd, gevolgd. Dat betekent dat de notitie over het hele heffingen systeem die wij nog krijgen van het kabinet wat Alders betreft, het principe van de vervuiler betaalt zal blijven volgen. Dit vind ik pure winst." Esselink sprak duidelijk uit dat voor zijn fractie het milieu, met werk en zorg, boven inkomen gaat.
,,Wij zijn bereid de samenleving offers te vragen ook wanneer de inkomens onder druk staan door een stagnerende economische groei."
Naast de spanning tussen milieubeleid en inkomensbeleid, wees Esselink op de spanning tussen milieu en economie.
,,Er wordt wel eens gezegd dat het milieubeleid bij een stagnerende economie, bijvoorbeeld als gevolg van de Golfcrisis, wat getemporiseerd zou moeten worden, omdat het bedrijfsleven het niet zou kunnen opbrengen. Wij wijzen dit absoluut af. Het CDA heeft er voor gekozen milieu boven inkomen te stellen en het milieu onderdeel te laten zijn van economische processen. Dat moet doorgang vinden, ook bij een stagnerende economie."
Esselink wees er in het debat op dat instrumenten (financiële en wettelijke) in het milieubeleid zo moeten worden gekozen dat de werking van de markteconomie ook voor het milieubeleid geldt. ,,Ik noem dat de sociaal ecologische markteconomie. De rol van de overheid zou je hierbij kunnen vergelijken met de functie van de overheid bij de opbouw van de sociale verzorgingsstaat sinds het begin van deze eeuw. Op dit punt heeft Alders eveneens onze redenering overgenomen. Het woord sociaal-ecologische markteconomie heeft hij tot het zijne gemaakt. Hierdoor heeft hij wat afstand genomen van het idee dat de overheid alles zou kunnen regelen. Zeker, de overheid heeft een belangrijke functie in dit geheel maar de uitvoering van het milieubeleid moet uiteindelijk door mensen worden gedaan. In de bedrijven door anders te produceren en door de consumenten door anders te consumeren".
Esselink had kritiek op het tempo van het wetgevingsproces. ,,Alders heeft toegegeven dat die wetgeving sneller moet plaatsgrijpen. Hij is er in verzand. De minister zal nu de grote wetsvoorstellen in stukken knippen en de stukken zullen ons als aparte wetten bereiken."
Mechteld de Jong sprak in haar maidenspeech vooral over de relatie tussen gezondheid en milieu. Zij kreeg van Alders de toezegging dat er een afstemming zal plaatsvinden van al het gezondheidsonderzoek op het gebied van milieu.

VOLKSHUISVESTING

De CDA-fractie staat in principe positief tegenover systemen van bouw- of koopsparen als daarmee het eigen woningbezit beter wordt bevorderd dan thans het geval is met instrumenten als premie A- en C-koopwoningen. Voorwaarde die de CDA-fractie hieraan verbindt is dat het bouw- of koopsparen geen legitimatie wordt om aan de aftrekbaarheid van de hypotheekrente te sleutelen. Dit liet Helmer Koetje namens de CDA-fractie weten bij de behandeling van de begroting van VROM op het onderdeel Volkshuisvesting.
Koetje: ,,In de nota ,,Volkshuisvesting in de jaren '90" van Heerma werd ook al gesproken over de mogelijkheid van bouw- en koopsparen. De bewindsman heeft een onderzoek naar de mogelijkheden aangekondigd. De vorm die de PvdA nu heeft voorgesteld kan mooi in het onderzoek worden meegenomen."
Koetje riep woningcorporaties op allerlei nieuwe beheersvormen als sociaal ondernemen in hun pakket op te nemen. Te denken valt hierbij aan vormen als groeiend eigendom, uitgesteld eigendom en huren met winstdeling. Over deze vormen zou Koetje meer informatie van de staatssecretaris willen hebben.
Over de particuliere woningverbetering merkte Koetje op dat de indruk bestaat dat de regeling door de introductie van de jaarlijkse bijdrage in plaats van de bijdrage ineens een moeilijk jaar doormaakt. Ingenomen is Koetje met het door Heerma intrekken van de korting van 30 miljoen op de stadsvernieuwing voor 1991.
,,Deze bezuiniging kwam op een ongelegen moment vanwege de samenhang met de sociale vernieuwing en vooruitlopend op het stadsvernieuwingsbeleid in de toekomst."
Staatssecretaris Heerma zegde Koetje toe binnenkort meer duidelijkheid te verschaffen omtrent zijn plannen met de Regeling Geldelijke Steun Huisvesting Gehandicapten. Heerma stelde onlangs voor een eigen bijdrage in te voeren.
,,Wij zien daar grote problemen in maar zeggen, daar zoals door de fractievoorzitter bij de algemene politieke beschouwingen ook is verwoord, niet op voorhand nee tegen. De regeling moet zijn functie kunnen blijven vervullen en mede daarom is het van belang om de uitgaven te blijven beheersen."
Verheugd is Koetje over de verzekering die hij van Heerma kreeg dat de wetsvoorstellen, die er toe moeten leiden dat er meer kamers aan jongeren worden verhuurd, nu snel de Tweede Kamer zullen bereiken.

UW MENING

De rubriek Uw mening is bedoeld voor korte reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

Automobiliteit

De Noordhollandse CDA-gedeputeerde J. Achterstraat (CD/Actueel van 24 november) hoeft zich geen zorgen te maken over de heilige koe. Het Tweede Structuurschema Verkeer en Vervoer gaat er namelijk van uit dat in de komende twintig jaar de automobiliteit niet zal dalen. Integendeel, de automobiliteit zal stijgen met maar liefst 35% oftewel 1/3 meer dan nu. Om deze groei van het autoverkeer op te vangen moet het Nederlandse autowegennet in de nabije toekomst ook met 35% worden uitgebreid. Een versnelde uitvoering van het wegenprogramma is noodzakelijk voor de distributiefunctie van ons land. De duurzaamheid van de werkgelegenheid voor de toekomstige generaties dient op die manier te worden veilig gesteld.

dr. J.F.L.M. Cornelissen, Dongen

Kerkelijke terughoudendheid..?

Jarenlang hebben een aantal ,,bevlogen"? kerkelijke ,,zieners", waaronder ds. Van der Zee ons bestookt met ,,politieke" uitspraken waar geen zinnig mens enige kant mee op kon en kan. De schare werd niet geraadpleegd, want die kent de wet niet. Democratie is nooit de sterkste kant geweest van onze Eerwaarden. Waarschuwingen van gemeenteleden dat deze gedragswijze ernstige gevolgen zou hebben voor de kerk als gemeenschap van gelovigen werden terzijde geschoven. Ze wilden niet luisteren. Een ongekende polarisatie was het gevolg. De kerk viel bijna in stukken uiteen. De ontstane wonden zijn nog lang niet geheeld. En nu..? Met een bijna superieur glimlachje - zo arrogant als het maar kan - verklaart de secretaris van de Raad van Kerken in Nederland in CD/Actueel van 24 november jl., dat ze toch wat meer terughoudendheid zullen gaan betrachten, bij het doen van politieke uitspraken, ja, ja...?
En nog is het einde niet in zicht. Ze denken nog steeds dat ze spreken namens de kerken en hebben niet door dat kerkrechtelijk gezien daarvoor elke rechtsgrond ontbreekt. Ook zien ze niet in – maar daarvoor zijn het misschien wel zieners – dat het doen van allerlei uitspraken erg makkelijk is als je geen verantwoording behoeft af te leggen en er niet op aangesproken kan worden, zoals wel het geval is met kabinet en parlement. Er is maar één conclusie te trekken: ze leren het nooit.

J.W. Schutte, Vlissingen

Inkomens van boeren nu en straks

De inkomens van boeren is een wel zeer actueel onderwerp. De tarweprijs is momenteel *f* 40,- per 100 kg. Gaan we deze prijs met 30% verlagen dan komen we op *f* 28,-. De gemiddelde tarwe-oogst is 6500 kg per hectare, dan is de opbrengst *f* 1820,-. De produktiekosten zijn *f* 1500,-, de netto opbrengst is dus *f* 320,-. Van deze *f* 320,- per hectare moet ook nog de rente van schulden betaald worden. Of anders gezegd: maak een berekening van de waarde van het land en hoeveel rente men voor deze waarde kan beuren. Na de berekening blijkt dat de boer voor zijn arbeid geen rooie cent krijgt uitbetaald, maar zelfs een behoorlijke winstderving heeft. Laten we deze beloning eens vergelijken met de beloningen in de andere sectoren van onze economie. Dan blijkt dat de boeren, de producenten van ons voedsel, op een schandalige manier worden opgelicht. Wij hebben in onze wereld een overschot aan voedsel. Ja, hebben we dat? Tweederde van het mensdom lijdt honger en gebrek. Dus is er eigenlijk een groot tekort. We besteden jaarlijks 1½% van ons nationaal inkomen aan ontwikkelingshulp. Wordt het niet hoognodig tijd om hiervan een klein beetje te besteden aan voedsel uit eigen produktie, voor de hongerigen van deze wereld? Mag ik onze CDA-leden herinneren aan de verantwoordelijkheid die voortvloeit uit de C van onze benaming.

S.P. Laan sr., Sappemeer

AGENDA

Zaterdag 15 december
Provinciale campagnestartdag in 't Spant te Bussum.
De dag is bestemd voor kandidaat-statenleden en Eerste Kamerleden, gemeentelijk en provinciaal campagnekader, CDA-politici en bestuurders van alle niveaus en belangstellende CDA-leden.
De campagnedag wordt in samenwerking met de CDA-delegatie uit het Europese Parlement georganiseerd. De provincie in Europa zal dan ook een van de centrale thema's zijn.
Het voorlopige programma ziet er als volgt uit:
10.00 uur - verwelkoming met koffie
10.30 uur - ,,De provincie in Europa", door Jean Penders, leider CDA-delegatie in Europees Parlement
10.45 uur - ,,De politieke actualiteit in de Statencampagne", door CDA-fractievoorzitter Elco Brinkman
11.15 uur - ,,Het CDA in de kiezersmarkt" door Maurice de Hond van bureau Interview
11.45 uur - ,,Personalisering van de campagne" door Leo Delcroix, campagneleider CVP
12.00 uur - ,,De CDA-campagne" door CDA-campagneleider Kees Bremmer
Er is na iedere spreker een ,,Vragenvuur"-panel
12.15 - 13.15 uur - lunch en fotosessie met de provinciale kandidatenteams (voor de CDA Krant)
13.15 uur - ,,Het CDA in de media" door Hans Velu, communicatiedeskundige
13.45 uur - intermezzo
14.00 uur - ,,De inhoud van de campagne", ronde tafelgesprek onder leiding van Dirk van der Veer met o.a. een provinciale lijsttrekker, een Eerste Kamerlid, een Europarlementariër en een Commissaris van de Koningin over de politieke inhoud van de campagne
14.45 uur - ,,Gemotiveerd de campagne in" door minister-president Lubbers (onder voorbehoud)
15.00 uur - afsluiting door partijvoorzitter Wim van Velzen
Tijdens de campagnedag krijgt u vele tips en inhoudelijk en instructief materiaal over campagnevoeren in het algemeen en de Statenverkiezingen in het bijzonder.
De dag is gratis. Alleen voor deelname aan de lunch dient men *f* 10,- te betalen.
Alle deelnemers (CDA-leden) dienen zich van te voren op te geven bij Virga van Kooten of Tineke Verbaan op het CDA-secretariaat, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag, tel. 070-3924461.

In verband met Kerstmis en de jaarwisseling is het partijbureau in Den Haag gesloten van maandag 24 december tot en met 1 januari 1991.

(foto Hans Hordijk)

Stelselwijziging gaat moeilijke fase tegemoet

Zeer onlangs vond in de Tweede Kamer een eerste gedachtenwisseling plaats over de stelselwijziging in de gezondheidszorg, zoals weergegeven in de nota ,,Werken aan Zorgvernieuwing". Omdat deze materie mij na aan het hart ligt, kan ik niet nalaten mijn opinie over dit debat te geven. Dit mede in samenhang met tal van wetswijzigingen en concrete beleidsmaatregelen die binnenkort aan de orde zullen komen. Zoals verwacht hadden alle kamerleden veel te vragen en was de ondertoon ook van CDA-zijde kritisch.
Kernpunten in het debat waren:
– Gaat de basisverzekering zoals in het regeerakkoord voorzien niet te veel de kant op van een klassieke volksverzekering?
– Wat wordt nu wel en wat wordt niet als verstrekking in de basisverzekering opgenomen?
– Kunnen de ongewenste inkomensverschuivingen als gevolg van de premie die de verzekerden zelf moeten betalen voldoende worden gecompenseerd?
– Bevat het nieuwe stelsel voldoende prikkels tot kostenbeheersing?
– Is de uitkering die verzekeraars zullen krijgen uit de centrale kas van de basisverzekering inderdaad zodanig vast te stellen dat risico-selectie van verzekerden door verzekeraars wordt uitgesloten?
– Wat wordt de rol van de overheid in het nieuwe stelsel?
Staatssecretaris Simons beperkte zich in zijn antwoord tot het herhalen van wat in de nota zelf al stond en het opnieuw onderschrijven van de ijkpunten waaraan het nieuwe stelsel zou moeten voldoen. Hij kon eigenlijk over de belangrijkste kernpunten geen duidelijkheid geven. Simons deed de Kamer een aantal ferme toezeggingen die er op neerkwamen dat op zeer korte termijn, binnen enige maanden, het kabinetsstandpunt over tal van kernpunten bekend zou zijn. De meeste partijen schortten hun definitieve oordeel op alhoewel de koers met de nodige reserves wel steun kreeg. De sneltreinvaart waarmee het plan-Dekker van start ging dreigt een boemeltrein te worden die zich moeizaam van het ene naar het andere station voortbeweegt terwijl de eindbestemming onduidelijk blijft. Dat is toch het beeld dat bij mij is blijven hangen.
Van alle kanten is gepleit voor een stapsgewijze benadering maar dit brengt, gegeven de onduidelijkheid en het gebrek aan overeenstemming over de concrete vormgeving en haalbaarheid van de eindbestemming, grote risico's met zich mee. Ieder stapje zal daardoor op zijn eigen merites beoordeeld gaan worden hetgeen ten koste kan gaan van de consistentie in het beleid: de samenhang tussen de stapjes kan zo verloren gaan. Hoe verhoudt bijvoorbeeld het opheffen van de contracteerplicht van vrije beroepsbeoefenaren, specialisten, huisartsen, tandartsen etc. uit de Ziekenfondswet zich tot de recentelijk in de Kamer aangenomen wijziging van de Wet Ziekenhuisvoorzieningen waarbij provincies de bevoegdheid hebben gekregen om de specialistenplaatsen te plannen. Kunnen verzekeraars specialisten contracteren die niet door de provincie zijn gepland en omgekeerd? Zal gelijktijdig met het opheffen van de contracteerplicht het vestigingsbeleid voor huisartsen, uitgevoerd door de gemeenten op basis van de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg worden ingetrokken? Hier dreigen twee kapiteins op het schip te komen. Het lijken kleinigheden. De optelsom van veel van dit soort kleinere wetswijzigingen die onvoldoende in samenhang met de toch al uiterst complexe wet- en regelgeving worden beoordeeld, dreigt echter de complexiteit en regeldichtheid nog verder te vergroten en de toch al diffuse verantwoordelijkheids- en bevoegdheidstoedeling in de bestuursstructuur van deze sector nog troebeler te maken. Gebrek aan duidelijkheid en overeenstemming over de eindbestemming zal er ook toe leiden dat bij ieder klein stapje de richtingenstrijd weer ten volle zal losbarsten.
De stelselwijziging gezondheidszorg gaat een moeilijke fase in. De CDA-fractie doet er verstandig aan om er bij het kabinet op te blijven aandringen snel concrete duidelijkheid te geven over de kernpunten van het toekomstige bestel.

drs. F. J. M. Werner
oud-voorzitter CDA-programcommissie

PROVINCIALE STATENVERKIEZINGEN

Den Haag moet provincies snel bij economisch beleid betrekken

,,Regio's zonder grenzen'' is de weidse titel van de onlangs gepubliceerde nota van minister Andriessen van Economische Zaken. Deze nota gaat over het regionaal-economisch beleid voor de periode 1991-1994. Maar hoe werkt dat beleid nu in de praktijk? In de tweede aflevering van een serie over de Provinciale Statenverkiezingen sprak CD/Actueel hierover met de Limburgse CDA-gedeputeerde Jef Pleumeekers. Pleumeekers is in Limburg, dat door zijn ligging het ,,centrum van Europa'' wordt genoemd, verantwoordelijk voor het regionaal-economisch beleid.

In de nota ,,Regio's zonder grenzen'' wordt gesteld dat het Ministerie van Economische Zaken in samenwerking met mede-overheden en bedrijfsleven nieuwe uitdagingen wil aanpakken. De provincie Limburg is zo'n mede-overheid. Kunt u uit de voeten met deze nota?
,,Jazeker, er zijn veel zaken aan te wijzen die voor de provincie Limburg relevant zijn. Ik noem een paar voorbeelden: de Investeringspremieregeling (IPR), die voor Limburg van belang is, gaat nog twee jaar door en wordt daarna geëvalueerd. Dan is er het regioprogramma voor onze oostelijke mijnstreek; daarvoor wordt door het Rijk in de komende vier jaar jaarlijks 20 miljoen uitgetrokken. En tenslotte het belangrijkste punt: het nieuwe bedrijfsomgevingsinstrument. Dat is een instrument dat erop gericht is de potenties, die in een gebied aanwezig zijn, zo volledig mogelijk te benutten. Wat dat betreft zien we in het regionaal-economisch beleid een belangrijke verschuiving. Regionaal beleid was er altijd op gericht zwakke regio's hulp te bieden. Nu heeft het veel meer als doel sterke punten maximaal te benutten en uit gebieden te halen wat er in zit. In het regeerakkoord was de rode draad nog het helpen van achterstandsregio's; nu is er dus sprake van een nieuwe ontwikkeling."

Hoe werkt zo'n bedrijfsomgevingsinstrument in Limburg in de praktijk?
,,Het Rijk heeft het plan gelanceerd en stelt er ook financiële middelen voor beschikbaar. In Limburg zijn we er al mee begonnen. Op grond van dit instrument worden projecten, die goed zijn voor de economische ontwikkeling van de regio, ondersteund. Je kunt daarbij concreet denken aan scholingsprogramma's, de ontwikkeling van nieuwe technologieën en infrastructurele voorzieningen. Er is daarbij voor de provincie een belangrijke rol weggelegd in het stimuleren van goede projecten. We zijn in Limburg al zo'n drie jaar bezig de krachten te bundelen in de vijf gewesten die we hebben. In gewestelijk verband maken we regionale ontwikkelingsplannen. Wanneer je zo op bovenlokale schaal werkt, biedt dat allerlei mogelijkheden die je anders niet zou hebben. We hebben dat dus zeer systematisch aangepakt. Dat kan ook, omdat Limburg in het verleden veel ervaring heeft opgedaan bij het ontwikkelen van projecten."

,,Den Haag zal de regio al heel snel bij het ontwikkelen van het economisch beleid moeten betrekken. Het werkt namelijk niet als Den Haag het beleid maakt en de provincie het alleen moet uitvoeren; Je moet samen het beleid trekken.''

TURBULENT VERLEDEN

Limburg heeft een turbulent verleden als het gaat om het ontwikkelen van regionaal-economisch beleid. Hoe sterk hebben bijvoorbeeld de mijnsluitingen van 25 jaar geleden dat beleid beïnvloed?
,,Zeer sterk natuurlijk. Er is door de provincie zeer veel geld ingezet om die klap te boven te komen. Je kunt daarbij denken aan bedragen van 35 tot 40 miljoen per jaar alleen aan eigen provinciale middelen. Dat zijn voor de provincie enorme bedragen. Maar je moet je ook realiseren dat de mijnsluitingen 25 jaar geleden een operatie vormden die zijn weerga in Europa niet kent. In zeer korte termijn vielen op een gebied van 30 bij 30 kilometer 75.000 arbeidsplaatsen weg. En dat was het niet alleen: de hoofdactiviteit van de regio viel weg en daarmee alle bestaande structuren. De economische motor verdween en er ontstond een totaal gebrek aan infrastructuur. De eerste tien jaar na de mijnsluitingen is er een beleid gevoerd om bedrijven te stimuleren. Dat beleid had tot 1977 niet

veel resultaat, onder meer als gevolg van de neergaande lijn in de economische ontwikkeling. Vanaf 1978 is het echter de goede kant opgegaan. Vanaf toen is er in het kader van de Perspectievennota Zuid-Limburg een stimuleringsbeleid gevoerd waarbij bedrijven zich optimaal konden ontwikkelen. Er is op alle punten een veel betere infrastructuur gekomen. En dan bedoel ik niet alleen een betere fysieke en kennisinfrastructuur want ook op cultureel gebied is er veel gebeurd. Dat heeft geleid tot een ingrijpende wijziging van de economische structuren. Dat beleid heeft dus succes gehad. Als je bedenkt dat in het herstructureringsgebied de gemiddelde werkloosheid nu nog slechts 0,5% hoger ligt dan het landelijk gemiddelde – terwijl dat in de slechte tijden 6 tot 7% hoger lag – kun je toch zeker van een succes spreken. Het is ook goed dat we nu niet meer zo afhankelijk zijn van één hoofdactiviteit, maar dat de economische bedrijvigheid veel meer is gespreid. Limburg heeft inmiddels heel wat sterke punten. De telematicasector is zeer goed tot ontwikkeling gekomen; hetzelfde geldt voor de medische technologie en de industriële ontwikkeling. Tenslotte noem ik onze kennisinfrastructuur: we hebben de Rijksuniversiteit Limburg, de open universiteit en allerlei nationale en internationale onderzoeksinstituten."

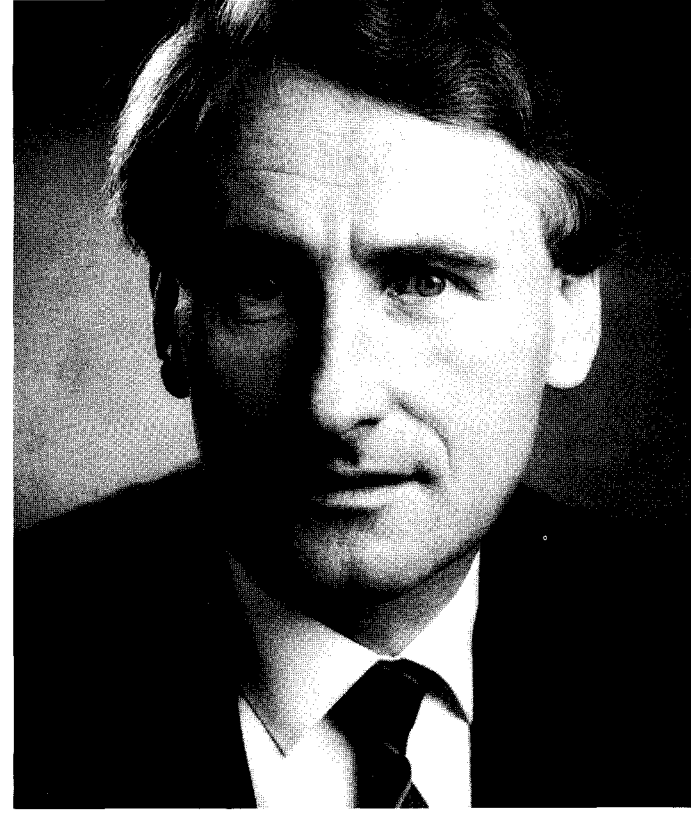

,,Ik het de indruk dat er in Den Haag wel veel over Europa '92 en de gevolgen daarvan wordt nagedacht, maar dat het in de praktijk nog niet zoveel betekent''

BRUSSELS EN HAAGS DENKEN

Hoe zal de situatie er voor Limburg, als ,,centrum van Europa'', uitzien als na 1992 de Europese grenzen wegvallen?
,,Voor een provincie die voor driekwart grenst aan het buitenland betekent dat natuurlijk nogal wat. Limburg is overigens al vele jaren sterk op het buitenland gericht. Maar we zijn wat dat betreft toch ook sterk afhankelijk van hoe ,,Brussels" men in Den Haag denkt. En in Den Haag wordt wat dat betreft nog te veel Haags en te weinig Brussels gedacht. Dat zou echt nog veel beter kunnen. Ik heb de indruk dat er in Den Haag wel veel over Europa '92 en de gevolgen daarvan wordt nagedacht, maar dat het in de praktijk nog niet zo veel betekent. Ik zal een voorbeeld noemen: in het kader van het Structuurschema Verkeer en Vervoer is een deel van een weg, de A68, in Midden-Limburg, om financiële redenen, weggestreept. Dat was echter de verbinding tussen Weert/Roermond en Duitsland. Nu zie je dat men aan Duitse kant de weg uitbreidt, maar dat die uitbreiding bij de Nederlandse grens ophoudt. Zo kan ik nog tientallen voorbeelden noemen."

Zijn er op het terrein van het regionaal-economisch beleid na 1992 eigenlijk nog wel mogelijkheden voor de provincie?
,,In het kader van het beleid, gebaseerd op de Perspectievennota Zuid-Limburg, is herkenbaar dat Den Haag en de regio op projectmatige basis een heel goed en slagvaardig beleid kunnen ontwikkelen en uitvoeren. Economische Zaken was de draaischijf in Den Haag, het provinciaal bestuur was dat in de provincie. Als we op die manier blijven werken, liggen er, ook na 1992, grote mogelijkheden voor een goed en slagvaardig regionaal beleid. Limburg wil er hard aan trekken, maar dat zal betekenen dat men in Den Haag de regio al heel snel bij het ontwikkelen van het beleid moet betrekken. Het werkt namelijk niet als Den Haag het beleid maakt en de provincie het alleen moet uitvoeren; je moet juist samen het beleid trekken. De regioprogramma's vanuit Brussel zijn op zo'n zelfde leest geschoeid. In Limburg wordt al op grote schaal van zulke Brusselse programma's gebruik gemaakt. In een goede samenwerking tussen Brussel, de regio, het Rijk en het bedrijfsleven is er veel mogelijk. Brussel is daarbij in Limburg al een aantal jaren de katalysator."

Zal de rol van de provincie op het gebied van regionaal-economisch beleid na 1992 kleiner of juist groter worden?
,,Ik verwacht dat die rol groter zal worden. Maar de provincie zal die rol wel zelf op zich moeten nemen. Elders in Europa wordt die regionale aanpak zeer gestimuleerd. Een goede ontwikkeling is bijvoorbeeld de samenwerking tussen provincies, ook over de grenzen van het eigen land heen. Zo is er bijvoorbeeld een samenwerkingsverband tussen de steden Maastricht, Heerlen, Aken, Hasselt en Luik, waarbij ook de ministeries van EZ en VROM zijn betrokken. Gezamenlijk wordt gekeken hoe het ontwikkelingsperspectief van deze Euregio het best kan worden aangepakt."

RISICO'S OPEN GRENZEN

We hebben steeds gesproken over de uitdagingen en de kansen voor de provincie Limburg. Maar wat zijn de gevaren van de toekomstige ontwikkelingen?
,,Als grenzen opengaan betekent dat ook dat door grenzen beschermde zaken, die bescherming kwijtraken. En waar veel grenzen zijn zoals in Limburg zijn de risico's groter. Een voorbeeld vormen de tankstations in de grensregio's. Daar zie je dat het prijsverschil tussen Duitsland en Limburg zo groot is dat men vanuit Limburg op zaterdag in Duitsland gaat tanken en daar dan ook meteen gaat winkelen. Aan dat soort ontwikkelingen zal door het Rijk, door een goed harmonisatiebeleid, een halt toegeroepen moeten worden. Het Rijk is met de verlaging van de BTW voor een deel op de goede weg, maar dat is nog lang niet voldoende. Wat verder moet gebeuren is dat het bedrijfsleven nog veel meer moet inspelen op de toenemende internationale concurrentie. De grote industrieën vinden vermoedelijk hun weg wel, maar vooral voor het midden- en kleinbedrijf zal dat een zware operatie zijn waarbij voor bijvoorbeeld Kamers van Koophandel een belangrijke rol is weggelegd. Ik ben echter niet somber over de toekomstige ontwikkeling van Limburg als ook het Rijk tenminste goed in de gaten zal hebben waar de kansen en de bedreigingen liggen. En dan bedoel ik niet, dat we slechts op geldbuidels zitten te wachten, alhoewel natuurlijk middelen nodig zijn, maar wel dat er adequaat op internationale ontwikkelingen wordt ingespeeld. Dan zal Limburg echt een gezonde ,,regio zonder grenzen" zijn."

Jolly Kerkstra

Als uw organen wat meer aandacht verdienen wordt het nu tijd om naar de specialist te gaan.

Een specialist kan wonderen verrichten voor uw organen. Of dat nu een vakblad, een huis-aan-huis krant of een personeelsorgaan is, een periodiek of een incidentele uitgave.

Als er op krantenpapier gedrukt moet worden, vindt u in ons de specialist met de nadruk op het betere drukwerk.

Zo rollen hier kwaliteitsbladen als Intermediair, Cobouw, Kluwer Dagbladen schouder aan schouder met eenmalige uitgaven voor winkelcentra en verzekeringsmaatschappijen van de pers. We drukken meer dan 50 titels voor opdrachtgevers uit heel Nederland.

Die kiezen voor onze razendsnelle offset-rotatiepers waarop organen een gezonde kleur krijgen. En een dienstverlening waarmee u makkelijk uit de voeten kunt. Want u kunt voor complete projecten en losse onderdelen – van zetten, opmaak, drukken en verzenden – bijna dag en nacht bij ons terecht.

SRD

SALLAND ROTATIE DRUKKERIJ

Onze uitvoerige brochure ligt voor u klaar. Vraag deze aan (Postbus 86, 7400 AB Deventer) zodat uw organen de intensive care krijgen die ze verdienen. U mag natuurlijk ook rechtstreeks eén afspraak maken met de specialist: 05700-47640 of langs komen op het spreekuur: Zutphenseweg 31, Deventer.

Maakt van elke krant een special